

Nordiska rådet

22:a sessionen

1974

Supplementband

innehållande remissuttalanden m. m.
rörande förslag (s. k. A- och B- saker)
behandlade vid 22:a sessionen

(första samlingen i Stockholm den
16—20 februari och andra samlingen
i Ålborg den 7—9 november 1974).

Förslagen med tillhörande
utskottsbetänkande finns i huvud-
banden från sessionen

Stockholm 1974

Kungl. Boktryckeriet P A Norstedt & Söner

Redaktör Åke Edwall

Innehållsförteckning

1:a samlingen

A 371/j	Medlemsförslag om enhetlig lagstiftning om fastighetsförmedlare	5
A 378/s	Medlemsförslag om nordisk specialistutbildning på radioterapins område	32
A 379/s	Medlemsförslag om nordisk rusmedelsforskning	51
A 380/e	Medlemsförslag om organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsumentområdet	93
A 381/j	Medlemsförslag om likartade principer för lagstiftning om kriminalrättslig sanktionspolitik och kriminalvård	118
A 384/k	Medlemsförslag om ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors	141
A 385/t	Medlemsförslag om vidareutbildning inom hotell- och restaurangfacket	177
A 386/t	Medlemsförslag om begränsning av trafikbuller m. m.	195
A 387/s	Medlemsförslag om nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka stress i arbetsmiljön	224
A 388/e	Medlemsförslag om överläggningar med EG rörande ömsesidigt erkännande av testresultat	263
A 389/e	Medlemsförslag om samråd rörande exportkrediter i bl. a. öst-västhandeln	286
A 394/j	Medlemsförslag om tryggnad av underentreprenörs fordringar vid huvudentreprenörs konkurs	302
A 395/s	Medlemsförslag om inrättande av en patientombudsmannainstitution	341
A 397/t	Medlemsförslag om motverkande av användningen av rusgivande och bedövande ämnen i trafiken	381
A 398/t	Medlemsförslag om byggande av en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby	418
A 399/s	Medlemsförslag om nordiskt miljövårdsinstitut på Åland	430
A 400/k	Medlemsförslag om ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning	475
A 403/e	Medlemsförslag om nordiskt samråd vid utformningen av beskattningen av fysiska personer	534
A 404/t	Medlemsförslag om byggande av en landsvägsbro vid Kolari	548
A 410/j	Medlemsförslag om nordiskt förbud mot alkoholreklam	565
A 411/s	Medlemsförslag om förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken	639
A 416/e	Medlemsförslag om företagsdemokrati i gemensamma nordiska företag	661
A 418/e	Medlemsförslag om en fredszon i Nordostregionen	685

2:a samlingen

A 243/t	Medlemsförslag om nordisk flygarbetstidslag	689
A 406/j	Medlemsförslag om samnordisk insats för skydd av miljön i samernas kärnområden	748
A 420/e	Medlemsförslag om inrättande av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning	831
A 421/e	Medlemsförslag om en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten	858
A 422/j	Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag	900
A 423/e	Medlemsförslag om ett nordiskt institut för energifrågor	969
A 424/c	Medlemsförslag om nordiskt energisamarbete	996
A 425/e	Medlemsförslag om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området	103
A 436/j	Medlemsförslag om utarbetande av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden	105

Medlemsförslag

om enhetlig lagstiftning om fastighetsförmedlare

(Väckt av Georg C. Ehrnrooth, Pertti Salolainen och Helge Seip)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Eiendomsmegler Union (N.E.U.):

Forslaget har vært drøftet på styremøte i Nordisk Eiendomsmegler Union, hvor der deltok representanter fra samtlige nordiske lands eiendomsmeglerorganisasjoner.

Meningen om forslaget har vært noe forskjellig i de forskjellige lands eiendomsmeglerorganisasjoner. Dansk Ejendomsmæglerforening og Norges Eiendomsmeglerforbund har ment at disse 2 forbund ikke har så stort behov for en harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen. Både Danmark og Norge har idag en ganske bra lovgivning på dette felt. Derimot har Sveriges Aukt. Fastighetsmäklares Riksförbund og Finlands Fastighetsmäklareförbund ønsket en harmonisering, idet disse 2 forbund har hatt problemer med en for svak eiendomsmeglerlovgivning.

Vi vil ikke unnlate å nevne at der fra dansk og norsk side har vært en frykt for at en harmonisering på nordisk basis ville kunne medføre at man etter harmoniseringen ville havne på et lavere nivå enn det man har idag, og det er derfor grunn til å understreke at en harmonisering må skje oppover, og opp til det høyeste nivå.

En harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen er imidlertid et meget komplisert spørsmål, og som bør behandles av de fagfolk som kjenner problemene. I tilfelle av at Nordisk Råd beslutter å anbefale regjeringene i de nordiske land å harmonisere eiendomsmeglerlovgivningen, ber vi om at dette arbeid må skje i nært samarbeid med hvert lands eiendomsmeglerorganisasjon og med Nordisk Eiendomsmegler Union, og vi ber om at de respektive lands eiendomsorganisasjoner og Nordisk Eiendomsmegler Union straks blir kontaktet, forat vi da kan drøfte saken nærmere, og komme frem til et arbeidsopplegg i spørsmålet.

Hele spørsmålet er meget vidtfavnende, og omfatter ikke bare selve eiendomsmevlervirksomheten, men også spørsmålet utdanning og autorisering av eiendomsmevlere.

Vi nevner samtidig at eiendomsmevlere i de nordiske land i den senere tid har fått en viss konkurranse fra andre yrkesgrupper innenfor eiendomsformidlingen, og uten at disse grupper har hatt de nødvendige faglige kvalifikasjoner for å drive slik formidlingsvirksomhet. Dette har vært meget uheldig, og bidrar til å skape usunne omsetningsformer.

Medlemmer av de nordiske eiendomsmevlerforbund er spesialister innenfor eiendomsomsetningen, og etter Nordisk Eiendomsmevler Unions oppfatning må eiendomsomsetningen skje i betryggende former, og må foretas av spesialutdannede fagfolk, som har en fri og ubundet stilling, uavhengig av kapitalinteresser.

Spørsmålet om en harmonisering av eiendomsmevlerlovgivningen bør etter vår mening sees i et videre perspektiv enn bare for de nordiske land. Den internasjonale eiendomsmevlerorganisasjon F.I.A.B.C.I. (International Real Estate Federation) som har sete i Paris og teller 25 medlemsland, herunder de 4 nordiske land, har arbeidet endel med disse spørsmål, og spesielt når det gjelder de land som er eller vil bli tilsluttet Fellesmarkedet ved medlemskap eller handelsavtale. Særlig har FIABCI's EEC-komité i Brussel arbeidet aktivt med å få etablert felles regler for utdanning og autorisasjon av eiendomsmevlere, og det vil derfor være all grunn til å samarbeide med nevnte komité når det gjelder løsningen av disse viktige spørsmål.

Vi ber om få tilsendt utskrift av Nordisk Råd's vedtak eller anbefaling i denne sak, og håper at alle beslutninger vil skje i samråd med de 4 lands eiendomsmevlerorganisasjoner og med Nordisk Eiendomsmevler Union.

Hvis De skulle ønske nærmere opplysninger og/eller uttalelser, står vi gjerne til tjeneste.

Oslo, 25. november 1972

Nordisk Eiendomsmevler Union

G. J. Sædberg
President

Erik Stormfelt
Generalsekretær

D a n m a r k

Handelsministeriet hänvisar i skrivelse den 8 november 1972 till ejendomsmevlerkommissionens yttrande av den 12 oktober 1972 (se nedan).

Ejendomsmæglerkommissionen:

— — — skal man meddele, at de danske bestemmelser om udøvelse af virksomhed som ejendomsmægler findes i lov nr. 218 af 8. juni 1966 om ejendomsmæglere. I medfør af denne lov har handelsministeriet udfærdiget bekendtgørelse nr. 401 af 2. december 1966 om ejendomsmægleres og ejendomshandlers virksomhed og bekendtgørelse nr. 402 af 2. december 1966 om ejendomsmæglerprøven. Ejendomsmæglerkommissionen finder, at loven og de nævnte bekendtgørelser imødekommer de krav, der må stilles til ejendomsmægleres uddannelse og udøvelse af virksomhed i Danmark.

Efter kommissionens opfattelse er forholdene for omsætning af faste ejendomme i de enkelte nordiske lande så forskellige, at det vil være vanskeligt at nå frem til en ensartet lovgivning på omhandlede område, og under alle omstændigheder bør en eventuel harmonisering af de nordiske landes lovgivning ikke medføre en reduktion af de nuværende krav til danske ejendomsmægleres kvalifikationer og virksomhedsudøvelse.

København, den 12. oktober 1972

P. k. v.

S. Veng Christensen

Forbrugerrådet har i skrivelse den 3 april 1973 forklarat sig *tillstyrka medlemsförslaget.*

Dansk Ejendomsmæglerforening:

Foreningen har meget svært ved at se, at forholdene for omsætning af fast ejendom i de nordiske lande inden for en endog meget lang årrække vil have nogen praktisk mulighed for at blive så ensartet, at der er behov for en harmonisering af ejendomsmægleruddannelsen i disse lande.

Den danske ejendomsmæglerlov — lov nr. 218 af 8. juni 1966 — finder foreningen i store træk opfylder de krav, som det danske samfund og ejendomsmæglerne med rette kan kræve af en professionel erhvervsgruppe, idet man især henviser til bekendtgørelserne nr. 401 og 402, begge af 2. december 1966, omhandlende uddannelse og regler for erhvervsudøvelse.

Såfremt man politisk alligevel må finde det ønskeligt at foretage en harmonisering på området, vil vi allerede nu meget kraftigt understrege, at en sådan eventuel harmonisering ikke under nogen omstændigheder

bør medvirke til at reducere kravene til danske ejendomsmæglers kvalifikation m. v. — snarest tværtimod.

Hvis forhandlinger bliver påbegyndt om spørgsmålet, tilsiger vor organisation naturligvis enhver hjælp til oplysning etc., ligesom vi tillader os at gå ud fra som givet, at vi bliver taget med på råd, inden beslutninger af nogen art tages.

København, den 21. november 1972

P. f. v.

John G. Jørgensen
Landsformand

C. G. Lindberg
Landssekretær

Danske Ejendomshandlers Landssammenslutning:

Efter at have drøftet den fremsendte forespørgsel i vore lokalforeninger skal vi tillade os at fremsende kopi af den redegørelse, vi afgav over for folketingets 17. mands udvalg forud for ændringen af næringsloven i 1966 (*se Bihang*).

Vi skal pege på at vi dengang udarbejdede en fælles indstilling sammen med de examinerede ejendomsmæglere, hvori vi erklærede os enige i, at de kommende udøvere i vort fag burde bestå en såvel teoretisk som praktisk examen, medens de daværende ejendomshandlere fik ret til at fortsætte deres forretninger i h. t. det næringsbrev, de havde erhvervet efter lov nr. 171 af 12. april 1949.

Loven blev imidlertid anderledes og vi har siden da haft en stor tilgang af ejendomshandlere, hvoraf vi i dag har omkring 1 000 organiserede i D.E.H.

Dette forhindrer imidlertid ikke, at vi stadig kunne ønske en sanering i faget. Vi har intet imod, at man arbejder for dygtiggørelse gennem en fælles lovgivning, vi må blot fastholde, at de nuværende ejendomshandlere må kunne fortsætte deres lovligt oparbejdede forretninger.

Indtil en nyordning finder sted fortsætter vi vort arbejde for at vejlede og dygtiggøre vore medlemmer, som vi hidtil har gjort det.

Valby, den 3. januar 1973

Rud. Gaarde

BIHANG

Uttalende av Danske Ejendomshandleres Landssammenslutning¹ i anledning av Lov om ejendomsmæglere

Den 28. april 1931 indførtes begrebet "statseksamineret ejendomsmægler" i lovgivningen. Den ejendomsmægler, der indstillede sig til og bestod eksamen, kunne løse næringsbrev som ejendomsmægler. *Ejendomsmægling var dog fortsat ikke betinget af eksamen eller næringsbrev.*

En del af de daværende ejendomsmæglere, tilsluttet foreningen af 1912 og hovedsagelig fra København og omegn, benyttede sig af loven og bestod en meget let eksamen. Senere har der hvert år været stor tilgang til eksamensbordet. Man har ved en skærpet eksamen forsøgt at bremse op for den voksende tilgang, men forgæves. Mange — hovedsagelig fra København og de større byer — går op til denne eksamen. Kun en meget lille part af de kandidater, der består, går over i erhvervet.

I 1938 kom en handelsministeriel bekendtgørelse, hvis indhold blev retningsgivende for såvel ejendomsmæglere som ejendomskommissionærer (som de uden eksamen blev tituleret). *Ejendomsmægling var dog fortsat ikke betinget af eksamen eller næringsbrev.*

I 1939 kom der rationering af benzin. Det viste sig her, at ejendomsmæglerne med næringsbrev lettere kunne opnå tildeling end ejendomskommissionærerne, skønt de sidstnævntes arbejdsfelt ofte lå i områder, hvor trafikforholdene var yderst ringe.

Det viste sig også, at de statseksaminerede ejendomsmæglere på mange områder søgte at undergrave ejendomskommissionærernes stilling, idet man betegnede disse som snyltere uden virkelig adkomst til erhvervet. Det var også mærkbart, at forskellige offentlige myndigheder havde fået den mening, at eksamensbeviset var en slags særlig autorisation for indehaveren, selv om denne aldrig havde deltaget i den praktiske ejendomsmægling.

Ejendomskommissionærerne fandt nu forholdene urimelige og oprettede i 1939 de tre foreninger, som er nævnt ovenfor, til varetagelse af deres interesser, idet de drev deres virksomheder på fuldt legalt basis og mange havde haft en sådan virksomhed længe før den skete ændring i 1931. I foreningen optoges hæderlige ejendomskommissionærer, der drev faget som hovederhverv og som havde haft praksis i mindst 5 år. Senere gik man dog ind for optagelse af folk med 3 års praksis, idet man mente, at et sådant praktisk arbejde stod på fuld højde med den hovedsagelig teoretiske uddannelse, der blev givet ejendomsmæglerne ved eksamensbordet.

I 1949 havde vi samlet omkring 400 medlemmer og forsøgte gennem lovgivningen at opnå næringsbrev og retten til at betegne os som ejendomsmæglere, idet dette navn dækkede vort virke. Vi gik med til den ordning, at den fremtidige tilgang til faget kunne gå over eksamensbordet, idet vi samtidig ønskede, at eksamen skulle være afslutningen på en såvel teoretisk som praktisk uddannelse.

Den ændrede næringslov i 1949 gav ikke det ønskede resultat. Vi fik ganske vist vort næringsbrev, der lød på ejendomshandler, en meget

¹ Foreningerne af Ejendomshandlere i Jylland, i Fyens Stift og på Sjælland & Lolland-Falster.

uheldig betegnelse, der slet ikke dækkede vort virke. Det kan i denne forbindelse oplyses, at handelsminister J. O. Krag ved fremsættelsen af ændringsforslaget i 1949 gav udtryk for, at ministeriet var enig med ejendomscommissionærerne i, at kravet om ejendomsmæglernavnet var berettiget. Værdien af næringsbrevet var iøvrigt illusorisk, da opnåelsen heraf var for let.

Tilgangen til faget fortsattes, især var de oprettede mægler-skoler en stærk årsag til at mange nye folk meldte sig, skønt de aldrig havde haft den tanke at skulle gå ind i vort fag. Der blev jo i propogandaen lokket med guld og grønne skove. Disse skoler burde under en vis kontrol.

Vi kunne ikke mere opretholde den strenge sortering, men gik over til at optage alle, som havde løst næringsbrev, idet vi fandt, at når lovgivningsmagten kunne give dem næringsbrev, var det trods alt bedst at have dem inden for rækker, hvor de måtte underkaste sig de skrevne og uskrevne love.

Som det fremgår af Betænkning I vedrørende den nu påtænkte ændring har vi i underudvalget påny fremsat vore synspunkter og tilsluttet os flertalsindstillingen, dog med særstandpunkt for så vidt angår navnet.

Vi finder den af næringslovkommissionen nu fundne løsning uheldig, idet vi herefter stadig skal have såvel ejendomsmæglere som ejendoms-handlere.

Vi finder det mærkeligt, at man nu vil lade ejendomsmæglerne beskikke af handelsministeren, medens ejendomshandlerne stadig må løse næringsbrev. Ved en beskikkelse vil publikum med rette kunne få det indtryk, at der her er tale om virkelige fagfolk i modsætning til vi andre. Hvis en sådan beskikkelse skal være tegn på særlig egnethed, burde den også kunne gives til de ejendomshandlere, der kan dokumentere, at de har drevet deres fag som hovederhverv i 3 eller 5 år og uden at deres virke har givet berettiget grund til klage. Vi har med tilfredshed bemærket, at beskikkelse betinges af en vis praktisk virksomhed, og vi mener, at den praktiske viden må være erhvervet forud for indstilling til eksamen, idet det herved undgås, at mange mennesker spilder både tid og penge på uddannelse til et fag, de ikke har det rette praktiske greb på og som i virkeligheden slet ikke ligger for dem.

Vi vil pege på det uheldige, der ligger i, at nuværende ejendomsmægler-næringsbreve kan ombyttes med en beskikkelse mod betaling af afgift, idet der er løst mange næringsbreve til ejendomsmæglerfaget af folk, der aldrig har formidlet en ejendomshandel, men kun har løst næringsbrevet af prestigemæssige eller måske af skattetekniske grunde.

Sluttelig vil vi gerne pege på, at der inden for ejendomsmæglerne tilsyneladende er ved at ske en ændring i arbejdsformen. Man beskæftiger sig med administration, udlejning, udstykning, opførelse af sommerhuse og helårshuse, foretager omforandringer, køber og sælger i egen regning, foretager prioriteringer, driver assurancevirksomheder, vekselerervirksomhed m. v., således at den virkelige ejendomsmægling, som ejendoms-handlerne driver, kun er en mindre del af deres forretninger.

Vi spørger da igen: Hvorfor skal denne gruppe have navnet ejendomsmægler beskyttet for sig?

Den megen omtale af "ejendomshandlere", der har været fremme i den senere tid, har skadet vort renommé betydeligt. De pågældende har slet ingen tilknytning til vor kreds, det er spekulanter, der hovedsagelig handler i egen regning. De har blot det samme navn som vi.

Med disse bemærkninger ønsker vi udvalgets medvirken til en virkelig fornuftig lovgivning, der også giver den dygtige og samvittighedsfulde ejendomshandler rimelige arbejdsvilkår.

København, den 2. december 1965

Rud. Gaarde

Ejendomshandler,
København

Niels Skydsgaard

Ejendomshandler,
Køge

Paul Paulsen

Ejendomshandler,
Allerød

Ejendomsmæglersocietetet i Danmark har i skrivelse den 31 oktober 1972 forklarat sig icke något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Justitieministeriet¹:

Enligt lagen angående rättighet att idka näring är i Finland vissa i lagen närmare angivna näringar underkastade de villkor och bestämmelser som är eller framledes blir meddelade i särskilda lagar och författningar. Sådana är enligt avsnitt 13 i 3 § av sagda lag mäklaryrke och enligt avsnitt 15 i sagda paragraf bostadsförmedlingsrörelse (se Finlands lag 1969 Ek 58).

Den gällande förordningen om fastighetsförmedlare (i nämnda verk Ek 64) har givits den 29 februari 1968. Enligt denna förordning får fastighetsförmedlingsrörelse bedrivas endast med tillstånd av länsstyrelsen. Såsom idkare av fastighetsförmedlingsrörelse anses envar som mot arvode, yrkesmässigt eller fortgående:

- 1) sammanför säljare och köpare vid överlåtelse av fast egendom eller aktier eller andelar i fastighetsbolag, bostadsaktiebolag eller med dem jämförbara sammanslutningar, eller
- 2) förmedlar arrendering av fast egendom.

Enligt 5 § 1 mom. i förordningen om fastighetsförmedlare fordras det som förutsättning för beviljande av tillstånd, att den som vill idka fastighetsförmedlingsrörelse eller vara ansvarig föreståndare för sådan rörelse är känd som en redbar och tillförlitlig person, som med avseende på sina personliga egenskaper bör anses lämplig att idka fastighetsförmedling samt att han genom sin tidigare verksamhet har förvärvat tillräcklig praktisk erfarenhet av fastighetsförmedlingsrörelse. Ytterligare fordras, att personen äger för idkande av fastighetsförmedlingsrörelse nödig yrkeskompetens, vilken av annan än den som avlagt juriskandidatexamen skall ådagaläggas vid särskilt prov.

¹ Yttrandet översatt från finska.

För anordnande och bedömning av prov tillsätter handels- och industriministeriet en speciell sakkunnig-nämnd. Enligt handels- och industriministeriets beslut den 30 juli 1968 angående tillämpningen av förordningen om fastighetsförmedlare (Finlands författningssamling nr 476/68) består nämnden av ordförande och två medlemmar. För var och en av dessa utses en personlig suppleant. Nämndens ordförande och dennes suppleant bör ha avlagt juris kandidatexamen. Av ledamöterna skall en företräda Centralhandelskammaren och en Finlands fastighetsmäklareförbund r. f. Beträffande fastighetsförmedlarproven har det föreskrivits i beslutet, att den som deltar i prov skall ådagalägga, att han är insatt i de vid fastighetsförmedling förekommande praktiska frågorna och känner till stadgandena och bestämmelserna rörande yrkets bedrivande. I detta syfte bör han kunna besvara frågor angående bland annat försäljning, byte, arrendering, lagfart, in-teckning och beskattning av fastighet, stadsplanering, delning av fastighet, byggnadsrätt på fastighet, kolonisationsverksamhet samt fastighets- och bostadsaktiebolag Därjämte skall den som deltar i prov ådagalägga, att han är förtrogen med grunderna för värdering av föremålen för försäljning och kan uppsätta vid fastighetsförmedlingsverksamheten nödiga handlingar.

Ministeriet för inrikesärendena har verkställt en förfrågning angående fastighetsförmedlingsverksamhet vid början av detta år. Vid 1972 års slut var sammanlagt 596 fastighetsförmedlingstillstånd giltiga i Finland, varav fastighetsförmedling idkades på grundval av 504 tillstånd. Av tillståndsinnehavarna meddelade 4 att de hade slutat sin verksamhet, 63 att de hade gjort avbrott i sin verksamhet och 25 hade inte ännu hunnit börja sin verksamhet. Verksamhetens huvudvikt ligger i södra Finland. Huvuddelen av verksamheten består av förmedling av bostadsaktier och bostadsfastigheter, såsom framgår av nedanstående sammanställning.

Erhållna uppdrag	1971	1972
aktielägenheter	15 942	21 324
egnahemsfastigheter	5 381	5 789
övriga fastigheter	3 161	3 203
Slutade köp		
aktielägenheter	12 721	16 741
egnahemsfastigheter	2 815	3 233
övriga fastigheter	1 657	1 940
Hela landets bostadsproduktion	50 395	59 542
Därav hyresbostäder	11 203	18 013

Av uppdragen beträffar en betydande del gamla fastigheter och aktielägenheter, endast 25—30 procent beträffar nya bostäder enligt nämnda förfrågning. Siffrorna torde visa, att huvuddelen av fastigheternas och aktielägenheternas försäljning äger rum utan medverkan av fastighetsförmedlarna.

För den mindre bemedlade befolkningsdelen är tillgången till hyresbostäder viktig. Förordningen den 12 oktober 1962 om bostadsförmed-

lingsrörelse (se Finlands lag 1969 Ek 65, i författningssamling nr 534/62) angår bostadsförmedlingsverksamhet mot arvode. I praktiken har bostadsförmedlingsverksamheten emellertid varit ringa; år 1971 slöts genom rörelsers förmedling 4 111 hyresavtal och år 1972 endast 3 618 hyresavtal. För bostadsförmedlingsverksamhet erfordras tillstånd, men däremot fordras från idkaren av sådan verksamhet ingen särskild examen. Frågan om bostadsförmedlingens effektivisering genom antingen kommunernas eller statsmaktens åtgärder håller på att beredas inom en arbetsgrupp vid ministeriet för inrikesärendena.

De i Finland gällande banklagarna har reviderats genom lagar den 29 augusti 1969, lag om affärsbanker (författningssamling nr 540/69), lag om sparbanker (541/69), lag om andelsbanker (542/69) och lag om hypoteksbanker (545/69). I samtliga dessa lagar förbjuds det för banker att idka fastighetsförmedling. För affärsbankernas, sparbankernas och andelsbankernas vidkommande är det emellertid stadgat, att de med tillstånd av bankinspektionen får bedriva till bostadssparandet ansluten förmedling av bostadsaktier och -andelar samt egnahemsfastigheter.

Enligt justitieministeriets uppfattning kan kompetensfordringarna i Finland redan inom ramen för den nuvarande lagstiftningen ställas tillräckligt högt, även om det tycks finnas ett och annat att förbättra i förfarandet för kompetensvärdering. Medlemsförslaget angår inte övervakningen av fastighetsförmedlarnas verksamhet.

Helsingfors den 19 juli 1973

Antti Kivivuori
Avdelningschef

N. Seppo Koskinen
Lagstiftningsråd

Konsumentrådet¹):

Konsumentrådet finner en lagstiftning om fastighetsförmedlare betydelsefull med tanke på konsumentskyddet och tillstyrker medlemsförslaget samtidigt som rådet förenar sig om motiveringen däri.

Helsingfors den 13 juni 1973

Konsumentrådet
Olavi Väyrynen
Viceordförande

Riitta Riihala
Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands juristförbund¹:

Den i Finland gällande fastighetsmäklarförordningen (29.2.1968/140) reglerar bedrivandet av fastighetsförmedling som näring relativt detaljerat. Enligt förordningen fordras av fastighetsmäklaren ett av myndigheterna givet tillstånd. För att erhålla tillstånd, förutsättes bl. a. nödig praktisk erfarenhet samt yrkeskompetens, som för andras än personers med avlagd juriskandidatexamen vidkommande bör visas genom ett av fastighetsförmedlingsnämnden föranstaltat prov. Förordningen innehåller dessutom detaljerade bestämmelser om utövandet av fastighetsförmedling.

Trots att förordningens bestämmelser kan anses synnerligen lyckade, innehåller fastighetsförmedlingsbranschens organisationsform för Finlands vidkommande fortfarande vissa svagheter. En svaghet är det faktum att man endast av tillståndsinnehavaren kräver vissa förutsättningar för utövandet av detta yrke. Däremot har man inte i förordningen fastställt några som helst kompetensvillkor beträffande mäklarens medhjälpare. I praktiken sköter dock dessa medhjälpare till en betydande del enskilda förmedlingsuppgifter och kan även i vissa fall t. o. m. påverka prissättningen på ett väsentligt sätt.

För de finska förhållandenas vidkommande kan man ännu konstatera att förordningen ger myndigheterna möjlighet att övervaka fastighetsförmedlingen, vilket enligt Juristförbundets förmenande dock inte har utnyttjats i tillräckligt stor utsträckning.

Det är klart att den ständigt växande fastighetsmarknaden i de nordiska länderna ställer allt större krav på fastighetsmäklarna och deras medhjälpare. Klart är även det faktum, att kundens, köparens eller säljarens, intressen på nordisk nivå bäst betjänas av en fastighetsmäklarkår, vars yrkeskompetens är likartad och står på samma nivå. Detta kan man uppnå om man i alla nordiska länder av fastighetsmäklarna och deras medhjälpare, vilka deltar i förmedlingsverksamheten, kräver en skolning på samma nivå, enhetliga examina samt lika lång praktik. Beträffande den examen som skall avläggas, anser Juristförbundet att ett villkor för att ett förmedlingstillstånd kan beviljas borde vara avlagd juriskandidatexamen eller någon annan lämplig examen kompletterad med fastighetsmäklarens yrkeskompetens. Förbundet anser även att man av fastighetsmäklarens yrkesassistent alltid borde kräva lägre rättsexamen eller någon annan med den jämförbar kompetens. Vid genomdrivandet av kompetenskraven till en enhetlig nivå, bör man dock sörja för att den nu gällande kompetensnivån i Finland inte sjunker.

Beträffande det ovan uttalade understöder Finlands juristförbund medlemsförslaget om att verkställa en utredning om möjligheterna att

¹ Yttrandet översatt från finska.

förenhetliga den i de nordiska länderna ikraftvarande lagstiftningen beträffande fastighetsförmedling.

Helsingfors den 28 november 1972

Suomen lakimiesliitto — Finlands juristförbund r.y.

Matti L. Aho
Styrelseordförande

Pentti Ajo
Verksamhetsledare

Suomen kiinteistöväliittäjien liitto r.y. (Finlands fastighetsförmedlares förbund r.f.)¹:

Inom vårt förbund har man en längre tid med oro lagt märke till de talrika brister och olikheter som förekommer i de nordiska ländernas lagstiftningar angående fastighetsförmedlare. Dessa olägenheter har lett till stora och beklagliga nivåolikheter i fastighetsförmedlarnas verksamhet både på nationellt och på nordiskt plan. Vi tillåter oss att i detta sammanhang nämna några i olika länder samlade bristfälligheter:

- Intet officiellt tillstånd fordras för bedrivande av fastighetsförmedlingsverksamhet. Det finns inte heller någon kontroll.
- En penninganstalt kan bedriva fastighetsförmedling i sitt eget namn eller genom en mellanhand.
- Tjänstemän kan utföra förmedlingsuppdrag på egen räkning.
- Aktiebolag, vilkas aktionärer inte åtnjuter nödigt förtroende, tillåtes att fungera som fastighetsförmedlare.
- Ansvarsförsäkring och ställande av säkerhet är inte obligatoriska.
- I länder i vilka en examen är obligatorisk kan det finnas stora nivåskillnader mellan personer som avlagt examen.
- Inga specialfordringar har ställts för personer som utför värdering av fastigheter.

Redan de ovan angivna bristerna och olägenheterna förutsätter att man vidtar skyndsamma åtgärder. Dessa och många andra felaktigheter kan bäst avlägsnas genom en enhetlig nordisk lagstiftning. Vi kan inte låta bli att redan i detta skede nämna handelskamarinstitutionens avgörande ställning vid beviljandet av fastighetsförmedlartillstånd.

Ett sakligt handhavande av fastighetsmarknaden är en viktig fråga i synnerhet från konsumentskyddets synpunkt. Framför allt skyddandet av bostadsköparnas intressen förutsätter en fastighetsförmedlarkår som är så yrkeskunnig, oavhängig och därigenom så pålitlig som möjligt.

På grundval av det ovan anförda tillstyrker vi ifrågavarande medlemsförslag. Till medlemmar av en kommitté, som eventuellt kommer

¹ Yttrandet översatt från finska.

att tillsättas för förenhetligandet av lagstiftningen, föreslår vi också medlemmar från samtliga medlemsförbund av Nordiska fastighetsförmedlarunionen (NFU).

Helsingfors den 24 november 1972

Suomen kiinteistöväliittäjien liitto r.y.

Esko Turkulainen

Ordförande

Jouko Suninen

Sekreterare

Maanomistajain liitto r.y. (Jordägarnas förbund r.f.):

Fastighetsförmedlarens arbetsfält omfattar förutom förmedling av fastigheter även förmedling av bostadsaktier samt uthyrning av fast egendom.

Utlänning eller utländskt samfund får icke utan statsrådets tillstånd anskaffa eller med stöd av hyresavtal för längre tid än fem år besitta fast egendom i Finland. Äganderätten till aktier är likaså kvantitativt begränsad för utlännings vidkommande. I landskapet Åland gäller på grund av dess egen lagstiftning särskilda begränsningar.

Vad sedan utövningen av fastighetsförmedlingsverksamhet vidkommer, kan tillstånd härtill beviljas endast finländsk medborgare och finländskt samfund. Styrelsemedlemmarna och de ansvariga funktionärerna i samfundet bör vara finländska medborgare.

Oberoende av ovan anförda legislativa begränsningar torde man kunna omfatta medlemsförslaget däri, att den internordiska flyttningsrörelsen börjat påverka även fastighetsmarknaden, och att på detta område kräves mera tjänster än tidigare gentemot nordiska kunder från en annan stats område.

Förslaget till avtal mellan Finland och Europas ekonomiska gemenskap (EEC), som ännu vid denna tidpunkt icke godkänts, gäller icke kapitalmarknaden, utan avtalet avser endast att skapa ett frihandelsområde för industriprodukter. En utvidgad integration påverkar åtminstone icke direkt t. ex. fastighetsmarknaden i Finland, men avtalet kan måhända ha vissa indirekta verkningar.

I de nordiska länderna har man redan länge strävat till att i möjligaste mån samordna lagstiftningen på olika områden. Skäl torde sannolikt föreligga att tillämpa sagda princip även beträffande lagstiftningen angående fastighetsförmedling. Detta kräver till en början en noggrannare utredning av saken.

På grund av det ovan anförda får Maanomistajain liito meddela att förbundet förordar ett godkännande av medlemsförslaget.

Helsingfors den 20 november 1972

Maanomistajain liitto r.y.

Heikki Talvela

Alpo Varjola

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

Någjeldende norske lov om eiendomsmegling er av 24. juni 1938. Loven gir bestemmelser om eiendomsmevlernes utdanning, sikkerhetsstillelse, forretningsførsel og om den kontroll de er underlagt.

Loven ansees tilfredsstillende såvel for å sikre bransjen dyktige utøvere og det publikum som søker dem, god service og økonomisk sikkerhet. Loven omfatter også den eiendomsmegling som drives av praktiserende advokater (og lensmenn i stilling).

Tar man opp spørsmålet om en harmonisering av eiendomsmevlerlov-givningen i de nordiske land, antar departementet at den norske lov kan danne et godt utgangspunkt for drøftelsene.

Oslo, 24. november 1972

Hallvard Eika

Per Glad

Norges eiendomsmevlerforbund:

Norge var et av de første land i verden som fikk en egen eiendomsmevlerlov-givning. Den første eiendomsmevlerlov kom i 1932, men denne lov var beheftet med visse svakheter, og ble avløst av en ny eiendomsmevlerlov, nemlig Lov av 24. juni 1938 om eiendomsmevling.

Sistnevnte lov er den lov som gjelder idag, og denne lov er i store trekk en bra lov og gir en tilfredsstillende beskyttelse for publikum og bransjens utøvere, og eiendomsomsetningen gjennom de autoriserte yrkesutøvere har foregått på en sunn måte i den tid vi har hatt loven.

Behovet for en harmonisering av eiendomsmevlerlov-givningen for Norges vedkommende, er således ikke fremtredende. Også Danmark har en meget god eiendomsmevlerlov-givning, mens derimot Sverige og Finland trenger forbedringer i sin eiendomsmevlerlov-givning for å komme opp på det norske og danske nivå.

Det norske forbundets syn på saken er således at det mest aktuelle spørsmål er å få etablert en tilfredsstillende eiendomsmevlerlov-givning i Sverige og Finland, og vi håper at Nordisk Råd kan bidra til dette.

Vi vil samtidig advare mot en harmonisering som vil bringe den norske eiendomsmeglerlovgivning ned på et lavere nivå. I tilfelle der skal bli en harmonisering, må slik harmonisering skje oppover.

Spørsmålet om harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen er et meget komplisert spørsmål, som bør behandles av fagfolk.

I tilfelle spørsmålet skal utredes nærmere, mener vi at bransjens utøvere i de nordiske land må bli oppnevnt til en eventuell komité, idet man i eiendomsmegleryrket står overfor så mange og vanskelige spørsmål, at der kreves spesiell innsikt og erfaring for å komme frem til et godt resultat.

Vi vil også nevne at den internasjonale eiendomsmeglerorganisasjon FIABCI, som består av 25 medlemsland og hvor Norge også er medlem, har arbeidet meget med spørsmålene om harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen. FIABCI har en egen EEC-komité med sekretariat i Brussel, og i denne komité har der i flere år vært drøftet en harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen og spesielt utdannelsesspørsmålene for de land som står tilsluttet EEC.

Etter vår mening er der derfor all grunn til å arbeide med harmoniseringsspørsmålene for eiendomsmeglerne i samarbeid med nevnte internasjonale komité.

Vår konklusjon blir etter dette:

- 1) En harmonisering av eiendomsmeglerlovgivningen må skje ved å bringe den svenske og finske eiendomsmeglerlovgivning opp på det norske og danske nivå.
- 2) En utredning av harmoniseringsspørsmålet må skje ved oppnevning av en inter-nordisk fagkomité.
- 3) Utredningen bør skje i nært samarbeid med det utredningsarbeid som den internasjonale eiendomsmeglerorganisasjons EEC-komité utfører.

Tilslutt vil vi be om at vi blir holdt orientert om det videre forløp i saken, og vi står fortsatt gjerne til tjeneste med ytterligere uttalelser og råd.

Norges eiendomsmeglerforbund

G. J. Sædberg

Formann

Erik Stormfelt

Generalsekretær

Norske forsikringselskapers forbund har i skrivelse den 23 oktober 1972 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

S v e r i g e**Kommerskollegium:**

Några av de handelskamrar vilka av kollegiet beretts tillfälle avge yttrande i ärendet har uppdragit åt Handelskamrarnas nämnd att för deras räkning besvara remissen. Med överlämnande av nämndens yttrande samt yttrande från handelskammaren i Göteborg (*se nedan*) får kollegiet anföra följande.

Som Handelskamrarnas nämnd framhåller i sitt yttrande bör ansträngningarna att få till stånd enhetlig nordisk lagstiftning i första hand koncentreras till sådana ämnesområden där ett påtagligt behov av och väsentliga förutsättningar för en sådan lagstiftning föreligger. Kollegiet har för sin del ej något intryck av att den nordiska rättsolikheten på förevarande yrkesfält är förknippad med olägenheter av den storleksordningen att behovet av harmonisering framstår som särskilt framträdande. Med beaktande av de skilda grunder på vilka de nordiska ländernas ifrågavarande lagstiftningar vilar, synes ej heller förutsättningarna att skapa enhetlighet vara speciellt goda.

Den svenska lagstiftningen, kungl. kungörelsen den 30 juni 1947 om auktorisation av fastighetsmäklare, innebär en statligt sanktionerad auktorisering av fastighetsmäklare dock utan ensamrätt för sålunda auktoriserad mäklare att utöva yrket. De förslag som vid upprepade tillfällen särskilt under 1950-talet i bl. a. riksdagen framlagts om införande — såsom i Norge och Finland — av någon form av förmedlarmonopol har i samtliga fall avvisats. Härvid har hänvisats främst till de betänkligheter som gör sig gällande mot en lagstiftning varigenom utövandet av ett yrke görs beroende av myndighets tillstånd.

Enligt kollegiets principiella uppfattning gör sig betänkligheterna emot en lagändring i angiven riktning allttjämt gällande med full tyngd. Den svenska auktorisationslagstiftningen får enligt kollegiets mening anses utgöra en skäligen avvägning mellan de olika intressen som föreligger på detta område. Såvitt kollegiet kan förstå fungerar bestämmelserna, inte minst tack vare handelskamrarnas insatser som auktorisationsorgan, i allt väsentligt tillfredsställande. Bl. a. torde auktorisationssystemet ha medverkat till en allmän höjning av kompetensnivån bland fastighetsmäklare.

Med hänsyn till det ovan anförda kan enligt kollegiets uppfattning ej, från vare sig svensk eller nordisk synpunkt, med fog göras gällande att anledning föreligger att företa en utredning med i medlemsförslaget angivet syfte.

Stockholm den 28 november 1972

Anders Lindstedt

G. v. Wachenfeldt

Marknadsdomstolen:

De formella kraven på den som utövar fastighetsmäklaryrket är starkt varierande mellan de olika nordiska länderna. Liberalast är reglerna i Sverige där fastighetsmäklaryrket som sådant inte underkastats någon lagstiftning. I KK 30.6. 1947 om auktorisation av fastighetsmäklare uppställs dock vissa krav på auktorisation av fastighetsmäklare, i praktiken innebärande att examina måste ha avlagts vid studiekurser, anordnade av Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund. Såsom ytterligare villkor må handelskammare föreskriva att mäklaren skall ställa ekonomisk säkerhet, högst 25 000 kronor för ersättningskyldighet som han kan komma att ådra sig i sin yrkesutövning. I Finland är fastighetsförmedlarnas verksamhet reglerad genom en särskild förordning. För att få bedriva verksamhet fordras tillstånd av länsstyrelsen. Den som utan tillstånd bedriver förmedlingsverksamhet kan straffas härför. För tillstånd förutsätts att vederbörande är i besittning av tillräcklig förtrogenhet med yrket. I Danmark är egendomsmäklarens verksamhet reglerad i särskild lag. Titeln egendomsmäklare är lagligen skyddad och vinnns efter auktorisation av handelsministeriet. Auktorisationen förutsätter bl. a. att vederbörande dels genomgått ett statskontrollerat prov i bokföring dels efter normalt 2—3 års kvällsskolekurser avlagt prov i fastighetsjuridik och nationalekonomi dels efter ytterligare två års praktik och studier avlagt ännu ett skriftligt och muntligt prov. I Norge, som synes ha den hårdast reglerade verksamheten, krävs bl. a. att sökanden genomgått prov i handelsdepartementets regi. En ansökan om tillstånd att få bli egendomsmäklare — tillstånd beviljas av departementet — skall åtföljas av ett utlåtande om sökandens lämplighet för yrket från domstolen i sökandens hemort. Titeln egendomsmäklare är lagligt skyddad. Staten bestämmer helt provisionstaxan. Mäklaren får inte utan departementets tillstånd inneha bisysslor.

Marknadsdomstolen vill inledningsvis gärna understryka det motiverade i att fastighetsmäklarna får en så god utbildning som möjligt. Vad angår den svenska regleringen av fastighetsköpet må framhållas att denna ställer mycket stora krav på den som förväntas svara för en kvalificerad tolkning i det enskilda fallet. Varje åtgärd som är ägnad att höja den genomsnittliga kunskapsnivån hos mäklarna bör följaktligen åtminstone ur svensk synvinkel hälsas med tillfredsställelse. Med hänsyn till att fastighetsaffärer ofta rör stora ekonomiska och andra värden är det föga tilltalande om förmedlingen sker genom personer som ofta helt saknar juridisk utbildning. En auktorisation av svensk modell är naturligtvis i någon mån ägnad att undanröja risken för skadeverkningar för klienterna. Obestriddligen går man dock i Norge och Danmark ännu längre i vad gäller kraven på mäklarnas kompetens, och det kan ifrågasättas om inte en liknande ordning borde in-

föras i vårt land. Ett krav på auktorisation för att få bedriva en viss verksamhet innebär visserligen i princip att en viss konkurrensbegränsning åstadkommes, men med hänsyn till de speciella kunskaper som utövandet fordrar och de stora värden som står på spel för den enskilde är denna invändning mindre bärkraftig från marknadsrättslig synpunkt. Å andra sidan är det ett faktum att de nordiska reglerna på fastighetsköpets område uppvisar sådana olikheter att det, oavsett vilka krav som ställs på mäklarna i varje land, är tvivelaktigt huruvida ett lands mäklare kan anses vara skickade att arbeta i ett annat nordiskt land.

Sammanfattningsvis finner sig marknadsdomstolen dock vilja tillstyrka att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

Detta ärende har handlagts av marknadsdomstolens ordförande.

Stockholm den 14 maj 1973

På marknadsdomstolens vägnar

Peter Westerlind

Näringsfrihetsombudsmannen:

NO har funnit anledning att särskilt granska fastighetsmäklarbranschen i Sverige från konkurrensrättslig synpunkt. För att möjliggöra en bedömning av huruvida de inom branschen allmänt tillämpade provisionstaxorna medför skadlig verkan i konkurrensbegränsningslagens mening har NO i skrivelse den 27 oktober 1972 till statens pris- och kartellnämnd hemställt om en utredning av följsamheten till centralt utfärdade provisionstaxor och av relationen mellan använda taxor och branschens kostnadsförhållanden. I NO:s skrivelse, som här bilägges (*se Bihang*), lämnas en redovisning av aktuella förhållanden inom fastighetsmäklarbranschen. NO avvaktar för närvarande resultatet av utredningen.

Den största organisationen i branschen, Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund (AFR), har haft en för medlemsföretagen bindande förmedlingstaxa som angav vilka procentsatser i förhållande till försäljningsvärdet medlemmarna "skulle" debitera ersättning. Sedan NO börjat sin granskning av branschens förhållanden har AFR i maj 1972 beslutat att i taxan upptagna förmedlingsprovisioner endast skulle vara rekommenderande.

Det torde i Sverige finnas sammanlagt c:a 1 500 fastighetsmäklare varav c:a 400 är auktoriserade. Vid sidan av AFR finns vissa mindre organisationer som också utfärdar provisionstaxor. AFR-taxan är dock i viss utsträckning normerande även för de till AFR inte anslutna mäklarna.

När det gäller förhållandena i Sverige har NO ansett önskvärt att

man från det allmännas sida söker främja konkurrens inom fastighetsmäklarbranschen.

Det är givetvis önskvärt att fastighetsmäklare har tillräcklig utbildning för att kunna utföra förmedlingsuppdrag på ett från juridiska och ekonomiska synpunkter tillfredsställande sätt. Sådan utbildning kan tillhandahållas antingen av branschens egna organisationer eller genom särskilda kurser i offentlig regi. Bevis på genomgången sådan utbildning bör kunna styrka vederbörandes kompetens. Att därutöver kräva offentligt tillstånd såsom i Finland och Norge eller offentlig auktorisation såsom i Danmark för att få utöva fastighetsförmedling är en konkurrensbegränsande påbyggnad som inte ger någon ökad garanti för mera ansvarsfull näringsutövning. Obligatorisk nyetableringskontroll medför ofrånkomligen en begränsning av konkurrensen som på sikt har oförmånliga verkningar på prisbildningen och effektiviteten inom branschen.

I Sverige har också statsmakterna ställt sig negativa till krav på offentlig auktorisation. Undantag har gjorts endast då särskilda skäl förelegat, såsom exempelvis säkerhetssynpunkter i fråga om handeln med vapen och ammunition samt elektrisk installationsverksamhet. I andra fall har skälen varit medicinska, sanitära eller polisära. Krav på auktorisation som villkor för viss näringsutövning har vid upprepade tillfällen avvisats av riksdagen.

Berättigade krav på yrkesskicklighet kan ställas på en rad yrkesutövare, vilkas yrkesverksamhet i minst lika hög grad som fastighetsmäklaryrket är av betydelse från samhällelig synpunkt, utan att för den skull någon form av auktorisation ifrågasätts.

Det är enligt NO:s uppfattning angeläget att man beaktar inte bara konsumenternas behov av väl utbildade fastighetsförmedlare utan även konsumenternas intresse av att prisbildningen inom detta såväl som andra näringsområden sker i effektiv konkurrens och därigenom blir så förmånlig som möjligt.

Stockholm den 6 juni 1973

Torsten Löwbeer

Sven-Hj. Lord

BIHANG

Skrivelse till pris- och kartellnämnd från Näringsfrihetsombudsmannen angående konkurrensbegränsande taxor inom fastighetsmäklarbranschen

I det av statens pris- och kartellnämnd (SPK) förda kartellregistret finns under nr 2667 införd en sammanfattning av bestämmelser, som enligt stadgar, föreningsbeslut eller eljest gäller för Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund (AFR) angående provisioner. AFR är en-

ligt stadgarna en organisation för i Sverige verksamma fastighetsmäklare, som erhållit auktorisation av handelskammare enligt kungl. kungörelse (SFS 336:1947). Enligt förbundets stadgar gäller förbundets riksprovisionstaxa som norm för förmedlingsprovision. I stadgarna föreskrivs vidare, att medlem icke bör avstå någon del av sin provision till annan än den som yrkesmässigt bedriver fastighetsförmedling, samt att medlem på synlig plats på sitt kontor skall ha uppsatt gällande provisionstaxa och auktorisationscertifikat.

Förbundets ändamål anges i stadgarna vara att verka för sunda affärsförhållanden och god affärssed inom fastighetsmäklaryrket och att tillvarata och främja medlemmarnas gemensamma yrkesintressen bl. a. i fråga om normgivande provisionstaxor. Anslutna till förbundet är 10 kretsöreningar, vilka tillsammans har c:a 300 medlemmar. Till medlem i kretsörening kan antagas envar yrkesutövande fastighetsmäklare, som är auktoriserad. Förbundet omsätter enligt uppgift c:a 750 miljoner kronor årligen.

Med anledning av denna kartläggning av konkurrensbegränsande bestämmelser inom AFR har NO upptagit förhandlingar med förbundet. Dessa påbörjades i april 1970 och avsåg AFR:s provisionstaxa, som angav med vilka procentsatser i förhållande till försäljningsvärdet medlemmarna "skulle" debitera ersättning för utförda förmedlingsuppdrag. Vidare förekom i taxan bestämmelse om minimiprovision, d. v. s. den lägsta ersättning mäklare "skulle" betinga sig för olika uppdrag. Enligt NO:s uppfattning kunde taxan på grund av dess bindande karaktär ifrågasättas medföra sådan skadlig verkan som avses i konkurrensbegränsningslagen. AFR har med hänsyn härtill vid sin årsstämma i maj 1972 beslutat, att i taxan upptagna förmedlingsprovisioner endast skall vara rekommenderande och i konsekvens härmed har även bestämmelsen om minimiprovision utgått.

I anslutning till NO:s granskning av AFR-taxan har uppgifter inhämtats även från andra i branschen verksamma företag och organisationer, i första hand i fråga om debiteringssystemet. Härvid har följande bild av branschen framkommit.

Enligt uppgift förmedlar fastighetsmäklarbranschen årligen fastigheter till ett värde av c:a 9 miljarder kronor, varav drygt hälften faller på villor, radhus och egna hem. Därefter följer hyresfastigheter, kontorshus och industribyggnader. Branschen sysselsätter c:a 1 500 mäklare, varav c:a 400 är auktoriserade. Företagsstorleken varierar avsevärt och många, såväl större som mindre, företag är medlemmar i riksomfattande mäklarorganisationer, däribland AFR. Övriga mäklarorganisationer beskrivs nedan.

Svenska aktiva fastighetsmäklarförbundet (SAF)

SAF är i likhet med AFR en sammanslutning av mäklare. Förbundet har c:a 250 medlemmar, av vilka inte krävs att de skall vara auktoriserade. Förbundet fastställer en riktprovisionstaxa, som medlemmarna rekommenderas att följa. Trots att taxan således av förbundet betraktas som en rekommendation, förekommer bestämmelser om minimiprovision och uttryck som "fullt pris" och liknande i taxan.

Svensk fastighetsförmedling AB (ESSEFF)

ESSEFF är en kontorskedja bestående av ett 90-tal kontraktbundna representanter/fastighetsmäklare. Dessa arbetar som egna företagare

men är skyldiga att inregistrera Svensk fastighetsförmedling i sitt eget namn i den kommun, där representationen bedrivs. Endast auktoriserade fastighetsmäklare har rätt att äga aktier i företaget. För närvarande är c:a 50 av mäklarna auktoriserade, men företaget kräver att varje representant skall söka auktorisation, så snart han uppfyller fördringarna. De auktoriserade mäklarna är samtidigt anslutna till AFR.

Huvudkontoret fungerar som sambands- och servicecentral åt försäljningskontoren och bedriver en omfattande kontroll av kontorens arbete. Det är bl. a. förbjudet för representant att i eget vinstintresse köpa eller sälja objekt inom sitt kontors verksamhetsområde.

Företaget omsätter c:a 500 miljoner kronor årligen och tillämpar en provisionstaxa, som till ordalydelsen visar stora likheter med AFR:s tidigare bindande taxa. Sålunda stadgas bl. a. att "vid förmedling *skola* följande provisionssatser användas" och vidare förekommer bestämmelse om minimiprovision och uttryck som "fullt pris" i taxan.

Svenska sparbankernas fastighetsbyrå AB (Spafab)

Spafab finns representerat på 90 orter och är att betrakta som ett mångfilialföretag. Företaget omsätter c:a 1 miljard kronor årligen och utfärdar en för alla filialer gemensam provisionstaxa, i vilken finns bestämmelse om minimiprovision. För uppdrag som ej avser rena förmedlingstjänster sker tidsdebitering.

Sverigefastigheter förmedlings AB

Detta företag ägs av och fungerar som serviceorgan åt 11 företag, som tillhör jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. De 11 företagen är: Sydgårdar AB, Rydbecks egendomsbyrå AB, Hallands fastighetsförmedling AB, AB Lantauktioner, Jordbrukets fastighetskontor ek. för., Jordförmedlingen förening u.p.a., Lantbrukets fastighetsförmedling ek. för., Jordbrukarnas förmedlingsbyrå, Värmlandsgårdar fastighetsförmedling och Auktionsbyrå AB, Norrlandsgårdar fastighetsförmedling AB, Förmedlingsorganet Norrbottengårdar ek. för.

Någon generell provisionstaxa tillämpas ej, utan de enskilda företagen bestämmer själva sina taxor. Enligt uppgift från serviceföretagets sida har prissättningsnormerna i någon mån påverkats av AFR:s rekommendationer, trots att medlemskap i AFR på något undantag när ej föreligger. Merparten av företagen har bestämmelse om minimiprovision. För andra uppdrag än förmedling tillämpas tidsdebitering.

Skandinaviska enskilda banken (SE-banken)

SE-banken har tre dotterbolag, vars huvudsakliga uppgifter är förvaltning, förmedling och värdering av fastigheter. De tre företagen är: AB Arsenalen, AB Garnisonen och Fastighets AB Öresund.

Någon för dessa tre företag gemensam provisionstaxa förekommer ej, utan företagen fastställer sina taxor individuellt. Endast AB Arsenalen har bestämmelse om minimiprovision. Vid värdering av fastigheter tillämpar samtliga tidsdebitering.

Samtliga tillfrågade fastighetsmäklare tillämpar sålunda ett provisionstaxestystem vid förmedling av fastigheter. Det har kommit till NO-ämbetets kännedom, att en fastighetsmäklare i Örebro tillämpar tidsdebitering för samtliga utförda tjänster, något som torde vara mycket ovanligt i branschen.

Av intresse i detta sammanhang är, att de danska taxorna för mot-

svarande tjänster är betydligt lägre än de svenska och att de efter ingripande från Monopol tillsynet fått karaktären av maximaltaxor.

Av ovanstående framgår att fastighetsmäklarbranschen tillämpar ett relativt homogent prissättningsförfarande, där förmedlingsprovisionen beräknas i procent av försäljningssumman och där procentsatserna varierar beroende på uppdragets art. För andra tjänster än förmedling tillämpas vanligen tidsdebitering. Att döma av NO:s skriftväxling med branschens företag är AFR-taxan i viss utsträckning normerande även för till AFR icke anslutna mäklare. De för olika uppdrag använda procentsatserna uppvisar viss variation mellan mäklarna emellan, men själva systemet är i det närmaste identiska.

Det kan ifrågasättas om de använda provisionstaxorna är uttryck för branschens kostnadsförhållanden eller om de är helt schablonmässiga. Det ligger i sakens natur att taxorna ger täckning även för verksamhet, som drivs med högre kostnader. I den mån taxorna är bindande hindras fastighetsmäklare, som eventuellt arbetar med lägre kostnader, att låta detta förhållande komma till uttryck i sin egen prissättning.

Branschens strukturuomvandling mot färre och större enheter, med en ökad förekomst av centralt fastställda taxor som trolig följd, kan komma att innebära ytterligare prisstolthet och diskrepans mellan kostnader och intäkter.

Taxeringsvärdenas och prisnivåns stegring i kombination med fixerade provisionsuttag innebär att fastighetsmäklarnas bruttoersättning har ökat. Huruvida även nettoersättningen ökat, kan endast en kostnads/intäktsjämförelse ge svar på.

För att möjliggöra en bedömning huruvida de provisionstaxor som utgör horisontella prisöverenskommelser medför skadlig verkan i konkurrensbegränsningslagens mening, är det önskvärt att erhålla närmare kännedom om taxorna och deras tillämpning.

Med anledning härav får jag hemställa att pris- och kartellnämnden måtte verkställa en undersökning *dels* av följsamheten till centralt utfärdade provisionstaxor bland såväl organiserade som icke organiserade mäklare och *dels* av relationen mellan använda taxor och branschens kostnadsförhållanden.

Stockholm den 27 oktober 1972

Torsten Löwbeer

Eva Jernström

Konsumentombudsmannen:

Förslagsställarna pekar i första hand på nackdelar som uppges vara förenade med att lagstiftningen om förmedling av fastigheter och bostadslägenheter utvecklats olika i de nordiska länderna. Den i förslaget förordade utredningen i syfte att nå enhetlig lagstiftning på området synes enligt förslagsställarna böra ske från den utgångspunkten att förmedlingsverksamheten skall förutsätta offentlig auktorisation.

KO saknar anledning bestrida att det kan vara fördelaktigt att i ett

nordiskt sammanhang se över reglerna på det berörda området i syfte att avlägsna omotiverade skillnader mellan de olika länderna. Från KO:s utgångspunkt aktualiserar förslaget dock främst frågan om gällande svenska reglering på området kan anses tillfredsställande.

Inledningsvis bör erinras om att något generellt krav på auktorisation för närvarande inte gäller i Sverige för de tjänster som medlemsförslaget avser. För fastighetsmäklare gäller enligt kungörelsen (1947: 336) om auktorisation av fastighetsmäklare ett system för frivillig auktorisation genom handelskammare. För den privata yrkesmässiga bostadsförmedlingen i övrigt saknas varje form av auktorisationsförfarande.

I sammanhanget kan vidare nämnas att det — inom orter där hyresregleringslagen (1942: 429) är tillämplig — enligt 11 § i lagen gäller förbud för lägenhetsförmedlare att ta ut ersättning för anvisning av bostadslägenhet. Vid yrkesmässig bostadsförmedling får dock sådan gottgörelse utgå enligt grunder som bestäms av hyresnämnd.

Till KO har inkommit ett flertal anmälningar som rört fastighetsmäklare och privata bostadsförmedlingar. I den mån förmedlingstjänsterna marknadsförs på ett vilseledande eller eljest otillbörligt sätt finns möjlighet att ingripa med stöd av lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring för att korrigera marknadsföringen. I vissa fall har emellertid missförhållanden framkommit som inte sammanhänger med marknadsföringen. Det har t. ex. förekommit att en fastighetsmäklare tagit ut provision efter grunder som framstått som oskäliga. Det har också förekommit att de som vänt sig till en privat bostadsförmedling avkrävt ett högre provisionsförskott än vad hyresnämnden fastställt eller att de haft svårigheter att återfå belopp som inbetalats i det fall avtal ej kommit till stånd. I fall av denna typ erbjuder marknadsföringslagen i princip ej något effektivt medel att komma till rätta med missförhållandena.

KO vill inte bestrida att den nu gällande möjligheten till frivillig auktorisation av fastighetsmäklare genom handelskammare enligt 1947 års kungörelse har sitt värde. De missförhållanden som kommit till KO:s kännedom inom förmedlingssektorn har främst rört privata lägenhetsförmedlingar, för vilka inga som helst regler om auktorisation gäller.

Mot den angivna bakgrunden finns det enligt KO:s mening skäl överväga om inte all privat yrkesmässig förmedling av fastigheter, bostadslägenheter och liknande bör förutsätta någon form av obligatorisk offentlig auktorisation. KO finner därför att en utredning härom bör komma till stånd. Det skulle kunna hävdas att den auktorisation som nu lämnas av handelskamrarna enligt 1947 års kungörelse inom sitt område är tillräcklig och att den förordade utredningen därför inte bör ta upp frågor i anslutning till sådan auktorisation. KO finner emeller-

tid lämpligt att även denna auktorisationsform prövas och att det därvid övervägs om inte auktorisationen bör övertas av det allmänna.

Stockholm den 15 maj 1973

Sven Heurgren

Axel Edling

Handelskamrarnas nämnd:

Handelskamrarna har uppdragit åt Handelskammarens nämnd att för deras räkning gemensamt besvara remisserna. Efter hörande av representanter för de olika handelskamrarna får nämnden anföra följande.

I motionen hemställes att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna att utreda möjligheterna att förenhetliga ländernas lagstiftning om fastighetsförmedlare samt därefter vidtaga åtgärder för att i samtliga nordiska länder bringa kompetensfordringarna för fastighetsförmedlare i samband med auktoriseringen på samma, tillräckligt höga nivå.

I tidigare sammanhang har handelskamrarna framhållit att de i princip är positivt inställda till enhetlig nordisk lagstiftning. Ansträngningarna att få till stånd en enhetlig lagstiftning bör i första hand koncentreras till sådana ämnesområden där ett påtagligt behov av och väsentliga förutsättningar för en sådan lagstiftning föreligger.

Visserligen är behovet av en gemensam normgivning ej speciellt stort men med hänsyn till fastighetsaffärerna länderna emellan, särskilt i gränsområdena, synes ändå ett visst behov föreligga. För dessa affärer kan skillnaderna i lagstiftningen medföra olägenheter.

Med beaktande härav finner handelskamrarna ej någon anledning motsätta sig att en utredning med förevarande syfte övervägs.

Stockholm den 16 november 1972

Handelskammarens nämnd

Sven Swaring

Lars Göthlin

Handelskammaren i Göteborg:

I det remitterade medlemsförslaget har av medlemmarna från Finland och Norge hemställts, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de nordiska länderna "att utreda möjligheterna att förenhetliga ländernas lagstiftning om fastighetsförmedlare samt därefter

vidtaga åtgärder för att i samtliga nordiska länder bringa kompetensfordringarna för fastighetsförmedlare i samband med auktorisering på samma, tillräckligt höga nivå.”

Som skäl för förslaget har bl. a. anförts, att fastighetsförmedlarnas förmåga att betjäna sina klienter f. n. är mycket olika inom olika områden av de nordiska länderna, samt att fastighets- och bostadsmarknaden i de nordiska länderna numera fått en internationell prägel, som gör det önskvärt, att alltför stora olikheter i förmedlarnas kvalifikationer och kompetensnivå utjämnas.

Handelskammaren kan i och för sig ansluta sig till motionärernas uttalande om önskvärdheten av att kraven på fastighetsförmedlarna i de nordiska länderna i avseende på kompetens och kvalifikationer i övrigt sättes på en nivå, som svarar mot de anspråk den internationella utvecklingen ställer. För Sveriges vidkommande har sedan 1947 särskild auktorisation genom handelskamrarnas medverkan enligt kungl. kungörelsen den 20 juni 1947 ägt rum. Det torde icke kunna förnekas, att genom auktorisationsförfarandet en allmän höjning av kompetensnivån bland fastighetsmäklarna kommit till stånd. Samtidigt måste det dock konstateras, att så länge auktorisationen är frivillig, och verksamhet som mäklare kan bedrivas av vem som helst, många missförhållanden ändå kvarstår inom detta yrkesområde. Handelskammaren anser emellertid icke, att de nuvarande förhållandena på området är sådana, att en övergång till obligatorisk auktorisation för rätt att utöva yrket ens bör övervägas. Däremot torde en översyn av auktorisationsbestämmelserna med hänsyn till erfarenheterna från den tid auktorisationsförfarandet varit gällande, icke vara omotiverad. Kan man därvid ta hänsyn till eventuella nordiska aspekter på frågan, är detta givetvis ej någon nackdel. Någon gemensam nordisk lagstiftning på området synes emellertid icke nödvändig för att tillgodose de önskemål motionärerna i Nordiska rådet framfört. En utredning i syfte att få fram en gemensam lagstiftning på området torde också bli en mycket tidskrävande procedur, icke minst med hänsyn till att utgångspunkterna för en sådan lagstiftning är synnerligen skiftande i de olika länderna. Handelskammaren vill därför förordna, att man för Sveriges vidkommande söker bibehålla och förbättra det system som nu gäller, så vitt möjligt under hänsynstagande till de förhållanden, som gäller för övriga nordiska länder.

Göteborg den 13 november 1972

För Handelskammaren i Göteborg

(*Sign.*)

Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund:

Förbundet delar den uppfattning som inledningsvis kommit till uttryck i medlemsförslaget, nämligen att det ställs allt större krav på fastighetsmäklarens kunnighet. Som en konsekvens av denna uppfattning, har förbundet också i ett flertal fall skärpt kraven på sina medlemmar. Enligt förbundets mening bör också de inom Norden verk samma fastighetsmäklarna inneha samma yrkeskompetens med tanke på de betydelsefulla uppgifter och det ansvar som åligger den som utövar fastighetsmäklareyrket.

I Kungl. kungörelse den 30 juni 1947 om auktorisation av fastighetsmäklare anges efter vilka riktlinjer som handelskammare meddelar auktorisation. För att tillförsäkra allmänheten de anspråk, som bör ställas på en fastighetsmäklare, bör de i denna kungörelse angivna kvalifikationerna för auktorisation i vart fall inte underskridas. Enligt förbundets mening torde kraven på kunskaper och erfarenhet snarare skärpas. Under hänvisning till vad ovan anförts, tillstyrker således förbundet motionärernas hemställan, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i de Nordiska länderna, att utreda möjligheterna att utarbeta enhetliga bestämmelser vad gäller kompetensfordringarna för fastighetsmäklare.

Avslutningsvis får förbundet understryka vikten av, att fastighetsmäklaren inte står i beroendeställning till eller äger intressegemenskap med kreditgivare.

Sistnämnda förhållande kan medföra att konsumenternas kapital och låneformer blir alltför beroende av kreditgivarna.

Stockholm den 21 november 1972

Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund

Hans Göthe

J. G. von Malachowski

Svenska aktiva fastighetsmäklareförbundet:

Vårt förbund stöder i princip förslagsställarnas önskemål om utredning i syfte att förenhetliga de nordiska ländernas lagstiftning om fastighetsförmedlare och får härmed framföra några synpunkter, som vi anser böra beaktas.

1. Yrkesbeteckningen — i Sverige fastighetsmäklare — bör skyddas och förbehållas endast den som uppfyller lagstadgade kvalifikationskrav.

2. Ordet "auktion" bör helt undvikas, när detta ord är starkt missbrukat i en mängd sammanhang.

3. I stället bör fastighetsförmedlare, som uppfyller förenämnda krav, tilldelas *behörighet* som fastighetsmäklare.

4. Handelskammare är till sin karaktär en privat institution och bör därför *absolut icke* ifrågakomma som tilldelare av *behörighet*. Sådan myndighet bör åvila exempelvis kommerskollegium.

5. Vårt förbund har tagit initiativ till en opartisk reklamationsnämnd, Fastighetsmäklarnas reklamationsnämnd FRN, med uppgift att utreda och avge yttrande om inkommande klagomål. Våra medlemmar är ansvariga inför denna nämnd och skriftligen förbundna att underkasta sig nämndens utslag i klagöärenden. Nämnden har visat sig ha en stor uppgift att fylla och synes domstolar ta stor hänsyn till dess utlåtanden. Advokater anlitar ofta nämnden för uttalande i tvisteärende. För klienternas-konsumenternas trygghet bör här aktuell lag innehålla föreskrift om reklamationsnämnden.

6. Krav på garanti- och ansvarsförsäkring bör ställas. Våra medlemmar är jämte sina anställda medarbetare försäkrade för en summa av 50 000 kronor.

7. Ett absolut krav om fullständigt oberoende av kreditgivare är en mycket viktig förutsättning för *behörighet* att utöva yrket. Det i Sverige nu rådande förhållandet i detta avseende är helt oacceptabelt.

Vi är tacksamma att vi beretts tillfälle yttra oss och ser det som ett starkt önskemål, att en eller två aktiva fastighetsmäklare med mångårig yrkeserfarenhet beredes tillfälle att medverka i den kommande utredningen.

Stockholm den 24 november 1972

Svenska aktiva fastighetsmäklareförbundet

Börje Eberheim
Ordförande

Hyresgästernas riksförbund:

Med hänsyn till de juridiskt och ekonomiskt betydelsefulla uppgifter som åvilar utövare av fastighetsmäklaryrket är det ett starkt intresse att stora krav ställs på deras kunnighet och ansvarskänsla. Genom kungörelsen den 30 juni 1947 om auktorisation av fastighetsmäklare har skapats en ordning varigenom handelskamrarna efter vissa riktlinjer meddelar auktorisation. Dessa föreskrifter får närmast betraktas som minimikrav och borde måhända bli föremål för en översyn i skärpande syfte för att skapa ännu större trygghet för den hjälpsökande. Man borde här kunna knyta an till den verksamhet i sådan riktning som bedrivs av Auktoriserade fastighetsmäklares riksförbund. Att sådana bestämmelser om kompetenskrav och kontroll göres enhetliga i de nor-

diska länderna måste givetvis innebära fördelar och förbundet har därför inte anledning att annat än tillstyrka motionärernas hemställan.

Förbundet, vars verksamhet i huvudsak är förbunden med hyresmarknadens problem, kan i detta sammanhang inte underlåta att fästa uppmärksamheten på de osunda företeelser som förekommer i samband med förmedlandet av hyres- och bostadsrättslägenheter. En sänkning av denna förmedlingsverksamhet borde komma till stånd och detta förmodligen inte endast i vårt land utan i hela Norden.

Stockholm den 11 april 1973

Hyresgästernas riksförbund

Erik Svensson

Gösta Järtelius

Medlemsförslag

om nordisk specialistutbildning på radioterapins område

(Väckt av Kristian Albertsen, Bjari Guðnason, Sven Hammarberg, Lars Lindeman, Jan-Ivan Nilsson och Salve Salvesen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk federation för medicinsk undervisning:

Inom de nordiska länderna är utbildningen av specialister inom små specialiteter ett stort problem. I vissa ämnen är antalet specialister som skall utbildas per år så litet att en nationell utbildningsform ter sig dyrbar och dessutom saknas ofta kompetenta lärarkrafter på nationell bas i tillräcklig omfattning för att täcka hela ämnesområdet med kursbunden undervisning. Däremot är det möjligt att genom ett nordiskt samarbete åstadkomma såväl ett tillräckligt elevunderlag som att finna tillräckligt antal kompetenta lärare. I konsekvens härmed har sålunda representanter för ett flertal smärre specialiteter vänt sig till Federationen med begäran om stöd för planläggning av kursbunden specialistutbildning på nordisk nivå. Mot bl. a. denna bakgrund har Nordisk federation för medicinsk undervisning i september 1972 tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utreda vilka insatser federationen kan göra för att underlätta specialistutbildningen inom Norden, särskilt med avseende på samordning. Denna arbetsgrupp fick följande direktiv: 1. att utreda vilka pedagogiska insatser som kan göras för att förbättra vidareutbildningen 2. undersöka möjligheterna att samordna nordiska kurser, speciellt inom småspecialiteter 3. att erbjuda enstaka kurser som pedagogiska modeller 4. att undersöka möjligheterna att bättre samordna specialistutbildningen inom små specialiteter, där lärarfrågan ofta är ett svårlost problem 5. att bringa de olika organisationerna som är involverade i specialistutbildning i Norden i intimare kontakt med varandra.

I avsikt att utreda frågan om vilka insatser federationen kan göra har dess arbetsgrupp inlett sitt arbete med att besöka de för vidareutbildningen ansvariga i Sverige och Danmark. Under våren kommer arbetsgruppen att fortsätta med liknande besök i Oslo och Helsingfors.

Federationen finner det därför naturligt att tillstyrka att det förslag om nordisk specialistutbildning på radioterapins område som har väckts genomföres. Federationen vill dock understryka att radioterapin är ett av flera områden där liknande samarbetsförsök har en väsentlig uppgift att fylla.

Slutligen vill federationen erinra om att Nordiska rådets förslag till

specialistkompetens för nordiska läkare (*NU 1964: 6*) ännu inte har ratificerats. Federationen är medveten om att man i flera av de nordiska länderna med hänsyn till utvecklingen sedan 1964 föreslagit vissa ändringar, men att dessa också under hand godkänts i de skilda nordiska länderna. Federationen finner det synnerligen angeläget att avtalet snarast ratificeras av de nordiska länderna. En dylik ratificering kommer att ge en viktig plattform vid bedömningen av gemensamma specialistutbildningsproblem i Norden, inte bara inom radioterapins område.

Stockholm den 15 februari 1973

Stephan Rössner
Generalsekreterare

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

Sundhedsstyrelsen har i denne anledning i skrivelse af 10. maj 1973 meddelt indenrigsministeriet, at styrelsen kan henholde sig til en udtalelse af samme dato fra specialistanævnet, hvorefter dette kan anbefale, at der inden for rammerne af en fælles nordisk overenskomst om ensartede regler for lægers specialistanerkendelse udarbejdes nye bestemmelser for speciallægeuddannelsen i terapeutisk radiologi med henblik på en samordning af denne inden for de nordiske lande. På grund af specialets relativt få udøvere i Danmark må en koordination anses for hensigtsmæssig, i særdeleshed hvad angår den teoretiske videreuddannelse.

Specialistanævnet forbeholder sig godkendelse af et ændret forslag til speciallægeuddannelse i den anførte disciplin.

Indenrigsministeriet kan henholde sig hertil.

København, den 11. maj 1973

P. m. v.

E. b.

Niels Bentsen

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man, efter at sagen har været forelagt Amtsrådsforeningens sygehusudvalg, meddele, at man kan anbefale forslaget om fælles nordiske kurser til specialistuddannelse på radioterapiens område, idet det forudsættes, at udgifterne til disse kurser afholdes af midler, som stilles til rådighed af Nordisk Råd.

København, den 1. marts 1973

P. f. v.

E. b.

Johanne Louise Dithmer

Frederiksberg kommune:

I denne anledning skal man meddele, at kommunen ikke mener at kunne udtale sig om forslaget, hvorved bemærkes, at man ikke anvender radioterapi på Frederiksberg Hospital.

Frederiksberg, den 13. december 1972

Knud Pinborg

G. Kastberg

Akademikernes Centralorganisation:

— — — skal man meddele, at forslaget herfra har været sendt til AC's medlemsorganisationer med henblik på afgivelse af eventuelle udtalelser.

AC har ikke modtaget nogen reaktion fra medlemsorganisationerne og har heller ikke selv bemærkninger at fremføre til det nævnte forslag.

København, den 9. marts 1973

Henrik Nordlien

Den almindelige danske lægeforening:

Lægeforeningen kan anbefale det foreliggende forslag og kan som motivering henvise til det anførte i tillæggene til medlemsforslagene, som foreligger i korrekturen af bilag A 378/s.

København, den 8. januar 1973

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse har i skrivelse den 5 december 1972 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett Finlands akademi (statens medicinska kommission) samt berörda universitet att inkomma med utlåtande i ärendet. Utlåtandena bifogas härjämte (*se nedan*).

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 30 maj 1973

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Inom alla de medicinska specialitetsområdena finns det ett behov av nationell och/eller samnordisk teoretisk utbildning. Emedan kostnaderna för sådana utbildningsformer inom alla specialitetsområden uppenbart kommer att bli tämligen dryga, kunde det vara ändamålsenligt att försöksvis anordna samnordiska fortbildningskurser inom vissa mera begränsade specialitetsområden. Radioterapin representerar ett sådant område. Om kurserna ordnas skilt för sig i varje enskilt land blir kostnaderna för utbildningen inom denna disciplin i förhållande till antalet kursdeltagare uppenbart höga.

Dock bör det konstateras, att den kommitté, som tillsatts för att utreda läkarnas fortbildning i Finland både på den teoretiska och kliniska nivån, är av den åsikten att specialistutbildning i alla händelser borde arrangeras nationellt även om gemensamma nordiska kurser skulle ordnas.

Med hänvisning till ovanstående förordar social- och hälsovårdsministeriet förslaget, men anser sig icke kunna ta ställning till de föreslagna kostnadernas storlek emedan kostnadskalkylen icke är tillräckligt motiverad och föreslår därför, att en vidare utredning av kostnaderna borde företas.

Helsingfors den 7 februari 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Elisabeth Groop
Äldre regeringssekreterare

Statens medicinska kommission¹:

Professorer inom radiologi från fyra nordiska länder har riktat en hänvändelse till Nordiska rådet och anhållit om stöd för anordnande av en kursbunden teoretisk utbildning av specialister på radioterapins område.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Efter att ha undersökt saken tillstyrker statens medicinska kommission sagda förslag med den motiveringen att antalet läkare som specialiserat sig i radioterapi eller snarare i behandling av cancersjukdomar i vart nordiskt land är rätt lågt och att likaså antalet läkare som utbildas för dessa branscher sannolikt kommer att förbli relativt ringa. För närvarande finns det i Finland endast cirka 20 läkare som fått specialistutbildning inom detta område. Av denna anledning anser statens medicinska kommission, att det är önskvärt att den teoretiska utbildningen inom föreliggande specialområde anordnas på samnordisk bas. I sagda till Nordiska rådet ställda förslag hemställs sådan kursverksamhet för en tid om fem år. Kursverksamheten föranleder årligen utgifter om cirka 20 000 finska mark, vilka fördelas mellan de fyra nordiska länderna i samma proportion som de nordiska utgifterna i allmänhet.

Med anledning av det ovan anförda tillstyrker statens medicinska kommission beviljandet av sagda understöd.

Helsingfors den 24 januari 1973

Erkki Kivalo
Ordförande

Anja Arstila-Paasilinna
Sekreterare

Helsingfors universitet¹:

Helsingfors universitet förenar sig om den i Nordiska rådets medlemsförslag angivna motiveringen och anser med beaktande av den inom radioterapin pågående utvecklingen, att förslaget om anordnande av gemensamma nordiska kurser för specialistutbildning på radioterapins område är ändamålsenligt och värt understöd.

Helsingfors den 11 april 1973

Mikko Juva
Rektor

Sirpa Kaittäla
Biträdande sekreterare

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Sedan saken varit uppe vid medicinska fakulteten, anför Åbo universitet såsom sitt yttrande följande.

Enligt universitetets uppfattning bör specialistutbildningen på radioterapins område i Norden anpassas till de nuvarande faktiska uppgifterna. I förslaget konstaterar man, att klinisk undervisning redan nu utan

¹ Yttrandet översatt från finska.

svårigheter kan erbjudas i varje nordiskt land, vilket faktum man utan vidare också kan konstatera för Åbo universitets vidkommande. För en tillfredsställande teoretisk utbildning finns det dock inga fullständiga förutsättningar, då det råder brist på lärarkrafter. Denna olägenhet kan man emellertid undvika genom att anordna utbildningen på gemensam nordisk bas.

Behovet av en samnordisk specialistutbildning anses av representanter för radioterapi i de nordiska länderna vara stort. Det finns möjligheter att ordna sådan utbildning enbart genom att turvis i de olika länderna anordna utbildning i kursform. Denna metod är värd allt stöd och är den enda rätta metoden för att åstadkomma en effektiv, enhetlig och ytterst nödvändig utbildningsverksamhet i de nordiska länderna. I enlighet med en tillsatt arbetsgrupps planer föreslår representanterna för radioterapi anordnande av obligatoriska kurser i strålningsfysik, isotopteknik, tumorpatologi, cytologi och tumorbologi, cytostatika- och hormonterapi, strålningsbiologi och cellkinetik.

Under de första fem övergångsåren är enligt universitetets åsikt en samnordisk specialistutbildning nödvändig. Men utan ett visst ekonomiskt stöd kan den inte förverkligas. Således tillstyrker universitetet anordnande av gemensamma nordiska kurser för utbildning av specialister på radioterapins område och rekommenderar, att för utbildningskostnaderna reserveras det av arbetsgruppen föreslagna beloppet om 20 000 finska mark per år för en övergångsperiod av fem år. Enligt representanternas för radioterapi skrivelse till Nordiska rådet skulle nämnda summa fördelas årligen så, att till anordnandet av en kurs och till lärarnas reseutgifter användes 10 000,—, till kursdeltagarnas resekostnader och kursavgifter 4 000,—, och till reseutgifter för den permanenta nordiska arbetsgruppen 6 000,—.

Åbo den 2 oktober 1973

På Turun yliopistos vägnar

Osmo Ikola

Prorektor

Olavi Rytönen

Förvaltningsdirektör

Uleåborgs universitet¹:

Uleåborgs universitet konstaterar, att medlemsförslaget om nordisk specialistutbildning på radioterapins område är mycket aktuellt och angeläget. I Finland och i synnerhet i norra Finland råder det en skriande brist på läkare inom radioterapi. För närvarande arbetar det norr om linjen Vasa—Jyväskylä endast en specialist på radioterapins område.

¹ Yttrandet översatt från finska.

En svårighet vid utbildningen inom radioterapi är läkarnas fåtalighet och de stora svårigheterna att anordna specialkurser, emedan det råder brist till och med på lärarkrafter och resorna dessutom är långa. Förslaget om anordnande av samnordiska kurser och om ekonomiskt understöd till denna verksamhet är ytterst välkommet och angeläget.

Såsom det har konstaterats i medlemsförslaget, uppskattas det att man efter en övergångsperiod om fem år kommer till ett läge, i vilket varje nordiskt land kan självständigt handha ifrågavarande utbildning. Under övergångsperioden är det förutom att kursverksamheten ges understöd också viktigt att en samnordisk arbetsgrupp kan planera anordnandet av kursverksamheten och följa de nya krav som den snabba utvecklingen inom branschen medför. Det är angeläget att Nordiska ministerrådet, när det undersöker möjligheterna att anordna gemensamma nordiska kurser, måtte godkänna det i Tillägg 1 ställda förslaget jämte kostnadsförslag.

Uleåborg den 11 december 1972

Pentti J. Taskinen
Professor i radioterapi

Helsingfors universitetscentralsjukhusförbund¹:

Centralsjukhusförbundet finner med beaktande av den pågående utvecklingen på radioterapiens område och de i medlemsförslaget framförda motiven, att förslaget om anordnande av samnordiska kurser för utbildning av specialister i radioterapi förtjänar understöd och är ett ändamålsenligt tillvägagångssätt.

Centralsjukhusförbundet kan för sin del medverka vid det praktiska genomförandet av utbildningen genom att bevilja inom förbundet anställda kursdeltagare och lärare tjänstledighet i enlighet med de av sjukhuset allmänt iakttagna principerna.

Helsingfors den 9 februari 1973

På förbundsstyrelsens vägnar

Ilkka Väänänen
Administrativ direktör

Salme Vaismaa
Sekreterare

Finlands läkarförbund¹:

— — — meddelar Finlands läkarförbund värdsamt, att det anser en rekommendation till Nordiska ministerrådet värd understöd, enligt vil-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ken rekommendation ministerrådet borde undersöka förutsättningarna för att anordna gemensamma nordiska kurser för specialistutbildning inom radioterapi.

Helsingfors den 9 februari 1973

På Finlands läkarförbunds styrelses vägnar:

Tapani Kosonen

Verksamhetsledare

Kaarina Sarvilinna

Vikarierande lagfaren sekreterare

Cancerföreningen i Finland¹:

— — — När saken behandlades vid Cancerföreningen i Finland, konstaterades det att av de finska undertecknarna av den redogörelse, som utgjort grunden för sagda medlemsförslag och som sammanstälts av en grupp av nordiska radioterapeuter, professorerna Lars R. Holsti och Pentti J. Taskinen, är medlemmar i styrelsen av Cancerföreningen i Finland och professor Antero Voutilainen medlem i föreningens delegation.

Det bör sålunda anses att Cancerföreningens ställning redan kommit fram i själva redogörelsen, av vilken anledning det inte är begrundat att ytterligare avge ett skilt yttrande.

Helsingfors den 2 februari 1973

Niilo Voipio

Generalsekreterare

N o r g e

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet vil ikke ha noe å bemerke til at spørsmålet om et nordisk samarbeid når det gjelder spesialistutdannelsen innen spesialiteten terapeutisk radiologi, blir utredet nærmere.

Oslo, 9. februar 1973

Etter fullmakt

Jon Bjørnsson

Øyvin Aarflot

Norske kommuners sentralforbund:

Sentralforbundet har intet spesielt å bemerke til det oversendte medlemsforslag om nordisk spesialistutdannelse. En vil bare gjøre oppmerk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

som på at medlemsforslaget som blir betegnet som radioterapi her i landet har fått betegnelsen terapeutisk radiologi.

Oslo, 17. januar 1973

Arne Rødskog

Martin Osnes

Den norske lægeforening:

Saken ble behandlet i Den norske lægeforenings sentralstyrelse den 8. desember 1972. Etter Den norske lægeforenings syn, reiser saken en rekke prinsipielle spørsmål i forbindelse med det nordiske samarbeid om spesialistutdannelsen i alle spesialiteter. Det nordiske avtaleutkastet av 1964 vedrørende "Förslag till överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om enhetliga regler rörande specialistkompetens för läkare" er ennå ikke ratifisert og såvidt Den norske lægeforening kjenner til, er det uklart når dette vil skje. Da alt samarbeid om spesialistutdannelsen, etter Den norske lægeforenings syn, bygger på at denne overenskomst ratifiseres, synes det uheldig å formalisere samarbeidet innen en enkelt spesialitet.

Etter det Den norske lægeforening er kjent med, foregår det et utstrakt samarbeid om spesialistutdannelsen og da spesielt den kursbundne undervisning i en rekke spesialiteter i Norden og et forslag om nordisk samarbeid om kursvirksomheten bør ha en generell form og bygge på forannevnte overenskomst. Til Deres orientering kan meddeles at Den norske lægeforenings fond til videre- og etterutdanning av leger har støttet internordiske kurser arrangert i Norge. Denne støtten har dog vært begrenset til den faglige gjennomføring av kurset og således ikke til dekning av reise- og oppholdsutgifter for kursdeltakere. En forutsetning for slik støtte har også vært at kursdeltakerne har betalt en viss kursavgift.

Under henvisning til ovenstående, finner således Den norske lægeforening ikke å kunne gå inn for at man formaliserer kursvirksomheten i en spesialitet. Den norske lægeforening ønsker at det nordiske samarbeidet om spesialistutdannelsen baseres på overenskomsten av 1964 og at en eventuell formalisering av samarbeidet om kursvirksomheten skjer innen alle etablerte spesialiteter hvor dette er ønskelig og nødvendig, både av hensyn til utnyttelse av kapasiteten og av økonomiske grunner.

Oslo, 2. januar 1973

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse

Odd Bjercke

Generalsekretær

H. Holand

Landsforeningen mot kreft:

Landsforeningen mot kreft har lenge erkjent den utvikling som skjer innen radioterapien som ivaretar utredning og behandling av mange av de viktigste cancersykdommer. I dette arbeid er, ved siden av stråleterapi, andre behandlingsformer kommet til som cystostatikaterapi og hormonterapi.

På grunn av de vanskeligheter som finnes i Norge når det gjelder å sikre tilstrekkelig bred tilgang på spesialister innen nevnte felt og vanskelighetene med å organisere adekvat kursmessig skolering innen disse spesialfelter, tok Landsforeningen mot kreft allerede i midten av 50-årene initiativet til en landsomfattende kursvirksomhet for praktiserende leger og sykehusleger bl. a. om radioterapiens betydning for helbredelsen av ondartede svulster. Denne kursvirksomhet fortsetter fremdeles. Videre har Foreningen gitt betydelig økonomisk støtte til utgivelse av nordisk lærebok i stråleterapi.

Gjennomføringen av det foreliggende forslag vil forbedre utdannelsen innen radioterapien, og dette vil få stor betydning for behandlingen av de kreftsyke. Landsforeningen mot kreft vil derfor sterkt støtte det foreliggende forslag til Nordisk Råd.

Oslo, 8. desember 1972

Landsforeningen mot kreft

Alexander Pihl
Professor dr. med.,
formann

Ottar S. Jacobsen
Generalsekretær

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Inom styrelsen har en arbeidsgrupp varit verksam med att utarbete förslag till organisation av onkologin i Sverige. Arbetsgruppen har den 29 maj 1972 framlagt ett förslag i denna fråga.

Förslaget innebär bl. a. att cancervården vid varje regionsjukhus skall samordnas inom ramen för ett onkologiskt centrum. De nuvarande radioterapeutiska klinikerna vid regionsjukhusen skulle därvid omvandlas till kliniker för medicinsk onkologi med uppgift att i huvudsak bedriva radioterapeutisk och övrig icke-kirurgisk cancervård. Så snart erfarenhet av denna organisation vid regionklinikerna hade vunnits, skulle även de radioterapeutiska klinikerna vid vissa centrallasarett omvandlas enligt samma modell som vid regionsjukhusen.

Arbetsgruppens betänkande innehåller vidare förslag till utformning av vidareutbildningen inom de nya specialiteterna medicinsk onkologi och gynekologisk onkologi, vilka vid ett genomförande av den föreslagna sjukvårdsorganisationen avses ersätta de nuvarande specialiteterna allmän radioterapi och gynekologisk radioterapi. Styrelsen finner dock ingen anledning att här återge arbetsgruppens förslag på denna punkt utan konstaterar att de framlagda förslagen till förändrade specialistbestämmelser i sedvanlig ordning måste göras till föremål för i första hand bedömning inom nämnden för läkares vidareutbildning (NLV).

Förslaget till organisation av onkologin i Sverige har varit föremål för remissbehandling och en sammanställning av remissvaren har nyligen företagits. Styrelsen noterar därvid att vissa gentemot arbetsgruppen divergerande åsikter har framförts. Styrelsen avser att mot bakgrund av arbetsgruppens förslag med beaktande av de inkomna remissvaren under senare delen av våren 1973 framlägga sin syn på hur den framtida organisationen av onkologin i Sverige bör utformas.

Styrelsen vill ansluta sig till det inom Nordiska rådet väckta förslaget om för de nordiska länderna gemensamma kurser på radioterapins område i avsikt att underlätta nordiskt erfarenhetsutbyte för läkare under vidareutbildning liksom även för redan specialistkompetenta läkare. Skälet härför är det föreliggande behovet av ett breddat erfarenhetsunderlag, bl. a. beroende på svårigheter att utvärdera nya behandlingsmetoder, uppskatta prognosen för olika stadier av elakartade tumörsjukdomar m. m. då vissa av dessa endast förekommer i begränsad omfattning i vart och ett av de nordiska länderna.

Styrelsen har inhämtat, att det inom ramen för NLV:s verksamhet pågår ett informellt samarbete på nordiskt plan i frågor som rör den systematiska kursbundna undervisningen inom detta område. NLV har vidare i direktiven till de olika ämnesgrupperna inom nämnden pekat på vikten av nordiskt samarbete och erfarenhetsutbyte vad gäller den systematiska undervisningens uppläggning och innehåll. I och med att Kungl. Maj:t nu fattat beslut om att ratificera avtalet om enhetliga regler för specialistkompetens i de nordiska länderna torde förutsättningarna för en samverkan av ovan nämnt slag ha stabiliserats.

Mot bakgrund av pågående och planerade aktiviteter inom detta område finner styrelsen därför ingen anledning föreligga för att ytterligare åtgärder vidtages med speciell inriktning på utbildningen i radioterapi. Det bör understrykas att den i förslaget förespråkade samordningen äger generell giltighet. Motsvarande behov föreligger inom ett betydande antal andra specialiteter. Styrelsen ser det därför angeläget att utvecklingen av det nordiska samarbetet i dessa frågor får fortsätta i de former som redan etablerats och som kommer att etableras på grundval av Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut om ratifikation av det nordiska avtalet.

Avslutningsvis vill styrelsen framhålla att cancersjukdomarna genom

sin höga frekvens och sin mångfasetterande och speciella karaktär utgör ett centralt sjukvårdsproblem. Ungefär var fjärde nu levande person i de utvecklade länderna kommer att insjukna i cancer. Cancersjukvården torde allmänt sett vara beroende av att nya diagnostiska och terapetutiska metoder kan prövas och kritiskt utvärderas på ett tillräckligt stort patientunderlag. Härvid bör vunna framsteg och gjorda erfarenheter föras ut i den praktiska sjukvården genom ett fast organiserat nordiskt samarbete.

Stockholm den 6 februari 1973

S. Åke Lindgren

Bengt Eklundh

Statens strålskyddsinstitut:

Utvecklingen inom radioterapins område har under de senaste årtiondena präglats av en stark teknisk och vetenskaplig utveckling. Radioterapins hjälpvetenskaper såsom strålningsfysiken och strålningsbiologin har lämnat väsentliga bidrag till förbättrade behandlingsmetoder. Samtidigt krävs från radioterapeutens sida ökade insikter i internmedicinska aspekter t. ex. på användningen av kemoterapeutika, hormonella behandlingsmetoder samt vidare inom områdena immunologi, virologi etc.

Som framhållits av den arbetsgrupp som utrett förhållandena är underlaget för kurser inom dessa områden litet i de enskilda nordiska länderna. Strålskyddsinstitutet finner det därför lämpligt om utbildningen kan samordnas på en nordisk bas. Liknande förslag som väckts t. ex. beträffande den medicinska radiofysiken har tidigare fått strålskyddsinstitutets stöd.

Strålskyddsinstitutet förutsätter att Nordiska rådet finner en lämplig form att administrera det ekonomiska stöd som arbetsgruppen har äskat. Strålskyddsinstitutet finner det angeläget att man också utreder förutsättningarna för den strålfysikaliska delen av utbildningen så att optimalt utnyttjande av de resurser som finns vid olika utbildningsanstalter i Norden kan uppnås.

Sammanfattningsvis vill strålskyddsinstitutet tillstyrka det föreslagna nordiska samarbetet och förutsätter därvid att en lämplig form kan skapas för administration av de medel som erfordras enligt utredningen.

Stockholm den 18 januari 1973

På statens strålskyddsinstitutets vägnar:

Bo Lindell

Carl-Gösta Hesser

Universitetskanslersämbetet, utbildningsbyrån:

UKÄ har lämnat rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå samt vid karolinska institutet och högskolan i Linköping tillfälle att yttra sig. Rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå samt vid karolinska institutet har överlämnat yttrande från de medicinska fakulteterna (*se nedan*). För egen del vill UKÄ anföra följande.

Kungl. Maj:t har den 8 december 1972 fattat beslut om att ratificera ett avtal om enhetliga regler för specialistkompetens i de nordiska länderna. Inom ramen för nämndens för läkares vidareutbildning (NLV) verksamhet pågår redan enligt vad UKÄ inhämtat ett informellt nordiskt samarbete i frågor som rör den teoretiska utbildningen. Vissa nordiska vidareutbildningskurser är även godkända av NLV och har genomförts i en del nordiska länder.

Med hänvisning till att ett samarbete redan etablerats och att förutsättningarna för detta samarbete ökat i och med Kungl. Maj:ts ovan nämnda beslut finner UKÄ det angeläget att detta samarbete utvidgas och tillstyrker därför det framlagda medlemsförslaget. UKÄ förutsätter därvid att samarbetet sker inom befintliga organ för utbildningen.

Stockholm den 10 april 1973

På universitetskanslersämbetets vägnar

Kerstin Lindahl-Kiessling

Barbro Hedman

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

En samordning av den teoretiska delen av specialistutbildningen i radioterapi inom de nordiska länderna är mycket väl motiverad och medför i dagens läge ett maximalt utnyttjande av de samlade utbildningsresurserna. Ur utbildningssynpunkt tillstyrker därför fakulteten förslaget.

Uppsala den 22 mars 1973

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Uppsala universitet, medicinska fakultetens utbildningsnämnd har i skrivelse den 14 mars 1973 förklarat att nämnden beslutat avstå från yttrande.

Lunds universitet, medicinska fakultetens utbildningsnämnd:

Förslaget förutsätter en viss organisatorisk och ekonomisk samordning och avser ett ramanslag från Nordiska rådet om 20 000 finska mark under en övergångsperiod om 5 år. Detta belopp skulle bl. a. möjliggöra anordnandet av en gemensam nordisk kurs en gång per år under denna tidsperiod och underlätta eleverns och lärares deltagande i kursbunden undervisning inom specialistutbildningen i annat nordiskt land än sitt hemland.

Antalet läkare under specialistutbildning inom denna disciplin är i varje nordiskt land relativt litet, varför det måste anses vara mycket ändamålsenligt att samordna den kursbundna undervisningen på nordisk nivå. Detta kommer att vara av särskild betydelse för situationen i de nordiska länder, där vidareutbildningen i form av kursbunden undervisning ännu inte är utbyggd.

Utbildningsnämnden anser därför, att det är rimligt att pröva denna verksamhet och vill bestämt förorda, att Sverige tillstyrker medlemsförslaget inom Nordiska rådet.

Lund den 27 mars 1973

På utbildningsnämndens vägnar

Sven Eric Linell

Kerstin Widebäck

Karolinska institutet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 20 mars 1973 till medicinska fakultetens yttrande av den 19 mars 1973 (se nedan).

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Förslaget avser ett ramanslag från Nordiska rådet under 5 år med 20 000 finska mark per år huvudsakligen för att möjliggöra:

elevernas och eventuellt lärarnas deltagande från ett nordiskt land i kursbunden undervisning inom specialistutbildning i ett annat nordiskt land.

för anordnade av en gemensam nordisk kurs en gång per år under denna 5-årsperiod,

vissa medel äskas också för verksamheten i en nordisk arbetsgrupp som skall sörja för samordningen av den verksamheten i de nordiska länderna.

Förhållanden beträffande specialistutbildningen inom radioterapi skiljer sig i princip inte från motsvarande problem inom andra discipliner. Antalet läkare som utbildar sig inom denna disciplin är dock i varje land fortfarande relativt litet, varför särskilda fördelar finns att vinna med viss kursbunden undervisning på nordisk bas. Utvecklingen

inom disciplinen är för tillfället mycket snabb och viss samordning av resurserna för utbildning i de nordiska länderna skulle utan tvekan gagna utbildningen och utvecklingen inom disciplinen. Den kursbundna undervisningen torde också vara av särskilt stort värde inom ratioterapi, som har relativt liten plats inom grundutbildning till läkarexamen.

Förutsättningarna för kursbunden undervisning inom specialistutbildningen är inte lika goda i varje enskilt nordiskt land. Den kursbundna undervisningen är relativt väl utbygd i Sverige i vidareutbildningsnämndens regi samt i Norge där den är knuten till de olika universiteten. I Finland, Danmark och i Island finns nästan ingen sådan utbildning tillgänglig. Genomförandet av medlemsförslaget torde vara av värde för samtliga nordiska länder, men är naturligtvis av särskilt stor betydelse för de länder där vidareutbildningen i form av kursbunden undervisning inte är utbyggd. Eftersom medlemsförslaget väcktes inom Nordiska rådet bör vid bedömningen hänsyn tagas till situationen i samtliga nordiska länder. Mot den bakgrunden vill fakulteten bestämt förorda att Sverige tillstyrker medlemsförslaget inom rådet.

Fakulteten vill här framhålla att enligt förslaget behövs ramanslaget endast under en övergångsperiod på 5 år; förslagsställarna bedömer att efter den tiden kommer det att finnas tillräckligt goda förutsättningar för utbildning i radioterapi i alla nordiska länder, så att förnyat anslag icke kommer att behöva sökas. Nordiska rådet har tidigare beviljat anslag för samordningen av utbildningen av radiofysikerna i de nordiska länderna.

Fakulteten vill i detta sammanhang påpeka att radioterapi blott utgör ett exempel bland många på en liten specialitet med stora svårigheter att på det nationella planet ordna en allsidig och kvalitativt högtstående specialistutbildning. Speciellt gäller detta den i Danmark, Norge och Sverige obligatoriska kursbundna delen av specialistutbildningen, för vilken såväl lärar- som elevtillgången är alltför begränsad för att en fullgod utbildning skall kunna genomföras inom hela ämnesområdet. I detta läge framstår det som naturligt att etablera ett nordiskt samarbete och sådant har även på privat initiativ inletts inom några specialiteter. En mer systematiskt genomförd utredning av behovet av och formerna för ett sådant nordiskt samarbete inom specialistutbildningen framstår som angelägen. Enligt fakultetens mening bör sådan samordning ske genom Nordisk federation för medicinsk undervisning, som utgör ett etablerat kontaktorgan mellan alla de myndigheter och organisationer som ansvarar för eller i övrigt är engagerade i specialistutbildningen.

Stockholm den 19 mars 1973

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 12 mars 1973 till medicinska fakultetens yttrande av den 8 mars 1973 (se nedan).

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

Inom de nordiska länderna har föreslagits en utvidgning och förbättring av specialistutbildningen inom radioterapi. Utbildningen bör anpassas till disciplinens nuvarande faktiska kliniska uppgifter inom den icke-kirurgiska cancerterapi och bör omfatta såväl klinisk tjänstgöring som teoretisk undervisning. Den kliniska utbildningen är möjlig inom varje land. För den teoretiska utbildningen på hög ambitionsnivå saknas dock i en del länder förutsättningar på grund av specialitetens tvärvetenskapliga anknytning till andra ämnesområden, bl. a. radiofysik, radiobiologi, tumörbiologi, patologi och immunologi. En samordning av undervisningsresurserna på det teoretiska planet förefaller väl motiverat, även utöver den femårsperiod som föreslås i rekommendationen.

Redan nu är vissa nordiska NLV-kurser för specialistutbildning inom radioterapi godkända av Nämnden för läkares vidareutbildning och har genomförts med framgång i en del nordiska länder.

Fakulteten tillstyrker därför radioterapeuternas och Nordiska rådets rekommendationer för en samordnad teoretisk utbildning inom radioterapi.

Göteborg den 8 mars 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Hans Röckert

Barbro Ryder Liljegren

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

En arbetsgrupp har inom socialstyrelsen varit verksam med utarbetandet av en organisationsplan för onkologin i Sverige. Arbetsgruppen har den 29 maj 1972 framlagt förslag till styrelsen. Förslaget är för närvarande under remissbehandling. Förslaget innebär att cancervården vid varje regionsjukhus skall samordnas inom ramen för ett onkologiskt centrum. De nuvarande radioterapeutiska klinikerna vid regionsjukhusen skall därvid omvandlas till kliniker för medicinsk onkologi med uppgift att i huvudsak bedriva radioterapeutisk och annan icke-kirurgisk cancervård.

Arbetsgruppens betänkande innehåller också ett förslag till utformning av vidareutbildning inom de nya specialiteterna medicinsk onkologi och gynekologisk onkologi. Dessa skall, efter genomförande av den föreslagna sjukvårdsorganisationen, ersätta de nuvarande specialiteterna allmän radioterapi och gynekologisk radioterapi.

En samnordisk arbetsgrupp har under hösten 1972 framlagt ett förslag till "samordning av utdannelsen av radioterapeuter-onkologer i Norden". I denna rapport ges en översikt över en utredning angående radioterapins nuvarande läge och framtida organisation i de olika nordiska länderna. Särskild hänvisning göres där till den ovannämnda onkologiutredningen och den nya organisationen av onkologisk sjukvård i Sverige samt inrättandet av de nya specialiteterna medicinsk onkologi och gynekologisk onkologi.

Vid utredningen har framkommit att hel klinisk utbildning redan nu utan svårighet kan erbjudas i varje nordiskt land utom möjligtvis i Island. När det gäller den teoretiska utbildningen fordras dock att man anordnar speciella kurser. Varje enskilt land synes emellertid sakna förutsättningar för att kunna ge tillfredsställande teoretisk utbildning. Sådan teoretisk undervisning bör dock kunna tillskapas på gemensam nordisk bas.

Den samnordiska arbetsgruppen samt i Sverige NLV:s ämnesgrupp för radioterapi har i skrivelse till Nordiska rådet framhållit behovet av dylik samnordisk specialistutbildning.

Fakulteten finner skrivelsen till Nordiska rådet från representanterna för radioterapi i de nordiska länderna angående samnordisk specialistutbildning av radioterapeuter väl motiverad och angelägen. Fakulteten hemställer därför att Nordiska rådet måtte tillstyrka medlemsförslaget om nordisk specialistutbildning på radioterapins område.

Umeå den 13 mars 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Håkan Linderholm

Katarina Holmqvist

Statens medicinska forskningsråd:

Antalet läkare som befinner sig under specialistutbildning inom radioterapins område är relativt begränsat. Det synes därför ändamålsenligt att i görligaste mån åstadkomma en samordning på nordisk nivå för den

kursbundna undervisningen. Forskningsrådet vill därför tillstyrka förslaget att närmare undersöka förutsättningarna härför.

Stockholm den 16 mars 1973

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Byråchef

Svenska landstingsförbundet:

Inom sjukvården spelar radioterapi en betydande roll vid behandling av tumörer. Den är en komplicerad behandlingsmetod som fordrar tekniskt avancerad apparatur och kräver medverkan av väl utbildad personal. På grund härav har verksamheten centraliserats i huvudsak till radioterapeutiska kliniker vid regionsjukhus och vissa centrallasarett.

Specialiteten radioterapi har såväl från utbildnings- som sjukvårdsorganisatoriska synpunkter nyligen behandlats i socialstyrelsens utredning "Förslag till organisation av onkologin i Sverige". Enligt förslaget skall vid regionsjukhusen inrättas onkologiska centra varvid de nuvarande radioterapeutiska klinikerna omvandlas till kliniker för medicinsk onkologi med uppgift att i huvudsak bedriva radioterapeutisk och övrig icke-kirurgisk cancervård. De nuvarande medicinska specialiteterna allmän respektive gynekologisk radioterapi föreslås ersatta av de två specialiteterna medicinsk respektive gynekologisk onkologi.

I föreliggande medlemsförslag konstateras att antalet läkare i Norden som utbildar sig i radioterapi är relativt lågt, varför det vore fördelaktigt med internordiska kurser inom verksamheten. Styrelsen kan i princip instämma i dessa tankegångar men vill framhålla att den inte kan ta definitiv ställning i frågan förrän en redovisning av utbildningsbehovet i respektive länder presenterats.

Med hänvisning till utvecklingen inom radioterapin till en klinisk disciplin med ansvar för den icke-kirurgiska terapin vid många typer av cancersjukdomar aktualiseras i förslaget behov av ändrad specialistutbildning inom radioterapi i Norden. Förbundsstyrelsen vill framhålla att för Sveriges vidkommande har detta redan skett genom att i den nya specialistläkarutbildningen de i förslaget omtalade "speciella kurserna" redan har införts. Vid jämförelse mellan fastställd specialistutbildning inom radioterapi och i socialstyrelsens utredning föreslagen utbildning inom specialiteterna medicinsk respektive gynekologisk onkologi framgår att utbildningen i Sverige väl följt utvecklingen inom radioterapin.

Förslagsställarna bedömer utbildningsbehovet i Norden till en kurs per år under en övergångsperiod om fem år varefter man anser att förutsättningarna för en nationell teoretisk utbildning i specialiteten kommer att finnas i respektive land. Totala kostnaderna per år under denna femårsperiod beräknas till 20 000 finska mark. Det undandrar sig förbundsstyrelsens bedömande huruvida de nordiska ländernas behov av specialistläkare i radioterapi kan täckas genom enbart en kurs per år och likaså om ett anslag om 20 000 finska mark per år är tillräckligt för verksamheten.

Ehuru specialistläkarutbildningen inom radioterapi är tämligen väl utvecklad i Sverige vill styrelsen med hänsyn till de fördelar en samordnad undervisning de nordiska länderna emellan kan medföra tillstyrka att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka förutsättningarna för att anordna gemensamma nordiska kurser för specialistutbildning inom radioterapin. Därest denna utredning leder till närmare konkretisering av förslaget föreslår förbundsstyrelsen att från svensk sida samråd sker med Nämnden för läkares vidareutbildning emedan de föreslagna kurserna motsvarar de svenska så kallade NLV-kurserna i ämnet.

Stockholm den 25 januari 1973

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Bengt Olsson

Sveriges läkarförbund har i skrivelse den 15 februari 1973 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om nordisk rusmedelforskning

(Väckt av Kristian Albertsen, Mauno Forsman, Guttorm Hansen, Lars Lindeman, Grethe Lundblad, Cecilia Nettelbrandt, Jan-Ivan Nilsson, Salve Salvesen och Egil Aarvik)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk nemnd for alkoholforskning:

1. Nordisk nemnd for alkoholforskning konstaterer med tilfredshet at begrunnelsene for det medlemsforslag om nordisk rusmiddelforskning som er fremmet for Nordisk råd (A 379/s), på alle vesentlige punkter overensstemmer med Nemndens egen oppfatning, slik denne tidligere er tilkjennegett i vedlegg til medlemsforslaget. Nemnden vil derfor gi sin fulle støtte til forslaget, samtidig som den igjen vil betone ønskeligheten av at saken avgjøres snarest mulig.

2. Dersom ansvaret for planlegging og koordinering av fremtidig fellesnordisk rusmiddelforskning blir tillagt Nordisk nemnd for alkoholforskning, vil man anbefale at den nåværende nemnd som består av tre medlemmer fra hvert land utvides med ett nytt medlem fra hvert av landene og at navnet forslagsvis forandres til Nordisk nemnd for alkohol- og narkotikaforskning.

3. Dersom Nemndens mandat utvides til også å omfatte narkotikaforskning, vil det ikke være mulig å basere seg på den organisasjonsform som hittil har vært anvendt. Et fast sekretariat og et eget budsjett er nødvendige betingelser for å sikre en effektiv virksomhet i fremtiden. Nemnden vil anbefale at det i første omgang opprettes et sekretariat med en vitenskapelig kvalifisert leder og en eller to medarbeidere. Sekretariatets primære oppgave bør være å planlegge fellesnordiske forskningsprosjekter og å lede gjennomføringen av disse i samarbeid med nasjonale forskningsinstitutter og forskergrupper. Sekretariatet bør imidlertid også ha som oppgave å holde seg løpende orientert om forskningen i de enkelte nordiske land, formidle kjennskap til denne og, i den grad det er hensiktsmessig, søke å koordinere nasjonale prosjekter innen rusmiddelsektoren. Det bør videre arrangere nordiske

forskningsseminarer og etablere arbeidsgrupper og subkomitéer innen spesielle problemområder. I tillegg vil sekretariatet kunne ta opp en rekke andre relevante virksomheter i den utstrekning de finansielle og personellmessige ressurser tillater det, som f. eks. å etablere en nordisk databank (noe Nemnden allerede har gjort opptakt til på alkoholsek-toren), informasjonsbank, bibliotekservice og å skape bedre kontakt med forskere og forskningsinstitutter i andre land.

4. Etter Nemndens oppfatning vil en lang rekke problemer innen alkohol- og narkotikaområdet egne seg særlig godt for utforskning på nordisk basis. Det gjelder både innen den medisinske og sosialvitenskapelige sektor. Nemnden vil i den forbindelse vise til den omfattende drøftelse av dette spørsmål som foreligger i betenkningen fra det fellesnordiske utvalg for narkotikaforskning. (Narkotikaforskning. *Nordisk udredningsserie 1970: 11, s. 132—207*). Utvalget anbefaler der en rekke prosjekter innen følgende hovedfelter:

A. Kontrollsystemet. (Kontrollen med den legale tilvirkning og omsetning av legemidler.)

B. Undersøkelser vedrørende kontroll med illegal import, omsetning og bruk av avhengighetsskapende stoffer.

C. Stoffbruk og kriminalitet.

D. Representative befolkningsundersøkelser.

E. Undersøkelser og intervensjonsforanstaltninger overfor brukergrupper, subkulturer og brukermiljøer.

F. Klientundersøkelser.

G. Undersøkelser av behandlingsforanstaltninger og andre intervensjonsformer.

H. Anvendelse av tvangsforanstaltninger.

J. Studier av forskjellige midler, deres virkninger og virkningsmekanismer, metoder til å bestemme tilstedeværelsen og innholdet av forskjellige midler i organismen.

Selv om ovennevnte utvalg i sin utredning la hovedvekten på narkotikaforskningen, vil de fleste av de punkter som er nevnt ovenfor også ha relevans for alkoholforskningen. Det må bli en oppgave for Nemnden — eventuelt i dens utvidede form — å vurdere hele feltet og å foreta den nødvendige prioritering av visse områder.

5. Nemnden vil sterkt presisere at det opplegg for fremtidig fellesnordisk rusmiddelforskning den går inn for, ikke reduserer behovet for nasjonal forskning i de enkelte land. En videre utbygging av de nasjonale forskningsorganer er en forutsetning for at den fellesnordiske rusmiddelforskning skal kunne bli effektiv.

Oslo, 30. april 1973

For Nordisk nemnd for alkoholforskning

Sverre Brun-Gulbrandsen

Formann

Danmark

Indenrigsministeriet:

Kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien har afgivet vedlagte udtalelse af 9. marts 1973 om medlemsforslaget (se nedan), i hvilket udvalget erklærer sig enig i konklusionen i betænkningen "Narkotikaforskning" (Nordisk udredningsserie 1970: 11), der blev afgivet af et udvalg sammensat af medlemmer af Nordisk Nævn for Alkohol-forskning og Nordisk Samarbejdsorgan for Kriminologi. Betænkningen anbefaler, at det overvejes, at der på længere sigt etableres et nærmere organisatorisk samarbejde om narkotika- og alkoholforskningen, men at en samordning først bør finde sted, efter at et selvstændigt nordisk organ for narkotikaforskning har virket i nogen tid og har haft lejlighed til at gøre sine erfaringer.

Kontaktudvalget har anført, at der er iværksat et selvstændigt nordisk samarbejde om narkotikaforskningen gennem afholdelse af fællesnordiske symposier. Udvalget har endvidere efter aftale i det nordiske kontaktmandsorgan forhandlet med sekretariatet for Nordisk kulturelt samarbejde om mulighederne for, at et nordisk samarbejde om narkotikaforskningen kan inddrages under den nordiske kulturaftale, og om det samarbejdsorgan for narkotikaforskning, der er foreslået i den nordiske betænkning (NU 1970: 11), i bekræftende fald kan finansieres af det nordiske kulturfond.

Efter kontaktudvalgets opfattelse vil der intet være til hinder for, at et nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning og Nordisk Nævn for Alkoholforskning holder fælles møder, træffer aftaler om koordinerede undersøgelser m. v.

Kontaktudvalget har konkluderet, at det på længere sigt vil være ønskeligt at søge etableret en samordning mellem nordisk narkotika- og alkoholforskning, men at det indtil videre vil give størst udbytte at etablere et selvstændigt nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning under den nordiske kulturaftale.

Socialministeriet har i skrivelse af 14. marts 1973 henholdt sig til kontaktudvalgets udtalelse. Gennem socialministeriet er modtaget en udtalelse af 7. februar 1973 fra socialforskningsinstituttet, der vedlægges i kopi (se nedan).

Sundhedsstyrelsen har i skrivelse af 16. marts 1973 ligeledes tiltrådt kontaktudvalgets konklusion. Sundhedsstyrelsen har specielt om alkoholforskningen bemærket, at selv om denne ikke kan prioriteres højere end narkotikaforskningen, bør det tilstræbes, at der skabes muligheder for en intensiveret indsats. Der er efter sundhedsstyrelsens opfattelse behov for en tværfaglig forskning med hovedvægten lagt på statistisk-sociologiske aspekter.

Handelsministeriet har telefonisk meddelt, at ministeriet ikke har bemærkninger til forslaget.

Indenrigsministeriet er bekendt med, at spørgsmålet om inddragelse af det nordiske samarbejde om narkotikaforskningen under den nordiske kulturaftale har været behandlet på et møde i Embedsmandskomiteen for nordisk kulturelt samarbejde i marts 1973. På mødet vedtog Embedsmandskomiteen at udsætte sagen i afventen af, at spørgsmålet om grænsedragning mellem det socialpolitiske og det kulturpolitiske felt i forbindelse med sagen er diskuteret med Nordisk Ministerråds sekretariat i Oslo.

Undervisningsministeriet har i skrivelse af 6. april 1973 udtalt, at ministeriet herefter på nuværende tidspunkt ikke finder at kunne fremsætte yderligere udtalelser i sagen.

I overensstemmelse med de erklæringer, der er afgivet af kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien, socialministeriet og sundhedsstyrelsen skal indenrigsministeriet udtale, at det er ønskeligt, at der skabes grundlag for en intensivering af både narkotika- og alkoholforskningen, og at det overvejes på længere sigt at etablere en samordning mellem nordisk narkotika- og alkoholforskning.

Indenrigsministeriet er ligeledes enig i, at en snarlig intensivering af det nordiske samarbejde om narkotikaforskningen bedst kan ske ved etablering af et selvstændigt nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning enten under den nordiske kulturaftale eller på anden måde under Nordisk Ministerråd. Indenrigsministeriet skal derfor henstille, at der snarest muligt tages stilling til etablering af det nordiske samarbejdsorgan for narkotikaforskning.

Angående den foreslåede udbygning af Nordisk Nævn for Alkoholforskning skal indenrigsministeriet bemærke, at medlemsforslaget bygger på en forudsætning om, at nævnet allerede nu skal samordne narkotika- og alkoholforskning. Indenrigsministeriet mener derfor ikke på nuværende tidspunkt at kunne tage stilling til forslaget om nævnets udbygning.

København, den 14. maj 1973

P. m. v.

Niels Bentsen

Socialforskningsinstituttet:

Det er for instituttet utvivlsomt, at det nordiske samarbejde om alkoholforskning og narkotikaforskning vil være bedst tjent med en samordning under et fælles organ, bl. a. fordi de forskellige misbrugsfænomener har så væsentlige ligheder på de behandlingspolitiske, social-

politiske, kriminalpolitiske m. v. felter. Institutet kan således erklære sig enig i de af Nordisk Nævn for Alkoholforskning i henvendelsen af 28. maj 1972 med tillægsbilag 1 fremførte forslag herom, ligesom med de betragtninger over nordisk samarbejde på dette felt, som er anført i Nordisk udredningsserie 11/70 Narkotikaforskning, Stockholm 1970.

Man er ligeledes enig med forslaget om, at et sådant nævn for rusmiddelforskning må bistås af forskningskyndig sekretærhjælp. Fremskaffelse og ajourføring af oversigter over nordisk forskning på disse felter er en betydelig opgave, når oversigten skal være så fyldestgørende, at den kan tjene som basis for udformning af et konkret forskningsprogram og initiering af forskningsopgaver.

Institutet finder det ikke hensigtsmæssigt at tillægge et nævn for rusmiddelforskning midler svarende til en væsentlig del af udgifterne ved nordisk forskning på disse områder, bl. a. fordi en sådan ordning kan modvirke de nationale bestræbelser for at koordinere anvendelsen af de samlede forskningsbevillinger. Derimod finder man det rimeligt at tillægge nævnet visse begrænsede midler, således at det er i stand til at foranledige sådanne projekter igangsat, som det anser for påtrængende nødvendige, når det har været umuligt at formå nogen af de nationale forskningsinstitutter til at påtage sig dem.

En del forskningsopgaver på dette område er omfattet af de arbejdsopgaver, der er tillagt socialforskningsinstituttet, og instituttet har tidligere gennemført og bistået andre forskere med gennemførelse af forskning vedrørende alkohol- og narkotikaforbrug. Institutet vil fortsat være indstillet på at tage forslag om forskningsopgaver på dette felt i betragtning og ligeledes forslag eventuelt fra et nordisk nævn om at give forskere fra andre nordiske lande bistand af teknisk og anden art til gennemførelse af sådanne projekter.

København, den 7. februar 1973

Henning Friis

Kontaktudvalget vedrørende ungdomsnarkomanien:

En arbejdsgruppe sammensat af medlemmer af Nordisk Nævn for Alkoholforskning og Nordisk Samarbejdsorgan for Kriminologi afgav i 1970 betænkningen "Narkotikaforskning" (*Nordisk udredningsserie 1970: 11*).

Arbejdsgruppens opgave var at undersøge mulighederne for en udvidet nordisk forskning angående ungdommens alkohol- og narkotikamisbrug samt den dermed sammenhængende ungdomskriminalitet.

Gruppen valgte at koncentrere sig om narkotikaproblemerne og disses sammenhæng med kriminalitetsytringer af forskellig art, idet man

anså disse problemer for så påtrængende, at man mente at burde afgive en særskilt rapport herom uden at afvente et tilsvarende arbejde på alkoholområdet. Gruppen henviste også til, at der eksisterer et tilfredsstillende nordisk samarbejde om alkoholproblemerne gennem Nordisk Nævn for Alkoholforskning.

Arbejdsgruppens grundlæggende opfattelse var, at man på længere sigt burde anlægge et enhedssynspunkt ved vurderingen af brug og misbrug af rusmidler herunder alkohol. Arbejdsgruppen fremhævede derfor (betænkningens s. 71), at hvis der skulle etableres en form for nordisk samarbejdsorgan på disse forskningsområder, måtte man overveje "en samordning af et eventuelt nyt nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning med Nordisk Nævn for Alkoholforskning.

På længere sigt ville en egnet organisationsform formentlig være et fælles organ med to sektioner, en for narkotikaspørgsmål og en for alkoholspørgsmål.

Udvalget finder dog, at en eventuel sammenslutning først bør finde sted, efter at et selvstændigt nordisk organ for narkotikaforskning har virket i nogen tid og har haft lejlighed til at gøre sine erfaringer, således at en sammenslutning eventuelt kan ske, efter at de to organer begge har haft lejlighed til i nogen grad at indrette deres organisation efter de gældende områders særlige behov".

Forslaget om oprettelse af et selvstændigt organ for narkotikaforskning har siden været drøftet i det Nordiske Kontaktmandsorgan vedrørende Narkotikaspørgsmål, som blev nedsat i slutningen af 1970.

Fra svensk side har man her — navnlig af finansielle grunde — vendt sig mod tanken om, at der for tiden etableres nye organer på fælles nordisk basis. Sverige har i stedet foreslået afholdelse af nordiske forskningssymposier og peget på de særlige samarbejdsmuligheder under den nordiske kulturaftale. — Efter aftale i det nordiske kontaktmandsorgan har det danske kontaktudvalg optaget forhandlinger med sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde om mulighederne for, at et nordisk samarbejde om narkotikaforskning kan inddrages under den nordiske kulturaftale, og om et samarbejdsorgan for narkotikaforskningen i bekræftende fald kan finansieres af det nordiske kulturfond.

Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde har stillet sig meget positivt over for sådanne planer. Spørgsmålet har været sat på dagsordenen for møder i embedsmandskomiteen under den nordiske kulturaftale, men er af tidsmæssige grunde ikke blevet drøftet endnu.

I det nu forelagte medlemsforslag til Nordisk Råd (A 379/s) foreslås, at der indledes "et effektivt samarbejde om rusmiddelforskning" — både narkotika- og alkoholforskning. Ifølge anmærkninger til forslaget skal forskningen koordineres af Nordisk Nævn for Alkoholforskning, hvortil der foreslås knyttet forskere, som på heltid arbejder med rus-

middelforskning. Erfaringerne fra et sådant samarbejde skal vise, om der er behov for yderligere styrkelse eller omorganisering af samarbejdet eventuelt gennem oprettelse af et nordisk institut for rusmiddel-forskning.

Et sådant forslag er i strid med den fremgangsmåde, der blev fore-slået i den nordiske betænkning og den udvikling, der siden er sket i det nordiske samarbejde om forskningen. Samarbejdet om narkotika-forskningen er allerede blevet intensiveret gennem afholdelse af fælles-nordiske symposier, hvoraf det første blev afholdt i efteråret 1972 i Sverige, og det næste er planlagt afholdt i Finland i efteråret 1973. Lignende symposier vil blive arrangeret i Norge og Danmark.

Fra dansk side må det fremhæves, at problematikken omkring tilret-telæggelsen af den danske narkotikaforskning endnu er så uafklaret, at en formel koordinering på nordisk plan af alkohol- og narkotikaforskning ikke vil fremme den danske narkotikaforskning. Det løsere nordiske samarbejde — forhåbentlig under den nordiske kulturaftales auspicer — vil foreløbig kunne varetage de fortløbende kommunikations- og samarbejdsopgaver og stimulere den videre udvikling samt formidle etablering af arbejdsgrupper og forskningssamarbejde af en mere ufor-mel karakter (betænkningens s. 65). — Intet vil være til hinder for, at et nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning og Nordisk Nævn for Alkoholforskning eventuelt holder fælles møder, træffer aftaler om koordinerende undersøgelser m. v.

Kontaktudvalget må konkludere, at det på længere sigt vil være øn-skeligt at søge etableret en samordning mellem nordisk narkotika- og alkoholforskning, men at det indtil videre vil give størst udbytte at etablere et selvstændigt nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning under den nordiske kulturaftale.

Sagen har været drøftet med kontaktmændene fra Norge og Sverige, der har erklæret sig enige i de ovenfor anførte synspunkter.

Det tilføjes, at medlemsforslaget også indeholder en væsentlig styr-kelse af det nordiske samarbejde om alkoholforskning. Kontaktudvalget kan for sit vedkommende udtale, at en sådan styrkelse vil være til stor gavn for det ønskelige samarbejde mellem Nordisk Nævn for Alkohol-forskning og et nordisk samarbejdsorgan for narkotikaforskning.

København, den 9. marts 1973

P. u. v.

H. E. Knipschildt

Den almindelige danske lægeforening, hovedbestyrelsen:

Den fremsendte sag om et medlemsforslag om nordisk rusmiddel-forskning har været forelagt for lægeforeningens hygiejnekomité og lægeforeningens socialmedicinske udvalg.

Begge anbefaler fællesnordisk informationsudveksling og forskning på det foreliggende område, og hertil kan lægeforeningens hovedbestyrelse henholde sig.

København, den 14. marts 1973

P.h.v.

Jørgen Fog

E. Trier

Dansk Socialrådgiverforening har i skrivelse den 28 mars 1973 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Danske Afholdsselskabers Landsforbund

Medlemsforslaget om et nordisk rusmiddelforskningsnævn synes umiddelbart at burde fremmes og ud fra følgende synspunkter:

at det nordiske nævn for alkoholforskning gør opmærksom på, at man ikke isoleret har kunnet forske og diskutere om alkohol uden at berøre andre rusmidler,

at International Council on Alcohol and Addictions har udvidet sin virksomhed til også at behandle andre rusmidler end alkohol, hvilket efter vor mening har tilført virksomheden en hel del yngre forskere der orienteres om rusmiddelproblematikkens bredere berøringsflader.

Landsforbundet må pointere følgende for at forslaget vil kunne virke fremmende for rusmiddelforskningen:

at spørgsmålet om en samordning af nordisk rusmiddelforskning må tilgodese enhver form for rusmiddelmisbrug, således at traditionelle berusningsformer ikke skrinlægges for mere periodiske emner, men at alle former ligestilles i den systematiske forskning.

at man er enige i det ønskelige i at søge årsager til brug, samt hvilke skadevirkninger den forvolder, og finde former for politiske muligheder, gennem hvilke man søger at mindske brug og skader,

at det i forslaget er pointeret at alkohol i størrelsesorden anses at være det største problem inden for rusmiddelområdet i de nordiske lande,

at man er opmærksom på det klassiske narkotikaproblems omfang gennem udlevering af beroligende lægemidler,

at den nuværende indsats gennem forskning og oplysning omkring ungdomsnarkomani ikke formindskes, men finder et naturligt leje i diskussionen, og således at ungdommens stigende alkoholvaner tages med i problematikken som helhed.

Danske Afholdsselskabers Landsforbund kunne godt have haft betæneligheder ved at følge forslaget, ud fra erfaringer på dansk grund

hvor alkoholforskning og dermed følgende politik har trange kår. Man har dog ment, ud fra allerede givne argumenter, at kunne følge forslaget, da dette understreger betydningen af

at der opbygges en fastere organisation omkring alkoholforskningen på nordisk basis, hvilket må indebære en større medvirken fra dansk side end tidligere, hvis rusmiddelforskningen skal kunne få den tilsigtede betydning på fremtidens sociale og økonomiske planlægning, såvel nationalt som nordisk.

København, den 14. marts 1973

Danske Afholdsselskabers Landsforbund

Børge Bech

Formand

Ove Christensen

Landssekretær

Dansk Psykologforening:

— — — herved udtale sin store interesse for, at der tilvejebringes øgede muligheder for en forskningsindsats over for dette problemområde, der har fået tiltagende vægt inden for det socialpolitiske felt.

Der har imidlertid været betydelige vanskeligheder ikke mindst i Danmark for at opnå de nødvendige ressourcer — bl. a. under hensyn til den økonomiske situation, men også fordi der tilsyneladende i for lille grad er forståelse for den betydning, forskningen kan have for en mere rationel tilrettelæggelse af narkotikapolitikken, hvad angår såvel kontrol og behandling som prævention.

Dansk Psykologforening kan tilslutte sig synspunktet om at anskue problemerne i forbindelse med indtagelse af narkotiske stoffer som et delområde inden for den almindelige rusmiddelproblematik, og er som følge heraf også enig i, at der bør tilstræbes et samarbejde imellem forskerne inden for de forskellige områder.

Vedrørende forslaget om at udbygge et sådant samarbejde omkring Det nordiske nævn for alkoholforskning kan Dansk Psykologforening tilslutte sig de tanker, der er anført som begrundelser herfor, og også den praktiske løsning at knytte forskere, der arbejder med narkotikaområdet, til nævnet.

København, den 19. januar 1973

Dansk Psykologforening

Bodil Johansson Bennike

Sekretariatschef

Finland**Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett social- och hälsovårdsministeriet, Finlands akademi samt berörda högskolor och universitet att inkomma med utlåtande i ärendet. Utlåtandena bifogas härjämte (*se nedan*).

Frågan om narkotikaforskning har behandlats i ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete. Skolstyrelsens utlåtande därom närslutes (*se Bihang*).

Ministeriet kommer dock att slutligt ta ståndpunkt i ärendet i samband med frågans fortsatta behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 31 maj 1973

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

BIHANG

Skrivelse till undervisningsministeriet i Finland från skolstyrelsen i Finland rörande narkotikaforskning¹

På mentalhygienens område har hittills både på nationellt och på internationellt plan företagits rätt få enhetliga och jämförbara undersökningar. För att förebygga mentalhygieniska störningar och för att utveckla ändamålsenliga åtgärder är samnordiska undersökningar värda stöd. Sådana undersökningar är också motiverade för att de sociala förhållandena i de olika nordiska länderna i många avseenden är likartade.

Däremot bör man i fråga om samnordisk narkotikaforskning konstatera, att narkotikafrågan i och för sig borde ses som en del av arbetet på mentalhygien, då bruket av narkotika oftast grundar sig på ett omfattande psykiskt-socialt problemfält och då bruket av narkotika sålunda enbart är ett symptom av mentalhygienens störning. Härvid bör det inte anses vara ändamålsenligt att man koncentrerar sig enbart på undersökningen av en symtomgrupp, bruket av narkotika, utan forskningen borde riktas till att t. ex. hos en viss åldersklass i helhet utreda de mentalhygieniska störningarna, i vilken utredning undersökning av narkotikamissbruk enbart skulle utgöra en del. Skolstyrelsen hoppas att sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete går ut från denna grund för att utveckla företaget av en samnordisk undersökning.

Helsingfors den 13 februari 1973

Erkki Aho
Generaldirektör

Olli Sampola
Avdelningsdirektör

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Social- och hälsovårdsministeriet¹

I motiveringen till medlemsförslaget konstateras att nordiskt samarbete inom alkoholforskning pågår sedan halvtannat årtionde inom Nordiska nämnden för alkoholforskning, vars arbete blivit centralt både inom forskning och inom informationsverksamhet.

I förslaget konstateras ytterligare, att samarbetet i fråga om övriga rusmedel tills vidare inskränkt sig till planering av samnordiska symposier. Det första av dessa symposier hölls i Sverige år 1972 och det följande kommer att hållas i Finland vid månadskiftet september—oktober i år. Avsikten är att på grundval av symposiernas resultat företaga en värdering av det framtida anordnandet av samnordisk forskning. Ytterligare har informationsutbyte om narkotikafrågor skett genom det år 1971 inrättade kontaktmannamötet.

Social- och hälsovårdsministeriet anser, att rusmedelsfrågan borde ses som en helhet, inom vilken alkoholmissbruket, läkemedelsmissbruket och bruket av egentlig narkotika enbart är förbundna med vissa specialsynpunkter. Ett centraliserande av den samnordiska rusmedelsforskningen inom en och samma forskningsorganisation är från denna synpunkt förnuftigt och innebär ett effektivast möjligt utnyttjande av resurserna.

Med tanke på de praktiska arrangemangen skulle det vara ändamålsenligt att ansluta forskningen till verksamhetsområdet för Nordiska nämnden för alkoholforskning. Nämnden förfogar över en tillräcklig erfarenhet i nordiskt forskningssamarbete. Om man till att börja med kan till nämnden knyta ytterligare forskare och dessutom samtidigt sköta ett intimt samarbete med forskarna vid nationella forskningsanstalter på det i medlemsförslaget föreslagna sättet, kan man inom några år få fram forskningsresultat som ger nytta åt samtliga nordiska länder.

Social- och hälsovårdsministeriet hemställer, att den samnordiska rusmedelsforskningen knytes till Nordiska nämnden för alkoholforskning. Samarbetets finansiering borde anordnas genom det nordiska kultursekretariatet, dock sålunda, att de nordiska myndigheter, till vilkas område rusmedelsforskningen hör, deltar i prioriteringen av forskningsprogrammet. På grundval av erhållen erfarenhet kan man efter utgången av en bestämd tid överväga en ändring eller förstärkning av forskningsorganisationen.

Helsingfors den 26 mars 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Föredragande

¹ Yttrandet översatt från finska.

Social- och hälsovårdsministeriet har den 8 februari 1973 till undervisningsministeriet avgivit ett yttrande med samma innehåll (här ej tryckt).

Finlands akademi:

Finlands akademi ber härmed att få avge följande yttrande till undervisningsministeriet med anledning av medlemsförslag A 379/s angående nordisk rusmedelsforskning och med anledning av initiativet om narkotikaforskning i sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete. Då dessa bägge frågor är intimt sammankopplade avger Finlands akademi ett gemensamt yttrande.

I medlemsförslaget rekommenderas åtgärder för ett effektivt samarbete som närmast följer ett förslag som utarbetats av Nordiska nämnden för alkoholforskning där huvudpunkterna kan sägas vara att samordna alkohol- och annan rusmedelsforskning och att utöka den omstrukturerade nämndens för alkoholforskning resurser så att det blir möjligt att ta upp forskningsuppgifter av nordisk karaktär. Sekretariatets förslag behandlar endast narkotikaforskningen och man motiverar en satsning på detta område med hänvisning till att forskning om samhällets strukturella problem prioriterats högt.

Innan man tar ställning till dessa förslag är det nödvändigt att se detta forskningsområde mot bakgrunden av allmänna forskningspolitiska synpunkter. Mot detta perspektiv framstår det som klart att rusmedelsforskningen och den del av denna som karakteriserats som narkotikaforskning inte är ett högt prioriterat område. Det är också uppenbart att i den mån detta forskningsområde tas upp med hänsyn till förändringar i samhällets struktur, utgångspunkten snarare bör utgöras av undersökningar i samhällsförändringar än i rusmedelsforskningen.

Det oaktat är det naturligtvis angeläget att forskning utförs och nordiskt forskningssamarbete koordineras på detta område, där debatten är livlig och åsikterna skär sig. Den samarbetsmodell som används bör dock ta hänsyn till hur forskningen i Norden för närvarande är ordnad och vilken typ av nordisk forskning som kan ge fruktbara resultat.

Finlands akademi anser sig inte kunna i detalj ta ställning till frågan om vilken samarbetsmodell som i detta fall borde accepteras. Akademin nöjer sig med att understryka vissa synpunkter som är av betydelse då avgörande fattas.

Rusmedelsforskningen utgör en enhet som man inte åtminstone i nordiskt samarbete bör dela upp på mindre delområden. Finlands akademi accepterar sålunda den av Världshälsoorganisationen rekommenderade s. k. "combined approach" vilket innebär att alkohol och andra rusmedel lämpligen studeras tillsammans.

Rusmedelsforskningen är ett tvärvetenskapligt forskningsområde. Detta innebär att i eventuella samarbetsorgan bör ingå representanter för olika discipliner — då det gäller nordiskt forskningssamarbete är det emellertid naturligt att forskningen i hög grad kommer att röra sig kring olika kontrollpolitiska alternativ: det innebär att forskning rörande social kontroll och behandling är speciellt betydande — det innebär alltså att tyngdpunkten kommer att ligga på samhällsvetenskapernas och medicinens områden.

En uppenbar svårighet uppstår på grund av att rusmedelskontrollen i de nordiska länderna är olika ordnad och inom vart och ett land delats upp på olika förvaltningsgrenar. Forskningens uppläggning bör dock inte struktureras efter förvaltningens organisation. Det är därför angeläget att forskningen frikopplas från enskilda administrativa myndigheter oberoende av vilken omfattning och karaktär den i övrigt ges.

Vad gäller den nordiska forskningens uppläggning är det uppenbart att narkotikaforskningen och alkoholforskningen är i ett olikligt läge. Inom alkoholforskningen är behovet av information och diskussion angelägnare än en hårt nordiskt dirigerad forskning — den nationella forskningens betydelse accentueras av stora olikheter i alkoholvanor. Detta gäller inte i samma grad annan rusmedelsforskning och härtill kommer att narkotikaläget är mera föränderligt och mottagligt för internationella förändringar. I narkotikaforskningen är det därför angeläget att lägga större vikt vid samnordiska forskningsprogram, men dessa borde utformas i intimt samarbete med alkoholforskningen och dess forskningstradition.

Helsingfors den 26 februari 1973

Olavi Granö
Ordförande

Esko-Olavi Seppälä
Tf. förvaltningsdirektör

Helsingfors universitet, kanslern¹:

Som inbegärt yttrande av Helsingfors universitet bifogar jag högaktningfullt yttrandena av konsistoriet och medicinska fakulteten (*se nedan*), vilka tillstyrker det ställda förslaget och förenar sig om rekommendationen till Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning, samt meddelar att jag även för min egen del ansluter mig till dessa yttranden.

Helsingfors den 7 mars 1973

Pentti Renvall
Kansler

Esko Hoppu
Kanslerssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

— — — bifogar jag högtaktningsfullt, som tillägg till det av mig den 7 mars 1973 översända yttrandet, yttrandet av statsvetenskapliga fakulteten (*se nedan*), varom konsistoriet förenat sig, och medan jag förenar mig om dessa, anser jag att man, när man avgör saken, bör fästa tillräcklig uppmärksamhet vid de av statsvetenskapliga fakulteten gjorda anmärkningarna.

Helsingfors den 14 maj 1973

Pentti Renvall
Kansler

Esko Hoppu
Kanslerssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet¹:

Konsistoriet har i dag behandlat saken och, anslutande sig till medicinska fakultetens yttrande, meddelar värdsamt som sitt yttrande att konsistoriet tillstyrker det vid rådet ställda förslaget om att inleda ett samarbete om nordisk rusmedelsforskning.

Helsingfors 7 februari 1973

Mikko Juva
Rektor

Ritva Ukkonen
Byråchef

Konsistorium har vid sitt sammanträde den 2 februari 1973 gett ett utlåtande angående ett medlemsförslag om nordisk rusmedelsforskning. Härefter har konsistorium även emottagit statsvetenskapliga fakultetens utlåtande i frågan och behandlat ärendet ånyo varvid beslut fattades att omfatta de tilläggsynpunkter som framlagts i statsvetenskapliga fakultetens utlåtande samt att komplettera sitt eget utlåtande i överensstämmelse med detta.

Helsingfors den 2 maj 1973

Mikko Juva
Rektor

Ritva Ukkonen
Byråchef

Helsingfors universitet, medicinska fakulteten¹:

I enlighet med förslag av administrativa divisionen beslöt fakulteten att den varmt tillstyrker ifrågavarande initiativ och förenar sig om nämndens rekommendation att Nordiska ministerrådet måtte vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning.

Helsingfors den 16 januari 1973

Ritva Raudus

Vikarierande fakultetssekreterare

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten:

Fakulteten omfattar den i medlemsförslaget gjorda slutklämmen på tre rader som sådan, med den föregående delen, som behandlar konkreta alternativ kräver i viss mån kritik jämte förtydligande preciseringar.

Nordiska nämnden för alkoholforskning har med hänseende till planläggning och utförande av den samnordiska forskningen inte förmått utveckla tillräcklig effektivitet. Redan för mer än tio år sedan beslöt man att utföra en komparativ undersökning om frekvensen av anhöllanden på grund av fylleri i de nordiska huvudstäderna och speciellt i Köpenhamn och Helsingfors, men denna undersökning har färdigställts endast för Finlands del.

Undersökningen om vuxenbefolkningens alkoholvanor och alkoholbruk i de nordiska huvudstäderna blev även den över tio år försenad och i publicerat skick tycks den innehålla blott en liten del av den information som insamlats och som troligen ur undersökningens synpunkt varit både nyttig och analyserbar. Situationen skulle måhända i någon mån bli bättre om man kunde anställa en forskningsledare som kunde koordinera och kontrollera forskningsverksamheten; resultaten skulle dock även i detta fall till stor del bli beroende av denna persons initiativförmåga samt de nationella forskningsinstitutens vilja att samarbeta med en eventuell forskningsledare.

Ett samnordiskt institut för rusmedelsforskning, såsom i medlemsförslaget föreslagits, skulle givetvis, välplanerat och programmerat utgöra den bästa basen för en koordinerad utveckling av rusmedelsforskningen. Ett samnordiskt institut för rumsdelsforskning är dock begreppsmässigt något diffust om inte forskningsområdet definieras exaktare. Ett socialforskningsinstitut synes vara den bästa lösningen. Socialforskningens område omspanner nödiga grundutredningar och på basen av dessa utredningar kan man bygga upp normering, statistik, lagstiftning, frågan om vård och skötsel. De naturvetenskapliga forskningsgrenarna torde

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

inte på samma sätt vara i behov av intimt samarbete. Farmakologiska, fysiologiska, biokemiska m. fl. undersökningar angående berusningsmed- medlens inverkan på individen kan med fördel utföras i nationella, rätt valda forskningsinstitut. På dessa områden är kravet på uttryckligen or- ganiserat samarbete inte så stort som inom socialforskningen.

Men inte ens ett väluppbyggt samnordiskt forskningsinstitut skulle med all sannolikhet kunna lösa den komplexa situationen. De nödiga basundersökningarna bör inom varje land göras på eget område; huru detta undersökningsarbete skall ske, kan på ett rationellt sätt lösas först sedan man funnit en lösning på organisationsgrunderna för det nordiska samarbetet.

Helsingfors i april 1973

Lauri O. af Heurlin

Dekanus

Pirkko Metsäranta

Fakultetssekreterare

Jyväskylä universitet¹:

Det tycks vara klart, att någon organisationsform som är mera kom- pakt än den nuvarande är nödvändig för att man skall kunna taga organiserade framsteg i det samnordiska arbetet. Dessutom borde man sträva till att sammankoppla alkohol- och rusmedelsforskningen på det sätt som redan skett i Finland.

Jyväskylä den 18. Januari 1973

Ilppo Simo Louhivaara

Rektor

Pentti Sillantaus

Byråchef

Kuopio högskola¹:

Enligt högskolan har man i förslaget uppmärksammat ett viktigt och till sin betydelse alltmer växande socialt och folkhälsomässigt problem. I förslaget har man anfört två betydande principer:

1) bruket av rusmedel bör betraktas som en enhetlig problemhelhet och får inte indelas i undergrupper enligt olika rusmedel,

2) om rusmedlens användning och dess orsaker behöver man pålitliga jämförande internationella undersökningar. Enligt högskolans synvinkel är båda principerna rätta och väsentliga med tanke på utvecklandet av rusmedelsforskningen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Det konstateras i förslaget, att man för rusmedelsforskningen måste skapa en fastare organisation och organiserat samarbete. Enligt förslaget är ett alternativ att till nämnden för alkoholforskning knyta forskare som på heltid arbetar med rusmedelsforskning ur helhetsnordiskt perspektiv. Vidare borde nämnden enligt förslaget förses med en forskningsledare som uppdrager åt ett mindre antal forskare med förankring i nationellt institut att utföra konkreta forskningsprojekt.

Kuopio högskola ser som det mest ändamålsenliga förfarandet att nämnden för alkoholforskning i enlighet med förslaget uppdrager i olika nordiska länder åt några forskningsinstitut, vilka är lämpliga för uppdraget med tanke på sina forskarkrafter och sitt forskningsprogram, att utföra väl definierade nordiska jämförande undersökningar som betraktar rusmedelsproblemet från en global synpunkt. I det nuvarande skedet är det kanske inte ännu ändamålsenligt att till nämnden för alkoholforskning knyta särskilda forskare. Behovet av sådana forskare och av en permanent fast organisation skulle komma att visas av de ovan föreslagna forskningsprojekten.

Kuopio den 2 februari 1973

Olli Castrén
Tf. rektor

Tuomo Teittinen
Sekreterare

Uleåborgs universitet¹:

— — — meddelar Uleåborgs universitet, att universitetet tillstyrker det ställda förslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning.

Uleåborg den 25 januari 1973

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

Jorma Visanko
Biträdande sekreterare

Svensk social- och kommunalhögskolan:

Enligt medlemsförslaget skulle organisationen av forskningsverksamheten på detta område bäst kunna ske genom en koordinering av Nordiska nämnden för alkoholforskning. Detta förslag innebär, att nämndens verksamhet kommer att utvidgas. Denna åtgärd kan sålunda moti-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

veras med, att forskningsprojekt som berör olika områden för rusmedelsforskning eventuellt bättre kan beaktas på likvärdigt sätt.

Ovannämnda tankegång omfattas av Svenska social- och kommunalhögskolan, som dessutom anser att en koordinering av verksamheten redan är motiverad med tanke på forskningsekonomiska synpunkter.

Socialhögskolan önskar ännu understryka, att det inte i detta skede är ändamålsenligt att upprätta ett särskilt nordiskt institut för rusmedelsforskning. Denna fråga borde tas upp till förnyad behandling först i ett senare skede då det finns tillförlitliga uppgifter om den ovan uppskisserade samarbetsorganisationens funktionsduglighet.

Helsingfors den 29 januari 1973

Svenska social- och kommunalhögskolan

På lärarrådets vägnar

Holger Kronman

Rektor

Tammerfors universitet¹:

I medlemsförslaget redogör man för utvecklingen av den nordiska rusmedelsforskningen under omkring 15 sistförflutna år. På grundval av denna utredning har förslagsställarna kommit till den slutsatsen, att man borde inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskningen på nordiskt plan. Enligt universitetets åsikt är de i medlemsförslaget framförda synpunkterna värda att uppskattas och beaktas. En effektiverad nordisk rusmedelsforskning bör anses som önskvärd. Uttryckligen med tanke på Finlands förhållanden bör man konstatera, att rusmedelsproblemet som helhet håller på att bli ett av de stora problemen för folkhälsan.

Det är uppenbart, att alkoholproblemet inte kan särskiljas från problemen föranledda av övriga rusmedel och att frågan i hög grad kräver ett globalt betraktelsesätt, undersökning såsom även avgörande åtgärder. Såsom synnerligen angelägna bör man anse med gemensamma krafter utförda undersökningar, med vilkas hjälp förebyggande arbete, såväl mot alkoholmissbruk som mot missbruk av narkotika eller läkemedel som skapar beroende, kan utvecklas på en realistisk grund.

Beträffande rusmedelsforskningens organisation måste man konstatera, att knytandet av forskare, som på heltid arbetar med rusmedelsforskning ur helhets-nordiskt perspektiv, till Nordiska nämnden för alkoholforskning bör anses som ett alternativ värt att prövas. Ytterligare bör man konstatera, att väl organiserade nationella forskningsinstitut tills vidare torde kunna utföra uppgifterna av en samnordisk

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

forskningsinstitution som kanske i framtiden blir aktuell. Med tanke på forskningens organisering inom ramen för en nordisk nämnd önskar universitetet även meddela i detta sammanhang, att till dess krets hör flera inom rusmedelsforskningen verksamma forskare.

Tammerfors den 13 februari 1973

Jaakko Uotila

Rektor

Juha Salonen

Byråchef

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Turun yliopisto ställer sig mycket positivt till att effektivt samarbete inleds inom rusmedelsforskningen.

Universitetet bifogar medicinska fakultetens yttrande i saken (*se nedan*).

Åbo den 20 februari 1973

På Turun yliopistos vägnar

Kaarlo Hartiala

Rektor

Olavi Rytönen

Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto, medicinska fakulteten¹:

I medlemsförslagets motivering har man fäst uppmärksamhet vid att Nordiska rådet vid olika tillfällen tagit initiativ för att söka lösa de problem som är förenade med alkohol- och narkotikamissbruket. Under senare år har intresset i större utsträckning kommit att inriktas på narkotikaproblemen mot bakgrund av den mycket oroande spridning narkotikan fått särskilt bland ungdomen. Enligt förslagsställarnas uppfattning är missbruket av alkohol sannolikt ännu mera utbrett än missbruket av narkotika. Ytterligare bör man uppmärksamma att problem orsakas förutom av klassiska narkotika även av beroendeframkallande läkemedel. Såväl ungdom som vuxna utsätts för problem som förorsakas av alla dessa rusningsmedel. Förslagsställarna föreslår också, att samtliga rusningsmedel skulle undersökas centraliserat och samtidigt, emedan många av dem som använder ett berusande medel riskerar att hamna eller redan har hamnat i användningen av även andra berusande medel. Samtidigt är problemet samnordiskt, emedan vissa rusgivande medel och deras bruksvanor lätt sprider sig från land till land, i synnerhet inom ett

¹ Yttrandet översatt från finska.

samfund såsom de nordiska länderna. År 1959 inrättades Nordiska nämnden för alkoholforskning, som på sitt arbetsfält utfört förtjänstfullt arbete. I samband med nämnden och för att komplettera densamma skulle nu behövas en fast organisation, som behandlar och undersöker alla berusande medel och formerna för deras missbruk på ett koordinerat sätt och på samnordiskt plan. — Enligt medicinska fakultetens uppfattning är de av förslagsställarna anförda grunderna sakliga och värda att uppmärksammas.

Som konkreta åtgärder föreslår förslagsställarna, att det inrättas en nordisk nämnd för rusmedelsforskning som innefattar den sedan 1959 verksamma Nordiska nämnden för alkoholforskning. Nordiska nämnden för rusmedelsforskning anställer en permanent sekreterare och/eller forskningsledare och uppdrager åt ett mindre antal forskare t. ex. genom forskningsavtal att företaga undersökningar inom ramen för rusmedel och deras bruk från en samnordisk synvinkel. Programmets förverkligande kräver även medel för samlande av uppgifter och för teknisk personal. Tills vidare arbetar de personer som utför undersökningar för nämnden vid nationella institutioner. Erfarenheterna av ett samarbete av denna art under några år kan utvisa om skäl finns för att ytterligare stärka organisationen och eventuellt inrätta ett nordiskt institut för rusmedelsforskning. Det är viktigt, att ett principbeslut fattas med det snaraste om organisationen för den här aktuella forskningen och om medlen som skall anvisas därtill, efter vilket den egentliga planeringen av detaljerna skulle kunna effektivt inledas. Sålunda föreslår förslagsställarna, att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning.

Enligt medicinska fakultetens åsikt är medlemsförslaget värt understöd, angeläget och brådskande. Rusmedelsforskningen som redan nu utförs i Finland t. ex. vid högskolors olika institutioner samt vid Alkos (alkoholmonopolbolagets) forskningsanstalter är aktuell och även från den praktiska synpunkten betydelsefull. Även i den medicinska undervisningen bör man uppmärksamma rusmedlen, vilket man t. ex. redan gör vid Turun yliopisto (Åbo universitet). Ytterligare bedrivs forskning och därmed sammanhängande upplysningsarbete bl. a. inom Alkoholintukijain seura r. y. (Alkoholforskarnas sällskap r. f.) och Suomen oikeuslääketieteellinen yhdistys r. y. (Finlands rättsmedicinska förening r. f.). Sammanfattningsvis konstaterar fakulteten, att den varmt tillstyrker förslagsställarnas initiativ om nordiskt samarbete om rusmedelsforskningen samt en allmän förbättring av förutsättningarna för denna forskning.

Åbo i februari 1973

(Ej Sign.)

Åbo akademi:

Åbo akademi tillstyrker förslaget om att den nordiska nämnd för alkoholforskning som existerat sedan 1959 ombildas till en nordisk nämnd för rusmedelsforskning, vars uppgift vore att stimulera, koordinera och initiera rusmedelsforskningen i de nordiska länderna. Denna forskning borde inriktas på studiet av rusmedlens sociala, psykologiska och fysiologiska skadeverkningar i syfte att minska dessa.

Åbo akademi önskar understöda det i medlemsförslaget framförda önskemålet om att denna ombildning skulle genomföras så snart som möjligt och att till den sålunda ombildade nämndens för rusmedelsforskning förfogande skulle ställas en permanent sekreterare eller forskningsledare. Denne borde ha till uppgift att i samråd med de nordiska specialisterna på området så snart som möjligt utarbeta konkreta forskningsprogram. I den mån de i de nordiska länderna redan existerande instituten för alkoholforskning inom ramen för de statuter som är gällande för dessa institut icke kan reservera medel för annan rusmedelsforskning än alkoholforskning är det angeläget att de nordiska länderna ställer nödiga medel till förfogande för rusmedelsforskning i denna vidare bemärkelse.

Åbo den 15 februari 1973

För Åbo akademi
Karl-Gustav Fogel
Rektor

C.-E. Sundman
Förvaltningsdirektör

Alkoholpolitiska forskningsinstitutionen¹:

Bruket av rusmedel har under de senaste åren varit ett problem som ständigt ändrar sin form i de nordiska länderna. För att man skall kunna följa situationen och utreda utbredningen av bruket av olika rusmedelstyper, erfordras upprepade epidemiologiska kartläggningar. Sådana kartläggningar har också företagits och håller på att företagas i samtliga nordiska länder. För att ett ekonomiskt utnyttjande av resurserna och resultatens jämförbarhet skall kunna säkerställas, är en samnordisk koordinering önskvärd.

I den rusmedelspolitiska diskussionen har man ibland blåst upp vissa med rusmedelsbruket sammanhängande delproblem utan att prioritera dem. Med tanke på ett globalt utvecklande av rusmedelspolitiken är det angeläget, att till exempel bruket av narkotika inte undersökes skilt för

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

sig utan att undersökningar angående alkohol, berusande bruk av läkemedel och narkotika ställes i förhållande till varandra. Således är det naturligt, att ett nordiskt samarbete beträffande alla dessa forskningssektorer centraliseras i ett organ. Till ett sådant organ lämpar sig Nordiska nämnden för alkoholforskning, som redan för närvarande behandlat även andra rusmedel förutom alkohol. För att nämndens arbete skall kunna effektivteras, förutsättes det ändå att den får möjlighet att anställa forskningspersonal på heltid, såsom det föreslås i medlemsförslaget.

Huvudvikten vid den samnordiska rusmedelsforskningen borde ligga vid koordineringen av epidemiologiska kartläggningar på liknande sätt som Nordiska nämnden för alkoholforskning redan låtit företaga samnordiska jämförelser beträffande alkoholbruket av vissa befolkningsgrupper. Sådana epidemiologiska kartläggningar ger den grundinformation som behövs i en rationell rusmedelspolitisk debatt och planering. Om man beaktar knappheten av de tillgängliga resurserna, torde det inte vara ändamålsenligt att låta det nordiska forskningsarbetet svälla ut beträffande en värdering av de olika behandlingsformernas effektivitet.

Helsingfors den 8 januari 1973

För alkoholpolitiska forskningsinstitutionens forskarmöte

Klaus Mäkelä

Förman

Helsingfors stads ungdomsbyrå:

I förslaget nämns, att nämnden för alkoholforskning, som grundades år 1959, har varit en central faktor i informationsverksamheten kring alkoholforskning.

I arbetsgruppens betänkande från år 1970 understöds ett nordiskt samarbetsorgan för narkotikaforskning samt nationella forskningsinstitut. Enligt ungdomsbyråns uppfattning är en dylik organisation ändamålsenlig. Såsom i förslaget senare nämns, skulle den nordiska nämnden för alkoholforskning skapa en arbetsgrupp för att koordinera samarbetet. Dess uppgift skulle vara att undersöka narkotikaproblemet i Norden i sin helhet samt att planera gemensamma projekt. Studiet av problemet borde utvidgas till att omfatta också narkotikaförsäljningen och försäljningskanalerna samt olika former av preventiv verksamhet och deras inverkan. Dessutom borde till denna nämnd höra att uppgöra register över narkotikamissbrukare, som cirkulerar från land till land, samt att göra förslag till åtgärder att minska denna cirkulation.

De nationella institutens forskningsledare skall gemensamt och tillsammans med respektive lands myndigheter planera undersökningar för att klarlägga problemets omfattning. Ett viktigt område utgörs av problemets olika orsakssamband i de olika länderna. Emedan det i

olika sammanhang har framgått, att narkotikaproblemet är mycket framträdande i Norden och i liknande kulturkretsar, skulle det vara önskvärt att utreda huruvida den nordiska livsstilen påverkar uppkomsten av narkotikaproblem. Dessutom borde man göra jämförelser mellan individer med olika social, ekonomisk, religiös och kulturell bakgrund i olika länder.

Ungdomsbyrån understöder undertecknarnas förslag och anser att man omedelbart borde starta ett effektivt samarbete på narkotikaforskningens område.

Forskningsresultaten borde vidare publiceras och åtgärder vidtas med forskningsresultaten som grund.

Ungdomsbyrån anser det dessutom viktigt, att representanter för ungdomsarbetet deltar i planeringen av undersökningarna samt i uppföljandet av resultatet.

Helsingfors den 13 mars 1973

Heikka Niittynen
Ungdomsombudsman

Maj-Lis Pohjola
Ungdomskonsulent

Finlands läkarförbund har i skrivelse den 27 mars 1973 förklarat sig reservationslöst tillstyrka medlemsförslaget.

N o r g e

Sosialdepartementet:

I foreliggende medlemsforslag foreslås en styrking av Nordisk nemnd for alkoholforskning, samtidig som arbeidsfeltet økes. Forslaget synes å gå på tvers av de forslag som er framsatt i utredning til Nordisk Råd om "Narkotikaforskning". (*Nu 1970: 11*).

Etter forslag fra Nordisk sosialpolitisk komité er det igangsatt tverrfaglige forskningssymposier ifølge forslag fra ovennevnte utredning.

Det første narkotika-forskningssymposium om behandlingsmetoder ble holdt i oktober 1972 i Uppsala, det neste er under planlegging i Finland i oktober i år — og skal behandle domstols- og politistatistikk, legenes forskrivningspraksis, legemiddelforbruk og skadestatistikk. Neste symposier er planlagt holdt i Norge og Danmark.

Vedlagt følger notat som inneholder sammendrag av medlemsforslagets bakgrunn og remissuttalelser (*här ej tryckt*). På bakgrunn av dette stiller departementet seg tvilende til at det beste av de foreliggende alternativer vil være å legge et nytt forskningsfelt innunder Nordisk nemnd for alkoholforskning. Departementet vil imidlertid ikke stille seg frem-

med for en styrking av nemnden både personellmessig og økonomisk.

Når det gjelder narkotikaforskning, har departementet merket seg de forslag som er fremmet i utredning NU 1970: 11, og er av den oppfatning at følgende oppgaver bør prioriteres:

- løpende orientering om forskning i de enkelte nordiske land
- tverrfaglige symposier
- formidle og opprette kontakt med vitenskapelige institutter og forskningsgrupper utenfor Norden
- innsamling og bearbeiding av statistisk materiale
- stipendieformidling.

Departementet vil imidlertid understreke at et eventuelt *koordineringsorgan* ikke bør bli stående organisasjonsmessig isolert, men legges f. eks. under Ministerrådssekretariatets kulturelle (Kultursekretariatet) eller sosiale avdeling.

Etter at erfaringer fra de nordiske narkotikasymposiene er innhentet, og man har en oversikt over de enkelte nordiske lands narkotikaforskning, bør forslaget om fellesnordisk rusmiddelforskning vurderes påny.

Oslo, i oktober 1973

Sonja Ludvigsen

Jon Bjørnsson

Universitetet i Oslo, Institutt for sosialmedisin:

Jeg har lest forslaget fra politikere i de nordiske land til Nordisk Råd om å ta initiativ for å styrke rusmiddelforskningen i helnordisk perspektiv, ved å knytte en forsker på heltid til nemnden for alkoholforskning.

Såvidt meg bekjent har den omtalte nemnden for alkoholforskning hatt heller liten fellesnordisk aktivitet de siste årene. Slik jeg opplever det, er det største skandinaviske behovet på dette område å få samlet den kunnskap som foreligger om rusmiddelproblemene og utviklingen av dem i de forskjellige land, mer enn å sette i gang egen forskning. Selvfølgelig ville det virke stimulerende om det ble stillet midler til rådighet for koordinerte, oppdragspregede forskningsprogrammer over problemer av felles interesse, men det skal etter min mening mye til at forholdene ligger til rette for å kunne påta seg slike ensartede oppdrag i flere land. I tilfelle måtte det være relativt enkle og veldefinerte oppgaver, f. eks. langtidsundersøkelser og prognosestudier over misbrukergrupper eller sammenlignende studier over behandlingstiltakenes effektivitet.

Med hensyn til forskning om årsaker til misbruk vil jeg personlig advare mot å opparbeide for store forventninger til at slik forskning skal gi klare og ukontroversielle resultater. Det er etter min mening grunn til å tvile på om vi har gode nok forskningsmetoder innen noe fagfelt som

kan avklare disse mangeartede problemer på en måte som gir grunnlag for målrettede, forebyggende tiltak. Jeg tror vi på dette område må gå den tunge vei om direkte eksperimenter med ulike typer av tiltak, og de kan bare utføres innen det enkelte land og med vid politisk og administrativ fullmakt til å sette slike eksperimenter i verk, fordi de nødvendigvis må gripe inn på allerede lovregulerte områder.

I det hele tatt synes jeg alkoholforskningen rent generelt gir magre resultater, bl. a. av den grunn at resultatene fra igår fort blir ugyldige på grunn av den raske sosiale endring som finner sted. En må også minne om at kunnskap på disse vanskelige felter ikke alltid kan omsettes i tiltak, når kunnskaper ikke stemmer overens med flertallsintresser. Jeg ser med andre ord mange muligheter for at de forventninger politikerne knytter til sitt forslag kan bli skuffende om forslaget blir realisert.

Oslo, 9. mars 1973

Per Sundby
Professor, dr. med.

Universitetets psykiatriske klinikk:

Henviser til Helsedirektoratets skriv av 6.3.73 angående ovennevnte sak (188/73 H.dir. 4).

På grunn av personellsituasjonen for tiden ved Klinikken, har man ikke fått anledning til å vurdere og utrede i detalj ovennevnte sak.

Vi vil komme tilbake til saken senere.

Vindern, 17. mars 1973

Carl Ludv. Laane
Vikar for adm. overlege dr. Sund

Informasjonsbanken for narkotikaproblemer:

Det vil være kjent for Helsedirektoratet at jeg var medlem av den arbeidsgruppe som i 1970 avga en rapport, "Narkotikaforskning", Nordiska rådet, Nordisk utredningsserie, 11/70. I denne rapport, som er en utførlig beretning på 207 sider, kom arbeidsgruppen frem med konkrete forslag for samarbeid innen narkotikaforskningen. Arbeidsgruppen foreslo et nordisk samarbeidsorgan for narkotikaforskning. Ett av de siktepunkter man hadde med dette forslag var at man ville forsøke å lage en plattform for narkotikaforskningen i Skandinavia, der samarbeidet også til en viss grad skulle bygge på nasjonale forskningsinstitusjoner som allerede er utbygget. Det var en oppfatning man hadde i arbeidsgruppen at det ville være viktig at det var en organisasjonsmessig ramme omkring narkotikaforskningen, og at dette var en så stor oppgave i seg selv, at

den ikke burde kobles sammen med forskning over andre emner.

Det er derfor med en viss bekymring jeg ser på det nye medlemsforslag som foreligger til Nordisk Råd, der man går inn for at den nordiske nemnd for alkoholforskning skal utgjøre en plattform for forskningssamarbeid også innen narkotikaforskningen og ha hånd om koordineringen av denne. Jeg råder til at man følger den instilling som foreligger i Nordisk utredningsserie 11/70.

Oslo, 8. mars 1973

Nils Retterstøl

Dikemark sykehus:

Saken har vært forelagt for sykehusets overlegeråd som ikke har noen merknader til det oversendte medlemsforslag. Direktøren sier seg enig.

Dikemark sykehus, 22. mars 1973

Frithjof Kvernebo

A. Emjellem

Ullevål sykehus:

Rusmiddelmisbruket har i de nordiske land antatt faretruende dimensjoner. Kampen mot misbruket må baseres på kunnskap om utbredelse, årsaksforhold, skadevirkninger. Forebyggende tiltak og behandlingsmetoder må underkastes vitenskapelig evaluering.

Dette krever en allsidig forskningsinnsats som krever ressurser (økonomisk og personalmessig) langt utover det som står til rådighet i dag.

En rasjonell utnyttelse av disse ressurser forutsetter planlegging og koordinering så vel på det nasjonale plan som på et fellesnordisk plan.

En vil på det sterkeste anbefale det oversendte medlemsforslag.

Rent konkret vil en tilrå en sammenslutning av Nordisk nemnd for alkoholforskning og et nordisk organ for narkotikaforskning (organisert på samme måte) med et fast sekretariat med tilstrekkelig personalmessige og økonomiske ressurser.

Oslo, 20 mars 1973

Per Anchersei

Overlege

Den norske lægeforening:

Saken ble behandlet av sentralstyret 12. mars 1973.

I medlemsforslag A 379/s om nordisk rusmiddelforskning er det

fremmet forslag om at det skal tas skritt til å innlede et effektivt samarbeid om rusmiddelforskning på nordisk basis.

Alkoholmisbruket er i dag et stort samfunnsmessig problem, og de siste år har det også vært en betydelig økning i misbruket av andre rusmidler. Lægeforeningen mener at det er naturlig å se disse problemene i sammenheng og er enig i at forskningsinnsatsen på dette område bør styrkes vesentlig på nordisk basis. Problemene er så alvorlige og behovet for forskning så stort at denne oppgave bør prioriteres og gi tilstrekkelig midler slik at arbeidet kan bli effektivisert.

Så vidt mulig bør forskningsoppdragene fordeles på de nordiske land etter en naturlig fordelingsnøkkel.

Lægeforeningen støtter således det forslag som er fremmet til Nordisk Råd om en samordnet forskning i alkohol- og narkotikaproblemene.

Oslo, 14. mars 1973

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse

Odd Bjercke

Generalsekretær

Johan Greve Brun

Blå kors i Norge:

Ovennevnte medlemsforslag som ble oversendt 11. januar 1973, ble behandlet i Blå kors' edruskapspolitiske utvalg i møte 12. mars 1973. Det ble vedtatt å gi følgende uttalelse:

Blå Kors støtter forslaget fra Kristian Albertsen, Mauno Forsman, Guttorm Hansen, Lars Lindeman, Grethe Lundblad, Cecilia Nettelbrandt, Jan-Ivan Nilsson, Salve Salvesen og Egil Aarvik om å be Nordisk Ministerråd vedta at det etableres et effektivt samarbeid innen Norden om rusgiftforskningen.

Oslo, 12. mars 1973

Leif Fjeld

Avholdsfolkets landsnerand:

Vi viser til Deres brev av 11. januar d. å. og det tilsendte medlemsforslaget om nordisk rusmiddelforskning, satt fram av ni nordiske parlamentarikere, blant dem Guttorm Hansen (medlem av vårt styre), et forslag vi finner grunnlag for å gi vår aller sterkeste støtte.

Med en så nærbeslektet befolkning, så likeartede livskår og samfunnsforhold som vi har i Norden, må det være all grunn til å tro at også

sosiologisk rusmiddelforskning i stor grad og med betydelig fordeler kan drives på nordisk basis eller ut fra fellesnordisk planlegging. I de senere år har særlig det finske alkoholforskningsinstituttet fått internasjonalt ry for de forskningsprosjekter det har gjennomført, og de resultater en der har kommet fram til bør være av stor betydning for våre lands edruskapspolitikk. Vi har dessverre inntrykk av at de finske forskningsresultatene bare i beskjeden målestokk er blitt oppfattet i de øvrige nordiske land. En sterkere og mer planmessig nordisk rusmiddelforskning bør etter vårt syn følges opp gjennom fellesnordiske informasjonstiltak, slik at de erkjennelser som vinnes inn kan komme til nytte i alle våre land, uansett hvor vedkommende forskningsprosjekt gjennomføres.

Avholdsfolkets landsnemnd vil sterkt henstille til Nordisk Råd om å tilrå overfor ministerrådet at det så snart som mulig blir innledet et effektivt samarbeid om rusmiddelforskning i Norden.

Oslo, 13. mars 1973

Avholdsfolkets landsnemnd

Stein Fossgard

Forman

Øystein Sjøraa

Hovedsekretær

Norsk sosionomforbund:

Norsk sosionomforbund ser det som en vesentlig oppgave å klargjøre årsaksforholdet til rusmiddelmisbruk for å kunne motvirke de skadelige virkninger av dette.

På den annen side vil vi her ikke unnlate å henlede oppmerksomheten på de store vansker man vil stå overfor om man distanserer forskningen fra personer med misbruksproblemer eller selve det problemskapende miljø. Ved å løfte denne forskningen opp på et høyt akademisk inter-skandinavisk plan vil man antagelig komme i den situasjon at forskningsresultatene i liten grad vil være anvendbare i forebyggende og terapeutisk sammenheng.

Erfaringsmessig er det de kunnskaper som er integrert i behandlere og institusjonene gjennom direkte kontakt og arbeid med denne problemtype, som vil kunne gi den mest nyttbare informasjon om årsaksforhold om problemkompleks hvor så mange faktorer av både samfunnsmessig og personlig art er involvert.

Forskningsorganer med liten eller ingen kontakt med behandlingsinstitusjonene må derfor tilegne seg kunnskaper på annen måte, og dette synes ikke å kunne bevirke den samme innsikt og forståelse. Det er erkjent at det leste ord er lite egnet som informasjonskilde, sammenlignet med egen erfaring.

Dette innebærer at ikke bare hvert land, men også hver person som er engasjert i klientbehandling må gjennom en prøve- og feilefase på sin vei mot økt innsikt. Til en viss grad vil man kunne få del i kunnskaper andre sitter inne med gjennom utveksling av erfaringer, men dette er neppe den beste og mest sentrale informasjonskilde i denne sammenheng.

Norsk sosionomforbund vil med dette advare mot forskning som ikke har nødvendig nærhet til de problemer den skal forske på. Forskning som søker å belyse psykososiale og sosialmedisinske problemstillinger vil måtte begynne på det plan klienten befinner seg, og nær dette plan vil man også finne de beste klientbehandlere. Det vil etter hvert bli nødvendig å starte forskning som også befinner seg på klientbehandlerplanet, og hvor man gir de engasjerte terapeuter mulighet for å orientere seg samtidig som kunnskapene brukes direkte i en forebyggende og terapeutisk sammenheng (ofte kalt aksjonsforskningsprogrammer).

På grunnlag av de forannevnte synspunkter kan ikke Norsk sosionomforbund uten videre anbefale prioritert en styrking av en forskningsorganisering på et administrativt plan, men Norsk sosionomforbund vil sterkt understreke nødvendigheten av en styrking av forskning nær klientbehandlerplanet og samarbeid de ulike forskningsopplegg imellom hvor siktemålet er å klargjøre årsaksforhold til rusmiddelmissbruk.

Oslo, 26. mars 1973

Norsk sosionomforbund
Tor Rønning
Forman

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Nordisk alkoholforskning har sedan 1959 samordnats inom den nordiska nämnden för alkoholforskning. I fråga om narkotika och andra missbruksmedel saknas en sådan samordning. I betänkandet "Narkotikaforskning" (*Nordisk udredningsserie 1970: 11*) föreslog en arbetsgrupp samordning av narkotikaforskningen i första hand genom ett nordiskt samarbetsorgan. För att diskutera narkotikaproblem och bl. a. narkotikaforskning har 1971 inrättats en ämbetsmannakommitté. I avvaktan på slutligt ställningstagande till nordiskt samarbete om narkotikaforskningen har beslut fattats om att genomföra fyra samnordiska symposier för utvärdering av olika former av vård och behandling av narkomaner. Det första forskningsmötet om behandlingsevaluering och

patientklassificering ägde rum i Uppsala under oktober 1972. Nästa möte avses äga rum i Finland hösten 1973 och behandla samhällets kontrollpolitik angående narkotikafrågor. Erfarenheterna av dessa möten visar, enligt socialstyrelsens bedömning, att de inte kan ersätta en kontinuerlig samordning genom ett särskilt samordningsorgan.

Enligt socialstyrelsens mening bör den nordiska forskningen om missbruksproblem samordnas och förstärkas. Alkoholforskning bör därvid samordnas med forskning kring andra missbruksformer.

Enligt vad socialstyrelsen erfarit har den hittillsvarande organisationen av samordningen av nordisk alkoholforskning gett vissa resultat. Nordiska nämnden för alkoholforskning har dock saknat egen budget och eget sekretariat vilket försvårat initiativ till och samordning av projekt. Socialstyrelsen anser därför att den fortsatta samordningen antingen kan lösas genom att omorganisera nämnden och tillföra den erforderliga resurser i samband med att den får ett vidare kompetensområde eller också bör samordningen av forskningen kring alkohol och andra missbruksformer bli en uppgift för det nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn. Fördelen med den senare lösningen är att samordningen kan fogas in i ett större sammanhang och med tiden få anknytning till andra former av främst samhällsvetenskaplig forskning (t. ex. kriminologi, sociologi o. s. v.). Nackedelarna med att organisera samordningen på ett sådant sätt är att missbruksforskningen kan komma på undantag till förmån för andra arbetsområden samt att forskare, alkoholpolitiker och andra intressenter får mindre inflytande av arbetet. Ett särskilt skäl för att ett samordningsorgan förläggs till Köpenhamn är att man får till stånd ett intensifierat samarbete med WHO:s kontor, vilket underlättar samordningen av missbruksforskning på det europeiska planet.

Av de två alternativen till lösning av samordningen finner socialstyrelsen att övervägande skäl talar för att resurser för samordningen av den nordiska missbruksforskningen förläggs till det nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn. Ett mera detaljerat organisationsförslag här om bör utarbetas av kultursekretariatet.

I medlemsförslaget till samordnad rusmedelsforskning anges att forskare bör anställas för att på heltid arbeta med denna forskning. Enligt socialstyrelsens mening bör det inte vara en uppgift för samordningsorganet att självt bedriva forskning. Den främst ansvariga funktionären vid samordningsorganet bör således inte ha funktionen som forskningsledare utan som informatör och koordinator, även om erfarenheter av forskning bör vara en merit.

Stockholm den 5 mars 1973

Bror Rexed

Bertil Gustavsson

Statens medicinska forskningsråd, nämnden för alkoholforskning:

Forskningsrådet kan instämma i ovanstående bedömning, men anser att det krävs en precisering av de forskningsinsatser som behöver göras. I själva verket har man en tämligen god kunskap om omfattningen av missbruket och dess skadeverkningar för den enskilde och samhället. Denna befintliga kunskap synes i och för sig helt tillfyllest för politiska beslut genom vilka man söker minimera bruk och skador. Vad man ej vet är effekten på kortare och längre sikt av olika politiska åtgärder. Enligt forskningsrådets mening bör därför forskningen inriktas på att utvärdera effekten av olika rusmedelspolitiska åtgärder. Denna forskning kan med fördel ske på nordisk basis.

Medlemsförslaget går ut på, att knyta en forskningsledare till Nordiska nämnden för alkoholforskning vilken med hjälp av en grupp forskare utför vissa beställda forskningsarbeten. Erfarenheten visar, att det ställer sig svårt att på detta sätt erhålla intressanta och kvalificerade forskningsprojekt. Ett bättre sätt synes vara, att inrätta en forskningsfond med en samnordisk experkommitté för granskning av inkomna ansökningshandlingar. Med hjälp av en sådan fond skulle en viss del av rusmedelsforskningen kunna styras mot samnordiska projekt. Expertkommittén skulle även kunna ges möjligheter att ta initiativ för att stimulera denna typ av forskningsverksamhet.

Göteborg den 23 mars 1973

För nämnden för alkoholforskning

Jan-Otto Ottosson

Samarbetsorganet för bekämpande av narkotikamissbruk:

Förslagsställarna föreslår, att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning. I motiveringen framhåller de att det bör skapas förutsättningar för ett mera organiserat samarbete än för närvarande och att detta samarbete bör omfatta forskning om såväl alkohol som narkotika och andra beroendeframkallande medel. Det föreslås att forskningen samordnas kring Nordiska nämnden för alkoholforskning och att nämnden för att kunna fullgöra dessa uppgifter förses med en forskningsledare som får till uppgift att uppdra åt ett mindre antal forskare med förankring i nationella forskningsinstitut att utföra konkreta forskningsprojekt.

Med utgångspunkt i de förslag som en samnordisk arbetsgrupp lade fram i betänkandet (*NU 1970: 11*) Narkotikaforskning har frågan om

samordning av narkotikaforskningen i Norden diskuterats i olika sammanhang. Så har skett bl. a. i Nordiska rådet år 1971 och vid det nordiska socialministermötet i Kuopio sommaren 1971. Frågan följs numera kontinuerligt i det kontaktmansorgan som inrättades den 16 december 1970 vid ett sammanträde i Köpenhamn mellan de nordiska justitieministrarna och representanter för de nationella samordningsorganen på narkotikaområdet i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

I NU 1970: 11 lades fram förslag om ett särskilt nordiskt samarbetsorgan för narkotikaforskning. Det har emellertid inte ansetts lämpligt att tillskapa ett nytt särskilt nordiskt samarbetsorgan. I stället beslutades vid det nordiska socialministermötet i Kuopio att man till att börja med skulle hålla fyra samnordiska symposier i narkotikafrågor. Det första av dessa symposier har hållits i Sverige i oktober 1972 och nästa symposium kommer att hållas i Finland omkring den 1 oktober 1973. Syftet med dessa symposier är bl. a. att kartlägga vilken forskning som pågår eller planeras på narkotikaområdet i de olika nordiska länderna och att försöka uppnå en viss fördelning och samordning av forskningsinsatserna länderna emellan.

Planeringen av dessa symposier följs av de nordiska kontaktmännen. Parallellt härmed har kontaktmännen kommit överens om att undersöka huruvida det nordiska samarbetet på narkotikaforskningsområdet kan inordnas under det nordiska kulturavtalet och samordnas genom det nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn. Förberedande överläggningar har ägt rum mellan den danske kontaktmannen och representanter för kultursekretariatet. Frågan är vidare föremål för diskussion inom ämbetsmannakommittén för nordiskt kulturellt samarbete.

Mot bakgrund av de åtgärder som alltså redan vidtagits för att upprätta ett nordiskt samarbete kring narkotikaforskningen förefaller det för närvarande inte ändamålsenligt att söka bygga ut Nordiska nämnden för alkoholforskning till en central instans för nordisk rusmedelsforskning. Som framhållits i NU 1970: 11 kan det på längre sikt vara lämpligt att samordna narkotika- och alkoholforskning på nordiskt plan, men tills vidare förefaller det lämpligast att pröva vägen med ett utbyggt nordiskt narkotikaforskningsarbete inom ramen för det nordiska kulturavtalet. Skulle denna väg visa sig framkomlig förefaller det från svenska utgångspunkt ändamålsenligt att överväga huruvida inte på längre sikt också alkoholforskningen kan samordnas inom ramen för det nordiska kulturavtalet.

Stockholm den 19 mars 1973

Carl Lidbom

Carl E. Sturkell

Universitetskanslersämbetet, planeringsbyrå:

Rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm, Umeå och vid högskolan i Linköping samt karolinska institutet har av UKÄ beretts tillfälle att yttra sig i ärendet.

Inkomna remissyttranden bifogas (*se nedan*).

Ärendet har behandlats i fakultetsberedningen för medicin, odontologi och farmaci. Beredningen finner det angeläget att det nordiska informationsutbytet förbättras, så att rusmedelsforskningens resultat snabbt sprids och effektivt utnyttjas. Däremot ställer beredningen sig tveksam till inrättandet av ett överordnat speciellt styrningsorgan på nordisk nivå. Vad beträffar samordnad forskning och utbyte av forskningsresultat rörande de medicinska aspekterna av rusmedelsforskningen anser beredningen att den existerande samarbetsnämnden för de nordiska medicinska forskningsråden är ett lämpligt forum.

UKÄ anser det vara angeläget att tillvarata möjligheterna till nordisk samverkan inom rusmedelsforskningen. Det nordiska kultursekretariatet syns därvid vara lämpligt att vidare bearbeta dessa frågor. Som ett första steg bör de nordiska medicinska och samhällsvetenskapliga forskningsråden få i uppdrag att i samråd med övriga berörda närmare granska möjligheterna till utökat nordiskt samarbete inom rusmedelsforskningen och att vidta därav påkallade åtgärder.

Stockholm den 17 maj 1973

Hans Löwbeer

Åke Mattsson

Uppsala universitet, medicinska fakulteten:

Det stigande missbruket av narkotika är ägnat att väcka oro och påkalla kraftinsatser inom de nordiska länderna. Förslaget att knyta en forskningsledare till Nordiska nämnden för alkoholforskning som i sin tur uppdrager åt en grupp forskare att utföra vissa beställda forskningsarbeten, förefaller dock behäftat med svagheter. Enligt all erfarenhet kan man inte köpa forskning av hög kvalitet på detta sätt. Fakulteten vill i stället förorda, att man anordnar en internordisk forskningsfond för narkotikaforskning som, med prioritering av nordiska samarbetsprojekt, kan bevilja anslag åt aktiva forskargrupper. Fonden måste ha en expertgrupp som bedömer ansökningarna och intet hindrar att denna expertgrupp även ges möjlighet att ta initiativ. Sådana initiativ förutsätter såväl vetenskaplig överblick som även överblick av tillgången på forskarpersonal på det nationella planet. Den senare måste vara mycket

svårare att få för en forskningsledare än för en expertgrupp med förankringar i flera nationella institutioner.

Uppsala den 22 februari 1973

Gunnar Dahlström

Birgit Lannering

Lunds universitet, rektorsämbetet:

— — — avge yttrande i detta ärende efter hörande av medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteterna.

Rektorsämbetet får härmed överlämna av nämnda fakulteter avgivna yttranden i ärendet (*se nedan*) samt instämma i samhällsvetenskapliga fakultetens uttalande, att medel för den forskning, som skall bedrivas, i första hand bör gå till forskare vid universiteten.

Lund den 21 februari 1972

Sven Johansson

Birgitta Eriksson

Lunds universitet, medicinska fakulteten:

Fakulteten vill liksom medlemsgruppen i Nordiska rådet understryka behovet av en samordnad nordisk rusmedelsforskning avseende varje form av rusmedelsmissbruk. En angelägen uppgift borde vara att söka nå fram till tillförlitliga nordiska jämförelser. Olika former av narkotikamissbruk kommer som epidemilikhande företeelser i de olika nordiska länderna och i varje land utformas en politik genom vilken man söker minska missbruk och skador. Sätten att behandla de drabbade varierar starkt och kommunikationerna mellan vårdgivande inom de olika länderna bör underlättas. I detta syfte bör Nordiska rådet stödja regelbundna nordiska seminarier och symposier genom att ställa medel till förfogande. Vidare bör en organisation som skall samordna nordisk rusmedelsforskning främja möjligheterna till snabb publikation av viktiga iakttagelser och rön rörande narkotikamissbrukets spridning, erfarenheterna av nya behandlingsmodeller o. s. v.

Beträffande samordningen av forskning över alkohol-, respektive narkotikaproblematiken, bör man enligt fakultetens mening alltså göra en viss boskillnad. Även om många gemensamma drag mellan de två problemområdena föreligger, är de respektive klientelens strukturer så

åtskilda att forskningen bör bedrivas som separata program.

Erfarenheterna av det första nordiska seminariet på narkotikaforskningens område, hållet i Uppsala i oktober 1972, gav vid handen att kommunikationssvårigheter förelåg mellan de olika narkomanvårdarna i respektive nordiska länder. Inte ens inom dessa fanns tillfredsställande kommunikationer eller gemensam policy. Inför ett så viktigt samhällsproblem som det ökade narkotikamissbruket vore det önskvärt med bättre enhet och samling inför uppgiften.

Lund den 16 februari 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Bengt Borgström

Dekanus

Jill Falk

Lunds universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Behovet av forskning på narkotika- och alkoholområdet är uppenbart. Nu tillgänglig kunskap påvisar dock att dessa problem inte kan isoleras från en rad andra sociala problem och att forskningen kan bli fruktbar först om narkotika- och alkoholproblemen relateras till andra samhällsförändringar och till mera generella studier av berörda grupper, t. ex. av ungdomens förändrade situation.

Det sagda visar enligt fakultetens mening att forskningen bör bedrivas vid universitetens institutioner, där samarbete lätt kan etableras med övriga forskare inom medicin och samhällsvetenskap.

Fakulteten har intet att invända mot att en tjänst inrättas inom Nordiska rådet, vars innehavare får till uppgift att koordinera den nordiska forskningen, men förutsätter att medel för den forskning, som skall bedrivas, i första hand går till forskare vid universiteten. Såsom narkomanvårdskommittén tidigare föreslagit (SOU 1969: 52 s. 409) synes den mest ändamålsenliga vägen vara att det medicinska forskningsrådet och statens råd för samhällsforskning ges i uppdrag att fördela de forskningsmedel som kan komma att anslås.

Lund den 15 februari 1973

På samhällsvetenskapliga fakultetens vägnar

Curt Kihlstedt

Jill Falk

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och hänvisa till bifogade yttrande av medicinska fakulteten (*se nedan*). Samhällsvetenskap-

liga fakulteten, som även beretts tillfälle inkomma med yttrande, har avstått härifrån.

Göteborg den 9 februari 1973

Enligt uppdrag
Carin Thelning Broberg

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

I medlemsförslaget redogöres för de internordiska samordningsorgan som hittills etablerats på rusmedelsområdet och för deras arbete. Det nya förslaget syftar dels till en integration av alkohol- och narkotikaforskning, dels till att det internordiska samarbetet på dessa områden skall bli fastare organiserat.

Det föreslås att forskare skall engageras vilka på heltid arbetar med rusmedelsforskning ur helhets-nordiskt perspektiv, vidare att en forskningsledare skall anställas vilken uppdrager åt ett mindre antal forskare med förankring i nationellt institut att utföra konkreta forskningsprojekt. Den förmodan uttrycks att den redan befintliga Nordiska nämnden för alkoholforskning skall kunna utgöra en plattform för forskningsarbetet och handha koordineringen av detta. Sedan man under några år vunnit erfarenheter av en sådan organisation skulle tiden vara mogen för ställningstagande till ett nordiskt institut för rusmedelsforskning.

Fakulteten finner det ovan refererade syftet för de organisatoriska övervägandena lovvärt. Vidare vill fakulteten instämma i att behov finns att engagera forskare i de former som angetts.

Vad gäller försöksledarens organisatoriska anknytning önskar fakulteten dock att den preciseringen göres att han bör ha sin arbetsplats på en institution med egna forskningsresurser. Egen vetenskaplig verksamhet är ett villkor för att ledningsarbetet skall kunna fullgöras tillfredsställande. I detta sammanhang vill fakulteten påpeka att det finns en samnordisk institution med arbetsuppgifter bl. a. inom det här aktuella arbetsområdet, vilken institution inom kort avses få forskningsresurser, nämligen Nordiska hälsovårdshögskolan. Fakulteten vill förorda att den föreslagna försöksledaren knyts till denna högskola och att här arbetsplatser reserveras även för heltidsanställda övriga forskare inom området.

Göteborg den 7 februari 1973

Ragnar Romanus

Barbro Strand

Umeå universitet, rektorsämbetet, åberopar i skrivelse den 20 februari 1973 yttranden från dess medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteter av den 15 respektive 5 februari 1973 (se nedan).

Umeå universitet, medicinska fakulteten:

Nordiska nämnden för alkoholforskning tillkom 1959 på förslag av Nordiska rådet. 1971 upprättades ett nordiskt kontaktorgan med uppdrag att diskutera nordiska narkotikaproblem.

I skrivelse av den 18 november 1972 (Albertsen m. fl.) föreslås att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning. I skrivelsen påpekas att Nordiska nämnden för alkoholforskning är den, på nordisk basis, mest lämpade instansen för en sådan samordning av rusmedelsforskningen. Någon namnändring föreslås ej men Nordiska nämnden för alkoholforskning förutsättes beakta problem med andra rusmedel i samma utsträckning som problem med alkohol.

För att fastare organisera Nordiska nämnden för alkoholforskning föreslås att till nämnden försöksvis knytes en forskningsledare eventuellt som nämndens permanenta sekreterare. Preciserade och konkreta arbetsuppgifter kan sedan läggas ut på andra forskare vilka naturligtvis kan vara stationerade på nationella forskningsenheter. Enligt fakultetens uppfattning bör problem av gemensam betydelse för de nordiska länderna genom en sådan forskningsorganisation kunna angripas mera effektivt än förut. En förbättrad samordning av rusmedelsforskningen inom Norden bör också ingå i nämndens uppgifter.

Medicinska fakulteten vid Umeå universitet vill därför tillstyrka förslaget

att Nordiska nämnden för alkoholforskning blir ett samordnande organ för nordisk rusmedelsforskning och

att Nordiska nämnden för alkoholforskning försöksvis fastare organiseras med en forskningsledare och får ökade möjligheter att bedriva och samordna nordisk rusmedelsforskning.

Umeå den 15 februari 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Håkan Linderholm

Katarina Holmqvist

Umeå universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

En arbetsgrupp inom Nordiska rådets ram har presenterat ett förslag om samordning av rusmedelsforskningen i Norden vilket samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet tagit del av. Fakulteten stöder arbetsgruppens förslag

att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning.

Fakulteten finner det emellertid angeläget att betona vikten av att denna samordnande rusmedelsforskning får en socialvetenskaplig inriktning. Senare rön på området tyder på att rusmedelsanvändning har väsentliga sociala determinanter, varför en socialvetenskaplig forskning borde finna åtgärdsrelevanta modeller kring bruket av rusmedel. En förutsättning för att nå dylika forskningsresultat är emellertid tillräckliga resurser till undersökningar av nämnda slag. Detta skulle kunna möjliggöra en nordisk samordning av forskningsfältet.

Umeå den 5 februari 1973

På samhällsvetenskapliga fakultetens vägnar

Dick Ramström

Ulla Blomqvist

Linköpings högskola, medicinska fakulteten:

I huvudskrivelsen med två tilläggsbilagor finns redogjort för det ökade problemet rörande missbruk av alkohol, narkotika etc. framför allt hos ungdom. Man påpekar att alkoholen anses i storleksordning vara ett större problem än narkotikan. Utvecklingen för rusmedelsmissbruk är något olika i de nordiska länderna. Sålunda tycks Norge ha mindre narkotikaproblem än de övriga nordiska länderna. Danmark tycks på grund av sitt geografiska läge ha utvecklats till en slags nordisk samlingsplats för narkotiserade ungdomar och till en knutpunkt för narkotikahandeln.

Medlemsförslaget om nordisk rusmedelsforskning går ut på att en upprustning av Nordiska nämnden för alkoholforskning (vilket även inkluderar övrig rusmedelsforskning) borde förstärkas så att en forskningsledare och en sekreterare skulle tillsättas liksom teknisk personal för datainsamling etc. Nämnden skulle med en fastare organisation kunna leda och utforma konkreta forskningsprogram, klassificeringen av missbrukare, samlandet av statistiskt material, bearbetning etc., bl. a. mot bakgrund till de olika nordiska ländernas rusmedelspolitik, upplysningsverksamhet etc.

Medicinska fakulteten i Linköping anser det vara ytterst väsentligt att ett intimare nordiskt samarbete om rusmedelsforskning kommer till stånd. Fakulteten stöder sålunda förslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning.

Linköping den 21 februari 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Nils-Holger Areskog

Håkan Johanson

Linköpings högskola, filosofiska fakulteten:

Filosofiska fakulteten ställer sig positiv till förslaget till samordning av den nordiska rusmedelsforskningen.

Rusmedelsområdet är ett område där en gemensam nordisk satsning kan ge bättre resultat än vad som kan åstadkommas av enskilda nationella insatser.

Nordiska nämnden för alkoholforskning är även ett lämpligt organ för att utgöra grunden för ett utökat nordiskt samarbete på rusmedelsområdet. Skälen till detta är att denna nämnd har en flerårserfarenhet av nordiskt samarbete och att nämnden trots sin relativt lösa organisation genomfört ett antal projekt av betydande vetenskapligt intresse.

En utökning av Nordiska nämnden för alkoholforskning till en nordisk nämnd för rusmedelsforskning är således att rekommendera.

Nämnden bör även få utökade resurser med ett fast sekretariat. Dessutom bör en kvalificerad forskare svara för samordningen av de internordiska projekten. På det nationella planet bör även skapas resurser och tjänster åt de forskare som genomför projekten på det nationella planet.

För att utnyttja de erfarenheter som nåtts inom Nordiska nämnden för alkoholforskning föreslås att denna nämnd får till uppdrag att ge mer detaljerat förslag till fast organisation för den nordiska rusmedelsforskningen.

Linköping den 27 februari 1973

På fakultetens vägnar

Ingemar Lind

Håkan Johanson

Statens råd för samhällsforskning:

Missbruk av rusmedel är ofta förbundet med svåra personliga, sociala och ekonomiska problem av stor betydelse både för berörda individer och grupper och för samhället. Trots de insatser som hittills har gjorts inom rusmedelsforskningen, är emellertid den detaljerade och preciserade systematiska kunskapen ännu tämligen bristfällig inom området. Detta gäller redan på ett deskriptivt plan både beträffande utbredning och former av bruk och missbruk av alkohol och narkotika och i fråga om personliga och sociala karakteristika hos storförbrukare och missbrukare. Ännu kännbarare blir kunskapsluckorna när man kommer till frågor om orsaker till och konsekvenser av bruk och missbruk av rusmedel, vare sig frågorna ställs om individer och grupper av individer eller om samhället i dess helhet. Åsikter och teorier är talrika och omfattas eller avvisas ofta med stor övertygelse och hetta, medan tillgången på fakta för att bedöma dem lika ofta är otillfredsställande.

Behovet av säkrare kunskap inom rusmedelsforskningens område är uppenbart. Bättre beslutsunderlag behövs ofta både kliniskt och socialpolitiskt. Förhållandena härvidlag torde vara likartade i samtliga nordiska länder. Nordiskt samarbete är lämpligt och önskvärt inom samhällsvetenskaperna generellt. Att det kan bedrivas framgångsrikt visas av Nordiska nämnden för alkoholforskning. I medlemsförslaget hänvisas till denna som ett möjligt centralt organ i ett effektivt nordiskt samarbete inom rusmedelsforskningen. Att ett sådant kommer till stånd är synnerligen önskvärt. Forskningsrådet understryker vikten av att narkotika, alkohol och andra rusmedel beaktas likvärdigt inom rusmedelsforskningen och tillstyrker medlemsförslaget "att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för att inleda ett effektivt samarbete om rusmedelsforskning".

Stockholm den 7 mars 1973

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL):

Förslaget syftar till att förstärka Nordisk nämnd för alkoholforskning för att nämnden skall kunna åta sig också frågor om narkotikaforskning. I och för sig finner RFHL det riktigt att samordna forskning om olika beroendeskapande medel. Vi har emellertid invändningar mot att nämnden ges detta uppdrag, eftersom nämnden genom sin struktur inte ens kunnat fullfölja sina uppgifter på alkoholområdet. Som framgår av tidskriften Alkoholfrågan 1971 nr 9 kan vissa av nämndens svagheter hänföras till bristen på egen budget och egna medel, den för långa mandattiden för ledamöterna samt bristen på t. ex. en svensk institution för samhällsvetenskaplig alkoholforskning.

Nämndens arbete har i mycket stor utsträckning fått vila på finska och norska forskningsinstitutioner, och de har utfört ett förtjänstfullt arbete. Nämndens olika svagheter kan enligt vår uppfattning endast lösas genom så ingripande åtgärder i fråga om ny struktur och resurstilldelning, att man inte har anledning att utgå från nämndens existens som något styrande faktum när man nu vidtar en nödvändig samordning av de nordiska forskningen om "rusmedel".

Erfarenheterna av de nordiska forskningssymposier, som blivit resultatet hittills av betänkandet i Nordisk udredningsserie 1970: 11, visar tydligt på behovet av en fast organiserad samordning. Ett symposium i Uppsala hösten 1972 och nästa symposium i Finland hösten 1973 o. s. v. är en alltför gles verksamhet.

RFHL vill för sin del föreslå att den nordiska missbruksforskningen samordnas genom det nordiska kulturesekretariatet i Köpenhamn. Därigenom kan man på sikt nå fram till en samordning också med annan forskning om avvikande beteende. Missbruksforskningen (och dess grenar som t. ex. alkoholforskningen) bör garanteras utrymme genom att kulturesekretariatet får en sektion för dessa frågor, och genom att särskilda medel budgeteras för t. ex. respektive narkotika- och alkoholforskning. Forskarna bör ges ett starkt inflytande genom en särskild panel eller nämnd.

En god samarbetsorganisation kan ändå inte utföra ett meningsfullt arbete om det inte finns något att samordna. Vi vill därför föreslå Nordiska rådet att uppmärksamma de svenska och danska regeringarna på nödvändigheten av att upprätta nationella centra för dokumentation och forskning på missbruksområdet, särskilt den samhällsvetenskapliga sektorn.

Stockholm den 15 mars 1973

Agneta Charpentier
Vice förbundsordförande

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet delar förslagsställarnas uppfattning att en gemensam nordisk satsning på rusmedelsområdet kan ge betydligt effektivare resultat än vad som är möjligt genom enskilda nationella insatser.

Nordiska nämnden för alkoholforskning är ett organ som väl kan utgöra en grundval för ett utökat nordiskt samarbete. Inom nämnden har man lång erfarenhet av samarbete över fakultetsgränserna och trots nämndens relativt lösa organisation och avsaknad av fasta resurser har ett antal väsentliga forskningsprojekt kunnat genomföras. Från svensk sida har nämndens verksamhet dokumenterats i ett antal skrifter, senast Jonsson—Nilsson: "Samnordisk undersökning av vuxna mäns alkoholvanor" (1972) samt rapport från symposiet: "Alkohol och psykotropa medel ur biologisk och samhällsvetenskaplig synpunkt" (1972). Nämndens verksamhet har i realiteten redan vidgats så att ett antal narkotikafrågor har kunnat belysas.

En utökning av Nordiska nämnden för alkoholforskning till en nordisk nämnd för rusmedelsforskning föranleder inga invändningar från läkarförbundets sida.

Den nya nämnden bör tillföras ett sekretariat som förslagsvis skulle kunna ambulera mellan de nordiska länderna. Internordiska projekt inom rusmedelsområdet bör samordnas under medverkan av en eller flera till nämnden knutna forskare. På det nationella planet bör tjänster och ekonomiska resurser ställas till förfogande för verksamma forskare.

Läkarförbundet vill slutligen föreslå att Nordiska nämnden för alkoholforskning får i uppdrag att lägga fram ett detaljerat förslag till en fast organisation av den nordiska rusmedelsforskningen så att de erfarenheter som hittills samlats inom nämnden optimalt skall kunna utnyttjas för den fortsatta verksamheten.

Stockholm den 8 maj 1973

Sveriges läkarförbund

Sture Järnmark

Nils Broberg

Medlemsförslag

om organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsumentområdet

(Väckt av Johannes Antonsson, Grethe Lundblad, Ingemar Mundebo och Sture Palm)

BILAGA 2

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska kommittén för konsumentfrågor:

Kommittén ser med tillfredsställelse att frågan om en samordning av det nordiska samarbetet på konsumentområdet tas upp till behandling. Detta står helt i överensstämmelse med utvecklingen på nationell nivå, där en samordning av olika aktiviteter på konsumentområdet antingen är genomförd eller är föremål för utredning. Frågan om en samordning har också diskuterats i Nordiska kommittén för konsumentfrågor och för närvarande pågår inom kommittén en utredning om framtida organisation och verksamhet.

Kommittén vill också påpeka att medlemsförslagets bild av tre självständigt arbetande nordiska organ på konsumentområdet är direkt missvisande, då det inte existerar något fast samarbetsorgan med eget sekretariat på varudeklarationsområdet. Varudeklarationsorganen i de nordiska länderna har dock under ett antal år haft regelmässiga möten och även i övrigt samarbetat. Det kan vidare nämnas att chefsmötet redan nu är fast knutet till Nordiska kommittén för konsumentfrågor.

Enligt sina stadgar skall Nordiska kommittén för konsumentfrågor verka för samordning och koordinering av forsknings- och upplysningsarbetet på konsumentområdet samt tillvarata konsumenternas intressen i de nordiska länderna. Kommittén betraktar varudeklarering som ett av medlen i detta arbete och har i enlighet med detta sedan 1963 befattat sig med varudeklarering som ett betydelsefullt informationsmedel för konsumenterna.

Den tidigare nämnda utredningen inom kommittén beräknas vara färdig innan utgången av 1973. Kommittén kommer att informera Nordiska

rådet om resultatet och föreslår att ställningstagande till medlemsförslaget ej sker förrän kommittén tagit ställning till den påbörjade utredningen.

Vällingby den 5 juni 1973

För Nordiska kommittén för konsumentfrågor

Elisabeth Reinstrup
Ordförande

Lars-Ola Hansson
Sekreterare

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I medlemsforslaget går man ud fra, at der på nordisk plan for så vidt angår konsument- og varedeklarationsområdet er oprettet 3 selvstændigt arbejdende samarbejdsorganer. Dette beror imidlertid på en misforståelse. De såkaldte "chefsmøder" er kun et praktisk styringsorgan for den fællesnordiske undersøgelsesvirksomhed; de arbejder i direkte tilknytning til Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål, og er i øvrigt oprettet efter forslag af denne komité.

For så vidt angår varedeklarationssamarbejdet findes ikke noget fast samarbejdsorgan med selvstændigt sekretariat. Samarbejdet er hidtil foregået ved jævnlige møder mellem de nationale organer. Der blev dog på ad hoc-basis med henblik på det særlige arbejde, der skulle gøres for at intensivere det nordiske samarbejde om udarbejdelse af varedeklara-tioner, af formændene for varedeklarationsorganerne i de respektive nordiske lande dannet en samarbejdsgruppe til at styre dette arbejde.

Handelsministeriet er med medlemsforslaget A 380/e enig i det ønskelige i at overveje, om der er behov og mulighed for at fremme det nordiske samarbejde på forbrugerområdet ved en eventuel nyordning. Handelsministeriet er bekendt med, at Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål på sit møde den 9.—11. april 1973 har vedtaget at overveje det nordiske samarbejde nærmere og at ville fremkomme med synspunkter herom i efteråret 1973, bl. a. foranlediget af, at Nordisk Råd ligeledes har anmodet komiteen om en udtalelse angående medlemsforslaget.

Handelsministeriet vil for sit vedkommende finde det ønskeligt at afvente udtalelsen fra Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål, inden man herfra endeligt fremsætter sine bemærkninger til det fremsatte medlemsforslag.

Det forudsættes i øvrigt, at Danmarks deltagelse i det nordiske samarbejde på dette område i givet fald tilpasses Danmarks forpligtelse i forbindelse med Danmarks medlemskab af EF.

København den 30. maj 1973

H. Christiansen

K. Arnskov
Eksp.sekr.

Dansk Varedeklarations-Nævn:

DVN kan tilslutte sig medlemsforslagets rekommandation, at der foretages en undersøgelse af mulighederne for en organisatorisk samordning af de nordiske samarbejdsorganer på konsument- og varedeklarationsområdet, men mener, at Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål vil kunne være et egnet organ herfor.

Med hensyn til indpasningen af varedeklarationsarbejdet i en sådan samarbejdsorganisation skal nævnet fremhæve det ønskelige i, at mønstret for det nuværende samarbejde mellem repræsentanter for erhvervsliv og forbrugere bibeholdes, og at man i det fremtidige arbejde inddrager eksperter fra de nuværende deklarationsnævn.

Det er gentagne gange blevet understreget over for Nordisk Råd, at samarbejdet mellem de nordiske varedeklarationsnævn tillægges stor betydning. Med den eksisterende opbygning af varedeklarationsarbejdet, som et frivilligt samarbejde mellem repræsentanter for erhvervslivet og forbrugerne, er det særlig vigtigt, at de firmaer, der vil yde den service at give kontrollerede, sammenlignelige varedeklarationer, og som i stigende grad betragter Norden som et marked, vil kunne gøre det med mindst mulig besvær, ulejlighed og omkostning. Slægtskab mellem norsk, svensk og dansk sprog medfører, at forbrugerne vil kunne udnytte varedeklarationer på nordisk sprog.

Nævnet peger på, at der allerede i 1969 fra svensk side blev fremsat et forslag om nordisk varedeklarationssamarbejde (*A 234 T/e*)¹. Forslaget gik ud på, at Nordisk Råd skulle rekommandere regeringerne at samordne arbejdet med og bestemmelse for varedeklaration og oprette herfor nødvendige nordiske organisationer.

Dengang anså DVN ikke, at tiden var inde til at etablere et fast, nordisk organ til at tage sig af arbejdet, før det tydeligt fremgik, at den daværende samarbejdsform ikke kunne opfylde målet.

Denne samarbejdsform, som fortsat eksisterer, har bestået af årlige, fælles møder, hvor mere principielle spørgsmål er blevet drøftet, og møder mellem varedeklarationsorganernes sekretariatsledere. Samarbej-

¹ *Se Nordiska rådet, 18:e sess., s. 974.*

det har medført, at en række administrative problemer er blevet løst, eksempelvis er behandling af ansøgninger og sagsbehandling i det hele taget blevet mere ensartet.

Kontrolundersøgelser og rapporter fra uvildige prøvningsinstitutioner bliver gensidigt accepteret, fordi tekniske grundlag for de oplysninger, der anføres i deklARATIONEN for en række varer, er ens eller i hvert fald ikke vil give uforståelige eller misvisende oplysninger ved sammenligning.

Det var planlagt, at sekretariatsmøderne skulle afholdes hvert kvartal, men nævnes muligheder for at afse personale til effektiv sagsbehandling og tilrettelægning af møder har været for begrænsede, og ressourcerne har været for små ikke mindst i Danmark, og da det nationale arbejde naturligt bliver prioriteret først, fordi den producent, der henvender sig for at få en vare deklareret, ønsker at få dette så hurtigt som muligt, har arbejdstakten været langsommere end ønskeligt.

Uanset dette er der udført et stort arbejde for at få harmoniseret arbejdsmetoder, og de 11 opgaver, der blev udvalgt i 1970, er stort set blevet løst.

Nogle projekter, nemlig husholdningspapir, hobbyboremaskiner og farve TV, er standset, fordi der mangler prøvningsmetoder for vigtige egenskaber, vanskeligheder, der er ens for det nationale og det nordiske arbejde.

Det er imidlertid kun i ringe grad lykkedes at få resultater frem i form af anvendte deklARATIONER.

Dette skyldes bl. a., at hensyn til nationale fabrikantinteresser og brancheorganisationer og evt. indarbejdede specielle prøvemetoder m. m. har givet varedeklarationsnævnene valget mellem at følge nationale hensyn eller fremme nordisk samarbejde. Hidtil har alle nævn måtte se ret snævert på bl. a. den umiddelbare fordel ved at få hjemlige deklARATIONER.

DVN er af den formening, at en organisatorisk samordning, som foreslået i medlemsforslaget, vil kunne afhjælpe nogle af de ovennævnte vanskeligheder.

Endelig vil en koordinering med fælles nordisk samarbejde inden for forskningsarbejde specielt med henblik på fremskaffelse af prøvningsmetoder og med udredningsarbejde vedr. forbrugernes informationsbehov etc. i høj grad kunne gavne det nordiske varedeklarationsarbejde.

København, den 7. juni 1973

F. Bramsnæs
Formand

Dansk Standardiseringsråd:

Standardiseringen i dag beskæftiger sig i høj grad med forbruger-spørgsmål — både direkte og indirekte — idet en standardisering af enhver forbrugsvarer må have interesse for forbrugeren. Der bør være et nært samarbejde både mellem varedeklarationsorganisationerne og standardiseringsorganisationerne, idet varedeklaration bør bygge på standardiserede prøvningsmetoder og anden standardisering, der er relevant for for eksempel prøvning af varers funktion og brugsegenskaber.

I Danmark eksisterer der et udmærket samarbejde mellem Dansk Varedeklarations-Nævn og Dansk Standardiseringsråd, men desværre har de standarder, der kunne ønskes anvendt i forbindelse med varedeklaration, ikke altid været til stede.

Ligesom der eksisterer et nært samarbejde mellem de nordiske varedeklarationsorganisationer, eksisterer der også et meget nært samarbejde mellem de nordiske standardiseringsorganisationer, og dette nordiske standardiseringsarbejde må kunne koordineres med varedeklarationsarbejdet og andet nordisk forbrugersamarbejde i spørgsmål af fælles interesse.

De nordiske forbrugerorganisationer må også have interesse i at kunne deltage i det internationale og intereuropæiske standardiseringsarbejde, når dette berører forbrugerspørgsmål, og det kan i denne forbindelse nævnes, at der inden for ISO (International Standardization Organization) udføres meget arbejde af interesse for forbrugerne, og i hvilket forbrugerrepræsentation er ønskelig.

Sluttelig vil vi gerne anbefale, at der gennem Nordisk Råd skabes mulighed for, at såvel de nordiske forbrugerorganisationer, varedeklarationsorganisationerne som standardiseringsorganisationerne får stillet midler til rådighed til deltagelse i det internationale standardiseringsarbejde på forbrugerområdet samt til løsning på nordisk plan af de opgaver, hvor der ikke findes en international løsning, og hvor der ikke vil fremkomme en sådan i nær fremtid.

København, den 20. juli 1974

Vibeke Simonsgaard
Dansk Standardiseringsråd

Håndværksrådet:

— — — skal Håndværksrådet herved meddele, at vi i det store og hele kan tilslutte os, hvad der i den pågældende forbindelse er anført af Dansk Varedeklarations-Nævn (*se ovan*), som Håndværksrådet også er medlem af.

Vi kan altså tilslutte os, at man undersøger mulighederne for en organisatorisk samordning af de nordiske samarbejdsorganer på konsument- og varedeklarationsområdet.

Hvad angår de enkelte punkter i Dansk Varedeklarations-Nævns skrivelse vil vi især gerne fremhæve, hvad der anføres om at bibeholde mønsteret for det nuværende samarbejde mellem repræsentanter for erhvervsliv og forbrugere, og at man i det fremtidige arbejde inddrager eksperter fra de nuværende deklarations-nævn.

Vi vil også gerne fremhæve vor tilslutning til, at en koordinering med fælles nordisk samarbejde inden for forskningsarbejde specielt med henblik på fremskaffelse af prøvningsmetoder og med udredningsarbejde vedrørende forbrugernes informationsbehov etc. i høj grad vil kunne gavne det nordiske varedeklarationsarbejde.

København, den 20. juli 1973

P. r. v.

M. J. Rosenberg

Forbrugerrådet:

Rådet ser med stor sympati på et forslag om en bedre samordning af det nordiske arbejde på forbrugerområdet, både med henblik på undersøgelsesvirksomheden, varedeklarationsarbejdet og arbejdet med forbrugerspørgsmål i øvrigt. Rådet ser det som en videre udvikling af de tanker, der i 1958 efter rekommandation af Nordisk Råd førte til regeringernes oprettelse af Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål.

At Forbrugerrådet altid har vist denne sag positiv interesse, fremgår bl. a. af, at rådets nuværende formand, daværende handelsminister Lis Groes, var blandt initiativtagerne til komiteens oprettelse. Rådet har da også bl. a. støttet, at Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål på baggrund af et udvalgsarbejde inden for komiteen institutionerede de såkaldte chefsmøder med henblik på at nå til en bedre nordisk samordning af undersøgelsesvirksomheden, og rådet vil gerne understrege, at det er direkte misvisende, når der i medlemsforslaget i den forbindelse tales om overlappning.

Forbrugerrådet mener, at en samordning af arbejdet inden for området, både nationalt og nordisk, vil betyde en styrkelse af forbrugerarbejdet og en bedre udnyttelse af de til rådighed stående midler. Rådet ser derfor også en positiv udvikling i en intensivering af det nordiske samarbejde på varedeklarationsområdet og mener, at dette naturligt vil kunne ske inden for Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål's regie. Komiteen vil have mulighed for til løsning af opgaven at foretage et nærmere udredningsarbejde og at nedsætte arbejdsgrupper med den rette personsammensætning med ansvar over for komiteen. Nordisk Komité skal iflg. sine vedtægter fremme samarbejdet og koordinering af forsknings- og oplysningsarbejdet på forbrugerområdet og stimulere varetagelsen af forbrugernes interesser i de nordiske lande.

Forbrugerrådet mener, at Nordisk Komité for Konsumentspørgsmål på væsentlige områder har formået at løse de den pålagte opgaver, og ser det som en naturlig udvikling af komiteens virksomhed, at denne bliver det ledende organ med tilstrækkelig kapacitet til at koordinere og samordne de forskellige områder af det nordiske arbejde med forbrugerspørgsmål.

København, den 9. juli 1973

Lis Groes
Formand

Helle Munch-Petersen
Kontorchef

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

Det skal herved meddeles, at Erhvervsrådet kan tilslutte sig henstillingen til Nordisk Ministerråd om at undersøge mulighederne for en organisatorisk samordning af de nordiske samarbejdsorganer på konsument- og varedeklarationsområdet.

Erhvervsrådet lægger vægt på, at en eventuel samordning gennemføres således, at det medfører mindst mulig administration.

København, den 30. juli 1973

P. r. v.
Frithiof Hagen

Landsorganisationen i Danmark:

I denne anledning skal vi meddele, at vi ikke har særskilte forslag i den givne anledning, men vil gerne medgive, at vi finder det rigtigt, at der samarbejdes positivt på konsumområdet.

København, den 24. juli 1973

P. r. v.
Thomas Nielsen

Haubert Nielsen

Butikshandelens Fællesraad har i skrivelse den 2 maj 1973 forklarat sig ikke ha något att invända i anledning av medlemsförslaget.

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger:

— — — skal vi meddele, at forslaget om organisatorisk samordning af de nordiske samarbejdsorganer på forbrugerområdet efter vor opfattelse bør nyde fremme.

I det praktiske nordiske samarbejde, som FDB allerede er engageret i, viser der sig løbende problemer med f. eks. en for alle parter tilfredsstillende deklaration i overensstemmelse med de nationale krav. Denne manglende overensstemmelse medfører, at det ikke er muligt at realisere optimale produktionsserier.

Såfremt det ønskes, står vi gerne til disposition med hensyn til forslag om praktisk fællesnordisk løsning.

København, den 30. april 1973

Ebbe Groes

Finland

Handels- och industriministeriet:

Omorganiseringen av konsumentärendenas behandling i Finland är som bäst under beredning. Regeringens propositon med förslag till lag om näringsstyrelsen har lämnats till riksdagen. Enligt nämnda förslag skulle konsument- ävensom pris- och konkurrensärendena ankomma på den planerade näringsstyrelsen. För konsumentärendenas del skulle detta innebära att de överförs från social- och hälsovårdsministeriets till handels- och industriministeriets verksamhetsområde.

Handels- och industriministeriet noterar att det nordiska samarbetet i fråga om konsumentärendena har varit till stor nytta för Finland. Till följd av den expanderande internationella verksamheten ökar det nordiska samarbetets betydelse på detta område fortfarande. Samordning av de nordiska samarbetsorganen bör därför anses motiverad och handels- och industriministeriet håller med om att möjligheterna till nämnda samordning borde undersökas.

I medlemsförslaget nämns två alternativa sätt på vilka samordningen kunde tänkas försiggå. Handels- och industriministeriet anser sig dock icke i detta skede kunna omfatta någotdera alternativet, utan förutsätter att frågan först undersöks grundligt under medverkan av personer med sakkunskap inom konsumentärenden och internationellt samarbete.

Helsingfors den 3 april 1973

Bror Wahlroos
Kanslichef

Pirkko Varpasuo
Föredragande

Social- och hälsovårdsministeriet har i skrivelse den 6 april 1973 förklarat sig instämma i Konsumentrådets yttrande av den 3 april 1973 (se nedan).

Statens tekniska forskningscentral¹:

Statens tekniska forskningscentral konstaterar, att särskild uppmärksamhet borde fästas vid utvecklandet av samarbetet på konsument- och varudeklarationsområdet. Innan slutgiltiga beslut fattas om tillsättandet av nordiska samarbetsorgan för koordination av ifrågavarande område, skulle det synas naturligt att omsorgsfullt undersöka saken från olika synpunkter. Forskningscentralen konstaterar sålunda, att det vore ändamålsenligt att förverkliga den i medlemsförslaget ingående framställningen om undersökning rörande formerna för en organisatorisk samordning av det nordiska arbetet på ifrågavarande område.

Helsingfors den 29 mars 1973

Pekka Jauho
Generaldirektör

Heikki Kallio
Förvaltningsdirektör

Finlands industriförbund¹:

Det förefaller vid första påseendet självklart att en organisatorisk samordning av de olika nordiska aktiviteterna på konsumentområdet skulle medföra vissa arbets- och kostnadsbesparingar. Industriförbundet vill emellertid i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid de praktiska svårigheter som kan uppstå om man försöker inrymma verksamheter av mycket olika slag inom en och samma organisatoriska ram. Varudeklarationsarbetet förutsätter grundlig sakkunskap dels på det varuområde varom i vart fall är fråga och dels beträffande deklarationsnormernas och varudeklarationernas uppgörande och användande. För att varudeklarationsarbetet skall leda till konkreta resultat, d. v. s. till jämförbara eller rent av likalydande varudeklarationer för så många produkter som möjligt i samtliga nordiska länder kräves stor effektivitet och framför allt möjlighet att anpassa verksamheten efter de krav som olika grupper av varor och tjänster ställer. Det föreligger uppenbar risk för en organisatorisk samordning med nordisk verksamhet med annan målsättning och därmed andra arbetsmetoder leder till en ökad byråkratisering och en förlängning av behandlingstiden som alla ansträngningar till trots även på det nationella planet tenderar att bli alltför lång.

Industriförbundet vill icke motsätta sig att den föreslagna undersök-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ningen utföres, men förutsätter att tillräcklig hänsyn tages till praktiska synpunkter av den art som ovan anförts.

Helsingfors den 5 mars 1973

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Tavaraselosteliitto — Varudeklarationsförbundet r.y.:

De nordiska varudeklarationsorganisationerna beslöt i april 1971 att göra en utredning om möjligheterna till gemensamma varudeklarationer och varudeklarationsnormer i de nordiska länderna.

Utredningen är nu slutförd. Med anledning härav har en skrivelse lämnats av ordförandena i de nordiska varudeklarationsorganisationerna och en promemoria av utredningens verkställare, cand.oecon. Asbjørn Borg, till Nordiska rådets presidiesekretariat.

Av dessa framgår, att varudeklarationsorganisationerna anser det vara önskvärt att Nordiska kommittén för konsumentfrågor skulle utvecklas så, att den kunde uppta varudeklarationsarbetet som en av sina uppgifter.

Vi hänvisar till vederbörande handlingar.

Helsingfors den 30 mars 1973

Tavaraselosteliitto-Varudeklarationsförbundet r. y.

Kari Lampikoski
Pol. doctor, ordförande

Kirsti Laurila
Soc. mag., ombudsman

Finlands standardiseringsförbund:

Eftersom standardiseringen står i nära förbindelse både med varudeklarationsverksamheten och konsumentupplysningen, anser Finlands standardiseringsförbund det viktigt att man vid överläggning av de olika organisationsvarianterna tar i beaktande även förbindelserna med den nordiska standardiseringsverksamheten.

Helsingfors den 6 april 1973

Finlands standardiseringsförbund

Kari Bergholm
Verkställande direktör

Kuluttajaneuvosto — Konsumentrådet:

Det nordiska samarbetet på konsumentområdet har enligt Konsumentrådets åsikt varit särskilt värdefullt. I form av utbyte av erfarenheter, ut-

förda utredningar och konkreta åtgärder har det tydligt gett fart åt utvecklingen av vår konsumentpolitik som legat efter de andra nordiska länderna.

På konsumentpolitikens område har i de nordiska länderna under senare tid skett eller planeras som bäst både organisatoriska och även sådana förändringar och utvecklingsföreteelser som ansluter sig till verksamhetens innehåll. De kommer att inverka även på den samnordiska verksamheten, och denna skall man försöka förnya i motsvarande grad med förändringarna. På grund av detta är den samnordiska verksamhetens utvecklings- och koordinationsfrågor som bäst framme i både Nordiska kommittén för konsumentfrågor och i det nordiska samarbetet mellan de olika varudeklarationsorganisationerna.

Understödjande Nordiska rådets medlemsförslags ordinarie framställning anser Konsumentrådet det vara av behovet påkallat att undersöka möjligheterna för organisatorisk koordination av konsument- och varudeklarationsområdets nordiska samarbetsorgan. Organisatoriska frågors utredning är på sin plats bl. a. för att precisera ansvars- och finansieringsfrågorna. För Finlands del är det då nödvändigt att utreda och ställa i ordning den ekonomiska sidan som förutsättes av det nordiska samarbetet, så att vårt land fullödigt kunde delta i samarbetet.

Med tanke på den alltjämt expanderande internationella verksamheten på konsumentområdet är det också viktigt att det nordiska samarbetet sker inom ramen av en fast och tydlig organisation. De nordiska länderna kan då öka sitt uppträdande tillsammans och på detta sätt effektivisera sin verksamhet och spara på kostnaderna.

Ehuru Konsumentrådet understödjer det ordinarie medlemsförslaget, förvånar sig Konsumentrådet över det sätt, med vilket medlemsförslaget avfattats. Medlemsförslagets motiveringar leder till vissa ställningstaganden genom att ge en delvis missledande bild av den nuvarande situationen. Det må nämligen konstateras att enligt chefsmötets regler hör det inte till dess uppgifter att besluta om nordiska konsumentorgan skall delta i internationell standardiserings- och varudeklarationsverksamhet, och hur detta skall ske. Poängterandet av den parallella verksamheten som sker efter tre linjer, ger också den uppfattningen att chefsmötena skulle vara ett helt skilt och självständigt organ. I verkligheten är chefsmötena fast bundna vid Nordiska kommittén för konsumentfrågor. Därtill må nämnas att varudeklarationsområdet inte har ett bestående samarbetsorgan, utan den samarbetskommitté som nu har varit verksam, har till sin karaktär varit tillfällig, tillsatt för en bestämd uppgift.

Konsumentrådet fäster vidare uppmärksamhet vid att ehuru det ordinarie medlemsförslaget innehåller ett förslag om undersökning av möjligheter för organisatorisk koordination av konsument- och varudeklarationsområdets nordiska samarbetsorgan, ger den dock samtidigt en redan färdig lösningsmodell. Konsumentrådet anser ett sådant förfä-

ringssätt inte vara riktigt, och anser sig inte utan utredningsarbete kunna taga ställning till hur samarbetet angående nordiska konsumentfrågor i framtiden skulle organiseras.

Då Konsumentrådet understödjer undersökningen av organisatoriska koordinationsmöjligheter förutsätter det att utredningsarbetet utförs av personer som är förtrogna med konsumentfrågor och som har erfarenhet om nordiskt samarbete. Eftersom frågan om nordiska konsumentfrågors framtida samarbetsorganisation är framme såväl i Nordiska kommittén för konsumentfrågor som i varudeklarationsorganisationernas samarbete, förutsätter Konsumentrådet att representanter från dessa organisationer kallas med till utredningsarbetet.

Till slut vill Konsumentrådet fästa uppmärksamhet vid översättningsfelet i den finskspråkiga översättningen (sidan 3, tredje stycket), som ger läsaren den uppfattningen att nuvarande organisationer som behandlar konsumentfrågor skulle lyda under Nordiska ministerrådet, fastän förhållandet i verkligheten inte är så.

Helsingfors den 3 april 1973

Konsumentrådet

Riitta Ritvala

Sekreterare

Vähittäiskaupan keskusliitto — Detaljhandelns centralförbund¹:

Av medlemsförslaget framgår att Nordiska rådet tagit ett flertal initiativ i syfte att utveckla det nordiska samarbetet på konsumentupplysnings- och varudeklarationsområdena. För att få till stånd en ändamålsenlig organisation på nordisk nivå med uppgift att sköta konsument- och varudeklarationsfrågor anser vi förslaget om att ministerrådet skulle undersöka möjligheterna för en organisatorisk koordinering av de nordiska samarbetsorganen på konsument- och varudeklarationsområdet vara synnerligen angeläget. Vi understöder således medlemsförslaget. Av de olika alternativ som nämnts i samband med motiveringarna av medlemsförslaget anser vi förslaget om att föra konsument- och varudeklarationsfrågor till den enhet i det nordiska ministerrådssekretariatet, som avses handlägga ekonomiska frågor, vara det mest ändamålsenliga.

Helsingfors den 29 mars 1973

Detaljhandelns centralförbund

P. Paaermaa

Forskningscentralen för huslig ekonomi och konsumentärenden¹:

Det nordiska samarbetet mellan konsumentforskningsanstalter pågår sedan över två årtionden och arbetet inom Nordiska kommittén för konsumentfrågor sedan omkring femton år. Inom båda sektorerna verkar flere arbetsgrupper, varförutom några nordiska forskningsprojekt är i gång. Varudeklarationsförbunden har också nära ömsesidigt samarbete.

Emedan man kan antaga, att det förutom dessa inom de närmaste åren kommer att uppstå nya former av nordiskt samarbete (bl. a. på konsumentombudsmannaplanet), anser vi att det skulle vara högst önskvärt att hela fältet av inom konsumentfrågor verksamma organ omorganiseras till en helhet.

Av denna anledning tillstyrker Forskningscentralen för huslig ekonomi och konsumentärenden (Kotitalous- ja kuluttaja-asiain tutkimuskeskus) medlemsförslaget om en undersökning av möjligheterna för en organisatorisk samordning och förutsätter att till undersöknings- och utvecklingsarbetet förordnas personer som är förtrogna med nordiskt samarbete och konsumentfrågor.

Helsingfors i april 1973

Forskningscentralen för huslig ekonomi och konsumentärenden

Onerva Valorinta

Kulutusouuskuntien keskusliitto (KK) r.y. — Konsumtionsandelslagens centralförbund:

Det nordiska samarbetets betydelse och den nytta det medför känner den kooperativa rörelsen väl till, ty den har i decennier genomfört detta samarbete i praktiken.

På konsumentområdet har kontakten mellan de nordiska länderna, vilken i organiserad form till stor del sköts genom Nordiska kommittén för konsumentfrågor, inneburit både impulser av erfarenheter och undersökningar, som gjorts i de andra länderna, och konkreta åtgärder, vilka fått sin början i gemensamma projekt. Allt detta har haft en synnerligen stor betydelse för konsumentpolitikens utveckling i vårt eget land.

Den förgrening av verksamheten som konstateras i medlemsförslaget kan ses som ett uttryck för livskraften på detta område och för nödvändigheten av samarbete. Å andra sidan utvisar den, att det har blivit nödvändigt att utreda det aktuella läget vad gäller samarbetet, dess innehåll samt former och att sträva till att skapa en så ändamålsenlig och effektiv ram för verksamheten som möjligt. Härvid bör uppmärksamheten också fästas vid att finansieringen tryggas på lång sikt. En omorganisering

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ring motiveras också därav, att det i alla de nordiska länderna antingen nyligen genomförts eller för närvarande planeras betydande administrativa och legislativa reformer rörande konsumentområdet.

På ovan antydda grunder understöder Konsumtionsandelslagens centralförbund medlemsförslaget, enligt vilket Nordiska rådet bör uppmana Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna för en organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsument- och varudeklarationsområdet.

Däremot anser sig vårt förbund inte i detta skede kunna omfatta förslagsställarnas preliminära förslag om verksamhetens placering utan önskar fatta ståndpunkt först när utredningens resultat föreligger.

Helsingfors den 3 april 1973

Kulutusosuuskuntien keskusliitto (KK) r.y.

Pekka Kuoppala

Onni Peltonen

Kuluttajat — Konsumenterna r.y.:

1) Trots den avgränsning av området Nordiska konsumentkommitténs stadgar formellt innebär, har den dock behandlat hela konsumentpolitikens fält. Det är inte lämpligt att områdets lagstiftnings- eller teoretiska frågor överläts till något organ som saknar överblick över området.

2) Tekniskt samarbete har i praktiken uppstått på varudeklarations- och forskningsområdena. Dessa är i tillräcklig mån konkreta och avgränsade att det vore motiverat att beträffande dem undersöka de i medlemsförslaget gjorda reformkraven.

Praktiska svårigheter uppstår dock även här därför att varudeklarationsorganen i de olika nordiska länderna har olika status — i Sverige och Norge helt och hållet statliga, i Danmark till hälften och i Finland till 93 procent industrifinansierat.

På forskningsområdet igen har Sverige, Norge och Danmark endast en statlig inrättning medan vi i Finland har två privata, som endast åtnjuter statsstöd.

Samarbete beträffande varudeklarationsnormer och testningsmetoder är givetvis på sin plats, men så länge bristande standardisering och producenternas "märkesmystik" gör utbyte av testningsresultat, d. v. s. färdigställd konsumentupplysning, omöjlig, har Finland med sina begränsade personella och ekonomiska resurser skäl att förhålla sig avvaktande. Om alltså förslaget skulle leda till minskade kostnader för det nordiska konsumentensamarbetet för Finlands del utan att de i punkt 1 nämnda aspekterna blir lederade, så är det värt understöd.

Helsingfors den 10 april 1973

Pentti Pantzar
Ordförande

Gun Värynen
Verksamhetsledare

Allmänna handelslagsförbundet r.f.¹:

Eftersom varudeklarationsverksamheten i Norden för närvarande, i synnerhet i Sverige, utgår från olika grunder, finns det enligt vår åsikt inte tillräckliga förutsättningar för att organisera varudeklarationsarbetet i samband med den nordiska konsumentkommittén.

Eftersom chefsmötet för konsumentbranschens varu- och betjäningssforskning, såsom framgår av förslagets motiveringar, enligt stadgarna är ett samarbetsorgan sammankopplat med den nordiska kommittén för konsumentfrågor, kan man enligt vår åsikt, vad dem beträffar, inte tala om specialiserade självständiga organisationer.

Hänvisande till det ovan anförda anser Allmänna handelslagsförbundet att medlemsförslag A 380/e inte ger anledning att genomföra en sådan undersökning, som nämns i förslaget.

Helsingfors den 3 april 1973

Allmänna handelslagsförbundet r.f.

Viljo Luukka

K. Sauvala

N o r g e**Forbruker- og administrasjonsdepartementet:**

Medlemsforslaget har vært forelagt Forbrukerrådet og Varefakta-Komiteén, og institusjonenes uttalelser følger vedlagt (*se nedan*).

Dette departement er enig i at det nordiske samarbeid på forbrukerområdet bør samordnes. En vil imidlertid gjøre oppmerksom på at Nordisk komité for konsumentspørsmål og Sjefsmøtene ikke er to atskilte organer. Sjefsmøtene er opprettet etter foregående utredning og forslag fra Nordisk komité for konsumentspørsmål, og sorterer under komitéén. Eksempelvis kan nevnes at bevilgningen til Sjefsmøtene fra norsk side bevilges under ett med midlene til Komiteén, men med et bestemt beløp avsatt til hvert av formålene. Sjefsmøtene avgir også rapport til Komiteén, og står i det hele tatt i nær kontakt med Komiteéns arbeid.

Etter departementets oppfatning er det ikke nødvendig og heller ikke heldig å etablere et helt nytt organ for å samordne den delen av det nordiske forbrukersamarbeidet som hittil ikke har vært knyttet til Komiteén. Komiteén har vist seg som et effektivt og smidig samarbeidsorgan, og Varefakta-arbeidet må med fordel kunne knyttes til Komiteén.

Oslo, 1. juni 1973

Etter fullmakt

Lars Oftedal Broch

Gerd Sætness

¹ Yttrandet översatt från finska.

Forbrukerrådet:

Forbrukerrådet ser det som positivt at spørsmålet om en bedre samordning av det nordiske samarbeid om forbrukerspørsmål og varedeklarasjonsarbeid tas opp til vurdering. En bedre samordning av all virksomhet på forbrukerområdet er en naturlig utvikling av koordineringsarbeidet som også skjer på nasjonalt plan. Som kjent er de aktuelle virksomheter i Sverige nå samlet i Konsumentverket. I Norge vil institusjonene delta i et koordinerings- og samarbeidsutvalg under Forbruker- og administrasjonsdepartementet. I Danmark er koordineringsspørsmålene under utredning i et utvalg.

På nordisk basis vil det etter Rådets oppfatning være den mest hensiktsmessige løsning å bygge på Nordisk komité for konsumentspørsmål som det ledende administrative og koordinerende organ for en organisatorisk samordning av de forskjellige aktiviteter på forbrukersektoren. Komitéen har vært i virksomhet fra 1958, og skal i henhold til sine vedtekter arbeide for å fremme samarbeid og koordinering av forsknings- og opplysningsarbeidet på forbrukerområdet i de nordiske land og foranledige ivaretagelse av forbrukernes interesser.

Med komitéen som en koordinerende ledelse, ett sekretariat, og de nødvendige arbeidsutvalg eller grupper for utredning og løsning av de praktiske spørsmål og opplegg for de forskjellige arbeidsområder vil en kunne oppnå et rasjonelt og enhetlig nordisk forbrukersamarbeid.

Oslo, 23. februar 1973

For Forbrukerrådet

Bjørn Gulbrandsen

Adm. leder

Sigmund Kaarbi

Avdelingsleder

Varefakta-Komiteen:

Varefakta-Komitéen har på sitt møte 19.3.73 behandlet det mottatte medlemsforslaget vedr. organisatorisk samordning av de nordiske samarbeidsorganer på konsumentområdet. Flertallet i Arbeidsutvalget, bestående av formannen Ragna Karlsen, nestformannen P. W. Gundersen og medlemmene Sven Lilledahl-Andersen, Finn Nilssen og Ole B. Ottesen vedtok å gi følgende uttalelse om saken:

Varefakta-Komitéens Arbeidsutvalg støtter det svenske medlemsforslaget om organisatorisk samordning av de nordiske samarbeidsorganer på konsumentområdet.

Mindretallet i Arbeidsutvalget, bestående av medlemmene Mathilde Oftedal Broch, Bjørn Gulbrandsen og Knut Øhlcckers ga følgende uttalelse:

På nordisk basis vil det etter mindretallets oppfatning være den mest hensiktsmessige løsning å bygge på Nordisk komité for konsumentspørsmål som det ledende administrative og koordinerende organ for en organisatorisk samordning av de forskjellige aktiviteter på forbrukersekto- ren. Komitéen har vært i virksomhet fra 1958, og skal i henhold til sine vedtekter arbeide for å fremme samarbeid og koordinering av forsk- nings- og opplysningsarbeidet på forbrukerområdet i de nordiske land og foranledige ivaretagelse av forbrukernes interesser.

Med komitéen som en koordinerende ledelse, et sekretariat, og de nødvendige arbeidsutvalg eller grupper for utredning og løsning av de praktiske spørsmål og opplegg for de forskjellige arbeidsområder, vil en kunne oppnå et rasjonelt og enhetlig nordisk forbrukersamarbeid.

Oslo, 23. mars 1973

For Varefakta-Komiteen

Sirkka-Liisa Borud

Norges handelsstands forbund:

Nordisk samarbeidskomité for varedeklarasjonsarbeid har i sin in- stilling av 20. februar d. å. kommet til at det nordiske samarbeid på varedeklarasjonsområdet bør innrettes slik at det kan oppnås felles de- klarasjoner på enkelte felt. For å nå dette mål finner komitéen det nød- vendig at et fellesnordisk organ gis myndighet til å fatte beslutninger som binder de nasjonale deklarasjonsorganer på vedkommende felt.

Vi har tidligere — bl. a. i brev av 26. september 1969 til det davæ- rende Familie- og forbrukerdepartement — gitt vår tilslutning til for- slaget om et nærmere samarbeid mellom de nordiske land når det gjelder varedeklarasjoner. Ved samme anledning ga vi imidlertid uttrykk for tvil om nødvendigheten av å etablere et eget nordisk organ til å ta seg av dette samarbeid. Vi er fortsatt av samme oppfatning på dette punkt, og vår tvil gjelder i enda sterkere grad behovet for å gi et organ som nevnt myndighet til å treffe vedtak med bindende virkning for de nasjonale varedeklarasjonsorganer.

For ordens skyld vil vi presisere at vi forstår det slik at det fortsatt kun dreier seg om deklarasjonsordninger som baseres på næringslivets frivillige deltagelse.

Oslo, 14. mai 1973

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Norges industriforbund:

I medlemsforslag A 380/e er det tatt opp forslag om at mulighetene for en organisatorisk samordning av de nordiske samarbeidsorgan på

konsumentområdet skal undersøkes nærmere. For tiden eksisterer det et nordisk samarbeid på dette område innen tre forskjellige sektorer.

Norges industriforbund er enig i at muligheten for en slik organisatorisk samordning undersøkes nærmere.

Oslo, 20. juni 1973

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

S v e r i g e

Statskontoret:

1. Medlemsförslaget m. m.

På konsumentområdet finns för närvarande tre självständigt arbetande organ med delvis sammanfallande uppgifter. 1958 inrättades Nordiska kommittén för konsumentfrågor efter rekommendation av Nordiska rådet. 1971 bildades en samlingskommitté på varudeklarationsområdet i enlighet med ett samarbetsavtal från 1970 som också det initierats av Nordiska rådet. På förslag av en arbetsgrupp, tillsatt av den förstnämnda Nordiska kommittén, infördes i början av 1970-talet regelbundna chefsmöten mellan cheferna för de nordiska konsumentorganen. 1972 antog Nordiska kommittén stadgar för chefsmötet. De tre samlingsorganen har vardera en sekreterare.

Enligt medlemsförslaget vore ett sammanförande av de tre organen ändamålsenligt. Det alternativ, som förordas, innebär att konsument- och varudeklarationsfrågorna förs över till den enhet inom nordiska ministerrådssekretariatet som avses handlägga ekonomiska frågor.

Till medlemsförslaget har som bilaga fogats ett förslag från Nordiska samlingskommittén. Kommittén föreslår enhälligt att det nordiska samarbetet på varudeklarationsområdet ingår i ett gemensamt organ för konsumentfrågor. Chefen för det svenska konsumentverket, som är medlem i kommittén, har dock i ett särskilt yttrande tagit avstånd från en sådan tolkning av kommitténs förslag att ett nytt organ skulle skapas. För honom är det väsentliga att *ett* organ, den nuvarande kommittén för konsumentfrågor, svarar för den övergripande synen på konsumentfrågorna, inklusive varudeklareringen.

2. Statskontoret

Med hänsyn till att uppgifterna för de tre befintliga samlingsorganen till stor del sammanfaller tillstyrker statskontoret förslaget att under-

söka möjligheterna till organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsument- och varudeklarationsområdet.

Vid de fortsatta övervägandena om anknytningen till de centrala institutionerna för nordiskt samarbete finns det enligt statskontoret anledning att ta fasta på det mönster som är på väg att utvecklas på andra samarbetsområden. Bl. a. bör de riktlinjer beaktas som angetts i prop. 1973: 122 angående godkännande av överenskommelse om Nordiska ministerrådets sekretariat och deras rättsliga ställning m. m. Av vad som där sägs är bl. a. värt att notera att en utbyggnad av ministerrådets uppgifter förutsätter att den grundläggande samarbetsöverenskommelsen (Helsingforsavtalet) kompletteras med särskilda samarbetsavtal för olika områden. Det synes således angeläget att ett nytt samarbetsavtal kommer till stånd på konsumentområdet. Enligt statskontorets uppfattning bör frågan om sekretariat m. m. anstå tills ett sådant avtal är slutet. Det är omöjligt att för närvarande i detalj ange vilka sekretariatsresurser behandlingen av de nordiska konsumentfrågorna kräver.

Stockholm den 25 maj 1973

Enligt statskontorets beslut

Birgitta Eurenus

Kommerskollegium:

— — — I ärendet har till kollegiet inkommit bifogade yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö (se nedan).

Den konsumentinriktade verksamheten på det nordiska planet är i dag organisatoriskt splittrad. Sammanhängande planläggning, styrning och prioritering av insatserna synes i alltför ringa utsträckning ha förekommit. Arbetsekonomiska fördelar torde stå att vinna genom en samordning av de nordiska samarbetsorganen på området. Kollegiet kan på grund härav i likhet med handelskamrarna tillstyrka förslaget att undersöka samordningsmöjligheterna. En utredning härom bör emellertid enligt kollegiets mening i första hand söka precisera förutsättningar, arbetsområden, mål och medel för en nordisk konsumentinriktad verksamhet. Först på en sådan grund torde samordning av befintliga personella och ekonomiska resurser ge ett tillfredsställande resultat.

Stockholm den 6 juni 1973

Anders Lindstedt

G. v. Wachenzfeldt

Marknadsdomstolen:

Det torde vara angeläget att ett effektivt verkande organ arbetar på samordningen av den internordiska verksamheten på konsumentskyddsområdet. Mot bakgrunden av de på väsentliga punkter tämligen likartade förhållandena i de nordiska länderna samt den omfattande "handel över gränserna" som förekommer synes det vara av vitalt intresse för konsumenterna i dessa länder att bestämmelserna på området i de olika länderna utformas på sådant sätt att skyddet för konsumenterna får väsentligen samma omfattning i samtliga länder.

Inom de olika nordiska länderna arbetar ett stort antal offentlighetsrättsliga institutioner med frågor om konsumentskydd. Vad angår Sverige må härvidlag erinras om konsumentombudsmannaämbetet, marknadsdomstolen och statens konsumentverk. Delvis jämförbara institutioner finns inom de övriga nordiska länderna. Vissa mera speciellt inriktade konsumentskyddsspörsmål tycks — enligt vad som framgår av medlemsförslaget — vara på det nordiska samarbetsplanet omhändertagna av de ifrågavarande tre organen, nämligen Nordiska kommittén för konsumentfrågor, chefsmötet för samarbete beträffande varu- och tjänsteundersökningar inom konsumentområdet samt Nordiska samarbetskommittén för varudeklarationsarbete. Marknadsdomstolen anser att de konsumentskyddsspörsmål, som dessa organ sysslar med, lämpligen bör anförtros respektive länders ämbetsverk på konsumentskyddsområdet, för Sveriges vidkommande statens konsumentverk eftersom spörsmålen torde ligga klart inom dess ämbetsområde. Och den nordiska samordningen beträffande dessa spörsmål bör komma till stånd genom direkt samarbete mellan statens konsumentverk och dess paralleller i de övriga nordiska länderna. Härigenom ernås förutsättningar för att samordningen i fråga utformas på det allra bästa sättet, med deltagande av respektive länders främsta expertis på de aktuella områdena.

Marknadsdomstolen vill varmt tillstyrka ett effektivt samarbete i dessa avseenden.

Stockholm den 29 mars 1973

På marknadsdomstolens vägnar

Peter Westerlind

Konsumentombudsmannen:

I medlemsförslaget framhålls att en rätt avsevärd organisation inom konsument- och varudeklarationsområdet för närvarande är under uppbyggnad på nordiskt plan. Den nuvarande organisationen är i huvudsak baserad på tre olika organ som i princip fungerar självständigt både

i förhållande till varandra och i förhållande till Nordiska rådet, nämligen dels Nordiska kommittén för konsumentfrågor med uppgift att verka för samordning av konsumentupplysning och konsumentforskning inom Norden, dels det s. k. chefsmötet som är ett till Nordiska kommittén för konsumentfrågor knutet samarbetsorgan bestående av cheferna för konsumentinstitutionerna i de fem nordiska länderna med uppgift att främja, leda och organisera samarbete och samordning mellan de nordiska länderna beträffande varu- och tjänsteundersökningar inom konsumentområdet och dels Nordiska samarbetskommittén för varudeklarationsarbete med en representant från vardera Danmark, Finland, Norge och Sverige, med uppgift att genomföra likartade varudeklarationsnormer i Norden och stärka den samnordiska insatsen inom det internationella deklarationsarbetet. Förslagsställarna förordar att dessa tre organ sammanförs till den enhet i Nordiska ministerrådets sekretariat som avses handlägga ekonomiska frågor.

KO tillstyrker att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna för en organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsument- och varudeklarationsområdet. Hur en sådan samordning kan genomföras antyds i de båda yttrandena från samarbetskommittén för varudeklarationsarbete. Av de synpunkter som där framförs bör speciellt beaktas Lars Ags påpekande att varudeklaration endast är ett av medlemn i konsumentpolitiken.

Ett sätt att nå en administrativt rationell lösning av det nordiska samarbetet på konsumentområdet synes vara att använda den befintliga Nordiska kommittén för konsumentfrågor som ett övergripande organ för alla konsumentpolitiska funktioner — inte bara de av undersöknings- och informationskaraktär. Till representanter i en sådan kommitté bör enligt KO:s mening utses personer som redan inom respektive land har rätt att besluta om fördelningen av ekonomiska och andra resurser inom konsumentområdet och som praktiskt arbetar med konsumentfrågor inom departement och myndigheter. Till kommittén bör också kunna adjungeras personer från sådana privata organ vars intresseområden direkt berörs av den statliga konsumentpolitiken. För Sveriges del synes i första hand handelsdepartementet, konsumentverket och KO böra vara företrädare i kommittén.

Det remitterade materialet ger inte underlag för ett ställningstagande av KO i frågan vilken anknytning konsumentkommittén lämpligen bör ha till Nordiska ministerrådet.

Stockholm den 30 maj 1973

Sven Heurgren

Krister Johanson

Konsumentverket:

Konsumentverket delar uppfattningen om behovet av ökad samordning av det gemensamma nordiska arbetet på konsumentområdet. En vidgad samordning på det nordiska planet stämmer väl överens med utvecklingen på nationell nivå. Tillkomsten av konsumentverket i Sverige utgör tills vidare det bästa exemplet på en långt gående nationell integration. För närvarande pågår dessutom inom Nordiska kommittén för konsumentfrågor en utredning om kommitténs framtida organisation i syfte att göra kommittén bättre lämpad att fungera som samordnande organ på hela konsumentområdet.

Konsumentverket ansluter sig till Lars Ags särskilda yttrande i bilagan till medlemsförslaget. Särskilt synpunkten att varudeklarering bör betraktas som ett av flera konsumentpolitiska medel och att en avvägning således alltid måste göras mellan varudeklarering och andra konsumentpolitiska åtgärder är enligt konsumentverkets uppfattning central. Avvägningar kan väsentligt försvåras om varudeklarationsarbete etableras inom ett i förhållande till Nordiska kommittén för konsumentfrågor fristående organ.

Enligt vad konsumentverket inhämtat beräknas den i det föregående nämnda utredningen inom Nordiska kommittén för konsumentfrågor vara färdig före kalenderårsskiftet 1973/74. Med hänsyn härtill anser konsumentverket att denna utrednings resultat bör avvaktas, innan ställning tas till det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget.

Stockholm den 12 juni 1973

Marit Neymark

Leif Lundvall

Stockholms handelskammare:

Av remisshandlingarna framgår att en rätt avsevärd organisation är under uppbyggnad på nordiskt plan på konsument- och varudeklarationsområdet efter tre parallella linjer. Utan att ta ställning till vilken linje som är den lämpligaste ansluter sig handelskammaren till förslagsställarnas hemställan att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna för en organisatorisk samordning.

Stockholm den 23 maj 1973

Stockholms handelskammare

Lars Göthlin

Skånes handelskammare:

Enligt vad som framgår av remisshandlingarna sker uppbyggnaden av nordiska samarbetsorgan på konsument- och varudeklarationsområdet efter tre parallella linjer. Utan att för närvarande ta ställning till vilken linje som vore mest ändamålsenlig synes det handelskammaren likväl lämpligt att en samordning av arbetet äger rum på detta viktiga område. Handelskammaren kan sålunda tillstyrka att möjligheterna undersöks för en organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsument- och varudeklarationsområdet.

Malmö den 7 maj 1973

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Holger Crafoord

Bo Ahnebrink

Handelskammaren i Göteborg:

Så som framgår av det remitterade medlemsförslaget, pågår för närvarande inom Nordiska rådets ram en uppbyggnad av flera olika organ av internordisk karaktär för handläggning av frågor, som berör konsumentupplysnings- och varudeklarationsområdena. De motiv, som anförts i medlemsförslaget för ett sammanförande av de nu planerade organen till en mera enhetlig och enkel organisation, förefaller väl underbyggda. Handelskammaren vill därför tillstyrka förslaget i fråga.

Göteborg den 7 maj 1973

För Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren

(Ej sign.)

Sveriges industriförbund:

Förslaget om en organisatorisk samordning av de nordiska samarbetsorganen på konsumentområdet tillstyrkes. En samordning torde vara ägnad att främja effektiviteten och öka förutsättningarna för en i hög grad önskvärd utbyggnad av samarbetet.

Som vi i tidigare sammanhang framhållit är internationella överenskommelser och regler starkt önskvärda inom det konsumentpolitiska området. Nationella särbestämmelser försvårar det internationella handelsutbytet och fördyrar produkterna. Likartade regler främjar en för konsumenterna fördelaktig konkurrens på lika villkor mellan företag i olika länder. Önskemålet om likartade internationella bestämmelser omfattar

inte bara regler för produkternas utformning utan också de krav som i andra avseenden ställs på företagen, inte minst på det konsumentpolitiska området.

Det arbete som konsumentpolitiska organ utför är av värde för företagen t. ex. genom att det genom analys av och information om konsumenternas önskemål ger företagen ökade möjligheter att anpassa sina produkter efter konsumenterna. För företag som säljer sina produkter i flera länder är det självfallet värdefullt att den information om konsumenterna som konsumentorganen i olika länder tillhandahåller blir likartad och jämförbar.

Det är naturligt att samarbetet mellan de nordiska länderna byggs ut i särskilt hög grad och i snabbare takt. Det är värdefullt i sig genom att man därmed skapar förutsättningar för ett större område med likartade förhållanden. Detta nordiska samarbete är också värdefullt eftersom det torde underlätta utbyggnaden av samarbetet mellan fler länder, t. ex. inom Europa.

På något längre sikt borde en närmast fullständig harmonisering av konsumentpolitiken i Norden vara möjlig. En sådan skulle underlätta för såväl konsumenter som producenter. Centralorganet för en sådan gemensam konsumentpolitik skulle kunna vara ett gemensamt konsumentverk underställt Nordiska rådet. Även om de nationella konsumentorganen formellt måste sortera under respektive regeringar så kunde de reellt i stor utsträckning verka som nationalavdelningar för det gemensamma konsumentverket. En sådan idé prövad i praktiken skulle också kunna ge erfarenheter för den fortsatta utbyggnaden av det nordiska samarbetet på andra områden. Konsumentpolitiken synes vara väl lämpad som föregångsområde.

Stockholm den 15 maj 1973

Sveriges industriförbund

Rolf Back

Lennart Rydberg

Landsorganisationen i Sverige:

LO betraktar det nordiska samarbetet på konsumentområdet som ytterst värdefullt, och organisationen finner det angeläget att formerna för detta samarbete tas upp till allvarlig prövning. Enligt LO:s mening bör därför inte någon ändring av nuvarande samarbetsformer äga rum, förrän den utredning om samarbetets framtida organisation och verksamhet, som för närvarande pågår inom Nordiska kommittén för konsument-

frågor, blivit färdigställd. När utredningen avlämnat sina förslag, förutsätter LO att organisationen ånyo ges tillfälle att yttra sig i frågan.

Stockholm den 5 juni 1973

LO:s utredningsavdelning

Clas-Erik Odhner

Lars Hillbom

Medlemsförslag

om likartade principer för lagstiftning om kriminalrättslig sanktionspolitik och kriminalvård

(Väckt av Erik Adamsson, Ilkka-Christian Björklund, Georg C. Ehrnrooth Erling Engan, Astrid Kristensson, Matthías Á. Mathiesen, Orla Møller, Knud Thestrup och Lars Werner)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Justitsministeriet:

1. Siden gennemførelsen i 1963 af den fællesnordiske lovgivning om samarbejde vedrørende fuldbyrdelse af straf m.v. er der kun foretaget mindre justeringer af det strafbare område, og disse af- og nykriminaliseringer har været uden praktisk betydning for det nordiske samarbejde vedrørende straffuldbyrdelse.

2. De ændringer vedrørende straffastsættelsen, specielt med hensyn til mindre berigelsesforbrydelser, der tilstræbes gennem lovændringer, der enten er gennemført eller aktuelt behandles i Finland, Danmark, Norge og Sverige, vil ikke medføre vanskeligheder for det nordiske fuldbyrdelsessamarbejde.

3. De organisatoriske ændringer vedrørende kriminalforsorgen, der hidtil er gennemført i de enkelte lande, har heller ikke medført vanskeligheder for det nordiske fuldbyrdelsessamarbejde. Selv om der skulle blive gennemført yderligere organisatoriske ændringer — f. eks. overførelse af kriminalforsorgen til det sociale område — ville dette næppe heller i sig selv medføre vanskeligheder, så længe der ikke skete væsentlige ændringer i de sanktioner, som kriminalforsorgen er indrettet på at fuldbyrde.

4. Det forhold, at personundersøgelser eventuelt afskaffes som et normalt straffeprocessuelt led i sager, der fører til idømmelse af be-
tinget dom, medfører ikke væsentlige vanskeligheder på fuldbyrdelses-
stadiet.

5. Derimod må man erkende, at dybtgående ændringer med hensyn til de sanktionsarter, der er omfattet af den fællesnordiske fuldbyrdelseslovgivning, vil skabe væsentlige vanskeligheder i samarbejdet. Bortset fra spørgsmålet om halvtidsløsladelse fra fængselsstraf, der allerede

behandles i den nordiske strafferetskomité, er sådanne ændringer kun under overvejelse for så vidt angår indholdet af betinget dom (og prøveløsladelse). For Danmarks vedkommende må spørgsmålet påregnes at blive overvejet i et nedsat udvalg (Planlægningsudvalget vedrørende den frie kriminalforsorg).

For at forebygge, at det nordiske fuldbyrdelsessamarbejde vanskeliggøres, kunne man pålægge de sagkyndige udvalg, der i de enkelte lande kommer til at beskæftige sig med spørgsmålet, at holde indbyrdes kontakt og give løbende underretning om arbejdets udvikling til justitsministeriet i de lande, hvor der ikke aktuelt foregår udredningsarbejde om spørgsmålet.

København, den 10. maj 1973

P.m.v.

E.b.

Knud Arildsen

KRIM — Foreningen for human kriminalpolitik:

Idet det kan meddeles, at foreningen opfatter sig som interesseorganisation for den del af befolkningen, der kommer i kontakt med det kriminalretslige sanktionssystem som sådan, er foreningens indstilling til retsenhed inden for sanktionspolitik og kriminalforsorg i frihed afhængig af, om en sådan enhed vil medføre nedsættelse af reformtempoet i Danmark eller om en stræben efter retsenhed vil kunne bruges som "løftestang" for en mere moderne kriminalpolitik.

For så vidt angår sanktionspolitikken kan gennemførelsen af forslaget om af- og nedkriminalisering i Danmark dårligt tænkes at medføre ringere samarbejde, idet det nordiske samarbejde ikke ses at være afhængig af antallet af frihedsstraffe eller disses længde. Denne reform må i øvrigt anses for yderst påkrævet. Nordisk retsenhed bør, efter foreningens opfattelse, opnås på det laveste straffniveau, idet der aldrig er påvist sammenhæng mellem straffniveau og kriminalitetsudviklingen.

For så vidt angår organiseringen af kriminalforsorgen i frihed er det foreningens opfattelse, at nordisk enhed bør opnås ved gennemførelse af det finske og svenske system, hvor kriminalforsorgen er henlagt til det almindelige sociale system. Ved at henlægge kriminalforsorgen til det almindelige sociale system opnår man at betone, at kriminalforsorgens væsentligste opgave er at hjælpe og ikke at kontrollere klienterne. Efter foreningens opfattelse vil et system, hvor kontrol- og hjælpefunktionerne er skarpt adskilt, være at foretrække. Det i Danmark indførte system, hvor det er de samme personer, der skal hjælpe klienterne med deres sociale problemer, som også skal kontrollere om vilkårene overholdes, medfører, at den for en effektiv hjælp nødvendige tillid er yderst vanskelig at etablere. For at tydeliggøre problemet kan

man pege på forsorgspersonalets store vanskeligheder med at afgøre i hvilket omfang vilkårsovertrædelser skal indberettes.

For så vidt angår den delvise afskaffelse af de tvungne tilsyn i Finland og den nedsættelse af tilsynsperiodens længde, som er på tale i Danmark, opfatter foreningen disse reformer som udtryk for en erkendelse af, at den hidtidige kontrol har været ineffektiv og umulig at gennemføre uden at belaste forholdet til klienterne. Foreningen anser denne reform for positiv og mener, at retsenheden bør tilstræbes ved at anbefale tilsvarende reformer i alle de nordiske lande.

For så vidt angår den i Finland påtænkte afskaffelse af personundersøgelser må denne reform ligeledes opfattes som udtryk for en erkendelse af personundersøgelsesernes ringe betydning for sanktionsvalget og en evt. senere behandling og social bistand, samt som udtryk for en erkendelse af den belastning af klientforholdet som disse undersøgelser kan være. Foreningen mener, at nordisk retsenhed bør tilstræbes ved at anbefale denne reform gennemført i alle de nordiske lande.

Under hensyn hertil foreslår KRIM, at Nordisk Råd henstiller til regeringerne, at grundprincipperne i den kriminalretslige sanktionspolitik og i kriminalforsorgen løbende revideres under hensyn til de reformer, der stadig sker i de andre nordiske lande, så retsenheden i Norden opnås på det højest mulige stade. En nødvendig forudsætning herfor er stadig udveksling af nye reformplaner og udveksling af indhøstede erfaringer i en sådan form, at offentligheden også kan forstå og vurdere de opnåede reformer.

København, den 22. juni 1973

P.f.v.

Simon Thorbek

Advokatrådet har i skrivelse den 24 maj 1973 förklarat sig icke kunna avgiva något yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Dansk Forsorgsselskab:

— — — skal man henlede opmærksomheden på, at det i notatet nævnte lovforslag om statens overtagelse af tilsynsvirksomheden i Danmark er blevet vedtaget ved lov af 28. februar 1973, således at kriminalforsorgen i frihed fra 1. april 1973 overgår fra Dansk Forsorgsselskab til justitsministeriet, direktoratet for kriminalforsorgen.

Dansk Forsorgsselskab kan i øvrigt for sit vedkommende ganske tiltræde de i medlemsforslaget anførte synspunkter, idet det formaliserede nordiske samarbejde om personundersøgelser og tilsyn med betinget

dømte og prøveløsladte har vist sig at indebære væsentlige fordele for det praktiske arbejde i kriminalforsorgen i frihed.

København, den 26. marts 1973

Jon Johnsen
Kst. kontorchef

Finland

Justitieministeriet:

Det nordiska samarbetet inom straffrätten och kriminalpolitiken har varit mycket intimt redan i årtionden och givit många synliga resultat.

Den straffrättsliga lagstiftningen utgör i alla de nordiska länderna en del av en planerlig samhällspolitik. Riktningen för nya samhällspolitiska lösningar och deras innehåll beror av den rådande politiska viljeinriktningen. Det är sålunda naturligt, att kriminalpolitiska reformer planeras och bereds i överensstämmelse med den politiska viljeinriktning, som råder i vart och ett av de nordiska länderna. Detta innebär, att det i allmänhet icke är möjligt att uppnå en absolut likadan reformutveckling. Genom informations- och samarbetskanaler kan dock möjligheterna till en i samma riktning gående rättsutveckling främjas på ett betydelsefullt sätt.

I Finland pågår som bäst en totalrevision av strafflagstiftningen. Inom ramen för detta är det nödvändigt att undersöka behovet och möjligheterna att revidera det nuvarande straffrättsliga påföljdssystemet. Det är naturligt, att under arbetets fortgång alla tillgängliga uppgifter om anhängiga reformplaner i de övriga nordiska länderna införskaffas. Man anser det också viktigt, att delutredningar som blir färdiga i Finland delges de övriga nordiska länderna. De viktigaste avsnitten av den i sin helhet reviderade strafflagstiftningen översättes i detta syfte till svenska.

Vad beträffar befarandet i medlemsförslaget, att Finlands planer på revision av stadgandena om övervakning av villkorligt dömda, om de förverkligas, skulle försvåra verkställighetens överförande från ett land till ett annat, konstaterar justitieministeriet, att avsikten icke är att försvåra detta samarbete. Det kan också konstateras, att övervakningens olika innebörd i de olika nordiska länderna veterligen icke hindrat överföring av verkställigheten, liksom icke heller den omständigheten, att i Finland villkorligt dömda fullvuxna personer icke kan underkastas övervakning.

Med hänvisning till det ovan anförda finner justitieministeriet, att medlemsinitiativets godkännande icke är av behovet påkallat.

Helsingfors den 28 maj 1973

Matti Louekoski

Minister

Antti Kivivuori

Avdelningschef

Ministeriet för inrikesärendena:

För Finlands vidkommande gäller frågan främst det som anförs i kriminalvårdskommitténs betänkande (Kommittébetänkande 1972: A 1, som föreligger enbart på finska). Några avgöranden har såvitt ministeriet har sig bekant ännu inte fattats på basen av betänkandet.

I medlemsförslagets motivering nämns som exempel strävan att avskaffa personundersökningarna i fråga om unga förbrytare. Personundersökningen baserar sig på förordningen angående unga förbrytare (18.12.1942/1001). Den verkställs i två skeden, först av polisen i samband med förundersökningen. De fortsatta åtgärderna omhänderhas av socialnämnden eller föreningen Kriminalvård r.f. Personundersökningen har till ändamål 1) att ge domstolen bakgrundsuppgifter för målets behandling, 2) att ge vägledning för den unga förbrytarens behandling sedan domen fallit och 3) att ge upplysningar såväl om brottsligheten som om brottslingarna.

Kriminalvårdskommittén har ansett personundersökningen i dess nuvarande form vila på alltför bred bas och rekommenderat att beslutsfattningen angående den skulle överföras till domstolen, då undersökningen skulle bli mera meningsfull och dess syften påtagligare.

I sitt utlåtande om förslaget har ministeriet för inrikesärendena omfattat kommitténs åsikter.

Såsom andra exempel nämns i förslaget strävan att flytta över kriminalvården till socialvården, varvid övervakningen av villkorligt dömda och i villkorlig frihet försatta skulle bortfalla såsom ett led i kriminalvården.

Entligt kommitténs förslag skulle de sociala tjänster, som kriminalvården i frihet tillhandahåller, efter hand som socialvårdssystemet utvecklas smälta in i detta. Kommittén har likväl ansett att en specialorganisation för egentlig kriminalvård fortfarande behövs. Ministeriet för inrikesärendena har inte i sitt utlåtande motsatt sig kommitténs synpunkter.

Övervakningen av villkorligt dömda personer har i Finland gällt endast unga förbrytare (Lagen om unga förbrytare, 31.5.1940/262). Övervakningen hör inte till polisens tjänsteåligganden, ehuru en del polis-

män är övervakare i egenskap av privatpersoner. Kommittén har föreslagit att denna övervakning skall ersättas med nedan nämnd straffövervakning.

Frågan huruvida en villkorligt frigiven fånge skall ställas under övervakning är enligt gällande stadganden en prövningsfråga. Avgörande i saken fattas av justitieministeriets fångvårdsavdelning. Övervakningen åligger polisen såsom tjänsteuppdrag, om ej fångvårdsavdelningen har förordnat annan övervakare. Kommittén har föreslagit övervakningens slopande, då den har konstaterat att detta institut inte har haft någon särdeles stor betydelse i praktiken. Ministeriet för inrikesärendena har i sitt utlåtande ansett, att systemet skulle kunna slopas utan nämnvärda negativa följder. Ministeriet för inrikesärendena har även tidigare i olika sammanhang anført, att ministeriet icke anser polisövervakning av villkorligt frigivna fångar ändamålsenlig och har därvid gjort gällande, att övervakning i nuvarande omfattning inte heller i allmänhet är nödvändig.

Straffövervakningen skulle enligt kommitténs förslag användas såväl självständigt för att ersätta det kortvariga frihetsstraffet som för att ge den villkorliga domen större tyngd, varvid den skulle ersätta övervakningen av unga förbrytare. Ministeriet har i sitt utlåtande i princip omfattat straffövervakningen, men likväl ställt sig tvivlande till polisens möjligheter att med framgång sköta denna uppgift utan ökning av arbetskraften.

Medlemsförslaget utmynnar i att Nordiska rådet emotses rekommendera för regeringarna, att likartade grundprinciper i den kriminalrättsliga sanktionspolitiken och i kriminalvården bevaras.

I detta sammanhang bör konstateras, att grundprinciperna har tillämpats sedan år 1963. Därefter har en betydande utveckling ägt rum i olika delar av världen, och även de nordiska länderna har var i sin stad prövat möjligheterna och behovet att ändra sina interna stadganden. Enligt ministeriets uppfattning borde de gemensamma grundprinciperna revideras så, att de inte hindrar nödiga interna reformer i de nordiska länderna.

Helsingfors den 2 maj 1973

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Kyösti Jousimaa
Polisöverinspektör

Social- och hälsovårdsministeriet:

— — — önskar social- och hälsovårdsministeriet som sitt utlåtande framhålla, att kriminalvården och den kriminalrättsliga sanktionspolitiken inte faller inom ramen för ministeriets kompetens. Med hänsyn

härtill och med hänvisning till medlemsförslagets knapphändiga motivering anser sig social- och hälsovårdsministeriet inte kunna ta ställning till frågan, huruvida de gemensamma grundprinciperna inom den kriminalrättsliga sanktionspolitiken och kriminalvården bör bevaras.

Helsingfors den 14 maj 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Elisabeth Groop
Äldre regeringssekreterare

Helsingfors universitet, kanslern¹:

Såsom inbegärt yttrande av Helsingfors universitet bifogar jag högaktningfullt konsistoriets yttrande i saken (*se nedan*), varom jag för-
enar mig.

Helsingfors den 20 juni 1973

Pentti Renvall
Kansler

Esko Hoppu
Kanslerssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet:

De nordiska länderna uppvisar i många avseenden betydande likheter med varandra. Länderna har delvis en gemensam historia, de står i ekonomiskt och socialt avseende varandra nära och även i fråga om utformningen av vissa administrativa institutioner uppvisar de stora likheter.

Kriminalpolitiken i Norden bygger väsentligen på ensartade värderingar. Denna omständighet i förening med ovan relaterade allmänna likheter länderna emellan, har möjliggjort ett relativt omfattande lag-samarbete på straffrättens område. Det viktigaste uttrycket hittills för detta samarbete är godkännandet av den s.k. samarbetslagen av år 1963 samt lagstiftningen rörande utlämning för brott inom Norden från år 1960. Betydelsefullt arbete inom detta område har därtill utförts inom ramen för Nordiska straffrättskommittén, som verkat sedan början av 1960-talet.

Likheten mellan den straffrättsliga lagstiftningen i de nordiska länderna liksom likheten mellan de olika ländernas kriminalpolitik, gäller dock enbart på ett allmänt plan. Någon fullkomlig identitet rör det sig under inga omständigheter om. De nationella olikheterna mellan länderna är trots allt så betydande att det ej är realistiskt eller ens önsk-

¹ Yttrandet översatt från finska.

vårt att uppställa fullständig lagidentitet som målsättning för det nordiska samarbetet på straffrättens område.

I det medlemsförslag till Nordiska rådet, beträffande likartade principer för lagstiftning om kriminalrättslig sanktionspolitik och kriminalvård, varom utlåtande ombetts, uttalas farhågor för minskade möjligheter att fortsätta samarbetet inom kriminalvårdens område i den omfattning detta varit möjligt sedan tillkomsten av samarbetslagarna av år 1963. Som grund för dessa farhågor anföres dels planerna i Danmark på att begränsa frihetsberövandenas antal genom avkriminalisering och ökade möjligheter att nyttja villkorlig straffdom, dels förslaget i i den finska kriminalvårdskommitténs betänkande att avskaffa de sociala personundersökningarna samt övervakningen av villkorligt dömda och frigivna.

Kriminalpolitiken i Norden har under de senaste åren kännetecknats av en målmedveten strävan mot kriminalvård i frihet. Orsakerna härtill står framför allt att söka i den insikt man genom vetenskapliga undersökningar vunnit om den ringa resocialiserande effekt de traditionella frihetsstraffen har.

Samtidig med denna utveckling mot en öppnare kriminalvård har en utveckling mot en rationell helhetsdominerad straffrättslig kontrollpolitik varit. I denna sistnämnda utvecklingslinje intar frågan om dekriminalisering en central ställning. På grund av den sociala och ekonomiska utvecklingen i samhället, samt på grund av förändringar som skett beträffande de moraliska värderingarna av vissa former av mänskligt beteende, har det framstått såsom nödvändigt att ompröva strafflagens kriminaliseringar. Genom dekriminaliseringar (samt i viss mån genom nykriminaliseringar) har strafflagarna reviderats så att de bättre motsvarar det moderna samhällets krav.

Mot bakgrund av det ovan skisserade framstår medlemsförslagets betänkligheter beträffande den kriminalpolitiska utvecklingen i Danmark svärförståeliga. Utvecklingen på denna punkt i Danmark kan svårligen anses vara avvikande från den allmänna utvecklingen i Norden, utan bör snarare anses stå helt i konformitet med denna.

Vad beträffar de betänkligheter, som i medlemsförslaget anförs beträffande de negativa konsekvenserna på det nordiska planet av ett avskaffande i Finland av de sociala personundersökningarna på grund av brott, samt övervakningen av villkorligt dömda och villkorligt frigivna, grundar sig dessa uppenbarligen till stor del på bristande kännedom om gällande lagstiftning.

Sociala personundersökningar på grund av brott kan enligt gällande lagstiftning vidtas endast beträffande unga lagöverträdare (F. angående unga förbrytare 1 och 2 §§). I praktiken har undersökningarna varit summariska och så gott som saknat betydelse vid utdömandet av sanktion. Obligatorisk övervakning av villkorligt dömd och villkorligt fri-

givna personer är okänd för gällande finsk straffrätt. Övervakningen är hos oss alltid fakultativ, vartill kommer att den endast kan beröra villkorligt frigivna samt villkorligt dömda unga lagöverträdare men ej villkorligt dömda fullvuxna.

Då lagstiftningen i Finland på denna punkt varit en annan än i de övriga nordiska länderna under så gott som hela den tid lagstiftningen rörande samarbete i Norden beträffande verkställighet av straff varit i kraft, är det svårt att tänka sig att de föreslagna ändringarna i Finland på denna punkt skulle innebära sådana minskade möjligheter för kriminalpolitiskt samarbete i Norden, som antydes i medlemsförslaget. Då genomförandet av sociala personundersökningar därtill är en åtgärd, som föregår domslutet och som avser att ge en grund för valet av sanktion, är detta uppenbart något, som över huvud taget ej faller inom det område, som samarbetslagarna reglerar.

Medlemsförslaget om likartade principer för lagstiftning om kriminalrättslig sanktionspolitik och kriminalvård ger uttryck för en riktig strävan att i mån av möjlighet söka åstadkomma ett ändamålsenligt internationellt samarbete även inom straffrättens område. Förslaget har uppenbarligen dock ej tagit i tillräckligt beaktande de faktiska nationella olikheterna och de nationella behoven. Den kriminalpolitiska utvecklingen i Norden kan knappast befrämjas av ett onaturligt förenhetligande av de kriminalrättsliga stadgandena på bekostnad av den nationella lagstiftningens utvecklingsbehov. Ett åsidosättande i detta avseende kan lätt medföra ett resultat, som mera tjänar till kriminalpolitisk reaktion än reform. På denna grund är det skäl att ställa sig kritisk till medlemsförslagets rekommendation.

Helsingfors den 6 juni 1973

Ernst Palmén
Prorektor

Ritva Ukkonen
Byråchef

Kriminalvård r.f.:

Allmänt

Beträffande det i hänvisningen nämnda förslaget ber Kriminalvård r.f. att som inbegärt utlåtande få meddela följande: Som utgångspunkt för utlåtandet kan man hålla det, att de samhällseliga förhållandena som råder i de olika nordiska länderna är i en sådan mån likadana, att den i varje land rådande kriminaliteten allmänt taget ur sina kriminogena utgångspunkter kan anses vara kommensurabel med något annat nordiskt land. Den praktiska konklusionen av det förutnämnda är den, att de kriminalpolitiska åtgärderna som används i de olika nordiska länderna sålunda åtminstone i princip borde vara kommensurabla med var-

andra. Vidare kan man påstå, att om de kriminalpolitiska åtgärdernas system i något nordiskt land lagstiftningsvägen utvecklas i en så differential riktning från andra nordiska länders motsvarande system, att det inte mera är kommensurabelt med de system som råder i de andra nordiska länderna så är det nya tillägnade systemet troligen irrationellt radikalt eller så är de andra nordiska ländernas system irrationellt konservativt.

Ur principsynpunkt kan man konstatera, att det ikraft varande samnordiska verkställighetssystemet av straff, vilket erbjuder möjligheten att verkställa en i något nordiskt land ådömd straffpåföljd i ett annat nordiskt land, i sitt slag på det internationella samarbetets område är en enastående vinning och om man är tvungen att i något avseende beskära den, måste man principiellt anse det som en så allvarlig samarbetsförlust, att den blir rättfärdigad endast genom synnerligen tungt vägande och väl grundade nationella synpunkter.

Straffövervakningen

Av alla finska kriminalvårdskommitténs framställningar till praktiska åtgärdsrekommendationer avviker framställningen om straffövervakningen skarpast från den fria kriminalvårdens erfarenhetskrets. Kriminalvårdskommittén konstaterar själv, att straffövervakningens väsentliga innehåll skulle vara den med korta mellanrum två tre gånger i veckan inträffande anmälan hos polisen. Uppfyllandet av denna förpliktelse borde uppfattas som en kortvarig sträng varning. Därför skulle övervakningstidens längd vara minst tre och högst nio månader.

Uppfattningen om hur en genomsnittsklient, som eventuellt skulle hamna inom ramen för denna påföljdsform, skulle uppleva situationen, bestämmer i hög grad Kriminalvård r.f:s ståndpunkt. Uppfyllandet av den ovan skisserade anmälningsförpliktelsen skulle innebära det, att det skisserade antalet anmälningsgångar skulle bli ungefär 25—110 beroende på övervakningstidens längd.

Kriminalvårdskommittén har framkastat sin misstanke beträffande utformningen av förtroendefullheten mellan övervakaren och den övervakade inom ramen för det nuvarande övervakningssystemet.

Hos de praktiska kriminalvårdarna föds å sin sida en misstanke om, på vilket sätt skulle männe förhållandet mellan den polismyndighet, som utövar straffövervakningen, och den straffövervakade gestalta sig och igen å andra sidan på vilket sätt skulle det eventuellt inverka på den straffövervakades uppförande under straffövervakningstiden. Ifall man inte skulle lyckas utvälja enbart icke störda brottslingar till straffövervakningen, vilket inte verkar direkt sannolikt, finns det en beaktansvärd möjlighet, att de kriminalpolitiska förväntningar kriminalvårdskommittén uppställt på straffövervakningen åtminstone inte på lång sikt skulle förverkligas.

Ifall den brottsling, som hamnar i straffövervakning, ens i någon mån är en störd och med kort spännvidd utrustad individ, torde det förorsaka honom ansevärliga svårigheter att uppleva en anmälningsförpliktelse på 25—110 gånger som meningsfull och uppfatta den som en kortvarig sträng varning. Mer sannolikt är det, att han blir förgrymmad på ett sätt, som riktar sig mot samhället genom att han försummar anmälningsförpliktelsen och genom att han börjar använda berusningsmedel och i samband med dem utför något brott. Ifall detta antagande vore det rätta, så skulle domstolarna troligen ganska snart förlora sitt förtroende för straffövervakningen som ett verkligt kriminalpolitiskt alternativ. Detta å sin sida skulle inom domstolsväsendet kunna leda till en allt mer ökad användningstendens av de tidigare strängare ovillkorliga frihetsstraffen.

Vidare bör påpekas, att kriminalvårdskommitténs förslag till straffövervakning närmast torde vara ett försök till finländsk tillämpning av det i anglosaxiska länder i bruk varande "short sharp shock"-systemet, dock endast i en sådan form som "avtjänas" i frihet, av vilken man veterligen inte har någon erfarenhet. Dock torde det vara så, att såväl i England som i Tyska förbundsrepubliken där ovan nämnda system har prövats inom ramen för anstaltsväsendet, har man i praktiken varit tvungen att konstatera, att ett meningsfullt förverkligande av detta system likväl i praktiken förutsätter en betydande vårdande kapacitet. Enligt de praktiska kriminalvårdarnas uppfattning skulle försöket, att förverkliga straffövervakningssystemet i Finland med all sannolikhet förutsätta, att man för bedömandet av vårdbehovet med tiden i motsvarande grad skulle vara tvungen att i samband med polisinsättningarna tillsätta socialterapeutisk specialpersonal, åtminstone i samband med landets största polisinsättningar, och härvid skulle man i motsvarande större städer ha åstadkommit ett slags sekundärt alternativ till den nuvarande kriminalvårdsorganisationen, vilkens effektivisering från det nuvarande kriminalvårdskommittén å sin sida förutsätter.

Hänvisande till det ovan yttrade om straffövervakningen, så är kriminalvårdskommitténs tanke om, att i synnerhet straffövervakningen skulle ersätta den nuvarande villkorligt dömda unga berörande övervakningen, enligt kriminalvårdande erfarenhet synnerligen betänklig, speciellt i den mån det är fråga om just unga brottslingar.

Personundersökningen

Kriminalvårdskommittén föreslår, att det nuvarande personundersökningssystemet skall upphöra, motiverande sitt förslag med att personundersökningarna skulle leda till ett användande av påföljder, som ökar återfallsbrottsligheten för de ungas vidkommande, vilkas återfallsrisk har bedömts som stor. Kriminalvårdskommittén framkastar därtill sin **misstanke** om, att personundersökningarna kanske inte i sin nuvarande **form** i någon nämnvärd grad inverkar på domstolens avgöranden.

För tillfället är det alldeles uppebart, att nivån på personundersökningarna, som utförs i vårt land, i hög grad varierar mellan olika orter beroende delvis på arbetstrycket och delvis på yrkesskickligheten hos dem, som utför personundersökningarna. Å andra sidan är det uppenbart, att olika domstolar delvis beroende på ovan nämnda faktorer kan förhålla sig på olika sätt till personundersökningarna. Personundersökningen kan för några domstolar vara endast en obligatorisk färutsättning för behandlingen av ett ärende, som gäller en ung brottsling. En del domstolar kan till stor del basera valet av påföljdens art och dess utmätande på de uppgifter personundersökningen innehåller.

Man kan inte i skenet av praktiska erfarenheter förena sig med kriminalvårdskommitténs uppfattning om, att personundersökningarna skulle ställa t. ex. unga personer som kommer från en kriminogen uppväxtomgivning i en sämre position än om personundersökningar i sin nuvarande form inte skulle ha utförts. Tvärtom har man i samband med den personundersökningsverksamhet, som utövas av Kriminalvård r.f., tämligen ofta försökt finna grunder för ett användande av öppna påföljder även när det enligt gällande domstolspraxis har kunnat förutspås ett ovillkorligt frihetsstraff. Enär kriminalvårdskommitténs uppfattning om personundersökningen inte baserar sig på utredningar om domstolarnas uppfattning om dess betydelse, fastän personundersökningarna i första hand utförs för domstolarna, skulle det enligt Kriminalvård r.f:s uppfattning verka synnerligen motiverat, att justitieministeriet skulle låta utföra en utredning om t. ex. landets tio största domstolars uppfattning om betydelsen av personundersökningarna. Härvid borde man fästa uppmärksamheten vid a) nuvarande betydelse b) den betydelse som kan förutspås ifall påföljdsalternativen ökas och användningsgränserna utvidgas.

I detta sammanhang må nämnas, att den svenska skyddskonsulenten Niels Althar-Cederberg på uppdrag av Europarådet som bäst utför en utredning om personundersökningarnas betydelse. Från alla nordiska länder, England och Holland har grundmaterialet för undersökningen insamlats.

Överförandet av anskaffningsbeslutet om personundersökningsuppgifterna på domstolarna verkar åtminstone i princip vara rätt. Konsekvent vore det också, att enligt kriminalvårdskommitténs förslag i framtiden även insamla nödiga primäruppgifter om vuxna brottslingar. Att i synnerhet då det är fråga om mindre brott göra det mera sällsynt med en från primäruppgifterna utvidgad personundersökning verkar ändamålsenligt. Å andra sidan kan denna tendens långt driven, på den praktiska domstolsnivån råka i motsatsförhållande med tanken om ett ökat antal påföljdsalternativ. Ifall avgörandet beträffande anskaffandet av personundersökningsuppgifterna överförs på domstolarna, torde det ur likställighets- och rättskyddssynpunkt anses viktigt, att beslutsförfaran-

det regleras sålunda, att utförandet av personundersökningar inte blir slumpmässigt, utan att man i tillräckligt hög grad kan garantera förfarandets konformitet både i olika domstolar såväl som beträffande personundersökningarnas innehåll.

Helsingfors den 3 maj 1973

Kriminalvård r. f.

Centralbyrån

H. Walin

Generalsekreterare

Finlands juristförbund r.f.¹:

Det oaktat att avtalsparterna i det nordiska samarbetsavtalet från år 1962 (fördragsserie nr 28) enligt avtalet borde sträva till att förenhetliga sina stadganden beträffande brott och brottets påföljder, har de olika nordiska ländernas kriminalrättsliga stadganden i många avseenden utvecklats i olika riktningar. Det tydligaste exemplet på detta torde vara brottsbalken, som i Sverige gavs ut samma år som avtalet ingicks och som trädde i kraft år 1965. Denna balk avviker på flera punkter från de övriga nordiska ländernas straffrätt. Som ett nyare exempel kan man nämna den i Finland år 1971 genomförda reformen av lagstiftningen beträffande isoleringen av farliga återfallsförbrytare; i de andra nordiska länderna (Sverige, Norge och Danmark) är en motsvarande reform veterligen under arbete.

De uppkomna olikheterna i den kriminalrättsliga lagstiftningens utveckling kan för det första förstås mot bakgrunden av att den samhällsliga utvecklingen (industrialiseringen, urbaniseringen och dessas konsekvenser) har varit olika i de olika nordiska länderna och att speciellt det kriminalrättsliga systemet på de olika rättsområdena ansetts avspegla den nämnda utvecklingen. För det andra bör man lägga märke till att det inte existerar något samnordiskt lagstiftningsorgan. Den nordiska straffrättskommittén har endast fått ett fåtal uppdrag av justitieministerierna och den har sammankallats en till två gånger per år. Senast har kommittén förberett reformförslagen beträffande preskribering och avdrag från straff på grund av rannsakningsfängelse. Systemet beträffande bötesstraff är för närvarande under behandling i kommittén, men veterligen har man kunnat konstatera, att det mellan de olika nordiska ländernas system finns så stora olikheter, att man ännu inte har kunnat komma till en gemensam rekommendation.

På straffrättens område torde ett av de nordiska ländernas mest givande samarbetsformer, förutom den inbördes information som givits

¹ Yttrandet översatt från finska.

via olika kanaler, vara iakttagandet av de år 1963 stadgade s. k. samarbetslagarna. På basen av dessa har man bl. a. varit i stånd att för verkställighet i hemlandet överlåta en brottsling, som dömts till påföljd i ett annat nordiskt land. Vid utarbetandet av ifrågavarande lagar var man dock medveten om olikheterna i de olika nordiska ländernas straffrättssystem. Till exempel existerade det (och existerar) i Finland tukthusstraff och fullvuxna prsoner som fått en villkorlig dom kunde inte (och kan inte) ställas under uppsikt såsom i de övriga nordiska länderna. Å andra sidan fanns det (och finns) i de övriga nordiska länderna flera till sin längd obestämda påföljder än i Finland. Vid utarbetandet av samarbetslagarna, tog man i betraktande det faktum, att de olika nordiska ländernas system avviker från varandra.

Sammanfattningsvis kan man för det första anföra att det föreligger olikheter i de nordiska ländernas principer beträffande den kriminalrättsliga sanktionspolitiken och kriminalvården. Av denna orsak kan man anse det tvivelaktigt, huruvida man kan tala om (existerande) gemensamma grundprinciper, såsom det görs i medlemsförslaget. För det andra har förutsättningen för användbarheten av samarbetslagarna inte varit likheten i de nordiska ländernas kriminalrättsliga system. För det tredje bör man redan allmänt motsätta sig medlemsförslagets ordalydelse beträffande bevarandet av vissa redan existerande principer. Efterföljandet av ett sådant krav skulle helt förhindra reformeringen av principlagstiftning, vilket inte för något rättsområdes vidkommande kan godkännas i ett föränderligt samhälle.

På basen av det ovan anförda — utan att gå in på detaljerna i medlemsförslaget — kan man inte anse det föreliggande tillräckliga grunder till att vidtaga särskilda åtgärder på grund av medlemsförslaget. Detta ställningstagande skall dock inte förstås som en underskattning av det nordiska samarbetet. Snarare är det skäl att även inom straffrättens område ytterligare utveckla formerna för samarbetet, vilket dock ej får betyda att reformeringsarbetet avstannar och att ett enskilt land tvingas att schematiskt tillägna sig rättsliga arrangemang, vilka dåligt lämpar sig för dess förhållanden.

Helsingfors i april 1973

Suomen lakimiesliitto — Finlands juristförbund r.y.

Erkki Ailio

Styrelsens ordförande

Pentti Ajo

Ombudsman

KRIM-Centralförbundet r.f.:

Vi refererar till ovannämnda medlemsförslag och konstaterar, att det är mycket beklagligt om det länge efterlängtade enhetligandet i lag-

stiftningen nu skall vara ett hinder på väg mot bättre lag. Nya lagförslag bör väl inte kunna förkastas utan vidare på denna grund utan provas, och om de visar sig betyda förbättring tillämpas av andra.

Fångantalet i Finland är i detta nu dubbelt så stort som i de andra nordiska länderna. För att åtminstone nå de andras nivå måste Finland kunna använda andra sanktioner än bara frihetstraff. Den av kriminalvårdskommittén förelagda nya sanktionen s. k. strafftillsyn lämpar sig bra till detta. Dessutom har det länge funnits ett liknande straff i Sverige utan att det stört enhetligandet av lagstiftningen det minsta.

Tvångstillsyn av villkorligt befriade är också enligt polisen helt betydelselös.

För Finlands del finns det ett fel i medlemsförslaget. Det har inte förelagts, att personundersökningarna förkastas, utan att de borde skötas av domstolen i stället för en privat förening.

Vi ber Nordiska rådet också lägga märke till, att mot vad medlemsförslaget insinuerar är de straffrättsliga och kriminalpolitiska tendenserna lika i alla de nordiska länderna och vi hoppas att de fortfarande tillåts utvecklas så.

Helsingfors den 28 april 1973

Paavo Reinikainen

Viceordförande

Riitta Kaipainen

Ombudsman

N o r g e

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Den norske dommerforening, Riksadvokaten og Straffelovrådet. Man viser til vedlagte fotokopier av Straffelovrådets og Dommerforeningens uttalelser (se nedan). Riksadvokaten har uttrykt at han ikke finner grunn til å gi noen uttalelse på det nåværende tidspunkt, da saken for tiden er under behandling i Straffelovrådet. Man har ikke mottatt kopier av eventuelle svar fra de foreninger som delegasjonen etter det opplyste har kontaktet direkte.

Justisdepartementet anser det ønskelig at man i de nordiske land fortsatt søker å følge de samme grunnprinsipper i den kriminalrettslige sanksjonspolitik og kriminalomsorg, og at samarbeidet etter de felles nordiske lovregler om fullbyrding av nordiske dommer på straff m.v. (jfr. for norsk vedkommende lov 15 november 1963) ikke vanskeligjøres eller innskrenkes.

Som uttalt av Straffelovrådet, innebærer imidlertid ikke dette at den nå gjeldende lovordning og praksis med hensyn til kriminalrettslige

sanksjoner og kriminalomsorg uten videre bør opprettholdes. Dette gjelder selv om endringer ikke kan gjennomføres til samme tid og på samme måte i alle land. Det synes ikke realistisk å påregne full ensartethet og parallellitet i gjennomføringen av lovgivningsoppgavene på dette område.

Hva særlig angår kriminalomsorg i frihet, overveier for norsk vedkommende Straffelovrådet å foreslå at det offentlige overtar den virksomhet som nå hører under Norges Vernesamband og de lokale verne-lagene. Innstilling ventes avgitt innen utgangen av 1973. Et slikt forslag vil ikke medføre vansker i forhold til det nordiske samarbeid om overføring av tilsyn m.v. etter lovgivningen av 1963. Som bemerket av Straffelovrådet, vil ikke hensynet til dette samarbeid gjøre det nødvendig å ta sikte på en enhetlig organisasjonsform for kriminalomsorgen i frihet i alle nordiske land.

Videre nevner man at det i Norge ikke foreligger planer om å avskaffe eller minske mulighetene for å foreta personundersøkelser i straffesaker. Under det pågående arbeid med forslag til ny straffeprosesslov har man tvert imot utbygd reglene om personundersøkelser, dels etter dansk og svensk mønster.

Om de nærmere enkeltheter i tilknytning til medlemsforslaget viser man til Straffelovrådets uttalelse som man i det alt vesentlige kan slutte seg til.

Oslo, 8. mai 1973

Stein Rognlien

Rolv Hellesylt

Justisdepartementet, lovavdelingen:

Kriminalomsorgen i frihet og lovreglene om strafferettslige prøvesituasjoner er under utredning i Straffelovrådet. I dette arbeid deltar rådets faste medlemmer Andenæs og Ryssdal, de særskilt oppnevnte medlemmer Byrkjeland, Hauge, Kolstad, Leiksett og Sundby, og videre rådets sekretær Slettan. Man regner med at innstilling fra Straffelovrådet vil foreligge innen utgangen av 1973.

Til medlemsforslaget, som er forelagt og drøftet av alle de nevnte medlemmer, skal Straffelovrådet bemerke:

Under henvisning til overveielse og forslag om forskjellige endringer i den kriminalrettslige sanksjonspolitik og i den strukturelle organisasjon av kriminalomsorgen i frihet, er det i medlemsforslaget nevnt at endringer vil kunne lede til vanskeligheter og innskrenkninger i forhold til de muligheter som foreligger etter de gjeldende fellesnordiske lovregler om fullbyrdelse av dommer på straff m.v., regler som blant annet gir adgang til å overføre tilsyn med betinget dømte og prøveløslatte fra

domslandet til tilsynsmyndigheten i et annet nordisk land. Og medlemsforslagets konklusjon er at Nordisk Råd bør henstille til regjeringene i de nordiske land "at de fælles grundprinsipper i den kriminalrettlige sanksjonspolitik og i kriminalforsorgen bevares".

Til dette siste er å si at det nok vil være ønskelig om man i de nordiske land fortsatt søker å følge de samme grunnprinsipper på dette område. Men dermed er ikke sagt at den nå gjeldende lovordning og praksis bør opprettholdes. Det er grunn til å søke gjennomført endringer med sikte på at kriminalomsorgen i frihet utvides og forbedres. Og dette må gjelde selv om endringer ikke kan gjennomføres til samme tid og på samme måte i alle land.

I medlemsforslaget er nevnt at man i Danmark overveier å utvide anvendelsen av betinget dom. En slik endring vil formentlig lede til at dansk og norsk praksis blir mer likeartet enn den hittil har vært, og vil ikke under noen omstendighet lede til vanskeligheter for det nordiske samarbeid om fullbyrdelse av straffedommer.

Ifølge medlemsforslaget er det i Finland fremsatt forslag om å avskaffe personundersøkelser i straffesaker. Etter Straffelovrådets oppfatning bør dette ikke komme på tale i Norge. Og når det i vårt land blir reist straffesak mot en som er hjemmehørende i et annet nordisk land, kan det være hensiktsmessig at personundersøkelse blir foretatt i hjemlandet. At personundersøkelse er foretatt kan videre ha betydning ved iverksetting av tilsyn med person som har fått betinget dom eller som er prøveløslatt i et annet nordisk land. Ut fra rent praktiske hensyn ville det etter Straffelovrådets oppfatning derfor være en fordel om ordningen med personundersøkelser kunne bli opprettholdt i alle nordiske land. Men selv om det i Finland skulle bli foretatt en endring, vil dette ikke begrense adgangen til å fullbyrde nordiske dommer på straff m.v. etter den gjeldende fellesnordiske lovgivning.

Ved vurderingen av det finske forslag om å avskaffe tilsyn for betinget dømte og prøveløslatte og å innføre "straffövervakning" som ny selvstendig sanksjon, må det formentlig også overveies — i første omgang fra finsk side — hvilke endringer som i tilfelle kan bli nødvendige i de gjeldende lovregler om fullbyrdelse av nordiske dommer på straff m.v.

Når det gjelder spørsmålet om den strukturelle organisasjon av kriminalomsorgen i frihet, vil Straffelovrådet først bemerke at hensynet til det nordiske samarbeid om fullbyrdelse av dommer på straff m.v. ikke i seg selv gjør det nødvendig å ta sikte på en enhetlig organisasjonsform i alle nordiske land. Straffelovrådet vil for sin del bygge på den oppfatning at omsorgen for lovovertredere er en offentlig oppgave, og at det offentlige derfor på en eller annen måte bør overta virksomhet som nå hører under Norges Vernesamband og vernelagene. Men for

øvrig er det ikke klarlagt hvilken organisasjonsform Straffelovrådet vil foreslå.

Oslo, 27. april 1973

Rolv Ryssdal

Svein Slettan

Den norske dommerforening:

Saken har vært forberedt for Dommerforeningens styre av foreningens strafferettsutvalg (høyesterettsdommer Leivestad, lagmann Backer, lagdommer Hiorth).

Utvalget har gitt en utredning om saken, datert 17. april 1973.

En oversender vedlagt in duplo gjenpart av utvalgets utredning og henviser til denne (*se Bihang*).

Saken skal for øvrig bli behandlet av Dommerforeningens styre. Og en skal få komme tilbake til den dersom noe styremedlem skulle ha ytterligere å bemerke.

Oslo, 2. mai 1973

Rolv Ryssdal

Jens Trampe Broch

BIHANG

Yttrande av dommerforeningens strafferettsutvalg över medlemsförslaget

Vi medlemmer foreslår at Nordisk Råd henstiller til regjeringene at de felles grunnprinsipper i den kriminalrettslige sanksjonspolitik og i kriminalomsorgen bevares. De viser til at den fellesnordiske lovgivning om fullbyrding av nordiske dommer på straff m.v. hviler på forutsetning om noenlunde ensartede regler om straff, og at man har faktisk na nesten ensartede regler om betingede dommer og prøveløslatelse. Endringer som nå er foreslått vil kunne gjøre samarbeidet vanskelig:

Danmark overveier å gå til avkriminaliseringer, og utvidet bruk av betinget dom. I Finland er avgitt en betenkning som går ut på å avskaffe personundersøkelser i straffesaker. I Danmark foreslås Dansk Forsorgsselskab nedlagt, og erstattet av en statlig kriminalforsorgstyreelse. I Norge kan ventes liknende forslag fra straffelovrådet. I Sverige overveier man å legge den frie kriminalomsorg til sosialvesenet. I Finland er det samme foreslått; samtidig foreslås å avskaffe det tvangsmessige tilsyn for betinget dømte og prøveløslatte. I stedet foreslås straffovervåkning innført som ny selvstendig sanksjon; dette innebærer at domfelte skal melde seg for politiet i en periode fastsatt av retten.

Forslagsstillerne anser det for uheldig at mulighetene for å få foretatt personundersøkelser minskes og at tvangsmessig tilsyn vanskeligere kan overføres.

Utvalget for strafferett vil bemerke: Det viktige i det nordiske samarbeid er å søke om man kan følge felles grunnprinsipper i kriminalpolitikken, ikke å bevare dem man har. De mange forslag som er under overveielse i de nordiske land, viser at man ikke er tilfreds med den bestående tilstand, men søker etter forbedringer. At det er behov for det kan neppe være tvilsomt. Viljen til samarbeid må ikke blokkere fremskritt, og nødvendig eksperimentering.

Til de enkelte forslag skal en bemerke:

At Danmark vil innskrenke bruken av frihetsstraff ved avkriminalisering og utvidet anvendelse av betinget dom kan neppe være betenkelig fra samarbeidssynspunkt. Det har man gjort i vårt land når det gjelder drukkenskap og trafikkkforsøelser. En kan kanskje også peke på at det alltid har vært betydelige forskjeller her; Norge har således hatt et svært meget lavere tall straffer, dommer og forelegg enn Finland og Sverige, og færre personer i fengsel til enhver tid. Norge ligger såvidt vites også noe under Danmark. Når det gjelder enkelte arter lovovertrædelser er variasjonene overordentlig store; en kan nevne uaktsomt drap, Andenæs og Hauges påvisning av dette.

Omorganiseringen av kriminalomsorgen i frihet i Danmark og Norge til statlig, kan om den blir gjennomført ikke være av betydning for det nordiske samarbeid. Reelt er Dansk Forsorgsselskap og Norges Verne-samband fra før overveiende statlige institusjoner. Overføring av kriminalomsorg i frihet delvis eller helt til sosialvesenet som overveiet i Sverige og Finland, behøver neppe heller å bety noen avgjørende vanskelighet. Slik som tilsyn gjennomføres av vernelagene i Norge er tvangsmomentet svært lite fremtredende, neppe mer enn det vil kunne være i sosialvesenets regi om man ønsker å beholde det.

Annerledes kan det kanskje bli hvis man i Finland innfører strafføverbvarkning som en selvstendig sanksjon, ved siden av vanlig betinget dom. Dette blir såvidt man forstår forslagsstillerne til Nordisk råd et institutt man ikke kjenner i vårt land, neppe heller i Danmark eller Sverige. Her må det overveies hvordan dette kan søkes innpasset i den internordiske fullbyrdelseordning. Dette må i første omgang være Finlands sak.

Om Finland avskaffer personundersøkelser i straffesaker, er vel det en særfinnisk sak. Det er de enkelte stater selv som avgjør hvilket materiale som skal skaffes tilveie før dom avsies. Her foreligger ikke nordisk avtale. Man tør vel stole på at man fra finsk side vil vite å sørge for at domsgrunnlaget vil være tilfredsstillende, også fra de øvrige nordiske lands synspunkt om de overtar fullbyrdelsen.

Oslo, 17. april 1973

Trygve Leivestad

L. Z. Backer

A. Hiorth

Den norske advokatforening:

Saken har vært behandlet av Advokatforeningens permanente lovutvalg for strafferett og straffeprosess som består av høyesterettsadvokat Trygve Norman, formann, høyesterettsadvokat Per Kolstad, høyeste-

rettsadvokat Johannes Meyer og høyesterettsadvokat Erik M. Martens.

Utvalget avga uttalelse den 7. april 1973 ved høyesterettsadvokat Normans brev av samme dato.

Idet Advokatforeningen tiltrer utvalgets uttalelse, oversendes denne vedlagt i fotostatkopi (*se Bihang*).

Oslo, 7. mai 1973

Kjell Haavind

Formann

Harald Halvorsen

Generalsekretær

BIHANG

Yttrande av Advokatforeningens permanente lovutvalg för strafferett og straffeprosess över medlemsförslaget

Utvalget er enig i at det vil være ønskelig at det i de nordiske land er ensartede prinsipper for lovgivning om kriminalrettslig sanksjonspolitikk og kriminalpleie. På den annen side må man ikke for å få ensartede regler gå med på endringer som vi i Norge anser som en forringelse av systemet.

Utvalget er av den oppfatning at det ville være uheldig om personundersøkelsene ble avskaffet. Videre mener man at det er ønskelig at en tilsynsordning kan beholdes. Det er mulig at det vil være praktisk at tilsynsmyndigheten overføres til et statlig organ. De lokale vernelag har kanskje ikke alltid vært tilfredsstillende utbygget. Men utvalget tror det vil virke uheldig om tilsynsordningen skal sortere under Fengselsstyret. For å etablere en god og fortrolig kontakt med klientene må de som har med tilsynet å gjøre ha en mest mulig fri og selvstendig stilling. Hvis derfor tilsynsmyndigheten overføres til et statlig organ, bør dette ikke sortere under Fengselsstyret, men f.eks. under et selvstendig direktorat under Justisdepartementet.

Oslo, 7. april 1973

Trygve Norman

Norges vernesamband:

En har ingen særlige bemerkninger å knytte til forslaget og er i prinsippet enig i det.

Forslaget omfatter vesentlige sider som f.t. er under behandling i Straffelovrådet. Det gjelder såvel organiseringen av kriminalomsorgen i frihet som lovbestemmelser som danner hjemmelen for den.

Straffelovrådets medlemmer er underrettet om medlemsforslag A 381/j.

Oslo, 29. mars 1973

Ragnar Kolstad
Generalsekretær

KROM — Norsk forening for kriminalreform har i skrivelse den 9 maj 1973 forklarat att man ej önskar avgiva yttrande i anledning av medlemsförslaget.

S v e r i g e

Svea hovrätt:

Förslaget berör kortfattat omfattande och svårbemästrade problem. Hovrätten betraktar ett nordiskt samarbete på detta område som värdefullt. Den nordiska verkställighetslagen från 1963 måste betraktas som en milstolpe i det nordiska kriminalrättsliga lagstiftningssamarbetet. Det är angeläget att fördelarna med denna lagstiftning ej äventyras. Hovrätten anser det vara väsentligt att lagstiftningssamarbetet på området fortsätter och förutsätter att berörda lagstiftningskommittéer och departement i medlemsländerna håller fortlöpande och nära kontakter.

Stockholm den 7 maj 1973

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Gillis Erenius

Rikspolisstyrelsen

De under senare tid alltmera ökade kommunikationerna och samarbetet på olika områden mellan de nordiska länderna utgör ett tungt vägande skäl för en harmonisering av de olika ländernas lagstiftning. Det bör därför vara angeläget att även likrikta principerna för lagstiftning om kriminalrättslig sanktionspolitik, inte minst för att därigenom undvika att ett enskilt land på grund av sin lagstiftning kommer att framstå som särskilt attraktivt ur brottssynpunkt i förhållande till övriga nordiska länder.

Enligt gällande regler kan person, som dömts till brottspåföljd i nordiskt land, för verkställighet av påföljden överföras till annat nordiskt land. På liknande sätt kan tillsyn över villkorligt frigivna överflyttas. Genomförandet av det här aktuella förslaget synes vara av väsentlig

betydelse för att inom de nordiska länderna åstadkomma ett så långt möjligt likartat synsätt vad gäller värdet av olika brottspåföljder.

Stockholm den 19 april 1973

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

G. Erlandsson

Kriminalvårdsnämnden:

Sedan lång tid tillbaka har lagstiftningen och rättstillämpningen inom de nordiska länderna på de områden som avses i det framlagda förslaget präglats av strävanden att på grundval av överensstämmande värderingar åstadkomma gemensamma lösningar. Förutsättningarna härför har varit goda. Betydande resultat har nåtts, som uppmärksammas och indirekt fått betydelse även utanför Norden. Kriminalvårdsnämnden vill i sammanhanget särskilt framhålla lagstiftningen om nordiskt verkställighetssamarbete, vilken kunnat genomföras trots olika svårigheter och fått stor praktisk betydelse. Erfarenheterna från detta samarbete gör att förutsättningar bör skapas för att ytterligare utvidga det.

Mot bakgrunden härav framstår det också som önskvärt att kriminalpolitiska överväganden som återverkar på utformningen av olika påföljder sker även med beaktande av hur påföljderna låter sig inordnas i ett nordiskt samarbete.

I fråga om den organisatoriska utformningen av samhällets insatser vid kriminalvård i frihet torde kravet på enhetlighet de olika länderna emellan inte vara lika starkt. Att även här hänsyn bör tas till de krav som det nordiska samarbetet ställer synes dock uppenbart.

Vad gäller personutredningen i brottmål finns utrymme för olika godtagbara lösningar. I betraktande av den betydelse sådan utredning har även på verkställighetsstadiet, vid behandling såväl i som utom anstalt, är det emellertid även här ett önskemål att väsentligare ändringar i rådande ordning inte företas utan samråd länderna emellan.

Vad slutligen angår ändringar med avseende på det straffbara området, avkriminalisering, torde mindre förskjutningar inte nödvändigtvis behöva medföra störningar från nordisk verkställighetssynpunkt. Emellertid aktualiseras i sådant sammanhang frågor av stor såväl principiell som praktisk betydelse. Detta gör att överväganden på området naturligt bör utgöra del av ett nordiskt lagstiftningssamarbete.

Under hänvisning till vad sålunda anförts vill kriminalvårdsnämnden uttala sitt stöd för det framlagda förslaget.

Stockholm den 15 maj 1973

På kriminalvårdsnämndens vägnar:

Leif Brundin

Socialstyrelsen

För att söka komma till rätta med den ökade brottsligheten planerar man i de olika nordiska länderna utformandet av delvis ny kriminallagstiftning. Som förslagsställarna påpekar föreligger därvidlag tydligen vissa risker att man skall slå in på skilda vägar i de olika länderna. Enligt socialstyrelsens mening skulle detta av flera skäl vara synnerligen olyckligt.

För det första är det ett värde i sig att söka få kriminallagstiftningen i de nordiska länderna så enhetlig som möjlig. Härmed har ju också arbete tidigare ägt rum. Som exempel kan nämnas att i Sverige 1966 efter mönster från de andra nordiska länderna införts villkorlig frigivning från fängelse efter avtjänande av halva strafftiden. Kriminallagstiftningen synes också vara ett område som väl kan lämpa sig för enhetlig lagstiftning i de olika nordiska länderna.

För det andra kan olika regler i de särskilda länderna, framför allt sådana som gäller övervakning, minska möjligheterna att verkställa påföljd i frihet som utdömts i annat nordiskt land. Med hänsyn till att medborgare i de nordiska länderna fritt kan röra sig inom Norden vore det otillfredsställande om reglerna om överflyttning av övervakning rörande villkorligt dömda och villkorligt frigivna i 1963 års lag skulle komma att urholkas.

Med stöd av vad ovan anförts anser socialstyrelsen det därför värdefullt att det föreslagna samarbetet kommer till stånd, vilket dock icke får innebära att genomförandet av nödvändiga reformer inom kriminalrättens område avvaktas. Särskilt bör understrykas betydelsen av att i takt med genomförandet av de i förslaget nämnda reformerna inom de olika länderna en översyn sker av de lagar som reglerar samarbetet mellan sagda länder.

Stockholm den 3 maj 1973

Bror Rexed

Elisabeth Allgulander

Sveriges advokatsamfund har i skrivelse den 16 maj 1973 förklarat att man inte har något att erinra mot medlemsförslaget.

Medlemsförslag

om ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors

(Väckt av Aimo Ajo, Tønnes Andenæs, Mauno Forsman, Gylfi Þ. Gíslason, Poul Hartling, Elsi Hetemäki, Erlendur Patursson, Berte Rognerud och Per Olof Sundman)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Kulturfonden för Sverige och Finland:

Kulturfonden för Sverige och Finland har alltsedan fondens tillkomst 1960 kunnat konstatera att bristen på informationsmaterial om Sverige i Finland är ytterst betydande. För en effektivisering av kulturkontakterna mellan Sverige och Finland måste ett allsidigt informationsflöde tillmätas avgörande betydelse. Sedan svenska beskickningens i Helsingfors möjligheter att tjäna som informationscentrum blivit betydligt reducerade genom att kulturattachéposten vid beskickningen indragits, framstår bristen på ett informationscentrum ännu påtagligare.

Behovet av språkkurser i nordiska språk, i första hand i svenska, har enligt de erfarenheter kulturfondens styrelse gjort ökat i Finland och kräver nu en större satsning än vad som tidigare varit fallet.

Styrelsen för Kulturfonden för Sverige och Finland finner alltså att viktiga skäl talar för förslaget om ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors. Styrelsen vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på den betydelse, som tillkomsten av Hanaholmens kulturcentrum kan ha för frågans fortsatta utveckling.

Stockholm den 13 juni 1973

Kulturfonden för Sverige och Finland

Hans Löwbeer
Ordförande

Sulo Huovinen
Sekreterare

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

Ud fra såvel almenpolitiske som kulturpolitiske hensyn ville PK.II for sit vedkommende finde det nærliggende og rigtigt at støtte tanken om oprettelsen af et nordisk sprog- og informationscentrum i Helsing-

fors med henblik på at styrke kendskabet til de øvrige nordiske landes sprog og kultur m. v. og derved udvide kontaktfladen mellem Finland og det øvrige Norden.

Vistnok vil det svenske sprog formentlig få en dominerende stilling ved det påtænkte institut, men svensk må erkendes at være det sproglige bindeled mellem Finland og de øvrige nordiske lande; forslaget kan derfor ikke blot ansues som et bilateralt finsk-svensk, men må vurderes som et fællesnordisk anliggende.

Man går ud fra, at instituttet i givet fald måtte oprettes og finansieres under den nordiske kulturaftale.

København, den 22. maj 1973

A. Rosenstand Hansen

Undervisningsministeriet:

Ministeriet for kulturelle anliggender, som samtidig af udenrigsministeriet blev anmodet om over for undervisningsministeriet at afgive en udtalelse om medlemsforslaget, har den 4. april 1973 hertil meddelt, at det ikke har bemærkninger at fremsætte.

Undervisningsministeriet kan for sit vedkommende udtale, at man generelt ser med stor velvilje på ethvert initiativ til afhjælpning af de vanskeligheder for nordisk samarbejde, der udspringer af den finske sproglige særstilling i forhold til de øvrige samarbejdspartnere.

Det er imidlertid ministeriets opfattelse med hensyn til dette konkrete initiativ, at hovedparten af de opgaver, som i det af et finsk rådsmedlem stillede forslag er tiltænkt et sådant sprog- og informationscentrum i Helsingfors. med større pædagogiske fordele og med større effektivitet måtte kunne løses bilateralt — i første række ved finsk-svenske kontakter — inden for hvert af de pågældende aktivitetsområder fremfor gennem etablering af en egentlig fællesnordisk institution af den foreslåede karakter. Endvidere mener man ikke, at der kan bortses fra — selv om dette ikke direkte er nævnt af forslagsstilleren, som har ønsket rekommandationen rettet til de enkelte regeringer og ikke til Nordisk Ministerråd — at visse af de foreslåede aktiviteter skulle kunne tages op af kulturaftaleorganerne i forbindelse med den påbegyndte evaluering af hele det kulturelle samarbejdsområde.

København, den 5. juli 1973

P. m. v.

B. Brynskov
Afdelingschef

J. P. Ipsen
Ekspeditionssekretær

Fondet for dansk-finsk Samarbejde:

— — — skal man herved meddele, at fondets bestyrelse finder tanken om oprettelse af et sådant center anbefalelsesværdigt.

Det er bestyrelsens opfattelse, at en øget orientering i Finland om de øvrige nordiske lande, herunder navnlig en øget sprogundervisning, vil være af værdi for en udbygning af de dansk-finske relationer.

København, den 23. juli 1973

P. f. v.

H. Bach

Soren-Ole Olsen

Gymnasieskolernes Lærerforening:

— — — kan Gymnasieskolernes Lærerforening oplyse, at vore medlemmer næppe kan bidrage til programmet på andre punkter end "4 sprogkurser" især rejselektorvirksomheden. Det bør dog bemærkes, at den hidtidige organisation af rejselektorvirksomheden ikke er varetaget af Gymnasieskolernes Lærerforening, men vi vil gerne overveje at gøre det i fremtiden.

Vi ønsker yderligere at henlede opmærksomheden på, at den hidtidige rejselektorvirksomhed overvejende har omfattet lærere i sprog og litteratur, men hvis man såvel i skolen som i voksenundervisningen vil have bredere kredse i tale, må man mere tænke på rejselektorer med fag som geografi, historie og samfundsfag. Forudsat de nødvendige bevillinger vil sådanne rejselektorer kunne tilbyde av-programmerede kurser af varierende omfang.

København, den 2. april 1973

Niels Andersen

Danmarks Lærerforening:

Danmarks Lærerforening er gennem sit samarbejde med de nordiske lærerorganisationer bekendt med de vanskeligheder af sproglig art, der opstår, især i forbindelse med samarbejdet med de finske organisationer.

Det nordiske, fælles lærersamarbejde er inde i en hastig udvikling, og de mange arbejdsgrupper til behandling af en stort set fælles problematik skærper behovet for hurtig og smidig sproglig kommunikation.

Danmarks Lærerforening kan derfor anbefale det stillede forslag, idet man navnlig peger på betydningen af undervisningsmaterialer og

et udviklingsarbejde for på nordisk plan at etablere samvirksomhed på området.

København, den 3. april 1973

Jørgen Jensen

Foreningen af Gymnasie- og HF-lærere i Historie har i skrivelse den 16 juli 1973 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Dansklærerforeningen:

Forslaget har været drøftet i Dansklærerforeningens bestyrelse. Man er enig om principielt at kunne støtte forslaget. Når bortses fra informationsområdet synes det dog ganske klart at forslaget næsten udelukkende vil komme til at berøre svensk. Det er derfor foreningens opfattelse at det ligger uden for dens område at gå ind i en mere detaljeret gennemgang af projektet.

Herlufsholm, den 18. juli 1973

Ib Fischer Hansen
Formand for Dansklærerforeningen

Foreningen af lærere i samfundsfag:

Foreningen kan på det varmeste tilslutte sig forslaget om oprettelse af et nordisk sprog- og informationscentrum i Helsingfors efter de i forslaget med bilag fremsatte retningslinier. Foreningen finder, at centret administrativt bør tilknyttes Nordisk Råd.

Farum, den 28. juli 1973

P. f. v.
Henrik Halberg

Det danske Selskab:

Det danske Selskab hilser med glæde initiativet til et nordisk sprog- og informationscenter i Helsingfors. Dette initiativ ligger på linie med Det danske Selskabs bestræbelser for at yde et praktisk bidrag til at lette tilegnelsen af det danske sprog i de nordiske broderlande gennem sprogplade- og båndserier med tilhørende tekstbøger til brug for de højere skoler i Norden (1943), svenske folkeskoler (1944), norske folkeskoler (1958), færøske skoler (1962) og islandske skoler (1973).

I tilfælde af planens virkeliggørelse er Det danske Selskab rede til at påtage sig udarbejdelsen af en tilsvarende sprogbandserie til brug for danskundervisningen i Finland, ligesom selskabet gerne til sin tid stiller sine erfaringer til rådighed vedrørende den medfølgende kulturudveksling, som Det danske Selskab har formidlet gennem 30 år gennem sine

kulturudsendinge, fremmedsprogede publikationer samt kurser og studierejser, og hvori det også har inddraget samfundskulturen i de andre nordiske lande.

København, den 10. august 1973

Folmer Wisti

Danmarks Turistråd:

Danmarks Turistråd må holde for, at det er turistmæssigt værdifuldt, at Norden i så høj grad som muligt forbliver og udbygges som et sprogligt område.

København, den 21. marts 1973

Sven Acker

Dansk Samvirke har i skrivelse den 3 juli 1973 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

Enligt undervisningsministeriets uppfattning kan förslaget anses värt understöd i synnerhet för att man skulle kunna hänvända sig till ett sådant centrum vid behov av nordiskt informations- och undervisningsmaterial. För närvarande är man vid anskaffandet av sådant material tvungen att anlita mångahanda, ofta besvärliga förbindelser, vilka vållar mycket besvär både för informationens anskaffare och för dess givare. Närmast skulle centret ha betydelse för lägre utbildning och vuxenutbildning, men även på högskolenivå skulle en centraliserad tillgång till material vara ett ändamålsenligt och nödvändigt arrangemang.

För språkstudiematerialets vidkommande har man i förslaget uppenbarligen valt den rätta riktningen, när man konstaterar, att centret självt åtminstone inte i större utsträckning ämnar framställa material utan nöjer sig med att förmedla färdigt nordiskt material. Det må konstateras i detta sammanhang, att inrättandet av ett riksomfattande språkcentrum, som betjänar högskolorna, håller på att förverkligas i vårt land i samband med Jyväskylä universitet. Vid detta centrum eller genom dess försorg kommer man att för högskolornas bruk framställa språkstudiomaterial och dessutom där anordna vidare- och kompletteringsutbildning för språklärare vid högskolor samt att låta företaga undersökningar om språkundervisning. Sannolikt kommer emellertid varje högskola framdeles att själv framställa en stor del av språkstudiomaterialet. Vid framställandet av språkstudiprogrampaket för skandina-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

viska språk skulle emellertid både det riksomfattande språkcentret och högskolorna i hög grad utnyttja det föreslagna språkcentrets tjänster. För att man skall kunna garantera omfattande möjligheter till användning av genom centret förmedlat material, skulle det uppenbarligen vara nödvändigt att mellan undervisningsministeriet och ifrågavarande centrum träffa ett avtal om materialets fria användning till undervisningsändamål.

Det föreslås i medlemsförslaget, att för en del av språkkurserna på grundval av en examen ett diplom skulle ges i likhet med Cambridge Certificate-systemet. I band nr 1/1972 av undervisningsministeriets högskole- och vetenskapsavdelnings publikationsserie, "Korkeakoulujen kielenopetuspalvelun kehittäminen" (= Utvecklandet av högskolornas språkundervisningstjänst) föreslås att språkexamenssystemet kopplas till högskolornas språkundervisningstjänst. Man håller på att utveckla högskolornas språkundervisningstjänst på grundval av förslagen i nämnda publikation, och ministeriet avser att språkundervisningstjänsten skulle vara verksam vid samtliga högskolor under ekonomiplanperioden 1975—1979. Vid ministeriet utreds för närvarande möjligheten att skapa ett nytt riksomfattande examenssystem i stället för det nuvarande splittrade språkexamenssystemet; samtidigt utreder man möjligheterna att koppla detta system till högskolornas språkundervisningstjänst.

Allmänt taget anser undervisningsministeriet planen om ett nordiskt språk- och informationscentrum som mycket duglig att förverkligas och som grundligt förberedd. Ministeriet kommer emellertid att ta slutlig ställning till ifrågavarande förslag först i samband med behandlingen av projektet vid samarbetsorgan som inrättats med stöd av det nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 19 oktober 1973

Jaakko Numminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Helsingfors universitet, kansler¹:

— — — bifogar jag högaktningfullt historisk-filologiska sektionens yttrande (*se nedan*), som konsistoriet förenat sig om och som jag för min egen del också ansluter mig till under det att jag speciellt framhåller koordineringen med verksamheten av befintliga eller planerade organ som sköter motsvarande angelägenheter.

Helsingfors den 24 oktober 1973

Pentti Renvall
Kansler

Esko Hoppu
Kanslerssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Helsingfors universitet, konsistoriet, har i skrivelse den 17 oktober 1973 förklarat sig instämma i universitetets historisk-filologiska sektionens yttrande av den 2 oktober 1973 (se nedan).

Helsingfors universitet, historisk-filologiska sektionen¹:

Av dessa verksamhetsformer anser sektionen anordnandet av språkkurser som den viktigaste. Förslagsställaren framhåller motiverat att de skandinaviska språken, främst svenskan, är viktiga i vårt land. Det krävs dock en noggrann utredning t. ex. av följande punkter: 1. Hur kan det föreslagna centrets verksamhet integreras i Svenska institutets verksamhet, som organiserar reselektorsverksamheten i många länder, samt i en eventuell motsvarande verksamhet i Danmark och Norge och 2. samarbetet med den redan utbredda vuxenundervisningen i svenska i Finland, som omhänderhas bl. a. av arbetar- och medborgarinstituten och för vilken Kulturfonden för Sverige och Finland beviljat medel.

Vad speciellt undervisningen i svenska ankommer, finns det i vårt land, t. ex. vid dess högskolor, otvivelaktigt behov av rikssvenska lektorer. Universiteten kan bäst själva ordna deras undervisning och samverka med de inhemska lektorerna i svenska. — På sid. 6 i promemorian nämns, att lektorerna i danska och norska vid Helsingfors universitet kunde användas som timplärare i centrets verksamhet. Denna punkt av förslaget kan svårligen realiseras, i varje fall vad det gäller resor utanför helsingforsområdet, emedan nämnda lektorer knappast kan använda mycken tid till resor. Det vore tvivelsutan bättre att inrätta nya lektorstjänster i norska och danska vid våra övriga högskolor.

Vad informationsverksamheten beträffar är det svårt att undvika sammanträffanden med redan etablerad verksamhet (Svenska institutet, de nordiska ländernas ambassader, föreningen Pohjola-Norden, kulturfonden för Sverige och Finland). Vid tillhandahållandet av undervisningsmaterial, såsom audiovisuellt material, bör den verksamhet beaktas, som kommer att inledas vid de språkcentra, som redan håller på att grundas vid universiteten. I förslaget talas om ett bibliotek, som skulle anslutas till centret, och man frågar sig, huru denna verksamhetsform går ihop med de verksamhetspunkter, som i framtiden grundas på Hana-holmen och — enligt uppgifter i offentligheten för ett par dagar sedan — på Sveaborg. Det vore kanske bäst om institutet, utan att splittra sina krafter, skulle koncentrera sig på att anordna språkkurser.

Sektionen är sålunda av den åsikten, att man bör förhålla sig positivt till förslaget, dock så, att tyngdpunkten skulle läggas på språkkursverksamheten och att detaljerna skulle övervägas, för att undvika överutbud och överorganisation.

Helsingfors den 2 oktober 1973

(Ej sign.)

¹ Yttrandet översatt från finska.

Skolstyrelsen¹:

Skolstyrelsen förenar sig om de i förslaget och i dess tillägg anförda motiven för sådana åtgärders angelägenhet, genom vilka man kan främja kunskap av svenska och övriga nordiska språk och kännedom om de nordiska länderna i Finland.

Såsom det konstateras i förslagets tillägg är i synnerhet tillgången till aktuellt nordiskt undervisningsmaterial i vårt land sämre än tillgången till ytterligare material t. ex. för undervisningen i engelska och tyska. En orsak till knappheten på svenskspråkigt för skolbruk lämpligt material är att svenska språket annorstädes inte är i en liknande ställning som ett för eleven främmande språk som det är i de finskspråkiga skolorna i Finland. Användningen av eventuellt tillgängligt material på danska och norska försvåras åter av att t. ex. för rikssvenska skolor sammanställt material ofta är språkligt alltför svårt för att användas i finskspråkiga skolor. Och ändå borde lärarna enligt de nya läroplanerna både i grundskolan och i gymnasiet ge aktuell information om de länder vilkas språk man studerar. Om informationscentret förmedlade material till skolor för detta ändamål, skulle dess verksamhet främja kännedomen om de nordiska länderna i vårt land liksom speciellt undervisningen i svenska.

Även genom kursverksamhet skulle det föreslagna centret kunna medverka till undervisningen i svenska språket i Finland och samtidigt ge sådan undervisning i danska och norska som behövs i de skandinaviska kontakterna. Fortbildningskurser som anordnas för lärare i svenska språket skulle bli betydligt förmånligare om åtminstone en del av dem kunde anordnas vid det föreslagna centret. Detsamma gäller naturligtvis även kurser som anordnats i skandinaviska språk för andra grupper.

På ovan anförda grunder tillstyrker skolstyrelsen förslaget om inrättandet av ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors. Skolstyrelsen hemställer emellertid att det måtte prövas, huruvida verksamheten vid det svensk-finska kulturcentret, som är under byggnad på Hanaholmen i Esbo, och vid det föreslagna språk- och informationscentret skulle kunna koordineras eller centren rent av sammanföras. Verksamhetsformerna för kulturcentret på Hanaholmen kommer enligt betänkandet från utredningen som dryftat ifrågavarande centrums användning att förutom verksamheten i samband med kulturförhållandena mellan Sverige och Finland också omfatta samnordisk verksamhet, och i kulturcentret på Hanaholmen håller man på att bygga många sådana utrymmen (såsom språkstudio, bibliotek, föreläsnings- och grupparbetsutrymmen), som också föreslagits för det nordiska språk- och informationscentret. På denna grundval skulle verksamheten av dessa två

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

centra såsom skilda från varandra vara i hög grad dubbelt och uppenbarligen även mera kostnadskrävande än verksamheten av ett sådant centrum, som skulle handha båda centras funktioner. Till exempel att anordna kurser för lärare vid ett nordiskt centrum som är verksamt i samband med kulturcentret på Hanaholmen skulle tack vare de färdiga inkvarteringsutrymmena vara betydligt lättare och förmånligare än vid ett helt självständigt informationscentrum, som närmast skulle erbjuda endast arbetsutrymmena.

Skolstyrelsen anser det som viktigt att, ifall det föreslagna centret inrättas antingen i samband med kulturcentret på Hanaholmen eller som en självständig enhet, det borde arbeta i fast samarbete med skolstyrelsen, emedan man härigenom skulle kunna garantera direkt förbindelse till skolorna i vårt land och härigenom främja just den verksamhet, för vilken centret föreslås att bli inrättat. Med tanke på samarbete borde skolstyrelsen vara representerad i centrets förvaltning.

Helsingfors den 2 augusti 1973

Paavo Ruuhijärvi
Generaldirektörens ställföreträdare

Jouko A. Rähä
Överinspektör

Helsingin kaupungin suomenkielinen työväenopisto (Helsingfors stads finskspråkiga arbetarinstitut):

— — — anser vi att det är motiverat att grunda ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors enligt medlemsförslaget A 384/k. Vi är övertygade om att det nya centrumet även kommer att effektivt verka för verksamheten vid vårt eget institut.

Helsingfors den 1 oktober 1973

T. O. Kivimäki
Rektor

Helsingfors stads svenska arbetarinstitut:

Varje initiativ som är ägnat att öka förståelsen för och kontakten mellan de nordiska länderna bör hälsas med stor tillfredsställelse. På allt flera håll har man numera insett att en förutsättning för ett aktivt deltagande i nordiskt samarbete för det finskspråkiga Finlands del kräver ökade kunskaper i svenska. Detta är synnerligen viktigt att betona då engelskan synbarligen vid införandet av grundskolan i stor utsträckning kommer att undantränga svenskan.

Den verksamhet förslagsställaren skisserar upp för ett språk- och informationscentrum är välmotiverad och täcker otvivelaktigt ett behov.

Trots detta förefaller det svårt att uttala sig om behovet att inrätta ett särskilt språk- och informationscentrum innan det blivande svensk-finländska kulturinstitutets verksamhet är kartlagd och avgränsad. Troligt är att kulturinstitutet på sitt program kommer att uppta åtminstone några av de uppskisserade verksamhetsformerna såsom information om grannländerna, tillhandahållande av föreläsare och reselektorer och biblioteksverksamhet.

Den verksamhetsform som i speciellt hög grad påkallat direktionens uppmärksamhet är vuxenundervisningen i svenska för finskspråkiga, något som sedan flera år ingår i Helsingfors stads svenska arbetarinstitutets verksamhetsplan. Den nuvarande institutsledningen ser som en av institutets viktigaste uppgifter bibehållandet och utvecklandet av tvåspråkigheten i Finland, något som under de två senaste läsåren bl. a. resulterat i svenskundervisning för ett par särskilda yrkeskategorier — tandsköterskor och journalister. Denna service har visat sig vara utvecklingsduglig och kommer att utökas. Nämnas kan att Helsingfors stads finskspråkiga arbetarinstitut hör sig för om möjligheterna att överföra hela sin svenskundervisning till det svenska broderinstitutet som redan bland sina elever räknar talrika finskspråkiga elever. För många av dessa elever innebär den svenskspråkiga miljön ett välkommet alternativ och en möjlighet att vid sidan av det egentliga undervisningsämnet öva upp eller bibehålla kunskaperna i svenska.

Institutet kommer alltså att under de närmaste åren sträva efter att utvidga svenskundervisningen för finskspråkiga så långt resurserna tillåter. En ordinarie lärartjänst i svenska och ett språklaboratorium liksom filialverksamhet står på institutets önskelista. Om dessa beviljades skulle en del av den viktiga verksamhet ett språk- och informationscentrum kunde erbjuda kunna omhänderhas av Helsingfors stads svenska arbetarinstitut, isåfall i nära samarbete med det blivande svensk-finländska kulturinstitutet.

Direktionen önskar sammanfattningsvis framhålla att

- de uppskisserade verksamhetsformerna är påkallade av ett verkligt behov och sålunda välmotiverade
- behovet av ett särskilt centrum för dessa verksamhetsformer inte är lätt att överblicka förrän det blivande svensk-finländska kulturinstitutets verksamhet kartlagts
- Helsingfors stads svenska arbetarinstitut bland sina framtidsplaner ser svenskundervisningen för finskspråkiga som en synnerligen viktig verksamhetsform som utan alltför stora ekonomiska uppoffringar kan införlivas med institutets undervisningsplan.

Med hänsyn till ovanstående föreslår direktionen att behandlingen

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

av frågan skulle uppskjutas tills det svensk-finländska kulturinstitutets verksamhet inletts och kan överblickas.

Helsingfors den 8 november 1973

För direktionen

Georg C. Ehrnrooth

Ordförande

Märta Tikkanen

Rektor

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete¹:

Delegationen tillstyrker i princip inrättandet av ett språk- och informationscentrum och anser att behovet av ett sådant centrum är onekligt. Eftersom i närheten av Helsingfors, på Hanaholmen i Esbo emellertid på hösten 1974 fullbordas ett finsk-svenskt kulturcentrum, som delvis torde kunna svara för informationsverksamheten och för anskaffningen av undervisningsmaterialet för Sveriges vidkommande, anser delegationen, att man borde undersöka möjligheterna att placera det föreslagna centret i en finländsk högskolestad i inlandet. I detta sammanhang önskar delegationen också påminna om det vid Nordiska kulturkommissionen på sin tid anhängiga projektet för att bringa det finskspråkiga Finland närmare det övriga Norden.

Helsingfors den 16 oktober 1973

Kalervo Siikala

Ordförande

Fredrik Forsberg

Sekreterare

Delegationen för utlandslektorat och språkkursärenden¹:

Delegationen anser förslaget om ett nordiskt språk- och informationscentrum vara betydelsefullt och hoppas att förslaget skall leda till åtgärder. Såsom det nämnes i förslaget, är det sannolikt att intresset för svenska språket har en dominerande ställning i vårt land. Det är emellertid att vänta att även intresset för norskan och danskan ökar. I detta sammanhang bör man inte heller glömma isländskan och det, beträffande antalet personer som talar språket, ringa men litterärt intressanta färiska språket. Förslagsställaren föreslår att lektorerna för danska och norska vid Helsingfors universitet skulle kunna åta sig ytterligare uppgifter vid det planerade centret. I någon utsträckning kan man

¹ Yttrandet översatt från finska.

tänka sig att detta sker, men det bör betonas, att dessa lektorer redan förut har flera extra kurser, av vilken anledning deras arbetskapacitet knappast kommer att räcka. I Finland finns för närvarande bara en lektor för isländska, och han är verksam vid Helsingfors universitet. Han har emellertid varit tvungen att hålla talrika kurser även vid landets övriga universitet. En resande lektor i isländska skulle med tanke på studier i nordistik innebära en betydelsefull förbättring i jämförelse med det nuvarande läget. Delegationen anser, att anställandet av infödda resande lektorer borde vara en av de primära funktionerna för det planerade centret.

En central uppgift för det planerade språk- och informationscentret skulle kunna bli anordnandet av fortbildning för lärare vid grundskolan och vid övriga läroanstalter. Nordiska språk- och litteraturkurser, för vilkas administration delegationen svarar för Finlands del, har visat sig utgöra ett värdefullt tillägg till svensklärarnas utbildning. Dessa kurser är emellertid avsedda närmast för längre framskridna studerande och inte för behoven av lärarnas fortbildning.

Delegationen tillstyrker tanken om språkexamina i nordiska språk. Förutom att ge en tillförlitlig bild av vederbörande persons språkliga kompetens skulle de sannolikt bidra till att stimulera studerande och att förbättra studiemotiveringen.

Delegationen anser som naturligt att det föreslagna centret sammankopplas med kulturcentret på Hanaholmen. Ett idealt arrangemang skulle kanske vara att språk- och informationscentret också placeras i samma utrymmen med det finsk-svenska kulturcentret.

Verksamheten av det föreslagna centret skulle till en stor del rikta sig till medborgarinstitut och till andra anstalter och samfund som meddelar vuxenutbildning samt naturligtvis även till skolor av olika stadier. Delegationen önskar betona, att universiteten inte heller borde lämnas utanför centrets aktiviteter. Delegationen har rätt positiva erfarenheter om de korta kurser i finlandssvensk litteratur och finlandssvenska som under vårterminen 1973 anordnades vid rikssvenska universitet på initiativ av professorerna Virtaranta och Huldén och som finansierades av kulturfonden för Sverige och Finland.

Delegationen anser det föreslagna språk- och informationscentret betraktat i dess helhet som värt understöd och främjande och ansluter sig till de flesta detaljer i förslaget, med ovan anförda kommentarer.

Helsingfors den 20 augusti 1973

Pertti Virtaranta
Ordförande

Kari Tolvanen
Sekreterare

Opettajien keskusjärjestö OK — Lärarnas centralförbund LC r.y.:

LC stöder tanken på att grunda ett språk- och informationsinstitut i Helsingfors, där man framför allt skulle ägna sig åt att främja undervisningen i svenska och de allmänna kunskaperna i svenska — jämte andra nordiska språk — inom det finskspråkiga Finland. Vår organisation vill understryka behovet av ökade kunskaper i praktisk talad svenska, något som i högsta grad skulle gagna det internordiska samarbetet på alla områden. Det är t. ex. uppenbart att finländska organisationer skulle kunna göra sig mera gällande vid nordiska kongresser, ifall deras delegater kunde formulera sig på kongressspråk — vanligen svenska — på ett annat sätt än vad som nu vanligen är fallet.

Vid ett kurscentrum av det slag som nu föreslås skulle man kunna arrangera konversationskurser, planlagda t. ex. speciellt för organisationslivets folk. Vi förutsätter härvid att kurscentralen skulle utrustas med tidsenlig undervisningsmateriel, såsom språklaboratorium, annan AV-materiel, lämpliga utrymmen för grupparbete, ett eget bibliotek o. s. v.

Vår organisation stöder vidare tanken på att ett dylikt kurscentrum i bredd med sin aktivt undervisande verksamhet väl skulle kunna fungera som en central för förmedling av tidsenliga läromedel och angelägen bredvidläsningslitteratur till institut och arbetsgrupper runt om i landet, som sysslar med vuxenundervisning i svenska och andra nordiska språk.

LC ställer sig emellertid mera tveksamt till tanken att ge kurscentralen funktioner av också allmänt informativt slag. Det förefaller vår organisation som om en dylik tudelning av verksamheten skulle kunna leda till splittring av krafterna samt en försvagning av centralens undervisande verksamhet, som vi omfattar som den väsentliga. Dessutom är det uppenbart att flera andra organ och organisationer för närvarande sysslar med information i nordiska frågor, framför allt Pohjola-Norden och de nordiska ländernas ambassader — ett faktum som gör grundandet av ny organisation för dylika frågor diskutabel.

Helsingfors den 14 september 1973

Opettajien keskusjärjestö OK — Lärarnas centralförbund LC r. y.

S. Apajalahti
Ordförande

Pentti Jänkälä
Verksamhetsledare

Svensklärarna i Finland r.f.:

Svensklärarna i Finland r.f. anser att ett nordiskt språk- och informationscentrum av det slag som planerats i ovannämnda medlemsförslag skulle vara av stort värde för föreningens medlemmar i deras arbete som den nordiska kulturens förmedlare i vårt land.

Som stöd för detta ställningstagande vill föreningen framhålla följande fakta.

Svensklärarna i Finland r. f. har för närvarande över 1 300 registrerade medlemmar, av vilka c:a 25 procent arbetar i helsingforstrakten. Antalet läroverkselever i Finland är över 300 000. I den kommande grundskolan, som är genomförd 1977, kommer varje finskt barn att få undervisning i svenska under tre års tid på högstadiet. Antalet grundskole- och gymnasieelever anses då vara c:a 600 000. Redan dessa grundfakta visar vilken central ställning svensklärarna har när man i Finland vill försöka minska den språkliga isoleringen samt sprida information om de nordiska grannländerna och det nordiska samarbetet.

I detta arbete behöver svensklärarna allt tänkbart stöd. I Helsingfors finns sådana utmärkta informationscentra som t. ex. British Council och Goethe Institut. Varför inte ett nordiskt kultur- och informationscentrum?

Informationsverksamhet: Information om de nordiska länderna och de olika samarbetsformerna borde koordineras och denna verksamhet vidareutvecklas. Tack vare kulturavtalet har det uppstått ökad samordning på kulturpolitikens område. Ändå har svensklärarna ofta haft svårigheter att snabbt och behändigt få nödvändiga uppgifter t. ex. om olika kurser, studie-, praktiserings- och stipendiemöjligheterna i grannländerna. Föreningen beklagar att svenska ambassaden inte längre har en kulturattaché som skulle sköta detta verksamhetsområde och samarbete med lärarna. Föreningen har även länge varit förvånad över att Svenska institutet inte verkar i Finland där det råder en stor efterfrågan på information av det slag som detta institut sprider.

AV-material: Den moderna svenskundervisningen har stor brist på AV-material: böcker, tidningar för extensivläsning, bandat material, skivor, filmer, diabilder, broschyrer etc. AV-material gör undervisningen effektivare och mera levande samt skapar motivation och intresse hos eleverna. Detta är en nödvändig förutsättning för att kunna nå de nuvarande målen för språkundervisningen. Det bör även framhållas att enligt språkundervisningens målsättning hör det till lärarens uppgifter att bland sina elever sprida kännedom om *alla* de nordiska länderna. Läroböckerna innehåller artiklar om grannländerna men tyvärr är det ofta mycket svårt att få AV-material (musik, bilder, filmer, språkprov etc.) om Danmark, Norge, Island och Grönland.

Reselektorverksamhet: Svensklärarna och deras elever har varit mycket nöjda med de reselektors arbete, vilka har besökt våra skolor. Deras lektioner har betytt efterlängtdad omväxling i skolarbetet och de har lyckats föra den främmande kulturen närmare eleverna. Tyvärr har besöken dock varit alldeles för få och för korta. Föreningen Pohjola-Norden har försökt sköta reselektorverksamheten i vårt land men den har inte kunnat utveckla denna på grund av bristande ekonomi. I detta nu är situationen problematisk: skolorna får stå i kö många år

innan det är deras tur att ta emot en reselektor. Antalet reselektorer borde mångdubblas.

Helsingfors den 30 september 1973

Signild Nylund
Ordförande

Maire Hokkanen
Sekreterare

Svenska folkskolans vänner:

---

1. Förslaget synes vara väl motiverat och förordas därför. Vid upp- rättandet av nya institutioner synes det dock vara angeläget att pröva, huruvida nya initiativ kan förenas med något annat liknande projekt. Även om det till Hanaholmen planerade kulturcentret främst kommer att betjäna kultursamarbetet mellan Finland och Sverige, borde sannolikt övervägas om inte ett samnordiskt projekt som här föreslås borde kunna anknytas till denna nya och från början sannolikt välutrustade institution.

2. För Svenska folkskolans vänner är det angeläget att betona, att också finlandssvenskarna har behov av att den föreslagna institutionen kommer till stånd. Undervisningen i danska, norska, isländska och färö- iska är särskilt angelägna för finlandssvenskarna.

3. De föreslagna reselektorerna kunde med fördel representera olika regionala varianter av svenskt riksspråk (centralsvenska, skånska, väst- svenska, norrländska o. s. v.), vilka i likhet med finlandssvenskan är accepterade former av svenskt riksspråk.

4. Vuxenutbildningen har särskilda behov av för vuxna lämplig studiemateriel, till vars framställning den nya institutionen kunde med- verka.

5. Det är tänkbart att nya former av språkprov vore en form för verksamheten. I så fall är det dock nödvändigt, att de nya språkprovens karaktär och kompetensvärde koordineras eller ställes i relation till de olika språkprov som redan förekommer i Finland (statens s. k. "lilla" och "stora" språkprov, universitetens språkprov, translatorexamen etc.)

6. En viktig uppgift för det föreslagna centret är av allt att döma också att medverka till att de ännu rådande, rätt allmänna negativa atti- tyderna till kunskap i svenska eller "skandinaviska" skulle förändras.

Helsingfors den 28 september 1973

Svenska folkskolans vänners styrelse
Enligt uppdrag:

Ragnar Mannil
Sekreterare

Svenska studieförbundet:

Svenska studieförbundet finner det väckta medlemsförslaget vara välmotiverat och förordar därför att förslaget förverkligas. I synnerhet finner förbundet en ökad vuxenundervisning i svenska språket vara av behovet påkallat, särskilt med beaktande av servicepersonal inom affärslivet, poliser m. fl. liknande kategorier. Förbundet anser även att det för det planerade språkcentret vore en viktig uppgift att framställa studiematerial innefattande jämväl AV-material som kunde komma till användning också i det frivilliga bildningsarbetet inom studiecirklar.

Helsingfors den 28 september 1973

Svenska studieförbundet r.f.

Ragnar Mannil

Ordförande

Sigvard Baijars

Sekreterare

Työväen sivistysliitto TSL r.y. (Arbetarnas bildningsförbund ABF r.f):

Työväen sivistysliitto anser det tilltagande intresset för studier i nordiska språk samt för litteratur och audiovisuellt material vilka omnämnts i motiveringarna för förslaget vara värda större uppmärksamhet än tidigare. Enligt TSL:s åsikt kan det dock finnas bättre alternativ för att uppfylla de nämnda kraven på ett sätt som skulle tillfredsställa alla befolkningsgrupper och alla delar av Finland än att grunda ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors.

Informationsverksamhet

I ett tillägg till förslaget föreslås att informationsverksamheten skulle omfatta av nämnda språk- och informationscentrum företagen informations-spridning om studiemöjligheterna, studieresor och praktikantplatser samt stipendier. TSL:s åsikt är att största delen av dessa uppgifter hör till yrkesvägledningen och de olika skolformerna. För tillfället sköts dessa uppgifter av nämnda organ, fastän det skulle vara önskvärt att informationsförmedlingen utvidgades och effektiviserades.

Förmedlingen av allmän information anser TSL vara regeringarnas uppgift. Så har det varit hittills och det gäller också de i bilagorna omnämnda informationscentra.

Utbud av studiematerial

Työväen sivistysliitto fäster uppmärksamhet vid den vidsträckta omorganiseringen av studiematerialutbud som pågår i Finland, som resultat av vilken sannolikt kommer att bildas en statlig institution som kommer att betjäna kommunala av-centraler och tillfredsställa övriga av-behov.

Biblioteksverksamhet

I synnerhet i fråga om bibliotekstjänster bör uppmärksamhet fästas vid att biblioteket enligt förslagsbilagan enbart skulle komma att betjäna huvudstadsområdet, som med tanke på både vetenskapliga och andra bibliotekstjänster är betydligt bättre ställt än största delen av det övriga Finland. Fjärrutlåningsverksamheten är naturligtvis en möjlighet att anordna behövlig service, men den kan skötas effektivt också genom att centralisera verksamheten i landskapsbibliotek.

Språkkurser

Behovet av att studera det svenska språket har ökat i hela landet och bland alla befolkningsgrupper. På grundval av Työväen sivistysliittos mångsidiga kursutbildningsverksamhet kan sägas att kursverksamheten inte kan koncentreras på ett ställe, och de i förslagsbilagan planerade utrymmena ger inga möjligheter därtill. Vidare är lärarfrågan helt olöst. TSL anser att vuxenutbildningen bör närmast ges i uppdrag till studiecentra och folkhögskolor samt medborgar- och arbetarinstitut. För att tillfredsställa behovet av lärare i språkundervisningen finns billigare och mera praktiska lösningar än vad som föreslagits i förslagsbilagan. Enligt TSL:s åsikt bör reselektorernas arbete, ifall sådana ämbeten skall grundas, förverkligas av kommunala vuxenutbildningsorgan och studiecentra.

Hänvisande till det ovan anförda förenar Työväen sivistysliitto TSL r.y. sig om det i Nordiska rådets medlemsförslag A 384/k framförda önskemålet att behovet av undervisning i svenska och andra nordiska språk borde utredas. men anser dock att det på basen av de framförda motiveringarna inte finns någon anledning att grunda ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors.

Helsingfors den 14 september 1973

Työväen sivistysliitto TSL r.y.

Olavi Hurri
Generalsekretärerare

Veikko Jauhiainen
Kultursekretärerare

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö — Samverkande bildningsorganisationerna r.y.¹:

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö — Samverkande bildningsorganisationerna r.y. tillstyrker inrättandet av ett förslagsenligt nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors. Även inom den fria bildningsverksamheten har man iakttagit den i förslagets motivering nämnda bristen på lämpligt audiovisuellt läro- och bredvidläsningsmaterial för undervisning i svenska samt det ökande intresset för studier i svenska språket. Detta intresse torde i en framtid ökas genom möjligheten att vid den fria bildningsverksamhetens läroanstalter studera vid kurser som förbereder för avläggande av grundskolans lärokurs.

Det planerade centrets uppgifter föreslås bli informationsverksamhet, anskaffning och utlåning av undervisningsmaterial, biblioteksverksamhet samt anordnande av egna språkkurser, genom vilka åtgärder man strävar efter att främja studierna i svenska och i de övriga nordiska språken i vårt land. Enligt de Samverkande bildningsorganisationernas åsikt har man härvid emellertid inte fäst tillräcklig uppmärksamhet vid de vuxenstuderandes behov med tanke på hela landet, ty de planerade språklaboratoriekurserna samt av resande svensklektorer om kvällarna anordnade intensivkurser kan betjäna enbart Helsingfors samt rätt få andra orter årligen. Eftersom svenska studeras i nästan alla kommuner i vårt land vid den fria bildningsverksamhetens olika läroanstalter och studiecirklar är behovet av för vuxna avsett läro- och bredvidläsningsmaterial mycket stort. Således vill Samverkande bildningsorganisationerna föreslå, att till uppgiftsdefinitionen för ett nordiskt språk- och informationscentrum lägges ett särskilt omnämnande av anskaffning och utlåning av tillräckligt för vuxenundervisning lämpligt audiovisuellt läro- och bredvidläsningsmaterial.

Vid institutionens planläggning borde man undvika onödig parallellitet med befintliga institutioner och organisationer samt iakttaga helhetsutvecklingen inom området.

Emedan språk- och informationscentret i främsta rummet skulle betjäna vuxna studerande, önskar Samverkande bildningsorganisationerna speciellt betona, att centrets verksamhet borde planeras i samarbete med den fria bildningsverksamhetens organisationer och institutioner samt utnyttja dessas redan befintliga verksamhetsnät som täcker hela landet.

Helsingfors den 25 september 1973

Martti Koljonen
Ordförande

Marjatta Suuronen
T. f. generalsekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Förbundet Pohjola-Norden:

Såsom framgår av tillägget till medlemsförslaget har man på Förbundet Pohjola-Norden kunnat konstatera en ökande efterfrågan på både språkmaterial och allmänt informationsmaterial som kunde användas vid huvudsakligen svenskundervisningen i skolor och institut i Finland. Samtidigt kan man glädjande nog se att det nordiska samarbetet har lett till ett intresse att få undervisning också i danska och norska — något som förefaller svårt att ordna med nuvarande resurser.

Svenskans ställning i den finska skolan håller på ett oroväckande sätt på att försämrats, trots det stora behov av svenskkunskaper som har konstaterats. Ytterst få kommuner och skolor ser ut att välja svenska framför engelska som första främmande språk, vilket innebär att svenskan kommer in i läroplanen först i grundskolans sjunde årskurs, och även då med ett relativt litet timantal. Detta kan väntas ytterligare öka trycket på vuxenutbildningen.

Det kan synas som om behovet av ett nordiskt språk- och informationscentrum vore störst just inom den rent språkliga sektorn. Till det kan dock tilläggas att också språkstudier kräver att man lär sig mera om de länder där språket eller språken talas. Enligt Förbundet Pohjola-Nordens åsikt är det av största vikt att undervisningen i svenska, danska och norska också innefattar omfattande realia-undervisning om alla de nordiska länderna och om det nordiska samarbetet. I dagens läge har det visat sig att varken Pohjola-Norden eller de nordiska ländernas ambassader har tillräckliga resurser att tillfredsställa efterfrågan på behövt informationsmaterial. Svensklärarna har fått ty sig till de broschyrer de eventuellt kommer över på resebyråerna.

Det är uppenbart att ett nordiskt språk- och informationscentrum skulle komma att tangera ett flertal redan existerande institutioner. Utöver de ovannämnda — Pohjola-Norden och ambassaderna — kan man nämna Hanaholmens kulturcentrum, skolstyrelsen och olika bildningsförbund och organisationer för vuxenutbildning. Ingen av dessa kan ensam bedriva den verksamhet som skisserats upp för språk- och informationscentret, men det är uppenbart att ett nära samarbete med dem måste bli aktuellt. Detta gäller inte minst Hanaholmens kulturcentrum, med vilket man kanske rentav kunde tänka sig att vid behov utbyta personal och utrymmen, t. ex. vid anordnandet av olika specialkurser. En organisatorisk anknytning till Förbundet Pohjola-Norden vore motive-rad. Ytterligare borde man sträva till ett samarbete med Helsingfors universitet i fråga om lingvistisk och språkpedagogisk forskning. De lektorer i danska, norska och isländska som verkar vid universitetet kunde även anknytas till språk- och informationscentret i den mån de har tid och möjlighet. På längre sikt borde man dock sträva till att

centret skulle ha egna danska och norska lika väl som svenska reselektorer.

En central synpunkt är att verksamheten inte får koncentreras enbart till Helsingfors. Centret måste kunna tillhandahålla material och vid behov lärare till alla orter i Finland som framställer sådana önskemål, och av en sådan service måste man kräva att den är snabb och effektiv. Varje år när svensklärarna har sina studiedagar i Helsingfors borde centret också stå till tjänst med en komplett utställning av relevant studiematerial.

En verksamhetsform som inte nämns i de ursprungliga planerna, men som skulle svara mot ett stort behov, är anordnande av fortbildningskurser för lärare i svenska, och därutöver eventuelit organiserande av studiebesök till de andra nordiska länderna för både lärare och studerande. Centret kunde på det sättet ta över en del verksamhetsformer som nu hör till Förbundet Pohjola-Norden, och på så sätt lätta förbundets arbetsbörda.

En sådan utökning av den planerade verksamheten skulle givetvis påverka dimensioneringen av det nordiska språk- och informationscentret. Det förefaller även annars som om dimensioneringen var alltför knapp enligt det ursprungliga förslaget, och en ökning vad beträffar både personliga resurser och utrymmen förefaller motiverad.

Sammanfattningsvis kan sägas att Pohjola-Norden

- tillstyrker grundandet av ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors;
- betonar att språkundervisningen utöver svenska även bör omfatta danska och norska och i mån av behov isländska, och att den bör innefatta också en betydande realia-undervisning;
- betonar att centret bör betjäna hela Finland;
- föreslår att dimensioneringen ökas i fråga om både personal och utrymmen.

Helsingfors den 28 september 1973

Tuure Salo
Ordförande

Veikko Karsma
Verkställande direktör

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet:

— — — Statsministerens kontor. Dette departement har anmodet Utenriksdepartementet om å forelegge saken for Rådet for Norgesinformasjon, og Utenriksdepartementet har i brev av 10. mai 1973 meddelt at Rådets arbeidsutvalg er kommet til at saken ikke gir foranledning til noen uttalelse fra Rådet.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil for sin del uttale:

Utgangspunktet for medlemsforslaget er de problemer som Finlands språklige særstilling medfører når det gjelder deltakelse i det nordiske samarbeidet. Forslagsstillerne viser til den fremstilling som er gitt i Tillegg til medlemsforslaget, d. v. s. Pohjola-Nordens PM angående opprettelse av et nordisk språk- og informasjonssentrum i Helsingfors. Det redegjøres her for undersøkelser som viser at tilbudet om svensk-undervisning for voksne på langt nær tilfredsstiller behovet, og det fremholdes at de kulturelle og økonomiske kontaktene i Norden spiller en stadig større rolle som motivering for tilegnelse av kunnskaper i svensk. Sett fra et nordisk synspunkt er dette en gledelig utvikling, og for den videre utvikling av det nordiske samarbeidet vil det være viktig å komme denne interessen i møte.

Kirke- og undervisningsdepartementet stiller seg imidlertid tvilende til om opprettelse av et nordisk språk- og informasjonssentrum er den riktige vei å gå i denne sammenheng. Det fremgår av de foreliggende dokumenter at det først og fremst er spørsmål om undervisning i svensk språk, selv om det i noen grad også er tale om de øvrige nordiske språk. I Pohjola-Nordens PM fremholdes det at det er behov for en ny og mer moderne undervisningsmetodikk og mer effektive læremidler enn det som den tradisjonelle svenskundervisningen i Finland har benyttet seg av. Så vidt departementet kan bedømme, er det i tilfelle her tale om behov for et kontinuerlig utviklingsarbeid på linje med det som skjer innenfor andre sentrale undervisningsfag i skole og voksenopplæring. En slik oppgave synes både prinsipielt og praktisk å burde løses som ledd i det offentliges løpende pedagogiske reformarbeid heller enn gjennom et sentrum som det foreslåtte. Et slikt sentrum ville forøvrig — særlig hvis forslaget fra Pohjola-Norden skulle legges till grunn — neppe ha forutsetninger for å påta seg oppgaver av den karakter og av det omfang som ville være påkrevet i denne sammenheng.

Det er åpenbart at et samarbeid med de øvrige nordiske land — og først og fremst med Sverige — vil kunne by på fordeler i dette arbeidet, men dette kan etter departementets oppfatning mest hensiktsmessig skje gjennom direkte kontakt mellom de respektive lands undervisningsmyndigheter. Kirke- og undervisningsdepartementet er kjent med at det allerede er etablert et nært samarbeid mellom finske og svenske undervisningsmyndigheter med sikte på undervisning for finlendere bosatt i Sverige. Forutsetningene antas dermed å være til stede også for å ta opp spørsmålet om utviklingen av utvidede tilbud om svenskundervisning for finskspråklige i Finland. Videre tør det være grunn til å anta at resultatene av arbeidet med svenskundervisning for finlendere bosatt i Sverige også vil kunne utnyttes i Finland.

Oppgavene for sentret er i Pohjola-Nordens PM sammenfattet i fire punkter, som det kan være grunn til å vie enkelte kommentarer.

1. Informasjonsvirksomhet, som i hovedsak skulle ta sikte på å gi opplysninger om muligheter for studier, studiebesøk og praksis i de andre nordiske land, og om tilgjengelige stipendier. Etter departementets mening bør denne form for informasjon kunne ordnes gjennom samarbeid mellom undervisningsmyndighetene. I denne sammenheng kan det også vises til brosjyren "Att studera i Norden", som gir en bred

oversikt over studiemuligheter og studiesosiale tiltak. Supplerende informasjonstiltak vil ved behov kunne drøftes blant annet i den nordiske kulturavtalens organer.

2. Anskaffelse av læremidler

Pohjola-Norden fremholder at svensk ville bli helt dominerende når det gjelder etterspørsel etter læremidler for språkundervisning. På denne bakgrunn synes det mer hensiktsmessig at disse spørsmål tas opp på bilateral basis mellom Finland og Sverige enn å kanalisere oppgavene gjennom et nordisk sentrum. Utviklingen av formålstjenlige læremidler for svenskundervisningen antas under alle omstendigheter å måtte inngå som ledd i finske undervisningsmyndigheters regulære pedagogiske utviklingsarbeid, jfr. det som er sagt i den generelle kommentar til medlemsforslaget ovenfor, og et direkte samarbeid med Sverige tør også av denne grunn være å foretrekke. Departementet nærer dessuten tvil om hensiktsmessigheten av å sentralisere læremiddeltilbud innenfor et så sentralt fag som svensk til et sentrum. Det naturlige turde være at slike tilbud ble tilgjengelige som en integrert del av tilbudet ved regionale/lokale pedagogiske servicesentra der slike måtte finnes. I den grad det blir spørsmål om læremidler for undervisning i andre nordiske lands språk, bør også dette kunne tas opp gjennom bilaterale kontakter.

3. Biblioteksvirksomhet

Også på dette punkt, som har nær sammenheng med det foregående, antar departementet at en desentralisert virksomhet f. eks. gjennom skole- og folkebibliotek vil være å foretrekke.

4. Språkkurser

Under dette punkt er det i Pohjola-Nordens PM særlig pekt på behov for voksenundervisning i svensk. Departementet formoder at man vil nå lenger om slik virksomhet organiseres gjennom det offentlige regulære voksenopplæringstilbud, gjennom folkeopplysningsorganisasjoner o. l. Departementet antar at dette kan medføre økt behov for etter- og videreutdanning av lærere, og at det i denne sammenheng kan bli aktuelt å drøfte spesielle samarbeidstiltak med andre nordiske land — eksempelvis spesielle kursopplegg i disse landene. Departementet er ellers kjent med at Kommissionen för Hanaholmen kulturcentrum i sin innstilling (Kommittébetänkande 1973: 2 s. 14) har foreslått at kurser i blant annet svensk språk og kultur skal inngå som ledd i sentrets virksomhet.

Med tanke på språkkurser i distriktene er det pekt på at det bør knyttes skandinaviske reiselektorer til det foreslåtte sentrum. Departementet mener at en reiselektortjeneste bør kunne organiseres uten at det skjer i tilknytning til et språk- og informasjonssentrum.

I motiveringen for forslaget om å opprette et nordisk sentrum i Helsingfors henviser Pohjola-Norden også til de språk- og kultur-sentre som land innenfor de engelske og tyske språkområdene har etablert med sikte på blant annet å fremme studiet av de respektive språk.

Denne henvisningen synes ikke helt relevant som argument for å opprette et lignende nordisk sentrum, blant annet fordi svensk språk og forbindelsene med Sverige står i en ganske annen stilling enn de engelsk- og tysktalende land.

I Pohjola-Nordens motivering er det likeledes henvist til artikkel 3, punkt d., i den nordiske kulturavtalen hvoretter avtalepartene skal fremme undervisningen i de andre nordiske lands språk, kultur og samfunnsforhold. Heller ikke denne henvisningen synes helt adekvat i den foreliggende sammenheng, idet den refererte bestemmelse først og fremst må antas å ta sikte på tiltak som den enkelte avtalepart skal iverksette i sitt eget land.

Som det fremgår av det foregående, mener Kirke- og undervisningsdepartementet at de oppgaver som aktualiseres gjennom medlemsforslaget både prinsipielt og praktisk best lar seg løse dels som en integrerende del av det offentliges normale utdanningstilbud — og i noen grad eventuelt gjennom opplysningsorganisasjoner o. l. — dels gjennom direkte bilateralt samarbeid med andre nordiske land, i første rekke Sverige. Videre kan det være aktuelt å ta opp enkelte spørsmål i kulturavtalens organer. Som fremholdt innledningsvis i denne uttalelsen, ser departementet det som en gledelig utvikling at interessen for andre nordiske lands språk i Finland er økende, og at det er viktig for videreføringen av det nordiske samarbeidet at denne interessen imøtekommes. I tråd med dette og det som ellers er sagt foran, vil departementet stille seg positivt til drøfting av eventuelle bilaterale arrangementer for å imøtekomme interesse for undervisning i norsk i Finland.

Oslo, 15. juni 1973

Etter fullmakt

Olav Hove

Thomas Mauritzen

Norsk lektorlag har i skrivelse den 21 juni 1973 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norsk lærerlag har i skrivelse den 20 juni 1973 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Samnemnda for studiearbeid:

Samnemnda for studiearbeid er godt kjent med at det er språklige problem når det gjelder Finland og det nordiske samarbeidet, og mener at tiltak som kan lette dette og gjøre dansk, norsk og svensk mer tilgjengelig for det finskspråklige Finland er verdifullt.

Styret i Samnemnda for studiearbeid gir derfor sin tilslutning til forslaget om et nordisk språk- og informasjonssentrum i Helsingfors.

Oslo, 2. juli 1973

Samnemnda for studiearbeid

Petra Slettevold

S v e r i g e**Svenska institutet:**

Det synes finnas goda motiv för att utreda förutsättningar för och framlägga förslag till grundandet av ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors. Enligt förslaget skall som en deluppgift för ett sådant centrum ingå viss allmäninformation om de nordiska länderna. Då detta är en uppgift som kan beröra svenska institutets verksamhetsområde skulle institutet sätta värde på att kunna följa den fortsatta utredningen, speciellt i de delar av utredningen som berör centrumets tilltänkta allmäninformativa verksamhet. Utredningen kan här komma att beröra principiella frågor av mycket stor vikt rörande informationen inom Norden om de nordiska länderna. Enligt institutets mening bör dessa principfrågor utredas i ett större sammanhang.

Stockholm den 11 juli 1973

Per-Axel Hildeman

Skolöverstyrelsen:

I Sverige bor för närvarande cirka 300 000 icke-svenska nordbor, varav de flesta är finländare. I svensk grundskola finns cirka 35 000 elever från Finland och cirka 12 000 elever från Danmark, Norge och Island. Den gemensamma arbetsmarknaden har inneburit ökade kontakter mellan Sverige och det övriga Norden, främst Finland. Den stora finska invandringen till Sverige har betytt att stora insatser måst göras inom ramen för anpassningspolitiken för att tillgodose de finska invandrarernas behov av språkundervisning, såväl inom det allmänna skolväsendet som inom vuxenundervisningen.

Undervisning i svenska som främmande språk har bedrivits i Sverige i flera decennier. I samband med den stora arbetskraftsinvandringen till Sverige i mitten av 1960-talet beviljades statsmedel för en stor satsning på svenskundervisning genom studieförbunden för i Sverige mera varaktigt bosatta invandrare. Undervisningen blev därigenom avgiftsfri för invandrare. Alltsedan 1960-talets mitt har också såväl SÖ, som enskilda studieförbund som läromedelsförlag gjort insatser för att främja den pedagogiska utvecklingen inom ämnet svenska som främmande språk.

En av förutsättningarna för detta utvecklingsarbete har varit vetskapen om att undervisningen i svenska för i Sverige bosatta invandrare i mycket måste skilja sig från den undervisning i svenska som bedrivs utomlands vid såväl utländska universitet som skolor. Betydande satsningar har därför gjorts för att ge bättre möjligheter för invandrare att delta i svenskundervisning. Genom den lagstiftning som träder i kraft den 1 juli 1973 och genom vilken utländska arbetstagare får rätt till ledighet och lön för 240 timmars svenskundervisning förbättras ytterligare möjligheten för invandrare att erhålla språkundervisning. En sådan undervisning underlättas och förstärks om invandrarna redan i sina hemländer har haft kontakt med det svenska språket.

Det medlemsförslag som väckts i Nordiska rådet angående ett nordiskt språk- och informationscentrum som skulle innebära en förstärkning av ämnet svenska i Finland skulle enligt SÖ:s mening vara ytterst betydelsefullt för främjande av det nordiska samarbetet och kontakterna inom Norden, särskilt mellan Finland och Sverige.

Genom utvecklingen av ämnet svenska som främmande språk i Sverige där tonvikten numera ligger på det talade språket, på förmågan att höra, tala och förstå och den praktiska användningen av språket har ämnet fått en annan utformning här än i den mera teoretiska undervisning som bedrivs i t. ex. Finland.

En ökad satsning i Finland på utveckling av ämnet svenska som främmande språk och på en vidgad kursverksamhet, där tonvikten läggs på det talade språket och den muntliga färdigheten skulle kunna bidra till ökade kulturella och ekonomiska kontakter mellan Finland och Sverige samt skapa motivation och intresse för vidare svenskstudier för finländare vilka vistas i Sverige kortare eller längre tid.

Enligt SÖ:s mening föreligger det ett allmänt behov av bättre kunskaper i nordiska språk, sambruk och anpassning av läromedel och information om nordiska länder. Detta behov är särskilt starkt i Sverige med invandrare från bl. a. alla nordiska länder, särskilt från Finland. Ett behov finns också att samordna samefrågor som berör språk, läromedel och information.

I Sverige finns också behov av att på lämpligt sätt underlätta för nordiska invandrare att kunna behålla och utveckla sina hemspråk. Möjligheten att få undervisning i hemspråk i skolan utnyttjas alltmer och

skapar behov av lämpliga studiegångar och läromedel. Detta gäller speciellt undervisning i finska som hemspråk. Ett språk- och informationscentrum skulle eventuellt kunna hjälpa till att delvis täcka ett sådant behov av läromedel. Där skulle också kunna utarbetas lämpligt material som gör det möjligt för invandrare i Sverige att hålla kontakten med hemlandet levande. Därvid bör man särskilt beakta barn och ungdoms behov av språkmaterial: böcker, tidskrifter, ljud och bildmaterial. Ett utnyttjande av bandade radio- och TV-program för sambruk bör t. ex. aktualiseras.

Beträffande fortbildning bör språkcentret kunna ge möjlighet för finska lärare att förkovra sig i svenska och bör även kunna ge tvåspråkiga lärare i Sverige samt lärare i svenska för vuxna invandrare möjlighet att delta i fortbildningskurser i finska och finsk kultur.

I Sverige har de senaste åren producerats ett flertal läromedelpaket och enstaka läromedel för undervisningen i svenska för invandrare. Det synes vara en angelägen uppgift för centret att tillhandahålla och presentera dessa i Finland. Tanken på att centret skulle ha en permanent utställningsverksamhet av läromedel och annat material för påseende och avlyssning finner SÖ tilltalande. I övrigt finner SÖ centrets arbetsuppgifter väl beskrivna. Det vore också värdefullt, om man i enlighet med förslaget kunde knyta reselektorer till verksamheten. En del av de planerade kurserna och informationsmötena kunde med fördel ordnas för barn och vuxna med nära anknytning till Sverige.

Informationsverksamhet bland barn och föräldrar som står i begrepp att flytta till Sverige borde få ett stöd i det föreslagna centret.

SÖ vill således tillstyrka medlemsförslaget till Nordiska rådet angående inrättande av ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors med de uppgifter som anges i PM till förslaget.

Stockholm den 15 juni 1973

Jonas Orring

Monica Boye-Møller

Universitetskanslerämbetet:

UKÄ har inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten och högskolan i Linköping. Samtliga rektorsämbeten har hört respektive utbildningsnämnd. Utbildningsnämnderna vid universiteten i Uppsala och Stockholm har inhämtat yttranden från respektive institution för nordiska språk (*se nedan*).

I förslaget redovisas goda skäl för en förstärkning av resurserna för svenskundervisning i Finland. Den föreslagna språkkursverksamheten är huvudsakligen koncentrerad till grundskole- och gymnasienivå. När

det gäller universitetsnivån vill UKÄ peka på att det samarbete som förekommer i regel sköts direkt av svenska och finska universitet.

Skulle en utredning av förutsättningarna för inrättande av ett nordiskt språk- och informationscentrum komma till stånd anser UKÄ att en sådan också bör kunna omfatta en granskning av möjligheterna att de tänkta resurserna i stället knyts till något befintligt eller kommande organ med likartade uppgifter.

Stockholm den 20 augusti 1973

För universitetskanslern

Kerstin Lindahl-Kiessling

Olof Eliason

Svenska ambassaden i Helsingfors:

I motiveringen till förslaget spelar behovet i finska skolor av material, avsett för undervisningen i svenska språket, en stor roll. Det är också ambassadens erfarenhet, att önskemålen om hjälp med sådant material är större än tillgången. Ur svensk synpunkt kan jag inte se, att en ökning i omfattningen av tillhandahållandet av sådant material skulle utgöra något principiellt problem. Däremot torde en institutionalisering av det slag som förslaget avser, kräva, att finska vederbörande drar upp riktlinjerna för i vilken utsträckning material från och om Sverige kan och bör användas i finska skolor.

I förslaget talas om ett språk- och informationscentrum. Det är enligt min åsikt tveksamt om språk- och informationsaspekterna bör kombineras. Så till vida kan språkundervisningen i Finland givetvis ses som en med den internordiska informationen förknippad fråga som ökade kunskaper i de övriga nordiska språken och kanske då främst svenskan för närvarande synes vara det mest realistiska alternativet, när det gäller att öka det finstalande Finlands möjligheter att kommunicera med och tillgodogöra sig information om de övriga nordiska länderna. Men det är också uppenbart, att kriterierna på material avsett för språkundervisning och material avsett för information måste bli delvis mycket olika. I varje fall om det föreslagna centret självt skulle spela en mera aktiv roll, vad gäller kartläggandet av informationsbehoven och initierandet av materialframställning, förefaller kombinationen av språk- och informationsaspekterna praktiskt svårrealiserbar. Däremot är det naturligt, att ett språkcentrum också har betydande mängder informationsmaterial för den passiva distribution som kan vara motiverad i samband med den övriga servicen. Det förefaller också logiskt att ett sådant centrum besvarar frågor som rör studier i de berörda länderna.

Tanken att centret skulle drivas i nordisk regi är tilltalande men den mest angelägna motiveringen för dess existens synes alltså vara svensk-undervisningens behov i Finland. En nordisk satsning på ett projekt som detta måste rimligtvis garantera varje nordiskt land en likvärdig roll, när det gäller verksamhetens omfattning och inriktning. Ett till Helsingfors förlagt centrum av åsyftat slag skulle, antingen detta var avsett eller inte, komma att i huvudsak syssla med de svensk-finska förhållandena. Det synes därför vara mera lämpligt att driva ett eventuellt centrum, i varje fall om man lägger huvudvikten vid dess betydelse för språk-undervisningen, som en svensk-finsk institution.

Det måste emellertid också anses angeläget, att man inte, om det kan undvikas, utökar den redan ganska rika floran av kontaktorgan för nordiska eller svensk-finska förbindelser med en helt ny organisation. Det nära samarbete med det blivande svensk-finska kulturinstitutet som förutsätts i förslaget kan enligt min mening med fördel drivas därhän, att man låter språkcentret, om det kommer till stånd och om man låter det få enbart svensk-finsk karaktär, bli en del av kulturinstitutets verksamhet. Dels får det därigenom en fastare och mera naturlig organisatorisk bas, dels minskar risken för dubbelarbete och förvirrande hänvisningar från den ena institutionen till den andra.

Våra synpunkter kan alltså sammanfattas så:

1. vi är införstådda med behovet av ökade resurser i form av — framför allt — material i syfte att förbättra den service, när det gäller rikssvenska hjälpmedel för undervisningen i finska skolor, som kan anses befogad,
2. denna service bör snarare ges karaktären av ett svensk-finskt samarbete än ett nordiskt,
3. detta samarbete bör kunna ske inom ramen för det blivande svensk-finska kulturinstitutets verksamhet.

Det bör tilläggas, att även behovet av informationsmaterial på svenska och finska, producerat för Finland (och i tillämpliga fall övriga nordiska länder), är utomordentligt stort. Det synes emellertid vara angeläget att all verksamhet som bör avstämmas med departementets informationspolicy (och hit hör givetvis en stor del av produktionen och spridningen) stannar hos ambassaden. Om denna i större utsträckning än hittills skulle berövas direkt kommunikation med den informationssökande allmänheten, skulle dessutom många, också i andra sammanhang viktiga kontakter kanske aldrig komma till stånd.

Helsingfors den 16 maj 1973

Göran Ryding

Uppsala universitet, språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd, har den 18 maj 1973 med hänvisning till institutionsgruppsnämndens i svenska yttrande av den 9 maj 1973 (se nedan) förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Uppsala universitet, institutionsgruppsnämnden för svenska:

Det är välkänt att efterfrågan på undervisning i svenska i Finland ökat avsevärt på alla nivåer under de senaste åren. Bl. a. av detta skäl skulle ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors med de föreslagna uppgifterna vara av stort värde. Förslaget tillstyrkes varmt. I detta ärende har undertecknad haft samråd med studierektorn för blockämnet svenska, docent Jan Stenkvist.

Uppsala den 9 maj 1973

På institutionsgruppsnämndens i svenska vägnar

Lennart Moberg
Prefekt

Uppsala universitet, institutionen för nordiska språk tillstyrker i skrivelse av den 18 maj 1973 livligt medlemsförslaget.

Lunds universitet, humanistiska fakultetens språkvetenskapliga sektion, instämmer i skrivelse den 15 juni 1973 i dess utbildningsnämnds yttrande av den 21 maj 1973 (se nedan).

Lunds universitet, språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd:

Det har ofta konstaterats att finska studerande, som påbörjar studier vid svenska universitet, upplever betydande, för dem själva överraskande, språksvårigheter. Detta synes bekräfta vad som anförs i det framlagda förslaget angående behovet av utökat stöd för svenskundervisning i skolorna samt av vuxenundervisning.

Inrättande av ett språk- och informationscentrum enligt föreslagen modell förefaller därför väl motiverat och språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd tillstyrker att förutsättningarna härför utreds.

Lund den 21 maj 1973

På utbildningsnämndens vägnar
Carin Berg

Göteborgs universitet, rektorsämbetet *tillstyrker i skrivelse den 22 maj 1973 medlemsförslaget.*

Göteborgs universitet, rektorsämbetet *tillstyrker i skrivelse den 22 maj nämnd, tillstyrker i skrivelse den 14 maj 1973 medlemsförslaget.*

Stockholms universitet, språkvetenskapliga sektionens utbildningsnämnd:

Utbildningsnämnden instämmer i bilagda yttrande från institutionen för nordiska språk (*se nedan*).

Nämnden vill tillägga att förslaget om ett större institut för samnordiska språkproblem (dokumentation, forskningsprojekt, undervisning, läromedel, invandrarproblem, kommunikationsproblem m. m.) väckts hos Nordiska rådet. Förslaget tillkom efter ett möte i Göteborg höstterminen 1972 med representanter för ämnet nordiska språk från de nordiska länderna.

Stockholm den 8 maj 1973

Bengt Sigurd

Lars Cleve

Stockholms universitet, institutionen för nordiska språk:

Institutionsstyrelsen i nordiska språk tillstyrker livligt förslaget. Det är självfallet utomordentligt viktigt att förmågan att språkligt kommunicera med de övriga nordiska länderna hålles vid makt och utvecklas (tyvärr har på annat håll i Norden studiet av övriga nordiska språk försvagats; det gäller det borttynande PUKAS-ämnet nordiska språk vid svenska universitet).

Institutionsstyrelsen finner den mer detaljerade planen för verksamheten vid det föreslagna centret övertygande. Dock önskar vi framhålla följande beträffande den i Tillägg föreslagna personalen:

Eftersom det är fråga om ett språk- och informationscentrum med sikte på framför allt svenska, finner vi det ytterst önskvärt att en av personalen utgöres av en språkman, närmare bestämt en svensktalande med högre akademisk examen i nordiska språk från svenskt universitet.

Stockholm den 7 maj 1973

Sten Malmström

Tf. prefekt

Umeå universitet, humanistiska fakultetens utbildningsnämnd:

Behovet av en vidare kännedom om de nordiska ländernas språk, kultur och samhällsförhållanden har under senare år ökat starkt i Nordens alla länder, dels beroende på bättre möjligheter till turistutbyte, dels på grund av vidgat samarbete framför allt inom handels- och kultursektorerna. Särskilda problem råder i de båda länderna, Finland och Island, med språk som avviker så starkt från danska, norska och svenska och att det fordras ingående studier för att lära sig förstå och tala något av de tre centralnordiska språken. Särskilt för det stora flertalet finländare, som har den starkt avvikande finskan som modersmål, är svårigheterna att nå språklig kontakt med övriga nordbor utomordentligt stora. Den förmedling av språkkontakt som den svensktalande befolkningen i Finland ger är värdefull men helt otillräcklig. En förstärkning av svenskundervisningen i de finska skolorna skulle förbättra situationen men ingalunda lösa problemet.

Ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors, uppbyggt enligt det förslag som framlagts inom Nordiska rådet av bl. a. Elsi Hetemäki, skulle bli en kontaktskapande institution av största värde. Det skulle bli ett centrum dels för vuxenundervisning i svenska, dels för information om alla de nordiska ländernas språk-, kultur- och samhällsförhållanden.

Flera skäl talar för att tyngdpunkten i språkundervisningen bör ligga på svenskan. Men kännedom om de övriga nordiska språken bör förmedlas. Särskilt bör möjligheterna att ge övningar i hörförståelse av främst danska men även norska beaktas. Härvidlag kan centret bli till nytta även för Finlands svensktalande befolkning.

För att centrets verksamhet skall komma inte bara helsingforsområdet utan hela landet till godo bör, som föreslås, reselektoraten byggas ut.

Av den personal som föreslås sköta själva centret, en pedagogisk och administrativ chef, en bibliotekarie, en expeditionssekreterare och en kontorist, bör de tre förstnämnda ha goda kunskaper i de nordiska ländernas språk, kultur och samhällsförhållanden. Minst ett års studier i nordiska språk i hemlandet, kombinerade med t. ex. sommarkurser i några av de andra nordiska länderna, samt betyg i ett eller ett par samhällsorienterande ämnen bör fordras för dessa tjänster.

Umeå den 9 maj 1973

På humanistiska fakultetens utbildningsnämnds vägnar

Anders Zetterberg

Claes Spång

Umeå universitet, samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd, instämmer i skrivelse den 14 maj 1973 i humanistiska fakultetens utbildningsnämnds yttrande av den 9 maj 1973 (se ovan).

Linköpings högskola, filosofiska fakultetens utbildningsnämnd, har i skrivelse den 16 maj 1973 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Nämnden för svensk språkvård:

Nämnden för svensk språkvård skulle med tillfredsställelse se att ett nordiskt språk- och informationscentrum inrättades i Helsingfors enligt det förslag som lämnats av Pohjola-Nordens språkpolitiska arbetsgrupp den 21 september 1972, ett förslag som både i stort och i detaljer synes oss väl motsvara ett uppenbart behov.

Den verksamhet vid det föreslagna centret som främst berör nämnden är den rent språkliga, d. v. s. biblioteksarbetet och språkkurserna. Självfallet har nämnden svårt att helt överblicka behovet i Finland av vuxenundervisning i svenska och av material till sådan undervisning, men olika och upprepade förfrågningar om sådan undervisning har riktats t. o. m. till den svenska språknämnden i Sverige.

En av nämndens huvuduppgifter är nordiskt språkligt samarbete, framför allt bedrivet tillsammans med de övriga nordiska språknämnderna. Det språkliga samarbetet, t. ex. i form av samordning av terminologier, är inte ett mål i sig utan ett arbete som ytterst syftar till att förbättra förutsättningarna för nordiskt samarbete på alla områden där språket är det dominerande kontakt- och kommunikationsmedlet. En stor svårighet i detta sammanhang är just bristen på språklig gemenskap mellan majoriteten finländska medborgare och invånarna i det övriga Norden. För att vidga och stärka basen för nordiskt samarbete i Finland skulle därför ett livaktigt nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors vara välkommet och behövligt.

Nämnden skulle också betrakta det som en angelägen uppgift att tillsammans med Svenska språkvårdsnämnden i Finland i den mån som tid och resurser medger biträda det nordiska språk- och informationscentret med råd och upplysningar i frågor som gäller nutida svenskt språkbruk.

Stockholm den 12 juni 1973

Nämnden för svensk språkvård
För arbetsutskottet

Bertil Molde

Lärarnas riksförbund:

LR har med intresse tagit del av förslaget och den härtill fogade utredningen angående ett nordiskt språk- och informationscentrum. Förbundet anser, att en verksamhet av det slag som skisseras i medlemsförslaget skulle vara av stort värde och får därför tillstyrka förslaget om att grunda ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors med uppgift att bedriva informationsverksamhet, tillhandahålla undervisningsmaterial, anordna språkkurser och organisera reselektorsverksamhet.

Stockholm den 12 juni 1973

Lärarnas riksförbund

Per Olof Anveden

Ulj Wahlström

Sveriges läraryrkeförbund:

Allmänt

Kontakterna mellan Finland och Sverige har under 1960-talets senare hälft utbyggts på ett sätt som ännu i alltför ringa omfattning har uppmärksamrats. Cirka 150 svenska företag är nu etablerade i Finland, handelsutbytet har ökat liksom de kulturella kontakterna bl. a. genom vandrigen av arbetskraft mellan länderna i fråga. Det ter sig därför naturligt att efterfrågan på utbildning i svenska ökar i Finland.

Om den pågående utbyggnaden av det kulturella samarbetet i Norden skall kunna leda till att breda kontaktytor länderna emellan tillskapas, måste språkbarriärerna successivt avlägsnas.

Förslaget om ett särskilt nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors måste således hälsas med tillfredsställelse.

Huvudman för centrum

Frågan om vilken anknytning detta centrum skall ha till olika nordiska organisationer eller institutioner är svår att ta ställning till på grund av bristande kännedom om de aktuella föreningarnas och institutionernas organisation, arbetsuppgifter och ekonomi.

Sveriges läraryrkeförbund vill emellertid ifrågasätta om inte ett mera etablerat samarbete med de centrala finska utbildningsmyndigheterna vore av betydelse för centrumets möjligheter att ge service åt det allmänna utbildningsväsendet, biblioteken och vuxenutbildningen. Inom dessa områden torde redan i dag, på grund av den starka återvandringen

till Finland, de finländska skolmyndigheterna ha inlett ett utvecklingsarbete i syfte att få till stånd lämpliga läromedel, så att t. ex. barnens nyförvärvade kunskaper i svenska skall kunna bibehållas och påbyggas

Verksamheten

Ett centrum's huvuduppgifter anges till fyra:

1. Informationsverksamhet
2. Tillhandahållande av undervisningsmaterial
3. Biblioteksverksamhet
4. Språkkurser.

Enligt förbundets uppfattning bör organiserandet och tillhandahållandet av utbildning med adekvata läromedel, liksom förmedling av litteratur och tidningar vara centrumets primära uppgifter, medan däremot allmän information om de nordiska länderna, liksom information om till buds stående stipendier, praktikplatser etc. kan vara en andrahandsuppgift.

Dimensionering av centrumet

Såväl lokal- som personalmässigt kan det föreslagna centrumet synas vara något underdimensionerat, särskilt när det gäller utrymmet för gruppstudier och större sammankomster. Viktigt är att lokalfrågan lösas på sådant sätt att en eventuell expansion lätt kan genomföras.

Personalfrågor

Förbundet vill understryka vikten av att den personal som knytes till detta centrum har pedagogisk utbildning och goda kunskaper i de aktuella språken.

Om i promemorians sista avsnitt med rikssvenska reselektorer avses lärare med svensk lektorskompetens vill förbundet anföra att licentiatkompetens enligt förbundets mening ej bör vara krav.

Behörighet att undervisa i svenska språket i svensk grund- eller gymnasieskola bör vara det allmänna kompetenskrav som uppställs för denna verksamhet.

Personalen bör dessutom vara väl förtrogen med de geografiska, ekonomiska och sociala förhållandena i respektive land.

Stockholm den 13 juni 1973

Sveriges lärarförbund

Hans Hellers
Förbundsordförande

Olle Holmberg
Ombudsman

Arbetarnas bildningsförbund (ABF):

— — — Frågan har hos ABF beretts i samarbete med broderorganisationen TSL i Finland. ABF har beslutat ansluta sig till de av TSL (se ovan) anförda synpunkterna. — — —

Stockholm den 26 september 1973

Arbetarnas bildningsförbund

Bo Toresson

Marie Grönqvist

Studieförbundet medborgarskolan:

Det är enligt Medborgarskolans uppfattning mycket angeläget, att möjligheterna till studier i svenska för vuxna breddas i Finland. Ökad information om de övriga nordiska länderna vore även en viktig uppgift för ett språk- och informationscentrum.

Först sedan begärd utredning verkställts torde det vara möjligt att ta ställning till förslagens detaljer.

Uppsala den 14 juni 1973

För Studieförbundet medborgarskolan

Ake Norén

Förbundsrektor

Studieförbundet vuxenskolan:

Studieförbundet vuxenskolan delar förslagsställarens mening, att det är av stor betydelse för en utveckling av det nordiska samarbetet, att språkproblemen i Norden reduceras så långt som möjligt. Inom studieförbundet har vi mött dessa problem vid nordiska konferenser, som förbundet arrangerat. Vi har också mött dem i det nordiska samarbete, som bedrivs av Förbundet nordisk vuxenupplysning. Förbundet nordisk vuxenupplysning är en samverkansorganisation med medlemsorganisationer från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Både finsk- och svenskspråkiga organisationer från Finland ingår i denna samverkansorganisation.

I förekommande fall har vi försökt lösa språkproblemet genom någon form av tolkning. Ofta har det ställt sig för dyrt att ordna med simultantolkning. Tyvärr har vi måst konstatera, att vi inte lyckats lösa språk-

frågan på ett för deltagarna bra sätt. Vi anser inom studieförbundet, att konferenser och andra samarrangemang kommer att öka mycket snabbt i Norden, varför det kan förutses, att språkfrågan blir än mer angelägen att lösa.

Förbundet nordisk vuxenupplysning har tagit initiativet till en kurs om nordisk språkförståelse, vilken hålls på Nordens folkliga akademi i Kungälv våren 1973.

Med hänvisning till vad som ovan sagts vill Studieförbundet vuxenskolan varmt förorda, att en utredning om ett nordiskt språk- och informationscentrum i Helsingfors kommer till stånd. Förbundet vill också föreslå, att tolkfrågan beaktas i en kommande utredning.

Södertälje den 7 juni 1973

Studieförbundet vuxenskolan

Sture Korpås
Förbundsordförande

Olle Edelholm
Studierektor

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

F i n l a n d

Pohjola-Norden:

Pohjola-Nordens kulturrepresentantskap till vilket hör 28 centrala finländska kulturorganisationer har i olika arbetsgrupper vid de tre kulturpolitiska seminarier, som med kraftiga nordiska inslag anordnats i Finland på Siikaranta kurscentrum i Kyrkslätt 28—29 oktober 1972, på Airisto turistcentrum i Pargas 14—16 maj 1973 och på Varala idrottsinstitut i Tammerfors 21—23 september 1973, framlagt en rad önskemål som mötena enhälligt omfattat och som medlemsorganisationerna sedermera tagit del av och godkänt.

Hänvisande till detta material meddelar vi att kulturrepresentantskapet har beslutat att på det varmaste rekommendera det förslag som föreligger om att grunda ett nordiskt språk- och informationscentrum i Finland.

Helsingfors den 20 februari 1974

Pohjola-Nordens kulturrepresentantskap

Bengt von Bonsdorff
Ordförande

Medlemsförslag

om vidareutbildning inom hotell- och restaurantfacket

(Väckt av Martha Johannessen, Bror Lillqvist, Bjarne Mørk Eidem och Erling Norvik)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska turisttrafikkommittén:

Nordiska turisttrafikkommittén anser sig inte kunna ta ställning till ovanstående medlemsförslag, utan hänvisar till de utlåtanden som avgivits av de nationella turistorganisationerna eller organisationerna inom hotell- och restaurangnäringen (*se nedan*).

Helsingfors den 22 maj 1973

Bengt Pihlström

Direktör

May-Britt Gyllenbögel

Korrespondent

Föreningarna Nordens Förbund:

Förbundet konstaterar, att hotell- och restaurangnäringens egna organisationer understryker betydelsen av en gemensam nordisk lösning, när det gäller vidareutbildningen inom hotell- och restaurangfacket, särskilt på ett högre plan. Även Nordiska turisttrafikkommittén förordar nordiskt samarbete i detta avseende.

Föreningarna Norden har under årens lopp ägnat turistutbytet och turistsamarbetet i Norden stor uppmärksamhet och i olika sammanhang sökt tillskynda ett fördjupat samarbete på detta fält. Vissa framsteg har kunnat konstateras men mycket återstår alltjämt att göra. Ett samarbete av den typ medlemsförslaget gäller skulle säkert vara betydelsefullt också från turistisk synpunkt.

Framför allt skulle emellertid det föreslagna samarbetet falla väl i linje med de ansträngningar, som för övrigt är aktuella beträffande harmonisering av de nordiska ländernas undervisnings- och utbildningssystem. En gemensam planläggning av utbildningen och uppnåendet av i största utsträckning enhetliga kompetenskrav ter sig därför som naturliga och angelägna mål att sträva efter.

Under hänvisning till det ovan anförda vill Föreningarna Nordens Förbund därför instämma i förslaget att Nordiska rådet hemställer hos Nordiska ministerrådet om att detta igångsätter den utredning, som är nödvändig för att man skall kunna organisera gemensamma nordiska utbildningsmöjligheter för ledare inom hotell- och restaurangfacken.

Stockholm den 3 maj 1973

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landqvist
Sekreterare

D a n m a r k

Undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne:

I denne anledning skal man meddele, at undervisningsministeriet for sit vedkommende gerne ser, at der søges tilvejebragt mulighed for at etablere en fælles nordisk uddannelse af ledere inden for hotel- og restaurationsfaget.

København, den 7. maj 1973

P. d. v.

Jørgen Nyeboe

Samvirkende danske Turistforeninger:

Vi har vanskeligt ved at bedømme, hvorvidt der inden for hotel- og restaurationsfagene vil være et behov for en fællesnordisk uddannelse på lederplan, men vil gerne som en generel betragtning påpege ønskeligheden af, at uddannelsestilbudet inden for samtlige de erhvervsgrøne, der berører turismen, er så omfattende og varieret, at der derigennem er mulighed for fuldt ud at kunne honorere de krav, som den stadlig øgede konkurrence måtte stille.

Idet vi går ud fra, at hotel- og restaurationsfagene selv har redegjort for den i samarbejde med specialskolerne i København udbudte administrativ/kommercielle uddannelse for kommende ledere, vil vi gerne informere om, at et udvalg under Undervisningsministeriet i øjeblikket arbejder med problemer vedr. et bredt anlagt uddannelsestilbud inden for turismen (her tænkes i første række på uddannelse af det i rejse- og turistbureauer ansatte personale).

På baggrund af en allerede afgivet delbetænkning er der fra 1. sep-

tember 1972 at regne oprettet basiskurser ved flere handelsskoler.

For tiden arbejdes der med planerne for en videreuddannelse, og så vidt det på nuværende stadi kan skønnes, vil nogle af de specialkurser, som denne videregående uddannelse formentlig kommer til at indeholde, være af interesse ikke alene for rejse- og turistbureau medarbejdere, men tillige for hotel- og restaurationsfagene.

Det igangværende udvalgsarbejde skulle kunne afsluttes hen på efteråret.

Aalborg, den 26. maj 1973

Samvirkende danske Turistforeninger

e. b.

K. Ellesøe

Foreningen af Hotel- og Restaurantledere i Danmark (FHR):

Undertegnede har siden 1969 arbejdet med tilrettelæggelse af lederuddannelse inden for branchen herhjemme. Det var således Foreningen af Hotel- og Restaurantledere i Danmark, der i princippet "grundlagde" den nuværende lederuddannelse, der læses på Hotel- & Restaurantskolen/Specialskolerne i København.

Endvidere arrangerer FHR 2 årlige lederseminarer, hvor "management", tekniske forhold, salg og marketing m.v. indgår i pensum. Disse seminarer gæstes også af svenske og norske ledere.

For at udbygge FHR's målsætning, om at ledere inden for denne branche bør stå sammen for at skabe bedre vilkår for lederuddannelsen, blev sidste år stiftet:

Föreningen för ledare inom hotell och restauranger i Skandinavien.

Denne forening er foreløbig sammensat af ledere fra Oslo Hovmesterforening, Sveriges hovmästarforening og FHR. Vi samler os for på eget initiativ at indsamle midler til etablering af en fælles skandinavisk uddannelse.

Vort arbejde på uddannelsesområdet herhjemme ligger i stærk tilknytning til Centralforeningen af Hotelværter og Restauratører i Danmark, hvis uddannelsessekretariat varetager alle sager vedrørende den etablerede "Hotel & Restaurantskole".

Derfor er det af største interesse, at Nordisk Råd tager sagen op.

Må det foreslås, at de nordiske lande etablerer et fællesnordisk universitet eller en højskole, hvor primært nordiske ledere eller kommende ledere i branchen kan læse et udvalg af de fag, der f.eks. læses på amerikanske universiteter, sammensat af både fagfolk, pædagoger og øvrige uddannelseseksperter, således at det svarer til den standard og det kvalitative lederniveau, branchen ønsker at beskæftige.

Unge fra Nordens lande, der er beskæftiget i den internationale hotel- og restaurationsindustri, er meget højt værdsat for deres faglige dygtighed. I de fleste tilfælde har de "afpuddet" deres uddannelse på schweiziske skoler eller amerikanske universiteter.

Et fællesnordisk oplæg til en lederuddannelse vil blive hilst velkommen i vor branche. Kan FHR i Danmark være til støtte for rådets arbejde med denne sag, har FHR's uddannelsesgruppe indvilget i at stille sig til rådighed for et møde, hvor gruppen kan besvare spørgsmål eller uddybe nærmere enkeltheder vedrørende sagen, således som den opfattes af vor organisation.

København, den 13. april 1973

Niels Olsen

Salgschef, Hotel Scandinavia
Formand, FHR i Danmark
Adm. Sekretær, SHR (Norge—
Sverige—Danmark)

Hotel- og Restaurationspersonalets samvirke:

Vi nærer her fuld tillid til, at det norske uddannelsessystem vil kunne klare denne opgave på betryggende måde, idet vi naturligvis forudsætter, at en nordisk skole vil få et kursusprogram, der er påvirkeligt af de enkelte landes ønsker til en sådan undervisning.

Vi kan derfor fuldt og helt støtte de tanker, der er rejst i det norske turistdirektorat og fra branchen i Norge om etablering af en sådan skole.

Det må dog bemærkes, at vi finder det yderst ønskeligt, om der også her i landet etableres skoleformer, der tilbyder undervisning til ledere på alle niveauer inden for restaurantnæringen.

Hvidovre, den 28. maj 1973

Preben Jensen

Formand

F i n l a n d

Handels- och industriministeriet:

Den oväntat snabba tillväxten inom turistnäringen har i vårt land framkallat brist på skolad personal. Speciellt svårt har läget varit inom hotell- och restaurangbranschen. I vårt land finns förutom Hotell- och

restauranginstitutet i Helsingfors tre hotell- och restaurangskolor. Fr. o. m. inkommande höst inleder två nya institut inom branschen sin verksamhet. Även deras kapacitet är emellertid otillräcklig.

Vidareutbildning och fortbildning ges speciellt endast på Hotell- och restauranginstitutets kursavdelning.

Medlemsförslaget om ordnandet av vidareutbildningen av hotell- och restaurangpersonalen i samnordisk regi måste hälsas med speciell tillfredsställelse och förtjänar allt understöd. Även företagarutbildning borde ingå i utbildningsprogrammet.

Undervisningsministeriet i Finland har tillsatt ett utskott för utbildningsfrågor inom turistbranschen. Utskottet har till uppgift att kartlägga det rådande utbildningsbehovet såväl kvantitativt som kvalitativt. Utskottets betänkande väntas bli färdigt i slutet av detta år. I betänkandet kommer man att fästa uppmärksamhet även vid utbildningen inom hotell- och restaurangbranschen i vårt land.

Helsingfors den 3 juli 1973

Jan-Magnus Jansson
Handels- och industriminister

Edgar Naupert
Byråchef

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Av förslaget framgår inte helt, vilken undervisning som skulle meddelas i den läroanstalt som enligt förslaget skulle sammansättas av olika utbildningsenheter, antingen en på en viss grundutbildningsnivå grundad utbildning på högskolenivå syftande till det ledande planet inom hotell- och restaurantfacket eller en fortbildning för personer som fått någon utbildning inom hotell- och restaurantfacket. Detta borde klargöras.

Enligt förslaget skulle de egentliga i Norge befintliga institutioner, i vilka undervisningen skulle förläggas, vara dels Norsk hotellfagskole, för närvarande privat men kommer att övergå till norska statens ägo inom årets lopp, med Stavanger som lokaliseringsort. Den andra utbildningsplatsen i Norge skulle vara studieriktningen för reselivsnäringen vid Hedmark/Oppland distriktshögskola i Lillehammer. Såsom en tredje utbildningsplats anförs den i Finland befintliga högre hotellfackskola, varmed man torde avse Hotell- och restauranginstitutet i Helsingfors, vilket äges av Stiftelsen för hotell- och restauranginstitutet. Över driften av detta institut kan staten ju inte bestämma utan vidare, men man kan förstås förhandla.

Förslaget i sin helhet är så pass generellt, att det inte är möjligt att få

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

en klar bild om utbildningsverksamheten och om de därav fordrade arrangementen. Det har också varit initiativtagarens avsikt att enbart ge en impuls åt Nordiska rådet för att man skall börja företaga en utredning i saken.

Det är yrkesutbildningsstyrelsens åsikt, att det är skäl att vara med i nordiskt samarbete, när det finns sakliga grunder för detta samarbete och när resultaten kan förväntas vara fruktbringande. När man jämför det nu föreslagna projektet t. ex. med liknande projekt som verkställts inom hemhushållningen, bör man konstatera att som det mest framgångsrika av dessa projekt visat sig en kortvarigare fortbildningsverksamhet med seminariekaraktär. Erfarenheterna av ett långsiktigare studerande på högskolenivå är inte lika goda. En betydande faktor borde vara språksvårigheterna, vilka gäller både studerande och lärare, och detta borde beaktas även i fråga om föreliggande läroanstaltsprojekt trots att det är fråga om en till och med så stor språkkunskap krävande bransch som hotell- och restaurangbranschen är.

Med hänvisning till sin ovan angivna ståndpunkt i fråga om betydelsen av nordiskt samarbete anser yrkesutbildningsstyrelsen, att det i varje fall finns tillräcklig anledning att utreda det väckta förslaget samt villkoren och möjligheterna för dess förverkligande, och tillstyrker det vid Nordiska rådet ställda medlemsförslaget om vidareutbildning inom hotell- och restaurangbranschen.

Helsingfors den 18 juni 1973

Vid förfall för generaldirektören:

Martti Nevalainen
Avdelningschef

Taimi Kyyrö
Byråchef

Suomen matkailuliitto r.y. — Finlands turistförbund¹:

Finlands turistförbund anser det vara tydligen nödvändigt att låta framställa en utredning över samnordisk utbildning av personalen i ledande positioner inom hotell- och restaurangbranschen.

Såsom det konstateras i medlemsförslaget, ansvarar skolorna i olika delar av Finland för utbildningen inom hotell- och restaurangbranschen samt för den högre utbildningen på hotell- och restauranginstitutet i Helsingfors. I samband med hotell- och restauranginstitutet verkar också en särdeles livaktig kursavdelning ansvarande för vidareutbildning. Diskussioner över utvecklandet av utbildningen till högskolenivå har redan förts under flera år.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Enligt Finlands turistförbunds åsikt skulle det löna sig att överväga en sådan lösning, som skulle tillåta alla de nordiska länderna att självständigt utveckla utbildningen på fackskole- och läroverksnivå och där det med gemensamma ansträngningar skulle eftersträvas att skapa en högskola inom branschen. Samarbete på fackskole- och läroverksnivån skulle utvecklas med arrangemang främjande lärar- och elevutbyte, t. ex. genom samnordiska stipendier. Enligt samma linjer skulle också biblioteksverksamhet inom branschen utvecklas.

Helsingfors den 28 juni 1973

Finlands turistförbund r.f.

Heikki Mäki

Verkställande direktör

Hotell- och restaurangpersonalens förbund r.f.:

Vårt förbund anser det vara en positiv företeelse att det nordiska samarbetet ökats inom olika verksamhetsområden och även inom utbildningens område. Medlemsförslaget enligt vilket samarbete borde ökas då det gäller att utbilda ledande personer inom hotell- och restaurangbranschen syftar till att organisera den fackliga fortsättningsutbildningen på gemensam nordisk grund. Då den fackliga fortsättningsutbildningen och den kompletterande utbildningen innebär en specialutbildning, på vars innehåll bland annat inverkar sådana omständigheter som lagstiftningsförhållandena i de olika länderna, avtalen mellan arbetsmarknadsorganisationerna samt inom restaurangbranschen även alkoholpolitiken i de olika länderna, kan en del av den gemensamma nordiska utbildning som ges uppenbarligen komma att bli helt onödig utbildning. Då förslaget såvitt vi kan förstå även syftar till att man för att snabbt öka antalet kompetenta personer i ledande ställning, och detta skulle förutsätta även en facklig grundläggande utbildning, är det enligt vår åsikt inte motiverat att börja med en gemensam nordisk utbildning inom detta område. Även om förhållandena i de nordiska länderna delvis är likartade, innebär en facklig grundläggande utbildning, kompletterande utbildning och fortsättningsutbildning närmast att de speciella förhållandena i vart och ett land beaktas i fråga om den praktiska undervisningen. En ökning av den internationella växelverkan som förekommer inom utbildningen kan bäst förverkligas genom att man för företagsledningen anordnar korta kurser som bekostas av företaget. Enligt vår åsikt borde man vid planeringen av den samnordiska utbildningen utgå från den ovannämnda principen.

Helsingfors den 25 juni 1973

Hotell- och restaurangpersonalens förbund r.f.

Yrjö Karisalmi

Rakel Ek

N o r g e**Kirke- og undervisningsdepartementet:**

Kirke- og undervisningsdepartementet har forelagt ovennevnte medlemsforslag for styret for Norsk hotelfagskole og Hedmark/Oppland distriktshøgskole til uttalelse (*se nedan*). I forbindelse med uttalelsen fra Hedmark/Oppland distriktshøgskole gjøres det oppmerksom på at det ennå ikke finnes konkrete planer om samarbeid mellom Rogaland distriktshøgskole og Norsk hotelfagskole.

Departementet er også kjent med de uttalelser som Landsorganisasjonen i Norge og Norsk hotell- og restaurantforbund har avgitt i saken.

Som det fremgår av uttalelsene, er begge de forespurte institusjoner under Kirke- og undervisningsdepartementet interessert i å medvirke til et nordisk samarbeid om videreutdanning i hotell- og restaurantfaget.

Kirke- og undervisningsdepartementet vil fremholde at det foreliggende forslag blant annet reiser en rekke organisatoriske og økonomiske spørsmål som må vurderes nærmere innen departementet tar standpunkt til realiteten i saken. Departementet ser imidlertid gjerne at disse spørsmålene blir gjort til gjenstand for den nødvendige utredning dersom det i de øvrige nordiske land er interesse for det.

Oslo, 7. mai 1972

Etter fullmakt

Olav Hove

Thomas Mauritzen

Kirke- og undervisningsdepartementet har i brev av 7. mai avgitt uttalelse angående ovennevnte medlemsforslag. Vedlagt fulgte uttalelser fra styret for Norsk hotelfagskole og Hedmark/Oppland distriktshøgskole.

Medlemsforslaget er også lagt fram for Hotell- og turistdirektoratet til uttalelse. Direktoratets uttalelse med vedlegg følger vedlagt (*se nedan*). I likhet med de øvrige institusjoner Kirke- og undervisningsdepartementet har innhentet opplysninger fra er også Hotell- og turistdirektoratet interessert i at mulighetene for et nordisk samarbeid på dette området blir nærmere vurdert.

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til dette og det som tidligere er uttalt om saken, og har ingen ytterligere merknader.

Oslo, 25. mai 1973

Etter fullmakt

Olav Hove

Thomas Mauritzen

Samferdseldepartementet, Hotell- og turistdirektoratet:

Yrkesopplæringsrådet for hotell- og restaurantfaget behandlet også denne sak på møte 9. mars 1973 — (hvorfra protokoll for øvrig er sendt Kirke- og undervisningsdepartementet tidligere) (*här ej tryckt*), og uttaler at dette råd fullt ut støtter det forslag som er fremsatt fra medlemmer i Nordisk Råd.

Hotell- og turistdirektoratet vil for sitt vedkommende understreke følgende:

Samarbeidet på nordisk plan om opplæringsspørsmål innenfor hotell- og restaurantfagene ble tatt opp i 1953, og målsettingen er bl. a. så vidt mulig å oppnå ens kompetanse på alle plan i opplæringen, samt å utnytte felles ressurser bl. a. når det gjelder læremidler.

På grunnplanet vil det være naturlig å arbeide mot felles læreplaner selv om skolesystemene skulle være noe forskjellige.

På mellomsjiktet — arbeidsleder og avdelingslederplanet — vil det være behov for kurser både på nasjonalt plan og på fellesnordisk plan. Dette er bl. a. tatt opp av nordisk kjøkkensjefunion, som ønsker en nordisk skole.

På videregående — høyeste plan — vil et samarbeid kunne gi store fordeler, bl. a. fordi en da kunne få anledning til å gi et bredere og mer spesialisert undervisningstilbud. Norge er det land i Norden som på det nåværende tidspunkt er kommet lengst med planer om videregående lederopplæring i dette faget.

Det er ved Norsk hotelfagskole nå utelukkende undervisning på det teoretiske plan innenfor faglige og økonomisk/administrative faggrupper.

Det medfører derfor ikke riktighet som fremholdt fra Lillehammer distriktshøyskole at det ikke gis lederutdanning på høyeste plan i Norge. Også på europeisk plan ligger Norges undervisning meget godt an.

Undervisningen skjer med lærere med høyeste akademiske utdanningse (ansatt ved gymnas og Rogaland distriktshøyskole).

På den nye hotellskole i Stavanger som skal ta til høsten 1974, er planlagt utdanning som kan gå over to år. Denne utdanningen bygger på forkunnskaper som kan likestilles med studiekompetanse ved universitetet, etter de nyeste prinsipper. Det fremgår av vedlagte utdanningsplan (*här ej tryckt*) at det her legges vekt på lederopplæring og utvikling av økonomiske og administrative fag. Planene er et forslag utarbeidet av dette direktorat også på grunnlag av innhentede planer fra en rekke utenlandske skoler.

Direktoratet ber om at den arbeidsgruppe som skal viderebehandle saken rekrutteres fra de organer som allerede samarbeider på nordisk plan om utdanningen i hotell- og restaurantfaget og i samarbeid med undervisningsdepartementene. Fra norsk side er dette Yrkesopplæringsrådet for hotell- og restaurantfaget.

Fra svensk side er dette Utbildningsrådet för Hotell och Restauranger,

Öregrundsgatan 18, 115 28 Stockholm.

Fra dansk side Utdannelsessekretær S. Wolff-Jacobsen, Vodroffsvej 46, 1900 København V.

Fra finsk side Hotelli — Ja Ravintola-Opisto, Nuijamiestentie 10, Helsinki 32. (Rektor Aake Pesonen).

(Islands adresse kan ettersendes).

Hotell- og turistdirektoratet tillater seg også i denne forbindelse å foreslå at Kirke- og undervisningsdepartementet tar initiativet til dette samarbeid snarest mulig, eventuelt gjennom dette direktorat.

Til orientering vedlegges også brev av 9. oktober 1972 til sekretariatet for Nordisk Råd (*här ej tryckt*).

Oslo, 14. mai 1973

Kolbjørn Rød

Aud Mork Knutsen

Hedmark/Oppland distriktshøgskole:

Hedmark/Oppland distriktshøgskole har med interesse merket seg det medlemsforslag som nylig er fremsatt i Nordisk Råd om en videreutdanning innen hotell- og restaurantnæringen.

Distriktshøgskolen er enig i at det idag er et påtrengende behov for en bedre og mer tidsmessig lederutdanning i hotell- og restaurantnæringen. Næringen forvalter store verdier og representerer mange arbeidsplasser. Dessuten foregår det idag en betydelig nyetablering innen denne sektor.

Etter vår oppfatning har den utdanning som hittill har vært drevet innen hotell- og restaurantfaget vært sterkt preget av tradisjonell fagopplæring med det resultat at kunnskap om økonomisk/administrative forhold og samfunnsmessige forhold er blitt neglisjert. Det synes særlig påtrengende å styrke undervisningstilbudet innen de bedriftsøkonomiske disipliner, herunder regnskap, økonomisk kontroll, finansiering, markedsføring og personalforvaltning. Likeledes vil det av hensyn til hele vårt framtidige turistmiljø være av sentral betydning å styrke undervisningstilbudet innen miljøvern og samfunnsplanlegging.

Det 2-årige høgskole-studium som ble satt i gang ved Hedmark/Oppland distriktshøgskole høsten 1972 er et resultat av lengre tids arbeid for å få opprettet en høyere utdanning innen reiselivsnæringen i vårt land. Et utvalg med bred representasjon fra næringens utøvere har sammen med fagfolk på de ulike, aktuelle fagdisipliner stått for utarbeidelsen av studieplanen for reiselivs-studiet.

Etter vår vurdering må spørsmålet om videreutdanning innen Hotell- og restaurantfaget ses i sammenheng med øvrig reiselivsvirksomhet,

herunder transport, reisebyrå, camping, catering etc. Reiselivsnæringen har som de fleste andre bransjer gjennomgått betydelige strukturendringer i de senere år. Nye samarbeidsordninger og bedriftsintegrasjoner har tvunget seg fram. Det er all grunn til å tro at denne utvikling vil fortsette i årene fremover. På denne bakgrunn er det vår oppfatning at lederutdanningen innen hotell- og restaurantfaget mest hensiktsmessig kan ivaretas i et bredt orientert faglig reiselivsmiljø der kontakt kan skapes med personer tilknyttet andre sektorer i reiselivsnæringen.

Etter vår oppfatning har reiselivsnæringen mange og dyptgripende berøringspunkter med det øvrige samfunn, f. eks. miljøvern, lokalisering, arbeidskraftspørsmål, distriktutbygging m. m. Det må derfor være av sentral betydning at en høyere reiselivsutdanning og i særlig grad en spesifikk lederutdanning forankres i et bredt orientert faglig miljø.

I denne forbindelse vil det være av interesse å redegjøre for de prinsipielle tanker som ligger til grunn for opprettelsen av reiselivs-studiet ved Hedmark/Oppland distriktshøgskole.

Studiet ble satt i gang med sikte på å:

1. styrke den økonomisk/administrative kompetanse hos dem som skal lede reiselivsbedrifter,
2. styrke næringens organisasjoner som talerør overfor det øvrige samfunn,
3. gjøre reiselivsfolk bevisst den medinnflytelse og det medansvar de har når det gjelder arealdisponering og samfunnsplanlegging,
4. skape forståelse hos reiselivsfolk for nødvendigheten av å se de enkelte sektorer (hotell- og restaurant, reisebyrå, transportselskap etc.) i reiselivsnæringen i sammenheng — og dermed legge grunnlaget for et bedre samarbeid.

Hedmark/Oppland distriktshøgskole har idag en lærerstab bestående av pedagoger, siviløkonomer, samfunnsplanlegger, sosiolog og organisasjonsteoretiker. Fra og med kommende høst vil denne stab bli vesentlig utvidet med bl. a. siviløkonom, sosialøkonom, kulturgeograf, statsvitner og voksenpedagog.

Videre vil vi nevne at det har lyktes oss å bygge opp et rimelig godt fagbibliotek av reiselivslitteratur og tidsskrifter.

Forholdene skulle således ligge vel tilrette for at reiselivsnæringens behov for lederutdanning, herunder videreutdanning i hotell- og restaurantfaget med fordel skulle kunne legges til det reiselivs-faglige miljø som er etablert ved Hedmark/Oppland distriktshøgskole.

Fra Distriktshøgskolens side ser vi det både som ønskelig og naturlig at f. eks. et intensivt hotell-lederkurs av f. eks. 3—8 ukers varighet kan utvikles ved Hedmark/Oppland distriktshøgskole i samarbeid med hotell- og restaurantnæringens organisasjoner. Det kan blant annet pekes på at styret for Distriktshøgskolen har fattet et prinsipielt vedtak om å prioritere nye studietilbud som kan finne sin støtte i det allerede eksisterende fagmiljø.

Dersom det skulle vise seg ønskelig med et felles nordisk utdannings-tilbud for ledere i hotell- og restaurantnæringen vil Hedmark/Oppland distriktshøgskole være interessert i å delta i drøftingene om en slik løsning.

Videre vil vi med glede stille våre ressurser i form av fagpersonale og bibliotekstjeneste til disposisjon for en eventuell planleggingsgruppe.

Lillehammer, 5. april 1973

Knut Brostrup Müller

Siviløkonom, undervisningsleder
reiselivsstudiet

Norsk hotelfagskole:

Norsk hotelfagskoles styre har gjennom mange år i nært samarbeid med Norsk hotell- og restaurantforbund, Hotell- og restaurantarbeiderforbundet, Yrkesopplæringsrådet for hotell- og restaurantfaget og Hotell- og turistdirektoratet diskutert og vurdert utdannelsestilbudet som man bør ta sikte på i den nye hotell- og reiselivsskole som nu bygges i studiesenteret på Ullandhaug i Stavanger.

Man er enige om at den videregående utdanning må ligge på et høyt og fremtidsrettet plan som gir bedriftsledere og avdelingsledersjiktet en utdanning som gir kompetanse i samtlige nordiske land.

Til grunn for skolestyrets vurdering ligger:

- 1) Felles nordisk arbeidsmarked
- 2) Ingen språkvanskeligheter av betydning — med unntak av det finske språk
- 3) Grunnutdannelsen er i det alt vesentlige samordnet i alle nordiske land — med basis i opplærings- og undervisningspensum i yrkesskolene for kokk- og servitørfagene.
- 4) Det er kun Finland og Norge som har høyere fagutdanning, henholdsvis Finlands hotell- og restaurantinstitutt og Norsk hotelfagskole
- 5) Det norske Storting har på grunnlag av St. prp. nr 2 (1972/73) og Inntilling S. nr. 30 (1972/73) besluttet av det reises en ny hotell- og reiselivsskole i studiesenteret på Ullandhaug i Stavanger, og skolen skal være fysisk integrert i Rogaland Distriktshøgskole.
- 6) Hotell- og Turistdirektoratet har på grunnlag av tidligere undervisningsforslag for hotell- og restaurantfaget, og erfaringer fra andre land utarbeidet et undervisningstilbud (forslag) for høyere administrativ utdanning for bedriftsledere og avdelingsledersjiktet.
- 7) Forslaget gir eleven (studenten) også muligheter for spesialisering innen det interessefelt eleven tar sikte på — og til å gå over i andre utdanningstilbud som gir kompetanse innen hotell- og reiselivsnæringen.
- 8) En Nordisk Hotell- og Reiselivsskole bør ta sikte på utdanning/og etterutdanning av yrkesskolelærere i de nordiske land.
- 8) Rogaland Distriktshøgskole vil kunne gi en Nordisk Hotell- og Reiselivsskole et supplerende utdanningstilbud på høyt plan.

Distriktshøgskolen har som sin målsetting bl. a. å gi elever som har gjennomført gymnas eller annen tilsvarende utdanning — undervisnings-tilbud som kvalifiserer for arbeidsoppgaver i yrkeslivet.

Det kan neppe være tvil om at hotell- og reiselivsnæringen i de nordiske land står foran en økende aktivitet og utvikling som vil kreve stor tilgang på kvalifiserte bedriftsledere.

Norsk Hotelfagskoles styre ser det som en interessant og utfordrende oppgave å medvirke til å gi et samordnet utdanningstilbud på nordisk basis.

Sola, 6. april 1973

For styret i Norsk hotelfagskole

Sverre Schau-Larsen

Formann

Landsorganisasjonen i Norge:

Landsorganisasjonen har forelagt vedkommende medlemsforslag for *Hotell- og restaurantarbeiderforbundet* som bl. a. uttaler:

På nordisk plan har man også et Nordisk opplæringsråd, som på sine møter annen hvert år også drøfter lederopplæringen, og det er enighet i dette råd, som består av både arbeidsgiverorganisasjoner og arbeidstakerorganisasjoner og skolemyndigheter, at det vil være formålstjenlig om det i et av de nordiske land ble iverksatt utdanning på høyeste nivå for ledere i bransjen.

I forbindelse med statens overtagelse pr. 1. januar 1973 av Norsk hotelfagskole, Sola, med bygging av en ny hotelfagskole i studiesentret på Ullandshaug ved Stavanger, har næringens organisasjoner og Norsk hotelfagskoles styre drøftet pensumplan for en utvidelse av det nå ettårige kurs til toårige kurs, med en større bredde i undervisningen enn det som hittil har vært rådende.

Det er også fra næringens organisasjoner gitt uttrykk for i Det nordiske opplæringsråd at man kunne sentralisere utdanningen på ledernivå eventuelt ved den nye statlige hotelfagskole.

Forbundet uttaler avslutningsvis:

Vårt forbund vil se det som en verdifull tilvekst til all utdanning i hotell- og restaurantbransjen om det også på felles nordisk grunnlag ble gjennomført en lederopplæring på høyskolenivå.

Landsorganisasjonen vil for sin del slutte seg til forbundets konklusjon og vil støtte det fremlagte medlemsforslag om en utredning for å kunne organisere et felles nordisk utdanningstilbud for lederopplæring innen hotell- og restaurantfagene.

Oslo, 23. mars 1973

Tor Aspengren

Knut Aagesen

Landslaget for reiselivet i Norge:

Under henvisning til Deres brev av 2/3 og 7/4 d. å. kan meddeles at vi har fått liknende forespørsel fra Nordisk turisttrafikkkomité. Vi har i den anledning henvendt oss til Norsk hotell- og restaurantforbund med anmodning om en uttalelse (*se nedan*).

Landslaget for reiselivet erklærer seg enig i den konklusjon som Forbundet har trukket, der de sier at det bør iverksettes en utredning.

Oslo, 13 april 1973

Landslaget for reiselivet i Norge

Just Muus-Falck

Norsk hotell- og restaurantforbund:

Norsk hotelfagskole, Sola, er den eneste skole i Norden med lederutdanning på et internasjonalt plan. Det finske institutt er lagt opp på en noe annen måte enn Norsk hotelfagskole, og gir noe nær de samme utdanningsmuligheter som man i Norge har hatt siden 1912 i Bergen, etter 1924/25 i Oslo, og siden 1952 på Sola Strand hotel ved Stavanger. Hverken i Danmark, Sverige eller Island har det vært, eller er det i øyeblikket, noen skole med det utdannelsesstilbud som Norsk hotelfagskole på Sola har.

Gjennom mange år har det vært arbeidet energisk for å få en felles skole med felles undervisningsopplegg som en slags høyskole for videreutdannelsen av hotell- og restaurantledere her i Norden. Dessverre har det hittil ikke lyktes å få etablert et slikt undervisningssteg og Norsk hotell- og restaurantforbund hadde håpet at det hele ville ha blitt lettere realiserbart dersom en ny norsk hotelfagskole var blitt lagt til Oslo. Dette blir det ikke noe av idet Norsk hotelfagskole som kjent skal integreres i Distriktshøgskolen for Rogaland. Imidlertid burde det ikke være noe i veien for at man forsøker å få en felles nordisk høyskole på lederplanet innen hotell- og restaurantnæringen lagt til Distriktshøgskolen i Stavanger. Skoleplanen og innholdet forøvrig av undervisningsopplegget ved en slik skole, burde kunne gjøres til gjenstand for videre drøftelser på sentralt plan i Norden, og vi er derfor enig i

“at Nordisk Råd henstiller til Nordisk Ministerråd å iverksette den utredning som er nødvendig for å kunne organisere et felles nordisk utdanningstilbud for lederopplæring innen hotell- og restaurantfagene”.

Oslo, 11. april 1973

Norsk hotell- og restaurantforbund

Tron Tønneberg

Direktør

Den norske reisebyråforening:

Vi har ingen prinsipielle innvendinger til det oversendte forslag. Saken ligger imidlertid litt på siden av Den norske reisebyråforenings virkeområde i og med det her er snakk om utdanning innen hotell- og restaurantfaget.

Når det gjelder reisebyråene vil vi hevde at vi føler behov for utdanning på flere plan. Først og fremst mener vi det er et markert behov for undervisningstilbud på det elementære, praktiske plan. Vi sporer imidlertid også stadig større behov for undervisningstilbud på høyere plan. Det er derfor en fordel at vi har fått reiselivslinje på Distrikthøgskolen på Lillehammer.

Vi vil heller ikke unnlate å nevne at Den norske reisebyråforening overfor sine søsterorganisasjoner i Norden flere ganger har slått til lyd for å få undervisning på nordisk basis med henblikk på medarbeidere i reisebyråene. (Det tenkes her på seminarer for etterutdanning for å perfektionere de medarbeidere som er i byråene.) Foreløpig har dette ikke ført til resultater. Men vi håper at tanken om ikke så lenge kan bli satt ut i livet.

Dette till orientering.

Oslo, 30. mars 1973

Den norske reisebyråforening

Jan Svendsen

S v e r i g e**Skolöverstyrelsen:**

SÖ anser att det finns behov av utbildning av arbetsledande personal för hotell- och restaurangbranschen i Sverige men anser det inte helt klarlagt vilket innehåll och vilken utformning denna utbildning skall ha. Vidare saknas uppgift om storleken av behovet. Omfattningen av den vidareutbildning för hotell- och restaurangbranschen som för närvarande anordnas inom gymnasieskolan i Sverige är begränsad. Då de arbetsledande funktionerna på området syns vara likartade inom de nordiska länderna finner SÖ det vara av värde att erfarenheter och befintliga resurser tas till vara vid uppläggnings av utbildningen. Det kvantitativt relativt ringa behovet av utbildning på området talar också för att en samnordisk utbildning borde kunna övervägas. SÖ tillstyrker sålunda att en utredning tillsätts för att undersöka möjligheterna för en samnordisk

utbildning för arbetsledande funktioner inom hotell- och restaurangbranschen.

Stockholm den 24 april 1973

På skolöverstyrelsens vägnar

Bengt Jacobson

Birgitta Gustafson

Handelstjänstemannaförbundet (HTF):

Förbundet är medvetet om behovet av en total översyn av utbildningsmål och former för ledareutbildning i de olika nordiska länderna.

I Sverige bedrivs ej någon utbildning för receptionschefer och portierier.

Utbildningen till hovmästare, köks- och kallskänkschefer har enligt förbundets uppfattning ej anpassats i tillräcklig grad till den hotell- och restaurangsituation vi i dag lever i och än mindre till morgondagens.

Ämnen som administrationskunskap, inköpsteknik, ledarskap, marknadsföring, personalpsykologi är exempel på områden som helt eller delvis saknas i de utbildningsformer som nu existerar.

Behovet av kvalificerade ledare på alla nivåer har starkt accentuerats.

Förbundet delar de förslagsställande medlemmarnas uppfattning att det föreligger ett behov av att utreda frågan om ett gemensamt nordiskt utbildningsutbud.

Stockholm den 12 april 1973

Handelstjänstemannaförbundet (HTF)

H. Lindholm

Ulf Wärme

Sveriges hotell- och restaurangförbund:

Rubricerade förslag har behandlats inom branschens utbildningsorgan, Utbildningsrådet för hotell och restauranger, och vi instämmer i de av rådet framförda synpunkterna (*se nedan*).

Stockholm den 4 maj 1973

Sveriges Hotell- och Restaurangförbund

Per Zetterstedt

Utbildningsrådet för hotell och restauranger:

Utbildningsrådet för hotell och restauranger är gemensamt organ för behandling av utbildningsfrågor inom hotell- och restaurangnäringen och består av representanter för

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranger
Sveriges centrala restaurangaktiebolag
Kooperationens förhandlingsorganisation
Reso
AB Trafikrestauranger
Hotell- och restauranganställdas förbund
Handelstjänstemannaförbundet

Som redan nämns i medlemsförslaget av den 11 januari 1973 existerar nordiskt samarbete på utbildningsområdet inom hotell- och restaurangfacket sedan många år. Vid det senaste tillfället företrädare för det Nordiska utbildningsrådet träffades, den 8 maj 1972 i Stockholm, togs även frågan om vidareutbildning upp under rubriken "Möjligheter till samverkan beträffande utformning av specialkurser i form av påbyggnadskurser, med målsättning att få ett likartat utbud av vidareutbildning".

Förslaget att gemensamt för de nordiska länderna utarbeta underlag för vidareutbildning väckte stort intresse. Från Utbildningsrådet för hotell och restauranger kan anföras att detta intresse kvarstår, samtidigt som en översyn av redan nu befintliga vidareutbildningar för branschen aktualiserats. Vi får därför tillstyrka att den föreslagna utredningen måtte komma till stånd, för att i första hand utreda om behovet av vidareutbildning är detsamma i de olika nordiska länderna samt att där-efter utreda förutsättningarna för en gemensam nordisk uppläggning av kurstyper, läroplaner m. m.

Stockholm den 3 maj 1973

För Utbildningsrådet för hotell och restauranger

Gunnar Sätre
Utbildningschef

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

N o r g e

Rådet for turistnæringen:

Reiselivsrådet har på møte 23. januar 1974 drøftet spørsmålet som er tatt opp i Nordisk Råd om en felles nordisk lederutdannelse innen hotell og restaurantfaget. Rådet er kjent med at saken har vært til

uttalelse i en rekke institusjoner i de nordiske land, og at trafikkkutvalget har innstilt på at Nordisk Råd anbefaler Nordisk Ministerråd å foreta en undersøkelse for å organisere en felles nordisk lederutdanning innenfor hotell- og restaurantbransjen.

Reiselivsrådet støtter sterkt opp under tanken om en felles nordisk opptreden innen dette området.

Rådet har også hatt møter med representanter fra Norsk hotellfag-skole, Stavanger, og Reiselivsstudiet ved distriktshøyskolen på Lillehammer og mener at Norge bør kunne gi et utmerket miljø for en slik undervisning hva angår faglig kompetanse, undervisningsfaciliteter og oppslutning fra statlig hold.

Dette gjelder både innenfor hotell- og restaurantbransjen og innenfor det noe videre begrep reiseliv.

Reiselivsrådet vil etablere et utvalg som nærmere vil diskutere saken og komme med forslag som kan være nyttige for den utredning Ministerrådet vil foreta.

Oslo, 29. januar 1974

Arild Walder
Formann

Tore Bjerke
Sekreterare

Medlemsförslag

om begränsning av trafikbuller m. m.

(Väckt av Sven Hammarberg, Doris Håvik, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Grethe Lundblad, Gerda Møller och Berte Rognerud)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordforsks miljövårdssekreteriatet:

— — — Föreliggande yttrande har godkänts av Nordforsks styrelse vid dess sammanträde den 5 april 1973 i Oslo.

I jämförelse med de miljöproblem som sammanhänger med nedsmutsningen av luft, vatten och jord har bullerfrågorna icke blivit föremål för tillräcklig uppmärksamhet. Allvarligast i detta sammanhang är naturligtvis bullret på många arbetsplatser, där bullernivån ofta är så hög att arbetarna åsamkas hörselskador. Det finns också skäl att observera de lågfrekventa svängningar, infraljud, som icke kan uppfattas med hörseln och vilkas allvarliga verkningar först nyligen börjat studeras.

Även vid betydligt lägre nivåer kan buller dock störa arbete, rekreation eller vila och ge upphov till stressreaktioner och andra hälsovådliga fysiska och psykiska påfrestningar. Trafikbullret spelar här en dominerande roll och drabbar ett mycket stort antal människor som arbetar eller bor i tätorter eller i närheten av trafikleder och flygplatser. Enligt obekräftade uppgifter fördubblas bullernivån till följd av trafik på ungefär tre år i de nordiska länderna.

Det är enligt Nordforsks bedömning utomordentligt angeläget att denna trend vändes och att förutsättningar för ett tystare samhälle skapas. Detta kan åstadkommas på flera olika fronter.

Rent tekniskt sett finns det många olika metoder att minska fordonsbullret vid källan, t. ex. för bilar och bussar genom bättre inkapsling av motorer och drivaggregat, effektivare ljuddämpare, ändrade kylsystem etc.

Dylika tekniska åtgärder är dock inte tillräckliga — även om bulleremissionen från de enskilda fordonen nedbringas tenderar den totala bullernivån att växa på grund av den snabba ökningen av antalet motorfordon. Trafik- och samhällsplaneringsåtgärder av olika slag är därför nödvändiga för att bullret i känsliga områden och vid känsliga tidpunkter skall fås ned till acceptabla nivåer. Detta kan t. ex. åstadkommas genom att man lokaliserar samhällsfunktionerna så att trafikbe-

hovet minskar, genom att man aktivt befrämjar kollektiv-, gång- och cykeltrafik samt begränsar personbilstrafiken i tätorterna, genom att man placerar trafikleder och flygplatser på tillräckligt stort avstånd från bostads- och rekreationsområden och genom att man förser bullrande trafikleder med avskärmande vallar. Omedelbara och betydande resultat kan också uppnås genom hastighetsbegränsningar, trafikomläggningar, förbud mot tung trafik inom vissa områden nattetid etc.

Immissionen av utifrån kommande buller i bostadshus, kontorsbyggnader etc. kan minskas genom användning av fasadmateriäl, fönster och andra byggnadskomponenter med goda ljudisolerande egenskaper. Denna typ av åtgärd bör dock komma i fråga endast som ett komplement till de två förstnämnda — effektiv ljudisolering i byggnader får inte tas som intäkt för att man tillåter höga bullernivåer utomhus och sålunda tvingar människor att vistas inomhus med stängda fönster för att undgå bullerolägenheterna.

Bullerminskande åtgärder av de tre ovannämnda typerna bör, på samma sätt som andra miljövårdande åtgärder, vidtagas med beaktande av vad som är önskvärt från hygienisk synpunkt och genomförbart ur teknisk-ekonomisk synvinkel.

Genomförandet av de erforderliga åtgärderna torde dock i hög grad kunna påskyndas genom att man inför vissa specifika normer, t. ex. beträffande högsta tillåtna bulleremission från olika kategorier av motorfordon, och sedan skärper dessa normer då detta möjliggöres av teknisk-ekonomiska omständigheter eller påkallas av nya forskningsresultat beträffande bullrets skadeverkningar. Många olika skäl, som redan anförts i medlemsförslaget, talar för att dessa normer görs enhetliga i de nordiska länderna.

På något längre sikt förefaller det uppenbart att såsom mål måste sättas vissa kvalitetskrav på den totala bullernivån, med beaktande av samtliga till bullret bidragande källor. Också i fråga om dylika generella immissionsnormer förefaller nordisk enhetlighet eftersträvansvärd.

Behovet av forskning rörande trafik- och annat buller är stort. I detta sammanhang kan nämnas: a) forsknings- och utvecklingsarbete syftande till att främja tystare trafikformer, b) forskning avsedd att kartlägga bullrets spridning från källorna och därigenom skapa förutsättningar för att minska spridningen, c) undersökningar av bullrets skadeverkningar på människor och djur. Såsom på många andra områden av miljöforskningen kunde även inom bullersektorn värdefull tid insparas och effektiviteten ökas genom ett väl organiserat nordiskt samarbete, inom vars ram även tillbudsstående möjligheter till utnyttjande av utom Norden vunna forskningsresultat tillvaratages.

Det synes dock Nordforsk angeläget att understryka, att behovet av ytterligare forskning på bullerområdet icke får förhindra eller fördröja konkreta bullerbekämpande åtgärder enligt ovan antydda riktlinjer. T. ex. normer för maximal bulleremission från motorfordon bör redan

nu kunna uppställas på grundval av föreliggande kunskaper, och syftet med den fortsatta forskningen bör vara att på längre sikt skapa ett underlag för ytterligare höjda kvalitetskrav.

Hänvisande till de framförda synpunkterna tillstyrker Nordforsk det föreliggande medlemsförslaget A 386/t.

Oslo den 5 april 1973

För Nordforsk
Th. Franck
Styrelsens ordförande

Nils Mustelin
Miljövårdssekreterariats
föreståndare

D a n m a r k

Ministeriet for forureningsbekæmpelse, miljøstyrelsen:

— — — skal ministeriet for forureningsbekæmpelse, miljøstyrelsen, efter at have modtaget udtalelser over sagen fra justitsministeriet, boligministeriet, arbejds- og socialministeriernes internationale afdeling, ministeriet for offentlige arbejder og undervisningsministeriet, forskningssekretariatet, herved meddele følgende:

”Der er blandt danske forskningsråd og offentlige myndigheder med ansvar for kontrol og planlægning af trafikstøj bred enighed om, at bekæmpelsen af trafikstøj i høj grad kræver internationalt samarbejde. Dette gælder i første række udarbejdelsen af normer og regler for støjemissionen for de enkelte trafikmidler, men også med hensyn til opstilling af retningslinier for støjemissionen for forskellige områder, især boligområder.

Fra dansk side sker dette gennem deltagelse i udformningen af rekommandationer fra den internationale organisation for standardisering (ISO) og tilpasning af danske regler til disse rekommandationer.

De i Danmark gældende forskrifter for motorkøretøjers støjemission er endvidere tilpasset de af EF anbefalede normer, idet EF-direktiv 70/157 afstikker visse grænser for medlemslandenes regler på området.

Det nordiske samarbejde har især været koncentreret om vejledninger for planlæggere. Nordisk Komité for Bygningsbestemmelser (NKB) har således publiceret ”Støj og byplan, praktiske anvisninger”, som er en vejledning i bedømmelse af trafikstøj med praktiske anvisninger af foranstaltninger til beskyttelse af boliger. Dette arbejde videreføres, og NKB har blandt andet også drøftet spørgsmålet om forbedret støjisolering af bygninger og bygningsdele.

På det lovgivningsmæssige område, opstilling af normer og regler m. v. har det nordiske samarbejde været begrænset til uformelle konsultationer og drøftelser. Disse kontakter må naturligvis ses i forbin-

delse med andet internationalt samarbejde på dette område, men man finder fra dansk side, at det nordiske samarbejde på dette område må tillægges stor betydning, ligesom man kan anbefale den i medlemsfor-slaget nævnte samordning af nordisk forskning på trafikstøjområdet. Man skal dog i denne forbindelse gøre opmærksom på, at en sådan sam-ordning mest naturligt vil kunne ske gennem de allerede eksisterende samarbejdsorganer, f. eks. Nordforsk, eller ved direkte kontakt mellem forskergrupper eller individuelle forskere.”

København, den 1. maj 1973

P. d. v.

Nils Ole Hansen

Landsorganisationen i Danmark

— — — skal vi herved meddele, at selv om vi ikke finder sagen uvæsentlig for vor medlemskreds, mener vi dog ikke direkte, at vi kan udtale os nærmere om sagen.

København, den 15. juni 1973

P. f. v.

Verner Sørensen

Finn Thorgrimson

Danske Arkitekters Landsforbund

— — — skal Landsforbundet erklære sig enig i det forelagte forslags hovedsynspunkter, herunder at man søger at opstille støjnormer og bestemmelser for beskyttelse af det ydre miljø.

Da man er bekendt med, at der fra anden side vil fremkomme detaljerede oplysninger til supplerings af forslaget, skal man fra Landsforbundets side begrænse sig til at pege på vigtigheden af, at planlægningen af vore bysamfund bliver inddraget som et nødvendigt redskab til styring af trafikstøj.

Vel vidende, at man på kort sigt vil have begrænset indflydelse på produktionen af transportmidler med henblik på støjbegrænsning, er vi af den opfattelse, at man på nordisk såvel som nationalt plan med fordel kan arbejde henimod en styring af trafikstøj ved hjælp af en planlagt decentralisering og adskillelse af større trafikskabende elementer og egentlige boligområder.

Landsforbundet tænker her specielt på de alvorlige trafik- og støjproblemer, som forårsages af koncentrationen af butiks- og erhvervs-virksomheder i centrale byområder. Disse problemer har udviklet sig til en konflikt — en konflikt som ikke alene berører bycentrene, men også belaster store eksisterende bydele med uvedkommende trafik på grund af transporter og rejser fra ydre byområder mod centrum og omvendt.

I den forbindelse skal fremhæves nødvendigheden af en koordinering af de mangeartede bestræbelser, som udøves af forskellige instanser for at tilgode de bedst mulige fysiske forhold i udviklingen af vore bysamfund.

Som konsekvens af ovenstående skal det understreges, at man fra Landsforbundets side må lægge vægt på, at en effektiv støjbeskyttelse først og fremmest bør opnås gennem forebyggende foranstaltninger snarere end gennem restriktive indgreb eller bygningsmæssige beskyttelsesforanstaltninger.

Landsforbundet ønsker endelig at give sin fulde støtte til, at et initiativ til igangsættelse af det omtalte forskningsarbejde kan iværksættes og vil om muligt gerne yde bistand hertil.

København, den 16. april 1973

P. f. v.

Hans Hartvig Skaarup

Formand

Ole Dahl

Generalsekretær

Dansk Ingeniørforening:

Vi har forelagt forslaget for de relevante faglige grupper i Dansk Ingeniørforening, der imidlertid ikke havde kommentarer til forslaget, ligesom man ikke på det foreliggende grundlag havde mulighed for at stille supplerende oplysninger til rådighed.

København, den 1. juni 1973

Paul Erik Larson

Erhvervenes Trafikudvalg:

Således foranlediget skal Erhvervenes Trafikudvalg oplyse, at man ikke har bemærkninger eller supplerende oplysninger til forslaget.

København, den 15. oktober 1973

J. D. Vesterlund

Finland

Trafikministeriet¹:

Trafikministeriet förenar sig med åsikten som framlagts i medlemsförslaget därom att trafikbullret bör på grund av den ökade internationella trafiken betraktas ur ett mera vidsträckt perspektiv än vad som be-

¹ Yttrandet översatt från finska.

tingas ur nationella synpunkter. Fördenskull borde forskningsverksamheten angående trafikbuller koordineras i sin helhet på nordisk nivå och som målsättning borde man härvid ställa åstadkommandet av likartade bullernormer som anpassas till varandra på trafikfordons-, trafikleds-, bostads- och arbetsplatsområden.

Angående högsta tillåtet buller som åstadkommes av motorfordon har i Finland utfärdats bestämmelser redan från år 1957. Dessa bestämmelser har senast ändrats och kompletterats år 1970, varvid såväl europeiska som amerikanska normer iakttagits, det oaktat man i de nyaste internationella rekommendationer under senaste tid allmänt kommit till bullervärden som är en aning lägre än gällande värden i Finland. Andra bullerkällor som ansluter sig till användningen av motorfordon, såsom olika lastningsaggregat, arbetsmaskiner o. d., borde fästas större uppmärksamhet på än tidigare.

Biltekniska arbetsgruppen, som underlyder Nordiska trafiksäkerhetsrådet, strävar till att likställa stadganden och bestämmelser om motorfordon på nordisk nivå, och torde denna arbetsgrupps sakkännedom och arbetsinsats kunna användas som hjälp vid utredning av bullerfrågor.

Frånsett luftfarten torde allmänt erkända normer angående övriga trafikformers bullergränser icke föreligga, trots att ett antal länder redan innehar nationella bestämmelser angående nämnda gränser. Detsamma gäller uppenbarligen även bullerbestämmelser beträffande trafikleder och husbyggnader.

Utöver åstadkommandet av bullernormer borde man även utreda huru man i praktiken handhar skötseln av åtgärder som härrör sig från förverkligandet av bl. a. övervakningen av normerna.

Helsingfors den 28 maj 1973

Pekka Tarjanne

Trafikminister

Reino J. Auvinen

Avdelningschef, regeringsråd

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Med tanke på arbetarskyddet riktar sig frågan om begränsning av trafikbuller på två delfrågor:

1. skyddandet av inom trafiken anställda arbetstagare (förare, konduktörer) för menligt buller inom deras arbetsplats (förarhytt); och
2. skyddandet av arbetstagare på arbetsplatser i närheten av trafikleder för bullerolägenheter från utanför arbetsplatsen.

För att lösa den första delfrågan har man tillsvidare gemensamt mellan de nordiska arbetarskyddsmyndigheterna förberett tekniska säker-

¹ Yttrandet översatt från finska.

hetsinstruktioner för förarhytt på traktor, vilkas tillämpning samtidigt medfört sänkning av bullernivån i traktorns omgivning genom att traktorns och dess tekniska utrustnings konstruktion har ändrats. Däremot har enhetliga instruktioner inte åstadkommit i fråga om sänkning av övriga fordons bullernivå, även om vissa bilfabrikanter, analogiskt med traktortillämpningen, vidtagit motsvarande åtgärder beträffande konstruktionen av de fordon som de tillverkar. Närmast har man härvid väntat på harmoniseringsåtgärder av vägmyndigheterna som svarar för trafikens allmänna säkerhet. Vissa buller vållande, på trafikleder verk samma arbetsmaskiner, såsom väg- och snöhyvlar och -plogar, skulle kunna utgöra ett föremål för nordiskt samarbete mellan arbetarskyddsmyndigheterna vid sammanställandet av för sänkning av bullernivån behövliga säkerhetsinstruktioner.

Beträffande den andra delfrågan torde gemensamma instruktioner inte ha förberetts, men bl. a. i Finland förbereds sådana av delegationen för miljövård.

Social- och hälsovårdsministeriet anser forskningen inom trafikbuller som viktig i synnerhet på grund av de hälsorisker som bullret konstaterats medföra. När man börjar koordinera forskningen inom trafikbuller, borde man sträva till att koncentrera forskningen till institutioner där den kan ändamålsenligast utföras.

Social- och hälsovårdsministeriet anser ytterligare, att delegationen för miljövård borde höras i saken.

Helsingfors den 10 maj 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Föredragand

Bostadsstyrelsen:

— — — meddelar bostadsstyrelsen, att då endast den del av det gjorda förslaget som omfattar bostädernas planering och stadsplanetekniska åtgärder kan behandlas, begränsar sig bostadsstyrelsens utlåtande enbart till dessa delproblem.

Dock anser bostadsstyrelsen, att de i skrivelsen omnämnda förbättringarna av fasadisoleringar och fönsterkonstruktioner i första hand är att betrakta som nödfallsåtgärder, och att de huvudsakliga förbättringarna bör ske inom stadsplaneplaneringen och med den anknutna trafiktekniska lösningar, dvs. bostadsområdenas och den bulleråstadkommande trafikens inbördes placering bör ordnas så, att bostäderna i minsta möjliga mån blir störda av trafikbullret. Fasadisoleringar och ljudtätare fönsterkonstruktioner bör tillgripas endast i de fall, där bo-

städerna redan är placerade inom trafikbullerområde eller då det av andra ytterst tvingande skäl är nödvändigt att placera bostäder inom ett dylikt område.

Helsingfors den 11 maj 1973

Olavi Lindblom
Generaldirektör

Antti Rantanen
Ställföreträdande byråchef,
byråingenjör

Tekniska högskolan, byggnadsingenjörssavdelningen¹:

Det är motiverat att inom de nordiska länderna koordinera forskningsverksamheten beträffande av trafiken förorsakat buller. Likaledes bör strävan att uppgöra enhetliga normer i fråga om begränsandet av trafikbullret understödjas.

Undersökningar beträffande trafikbullret har redan också företagits vid Tekniska högskolan, och i undervisningsprogrammet ingår både trafikbullrets teori och praktiska mätningar. Att undersöka trafikbuller och att uppställa normer för detsamma är emellertid en så mångsidig sak, att behovet av ytterligare undersökningar är uppenbart.

En nordisk koordinering av forskningsarbetet är en förutsättning för att samma undersökningar skall kunna användas i olika länder som grundval för godtagbara normer. Annars finns det risk för att undersökningens apparatur, metoder och begrepp i olika länder avviker från varandra i en så hög grad att resultatens jämförelse och sammanföring blir svår. Vidare är en koordinering av forskningsverksamheten nödvändig för att man skall kunna undvika onödigt dubbelarbete.

Som samarbetsorgan för de nordiska länderna är verksam även Nordiska kommittén för trafiksäkerhetsforskning (NKT), vars uppgifter omfattar bl. a. koordinering av trafiksäkerhetsarbetet. Både trafikolyckorna och trafikbullret är av trafiken föranledda olägenheter, av vilken anledning man som en möjlighet skulle kunna ålägga deras behandling samma nordiska samarbetsorganisation, om man inte finner det nödvändigt att inrätta ett alldeles nytt organ.

Nordiska kommittén för byggnadsbestämmelser (NKB) har alltsedan 1963 utgivit stadsplanemässiga anvisningar om avvärjande av buller (Støj och byplan). I anslutning till Institutet för arbetshygien fungerar vederligen även statens kommission för skyddandet av luften och avvärjning av buller (ISMET). Av denna anledning borde man också inhämta ytt-

¹ Yttrandet översatt från finska.

randen i saken från inrikesministeriets avdelning för planläggnings- och byggnadsärenden samt från Institutet för arbetshygien.

Otnäs den 27 mars 1973

Otto Wahlgren
Professor

Luftfartsstyrelsen:

Vad först beträffar de undersökningar, som i Finland utförts på detta område, har vi sedan början av 1960-talet bedrivit lokala undersökningar angående flygplansbullrets verkningar på områdena omkring flygfälten. Dessa utredningar har närmast grundat sig på utländska undersökningsresultat och beräkningsmetoder. I detta sammanhang bör särskilt nämnas den rätt omfattande bullerundersökning, som utfördes på Helsingfors flygstation år 1966, och som sedan låg till grund för en rekommendation till planeringsmyndigheterna vid planeringen av områdets användning. I beaktande av luftfartygens tekniska utveckling, trafikens tillväxt och de nya internationella bestämmelserna har också denna undersökning nu tagits upp till granskning. Granskningen torde kunna slutföras inkommande sommar.

I Finland har också åren 1971—1972 utförts en särskild bullerundersökning rörande små propellerflygplan. Som resultat härav har för dessa plan utfärdats vissa operativa begränsningar, som i synnerhet gäller sjöflygplan.

Av de bestämmelser, som gäller bullerbegränsning, kan här nämnas luftfartsstyrelsens beslut nr 488/01/72 av den 30 mars 1972 rörande överljudsflyg. Detta beslut överensstämmer vederligen i princip med bestämmelserna i de övriga nordiska länderna.

Vid en granskning av bullerundersökningar och -normer inom en gemensam nordisk ram bör först och främst konstateras, att de nordiska länderna är med i den internationella luftfartsorganisationen för civil luftfart, ICAO. Denna organisation, i vilken flygbullerfrågor fortgående undersöks, har redan publicerat de bullerkrav, som bör ställas på jetplan, och påbörjat förberedelserna för fastställandet av motsvarande krav för småplan. ICAO har också fastslagit normer för bestämmande av bullerområden på basen av trafikfördelningen. Däremot finns det inga rekommendationer eller normer för användningen av de områden, som omger flygfälten.

Luftfartsstyrelsen anser att, ändamålsenligt organiserat, skulle ett sådant samarbete inom förberedandet av undersökningar och normer, som föreslås i medlemsförslaget, vara både nödvändigt och rekommendabelt. Inom denna verksamhet bör dock observeras, att det buller, som förorsakas av flygtrafiken, bör behandlas som en skild fråga, på vilken tilläm-

pas de internationella resultat, som nåtts på området, samt att i undersökningarna och i fastställandet av eventuella normer det arbete, som på ICAO:s åtgörande utförts på området, och de normer och rekommendationer, som denna organisation framlagt för sina medlemsstater, bör tas i beaktande.

Helsingfors den 16 april 1973

Veli-Martti Metsälampi

Avdelningschef

Marjatta Ranta-Filppula

Avdelningssekreterare

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

Av motiveringsavsnittet i medlemsförslaget framgår, att förslagsställarna varit medvetna om den fara för handeln, som olikartade statuter i de skilda länderna kan utgöra. Vidare har man insett, att olikartad lagstiftning kan förorsaka diskriminering av visst lands trafikföretag i förhållande till företag i andra länder.

På basen av vad ovan anförts, anser vi det önskvärt att ett nordiskt samarbete åstadkoms. Samtidigt betonar vi emellertid, att det utlåtande vi nu givit endast berör sakens lagstiftningstekniska sida. Ett utlåtande om de åtgärder som krävs för bullerbekämpandet kan ges först då de egentliga normförslagen utarbetats.

Helsingfors den 19 april 1973

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Finlands fackförbunds centralorganisation r.f.¹:

Vår centralorganisation anser det vara mycket angeläget, att man mellan de nordiska länderna genomför utredningar och undersökningar beträffande bullerproblemen både på arbetsplatser och inom bostadsområden. Samtidigt anser vi det vara viktigt, att man på samnordiskt plan fastslår en maximal bullernivå som bör iakttagas på arbetsplatserna och i bostadsmiljön, för att människorna inte skall utsättas för hälsorisker.

Redan i detta sammanhang vill FFC fästa uppmärksamhet vid att man vid fastställandet av bullernivån borde ta hänsyn till människan och till hennes tålförmåga i stället för vad som har gjorts förut: bullernormerna har fastställts i enlighet med sina marknadsföringsegenskaper.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Vår centralorganisation anser de föreslagna synpunkterna beträffande bostadsområden värda att uppmärksammas. Förutom vid fasadisole-ringar och fönsterkonstruktioner skulle vi också vilja fästa uppmärksamhet vid byggnadernas höjd, i synnerhet inom områden där flygtrafi-kens buller utgör en risk för invånarna. Enligt vår mening borde man inte bygga högre än trevåningshus inom en omedelbar bullerzon av flygtrafiken.

Då det vid Nordiska rådet ställda förslaget är ett steg på vägen till en bättre levnadsmiljö, finner Finlands fackförbunds centralorganisa-tion, FFC, det vara nödigt att en samnordisk verksamhet inleds för att på grundval av en vid Nordiska rådet antagen rekommendation koordi-nera bullerrisken och avskaffa dem.

Helsingfors den 13 april 1973

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC r.f.

Simo Elomaa

Matti Savola

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet mener det er ønskelig at forskningen om trafikkstøy samordnes i de nordiske land, og at arbeidet med å få felles normer som begrenser trafikkstøy i de nordiske land intensiveres.

Kommunaldepartementet har i sitt arbeidsområde ingen direkte tilknytning til arbeidet med begrensnings av trafikkstøy, men har gjennom sitt arbeid med boligreisning og boligmiljø sterke interesser for at arbeidet med begrensnings av trafikkstøy kommer i gang.

En kan her nevne at det i Boligundersøkelsen 1973 (utføres av Statistisk sentralbyrå etter oppdrag fra Kommunaldepartementet) vil bli tatt opp spørsmål som bl. a. vil vise i hvor stor utstrekning folk sjeneres av trafikkstøy i sine boliger.

Trafikkstøy kan bekjempes på flere måter.

1. Støydemping av kilden, dvs. ved påvirkning av motorkonstruksjoner. Denne kontroll skjer — og må skje — i Samferdselsdepartementets regi.

2. Støydemping kan skje gjennom planlegging, ved etablering av støyskjerming. Dette hører inn dels under Miljøverndepartementet og dels under Kommunaldepartementet ved utformingen av bomiljø.

3. Vurdering av eventuelle støynormer vil måtte skje hos helsemyndighetene, eller i nært samarbeid med disse.

4. Når det gjelder flystøy har Kommunaldepartementet liten tro på en større norsk og skandinavisk forskningsinnsats, da dette er for dyrt, og vi dessuten har små muligheter til selvstendige resultater. Forholdene kan imidlertid ligge slik an at vi kan delta på begrensede områder.

Ellers kan meddeles at en nå anvender støysoneberegninger som veiledning i planleggingsarbeidet. Slike støysoneberegninger foreligger for alle norske rute-flyplasser og de viktigste militære flyplasser.

5. Støydempende vegg- og vindusisolasjoner er tema som for lengst et tatt opp som forskningsområde ved Norges byggforskningsinstitutt.

Direktoratet for arbeidstilsynet uttaler at trafikkstøyens virkning på yrkessjåfører er lite studert, men må antas å kunne være av betydning ikke bare for trivselen, men også for tendens til tretthet, og derigjennom for sjåførens aktsomhet, oppmerksomhet og sikkerhet i trafikken.

Direktoratet antar at disse momenter også bør undersøkes og vurderes når trafikkstøyproblemene skal tas opp til vurdering på nordisk basis.

Departementet slutter seg til Direktoratets uttalelse.

Oslo, 6. april 1973

Etter fullmakt

Arvid Eskild

Hans Vatle

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet har forelagt saken for Kommunal- og arbeidsdepartementet (*se ovan*), Samferdselsdepartementet, Sosialdepartementet og Norges tekniske høgskole (se nedan).

Miljøverndepartementet stiller seg i prinsippet positivt til medlemsforslaget.

Etter Miljøverndepartementets oppfatning er det ønskelig at forskning om trafikkstøy i noen grad søkes samordnet i de nordiske land, og at man utreder nærmere hensiktsmessigheten av felles nordiske normer for begrensning av slik støy.

Samordning av forskning om trafikkstøy

Trafikkstøy kan bekjempes ved å redusere støyen ved kilden, ved å beskytte mottagerne (ved isolasjon, avskjerming m. v.) og gjennom en effektiv arealplanlegging.

Forskning om trafikkstøy vil kunne omfatte undersøkelse av i hvilken grad støy virker sjenerende, av virkningene av trafikkstøy på menneskers helse, på dyreliv m.v., og forskning vedrørende tiltak for å redusere støyen på en av de nevnte måter.

De to førstnevnte forskningsoppgaver er idag tatt opp av nasjonale forskningsinstitusjoner, og synes å kunne egne seg for en viss nordisk koordinering. I dette arbeid bør bl. a. Helsedirektoratet, Audiologisk laboratorium ved Rikshospitalet og Statistisk sentralbyrå evt. trekkes inn. Det vises til uttalelsene fra Helsedirektoratet og Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Det synes imidlertid mindre aktuelt å starte et nordisk forskningsprogram om reduksjon av støyen ved kilden. Dette vil i praksis bestå i en teknisk utvikling av bil- og flymotorer m.v. Slik forskning vil mest naturlig måtte foregå i de bil- og flyproduserende land, evt. gjennom et samarbeid mellom disse. En vil imidlertid ikke utelukke at et nordisk samarbeid kan være aktuelt på begrensede områder.

Forskning vedrørende isolasjon av bygninger m. v. drives i betydelig omfang i nasjonale forskningsinstitusjoner, f. eks. ved Norges Byggforskning sinstitutt. Hvorvidt slik forskning bør søkes bedre koordinert mellom de nordiske land bør vurderes nærmere.

En forbedret by- og tettstedsplanlegging må bl. a. ha som mål å lokalisere viktige støykilder som trafikkårer og flyplasser fjernt fra boligområder og støy-ømfintlig virksomhet. Det er i denne sammenheng ofte behov for å utarbeide samlede transportplaner for byer og tettsteder, hvor begrensning av privatbilisme i visse soner, utbygging av kollektivtilbud m. v. vil være nødvendige virkemidler. Vi mangler idag kunnskap som er ønskelig for å effektivt redusere støyproblemet gjennom planlegging. Hvordan støy forplanter seg i byområder og i terrenget, hvordan f. eks. støysoner bør fastlegges, og lignende problemer er forholdsvis lite kjent, og det vil være av interesse å få igang nordisk forskning på dette området.

En nordisk koordinering av forskningsoppgavene vil ha verdi ikke minst for at begrensede ressurser skal utnyttes mest mulig.

Eventuell fremtidig forskning om trafikkstøy på nordisk basis bør som hovedregel legges til allerede eksisterende institusjoner.

Anvendelse av felles normer

Ensartede normer innen Norden vil være særlig aktuelt for støyemisjoner fra kjøretøyer og fly.

Flere internasjonale organisasjoner har tatt opp arbeid med dette. Den internasjonale standardiseringskommisjonen (ISO) har utarbeidet anbefaling for måling av kjøretøystøy. På grunnlag av denne målemetoden har FN's økonomiske kommisjon for Europa (ECE) utarbeidet forslag til grenseverdier for kjøretøystøy.

Det synes imidlertid ønskelig nå å vurdere spørsmålet om å fastsette felles normer for støyemisjoner fra såvel biler som fly innen de nordiske land. En viser i denne forbindelse til Vegdirektoratets og Samferdselsdepartementets uttalelser. Miljøverndepartementet vil imidlertid under-

streke at en eventuell fastsettelse av felles normer må ha som klart siktepunkt å innføre generelt strengere bestemmelser. Normene må ikke hindre det enkelte land i å fastsette strengere normer, dersom det finner dette ønskelig.

Et eventuelt videre arbeid med disse oppgaver vil etter Miljøvern-departementets oppfatning mest naturlig drives gjennom Nordisk kontaktorgan for miljøvernspørsmål, som bl. a. har en egen arbeidsgruppe for utredning av mulige felles nordiske forskningsoppgaver på miljøvernområdet. Det vil imidlertid være nødvendig å samordne arbeidet med bolig-, helse- og samferdselsmyndighetene.

Oslo, 7. mai 1973

Etter fullmakt

Ingvald Godal

Erik Lykke

Samferdselsdepartementet:

— — — oversendes vedlagt Vegdirektoratets uttalelse av 30. mars 1973 med bilag. Samferdselsdepartementet slutter seg til denne uttalelse.

En vil forøvrig finne det nyttig og naturlig at det også finnes fram til et nordisk samarbeid på flystøyens område. Det gjelder bl. a. forskningen på dette felt og også spørsmål om ensartede normer. Hvilke organer som skal involveres i dette nordiske samarbeid bør bli gjenstand for nærmere overveielse.

Oslo, 5. april 1973

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Sosialdepartementet:

Støy fra trafikk er en av de mange støykilder som kan ha en helse-skadelig virkning. Ut fra en medisinsk vurdering kan støyproblemene deles i 2 hovedgrupper avhengig av støynivået. Ved gjentatte ekspedisjoner for støy over 90 dBA kan det oppstå varig hørselssvekkelse. Dette har man sett mange eksempler på i yrkesmedisinen, men også på andre områder. Støynivå under denne grense har de senere år fått økende medisinsk betydning. Støy som overskrider 35 dBA innendørs vil hos mange medføre søvnforstyrrelser. Denne virkning er særlig

uttalt når støyen har skiftende intensitet, noe som særlig er tilfelle nær flyplasser og sterkt trafikkerte veier. Stadig søvnforstyrrelse vil i mange tilfelle være en viktig årsaksfaktor ved psykiske lidelser. Dette er en viktig årsak i Helsedirektoratets restriktive holdning når det gjelder flytrafikk om natten.

Når det gjelder den framtidige planlegging av trafikkårer, bør disse i størst mulig utstrekning legges utenom boligområdene, både av sikkerhetsmessige grunner og for å redusere støy. Samtidig vil det være nødvendig å komme fram til effektive midler for å redusere allerede eksisterende støy. Disse tiltak må rettes både mot selve kjøretøyene og miljøet. Forutsetningen for slike tiltak og fastsetting av eventuelle normer, må være tilstrekkelig innsikt i problemene. Forskning innen disse områder drives i dag ved forskjellige institusjoner i de nordiske land.

Det bør være et hovedprinsipp at framtidig forskning legges til allerede bestående institusjoner. De tilgjengelige ressurser er begrenset og en bedre koordinering av de forskjellige forskningsoppgaver antas være nødvendig for å utnytte ressursene best mulig.

Når det gjelder de helsemessige forhold ved støyproblemet, vil Helsedirektoratet minne om den ekspertise som er representert innen helsetesenet, mellom annet ved Audiologisk laboratorium ved Rikshospitalet ved hørselssentralene som er opprettet i en rekke fylker og innen Helsedirektørens rådgivende utvalg i Audiologi. Ekspertene fra disse institusjoner bør være representert i et eventuelt felles nordisk tiltak for å koordinere forskningen, og man går ut fra at spørsmålet om representasjon blir forelagt Helsedirektoratet.

Oslo, 29. mars 1973

Helsedirektoratet

Etter fullmakt

Aud Blegen Svindland

Asbjørn Haugsbø

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

Det mest nærliggende tiltak for å begrense trafikkstøy er at kjøretøyene blir konstruert slik at de støyer mindre.

Den internasjonale standardiseringskommisjonen (ISO) har utarbeidet anbefaling for måling av kjøretøystøy. På grunnlag av denne målemetoden har det innen FN's økonomiske kommisjon for Europa (ECE) blitt utarbeidet forslag til grenseverdier for kjøretøystøy (regulation no. 9).

Det er her i landet gitt klare bestemmelser om største tillatte støynivå fra motorkjøretøyer. Reglene er gitt i Bestemmelser om kjøretøy (jfr. vedlegg) som er utferdiget med hjemmel i vegtrafikkloven og kjøretøyforskriftene.

Bestemmelsene om støynivå for motorkjøretøyer og generelle bestemmelser om støy og støymåling gjelder for bil og motorsyssel som registreres i Norge for første gang 1. januar 1972 eller senere.

For motorsyssel som er registrert før 1. januar 1972 gjelder bestemmelsene fastsatt i Samferdselsdepartementets rundskriv nr. 61/59 M av 9. juli 1959.

Støymåling foretas etter metode som anvist i vedlagte bestemmelser i blad nr. 14.1-01-02.0, nr. 16.

Kjøretøy godkjennes uten videre med hensyn til støy dersom det kan dokumenteres at kjøretøyet tilfredsstiller kravene i ECE (Economic Commission for Europe) Regulation No. 9, eller er målt etter tidligere nevnte metode, og ikke overstiger det for vedkommende kjøretøytype fastsatte støynivå (jfr. nr. 2 og 3 i blad nr 14.1-02-01.0 og blad nr. 14.1-03-01-01.0).

Videre arbeid for å komme frem til likelydende bestemmelser og grenseverdier i de nordiske land for kjøretøystøy kan f. eks. tas opp i Nordisk bilteknisk arbeidsgruppe. Et eventuelt forslag til skjerpede grenseverdier for kjøretøystøy kan også fremmes gjennom arbeidsgruppe 29 i ECE som bl. a. har utarbeidet nevnte regulation no. 9 om kjøretøystøy.

Oslo, 30. mars 1973

Etter fullmakt
Odd Schøyen

Knut O. E. Holand

Norges tekniske høgskole, Arkitektavdelingen, hänvisar i skrivelse den 11 april 1973 till yttrande från Norsk institutt for by- og regionforskning av den 30 mars 1973 (se nedan).

Norges tekniske høgskole, Bygningsingeniøravdelingen:

Bygningsingeniøravdelingen finner det påkrevd med betydelig innsats for å begrense de problemer trafikkstøyen medfører, og er kjent med at større arbeider på området er igang i flere av de nordiske land. Både av hensyn til effektiviseringen av innsatsen og for å oppnå ensartede regler, normer etc. vil en samordning på nordisk plan utvilsomt være meget ønskelig.

Avdelingen har ikke gått inn på en vurdering av hvorledes et nordisk samarbeid på dette området bør organiseres, men vil understreke at man under den videre utvikling må være oppmerksom på de kontakter som allerede eksisterer over landegrensene.

Oslo, 13. april 1973

For Bygningsingeniøravdelingen

R. S. Nordal

Fung. formann

Per Hetling

Norges tekniske høgskole, Elektroteknisk avdeling:

Elektroteknisk avdeling vil se det som en fordel at forskning og normgivning innen området trafikkstøy koordineres innen Norden og vil gjøre oppmerksom på at et større forsknings- og utredningsprogram innen området gjennomføres ved Institutt for akustikk og Akustisk laboratorium, blant annet på oppdrag av Vegdirektoratet.

Oslo, 9. april 1973

For Elektroteknisk avdeling

Andreas Tonning

Avdelingsformann

L. Jacobsen

Norges tekniske høgskole, Maskinavdelingen, Kjemiavdelingen, Bergavdelingen och Almenavdelingen har i skrivelser den 22 mars 1973, 27 mars 1973, 14 mars 1973 respektive 11 april 1973 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Landsorganisasjonen i Norge:

Det er Landsorganisasjonens oppfatning at en samordning av forskjellige forskningsprosjekter innenfor de nordiske land vil være av stor betydning for løsningen av ulike felles samfunnsproblemer. En samordning vil også være rasjonell av økonomiske grunner. Vi vil derfor støtte forskningssamarbeidet når det gjelder støyproblemer på arbeidsplassene.

Også når det gjelder trafikkstøy har de nordiske land felles problemer og interesser, og dette området bør derfor egne seg for felles forskning. Landsorganisasjonen er enig i at trafikkstøy ikke bare angår men-

nesker som ferdes i trafikken eller bor i nærheten av trafikkårer. Her er det også hensyn å ta til de som har sitt arbeid i transportsektoren. Yrkesutøvere og publikum har her felles interesser. Landsorganisasjonen vil derfor støtte forslaget om en samordnet forskning om trafikkstøy i de nordiske land. Landsorganisasjonen er også enig i at man bør undersøke mulighetene for felles normer og bestemmelser med sikte på å forebygge trafikkstøy og slutter seg til forslaget også på dette punkt.

Vi vil dessuten fremheve betydningen av at arbeidstakernes organisasjoner blir tatt med på råd når det gjelder planleggingen av forskningsprosjekter og eventuell utarbeidelse av felles normer og bestemmelser.

Oslo, 24. mai 1973

Landsorganisasjonen i Norge

Odd Højdahl

Norges naturvernforbund:

Norges naturvernforbund har overfor de norske myndigheter ved flere anledninger påpekt at forskjellige former for støy innebærer stor fare for alvorlige fysiske og psykiske belastninger for en rekke organismer, herunder mennesket.

Støy i ulike former representerer en økende trusel mot vårt miljø og arbeidet for å verne oss mot denne trusel har derfor etterhvert blitt en viktig miljøvernoppgave.

Norges Naturvernforbund mener bl. a. at en "hermetisk" tilværelse i støyisolerte boliger med kunstig ventilasjon, ikke er forenlig med vårt krav till levestandard. Et rimelig krav må f. eks. være at vi kan oppholde oss utendørs uten å være genert av støy og at vi kan sove for åpne vinduer.

Ut fra disse generelle betraktninger vil Norges Naturvernforbund støtte ethvert tiltak med formål å redusere støyproblemer i samfunnet. Vi gir derfor også vår generelle støtte til medlemsforslaget om tiltak for samordnet forskning omkring trafikkstøy og at forutsetningene for en tillem্পning av ens normer i de nordiske land vedr. begrensning av trafikkstøyen, blir utredet.

Oslo, 9. april 1973

Norges naturvernforbund

Thor Midteng

NIBR Norsk institutt for by- og regionforskning:

De senere år har NIBR vært engasjert i problemet trafikkstøy og har i ulike sammenhenger gitt oversikt over tiltak som er virkningsfulle mot støyplager. I dette arbeid har vi i stor grad basert oss på ulike utenlandske publikasjoner, herunder viktige rapporter publisert i Sverige og Danmark. Det er derfor viktig og interessant at det må tas initiativ til et fastere nordisk samarbeid om støyspørsmål.

I tillegg til de momenter som er trukket frem i medlemsforslaget vil vi nevne noen forhold av betydning for et sterkere nordisk samarbeid. Gjennom en samlet opptreden i internasjonale organisasjoner — f. eks. OECD, ECE og ISO — vil en kunne øke mulighetene til å påvirke de anbefalinger som fremmes i disse fora. Vi vil også peke på at det knytter seg samferdselspolitiske implikasjoner til behandlingen av støyproblemet. Ulike transportmidler bidrar på forskjellig vis til støyproblemer, noe som kan gi støt til forskjellige økonomiske tiltak og endring av lover og forskrifter som regulerer bruken av de enkelte transportmidler. En samlet nordisk politikk kan muligens bidra til at teknologiske fremskritt i støybekjempelsen raskt kan gi praktiske resultater. Et tiltak kan f. eks. være å stimulere landenes flyselskaper til relativt hurtig å gå til utskifting av eldre støyende flytyper og anskaffe nye støysvake fly etterhvert som disse settes i produksjon i de neste 10—15 år. En kunne også overveie bruk av differensiert lufthavnsavgifter for å påvirke nordiske og andre lands flyselskaper til å bruke støysvakere fly.

Vi vil til slutt uttrykke håp om at et nordisk samarbeid om støyspørsmål kan gi de nødvendige impulser til våre egne nasjonale organer slik at allsidig, systematisk og organisert forskning om støyproblemer nå blir prioritert i en sterkere grad.

Oslo, 30. mars 1973

Norsk institutt for by- og regionforskning

Egil Tombre

Instituttstjef

Tor Lerstang

Norges byggforskningsinstitutt:

Forslaget berører vesentlige spørsmål innenfor miljøproblemet, bl. a. de følgende:

1. Typiske støynivåer, nåværende og fremtidige, fremkalt av flytrafikk, veitrafikk, osv.
2. Mulighetene for reduksjon av disse støykildene.
3. Byplanmessige tiltak for reduksjon av støypåvirkningen (plassering av flyplass, sonegrenser; plassering av motorveier, avstandskrav; gjennomføring av trafikklinjer i bebygde strøk).

4. Terrengbehandling for reduksjon av støypåvirkningen (voller, skjermer, skogbelter, osv.).

5. Bygningsmessige tiltak for reduksjon av støypåvirkningen (vinduskonstruksjoner, ventilasjonsanlegg, ytterveggskonstruksjoner, størrelsesforhold vindusflate/yttervegg, osv.).

6. Utforming av byplan- og bygningsbestemmelser.

7. Subjektiv virkning av støypåkjennning (arbeidsevne, søvnmuligheter, rekreasjonsmuligheter innendørs og utendørs; helsemessige følger selv om påkjenningen ikke oppfattes som sjenerende, osv.).

Det er utført og utføres atskillig forskningsarbeid på disse områdene, internasjonalt og i de nordiske land. Det vises bl. a. til publikasjonen "Samhållsplanering och vägtrafikbuller", undersøkelses utfrt for Veidirektoratet av Institutt for akustikk/Akustisk Laboratorium ved NTH, arbeider utfrt av Norsk institutt for by- og regionplanlegging, støymålinger utfrt av Flystykommisjonen, osv.

Innenfor det nevnte område 5 foreligger også betydelige arbeider, blant mange andre av Ingemanssons Ingenjrsbyr AB om vindusisolasjon. Norges Byggforskningsinstitutt har hatt en del oppdragsvirksomhet på dette området; sammen med materiale fra faglitteraturen sitter man her inne med viktige erfaringer, som vil bli gjort kjent gjennom instituttets publikasjonsserier.

Så vidt vi kan forstå vil det være nyttig at den forskning som drives blir samordnet, i den grad den ikke allerede er samordnet gjennom innbyrdes kontakt, og at det skisseres videre siktemål for slik forskning.

Krav på disse områder er ikke innarbeidet i någjeldende bygningslov og bygningsbestemmelser; men det bør være mulig å få dem innarbeidet i de reviderte bestemmelser man tar sikte på  få gjort gjeldende i 1975.

Oslo, 12. april 1973

For Norges byggforskningsinstitutt

Gunnar . Jrgen

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Vid ett flertal utredningar har konstaterats att trafikbuller orsakar svåra störningar för stora delar av befolkningen. Redan 1964 framkom vid en undersökning, utförd av dåvarande statens institut fr folkhälsan, att drygt 20 procent av ett riksrepresentativt urval stördes av motorfordonsbuller. En annan undersökning, utförd 1967, påvisade att 32 procent av de boende i nrheten av strre trafikleder var störda av buller. 21 procent uppgav sig vara "mycket störda". Bullerstrningarna kommer att ka vsentligt, om inte åtgärder vidtas i syfte att begränsa bull-

ret. Faktorer, som bidrar till ökat buller är urbaniseringen och det ökande antalet fordon. Härigenom ökar dels ljudnivån, dels den tid under dygnet då bullret förekommer.

Åtgärder för begränsning av trafikbuller utreds för närvarande av den år 1969 tillsatta trafikbullerutredningen. Denna utredning har enligt givna direktiv att lämna förslag till emissionsnormer och till immisionsnormer. För Sveriges del kan man således vänta sig att lämpliga åtgärder kommer att föreslås statsmakterna inom den närmaste tiden. Av de nordiska länderna har vårt land kommit längst i normarbetet. En samordning av normer mellan dessa länder är självfallet önskvärd.

Styrelsen får emellertid betona att trafikbullret utgör ett så stort problem från omgivningshygienisk synpunkt att de åtgärder som trafikbullerutredningen kommer att föreslå inte bör tillåtas bli förskjutna framåt i tiden på grund av en utredning för samordning av normer mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 15 maj 1973

Enligt socialstyrelsens beslut
Guldbrand Skjönberg

Arbetskyddsstyrelsen:

Vad gäller fordons tekniska utrustning utarbetas erforderliga bestämmelser härom av statens trafiksäkerhetsverk varvid samråd sker med arbetskyddsstyrelsen i sådana frågor som berör arbetsmiljön, t. ex beträffande förarplatsbullret i fordonen.

Frågor om utfärdandet av bestämmelser rörande planeringsåtgärder i samband med bebyggelse och trafikleder liksom om byggnaders utförande med hänsyn till buller, faller närmast under statens planverks kompetensområde. Även med detta verk har styrelsen kontinuerligt samarbete i frågor som berör arbetskyddet.

Beträffande industriföretagens bulleremission till omgivningen handläggs dessa frågor av statens naturvårdsverk. I den mån omgivningsbullret från en industri i huvudsak orsakas av den fordonstrafik som sker inom området kan även naturvårdsverket beröras av de hithörande frågorna.

Från styrelsens utgångspunkt finns inget att invända mot medlemsförslaget.

Stockholm den 29 mars 1973

Gunnar Danielson

Arne Westlin

Statens vägverk:

I Sverige har trafikbullerfrågorna sedan ett 20-tal år varit föremål för betydande forsknings- och utredningsinsatser. Till en början ägnades uppmärksamheten främst åt flygbullret; utredningen Flygbuller som samhällsproblem (SOU 1961: 25), framlagd av 1956 års flygbullerutredning, är ett viktigt exempel härpå, som kommit att få betydelse för planeringen av flygplatsanläggningar och bebyggelsen i dessas omgivning.

Sedermera växte också fram ett behov av motsvarande planeringsriktlinjer på vägtrafiksidan. En omfattande sociologisk undersökning utförd av Statens institut för byggnadsforskning och Statens institut för folkhälsan efter initiativ från dåvarande byggnadsstyrelsen, medicinalstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (Rapport 36/68 från Byggnadsstyrelsen) kunde till en början kvantifiera den subjektivt upplevda störningen av vägtrafikbuller med olika nivå. Med utgångspunkt härifrån samt från ett tämligen omfattande teoretiskt och empiriskt kunskapsmaterial rörande vägtrafikbullrets alstring och utbredning har sedan, under ledning av planverket och i samverkan med naturvårdsverket, socialstyrelsen och vägverket, bedrivits ett arbete att taga fram riktlinjer för planering med hänsyn till vägtrafikbuller. Resultatet härav har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1972 publicerats som information i fråga om vägtrafikbuller (Rapport 22 1972 från Statens planverk).

Nämnda rapport innehåller förutom en allmän information om buller dels en i den praktiska planeringen användbar metodik för beräkning av bullerutbredningen kring en väg, dels också ett förslag till immissionsgränser.

Trots vad ovan sagts om rapportens formella status har den i vidsträckt omfattning blivit använd och återopad i planeringen. Vad som härvid speciellt brukar väcka diskussion är immissionsvärdenas rimlighet. Vilken ambitionsgrad i fråga om bullerskydd har samhället råd med? Rapportens värden har icke grundats på några ekonomiska överväganden och belyser således icke nämnda fråga. Bl. a. detta viktiga problem om immissionsgränser och dessas samhällsekonomiska konsekvenser studeras för närvarande av trafikbullerutredningen, som arbetat sedan 1969 och torde publicera sitt betänkande i slutet av 1973. Denna utredning som behandlar bullret från såväl väg- som flygtrafik liksom från fritidsbåtar har också att lägga fram förslag om emissionsnormer samt om eventuellt erforderliga författningsändringar.

Redogörelsen i det föregående torde ge en antydning om att vi i Sverige i viss mån redan har och framför allt — när trafikbullerutredningens betänkande föreligger — kommer att få ett gott kunskapsunderlag för svenska normer inom trafikbullerområdet Detta underlag bör till stora

delar kunna tjäna till ledning för ett normeringsarbete även i de övriga nordiska länderna.

Betydelsen av nordisk enhetlighet härvidlag är av naturliga skäl störst i fråga om emissionsnormer.

Fortsatt forskning inom trafikbullerområdet kommer emellertid att vara eftersträvansvärd. Den kan avse tekniska-akustiska problem med syfte att ytterligare vidga våra kunskaper om bullrets utbredning och dämpning. Den spårbundna trafiken synes exempelvis ännu utgöra ett tämligen outforskat område.

Men framför allt behövs ökade kunskaper kring de mänskliga reaktionerna mot trafikbullret. Eftersom sådant utrednings- och forskningsarbete av erfarenhet är resurskrävande synes det ligga nära till hands att det så långt möjligt genomföres i nordisk samverkan.

Det förtjänar att påpekas att Nordiska vägtekniska förbundet, NVF, för närvarande strävar efter att aktivisera sitt utskottsarbete inom miljöområdet, där bullerfrågorna utgör en väsentlig del.

Stockholm den 6 april 1973

S.-G. Olhede

Bo Köhlmark

Luftfartsverket:

Ur de synpunkter luftfartsverket har att företräda finns i princip intet att erinra mot förslaget om åtgärder för en samordnad forskning om trafikbuller i de nordiska länderna. I fråga om flygbullerforskning vill verket emellertid framhålla, att resurser för forskning rörande flygbulleremission i huvudsak står att finna i de utomnordiska länder, där större flygplanproduktion förekommer. Genom sitt medlemskap i den internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) har Sverige tillgång till de forskningsresultat som framkommer från dessa länder; dessa resultat kan tillhandahållas en samordnad nordisk forskningsverksamhet genom luftfartsmyndigheternas försorg.

Vidkommande förslaget om en utredning av förutsättningarna för en tillämpning av likartade normer i de nordiska länderna rörande begränsning av trafikbuller vill luftfartsverket framhålla att det inom ICAO för närvarande pågår ett omfattande normarbete avseende flygbulleremission. Hittills har detta arbete resulterat i bullercertificeringsnormer för jettransportflygplan, som typgodkännes efter den 1 januari 1969, och vilka som bilaga 16 till Chicagokonventionen om internationell civil luftfart tillträtts av Sverige. På detta område synes sålunda några speciella nordiska normer inte erforderliga. Det må framhållas att flygplanen numera konstrueras för att uppfylla dessa ICAO-normer, och

att det torde vara orealistiskt att för nordisk del uppställa strängare krav än som återfinnes i dessa normer.

Luffartsverket delar i övrigt de i medlemsförslaget framförda synpunkterna och är berett att inom sitt verksamhetsområde delta i ett eventuellt nordiskt samarbete.

Stockholm den 26 april 1973

Luffartsverket

Henrik Winberg

Sven Sörenson

Statens naturvårdsverk:

Inom omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk bedrivs sedan ett tiotal år tillbaka forskning beträffande buller, främst trafikbuller, med syfte att belysa förekomsten av effekter av bullerexposition i omgivningshygieniska sammanhang. Effekter i form av subjektivt redovisade besvär i en population exponerad för buller sätts därvid i relation till bullrets fysikaliska egenskaper såsom styrka, frekvensinnehåll och varaktighet. Genom denna typ av undersökningar har det varit möjligt att få fram dos—responssamband som kan användas som underlag för åtgärder ägnade att begränsa de negativa effekterna av bl. a. trafikbuller. Avdelningen är praktiskt taget ensam i Sverige om att bedriva denna typ av tvärvetenskaplig forskning inkluderande disciplinerna medicin, sociologi och teknik.

I forskningsarbetet har avdelningen funnit det angeläget att upprätta och underhålla internationella kontakter. På initiativ av avdelningen och enskilda forskare vid avdelningen har omfattande kontakter etablerats med såväl institutioner och enskilda forskare i andra länder som internationella organisationer, exempelvis WHO, OECD, ISO och ICAO.

Ett internordiskt samarbete etablerades också i samband med den flygbullerundersökning som nyligen genomförts vid skandinaviska flygplatser. Även om detta samarbete i stort fungerat bra har vissa svårigheter förelegat beroende bl. a. på skillnader i administrativa rutiner och därmed sammanhängande problem att få kontakt med rätt institution, myndighet eller person. Det är avdelningens uppfattning att det internordiska samarbetet väsentligt skulle kunna förbättras och att härigenom planläggning och genomförande av forskningsuppgifter skulle underlättas av en samordning genom ett officiellt organ som Nordiska rådet. En viss samordning av resurserna skulle dessutom kunna innebära att resultaten av sådan forskning snabbare och bättre skulle kunna utnyttjas i miljövårdsarbetet. Avdelningen vill därför tillstyrka den aktuella motionen om åtgärder för en samordnad forskning om trafikbuller.

Motionen innehåller också en begäran om utredning av förutsättningarna för en tillämpning av likartade normer i de nordiska länderna rörande begränsning av trafikbuller. En normsättning måste grundas på såväl medicinsk-hygieniska överväganden som ekonomiska, sociala och politiska skäl, varför själva normsättningen faller utanför avdelningens kompetensområde. Avdelningen vill emellertid framhålla det viktiga i att de forskare som framtagit det medicinsk-hygieniska underlaget ges möjlighet att delta i och påverka normarbetet. Mycket talar för att ett internordiskt samarbete även på detta område kan ge väsentliga fördelar. I Sverige handhas dessa frågor av en parlamentarisk utredning, trafikbullerutredningen, inom kommunikationsdepartementet.

Stockholm den 24 april 1973

Ragnar Rylander

A. Kajland

Statens planverk:

De problem förslagsställarna berör i sitt förslag avser buller från såväl vägtrafik som flyg. Förslaget behandlar byggnadstekniska och stadsplanetekniska åtgärder samt åtgärder på fordon för att begränsa buller. Det avser även den forskning som behandlar den mänskliga responsen på bullerstörningar.

Planverket behandlar i detta yttrande först förslaget om åtgärder för en samordnad forskning. I Sverige förekommer forskning i de byggnadstekniska och stadsplanetekniska bullerfrågorna främst vid de tekniska högskolorna. Betydelsefulla insatser har också gjorts av statens institut för byggnadsforskning. Även fristående forskare är engagerade. Denna forskning bedrivs inom en relativt begränsad krets av forskare som såvitt planverket kan bedöma är väl orienterade om pågående forskning. Även de nordiska länderna emellan är kontakterna tämligen livliga beträffande denna forskning. Bl. a. hålls varje år inom Nordiskt akustiskt sällskap ett möte där olika forskare redogör för pågående forskning inom akustikområdet.

Vissa åtgärder för att samordna initieringen av forskning sker inom Nordiska kommittén för byggbestämmelser (NKB), vars verksamhet närmare behandlas senare i detta yttrande. Särskilda åtgärder för att samordna den nordiska forskningen synes därför knappast motiverade såvida de inte är kopplade till forskningsmedel på internordisk basis.

Forskning beträffande den mänskliga responsen på buller pågår i Sverige främst inom de medicinska fakulteterna, vid statens institut för byggnadsforskning samt vid tekniska högskolan i Stockholm. Tidigare statens institut för folkhälsan numera omgivningshygieniska avdelningen

vid naturvårdsverket har även gjort betydande insatser. Denna sociologiska, psykologiska, socialmedicinska och audiologiska forskning är betydligt mer splittrad än den tekniskt, akustiska. Vissa åtgärder för samordning har vidtagits inom Sverige, men såvitt planverket är bekant inte lett till några påtagliga resultat. Hur kontakterna inom Norden är utvecklade känner inte planverket till. Dessa frågor skulle oavsett om det sker på nationell eller internordisk basis vinna på att samordnas, så att forskningsuppgifter kunde prioriteras för att mer målmedvetet skjuta forskningsfronten framåt.

Forskning beträffande åtgärder för att begränsa bulleremissionen hos fordon, såväl vägfordon som flyg, förekommer främst hos de olika fordonstillverkarna. De utåt redovisade resultaten av denna forskning har varit obetydliga. Huruvida det vore möjligt att bygga upp en från industrin fristående forskning i likhet med vad som är fallet i t. ex. Storbritannien undandrar sig dock planverkets bedömning.

Förslagsställarna föreslår även en utredning beträffande tillämpning av likartade normer. Normer för trafikbuller finns ännu ej i Sverige. Förslag till normer i alla de av förslagsställarna berörda hänseenden kommer emellertid enligt uppgift under innevarande år att framläggas av den 1969 av Kungl. Maj:t tillsatta trafikbullerutredningen. I de berörda avseendena föreligger även tidigare förslag från olika myndigheter vilka dock ej vunnit fastställelse. Trafikbullerutredningens kommande förslag baseras bl. a. på en omfattande kartläggning av aktuell kunskap samt på ett inom utredningen genomfört utredningsarbete beträffande normers ekonomiska konsekvenser. För Sveriges del bör trafikbullerutredningens förslag avvaktas innan normer i dessa frågor fastlägges.

Behov av nordisk samordning föreligger främst beträffande de byggnadstekniska och fordonstekniska normerna, däremot synes med hänsyn till handel och transporter länderna emellan samordningsbehov vara väsentligt mindre i planfrågor. På den byggnadstekniska sidan pågår arbete med harmonisering av normer inom Nordiska kommittén för byggbestämmelser (NKB). Inom NKB har tillsatts ett särskilt utskott som behandlar bullerfrågor. Detta utskott har bl. a. till uppgift att

- a. jämföra utfärdade och planerade bestämmelser och övriga normer i de nordiska länderna
- b. lämna en översikt angående pågående och planerat ISO-arbete
- c. ge en översikt beträffande normer som är skiljaktiga, och på grundval härav lämna förslag till enhetliga normer eller till åtgärder, som kan leda till enhetliga normer.

De två första frågorna har redovisats i promemorior från utskottet under 1972. Den tredje uppgiften är föremål för behandling enligt ett arbetsprogram där olika arbetsuppgifter prioriterats med hänsyn till samordningsbehov och utredningsläge inom de nordiska länderna. In-

ternordiskt samordningsarbete i detta frågor bör även fortsättningsvis bedrivs inom ramen för NKB:s verksamhet.

På den fordonstekniska sidan är det ytterst angeläget att samordna emissionsnormer internationellt. Sådant utredningsarbete pågår beträffande vägfordon inom ECE och även inom EG. Normförslag har framkommit, som emellertid inom Sverige bedömts som otillfredsställande med hänsyn till de mycket begränsade bullersänkningar som blir följden av deras tillämpning. Ett gemensamt nordiskt agerande för att åstadkomma internationellt samförstånd kring skärptare emissionsnormer synes därför ytterst värdefullt. De bör dock samordnas med behandlingen av de förslag som kommer att framläggas av trafikbulerutredningen.

Sammanfattningsvis vill planverket instämma i medlemsförslagets uttalande om det angelägna i samarbete inom Norden beträffande forskning och utvecklingsarbete i bullerfrågor. Verket finner dock ej behov föreligga av särskilda åtgärder från Nordiska ministerrådets sida för att åstadkomma samordning av pågående forskning.

Normsamordning inom Norden bör för svenskt vidkommande anpassas till behandlingen inom landet av de förslag som framläggas av trafikbulerutredningen. Den bör koncentreras på byggnadstekniska och fordonstekniska frågor, varvid den byggnadstekniska normsamordningen bör ske inom ramen för NKB:s verksamhet. Initiativ för ett samstämt agerande beträffande fordonstekniska normer synes dock värdefulla.

Stockholm den 18 maj 1973

Lennart Holm

Gösta Blücher

Chalmers tekniska högskola, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet har berett professorn i förbränningsmotorteknik Lars Th. Collin, professorn i byggnadsakustik Tor Kihlman samt biträdande professorn i stadsbyggnad Olof Gunnarsson tillfälle att yttra sig i ärendet. Av dessa har professor Kihlman inkommit med bilagda förslag till remissyttrande, vilket härmed överlämnas som högskolans eget (se *nedan*).

Göteborg den 26 april 1973

Nils Gralén

Gunnar Brockman

Chalmers tekniska högskola, avdelningen för byggnadsakustik:

I rubricerade förslag berörs vägtrafikbullerfrågan och flygtrafikbullerfrågan. Förslagsställarna diskuterar såväl emissions- som immissionsfrågor. Beträffande de allmänna synpunkter som framförs synas dessa i allt riktiga, men några påpekanden kan göras.

Det är utomordentligt angeläget att minska fordonens bulleravgivning. Detta bör ske genom en radikal sänkning av idag i praktiken gällande maximivärden för tillåten bulleravgivning, dvs. gränsvärdena i ECE-reglemente nr 9 vilka i stort överensstämmer med inom EG gällande maximivärden. En sådan sänkning bör samordnas internationellt under förutsättning att en sådan samordning icke nämnvärt försenar beslutsfattandet. På grund av nödiga utvecklings- och omställningstider i biltillverkningsledet och livslängden på det befintliga bilbeståndet är tiden från det beslut fattas om sänkning av maximivärdena till dess detta ger en markant påverkan på trafikens bulleravgivning, 10 à 15 år i den allmänna trafiken. Väsentligt snabbare resultat kan nås lokalt när det gäller kollektiva transportmedel, såsom bussar, eftersom verkligt tysta bussar redan finns i marknaden.

Vad gäller flygbuller nämner förslagsställarna enbart att större hänsyn bör tas till s. k. bullermattor vid flygplatser och flygstråks planering. Även här är dock emissionsbevakningen utomordentligt viktig och man bör observera den utveckling som pågår mot väsentligt tystare trafikflygplan och de möjligheter som synas föreligga i fråga om markant tystare flygplan än vad som är normalt idag. Detta kan leda till att de i många fall närmast oacceptabla bullerolägenheter som råder kring en del befintliga flygplatser kan komma att minska väsentligt, vilket självfallet också är av stor betydelse för den mer långsiktiga planeringen rörande flygplatsers belägenhet.

Sammanfattningsvis:

Dagens trafikbullersituation såväl vad gäller landtrafik som flygtrafik är förvisso sådan att det finns anledning att intensifiera normarbetet rörande begränsning av trafikbuller. Det vore värdefullt om sådana normer kunde göras likartade i de nordiska länderna.

Inom trafikbullerområdet finns ävenledes stora viktiga forskningsfält såväl vad gäller bulleremissionen som vad gäller bullrets utbredning. Intensifierad och inom Norden samordnad forskning vore här värdefull.

Göteborg den 22 mars 1973

Tor Kihlman
Professor

Landsorganisationen i Sverige:

Förslaget omfattas av att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att vidtaga åtgärder för en samordnad forskning om trafikbuller i de nordiska länderna samt att utreda förutsättningarna för en tillämpning av likartade normer i de nordiska länderna rörande begränsningar av trafikbuller.

LO finner att en dylik samordning av befintliga resurser kunde vara av värde och har därför inget att invända mot förslaget.

Stockholm den 16 april 1973

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Egon Magnusson

Svenska åkeriförbundet:

Förbundet delar uppfattningen att alla tekniska möjligheter skall tillvaratagas för att begränsa det obehag i form av buller m. m., som kan uppstå kring trafiken.

Utformandet av miljövänligare förbränningsmotorer, avgassystem etc. i syfte att reducera buller sker i ett omfattande internationellt samarbete. Enhetliga normer har bl. a. utarbetats av ECE (Reglemente nr 9/1969). I det internationella samarbetet mellan olika motor- och fordonstillverkare tillämpas i praktiken dessa bestämmelser.

De frågor, som behandlas i medlemsförslaget, är inga speciella nordiska problem. Förbundet förutsätter därför, att berört forsknings- och utvecklingsarbete samt fastställande av normer för begränsning av trafikbuller icke begränsas till de nordiska länderna utan tvärtom samordnas på det internationella planet.

Stockholm den 4 maj 1973

Svenska åkeriförbundet

Ivan Sjunnebo

Sven-Olof Elm

Medlemsförslag

om nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka stress i arbetsmiljön

(Väckt av Roald Bye, Bror Lillqvist, Ingemar Mundebo, Arne Nilsen och Sture Palm)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Arbudsministeriet:

— — — skal man efter indhentet udtalelse fra direktoratet for arbejdstilsynet meddele, at arbejdsministeriet er enig i de i medlemsfor-
slaget anførte begrundelser, og at man kan anbefale, at overvejelse af
problemerne vedrørende stress i arbejdsmiljøet indgår som et væsent-
ligt led i den fælles behandling af arbejdsmiljøproblemer.

København, den 17. maj 1973

P. m. v.

E. b.

K. Kampmann

— — — sender man kopi af en af indenrigsministeriet indhentet er-
klæring af 26. april 1973 fra sundhedsstyrelsen.

Indenrigsministeriet har for sit vedkommende henholdt sig til sund-
hedsstyrelsens udtalelse.

København, den 26. juni 1973.

P. m. v.

E. b.

K. Kampmann

Sundhedsstyrelsen:

Tilbagesendes med bilag til indenrigsministeriet med bemærkning, at
sundhedsstyrelsen tillægger spørgsmålet om modvirkning af stress i ar-
bejdsmiljøet stor betydning for sundhedstilstanden i mange grupper af
befolkningen.

Sundhedsstyrelsen gør opmærksom på, at arbejdsministeriet i decem-
ber 1971 nedsatte et hurtigt arbejdende udvalg: Arbejdsmiljøgruppen
af 1972, hvis kommissorium blandt andet gik ud på at kortlægge den

eksisterende forskning, som vedrører arbejdsmiljøet. Som eksempel på sådan forskning nævnes den rolle trivslen spiller for henholdsvis arbejdets udførelse og for forekomsten af arbejdsulykker og erhvervsygdomme. Virkningen af arbejde på skiftehold eller på forskudt arbejdstid blev også vurderet i denne forbindelse.

Sundhedsstyrelsen er opmærksom på, at indenrigsministeriet er anmodet om at fremsætte sine eventuelle bemærkninger over for arbejdsministeriet og kan derfor gå ud fra, at arbejdsministeriet selv hører nævnte arbejdsgruppe.

København, den 26. april 1973

P. d. v.

Erik Uhl

Den almindelige danske lægeforening:

Den fremsendte sag om nordisk samarbejde for at modvirke stress i arbejdsmiljøet har primært været til udtalelse i lægeforeningens hygiejnekomité og socialmedicinsk udvalg. Begge finder, at forslaget bør støttes.

Men hertil kommer, at man er bekendt med, at emnet, der er aktuelt i alle lande, nylig har været genstand for en større interviewundersøgelse i Sverige, og at en næsten tilsvarende pågås i øjeblikket i Danmark som led i arbejdsministeriets miljøgruppes undersøgelse, der først ventes afsluttet i 1974.

Selv om de generelle problemer er ens i forskellige lande, vil lokale forhold og traditioner, f. eks. om akkordvilkår, kunne variere så meget, at det nok er usikkert, om emnet i øjeblikket er særlig velegnet til en fælles nordisk vurdering.

Den almindelige danske lægeforening kan imidlertid støtte, at Nordisk Råd rekommanderer de respektive regeringer at medinddrage de psyko-sociale aspekter af arbejdsmiljøproblemer i arbejderbeskyttelseslovgivningen.

København, den 7. juni 1973

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

Dansk Arbejdsgiverforening:

I den anledning skal vi meddele, at der efter vor opfattelse er behov for at få skabt et samlet overblik over det arbejde, som foregår

i de nordiske lande på arbejdsmiljøområdet, således at erfaringer, der gøres i ét land, også kommer til de øvrige medlemslandes kundskab. Arbejdsgiverforeningen kan tilslutte sig et forslag om, at man søger at løse dette problem gennem Nordisk Råd.

Vi skal i øvrigt henlede Rådets opmærksomhed på, at de ændringer i lovgivningen, der hidtil er foretaget i Danmark for at forbedre sundheden og sikkerheden på arbejdspladsen, normalt er blevet til efter en fælles indstilling fra arbejdsmarkedets parter, og det er vor opfattelse, at hovedorganisationerne også i fremtiden vil løse problemer omkring arbejdsmiljøet i fællesskab. Vi henviser i den forbindelse til protokollat om fremtidigt samarbejde i mæglingsforslaget af 28. marts 1973.

Med hensyn til løsning af konkrete arbejdsmiljøproblemer, herunder stress i arbejdsmiljøet, er det vor opfattelse, at organisationerne bør afvente resultatet af det arbejde, der gøres i den af arbejdsministeren nedsatte arbejdsgruppe — Arbejdsmiljøgruppen af 1972.

København, den 11. maj 1973

Dansk Arbejdsgiverforening

P. Schade-Poulsen

Kjeld Holm

Landsorganisationen i Danmark:

— — — skal vi oplyse, at vi finder sagen værende af overordentlig stor interesse. Vi mener, det vil være rimeligt, at man i særlig grad ved behandling af arbejdsmiljøproblemer i Nordisk Råd tager fat på stressproblemet.

Der foreligger i dag ikke særlig dybtgående undersøgelser om sammenhængen mellem arbejdsmiljø-stress-sygelighed, men vi er dog bekendt med den af Svensk LO i 1971 foretagne undersøgelse. Vi mener, at en opfølgning af de emner, der er behandlet i denne undersøgelse, kan blive meget værdifuld. Undersøgelsen peger på problemet, men skal vi have et materiale, der kan vise vejen til løsning af problemerne, må langt mere dybtgående undersøgelser iværksættes.

Vi kan derfor anbefale, at denne sag fremmes mest muligt.

København, den 15. juni 1973

P. f. v.

Verner Sørensen

Finn Thorgrimson

Akademikernes Centralorganisation (AC):

AC har alene modtaget genparter af de af Dansk Psykologforening og Den alm. danske lægeforening til den danske delegation afgivne besvarelser af henholdsvis 10. april og 7. juni 1973. AC har ikke selv bemærkninger at fremføre til det nævnte forslag.

København, den 12. juni 1973

Henrik Nordlien

Dansk Psykologforening:

Man har med glæde set, at der i forslaget om stress i arbejdsmiljøet er taget initiativ til at anskue denne problematik i et helhedssyn, således at også de psykologiske og sociale aspekter bliver inddraget. Dansk Psykologforening skal derfor varmt anbefale den i forslaget fremførte rekommandation til Nordisk Ministerråd.

Dansk Psykologforening skal i øvrigt gøre opmærksom på, at der i Danmark, udover den af arbejdsministeren nedsatte arbejdsmiljøgruppe, er foretaget en række initiativer. Man skal henlede opmærksomheden på et samarbejde, der er startet mellem Den almindelige danske lægeforening og LO, til hvilket Dansk Psykologforening har givet sit tilsagn om at medvirke. På tilsvarende måde er der etableret et selskab for arbejdsmiljø på initiativ af Dansk Ingeniørforening, hvori også psykologer deltager. Det ville være ønskeligt, at sådanne initiativer kunne koordineres på lands- og nordisk plan.

Dansk Psykologforening skal gøre opmærksom på, at der i psykologuddannelsen eksisterer en undervisning, der omhandler den nævnte problematik, og der vil derfor være kandidater, der kan gå ind i arbejdet med arbejdsmiljøproblemerne.

København, den 10. april 1973

Dansk Psykologforening

Lise Møller

Formand

Bodil Johansson Bennike

Sekretariatschef

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser en nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka stress i arbetsmiljön som nödig och ändamålsenlig. Medlemsförslagets grundtanke, enligt vilken man vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen särskilt borde uppmärksamma de psykologiska problem som faller under begreppet stress i arbetslivet, har absolut träffat det rätta.

De med arbetsmiljön sammanhängande psykologiska och sociala faktorer, som framkallar vantrivsel och stress, utgör föremål för en forskningsverksamhet som är bara i sin början. Arbetet inom detta område har varit ringa i jämförelse med forskningsarbetet som riktats på arbetsmiljöns fysikaliska egenskaper och dessas skadliga verkningar. De praktiska tillämpningarna är ännu färre. Som orsak härtill bör man se den omständigheten, att man vid undersökandet av skadeverkningarna i främsta rummet uppmärksammat sådana faktorer som förorsakar uppenbara och tydliga hälsorisker. Under de senaste åren företagna undersökningar beträffande med arbetet och arbetsmiljön sammanhängande psykiska stressreaktioner ävensom de talrika mentalhygienproblemen hos befolkningen i arbetsåldern och de ökande psykosomatiska sjukdomarna visar, att de psykiska stressfaktorerna i arbetsmiljön utgör ett allvarligare problem för folkhälsan än vad man i allmänhet hittills begripit.

Ett nordiskt samarbete skulle utan tvivel också vara fruktbringande för forskningsarbetet i Finland. Effektiva och lätt genomförbara samarbetsformer skulle vara till exempel systematiskt utbyte av undersökningsrapporter och undersökningsplaner samt utbyte av forskare i form av antingen orienteringsbesök eller långvarigare arbete. Seminarier eller motsvarande tillställningar för forskare inom facket skulle också vara effektiva samarbetsformer.

En omfattande koordinering av forskningsverksamheten såsom omfattande samtliga nordiska länder kan ännu för närvarande vara en målsättning som är svår att uppnå. Emellertid skulle man kunna sträva till att också genomföra undersökningar som riktar sig på de psykiska stressfaktorerna i arbetslivet i samarbete mellan forskare från olika länder. Den föreslagna undersökningen borde också inordnas inom samarbete mellan de nordiska instituten för arbetshygien.

Samarbete kommer utan tvivel också att behövas när man tillämpar kunskaperna, när man söker lösningar för de psykosociala problemen inom arbetslivet och när man strävar till att planenligt utveckla arbets-

¹ Yttrandet översatt från finska.

förhållanden, arbetsmetoder och den psykosociala miljön i arbetslivet sålunda, att det psykiska stresstillståndet i samband med arbetet kan förebyggas. I detta sammanhang kommer det intima samarbetet mellan de nordiska arbetarskyddsmyndigheterna att inta en viktig ställning.

Helsingfors den 29 maj 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Föredragande

Arbetskraftsministeriet:

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka de psykologiska, sociala och andra påfrestningar arbetsmiljön utsätter människorna för, förtjänar att uppmärksammas och understödjas.

Såsom i medlemsförslaget konstateras, har forskning och förebyggande åtgärder på detta område utvecklats längre i Sverige än i de övriga nordiska länderna. Detta sammanhänger med det svenska samhällets industriella och till stor del redan postindustriella utveckling. De övriga nordiska länderna kunde därför genom samarbete dra nytta av de erfarenheter man nått i Sverige.

Man har i Finland de senaste åren börjat fästa allt större vikt vid arbetsmiljöns hälsofaktorer. En av orsakerna är den vuxna befolkningens påfallande höga sjukdomsfrekvens i vårt land.

Inom arbetskraftsförvaltningen har man på senare tid försökt kartlägga de verksamhetsformer, med vilkas hjälp arbetskraftsförvaltningen för sin del kan påverka arbetsmiljöns utveckling, bl. a. i samband med sysselsättandet av handikappade. Behovet av erfarenheter och utredningar har blivit påtagligt, och nordisk samverkan på detta område är därför både nödvändig och önskvärd.

Helsingfors den 11 maj 1973

Heikki Salovaara
Avdelningschef

Pauli Snellman
Sekreterare för
internationella ärenden

Helsingfors universitet, kanslern¹:

Såsom inbegärt yttrande av Helsingfors universitet bifogar jag högakttningsfullt historisk-filologiska sektionens och statsvetenskapliga fakultetens yttranden (*se nedan*), om vilka konsistoriet förenat sig och om vilka jag för min egen del också förenar mig.

Helsingfors den 6 juni 1973

Pentti Renvall

Kansler

Esko Hoppu

Kanslerssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet:

Nordiska rådets Finlands delegation har i ovannämnda brev inbegärt ett utlåtande av universitet angående medlemsförslaget om nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka stress i arbetsmiljö. Efter att historisk-filologiska sektionen och statsvetenskapliga fakulteten givit sina yttranden i saken och konsistorium beslutat omfatta de synpunkter som i dessa yttranden framlagts, meddelas högakttningsfullt, att konsistorium finner hemställan om att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att uppmärksamma arbetsmiljöns psykosociala problem motiverad.

Helsingfors den 6 juni 1973

Ernst Palmén

Prorektor

Ritva Ukkonen

Byråchef

Helsingfors universitet, historisk-filologiska sektionen¹:

Saken som uppmärksammas i medlemsförslaget är angelägen och aktuell. Uppenbarligen utgör med den psykiska och sociala arbetsmiljön sammanhängande omåttliga stressfaktorer allt allvarigare olägenheter för mentalhygien inom allt flera arbetsfack och inom allt flera arbets-samfund. Visserligen kan av sådan stress framkallade arbetsolägenheter sällan jämföras med egentliga mentalhygieniska störningar eller psykiska sjukdomar, men å andra sidan bör man beakta deras sammansatta verkningar i samhället. Det är ju känt att en vacklande mentalhygien hos

¹ Yttrandet översatt från finska.

föräldrarna eller hos en av föräldrarna ofta avspeglas som en allvarligare störning hos barnet. Av denna anledning är det av en central betydelse för den allmänna mentalhygieniska preventionen att man drar försorg om det psykiska väståndet av befolkningen i arbetsåldern.

Det är för en betydande del fråga om ett psykologiskt problem, vars utredande skulle förutsätta ökad sakkunskap inom arbetslivet, framför allt inom arbetarskyddet och arbetshygien. Vid Helsingfors universitet har man också i överensstämmelse härmed försökt inom undervisningen i tillämplad psykologi öka sådan arbetspsykologisk kunskap som har betydelse för av arbetet framkallade mentalhygieniska olägenheter.

För att öka nordiskt samarbete skulle man kunna tänka sig samnordiska forskningsprojekt ävensom utbildnings- och förhandlingstillställningar samt forskarutbyte mellan de olika nordiska länderna.

Medlemsförslagets hemställan om att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att uppmärksamma arbetsmiljöns psykosociala problem bör anses som rätt motiverad.

Helsingfors den 15 januari 1973

R. Olavi Viitamäki
Professor

Helsingfors universitet, statsvetenskapliga fakulteten¹:

Fakulteten anser förslaget som gott och på allt sätt värt understöd. Som en synnerlig merit bör anses, att man i förslaget alldeles riktigt insatt uttryckligen de psykiska och sociala faktorernas primära betydelse vid arbetslivets problem och inte ensidigt koncentrerat sig på de fysikalisk-kemiska omständigheterna, vilket man så ofta brukar göra. Sålunda faller projektet väsentligt inom statsvetenskapliga fakultetens läroämnen.

Statsvetenskapliga fakulteten meddelar såsom sin ståndpunkt, att fakulteten ställer sig positiv till projektet. Förslaget skulle naturligtvis vara i behov av betydligt flera detaljer och konkreta förslag om koordineringen av forskningsarbetet. Fakulteten hoppas att, när åtgärderna framskrider längre, fakulteten allt efter möjligheterna måtte beredas tillfälle att delta i utvecklingsarbetet.

Helsingfors den 14 maj 1973

Lauri O. af Heurlin
Dekanus

Pirkko Metsäranta
Fakultetssekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tampereen yliopisto (Tammerfors universitet), kanslern¹:

Såsom universitetets yttrande hänvisar jag högaktingsfullt till vad som anförts i bifogade yttrande av universitetets förvaltning (*se nedan*).

Tammerfors i maj 1973

V. J. Sukselainen

Kansler

Raimo Lehkonen

Kanslerssekreterare

Tampereen yliopisto (Tammerfors universitet, konsistoriet)¹:

I medlemsförslaget definierar man inte tydligt begreppet stress i arbetsmiljön. Däri beskriver man emellertid vissa sådana stressreaktioner och därmed möjligen sammanhängande faktorer. På grundval av beskrivningen skulle det kanske vara bättre att i stället för stress i arbetsmiljön tala om av arbetsförhållanden förorsakad psykisk belastning. Såsom uppfattat på detta sätt är förslaget motiverat, och förslaget om att denna problemgrupp särskilt uppmärksammas inom ramen för forskning och annan nordisk samverkan är värt understöd.

Arbetsmiljöfaktorerna som framkallar psykisk belastning kan grovt indelas i följande fyra klasser:

1. *Subjektiva faktorer.* Med dessa avses av en person själv förmodade faktorer som påverkar upplevandet av psykisk belastning. Bland de viktigaste av dessa är arbetsförhållandets stabilitet och att den mottagna ersättningen är adekvat samt att arbetstagaren har möjlighet att förverkliga sig som individ.

2. *Objektiva ergonomiska faktorer.* Med dessa avses arbetsmiljöns och verktygens objektiva mätbara egenskapers sammanhang med upplevandet av psykisk belastning. Som exempel kan nämnas de psykiska verkningarna av buller eller skakning eller olägenheten som föranleds av en obekvämlig skyddshjälm.

3. *Strukturella faktorer inom organisationen.* Här avses till exempel fördelningen av maktförhållanden och ledningsatmosfären samt kommunikationen. I detta sammanhang kan man bl. a. granska sambandet mellan sättet på vilket företagsdemokratien förverkligats och upplevandet av psykisk belastning.

4. *Individuella faktorer.* Här kan man betrakta t. ex. sammanhanget av ålder eller sex samt social ställning med upplevandet av psykisk belastning. Även olika personlighetsdrag och deras verkningar hör till denna kategori.

I så gott som alla arbetsuppgifter blir individen tidvis föremål för alltför hög psykisk belastning. Som ett speciellt problem har man under de senaste tiderna upplevt den halvautomatiserade industrin och som dess följd arbetets indelning i avsnitt. Beroende på individens tillgäng-

¹ Yttrandet översatt från finska.

liga energimängd reagerar organismen och personligheten i en överbelastningssituation på olika sätt. Följden kan i lindrigare fall vara bara en förbigående känsla av brådska och i värsta fall psykosomatiska sjukdomar eller funktionella störningar av mentalhygien. I varje fall är det fråga om ett allvarligt problem för folkhälsan.

I Finland idkar man i någon mån forskning som sammanhänger med psykisk belastning (t. ex. vid Institutet för arbetshygien och Jyväskylä universitets institution för folkhälsa). Denna forskning kan emellertid inte anses som tillräcklig. Forskningsverksamheten borde utvidgas och den borde vara koordinerad. Nordiska ministerrådet skulle härvid kunna utgöra det högsta koordinerande organet. Under ministerrådet skulle en av experter inom olika vetenskapsbranscher bestående arbetsgrupp kunna vara verksam i varje medlemsland. Vid bildandet av denna arbetsgrupp borde man också beakta arbetsmarknadsorganisationernas intressen. Denna arbetsgrupp skulle för sin del inom vart land kartlägga och koordinera den med psykisk belastning sammanhängande forskningsverksamheten. Förutsättningar för smidigt samarbete borde också skapas mellan de olika medlemsländerna.

Medicinska fakulteten skulle på sin sida vara villig att utveckla med problemområdet sammanhängande forskning vid institutionen för folkhälsa. Härvid skulle man kunna tänka sig ett forskarsamarbete med institutionerna för psykologi och sociologi samt med forskningsanstalter, t. ex. vid forskningsprojekt som sammanhänger med psykisk belastning. Tammerfors ekonomiområde skulle bjuda på tillräckligt med mångsidigt forskningsmaterial: olika arbetsuppgifter under olika arbetsförhållanden.

Tammerfors den 18 maj 1973

Jaakko Uotila

Rektor

Juha Salonen

Vikarierande
förvairningsdirektör

Jyväskylä universitet, konsistoriet¹:

Enligt Jyväskylä universitets uppfattning kräver en utredning av nämnda problem ett flervetenskapligt behandlingssätt och ett effektivt samarbete mellan olika vetenskapsgrenar både på nationellt och på internationellt plan.

Med hänvisning till den i medlemsförslaget angivna motiveringen förklarar sig Jyväskylä universitet om förslaget, enligt vilket Nordiska minis-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

terrådet vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen borde fästa speciell uppmärksamhet vid arbetets psykosociala påfrestningar.

Jyväskylä den 27 april 1973

Ilppo Simo Louhivaara

Rektor

Pentti Sillantaus

Byråchef

Jyväskylä universitet, gymniska fakulteten¹:

De i medlemsförslaget avsedda, i olika arbetsmiljöer och generellt i arbetsförhållanden förekommande psykofysiska stressföreteelserna vårlar alltmer olägenhet för välbefindandet och trivselen av snabbt ökande människogrupper och skapar talrika socialt betydande tillstånd av nedsatt hälsa. Med produktionskrafternas utveckling har arbetsförhållandenas otillräckliga reglering blivit ett av de viktigaste samhällspolitiska problemen (se rapport av Ekonomiska rådets sektion som undersöker samhällspolitikens målsättningar och dessas mätning "Elämisen laatu" /Levandets kvalitet/, bilaga 6, Helsingfors 1972). Såsom det konstateras i medlemsförslagens motivering, har forskningen inom stress i arbetsförhållanden i de nordiska länderna varit rätt osammanhängande och t. ex. i förhållande till behovet av effektiv reglering alldeles otillräcklig. Dessa företeelser är ett centralt föremål för granskning vid det i medlemsförslaget nämnda omfattande forskningsprogram, som satts i gång i samarbete mellan Jyväskylä universitet, närmast dess gymniska fakultet, och olika anstalter och genom vilket man försöker utreda arbetsförhållandena, hälsotillståndet och rörelsebeteendet av bl. a. metallfabrikernas personal (s. k. METELI-programmet). Arbetsförhållandena, i synnerhet sammanhanget mellan dem och hälsan, utgör tyngdpunktsområdet för forskningsverksamheten vid universitetets institution för folkhälsa.

Människornas arbetsförhållanden och därvid förekommande menliga stressfaktorer utgör en komplicerad företeelsehelhet, i vars granskning ett globalt flervetenskapligt betraktelsesätt är nödvändigt. Enbart av arbetsprocessen eller arbetsmiljön skapade påfrestningar och deras följder kan man inte undersöka meningsfullt utan att beakta de undersökta personernas med arbetsgemenskapen sammanhängande och social-ekonomiska helhetsläge samt andra livsförhållanden. Med arbetsförhållandenas reglering och med menliga stressföreteelsers förebyggande är oundvikligen förenade svåra ekonomiska och sociala problem, till vilkas lösning förutsättningarna enbart på nationellt plan är dåliga.

Under dessa omständigheter talar både behoven av den forsknings-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

verksamhet som är nödvändig för anskaffning av den kunskap som förutsättes av en effektiv och ändamålsenlig reglering av arbetsförhållandena och skapandet av förutsättningar för regleringen starkt för en effektivisering av det nordiska samarbetet inom detta område och för fästande av speciell uppmärksamhet vid de i medlemsförslaget avsedda stressföreteelserna.

Med stöd av det ovan anförda föreslår Jyväskylä universitets gymniska fakultet, att Nordiska rådets Finlands delegation måtte föreslå, att det (t. ex. i samband med Nordforsk) inrättas en kommission, arbetsgrupp eller annat ändamålsenligt organ som representerar omfattande flervetenskaplig sakkunskap och vars uppgifter skulle vara bl. a.

- att sammanställa en utredning av bl. a. i de nordiska länderna företagna och pågående undersökningar angående i arbetslivet förekommande psykofysiologiska belastningsfaktorer och stressföreteelser samt i synnerhet dessas följdverkningar på hälsan;
- att verka för att främja och koordinera den vetenskapliga forskningen inom ifrågavarande område i de nordiska länderna bl. a. genom att utveckla informationsutbytet mellan olika forskningsenheter samt genom att ställa förslag om en rationalisering av arbetets och resursernas fördelning inom detta område i de olika medlemsländerna;
- att sammanställa (eller låta sammanställa) en kritisk översikt över de värderings- och mätningmetoder, med vilkas hjälp man kan tillförlitligt och ändamålsenligt granska i arbetslivet förekommande psykofysiologiska belastningar och stressföreteelser och därav följande olägenheter för hälsa; speciellt borde uppmärksamhet härvid fästas, förutom vid objektivt iakttagbara förändringar i livsfunktioner, vid intervju- och enkätmetoder som registrerar egna värderingar och andra uttalanden av personer som är föremål för belastningarna;
- att lämna ett förslag till ett system för beskrivning av arbetsförhållanden, som grundar sig på tillförlitliga och ändamålsenliga värderings- och mätningmetoder och som skulle vara tillräckligt globalt i det avseendet att det förutom i arbetet, arbetsmiljön och i övriga faktorer av arbetsförhållanden förekommande särdrag också skulle omfatta de i detta avseende väsentliga karakteriseringarna av de granskade personernas sociala och ekonomiska läge och andra levnadsförhållanden;
- att komma med ett förslag till ett samnordiskt normsystem, som skulle uppställas bl. a. på grundval av beskrivningssystemet och som skulle medverka till reglerandet av arbetsförhållandena på det sättet att några människans välbefinnande och trivsel störande belastningar och stressföreteelser inte förekommer däri.

Jyväskylä den 17 april 1973

Esko Karvinen

Dekanus

Tero Viljanen

Tf. fakultetssekreterare

Jyväskylä universitet, pedagogiska och samhällsvetenskapliga fakulteten¹:

Fakulteten konstaterar, att medlemsförslaget ansluter sig till ett problem, betydelsen av vars lösande med tanke på både individens och samhällets välbefinnande ständigt accentueras men för vars lösande det på grund av problemets mångskiftande ekonomiska och politiska anknytningar är ytterst svårt att finna medel. Den av den allt häftigare produktionsverksamheten följande tekniska utvecklingen och kraven på effektivitetens maximering håller inom produktionslivets olika sektorer på att skapa arbetsförhållanden vilka riskerar förutsättningarna för att säkerställa människornas trivsel och välbefinnande. Här om vittnar bl. a. det ökande antalet av olika ansträngnings-, slitnings- och förfallsjukdomar i folkhälsostatistikerna, vilket anses ha sammanhang med förändringar i arbetsförhållandenas karaktär och belastning. Tills vidare har man emellertid inte kunnat samla systematisk kunskap om på vilket sätt de olika delfaktorerna i arbetsförhållandenas komplicerade fenomenfält står i förbindelse med varandra. En uppenbar orsak här till är att man inte fäst tillräcklig uppmärksamhet på utvecklandet av en metodik som beaktar de olika orsaks-, beroende- och växelverkningsförhållandena i undersökningen av av arbetsförhållanden föranledda belastningsföreteelser. Enligt fakultetens uppfattning kräver problemens utredning ett flervetenskapligt betraktelsesätt och effektivt samarbete mellan olika vetenskapsgrenar både på nationellt och på internationellt plan.

Med hänvisning till det ovan anförda samt till den i medlemsförslaget givna motiveringen förenar sig fakulteten om förslaget, enligt vilket Nordiska ministerrådet vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen särskilt borde uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet.

Jyväskylä den 12 april 1973

Martti Takala

Dekanus

Eila Parkkari

Tf. fakultetssekreterare

Institutet för arbetshygien — Työterveyslaitos:

Ifrågavarande medlemmar i Nordiska rådet har fäst uppmärksamhet vid en allvarlig och viktig fråga. Medlemsförslaget grundtanke, att man i samband med arbetsmiljöproblemen borde fästa speciell uppmärksamhet vid de psykosociala faktorer i arbetslivet som bl. a. förorsakar stress, är mycket träffande.

¹ Yttrandet översatt från finska.

De i arbetsmiljön förekommande psykologiska och sociala faktorer som förorsakar vantrivsel och friktion har endast i ringa mån beaktats i pågående vetenskaplig verksamhet. Forskningen på detta område har först nyligen inletts och det arbete som utförts har varit mycket blygsamt jämfört med det forskningsarbete som inriktats på arbetsmiljöns fysikaliska egenskaper och deras skadliga biverkningar. De praktiska tillämpningarna är ännu obetydligare. En orsak härtill är att man vid undersökningar av arbetsmiljöns skadliga följdverkningar i främsta rummet fäst uppmärksamhet vid uppenbara och självklara faktorer. I arbetet förekommande psykiska faktorer som skapar stress och störningar har närmast ansetts inverka på arbetstrivseln, en mindre allvarlig faktor. Medlemsförslaget hänvisar till de undersökningar som under de senaste åren utförts på detta område. De rikliga problemen inom mentalhälsovården och den ökade frekvensen av psykosomatiska sjukdomar bland befolkningen i arbetsför ålder visar att arbetsmiljöns psykiska stressfaktorer utgör ett ur folkhälsosynpunkt allvarligare problem än vad man hittills i allmänhet har insett.

Ett nordiskt samarbete skulle utan tvivel också inverka fruktbart på den forskning som bedrivs i Finland. Effektiva och lätt förverkligade former av samarbete vore t. ex. systematiskt utbyte av forskningsrapporter och forskningsplaner samt studiebesök eller mera långvarigt utbyte av forskare. Relativt ofta återkommande seminarier eller symposier för forskarna på detta område vore också effektiva.

Strävan att koordinera forskningsverksamheten i mera omfattande grad över de nordiska gränserna synes i detta nu vara ett mycket avlägset mål. En koordinering av forskningsverksamheten har ännu inte helt lyckats ens inom vårt eget lands gränser. Vi anser dock att man mycket väl kan sträva till att i samnordisk regi förverkliga forskningsprojekt, vilka skulle inrikta sig på arbetsmiljöns psykiska stressfaktorer.

Ett samarbete är utan tvivel nödvändigt också då det gäller att tillämpa kunskaper och då man söker lösningar på arbetsmiljöns psykosociala problem. Likaså är det viktigt då det gäller att systematiskt utveckla arbetsförhållandena, arbetsmetoderna och arbetslivets psykosociala miljö för att förebygga psykisk stress.

Helsingfors den 14 maj 1973

Institutet för arbetshygien

Martti J. Karvonen

Institutets chef

Martti Leskinen

Psykologiska
avdelningens chef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

I Nordiska ministerrådets handlingsprogram konstateras, att det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet haft stor betydelse för förhållandena på arbetsplatserna. Genom samarbetet har man tack vare utbyte av erfarenheter kunnat undvika dubbelarbete. Den tekniska utvecklingen gör att det i allt högre grad blir nödvändigt att komplettera och koordinera samarbetet. Den av ministerrådet tillsatta nordiska kommittén kommer i fortsättningen att följa med utvecklingen på det nordiska arbetsmiljöområdet och ta initiativ på sagda område.

I medlemsförslaget konstateras, att arbetsmiljöområdet under senare tid kommit att utvidgas till att omfatta också de psykologiska, sociala och andra påfrestningar, som anses skapa spänningsreaktioner utan akuta hälsorisker.

Vid flera undersökningar har man kunnat konstatera, att en betydande del av antalet sjukdagar och förtidspensioneringar sammanhänger med stressreaktioner, vilka utlösts av organismens psykiska påfrestningar. I medlemsförslaget uppräknas ett stort antal faktorer, vilka hänför sig till psykologiska och sociala frågor. Exempel härpå är trygghet i arbetet, arbetstakten, gruppstillhörighet, möjlighet till personlig utveckling och "självförverkligande", självkänsla, skiftmodell och löneform. Utanför arbetsmiljön kan man finna minst lika många faktorer som inverkar menligt på människans psykiska och sociala liv, vilka man bör granska parallellt med dem som förekommer i arbetslivet. Dessutom bör man beakta varje individs medfödda psykiska konstitution samt hälsa, vilka är av mycket stor betydelse med tanke på en riktig placering i arbetet och framgången i arbetet.

Det är viktigt, att man vid planeringen och koordineringen av arbetsmiljöområdets nordiska samarbete, i synnerhet vid utredningen av psykologiska och sociala aspekter, ser till att problemen granskas tillräckligt mångsidigt innan man drar några slutsatser.

Helsingfors den 3 maj 1973

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund r.f. (TOC):

Centralförbundet har i flera sammanhang understrukit vikten av att man vid undersökningar av arbetsmiljön tar i beaktande de sociala och psykologiska påfrestningar som arbetsmiljön kan ge upphov till.

De arbetsmiljöundersökningar som hittills gjorts har berört de fysikaliska faktorerna och åtgärderna har närmast berört industriarbetare. Tjänstemannen och hans arbetsmiljö har blivit mindre uppmärksammasad.

Att förebygga stress i arbetslivet berör alla arbetstagare och TOC understöder det medlemsförslag som rekommenderar att Nordiska ministerrådet särskilt skulle uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet.

Centralförbundet understryker vikten av att arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter och erfarenheter tas i beaktande vid planeringen av arbetsmiljöarbetet.

Helsingfors den 16 maj 1973

Oso Laakso
Ordförande

Johanna Söderholm
Organisationssekreterare

Akava r.y. (Fackförbund för akademisk personal)¹:

Det är positivt att man också fäster uppmärksamhet vid andra i arbetsmiljön förekommande faktorer än sådana som framkallar en fysisk risk. Hittills har man också i alltför ringa utsträckning betonat de psykologiska faktorer som framkallar stress.

I det remitterade medlemsförslaget har man alldeles riktigt betonat de psykiska faktorernas betydande andel som framkallare av stress i arbetsmiljön. De i promemorian anförda synpunkterna är i och för sig riktiga och värdefulla, men de angivna exemplen hänför sig närmast till utförande av kroppsligt arbete och till därmed sammanhängande olägenheter. Detta pekar på att man inte alls uppmärksammat de i så kallat intellektuellt arbete förekommande stressreaktionerna. I fråga om intellektuellt arbetes utförande har emellertid hos så kallade högre funktionärer psykologiska olägenheter i allt högre grad framkallat stressreaktioner. Av denna anledning bör man vid behandlingen av arbetsmiljöproblem i tillräcklig utsträckning fästa uppmärksamhet även vid dessa grupper psykosociala problem.

Det bör anses som mycket positivt, att nordiskt samarbete inletts även vid behandlingen av arbetsmiljöns problem. Akava förenar sig om medlemsförslaget, enligt vilket Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen särskilt uppmärksamma de psykosociala problemen på samtliga arbetar-

¹ Yttrandet översatt från finska.

och funktionärsplan när man behandlar klarläggandet av stress i arbetsmiljön.

Helsingfors den 23 maj 1972

Akava r. y.
Aulis Eskola
Styrelsens ordförande

Unto Rissanen
Verksamhetsledare

Finlands läkarförbund¹:

Såsom sitt yttrande meddelar styrelsen för Finlands läkarförbund att den tillstyrker rekommendationen till Nordiska ministerrådet, enligt vilken ministerrådet vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen särskilt skulle uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet.

Helsingfors den 7 maj 1973

På styrelsens för Finlands läkarförbund vägnar

Tapani Kosonen
Verksamhetsledare

Kaarina Sarvilinna
Lagfaren sekreterare

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund¹:

Enligt vårt centralförbunds åsikt är arbetsgruppens förslag på allt sätt sakligt och värt att beaktas. Vi måste allmänt taget konstatera, att levnadsstandardens stigning som sådan ingalunda innebär en lättnad av stress i arbetsmiljön. I begreppet arbetsmiljö bör man inkludera såväl arbetsplatsen eller den fysiska arbetsmiljön som även den sociala arbetsmiljön. Med den sistnämnda förstår vi bl. a. människoförhållandena på arbetsplatsen mellan förmän och underordnade liksom även i form av förhållandena arbetskamraterna emellan. Undersökningar företagna av vårt största medlemsförbund Teknisten liitto (De tekniskas förbund) visar, att stress på arbetsplatsen har föranlett olika sjukdomsföreteelser hos nästan var femte teknisk funktionär. Som dylika faktorer som framkallar arbetstryck eller stress har i främsta rummet nämnts det av arbetsmängden förorsakade ansvaret, därefter ar-

¹ Yttrandet översatt från finska.

betsmängdens storlek, den snabbare arbetstakten, ständiga bekymmer om att utveckla yrkeskunskaperna, problem med ledningen och förmännen, problem med underordnade och till slut problem med arbetskamraterna. Enligt undersökningen var de första tre sakgrupperna sådana som mest framkallade stress och påfrestning. Vi anser också, att föreliggande sak är rätt angelägen och central.

Då de till FTFC:s medlemskår hörande tekniska funktionärerna till största delen är i förmansställning, kan de förutom sin egen trivsel och säkerhet också medverka till att förebygga stressen som sammanhänger med arbetstagarnas arbetsmiljö på hela prestationsplanet. Detta förutsättes emellertid, att även arbetsföreståndaren får både från företagsledningens håll och från sina underordnades håll den uppskattning och ställning som tillkommer honom som förman. Den ökade stressen i arbetsmiljön har speciellt försvårat just arbetsledningens ställning på arbetsplatserna. Av denna anledning är alla sådana undersökningar och utredningar som ger information om dessa problem enligt vår uppfattning rätt nödvändiga. I synnerhet behöver man kunskap som hänger ihop med människobehandlingen och med psykosociala problem. I vårt land mellan arbetsmarknadens centralorganisationer träffade överenskommelser om arbetssäkerhet och arbetshygien och verkställandet av dessa överenskommelser är ägnade att minska stressen, emedan de ökar individens trygghet. Enligt vår uppfattning kommer en rätt kraftig parallell inverkan att utövas av de åtgärder, genom vilka man vid förverkligande av företagsdemokrati ökar personalens möjligheter att delta i och påverka fattandet av beslut angående personalen själv inom företagen. Enligt vår åsikt är det viktigt, att individerna kan fritt och utan att känna rädsla framföra sina åsikter och tankar om frågor som sammanhänger med arbetsmiljön. Det förefaller att den allt häftigare arbetstakten i det nutida arbetslivet för sin del förutom det direkta arbetstrycket också ökar andliga hämningar, vilkas verkliga orsaker man borde finna genom undersökning och sedan avlägsna. Till och med de bästa samarbetsmodellerna kan inte helt uppfylla sin uppgift, om man inte finner medel för att draga försorg om den enskilda i arbetslivet verksamma människans andliga balans och för att utveckla förfaranden för att göra umgänget mellan människorna öppnare och rejälare än förut. Vi ansluter oss till den i förslaget anförda synpunkten om att arbetsmiljöns psykologiska och sociala problem kan ha lika väsentliga verkningar för trivseln och produktiviteten i arbetet som de med arbetsuppgifterna sammanhängande fysikaliska faktorerna. Det är av primär betydelse att ergonomiska och med arbetshygien i allmänhet sammanhängande faktorer beaktas, men frågorna som ansluter sig till de psykologiska och sociala aspekterna är ingalunda mindre till sin betydelse. Som grundval för motverkandet av stress bör man emellertid anse att arbetsförhållandena och avlöningen är åtminstone i överens-

stämmelse med kollektivavtalet och att arbetsgivaren också iakttagit dessa avtal obetingat. Strejkerna visar, att sakerna inte överallt är i ordning inom detta område heller.

Med anledning av det ovan anförda förenar sig vårt centralförbund om förslaget, enligt vilket Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen särskilt uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet. I synnerhet skulle vi i detta sammanhang önska betona ställningen av industrins tekniska funktionärer och arbetsföreståndare och de problem som stress på arbetsplatserna åsamkar dem. Vi skulle anse det som önskvärt, att vid framtida undersökningar även den tekniska funktionärspersonalen beaktas såsom en central grupp inom arbetslivet. Detta för att den av oss företrädde gruppen intar en nyckelposition när man försöker motverka stress på arbetsplatserna och i allmänhet i arbetsmiljön. Vi behöver forskning och sådan utbildning som bistår de överordnade i deras arbetsuppgifter vid klarläggandet av problemen inom detta område.

Helsingfors den 21 juni 1973

Finlands tekniska funktionärsorganisationers centralförbund r.f.

T. O. Parmanne
Ordförande

Jorma Reini
Generalsekreterare

Finlands psykologförbund r.f. — Suomen psykologiliitto r.y.:

---

1. Förslagsställarna har fäst uppmärksamhet vid en av de viktigaste frågorna som berör arbetslivet. I de nordiska länderna är arbetsmiljöerna till den grad likartade och forskningsresurserna så pass begränsade att en utveckling av samarbetet på detta område måste anses vara nödvändigt.

2. Då man fäster uppmärksamhet vid stress i arbetsmiljön, som förorsakar psykosociala problem, måste man förutom psykosociala och fysikaliska påfrestningar även beakta kemiska påfrestningar i arbetsmiljön (industrigifter). I Finland har man vid Institutet för arbetshygien redan under flera års tid undersökt inverkan av kemiska faktorer i arbetsmiljön på den psykiska hälsan, och härvid har man utvecklat metoder för att i ett tidigt skede konstatera psykiska symptom förorsakade av kemiska faktorer.

3. I framtiden borde man fästa mera uppmärksamhet vid ovan nämnda stressfaktorerens samfälliga verkningar, som inverkar på männi-

skans psykiska och sociala tillstånd. Psykosociala stressreaktioner är ofta en följd av många olika samtidigt verkande stressfaktorer.

Suomen psykologiliitto r.y. — Finlands psykologförbund r.f. förenar sig med förslagsställarna och anser en samnordisk koordinering av verksamheten på detta område vara brådskande och av stor vikt.

Helsingfors den 15 maj 1973

Finlands psykologförbund r.f. — Suomen psykologiliitto r.y.

Kari Lindström

Ordförande vid styrelsen

Annamaija Viitanen

Sekreterare vid styrelsen

Försäkringsbolagens centralförbund har i skrivelse den 10 maj 1973 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Saken har vært forelagt Direktoratet for arbeidstilsynet og Arbeidsforskningsinstituttene. Begge institusjonene uttaler at de er meget interessert i at disse problemene tas opp på nordisk plan og stiller seg åpne for utvidet samarbeid.

I et notat fra *Arbeidspsykologisk institutt* fremholdes det at en anser et felles nordisk arbeid omkring arbeidslivsspørsmål som viktig og hensiktsmessig, bl. a. fordi den relativt store likhet mellom landene gjør det forholdsvis lett å benytte kunnskap og erfaring fra ett land til de andre. Instituttet uttaler videre at de ut fra en bred definisjon av hva man skal legge i uttrykket stress i arbeidsmiljøet, mener at f. eks. slike organisasjonsforandringer som *Arbeidspsykologisk institutt* har arbeidet med under Samarbeidsprosjektet Landsorganisasjonen/Norsk Arbeidsgiverforening er aktuelle motvirkningstiltak, og at de for så vidt har erfaringer som kan stilles til rådighet for et nordisk samarbeid. De henleder også oppmerksomheten på en igangværende undersøkelse av verneproblemer og sikkerhet på arbeidsplassen.

Direktoratet for arbeidstilsynet uttaler bl. a. at selv om stressproblemerne ikke som sådanne er berørt i arbeidervernloven, er det ingen tvil om at de i stigende utstrekning ses som en viktig bakgrunn for de mange problemer hvor *Arbeidstilsynet* er involvert. Stressproblemerne nevnes som årsak til det økende sykefravær, det store antall førtidspensjonister og uføretrygdede, ikke minst blant de eldre arbeidere.

Departementet kan slutte seg til de synspunkter som er kommet til uttrykk fra de to ovennevnte institusjoner.

Vi viser for øvrig til vedlagte fotokopier av brev av 11. mai 1973 fra Direktoratet for arbeidstilsynet og brev av 14. mai 1973 fra Arbeidsforskningsinstituttene med vedlegg (*se nedan*).

Oslo, 16. mai 1973

Etter fullmakt

Kåre Halden

Svein Ragnar Kristensen

Statens arbeidstilsyn, direktoratet:

Direktoratet vil være meget interessert i at de nevnte problemer tas opp på nordisk plan.

Selv om stressproblemen ikke som sådanne er berørt i Arbeidervernloven er det ingen tvil om at de i stigende utstrekning ses som en viktig bakgrunn for de mange andre problemer hvor Arbeidstilsynet er involvert, (skiftarbeid, overtid, eldre arbeidere, bruk av helsefarlige stoffer, arbeidsulykker, hvilepauser og annet). Det økende sykefravær har vært nevnt, i all fall delvis, å være forårsaket av stressproblemer i den arbeidende befolknings arbeidsforhold. Det samme gjelder det store antall førtidspensjonister og uføretrygdede, ikke minst blant de eldre arbeidere.

Et nordisk opplegg for rettleiinger for å kunne redusere stressproblemen, som synes å bli stadig mere utbredt, vil være meget ønskelig.

Oslo, 11. mai 1973

Erik Rosness

Direktør fung.

Arne Bruusgaard

Arbeidsforskningsinstituttene:

Arbeidsforskningsinstituttene anser et nordisk samarbeid på dette område som meget viktig. Alle tre institutter vil være åpne for utvidet samarbeid.

Det vises for øvrig til vedlagte notater fra instituttsjefene for Arbeidsfysiologisk institutt og Arbeidspsykologisk institutt (*se nedan*).

Oslo, 14. mai 1973

Arne Mogens

Arbeidspsykologisk institutt:

En anser et fellesnordisk arbeid omkring arbeidslivsspørsmål som viktig og hensiktsmessig, blant annet fordi den relativt store likhet mellom landene gjør det forholdsvis lett å benytte kunnskap og erfaringer fra ett land i de andre. En vil derfor støtte tanken om en fellesnordisk innsats.

De bemerkninger en har til det omsendte brev gjelder først og fremst bruken av uttrykket "stress i arbeidsmiljøet". Ordet "stress" er mangetydig og gir derfor lite veiledning med hensyn til hva slags forskning m. v. som i tilfelle skal omfattes av et eventuelt samarbeid. Enda bredere blir feltet når man snakker om "egne metoder" for å motvirke stress: slike metoder kan omfatte hva som helst fra individuell terapi via tiltak på jobb-designplanet til generelle organisasjonsforandringer og derfra til mer dyptgående forandringer av arbeidslivsforhold på samfunnsplanet. Det er etter vår oppfatning særdeles viktig at man fra starten av tar i betraktning bredden på problemene, og i tilfelle legger opp til et samarbeid som gir en ramme for meningsfylt arbeid med de store problemkomplekser det her er snakk om snarere enn til en sektorpreget tankegang knyttet til en eller annen bestemt tolkning av ordet stress.

Ut fra en bred definisjon av hva man skal legge i uttrykket stress i arbeidsmiljøet mener vi at f. eks. slike organisasjonsforandringer som Arbeidspsykologisk institutt har arbeidet med under Samarbeidsprosjektet LO/NAF er aktuelle motvirkningstiltak, og at vi forsåvidt har erfaringer som kan stilles til rådighet for et nordisk samarbeid. Vi vil også henlede oppmerksomheten på en igangværende undersøkelse av verneproblemer og sikkerhet på arbeidsplassen.

Oslo, 14. mai 1973

For Arbeidspsykologisk institutt

Bjørn Gustavsen
Instituttssjef

Arbeidsfysiologisk institutt:

Arbeidsfysiologisk institutt har de siste par år vært aktivt engasjert i fysiologiske undersøkelser av stress i forskjellige grener av arbeidslivet, særlig blant fiskere og skiftarbeidere. Disse undersøkelser er i gang. Deler av undersøkelsene er allerede publisert, og flere publikasjoner vil foreligge i løpet av året.

Vi er kjent med de undersøkelser som drives i andre land og står gjerne til disposisjon for å delta i drøftingen dersom nordisk samarbeid ut over det eksisterende er aktuelt.

Oslo, 25. april 1973

Kåre Rodahl

Den norske lægeforening har i skrivelse den 29 augusti 1973 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norsk psykologforening:

— — — anser problemet psykologisk og sosialt stress i arbeidsmiljøet for såvidt vesentlig at forskning på dette område må intensiveres av profylaktiske grunner.

NPF er derfor meget positivt innstilt til Nordisk Råds anbefaling overfor ministerrådet, og ser at denne anbefaling betinger den nødvendige støtte for å intensivere forskning og behandlingstiltak på dette stadig mer utsatte område.

Oslo, 23. mai 1973

For Norsk psykologforening

Anni von der Lippe

Formann

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen vill för sin del rekommendera att i den i förslaget omnämnda nordiska ämbetsmannakommittéen rörande arbetsmiljöfrågor jämväl stressfaktorer beaktas.

Socialstyrelsen vill påpeka det material som torde kunna erhållas från allmänna försäkringskassorna eller motsvarande för att belysa psykosociala riskfaktorer i arbetslivet.

Stockholm den 4 maj 1973

Bror Rexed

E. Allgulander

Socialstyrelsen, byrån för psykiatrisk sjukvård:

Byrå SN 1, som i ärendet samrått med socialstyrelsens vetenskapliga råd i socialmedicin, professor Ragnar Berfvenstam, delar den i föreliggande förslag framförda uppfattningen att de psykosociala faktorerna har stor betydelse för uppkomsten av stressreaktioner i arbetslivet.

Även om det är riktigt att stress är ett stort problem ur såväl medicinsk som social synpunkt, måste det understrykas att de i förslagets inledande avsnitt framförda uppgifterna om att en tredjedel av antalet sjukdagar skulle sammanhånga med stressreaktioner och påståendet att en mycket stor andel av antalet förtidspensionärer tvingats till förtidspensionering på grund av stressreaktioner utlösta av psykiska påfrestringar, icke är vetenskapligt underbyggda. Behovet av forskningsinsatser inom detta område är stort, och en nordisk samverkan är här på grund av de förhållandevis begränsade resurserna av stor betydelse.

Rekommendationen om särskild uppmärksamhet beträffande psykosociala stressproblem i det nordiska samarbetet kring arbetsmiljöproblemen tillstyrkes sålunda.

Stockholm den 26 april 1973

Ulf Nicolausson

Universitetskanslersämbetet:

Ärendet har inom UKÄ beretts av sekretariatet för samrådsgruppen för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning efter samråd med samhällsvetenskapliga, medicinska och tekniska fakultetsberedningarnas sekretariat.

UKÄ delar de synpunkter som förs fram i medlemsförslaget rörande vikten av att psykologiska och sociologiska problem i arbetsmiljön blir föremål för vetenskapliga studier. UKÄ har tidigare i olika sammanhang påtalat detta behov, bl. a. i sitt yttrande över betänkandet "Bättre arbetsmiljö" (SOU 1972: 86). UKÄ framhåller i nämnda yttrande — i likhet med samhällsvetenskapliga fakulteterna i Uppsala och Umeå — att sociologiska och psykologiska problem bör ges större utrymme i den forskningsverksamhet som bedrivs inom arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning. UKÄ delar också uppfattningen att det synes som om de psykologiska och sociologiska problemen på arbetsplatserna i ökande omfattning ger upphov till icke önskvärda och svår-bemästrade stressreaktioner hos arbetstagarna.

UKÄ anser att det är viktigt att i den arbetsvetenskapliga forskningen anlägga ett tvärvetenskapligt betraktelsesätt. Enligt vad UKÄ konstaterat

har det blivit allt vanligare att vid lösandet av arbetsmiljöproblem inte isolera enskilda faktorer, fysikaliska, medicinska eller psykologiska/sociologiska, utan i stället försöka anlägga en helhetssyn. I Norden har Institutet för arbetshygien i Helsingfors kommit långt på denna väg och organiserar numera som regel brett tvärvetenskapliga forskningsgrupper.

UKÄ tillstyrker att de psykologiska och sociologiska problem som faller under begreppet stress i arbetslivet uppmärksammas i större utsträckning än hittills men betonar samtidigt att detta måste vara ett led i att skapa en tvärvetenskaplig helhetssyn på arbetsmiljöproblemen.

Stockholm den 14 maj 1973

Hans Löwbeer

Bo Lundquist

Arbetskyddsstyrelsen:

Styrelsen finner det värdefullt att stressfaktorer i arbetsmiljön uppmärksammas i det nordiska samarbete som förutsätts äga rum under ledning av den ämbetsmannakommitté för arbetsmiljöfrågor som tillsatts av ministerrådet. Det finns ett behov av att stödja sådan vetenskaplig forskning och sådana undersökningar som kan ge ökade kunskaper om dessa förhållanden. Det är även naturligt att man undersöker möjligheterna att bedriva ett internordiskt samarbete i dessa frågor.

Styrelsen vill erinra om att stressforskning i vidsträckt mening är av s. k. tvärvetenskapligt slag innebärande att ett stort antal verksamhetsområden inom naturvetenskap, medicin, beteendevetenskap och teknik berörs av den. Styrelsen betraktar även studier av sådant som brukar innefattas i begreppet fysiska miljöfaktorer (klimatförhållanden, luftföroreningar, arbetsställningar m. m.) som ingående i stressforskning.

I den diskussion som anförs av motionärerna i Nordiska rådets medlemsförslag A 387 som nämns arbetet vid karolinska institutets stressforskningslaboratorium. Styrelsen vill erinra om att forskningsarbete och undersökningar i fråga om psykologiska och sociala problem med anknytning till arbetslivet bedrivs på många håll i landet och däribland vid flera forskningsinstitutioner. I detta sammanhang kan t. ex. nämnas forskningsgruppen för arbetslivets socialpsykologi vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet. I styrelsens arbetsmedicinska avdelning ingår en arbetspsykologisk enhet där man bedriver forskningsarbete med inriktning på dessa frågor.

Styrelsen är givetvis beredd att medverka i ett internordiskt samarbete i dessa frågor.

Stockholm den 19 mars 1973

Gunnar Danielson

Arne Westlin

Karolinska institutet, medicinska fakulteten:

Medlemsförslaget

I rubricerade medlemsförslag till Nordiska rådet framhålls betydelsen av det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet, med bland annat gemensamt utnyttjande av erfarenheter och undvikande av dubbelarbete. Som en komplettering till nuvarande huvudinriktning av samarbetet avseende fysikaliska faktorer i arbetsmiljön föreslås ett ökat uppmärksammande även av de psykosociala faktorerna. Motionärerna räknar upp en rad sådana faktorer och framhåller deras sannolika betydelse för välbefinnande och eventuellt även för hälsan.

Motionärerna redogör vidare i korthet för speciellt i Sverige men även i Danmark, Finland och Norge bedriven forskning med inriktning på stressproblem i arbetslivet. De pekar på att dessa problem i framtiden kommer att bli ännu mer aktuella i samband med tilltagande urbanisering och fortsatt teknologisk utveckling. Motionen utmynnar i yrkandet att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att "särskilt uppmärksamma" här beskrivna problem, eventuellt inom ramen för den nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor eller genom arbetsgruppen för nordiskt samarbete på arbetsmedicinens område.

Bedömning av behovet

Som motionärerna framhållit föreligger redan ett omfattande kunskapsunderlag vad beträffar fysikaliska stimuli i arbetsmiljön och deras betydelse för hälsa och sjukdom. I fråga om motsvarande psykosociala stimuli föreligger många hypoteser och en livlig samhällsdebatt med starka krav på miljöförbättrande samhällsåtgärder. Dessa stimulus roll har dock varit svårare att demonstrera på ett vetenskapligt invändningsfritt sätt och dagens kunskapsunderlag i fråga om deras sjukdomsframkallande betydelse är därför synnerligen ofullständigt trots ett överflöd av vad man kan kalla anekdotiska data rörande samband i tiden mellan psykosociala stimuli och fluktuationer i den psykiska och psykosomatiska hälsan. Det demonstrerade tidssambandet utgör emellertid självfallet inget bevis på ett orsakssamband.

Vad beträffar fysiologiska och psykologiska reaktioner vid exposition för olika psykosociala stimuli t. ex. i arbetslivet är dagens kunskapsunderlag betydligt bättre. Ingen tvekan råder om att sådan stimuli kan utlösa olika neuroendokrina reaktioner, som i sin tur kan påverka en rad funktioner i hjärt- och kärlsystemet, i andnings- och matsmältningsorganen etc. Om dessa reaktioners roll vid uppkomsten av olika sjukdomstillstånd föreligger en rad hypoteser som delvis funnit stöd i djurexperimentella studier. Fortfarande saknas dock säkra data utvisande att psykosociala stimuli, t. ex. sådana som förekommer i arbetsmiljön, verkligen leder till sjukdomstillstånd. I såväl retrospektiva som prospektiva studier av epidemiologisk typ har visserligen på senare år demonstrerats ett statistiskt samband mellan exposition för psykosociala stimuli samt morbiditet och mortalitet i olika sjukdomar. Ingen av dessa studier har emellertid avsett att studera eventuella sjukdomsframkallande mekanismer utan har nöjt sig med att redovisa ett statistiskt samband mellan stimuli och morbiditet, vars kausala implikationer självfallet är osäkra.

Även om något orsakssamband mellan psykosociala stimuli och sjukligheten i olika psykiatriska och psykosomatiska sjukdomar sålunda inte bevisats, föreligger dock i fråga om åtskilliga stimuli och sjukdomar tämligen starka indicier. Därtill kommer att det kan finnas all anledning till åtgärder även mot stimuli i arbetsmiljön som visserligen inte med säkerhet leder till sjukdom men väl till vantrivsel, alienation, oro och nedstämdhet. Motionärernas argument för ökat uppmärksammande av fenomenen som har att göra med "stress i arbetslivet" förefaller därför vara mycket välgrundade.

Motiv för nordiska initiativ

Här aktuell problematik kan göras till föremål för forskning, dokumentation och socialpolitiska åtgärder på flera plan, t. ex. nationellt, europeiskt och internationellt, förutom inom ramen för det nordiska samarbetet. För här föreslaget nordiskt samarbete talar

att de nordiska länderna var för sig har starkt begränsade personella och ekonomiska forskningsresurser för här aktuell verksamhet.

att de nordiska arbetsmiljöerna i mångt och mycket är likartade, att sociala förhållanden, attityder m. m. även utanför arbetslivet uppvisar stora likheter,

att forskningsresultat som framkommit i ett nordiskt land sålunda tillåter ett betydande mått av generalisering till förhållandena i de andra nordiska länderna.

samt att motsvarande inte gäller i förhållande till ett stort antal andra europeiska och utomeuropeiska länder.

Dagsläge och tänkbara konkreta åtgärder

Motionärerna föreslår att här diskuterade problem särskilt uppmärksammas. Medicinska fakulteten delar motionärernas uppfattning att så bör ske. En viss grund härför är redan lagd vad beträffar verksamheten

inom vart och ett av de nordiska länderna. Sålunda bedrivs sedan ett flertal år en forskningsverksamhet med här nämnda huvudinriktning vid karolinska institutets laboratorium för klinisk stressforskning i överensstämmelse med den redogörelse motionärerna själva lämnat. Dessutom bedrivs besläktad forskning bland annat vid Stockholms universitets psykologiska institution samt vid arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning. Inom statens medicinska forskningsråd har vidare tillsatts en rad planeringsgrupper avseende just stress i arbetslivet.

På tillämpningsplanet diskuteras hithörande problem just nu inom den statliga arbetsmiljöutredningen inför dess andra betänkande och i betänkandet från Stockholms läns landstings arbetsmiljöutredning.

Även om åtskillig aktivitet sålunda förekommer på det nationella planet, är det riktigt att någon nordisk samordning av verksamheten hittills inte förekommit annat än mycket sporadiskt. Motionärerna föreslår en sådan samordning och ett sådant samarbete. Detta kunde exempelvis tänkas innefatta

a) *Symposier*. Genom tvärvetenskapliga nordiska symposier och seminarier kring olika former av "stress i arbetslivet" och olika faktorer i arbetsmiljön som framkallar dessa, skulle nordiska forskare stimuleras till egna projekt och internordiskt samarbete kring dessa problem.

b) *Dokumentation*. Den vetenskapliga litteraturen på hithörande områden är mycket omfattande och svår att bevaka just på grund av sin tvärvetenskapliga karaktär. En samordning av dokumentationsverksamheten och ett ömsesidigt utbyte av tillgänglig information skulle förbygga en mängd dubbelarbete och öka utbytet av forskningsinsatserna. En möjlighet vore att upprätta en nordisk databank, t. ex. på basen av vid härvarande stressforskningslaboratorium samt vid personaladministrativa rådet pågående datorbaserade dokumentationsprojekt innebärande överförande, lagring och återvinning av här aktuell information.

c) *Gästforskare, forskarutbildningsbefattningar*. I viss, ringa omfattning har personkontakt redan upprättats mellan de olika inom nämnda område verksamma nordiska forskningsinstitutionerna. Detta samarbete kunde med fördel byggas ut t. ex. genom införande av forskarstipendier och resestipendier, varigenom nordiska forskare kunde beredas tillfälle att delta i andra nordiska länders projekt och forskarutbildning.

d) *Gemensamma forskningsprojekt*. Som redan inledningsvis anförts kunde många här hemmahörande vetenskapliga frågeställningar belysas med större utbyte om ett flertal institutioner gemensamt planerade och genomförde sina forskningsprogram på ett sådant sätt att projekten kompletterade varandra. Därutöver vore det önskvärt att inom varje institution förekommande speciell sakkunskap respektive speciella mätresurser även kom andra nordiska institutioner till godo. Ett exempel på redan inlett samarbete av denna typ är stressforskningslaboratoriets samarbete med Arbeidsfysiologisk institutt i Oslo avseende stress i arbetslivet hos fiskare samt med Minervainstitutet i Helsingfors avseende thyreoideaassocierade reaktioner på olika psykosociala stimuli.

Sålunda beskrivet nordiskt samarbete kunde avse såväl forskning avseende stress i arbetslivet som tillämpning och utvärdering av socialpo-

litiska åtgärder med inriktning på arbetsmiljön och innefatta såväl forskare inom olika discipliner som avnämarna av denna forskning. Ett möjligt första steg i den riktningen vore att upprätta en nordisk katalog över forskningsbehov och forskningsprojekt.

Med hänsyn till vad som ovan anförts tillstyrker fakulteten motionärernas förslag under hänsynstagande till i detta yttrande anförda synpunkter.

Stockholm den 21 maj 1973

Börje Uvnäs

Eyvor Wahlbom

Statens medicinska forskningsråd:

Statens medicinska forskningsråd instämmer i medlemsförslagets uttalande att psykosociala faktorer utgör en väsentlig del av arbetsmiljön. Den nuvarande kunskapen om sådana faktorerers betydelse för uppkomst och utveckling av sjukdomar är emellertid osäker. Detta motiverar ökade forskningsinsatser och forskningsrådet har nyligen inrättat två forskartjänster i psykosomatisk medicin av vilka den ena tillsatts med docent Lennart Levi, föreståndare för det i medlemsförslaget nämnda laboratoriet för klinisk stressforskning vid karolinska sjukhuset. Därmed föreligger enligt rådets mening goda möjligheter för nordisk samverkan i forskningsarbetet.

Stockholm den 30 maj 1973

För statens medicinska forskningsråd

Bengt Gustafsson

Professor, sekreterare

Ingvar Lennerfors

Byråchef

Statens råd för samhällsforskning:

Den allmänna ekonomiska utvecklingen i Norden — motiverad av krav på ökad levnadsstandard och jämnare fördelning av välståndet — synes ha medfört kostnader av olika slag både för individ och samhälle. Ur individens synpunkt har den hittillsvarande rationaliseringsutvecklingen och mekaniseringen inneburit, att påfrestningar i arbetet till en betydande del förts över från fysiska påfrestningar till psykiska. De psykosociala faktorer i arbetsmiljön, som framkallar stress, leder och otrygghet, kan således betraktas som växande problem i de nordiska länderna såväl som i övriga industriländer.

Mot denna bakgrund har på senare år forskning och debatt om arbetsmiljön i allt större utsträckning kommit att uppmärksamma sociala och psykologiska aspekter, speciellt sådana sammanhängande med produktionsteknikens utformning och med arbetets organisation och innehåll. En del av denna problematik har också sammankopplats med frågan om utvecklingen av företagsdemokratin. I Sverige kan forsknings- och utvecklingsarbeten i dessa frågor sägas ha kommit i gång på allvar i slutet av 1960-talet, men de resurser som stått till förfogande — personellt och ekonomiskt — har varit synnerligen otillräckliga. Förutom det i förslaget omnämnda kliniska stressforskningslaboratoriet vid karolinska institutet, kan nämnas att statens medicinska forskningsråd 1967 inrättade en professur i experimentell psykologi, som i hög grad inriktats mot problem av intresse för arbetslivet, t. ex. monotoni, tidsjakt, dygnsrytmer o. d. Statens råd för samhällsforskning inrättade 1972 en s. k. särskild forskartjänst i arbetslivets socialpsykologi, varigenom kontinuitet kunnat erhållas i den forskning om teknologisk miljö och arbetsanpassning, som sedan 1965 finansierats av riksbankens jubileumsfond. Båda de här omnämnda tjänsterna är placerade vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet. Ett praktiskt utvecklingsarbete, av relevans för den i medlemsförslaget påtalade problematiken, bedrivs av bl. a. utvecklingsrådet för samarbetsfrågor, sammansatt av representanter för arbetsmarknadens parter.

Hela frågan om arbetsmiljön har i Sverige på senare tid varit föremål för intresse från myndigheternas sida bl. a. genom den statliga arbetsmiljöutredningen. Denna har också att föreslå en delvis annorlunda organisation vad gäller forskningen om arbetsmiljö, speciellt då de medicinskt och tekniskt inriktade delarna av forskningen. I detta sammanhang har också de tekniska högskolorna börjat intressera sig för arbetsvetenskapliga problem. I Stockholm har inrättats ett s. k. humanteknologiskt centrum och vid tekniska högskolan i Luleå föreslås inrättandet av professorer i ergonomi och i arbetslivets socialpsykologi. All denna aktivitet förutsätter en kraftig förstärkning av den grundläggande forskningen vid universitetens beteendevetenskapliga institutioner inriktad på de psykosociala problemen i arbetslivet. I detta avseende saknar både den arbetsmedicinska forskningen och de tekniska högskolorna erforderlig kompetens och krav på samarbete med universiteten framförs både vad gäller forskning och undervisning. Det torde också vara ganska självklart, att mer tillämpade forskningsinsatser som bas kräver en välutvecklad, målinriktad grundforskning.

Mot bakgrund av ovanstående synpunkter ser statens råd för samhällsforskning ett vidgat nordiskt samarbete i beteendevetenskaplig forskning över människans situation i arbetslivet som både angelägen och naturlig. Rådet vill därför tillstyrka förslaget att till Nordiska ministerrådet inge en rekommendation att vid behandlingen av arbets-

miljöproblemen särskilt uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet.

Stockholm den 15 maj 1973

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

Frågeställningarna på arbetsmiljöområdet har under senare tid kommit att utvidgas till att omfatta de psykologiska, sociala och andra påfrestningar, för vilka individerna utsätts i arbetet. Dessa faktorer kan ofta vara lika väsentliga för välbefinnande och produktivitet i arbetet som de fysikaliska, även om de oftast är svårare att få grepp om.

I jämförelse med de fysikaliska miljöfaktorerna är de psykosociala faktorerna tämligen outforskade. För ett år sedan gjorde Arbetsmiljönämnden i TCO en enkät bland TCO-förbunden, varvid framkom starka önskemål om större uppmärksamhet åt stressfaktorerna i arbetslivet. Inom samtliga förbundsområden redovisades en ökning av påfrestningar förorsakade av stress.

Enligt TCO:s mening kommer stressproblemen att öka i takt med den fortgående urbaniseringen och med den snabba teknologiska utvecklingen inom alla delar av arbetslivet. Detta torde gälla alla de nordiska länderna. TCO anser det vara av stort värde med ett nordiskt samarbete i arbetsmiljöfrågor i vid mening. Det är därför motiverat att den av Nordiska ministerrådet tillsatta nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor även tar med de aspekter som avser stressframkallande faktorer.

I förslaget omnämns en del av de aktiviteter som pågår inom olika institutioner i denna fråga, främst vid karolinska institutets laboratorium för klinisk stressforskning. TCO vill därutöver fästa uppmärksamheten på att psykologiska institutionen vid Stockholms universitet ägnat betydande uppmärksamhet och gjort betydelsefulla insatser inom detta område.

TCO tillstyrker med hänvisning till ovanstående förslaget om en rekommendation att särskilt uppmärksamma de psykosociala problem som faller under begreppet stress i arbetslivet.

Stockholm den 9 mars 1973

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Nils Ellebring

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

Medlemsförslaget till Nordiska rådet

I medlemsförslaget understryks särskilt betydelsen av ett nordiskt samarbete på arbetsmiljöområdet inte minst för att få en samordning av insatserna och för undvikande av dubbelarbete. En komplettering av nuvarande huvudinriktning av samarbetet som i första hand avser fysikaliska faktorer i arbetsmiljön föreslås av motionärerna. Härvid tänker man sig ett ökat uppmärksammande även av de psykosociala faktorerna. Motionärerna exemplifierar med en rad faktorer av sistnämnda slag som på sannolika skäl förmodas ha betydelse för välbefinnande och hälsa.

I medlemsförslaget ingår även en redogörelse för i de nordiska länderna redan bedrivna forskning med inriktning på stressproblem i arbetslivet och ett framhållande av att utvecklingen pekar på att dessa problem i framtiden kommer att bli ännu mer aktuella och att behovet av forskning och uppföljande verksamhet sålunda kommer att öka. Medlemsförslaget utmynnar i ett yrkande att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att "särskilt uppmärksamma" de i förslaget beskrivna problemen.

Bedömning av behovet

Utan att gå in på en närmare analys av formerna för nordisk samverkan för att finna lämpliga metoder att motverka stress i arbetsmiljön vill SACO helt instämma i motionärernas konstaterande att det redan nu föreligger ett omfattande kundskapsunderlag beträffande fysikaliska stimuli i arbetsmiljön och deras betydelse för arbetstagarna, medan kundskapsunderlaget vad beträffar psykosociala stimuli är betydligt sämre. Speciellt på sistnämnda område föreligger därför ett stort behov av forskning med utgångspunkt från de många hypoteser som framförts och den livaktiga debatt med starka krav på miljöförbättrande samhällsåtgärder, som just nu förs inte minst i fackliga sammanhang.

Motiv för nordiskt samarbete

För ett nordiskt samarbete rörande forskning kring och åtgärder mot stress i arbetsmiljön talar bl. a. att de nordiska länderna har starkt begränsade personella och ekonomiska resurser för den aktuella verksamheten samt att arbetsmiljöerna i de olika nordiska länderna i stora stycken kan vara likartade. Man kan därför antaga att forskningsresultat som framkommer i ett nordiskt land utan större svårighet skulle kunna utnyttjas i de andra nordiska länderna.

Konkreta åtgärder

Som tidigare angivits föreslår motionärerna att de aktuella frågorna "särskilt uppmärksammas". SACO vill generellt ansluta sig till motionärernas värderingar och förslag, men finner att yrkandet att problemen "särskilt uppmärksammas" inte är tillräckligt konkret för att i tillräckligt hög grad föra de angivna viktiga frågorna framåt. Det saken framför allt gäller är gemensamma nordiska åtgärder i syfte att kartlägga stressproblemen i arbetslivet samt att på basen härav föreslå och pröva motåtgärder. SACO finner det angeläget att förslaget på dessa punkter konkretiseras. Ett gott underlag härför finns redan genom att forskningsverksamhet med här aktuell huvudinriktning sedan ett tiotal år tillbaka bedrivs vid karolinska institutets laboratorium för klinisk stressforskning, något som motionärerna själva framhåller. Besläktad forskning bedrivs härutöver vid Stockholms universitets psykologiska institution samt vid arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning.

Medlemsförslaget, som i första hand tar sikte på en nordisk samverkan aktualiserar även frågan om en vidare samverkan — t. ex. internationell — för att därigenom uppnå en större effektivitet i det praktiska forskningsarbetet. En sådan internationell koppling synes kunna ske via karolinska institutets laboratorium för klinisk stressforskning, som redan fungerar som något av en clearingcentral för den internationella forskningen på området, delvis i samarbete med WHO.

Med hänsyn till vad sålunda anförts tillstyrker SACO det väckta medlemsförslaget och föreslår att Nordiska rådet med utnyttjande av av motionärerna uppräknad expertis och annan expertis på området utarbetar en gemensam nordisk plan för konkreta åtgärder innefattande

- ökat stöd till nordisk forskning avseende stressproblemen,
- bättre samordning av denna forskning,
- bättre koppling av denna forskning till motsvarande internationella aktiviteter, samt
- bättre omsättande i praktiken av vad som framkommit och framkommer inom ramen för denna forskning.

Stockholm den 18 juni 1973

Sveriges akademikers centralorganisation

Olle Hessleborn

Landsorganisationen i Sverige (LO):

LO har i en rad sammanhang framhållit hur arbetsmiljöbegreppet i takt med teknisk utveckling och strukturomvandling i näringslivet alltmer vidgats och mer och mer i sig inkluderat även psykosociala aspekter på arbetsmiljön.

Detta framgår till exempel i det program för bättre arbetsmiljö som framlades gemensamt av LO och SAP 1969 samt i det uttalande om arbetsmiljön som antogs vid LO-kongressen 1971.

LO presenterade 1971 en utredning baserad på en enkätundersökning bland ett representativt urval LO-medlemmar som bär titeln "Stress på svenska arbetsplatser" där det framgick att psykisk påfrestning i arbetsmiljön är en upplevelse som är vitt spridd bland medlemmarna. Upplevelser av psykisk påfrestning är relaterade till en rad förhållanden i arbetsmiljö och arbetssituation varav kan nämnas högt uppdriven arbetstakt, låsta och förplanerade arbetsuppgifter som upplevs som ointressanta och meningslösa, auktoritära modeller för arbetsorganisation o. s. v. Framför allt konstaterades att i olika avseenden dålig fysisk arbetsmiljö också har psykiska och psykologiska bieffekter i form av ångslan och oro för hälsan, samt i övrigt bildar grogrund för dålig arbetsanpassning mer generellt.

LO konstaterar att de psykosociala aspekterna på arbetsmiljön har mycket nära samband med de frågor som gäller företagsdemokrati och de anställdas förutsättningar att öva inflytande över den egna arbetsmiljön och arbetssituationen.

Samband finns också med frågor som gäller anställningstrygghet, lönepolitik, personalpolitik m. m.

De psykosociala aspekterna på arbetsmiljön får därför inte snävt begränsas till enbart arbetsmiljöproblematik i inskränkt bemärkelse.

LO konstaterar att vi inom detta vida fält är i stort behov av ytterligare kunskap som grund för åtgärder och ställningstaganden.

Vi konstaterar att intresset för detta område växer inom berörda forskningsinstitutioner i samtliga skandinaviska länder och det finns ett stort behov av att sammanställa en växande mängd erfarenheter och kunskap så att denna också kan utnyttjas i praktiskt handlande ute i arbetslivet.

Den växande forskningen inom detta område kräver dessutom någon form av samordning för att undvika dubbelarbete och dåligt utnyttjande av resurser.

Eftersom problemställningarna och de övergripande målformuleringarna är så likartade inom de skandinaviska länderna är det angeläget med en samordning av respektive länders insatser på detta område.

LO tillstyrker alltså medlemsförslagets hemställan att dessa psykosociala aspekter på arbetsmiljön beaktas vid behandlingen av arbetsmiljöproblemen inom ramen för Nordiska rådets aktiviteter.

Stockholm den 10 maj 1973

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Erik Bolinder

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Forskningen rörande arbetsmiljöns inverkan på individen har på senare tid fått ökade ekonomiska resurser. Det är väsentligt att dessa resurser kommer att användas inte endast för forskning kring effekterna av fysikaliska eller kemiska miljöfaktorer utan även för studier av de psyko-sociala effekterna av arbetsmiljön. I detta avseende delar föreningen motionärernas uppfattning. För en mera ingående analys av frågan om den arbetsmiljöinriktade forskningen hänvisas till arbetsmiljöutredningens delbetänkande "Bättre arbetsmiljö" (SOU 1972: 86), s. 413—450, och beträffande de psyko-sociala faktorernas inverkan, särskilt till s. 430—435 i samma skrift. Sakkunniga från SAF har deltagit i utredningen.

Föreningen finner det väsentligt att påpeka, att begreppet stress inte endast är synnerligen mångtydigt, vilket försvårar vetenskaplig stringens, utan även fått en stark negativ värdeladdning i det allmänna medvetandet.

Stress innebär organismens generella svar på all slags påfrestning, fysisk såväl som psykisk. Stressreaktionens intensitet varierar med graden av påfrestning. I lagom dos ger påfrestningen stimulans och höjer individens prestationsförmåga. Den stressreaktion som då uppkommer är både nödvändig och ändamålsenlig.

Denna positiva sida av stressbegreppet har som regel helt försvunnit i den allmänna debatten. "Stress" har blivit en sammanfattande benämning på ogynnsamma, obehagliga och skadliga faktorer av framför allt psykisk natur. Uppmärksamheten har dessutom huvudsakligen riktats mot stress i arbetslivet, medan stress i andra sammanhang ej studerats i samma utsträckning.

Det måste därför anses ytterst värdefullt att en forskning kring frågor om stress i arbetslivet inte särbehandlas utan betraktas i sammanhang med andra psyko-sociala aspekter på arbetslivets förhållanden. Föreningen finner det därför väsentligt att en forskning kring arbetslivets psyko-sociala förhållanden inriktar sig på att erhålla en samlad bild av det psyko-sociala klimatet på arbetsplatserna. Urval av vissa lämpliga studieområden måste givetvis göras i forskningens intresse för att åstadkomma arbetsuppgifter som är möjliga att bearbeta. Föreningen finner emellertid inte att ett politiskt samrådsorgan som Nordiska ministerrådet särskilt bör identifiera stressen som ett lämpligt forskningsobjekt inom den mycket angelägna psyko-sociala forskningen kring arbetslivets villkor. Ministerrådet bör i stället uppmärksamma helhetsbilden på detta viktiga område.

På arbetsmiljöns område har sedan början av 1950-talet ett fruktbarande samarbete ägt rum mellan forskare från de nordiska länderna

inom ramen för de nordiska yrkeshygienikermötena. Mötena äger rum årligen under tre dagar och värdskapet cirkulerar mellan respektive länders arbetsmedicinska institutioner. Av förklarliga skäl har dessa möten tidigare huvudsakligen ägnats åt den fysiska arbetsmiljön, men alltefter-som psyko-sociologisk forskning introducerats i arbetsmedicinska eller närstående institutioner vore det naturligt, att även den forskningen kunde presenteras vid nämnda möten. Den tvärvetenskapliga behandlingen av arbetsmiljöproblemen, som så ofta efterlyses, skulle då få en naturlig förankring i ett redan väl etablerat internordiskt samarbete.

Föreningen finner därför att ett naturligt forum för internordiskt utbyte av forskningserfarenheter angående den psyko-sociala forskningen kring arbetslivet bör vara en utvidgad form av de årligen återkommande nordiska yrkeshygienikermötena, som organiseras av respektive länders arbetsmedicinska institutioner.

Stockholm den 18 juni 1973

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Nils Masreliez

Sveriges läkarförbund:

Den praktiska erfarenheten, framför allt hämtad från företagshälsovården, visar att de arbetsfysiologiska och yrkeshygieniska frågorna inom arbetslivet har blivit relativt väl tillgodosedda även om åtskilliga problem ännu återstår att lösa.

De psykosociala problemen har hittills inte rönt lika stor uppmärksamhet och läkarförbundet hälsar därför med tillfredsställelse det föreslagna nordiska samarbetet inom detta område.

Läkarförbundet föreslår att bearbetningen av de psykosociala frågeställningarna överlämnas till Nordiska arbetsgruppen för permanent nordiskt samarbete på arbetsmedicinens område tillsatt i anledning av en under år 1970 avgiven rekommendation från Nordiska rådet.

Stockholm den 14 maj 1973

Sveriges läkarförbund

Sture Järnmark

Nils Broberg

Sveriges psykologförbund:

— — — Vi delar helt förslagsställarnas bedömning om frågans stora betydelse och ser förslaget som speciellt välkommet mot bakgrund av den förhållandevis styvmoderliga behandling frågan hittills fått i Norden (som exempel kan nämnas den svenska arbetsmiljöutredningen; Bättre arbetsmiljö, SOU 1972: 86).

Att de psykosociala problemen och de sociala villkoren i arbetslivet just nu står under livligare diskussioner än på länge kan ha sin förklaring i två utvecklingstrender. De senaste årtiondenas snabba produktionsstegring och därmed följande ökning av materiell välfärd och social trygghet har erhållits till priset av drastiska förändringar i arbetslivet. Vid denna förändring av arbetsvillkoren har konsekvenserna på de arbetandes psykologiska och sociala miljö lämnats i stort sett obeaktade. För många har arbetslivets och näringslivets förändringar inneburit möjligheter till bättre livsvillkor. Mekaniseringen har minskat antalet fysiskt tunga arbeten och därmed den fysiska förslitningen. Nya yrken som vuxit fram som konsekvenser av teknisk och administrativ utveckling har inneburit stimulerande arbetsuppgifter och utvecklingsmöjligheter. För ett betydande antal människor har dock förändringarna fått mindre gynnsamma effekter. Monotoni, innehållslöshet i arbetsuppgiften, frånvaro av utvecklingsmöjligheter, minskad frihet och ökad kontroll i själva arbetssituationen, social isolering och föga ljusa framtidsutsikter drabbar åtskilliga som resultat av samma tekniska och administrativa förändringar. Till de existerande ojämlikheterna i fråga om ekonomiskt utbyte och social behandling läggs en förstärkning av ojämlikheten i fråga om möjligheter till tillfredsställelse och positiva upplevelser i själva arbetssituationen.

Den andra trenden rör bedömningen av värdet av en god arbetsmiljö. Det kan snart anses vara utom allt tvivel att arbetsmiljön och arbetsvillkoren hör till de sidor av livssituationen, som är källa till det starkaste missnöjet. Samtidigt växer insikten om att arbetsmiljön och arbetsvillkoren spelar en väsentlig, för att inte säga avgörande, roll för livsvillkoren i sin helhet. Personlig mognad och utveckling kräver att behov som gemenskap och tillgivenhet, självkänsla och självrespekt, förkovran, utnyttjande av personliga resurser, självständighet och ansvarstagande m. m. blir stimulerande och tillfredsställande. I den mån arbetet, som upptar en dominerande del av den vakna tiden, är urvattnat på sådan stimulans och ger endast obetydlig sådan tillfredsställelse men likväl förbrukar en stor del av den fysiska och psykiska energin följer därav en så negativ upplevelse av hela livssituationen — och av möjligheten att förändra denna — att fritidens glädjämnen sällan kan uppväga denna. Detta synes vara en av de väsentligaste orsakerna till de psykiska och sociala svårigheter ett växande antal människor drabbas

av. I motsvarande mån utgör en i dessa hänseenden god arbetsmiljö en väsentlig källa till positiva upplevelser och gynnsamma förutsättningar till personlig utveckling även i olika sammanhang utanför arbetslivet, i familjer, i sociala och kulturella aktiviteter, i organisations- och samhällsarbete.

Det dominerande arbetslivsproblemet i dag, sett både ur individens och samhällets synvinkel, är alltså den dåliga anpassningen mellan de förvärvsarbetande och deras arbeten och de arbetsökande och näringslivets utbud av arbeten. Andra uttryck för dessa brister i anpassningen är stress, förslitning, yrkesskador, främlingskapsupplevelser, utslagning av äldre och betingat arbetsföra, ungdoms- och kvinnoarbetslöshet.

Denna vår uppfattning om arbetslivsproblemen och deras orsaker utgör grunden för följande kommentarer till det framlagda förslaget:

1) Förslagsställarna har i förslaget definierat ett antal centrala psykologiska och sociala faktorer att uppmärksamma: "Det kan här gälla faktorer som de snabba förändringarna i arbetsmiljön, tryggheten i arbete, arbetstakten, meningsfullheten i arbetsuppgifterna, information och kontakt, grupptillhörighet, definitioner av ansvar och befogenheter, möjligheter till personlig utveckling och till 'självförverkligande', självkänsla hos individ och grupp, skiftmodell och löneform". Vi anser denna konkretisering, om ej fullständig, vara bättre för sitt syfte än begreppet "stress". Som ovan gjorda konkretisering markerar är det inte bara väsentligt att åtgärda de psykologiska och sociala miljöfaktorer, som leder till påfrestningar, förslitning och skador utan även att förändra den psykosociala miljön så att den leder till välbefinnande och arbetstillfredsställelse. Vi ser denna utökning av "stressbegreppet" väsentlig både med tanke på direkta åtgärder och forskningsinsatser.

I detta sammanhang vill vi också hänvisa till den svenska forskning rörande produktionsteknik och arbetsglädje som bedrivits bl. a. av Gardell (1971)¹.

2) En omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande arbetslivets psykosociala problem, som i jämförelse med dagens situation kräver kraftigt utökade resurser är nödvändigt. Ett första område för denna forskning innebär en kartläggning av och beskrivning av existerande förhållanden. Andra områden att studera gäller förändringar och deras konsekvenser på individen, olika yrkesgruppers situation (t. ex. av psykiska påfrestningar för personal som arbetar med hjälpbehövande inom vårdsektorn, kriminal- och socialvården), samspelet mellan arbetsituation och total livssituation t. ex. arbetssituation — fritidsmiljö, arbetstid — fritid m. m.

De modeller som används för att beskriva mänskliga behov i arbetet och för att beskriva arbetsmiljöns behovstillfredsställande värde är allt-

¹ Gardell, B. (1971) Produktionsteknik och arbetsglädje. En socialpsykologisk studie av industriellt arbete. PA-rådet, Stockholm.

fort kontroversiella. Livligt och kritiskt diskuteras för närvarande olika metoder att diagnosticera och mäta graden av anpassning mellan miljö och människa. Det krävs uppenbart ett fortsatt forskningsmässigt utvecklingsarbete på detta område innan fördomar och ovidkommande intressen kan rensas undan. Problemområdets komplexitet och många facetter leder osökt till bedömningen att det är nödvändigt att angripa området interdisciplinärt, d. v. s. med insatser av psykologer, sociologer, medicinare, ekonomer och tekniker.

Förutom den tidigare nämnda arbetsmiljöutredningen (1972) arbetar även den nu pågående av industridepartementet tillsatta TBA-utredningen (utredningen rörande den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen) med frågor rörande forskningen på arbetslivsområdet. TBA-utredningens betänkande väntas föreligga i september 1973.

3) Åtgärder för att minska och förhindra förslitning och för att skapa gynnsamma arbetsmiljöer ställer krav på tvärfackliga insatser (av tekniker, arbetsstudiemän, ekonomer, medicinare, psykologer och sociologer). Arbetsutveckling, befattningsutveckling, organisationsutveckling och individutveckling är exempel på nödvändiga insatser. Som exempel på den verksamhet som redan i dag bedrivs på detta område kan Personaladministrativa rådets insatser nämnas. Till de nödvändiga förebyggande insatserna bör även räknas utbildning i dessa frågor — en utbildning, som borde ha en naturlig plats i den obligatoriska skolan liksom inom den fackliga verksamheten.

Sammanfattningsvis vill Sveriges psykologförbund framhålla

- att vi välkomnar det framlagda förslaget och anser problemområdet vara synnerligen centralt
- att vi anser det nödvändigt att definitionen av "psykosociala faktorer" breddas från begreppet "stress i arbetslivet" till att innefatta även de faktorer som har samband med välbefinnande och arbetstillfredsställelse
- att vi ser en omfattande interdisciplinär forskning och utveckling som nödvändig som grund för långsiktiga åtgärder
- att vi ser tvärfackliga insatser nödvändiga (och redan nu möjliga) för insättande av åtgärder både för att minska förslitningen och öka arbetstillfredsställelsen i arbetslivet.

Stockholm i juli 1973

Sveriges psykologförbund

William Peterson

Vice ordförande

Medlemsförslag

om överläggningar med EG rörande ömsesidigt erkännande av testresultat

(Väckt av Johannes Antonsson, Eric Krönmark, Ingemar Mundebo och Sture Palm)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

Fra dansk side tillægger man det arbejde, som pågår med at harmonisere de tekniske forskrifter inden for EF, stor betydning. Man vil imidlertid fra dansk side finde det ønskeligt i det omfang det er muligt at bringe de nordiske forskrifter på linie med dem, som vedtages i EF, samt at indføre gensidig godkendelse af prøveresultater mellem EF og de øvrige nordiske lande. Man vil derfor være indstillet på at støtte eventuelle bestræbelser med sigte herpå, som måtte blive iværksat af de fire landes regeringer, som forslaget retter sig til.

København, den 5. juli 1973

G. Riberholdt

Handelsministeriet:

Danmark må anse det for ønskeligt, at de øvrige nordiske lande i videst muligt omfang deltager i EF's harmoniseringsbestræbelser med hensyn til tekniske forskrifter, herunder gensidig anerkendelse af prøveresultater. Man vil derfor være indstillet på at støtte eventuelle bestræbelser med sigte herpå, som måtte blive iværksat af de fire landes regeringer, som forslaget retter sig til.

København, den 30. april 1973

Åge Andersen

Ministeriet for offentlige arbejder:

På det elektriske område er der allerede optaget drøftelser igennem standardiseringsorganisationen CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardization). Alle de nordiske lande deltager heri igennem deres nationale elektrotekniske komiteer og drøfter yderligere problemerne indbyrdes i de nordiske organisationer NSS (Nordisk Ko-

mité til Samordning af elektriske sikkerhedsspørgsmål) og EMKO, som repræsenterer de nordiske elektriske materielprøvningsanstalter.

På gasområdet er der ligeledes drøftelser i gang i standardiseringsorganisationen CEN, med deltagelse fra alle de nordiske lande.

Der ses derfor ikke at være behov for at optage særskilte drøftelser med EF om forudsætningerne for gensidig anerkendelse af prøveresultater.

København, den 17. maj 1973

P. m. v.

E. b.

J. Bang Christensen

Industrirådet:

Som medlem af Fællesmarkedet deltager Danmark i EFs program for nedbrydning af tekniske handelshindringer mellem medlemslandene gennem særlige direktiver, der bl. a. bygger på fælles europæisk standardisering og på gensidig anerkendelse af prøvningsresultater.

Idet de øvrige nordiske lande også i vidt omfang deltager i det forberedende europæiske standardiseringsarbejde, der ligger til grund for udarbejdelsen af de tekniske EF-direktiver, nedbrydes herigenem også handelshindringer mellem de øvrige nordiske lande og Danmark.

Som det fremgår af medlemsforslaget eksisterer der imidlertid ikke et tilsvarende samarbejde på en bredere europæisk basis for så vidt angår gensidig anerkendelse af prøvningsresultater, men efter vor opfattelse kunne et sådant samarbejde formentlig medvirke til også at fremme samhandelen mellem Danmark og de øvrige nordiske lande. Ud fra denne betragtning finder Industrirådet det ønskeligt, om de fire nordiske lande eventuelt måtte søge et nærmere samarbejde med EF vedrørende forudsætningerne for en gensidig anerkendelse af prøvningsresultater.

København, den 2. maj 1973

Ove Munch

Hans-Erik Hansen

Grosserer-Societetet:

— — — skal vi meddele, at Grosserer-Societetet bifalder såvel dette som ethvert andet initiativ i retning af nedbrydning af de tekniske handelshindringer mellem EF og de nordiske lande, som står uden for EF.

København, den 18. juli 1973

Grosserer-Societetet

E. b.

Niels Kristoffersen

Sekretær

Finland**Ministeriet för utrikesärendena:**

Frågan om inledandet av förhandlingar om ömsesidigt erkännande av testresultat mellan Finland, Island, Norge och Sverige å ena sidan och Europeiska gemenskaperna å andra ansluter sig delvis till de frihandelsavtal som förhandlats mellan sagda länder och gemenskaperna. Då Finlands och Norges avtal med europeiska ekonomiska gemenskapen icke trätt i kraft och då därtill nämnda länders och Sveriges avtal med Europeiska kol- och stål gemenskapen fortfarande är öppna, skulle det enligt ministeriets för utrikesärendena uppfattning vara en för tidigt vidtagen åtgärd att inleda ifrågavarande förhandlingar. Det bör därtill konstateras, att förhandlingarna mellan Finland och EEC inskränkte sig till tullfrågor och att det icke från någondera sidan togs upp sagda testresultatsproblem. Som en praktisk svårighet bör man beakta, att ett enhetligt förhandlingsförfarande med gemenskaperna icke torde fås till stånd emedan ärendet av ovananförda orsaker endast för Sveriges och Islands del i detta skede kan handläggas i den i avtalen förutsatta blandade kommittén, till vars behörighet ärendet naturligtast hör.

På basen av det ovan sagda förefaller det uppenbart, att det åtminstone icke i detta skede förefinnes tillräckliga skäl att avge en rekommendation om inledande av förhandlingar angående erkännande av testresultat. Ministeriet är emellertid medvetet om sakens tekniska och ekonomiska betydelse och anser det nyttigt att utvecklingen inom EEC på detta område kontinuerligt följes. Frågan om eventuella förhandlingar kan vid behov och då förutsättningar härför är för handen senare tagas upp.

Helsingfors den 29 maj 1973

Paavo Kaarlehto
Tillf. avdelningschef

Bo Göran Eriksson
Sektionssekreterare

Patent- och registerstyrelsen:

Nationella bestämmelser rörande produkters tekniska konstruktion kan på i förslaget angivet sätt bilda hinder vid internationell handel och sålunda begränsa konkurrens på områden där dessa bestämmelser skiljer sig från varandra. Å andra sidan kan bestämmelser av ifrågavarande art vara grundade på olika uppfattningar om vilka teknologiska krav enskilt eller allmänt intresse ställer i vart särskilt fall. Då med utredningen av förutsättningarna för ömsesidigt erkännande av testresultat synbarligen eftersträvas en klarläggning i nämnda syfte, finner patent- och re-

gisterstyrelsen att från synpunkter främjande av ekonomisk konkurrens intet hinder föreligger för inledande av i medlemsförslaget i fråga avsedda åtgärder.

Helsingfors den 9 maj 1973

Erkki Tuuli
Generaldirektör

Erkki Wuori
Överdirektör

Finlands industriförbund¹:

De arrangemang som syftar till ett inbördes godkännande av testresultat utgör en del av den allmänna strävan att i den internationella handeln avlägsna även icke-tariffära handelshinder, och en spridning av dessa arrangemang som sådana bör därför främjas. Inom EFTA har överenskommelser av denna typ nåtts redan för bl. a. elektrisk utrustning, tryckkärl, säkerhetsanordningar för fartyg och gasapparater. Alla GATT-länder har möjlighet att ansluta sig till dessa överenskommelser; det föreligger alltså redan nu kanaler för det samarbete med EG, som avses i förslaget, även om tills vidare inget land utanför EFTA torde ha begagnat sig av denna möjlighet. Med ifrågavarande överenskommelser har man inte eftersträvat några gemensamma standards, utan principen för dem är att delegera kontrollbefogenheterna till myndigheterna i tillverkningslandet, som utför kontrollen i enlighet med bestämmelserna i importlandet. Överenskommelserna har fungerat till industrins fulla belåtenhet.

I anslutning till de handelsförhandlingar som inleds i höst bereder man inom GATT en standardkod. De länder som ansluter sig till denna förbinder sig bl. a. att godkänna de provningar och kontroller som utförs i andra till koden anslutna medlemsländerä förutsatt att respektive länders kontrollorgan uppvisar en acceptabel nivå. Kontrollerna utförs i enlighet med eventuella internationella rekommendationer; då sådana saknas utförs kontrollerna i enlighet med importlandets nationella normer. Förhandlingarna om koden har förts mycket långt, och denna torde komma att träda i kraft inom loppet av tre år.

De i medlemsförslaget avsedda målen eftersträvas även av CENCER-organisationen inom CEN. Dess medlemsländer beviljar för alla de produkter som systemet omfattar kvalitetscertifikat som är giltiga i samtliga CENCER-medlemsländer. Organisationen är öppen för alla länder som är medlemmar av CEN (d. v. s. EFTA- och EG-länderna); Finland torde ansluta sig till den ännu detta år då verksamheten i egentlig mening tar fart.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

På grundval av vad som ovan anförts anser Finlands industriförbund det ändamålsenligt, att i främsta rummet utreda de möjligheter, som å ena sidan redan förefintliga organisationer (CENCER, EFTA) och å andra sidan överenskommelser i vardande (GATT-koden) erbjuder då det gäller att mellan EFTA- och EG-länderna få till stånd inbördes godkännande av kontroll- och provningsresultaten.

Helsingfors den 3 maj 1973

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet viser for sin del til de ordninger om gjensidig godkjenning av prøver som er etablert i EFTA. Disse ordninger har vært nyttige, særlig har norsk eksportindustri hatt fordel av ordningen for skipsutstyr. Departementet antar at drøftelser med EF om liknende ordninger vil kunne være nyttige og støtter derfor medlemsforslaget. Slike drøftelser bør føres under hensyntagen til allerede eksisterende internasjonalt samarbeid på dette felt.

Uttalelsene med bilag fra de nevnte departementer oversendes fra Statsministerens kontor.

Oslo, 3. mai 1973

Etter fullmakt

Ivar Stugu

Aage Strupe

Departementet for industri og håndverk:

Industridepartementet har innhentet uttalelser fra Norges elektriske materiellkontroll, Norsk elektroteknisk komite, Norges standardiseringsforbund og Norges byggstandardiseringsråd. En viser til disse uttalelser som følger vedlagt (*se nedan*).

Industridepartementet anser nordiske drøftelser med EF om gjensidig godkjenning av testresultater for å være av stor betydning, og slutter seg til det nevnte medlemsforslag. Slike drøftelser bør føres under hensyntagen til allerede eksisterende internasjonale samarbeidsorganisasjoner på dette felt.

En viser videre til uttalelse fra Norges standardiseringsforbund, der

det tas til orde for å vurdere en mulig utvidelse av ordlyden i Medlemsforslaget til å gjelde "gjensidig utarbeidelse av standarder og godkjenning av testresultater".

Oslo, 24. april 1973

Rolf Thodesen

Erik Holtedahl

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

— — — viser en til vedlagt kopi av brev av 16. april 1973 fra Norges byggstandardiseringsråd til Industridepartementet (*se ovan*). Kommunaldepartementet slutter seg til denne uttalelse.

En tillater seg å stille spørsmål om ikke medlemsforslaget bør sees i sammenheng med de oppgaver som tillegges Nordtest som er vedtatt opprettet i det nordiske handlingsprogram.

Oslo, 30. april 1973

Etter fullmakt

Odd Strøm

Johan L Ditlefsen

Samferdselsdepartementet:

På samferdselsens område foregår et utstrakt samarbeid i internasjonale organisasjoner om tekniske standarder og typegodkjenning. Således har en for motorkjøretøyer en FN-avtale av 20. mars 1958 med endringer av 24. november 1964 og 10. november 1967: Agreement Concerning the Adoption of Uniform Conditions of Approval and Reciprocal Recognition of Approval for Motor Vehicle Equipment and Parts. Norge har ennå ikke tiltrådt denne avtale men søker likevel å følge dens prinsipper og bestemmelser. Norges statsbaner følger internasjonale tekniske bestemmelser gjennom sin deltakelse i Den internasjonale jernbaneunion UIC. UIC har igang teknisk samarbeid med den tilsvarende organisasjon for de østeuropeiske land O.S.Z.h.D.

I luftfarten følges tekniske bestemmelser fra ICAO og ECAC-rekommandasjoner.

På andre felt følges vedtak av det internasjonale standardiseringsforbund I.S.O., eller tilsvarende spesielle organer for teknisk standardisering, så som CISPR for radio elektrisk utstyr, m. v.

Det skulle dog ikke være noe i veien for avtaler med EF dersom det

påsees at disse ikke strider mot det materielle innhold i allerede eksisterende internasjonale avtaler i mer omfattende organisasjoner.

Oslo, 18. april 1973

Erik Ribu

Marta Aarnes

Teledirektoratet:

For *profesjonelt radioutstyr* som skal typegodkjennes av Teledirektoratet, har Norge pr. i dag ingen bindende internasjonale ordninger om gjensidig godkjenning av prøveresultater. Utover minstekravene i ITU's Radioreglement og den internasjonale Sjøsikkerhetskonvensjon står hvert land fritt i fastsetting av forskrifter og godkjenning av prøveresultater. Norge deltar aktivt i CCIR og CEPT, organisasjoner som gir anbefalinger angående målemetoder og krav for radioutstyr.

CEPT's arbeidsgruppe "Radiocommunications" har tre underarbeidsgrupper som arbeider med typegodkjenningsforskrifter for radioutstyr, såvel landmobilt som maritimt, og et av målene for arbeidsgruppene er nettopp å oppnå harmonisering av forskriftene innen medlemslandene for derved å legge forholdene til rette for gjensidig godkjenning av testresultater.

Vi bør være åpne for et videre nordisk samarbeid innen dette området, idet enighet mellom landene i Norden naturligvis vil styrke standpunktene. Det kan i den forbindelse nevnes at de nordiske teleadministrasjoner drøfter mulighetene for en gjensidig typegodkjenningsordning.

Når det gjelder harmonisering av radiotekniske typekrav og gjensidig godkjenning av prøveresultater for *TV- og kringkastingsmottakere* er dette tatt opp som egen sak i Nordisk råd. Finland har påtatt seg å være koordinerende land i dette spørsmålet.

Arbeidet er kommet godt igang med hensyn til harmonisering av målemetoder, men det foreligger ennå ingen formell nordisk avtale om gjensidig godkjenning av prøveresultater. Det praktiseres imidlertid i enkelttilfeller typegodkjenning i nordiske land på grunnlag av måleprotokoll fra annet lands prøvelaboratorium, slik at det de facto allerede eksisterer en gjensidig godkjenningsordning av hverandres prøveresultat.

For utstyr som skal koples til det *offentlige telefonnettet* mangler de fleste land fullstendige krav til både utstyr og målemetoder. På dette området er det derfor nødvendig med enighet om hvilke typer krav som skal stilles og hvordan disse skal måles, før en gjensidig godkjennelse av måleresultater er aktuell.

Det har vært visse kontakter for å samordne krav og målemetoder. Det er imidlertid ønskelig at arbeidet på dette området blir drevet mer aktivt både på nordisk og europeisk basis.

Oslo, 13. april 1973

For generaldirektøren

Ole J Hagen

Norges standardiseringsforbund:

Gjensidig godkjenning av prøvningsresultater er i høy grad avhengig av om standardene for prøvningene er harmonisert. EF foretar sin harmonisering på grunnlag av Romatraktatens artikler 100, 149 og 189. Prinsippet om gjensidig godkjenning av prøvningsresultater ble vedtatt av Ministerrådet den 28. mai 1969.

Direktiver som tar sikte på fjerning av tekniske handelshindringer inneholder alle tekniske krav. Erfaringen har vist at for å bli godtatt må disse tekniske krav være godtatt av de ansvarlige myndigheter i alle medlemslandene. Kommisjonen har uttrykt at hvor det er mulig vil de basere sine forslag til direktiver på standarder ved direkte gjengivelse, ved utdrag eller ved referanse til bestemt standarder. Kommisjonen har derfor bedt de europeiske standardiseringsorganisasjoner CEN og CENELEC om å utarbeide standarder som kan anvendes for de direktiver som er under utarbeidelse i henhold til EF's "General Programme".

Av halvårsrapporten for annet semester 1972 fremgår det at EF-Kommisjonen på følgende områder samarbeider med den europeiske standardiseringsorganisasjon, ISO:

Gassledninger (Gazoducs)

Samarbeid med CEN

Oljeledninger (Oleoducs)

Det foreligger et forslag til direktiv som ikke har vunnet gehør og Kommisjonen vil derfor delta i CEN's arbeidsgruppe for gass og olje ledninger

Gjødsel (prøvetaking og analysemetoder)

Samarbeid med ISO

Tekstiler (terminologi, analysemetoder for fiber)

Samarbeid med CEN og ISO

Trykkjeler

Samarbeid med CEN og ISO

Gassflasker (ikke sveiste)

Samarbeider med CEN og ISO

Gassflasker (ikke sveiste av aluminium)

Samarbeid med CEN og ISO

Ikke-elektriske apparater for varme, koking og varmt vann

Samarbeid med CEN og ISO

Løfteapparater (ståltau, kjetting, kroker og tilbehør)
Samarbeid med CEN
Heiser og vareheiser (konstruksjon av heiser og vareheiser og de prinsipielle detaljer)
Samarbeid med CEN
Materialheis for skipsverft (regler for konstruksjon)
Samarbeid med CEN
Bandtransportører (regler for konstruksjon og montasje)
Samarbeid med CEN
Sement og bygningsmaterialer (kjeramiske fliser og sanitærutstyr)
Samarbeid med CEN
Bygningsstillas (regler for konstruksjon og kontrollmerking)
Samarbeid med CEN
Slipeskiver og maskiner (regler for konstruksjon og kontrollmerking)
Samarbeid med ISO og CEN
Leketøy (sikkerhetsforskrifter)
Samarbeid med CEN

I tillegg til dette har særlig Frankrike og Storbritannia et vel utbygd system for merking av vanlige forbruksartikler basert på standarder. I Frankrike omsettes således utelukkende komfyrer, varmeapparater, kjøleskap, vaskemaskiner o.l., som tilfredsstiller kravene till NF-merk (Norme Francais). Det engelske Kite-merket dekker også en stor mengde forbruksvarer. Det er ingen gjensidig godkjenning for disse og liknende merking som finner sted i de europeiske land. Disse merker er imidlertid ikke underlagt politisk styring og administreres av standardiseringsorganisasjonene selv.

Konklusjon

På grunn av at gjensidig godkjenning av prøvningsresultater må bygge på gjensidig godkjenning av prøvningsstandardene bør det overveies om ordlyden i forslaget bør utvides til å gjelde "... förutsättningarna för ömsesidigt utarbetande av standarder og erkännande av testresultat". Denne formulering vil gjøre det mulig å diskutere med EF mulighetene for å delta i utarbeidelsen av de grunnleggende standarder for prøvning også på områder som ikke faller inn under standardiseringsorganisasjonene.

Oslo, 2. april 1973

Norges standardiseringsforbund

Gudbrand Jensen

Adm. direktør

Norges byggstandardiseringsråd (NBR):

På grunn av den korte svarfristen har det ikke vært mulig å få saken styrebehandlet. Byggstandardiseringsrådets prinsipielle oppfatning er imidlertid klar:

En vesentlig del av alt standardiseringsarbeid tar sikte på internasjonalt vedtatte prøvningsregler og -metoder. Hensikten med slike standarder er at en skal kunne stole på prøvningsresultater, uansett i hvilket land prøvningen er utført. Hvis det dokumenteres at en prøvning er utført etter en internasjonal standard, skulle det ikke være nødvendig med ytterligere regler om godkjenning av prøvningsresultatene. Slike regler kan heller ikke erstatte mangel på internasjonalt standardiserte prøvningsmetoder.

De problemer som er nevnt i begrunnelsen for det oversendte medlemsforslaget til Nordisk Råd må etter vår oppfatning i første rekke løses ved internasjonal standardisering. Dette spørsmålet vil være et av hovedpunktene ved et seminar i London i oktober 1973, arrangert av ECE's Committee on Housing, Building and Planning, Working Party on Building Industry (HBP/SEM 3/2 5. March 1973).

Internasjonalt arbeid på dette området er altså i full gang, men det er vår oppfatning at det må gis større ressurser hvis de problemene en nå har på grunn av ikke sammenliknbare prøvninger, skal kunne løses innen overskuelig fremtid.

Oslo, 16. april 1973

Norges byggstandardiseringsråd

Odd Lyng

Norsk elektroteknisk komite:

Norsk elektroteknisk komite er det ansvarlige fagorgan for elektroteknisk normering i Norge, og vår uttalelse i denne sak har derfor særlig relevans for det elektrotekniske fagområdet. På dette området skiller man mellom på den ene side normer og standarder som er retningslinjer til frivillig bruk for interesserte, og på den annen side Forskrifter som er regler og bestemmelser håndhevet med hjemmel i lov. Nasjonale forskrifter i alminnelighet — og prøvningsforskrifter i særdeleshet — vil selvsagt kunne fremstå som tekniske handelshindringer, idet nasjonale særpreg, stor detaljrikdom og omfattende kryssreferanser vil gjøre forskriftsverket konservativt i sin natur med den følge at forskriftene kommer i utakt med den teknologiske utvikling. Men også nasjonale normer og standarder kan få en handelshindrende virkning hvis de er mangelfullt harmonisert med handelspartnernes, og dertil strengt fastholdes av den ene part i et kontraktforhold mellom kunde og leverandør.

Allerede i 1960 opprettet de elektrotekniske normeringsinstitusjoner i de vesteuropeiske land organisasjonen CENEL med det formål å harmonisere elnormene i Europa, foreta undersøkelser av konkrete, tek-

niske handelshindringer samt iverksette aktuelle sertifiseringssystemer for komponenter og utstyr. CENEL var således en samarbeidsorganisasjon for EEC- og EFTA-landene med Finland som assosiert medlem.

Som en direkte følge av utvidelsen av Fellesmarkedet ved årsskiftet 1972—73, ble CENEL fra samme tidspunkt omorganisert og i vesentlig grad styrket i sin virksomhet. Det nye samarbeidsorgan har fått betegnelsen CENELEC (Comité Européen de Normalisation Electro-technique), og statuttene følger som vedlegg til dette brev. CENELEC har 14 medlemsland, hvorav fire er nordiske land.

Grunnen til den stigende betydning av CENELEC er EF-landenes beslutning om for hele det elektrotekniske felt å henvise til harmoniserte normer innenfor CENELEC i bestrebelsene på å fjerne tekniske handelshindringer ved hjelp av direktiver fra Rådet og Kommisjonen i Brussel. For å unngå regionale detaljforskrifter som en integrert del av lovverket, går EF inn for prinsippet "Reference to Standards" basert på strengt harmoniserte normer. For å få fastlagt funksjonsprinsipper og kompetanse i de forskjellige organer, er det utarbeidet et "Reciprocal Statement concerning the cooperation between the Commission of the European Communities and CENELEC".

Ef-landene er obligatoriske medlemmer av CENELEC, mens de øvrige medlemsland i organisasjonen har rett til å delta på like vilkår. I CENELEC's statutter angis som organisasjonens hovedformål fjernelse av handelshindringer forårsaket av

1. Ulikheter i nasjonale elektrotekniske normer og standarder.
2. Ulikheter i anvendelsen av internasjonale normer.
3. Nasjonal sertifisering og merking.

Harmoniseringsarbeidet i CENELEC omfatter for en stor del også Forskrifter på det elektrotekniske området som respektive myndigheter utsteder, særlig ut fra sikkerhetssyn. Eksempel på slike arbeider der meget allerede er gjort:

- Bestemmelser for elinstallasjoner i bygg.
- Bestemmelser for elutrustninger i eksplosjonsfarlige omgivelser.
- Bestemmelser om nettforstyrrelser fra tyristorregulatorer.
- Bestemmelser for laserutrustninger.
- Bestemmelser for elapparater for hjemmebruk.
- Bestemmelser for motordrevet håndverktøy.
- Bestemmelser for elektrisitmålere.
- Bestemmelser for radioforstyrrelser.
- Bestemmelser for elektromedisinsk utstyr.

Etterhånden vil de normer som anses for å være harmoniserte dokumenter bli listet i "Journal Officiel" såsnart de foreligger fra CENELEC og er akseptert av EF-kommisjonen.

Ved at myndighetene i sine forskrifter og regler henviser til bestemte, identifiserte normer, følger bestemmelsene takten i de teknologiske fremskritt etter hvert som normene revideres. Men dette prinsipp inne-

bærer selvsagt også at de offentlige myndigheter må stille sine ressurser og sin viten til disposisjon i det intenasjonale normeringsarbeidet. Det er innlysende at de nasjonale myndigheter må engasjere seg sterkt i utformingen av normene for å kunne akseptere at resultatene anvendes direkte også som offentlige Forskrifter på angjeldende ansvarsområde. I Norge gjelder dette særlig Elektrisitetsdirektoratet, NEMKO og til en viss grad Teledirektoratet.

Sett fra norsk elektroindustri side blir virkningen av CENELEC's arbeid den samme uavhengig av vår formelle tilknytningsform til EF.

Vi vil i Norge — og særlig de mer eksportrettede bedrifter — bli sterkt berørt av resultatene fra CENELEC-harmoniseringen uansett graden av engasjement i denne del av det europeiske samarbeidet. Dette har ikke bare handelspolitiske årsaker, men beror også på at et alternativ, tilsvarende norsk virksomhet ville nødvendiggjøre en gigantisk innsats av midler og teknisk ekspertise, som nevnt ikke minst fra forskriftsutstedende myndigheters side.

Det kan ikke herske tvil om at de nordiske land må harmonisere sine normer og Forskrifter på det elektrotekniske området med EF-landene, og at denne harmonisering bør skje gjennom aktivt og forpliktende samarbeid i CENELEC. Det er grunn til å hevde at denne arbeidsform vil være en forutsetning for bl. a. gjensidig anerkjennelse av testresultater mellom de vesteuropeiske land. De aktuelle handelspolitiske spørsmål som knytter seg til dette saksområdet skal kunne løses formålstjenlig direkte på europeisk plan gjennom medvirkning i CENELEC, og kan derfor neppe sies å nødvendiggjøre et springbrett i form av eget nordisk organ.

På den forannevnte bakgrunn har NEK's styre (hvor myndighetene er representert) funnet det uomgjengelig nødvendig at Norge gjennom NEK deltar i CENELEC som fullverdig medlemsland. Som følge av denne beslutning har NEK tilsluttet seg CENELEC og deltatt med sine representanter både i organisasjonens Council, Technical Board og flere Technical Committees for normharmonisering. Likeledes står NEK's søsterinstitusjoner i Danmark, Finland og Sverige tilsluttet CENELEC.

Vi håper at denne summariske uttalelse om situasjonen på det elektrotekniske felt vil være til nytte i sakens anledning, og står selvsagt til tjeneste med ytterligere informasjon og dokumentasjon om ønskelig.

Oslo, 5. mars 1973

for Norsk elektroteknisk komite

B. I. Ødegård
Sivilingeniør

Norges elektriske materiellkontroll-NEMKO:*Nåværende situasjon*

For NEMKO's vedkommende angår det foreliggende medlemsfor-slag i første rekke elektrisk utstyr som er kontrollpliktig ved NEMKO. Kontrollplikten omfatter generelt utstyr som skal anvendes eller knyt-tes till sterkstrømsanlegg med spenning over 42 V og til og med 500 V.

NEMKO's kontroll bygger på nasjonale prøvoforskrifter som i over-veiende grad er basert på internasjonale forskrifter og nordiske felles-forskrifter med grunnlag i internasjonale bestemmelser. For utstyr hvor det ikke foreligger internasjonale bestemmelser er det utarbeidet spesielle nasjonale prøvoforskrifter.

De aktuelle forskrifter er i det alt vesentlige utarbeidet av den euro-peiske forskriftsorganisasjon CEE (International Commission on Rules for the Approval of Electrical Equipment). For en del utstyrskatego-riers vedkommende er NEMKO's forskrifter basert på internasjonale rekommandasjoner utarbeidet av IEC (International Electrotechnical Commission). Innen Norden foreligger det avtale mellom de nordiske land om gjensidig prøving og godkjenning av utstyr som er tilvirket i de nordiske land. De gjeldende avtaler er Gran-avtalen av 21. 2. 1963 og et tillegg til denne, Helsingforsavtalen, av 21. 2. 1969.

Innen den europeiske organisasjonen CEE er det opprettet en felles sertifiseringsordning, Certification Body (CB). De land som har god-tatt utarbeidede CEE-foreskrifter som nasjonale foreskrifter kan søke om å bli tilsluttet CB, og for tiden er 16 europeiske land tilsluttet. De land som har tilrådt CB-ordningen skal i prinsippet gi nasjonale god-kjenninger for utstyret når det foreligger CB-sertifikat.

CB-ordningen omfatter to sertifiseringsprosedyrer. Den eldste pro-sedyren (Procedure I) forutsetter prøving ved 2 anerkjente prøvean-stalter for utstedelse av CB-sertifikat. Erfaringsmessig har denne prose-dyre vist seg å være noe upraktisk og tidkrevende, og har derfor ikke slått særlig sterkt igjennom.

Det er derfor innført en enklere prosedyre (Procedure II) hvor CB-sertifikat blir utgitt på grunnlag av prøving ved 1 prøveanstalt.

I de tilfeller utstyret ikke tilfredsstillt CEE-forskriftene i den grad at CB-sertifikat kan utstedes, er det inngått avtale om at det enkelte medlemsland i CB kan utstede nasjonale godkjenninger på grunnlag av en prøveprotokoll (Test Report) fra en anerkjent prøveanstalt innen CB.

Innen 22. 11. 1972 er det utstedt 304 CB sertifikater etter prosedyre I og 389 CB sertifikater etter prosedyre II. For øvrig kan det nevnes at det foregår et samarbeid mellom de nasjonale prøveanstalter innen-for CEE ved at en spesiell komite (Committee of Testing Stations) be-handler rent prøvetekniske spørsmål med henblikk på harmonisering

av prøveteknisk praksis. Ved denne komites arbeid blir derfor mulighetene for å kunne akseptere hverandres prøveresultater lagt til rette.

Mulighet for avtale med EF om gjensidig utnyttelse av prøverapporter

Samtlige medlemsland i EF er tilsluttet CEE. Likeså er alle EF-land, med unntak av Irland og Luxemburg, tilsluttet CB. De organisasjoner i de enkelte medlemsland i EF som står for utarbeidelse av de respektive lands nasjonale forskrifter deltar i CEE og CB. Også innen EF er derfor de nasjonale forskrifter i overveiende grad basert på de internasjonale forskrifter som utgis av CEE.

Imidlertid forekommer det visse nasjonale avvik fra CEE-forskriftene. Disse avvikene er i vesentlig grad begrunnet i ulike installasjonsbestemmelser i medlemslandene, samt uensartede klimatiske forhold, byggemetoder, vannverkbestemmelser m. m. De nordiske land har på grunn av de forskjellige klimatiske forhold og byggemetoder, d. v. s. trehus, visse avvik fra de øvrige europeiske lands forskrifter.

Samtlige nordiske land har tvungen forhåndskontroll for elektrisk utstyr, d. v. s. elektrisk installasjonsmateriell, kabler og ledninger, forbruksapparater m. m. Kontrollen omfatter spesielt utstyr som er beregnet på bruk av ikke sakkyndige.

Innen EF-landene er det bortsett fra i Danmark ikke tvungen forhåndskontroll etter samme prinsipp som i Norden. Ansvarsforholdet ved bruk av utstyr som ikke tilfredsstillende de nasjonale forskrifter er i de fleste EF-land mer av forsikringsmessig og juridisk karakter. Denne kategori utstyr omsettes derfor stort sett fritt innen de enkelte land og mellom de enkelte land i EF.

EF-kommisjonen har utarbeidet forslag til direktiver for elektrisk utstyr for bruk innenfor visse spenningsområder, og i henhold til disse direktiver som så vidt vites ennå ikke er vedtatt, er det prinsipielt forutsatt at harmoniserte forskrifter innen EF skal være basert på CEE-forskrifter eller IEC-rekommandasjoner. Der er imidlertid grunn til å anta at fremtidige harmoniserte forskrifter innen EF vil bli basert på forskrifter utarbeidet av CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardization). CENELEC er etablert fra 1. januar 1973 som en felles europeisk forskriftsorganisasjon og omfatter både nåværende EF-land og tidligere EFTA-land. Den tidligere fellesorganisasjon CENEL for EFTA- og EF-landene sammen, samt den tidligere organisasjon CENELCOM for EF-landene er samtidig oppløst.

I henhold til de statutter som er utarbeidet for CENELEC, er det også en prinsipiell forutsetning at de harmoniserte forskrifter som blir utarbeidet innen CENELEC i første rekke skal baseres på allerede eksisterende CEE-forskrifter for de produktområder som dekkes av CEE.

Med hensyn til CENELEC vises for øvrig til den uttalelse Norsk Elektroteknisk Komite har avgitt til Industridepartementet med brev av 5. 4. 73 i nærværende sak.

Prøveteknisk samarbeid med EF

Av foranstående fremstilling vil gå frem at uansett hvilken organisasjon som står for utarbeidelsen av europeiske forskrifter vil Norden og EF-landene i det vesentlige ha felles prøveforskrifter og prøvegrunnlag.

Dessverre har det vist seg at sertifiseringsprosedyren gjennom CB ikke har oppnådd den tilslutning at den i vesentlig grad har redusert NEMKO's prøvearbeid.

For om mulig å oppnå en reduksjon av ekspedisjonstidene, bl. a. ved at prøvearbeidet blir redusert, har NEMKO's styre på grunnlag av forslag fra administrasjonen vedtatt et arbeidsprogram:

”Momenter og metoder for å søke å oppnå forkortelse av ekspedisjonstidene, herunder prøvetidene. Generell plan.”

som tar sikte på å legge forholdene til rette for å utnytte prøveresultater fra andre prøveanstalter i større grad enn det som foregår gjennom CB.

Videre tar dette arbeidsprogram også sikte på å utnytte prøveresultater fra produsentenes egne prøvelaboratorier. Mellom NEMKO og de produsenter som har tilfredsstillende slike laboratorier må det da inngås en frivillig avtale. Ved inngåelse av slike avtaler med de enkelte produsenter er det en forutsetning at NEMKO må utøve en viss kontroll og overvåking av så vel utprøving som produksjon hos disse produsenter.

For øvrig vil en avtale om nærmere prøveteknisk samarbeid med prøveanstaltene i de respektive produsenters hjemland kunne bidra til å forenkle godkjenningsprosedyren og kontrollen hos produsentene.

Til orientering vedlegges et eksemplar av det arbeidsprogram styret har vedtatt og det vises spesielt til avsnitt 5, på sidene 8—11.

Konklusjon

a. Den gjensidige sertifiseringsordning, CB, som er etablert på frivillig basis mellom de nasjonale forskriftskomiteer innen CEE bør opprettholdes og søkes effektivisert.

b. Det medlemsforslag som er fremmet i Nordisk Råd bør kunne støttes med henblikk på en formell avtale med EF-landene om gjensidig utnyttelse av prøveresultater fra landenes prøvelaboratorier.

c. En avtale om gjensidig utnyttelse av de enkelte prøvelaboratoriens resultater vil sannsynligvis måtte medføre at det samtidig blir etablert et samarbeidsorgan mellom prøvelaboratoriene for å oppnå tilstrekkelig harmonisering av prøvepraksis og rapportering. Dette spørsmål har det ikke vært tilstrekkelig tid til å vurdere nærmere, slik at dette må betraktes som en foreløpig uttalelse i saken. Det kan imidlertid nevnes at det er etablert et slikt samarbeidsorgan mellom EF-landenes prøvelaboratorier når det gjelder utstyr for bruk i eksplosjonsfarlige omgivelser.

Sluttmerknad

På grunn av den korte tid som har stått til disposisjon for å avgi denne uttalelse, har det ikke vært tid til å drøfte den med NEMKO's overordnede organer og heller ikke med NVE. Kopi av uttalelsen blir sendt NVE, og det forutsettes at NVE's merknader til uttalelsen fra NEMKO's administrasjon blir observert ved sakens behandling.

Oslo, 13. april 1973

Norges elektriske Materiellkontroll

Rolf Moe

Adm. direktør

Norges industriforbund:

Etter at EF er utvidet med Storbritannia, Danmark og Irland, utgjør dette område det største marked for norske industriprodukter. Et samarbeid mellom EF og Norge, når det gjelder harmonisering av tekniske forskrifter, vil derfor ha den største betydning for norsk industri. Dessverre ser det ut til at de handelsavtaler som er sluttet gir begrensede muligheter for å gjennomføre samarbeid på dette felt, men dersom det lar seg gjøre å komme frem til avtaler om gjensidige godkjenninger av testresultat, vil dette være et nyttig skritt for å legge tilrette forholdene for handelen mellom landene. Vi vil derfor anbefale at forslaget blir vedtatt.

Oslo, 6. april 1973

Norges industriforbund

R. Roem Nielsen

Norges handelsstands forbund:

Vi vil anbefale at de enkelte nordiske land med handelsavtaler med EF på bilateral basis gjennom de påtenkte konsultative organer tar opp med EF til drøftelse spørsmål om forutsetningene for gjensidig godkjenning av testresultater.

Etter vår oppfatning bør slike spørsmål vedrørende tekniske handelshindringer løses i bredest mulig internasjonal sammenheng. Ved siden av gjensidige konsultasjoner mellom de nordiske land mener vi at saken bør drøftes bl. a. i EFTA's organer for å få klarlagt om EFTA-land utenfor Norden også bør ta saken opp med EF.

Oslo, 4. april 1973

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Norges ingeniørorganisasjon-NITO:

— — — vil gjerne få meddele — uten å gå nærmere inn på realitetene i det foreliggende forslag — at det etter vår oppfatning må være et klart behov for å få denne saken tatt opp og behandlet i Nordisk Råd.

Oslo, 21. mars 1973

Norges ingeniørorganisasjon
- NITO -

Erik Bjøre
Generalsekretær

S v e r i g e**Kommerskollegium:**

Under de förhandlingar som ledde fram till ett frihandelsavtal med EG lade man från svensk sida stark tonvikt vid de olägenheter som de tekniska handelshindren medförde. Förslag framfördes om inrättandet av en särskild koordinationskommitté under den blandade kommittén, vilken dels skulle vara en kanal för informationsutbyte på ett tidigt stadium om planerade åtgärder dels ett forum för diskussioner om eventuella samordnade harmoniseringsåtgärder.

EG avvisade de svenska önskemålen med motiveringen att ett formaliserat svenskt deltagande i gemenskapens interna lagstiftningsarbete skulle leda till institutionella svårigheter. Man pekade på att alla förslag publiceras samtidigt med att de tillställs parlamentet samt ekonomiska och sociala kommittén för yttrande och att Sverige i det sammanhanget kunde framföra sina synpunkter genom diplomatiska kanaler. Vidare framhöll man att det stod Sverige fritt att anpassa sig till de bestämmelser som antas inom EG. Möjligheten av att sedermera träffa särskilda överenskommelser om ömsesidigt erkännande av provningsresultat utelöts inte av kommissionens talesman.

Vid det första sammanträdet med den s. k. blandade kommittén Sverige—EG, den 2 februari 1973, erinrade den svenska delegationen om det i förhandlingarna framförda önskemålet att få till stånd ett samarbete med EG på bl. a. de tekniska föreskrifternas område. Sverige har även tagit ett officiellt initiativ i EFTA — vid ministerrådsmötet i Genève maj 1973 — med samma syfte. På svenskt förslag erhöll EFTA:s råd i uppdrag att utreda bland annat på vilka områden och på vilket sätt man kan åstadkomma ett samarbete mellan EFTA och EG i dessa frågor.

Kollegiet ansluter sig till förslagets syfte men anser att den svenska

regeringen redan klart tillkännagett sitt intresse för samarbete med EG på det område förslagsställarna avser. Det gäller nu närmast att överväga det lämpligaste sättet att ånyo aktualisera det svenska önskemålet om samarbete med EG i fråga om — bl. a. — ömsesidigt godkännande av provningsresultat.

Stockholm den 15 juni 1973

Bertil Swärd

Rutger Croneborg

Axel Moberg

Konsumentverket:

Från konsumentpolitisk synpunkt är det betydelsefullt att så långt möjligt undanröja s. k. icke-tariffära handelshinder. Dessa strävanden får emellertid inte begränsa möjligheterna att genomföra väsentliga konsumentskyddande åtgärder. En fortsatt utbyggnad av de konsumentpolitiska instrumenten måste nationellt kunna ske samtidigt som insatser görs för att i görligaste mån uppnå överensstämmelse mellan olika länders normsystem.

Utifrån denna principiella grundsyn kan konsumentverket tillstyrka att överläggningar med EG om förutsättningarna för ömsesidigt erkännande av testresultat tas upp. Det bör emellertid närmare än vad som framgår i medlemsförslaget preciseras vilken typ av tester och testresultat som avses. Ett ömsesidigt erkännande av testresultat skulle enligt medlemsförslaget innebära erkännande av såväl de olika staternas testnormer som kontroller gjorda enligt dessa. Det torde vara nödvändigt att i olika avseenden begränsa det område som kan bli aktuellt och också att skapa garantier för att provning och kontroll av resultaten sker på ett betryggande sätt. Systemet med ömsesidigt erkännande får inte komma att leda till att skyddet för de svenska konsumenterna gentemot farliga och på annat sätt olämpliga produkter försvagas.

Stockholm den 21 maj 1973

Lars Ag

Leif Lundvall

Statens provningsanstalt:

Såsom framgår av medlemsförslaget har man i olika internationella sammanhang strävat efter att eliminera tekniska handelshinder. Ett led i dessa strävanden har varit att söka nå fram till principer och överenskommelser om ömsesidigt godkännande av testresultat, d. v. s. officiell provning och kontroll utförd i ett land av att en produkt upp-

fyller vissa givna krav skall godtas av ansvariga myndigheter i ett annat land till vilket produkten importerats.

Det kan erinras om det arbete på det aktuella området som bedrivits såväl inom ECE och GATT som inom EFTA och — beträffande elområdet — CEE/Arnhem. Det har i flera fall resulterat i samarbetsöverenskommelser.

Diskussioner om principerna för ömsesidigt godkännande av provningsresultat har även tagits upp inom ramen för det inofficiella samarbete som SP bedriver med tyska, schweiziska och finska provningsanstalter. Frågan kommer bl. a. att behandlas i denna grupp vid ett informellt möte i september 1973.

SP delar den uppfattning som redovisas i medlemsförslaget att det är angeläget att det kommer till stånd kontakter mellan de nordiska länderna och EG i syfte att åstadkomma ömsesidigt godkännande av provningsresultat. För att förbereda dessa kontakter bör man först inom Norden finna fram till gemensamma principer i denna fråga. Nordtest kan därvid tjäna som ett samarbetsorgan med möjlighet också att åstadkomma ett samordnat och rationellt utnyttjande av befintliga tekniska resurser i de nordiska länderna.

I fråga om vilka produktområden som i första hand kan bli föremål för en diskussion med EG om provningsöverenskommelser bör sådana med fördel kunna sökas bland dem för vilka ömsesidigt erkännande av provningar redan tillämpas internordiskt samt de produkter som genom arbetet inom Nordtest inlemmas i en sådan procedur.

SP kan för närvarande inte bedöma vilka resultat som är möjliga att nå vid eventuella överläggningar med EG. En fullständig harmonisering som skulle förutsätta identiska tekniska föreskrifter och provningsmetoder samt innebära att de officiellt provande och kontrollerande organen i alla berörda länder jämställdes är dock knappast möjlig att åstadkomma inom överskådlig tid. I första hand bör man därför sannolikt inrikta samarbetssträvandena på att åstadkomma dels gemensamma provningsmetoder som kan tillämpas oberoende av nivån hos kraven, dels gemensamma krav vad gäller de provande organens kompetens och opartiskhet.

I egenskap av central förvaltningsmyndighet för officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet med uppgift bl. a. att samordna den officiella provningsverksamheten i Sverige utreder SP för närvarande motsvarande förhållanden på det nationella planet.

Stockholm den 15 maj 1973

Statens provningsanstalt
Provcentrum

Bertil Lindkvist

Sven Rambe

Styrelsen för teknisk utveckling:

De i förslaget rekommenderade överläggningarna med EG rörande ömsesidigt erkännande av testresultat måste ur svensk synpunkt betraktas som viktiga och det är angeläget att sådana överläggningar kommer till stånd. Det kan givetvis tänkas att man under förhandlingarna finner att "villkorligt erkännande" för många objekt blir enda framkomliga vägen. Men redan gemensamma provningsmetoder som kan tillämpas oberoende av kravens hårdhet torde innebära en avsevärd lättnad för handeln.

Under förutsättning att Nordtest som ett för Norden gemensamt organ på provnings- och kontrollområdet kommer till stånd, synes möjligheterna till ett gemensamt nordiskt uppträdande vid internationella överläggningar öka vilket även bör utnyttjas i samband med föreslagna överläggningar.

Vidare kan hänvisas till det inofficiella samarbete som från statens provningsanstalts sida bedrivs med provningsanstalter i Tyskland, Schweiz och Finland och som även avser behandling av frågan om "ömsesidigt erkännande".

Stockholm den 15 maj 1973

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Lennart Lindeborg

Sveriges standardiseringskommission:

Allteftersom tullmurarna reduceras och lättnader därigenom uppstår för handeln mellan olika länder kommer de icke tariffära handelshindren alltmer i blickpunkten. Dessa uppträder främst i form av skiljaktiga nationella föreskrifter, anvisningar och standarder rörande den tekniska utformningen av produkter samt av olika regler i skilda länder för provning och godkännande av produkter. Åtgärder för att undanröja de handelshindrande effekterna vidtas för närvarande av en rad olika instanser på skilda nivåer, såväl nationellt som internationellt.

I detta arbete medverkar de västeuropeiska ländernas standardiseringsorganisationer i vad avser EFTA och EG aktivt genom olika harmoniseringsåtgärder och fortgående samarbete inom CEN (Comité

Européen de Normalisation) och CENELEC (Comité Européen de Normalisation Electrotechnique).

En av nyckelfrågorna är att få till stånd ömsesidigt godkännande av provningsresultat i samband med certifiering av varor. På det område som avser elektrisk säkerhet har man nått relativt långt i detta hänseende, dels genom nordiskt samarbete, dels genom verksamheten inom det europeiska samordningsorganet CEE (Commission Internationale de Réglementation en vue de l'Approbation de l'Équipement Electrique). Härutöver utvecklar CEN och CENELEC för närvarande inom sina standardiseringsområden certifieringssystem som i princip baseras på harmoniserade europeiska standarder och ömsesidigt godkännande av provningsinstitutioner i skilda länder och deras testresultat.

På det globala planet har de internationella standardiseringsorganisationerna ISO och IEC tagit upp hithörande frågor till behandling sedan några år tillbaka. ISO Council Committee for Certification (CERTICO) har i sina "terms of reference" bl. a. inkluderat "to study means for ensuring mutual acceptability of test houses and inspection bodies, and appropriate appeal arrangements."

Den växande kunskapen och medvetenheten hos myndighetsrepresentanter och standardiseringsexperter om vikten av samverkan i strävandena att undanröja tekniska handelshinder har lett till ett omfattande tekniskt samarbete baserat på principen "reference to standards". Denna princip har godkänts av ECE, EG, EFTA, Nordiska rådet m. fl. myndighetsorgan som en metod att undanröja de tekniska handelshindren. Jämför de rekommendationer i detta hänseende som antagits av ECE (*här ej tryckta*).

Med ovanstående redogörelse har SIS velat framhålla standardiseringsorganens starka engagemang i de strävanden som pågår att undanröja de tekniska handelshindren och att minska dessas effekter. Standardiseringskommissionen kan därför ansluta sig till det medlemsförslag om överläggningar med EG rörande ömsesidigt erkännande av testresultat som framlagts inom Nordiska rådet.

Ytterligare bör dock påpekas att mycket kommer att fordras av provningsanstalterna i de olika länderna för att sådant ömsesidigt erkännande skall bli möjligt. SIS anser därför att den i samband med certifiering erforderliga provnings- och kontrollverksamheten som regel bör anförtrös officiella provningsanstalter och att man i detta sammanhang måste kunna ställa krav på kvalificerad kontrollpersonal, förstklassig och kalibrerad provningsutrustning samt på förtroende, grundat på opartiskhet, för provningsinstitutionen i fråga. Därjämte erfordras tillämpning av standardiserade provningsmetoder samt en likartad utvärdering av provningsresultat som grund för ömsesidigt godkännande. För att genomföra en certifieringsverksamhet som uppfyller ovannämnda villkor syns det oss angeläget att även ifrågakommande provningsinstitutioner ges resur-

ser att utforma och delta i internationellt eller regionalt samarbete, inte minst inom motsvarande CEN- och CENELEC-arbete.

Stockholm den 9 mars 1973

Sveriges standardiseringskommission

Åke T. Vrethem

Jan Ollner

Tekniska nomenklaturcentralen (TNC):

Självfallet ligger sakfrågan i allt väsentligt utanför TCN:s område. De språkliga synpunkter som TNC önskar anföra saknar dock inte helt intresse för rådets fortsatta behandling av förslaget.

Som en synonym till ordet testresultat använder förslaget ordet provningsresultat, se andra sidan, rad 14. TCN finner det senare ordet lämpligt att användas genomgående. Ordet test bör nämligen reserveras för sådana förfaranden som används för att avgöra om en hypotes, i statistisk mening, kan godtas eller bör förkastas. Medlemsförslaget avser inte denna snäva innebörd utan syftar uppenbart med sitt ordval på bestämning av de egenskaper hos ett objekt som har intresse för viss användning eller för tillverkning o. s. v. av objektet.

Denna terminologiska fråga har förts berörts av TNC i publikationen Ord och uttryck år 1956. Saken har utvecklats vidare i en artikel i tidskriften STANDARD år 1972, nr 6. Samstämmighet föreligger med svensk standard SIS 01 42 01 Statistik. Terminologi från år 1972.

Det bör påpekas att detta ställningstagande inte får uppfattas som en anmärkning mot namnvalet Nordtest. Det får anses tillåtligt med ett friare språkbruk i ordsammanställningar av denna typ än vad fallet är i en text av det slag som medlemsförslaget representerar.

Stockholm den 15 mars 1973

Tekniska nomenklaturcentralen

Einar Selander

Sveriges industriförbund:

— — — vill Sveriges industriförbund, efter att ha rådgjort bl. a. med *Sveriges mekanförbund*, anföra följande.

Förslaget berör ett område som även enligt vår uppfattning får allt större betydelse för vår industri, bl. a. till följd av ökad utrikeshandel. I olika sammanhang har frågan om samordning av kontrollbestämmelser för skilda produktgrupper varit uppe till behandling, bl. a. i Nordiska rådet. En överenskommelse om ömsesidigt erkännande av provtagningar

på elområdet är ett av de resultat som härvid uppnåts. Även inom EFTA har liknande överenskommelser för olika produktområden träffats och arbetet med att utvidga antalet sådana överenskommelser fortsätter.

Vi vill därför tillstyrka att man i enlighet med förslaget söker få tillstånd överläggningar mellan företrädare för de fyra nordiska länderna och EG i syfte att nå ömsesidigt erkännande av testresultat.

Stockholm den 14 maj 1973

Sveriges industriförbund

Erik Braunerhielm

Bertil Roth

Medlemsförslag

om samråd rörande exportkrediter i bl. a. öst-västhandeln

(Väckt av Johannes Antonsson, Per Borten, Gunnar Helén och Sture Palm)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — fremsendes hoslagt kopi af en fra handelsministeriet modtaget skrivelse af 26. marts 1973 (se nedan).

Handelsministeriets skrivelse har været forelagt 3. kontor i udenrigsministeriets økonomisk-politiske afdeling, som har afgivet følgende udtalelse:

Ø.P.3 har ikke yderligere bemærkninger til det i handelsministeriets skrivelse af 26. marts 1973 anførte, idet dog tilføjes, at man ved generel orientering på handelschefmøder holder de øvrige nordiske lande informeret om, hvad der passerer i EF's koordinationskomité.

København, den 25. juni 1973

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Handelsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at Danmark efter sin indtræden i EF næppe kan deltage i en nordisk aktion inden for OECD med henblik på en samordning af kreditgivningen blandt andet i øst-vesthandelen, idet spørgsmål af denne art henhører under EF's koordinationskomité vedrørende kreditforsikring, der blandt andet har til formål at koordinere medlemslandenes standpunkter i internationale organisationer, eksempelvis OECD. Et spørgsmål af denne art måtte derfor først drøftes inden for EF, og proceduren ville formentlig blive, at det forslag, hvorom der opnås enighed, herefter fremsættes i OECD på fællesmarkeds-landenes vegne.

København, den 26. marts 1973

P. m. v.

H. O. Christiansen

K. G. Rønn

Grosserer-Societetet:

— — — kan Grosserer-Societetet efter nærmere behandling af spørgsmålet oplyse, at en samordning efter Danmarks indtræden i EF anses for at skulle henhøre under et organ i EF.

Endvidere er det Grosserer-Societetets opfattelse på det foreliggende grundlag, at vilkårene for samhandelen med de socialistiske lande bør følge retningslinierne for samhandelen med andre lande.

København, den 13. juni 1973

Grosserer-Societetet

E. b

f. Arne Jacobsen

J Boye-Møller

Sekretær

F i n l a n d**Ministeriet för utrikesärendena¹:**

Då man i OECD:s förstärkta exekutiva kommitté sistförlidna december behandlade den internationella handelns problem på lång sikt avtalades, att man i OECD:s exportkredit- och exportgarantigrupp skulle undersöka exportfrågorna i sin helhet, häri inbegripet de exportkrediter som hänför sig till östhandeln. Emedan man i OECD på basis av detta redan börjat utreda exportkreditfrågor som ansluter sig till östhandeln, anser ministeriet inte ett nordiskt initiativ i denna fråga längre vara nödvändigt. Däremot anser ministeriet det ytterst motiverat att de representanter för de nordiska länderna som deltar i handelskommitténs och dess arbetsgrupps verksamhet under den fortsatta behandlingen skulle vara i nära samarbete med varandra och bidra till ärendets vidare utveckling.

Helsingfors den 27 april 1973

Paavo Kaarlehto

Avdelningschefens ställföreträdare
tillf. konsultativ tjänsteman

A. K. Hämäläinen

Byratchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Handels- och industriministeriet:

Konkurrensen på marknaderna inom planhushållningsländerna har skärpts sedan dessa blivit föremål för en allt större uppmärksamhet från de flesta industriländernas sida. På sistone har större länder såsom Förenta staterna, Japan och EEC-staterna märkbart ökat sin handel med de socialistiska länderna i det de kunnat finansiera sin export med hjälp av förmånliga exportkrediter. I detta sammanhang bör nämnas att i synnerhet handeln med Sovjetunionen i allt högre grad sker i form av omfattande projekt som förutsätter långfristiga krediter.

Under de senaste åren har man inom organisationen OECD strävat till att lindra de negativa effekter som en alltför vidlyftig användning av exportkrediter har på de små ländernas handel. Inom OECD har man enats om bl. a. exportkrediterna för varvsindustrin. Till denna överenskommelse har Finland anslutit sig.

Inom OECD har även öst-västhandeln och de därtill hörande exportkreditfrågorna berörts. Inom den under organisationens handelskommitté lydande exportkredit- och exportgarantigruppen har man behandlat de problem, som sammanhänger med långfristiga exportkrediter. Man har dock tills vidare ej skridit till konkreta åtgärder beträffande exportkrediter inom östhandeln. OECD:s sekretariat har getts i uppdrag att till början av juni i år uppgöra en preliminär rapport med förslag om på vilket sätt exportkrediterna för planhushållningsländerna kunde behandlas inom nämnda grupp.

Under återopande av det ovan anförda och då ärendet redan är under behandling inom OECD finner handels- och industriministeriet att medlemsförslaget A 389/e ej längre ger anledning till ytterligare åtgärder i Nordiska rådet.

Helsingfors den 28 april 1973

Kalervo Hentilä
Avdelningschef

Barbro Widing
Föredragande

Finlands bank:

För Finlands vidkommande är det svårt att instämma i den i medlemsförslaget uttalade åsikten att handeln med de socialistiska länderna skulle ha stagnerat kraftigt. Utvecklingstakten i handeln har kanske inte fullt motsvarat förväntningarna, men det kan inte vara tal om någon stagnation för Finlands del.

I Finlands handel med de socialistiska länderna tillämpas ett bilateralt betalningssystem. Intill de senaste åren har detta uppfattats som ett

system i vilket kreditarrangemang förekommer endast exceptionellt. I Finlands export till Rådunionen, med vilken den ojämförligt större delen av vår östhandel bedrivs, har beviljandet av kredit tills vidare inte blivit aktuellt.

En nordisk samverkan inom OECD för åstadkommande av en global samordning av exportkreditvillkoren bör anses vara motiverad. Med denna verksamhet kan givetvis kombineras ett samrådsförfarande uttryckligen rörande exportkrediter i öst-västhandeln.

Helsingfors den 30 april 1973

Finlands bank

Jaakko Lassila

Jorma Aranko

Exportgarantianstalten¹:

En viktig uppgift för exportgarantiverksamheten förutom att täcka kreditriskerna är att försöka hejda de med den internationella handelns starka expansion sammanhängande snedvridningsföreteelser, i synnerhet konkurrens genom lång kredittid. Det har varit en internationellt godtagen princip, att man i samband med exporten av kapitalvaror inte borde överskrida fem års betalningstid. Denna av exportgarantianstälternas internationella samarbetsorgan, Berns Union, i sinom tid antagna principen innebär, att exportgarantianstalter inte borde bevilja garantier för exportkrediter vilkas betalningstid överskrider fem år oberoende av till vilket land exporten sker. Från denna princip har man emellertid i följd av den allt strängare konkurrensen ofta avvikit, och i handeln med utvecklingsländer har man inte ens försökt iakttaga denna regel så noga.

Den OECD:s handelskommitté underställda exportkredit- och exportgarantigruppen har undersökt problemet av de allt längre betalningstiderna för exportkrediter och sökt medel för att hejda konkurrensen genom kredittider. Man har fäst uppmärksamhet vid exportkrediter med offentligt stöd, d. v. s. vid krediter vilka helt eller delvis finansieras av staten och/eller för vilka statens exportgarantianstalt beviljar garantier.

Av exportkredit- och -garantigruppens hittillsvarande arbetsresultat må nämnas OECD-rådets beslut:

- om *notificerande av exportkrediter*, som överskrider fem år och har beviljats exportgaranti, till OECD;
- om ett *system av informationsutbyte* i fråga om exportkrediter som överstiger fem år. De i systemet deltagande medlemsländerna av OECD kan sinsemellan utbyta information i fråga om betalningsvillkoren för exportköp med offentligt stöd oberoende av till vilket land exporten riktas. Syftet av informationsutbytet är att kart-

¹ Yttrandet översatt från finska.

lägga konkurrenssituationen och att få medlemmarna att understöda enhetliga kreditvillkor;

- om ett *system av förhandsförhandlingar* beträffande krediter som överstiger fem år i handeln mellan industriländer. Ett i detta system deltagande medlemsland förpliktar sig att konsultera de övriga medlemsländerna innan det fattar beslut i ett fall, i vilket medlemslandet ämnar garantera en kredit överstigande fem år och exporten riktas till ett industriland som nämnts i avtalet beträffande systemet.

Det sistnämnda systemet angår inte exporten till östblocksländerna. Däremot ingår även exporten till östblocksländerna i de två förstnämnda systemen.

Enligt uppdrag av OECD:s handelskommitté börjar exportkredit- och exportgarantigruppen undersöka i synnerhet exportkrediter som beviljas till östblocksländer, men handelskommitténs mandat beträffande denna sak behöver ännu justering.

I Nordiska rådets medlemsförslag föreslås, att "Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att i OECD verka för en global samordning av exportkreditvillkor . . .".

Härtill syftar även de ovan beskrivna målsättningar, som inom OECD hittills förverkligats, och för genomförandet av vilka system representanterna för de nordiska länderna verkat på ett enhetligt sätt.

Handeln mellan väst och öst visar en kraftig tillväxt, och i synnerhet från väst till östblocksländerna beviljade exportkrediter i sina olika former (supplier credits, buyers credits och credit-lines) ökar, och i följd av konkurrens kommer säkert även återbetalningstiderna att bli längre. Denna utveckling ökar och accentuerar förstås de med exportkrediter och -garantier sammanhängande problemen men förändrar dem inte.

Exportkreditanstalten framför som sin ståndpunkt, att Finland inom internationella organisationer bör tillstyrka förslag som syftar till en begränsning av återbetalningstiderna för exportkrediter med offentligt stöd oberoende av de marknadsområden till vilka exporten riktas. Vårt land har ju knappa tillgängliga medel för att finansiera export med lång betalningstid. Likaledes borde man understöda strävandena att förenhetliga övriga exportkreditvillkor, såsom t. ex. räntor, kontantpenningens belopp, lokalkostnadernas finansiering och säkerhetskrav.

Helsingfors den 25 april 1973

Exportgarantianstalten

Pekka Lahdensuu

Eero Timonen

Suomen vientiluotto — Finlands exportkredit Ab¹:

Vad beträffar den till medlemsförslaget anslutna rekommendationen, enligt vilken de nordiska länderna i OECD borde verka för en global samordning av exportkreditvillkor, bör man konstatera, att arbete syftande till detta mål har gjorts i OECD inom ramen för den år 1963 under handelskommittén inrättade gruppen för exportkrediter och exportgarantier (Group on Export Credits and Credit Guarantees) även inom ramen för en speciell skeppsbyggnadsarbetsgrupp (WP6), som inledde sin verksamhet år 1965. Som praktiska resultat av dessa organs arbete kan nämnas det år 1969 ingångna avtalet om maximala betalningsvillkor som tillämpas i samband med export av skepp (det i medlemsförslaget nämnda s. k. varvsavtalet) samt år 1972 ingångna avtal om system av informationsutbyte och förhandsförhandlingar beträffande exportkrediter som överstiger fem år. Finland, liksom samtliga skandinaviska länder, har aktivt deltagit i dessa organs arbete och undertecknat samtliga nämnda avtal.

Med det i medlemsförslagets femte stycke nämnda förslaget, enligt vilket det har föreslagits att exportkreditproblemen tas upp i OECD:s handelskommitté, avses uppenbarligen ett avsnitt som handlar speciellt om öst-västhandeln och som ingår i organisationens arbetsprogram som behandlades av OECD:s Executive Committee vid dess möte den 4—5 december 1972. Såsom man kan konstatera av bifogade handlingar (*här ej tryckta*), har närmast Finland och Sverige vid olika behandlingsstadier av denna sak intagit den ställningen, att frågorna som sammanhänger med öst-västhandeln inte borde behandlas i OECD skilt för sig utan enbart i samband med globala utredningar beträffande för tillfället aktuella ärenden. Enligt vår uppfattning borde Nordiska rådets Finlands delegation sträva till att sköta om att en eventuell rekommendation till de nordiska ländernas regeringar i exportkreditfrågor är i överensstämmelse med denna linje.

Helsingfors den 24 maj 1973

Suomen vientiluotto oy — Finlands exportkredit AB

Eero Asp

Eero Timonen

Finlands industriförbund¹:

Då exportkrediternas betydelse som konkurrensmedel växer i den internationella handeln är det svårt för mindre, kapitalimporterande länder att konkurrera jämbördigt med länder, som äger en starkare kapitalstruktur. Det är därför skäl att med kraft understödja strävan-

¹ Yttrandet översatt från finska.

dena att samordna exportkredit- och andra leveransvillkor på internationell nivå.

Bernunionen, som ingicks år 1934 för att reglera exportkreditvillkoren, har beroende på den lösa avtalsformen inte motsvarat sitt syfte. Behandlingen av frågan har numera koncentrerats till OECD, där man i handelskommitténs exportkredit- och garantigrupp skapat ett experimentellt system för informationsutbyte och preliminära förhandlingar då exportkrediter på över fem år beviljas. Systemet trädde i kraft den 1 juli 1972. Också för exportkrediter i anslutning till fartygsleveranser har man kommit överens om ett förhandsinformationssystem.

Finlands industriförbund anser nya initiativ som väcks av de nordiska länderna i syfte att bringa konkurrens med exportkrediter under kontroll, liksom även fortsatt inbördes koordinering mellan de nordiska länderna i arbetet inom OECD:s handelskommitté, vara nyttiga. Vid eventuella framställningar av förslag till OECD om en samordning av exportkreditvillkoren torde det dock inte vara ändamålsenligt att begränsa dem, så att de endast gäller vissa marknadsområden, utan i stället borde man framhäva nödvändigheten av att mera bindande regler än Bernunionens uppsätts för all exportkreditverksamhet.

Helsingfors den 3 maj 1973

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Finlands utrikeshandelsförbund¹:

Förbundet konstaterar, att det i medlemsförslagets motivering ingående omnämmandet av en stagnation av de nordiska ländernas handel med SEV-länderna i synnerhet för Finlands vidkommande inte är rätt.

Enligt medlemsförslaget borde de nordiska ländernas regeringar verka inom OECD för att åstadkomma en global samordning av exportkreditvillkor, varvid bland annat särskilt bör uppmärksammas kreditgivningens alltmera ökande betydelse vid handeln med de östeuropeiska staterna. Förbundet anser ett nordiskt samarbete inom OECD som synnerligen ändamålsenligt i syfte att globalt samordna exportkreditvillkor. Saken borde emellertid inte behandlas skilt från det hela beträffande någon ekonomisk grupp av länder, utan behandlingen borde äga rum från en global synvinkel.

Helsingfors den 29 maj 1973

Finlands utrikeshandelsförbund

Harri Malmberg

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Finans- og tolldepartementet:**

Finansdepartementet er enig i forslaget om nordisk samarbeid innenfor OECD med sikte på en samordning av eksportkredittvilkårene i handelen med landene i Øst-Europa. Norge vil ikke kunne make å følge opp i en konkurranse med de større industriland om gunstige eksportkredittordninger. En bør derfor delta aktivt i alle bestrebelsers på å få redusert kredittgivningen som et konkurransemiddel i internasjonal handel.

Oslo, 8. mai 1973

Etter fullmakt

Arne Øien

Steinar Sjørbotten

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet har forelagt medlemsforslaget for Finansdepartementet (*se ovan*) og Garanti-Instituttet for eksportkreditt (*se nedan*).

Finansdepartementet er enig i forslaget om nordisk samarbeid innenfor OECD med sikte på en samordning av eksportkredittvilkårene i handelen med landene i Øst-Europa. Norge vil ikke kunne make å følge opp i en konkurranse med de større industriland om gunstige eksportkredittordninger. En bør derfor delta aktivt i alle bestrebelsers på å få redusert kredittgivningen som et konkurransemiddel i internasjonal handel.

Garanti-Instituttet for eksportkreditt viser til at instituttet etter hvert har gitt garanti for flere kredittavtaler som Forretningsbankenes finansierings- og eksportkredittinstitutt (Eksportfinans) har inngått med banker i forskjellige øst-stater. For tiden er stillingen følgende:

Jugoslavia	60 mill. kr. (søkt forhøyet til 90 mill. kr.)
Bulgaria	30 mill. kr.
Ungarn	30 mill. kr.
Øst-Tyskland	30 mill. kr.
Tsjekkoslovakia	10 mill. kr.
Polen	100 mill. kr.

Instituttet viser likeledes til at det er åpent for å garantere betydelige kreditter til Sovjet-Unionen.

Instituttet gjør oppmerksom på at det innenfor OECD har eksistert en egen eksportkredittgruppe siden 1963. Gruppen har hatt som siktemål å få i stand en internasjonal kontroll og en viss harmonisering av

kredittvilkårene i tillegg til de anstrengelser som i denne retning har vært gjort av Bern-Unionen.

Handelsdepartementet vil for sin del peke på at Norge har stilt seg positivt til det arbeid med harmonisering av eksportkreditter som finner sted i OECD og til tross for de betenkeligheter som særlig fra finsk side og i noen grad fra svensk side er fremkommet i saken, bør en fra norsk side gi sin støtte til de fremlagte forslag til rekommandasjon fra Nordisk Råd. En har lagt vekt på at det er spørsmål om en global samordning og at det således ikke utelukkende dreier seg om kredittgivingen ved handelen med de øst-europeiske statene.

Oslo, 6 juni 1973

Etter fullmakt

Ivar Stugu

Harald Bøyum

Departementet for handel og skipsfart, Valutaavdelningen:

Norge har stilt seg positivt til det arbeid med harmonisering av eksportkreditter som finner sted i OECD og til tross for de betenkeligheter som særlig fra finsk side og i noen grad fra svensk side er fremkommet i saken, bør en fra norsk side kunne gi sin støtte til det fremlagte forslag til rekommandasjon fra Nordisk Råd. En har da lagt vekt på at det er spørsmål om en global samordning og at det således ikke utelukkende dreier seg om kredittgivingen ved handelen med de øst-europeiske statene.

Til nærmere orientering oversendes vedlagt fotokopi av notat av 11 ds. satt opp i Valutakontoret.

Oslo, 27. april 1973

Etter fullmakt

A. Moland

Garanti-Instituttet for eksportkreditt:

Garanti-Instituttet har etter hvert gitt garantier for flere kredittavtaler som Forretningsbankenes finansierings- og eksportkredittinstitutt (Eksportfinans) har inngått med banker i forskjellige øst-stater. For tiden er stillingen følgende:

Jugoslavia	60 mill. kr. (søkt forhøyet til 90 mill. kr.)
Bulgaria	30 mill. kr.
Ungarn	30 mill. kr.

Øst-Tyskland	30 mill. kr.
Tsjekkoslovakia	10 mill. kr.
Polen	100 mill. kr.

Instituttet er likeledes åpent for å garantere betydelige kreditter til Sovjet-Unionen.

Forsåvidt angår samarbeidet i OECD vil Handelsdepartementet være kjent med at det innenfor denne organisasjon har eksistert en egen eksportkredittgruppe siden 1963. Gruppen har hatt som siktemål på regjeringsplan å få i stand en internasjonal kontroll og en viss harmonisering av kredittvilkårene i tillegg til de anstrengelser som i denne retning har vært gjort av Bern-Unionen.

Arbeidet i gruppen har støtt på betydelige vansker, særlig p. g. a. holdningen fra enkelte av de store industriland. — Det ble imidlertid i 1972 etablert en informasjonsprosedyre hvor alle medlemmer deltar og som omfatter alle eksportkredittgarantier med mer enn 5 års varighet.

Videre er det etablert en konsultasjonsprosedyre som gjelder kreditter over 5 år til industriland (utviklingsland og øst-stater faller utenom). I denne prosedyre har imidlertid U.S.A. og Japan ikke villet delta slik at den er av noe begrenset rekkevidde.

Oslo, 1. juni 1973

Garanti-Instituttet for eksportkreditt

Johs. Aarøy

Norges handelsstands forbund:

Vi vil hermed gi vår tilslutning til forslaget og anbefale at de nordiske lands regjeringer gjennom OECD søker å arbeide for en global samordning av eksportkredittvilkårene med særskilt vekt på kredittgivingen i handelen med de øst-europeiske statene.

Oslo, 4. april 1973

Norges handelsstands forbund

Herman Scheel

Adm. direktør

Norges industriforbund:

Vi har studert det nevnte forslag, og er enig i de synspunkter som ligger til grunn for det. Vi vil peke på at samordning av eksportkredittvilkår muligens også vil komme opp under de forestående GATT-forhandlinger, i forbindelse med drøftelse av fjerning av de ikke-tariffære

handelshindringer. Uten at vi på det nåværende tidspunkt kan ta stilling til i hvilket forum disse spørsmål helst bør behandles, vil vi støtte rekommendasjonen om at de nordiske lands regjeringer arbeider for en global samordning av eksportkredittvilkårene, og at man da særskilt har oppmerksomheten festet ved den betydning disse vilkår har i handelen med de øst-européiske land.

Oslo, 6. april 1973

Norges industriforbund

R. Roem Nielsen

Den norske bankforening:

Bankforeningen kan ikke se at det er noe i veien for at Nordisk Råd gir slik anbefaling som nevnt i medlemsforslaget.

Saken har også vært forelagt A/S Forretningsbankenes finansierings- og eksportkredittinstitutt — Eksportfinans — som har betydelig erfaring i handelen med øst-landene. Heller ikke Eksportfinans har noen betenkeligheter med å tilrå at Nordisk Råd avgir den ovennevnte uttalelse.

Oslo, 23. mars 1973

Den norske bankforening

Kaare Petersen

Adm. direktør

S v e r i g e

Kommerskollegium:

I medlemsforslaget anføres bl. a. att de nordiska ländernas handel med öststaterna har stagnerat kraftigt under den senaste tiden och att kreditfrågorna i öst-västhandeln har kommit att spela en allt viktigare roll. Det heter vidare att de mindre länderna, däribland de nordiska, ej har samma möjligheter till långfristiga kreditgivningar som andra, större länder och man pekar sedan på OECD:s arbete med exportkreditproblem. Under hänvisning till bl. a. ovanstående föreslås: att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att i OECD verka för en global samordning av exportkreditvillkor varvid bl. a. särskilt bör uppmärksammas kreditgivningens alltmer ökande betydelse vid handeln med de östeuropeiska staterna.

Frågan om exportkrediter till östländerna har på senare tid i olika

sammanhang aktualiserats inom OECD. I den under hösten 1972 publicerade rapporten från OECD:s High Level Group on Trade and Related Problems (den s. k. Rey-rapporten) sägs bl. a. att samarbete och koordinering mellan OECD-länderna på exportkreditområdet skulle göra det möjligt att reducera vissa störningar i handeln med planekonomiländerna. Vidare sägs att OECD-länderna då de ingår samarbetsavtal med planekonomiländer bör söka undvika att skapa snedvridningar i sina inbördes konkurrensförhållanden.

Vid det uppföljande arbete som bedrivits inom OECD efter Rey-rapportens publicering har exekutivkommittén vid möte på hög nivå i december 1972 uttalat att handelskommittén och dess underlydande organ skulle kunna granska särskilda aspekter i öst-västhandeln, speciellt exportkrediter och exportkreditgarantier. Från svensk sida framhölls vid detta möte att samarbetet inom OECD beträffande exportkreditfrågor borde intensifieras och drivas särskilt med tanke på den ökade konkurrens i fråga om krediter som gjort sig gällande under senare år.

Därefter har handelskommittén i januari 1973 antagit vissa konklusioner angående exportkrediter. Kommittén ansåg med hänsyn till den betydelsefulla roll som finansiering av export spelar i internationell handel att mer ordnade konkurrensförhållanden på exportkreditområdet skulle vara ett viktigt element i välorganiserade internationella handelsrelationer och beslutade att nya framsteg skulle eftersträvas på detta område. Handelskommitténs särskilda arbetsgrupp för exportkreditfrågor anmodades att aktivt fortsätta sitt arbete och därvid också beakta de förslag angående exportkrediter som framkommit vid ovannämnda möte med exekutivkommittén.

Bland de resultat som uppnåtts genom verksamheten i den särskilda arbetsgruppen för exportkreditfrågor, vilken upprättades 1963, kan nämnas under 1972 träffade överenskommelser om informationsutbyte samt förbandskonsultation vid vissa exportkrediter. Som exempel på det arbete som för närvarande bedrivs inom denna arbetsgrupp kan nämnas frågor rörande räntesatser vid exportkrediter samt arrangemang avseende kreditvillkor för vissa kategorier investeringsvaror. Vid gruppens senaste möte den 28 februari—1 mars 1973 hade frågan om exportkrediter till planekonomiländer tagits upp på dagordningen för första gången. Diskussionen i denna fråga utvisade dock att skilda tolkningar förelåg när det gäller vad gruppen skall göra i denna fråga varför man beslutat att mer preciserade direktiv skulle inhämtas från handelskommittén inför gruppens nästa möte i juni 1973.

Som framgår av den lämnade beskrivningen bedrivs i OECD under handelskommitténs arbete som bl. a. syftar till samordning av medlemsländernas politik i fråga om exportkrediter och exportkreditgarantier, varvid under 1973 även upptagits frågan om exportkrediter till planekonomiländer. Enligt kollegiets mening är ett aktivt engagemang inom

OECD från de nordiska ländernas sida i dessa frågor av betydelse när det gäller att uppnå mer ordnade konkurrensförhållanden mellan OECD-länderna på exportkreditområdet. Kollegiet delar de synpunkter som återfinns i det remitterade medlemsförslaget inom Nordiska rådet och stöder rekommendationen i detta om att de nordiska ländernas regeringar i OECD skall verka för en samordning mellan medlemsländerna av exportkreditvillkor.

Stockholm den 15 maj 1973

Bertil Swärd

Åke Degerman

Sveriges riksbank:

— — — vill fullmäktige anföra, att de finner det betydelsefullt att exportkreditvilkorens användning som konkurrensmedel i den internationella handeln reduceras. Överbud i fråga om sådana villkor främjar inte en rationell internationell arbetsfördelning och bör därför stävjas. Fullmäktige har således intet att invända mot att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att inom OECD verka för en global samordning av exportkreditvilkoren.

Stockholm den 26 april 1973

Å Fullmäktiges vägnar:

John Ericsson

Karin Åsbrink

EKN-Exportkreditnämnden:

EKN har som medlem av Bernunionen, där exportkreditgarantiinstitutet i alla industriländer, inklusive de nordiska länderna utom Island, ingår, ett kontinuerligt utbyte av information och synpunkter med dessa institut avseende olika exportmarknader, kredittider m. m. Särskilt livliga är kontakterna med instituten i de stora industriländerna och de nordiska länderna.

Inom OECD, till vilken organisation medlemsländernas regeringar utser delegater, deltar EKN inte direkt i arbetet. Representanter för EKN, såsom nämndens ordförande eller verkställande ledamot, har emellertid ingått i den svenska delegationen inom bl. a. OECD:s expertgrupp för exportkrediter och exportkreditgarantier. Expertgruppens sammanträden föregås som regel av nordiskt samråd. Bland de frågor som diskuteras inom såväl Bernunionen som OECD:s nämnda expertgrupp förekommer olika länders anspråk på gynnsamma villkor för exportkrediter. Även om det ställer sig svårt att uppnå bindande överenskommelser om regler vid kreditgivning i många sådana fall, kan meningsutbytet

i och för sig vara värdefullt och påverka framtida beslut i berörda frågor. Överenskommelser om s. k. sector agreements har träffats rörande kredittider och kontantandelar beträffande vissa slag av varor. Från svensk sida har på senare tid i OECD aktualiserats frågan om överenskommelse rörande minimiränta vid utlåning från statliga källor till den egna exportindustrin till täckande av långfristiga exportkrediter — i likhet med vad som gäller enligt exportkreditöverenskommelsen om fartyg.

I detta sammanhang vill EKN nämna den överenskommelse som träffats inom OECD om ett informationssystem mellan bl. a. USA, Canada, Japan och de västeuropeiska industriländerna inklusive Sverige beträffande exportaffärer som får officiellt stöd och för vilka kredittiden överstiger fem år.

Med officiellt stöd avses bl. a. exportkreditgarantier av den typ EKN lämnar. För Sveriges del omhändertas informationssystemet av EKN. EKN vill även framhålla det längre gående konsultationsförfarandet rörande kredittider, som inom OECD gäller mellan en rad industriländer andra än öststater.

EKN söker i möjligaste mån bidra till en begränsning av kreditvillkoren vid export och nämnden finner det också angeläget att de nordiska länderna var för sig men naturligtvis också gemensamt verkar för en samordning av exportkreditvillkoren. Detta bör självfallet även innefatta handeln med östeuropeiska stater.

Stockholm den 14 maj 1973

EKN-exportkreditnämnden

Axel Wallén

Sveriges exportråd:

Den svenska regeringen har i proposition nr 126/1973 framlagt förslag om exportkreditstöd för att främja exporten av kapitalvaror bl. a. till statshandelsländerna. Regeringen åberopar i propositionen att regeringen i bl. a. Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien och USA har vidtagit åtgärder som gör det möjligt för företag i dessa länder att lämna kredit på villkor som är förmånligare än vad som är normalt i respektive land. Departementschefen anför i propositionen bl. a.:

Sverige har nyligen i OECD tagit initiativ till överläggningar om den situation som uppstått på exportkreditområdet. Regeringen har sålunda den principiella uppfattningen att statliga creditsubventioner för att påverka enskilda företags konkurrensmöjligheter bör i möjligaste mån förhindras genom internationella överenskommelser. De utvecklingstendenser för vilka jag nu redogjort är emellertid sådana, att även Sverige måste vidta åtgärder för att skydda vitala exportintressen och sä-

kerställa att de svenska företagens konkurrensläge vid kapitalvaruexport inte allvarligt försämras i förhållande till andra länders företag. De åtgärder som nu föreslås bör ges en tidsbegränsad karaktär och ansträngningarna att nå fram till internationella överenskommelser fortsättas.

Sveriges exportråd delar uppfattningen att ansträngningarna att uppnå internationella överenskommelser mot exportkreditsubventioner bör fortsätta. Den svenska regeringens initiativ till överläggningar härom inom OECD synes ligga i linje med de önskemål, som kommit till uttryck i det remitterade medlemsförslaget från Nordiska rådet.

Stockholm den 14 maj 1973

Sveriges exportråd

Sven Westerberg

Jan Frykholm

Sveriges industriförbund:

Industriförbundet ansluter sig till den uppfattning, som Svenska bankföreningen framför i sitt svar (*se nedan*). Då exportkrediternas betydelse som konkurrensmedel växer i den internationella handeln är det svårt för mindre, kapitalimporterande länder att konkurrera jämbördigt med länder, som äger en starkare kapitalstruktur. Det är därför skäl att med kraft understödja strävandena att samordna exportkredit- och andra leveransvillkor på internationell nivå.

Bernunionen, som ingicks år 1934 för att reglera exportkreditvillkoren, har beroende på den lösa avtalsformen inte motsvarat sitt syfte. Behandlingen av frågan har numera koncentrerats till OECD där man i handelskommitténs exportkredit- och garantigrupp skapat ett experimentellt system för informationsutbyte och preliminära förhandlingar då exportkrediter på över fem år beviljas. Systemet trädde i kraft den 1 juli 1972. Också för exportkrediter i anslutning till fartygsleveranser har man kommit överens om ett förhandsinformationssystem.

Industriförbundet anser nya initiativ, som väcks av de nordiska länderna i syfte att bringa konkurrens med exportkrediter under kontroll, liksom även fortsatt inbördes koordinering mellan de nordiska länderna i arbetet inom OECD:s handelskommitté, vara nyttiga. Vid eventuella framställningar av förslag till OECD om en samordning av exportkreditvillkoren torde det dock inte vara ändamålsenligt att begränsa dem, så att de endast gäller vissa marknadsområden, utan i stället

borde man framhäva nödvändigheten av att mera bindande regler än Bernunionens uppsätts för all exportkreditverksamhet.

Stockholm den 14 maj 1973

Sveriges industriförbund

Erik Braunerhielm

Michael Odevall

Svenska bankföreningen:

Den svenska regeringen har i proposition nr 126/1973 framlagt förslag om exportkreditstöd för att främja exporten av kapitalvaror bl. a. till statshandelsländer. I propositionen hänvisas till att regeringarna i bl. a. Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien och USA har vidtagit åtgärder som gör det möjligt för företag i dessa länder att lämna kredit på villkor, som är förmånligare än vad som är normalt i respektive land. Departementschefen uttalar i propositionen vidare:

Sverige har nyligen i OECD tagit initiativ till överläggningar om den situation som uppstått på exportkreditområdet. Regeringen har sålunda den principiella uppfattningen att statliga kreditsubventioner för att påverka enskilda företags konkurrensmöjligheter bör i möjligaste mån förhindras genom internationella överenskommelser. De utvecklingstendenser för vilka jag nu redogjort är emellertid sådana, att även Sverige måste vidta åtgärder för att skydda vitala exportintressen och säkerställa att de svenska företagens konkurrensläge vid kapitalvaruexport inte allvarligt försämras i förhållande till andra länders företag. De åtgärder som nu föreslås bör ges en tidsbegränsad karaktär och ansträngningarna att nå fram till internationella överenskommelser fortsätts.

Svenska bankföreningen delar uppfattningen att ansträngningarna bör fortsätta att uppå internationella överenskommelser angående exportsubventioner. Den svenska regeringens initiativ till överläggningar här- om inom OECD synes ligga i linje med de önskemål, som kommit till uttryck i det remitterade medlemsförslaget från Nordiska rådet.

Stockholm den 17 maj 1973

Svenska bankföreningen

Jan Wallander

Jonas Nordenson

Medlemsförslag

om tryggande av underentreprenörs fordringar vid huvudentreprenörs konkurs

(Väckt av Mikko Jokela och Aili Laitinen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation:

Följande av NFS' medlemsorganisationer har yttrat sig i ärendet:

Landsorganisationen i Norge (LO), Tjänstemännens centralorganisation i Sverige (TCO) och Tjänstemannaorganisationernas centralförbund r.f. i Finland (TOC) (*se nedan*).

Vi vill samtidigt fästa uppmärksamheten på, att Landsorganisationen i Sverige har sänt sitt yttrande till Nordiska rådets presidium (*se nedan*).

Stockholm den 29 juni 1973

Nordens fackliga samorganisation

John Svenningsen

D a n m a r k

Justitsministeriet:

I den anledning skal man meddele, at spørgsmålet om konkursprivilegier har været drøftet af justitsministeriets konkurslovsudvalg i udvalgets betænkning I om konkursordenen (nr. 423/1966) og endvidere i forbindelse med gennemførelsen af loven om lønmodtagernes garantifond. Spørgsmålet om, hvorvidt der er behov for særligt at beskytte underentreprenørers stilling i forhold til hovedentreprenørers konkursbo, har ikke været rejst i disse forbindelser, og ved lov nr. 332 af 18. juni 1969 om ændring af lov om konkurs m.v. gennemførtes i øvrigt en indskrænkning af antallet af konkursprivilegier.

Under henvisning hertil og til, at de betragtninger, der i forslaget anføres for at beskytte underentreprenørernes stilling, formentlig med samme ret kunne gøres gældende af en række andre kreditorer, hvis

krav ikke er privilegerede, finder justitsministeriet ikke at kunne anbefale forslaget.

København, den 12. juni 1973

N. C. Bitsch

Industrirådet:

Det forekommer umiddelbart vanskeligt at finde en rimelig begrundelse for, at et forslag som dette skulle gennemføres.

I den udstrækning, hvori yderligere kreditorgrupper opnår konkursprivilegier, stilles de øvrige kreditorer tilsvarende ringere. Hertil kommer, at der opstår vanskelige afgrænsningsproblemer, hvis man udvider kredsen ud over egentlige lønmodtagere. Allerede skitseforslaget bevæger sig fra egentlige entreprenører til industrielle underleverandører, hvorfra der i virkeligheden er en glidende overgang til sælgere i almindelighed.

Forslaget tager især sigte på "småforetagere", hvis økonomi er helt afhængig af den hovedentreprenør, som går konkurs. Et egentligt konkursprivilegium vil naturligvis kun kunne sikre fyldestgørelse af underentreprenørens fordringer, men vil ikke kunne sikre hans fremtidige erhvervsmuligheder. Hvad det sidstnævnte angår, bevæger forslaget sig ind på området sociallovgivning, og Industrirådet afstår i hvert fald for tiden fra at kommentere disse aspekter yderligere.

København, den 7. juni 1973

Ove Munch

F. Hjorth Hansen

Håndværksrådet:

— — — kan det oplyses, at Håndværksrådet er enig i, at underentreprenørers stilling ved hovedentreprenørens konkurs ikke er betryggende. Rådet har fra de senere år kendskab til adskillige tilfælde, hvor underentreprenører har lidt betydelige økonomiske tab på grund af hovedentreprenørens konkurs.

Hidtil har det ikke været muligt på frivillig basis at sikre underentreprenørers retsstilling tilstrækkeligt. Håndværksrådet har derfor overvejet, hvorledes dette kan ske, og et første forsøg på en løsning findes i rådets reviderede standardforbehold § 11.

København, den 17. maj 1973

P. r. v.

Benny A. Frederiksen

Landsorganisationen i Danmark:

— — — skal vi meddele, at sagen har været drøftet med de berørte forbund, og at man fra LO's side ikke er interesseret i at støtte et sådant forslag.

Forsåvidt forslaget kommer til behandling i Nordisk Råd, bør man være opmærksom på, at det ikke under nogen omstændigheder må medføre en integration med Lønmodtagernes Garantifond eller på anden måde virke forringende på de forhold, som arbejdstagerne har i tilfælde af entreprenørens konkurs.

København, den 30. juli 1973

P. f. v.

Thomas Nielsen

Knud Christensen

Bygge- og Anlægsrådet:

Bygge- og Anlægsrådet skal i den anledning udtale, at en lovmæssig regulering af underentreprenørgruppens stilling i hovedentreprenørers konkursboer eller betalingsstandsningsboer i øvrigt ikke vil harmonere med den tradition inden for bygge- og anlægsområdet, hvorefter de retlige reguleringer, der standardmæssigt gælder for de pågældende kontraktsforhold, bliver til gennem en forhandling mellem de i bygge- og anlægsområdet interesserede myndigheder og organisationer. Det seneste udtryk for denne tradition er udformningen af "Almindelige betingelser for arbejder og leverancer i bygge- og anlægsvirksomhed", udfærdiget af ministeriet for offentlige arbejder den 29. november 1972, (AB 72) på grundlag af den i AB-revisionsudvalget opnåede enighed mellem de berørte myndigheder og organisationer.

Bygge- og Anlægsrådet skal i denne forbindelse henlede den danske delegations opmærksomhed på, at der i AB 72, § 28, er en regel, hvorefter entreprenøren, såfremt bygherren ikke kan godtgøre, at han vil være i stand til økonomisk at fyldestgøre entreprenøren, kan kræve en sikkerhedsstillelse, der fastsættes til 3 måneders gennemsnitlig betaling, dog mindst 10 % af entreprisen summen ekskl. merværdiafgift. Dette princip er forudsat overført i forholdet mellem hovedentreprenør og underentreprenør.

Det kan endvidere oplyses, at Håndværksrådets standardforbehold ved tilbudsafgivelse inden for bygge- og anlægsområdet, senest revideret den 14. marts 1973 indeholder sålydende bestemmelse:

"Såfremt tilbudet afgives som underentreprisetilbud, kan tilbudsgiveren forlange, at hovedentreprenøren, samtidig med entreprisekontraktens oprettelse, udsteder en transport, der sikrer tilbudsgiverens rettigheder. Transporten skal være sideordnet i forhold til enhver, som har krav på

betaling af byggemidlerne, herunder også teknikere og administratorer, uden hensyn til tidspunktet for anmeldelse over for bygherren eller den byggelångivende bank.”

Bygge- og Anlægsrådet er opmærksom på det problem, som har givet anledning til fremsættelsen af det finske medlemsforslag. Rådet har derfor besluttet — i samarbejde med Håndværksrådet — at foretage en nærmere undersøgelse dels af problemets faktiske omfang, dels af de muligheder, der måtte være for begrænsning af den særlige risiko, som underentreprenører i bygge- og anlægsvirksomhed måtte have i relation til hovedentreprenørers konkurs.

Da resultatet af denne undersøgelse endnu ikke foreligger og under henvisning til de foran anførte principielle betragtninger kan Bygge- og Anlægsrådet ikke anbefale, at det finske medlemsforslag for nærværende nyder fremme.

København, den 9. juli 1973

Bygge- og Anlægsrådet

Kaj Rasmussen

E. Ross Pedersen

Finland

Justitieministeriet

I arbetsförhållande stående arbetstagares rätt till lön garanteras effektivt av lagstiftningen. Lönefordran har traditionellt haft en bra förmånsrätt i konkurs. Denna förmånsrätt har dessutom nyligen förbättrats. Den viktigaste garantin för arbetslönen utgörs emellertid av lönegarantisystemet. Detta system är redan i funktion i Sverige och Norge. I Finland träder lönegarantilagen i kraft i början av år 1974. I Norge har regeringen avlåtit nyligen en proposition till stortinget.

De nu gällande föreskrifterna tryggar lönefordran endast för arbetstagare som står i arbetsförhållande. Däremot avser de inte dem som utför eget arbete. Många småföretagare som utför eget arbete är emellertid socialt sett i samma behov av garanti som lönearbetare.

När lönegarantilagen utarbetades i Finland övervägde man att ta med småföretagarna i lönegarantisystemet. Det ansågs emellertid att frågan skulle kräva så omfattande undersökningar och utredningar att dessa oskäligt skulle ha fördröjt ibruktagandet av lönegarantisystemet. Därför begränsade man lönegarantilagen att gälla endast lönefordran som tillkommer arbetstagare som står i arbetsförhållande. I motiven till lönegarantilagen uttalades att det är möjligt att överväga lösandet av de problem, som uppkommer i och med att lagen omfattar även småföretagare först då i fråga om tillämpningen av lönegarantisystemet på arbetstagare erhållits tillräckliga erfarenheter. Riksdagens andra lagutskott

framförde i sitt betänkande att utskottet omfattar de i propositionen ingående motiveringarna och att utskottet förutsätter, att regeringen omedelbart skrider till åtgärder för att utsträcka lönegarantin att gälla underentreprenörer och andra småföretagare. I februari 1973 godkände riksdagen ytterligare en hemställningsmotion, vari regeringen uppmanades låta undersöka möjligheterna att trygga tillgodohavandena för lastbilstrafikanter och andra med dem jämförbara ägare av arbetsmaskiner vid entreprenadgivares konkurs eller annan insolvens samt vidtaga de åtgärder undersökningen förutsätter. En kommitté (valtion maa- ja vesirakennustöiden urakkatoimikunta) utreder för närvarande på vilket sätt man kunde trygga underentreprenörernas ställning i statens jord- och vattenbyggnadsarbeten.

Med hänvisning till det ovan framförda anser justitieministeriet, att småföretagare borde erhålla samma skydd som lönearbetare. I medlemsförslaget talas uttryckligen om tryggande av underentreprenörernas fordringar. Uppenbarligen utgör underentreprenörerna den viktigaste av de ifrågakommande grupperna. Likväl är det inte skäl att utan närmare utredningar begränsa lagstiftningen att gälla endast fordringar som tillkommer underentreprenörer. Frågan om tillämpningsområdet borde avgöras först efter det att alla relevanta synpunkter närmare övervägts.

Helsingfors den 25 juni 1973

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Mikko Kämäräinen
Lagstiftningsråd

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund¹:

Centralförbundet finner det naturligt att tryggheten — i synnerhet den ekonomiska — i samhällets olika sektorer bör vara beständig. Detta mål kan nås på många sätt. I första hand bör man dock sträva härtill på ett sätt som garanterar en stabil, jämn ekonomisk tillväxt i vårt samhälle. Inte ens under utvecklade ekonomiska förhållanden kan ett absolut ekonomiskt skydd garanteras alla samhällets medborgare utan att specialåtgärder vidtas. I Finland har bl. a. genom speciella social- och arbetskraftspolitiska åtgärder genomförts ett som helhet betraktat synnerligen effektivt minimiutkomstskydd. Då man överväger att förverkliga dylika åtgärder bör behovet och omfattningen av dessa noga utredas med beaktande av att specialåtgärder inte får leda åt fel håll, varvid slutresultatet kan innebära ännu större missförhållanden än tidigare.

I medlemsförslaget har man ansett det finnas företagargrupper, när-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

mast underentreprenörer och underleverantörer, vilka i många avseenden står i en socialt sämre ställning än personer i arbetsförhållande.

Behovet av något slag av skydd har motiverats med en mängd exempel på sådana svårigheter, som drabbar en underentreprenör vid huvudentreprenörs konkurs. Härvid har man dock totalt glömt bort att samma svårigheter åsamkas all företagsverksamhet bl. a. då oväntade och ofördelaktiga ekonomiska händelser drabbar företagsverksamheten:

för verksamheten nödvändiga amorteringar av krediter försvåras på grund av kreditförluster, eller till följd av att beställningar eller arbetet tar slut;

investeringar har visat sig vara icke ändamålsenliga eller onödiga;

de anställda arbetstagarna förlorar sin arbetsplats;

man blir tvungen att byta bransch o. s. v.

Om förslaget förverkligas kan detta innebära att en företagargrupp finansierad av utomstående, utan verksamhetsmöjligheter eller av verksamheten föranledd risk, uppstår. Systemet torde inte vara det bästa tänkbara varken med tanke på nationalekonomin som helhet eller ur de arbetstagares synpunkt som strävar efter en trygg arbetsplats. Därför bör, innan åtgärder vidtas eller ens principbeslut i saken fattas, noggrant utredas i hurudana fall det t. ex. av sociala orsaker finns det i medlemsförslaget nämnda behovet av skydd som kan jämföras med personer i arbetsförhållandena, samt därefter överväga vilket slag av företagsverksamhet och vilka fall skyddet i så fall borde omfatta o. s. v. Av förslaget och motiveringarna framgår inte, huruvida dessa frågor över huvud taget har beaktats.

Ett godkännande av medlemsförslaget skulle tvärtom innebära att en i praktiken fullständigt ogenomförbar understödsverksamhet skulle inledas, med beaktande bl. a. av

att begreppen underentreprenör och underleverantör i dagligt tal innebär en ytterst vidsträckt företagsverksamhet alltifrån timmermannens verksamhet till den normala verksamheten vid de största företagen i landet. Sistnämnda verksamhet är ett typexempel på nu rådande nordiskt ekonomiskt samarbete,

att de negativa verkningarna och följderna av ett sådant arrangemang över huvud taget inte har utretts t. ex. till de delar, där det genom avtalsrättsliga åtgärder är möjligt att avsiktligt utsträcka det föreslagna skyddet till verksamhetsformer, som avvikande från normal praxis skulle förverkligas genom underentreprenörs- eller underleverantörsavtal, som är fördelaktigare än andra avtalstyper. Med andra ord skulle en självständig företagsverksamhet allt oftare komma att bli en form av underentreprenörsverksamhet.

I förslaget har man utgått ifrån att garantin gäller i fall där huvudentreprenören har råkat i konkurs. Enligt vår uppfattning är utgångspunkten riktig om det föreslagna systemet förverkligas. Detta beror på att man endast i samband med konkurs har möjlighet att tillräckligt utförligt utreda den verkliga avsaknaden av ekonomiska resurser. Om

systemet skulle utvidgas till att omfatta andra fall skulle detta automatiskt innebära större möjligheter till missbruk och utredningsarbetet skulle försvåras.

Det problem som framhålls i förslaget kan, om det grundligt utreds, i vissa fall motivera något slag av skyddssystem, som motsvarar löneskyddet för personer i arbetsförhållande. Då ifrågavarande allmänt hållna förslag inte baserar sig på klarlagda fakta och det inte ens i motiveringarna utretts, huruvida föreslagna skyddsform med tanke på företagarna eller deras anställda är det bästa tänkbara alternativet, kan förslaget enligt centralförbundets uppfattning inte godtas som grund för ett ställningstagande.

Helsingfors den 28 juni 1973

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Tapani Kahri

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC r.f.¹:

I Finland godkändes våren 1973 en löneskyddslag, som upp till en viss summa tryggar betalningen av arbetstagarens lönefordring ifall arbetsgivaren går i konkurs eller blir annars oförmögen att betala. Lagen har inte ännu trätt i kraft.

Lagen kommer att gälla alla personer i arbetsförhållande. Många självständiga företagare kan beträffande sin sociala ställning vara nära en arbetstagare i arbetsförhållande. Att skydda dem för affärsverksamhetens risker förefaller oss emellertid inte lika nödvändigt som det är att trygga arbetstagarna. Snarare borde man genom att justera lagstiftningen sträva till att arbetstagare som faktiskt är i arbetsförhållande också juridiskt kommer att vara i arbetsförhållande och härigenom får det nödiga skyddet.

Finlands fackförbunds centralorganisation anser det inte i detta skede som motiverat att genom lagstiftning börja skydda småföretagare för med företagningsfriheten sammanhängande ekonomiska risker.

Helsingfors den 4 juli 1973

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC r.f.

Pekka Oivio
III ordförande

Rauno Kousa
Ekonomische

¹ Yttrandet översatt från finska.

Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusliitto r.y. (Tjänstemannaorganisationernas centralförbund¹):

— — — stöder vår centralorganisation att motionen som väckts till Nordiska rådet beträffande tryggnad av underentreprenörs fordringar vid huvudentreprenörs konkurs tas upp till behandling. Som det påpekas i motionen är underentreprenörerna ofta företagare med ett litet kapital vars arbetstgares löner är beroende av huvudentreprenörernas betalningar. Således kan det inträffa som en följd av huvudentreprenörens konkurs att lönetillgodohavandena för de anställda hos underentreprenören flyttas orimligt långt i framtiden. Eftersom den i Finland i kraft varande lagen om lönetrygghet inte berör uraktlåtande av löneutbetalningar om inte arbetsgivaren samtidigt är insolvent, är de som är anställda av underentreprenören i ett sämre läge än de som är anställda av huvudentreprenören. Det finns ett klart behov för att få bort detta missförhållande.

Helsingfors den 13 juni 1973

Toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen keskusliitto TVK r.y.

Oso Laakso
Ordförande

Lauri Hyppönen
Generalsekreterare

Finlands industriförbund¹:

I medlemsförslagets motiv hänvisas till löneskyddssystemet och görs gällande, att underentreprenörerna och olika industriföretags underleverantörer vanligen är småföretagare och socialt sett står i en motsvarande ställning som eller rent av i en sämre ställning än löntagarna. Hänvisande till detta föreslås, att ett system motsvarande löneskyddssystemet måtte åstadkommas för tryggnad av även dessas fordringar.

På grund av det ovan anförda bör konstateras, att underentreprenad och underleverans inom industrin förekommer mycket allmänt och tilltar i takt med rationaliseringssträvandena. T. o. m. de största företagen inom vissa branscher, verkar som underentreprenörer eller underleverantörer, varför påståendet, att dessa verksamhetsformer är vanligast bland små företag måste, i brist på närmare utredning ifrågasättas. Åtminstone försvarar inte sociala skäl ett förverkligande av förslaget såsom sådant.

Om förslaget genomförs endast i de fall, då det av sociala skäl är motiverat, bör man tillräckligt noggrant definiera vilka företagare det

¹ Yttrandet översatt från finska.

planerade stödet omfattar, för att beslut i samband med beviljandet av stödet skall kunna fattas snabbt och smidigt. Förslaget antyder ingenting om de principer enligt vilka denna i praktiken säkerligen mycket svårlösta fråga borde lösas.

Om man, såsom framgår av motiven till förslaget, förutom underentreprenörerna låter även underleverantörerna omfattas av lagstiftningen är det nödvändigt att avskilja begreppet underleverans från övrig leverans och från köp. Skillnaderna mellan de olika avtalstyperna är i gränsfallen uppenbarligen obetydliga. Då underentreprenad och underleverans, i fråga om tryggnad av på avtalet grundad fordran, genom lagstiftningen skulle bringas i en fördelaktigare ställning än övriga slags avtal, är det mycket sannolikt att man börjar tillämpa ifrågavarande slag av avtal även i sådana fall, där t. ex. leverans eller köp vore ett naturligare sätt att ordna parternas förhållande. Det föreslagna skyddssystemet skulle sålunda förorsaka en onaturlig snedvridning i avtalspraxis.

I många fall ingår den som beställer varan, med förbigående av huvudentreprenören, avtal om delentreprenad direkt med vederbörande leverantör. Om olika avtalstyper ges olikartad ställning då det gäller att trygga på avtalen grundade fordringar leder detta sannolikt till att man i högre grad än tidigare övergår från självständiga delentreprenader till underentreprenad. Genom ett dylikt förfarande blev det inte nödvändigt att beakta den risk, som föranleds av avtalsparts insolvens eller att göra sig det besvär, som klarläggandet av solvensen medför. Det kan anses synnerligen betänkligt, att genom ett skyddssystem av föreslagen natur överföra en del av företagarrisken på någon annan än företagaren själv.

Även om vissa företagare, som utför underentreprenad eller underleverans, enligt sin sociala ställning med fog kan jämföras med löntagare, och även om man kan anse det motiverat att åstadkomma en skyddslagstiftning som liknar löneskyddssystemet för att trygga dylika företagares fordringar, anser vi, att föreliggande medlemsförslag inte utgör en lämplig grund för en dylik lagstiftning.

Helsingfors den 11 juni 1973

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Finlands juristförbund r.f.¹:

Enligt förslagets motiveringar, är motionen om ett tryggnad av underentreprenörens fordringar vid huvudentreprenörens konkurs nära ansluten till den rekommendation om ett tillräckligt garantisystem för ar-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

betstagarnas löner vid konkurs, vilken enhälligt godkändes vid Nordiska rådets session år 1971. Eftersom underentreprenörerna, vilka ofta är småföretagare, står utanför tillämpningen av de löneskyddslag som stiftats för att skydda arbetarnas löner, borde man enligt motionen vidta åtgärder som även tryggar underentreprenörernas fordringar vid huvudentreprenörs konkurs.

Juristförbundet anser motionen befogad, d. v. s. att få till stånd ett tillvägagångssätt som tryggar underentreprenörernas fordringar vid huvudentreprenörs konkurs. Detta beror delvis på att underentreprenörens fordringar enligt konkurslagstiftningen inte ges samma preferens som lönefordringarna. Dessutom har arbetstagare i arbetsförhållande ofta i själva verket möjlighet att trygga sina rättigheter vid en konkurs med åtgärder som vidtas av deras egna arbetsmarknadsorganisationer. Småföretagarna bland underentreprenörerna har däremot i allmänhet inte möjlighet att bevaka sina intressen med samma kollektiva åtgärder. Denna ojämlikhet minskas dock av att företagarna — åtminstone i viss mån — har möjlighet att i sin prissättning beakta den förlustrisk som förorsakas av huvudentreprenörens eventuella konkurs. Denna möjlighet utesluter ändå inte, enligt förbundet, behovet av att få till stånd ett tillvägagångssätt som tryggar underentreprenörernas fordringar av sådant slag som framförs i motionen.

II. Enligt motionen åsamkas underentreprenörerna mångahanda skadeverkningar vid huvudentreprenörens konkurs, till följd av kreditförluster blir det bl. a. svårt för underentreprenörerna att amortera maskininvesteringar, efter huvudentreprenörens konkurs följer en period utan arbete, investeringarna visar sig bli oändamålsenliga och i vissa fall blir det nödvändigt för underentreprenören att byta näringsgren. Enligt Juristförbundets uppfattning är skadeverkningar av ovan nämnda slag möjliga vad beträffar underentreprenörerna, om ock vissa påföljder — såsom nödvändigheten att byta näringsgren — enligt förbundet jämförelsevis sällan förekommer i praktiken.

Då man överväger åtgärder att trygga underentreprenörernas ställning, bör man enligt förbundet göra åtskillnad på olika skadliga påföljder. Lagstiftningsåtgärder som påkallats av de olika påföljderna, borde förverkligas genom att man i lagar och förordningar som reglerar motsvarande frågor gör behövliga ändringar och tillägg. Ett tillvägagångssätt varigenom man t. ex. genom en enhetlig lag för tryggande av underentreprenörens fordringar försöker lösa problem som uppstått i form av olika påföljder, ser, enligt förbundet, inte ut att vara någon lyckad lösning.

Utgående från nämnda synpunkt, borde de problem som orsakats av att underentreprenören bytt näringsgren, lösas genom ändringar eller tillägg i de nuvarande bestämmelserna rörande yrkeskursverksamheten. Dessa ändringar och tillägg skulle undanröja de ekonomiska hinder som

uppstått till följd av omskolningen av underentreprenören för en annan näringsgren. Underentreprenörens arbetslöshet och därav åsamkade skador till följd av huvudentreprenörens konkurs skulle motsvarigt avhjälpas med en justering av arbetslöshetsersättnings- och försäkringssystemet.

De mest svårlösta problemen är de som orsakas av att investeringarna blir oändamålsenliga till följd av huvudentreprenörens konkurs. Dyliga skadeverkningar är, enligt förbundet, trots allt rätt ovanliga. Underentreprenörens investeringar är nämligen i allmänhet inte beroende av en enda huvudentreprenör. Underentreprenören kan utnyttja investeringarna när han bjuder ut sina tjänster till andra företagare inom branschen eller till den entreprenör som kommit in i branschen i stället för den som gått i konkurs. Vad beträffar oändamålsenliga investeringar blir det dessutom svårt att avgöra huruvida dessa orsakats av huvudentreprenörens konkurs eller av företagarens egna felaktiga investeringsbeslut. Enligt förbundet är det tillvägagångssätt oändamålsenligt, där staten skulle stå för kostnader som uppkommit på grund av affärsrisker eller felaktiga investeringsbeslut under åberopande av skadeverkningar som underentreprenör påstått ha åsamkats genom huvudentreprenörens konkurs.

III. Enligt förbundet borde man vid trygghandling av underentreprenörernas ställning vid huvudentreprenörens konkurs, främst rikta uppmärksamheten på att hindra uppkomsten av entreprenörernas kreditförluster. Underentreprenörernas fordringar vid huvudentreprenörens konkurs är ofta jämförbara med arbetstagarrens lönefordringar. Arbetsförhållandet torde inte kunna betraktas som enda kännetecknet vid bedömning av ovan påtalade rättsskyddsbehov. Även när så inte är fallet, inverkar fordringarna direkt på underentreprenörens utkomst. Därför borde man få till stånd ett tillvägagångssätt som på bästa sätt tryggar underentreprenörens fordringar vid huvudentreprenörens konkurs. Hur detta kunde förverkligas är trots allt en fråga som kräver en grundlig prövning av olika alternativ. Enligt Juristförbundet kan tre olika möjligheter komma i fråga.

1. Underentreprenörens fordringar vid huvudentreprenörens konkurs bör tillskrivas samma preferens som arbetslönefordringar. Dessutom bör man vad beträffar underentreprenörernas fordringar tillämpa samma förfarande som löneskyddslagen stadgar. Underentreprenörens fordringar kan även på detta sätt tryggas lika effektivt som arbetstagarrens lönefordringar vid konkurs. Ett tryggande av fordringarna medelst dyliga stadgar kan ändå orsaka oöverkomliga svårigheter när det gäller att avgöra om samma regleringsform bör tillämpas för underentreprenörer oberoende av företagsform och -storlek. Frågan om affärsrisken skall överföras på de andra fordringsägarna eller på staten kan likaså orsaka svårlösta problem.

2. Tryggandet av underentreprenörens fordringar vid huvudentreprenörens konkurs förverkligas på så sätt att utbetalningarna sker direkt från byggherren eller uppdragsgivaren till underentreprenörerna. Sålunda kan man undvika den kreditförlustrisk och de skadeverkningar som orsakats av kreditförluster som uppstått till följd av huvudentreprenörens betalningsoförmåga. För att undvika dylika förluster och samtidigt minska underentreprenörernas entreprenadspriser har man såväl inom den offentliga som den privata bostadsbyggnadsbranschen av praktiska skäl utvecklat ett specifikt tillvägagångssätt för att underställa underentreprenaderna. Detta har visat sig vara ändamålsenligt vid tryggandet av underentreprenörernas rättigheter och fordringar. Emedan dessa tillvägagångssätt inom byggnadsbranschen grundar sig på parternas ömsesidiga avtal, krävs det att en lösning lagstiftningsvägen förbereds grundligt. Enligt förbundets uppfattning är det dock möjligt att utgående från denna synpunkt finna en lösning utan större svårigheter.

3. Underentreprenörens ställning kan också i allmänare avseende utvecklas iom ramen för den lagstiftning som berör in-teckningar. Detta förutsätter emellertid omfattande utredningar samt detaljerat lagberedningsarbete.

IV. Utgående från det ovan sagda anser förbundet att motionen angående tryggandet av underentreprenörernas fordringar vid huvudentreprenörens konkurs, är befogad och ansluter sig till den däri framförda rekommendationen. Samtidigt har förbundet kartlagt de åtgärder och möjligheter som bör beaktas när man löser de problem som framförts i motionen. Emedan en utförlig klarläggning av problemen enligt förbundet kräver grundlig förberedelse och jämförelse av fördelar och nackdelar vid olika lösningar, anser förbundet det inte i detta skede vara motiverat att djupare gå in på problemen än vad som ovan framförts. Förbundet hänvisar till slut till att riksdagens lagutskott i sitt betänkande rörande regeringens proposition till löneskyddslag förutsatt att regeringen omgående vidtar åtgärder som utvidgar det stöd som motsvarar löneskyddet till att beröra även underentreprenörer och andra småföretagare.

Helsingfors den 25 juni 1973

Suomen lakimiesliitto — Finlands juristförbund r.y.

Erkki Ailio
Styrelseordförande

Pentti Ajo
Verksamhetsledare

Finlands byggnadsindustriförbund r.f.¹:

Medlemsföretag i Finlands byggnadsindustriförbund anlitar i sin byggnadsverksamhet i hög grad underentreprenörers tjänster — till och med

¹ Yttrandet översatt från finska.

i högre grad än i produktionen på andra fackområden i allmänhet; därför önskar Finlands byggnadsindustriförbund anföra följande med anledning av initiativet.

Vid Nordiska rådets session år 1971 antogs en rekommendation, i vilken medlemsländernas regeringar uppmanades att vidtaga åtgärder för att genomföra ett tillfredsställande lönegarantisystem vid konkurs.

I samtliga nordiska länder omfattar systemet eller planeras systemet att omfatta enbart arbetstagare som är eller varit i arbetsförhållande.

I Sverige trädde en lag om lönegaranti vid konkurs (741/1970) i kraft från 1971 års början. I samband med lagens beredning fäste man uppmärksamhet vid vissa småföretagares ställning. På grund av praktiska svårigheter inskränktes löneskyddet i Sverige emellertid till arbetstagare.

Även i Finland har löneskyddet begränsats så att det endast gäller arbetstagare. I regeringens proposition angående lag om löneskydd konstateras, att om löneskyddslagen utsträcker till att också omfatta småföretagare skulle många svåra problem framkallas vilkas lösande kan övervägas sedan man fått tillräckliga erfarenheter av löneskyddslagen för arbetstagarnas vidkommande.

I medlemsförslagets motivering betonas underentreprenörernas och underleverantörernas småföretagarkaraktär inom byggnadsbranschen samt jämförelse av deras sociala ställning med arbetstagarna. På denna grundval anser man, att en lagstiftning som säkerställer utbetalning av deras juridiskt giltiga fordringar är nödvändig och ändamålsenlig.

Underentreprenad och -leverans är sedvanliga inom byggnadsbranschen.

Vårt land saknar register över entreprenörkåren, av vilken anledning det inte är möjligt att tillförlitligt utreda karaktären och omfattningen av företagsverksamheten bland de fysiska och juridiska personer som är verksamma som självständiga företagare inom byggnadsbranschen. Verksamhet som företagare inom byggnadsbranschen förutsätter ingen viss kompetensnivå, omfattning av verksamheten eller tillstånd av myndighet. Företagaren kan i praktiken stå i flera typer av avtalsförhållande eller ställning till huvudentreprenören. Som avtalspart kan fungera och fungera inom jord- och vattenbyggnads- liksom även inom husbyggnadssektorn delvis bl. a. lastbilsägare samt ägare och innehavare av maskiner. Dessa företagare kan ofta i fråga om sin sociala ställning jämföras med en löntagare. En stor del — uppenbarligen den övervägande delen räknat efter arbetsprestationernas mängd — av underentreprenörer och -leverantörer är emellertid till sin organisationsform aktiebolag och andra sammanslutningar. Dessutom är det inom byggnadsbranschen sedvanligt, att som under- eller bientreprenörer fungerar ledande firmor inom branschen, i synnerhet när det är fråga om mera omfattande byggnadsprojekt.

Av ovan anförda skäl är medlemsförslagets påstående om ifrågava-

rande företagsverksamhets småföretagarnatur och behov av socialt stöd att anse som till en stor del felaktigt.

I medlemsförslaget har man låtit bli att nämna gränsdragningen, till vilka som självständiga företagare verksamma förverkligare av byggnadsprojekt lagstiftningen om tryggande av deras fordring vid insolvens av avtalspart borde utsträckas. Som motiverat kan man anse att skyddssystemet utsträcker till en företagare som helt kan jämföras med en löntagare. Vilka dessa företagare skulle vara borde kunna avgöras.

Den planerade lagstiftningens ändamålsenlighet är även för övrigt tveklaktig. Statistiker och andra utredningar saknas visserligen beträffande frågan om hur mycket berättigade fordringar och till hur många underentreprenörer eller -leverantörer som årligen uteblir vid huvudentreprenörens konkurs eller annan insolvens. Dessa torde representera en mycket liten del av varje fackområdes omsättning. Entreprenadkommissionen för statens jord- och vattenbyggnadsarbeten har i samband med sitt nyss lämnade betänkande utrett lastbilsägarnas ställning för denna del. Enligt utredningen har vid jord- och vattenbyggnadsentreprenadverksamheten förlusterna genom förmedling av lastbilars beställningscentralnätet skötta transporter från den sistförflutna tioårsperioden utgjort i medeltal bara cirka 50 000 mark/år. Detta belopp torde säkerligen inte förutsätta åstadkommande av speciallagstiftning.

Beloppet av en skada, som vid huvudentreprenörens insolvens åsamkas underentreprenören, i förhållande till entreprenadbeloppet förblir inom byggnadsbranschen i allmänhet lågt. Detta beror bl. a. på att betalningarna sker i överensstämmelse med arbetsprestationerna och på korta mellantider mellan betalningarna. Som skydd för underentreprenör eller -leverantör torde man kunna utveckla säkerhets- eller försäkringsmöjligheter.

Dessa omständigheter ävensom möjligheterna att utveckla entreprenadavtalsurkunder med tanke på säkerställande av fordringar borde utredas innan man inleder den föreslagna stödverksamheten genom lagstiftningsåtgärder i någon utsträckning.

I medlemsförslagens motivering betonar man de följder som kan åsamkas underentreprenör vid huvudentreprenörens konkurs. I motiveringen har man förbisett att samma följder åsamkas all företagsverksamhet genom oförutsedda ekonomiska händelser.

En i ovannämnda medlemsförslag avsedd skyddslagstiftning kan enligt Finlands byggnadsindustriförbunds åsikt inte anses som ändamålsenligt i den föreslagna formen, utan saken skulle i många avseenden kräva en grundläggande utredning innan något beslut fattas.

Helsingfors den 14 september 1973

Finlands byggnadsindustriförbund

Lauri Pyrhönen

Verkställande direktör

Suomen kuorma-autoliitto r.y. (Finlands lastbilsförbund):

Vi uttrycker vår tacksamhet över att frågan upptagits till behandling i Nordiska rådet. Det gäller här en angelägenhet av stor betydelse för alla utövare av yrkesmässig lastbilstrafik, där det vore påkallat att i brådskande ordning få till stånd en lagstiftning som eliminerar nuvarande missförhållanden och ger åkarna skydd med avseende på sina konkursfordringar. Då lagstiftningen om förmånsrätt beträffande lönefordran enbart inskränker sig till att trygga i arbetsförhållande stående personers ställning och rättigheter, är det enligt vår åsikt oundgängligt att i fall där huvudentreprenör gör konkurs tryggandet av konkursfordringarna för dem som befinner sig i underentreprenörställning — såsom bl. a. utövare av yrkesmässig lastbilstrafik och av dem bildade transportservicesammanslutningar — kan ordnas inom ramen för en separat, enbart dem berörande lagstiftning.

Då ett dylikt lagstiftningsskydd tills vidare inte existerar med avseende på åkare, föreligger stor risk för att åkare och dessas sammanslutningar åsamkas stor skada och förlust. Såsom ett exempel kan vi nämna, att enbart inom en enda av den yrkesmässiga lastbilstrafikens uppgiftssektorer, d. v. s. jordbyggnadstransporterna, åsamkades enskilda företagare inom den yrkesmässiga lastbilstrafiken samt av dem bildade Lbc-sammanslutningar såsom följd av olika jordbyggnadsentreprenörers konkurs kreditförluster, vilka under år 1970 uppgick till sammanlagt över 460 000 mark, under år 1971 till nära 200 000 mark och år 1972 till cirka 90 000 mark. Och dock är dessa siffror endast från en sektor av den yrkesmässiga lastbilstrafikens verksamhetsfält. Såsom ett annat belysande exempel kan vi nämna ett konkursfall inom utlandstrafiken år 1972, där en enda speditiionsfirmas konkurs för åkarna innebar en ekonomisk förlust om sammanlagt 476 865 mark. Ifrågavarande åkare utförde transporter för den speditiionsfirma som senare gick i konkurs och som i detta fall kunde betraktas som huvudentreprenör.

Efter här förelagda bakgrundsfaktorer och exempel kan vi, förutom vad som i början anförts, med tillfredsställelse ytterligare konstatera, att ifrågavarande medlemsproposition enligt vårt förmenande är saklig och till sitt innehåll väl motiverad. Vi förordar således sakens vidare behandling inom Nordiska rådet, så att Nordiska rådet måtte besluta om att avge en rekommendation till respektive regeringar att dessa vidtager åtgärder för att trygga underentreprenörs ställning i det fall huvudentreprenör gör konkurs. Om vissa med sakens behandling förbundna formaliteter medger att en behandling i brådskande ordning betonas, önskar vi framhålla vikten härav, då avsaknaden av en lagstiftning i ovan anförd mening kontinuerligt i olika sammanhang förorsakar åkare och

av dem bildade transportsammanslutningar i underentreprenörställning ekonomiska förluster samt risker.

Helsingfors den 1 augusti 1973

Suomen kuorma-autoliitto r.y.

Taisto Honkanen

Norge

Justis- og politidepartementet, Lovavdelingen:

Sikring av underentreprenørs fordring ved hovedentreprenørs konkurs kan tenkes ordnet på forskjellige måter, og medlemsforslaget nevner enkelte av disse:

1. Sikring gjennom fortrinnsrett ved konkurs på tilsvarende måte som når det gjelder arbeidslønn, jfr. lov 31 mai 1963 nr. 2 om rekkjefylgja for krav i konkurs m.v. (prioritetslova).

Man er klar over at visse selvstendige næringsdrivende kan sies i praksis å stå i noenlunde tilsvarende stilling som arbeidstakere, men bl. a. på grunn av avgrensningvanskeligheter er det neppe mulig å sikre underentreprenørers krav ved hjelp av reglene om fortrinnsrett i konkurs. Man nevner videre at det ikke ble fremmet forslag om fortrinnsrett for slike krav i forbindelse med behandlingen av prioritetsloven av 1963, og heller ikke under høringen av konkurslovutvalgets utredning om gjeldsforhandling og konkurs (NOU 1972: 20), som inneholder forslag om revisjon av fortrinnsreglene.

2. I begrunnelsen for medlemsforslaget pekes det også på reglene om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs. I Norge er det fremmet forslag om innføring av en slik ordning ved Ot. prp. nr. 67 for 1972—73, men proposisjonen ble ikke behandlet av Stortinget i vårsesjonen. Man tar imidlertid sikte på at saken kan behandles til høsten, slik at den kan tre i kraft 1. januar 1974.

Etter forslaget skal garantien omfatte lønnskrav i den utstrekning de har fortrinnsrett etter prioritetsloven, og garantien skal finansieres ved en arbeidsgiveravgift som inngår i arbeidsgiveravgiften til folketrygden. Det er på denne bakgrunn neppe grunnlag for at en eventuell garanti for underentreprenørers fordringer knyttes sammen med den foreslåtte ordning for statsgaranti for lønnskrav.

3. En eventuell sikring av underentreprenørers fordringer ved hovedentreprenørs konkurs synes derfor i tilfelle å måtte legges opp som en særskilt ordning.

Det framgår av de uttalelser som er avgitt av næringsorganisasjonene, at underentreprenørs fordring i praksis i noen grad sikres ved avtale

mellom underentreprenør og hovedentreprenør, se bl. a. opplysningene om reglene i Norsk Standard NS 341 pkt. 9.2. jfr. pkt. 1 annet ledd. Spørsmålet om ytterligere tiltak til sikring av fordringene har vært drøftet i Norge forholdsvis nylig, bl. a. i tilknytning til spørsmål i Stortinget, jfr. Forhandlinger i Stortinget for 1967—68 s. 3313—3315, og i forbindelse med revisjonen av entreprenørloven, jfr. Ot. prp. nr. 33 for 1969—70, dog uten at man har kommet fram til særlige ordninger.

Under henvisning til dette og til de uttalelser som foreligger fra organisasjonene om medlemsforslaget, synes det tvilsomt om det er grunn til å foreta ytterligere skritt i saken på det nåværende tidspunkt.

Saken har av Justisdepartementet vært forelagt for Industridepartementet og Kommunaldepartementet. Industridepartementet har bl. a. mottatt uttalelse fra Entreprenørenes Servicekontor, og kopi av uttalelsen vedlegges (*se nedan*). På grunn av den korte frist som man har fått for uttalelse om medlemsforslaget, har man ennå ikke mottatt uttalelse fra Kommunaldepartementet. Dersom Kommunaldepartementets uttalelse gir grunn til supplerende av nærværende uttalelse, skal man komme tilbake til saken.

Oslo, 22. juni 1973

Christian Borchenius

Fung.

Trond Dolvo

Norges industriforbund

Prioritetsloven av 31.5.1963, nr. 2 gir visse krav, herunder lønnskrav, en begrenset prioritet i konkurs. Det synes åpenbart at det må finne sted en nøye avveining mellom de krav som skal gis prioritet og de krav som skal konkurrere med andre om dekning i et bo. Enhver utvidelse av de prioriterte krav vil i og for seg svekke den stilling vanlige krav har i et konkursbo. Ut fra denne vurdering er man etter vår mening riktig kommet frem til at en underentreprenørs krav ikke skal være prioritert i hovedentreprenørens konkursbo. Hvis man skal bryte med denne regel, vil man bryte med hele det system som er bygget opp om prioriterte kravs stilling i konkurs.

Lønnskravene anser man så vesentlige at man i tillegg nu har fått en offentlig garanti til sikring av de prioriterte lønnskrav.

I medlemsforslaget er det ikke nærmere angitt hvorledes man hadde tenkt garantien etablert. Det første krav måtte antagelig være at underentreprenørens fordring ble prioritert og dernest trolig at det ble knyttet sammen med en garanti på linje med den som nu gjelder for lønnskrav. En konkurs vil alltid ha ringvirkninger, og det er lett å peke på trage-

dier som kan følge av en konkurs. Man kan ikke eliminere disse gjennom offentlige garantier.

En prioritering av de foreslåtte krav koblet sammen med offentlig garanti, synes ikke å harmonere med selve det system vi har, hvorfor vi tillater oss å fraråde at spørsmålet tas opp som rekommandasjon til de nordiske lands regjeringer.

Oslo, 1. juni 1973

Norges industriforbund

(Jan Didriksen)

Adm. direktør

Norske håndverks- og industribedrifters forbund (NHIF):

NHIF har tidligere hatt dette spørsmål oppe til vurdering, idet det ofte har vist seg at underentreprenører står svært utsatt ved en konkurs hos hovedentreprenøren. Dette gjelder i særlig grad de mindre underentreprenørbedrifter hvor man periodevis over lengre tidsrom binder bedriftens ressurser og kapasitet til en hovedentreprenør og ett byggeprosjekt. I slike situasjoner har den forretningsmessige risiko utilstrekkelig spredning, og det er ikke urealistisk å trekke visse paralleller til vanlige arbeidstakerforhold, f. eks. akkordlag.

På den annen side er det klart i prinsippet at underentreprenørene er selvstendige næringsdrivende som må vurdere forretningsrisikoen ved hvert enkelt engasjement. Det er videre klart at man til en viss grad har muligheter for å sikre sine tilgodehavender gjennom garantister, avtaler om å-konto-innbetalinger under kontraktsperioden, avtaler om overføring av kravene direkte mot byggherren, o. s. v. For øvrig viser vi til NS-3401, "Alminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg- og anleggsarbeider", som ble vedtatt i 1969. NS-3401 gir der hvor den følges — underentreprenøren en relativ trygghet, og NHIF så i sin tid standardkontrakten som et betydelig skritt på veien mot en tryggere situasjon for underentreprenørene.

Til tross for de sikringsmuligheter som allerede foreligger, kommer underentreprenøren i praksis ofte i en utsatt stilling. Av flere grunner — herunder harde konkurranseforhold — har underentreprenøren ofte vanskelig for å benytte seg av de sikringsmuligheter som teoretisk foreligger. Overfor hovedentreprenøren er han før kontraktsinngåelsen ofte i en situasjon hvor han tvinges til varsomhet når det gjelder å stille betingelser. I en del tilfeller vil derfor forholdet være at en eventuell konkurs hos hovedentreprenøren påfører underentreprenøren tap som bedriften ikke kan bære. Konkurslovkomiteens nylig fremlagte utkast til endring i prioritetsreglene vil muligens føre til en noe bedret dividend-

deposisjon også for underentreprenøren, men en lovendring her vil neppe i særlig grad bedre underentreprenørens økonomiske sikkerhet.

På denne bakgrunn synes det rimelig at man i Norge — og Norden — nå overveier å lovfeste et visst garantisystem på linje med det som vurderes for arbeidstakere. Vi tør ikke ha noen sikker formening om systemet i den nylig fremlagte Ot. prp. nr 67 (72—73), angående vanlige lønnskrav, kan benyttes også for underentreprenører, men det er vel sannsynlig at man vanskelig unngår en form for statsgaranti dersom man skal oppnå en løsning som er holdbar i praksis. I denne sammenheng kan vi opplyse at det tidligere har vært forsøkt å finne hensiktsmessige forsikringsordninger, uten at dette har ført frem.

Både finansieringen av en egnet ordning og den bransjemessige avgrensning, vil by på visse problemer. Dette går vi foreløpig ikk nærmere inn på. Vi skal dog bemerke at det synes å fremgå av det tilsendte forslag at også underleverandører i industrien er vurdert på samme måte som underentreprenørene. Som utgangspunkt antar vi at en slik vurdering kan ha noe for seg, og vi vil støtte tanken om en utredning også av dette forhold.

Oslo, 14. juni 1973

Norske håndverks- og industribedrifters forbund

Eiv. Halle
Adm. direktør

T. Kuvås
Ass. direktør

Norsk arbeidsgiverforening:

Norsk arbeidsgiverforening er bekjent med at ovennevnte forslag også er oversendt Norges industriforbund og Norske håndverks- og industribedrifters forbund, foruten at forslaget er blitt forelagt vår landssammenslutning, Entreprenørenes landssammenslutning, gjennom Det kgl. departement for industri og håndverk. Vi er videre orientert om at de nevnte organisasjoner har avgitt uttalelser om forslaget.

Under disse omstendigheter finner vår forening ikke grunn til å avgi noen egen uttalelse. Vi forutsetter imidlertid at saken påny blir forelagt oss, dersom det etter behandling i Nordisk Råds plenum skulle bli fremmet forslag om norske regler på dette område.

Oslo, 22. juni 1973

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

Landsorganisasjonen i Norge:

Vi finner at gode grunner taler for å gi underentreprenørens krav bedre sikkerhet ved hovedentreprenørens konkurs. Vi viser i den forbindelse til den begrunnelse som er gitt i forslaget.

Det er imidlertid vår uttrykkelige forutsetning at en bedre sikkerhet for disse fordringer ikke må forringe dekningsmulighetene for krav fra arbeidstakere ansatt hos hovedentreprenøren. Selv om underentreprenørens fordringer gis prioritet, må de derfor prioriteres etter arbeidstakernes krav på lønn og feriepenger.

Oslo, 8. juni 1973

Tor Aspengren

Steinar Halvorsen

Entreprenørens servicekontor:

Som nevnt i Deres brev, har denne sak tidligere vært behandlet av norske myndigheter. Stortingsrepresentant Jens Hauglands grunngitte spørsmål i Stortinget den 24.4.1968 foranlediget at spørsmålet ble tatt opp i forbindelse med revisjonen av entreprenørloven, se Ot. prp. nr. 33 (1969—70) og Innst. O. XV (1969—70). I begge disse dokumenter ble de konkludert med at det ikke synes mulig å finne frem til ordninger på dette område som det vil være forsvarlig å gjøre obligatoriske ved lovbestemmelser og som det vil være riktig å gjøre gjeldende overfor bare en gruppe av næringsdrivende. Sammen med industriminister Rostofts svar på Hauglands spørsmål gir dette i det vesentligste etter vår oppfatning en riktig vurdering av dette problem.

Underentreprenøren er, i motsetning til en vanlig arbeidstager, en selvstendig næringsdrivende som ikke står i annet avhengighetsforhold til sin oppdragsgiver enn det som kan utledes av den enkelte, konkrete underentrepriskekontrakt. Så godt som enhver utførelse av et bygg eller anlegg (byggeobjekt) innebærer at det må opprettes en rekke underentrepriskekontrakter mellom en overentreprenør og en underentreprenør, uansett om det dreier seg om en totalentreprise, generalentreprise eller delt entreprise. Underentreprenørene vil kunne være alt fra en liten maskinentreprenør til store firmaer som dels har spesialisert seg på bestemte underentrepriser, som f. eks. VVS og elektro. eller dels skal utføre den vesentligste del av byggeobjektet.

Det vil etter vår oppfatning være sterkt i strid med det likhetsprinsipp som vår konkurslovgivning bygger på, om man begunstiger enkelte næringsdrivende i forbindelse med en debtors konkurs.

Ved slutning av entrepriseavtaler bør avtalepartene vurdere den annen parts økonomi og selv eventuelt treffe de forholdsregler som han finner

nødvendig for å sikre sine rettigheter etter avtalen. Det må gjelde hva enten det dreier seg om en liten maskinentreprenør eller et stort firma. Vi vil i den forbindelse vise til at man i Norsk Standard NS 3401 — Allminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg- og anleggsarbeider — har en bestemmelse i pkt. 9.2 jfr. pkt. 1, 2. ledd som ved analogisk anvendelse av standarden på underentreprisekontrakter, innebærer at underentreprenøren kan kreve at overentreprenøren stiller sikkerhet for sine betalingsforpliktelser. Det bør således være opp til underentreprenøren selv å vurdere om han i den konkrete underentreprise vil kreve en slik sikkerhetsstillelse fra sin medkontrahent.

I denne forbindelse vil vi også peke på at byggherren har et visst ansvar for hvem han velger som sin medkontrahent. I den utstrekning han antar et anbud fra en anbyder hvis økonomiske situasjon ikke kan anses for tilfredsstillende, tar han ikke bare risikoen for at hans egen kontrakt vil måtte avbrytes ved en eventuell konkurs, men indirekte legger han også forholdene til rette for at økonomisk svake overentreprenører vil få anledning til å inngå kontrakter med underentreprenører. Særlig akutt kan denne situasjonen bli, hvor byggherren velger en hovedentreprenør på grunnlag av kriterier som ikke har relevans til det konkrete byggeobjekt, som f. eks. hvor kommuner velger lokale entreprenører av såkalte lokalpatriotiske hensyn e.l. En forfordeling av kreditorene gjennom en tvungen garantiordning eller statsgaranti vil således på lengre sikt etter vår oppfatning bidra til en urasjonell byggeprosess, som ved siden av de omkostninger en slik garantiordning vil medføre, også vil bidra til å heve omkostningsnivået innenfor denne del av vårt næringsliv.

Vårt annet ankepunkt mot det forslag som er fremsatt, er at det i praksis vil medføre store problemer å trekke opp grensene for en slik garantiordning, med mindre den blir gjort helt generell. Som nevnt ovenfor, har man et utall av variasjoner i underentreprisekontrakter. Generelt kan anføres at enhver del av et byggeobjekt, og ethvert byggeobjekt som sådan, kan bli utført i underentreprise. Utførelse av underentrepriser vil normalt innebære materialleveranser, og det er således på det rene at materialleveranser også vil bli innbefattet i en slik ordning. Man vil også kunne få store avgrensingsproblemer mellom hva som skal karakteriseres som en underentreprise og hva som er ren materialleveranse, hvis ikke også rene materialleveranser skal omfattes av ordningen. Hvis så skulle bli tilfelle, ville ordningen i vesentlig grad oppheve næringsdrivendes risiko for medkontrahenters konkurs. Man kan selvfølgelig heller ikke se bort fra at en eventuell konkurssikring av underentreprenører, vil kunne medføre en omlegging av kontraktsstrukturen, slik at en stadig større del av byggeobjektene blir utført i underentrepriser.

Vår konklusjon er således at vi tar avstand fra de synspunkter som

er kommet til uttrykk gjennom de to finske representanters forslag til Nordisk Råd. Derimot er vi meget interessert i å drøfte tiltak som kan bibringe en bedring av byggebransjens økonomi og som derigjennom også kan bidra til å minske risikoen for konkurser såvel hos over- som underentreprenører. Vi ber om å bli holdt underrettet om nærværende sak.

Oslo, 7. juni 1973

Entreprenørens servicekontor

Per Lie

B. Sulland

Sverige

Svea hovrätt:

Hovrättens yttrande inriktes i første hand på förhållandena i Sverige.

Den i Sverige sedan 1 januari 1971 gällande lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs (LCL) innebär att staten svarar för betalning av arbetstagares fordran hos arbetsgivare som försätts i konkurs. De fordringar som omfattas av garantin är sådana löne- och pensionsfordringar som enligt förmånsrättslagen, FRL, (1970: 979) har förmånsrätt i konkursen. Beträffande lönefordringar och förfallna pensionsfordringar utgör maximibeloppet för varje arbetstagare summan av fem basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Basbeloppet uppgår för närvarande till 7 600 kronor. Fordringar på framtida pension utgår utan någon beloppsbegränsning. Staten inträder i fråga om utbetalat garantibelopp i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären. Utdelning i konkursen för arbetstagarens fordringar tillfaller således staten. Lönegarantin finansieras genom en särskild lönegarantiavgift, som tas ut med 0,02 procent av samma avgiftsunderlag som gäller för beräkning av arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen.

Anknytningen till FRL gör att begreppet arbetstagare i LGL skall ges samma innebörd som det har i FRL.

I medlemsförslaget uppmärksammas i första hand vissa underentreprenörer, bl. a. i byggnadsbranschen. Även underleverantörerna till olika industriföretag nämns i förslaget. Underentreprenörer av åsyftat slag är för det mesta mindre företagare, vars ställning förete vissa likheter med den som arbetstagare intar i förhållande till arbetsgivare. Underleverantörerna har i regel inte en sådan ställning och lämnas därhän i det följande.

De berörda underentreprenörerna utgör vanligen sådana självständiga företagare, som inte kan hänföras till arbetstagare med den innebörd

detta begrepp har enligt FRL. De omfattas alltså inte av det skydd som bereds genom LGL. Som framgår av medlemsförslaget omfattar inte heller de lönegarantilagar som antagits eller planeras i Danmark, Finland och Norge underentreprenörer.

I Sverige har underentreprenörs ställning vid huvudentreprenörs konkurs på senare tid varit föremål för uppmärksamhet.

Under förarbetena till LGL framförde Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) önskemål om att löneskyddet skulle omfatta även underentreprenörer (prop. 1970: 201 s. 27). Enligt SHIO förelåg det en betydande likhet mellan de fordringar som löntagare har vid konkurs och de fordringar som en underentreprenör har. SHIO ansåg att minimikravet måste vara att åtminstone den del av entreprenörens fordringar skyddas som avser de anställdas och egen arbetsinsats. I propositionen fann departementschefen att önskemålet inte kunde tillgodoses i det aktuella sammanhanget (prop. 1970: 201 s. 63). Departementschefen påpekade att den ram för garantins omfattning som drogs upp genom anknytningen till löneprivilegiet inte tillät den tänkta utvidgningen till underentreprenörernas fordringar och att frågan om utvidgning av lönegarantin inte kunde bevaras utan närmare utredning.

Vid riksdagens behandling av propositionen framfördes i motioner önskemål om utredning och förslag till utvidgning av lönegarantin till underentreprenörs fordringar. Första lagutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (ILU 1970: 79) att det kunde föreligga likheter mellan löntagares och underentreprenörs fordringar i konkurs med hänsyn till att bägge genom arbete — underentreprenören ofta också genom egna anställda — tillfört konkursboet betydande ekonomiska värden som utgjorde tillgångar i boet. Enligt utskottet fanns det visst fog för att ett särskilt skydd för åtminstone den del av underentreprenörens fordringar som avsåg anställdas och egen arbetsinsats infördes. Å andra sidan kunde man enligt utskottet inte bortse från att en utvidgning av lönegarantin drog med sig ökade kostnader. Utskottet hänvisade dessutom till de i propositionen nämnda rättstekniska svårigheterna. Enligt utskottet fanns det knappast tillräckligt underlag för en begäran om närmare utredning. Motionerna avslogs.

Vid 1971 och 1972 års riksdagar har i motioner framställts förnyade krav på utredning av frågan om utvidgning av lönegarantisystemet till vissa underentreprenörer. Motionerna har avslagits under hänvisning till första lagutskottets nyssnämnda utlåtande.

Såvitt hovrätten känner till har det inte närmare undersökts hur stora totala förluster som uppkommer för underentreprenörer, när huvudentreprenörer råkar i konkurs. Det föreligger dock vissa uppgifter som kan ge en antydan om förlusternas omfattning. I en studie av insolventa företag — ”Konkurs och ackord” — som nyligen genomförts på uppdrag av delegationen för de mindre och medelstora företagen fram-

går det att en mycket kraftig ökning av antalet avslutade företagskonkurser ägde rum under åren 1966—1970 och att ökningen var särskilt uttalad i fråga om företag inom byggnadsbranschen. Systemet med underentreprenörer torde vara särskilt vanligt just inom denna bransch. Studien visar också att den relativa stegringen av antalet företagskonkurser, behandlade som s. k. fattigkonkurser enligt 185 § KL, under samma period var mer än dubbelt så hög som för slututdelningskonkurser och att oprioriterade borgenärer fått sin ställning avsevärt försämrad i sistnämnda konkurser. Statistiska uppgifter för år 1971 och år 1972 visar att ökningen av antalet avslutade konkurser fortsatt och att andelen fattigkonkurser blivit ännu större. Antalet avslutade konkurser var år 1972, 4 365, varav 2 812 fattigkonkurser (185 § KL). Mot bakgrunden av de nu redovisade uppgifterna har man anledning anta att det är ett stort antal huvudentreprenörer som går i konkurs och att underentreprenörernas förluster i dessa konkurser är betydande. Särskilt utsatt torde underentreprenörernas ställning vara när de helt eller till övervägande del koncentrerat sin verksamhet till förmån för en enda huvudentreprenör och denne går i konkurs.

Om en underentreprenör inte får ut sina fordringar hos huvudentreprenören blir också den förstnämndes anställda, om sådana finnes, försatta i en svår situation. Underentreprenören kan kanske inte betala ut lönerna. Visserligen skyddas de anställda genom lönegarantin, om underentreprenören själv måste gå i konkurs. Det kan dock dröja någon tid, innan de anställda på denna väg får ut sina löner. Härtill kommer att underentreprenörens konkurs för dennes anställda oftast innebär förlust av anställningen.

Enligt hovrättens uppfattning kan sociala skäl åberopas för att underentreprenörs fordringar i den del de avser anställdas och egen arbetsinsats bereds samma skydd som löntagares fordringar i huvudentreprenörs konkurs.

Hovrätten ifrågasätter med hänsyn till det anförda om det inte nu finns tillräckliga skäl för att frågan om skydd för underentreprenörs fordringar i huvudentreprenörs konkurs blir föremål för utredning. LGL har varit i kraft i två och ett halvt år och det får antas att tillräckliga praktiska erfarenheter vunnits av lagens tillämpning.

Skulle det genom utredning dokumenteras ett behov av skydd för underentreprenörs fordringar, uppkommer frågan om hur ett sådant skydd bör utformas. Det närmast till hands liggande alternativet synes vara att utvidga den statliga lönegarantin. Två lösningar är därvid teoretiskt tänkbara. Lönegarantin anknyter för närvarande till löneprivilegiet enligt FRL. En lösning vore att skapa en liknande konstruktion beträffande underentreprenörsfordringar och alltså tillerkänna sådana fordringar förmånsrätt genom att hänföra underentreprenörer till arbetstagare eller på annat sätt. En sådan ordning skulle dock stå i strid

med den under förarbetena till FRL uttalade principen att borgenärer i största möjliga utsträckning skall behandlas lika. (Se prop. 1970: 142 s. 27 och s. 82). En förmånsrätt för underentreprenörer skulle vara särskilt betänklig med tanke på att det skulle vara fråga om en s. k. tyst förmånsrätt. En utvidgning av begreppet arbetstagare i FRL skulle dessutom få ej överblickbara följder inom andra lagstiftningsområden.

Den andra lösningen skulle innebära att lönegarantin utvidgades till underentreprenörsfordringar utan att dessa utrustades med förmånsrätt. Finansieringen skulle dock vara ett problem. Utan förmånsrätt skulle staten nämligen få mycket liten täckning regressvägen för sina utbetalningar.

Det är möjligt att lösningar som inte anknyter till lönegarantin står till buds och att sådana bör övervägas med tanke på de svårigheter som är förenade med att utvidga lönegarantin. Oberoende av vilken lösning som väljs är det en tekniskt svår uppgift att avgränsa de fordringar som skall skyddas. Avgränsningen gentemot underleverantörskategorin är t. ex. svår att göra.

I detta sammanhang kan erinras om de förslag som byggnadsborgensutredningen lade fram i sitt betänkande (SOU 1946: 62). Syftet med förslagen var att säkerställa byggnadsarbetarnas lönefordringar. Detta skulle ske genom att dessa borgenärer fick panträtt och förmånsrätt i den fastighet, vars värde ökats genom utfört byggnadsarbete. I förmånsrättshänseende skulle berörda fordringar gå före alla andra fordringar, såvitt gällde betalning ur denna fastighet. Arbetstagares rätt att för betalning av lönefordringar hålla sig till fastigheten skulle vara oberoende av om fastighetens ägare såsom byggherre utfört arbetet i egen regi eller låtit utföra arbetet genom entreprenör. Denna form för tryggnad av arbetslöner skulle vara tillämplig endast vid enskilda byggnadsföretag. När stat eller kommun var byggherre skulle byggherren ansvara för arbetslöner. Entreprenören skulle i dessa fall vara skyldig att ställa säkerhet för betalning av arbetslöner. Med arbetstagare skulle jämföras den som, utan att anställningsförhållande förelåg, utförde arbete för annans räkning och därvid till denne intog en beroendeställning av väsentligen samma slag som en arbetstagares till arbetsgivaren.

Sammanfattningvis vill hovrätten beträffande det remitterade förslaget säga att några åtgärder för att trygga underentreprenörs fordringar inte bör vidtas utan att hithörande frågor utretts och att det åtminstone för svensk del kan ifrågasättas om inte tiden är inne för en sådan utredning.

Stockholm den 21 juni 1973

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Magnus Åkerdahl

Sveriges grossistförbund:

— — — får vi efter samråd med berörda till förbundet anslutna branschföreningar anföra följande.

Med hänsyn till utvecklingen av företagsstrukturen inom byggbranschen synes det för svensk del inte föreligga några särskilda sociala motiv att generellt skydda just underentreprenörer vid beställares konkurs i förhållande till andra näringsidkare.

Att ändra förmånsrättslagen eller utforma regler om statlig lönegaranti i konkurs till förmån för en viss kategori näringsidkare, som dessutom svårigen kan avgränsas, är enligt vår mening principiellt betänkligt. Vi vill i sammanhanget påpeka att arbete pågår mellan vissa huvudentreprenör- och underentreprenörrepresentanter inom byggbranschen i syfte att nå fram till gemensamma allmänna avtalsvillkor för underentreprenader med en avvägning mellan beställarens och underentreprenörens intressen som främjar rationellt och sunt företagande.

Stockholm den 14 augusti 1973

Sveriges grossistförbund

Ake Sundquist

Lars Lindahl

Sveriges industri- och hantverksorganisation (SHIO):

— — — — —
Betydande likheter föreligger mellan de fordringar som löntagare respektive underentreprenörer har på ett konkursbo. Bägge har genom arbete tillfört konkursboet värden.

Anställdas löner är prioriterade fordringar i samband med konkurs. En underentreprenörs fordringar är emellertid inte på motsvarande sätt prioriterade.

Ej heller i samband med införandet av lönegarantisystem har underentreprenörernas situation beaktats. Lönegarantierna gäller anställdas arbete men ej det arbete som en underentreprenör eller dennes anställda lagt ner i konkursföretaget.

Underentreprenören är i allmänhet i samma beroendeställning till huvudentreprenören som huvudentreprenörens anställda personal. I många fall är underentreprenörens situation t. o. m. svagare.

I medlemsförslaget nämns några av de nackdelar som är förenade med det nuvarande systemet. I förslaget anges också vilka grupper underentreprenörer som i första hand drabbas av problem på detta område, nämligen inom byggnadssektorn, transportsektorn och industrisektorn.

De företag som representeras av SHIO drabbas årligen av betydande ekonomiska svårigheter på grund av de nu gällande bestämmelserna.

En utredning, som gjorts på uppdrag av Delegationen för de mindre och medelstora företagen av universitetslektor Gösta Kedner, visar att de totala konkursförlusterna i Sverige 1970 var 237 miljoner kronor. Härtill kommer förluster i fattigkonkurser vilkas antal har ökat högst avsevärt under senare år. Även förluster i samband med ackord skall läggas till siffran. Den genomsnittliga utdelningen till oprioriterade fordringsägare, som 1970 stod för 52 procent av fordringarna på konkursföretagen, var blott 5 procent. Detta innebär att konkursförluster på sammanlagt 194 miljoner kronor gjordes av oprioriterade fordringsägare under 1970. Vartill, som ovan nämnts, kommer förluster i fattigkonkurser och ackord.

Som en jämförelse till den femprocentiga utdelningen för oprioriterade fordringsägare kan nämnas att den genomsnittliga utdelningen för lönefordringar var 83 procent.

Av det sagda framgår, att underentreprenörernas ställning vid konkurser är förknippad med betydande ekonomiska problem. En förändring av förmånsrättsordningen, liksom utvidgandet av den statliga lönegarantin till att omfatta även underentreprenörers fordringar för nedlagt arbete, skulle verksamt bidra till att minska underentreprenörernas ekonomiska problem.

Enligt SHIO:s mening framstår det som angeläget att underentreprenörer jämställas med anställda i såväl konkurslagstiftningens förmånsordning som i samband med införandet av statliga lönegarantisystem.

Organisationen är väl medveten om att de problem som uppstår i underentreprenörsförhållanden inte uteslutande kan lösas lagstiftningsvägen. En väsentlig insats för att stärka underentreprenörernas ställning måste underentreprenörerna själva taga vid utformning av kontrakt och genom tecknande av kreditförsäkringar. En förändring av förmånsrättsordningen och lönegarantilag skulle emellertid vara ett verksamt medel för att förbättra underentreprenörernas situation.

SHIO vill härutöver framhålla möjligheterna att på andra vägar tillgodose vissa av underentreprenörernas välgrundade önskemål om förbättringar av företagets möjligheter att möta problem i samband med konkurser.

I Norge respektive Finland har diskuterats två förslag som eventuellt skulle kunna förbättra underleverantörernas situation. I Norge har diskuterats ett förslag om att en konkursdrabbad företagare ej skall ha möjlighet att starta ett nytt företag inom en viss tidrymd efter konkursen. I Finland har diskuterats en obligatorisk kreditförsäkring.

SHIO vill inte förorda dessa tillvägagångssätt men väl påpeka att möjligheterna att angripa problemet från skilda utgångsvinklar finnes.

För närvarande måste emellertid det i medlemsförslaget till Nordiska rådet föreslagna tillvägagångssättet vara ett av de mest effektiva.

Vi vill avslutningsvis understryka den skillnad som föreligger mellan underentreprenörer och underleverantörer.

Frågan om underentreprenörernas och underleverantörernas ställning behandlades under SHIO:s kongress i Falun den 4—5 juni 1973. Till detta yttrande bifogas två motioner till kongressen i ärendet och SHIO:s överstyrelses yttrande över dessa motioner, som antogs av kongressen som dess beslut (*se Bihang 1—3*).

De i medlemsförslaget framförda åtgärderna framstår enligt SHIO:s uppfattning som väl motiverade. En förstärkning av underentreprenörers skydd vid konkurs är synnerligen angelägen.

Organisationen hemställer sålunda att rådet antar ifrågavarande medlemsförslag.

SHIO har studerat underentreprenörernas ställning vid konkurser under ett flertal år och kan, såvitt rådet finner det önskvärt, bidra med ytterligare synpunkter.

Stockholm den 21 juni 1973

Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO)

Hans Grundström

Carl Holm

BIHANG 1

Motion till SHIO:s kongress i Falun den 4—5 juni 1973 beträffande skydd för underleverantörsfordringar

SHIO:s kongresser och andra organ har under 1940-, 1950- och 1960-talen fortlöpande sysslat med den till synes olösliga frågan om skydd för underleverantörers fordringar vid konkurs. Härvid har helt naturligt intresset i första hand ägnats underleverantörerna inom byggnadsbranschen. Underleverantörssystemet har emellertid under senaste decenniet i ökande utsträckning tillämpats även inom andra branscher och kommer enligt samstämmiga uttalanden att för framtiden — som en följd av industrins struktumvandling — bli ett naturligt sätt för avsättning av de mindre och specialiserade industriföretagens tillverkningar.

Lågkonjunkturen under de senaste åren och det därunder ökade antalet konkurser har på olika sätt understrukit de risker som underleverantörskapet innebär i ekonomiskt avseende för de företag som uppträder som underleverantörer. Den eventuella behållningen i ett konkursbo räcker i de flesta fall icke ens till för att täcka de prioriterade fordringarna och räcker under inga förhållanden till för att täcka de oprioriterade fordringarna från material- och underleverantörer. Sådana erfarenheter har bl. a. bokbinderiföretagen gjort såsom underleverantörer till konkursföretag. Det upplevs i en sådan situation som otillfredsställande att skattemyndigheterna, som genom försummade skatteinbetalningar först kan observera tecken på ett företags ekonomiska obestånd, skall äga förmånsrätt för sina, kanske under flera år ackumulerade skattefordringar. Dessa myndigheter borde många gånger genom ett

tidigare ingripande ha kunnat dels begränsa skattefordringarnas tillväxt och dels underlätta underleverantörernas kreditbedömning genom att gjorda ingripanden bekantgöres på sedvanligt sätt.

Med återopande av vad ovan sagts hemställer vi att kongressen uppdrar åt överstyrelsen att utreda och om så befinnes lämpligt vidtaga åtgärder för

att — till förmån för de oprioriterade fordringarna i en konkurs — begränsa förmånsrätten för övriga med leverantörsfordringar jämfärliga fordringar, exempelvis skattefordringar,

att skattemyndigheterna ålägges att snabbare vidtaga de indrivningsåtgärder som erfordras för att begränsa skattefordringarnas ökning, samt

att sådana ändringar vidtages på konkurs- och utsökningslagstiftningens område, som erfordras för att öka skyddet för underleverantörernas fordringar.

Stockholm i februari 1973

Sveriges bokbinderiidkareförening

Per Gålmark

Lars Wahlström

BIHANG 2

Motion till SHIO:s kongress i Falun den 4—5 juni 1973 beträffande konkurslagstiftningen

Delegationen för de mindre och medelstora företagen, med planeringschef Erik Pettersson som ordförande, publicerade under 1972 undersökningen "Konkurs och ackord — en studie av insolventa företag". Av nämnda undersökning framgick det, att antalet företagskonkurser ökat under senare hälften av 1960-talet och att det under femårsperioden 1966—1970 gick totalt 6 673 företag i konkurs.

Efter år 1970 har nedläggningarna och konkurserna varit lavinartade och ökningen synes bara fortsätta. År 1971 var konkurserna uppe i 2 714 och år 1972 gick totalt 3 070 företag i konkurs.

Det är givetvis mycket beklagligt att så många företag måste lägga ned sin verksamhet, men samtidigt kan man i dag icke bortse ifrån att en mycket stor procent av dessa konkurser beror på att allt fler "diversearbetsgivare" kommit in på arbetsmarknaden och därmed också pressat priserna så mycket, att etablerade och seriösa företag icke längre har någon möjlighet att konkurrera.

Vad beror det då på att väl etablerade företag icke kan hänga med i den nuvarande konkurrensen? Enligt Stockholms läns hantverks- och industridistrikts uppfattning beror detta till stor del på, att det övervägande antalet av dessa s. k. "diversearbetsgivare" icke betalar in erforderliga skatter, sociala avgifter m. m., som etablerade företag måste göra och som de även måste ta med i sina anbudsberäkningar. Efter något år kommer emellertid myndigheterna fram till att dessa s. k. "diversearbetsgivare" icke fullgör sina skyldigheter och konkurserna är då oundvikliga. Ett nytt företag startas emellertid en kort tid därefter, som många gånger har samma företagsledare.

Genom att denna tendens synes öka i omfattning blir slutsatsen den, att det många gånger är alltför lätt att bli egen företagare. Som exempel kan nämnas, att det under en 18-månadersperiod 1971/1972 och trots konjunktursvårigheterna tillkom mer än 838 nya företag inom byggbranschen enbart inom storstockholmsområdet. Många av dessa s. k. "diversearbetsgivare" hade ingen ansvarig arbetsledare, som hade den minsta kännedom om branschen eller de lagar och förordningar som existerade. Liknande tendenser förekommer också inom vissa andra branscher.

När konkurserna sker så är löner och skatter prioriterade. Men tyvärr inte de fordringar som eventuella underleverantörer har gentemot konkursboet. Detta anser vi från Stockholms läns hantverks- och industridistrikt som mycket otillfredsställande, enär både löntagaren och underleverantören har tillfört konkursboet värden, som vederbörande företag utnyttjat och i många fall också erhållit betalt för.

Kreditinrättningar, leverantörer m. fl. försöker givetvis bevaka det konkursbo, där fordringarna finns. Detta är med gällande lagstiftning en rätt svår uppgift och leder ofta till ett otillfredsställande resultat för fordringsägarna.

Kraftåtgärder måste vidtas för att komma till rätta med den nu gällande lagstiftningen och vi från Stockholms läns hantverks- och industridistrikt anser att ett minimikrav måste vara, att underleverantörernas del — som avser de anställda och den egna arbetsinsatsen — skall prioriteras i samma omfattning som andra förmånsrätter i den s. k. förmånsrättsförordningen.

Stockholms läns hantverks- och industridistrikt hemställer därför

att kongressen uppdrar åt överstyrelsen och kansliet att begära en departementsutredning, där underleverantörernas problem beaktas, och att en tillfredsställande bevakning kan ske av fordringsägarna samtidigt som nya regler utarbetas så att skatter, avgifter etc. inbetalas enligt förordningarna av alla företag — även nybildade.

Stockholm den 23 januari 1973

Stockholms läns hantverks- och industridistrikt

Chr. Hammarlund

Ordförande

BIHANG 3

SHIO:s överstyrelses yttrande över motionerna (Bihang 1 och 2)

Överstyrelsens yttrande:

Frågan angående skydd för underleverantörer är en juridiskt utomordentligt besvärlig fråga, som tidigare varit föremål för behandling vid SHIO:s kongresser bl. a. 1947, 1949, 1958 och 1970.

Beträffande ärendets tidigare behandling vill överstyrelsen erinra om det förslag till avtal mellan byggherre och entreprenör, som kongressen antog 1958. Med tillhjälp av det aktuella formuläret har underentreprenörer möjlighet att i viss mån gardera sig i samband med konkurser, därigenom att underentreprenören — med byggherrens godkän-

nande — får rätt att direkt hos långivaren lyfta ersättning i förhållande till sin underentreprenad.

Efter ärendets behandling vid kongressen 1958 tillsatte SHIO samma höst en kommitté för att utreda frågan om underentreprenörers ställning. I kommittén ingick representanter för byggnadshantverksyrkena och en advokat, tillika ordförande i ett av förbunden, engagerades som sekreterare.

Utredningen arbetade fram till 1961. Kommittén konstaterade därvid sammanfattningsvis, att den ansåg att det inte fanns några möjligheter att få till stånd en lagstiftning till skydd för underentreprenörers fordringar i händelse av en huvudentreprenörs konkurs. Kommittén rekommenderade medlemmarna

att i varje särskilt fall noga bedöma affärsrisken och hellre släppa en affär än att okritiskt engagera sig,

att leverera materialier under äganderättsförbehåll,

att inhämta kreditupplysningar och överväga tecknandet av kreditförsäkring,

att då så i särskilda fall befinner sig nödvändigt kräva säkerhet genom s. k. transport av fordran, d. v. s. i enlighet med det ovan nämnda formuläret.

Kommittén rekommenderade vidare SHIO att undersöka möjligheterna att sammanställa vissa gemensamma leveransbestämmelser för branschförbunden.

Senare har undersökts bl. a. vilka möjligheter det finns att till svensk lagstiftning överföra det s. k. licitationsförfarandet, som finns bl. a. i den danska lagstiftningen. Framställningarna i denna riktning har dock inte medfört något resultat.

1970 års kongress konstaterade, att det föreligger en betydande likhet mellan de fordringar som löntagare respektive underentreprenörer har på ett konkursbo. Bägge har genom arbete tillfört konkursboet värden. Mot denna bakgrund fann 1970 års kongress det otillfredsställande att underentreprenörernas trygghetsproblem lämnats obeaktade i lagstiftningen. Ett minimikrav måste vara att åtminstone skydda den del av entreprenörens fordringar, som avser anställdas och egnas arbetsinsats. Detta borde enligt kongressen kunna ske genom en utvidgning av tillämpningsområdet på den offentliga lönegarantin.

I skrivelse 1970 till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet anförde SHIO bl. a. att, om löneskydd vid konkurs införes, skyddet skall omfatta även företagare på samma villkor som gäller för arbetstagare. Noteras kan dock att SHIO icke fick gehör för sina synpunkter.

Såsom framgår av ärendets behandling har regeringen visat ett minimalt intresse för de i och för sig berättigade krav, som SHIO anförde. Mot denna bakgrund har andra åtgärder vidtagits. Sålunda har en kommitté inom näringslivet med SHIO som en av huvudintressenterna utarbetat förslag till allmänna leveransbestämmelser för underentreprenörer avsedda att bli gemensamma för så många underleverantörsbranscher som möjligt.

I det nu föreliggande förslaget till allmänna bestämmelser för underentreprenader, AFU 73, noteras bl. a. på det ekonomiska området att betalningsplan skall föreligga och att entreprenör, om betalningsplan icke finnes, äger att i mån av utfört arbete erhålla delbetalning av kontraktssumman med belopp utgörande minst 90 procent av värdet av utförda kontraktarbeten.

Vidare kan nämnas att beställaren skall, enligt förslaget, om så begäres för sitt åtagande ställa säkerhet för ett belopp om 20 procent av kontraktssumman intill dess beställaren erlagt betalning. Genom denna typ av överenskommelse inom näringslivet synes möjlighet föreligga att i varje fall delvis tillgodose motionärernas yrkanden.

Sveriges bokbinderiidkareförening har i sin motion i samma ärende påpekat den ökade utbredningen av underleverantörssystemet även i branscher utanför byggnadssidan, som i första hand varit aktuell när dessa frågor tidigare behandlats.

Enligt överstyrelsens uppfattning torde små möjligheter för närvarande finnas att åstadkomma någon förändring beträffande den s. k. förmånsrättsordningen i konkurslagstiftningen. Frågan beträffande förändringar kommer dock, trots detta, att tagas upp med justitiedepartementet.

Bokbinderiidkareföreningen har i sin motion föreslagit att skattemyndigheterna skulle åläggas att snabbare vidtaga de indrivningsåtgärder, som erfordras. Organisationen har noterat att vid flera konkurser skattefordringarna har varit upptagna med till synes orimliga belopp. Enligt överstyrelsens uppfattning bör kronofogdarna — vilket sker i viss utsträckning — generellt medverka till att en amorteringsplan uppgöres i syfte att avveckla de skatteskulder vederbörande företag ådragit sig.

Överstyrelsen delar helt Stockholms läns hantverks- och industridistrikts mening att alla företag — även nybildade — skall inbetala skatter, avgifter etc. enligt förordningarna. Företag, såväl huvudentreprenörs- som underentreprenörsföretag, bör kunna åstadkomma jämnare betalningsförhållanden genom att i de kontrakt eller avtal, som träffas om betalningsförhållandena, stipulerar att betalning skall erläggas enligt vissa regler, t. ex. 25 procent vid arbetets igångsättning, 50 procent när arbetet är genomfört till hälften och resterande 25 procent när arbetet är helt avslutat och godkänt av bägge parter. Om dylika avtal kan träffas och följas skulle man i flertalet branscher kunna undvika de ekonomiska katastrofer, som kan uppstå i samband med oväntade konkurser.

Överstyrelsen hemställer

att kongressen måtte uppdraga åt överstyrelsen att med justitiedepartementet taga upp frågan om förmånsrättsförordningen i syfte att jämställa underleverantörers fordringar med skattefordringar samt att med finansdepartementet taga upp frågan om skattemyndigheternas rutiner beträffande skattefordringar.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Vid Nordiska rådets session år 1971 antogs en rekommendation, enligt vilken medlemsländernas regeringar anmodades att vidta åtgärder för genomförande av ett tillfredsställande garantisystem för tryggande av arbetstagares löner vid konkurs. Av de nordiska länderna trädde i Sverige en lag om statlig lönegaranti vid konkurs i kraft redan vid ingången av år 1971, d. v. s. innan Nordiska rådets rekommendation tillkom.

De i Norden utarbetade löneskyddslagarna berör enbart arbetstagare och lämnar således underentreprenörerna, som vanligen är egna företagare, icke något skydd vid huvudentreprenörs konkurs.

Det framhålles i medlemsförslaget att underentreprenörernas ställning i allmänhet är nära förbunden med huvudentreprenörens. På grund härav ställs underentreprenören inför många olika svårigheter vid huvudentreprenörens konkurs.

I förslaget hemställes att Nordiska rådet skall rekommendera regeringarna att vidta åtgärder för att trygga underentreprenörers ställning vid huvudentreprenörs konkurs. Enligt motionärens uppfattning äger frågeställningen stor aktualitet i nordiskt hänseende mot bakgrund av den ständigt växande ekonomiska aktiviteten mellan de nordiska länderna, vilket bland annat tar sig uttryck i talrika underleverantörs- och -entreprenörsförhållanden över gränserna.

TCO kan för sin del ej finna att skäl föreligger för att ge underentreprenörs fordringar samma rätt som arbetstagares fordringar vid konkurs. De sociala skäl som kan åberopas beträffande arbetstagares lönefordringar i konkurs kan enligt TCO:s mening ej åberopas här. TCO avstyrker därför medlemsförslaget.

Stockholm den 18 juni 1973

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Gösta Eklund

Landsorganisationen i Sverige:

— — — LO har rörande detta förslag erhållit yttrande från Svenska bleck- och plåtslagareförbundet, Svenska byggnadsarbetareförbundet, Svenska elektrikerförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, Svenska metallindustriarbetareförbundet, Svenska målareförbundet och Svenska skogsarbetareförbundet, vilka yttranden bifogas (*se nedan*).

Med stöd av de värderingar och uppfattningar som kommer till uttryck i nämnda förbunds yttranden och med särskild hänvisning till vad Svenska byggnadsarbetareförbundet anfört, vill LO klart uttala att organisationen avstyrker förslaget.

Stockholm den 25 juni 1973

Landsorganisationen i Sverige

Arne Geijer

Bo Ericson

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund:

— — — Organisationerna avstyrker förslaget bl. a. med beaktande av följande förhållanden.

Underentreprenörer torde ej generellt vara i behov av socialt skydd med hänsyn till risken för utebliven betalning vid beställares konkurs i vidare omfattning än näringsidkare i allmänhet. Naturligtvis är många underentreprenörer — liksom andra näringsidkare — småföretagare, men lika ofta förekommer, att underentreprenör och beställarföretag är av ungefär samma storlek. Ävenså förekommer, att storföretag levererar insatsvaror och komponenter till mindre företag. Att dra någon klar gräns mellan socialt skyddsvärda underentreprenörer och övriga företag, som är fordringsägare i konkurs, är ej möjligt.

Vidare synes det knappast möjligt att klart avgränsa underentreprenad från vissa andra avtalstyper.

Medlemsförslaget innehåller ej några uppgifter om vilka konkreta lösningar som förslagsställarna skulle anse lämpliga. För svenskt vidkommande synes det emellertid omotiverat att för närvarande vidtaga ändringar i den nyligen antagna förmånsrättslagen. Att i analogi med reglerna om statlig lönegaranti i konkurs genomföra regler om ersättning av offentliga medel till underentreprenörer, som gör förluster i beställares konkurs, synes ej heller påkallat.

Stockholm den 25 juni 1973

Svenska arbetsgivareföreningen

Sveriges industriförbund

Curt-Steffan Giesecke

Lennart Körner

Åke Carlhammar

Anders Malmén

Svenska bleck- och plåtslagareförbundet:

De problemställningar som framförs av förslagsställarna är såvitt vi kan finna ej överförbara till byggnadsplåtslageribranschen. Visserligen arbetar en stor del av vår medlemskår vid förhållandevis små företag med inte alltid så hög stabilitet, men steget är ändå långt till att företaget kommer på obestånd till följd av att huvudentreprenören går i konkurs.

De företag som arbetar inom byggnadsplåtslageribranschen har oftast mer än ett arbetsobjekt pågående och företagets verksamhet är således inte direkt beroende av om betalningarna inställes på grund av en huvudentreprenörs konkurs.

Däremot är det säkert riktigt som förslagsställarna pekar på att till exempel ägarna av vissa redskap, såsom traktorer, grävmaskiner, cater-

pillars, kan få besvärligheter om deras arbetstillfällen försvinner och betalningarna för utfört arbete uteblir.

Trots att vi accepterar den fria företagsamheten måste väl ändå kravet på underentreprenörs soliditet kunna ställas så högt att en eventuell konkurs för huvudentreprenör (arbetsgivare till underentreprenör) inte skall få till följd att underentreprenör ej kan uppfylla sina betalningsskyldigheter.

Vår uppfattning är att varje lagstiftning som leder till att en underentreprenörs fordringar i en huvudentreprenörs konkurs alltid kan garanteras, ytterligare är ett sätt att stödja småföretagare (ensamföretagare), vilket på längre sikt minskar löntagarnas möjligheter till full sysselsättning.

Vi är således negativa till förslaget, då det saknar ett väsentligt inslag, nämligen etableringskontroll av ifrågavarande företag. Först med sistnämnda komponent införd är förslaget värt att diskutera från vår synpunkt.

Stockholm den 17 maj 1973

Svenska bleck- och plåtslagareförbundet

Göran Berglund

Svenska byggnadsarbetareförbundet:

Enligt förbundets mening är förslagets utgångspunkt felaktig, eftersom det gäller att skydda företag (underentreprenörer), som egentligen är arbetstagare (arbetsentreprenörer). De som har vad förslagsställarna kallar arbetsackord skyddar bäst sina rättigheter genom att arbeta under rena anställningsförhållanden, där arbetsmarknadens avtal äger tillämpning.

Det har förekommit en utveckling i Sverige under senare tid som härvid måste beaktas.

De allt större sysselsättningsproblemen i byggnadsindustrin har föranlett ett med ökade svårigheter allt större antal byggnadsarbetare att avstå från avtalsenliga löne- och anställningsvillkor genom att uppträda som egna företagare. Tillvägagångssättet är en metod att sälja sin arbetsinsats till avsevärt nedsatt pris. Arbetsgivaren får "rabatt" på arbetet, ofta uppgående till sociala avgifter och kostnader för försäkringar och trygghetsgarantier av olika slag.

Den ekonomiska vinst arbetsgivaren härvid gör är av betydande storleksordning, medan arbetstagaren (i sin skepnad av egen företagare) oftast endast erhåller en mindre del, om ens något av denna ekonomiska vinst. Däremot utsätter han sig och sin eventuella familj för stora risker ekonomiskt och långsiktigt på grund av att han avstår från alla trygg-

hetsgarantier och sociala förmåner. Dessutom ikläder han sig ytterligare ekonomiska risker i och med att han påtar sig ett företagaransvar. Oftast är han inte medveten om vilka skyldigheter han har gentemot beställaren, för det fall tvist skulle uppstå beträffande fel eller brist eller skada på utfört arbete.

Under 1960-talet har vidare antalet konkurser i byggnadsindustrin nästan tiodubblats, från 84 år 1960 till 723 år 1971, dock utan att antalet småföretag — med 2 till 10 anställda — minskat. Tvärtom har de ökat från 2 500 år 1965 till 3 000 år 1970. Den höga konkursfrekvensen beror på att en del mindre seriösa småföretag funnit det lönsamt att bedra samhället och de anställda på skatter, sociala avgifter, löner, semestermedel och försäkringsförmåner.

Ett studium av dessa företagares uppträdande ger vid handen att de aldrig haft för avsikt att uppfylla sina förpliktelser och åtaganden gentemot samhället och de anställda. Ofta inträffar såväl etablering som konkurs mellan två skatteinbetalningsterminer. Deras uppträdande och lönsamhet för företagaren möjliggöres av dels den statliga lönegarantin vid konkurs, dels att de satsar beställarens och inte sina egna pengar i nya arbeten.

Förbundet är av den bestämda uppfattningen, att åtgärder måste vidtas för att skydda samhället och de anställda från företagsetableringar, vars syfte är att undgå att uppfylla förpliktelser gentemot samhället och de anställda samt kringgå lagstiftning och avtal om sociala rättigheter och trygghetsgarantier.

Det socialdemokratiska partiet och Landsorganisationens näringspolitiska arbetsgrupp har också uppmärksammat dessa problem i sin rapport till 1972 års socialdemokratiska partikongress. I rapporten, vilken av kongressen antagits som handlingsprogram för de närmaste årens näringspolitiska reformarbete, anförs under rubriken "Företagens sociala ansvar vid etablering och nedläggning" bl. a.:

Etableringen av företag har många positiva effekter — bl. a. från arbetsmarknadspolitisk synpunkt. Det kan därför enligt arbetsgruppens mening inte bli fråga om att förhindra nyetablering inom någon bransch. Arbetsgruppen förordar däremot att samhället och de anställda tillförsäkras rimliga garantier för att nyetablerade företag har möjligheter att uppfylla sina förpliktelser gentemot samhället och de anställda.

Goda skäl föreligger enligt gruppens mening för att göra en översyn av de möjligheter, som kan föreligga för att förebygga att företag startas av personer, som inte känner till förhållandena inom den bransch, där de etablerar sig, inte besitter rimlig kompetens eller i vissa branscher uppenbarligen inte har möjlighet att fullgöra sina ekonomiska åtaganden för att säkerställa arbetstagarnas krav på trygghet för sin anställning.

Förbundet delar den näringspolitiska arbetsgruppens och den socialdemokratiska partikongressens uppfattning och krav på en översyn med

syfte att fastställa kompetens- och behörighetskrav vid företagsetableringar för att säkerställa företagarnas möjligheter att uppfylla sina förpliktelser och ekonomiska åtaganden gentemot samhället och de anställda.

Snarare än att i enlighet med ifrågavarande medlemsförslag likställa arbetsentreprenörens och andra underentreprenörers fordran vid konkurs med lönefordran anser förbundet att arbetsentreprenör skall arbeta under ett rent anställningsförhållande och därigenom uppnå den sociala och ekonomiska trygghet som kollektivavtalet ger.

I fråga om den tilltagande integrationen av den nordiska byggmarknaden anser förbundet att detta understryker behovet av ett auktorisationsförfarande för etablering av företag.

Förbundet vill i detta sammanhanget erinra om ett aktuellt franskt lagförslag enligt vilket "det är otillåtligt (brottsligt) att med förtjänst (i vinstsyfte) utöva en verksamhet utan behörighet."

Det är vidare enligt samma lagförslag "förbjudet att anlita den som under förebärande av vana eller yrkestitel ägnar sig åt denna olovliga hantverkssamhet".

Stockholm den 29 maj 1973

Svenska byggnadsarbetareförbundet

Knut Johansson

Ulf Asp

Svenska elektrikerförbundet:

Inom vårt verksamhetsområde förekommer underentreprenörssystemet i princip för installationsbranschens räkning och med hänsyn till att vi inom Sverige fått en lagstiftning som i viss mån skyddar våra medlemmars intressen vid konkurser är inte frågan direkt aktuell för oss. Dessutom har vi för installationsfackets vidkommande en konkursgaranti via vår semesterkassa som innebär att våra medlemmar har ett visst skydd även från denna institution.

Eftersom vi icke haft några egentliga problem med konkurser där våra medlemmar varit inblandade med hänsyn till att företaget uppträtt som underentreprenör, finner vi därför icke någon anledning att yttra oss i den berörda frågan. Med detta vill vi givetvis inte på något sätt motsätta oss om man genom åtgärder via Nordiska rådet ytterligare kan trygga de anställdas förhållanden vid konkurser.

Stockholm den 15 maj 1973

Svenska elektrikerförbundet

Stanley Jämtsved

Anne Öberg

Svenska fabriksarbetareförbundet:

Förbundet har alltid varit av den uppfattningen att företagen i så stor utsträckning som möjligt skall utföra inom företaget förekommande arbeten med egen personal.

För att undvika det ekonomiska och sociala ansvar som medföljer att ha egen personal lägger företag i dag ut arbeten, som inte är av extraordinär natur, på entreprenörer. Detta är något som vi från förbundet inte kan acceptera och som vi på alla vis försöker förhindra, eftersom det utgör ett hot för våra medlemmars anställningstrygghet.

Det förslag som här presenteras innebär att entreprenadverksamheten kan bli ännu mer förekommande, vilket vi inte kan acceptera, varför vi på det bestämdaste avvisar förslaget i fråga.

Stockholm den 22 maj 1973

Svenska fabriksarbetareförbundet

Enar Ågren

Urban Wiklund

Svenska metallindustriarbetareförbundet:

Förbundets erfarenheter av entreprenadverksamhet vid företag inom förbundets avtalsområden är mindre goda. Därför vill förbundet inte biträda någon förändring som skulle kunna öka förekomsten av entreprenörer och underentreprenörer.

Genom att ge förmånsrätt åt underentreprenörer skulle tendensen inom vissa yrkeskategorier att bli "sin egen arbetsgivare" kunna öka. Företag skulle — med denna nya "förmån" — kunna locka en del av sina anställda att sluta sin anställning och fortsätta som underentreprenör. På så vis skulle företaget bli fritt en del förpliktelser. Underentreprenören — f. d. arbetstagaren — skulle bl. a. gå miste om nuvarande och kommande förbättrade anställningstrygghet.

Underentreprenören går även miste om andra sociala/ekonomiska förmåner som tillkommer arbetstagare enligt kollektivavtal.

Med anledning av vad som ovan anförts vill förbundet därför inte biträda det förslag som väckts vid Nordiska rådet.

Stockholm den 21 juni 1973

Svenska metallindustriarbetareförbundet

Sven Wehlin

Svenska målareförbundet:

En lagstiftning med åsyftad verkan bedöms av oss som olämplig.

Vi kan för närvarande endast erinra oss ett fall, där ett seriöst arbetande företag inom branschen, genom huvudentreprenörs konkurs, blev helt utslaget från marknaden.

Om underentreprenörs fordringar i en huvudentreprenörs konkurs alltid kan garanteras, skulle det kunna leda till en ytterligare ökning av en redan nu för hög förekomst av små företag.

Förslagsställarna nämner speciellt "de som har arbetsackord", hos oss benämnt arbetsentreprenad, en form av "företag", som avtalsparterna i Sverige numera synes vara helt ense om att de är överflödiga.

Redan den i Sverige gällande statliga lönegarantin har inneburit att mindre nogräknade företag kan hålla i gång längre tid än de eljest skulle ha kunnat.

Vi befarar således att en lagstiftning med av förslagsställarna åsyftad verkan skulle få negativa effekter för våra medlemmar, försvåra det fackliga arbetet och minska våra möjligheter att påverka branschens utveckling.

Stockholm den 7 juni 1973

Svenska målareförbundet
John Pettersson

Svenska skogsarbetareförbundet:

Först måste vi reda ut vad huvudentreprenör är. Inom vår bransch måste, enligt vår uppfattning, sådana entreprenadföretag, som åtar sig avverkningsuppdrag för skogsägare, skogsbolag eller staten, betraktas som huvudentreprenör. Underentreprenör blir då sådana som åtar sig transport- och avverkningsuppdrag med inlejd arbetskraft för huvudentreprenörs räkning.

Med den förutsättningen har vi ett ytterligare fåtal som kan betraktas som underentreprenör. Det mest vanliga är bara ett entreprenörsföretag, mellan skogs- och virkesägaren och den anställde där inte anställningen skett direkt hos skogs- eller virkesägaren.

Lagen om statlig lönegaranti vid konkurs (SFS 741/70) garanterar arbetstagarens fordran hos arbetsgivare som försatts i konkurs och, enligt vår uppfattning, föreligger inte, i varje fall inte för vår bransch, något behov av att utvidga nämnda lag att gälla även underentreprenörs rätt till garanti för fordringar vid huvudentreprenörs konkurs.

Gävle i juni 1973

Svenska skogsarbetareförbundet
Sven Andersson

Medlemsforslag

om inrättande av en patientombudsmannainstitution

(Väckt av Eric Carlsson, Ingemar Mundebo, Lars Lindeman, Anna-Lisa Nilsson, Matti Ruokola och Carl Olof Tallgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsforslaget

D a n m a r k

Indenrigsministeriet:

I denne anledning skal man meddele, at indenrigsministeriet ikke skal modsætte sig medlemsforslaget, men dog samtidig pege på, at det måske ville være hensigtsmæssigt at lade undersøgelsen omfatte også andre former for sikring af patienternes interesser end oprettelsen af en patientombudsmandsinstitution. Man henviser herved til vedlagte genpart af skrivelse af 28. august 1973 fra Folketingets ombudsmand til indenrigsministeriet (*se Bihang*).

Det bemærkes, at indenrigsministeriet forudsætter, at undersøgelsen vil omfatte muligheden for at give regler ikke alene i relation til patienter på sygehuse m. v., men også i relation til patienter hos praktiserende læger.

København, den 5. september 1973

P. m. v

E. b.

Niels Bentsen

Københavns magistrat:

I den anledning skal man meddele, at magistratens 2. afdeling for sit vedkommende intet vil have at indvende imod, at mulighederne for etablering af en patientombudsmandsinstitution tages op til undersøgelse. Man kan i øvrigt oplyse, at forslaget har været forelagt for forretningsudvalget i Københavns hospitalsvæsenes lægeråd, og at lægerådet ikke har bemærkninger hertil.

København, den 5. september 1973

Edel Saunte

V. B. Arendrup

Skrivelse till indenrigsministeriet i Danmark från Folketingets ombudsmand angående en patientombudsmannainstitution

Efter overvejelser på grundlag af dels sager, der har været forelagt mig, dels den senere tids almindelige offentlige debat om sager vedrørende lægebehandling, dels den drøftelse, jeg som bekendt har haft med formanden for Den almindelige danske lægeforening for kort tid siden, finder jeg under henvisning til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 11 og ombudsmandsinstruksens § 10, stk. 1 at burde rette henvendelse til indenrigsministeriet vedrørende behandlingen af klager over lægelig behandling.

Det må formentlig erkendes, at den offentlige debat i den senere tid har givet udtryk for og formentlig også bidraget til en svækkelse af tilliden dels til lægebehandlingen, dels til, at klager over lægebehandling bliver behandlet på betryggende måde. En sådan tillidssvækkelse er betænkelig, hvad enten den er begrundet eller ubegrundet.

En almindelig forvaltningsretligt orienteret vurdering af det nuværende system for behandling af klager over lægelig behandling må efter min mening føre til følgende betragtninger:

1. Der findes et overordentlig stort antal klagemuligheder, der rubricerer sig omkring sygehusejerne (almindelige kommunale og statslige forvaltningsmyndigheder som amtsråd, kommunalbestyrelser i visse primærkommuner, indenrigsministeriet, direktoratet for statshospitalerne og undervisningsministeriet), særlig lægeligt sagkyndige instanser (embedslæger, sundhedsstyrelsen og retslægerådet, hvortil kan føjes muligheden for at klage til indenrigsministeriet over embedslægernes og sundhedsstyrelsens sagsbehandling), strafferetsplejens organer (politi, anklagemyndighed, domstole), Den almindelige danske lægeforening og organer herunder, samt den offentlige sygesikring i det omfang, denne overtager klagefunktioner, der tidligere er udøvet af sygekasserne. Hertil kommer muligheden for at indgive klage til ombudsmanden.

2. De funktioner, de forskellige klageinstanser kan udøve, overlapper til dels hinanden.

3. Der findes mig bekendt ingen nærmere regler, der præciserer funktionsdelingen mellem de forskellige organer, der kommer i betragtning eller sagsgangen organerne imellem.

De tre ovennævnte forhold bevirker, at systemet næppe kan virke som en rational administration for klagebehandling, at der kan opstå usikkerhed med hensyn til hvilke skridt, den enkelte myndighed bør tage på et bestemt stadium af en sag, hvilket kan indebære en risiko for, at undersøgelser ikke gennemføres med fornøden hurtighed og effektivitet, og at der kan foreligge en usikkerhed hos patienter og tidligere patienter om, til hvilken myndighed de bør indgive en klage.

Det skal tilføjes, at den ovenfor beskrevne organisation af klageordningen har refleksvirkninger med hensyn til ombudsmandens klagebehandling. Jeg siger herved dels til ombudsmandslovens begrænsning vedrørende ombudsmandens kompetence i forhold til kommunale myndigheder, dels til, at ombudsmandens klagebehandling i alminde-

lighed forudsætter, at øvrige klagemuligheder er udtømt; at ombudsmanden i intet tilfælde kan foretage vurderinger, der forudsætter en lægelig sagkundskab, er en selvfølge.

Jeg skal bemærke, at en del af den kritik, der har været fremført mod den nuværende klagebehandling, giver grundlag for den vurdering, at det ville være ønskeligt, om klagebehandling vedrørende lægelige fejl skete i et tættere — mere direkte — samarbejde mellem lægelig og juridisk sagkundskab, og således at den sidstnævnte sagkundskab dermed fik en mere fremtædende placering.

I den offentlige debat om behandling af klager over lægelig behandling har der været rejst spørgsmål om etablering af en særlig ombudsmand for sådanne klager og om udvidelse af den nuværende ombudsmandsinstitutions opgaver på dette område. Jeg finder ikke på nuværende tidspunkt at burde give udtryk for nogen endelig stillingtagen til disse spørgsmål, men skal dog pege på, at der til etablering af sådanne ordninger knytter sig meget væsentlige principielle problemer såvel ud fra almindelige forvaltningsretlige synspunkter som ud fra synspunkter på ombudsmandsinstitutionens rolle i forhold til forvaltningen.

Ud fra de ovenfor anførte synspunkter finder jeg at burde henstille til indenrigsministeriets overvejelse at nedsætte et udvalg med den opgave at udarbejde forslag om, hvorledes behandlingen af patienters klager over lægers (og formentlig også andre medicinalpersoners) behandling bør tilrettelægges, og herunder overveje en forenkling af klageordningen og en klargørelse af denne gennem mere præcise regler om funktionsdelingen mellem de organer, der kommer i betragtning, og om sagsbehandlingsmåden.

Jeg har gjort Folketingets retsudvalg bekendt med denne skrivelse.

København, den 28. august 1973

Nordskov Nielsen

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 9 maj 1973 forklarat at man ej ønsker avgiva yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Frederiksberg kommunalbestyrelse:

I denne anledning skal man meddele, at kommunalbestyrelsen ikke mener, at der her i landet er noget særligt behov for den foreslåede ombudsmandsinstitution under hensyn til de muligheder, der allerede eksisterer for at klage — f.eks. til folketingets ombudsmand — over eventuelt ukorrekt behandling. Man tillader sig at henvise til den tilsvarende udtalelse fra Amtsrådsforeningen i Danmark.

Frederiksberg, den 31. oktober 1973

A. Stehr Johansen

Knud Pinborg

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen ikke mener, at der er behov for oprettelse af en patientombudsmandsinstitution, hvorfor man ikke kan anbefale forslaget.

København, den 2. november 1973

P. f. v.

E. b.

Johanne Louise Dithmer

Den almindelige danske lægeforening, hovedbestyrelsen:

I denne anledning skal hovedbestyrelsen bemærke, at man forstår forslaget således, at det alene tager sigte på en forstærkning af patientens retssikkerhed og opnåelse af større tryghed under sygehusophold. Der er således alene tale om en støtte til patienter i forbindelse med indlæggelse på sygehus, medens den primære lægetjeneste falder udenfor. Forslaget har hermed en begrænset karakter i forhold til de i medlemsforslaget omtalte overvejelser om en videregående støtte til patienter.

Selv med denne begrænsning vil hovedbestyrelsen kunne anbefale, at mulighederne for at skabe større tryghed i behandlingssituationen overvejes, idet hovedbestyrelsen skal tilføje, at man ikke på nuværende tidspunkt mener at kunne tage stilling til, om disse overvejelser kan eller bør føre til ensartede regler eller bestemmelser i alle de nordiske lande.

Hovedbestyrelsen vil dog gerne tilføje, at der i Danmark er stigende bestræbelser på at informere patienterne så godt som muligt, såvel under indlæggelse på sygehus som ved udskrivningen. Dette udelukker dog ikke, at der kan være behov for en patientombudsmand ikke alene til støtte i tilfælde, hvor patienten føler, at informationen har været utilfredsstillende, men tillige hvor patienten mener sig fejlbehandlet under indlæggelsen.

En sådan institution vil formentlig kunne medvirke til, at klageren — efter at klagen har været forelagt sygehuset, Sundhedsstyrelsen og eventuelt Retslægerådet — vil føle sig objektivt vejledet af den rådgivning, patientombudsmanden vil kunne give ham på det således tilvejebragte grundlag.

København, den 23. maj 1973

Jørgen Fog

Bendt Sørensen

Dansk Sygeplejeråd:

Efter gennemgang af forslaget kan vi meddele, at Dansk Sygeplejeråd støtter rekommandationen om at undersøge mulighederne for at udarbejde ensartede regler for oprettelse af en patientombudsmandsinstitution i hvert af de nordiske lande.

København, den 23. juli 1973

For Dansk Sygeplejeråd

Kirsten Stallknecht

Formand

Erik Munch

Direktør

Danske Patienters Landsforening:

Foreningen støtter på det kraftigste det fremsatte forslag med tilføjende, at det af hensyn til den tillid som en patientombudsmand gerne skulle nyde i befolkningen bør sikres, at ombudsmanden er absolut uafhængig af de respektive sygdomsbehandlere, og at lægeforeningen ikke får nogen som helst indflydelse på valget af ombudsmand. Man ville derimod anse det for nærliggende, om patientorganisationer fik indstillingsret.

København, den 29. august 1973

Niels Heilbuth

Formand

Finland**Social- och hälsovårdsministeriet¹:**

I medlemsförslaget har den avsedda patientombudsmannainstitutionens karaktär inte skisserats helt entydigt. Ministeriet har emellertid i sitt nedanstående yttrande gått ut från att förslaget avser en centraliserad riksomfattande institution och inte vid olika sjukhus inrättade patientombudsmannatjänster.

Inrättandet av en patientombudsmannainstitution i samtliga nordiska länder kan anses som nödigt, emedan det med ökningen av sjukvårds-

¹ Yttrandet översatt från finska.

anstalternas antal och av sjukhusens storlek kan bli svårare att bevaka patientens intressen och att säkerställa hans rättsskydd i samband med sjukvård. Vid planläggningen borde man beakta de vid sjukhus redan för närvarande verksamma socialsköterskornas betydelse i synnerhet såsom klarläggare av i medlemsförslaget nämnda personliga och ekonomiska problem.

Då frågan om patientombudsmannainstitution är aktuell samtidigt i samtliga nordiska länder, är det motiverat att undersöka möjligheterna att uppgöra enhetliga regler om inrättandet av en patientombudsmannainstitution i varje nordiskt land.

Helsingfors den 17 augusti 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Sekreterare för
internationella
ärenden

Sairaalliiitto — Sjukhusförbundet:

Enligt Sjukhusförbundets uppfattning är de synpunkter som framföres i förslaget för en förbättring av kommunikationerna mellan patienter och vårdpersonal, en ökning av informationen samt patientens rättsskydd värda att beaktas. Till patientens grundrättigheter hör att erhålla tillräcklig information angående sin sjukdom i en begriplig form. Vidare bör patienten tillsäkras en arrangerad och tydlig möjlighet att få ett eventuellt misstag som gjorts i behandlingen eller i vården, det oaktat misstaget i verkligheten förkommit eller inte, opartiskt undersökt. Då missförhållanden som i dag är rådande i dessa hänseenden är svåra att bestrida. Till en del, möjligen till huvuddelen kan missförhållandena avhjälpas genom en ökning och förändring av utbildningen. Utbildning och information som riktas mot patienten har i detta hänseende en betydelse som kan anses vara viktig. Utvecklandet av rättsskyddssystemet kan sättas i gång på flera alternativa sätt. Det anses dock inte vara ändamålsenligt att göra ett noggrannare utkast i detta skede.

Sjukhusförbundet vill framhäva att patienter, sjukhus och vårdpersonal bör inte betraktas som motparter för varandra. Sjukhusförbundet anser en dylik tankebildning rent av skadlig. Det ligger i allmänt intresse att försöka avlägsna missförhållandena.

Sjukhusförbundet understöder det gjorda förslaget, om än anser det möjligt att avhjälpa brister genom ett annat förfarande än grundandet

av en ny institution. Sjukhusförbundet hoppas att när saken skall vidare behandlas kunna framföra sin synpunkt noggrannare.

Helsingfors den 13 september 1973

Sjukhusförbundet

Heikki Simola

Direktör

Helge Lundell

Jurist

Finlands läkarförbund¹:

Hittills har det varit en allmän uppfattning, att det är läkarens och den övriga vårdpersonalens skyldighet att verka som sin patients förtroendeperson. Således representerar det planerade patientombudsmannasystemet ett inom våra förhållanden nytt sätt att närma sig förhållandena mellan patienten och vårdpersonalen. Redan för närvarande kompliceras förhållandena av en rad faktorer, som är förenade med sjukhusorganisationens tillväxt och med medicinens specialisering. Både sjukhusorganisationens komplicering och medicinens specialisering utgör en fortgående process, som i allt högre grad är ägnat att komplicera förhållandena mellan patienten och läkaren.

Olika ansvarsfrågor har på sistone varit föremål för ökande diskussion. Diskussionen som uppstått om ansvarsfrågor ansluter sig till diskussionen om patientens och vårdpersonalens rättsskydd. Den nu igångsatta diskussionen om patientombudsmannasystemets ändamål kan också ses på två sätt:

- a) Som en strävan att förbättra kommunikationen mellan patienten och vårdpersonalen;
- b) Som en strävan att öka både patientens och vårdpersonalens rättsskydd.

Dessa båda angivna strävanden är i och för sig goda och rätta. Emellertid borde man i utvecklandet av dessa målsättningar gå ut från en helhetsinriktad bas. Den föreslagna patientombudsmannainstitutionen är en lösningsmodell för patientkommunikationens och rättsskyddets problem. I Nordiska rådets betänkande har man emellertid — kanske beroende på olika förhållanden i de nordiska länderna — inte betraktat patientkommunikationens och rättsskyddets frågor från en tillräckligt helhetsinriktad synvinkel. Frågan om kommunikation och rättsskydd kan inte avgöras enbart med hjälp av en patientombudsmanordning, åtminstone inte innan patientombudsmannainstitutionens ställning och uppgifter preciserats och den allmänna lagstiftningen beträffande ansvarighetsfrågor klarlagts.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Finlands läkarförbund motsätter sig inte inrättandet av en patientombudsmannainstitution i vårt land, varvid institutionen emellertid bör ses endast som en detalj i ett fält som fordrar en betydligt mera omfattande lösning. Finlands läkarförbund betonar också att, när man alldeles riktigt försöker precisera patientens rättsskydd, man samtidigt borde försöka precisera även vårdpersonalens rättsskydd. Frågorna om vårdpersonalens ansvar och vårdpersonalens rättsskydd borde alltså inte ses som frågor oavhängiga från patientens rättsskydd, utan man borde sträva till att behandla dessa frågor samtidigt.

Så föreslår Finlands läkarförbund, att patientombudsmannainstitutionen inrättas såsom ett speciellt riksorgan, vars uppgift vore att informera både patienterna och vårdpersonalen rörande frågor beträffande deras rättigheter och skyldigheter. Redan för närvarande finns det organ, vilkas speciella uppgift är att behandla egentliga klagomål. Det förefaller emellertid uppenbart, att många av dessa klagomål är frågor som man skulle kunna klarlägga medels saklig informationsverksamhet.

Sålunda skulle en dylik institution såsom ett oavhängigt informationsorgan då neutralt kunna både med patienterna och med vårdpersonalen diskutera dessas problem, emedan institutionen inte skulle ha något egentligt juridiskt behandlingsansvar för sakerna. Institutionen skulle då kunna genom olika utredningar och intervjuer fästa de egentliga myndigheternas uppmärksamhet som är ansvariga för sakerna, på de organisatoriska problem och ansvarsproblem, vilka utan tvivel förekommer i vårt hälsovårdssystem.

Som en annan lösningsmodell betonar Finlands läkarförbund i synnerhet utbildningens betydelse. Alla vid hälsovårdsanstalter verksamma personalgrupper borde kunna verka som "patientombudsmän" för patienterna. Finlands läkarförbund har också för sin del strävat och kommer fortfarande att sträva till att ge sin aktiva insats till denna sak genom att företaga olika utredningar och undersökningar om patienternas åsikter och inställningar och genom att till skolmyndigheternas kännedom uppställa olika målsättningsprogram för utbildningen, genom vilka läkarna skulle kunna undervisas i en alltmer positiv och patientorienterad inställning.

Finlands läkarförbund anser, att inrättandet av en patientombudsmannainstitution som en lösryckt enhet inte ger problemen med kommunikation, rättsskydd och ansvar inom hälsovården någon väsentlig lösning. Patientombudsmannainstitutionen kan vara en dellösning inom en betydligt mera omfattande helhet. I stället för att fästa uppmärksamheten vid inrättandet av en enskild institution borde man alltså fästa uppmärksamheten vid de grundläggande problem, som framkallat den med anledning av en dylik institution nödigbefunna diskussionen. Kommer man hos oss att allvarligt överväga patientombudsmannainstitutionen, bör det anses som ett absolut minimikrav att patientombuds-

mannainstitutionens uppdragsbeskrivning preciseras så, att även vårdpersonalens informering och rättsskydd beaktas. Före inrättande av ett dylikt system borde man emellertid sträva till att helhetsinriktat kartlägga de problem med kommunikation och rättsskydd, som både av patienterna och av vårdpersonalen upplevs såsom centrala och viktiga.

Helsingfors den 29 augusti 1973

Finlands läkarförbund

Juhani Aho

Viceordförande

Aarno Schrey

Lagfaren ombudsman

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund):

Kunnallisliitto ansluter sig i princip till medlemsförslaget. Grundandet av en ny organisation kan dock medföra en ökning av de redan förut höga hälsovårdskostnaderna. Patienterna behöver likväl noggrannare uppgifter än för närvarande om sina sjukdomar samt de undersökningar och eventuella andra åtgärder som gjorts på dem. Det vore kanske motiverat att ändra lagstiftningen så, att läkarnas skyldighet att ge uppgifter åt patienterna effektivteras.

För att garantera patienternas rättsskydd behövs bättre arrangemang än för närvarande. Redan nu har patient dock möjlighet att besvära sig närmast till medicinalstyrelsen. Patientombudsmannainstitutet skulle uppenbarligen vara ändamålsenligast att grunda i samband därmed, varvid ombudsmannen kan garanteras en självständig ställning och oavhängighet av sjukhus eller annan vårdgivare. Organisationen borde å andra sidan vara riksomfattande. Om emellertid vid snart sagt varje sjukhus och hälsovårdscentral borde ordnas ombudsman, skulle organisationen bli tungrodd och dyr. Det är i varje händelse skäl att undersöka möjligheterna att skapa ett enhetligt patientombudsmannainstitut.

Kostnaderna föranledda av patientombudsmannainstitutet borde bestridas uteslutande med statsmedel, enär det är statens uppgift att ombesörja individens rättsskydd.

Helsingfors den 23 juli 1973

Suomen kunnallisliitto

Mauno Kangasniemi

Avdelningschef

Kirsti Saario

Jurist

Finlands sjuksköterskeförbund:

I och med att sjukhusens och vårdanstalternas verksamhet kontinuerligt blir allt mångsidigare och mer teknisk har patienternas möjligheter att få tillräcklig och saklig information om sig själva blivit allt mindre. Likaså blir den till vården knutna rådgivningen och hälsofostran samt den rätta ledning som tryggar en fortskridande hälsa även i hemförhållanden ofta bristfällig.

Finlands sjuksköterskeförbunds uppfattning är att nämnda uppgifter hör till sjuksköterskans verksamhetsfält. Sjuksköterskan får en mångsidig utbildning i patientledning och -rådgivning samt i hälsofostran. Att diskutera patientens vårdproblem och att ge saklig information och eventuellt ordna specialisthjälp borde hör till sjuksköterskans dagliga arbete.

Tyvärr är sjukhusens personalstandardisering så trång att sjuksköterskorna inte har tillräckligt med tid att sköta nämnda viktiga uppgifter. Utförandet av specialvårduppgifter, vakandet över teknisk apparatur, utdelandet och givandet av mediciner och injektioner samt patientdagböckernas ifyllande tar alldeles för noggrant sjuksköterskans tid i anspråk. Sjuksköterskan måste således utföra många sådana uppgifter som någon annan t. ex. avdelningssekreteraren kunde utföra.

Inrättandet av en speciell patientombudsmannatjänst på sjukhusen skulle enligt Finlands sjuksköterskeförbund inte lätta situationen ur patientens synvinkel sett. Det skulle enbart öka antalet personer kring patienten. Däremot vore det skäl att snabbt klargöra sjukhusens vårdpersonalgruppers verksamhetsfält samt granska vårdpersonalens antal. Man borde se till att det finns ett tillräckligt antal sjukskötersketjänster så att sjuksköterskorna kan ta hand om patientrådgivningen och -ledningen samt kontakterna med de anhöriga. Man borde också se till att sjuksköterskorna har fullmakt till patientupplysning samt till att ge råd angående vården. Härtill borde man få till stånd ett bättre arbetsdelningssystem som baserar sig på grupparbete samt få till stånd klara vårdplaner för varje enskild patient, så att patienten själv kunde vara med om planeringen och iverkställandet av vården i enlighet med hans hälsotillstånd. Med dessa åtgärder skulle man trygga det att patienten demokratiskt skulle vara med om avgörandet av sin vård samt det att han får tillräcklig information.

Inrättandet av en statlig medicinsk domstol är däremot en tanke som är värd att understödhas. Numera tar det årtal innan patienten eller hans anhöriga får sin överklagan till behandling i statens centrala ämbetsverk. Härtill är det faktum att, så gott som, alla centrala ämbetsverks tjänstemän, åtminstone i Finland, är läkare d.v.s. de representerar samma yrkesgrupp som oftast bär ansvaret för den felaktiga vården.

Finlands sjuksköterskeförbund framhåller att Nordiska rådet vid behandlingen av medlemsförslaget tar i beaktande anförda synpunkter i denna synnerligen viktiga fråga. Våra sjukhus inre struktur vore i behov av snabba förändringar i nämnda riktning så att patientens ställning, som det centrala i sjukhusets verksamhet kunde rättvist tryggas.

Helsingfors den 12 juli 1973.

Finlands sjuksköterskeförbund r. f.

Toini Nousiainen
Ordförande

Maili Mustonen
Avdelningschef

Suomen potilasliitto r.y. (Finlands patientförbund r.f.):

Till patientombudsmannainstitutionen bör höra såväl patienter som en representant för såväl den medicinska som den juridiska sakkunskapen. De förstnämnda har större förutsättningar att förstå den hjälp-sökande patientens synpunkter.

Helsingfors den 30 juli 1973

Suomen potilasliitto ry

Pentti Mäkinen

H. H. Pedersén

Finlands patientförbund r. f. ber att få komplettera utlåtandet av den 30 juli 1973 angående patientombudsmannainstitutionen.

Det svenska initiativet är synnerligen välkommet med tanke på att förbättra patientens rättsskydd. Finlands patientförbund r. f. sände i september 1970 ett brev till social- och hälsovårdsministeriet med begäran om att ett opartiskt undersökningsorgan måtte inrättas för att trygga patientens rättigheter. Sveriges initiativ visar att frågan är aktuell också i de övriga nordiska länderna. Förverkligad på rätt sätt kunde patientombudsmannainstitutionen förverkliga den planerade medicinalrätten.

I Finland har konstaterats, att behandlingen av patienternas ärenden t. ex. vid medicinalstyrelsen tar mycket lång tid. Dock utgör medicinalstyrelsens utlåtande blott en del av ärendenas behandling, därefter behandlas de eventuellt vid domstol, försäkringsdomstol samt olika ämbetsverk. När det gäller en svårt sjuk person kan dröjsmålet vara ödesdigert, han kan t. o. m. avlida innan rätt har vunnits.

Finlands patientförbund vill speciellt fästa uppmärksamhet vid i hur svag ställning patienterna är då de söker rätt. Ofta avgörs deras ärenden utan att de får se de utlåtanden som givits över dem. Dock avgörs i försäkringsinrättningarna och de olika ämbetsverken ur patienternas synvinkel mycket viktiga frågor, som inverkar på hela deras framtid och som dessutom kan gälla stora ekonomiska värden. I rättsfrågor är patienterna i en sämre ställning än brottslingarna, som t. o. m. kan välja gratis rättegångsbiträde. En ensam och medellös sängpatients valmöjligheter är mycket mindre.

Det är Finlands patientförbunds förhoppning, att den planerade patientombudsmannainstitutionen blir tillräckligt inflytelserik, självständig och oavhängig. Som person borde patientombudsmannen vara en mycket kompetent jurist med så goda insikter i medicinala och sociala frågor som möjligt. Han borde ha befogenhet att bestämma, att officiella undersökningar startas när patientens intresse det kräver samt bevaka patientens intressen vid domstolsbehandlingar och i andra officiella ärenden. Han borde vara mänsklig och ha god människokänedom; egna erfarenheter som patient kunde vara till stor nytta.

Finlands patientförbund hoppas, att patientombudsmannainstitutionen kunde förverkligas så snart som möjligt, och att den skulle bli ett effektivt och snabbt hjälpmedel i handhavandet av patienternas angelägenheter.

Helsingfors den 26 november 1973

På Finlands patientförbund r. f.:s vägnar

Pentti Mäkinen

Ordförande

Toivo Immonen

Vice ordförande

Margit Oskarsson

Sekreterare

N o r g e

Sosialdepartementet:

Det foreliggende medlemsforslag er av Sosialdepartementet forelagt for de medisinske fakulteter i henholdsvis Oslo, Bergen og Tromsø og for Rikshospitalet (*se nedan*).

Sosialdepartementet finner på det nåværende tidspunkt ikke å kunne ta endelig standpunkt til det foreliggende forslag. Man gjør oppmerksom på at den komité til revisjon av lover av 29. april 1927 nr. 1 om lægers rettigheter og plikter og nr. 2 om tannlægers rettigheter og plikter — nedsatt i statsråd 17. september 1971 — neppe vil ha avsluttet sitt arbeid før i løpet av 1974. Sosialdepartementet går ut fra at spørsmålet om et eventuelt nytt klageorgan vil bli vurdert av nevnte utvalg.

Departementet vil på det nåværende tidspunkt likevel gi uttrykk for følgende:

Saken har en rekke prinsipielle sider som åpenbart må utredes før en tar standpunkt, bl. a. forholdet til alminnelig domstolsbehandling og forholdet til den ombudsmannsordning vi i dag allerede har.

Departementet tillater seg i tilslutning til denne sak å bemerke at det er uvanlig og i en sak av denne art betenkelig at delegasjonens sekretariat innhenter uttalelser uavhengig av det departement saken faglig hører under.

Oslo, 25. juli 1973

Etter fullmakt
Torbjørn Mork

Øyvin Aarflot

Universitetet i Oslo, Det medisinske fakultet:

En oppnevnt komité bestående av Dekanus, professor J. Lundevall, professor Erik Enger og professor Per Sundby avga 13. juni d. å. forslag til fakultetets uttalelse (*se nedan*).

Det medisinske fakultetsråd sluttet seg i møte 19. juni 1973 enstemmig til komitéens uttalelse.

Oslo, 22. juni 1973

J. Lundevall
Dekanus

Ø. Bertheau
Fakultetssekretær

Fakultetet stiller seg i prinsippet positivt til et forslag om å opprette en offentlig kontrollinstans for saker vedrørende legers og sykehus' påståtte feilbehandling av mennesker. En slik instans vil ikke bare være i pasienters og deres pårørendes interesse, men vil også kunne være av positiv betydning for de behandlende leger og sykehus.

Fakultetet er imidlertid ikke beredt til å ta standpunkt til om instansen bør være en ombudsmannsordning eller en bredere sammensatt kommisjon. Fakultetet kan heller ikke på det nåværende tidspunkt vurdere om en slik instans bør være frittstående, eller knyttet til noen annen, bestående institusjon.

Fakultetet foreslår at saken tas opp i full bredde i forbindelse med den forestående revisjon av loven om legers rettigheter og plikter.

Oslo, 13. juni 1973

Erik Enger
Professor dr. med.

J. Lundevall
Professor dr. med.

Per Sundby
Professor dr. med.

Universitetet i Tromsø, Institutt for klinisk medisin:

Forslaget om å utrede mulighetene for en ensartet pasientombudsmannsinstitusjon i de nordiske land baserer seg åpenbart på et ønske om å ivareta pasientens rettigheter overfor utøverne av helseservice i videste forstand. Det er fundamentalt meget vesentlige spørsmål som må utredes i denne forbindelse.

Fagutvalg for medisin ved Universitetet i Tromsø vil prinsipielt gi sin tilslutning til at en prøver å utrede mulighetene for en slik institusjon. Fagutvalget kan umiddelbart se situasjoner hvor pasienter med fordel kunne ha nytte av en slik institusjon. På den andre side er det helt klart at institusjonen vil reise mange aspekter med henblikk på såvel det personlige forhold som de legale former mellom pasient og de ulike parter som representerer helsevesenet.

Fagutvalg for medisin vil tilråde at det fremsatte forslag følges opp, men vil samtidig understreke at utvalget som får i oppdrag å utrede disse spørsmål får en meget bred sammensetning.

Tromsø, 6. juni 1973

Arne Nordøy
Professor dr. med.

Rikshospitalets direktør:

Rikshospitalets direktør beklager at man på grunn av den korte tiden man har til å besvare denne henvendelse ikke har kunnet forelegge saken hverken for Legerådet, oversykepleieråd, samarbeidsutvalg eller styret ved Rikshospitalet.

Rikshospitalets direktør finner det videre overordentlig vanskelig å ta standpunkt til det forslag som er fremsendt idet det er uklart om det skal være en pasientombudsmann for hele landet, eller om det skal være en for hvert sykehus. Det er heller ikke klart hvilket omfang pasientombudsmannens virksomhet skal ha, og det er heller ikke klarlagt i forslaget hvilken kompetanse han skal ha.

Det er i forslaget fremholdt blant annet at det ville være verdifullt om pasientene hadde adgang til en pasientombudsmann med hvilken pasientene hadde personlig kontakt og kunne få hjelp og råd i spørsmål som vedrører forholdet mellom dem og sykehuseieren, personalet etc., men også i spørsmål som kan være av økonomisk eller personlig art dog med tilknytning til sykehusoppholdet. Dette synes å forutsette at det må være en pasientombudsmann for hvert enkelt sykehus. På den annen side fremheves det at det er naturlig at man forsøker å utforme likeartede nordiske regler for opprettelse av pasientombudsmannsinstitusjonen.

Det vesentlige i dette antas å være at reglene praktiseres likt over hele Norden, og skal man ha håp om i hvert fall å få likeartet praksis i Norge, bør man ha en sentral pasientombudsmann.

Dette står derfor i strid med den personlige kontakt som det også er ønske om i forslaget.

Når det gjelder omfanget av pasientombudsmannens virksomhet, synes det som om forslaget går ut på at pasientombudsmannen skal forsøke å oppklare eventuelle misforståelser som måtte eksistere mellom pasienten, leger og annet personale ved sykehuset.

Samtidig skal han ta pasientene i forsvar dersom pasienten er utsatt for feilaktig behandling eller overgrep.

Når det gjelder den personlige kontakten, vil trolig pasientombudsmannen måtte ta standpunkt til spørsmål av sosial art og det virker derfor noe uklart om pasientombudsmannen bør være jurist av hensyn til de ansvarsspørsmål som kunne tenkes å oppstå, eller om han burde være lege av hensyn til mange medisinske og etiske spørsmål som skal behandles, eller om han burde ha en sosialutdannelse av hensyn til de sosiale spørsmål som kan komme opp.

Når det gjelder pasientombudsmannens kompetanse, synes noe uklart om han skal ha myndighet til å avgjøre de uoverensstemmelser som måtte oppstå f. eks. i mindre saker eller om han i tilfelle bare kan avgi uttalelse, og i tilfelle hvem som skal treffe den endelige avgjørelse.

Rikshospitalets direktør finner på denne bakgrunn at saken må utredes bedre før man kan ta endelig standpunkt til forslaget.

Oslo, 12. juli 1973

T. Hauan

D. Arnesen

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund er interessert i forslaget om opprettelse av en pasientombudsmannsinstitusjon. En ser at Sveriges läkarförbund har studert forholdet, og vil gjerne vite om spørsmålet har vært drøftet i andre nordiske land og om det eventuelt foreligger noe materiale i denne forbindelse. En vil dessuten gjerne ha opplyst om de større pasientorganisasjoner har fått anledning til å uttale seg.

Forbundet ville være interessert i å få mest mulig fyldige opplysninger, og vil følge saken med stor oppmerksomhet.

Så snart de nevnte opplysninger foreligger vil Norske kommuners sentralforbund drøfte saken med henblikk på en endelig uttalelse.

Oslo, 2. juli 1973.

Kjell T. Evers

Martin Osnes

Den norske lægeforening:

Sentralstyret fant det vanskelig å ta noe endelig standpunkt til det fremlagte forslag om opprettelse av en pasientombudsmannsinstitusjon på det nåværende tidspunkt. Lægeforeningen er kjent med at utvalget til å vurdere lov om legers rettigheter og plikter har drøftet spørsmålet om opprettelse av en form for ansvarsnemnd som bl. a. skulle påta seg behandling av klager fra pasienter hvor det er påstått uriktig medisinsk behandling. Sentralstyret kjenner ikke til om denne komité kommer til å behandle dette spørsmål i sin innstilling, men finner det likevel vanskelig å ta noe standpunkt til en pasientombudsmannsinstitusjon før innstillingen fra legelovkomitéen er avgitt.

Oslo, 6. juni 1973

Den norske lægeforenings sentralstyre
etter bemyndigelse

Odd Bjercke
Generalsekretær

Helge Hofsten

Norges røde kors:

Syke mennesker føler i mange tilfeller at de har grunn til klagemål i forbindelse med innleggelse i sykehus eller andre helseinstitusjoner. Det kan være gode grunner for slike klagemål, men samtidig kan det også være ganske ugrunnet. Når det gjelder den faglige behandling kan det ut fra pasientens vurdering forekomme svikt og forsømmelser som kan påføre pasienten ulemper eller skader. Kommunikasjon mellom lege og pasient er ofte lite tilfredsstillende når det f. eks. gjelder motiver for dosering av medikamenter og behandling.

I forbindelse med sykehusrutiner og forordninger kan det være forhold som virker krenkende eller som unødig innskrenker pasientens frihet eller fratrar dem muligheter til medbestemmelse og personlige avgjørelser. I enkelte tilfeller kan det vel også hende at pasienter føler at de blir utsatt for personlig overlast, diskriminering eller urettferdig behandling fra personalets side.

Det synes umiddelbart fordelaktig å opprette en pasientombudsmannsinstitusjon både av hensyn til pasientene og leger, sykepleiere og annet personale. I de tilfeller, hvor ombudsmannen eventuelt vil finne klagen berettiget vil det påklagede kunne rettes på og rutiner endres, samtidig som det fort vil bli kjent når ombudsmannen avviser klager fordi de er uvesentlige eller uriktige, hvilket vil være til hjelp for personalet.

Norges røde kors mener derfor at det burde være behov for en slik institusjon som foreslått.

Oslo, 26. juni 1973

For Norges røde kors

Haakon Mathiesen

Generalsekretær

Norsk folkehjelp:

Norsk folkehjelp har ikke noe imot opprettelse av en pasientombudsmannsinstitusjon, men etter de opplysninger vi har innhentet har behovet for en slik institusjon hittil ikke vært særlig stort.

Oslo, 27. september 1973

Norsk folkehjelp

Øystein Egelund

Sjefsekretær

Nasjonalforeningen for folkehelsen:

Saken er drøftet i forskjellige instanser i Nasjonalforeningen som er kommet frem til at det vil være vanskelig på det nåværende tidspunkt å opprette en slik institusjon.

Det må bl. a. avklares hvilke kvalifikasjoner ombudsmannen må ha både av medisinsk og juridisk natur og Nasjonalforeningen har også stilt seg spørsmålet om det mandat en slik ombudsmann må ha, ikke kan ivaretas av allerede eksisterende institusjoner.

Oslo, 29. august 1973

Rolf A. Larsen

Generalsekretær, dr. med.

Norske kvinners sanitetsforening:

Arbeidsnemnden for Norske kvinners sanitetsforenings hovedstyre har fått seg forelagt ovennevnte forslag til uttalelse. Forslaget har også vært behandlet i styret for enkelte av de større behandlingsinstitusjoner som drives innen vår organisasjon.

Fra Norske kvinners sanitetsforenings side vil man først vise til det arbeid den regjeringsoppnevnte komité med h. r. advokat Signe Marie Stray Ryssdal som formann har tatt opp vedr. revisjon av Lov om legers rettigheter og plikter. Vi har fått opplyst at man i denne forbindelse drøfter muligheten av en ansvarsnemnd som vel skulle få meget av funksjonene tiltenkt en eventuell pasientombudsmann.

Dernest ønsker man å uttale at man rent generelt stiller seg positivt til forslaget om å opprette et organ til å vareta medisinske ansvarsspørsmål idet man ikke kan utelukke eksistensen av et behov for en slik institusjon. Antagelig vil imidlertid behovet variere noe med den kategori behandlingsinstitusjonen tilhører. I avdelinger for lang tids pleie vil det vel bedre enn i akuttavdelinger være anledning til å få den ønskelige kontakt med pasientene, få innsikt i deres situasjon, både medisinsk og sosialt, og søke å imøtekomme behovet for personlig omsorg. Det kan ellers nevnes at det om psykiatriske sykehus er uttalt at det ved disse er vesentlig at pasientenes trygghet og rettssikkerhet oppnås gjennom behandlingen, og at en utenforstående instans derfor neppe kan ha noen misjon her.

Det er i forslaget ikke antydning meget om den praktiske organiseringen av det eventuelle nye organ. Før det foreligger opplysninger om dette, er det vanskelig å ha noen mening om en pasientombudsmannsinstitusjon vil kunne fylle den oppgave behovet tilsier.

Oslo, 11. juli 1973

Norske kvinners sanitetsforening

Inger-Kristine Blidensol

Generalsekretær

Norsk sykepleierforbund:

Vi støtter tenkningsgrunnlaget i medlemsforslaget — og vil anbefale pasientombudsmannsinstitusjon opprettet.

Norsk sykepleierforbund

Eli Kristiansen

Formann

Gunvor Instebø

Generalsekretær

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Enligt förslaget är medicinalväsendets ansvarsnämnd "en av socialstyrelsen tillsatt tillsynsmyndighet för medicinalpersonal". Detta är fel. Som framgår av kungl. kungörelse om instruktionen för socialstyrelsen är styrelsen tillsynsmyndighet. Ansvarsnämnden däremot är ett fristående organ, som är tillsatt av Kungl. Maj:t, ehuru dess kansli organisationsmässigt är knutet till socialstyrelsens första lagbyrå.

Beträffande ansvarsnämnden har den framför allt till uppgift att handlägga ärenden angående disciplinär bestraffning av och åtalsanmälan mot medicinalpersonal under socialstyrelsens inseende under förutsättning att ärendet rör fel eller försummelse i yrkesutövningen. Nämnden äger ej pröva frågor om skadestånd eller andra ersättningsanspråk.

Inte heller ankommer det på ansvarsnämnden att handlägga ärenden rörande förfrågningar från patienter om sjukdom och erhållen behandling, d.v.s. där fråga ej är om en ansvarsprövning.

Ett sjukdomsfall innebär ofta i och för sig oro och ängslan för såväl den sjuke som för dennes anhöriga. Även om patienten kan känna sig desorienterad och utlämnad finns dock en rad organ som har uppgifter av betydelse för att tillvarata intressen för dem som blir föremål för vård av olika slag — bl. a. socialstyrelsen, länsläkarorganisationen och riksdagens ombudsmän.

Socialstyrelsen vill vidare understryka att så gott som all vård bedrivs av samhällsorgan med av medborgarna valda förtroendemän som ytterst är ansvariga för verksamheten. Synpunkter på sjukvårdens organisation, vårdfrågor m. m. kan och bör framföras till befattningshavare inom sjukvården såsom klinikchef, chefsläkare eller sjukhusdirektör, till ansvarig myndighet såsom direktion eller sjukvårdsstyrelse eller till ansvariga politiker oavsett om det inom sjukvården för närvarande i regel inte finns någon särskild utsedd person som patienter kan vända sig till med sådana synpunkter.

På sjukhusen finns kuratorer som har till uppgift att ge patienterna råd och bistånd i personliga och andra angelägenheter.

Även om det genom vårdens organisation och gällande lagstiftning skapats vissa garantier för patienternas integritet och för insyn och kontroll i verksamheten, kan patienter likväl uppleva brister inom sjukvården. Många gånger torde patientens upplevda underläge kunna återföras till att han är dåligt informerad om sina rättigheter, om sin sjukdom och om de behandlingar han får för denna.

Enligt socialstyrelsens mening bör de problem som ligger bakom förslaget om en patientombudsmannainstitution i väsentlig mån ses som en fråga om behovet av ökad information till patienterna.

Socialstyrelsen förordar således åtgärder som syftar till en förbättrad patientinformation men detta är ett problem som i första hand måste lösas på det lokala planet.

Försöksverksamhet i detta hänseende bedrivs för närvarande av vissa sjukvårdshuvudmän (Stockholms läns landstings hälso- och sjukvårdsnämnd och Göteborgs och Bohus läns landsting) vilka har tagit initiativ till verksamhet med kontaktman (patientombudsman). Malmöhus läns landstings sjukvårdsstyrelse har år 1972 tillsatt en kommitté med uppdrag att utreda hithörande frågor.

Socialstyrelsen avstyrker således av här anförda skäl inrättande av en central ombudsmannainstitution men förordar fortsatt lokal försöksverksamhet i enlighet med ovanstående.

Socialstyrelsen får vidare meddela att styrelsen den 2 mars 1970 avgivit yttrande till riksdagens allmänna beredningsutskott i ett delvis motsvarande ärende med diarienummer S 398/70 (se *Bihang*).

Frågan har även varit föremål för behandling av socialutskottet den 25 april 1973 i dess betänkande nr 10 år 1973.

Stockholm den 1 augusti 1973

Enligt socialstyrelsens beslut
Björn Lundgren

BIHANG

Socialstyrelsens i Sverige yttrande till riksdagens allmänna beredningsutskott rörande inrättande av en vårdombudsmannainstitution

Motionärernas huvudyrkande går ut på att frågan om inrättande av en vårdombudsmannainstitution snarast bör utredas. I första hand bör enligt motionärerna försök göras med regionalt placerade ombudsmän. Man talar här om behovet av en samlad överblick av "vårdsektorn" och om utvecklingen på "vårdområdet". Några rader ovanför talar motionärerna om samhällets "social- och vårdsektor".

Det synes icke vara helt klart vilka uppgifter — förutom möjligen att biträda skadelidande i sjukvårdsfall — som motionärerna avsett att vårdombudsmannen skall fylla. Vad motionärerna anförut synes emellertid ge vid handen att man tänkt sig att han skall fungera inom såväl socialvårdens som sjukvårdens områden samt att han dels skall biträda patienter och kanske också socialvårdens klientel som vänder sig till honom, dels också skaffa sig en viss insyn över anstaltsområdet.

Som en bakgrund till huvudyrkandet anför motionärerna — delvis med tämligen ingående motivering — att de anser a) *dels* att den mänskliga kontakten på sjukhusen är bristfällig, b) *dels* att inom samhällets social- och vårdsektor tillämpas sekretessbestämmelser som begränsar insyn och c) *dels* att medicinalväsendets ansvarsnämnd i många fall ger ett otillräckligt skydd. Innan styrelsen går in på huvudfrågan om inrättandet av en vårdombudsmannainstitution anser styrelsen lämpligt att kommentera de tre ovan berörda frågorna.

a) Motionärerna påtalar — vad sjukvården beträffar — bl. a. att *den mänskliga kontakten på sjukhusen* är bristfällig dels mellan personal och patienter och dels inom personalen mellan olika personalgrupper. Anledningen härtill anser motionärerna vara att "man har ärvt och i stor utsträckning bibehållit en hierarkisk och auktoritär organisationstyp". Man önskar att mer tid ägnas åt samtal med patienten bl. a. genom att ökad information lämnas honom rörande avsikten med under-

sökningar och åtgärder etc. Ett förbättrat samarbete bör enligt motionärerna även genomföras emellan olika personalkategorier.

De påtalade bristerna sammanhänger dels med bristen på arbetskraft inom sjukvårdsområdet och dels med den av flera skäl svårlösta frågan om demokrati på arbetsplatsen. På längre sikt är det bl. a. en fråga om utbildning av sjukvårdspersonalen. Socialstyrelsen har tagit initiativet till och genomfört kurser i teammetodik för rehabiliteringspersonal och kommer att fortsätta därmed. Det är emellertid enligt styrelsens mening framför allt nödvändigt att de nu berörda frågorna ingående behandlas vid förberedande kurser i den obligatoriska utbildningen för all sjukvårdspersonal och alltså även för läkare. Redan nu ingår ämnena psykologi och mentalhygien i läroplanerna för vårdpersonal av olika kategorier och dessa ämnen beaktas i allt högre grad i de planer som är under utarbetande. Inom socialstyrelsen har sedan någon tid pågått ytterligare överläggningar i de av motionärerna berörda frågorna, vilka av styrelsen bedömts vara av stor vikt. Det är styrelsens avsikt att tillsammans med sjukvårdshuvudmännen snarast söka lämpliga vägar att praktiskt angripa problemen.

b) Motionärerna framhåller att det "inom samhällets social- och vårdsektor tillämpas *sekretessbestämmelser* som begränsar insyn och därmed också de kontrollmöjligheter som finns på andra samhällsområden".

Socialstyrelsens erfarenhet ger vid handen att gällande bestämmelser om partsekretess — och kanske framför allt bestämmelserna i 14 § andra stycket första punkten samt 39 § sekretesslagen är så vagt utformade att de kan inbjuda till att sjukvårdshandlingar i onödan blir sekretessbelagda. Från enskildas sida anföres i avsevärd utsträckning besvär eller klagomål under hand över beslut varigenom de vägrats ta del av sjukjournaler och läkarutlåtanden. Erfarenheterna på området gör det enligt styrelsens mening angeläget att en översyn av bestämmelserna rörande partsekretess inom sjukvården och socialvården snarast företages.

Den 11 april 1969 tillsattes sakkunniga för ny utredning om offentlighet och sekretess. Socialstyrelsen skulle gärna se att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa att ovan angivna sekretessfrågor finge av de sakkunniga upptagas med förtur för att behandlas i delförslag innan utredningens omfattande uppdrag i sin helhet slutförts.

c) Motionärerna framhåller ytterligare att det i viss utsträckning förekommer felbehandling av patienter och anser att det kan vara mycket svårt för sådana patienter att få rättelse och compensation. Man anser att möjligheten att klaga hos *medicinalväsendets ansvarsnämnd* i många fall ger ett otillräckligt skydd eftersom det stora flertalet där handlagda ärenden icke föranleder någon åtgärd.

För närvarande gäller att ersättning för skada vid sjukbehandling endast kan utgå om den som medverkat till skadan därvid gjort sig skyldig till försummelse. För den skadelidande är det givetvis ett förstahandsintresse att få ersättning för skadan. Socialstyrelsen anser det otillfredsställande att rätten till ersättning i hithörande fall skall vara beroende av bedömningen om de agerande inom sjukvården gjort sig skyldiga till fel eller försummelse. Denna bedömning är ofta mycket vansklig. Särskilt är det — i vart fall så länge ansvarsnämndens bedömning ligger till grund för avgörandet av skadestandsfrågan — otill-

fredsställande att den skadelidande icke äger rätt att överklaga ansvarsnämndens beslut.

Enligt vad som uppgivits är det att förvänta att frågan om s. k. arbetsgivaransvar skall lösas vid innevarande års riksdag. Men även med en sådan lagstiftning blir arbetsgivaren endast i undantagsfall ersättningsskyldig i andra fall än då fel eller försummelse hos anställd personal kan visas föreligga. Sjukhusverksamheten såsom sådan medför vissa risker som bör tagas men som — om skada inträffar — måste kompenseras av det allmänna. En tillfredsställande trygghet för allmänheten torde kunna uppnås om en lagstiftning om s. k. strikt skadeståndsansvar genomföres på sjukvårdens område. Det har emellertid även ifrågasatts att lösa problemet försäkringsvägen. En dylik lösning torde dock bli mycket tidskrävande. Strikt skadeståndsansvar innebär att den skadelidande endast behöver visa att orsakssammanhang föreligger mellan vårdåtgärden respektive vistelsen på sjukhuset och skadan. Givetvis kan det stundom vara svårt att avgöra om eller i vilken utsträckning patientens tillstånd orsakats av sjukdom eller av vidtagna eller underlåtna vårdåtgärder. Dessa gränsfall undgår man emellertid icke i något nytt system. Patienten torde i dessa fall få låta sig åtnöja med ersättning enligt allmänna sjukförsäkringen.

Socialstyrelsen anser att frågan om strikt skadeståndsansvar på sjukvårdens område bör utredas. Härvid bör även beaktas frågan om skadeståndsansvar inom den privata sjukvården. Riksdagen har möjlighet att uppmärksamma dessa frågor i samband med frågan om arbetsgivaransvaret och i samband med behandlingen av åtminstone tre motioner vid årets riksdag (II: 442, II: 583 och I: 107).

Förslaget om en vårdombudsmannainstitution

Socialstyrelsen behandlar här i tur och ordning dels 1) ansvarsnämndens funktion dels 2) möjligheten att utvidga JO-institutionens arbetsområde dels 3) behovet av ett särskilt organ som ger ökad insyn inom anstaltsområdet och dels slutligen 4) behovet av biträde åt enskilda som inom ifrågavarande sektorer kommit i motsatsställning till myndigheterna.

1) Ansvarsnämndens funktion

Om skadeståndsfrågan kan tillfredsställande lösas blir ansvarsnämndens prövning huvudsakligen en disciplinfråga. Ur allmänpreventiv synpunkt är det givetvis angeläget att fel eller försummelser vid medicinsk behandling — och framför allt sådana fel där särskild risk föreligger för en upprepning — föranleder snabba och lämpliga påföljder. Bedömningen av dylika frågor är emellertid ej sällan vansklig och kan då förutsätta ett stort uppbåd av medicinsk expertis. Dessa frågor faller — i den mån fråga är om sjukvårdspersonal i allmän tjänst — ej blott under ansvarsnämndens utan även under JO:s ämbetsområde. JO är emellertid i dessa frågor i största utsträckning beroende av den medicinska expertisens — remissvägen inhämtade — utredningar. Ej sällan överlämnar JO klagomål på sjukvårdens område till ansvarsnämndens avgörande. Ansvarsnämnden är sammansatt av fem ledamöter, därav tre av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter varav en skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv (ordförande), en läkare

¹ Motionären har misstagit sig om innebörden av gällande lagstiftning.

samt en lekman (för närvarande en riksdagsman). De övriga två är tjänstemän i socialstyrelsen nämligen i regel chefen för lagbyrån och chefen för den byrå till vilken ärendet huvudsakligen hör. Nämndens majoritet och ledning är sålunda numera helt fristående från styrelsen.

Med hänsyn till det anförda och då, enligt vad styrelsen anför i det föregående i första hand en snabb lösning av skadeståndsfrågan bör eftersträvas anser styrelsen att anledning icke nu föreligger att på sjukvårdsområdet tillsätta ett särskilt organ med uppgift att ersätta *ansvarsnämnden*. Eventuellt kan det, sedan en lösning av skadeståndsfrågan kommit till stånd, böra övervägas huruvida en översyn av bestämmelserna rörande ansvarsnämndens organisation bör företagas och eller en vårdombudsmannainstitution på sjukvårdens område bör inrättas. Jämför i detta sammanhang motionen II: 813 till årets riksdag ang. förstärkning av lekmannainslaget i ansvarsnämnden.

2) *Möjligheten att utvidga JO-ämbetets arbetsområde*

Vad beträffar tanken att anknyta en vårdombudsman inom sjukvårdsområdet till nuvarande JO-institutionen vill styrelsen framhålla att ett stort antal läkare och annan sjukvårdspersonal icke är anställda i allmän tjänst och därför icke kan bli föremål för ingripande av JO. Det är just ämbetsansvaret som motiverar ingripande från JO. En utvidgning av JO:s behörighet till att avse ingripande mot privatläkare och privat sjukvårdspersonal synes därför knappast komma i fråga. Jämför motionen II: 628 till årets riksdag angående JO-institutionens ställning och funktioner som närmast siktar till en begränsning av JO:s arbetsområde.

3) *Insyn på anstaltsområdet*

Härvidlag har motionärerna framhållit att vårdombudsmannen "bör genom sin verksamhet få en värdefull samlad överblick av vårdsektorn och genom påpekanden och förmedling av sina erfarenheter till berörda myndigheter och instanser medverka till en god utveckling på vårdområdet".

Vad insynen på det sociala anstaltsområdet beträffar får socialstyrelsen erinra om den uppgift som åvilar länsstyrelsen och länsnykterhetsnämnden liksom de olika konsulentgrupperna. Socialstyrelsen är chefsmyndighet för ungdomsvårdsskolor och vårdanstalter för alkoholmissbrukare jämte vissa inackorderingshem. På sjukvårdens område erinras om att socialstyrelsen har tillsyn över bl. a. den öppna och den slutna sjukvården och över efterlevnaden av lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård. Styrelsen har genom angivna organ och genom egen inspektionsverksamhet etc. en avsevärd möjlighet till insyn i anstaltsvården. Något behov i dylikt sammanhang av en vårdombudsman föreligger enligt socialstyrelsens mening knappast för närvarande. Däremot är det angeläget att konsulentverksamheten snarast utbygges. Konsulenterna har i regel god kännedom om förhållandena på anstalter tillhörande socialvårdens område inom sina distrikt. Försöksverksamhet pågår också som bekant på detta område.

4) *Behovet av biträde åt enskilda*

Härvidlag vill socialstyrelsen till en början erinra om att sakkunniga år 1969 tillkallats för utredning bl. a. frågorna om rättshjälp i för-

valtningsärenden och om förordnande av offentligt biträde i vissa sådana ärenden. Vidare har i statsverkspropositionen anförts att riktlinjer kommer att dras upp för en reform av rättshjälpen. Jämför även motionen II: 973 vid årets riksdag angående offentligt biträde i ärenden angående administrativa frihetsberövanden.

På sjukvårdens område bör härutöver beaktas att socialstyrelsen är chefsmyndighet för länsläkarna, vilka biträder styrelsen i dess tillsynsverksamhet i vad avser den öppna sjukvården (såväl den allmänna som den privata).

Konsulenterna på socialvårdens område har här i landet i första hand att biträda de kommunala myndigheterna och länsstyrelserna. Detta förhållande gör dem — som styrelsen i olika sammanhang framhållit — mindre lämpade att biträda enskilda som kommit i motsatsställning till myndigheterna. De torde trots detta i icke obetydlig utsträckning fungera som ett stöd för enskilda hjälp- eller vårdbehövande.

Socialutredningen har i uppdrag att företa en förutsättningslös översyn av sociallagstiftningen. Frågan om vilken ställning konsulenterna framdeles kommer att inta blir beroende på utredningens förslag. För närvarande arbetar inom styrelsen en arbetsgrupp för försöksverksamhet på konsulentområdet.

I samband med socialutredningens översyn av sociallagstiftningen skall även "möjligheterna att skapa ett förtroendefullt samarbete i olika former mellan samhällsorganen och den enskilde beaktas". Även i detta sammanhang kan sålunda frågan om inrättande av en vårdombudsmannainstitution komma att aktualiseras.

Slutligen må i anledning av vad motionärerna anført om förhållanden i England framhållas att förslag framlagts av regeringen i Storbritanien att inrätta en särskild ombudsman som skall handlägga klagomål beträffande den offentliga vården. Genom honom skall patienter framföra synpunkter och klagomål över sjukhusens service och behandling, mat, läkare, sjuksköterskor, administration, besökstider etc. etc. Förslaget ligger för närvarande på remissplanet. Det kan anmärkas att organisationen inom sjukvården i Storbritanien är helt olika mot den i Sverige och att man därför inte utan vidare kan här i landet tillgodogöra sig engelsk försöksverksamhet. Socialstyrelsen följer emellertid utvecklingen av denna verksamhet.

Stockholm den 2 mars 1970

Bror Rexed

I. Höjer

Svenska kommunförbundet:

I ett flertal motioner till riksdagen under de senaste åren har väckts förslag om inrättande av patientombudsmanna- och vårdombudsmannainstitutioner, vilkas arbetsfält sammanfattningsvis har avsetts omfatta juridiska frågor, allmänna frågor om vård och behandling, attitydfrågor

samt service- och trivselfrågor. Samtliga dessa motioner har avslagits av riksdagen med hänsyn till de olika möjligheter, som redan nu erbjuds den enskilde, när det gäller att t. ex. framföra synpunkter och klagomål på den vård vederbörande erhåller. Härvid har nämnts justitieombudsmännen, justitiekanslern, socialstyrelsen och dess ansvarsnämnd samt länsläkarorganisationen. På det lokala planet med direkt anknäring till sjukvårdshuvudmännen finns sjukvårdsstyrelser och sjukhusdirektioner. Härtill kommer möjligheten att när så erfordras föra ärenden till behandling i det allmänna domstolsväsendet. Vidare arbetar inom hälso- och sjukvården ett antal organisationer med huvudsaklig uppgift att tillvarata individuella och kollektiva patientintressen.

Förbundsstyrelsen anser sålunda, att i varje fall huvudparten av de uppgifter, som kan tänkas för en patientombudsmannainstitution, i dag genom lag och instruktioner eller på annat sätt redan åvilas olika grupper, förtroendemän, anställda och tillsynsmyndigheter. Det bör också framhållas, att sjukvårdshuvudmännen i ökad utsträckning satsar på patientinformation genom folders, samrådsförfarande i exempelvis trivselfrågor, etc.

Svårigheter att finna de rätta kontaktvägarna och bristande information upplevs dock av många patienter som stora problem. Patienter som känner sig felaktigt behandlade borde ges förbättrade möjligheter att framföra sina synpunkter och klagomål via en objektiv instans.

Hur detta behov bäst tillgodoses är för tidigt att binda sig för. Flera olika modeller är tänkbara. Frågan behöver därför ytterligare utredas. Försöksverksamhet på detta område sker för närvarande i t. ex. Göteborgs och Bohus läns landsting. Det bör understrykas att ytterligare försöksverksamhet är angelägen och bör stimuleras.

Såsom omnämnes i medlemsförslaget har inom Sveriges läkarförbund gjorts en utredning om medicinalväsendets ansvarsnämnds verksamhet med kritisk analys och förslag till vissa åtgärder. I utredningen diskuteras även olika lösningar — förtroendemän i lokal sjukhusledning, länsnämnd, sjukvårdsnämnd, patientombudsmän — av frågor rörande förbättrad patientinformation och kontakt mellan patient och läkare samt annan sjukvårdspersonal. Samtidigt understrykes att man bör eftersträva en enkel men effektiv form härför, som inte förutsätter en ny och kostsam organisation.

I skrivelse till statsrådet och chefen för socialdepartementet har Sveriges läkarförbund — med samtidigt överlämnande av nämnda utredning — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning för översyn av de regler, som gäller för ansvarsnämnden och dess verksamhet. Enligt uppgift från socialdepartementet kommer inom kort en sådan utredning att påbörjas, varvid även frågan om en patientombudsmannainstitution kommer att behandlas.

Vad som här sagts om utredningsläget i Sverige i denna fråga bör beaktas vid behandling av förevarande medlemsförslag.

Stockholm den 29 juni 1973

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

K. G. Larsson

Landstingsförbundet:

I den allmänna sjukvårdsdebatten förs ibland fram tanken på inrättande av en ombudsmannafunktion med uppgift att tillvarata och företräda patienternas intressen på skilda områden. De bevakningsuppgifter som skulle kunna åvila en patientombudsman gäller främst rättssäkerheten, d. v. s. möjligheten till ansvarsutkrävande samt ersättningsfrågor vid felbehandling. Vidare kan en patientombudsman tänkas medverka till ökad information om de medicinska, sociala och ekonomiska problem som icke sällan möter en patient. Ett speciellt område rör den personliga integriteten och de problem som sammanhänger därmed. Slutligen skulle en ombudsman kunna tänkas bli engagerad i inflytande-frågor av olika slag.

Medlemsförslaget ger icke en till alla delar klar beskrivning av vad man önskar att patientombudsmannen skall syssla med. Frågeställningarna är vida och därmed även kraven på ombudsfunktionen. Förbundsstyrelsen har därför sökt indela materialet i intresseområden, vilka är relevanta för patientens behov av vägledning och skydd.

Ansvars- och ersättningsfrågor (rättssäkerheten)

Den instans till vilken en patient kan vända sig i frågor som gäller det medicinska ansvaret är medicinalväsendets ansvarsnämnd. Även om denna nämnd utsatts för viss kritik och dess arbetsformer vid åtskilliga tillfällen diskuterats, är det obestridligt att den för närvarande utgör en viktig och nödvändig faktor på den medicinska ansvarssidan och som icke synes kunna ersättas av en patientombudsman. Enligt socialutskottets betänkande nr 10/73 avser socialministern att tillsätta en utredning med uppdrag att överse ansvarsnämndens verksamhetsområde. Ett införande av likartade nordiska regler för en patientombudsmannainstitution måste åtminstone för svensk del samordnas med de regler som kan komma att gälla för ansvarsnämnden.

Då det gäller skadeståndssidan, d. v. s. möjligheten till ersättning vid felbehandling pågår för närvarande inom landstingsförbundet en utredning om ett genom försäkring vidgat patientskydd. Avsikten är att föreslå former för ett ersättningsystem som ger, med hänsyn till en

skadas art och konsekvenser, rättvisare ekonomiska kompensationsmöjligheter än det skadeståndsrättsliga systemet. Utredningen är efter remissbehandling för närvarande föremål för översyn.

Med de nu skisserade åtgärderna är det sannolikt att patienternas rättssäkerhetssituation, d. v. s. möjligheten till ansvarsutkrävande och ersättning vid felbehandling, betydligt kommer att utvidgas och stärkas.

Patientinformationen

I sjukvårdshuvudmännens strävan att ge patienten en maximalt gynnsam behandlingssituation spelar en saklig och rätt riktad information en viktig roll.

Mycket av vad som sägs i fråga om t. ex. rättssäkerheten gäller i verkligheten ett informationsproblem. Rättssäkerheten kan anses vara väl tillgodosedd i sjukvårdssamhället och de rättigheter som i olika lagar och förordningar tillförsäkras en patient är långtgående. Att nå ut med information om dessa rättigheter är en angelägen uppgift för sjukvårdshuvudmannen. Mycket har gjorts härvidlag för att ge adekvata upplysningar och fortlöpande byggs informationsresurserna ut för att möta de speciella informationsproblem som den snabba expansionen av sjukvården har inneburit.

Som ett viktigt informationsled har landstingsförbundet låtit utarbeta ett förslag till normalinformation i vilket återfinns såväl praktiskt lokalt anpassade råd, som upplysningar om de rättigheter en patient har Även kontaktvägar, samverkansfrågor, tystnadsplikt m. m. tas upp i detta förslag, som utsändes under år 1972.

Relationerna personal—patient

Ett viktigt område rör patientens integritet i sjukvården. Begreppet spänner över ett stort register från kontaktsvårigheter mellan patient och olika personalkategorier över till en upplevelse från patientens sida av att ha mist sin identitet och endast ha blivit ett objekt i en behandlingssituation. Utbildning av personalen är i ett längre perspektiv den enda vägen som kan beträdas då det gäller att komma till rätta med problem av detta slag.

Under de senaste åren har stora resurser satsats på utbildning inom sjukvårdssektorn. Det gäller såväl grundutbildning som vidareutbildning av stora personalgrupper. Satsningen på utbildning är ett viktigt led i sjukvårdens strävan att tillskapa en maximalt gynnsam behandlingssituation för patienten.

För att särskilt belysa och utveckla samverkansformerna och relationerna mellan patienter och sjukvårdspersonalen har ett omfattande studiematerial kallat Impuls producerats. Meningen med detta utbildningsinitiativ är att genom utbildning verka för en förbättrad social vårdmiljö.

Patientföreningar

Sedan lång tid har det på många ställen funnits lokala patientföreningar eller andra organiserade samverkansformer mellan patienter och sjukvårdens olika personalgrupper.

Dessa patientinitiativ har genomgående mottagits positivt av sjukvårdshuvudmannen och denne har aktivt uppmuntrat och stött dessa strävanden.

Sjukvårdshuvudmännen står enligt förbudsstyrelsens mening, positiva till samverkansformer som underlättar patientens möjlighet att påverka sin vårdssituation.

Kuratorsverksamhet

I motionen pekas på ombudsmannainstitutionens möjlighet att lämna viss service av personlig eller ekonomisk karaktär. Sjukvårdshuvudmännen har satsat stora resurser på att bygga upp och utveckla en kuratorsorganisation med uppgiften att tillvarata patientintressen av personlig, social och ekonomisk art. Genom sin utbildning och erfarenhet torde en kurator vara väl lämpad för sådana uppgifter. Former för en integration mellan den landstingskommunala och den primärkommunala kuratorsorganisationen har nyligen framlagts i den så kallade KOS-rapporten.

En försöksverksamhet, som innebär en utvidgning till hela det sociala fältet av de principer som framlagts i KOS-rapporten, påbörjas inom kort i två landsting i samarbete med de kommuner som ingår i dessa landstingsområden. Syftet är att denna integration skall förstärka patientens möjligheter till adekvat behandling såväl i den direkta sjukvårdssituationen som i den sociala behandlingsmiljön. Patientens möjlighet till påverkan av sin behandlingssituation bör även kunna öka genom denna långt gående integration och samordning av olika vårdformer.

Särskild informationsverksamhet (patientombudsman)

Flera sjukvårdshuvudmän har igångsatt eller planerar igångsätta försöksverksamhet, varigenom patientens önskemål/klagomål kan framföras.

I Göteborgs och Bohus läns landsting, med stationering vid Mölnsdals lasarett, tjänstgör sedan första halvåret 1972 en patientombudsman med uppgift att informera, stödja och hjälpa patienten inför de problem som kan uppstå. Ombudsmannen är formellt anställd av landstinget men intar en fri ställning mot huvudmannen i sin egenskap av patientföreträdare.

Verksamheten synes ha mötts med förtroende och intresse från patienternas sida och ett stort antal anmärkningar har behandlats. Även frågor gällande rättssäkerheten har tagits upp.

Detta kan sägas vara en utvidgning av den tidigare beskrivna patientföreningsverksamheten för att effektivare tillvarata och beakta patienternas intressen i sjukvårdssamhället. Landstingen har möjlighet till, och visar stort intresse för, att själva ta initiativ att bygga upp en ombudsfunktion med direkt anknytning till patientens vårdssituation. Möjligheten för sjukvårdshuvudmannen att ta initiativ på detta område underströks även i socialutskottets yttrande nr 10/73.

Försöksverksamheten som bygger på och delvis kompletterar de tidigare nämnda samverkansformerna kommer att studeras och utvärderas inom landstingsförbundet.

Det pågår således i det svenska sjukvårdssamhället en orientering mot vidgade möjligheter till fastställande av medicinskt ansvar, ökande förutsättningar för ett ekonomiskt vidgat patientskydd, en stark satsning på information och utbildning samt lokala initiativ då det gäller att direkt företråda patienten.

Men patienterna företräds även på andra sätt. Sjukvårdens beslutsfattare är de valda förtroendemännen. Dessa har ansvaret för verksamhetens inriktning och de prioriteringar som måste göras. Men ansvaret upphör självfallet inte vid utstakandet av de större sjukvårdspolitiska riktlinjerna. I sjukvårdsstyrelser, direktioner och nämnder förs de principiella besluten ut i konkreta handlingar. De beslut som fattas av förtroendemännen på olika nivåer står självfallet icke i motsatsställning till avnämjarönskemålen, i detta fall patienterna. Förtroendemannens uppgift är bl. a. att företråda patienterna och deras intressen i sjukvårdssamhället. Många av de uppgifter som tänks åvila en ombudsmannafunktion handhas helt naturligt av förtroendemannen i dennes egenskap av valt ombud. Det är uppenbart att denna funktion, den att företråda patientintressena, knappast kan särskiljas från förtroendemännens övriga uppgifter eftersom den helt är integrerad med förtroendemannainstitutionens arbetsvillkor.

Medinflytandefrågor är viktiga och vitala intressen i ett väl fungerande samhälle, men det är tveksamt om en patientombudsmannainstitution i sig, vilket motionärerna tänker sig, skulle innebära en demokratisering av sjukvården.

Flera statliga ämbetsverk har bl. a. till uppgift att övervaka sjukvården och att kontrollera efterlevnaden av de lagar och förordningar som reglerar de olika vårdformerna. Tillsynsverksamheten innefattar i hög grad patientförhållanden, rättssäkerhetsfrågor och patientens ställning i sjukvårdssamhället.

Vidare arbetar inom de fält som sjukvårdshuvudmännen representerar ett antal intresseorganisationer med huvudsaklig uppgift att tillvarata patientintressen, individuella och kollektiva.

Förbundsstyrelsen vill inte förneka att misstag gjorts och görs och att enskilda patienter ibland icke behandlats adekvat. Stora resurser satsas

dock av huvudmännen på att förbättra vården och att, så långt som möjligt, eliminera ofullständigheter i behandlingen.

Förbundsstyrelsen har pekat på att en del av de uppgifter som i den allmänna debatten angivits som uppgifter för en patientombudsman genom lag, instruktioner eller på annat sätt åvilar olika grupper, förtroendemän, anställda eller tillsynsmyndigheter. Vidare har kunnat konstateras att patientens sociala situation och möjligheter till medinflytande i sjukvårdssamhället förbättras genom de olika åtgärder som redan vidtagits eller planeras.

Debatten om införande av en patientombudsmannafunktion skulle vinna på en konkretisering, eftersom de olika bristerna i vårt nuvarande system måste mötas med en rad olika åtgärder.

Enligt förbundsstyrelsens mening talar starka skäl för att man bör följa resultaten av de aktiviteter som pågår och i stället fortlöpande utvärdera de erfarenheter som framkommer för att därigenom få ett fastare underlag för mer permanenta ställningstaganden.

Stockholm den 20 september 1973

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Kurt Elander

Sveriges läkarförbund:

De tankegångar som förts fram i förslaget om likartade regler för en patientombudsmannainstitution i de nordiska länderna är här i landet väl kända från en ganska livlig debatt kring dessa frågor under senare år. De har aktualiserats och utvecklats i många olika sammanhang, genom pressartiklar, ett flertal riksdagsmotioner, i öppna debatter o. s. v. Någon enig uppfattning om hur dessa informations- och kontaktproblem i sjukvården skall kunna lösas har inte uppnåtts, tvärtom får väl anses att meningarna härom går rätt kraftigt isär. Allmänhetens önskemål i dessa avseenden har inte vunnit tillräcklig förståelse hos de ansvariga myndigheterna, vilket bl. a. framgår av att väckta riksdagsmotioner i dessa frågor konsekvent avslagits och konkreta förslag till sjukvårdshuvudmännen av samma innebörd inte föranlett andra åtgärder än i begränsad omfattning beslut om viss försöksverksamhet.

Läkarförbundet har också, vilket även berörts i rådsförslaget, ägnat frågan om patientombudsman på sjukvårdsområdet uppmärksamhet främst i samband med en kommittéutredning rörande medicinalväsendets ansvarsnämnds verksamhet.

Vid en närmare analys och bedömning av den centrala disciplinära verksamheten rörande medicinalpersonalen, som denna kommitté varit

i tillfälle att göra, kunde konstateras att irritationer, missnöjen och andra liknande anledningar till anmälan mot läkare och annan medicinalpersonal i mycket stor utsträckning förorsakas och förklaras av bristande information från läkare till patient om motiven för vidtagna eller underlåtna medicinska åtgärder. För att komma till rätta med dessa förhållanden skisserar kommittén olika tänkta lösningar och redovisar i sammanhanget även vissa erfarenheter av försöksverksamhet med s. k. patientombudsman. Det understryks emellertid samtidigt att skisserade former för en bättre och ökad information till allmänheten i medicinska frågor kräver en fortsatt och grundligare utredning och bedömning än som varit möjlig i denna kommitté. En sådan utredning bör lämpligen ske i nära samband med en allmän översyn av ansvarsnämndens organisation och verksamhet.

Den ovan nämnda kommittéutredningen och dess förslag har av läkarförbundet överlämnats till socialdepartementet med hemställan om snara åtgärder. Enligt vad härefter erfarits pågår inom departementet utarbetandet av direktiv för en parlamentarisk utredning av väsentligen här berörda problem och det finns anledning förvänta att en sådan utredning kommer till stånd inom en snar framtid.

Av det ovan framförda framgår sålunda att läkarförbundet har en klart positiv inställning till att de problem som döljer sig bakom förslaget om en patientombudsmannainstitution löses. Det är därför angeläget att dessa frågor analyseras och bedömas i första hand i vart och ett av de nordiska länderna med utgångspunkt från varje lands speciella förhållanden och förutsättningar. Om en aktivitet från Nordiska rådet skulle påskynda utvecklingen härvidlag och åstadkomma en lösning av dessa frågor i respektive länder är detta ju i och för sig fördelaktigt. Först därefter torde man ha goda förutsättningar att bedöma huruvida gemensamma regler för Norden kan skapas.

Stockholm den 18 september 1973

Sveriges läkarförbund

Sture Järnmark

K. V. Eriksson

Svensk sjuksköterskeförening:

I förslaget anges att avståndet ökat mellan patienter och vårdpersonal i takt med rationaliseringen inom sjukvården. Behovet av information kan ej tillgodoses, vilket många gånger ger anledning till ogrundade misstankar om felbehandling. På grund härav anser förslagsställarna att det vore synnerligen värdefullt om patienterna hade tillgång till en patientombudsman som kunde ge råd och hjälp i frågor som rör för-

hållandena mellan dem och huvudmännen, personalen etc. Frågor av ekonomisk eller personlig natur med anknytning till sjukhusvistelsen skulle också kunna ingå i patientombudsmannens uppgifter.

Vidare anges i förslaget att Sverige har ett särskilt organ, medicinalväsendets ansvarsnämnd, för handläggning av medicinska ansvarsfrågor men att någon motsvarighet till detta inte finns i Danmark, Finland och Norge. Ansvarsnämnden kritiseras dock av både patienter och vårdpersonal och frågan om hur man bäst skall kunna säkra patientens intressen och öka rättsäkerheten inom sjukvårdssektorn dryftas i olika sammanhang.

Med hänvisning härtill har förslagsställarna hemställt att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att utarbeta likartade regler för inrättande av en patientombudsmannainstitution i vart och ett av de nordiska länderna.

SSF anser att för långt driven rationaliseringsverksamhet, uttunning av personal m. m. lett till att allt mindre tid kunnat ägnas åt patientens behov av information i frågor som hör samman med vården. Den ovisshet, ängslan och ibland också irritation som på så sätt uppkommit löses dock ej enligt SSF:s mening genom tillsättande av en patientombudsman. Information till vårdkonsumenter i såväl öppen som sluten vård bör ges i sitt rätta sammanhang. Det är en del av själva vården. För att åstadkomma en förbättring härvidlag anser SSF att nya former av vård bör prövas. Gruppvården kan utan tvekan minska avståndet mellan patienter och vårdpersonal. Mer patientinriktad utbildning för all vårdpersonal kan också förbättra situationen. Att överflytta gängse kuratorsuppgifter till en patientombudsman finner SSF ej motiverat.

SSF har i likhet med Sveriges läkarförbund framlagt kritiska synpunkter när det gäller medicinalväsendets ansvarsnämnd i syfte att åstadkomma säkrare och bättre former för handläggning och bedömning av medicinska ansvarsfrågor och anser det nödvändigt med en allsidig utredning för översyn av de regler som gäller för nämnden.

SSF finner emellertid att det kan finnas problem som inte kan lösas inom institutionen och som ligger utanför ansvarsnämndens funktionsområde, varför det kan vara lämpligt med en patient- eller vårdombudsman. Försök med patientombudsman har också påbörjats på sina håll. SSF finner det angeläget att en utvärdering sker av denna försöksverksamhet för att få klarlagt vilket behov som föreligger.

Andra försök som gjorts eller kommer att göras för att förbättra informationen till patienter och allmänhet, exempelvis att utse någon inom institutionen som patientombud, bör också utvärderas.

Då en utredning förväntas klarlägga ansvarsnämndens framtida verksamhet vill SSF slutligen framhålla att hela frågan om hur man bäst skall kunna säkra patientens intressen och öka rättsäkerheten inom sjukvårdssektorn bör ses och behandlas i ett sammanhang.

SSF finner det angeläget med en harmonisering inom Norden när det gäller regler för bedömning av medicinska ansvarsfrågor och tillgodo-seende av patientens behov av rätt till information och opartisk be-dömning men anser att en undersökning av möjligheterna att utarbeta likartade regler för inrättande av en patientombudsmannainstitution i vart och ett av de nordiska länderna på grund av ovan angivna skäl bör anstå.

Stockholm den 9 augusti 1973

För Svensk sjuksköterskeförening

Gerd Zetterström Lagervall

Ordförande

Gunni Kullberg

1:e förbundsordförande

Sveriges allmänna patientförening:

Bakgrunden till förslaget är den allvarliga kritik som från bl. a. Sveriges allmänna patientförening och i riksdagsmotioner framförts mot att patientens rättsliga ställning är mycket svag när han råkat i konflikt med läkare eller sjukvårdens huvudmän. Se Allan Bernståhle: Rättssäker sjukvård, Dagens Nyheter den 4 augusti 1970. Se även socialutskottets betänkande nr 37 år 1971 och nr 3 år 1972 och däri refererade riksdagsmotioner. Se även lagutskottets betänkande nr 9 år 1973.

Till 1973 års riksdag har inlämnats motioner om vårdombudsmän. Sammanfattningsvis kan om dessa riksdagsmotioner sägas att de i inledningen redogör för de nuvarande otillfredsställande förhållan-dena och att de utmynnar i ett förslag om inrättande av en eller flera vårdombudsman (-män) eller patientombudsman (-män).

Om en patient som vårdats av privatpraktiserande läkare eller på svensk sjukvårdsinrättning misstänker eller anser att han utsatts för medicinsk felbehandling kan han polisanmäla detta förhållande och begära polisutredning eller inlämna en anmälan till medicinalväsendets ansvarsnämnd (AN). Oavsett om anmälan inges till polismyndighet eller till AN blir i regel ärendet utrett genom AN:s försorg. AN ut-reder om någon läkare eller annan sjukvårdspersonal som står under AN:s disciplinära bestraffningsrätt, gjort sig enligt AN:s bedömning, skyldig till fel eller försummelse eller agerande non lege artis. Skade-ståndskrav prövas icke av AN.

Ansvarsnämndens sammansättning är sådan att den anmälände pa-tienten icke är representerad i nämnden. De två lekmännen i nämnden kan icke sägas representera anmälare. Vid genomgång av samman-

trädesprotokollen visar det sig att ärenden icke sällan avgöres utan att någon lekmanaledamot deltagit i handläggningen eller beslutet. En annan brist ur patientens — anmälarens synpunkt är att han icke är part i ärendet. Anmälaren är endast anmälare och AN har därför icke någon skyldighet att tillämpa de stadganden om partsinsyn som finns i förvaltningslagen. Kommunikation gentemot anmälaren eller hans juridiska ombud är icke stadgad i lag. Läkare som anmälts till AN kan överklaga nämndens beslut. Denna överklagningsmöjlighet står ej anmälaren till buds. Detta är ett mycket allvarligt missförhållande. Formellt sett prövar AN ej skadeståndsanspråk men i realiteten avgör nämnden genom sitt beslut i ärendet, även skadeståndsprågan. Det förekommer praktiskt taget aldrig att en patient som anser sig ha blivit felbehandlad, har framgång i en skadeståndsprövningsprocess mot en läkare som icke blivit "fälld" i AN. Nämndens beslut har därför betydligt större räckvidd reellt än formellt och det är därför icke acceptabelt att det nuvarande sättet för prövning av misstanke eller påståen om medicinsk felbehandling, behålles.. Sveriges allmänna patientförening har under en följd av år krävt att detta handläggnings- och beslutsförfarande avskaffas och att alla medicinrättsliga tvister avgöres i ett flerpartsförhållande inför domstol. Vid ett sådant förfarande kommer rättegångsbalkens stadganden att tillämpas. En patientombudsman eller annat juridiskt ombud kan i ett förfarande inför domstol på bättre sätt än i det nuvarande handläggningsförfarandet bevaka och företräda patientens intressen. Andra missförhållanden som illustrerar den svenske patientens svaga rättsliga ställning kommer att diskuteras i samband med föreningens synpunkter på patientombudsmannainstitutionens arbetsuppgifter.

Den föreslagna patientombudsmannainstitutionen (PO) bör vara statlig och fristående ifrån landstingen och övriga sjukvårdshuvudmän. Det kan icke antagas att det förhållandet att staten bedriver sjukvård, skulle inverka menligt på PO:s handlingskraft, men det är givetvis viktigt att de personer som ges förtroendet att bevaka patientens rätt vågar inta en självständig hållning gentemot myndigheter och privatpersoner.

Konstruktionen av PO kan göras på många olika sätt. Inom föreningen har diskuterats om ett patientombud bör finnas på varje vårdinrättning med ett visst minimiantal patienter. Öppenvårdpatienter och övriga bör ges möjlighet att kontakta dessa patientombud. En särskild fråga är hur kontaktkontinuitetsproblemen skall lösas. De regionala patientombudens eventuella anknytning till de nyinrättade allmänna advokatbyråerna har diskuterats inom föreningen. Mot en sådan anknytning talar dock att den allmänna advokatbyråorganisationen såväl i fråga om antalet kontor som antalet befattningshavare ännu icke är fullständigt utbyggd. Det har i planeringsarbetet icke förutsetts att antalet

medicinrättsliga ärenden som kommer att handläggas vid de allmänna advokatbyråerna skall bli så stort att särskild personal och särskilda arbetslokaler erfordras härför. Genom patientombudens anknytning till de allmänna advokatbyråerna skulle också kritik kunna riktas från de självständigt verksamma advokaterna och övriga praktiserande juristers sida. Många jurister skulle säkert anse att de allmänna advokatbyråerna som ju kommer att bedrivas som med de privatpraktiserande juristerna konkurrerande företag, kommer att obehörigt gynnas om de regionala patientombuden (patientombudsmännen) knytes till de allmänna advokatbyråerna. Föreningens uppfattning är att de regionala patientombuden (patientombudsmännen) bör geografiskt men icke administrativt eller arbetsrättsligt knytas till vårdinrättningar. Med tanke på att många personer saknar förmåga att avfatta en klagoskrift eller annan skrift till myndighet är det viktigt att patienten har möjlighet att inom rimligt reseavstånd träffa någon som kan råda och hjälpa honom.

Till frågan om vilka krav som skall ställas på PO:s och patientombudens meriter vill föreningen framhålla att det är viktigt att de har goda kunskaper inom de rättsområden som blir deras arbetsområde. Således erfordras kunskaper om och praktiska erfarenheter av offentlighets- och sekretesslagstiftningen för att kunna hjälpa patient som önskar ta del av innehållet i de beträffande honom upprättade patientjournalerna. Vidare krävs förtrogenhet med sjukvårdslagen, lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall, allmänna läkarinstruktionen, förvaltningslagen och skadeståndslagen. Lagen om allmän försäkring och övrig sociallagstiftning är ett annat rättsområde som måste behärskas.

Efter att ha påpekat betydelsen av att PO och patientombuden har goda kunskaper om sociallagstiftningen är det naturligt att diskutera deras arbetsuppgifter. I några av de riksdagsmotioner som avser införandet av ombudsman (-män) för patienter och andra vårdade har titeln vårdombudsman (-män) använts. Tanken bakom dessa motioner har varit att man önskat införa ombudsman (-män) vars arbetsuppgift skulle vara att råda och hjälpa klienter inom alla vårdområden. Att det är en angelägen uppgift att råda och hjälpa alla behövande människor är självklart. Det bör dock framhållas att personer med medicinrättsliga problem är ur rättssäkerhetssynpunkt sämre ställda än personer som i socialhjälpärenden drabbas av ett för dem ogynnsamt beslut. Föreningens remissyttrande går därför icke utanför det till remissen fogade medlemsförslaget.

Avgränsningen av PO:s och patientombudens arbetsuppgifter kan komma att bereda svårigheter men om regeln att patienten skall erhålla så kompetent hjälp som möjligt följs, löser sig ofta avgränsningsproblemen. Patientombudsmannen, den allmänna advokatbyrån eller

patienten själv kan ju hänvisa till, respektive själv anlita annan sakkunnig person. Även sådan sakkunnig som icke har juridisk utbildning kan anlitas. Enligt 21 § rättshjälpslag 26 maj 1972 (nr 429) kan

Till biträde förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller annan som är lämplig för uppdraget.

Har sökanden själv föreslagit någon som är lämplig, skall denne förordnas, om ej hans anlitanande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller i övrigt särskilda skäl föranleder annat. — — —

Föreningen utgår ifrån att i den föreslagna patientombudsmanna-institutionen kommer att ingå regionala patientombud. Vi uppehåller oss först vid dessas arbetsuppgifter och diskuterar därefter den centrala patientombudsmannainstitutionens arbetsuppgifter.

De regionala patientombudens uppgift bör vara att mottaga frågor och anmälningar och att ge råd och hjälp. Vid handläggning av anhängiggjorda ärenden bör när så är lämpligt anmälare och anmäld sammanföras. Uppsökande verksamhet bör bedrivas. Patientombuden bör informera allmänheten och undervisa läkare och annan sjukvårdspersonal i medicinsk och social rätt. Patientombuden bör till centralmyndigheten avge regelbundna rapporter om sin verksamhet.

Den centrala patientombudsmannainstitutionen bör stå under ledning av en kunnig och erfaren jurist med för denna arbetsuppgift särskilda personliga förutsättningar. Det bör vara centralmyndighetens uppgift att utfärda instruktioner för de regionala patientombuden och att vara de regionala patientombuden behjälplig när så erfordras. Centralmyndigheten bör arbeta för lika rättstillämpning. Det är därför nödvändigt att alla ärenden som icke är av enkel rutinkaraktär, av de regionala patientombuden anmäles till centralmyndigheten. Centralmyndigheten bör ha till uppgift att utreda och fatta beslut i ärenden som inkommit direkt till centralmyndigheten eller av patientombuden hänskjutits till myndigheten. I det fall ett ärende överlämnas till allmän domstol eller förvaltningsdomstol bör det vara centralmyndighetens skyldighet att biträda patienten inför domstolen eller tillse att till patientens hjälp förordnas sakkunnigt biträde eller ombud. Kostnaderna för biträdet i dessa mål och ärenden bör som huvudregel gäldas av statsverket för att slutligt stanna på den skadeståndsskyldige när fråga är om skadeståndsmål. Det bör observeras att enligt 3 kap. 2 § skadeståndslag 2 juni 1972 (nr 207) skall staten eller kommun ersätta personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar. Vad som sägs i första stycket om kommun gäller också landstingskommun, kommunalförbund, församling och kyrklig samfällighet. Att ett ärende utredes av en myndighet och att sedan denna myndighet uppträder i processen är icke okänt i den svenska rättsordningen. Så är ju förhållandet när en i AN "fälld" läkare överklagat nämndens

beslut. AN uppträder i rättens prövning av läkarens besvär. Ett annat exempel är den svenska brottmålsprocessen där åklagaren först leder förundersökningen och sedan uppträder som åklagare i processen.

Patientombudsmannainstitutionens centralmyndighet bör i instruktionen för sitt arbete åläggas att med särskild uppmärksamhet övervaka att inga lagstridiga tvångsintagningar med uppgivet stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, sker. Det bör även fastslås att PO och patientombuden har skyldighet att biträda patient som önskar anhängiggöra ärende i utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden.

I förarbetena till den nya rättshjälpslagen har rättssäkerheten för personer som genom administrativt frihetsberövande berövats sin frihet ägnats stor uppmärksamhet. Om psykiatrisk vård (tvångsintagning) se Kungl. Maj:ts proposition 1972: 132 rättshjälpsreform II s. 45—49. Om omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda se propositionen s. 49—55. Om nykterhetsvård se propositionen s. 55—65. Av intresse är även SOU 1971: 76 Offentligt biträde och kostnadsersättning i förvaltningsärenden, särskilt s. 60. Där läses:

Särskilt beträffande vissa typer av mål, såsom i synnerhet mål om administrativa frihetsberövanden, var det påfallande hur mycket sämre den enskildes ställning kunde vara i det administrativa förfarandet än det judiciella.

Med tanke på att det förutsättes att PO och patientombuden har särskilt goda kunskaper om tolkning och tillämpning av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, föreslår föreningen att i första hand PO eller patientombuden hjälper de rättssökande i ärenden avseende tvångsintagning på eller framställning om utskrivning från mentalsjukhus. Erfarenheten har visat att till varje person som tvångsintages på mentalsjukhus borde förordnas juridiskt biträde eller juridiskt ombud. Sveriges allmänna patientförening föreslår därför att PO och patientombuden ålägges att ge juridisk hjälp åt alla personer som tvångsintages med uppgivet stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och att övervaka att gällande rätt respekteras vid tvångsintagning och vård på mentalsjukhus.

En annan angelägen uppgift som bör åvila patientombudsmannainstitutionen är övervakning av att inga integritetskränkande experiment på människor förekommer. Myndigheten bör åläggas kontrollera att Helsingforsdeklarationen 1964 om medicinska experiment på människor respekteras. Myndigheten bör med särskild uppmärksamhet övervaka att reglerna om informerat medgivande respekteras.

PO och patientombuden kommer att få erfarenheter från alla vårdområden. Patientombudsmannainstitutionen kommer därigenom att bli en viktig upplysningskälla som kan utnyttjas som remissinstans i lagstiftningsarbetet på hälso- och sjukvårdens område. Myndighetens år-

liga verksamhetsberättelse kan tjäna till vägledning för sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) och även vara ägnad att användas som diskussionsunderlag vid planering av införande av nya handläggningsformer inom den offentliga förvaltningen.

Beslutsformerna inom den föreslagna patientombudsmannainstitutionen bör vara sådana att icke någon tvekan kan råda om att myndigheten företräder patienternas intressen. Därför bör myndigheten bedriva sitt arbete i nära samarbete med patientorganisationerna. För att detta skall kunna ske på bästa sätt föreslår föreningen att ett samrådsorgan med företrädare för myndigheten och patientorganisationerna skapas.

Kostnaderna för införandet av en patientombudsmannainstitution kan icke överblickas förrän myndigheten börjat fungera och erfarenhet av arbetsbelastningen vunnits. Föreningen är angelägen påpeka att införandet av en patientombudsmannainstitution medför besparingar inom många områden. Några exempel. Risker för psykiska pålagringar och därav förlängd sjukdomstid efter felbehandling eller olycksfall på sjukhus minskar om patienten får snabb och sakkunnig juridisk hjälp och snabb skadereglering. Detta är vitsordat av försäkringsbolag och läkare. Vidare kommer antalet ärenden i medicinalväsendets ansvarsnämnd att minska. Det kan antagas att patientombuden på egen hand kommer att klara av flertalet ärenden som är en följd av patienters villrådighet eller missnöje. Antalet formfel i sjukvårdsärenden kommer att minska när myndigheterna har en specialist på medicinsrättsliga frågor inom räckhåll. För närvarande blir flertalet framställningar från patient om att få ta del av innehållet i den beträffande honom upprättade patientjournalen, fel handlagda av läkare och sjukhusdirektioner. Införandet av en patientombudsmannainstitution kommer att medföra att antalet besvärärenden och mål kommer att minska. Kostnaderna för patientombudens handläggning är betydligt lägre än kostnaderna i högsta domstolen eller regeringsrätten.

Sveriges allmänna patientförening anser att införandet av en patientombudsmannainstitution är en ur patientens rättssäkerhetssynpunkt så viktig uppgift att dess genomförande bör ske snarast möjligt.

Stockholm den 27 juli 1973

Sveriges allmänna patientförening

Ulla Kuus

Ordförande

Erik Rudin

Sekreterare

Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH):

RSMH är en organisation vars medlemmar (i dag cirka 3 000) till största delen är personer som är eller har varit patienter i psykiatrisk vård. Deras erfarenheter bestyrker i hög grad att inrättandet av en patientombudsmanorganisation är utomordentligt angeläget.

Beträffande de grundläggande principerna för en organisation av detta slag ansluter vi oss i stort till vad som framkommit i yttrandet från Sverige allmänna patientförening (*se ovan*). Vi vill emellertid fästa uppmärksamheten på speciella förhållanden som råder inom den psykiatriska sjukvården.

Behovet av någon form av fristående opartiska ombud är speciellt stort för patienter i psykiatrisk vård av bland annat följande skäl:

Svårigheter i kommunikationen med omvärlden ligger i själva den psykiska störningens natur och är ofta den utlösande orsaken till vårdbehovet. Därav följer att patienten har särskilt svårt att föra sin egen talan, de är också i regel mer isolerade och har färre kontakter än patienter inom kroppsvården.

Anhöriga till psykiatriska patienter har en, både i förhållande till patienten och till sjukhuset, svår ställning, dels därför att de ofta själva är på något sätt delaktiga i patientens problematik och alltså har svårt att fungera objektivt och sakligt i förhållande till denne, dels på grund av de fördomar mot psykiska störningar som alltjämt finns i samhället.

Inom den psykiatriska vården är definitioner av psykiska störningar ofta föremål för diskussion eller sådana saknas helt, avgränsningar mot "normalt" mänskligt beteende är vaga och utrymmet för subjektiva värderingar och tolkningar blir alltså stort. Det gör att frågor om felbehandlingar och liknande får en speciell karaktär i den psykiatriska vården.

Den psykiatriska vården intar en särställning inom sjukvården på grund av de i särskild lag reglerade inslag av tvång och frihetsberövande som kan komma i fråga vid intagning och utskrivning och också påverka själva behandlingssituationen. De kan skapa förhållanden som gör den psykiatriska patientens rättsliga ställning mycket känslig, särskilt med tanke på att han i ett akut psykiskt störningstillstånd kan ha ytterst svårt att aktivt sätta sig in i och klargöra sin rättsliga situation.

Interaktionen mellan patienter och personal är inom den psykiatriska vården en del av behandlingen av patienten. Detta kan skapa bland annat beroendeförhållanden där en objektiv utomstående kan spela en viktig roll genom att förmedla patientens upplevelser vid eventuella konflikter.

Patientombudets arbetsuppgifter bör i första hand vara:

att genom uppsökande verksamhet erbjuda en väg till kommunikation mellan patienter och myndigheter och befattningshavare. Han skall därvid själv ta direktkontakt med patienter, inte använda mellanhänder eller endast skriftligt material

att förmedla patientens ärende till rätt forum, "översätta" det patienten vill ha sagt, vara hans följeslagare vid konfrontationer när pa-

tienten så önskar och därigenom biträda patienten och fungera som en "förlängd arm" för honom

att informera patienter om deras rättigheter, t. ex. att få vårdbehovet prövat eller se sina journaler

att biträda patienten i samband med konflikter, t. ex. vid upprättande av klagoskrivelse till myndighet

att biträda anhöriga som har klagomål på patients vård eller på bristande information från läkare och vårdpersonal

att vid fall av tvångsintagningar tillkallas eller om detta inte är möjligt hållas underrättad om intagningen och beredas möjlighet att hjälpa patient som så önskar att anföra klagomål mot beslutet

att sitta med i den nämnd som beslutar om utskrivning av intagen enligt lagen om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Vi vill här understryka vad Allmänna patientföreningen i sitt yttrande säger om tvångsintagning för psykiatrisk vård och vill utvidga detta att också gälla vid fall av övervägande om omyndighetsförklaring

att vara uppmärksam på om integritetskränkande behandlingsmetoder och vårdrutiner förekommer och på eget initiativ eller om patient så begär initiera utredningar

att uppehålla god kontakt med vid sjukhusen bildade patientföreningar och biträda dessa vid konflikter med t. ex. sjukhusledningen.

Patientombudets arbetsuppgifter bör *inte* vara:

att överta uppgifter som faller inom sjukhuskuratorns arbetsområde, t. ex. att ge råd och hjälp i sociala och ekonomiska frågor

att fungera som förmedlare av information från läkare och vårdpersonal till patienter. Speciellt inom psykiatrisk vård måste direkt information från läkare till patient betraktas som ett självklart led i en progressiv behandling. I läkarnas utbildning och i dispositionen av deras arbetstid bör i stället ges utrymme för patientinformation.

Beträffande organisationen av patientombudsmannainstitutionen ansluter vi oss till förslaget om en fristående central myndighet gemensam för somatisk och psykiatrisk vård. På det lokala planet anser vi dock att speciella patientombud bör inrättas för den psykiatriska vårdsektorn av de skäl som ovan anförts. Även dessa patientombud bör vara fristående från sjukvårdens huvudmannaskap.

Underlaget till denna skrivelse är synpunkter och önskemål som framkommit vid ett medlemsmöte anordnat av RSMH i Växjö november 1973 med deltagare från hela landet. Därvid tillsattes den arbetsgrupp som slutgiltigt sammanställt materialet. I denna arbetsgrupp har ingått: Edith Anundsson, Bertil Johansson, Monica Kempe och Björn Wrangsjö.

Stockholm den 12 december 1973

RSMH
Enligt uppdrag
Edith Anundsson

Medlemsförslag

om motverkande av användningen av rusgivande och bedövande ämnen i trafiken

(Väckt av Eric Carlsson, Allan Hernelius, Martha Johannessen, Bror Lillqvist, Sven Mellqvist, Bjarne Mørk Eidem och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk union för alkoholfri trafik (NUAT)

Medlemsförslaget upptar två huvudfrågor, dels frågan om ett enhetligt varningssystem för utmärkning av trafikfarliga mediciner och andra ämnen, som kan inverka negativt på körfunktioner och dels frågan om en allsidig utredning om andra erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av rusgivande och bedövande ämnen i trafiken.

NUAT anser att en positiv lösning av de i medlemsförslaget upptagna frågorna torde innebära väsentliga vinster för trafiksäkerheten och tillstyrker såväl förslaget om införande av ett varningssystem för trafikfarliga mediciner som förslaget om utredning beträffande andra erforderliga åtgärder på området.

Alkohol och trafik

I arbetet att klarlägga olycksorsakerna har den roll alkohol och andra berusningsmedel spelar på senare tid blivit alltmer uppmärksammas. Den tidigare ofta framförda uppfattningen att alkoholens roll i trafiken är obetydlig har nu i många vederhäftiga undersökningar motbevisats. I flera länder har konstaterats att alkohol finns med i bilden i omkring hälften av de mera svårartade trafikolyckorna. Andelen alkoholbevingade olyckor varierar dock mellan olika länder. Klart synes vara att denna andel är avsevärt lägre i länder med relativt sträng och konsekvent trafiknykterhetslagstiftning samt välorganiserad upplysningsverksamhet, även om andelen även där är av betydande storlek. I en i Sverige år 1970 framlagd statlig utredning framgår att andelen dödsolyckor i trafiken, där alkoholpåverkade motorfordonsförare varit inblandade, ligger någonstans mellan 10 och 30 procent. Stickprovsnun-

dersökningar gör det troligt att den sistnämnda andelsprocenten är den mest sannolika. En jämförelse mellan detta tal och i andra länder konstaterade cirka 50 procent ger belägg för antagandet, att det råder ett samband mellan trafikolyckornas antal och trafiknykterhetslagstiftningens utformning.

Även inom Norden förekommer det stora skillnader i trafikolycksfallsbilden (*se Bihang I*). I vilken utsträckning skillnaden kan hänföras till olikheter i lagstiftning och utformningen av upplysningsarbetet är svårt att säga utan en närmare utredning. Enligt NUAT är det angeläget att det, i enlighet med medlemsförslaget, görs en översyn av hit hörande frågor på nordisk bas. Det allt intensivare trafikutbytet mellan de nordiska länderna talar för att de trafiksäkerhetsfrämjande åtgärderna så långt möjligt koordineras dem emellan.

Mediciner och andra droger

Mot bakgrunden av det alltmer tilltagande bruket av läkemedel och andra droger med trafikfarliga verkningar är det från trafiksäkerhets synpunkt angeläget att problemet med drogpåverkade förare ägnas skärpt uppmärksamhet.

Tyvärr är nuvarande kunskaper om sambandet mellan bruk av läkemedel eller andra droger och trafikbeteendet bristfälliga. De närmare verkningarna av olika preparat på de psykiska funktionerna, som bestämmer körförmågan är endast i begränsad omfattning kända. Detta gäller såväl sådana medel som har medicinsk användning som andra vilka enbart nyttjas som njutningsmedel. Även finns dock anledning antaga att det i trafiken förekommer ett betydande antal förare, som på ett trafikfarligt sätt är påverkade av olika slag av droger men som undgår misstanke och beivran, därför att de inte är åtkomliga med nuvarande undersökningsmetoder. Omsorgen om trafiksäkerheten gör det nödvändigt att personer, som nedsätter sin körförmåga genom bruk av påverkande medel blir underkastade lagstiftningsregler och påföljder, oavsett påverkan härrör från alkohol eller annat medel eller från en kombination av dessa.

En svårighet vid fastställande av straffregler är att möjligheten att bestämma påverkansgraden är avsevärt mindre vid påverkan av annat medel än vid promillebestämningen av alkoholhalt i blodet. Enligt i Norge och Sverige gällande trafiknykterhetslagar, vilka i detta fall är i huvudsak överensstämmande, inträder straffansvar för den förare, som är så påverkad av annat berusningsmedel (i Norge: annat berusande eller bedövande medel) än alkohol att det kan antagas att han icke på betryggande sätt kan föra fordonet. I ett norskt betänkande som avgavs 1968 har föreslagits vissa presumtionsregler, som möjliggör en ytterligare fixering av det straffbelagda området. Förverkligandet av det norska utredningsförslagets huvudpunkter synes vara ett verkningfullt sätt att minska drogmisshandlingar i samband med trafik.

Det är angeläget att analysmetoderna i fråga om droger utvecklas så att en fastare grund för lagstiftningen vinnes. För närvarande sker analys med avseende på droger endast i ringa utsträckning. Här måste en rutinmässig kontroll eftersträvas beträffande alla för alkoholbestämning inkomna prover.

Det är av vikt att man genom forskning söker klarlägga olika människors beroende och förarförmåga vid påverkan av droger intagna i olika kvantiteter och med eller utan kombination med alkoholkonsumtion. Forskningsresultaten bör sedan användas för att främja lagstiftningens effektivitet.

Från preventiv synpunkt är det även viktigt att omedelbara åtgärder vidtages för att i olika former sprida ökad upplysning om de för trafik-säkerheten nu kända farliga verkningarna vid konsumtion av läkemedel, narkotika och jämförliga berusningsmedel. Härvid är det angeläget att alla mediciner, som har för trafikutövning negativa verkningar, förses med en effektiv varning. För att varningen skall ha ett högt uppmärksamhetsvärde, bör den skriftliga texten kompletteras med en symbol.

NUAT:s handlingsprogram

NUAT har för sin del antagit ett handlingsprogram i sju punkter när det gäller trafiknykterhetsfrågan, som härmed närslutes (*se Bihang 2*).

Stockholm den 31 augusti 1973

Nordisk union för alkoholfri trafik

Valeri Surell
Generalsekreterare

BIHANG I

ANTALET DÖDA

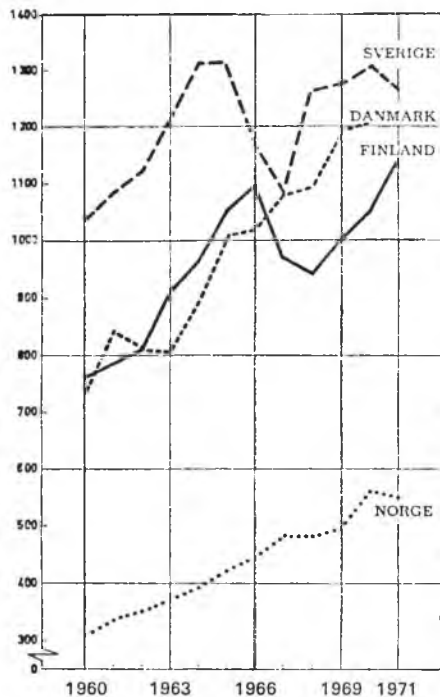

Fig. 1. Det absoluta antalet döda i vägtrafiken under åren 1960—1971 i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

ANTALET DÖDA

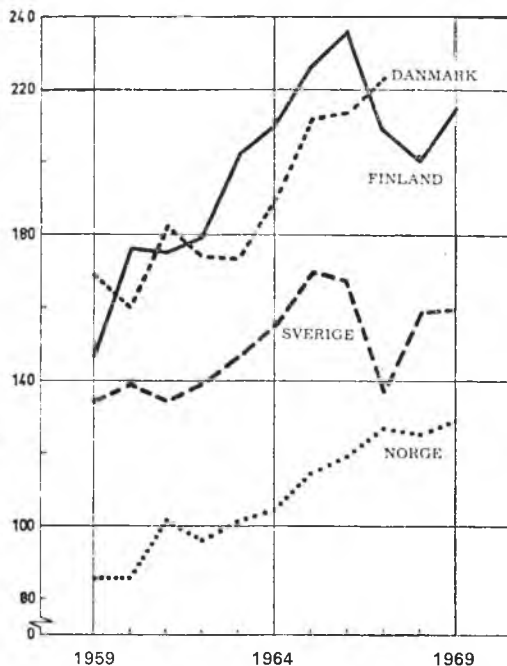

Fig. 2. Antalet döda i vägtrafiken per 1 milj. invånare under åren 1959—1969 i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

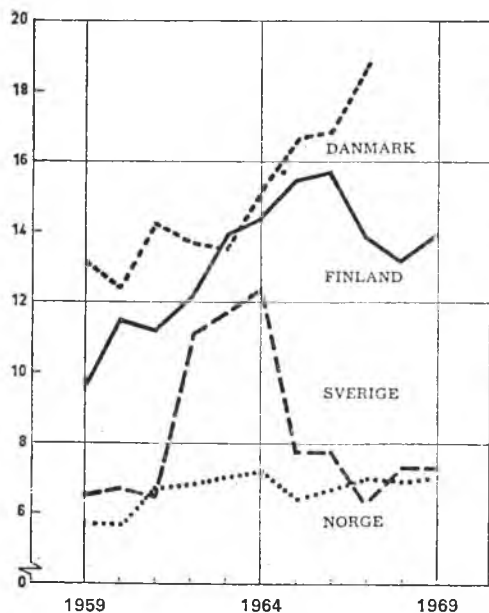

Fig. 3. Antalet döda i vägtrafiken per 1000 landsvägskilometer under åren 1959—1969 i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

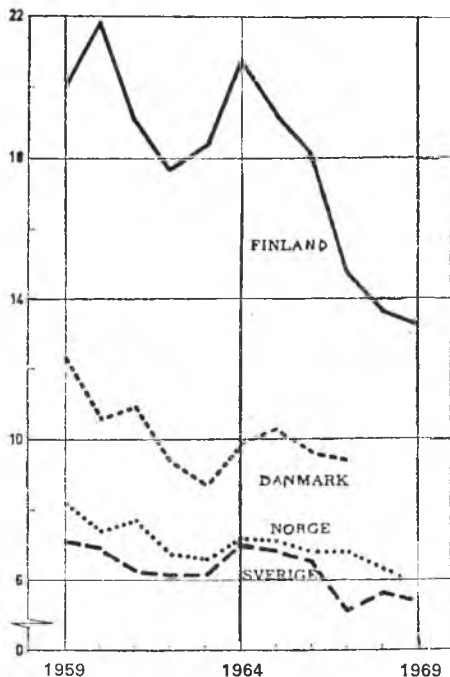

Fig. 4. Antalet döda i vägtrafiken per 10 000 bilar under åren 1959—1969 i Danmark, Finland, Norge och Sverige.

BIHANG 2

NUAT:s handlingsprogram i trafiknykterhetsfrågan antaget vid unionens generalförsamling i Esbjerg, Danmark, den 4—5 september 1970

NUAT skall verka för en harmonisering av trafiknykterhetslagstiftningen såväl mellan de nordiska länderna som internationellt med inriktning på en i lagen inskriven straffbarhetsgräns vid 0,5 promille alkohol i blodet.

NUAT skall verka för att pålitlighet i nykterhetshänseende blir ett internationellt accepterat villkor för innehav av bevis att föra motorfordon.

NUAT skall verka för att lagstiftningsåtgärderna får generalpreventiv effekt. I fråga om sådana personer, som har alkoholproblem, bör påföljden utformas så att den främjar deras återanpassning till sköt-samhet.

NUAT skall verka för att polisen medges rätt att genom prov på motorförarnas utandningsluft vid kontroller stickprovsvis pröva nykterheten.

NUAT skall verka för att jämväl andra berusande och bedövande medel än alkohol skall omfattas av trafiknykterhetsbestämmelserna.

NUAT skall bedriva och främja upplysning om alkoholens och andra berusande och bedövande medels inverkan på körfunktionerna.

NUAT skall stimulera forskning rörande dels alkoholens och andra medels inverkan på olika körfunktioner och dels sambandet mellan på-verkan och trafikolyckorna.

D a n m a r k**Indenrigsministeriet:**

— — — — —
I denne anledning skal man — i overensstemmelse med en fra sundhedsstyrelsen indhentet udtalelse — meddele, at indenrigsministeriet i princippet kan tiltræde, at overvejelserne om ensartet særlig mærkning af "trafikfarlig medicin" fremmes på fællesnordisk plan.

Det skal dog bemærkes, at overvejelserne for så vidt angår håndkøbspræparater bør tage hensyn til eventuelle ønsker om mærkning med en række andre advarsler, påbud og lignende påskrifter.

Endvidere bemærkes, at sundhedsstyrelsen under den nugældende apotekerlov har været tilbageholdende med at meddele tilladelser eller påbud om særlig mærkning af lægemiddelpakninger, men at gennemførelsen af en ny dansk lov om lægemidler, der påtænkes fremsat for folketinget i løbet af efteråret 1973, vil kunne give anledning til ændring af denne praksis.

Indenrigsministeriet skal endvidere henlede opmærksomheden på, at det påtænkte Nordiske Lægemiddelnævn ville kunne udgøre et egnet organ til behandling af disse spørgsmål.

København, den 23. august 1973

P. m. v.

E. b.

Carl G. Jacobsen

Den almindelige danske lægeforening, hovedbestyrelsen:

Fra lægeforeningens side anses det rejste spørgsmål vedrørende de skadelige virkninger ved anvendelsen af berusende og bedøvende midler for alvorligt, men man finder, at begrænsningen af emnet til dettes betydning for trafikken er ret tilfældig, da indtagning af de samme midler kan betyde tilsvarende alvorlig risiko f. eks. for arbejdsulykker både i hjem og på arbejdspladser.

Lægeforeningen kan være enig i, at læger bør advare de patienter, som foreskrives sådanne midler, for den risiko, midlerne indebærer, og finder at et let kendeligt symbol anbragt på medicinalvareemballager kan være nyttigt for såvel læge som konsument. Lægeforeningen ser imidlertid ikke den store nytte af at indsætte ressourcer på et særligt undersøgelsesarbejde af den foreslåede diffuse karakter.

København, den 29. maj 1973

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

Danmarks Apotekerforening:

Således foranlediget skal Danmarks Apotekerforening udtale, at regler om etikettering af lægemidler er indeholdt i den gældende lov om apotekervæsenet af 11. juni 1954 med senere ændringer samt i sundhedsstyrelsens cirkulære om recepters ekspedition m. v.

Det kan endvidere oplyses, at etiketteringsregler er indeholdt i det udkast til lov om lægemidler m. v., der er indeholdt i betænkning nr. 663 af 1972, hvoraf det bl. a. af bemærkningen i § 6 vil ses, at der er åbnet mulighed for i fornødent omfang at forsyne lægemidler med oplysninger af særlig karakter.

Hvad angår de nugældende retningslinier, som apotekervæsenet skal iagttage i forbindelse med udlevering af lægemidler, vil en særlig mærkning af visse lægemidler forudsætte et initiativ fra sundhedsstyrelsen til ændring af cirkulærestemmelserne.

København, den 3. maj 1973

P. f. v.

Bagger Hansen

Rådet for Større Færdselssikkerhed:

Rådet for Større Færdselssikkerhed har ingen tilføjelser eller bemærkninger til selve forslaget.

Rådet for Større Færdselssikkerhed vil dog gerne udtrykke tilfredshed med initiativet, idet gennemførelse af forslaget — udover at resultere i at det klart afgøres og offentliggøres, hvilke medikamenter, der kan være farlige for trafikanterne at indtage — muliggør gennemførelse af effektive oplysningskampagner, hvori det i forslaget nævnte symbol indgår.

Valby, den 14. august 1973

P. r. v.

Ulrik Duurloo

Direktør

MEDIF (Medicinalimportørforeningen):

Vi har med stor interesse studeret dette forslag og de tilknyttede kommentarer og kan erklære os enige i den opfattelse, at der her berøres et særdeles vigtigt problem, ikke mindst på baggrund af den år for år forstærkede trafik og den ændring, der stadig finder sted i befolkningernes drikkevaner.

Imidlertid er det vor faste overbevisning, at det fremsatte forslag kun i ringe grad vil tjene det opstillede mål: at reducere antallet af trafikulykker. samtidig med at en gennemførelse af ideen i forslaget vil rejse en lang række praktiske problemer samt direkte påføre befolkningen andre risici.

I Danmark er der meget restriktive regler for den tekst, der må sættes på etiketter og emballagemateriale for medicin. Enhver emballagetekst skal forud være godkendt af Sundhedsstyrelsen, og kun i undtagelsestilfælde tillades andre angivelser end pakningsstørrelse, præparatets navn, sammensætning og fabrikantens navn.

Grunden hertil er, at myndighederne har ment, at det helt afgørende spørgsmål for teksten på medicinemballage er at få identificeret præparatet, således at enhver forvekslingsrisiko såvel ved udlevering som ved brug af præparatet undgås i så stor udstrækning som overhovedet muligt; for dette mål må alle andre vige.

Det må i denne forbindelse erindres, at mange medicinpakninger, og i særdeleshed de, der medbringes på rejser og under automobilkørsel, er små, bekvemme lommepakninger, hvor tekstmulighederne er særdeles begrænsede. Enhver yderligere teksttilføjelse til etikettens absolut nødvendige angivelser vil her kunne medføre risiko for fejltagelser og forkert medicinbrug.

Vi kan derfor ikke støtte de syv rådsmedlemmers forslag, men må tværtimod stærkt fraråde, at forslaget nyder fremme.

Derimod kan vi gå stærkt ind for, at man over for befolkningen generelt gør rede for, at såvel medicin som alkoholholdige nydelsesmidler har stærke fysiologiske virkninger, og at disse midler derfor bør omgås med ansvar og omtanke, — denne vigtige regel gælder naturligvis ikke mindst i forbindelse med motorkørsel.

København, den 28. juni 1973

P. f. v.

E. Groth-Andersen

MEFA — Foreningen af danske Medicinfabrikker:

MEFA ønsker indledningsvis at fremhæve, at man med forslaget rører ved et meget vigtigt problem. Vi er enige med forslagsstillerne i, at den stadig øgede trafik sammenholdt med ændringer i befolkningens alkoholvaner og forbrug af visse lægemidler er vigtige spørgsmål, som må påkalde sig opmærksomhed og foranledige alvorlige overvejelser.

Det er imidlertid MEFA's bestemte opfattelse, at det foreliggende forslag kun i meget begrænset omfang vil virke til, at de tilstræbte mål at nedbringe antallet af trafikulykker nås. Hertil kommer at forslaget vil påføre befolkningen andre risici samt rejse forskellige praktiske problemer, som der skal redegøres for i det følgende.

For det første vil en afgrænsning mellem de lægemidler, der med sikkerhed påvirker evnen til motorkørsel, og de lægemidler, der muligvis eller under visse omstændigheder kan gøre det, byde på store vanskeligheder. Vælger man en afgrænsning til de lægemidler, der sikkert eller sandsynligvis påvirker forbrugernes køreegenskaber, skaber man en falsk sikkerhed hos de forbrugere, der indtager lægemidler uden nævnte advarsel eller symbol. Vælger man på den anden side af forsigtigheds-

grunde at forsyne alle eller de fleste lægemidler med advarselssymbol, vil værdien selvsagt være yderst ringe.

Hertil kommer, at visse lægemidler under andre forhold, f. eks. under et svangerskab ikke bør indtages eller kun indtages under iagttagelse af særlige forholdsregler. Man kunne med lige så stor ret kræve, at disse lægemidler mærkedes med et særligt advarselstegn. Under alle omstændigheder vil befolkningens respekt for de mange — og forskellige — symboler forflygtes betragteligt herved.

Endelig skal nævnes, at der også er rent praktiske vanskeligheder ved forslagens gennemførelse foranlediget af de meget restriktive bestemmelser for de oplysninger, der skal fremgå af lægemidlernes etiketter m. v. Hertil kommer, at mange lægemiddelpakninger er så små, at det vil være umuligt at forsyne etiketterne med en tekstadvarsel og et symbol af rimelig størrelse uden at det vil gå ud over de oplysninger, der af kontrol- og sikkerhedsmæssige grunde skal forefindes og også er foreskrevet i gældende lov.

MEFA må derfor fraråde, at forslaget nyder fremme. I stedet for kan vi anbefale, at der over for befolkningen generelt informeres om, at medicin og alkohol hver for sig og ikke mindst indtaget samtidig vil kunne influere på organismen på en måde, der ikke mindst i forbindelse med motorkørsel kan få katastrofale følger, ikke blot for den enkelte, men for ganske sagesløse medborgere.

København, den 17. juli 1973

MEFA

G. Myhre

F i n l a n d

Ministeriet för inrikesärendena:

Trafikministeriet har den 25 april 1973 tillsatt en kommission som har till uppgift att fram till den 31 mars 1974 utreda möjligheterna att utveckla utredningen av i trafiken konstaterade "medicinfall", på vilket sätt man kunde minska det hot som bruket av läkemedel utgör mot trafiksäkerheten och de ansvarsfrågor som hänför sig till bruket av läkemedel i trafiken samt att med nämnda utredningar som grund till trafikministeriet inkomma med förslag till nödiga åtgärder. Kommissionen kallar sig "Medicin- och trafikkommissionen" och den torde komma att ta ställning även till de i Nordiska rådets rekommendation nämnda frågorna. Polisavdelningen är företrädd i kommissionen.

Vad sedan själva varningssystemet angår, anser ministeriet för inrikesärendena ett system av föreslagen art vara viktigt och betonar samtidigt

betydelsen av övrig information i frågan. I det praktiska trafikövervakningsarbetet försvårar avsaknaden av beteckningar fastställandet av huruvida en medicin är ett berusningsmedel i den bemärkelse lagen om vägtrafik anger.

Förutom det ovan sagda föreslår ministeriet för inrikesärendena att man skulle undersöka möjligheterna att skapa ett motsvarande varningssystem beträffande andra rusgivande medel såsom lack, lim och rengöringsmedel.

Helsingfors den 7 augusti 1973

Heikki Tuominen

Minister för inrikesärendena

Matti Bäckman

Inspektör

Trafikministeriet¹:

För att större klarhet skall kunna vinnas om den fara bruket av mediciner utgör för trafiksäkerheten och denna fara på ett effektivt sätt motverkas, har trafikministeriet den 25 april 1973 tillsatt en kommission för att utreda möjligheterna att utveckla undersökningen av medicinfall som konstateras i vägtrafiken, hur den fara användningen av mediciner utgör för trafiksäkerheten skall kunna minskas och ansvarsfrågorna i anslutning till användningen av mediciner i trafiken skötas samt att på basen av de nämnda utredningarna framlägga förslag om erforderliga åtgärder.

Vad dessutom beträffar statsjärnvägarnas trafik vid motverkande av användningen av rusgivande och bedövande ämnen har tonvikten lagts vid skapandet av ett varningssystem. Avsikten är, att sådana mediciner eller ämnen, som har negativa verkningar i trafiken, förses med skriftlig varning eller symbol. I detta samt i att alla sådana mediciner, som är särskilt farliga i kombination med alkohol, utmärks på speciellt sätt, har trafikministeriet skäl att instämma. I praktiken är uppdelningen av mediciner i från trafiksäkerhetssynpunkt farliga och ofarliga ämnen likväl en svår och omfattande uppgift, varför trafikministeriet anser det vara på sin plats att frågan dryftas på riks- och samnordiskt plan. Vid statsjärnvägarna fästes redan nu hälsovårdspersonalens uppmärksamhet vid medicinens eventuella negativa verkningar på trafiksäkerheten. Även järnvägläkarna åläggdes att i samband med receptutskrivningen uppmärksamgöra patienten om det fall att medicinen utgör en risk för trafiksäkerheten.

Viktigt är även, att man på ett öppet och fördomsfritt sätt informerar och klargör problemets innebörd och uppkomst för personalen samt leder in de vårdbehövande under vård.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Trafikministeriet anser, att en betydande del av de åtgärder som är ägnade att avvärja den fara användningen av mediciner utgör för trafiken, kan genomföras på enhetliga grunder i de nordiska länderna. Det är därför sakligt befogat att dessa åtgärder förbereds genom nordiskt samarbete. Trafikministeriet understöder medlemsförslaget och framlägger till övervägande, huruvida en sådan beredningsuppgift borde ges till Nordiska trafiksäkerhetsrådet.

Helsingfors den 13 augusti 1973

Pekka Tarjanne
Minister

Esko Rekola
Kanslichef

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Enligt företagna utredningar är läkemedlens inverkan på trafiksäkerheten betydande och tycks bli allt viktigare med ökningen av bl. a. den öppna hälsovården.

Av de öppenvårdspatienter i Finland, som använder läkemedel som påverkar det centrala nervsystemets verksamhet, för i medeltal var femte motorfordon. Även många nödvändiga i dagsbruk befintliga hjärt- och blodtrycksmediciner, diabetesmediciner, allergimedieciner, hostmediciner samt mediciner mot värk och smärta kan minska personens förmåga att klara sig i trafiken. Sömnmedel och lugnande mediciner kan verka menligt i trafiken till och med följande dag. Flera av de ovan anförda läkemedelspreparaten försäljes utan recept såsom s. k. handköpsmediciner. Enbart varningar angivna i bruksanvisningarna för en medicin t. ex. för bilkörning tycks inte vara tillräckliga.

I synnerhet personer som arbetar inom den öppna hälsovården har uttryckt bekymmer om att det tills vidare inte finns tillräckliga allmänna instruktioner om växelverkan mellan läkemedelsbehandlingen och trafiken. Saken kompliceras av att en sjukdom som ovårdad i och för sig kan utgöra till och med en större risk för trafiksäkerheten än läkemedelsbehandlingen. Ytterligare, när läkemedelsbehandlingen pågår länge, kan patienten vänja sig vid den så att behandlingen inte längre märkvärt minskar hans normala prestationsförmåga.

Läkemedlens andel tycks vara betydande även i rattfyllerifallen. I Finland har omkring vart fjärde av undersökta rattfyllerifall använts mediciner och av dessa i över 90 procent av fallen samtidigt både alkohol och mediciner. Till och med en liten mängd alkohol förenad med läkemedel åstadkommer ofta ett oväntat djupt berusningstillstånd. Det finns inga exakta uppgifter om läkemedelsproblemets omfattning i tra-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

fikfyllerifallen, ty läkemedel kan nu för tiden inte undersökas rutinemässigt i samband med blodalkoholundersökningar. Igenkännandet av läkemedel skulle kräva tagande av större blod- och urinprov samt effektiva och mera omfattande laboratoriemaskineri för läkemedlens undersökning. Dessa ytterligare svårigheter t. ex. i jämförelse med alkoholbestämningarna beror på läkemedlens stora antal och på varje medicins speciella egenskaper.

Läkemedlens andel i trafiksäkerheten skulle behöva en omedelbar helhetsutredning. I detta sammanhang borde man överväga bl. a. speciella beteckningar på medicinförpackningar med tanke på trafiken, till allmänheten och till de som får medicinbehandling riktad annan informationsverksamhet om läkemedlens inverkan bl. a. på förmågan att köra bil, det juridiska ansvaret av en person som får läkemedelsbehandling, hälsovårdspersonalens möjligheter att styra eller begränsa patientens trafikbeteende, läkemedelsbehandlingens inverkan på beviljandet och vidmakthållandet av körkort samt effektiverad läkarundersökning i samband med klarläggandet av olycksfall och trafikfyllerifall.

Inverkan av narkotikabruket på trafiksäkerheten är svår att uppskatta. Endast för några narkotika såsom för amfetamin och vissa opiater finns det en bestämningsmetod med vilken de kan uppvisas i organismvätskorna. Till exempel för LSD eller cannabis saknar man användbara tester. Fastställandet av narkotika blir således oftast beroende på klinisk berusningstillståndsundersökning.

Inverkan av läkemedel m. fl. medel på trafiksäkerheten utgör föremål för en helhetsutredning i Finland. På förslag av medicinalstyrelsen tillsatte trafikministeriet den 25 april 1973 en kommission att utreda saken och att ställa förslag till åtgärder däri.

Social- och hälsovårdsministeriet anser det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget som mycket angeläget. Flera med saken sammanhängande åtgärder såsom t. ex. vederbörliga varningsbeteckningar på läkemedels- m. fl. preparat ävensom informationsverksamhet för hälsovårdspersonalen, patienterna och allmänheten borde företagas på enhetliga grunder i de nordiska länderna. Av denna anledning föreslår social- och hälsovårdsministeriet, att den i medlemsförslaget framförda saken skyndsamt tas upp till beredning inom en nordisk arbetsgrupp, i vilken från varje nordiskt land skulle vara representerade den för läkemedelssäkerheten ansvariga myndigheten och den trafiksäkerheten övervakande myndigheten.

Helsingfors den 30 augusti 1973

Pekka Ojala
Avdelningschef

Kirsti Valvio
Sekreterare för
internationella ärenden

Trafikförsäkringsföreningen:

Några exakta uppgifter om de trafikrisker som användningen av rusgivande och bedövande ämnen medför, är inte tillgängliga på grund av att forskningsverksamhet inte utförts i saken. Enligt vår uppfattning ökar användningen av dylika ämnen i trafiken både avsiktligt och av okunnighet i och med att konsumtionen av ifrågavarande ämnen ökar i allmänhet. Det är möjligt att körning under inflytande av rusgivande och bedövande ämnen i framtiden blir ett lika stort problem som rattfylleri är för tillfället.

På grund av ovannämnda omständigheter understöder vi förslaget och anser att en rekommendation på grund av ärendets aktuella natur skyndsamt avges till Nordiska ministerrådet. Rörande andra punkten i rekommendationen vill vi speciellt understryka vikten av att föreskrifter ges angående läkarnas skyldighet att informera patienterna om de risker användningen av ett ordinerat läkemedel medför i trafiken. Ytterligare vill vi framhäva betydelsen av att en sådan forskningsverksamhet igångsätts, som syftar till att utveckla sådana metoder, med hjälp av vilka de övervakande myndigheterna kan definiera ett ämne samt fastställa graden av påverkan.

Helsingfors den 8 augusti 1973

Trafikförsäkringsföreningen

Iikka Honkajuuri

Trafikskydd — Centralorganisation för trafiksäkerhetsarbete r. f.:

Man kan utan tvivel förena sig om medlemsförslagets motivering.

Emedan trafikministeriet nyligen har insatt en expertkommitté för att utröna denna sak i sin helhet här i Finland, anser vi, att före vidtagande av samnordiska åtgärder det finns skäl att vänta resultaten av ovannämnda kommitténs arbete.

Helsingfors den 19 juni 1973

Trafikskydd — Centralorganisation för trafiksäkerhetsarbete r. f.

Arno Linnoila
Verkställande direktör

Veikko Ahola
Biträdande direktör

Finlands läkarförbund¹:

Förbundet tillstyrker den i medlemsförslaget ingående rekommendation, enligt vilken Nordiska ministerrådet skyndsamt borde införa ett enhetligt varningssystem för utmärkning av trafikfarliga mediciner och andra ämnen genom text och en lätt igenkännbar symbol. Förbundet anser det också som viktigt, att ministerrådet inleder en utredning om övriga erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken.

Helsingfors den 17 juli 1973

För styrelsen av Finlands läkarförbund

Juhani S. Aho
Viceordförande

Kaarina Sarvilinna
Sekreterare

Automobilförbundet r. f.¹:

Inverkan av rusgivande och bedövande ämnen på trafikolyckor har under de senaste åren tydligt utvecklats i en bekymrande riktning, vilket visas till exempel av statistiker och utredningar som för Finlands del utgivits av Trafikförsäkringsföreningen. Problemet är i de övriga nordiska länderna liknande.

Automobilförbundet r. f. anser medlemsförslaget som gott och dess två förslag till åtgärder som konkreta samt betonar betydelsen av snabba åtgärder i saken.

Automobilförbundet r. f. har på sitt initiativ tillsammans med två andra automobilorganisationer sänt en skrivelse i saken till medicinalstyrelsen (se *Bihang*). I denna framställning är grundtanken densamma som i NUAT:s skrivelse den 28 februari 1972.²

Helsingfors den 4 juni 1973

Automobilförbundet r. f.

Jussi A. Muttonen
Verkställande direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Se Nordiska rådet, 22:a sess., s. 00.

BIHANG

Skrivelse till medicinalstyrelsen i Finland från tre automobilorganisationer angående mediciners inverkan på trafiksäkerheten

I Finland finns på marknaden för tillfället cirka 3900 olika mediciner av vilka 200—300 inverkar försvagande på trafiksäkerheten. På en del medicinförpackningar har man på medicinalstyrelsens order antecknat att medicinen kan inverka försvagande på körförmågan. Läkarkåren underrättar likaså sina patienter om olägenheterna. Som ett missförhållande måste man ändå anse vara den med mycket små bokstäver tryckta texten och den bristfälliga allmänna informationen.

Medicinbruket håller på att öka hos oss. Allt oftare är det möjligt att på grund av ovetskap eller tillräckligt tydlig anmärkning kan motorfordonsförare göra sig skyldig till brytning mot vägtrafiklagens 8 §. Sålunda ökas riskfaktorerna i trafiken.

På grund av föregående framhåller undertecknade bilorganisationer Autoilijain raittiusliitto r. y., Automobilförbundet r. f. och Motorförarnas helnykterhetsförbund högaktningfullt att medicinalstyrelsen utger en bestämmelse över att alla förpackningar på mediciner som inverkar menligt på körförmågan förses med tydlig anmärkning härom. T. ex. i Tjeckoslovakien används det fastställda trafikmärket för annan fara i miniatyr. Samtidigt fäster de undertecknade organisationerna uppmärksamhet vid effektiviseringen av informationen över medicinbruket och körförmågan med tillhjälp av läkarkår och apotekspersonal. Bilorganisationerna är för sin del villiga att ge upplysning till sin medlemskår och till bilister i allmänhet, varför vi önskar få uppgifter härom från medicinalstyrelsen.

Helsingfors den 7 maj 1973

Autoilijain raittiusliitto r. y.	Automobilförbundet r. f.	Motorförarnas hel- nykterhetsförbund r. f.
<i>Kalle Heiskanen</i>	<i>J. Muttonen</i>	<i>Bengt Nybergh</i>

Läketeollisuusyhdistys — Läkemedelsindustriföreningen r. y.:

Läketeollisuusyhdistys-Läkemedelsindustriföreningen förenar sig med de åsikter som förekommer i skrivelsen om de farliga faktorerna, som den alltmer tilltagande användningen av berusningsmedel, även andra än alkohol, förorsakar i trafiken. Då det ännu synes vara så att problemet kontinuerligt blir allt svårare på grund av de förändrade användningssätten av alkohol samt å andra sidan på grund av den öka-

de användningen av läkemedel som öppenvården har medfört, är det enligt vår åsikt mycket motiverat att åtgärder i detta ärende vidtages likaväl på den nationella som internationella nivån.

I skrivelsen föreslås bl. a. att läkemedel som finns på marknaden skulle förses med förteckning, som visar hur ifrågavarande läkemedel påverkar människans körförmåga. Vi anser att man på detta sätt endast mycket begränsat uppnår de mål, som har ställts, dvs. att minska trafikolyckornas antal. I stället kan detta arrangemang å ena sidan skapa nya faktorer för läkemedelsförbrukaren och å andra sidan skapa praktiska problem; om dessa ges senare i denna skrivelse mera exakta detaljer. I detta sammanhang torde det vara skäl att nämna om det förfarande som nu gäller i Finland angående de produkter som minskar körförmågan, som läkemedelsproducenterna anger i sina produktlistor.

En allmän praxis är också, att läkaren då han ordinerar mediciner upplyser patienten om hur den ifrågavarande medicinen inverkar på körsättet.

Till en början bör konstateras att man inte helt har kunnat klargöra olika läkemedels inverkan på personens körsätt. Det här gäller också den gemensamma verkan av olika mediciner. Därför anser vi att medicinerna skulle delas i grupper enligt deras sannolika inverkan på olika personers körförmåga. Ifall det anses vara nödvändigt att endast märka de mediciner som med säkerhet eller mycket sannolikt förorsakar förändringar i personens körförmåga, ger detta fel säkerhetskänsla åt de medicinförbrukare, som använder läkemedel i vilka det inte finns en viss varning eller varningssymbol. Å andra sidan om man på grund av försiktighetsåtgärder märker nästan alla mediciner med ifrågavarande varningssymbol, minskas varningens betydelse märkbart. Man bör ännu ta i betraktande olika mediciners inverkan på olika människor.

I skrivelsen talas också om gemensamma inverkningsförhållanden, som alkohol och mediciner tillsammans utgör, och föreslås att medicinerna, vilka är särskilt farliga tillsammans med alkohol, skall märkas på ett särskilt sätt. Till detta vill vi säga, ett frågan inte bara är trafikpolitisk, utan den hör till det allmänna upplysningsarbete som gjorts för upplysning av medicinernas rätta användning. Det måste ännu dock sägas, att man inte känner alla inverkningsförhållanden som användningen av alkohol tillsammans med mediciner förorsakar.

Till slut torde det vara nödvändigt att fästa uppmärksamhet på att ifall man tillsätter till läkemedelsförpackningarnas etiketter, som vanligen är ganska små, flera varningsbeteckningar, förorsakar detta en kraftig inflation i deras effekt. Som etiketterna är nu, är det synnerligen svårt att få alla varningsbeteckningar att rymmas på dem.

Av detta som nu sagts anser vi det vara nödvändigare, att rådet skulle undersöka nya möjligheter för ett omfattande gemensamt nor-

diskt upplysningsarbete om inverkan av mediciner och alkohol på förbrukarna samt trafiktryggheten. I det sistnämnda problemet är det ju inte endast fråga om en människas trygghet, utan också om omgivningens trygghet.

Helsingfors den 16 augusti 1973

Lääketoollisuusyhdistys — Läkemedelsindustriföreningen

Matti Lievonen

Finlands apotekareförening:

— — — Föreningen instämmer fullt med den i skrivelsen framförda åsikten att rusgivande och bedövande ämnen, också andra än alkohol, utgör en stor riskfaktor i trafiken. Denna riskfaktor har kännbart ökat under de senaste åren då läkemedelsurvalet förändrats och användningen av läkemedel vuxit. Alltflera sjukdomstillstånd, t. ex. psykosomatiska sjukdomar behandlas numera i öppen vård. Risken ökas ytterligare av dessa läkemedels verkan tillsammans med alkohol. Ofta undervärderar patienten dessa verkningar eller är helt omedveten om dem. Enligt föreningens uppfattning borde den allmänna upplysningsverksamheten om dessa risker intensifieras likasom också forskningsarbetet så att i detta hänseende farliga läkemedel identifieras.

När en dylik identifiering skett bör undersökas, vilka möjligheter föreligger att taga i bruk det i skrivelsen nämnda varningssystemet med text och klar symbol. Enligt föreningens uppfattning är en lätt igenkännbar symbol effektivare än text. Frågan är närmast hur dylika beteckningar kan placeras på de redan nu fullskrivna namnlapparna så att önskad effekt verkligen uppnås och övriga nödvändiga anteckningar icke störes. En lösning kunde vara att använda en viss symbol på samma sätt som giftsymbolen. En dylik symbol kräver mindre utrymme. Effektiv blir symbolen först efter omsorgsfull upplysningsverksamhet. Ett gemensamt varningssystem för samtliga nordiska länder är ändamålsenligt redan med tanke på turismen och arbetskraftens rörelse i synnerhet mellan Finland och Sverige.

Helsingfors den 20 juni 1973

Finlands apotekareförening

P. J. Porthan

Sirpa Wihtol

N o r g e**Sosialdepartementet:**

Departementet har ikke noe å innvende mot den foreliggende rekommendasjon pkt. 1 og 2.

Gjenpart av dette brev er sendt Statsministerens kontor til orientering.

Oslo, 21. august 1973

Etter fullmakt

M. Langholm

Halldor Heldal

Den norske lægeforening

Sentralstyret behandlet saken i møte 28. august 1973.

Ved Kgl. res. 23. oktober 1964 ble det i Norge oppnevnt et utvalg for å vurdere visse bestemmelser i motorvognloven og i lov om pliktmessig avhold. Dette utvalg behandlet inngående de samme problemer som er tatt opp i medlemsforslag A 397/t.

Utvalgets innstilling ble oversendt Lægeforeningen til uttalelse. Lægeforeningen konkluderte i sin uttalelse av 2. juni 1970 bl. a. med følgende:

Med den stadig økende biltrafikk som finnes over grensene i Norden og det økende samarbeid mellom de nordiske land på farmakologisk område, synes det naturlig at man forsøkte å få bestemmelsene på dette området mest mulig konforme i de nordiske land.

Lægeforeningen vil derfor anmode om at det overveies å få disse bestemmelser i Vegtrafikkloven konforme med de som gjelder i Sverige og Danmark.

Lægeforeningen vil gi det foreliggende medlemsforslag sin fulle støtte.

Lægeforeningen går ut fra at det enhetlige advarselssystem for merking av medikamenter m. v. som blir utarbeidet, blir forelagt de respektive lands legeforeninger før det endelig fastsettes.

Oslo, 29. august 1973

Den norske lægeforenings sentralstyre

Etter bemyndigelse:

Odd Bjercke

Johan Greve Brun

Norges apotekerforening:

Norges apotekerforening kan i hovedtrekkene tilrå de to foreslåtte rekommendasjoner.

Når det gjelder eventuell gjennomføring av de i forslaget nevnte tiltak, vil foreningen peke på at en tidligere inngående har behandlet blant annet spørsmålet om merking av trafikkfarlige legemidler. Vi henviser til Norges apotekerforenings uttalelse av 23. januar 1970 (J. nr. 1565/1970 S.R./K.S.) til Sosialdepartementet om innstilling av 16 september 1968 fra Utvalget angående bestemmelse i vegtrafikkloven og i lov om pliktmessig avhold, om begrepet "anna rusande eller døyvande middel" enn alkohol. Foreningen mener at uttalelsen på dette spesielle punkt og når det gjelder andre tiltak som f. eks. informasjon til publikum om trafikkfarlige legemidler og kombinasjonen alkohol/legemiddel fortsatt er Norges apotekerforenings syn. Det som er anført i uttalelsen på disse punkter har direkte relevans til det foreliggende medlemsforslag og en kopi av nevnte uttalelse vedlegges til orientering (*se Bihang*).

Oslo, 22. juni 1973

Norges apotekerforening

Inge Johannessen

Sigurd Reizer

BIHANG

Skrivelse till Sosialdepartementet i Norge frå Norges apotekerforening rörande betänkande angående andra rusande och bedövande medel än alkohol

---

Norges apotekerforenings hovedstyre har behandlet saken i møte 21. januar 1970. Norges apotekerforening er av den oppfatning at utvalget har utført et meget fortjenstfullt arbeid gjennom sin innsamling og bearbeidelse av et stort materiale om saken. Man må uten videre gi sin tilslutning til meget av hva utvalget fremholder, og til visse av de foresatte forslag. Men, på den annen side gir studiet av innstillingen inntrykk av at utvalget i noen av sine forslag går for langt.

Departementet nevner i sitt brev til Norges apotekerforening at man er særlig interessert i uttalelse angående den foreslåtte legeerklæring, samt utvalgets endringsforslag til vegtrafikkloven av 18. juni 1965. Når det gjelder legeerklæringen, har man ingen bemerkninger til denne, idet dette helt overveiende er en sak for medisinske eksperter.

Vegtrafikkloven. Når det gjelder utvalgets forslag til endringer i vegtrafikkloven, skal bemerkes:

Man er tilbøyelig til å mene at de foreliggende kjennsgjæringer angående legemidler som medvirkende årsak til fare eller uhell eller ulykker i trafikken, ikke danner tilstrekkelig grunnlag for en ny paragraf i loven som den foreslått "§ 22 a". Statistikken viser at det så helt overveiende er *alkohol* som dominerer i bildet når det gjelder kjøring i påvirket (tatt i videste forstand) tilstand. Enn videre gjelder dette alkoholholdige *drikkevarer*: Øl, vin og brennevin. Det erfaringsmateriale man har gjør det i virkeligheten til en urimelighet å innføre ved siden av alkoholparagrafen en ny, med denne helt sidestilt "legemiddelparagraf".

I stedet for en ny "§ 22 a", foreslås at det i § 21 inntas et eget avsnitt som omhandler legemidler, og hvor endel av teksten i den foreslåtte § 22 a innarbeides. Dermed kommer faren for legemiddelpåvirkning for *enhver fører av kjøretøy* klarere frem (den gjelder ikke bare for motorvognførere).

Alkoholparagrafen — § 22 — har utvilsomt sin store berettigelse og betydning: Alkohol (nærmere bestemt etyllalkohol) er grundig studert med hensyn til virkning og til metabolisme i organismen, og man har til disposisjon velprøvede analysemetoder som tillater bruk av analyse-resultatene som bevismiddel.

Den foreslåtte § 22 a står i en helt annen stilling. Her dreier det seg om et stort og heterogent utvalg av biologisk aktive stoffer og preparater, som man tildels vet svært lite om når det gjelder både effekt på kjøreferdigheten samt farmakokinetiske forhold, metabolisme og eliminasjon. Det kan saktens tenkes at man kan skape en sentral for utvidet analyse (i tillegg til alkohol: Bestemmelse i blod eller andre fysiologiske væsker av visse grupper blant de tallrike stoffer det er tale om), men det vil være tvilsomt om man kan bruke analyseresultatene på samme måte som "alkoholpromillen".

Ved anvendelse av "§ 22 a" vil man således i det vesentlige være henvist til hva vedkommende person som måtte være innblandet i kjørehull, selv opplyser om sitt eventuelle medikamentmisbruk eller bruk av andre stoffer eller preparater av her omhandlet karakter. Man har en følelse av at § 22 a derfor, for en meget stor del "vil henge i luften".

Andre forhold kan nevnes: Det vil i høy grad kunne forekomme at en skadet motorvognfører trenger — og også gis av lege som kommer til — et smertestillende middel eller et beroligende, sjokkdempende middel etter en ulykke. Dette må naturligvis ikke gjøres "ulovlig" gjennom en bestemmelse om at "Fører av motorvogn må ikke ta midler eller andre stoffer som nevnt i denne paragraf . . ." som foreslått i 22 a.

Konklusjonen på det som er fremholdt ovenfor, blir derfor at det man *ikke* er enig i utvalgets forslag til § 22 a, men foreslår at det i stedet i § 21 utarbeides et bredere, særlig avsnitt om hele denne stoffgruppe:

Berusende, bedøvende eller oppstemmende midler eller stoffer som kan føre til fysisk og/eller psykisk avhengighet (herunder legemidler).

Informasjon. Når det gjelder utvalgets sterke betoning av behovet for informasjon angående trafikkfarlige legemidler, er man helt enig. Det bør snarest utarbeides og trykkes brosjyrer, som bør distribueres til publikum både fra leger og apotek. Det bør også utarbeides informasjonsmateriale beregnet på legene selv, samt på apotek og også alt øvrig helsepersonell

Advarsler på legemiddelpakningene. Man er også enig i at visse legemidler bør påføres advarsel angående virkning på kjøreferdigheten. Men man vil fremholde at dette "informasjonsmiddel" må brukes restriktivt, og at man her bør la seg lede av de erfaringer som foreligger om legemidlers rolle ved trafikkuhell. Man har inntrykk av at utvalget har sett altfor teoretisk på dette og at den fremlagte legemiddelliste er blitt altfor omfattende. Man mener videre at det vil virke forvirrende med to forskjellige advarseltekster, en "sterk" og en "mild". En henvisning til vegtrafikkloven er man absolutt imot i en slik advarseltekst, idet man mener at dette først og fremst er unødvendig. Hertil kommer at det er viktig å få en så kort tekst som mulig. Den kan da settes med større typer og den vil ha større sjanser til å bli lest og oppfattet.

Følgende advarselstekst foreslås: "Advarsel: Kan nedsette kjøreferdigheten."

Det skal betones at det til enhver tid må være absolutt helt klart *hvilke* legemidler — farmasøytiske spesialpreparater så vel som apotekfremstilte preparater — som skal påføres advarsel.

Advarselen må trykkes på etikettene av produsenten når det dreier seg om standardpakninger. Ansvar for at spesialpreparatenes etiketter er i orden på dette punkt må påligge spesialitetskontrollen og produsentene.

Når det dreier seg om magistrelt forskrevne legemidler, vil det sannsynligvis være mest praktisk at apoteket påsetter egen streifsignatur med advarselen.

Kombinasjon alkohol/legemiddel. Om det uheldige i samtidig bruk av alkohol og her omhandlede legemidler må de førnevnte brosjyrer gi utførlig informasjon. Det er også naturlig å ta dette forhold med i det foreslåtte, utvidede avsnitt i vegtrafikklovens § 21.

Når det gjelder de spesielle preparater utvalget oppfører i egen fortegnelse side 76, forstår man det slik at utvalget foreslår at det overveies å påføre dem advarselen: "Alkohol må ikke nytes så lenge dette legemiddel brukes." Man er tilbøyelig til å mene at dette spørsmål ikke er tilstrekkelig avklart til å berette til et vedtak på nåværende tidspunkt, og fraråder at nevnte advarsel mot alkoholnyttelse påbys for vedkommende legemiddel. Det bør i stedet gis informasjon om dette av lege og gjennom brosjyrene.

Alkoholholdige legemidler. Utvalget har i legemiddellisten side 61—75 ført opp et tilfeldig utvalg av alkoholholdige legemidler, og det synes som om utvalget ønsker disse legemidler påført enten den "sterke" eller den "svake" advarsel, alt etter alkoholinnhold. Også her må det betones at det må gis helt klare, entydige regler. Man vil foreslå at legemidler med et alkoholinnhold på minst 20 % som utleveres i mengder på minst 25 ml påføres den foreslåtte advarseltekst. Men det kan forøvrig sies at det synes å være svært få tilfelle av kjørehell under påvirkning av alkoholholdige legemidler. Som tidligere fremholdt er det bruk av alkoholholdige drikkevarer som i virkeligheten er det store problemet.

Barbituratgruppen og meprobamatgruppen. Man må bestemt fraråde en plassering av nevnte legemiddelgrupper i reseptgruppe A i Utleveringsforskriftene, hva utvalget er inne på. Dette ville føre til meget store ulemper for alle impliserte parter: Leger, pasienter og apotek.

Gjennomføring av nye bestemmelser. Blir utvalgets forslag fulgt, blir Norge, såvidt vi kan forstå, det første land som går til en såvidt om-

tattende merking av legemidler med hensyn til deres virkning på kjøreferdigheten.

Hovedstyret har merket seg at man i våre naboland, som sikkert har de samme problemer, hittil ikke har funnet spørsmålet tilstrekkelig avklart og heller ikke av en slik størrelseorden, at man har villet gjennomføre lignende tiltak som utvalget foreslår for Norge.

Om utvalgets forslag helt eller delvis blir gjennomført må derav praktiske grunner gis en tilstrekkelig frist for merking av standardpakninger av legemidler.

Oslo, 23. januar 1970

Norges apotekerforening

Inge Johannessen

Sigurd Reizer

Norges automobil-forbund:

Norges automobil-forbund har med stor interesse lest ovennevnte medlemsforslag, og vil fullt ut støtte forslaget om å prøve å få innført et ensartet varslingsystem for merking av trafikkfarlige medisiner m. v.

Vi er likeledes overbevist om at det er nyttig og nødvendig med en allsidig utredning om andre nødvendige tiltak for å motvirke anvendelse av ulike berusende og bedøvende medikamenter i trafikken.

Norges automobil-forbund tok opp denne saken ved brev til Sosialdepartementet av 3. oktober 1963 idet vi allerede dengang fant at problemet var så stort at myndighetene snarest burde vurdere nødvendige tiltak for også på dette område å sikre trafikken. Dette resulterte i at et utvalg ble nedsatt som kom med sin innstilling 16. september 1968. Denne innstilling ble sendt til uttalelse, idet det ble uttalt at man regnet med at lovforslag skulle fremmes våren 1970. Vi kan bare beklage at innstillingen fremdeles ikke har ført til noe positivt resultat for Norges vedkommende. Vi viser for øvrig til vår uttalelse til nevnte innstilling og vedlegger fotostat av uttalelsen (*se Bihang*).

Vi håper at når saken nå er tatt opp som medlemsforslag i Nordisk Råd, vil det bli gjort forgang med å fremme forslag som på nordisk plan fullt ut kan dekke de bestrebelsener som er nødvendige for å unngå den fare som ligger i kombinasjonen berusende og bedøvende medisiner og trafikkikkerhet.

Som forannevnt gir vi derfor medlemsforslaget vår absolutte tillslutning i håp om et hurtig resultat.

Oslo, 24. mai 1973

Norges automobil-forbund

E. Høilund

Direktør

BIHANC

Skrivelse till Sosialdepartementet i Norge från Norges automobil-forbund angående motorförarens användning av andra berusningsmedel än alkohol

Av praktiske grunner finner vi det hensiktsmessig i det følgende å sondre mellom utvalgets forslag til forebyggende tiltak og utvalgets forslag til lovendringer.

I. Forslag til forebyggende tiltak

Av forslagene til aktive tiltak for å forebygge at medikamentpåvirke-
de personer deltar i trafikken har vi spesielt merket oss følgende:

1. at Sosialdepartementet i henhold til Kgl. res. av 6. mai 1966 på-
legger produsenter av trafikkfarlige medikamenter å forsyne medika-
mentets emballasje med en iøynefallende advarsel mot virkninger av
betydning for kjøreferdigheten. I denne forbindelse ser vi gjerne at det
blir innført et eget merke — et symbol i likhet med et trafikkskilt —
slik som antydning av utvalget. Det må være et minstekrav at trafikantene
får vite hvilke medikamenter som kan være "trafikkfarlige".

2. at det som ledd i en alminnelig opplysningsvirksomhet blir utsendt
en brosjyre med informasjon om faren ved å kjøre motorvogn etter å
ha tatt visse typer medikamenter. Etter vår oppfatning bør det her ut-
gå et initiativ fra Sosialdepartementet, eventuelt Helsedirektoratet, for i
samarbeid med Trygg Trafikk å utgi og distribuere en sådan brosjyre.

Vårt forbund legger avgjørende vekt på tiltak av denne art. Vi mener
at all rimelighet tilsier at en eventuell skjerpet lovgivning på dette om-
råde ikke bør settes i kraft før ovennevnte forebyggende tiltak er satt
ut i livet. I denne forbindelse kan det være grunn til å minne om hva
utvalget selv anfører:

"Det kommer stadig så mange nye, eventuelt 'trafikkfarlige' medika-
menter på markedet at det selv for spesialister i farmakologi er vanske-
lig å holde seg à jour." (Innst. s. 56, sp. 2).

For øvrig tillater vi oss å vise til at vårt forbund allerede ved brev
av 3. oktober 1963 til Sosialdepartementet sterkt understreket betyd-
ningen av de forebyggende tiltak. (Innst. s. 5, sp. 1).

II. Forslag til lovendringer

Ved vurderingen av behovet for en eventuell skjerpet lovgivning kan
det være grunn til å minne om hvilke konklusjoner utvalget selv er kom-
met til i så henseende:

1. "En oversikt over lovgivningen i en rekke europeiske land og i
USA viser at det er få land som har mer nyanserte og spesifiserte lov-
bestemmelser enn dem vi har i Norge." (Innst. s. 55, sp. 2).

2. "Det ser heller ikke ut til at psykiske og/eller fysiske forstyrrelser
fremkalt av medikamenter eller rusgifter, hittil har vært noen hyppig
årsak til trafikkulykker." (Innst. s. 55, sp. 1).

På denne bakgrunn mener vårt forbund at det ikke er tilstrekkelig
grunnlag til så vidtgående lovendringer som utvalget foreslår. Vårt prin-

sipale standpunkt er at Vegtrafikklovens § 22 opprettholdes i sin nåværende form, dog slik at det blir tilføyet følgende: "— — — eller oppstemmende midler eller stoffer som kan føre til fysisk og/eller psykisk avhengighet". Dermed skulle norsk lovgivning på dette område være mere nyansert og spesifisert enn i noe annet land.

Hvis utvalgets forslag til ny § 22 a i Vegtrafikkloven allikevel aktes opprettholdt i hovedtrekk, tillater vi oss *subsidiært* å anføre følgende:

1. I utvalgets legaldefinisjon av "påvirket" savner vi enhver form for tidsangivelse eller tidsbegrensning. Hvis en siktet pasient erkjenner eller opplyser å ha overskredet legens dosering 2 eller 3 døgn før kjøringen fant sted, vil han ifølge legaldefinisjonen være å anse som "påvirket". Dette vil gjelde uansett om den siktede pasient i klinisk forstand eller etter analyse åpenbart ikke er påvirket.

Vi antar att utvalget her har gitt sin definisjon en videre formulering enn egentlig tilsiktet.

2. I utkastets § 22 a, 3. ledd har utvalget uten nærmere kommentar foreslått en tilsvarende bestemmelse for legemidler som for etterfølgende nytelse av alkohol, jfr. Vegtrafikklovens § 22, 3. ledd.

Vi er nærmest tilbøyelige til å anta at det her må foreligge en lapsus fra utvalgets side. Et eksempel vil vise hva forslaget vil kunne innebære:

En hjertepasient er av lege forordnet å innta sin medisin til bestemt tid og i bestemt dose. Hvis han som fører av motorvogn er utsatt for et kjøreuhell av den art som beskrevet i Vegtrafikklovens § 22, 3. ledd, stilles han i de første seks timer etter uhellet overfor følgende alternativer: *Enten* å innta den medisindose som er forordnet av legen, og dermed utsette seg for ubetinget fengselsstraff. *Eller* å overholde lovens påbud og dermed kanskje utsette liv og helbred for akutt fare.

Oslo, 6. oktober 1969

Norges automobil-forbund

F. Nagell-Erichsen

Direktør

Landsrådet for trygg trafikk:

Vi — — — kan meddele at problemet har vært vurdert av den komite som la frem sin innstilling 16. september 1968.

Innstillingen (*här ej tryckt*) er for tiden under behandling i Sosialdepartementet.

Oslo, 5. juni 1973

Trygg trafikk

Aage Borgen

Direktør

Motorførernes avholdsforbund:

MA er medlem av Nordisk Union for Alkoholfri Trafikk som har avgitt en uttalelse om denne saken, og brevet er innrykket i Deres trykte orientering om medlemsforslaget (*se ovan*). MA kan derfor helt ut slutte seg til de to punktene i medlemsforslaget, som ikke avviker noe vesentlig fra henvendelsen fra NUAT av 28. februar 1972.

Oslo 14. september 1973

Motorførernes avholdsforbund

Steinar Hauge

Kongelig norsk automobilklub (K.N.A.):

— — — kan meddele at K.N.A. slutter seg til anbefalingen fra Nordisk Råd til Det Norske Ministerråd. K.N.A. ønsker videre å anbefale at det arbeides for at leger ved utskrivning av medikamenter blir pålagt å anføre på resepten maksimumsdoser for trafikkfare-medisiner, idet en går ut fra at enkelte medisiner ikke er trafikkfarlige i normale doser. Videre bør det i resepter advares mot at medikamenter taes i forbindelse med annet medikament når en kombinasjon er trafikkfarlig.

En slik reseptpåtegning må det pålegges det enkelte apotek å påføre medikamentets pakning.

Det er mulig at en ensidig merking på enkelte trafikkfarlige medikamenter ikke vil være tilstrekkelig hensiktsmessig.

Når det gjelder reseptfrie medikamenter går en ut fra at det i Norge ikke er nødvendig med noen merking, da reseptfrie varer i Norge må ansees å være relativt ufarlige.

Oslo, 10. september 1973

Kongelig norsk automobilklub

Tor Østmo

Kontorsjef

S v e r i g e**Socialstyrelsen:**

Rubricerade medlemsförslag upptar två huvudfrågor, dels införandet av ett enhetligt varningssystem för utmärkning av medicinska eller andra ämnen, som negativt kan påverka funktioner varav trafiksäkerheten är beroende, dels en utredning om åtgärder för att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken.

Information genom symbol e. d. av läkemedel m. m. som kan medföra trafikrisker

Socialstyrelsen har i sitt trafikmedicinska handlingsprogram (HB 1 Dnr 888/71) tagit upp frågan om utarbetande av symbol eller text att åsätas etiketten på mediciner som menligt kan påverka trafikbeteendet. Vissa åtgärder är redan vidtagna och socialstyrelsen vill anföra bl. a. att styrelsen 1969 i samarbete med statens trafiksäkerhetsverk, Systembolaget och Apotekarsocieteten framställde ett utbildningsmaterial "Sväljer Du omdömet?", en stillfilm m. m. om medicin och alkohol i trafik, som användes bl. a. i bilförarutbildningen.

Till läkarna och apotekarna har socialstyrelsen 1970 distribuerat en folder om alkohol och läkemedel.

Våren 1973 har socialstyrelsen haft överläggning med berörda parter angående märkning med symbol av läkemedel som ensamma eller i förening med alkohol kan innebära en förhöjd trafikrisk.

Utöver den information till patient om läkemedelseffekter som läkarna enligt gällande bestämmelser skall ge bedömer styrelsen det vara angeläget att patienten även vid själva intaget av läkemedel erinras om de eventuella trafikrisker som kan bli en följd av medicineringen.

Redan 1967 (MF 1967: 32) utfärdade socialstyrelsen ett cirkulär angående inverkan av narkotika och vissa andra läkemedel m. m. på förmågan att föra motorfordon. I cirkuläret framhålls bl. a. följande:

För närvarande finns ett betydande antal läkemedel, som påverkar centrala nervsystemets funktioner. Dessa kan utgöra en ökad risk för trafiksäkerheten, särskilt om de användes i högre dosering eller under längre tid.

Läkemedel, som i detta avseende särskilt bör uppmärksammas är förutom narkotika de som i Synonymregistret över farmaceutiska specialiteter finns upptagna under rubrikerna antihistaminika, hypnotika, sedativa, ataraktika, neuroleptika och psykoletika.

En kombination av två eller flera av läkemedlen kan ge en oväntad effekt, i regel i förstärkande riktning. Detta gäller även i hög grad kombinationen läkemedel — alkohol.

Det är angeläget, att läkarna vid ordination av nämnda läkemedel upplyser patienterna om att medlen kan inverka på förmågan att föra motorfordon. Härvid bör särskilt beaktas doseringen av läkemedlen samt risken vid kombination med alkohol.

Denna uppfattning har genom socialstyrelsens cirkulär MF 1972: 79 förstärkts. Enligt detta cirkulär är läkare skyldig att informera patient om eventuella trafikrisker på grund av ordinerade läkemedel.

Frågan om trafikfarliga läkemedel har varit uppe till internationell behandling. The European Public Health Committee av Europarådet uppdrog 1966 åt en arbetsgrupp att studera de medicinska aspekterna på förebyggande av vägtrafikolyckor. I resolution (68) 31 till Europarådets ministerkommitté föreslås

1. Medical pharmaceutical firms should inform doctors, and doctors should inform their patients, about possible adverse effects of preparations on driving ability.

2. Containers of pharmaceutical preparations which may impair driving ability should bear an appropriate cautionary label. The details of how driving ability may be impaired should be given in the enclosed literature.

Inom socialstyrelsens läkemedelsavdelning har under våren 1973 pågått en studie av "Farmaceutiska specialiteter i Sverige" (FASS) för att utröna i vilken mån fabrikanterna i anslutning till aktuella preparat upplyser om förhöjda trafikrisker efter förtäring av i detta sammanhang aktuella läkemedel. Denna studie visar att praxis mellan olika fabrikanter skiftar i hög grad trots att deras preparat i stort sett kan ha samma verksamma substanser. Denna iakttagelse har lett till att socialstyrelsen har startat försök att mera fullständigt kartlägga de trafikriskabla grupperna av läkemedel.

Detta är mycket angeläget med hänsyn till den rådande situationen, som framgår av följande utdrag ur medicinsk Körkortshandbok, Svensk trafikmedicinsk förening, 1973:

Allt talar för att patienter under medicinering bör avstå från bilkörning, om det finns minsta anledning att misstänka att medlet kan verka funktionsnedsättande. I varje fall är det viktigt, att patienten avstår från bilkörning intill dess att läkaren och patienten vet, hur patienten reagerar på läkemedlet i fråga.

Även om alla patienter, som ordineras läkemedel, som menligt kan påverka förarfunktionerna skall ha upplysning om läkemedlets effekter, finns det patientgrupper, som särskilt behöver uppmärksammas och få en mera djupgående information än vad som eljest kan behöva vara nödvändigt. Dessa grupper utgöres av:

Läkemedels- och narkotikamissbrukare.

Alkoholmissbrukare, som klagat över nervösa besvär och ordineras nervlugnande mediciner samtidigt som man kan antaga, att de fortsätter att dricka alkohol. Bakom nervösa besvär kan ofta ligga ett icke erkänt alkoholmissbruk.

Personer om på grund av fysiska eller psykiska sjukdomar ordinerar mediciner.

Problemet med läkemedelspåverkan är så svårlöst därför att inga allmänna regler kan uppställas för hur en bilförare kommer att uppträda i trafiken efter intagandet av visst läkemedel. Samma medel kan nämligen ha olika verkningar på olika personer.

Särskilt viktigt är att alltid framhålla de ofta överraskande och därför ur trafiksäkerhetssynpunkt så lömska verkningar, som kan uppstå vid intagandet av läkemedel och alkohol. I vissa fall uppstår en kombinerad effekt, som är större än summan av de två medlens effekter var för sig.

Under senare år har interaktion-problemet ägnats ökat forskningsintresse, men fortfarande är kunskaperna om hur ett medel kan påverka ett annat inte tillräckligt kända. Det är betydelsefullt att ha i minnet, att ett farmaceutiskt preparat ofta består av mer än en verksam substans; en studie avseende nya farmaceutiska preparat som i ett

land infördes på marknaden visade att 40 procent av dem innehöll mer än en aktiv substans.

Av de protokoll, som åtföljer blodproven från personer, vilka misstänks för trafiknykterhetsbrott framgår, att 15—20 procent uppger sig ha förtärt läkemedel, antingen ensamt eller tillsammans med alkohol. I mitten av 1960-talet dominerade barbitursyrederivaten i 40 procent av dessa fall och för övrigt en lika fördelning på olika centralstimulerande medel. 1972 utgjorde fallen barbitursyrederivatpåverkade endast 5 procent, medan Weckaminerna svarade för över 50 procent. Utvecklingen är oroande och understryker nödvändigheten av god information om preparatens effekter på förmågan att föra motorfordon.

Inom nordiska läkemedelsnämnden strävar man efter gemensam nordisk receptgiltighet. Härtill bör lämpligen kopplas frågan om märkning av läkemedel, som kan ha ett negativt inflytande vid trafikutövning. I ett yttrande till riksdagens socialutskott över riksdagsmotion nr 1973: 30 anförde socialstyrelsen följande (L 1719: 322):

Frågan om märkning av förpackningar till trafikfarliga läkemedel med en särskild symbol har diskuterats på nordisk basis. En enhetlig märkning i samtliga nordiska länder skulle medföra fördelar ur kostnadssynpunkt såsom fallet är med läkemedlens normala etiketter, vilka är lika i de nordiska länderna men i regel ej har utrymme för information. Förarbeten har gjorts och man har inom de nordiska läkemedelskontrollorganisationerna enats om att låta den kommande nordiska läkemedelsnämnden lösa frågan om utformning och samordning av en dylik märkning.

Ett nordiskt samarbete på det aktuella området ter sig naturligt, särskilt som i Norge redan föreligger ett förslag "Instilling fra utvalget angående bestemmelserne i vegtrafikloven (tidigare motorvognloven) av dövende middel' än alkohol". (Se bl. a. Läkartidningen 68: 1911—1916 och 1922: 1971, Andréasson och Bønnichsen: Alkohol och Läkemedelsberusning.)

Socialstyrelsen får tillstyrka förslaget om skyndsamt införande av ett nordiskt enhetligt varningssystem för utmärkande av trafikfarliga mediciner och andra ämnen genom text och lätt igenkännbar symbol, varvid förutsättes att ännu olösta frågor rörande den nordiska läkemedelsnämnden och dess sekretariat snabbt bringas till sin lösning.

Utredning om erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken

Frågan om samordning av den nordiska trafiknykterhetslagstiftningen har varit aktuell under åtminstone de senaste femton åren. Island, Norge och Sverige har en gemensam lägsta straffbarhetsgräns vid 0,5 promille alkohol i blodet, medan sådan gräns saknas i Danmark och Finland. I Finland synes emellertid intresset för en i lag inskriven straffbarhetsgräns under senare år ha vuxit sig starkare, medan Danmark fortfarande tar avstånd från en sådan bestämmelse. Senast har denna inställ-

ning tagit sig uttryck i en av Europarådets resolutioner, där Danmark reserverar sig mot användningen av en promillenivå som absolut kriterium för straffbarhet (1973).

Det förefaller som om en nordisk trafiknykterhetslag inte för närvarande är en realistisk tanke, särskilt som man kan förvänta gemensamma regler för EG-länderna till vilka hör Danmark i motsats till de övriga nordiska länderna.

Sverige har inom det nordiska samarbetets ram huvudansvaret för initiativ i frågor rörande nordisk lagstiftning på trafiknykterhetsområdet. Emellertid har Sveriges aktivitet under senare år på detta område varit praktiskt taget ingen, trots att en statlig utredning väckt flera angelägna förslag, som i stor utsträckning stötts av remissorganen. (Trafiknykterhetsbrottskommitténs betänkande, SOU 1970: 61).

I en motion till årets riksdag (1973: 259) föreslogs olika åtgärder för att begränsa onykterheten i trafiken. I sitt yttrande över motionen anförde socialstyrelsen:

Bland svenska bilförare är kännedom om den effekt alkoholpåverkan har på körfunktionen med all sannolikhet större än i något annat land tack vare den omfattande informations- och utbildningsverksamhet som i första hand har bedrivits av frivilliga organisationer, men också av socialstyrelsen, som under flera år i följd har ägnat frågan om alkohol och mediciner skärpt uppmärksamhet, bl. a. genom utdelning på apoteken av en informationsbroschyr rörande de trafikrisker som är förknippade med alkohol och de interaktionseffekter, som kan bli följden av samtidig förtäring av alkohol och läkemedel.

I sitt långsiktiga planeringsprogram har statens trafiksäkerhetsverk under 1975 lagt in en omfattande trafiknykterhetskampanj. Denna trafiksäkerhetsfråga ingår kontinuerligt i verkets basaktivitet. Alla ansträngningar i syfte att motverka alkoholförtäring i anslutning till trafikutövning är viktiga och socialstyrelsen kan därför helt stödja motionens syfte.

I trafikutbildningsverksamheten påtalas i motionen brister. Socialstyrelsen anser det angeläget att dessa snarast blir undanröjda. Den utbildningsverksamhet om alkohol och andra gifter som förekommer i körkortsutbildningen bör utökas. För övrigt bör sådan undervisning börja redan i skolans trafikutbildning innan de unga har tillägnat sig alkoholvanor. Därigenom torde kunna utvecklas en naturlig inställning att avstå från att köra motorfordon efter förtäring av alkohol, läkemedel eller andra ämnen som menligt påverkar förmågan till säkert framförande av motorfordon.

I den återopade motionen (1973: 267) berörs den ringa risken för alkoholpåverkade motorfordonsförare att bli upptäckta. Trafiknykterhetsbrottskommittén har i sitt betänkande (SOU 1970: 61) föreslagit ökad trafiknykterhetskontroll, bl. a. genom stickprov. Ett genomförande av detta förslag torde vara bäst ägnat att minska trafiknykterhetsbrotten. Frågan har behandlats av justitieutskottet som i sitt betänkande nr 12 år 1973 anfört att utskottet förutsätter att proposition på grundval av kommitténs förslag utan onödigt dröjsmål kommer att föreläggas riksdagen. Socialstyrelsen vill kraftigt understryka vikten av att förslaget snarast blir föremål för proposition.

Socialstyrelsen finner anledning att framhålla att lagstiftningsåtgärder och informations- och upplysningsverksamheten på trafiknykterhetsområdet är så integrerade att det är beklagligt att hithörande frågor handlägges av två departement, vilket också tar sig uttryck i behandlingen av motionerna 1973: 259 och 1973: 267, som behandlas av trafikutskottet respektive justitieutskottet. Socialstyrelsen föreslår att trafikutskottet med åberopande av detta yttrande anför lämpligheten av att trafiknykterhetslagstiftningsfrågor på samma sätt som gäller andra trafikfrågor överföres till kommunikationsdepartementet.

Rörande upplysningsverksamheten vill socialstyrelsen dessutom anföra följande:

Beträffande åtgärder i form av trafiknykterhetslagstiftning för att motverka trafiknykterhet genom bruk av alkohol och/eller medikamenter vill socialstyrelsen starkt understryka värdet av upplysning, som insättes i de verkligt aktuella och relevanta sammanhangen. Det verkar säkerligen mera allmänt avhållande än risk för straffpåföljd, om konkret upplysning ges allmänheten genom massmedia om t. ex. det förhållandet, att så hög andel som 15—20 procent av de för trafiknykterhetsbrott misstänkta uppger sig ha förtärt läkemedel och sålunda kan antas påverkade av ett eller flera sådana medel enbart eller tillsammans med alkohol. Upplysningens slagkraft ökar med all sannolikhet högst avsevärt om den sätter in precis vid en tidpunkt, då på grund av någon konkret händelse eller av annan anledning trafikriskerna genom alkohol- eller läkemedelspåverkan är aktuella och påtagliga i allmänhetens medvetande. Ett exempel erbjuder fritidsbåttrafiken. Säkerheten även inom denna trafik kan allvarligt äventyras genom dylik påverkan hos båtförarna. Då fritidsbåttrafiken var speciellt aktuell i början av sommaren, satte man i TV, radio och dagspressen spontant in program med faktaupplysning om nämnda förhållande, en åtgärd som med stor sannolikhet mottogs positivt. Upplysningen måste helst också läggas i omedelbar anslutning till utövande av den verksamhet, som på ett ogynnsamt sätt kan influeras av bruk av alkohol och/eller läkemedel. Varningstext och/eller symbol på förpackningar av läkemedel, som kan vara trafikfarliga, fyller detta krav, då den upplysande varningen kan nå medicinkonsumenten i ett så aktuellt sammanhang som i själva användningsögonblicket.

På forskningsområde om alkohol, andra droger och trafiksäkerhet pågår såväl internordiskt som internationellt samarbete. Bl. a. har diskuterats genomförande av s. k. "road block studies" enligt en inom OECD utarbetad forskningsmodell.

Alla möjligheter till nordisk samverkan på forsknings- och upplysningsområdet om de risker som är förenade med alkohol- och drogpåverkan i trafiken bör tillvartagas och socialstyrelsen vill därför på allt sätt stödja motionärernas förslag om åtgärder i syfte att motverka trafiknykterhet.

Eftersom redan åtskilligt har gjorts på detta område såväl inom som utanför de nordiska länderna bör förnyade ansträngningar för att motverka trafiknykterhet i de nordiska länderna inledas med en invente-

ring av vunna resultat från forskningen på området och gjorda erfarenheter av olika åtgärder såsom effekter av lagstiftning, ökad kontroll av trafikanternas nykterhet, utbildningens och upplysningens effekt etc.

Sammanfattningsvis vill socialstyrelsen således tillstyrka båda de väckta förslagen.

Stockholm den 7 augusti 1973

Enligt socialstyrelsens beslut:

Rune Andréasson

Statens trafiksäkerhetsverk:

Allmänhetens kunskaper om att vissa mediciner har nedsättande effekt på en fordonsförarens förmåga att framföra sitt fordon, och framför allt vilka mediciner det gäller, torde vara bristfälliga. Den information, som i olika former gått ut till allmänheten, har huvudsakligen gällt riskerna med alkoholförtäring.

Problemet har observerats av myndigheterna och har varit föremål för diskussion bl. a. i trafiksäkerhetsverkets planeringsnämnd. I det av nämnden antagna arbetsprogrammet för ökad trafiksäkerhet avseende perioden 1 juli 1972—30 juni 1974 står beträffande här aktuellt problem, följande:

Socialstyrelsen avser att fortsätta arbetet med information till läkare och allmänhet angående olika läkemedels påverkan på körförmågan. Dessutom skall styrelsen fortsätta den informationsverksamhet, som har startats tillsammans med trafiksäkerhetsverket, apotekarsocieteten och systembolaget vad gäller risker med vissa farmaka i kombination med alkohol. Härvid kommer även att övervägas information till patienter i samband med utlämnande av medicin, om medicinens inverkan på körförmågan.

Som ett led i upplysningen till allmänheten, om medicins inverkan skulle också kunna tänkas en varningsmärkning på medicinen. Emellertid förekommer inte sällan att sådan medicin levereras i så små förpackningar att en varningsmärkning i kombination med annan upplysande text på förpackningen knappast kommer att observeras. Andra åtgärder bör därför också provas för informationen.

Trafiksäkerhetsverket ställer sig därför positivt till förslaget i denna del ävensom till förslaget om en allsidig utredning om erforderliga åtgärder för att motverka användning av här avsedda ämnen i trafiken.

Solna den 14 augusti 1973

Statens trafiksäkerhetsverk

Per Olov Tjällgren

Apoteksbolaget:

Det kan då inledningsvis nämnas att apoteken ställt resurser till förfogande för upplysningsverksamhet på detta område främst till allmänheten. Sålunda utdelades med början 1969 från rikets apotek närmare 200 000 exemplar av en, bl. a. tillsammans med socialstyrelsen utarbetad broschyr, "Medicin, Alkohol + Trafik = Livsfara". Därri riktas apotekskundernas uppmärksamhet på de risker från säkerhetssynpunkt som kan vara förknippade med intagning av vissa läkemedel. Det framhålls att medel tillhörande ett stort antal läkemedelsgrupper, t. ex. såväl sådana som verkar dämpande och stimulerande på nervsystemet, som smärtstillande och blodtryckssänkande preparat kan påverka körförmågan, men att detta hänger samman med bl. a. doseringen och att dessa läkemedel i viss dosering inte behöver utgöra någon trafikfara.

Vidare har socialstyrelsen med giltighet från den 1 januari 1973 föreskrivit att läkare är skyldig att informera sina patienter om eventuella trafikrisker på grund av ordinerade läkemedel. Ett sådant system möjliggör just den individuella anpassning som är värd att eftersträva när graden och inte enbart arten av viss läkemedelskonsumtion är av betydelse.

Om någon form av varningssystem byggt på märkning av läkemedelsförpackningarna ändå införes är det enligt apoteksbolagets mening nödvändigt, dels att registreringsmyndigheten fastställer märkningens art och vilka läkemedel som skall märkas, dels att förpackningarna märks av fabrikanter i samband med tillverkningen samt att systemet ej införes i snabbare takt än fabrikanter hinner förse sina preparat med erforderlig märkning.

Stockholm den 17 augusti 1973

Ake Nohrlander

Inge Ehrlén

Apotekarsocieteten:

Frågan om motverkande av användning av rusgivande och bedövande ämnen i trafiken har i Sverige under senare år ägnats stor uppmärksamhet. Åtgärder har vidtagits av ansvariga myndigheter t. ex. i vägtrafikförordningen, som inte bara upptar påverkan av starka drycker utan också påverkan av andra stimulerande och bedövande medel som kan inverka på förmågan att på betryggande sätt framföra fordon. Och enligt trafikbrottslagen kan den som varit så påverkad av annat berusningsmedel än alkohol att det kan antas att han inte på betryggande sätt kunnat föra fordonet, dömas till fängelse i upp till ett år.

Främst genom lagstiftningsåtgärder har därför frågan fått en publicitet som starkt bidragit till att föra in den i det allmänna medvetandet.

Speciellt beträffande trafikfarliga läkemedel är socialstyrelsens författning, som gäller från och med 1973, om läkares skyldighet att informera om eventuella trafikrisker på grund av ordinerade läkemedel, ytterligare ett uttryck för den vikt svenska myndigheter fäst vid problemet.

Informativa åtgärder har åtföljt den lagstiftning som kommit till stånd. Så har t. ex. skett genom samarbete mellan socialstyrelsen (HVUD), trafiksäkerhetsverket, apotekarsocieteten och systembolaget som tillsammans utgett foldern Medicin, Alkohol + Trafik, utformad som upplysningsskrift till allmänheten. Publikationen, som står på apoteken ingår i serien Apoteken ger råd, distribueras i stor omfattning till allmänheten.

Självfallet bör insatserna inte stanna vid de hittills verkställda. Apotekarsocieteten delar uppfattningen att man bör utreda möjligheterna för en fortsatt, ytterligare utvecklad allmän upplysningsverksamhet och forskning kring här aktuella frågor.

I anslutning till det konkreta förslaget om ett enhetligt varningssystem för märkning av trafikfarliga mediciner finner apotekarsocieteten att en första och mycket viktig åtgärd är vidtagen genom socialstyrelsens föreskrift om läkares skyldighet att informera. Otvivelaktigt är det läkaren som med sin kännedom om patient, sjukdom och ordinerat läkemedel har erforderliga förutsättningar för en adekvat och riktig information till patienten. Det finns nämligen en rad komplicerande faktorer och konsekvenser att ta hänsyn till, närmare undersöka och överväga innan man kategoriskt binder sig vid ett enhetligt varningssystem och en entydig symbol. Ett läkemedel taget i rätt dosering och som vederbörande är väl förtrogen med behöver inte vara trafikfarligt, tvärtom kan det utgöra en för patienten i fråga oumbärlig, säkerhetsstryggande faktor. Exemplet ger en antydning om den diskutabla konsekvensens generella märkning kan få.

Det är uppenbart att märkning och anvisningar genom apoteks försorg måste anknyta till den information läkaren ger patienten. En generell märkning i fabrikantledet kan å andra sidan medföra speciell anpassning av information både från läkare och apotek för att en patient trots märkningen skall genomföra en nödvändig medicinering.

Apotekarsocieteten finner det inte möjligt att tillstyrka förslaget om skyndsamt införande av ett enhetligt varningssystem, utan föreslår att en ingående och allsidig utredning om förutsättningar och möjligheter att införa ett sådant genomföres.

Punkt 2 i förslaget som går ut på en allsidig utredning om övriga erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken finner apotekarsocieteten väl

motiverat med hänsyn till den samhälleliga betydelse frågekomplexet har i Norden och övriga länder. Härtill kommer att utvecklingen på läkemedelsområdet med ständigt nya preparat och under tiden växande trafikproblem kommer att kräva kontinuerlig observans och utredningsverksamhet.

Stockholm den 17 augusti 1973

På styrelsens vägnar:

Teodor Canbäck

J. Lars G. Nilsson

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF):

NTF delar helt uppfattningen om vikten av att tillräcklig information ges om trafikfarliga läkemedels skadliga verkningar i trafiken. I sitt yttrande den 22 mars 1971 till justitiedepartementet över betänkandet "Trafiknykterhetsbrott — förslag 1970" (SOU 1970: 61) anförde NTF bl. a.:

I anslutning till vad kommittén anför om påverkan av annat medel än alkohol vill NTF understryka betydelsen av upplysning om olika läkemedels berusande effekt. Det är nödvändigt att läkare vid ordination av sådana läkemedel varnar patienterna för att köra bil. Det är också nödvändigt att på förpackningarna finns en motsvarande varning.

NTF tillstyrker således förslaget om att skyndsamt införa ett enhetligt varningssystem för utmärkning av trafikfarliga mediciner och andra ämnen genom text och en lätt igenkännbar symbol.

De undersökningar som framlades i det ovan åberopade betänkandet visade bl. a. att rattfylleribrotten med bil stadigt har ökat bland ungdomarna, såväl i absoluta tal som i förhållande till de äldre. Detta gällde också rattnykterhetsbrotten. Vidare visade trafiknykterhetsbrotten med moped bland de unga i absoluta tal en mycket kraftig ökning.

Bl. a. mot den bakgrunden är förslaget om en allsidig utredning om övriga erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken välmotiverat.

NTF vill peka på betydelsen av olika former av undervisning, upplysning och propaganda. NTF anser det vara synnerligen angeläget att trafikundervisningen i skolan ges tillräckligt utrymme så att fördjupad behandling av väsentliga trafiksäkerhetsfrågor medges. Trafikundervisningen skall lägga grunden till goda trafikfärdigheter och trafikvanor och härvidlag är det inte minst viktigt att frågan om alkoholens inverkan på trafiksäkerheten behandlas.

NTF vill även framhålla att om trafiknykterhetslagstiftningen skall få så god allmän förebyggande verkan som möjligt måste den kompletteras med ett omfattande upplysningsarbete.

NTF tillstyrker således förslaget om en allsidig utredning om övriga erforderliga åtgärder i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken.

Stockholm den 14 augusti 1973

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

Alvar Thorson

Bertil Grönberg

Sveriges läkarförbund:

Ökad upplysningsverksamhet om rusgivande och bedövande ämnen i avsikt att nedbringa trafikolycksfallen är en angelägen uppgift och läkarförbundet är för sin del berett att medverka härtill.

Förbundet finner det angeläget att man inom detta område eftersträvar en internationell samverkan.

Ett varningssystem i form av text och lättfattliga symboler på trafikfarliga medicinska preparat är en möjlig lösning men torde vara förknat med vissa praktiska svårigheter eftersom effekterna av olika ämnen är beroende på både dosering och individuella faktorer hos patienterna såsom t. ex. nedbrytningshastighet och känslighet. Möjligheter till interaktion med andra läkemedel och med sjukdomar måste också beaktas.

Ett skriftligt varningssystem blir sålunda med nödvändighet stelt och omöjligt att individualisera. En bättre lösning, som man på längre sikt bör eftersträva, är att den förskrivande läkaren i varje enskilt fall instruerar sin patient om medicinernas egenskaper och dessutom förvisar sig om att informationen gått fram. Detta förutsätter i sin tur att läkaren kontinuerligt exponeras för en allsidig och adekvat information om problemet. En sådan information kan lämpligen tillhandahållas av socialstyrelsens kommitté för läkemedelsinformation och genom FASS.

Det aktuella förslaget om ett enhetligt varningssystem för utmärkning av trafikfarliga mediciner och andra ämnen bör enligt läkarförbundets mening göras till föremål för en allsidig utredning under medverkan av medicinska experter — en utredning som för Sveriges del bör anförtros socialstyrelsen. I detta sammanhang bör det generella problemet om skriftlig information om läkemedel till patienter via tryckt text på förpackningarna uppmärksammas. Denna sistnämnda fråga har såvitt läkar-

förbundet har sig bekant sedan en längre tid tillbaka varit under utredning inom socialstyrelsen.

Stockholm den 27 augusti 1973

För Sveriges läkarförbund

Nils Broberg

Motororganisationernas samarbetsdelegation (MSD):

I medlemsförslaget fästes inledningsvis uppmärksamheten på den riskfaktor som körning under inflytande av rusgivande och bedövande ämnen utgör. Särskilt framhålls de olyckliga konsekvenser som samtidigt konsumtioner av mediciner och alkohol ofta bar.

Att den omnämnda riskfaktorn är betydande har dokumenterats i ett flertal undersökningar och utredningar. Ur den svenska, statliga utredningen "Trafiknykterhetsbrott" (SOU 1970: 61) citeras:

För att få någon föreställning om problemets storlek har kommittén undersökt samtliga dödsolyckor under år 1968 — cirka 1 100 — och andelen alkoholpåverkade motorfordonsförare som varit inblandade i dessa olyckor. Man kan — — — fastslå att andelen ligger någonstans mellan 10 och 30 procent. Det sagda betyder att varje år omkommer här i landet 100—300 personer i sådana olyckor där alkoholpåverkade förare har deltagit. Härtill kommer ett mycket betydande antal personskadeolyckor och egendomsskadeolyckor där alkoholen är inblandad.

Andra undersökningar gör det troligt att andelen alkoholbetingade dödsolyckor ligger omkring 30 procent. Antalet misstänkta trafiknykterhetsbrott var år 1969 i Sverige över 20 000. I 15—20 procent av dessa fall har även förtäring av någon form av medicin konstaterats. Antalet 20 000 omfattar endast den "synliga" brottsligheten. Enligt SOU 1970: 61 anses "mörktalet" vara mycket högt.

Statistiken klagör att åtgärder för att motverka fordonsförarens bruk av alkohol och andra funktionsnedsättande medel i trafiken är synnerligen angelägna och att sådana åtgärder bör kunna ge en mycket god effekt i det allmänna trafiksäkerhetsarbetet. I medlemsförslaget har några speciella problem tagits upp och vissa insatser rekommenderats.

MSD tillstyrker förslaget att ett enhetligt varningssystem för utmärkning av trafikfarliga mediciner och andra ämnen med text och lätt igenkännbar symbol införes. Märkningen måste dock kompletteras med information dels från vederbörande myndighet till läkare och dels från läkare till patient. Föreskrifter liknande de i Sverige gällande om skyldighet att vid ordination lämna upplysning om medicinens inverkan på förmågan att köra bil vid användning ensamt eller tillsammans med alkohol bör utfärdas i samtliga nordiska länder.

Även förslaget om en allsidig utredning om övriga erforderliga åtgär-

der i syfte att motverka användningen av olika rusgivande och bedövande ämnen i trafiken tillstyrkes av MSD. I utredningen bör särskilt uppmärksammas behovet av information i skolor, ungdomsgårdar, trafikskolor o. s. v. samt hur möjligheten att uppträda i trafiken i påverkat tillstånd skall kunna förhindras eller försvåras genom lagstiftning och övervakning.

Stockholm den 31 augusti 1973

Motororganisationernas samarbetsdelegation

Valeri Surell

Jourhavande sekreterare

Olle Fermefors

Medlemsförslag

om byggande av en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby

(Väckt av Eric Carlsson, Svend Horn, Bror Lillqvist och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordplan:

Varken på den finska eller norska sidan ingår en sådan bro i respektive vägväsandes långtidsplaner för vägutbyggnaden inom det aktuella området. Vissa förberedande diskussioner och undersökningar rörande en eventuell broförbindelse har visserligen ägt rum, men med de bedömningsgrunder för vägprojektets lönsamhet som normalt användes inom de berörda vägmyndigheterna torde en bro vid Utsjoki inte vara aktuell inom den tidsperiod som täcks av gällande långtidsplaner. Ett förespråkande av broprojektet kräver således andra bedömningsgrunder.

I medlemsförslaget anförs i huvudsak följande argument för att en bro skall komma till stånd:

1. En bro vid Utsjoki skulle underlätta utvecklandet av turisttrafiken, vilket i sin tur skulle medföra fördelar för hela kalottområdet.
2. En bro vid Utsjoki skulle underlätta "utvecklandet av samekulturens livs- och utvecklingsmöjligheter som en enhetlig kultur" samt medföra lättnader i livsvillkoren för den lokala befolkningen i övrigt.

Under fyra veckor i maj/juni 1972 var Nordplans vidareutbildningskurs förlagd till Nordkalotten, och såväl kursdeltagare som lärare hade anledning att fördjupa sig i problemen inom detta område. Speciellt inom den arbetsgrupp som studerade turistfrågor kunde man bland annat konstatera att turismen utgör en viktig näringsgren på Nordkalotten, att mycket finns att vinna genom ett samarbete över gränserna i turistfrågor samt att kommunikationerna är oerhört viktiga i turistsammanhang.

Arbetsgruppen konstaterar också att utvecklingen av turismen på Nordkalotten bör bedömas i sin helhet. För att inte den natur som turisten vill uppleva skall slitas ned, måste man kanske inom en inte alltför avlägsen framtid gemensamt styra turistströmmarna på Nordkalot-

ten. En gemensam undersökning och målsättning i turistfrågor på hela Nordkalotten vore därför angelägen.

Med dessa synpunkter som bakgrund kan man konstatera att en bro över Tana älv vid Utsjoki i och för sig troligen skulle fylla en viktig funktion för turisttrafiken, i synnerhet om vägnätet kompletteras så att alternativa turistrutter verkligen kunde skapas. Sett i ett större sammanhang är det dock tveksamt om detta projekt vid en samlad bedömning skulle komma överst på en prioriteringslista över åtgärder för turismens befrämjande på Nordkalotten.

Beträffande det andra argumentet i förslaget, det argument som avser den lokala befolkningens livsvillkor, kan frågeställningen ses som ett mer isolerat problem. Om man bestämmer sig för att avsätta resurser för att på något sätt underlätta livsvillkoren för den lokala befolkningen, bör de berörda kommunernas egna synpunkter på lämplig användning väga tungt i bedömningen. Vad menar exempelvis Utsjoki kommun att en bro betyder för kommunen jämfört med andra tänkbara resursanvändningar?

Sammanfattningsvis vill vi betona vikten av goda kommunikationer på Nordkalotten, särskilt över gränserna. En rekommendation om ett brobygge över Tana älv vid Utsjoki måste dock motiveras med hjälp av andra bedömningsgrunder än de som normalt tillämpas av vägmyndigheterna.

Om turisttrafiksynpunkter skall kunna motivera brobygget, bör projektet ingå i en samlad plan för turismens utveckling på Nordkalotten och därvid jämföras med alternativa resursanvändningar.

Om den lokala befolkningens levnadsvillkor skall användas som argument bör de lokala synpunkterna väga tungt i bedömningen.

Stockholm den 14 september 1973

Stig Nordqvist
Professor, föreståndare

Nordiska turisttrafikkommittén:

Nordiska turisttrafikkommittén finner för sin del förslaget om bygande av en bro vid Utsjoki kyrkby mycket angeläget. För den starkt ökande turisttrafiken på Nordkalotten samt kontakten mellan Norge och Finland skulle den nya bron vara av stor betydelse. Nordiska turisttrafikkommittén understryker att bron borde byggas så nära Utsjoki kyrkby som möjligt.

Helsingfors den 29 augusti 1973

Bengt Pihlström
Direktör

May-Britt Gyllenbögel
Avdelningssekreterare

Finland**Trafikministeriet¹:**

Ifrågavarande bro skulle väsentligt förbättra de lokala trafikförbindelserna mellan Norge och Finland mellan Tana älvs stränder. Efter det färjeförbindelsen vid Utsjoki kyrkby avlägsnades då vägförbindelsen via Nuorgam blivit färdig, tvingas fordonstrafiken göra en c:a 140 km lång omväg för överfart av älven vid kyrkbyn. För längre trafik mellan Norge och Finland skulle den nya bron däremot utgöra endast en alternativ rutt, som i fråga om längd skulle motsvara den nuvarande förbindelsen. En ny bro skulle tydligen komma att förbättra levnadsförhållandena längs Tana älv i fråga om samverkan mellan orterna på den norska och finska sidan, samt med avseende på turisternas rörelsemöjligheter.

I vägnätet på Tana älvs område har skett en utveckling sålunda, att stigvägförbindelsen längs älven mellan Karigasniemi och Utsjoki på den finska sidan under innevarande sommar nöjaktigt försatts i farbart skick för motorfordon. På den norska sidan torde en motsvarande vägförbindelse bli färdig i en nära framtid. Avståndet mellan Karigasniemi bro och Tana bro kommer att bli c:a 170 km. Anordnandet av överfartsmöjligheter längs älven på en sådan sträcka skulle uppenbarligen vara motiverat.

På grund av vägförbindelsen från Utsjoki söderut på finska sidan, skulle bronns lämpligaste placering vara i Utsjoki kyrkbys närmaste omgivning. Byggnadsåtgärder som skulle ändra på vägnätet är inte aktuella vare sig på den norska eller finska sidan. Kostnaderna för en ny bro skulle enligt norsk uppskattning uppgå till 2,5—3,5 miljoner mark beroende på bronns läge och konstruktion.

Med beaktande av de särskilda förhållandena i Lappland och till buds stående anslag, bör projektet närmast jämföras med andra nödiga förbättringsåtgärder i Lappland i fråga om nödvändighet och brådska.

Trafikministeriet anser att medlemsförslaget kan understödjas för en förbättring av levnadsmöjligheterna i landets nordligaste delar. Med beaktande av till buds stående anslag borde innan eventuella beslut fattas alternativa lösningar undersökas för en ekonomisk jämförelse. Som alternativ kunde komma i fråga bl. a. färjeförbindelse eller en lättkonstruerad broförbindelse.

Helsingfors den 13 augusti 1973

Pekka Tarjanne
Minister

Esko Rekola
Kanslichef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Delegationen för samcärenden¹:

Enligt delegationens uppfattning visar medlemsförslaget, som är uppgjort på ett rätt detaljerat och sakkunnigt sätt, obestriddligen att en bro är av behovet påkallad. Delegationen meddelar också, att den förenar sig om förslaget jämte dess motivering och tillstyrker byggandet av bron; delegationen påpekar endast att broprojektet och dess genomförande inte borde få förorsaka begränsningar i fråga om övriga lokala vägprojekt och dess finansiering.

Rovaniemi den 24 juli 1973

Martti Miettunen

Ordförande

Arvi Rautio

Sekreterare

Länsstyrelsen i Lapplands län¹:

Sedan vägen till Nuorgam fullbordats på finska sidan nedlades färjan över Tana älv vid Utsjoki kyrkby uppenbarligen, för att den genom den nya vägen skapade kommunikationsförbindelsen till Nuorgam och vidare till Tana bro i Norge ansågs utgöra en ersättning för färjeförbindelsen, vilken sålunda blivit onödig. Nedläggningen av färjeförbindelsen har emellertid försvårat samtrafiken mellan länderna. I synnerhet den lokala befolkningen har kommit att lida genom att den för moderna fordon erforderliga trafikförbindelsen över älven flyttats till Tana bro, via vilken omvägen från Utsjoki kyrkby till den norska trakten på andra sidan av älven blir omkring 180 kilometer. Förutom gränstrafiken har speciellt turisttrafiken försvårats genom att färjeförbindelsen nedlagts. I en sådan situation har det uppstått en nödvändighet att återställa gränsöverskridningsmöjligheten genom att vid Utsjoki kyrkby över Tana älv bygga en bro, som i vår tid bäst skulle betjäna samtrafiken mellan länderna. Stigvägen längs Tana älv på finska sidan från Utsjoki kyrkby till Karigasniemi, vilken kommer att fullbordas i nära framtid, ökar också behovet att bygga en ny förbindelse mellan vägarna på båda sidorna om Tana älv.

Länsstyrelsen anser, att ifrågavarande medlemsförslag är väl motiverat och stämmer överens med de faktiska förhållandena samt förenar sig om förslaget. En bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby borde byggas skyndsamt. Den andel av kostnaderna, som skall betalas av Finland, skulle

¹ Yttrandet översatt från finska.

emellertid inte få ha någon bromsande verkning på utvecklandet av de inre vägförbindelserna i det nordligaste Lappland.

Rovaniemi den 15 augusti 1973

Martti Miettunen

Landshövding

Viljo Tervahauta

Länsråd

Finlands turistförbund r.f.¹:

Medlemsförslaget om byggandet av en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby är välgrundat. Då nedläggandet av den tidigare färjan berett trafiken avsevärda svårigheter och då turisttrafiken, som framgår ur bilagan till förslaget, redan nu är betydande och under detta årtionde tydligen kommer att fördubblas, förenar sig Finlands turistförbund till förslaget om byggandet av en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby med hjälp av finsk-norska krafter.

Helsingfors den 22 juli 1973

Finlands turistförbund r.f.

Heikki Mäki

Verkställande direktör

Lapplands regionplaneförbund¹:

I vidareutvecklandet av Nordkalottens inre landsvägsförbindelser blir byggandet av broar över gränser den primära målsättningen.

Sedan färjetrafiken över Tana älv upphört, har behovet av en bro gällt mest den lokala befolkningen på norska respektive finska sidan. Det redan traditionella umgänget inom olika verksamhetsområden har försvårats nämnvärt och utgör en bromsande faktor för utvecklingen inom det i övriga avseenden enhetliga området av samekultur.

Turisttrafiken och delvis även lastbilstrafiken inom regionen har ökat kraftigt under de senaste åren och har samtidigt även skapat betydande möjligheter till extra förtjänst för den lokala befolkningen.

Det ovan avsedda broprojektet ansluter sig också som en väsentlig del till utvecklingsplanen för Lapplands vägnät, om vilken Lapplands regionplaneförbund avgivit sitt yttrande till den parlamentariska trafikkommittén, i vilket förbundet bl. a. föreslagit byggande av en grännsbro över Tana älv vid Utsjoki.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Av ovan anförda skäl anser regionplaneförbundet projektet av en bro över Tana älv vid Utsjoki såsom synnerligen värt understöd och, från den regionala planeringens synvinkel, även såsom lämpligt till målsättningarna för utvecklandet av förbindelsenätet. Förutsättningen är dock att bron bygges alldeles invid Utsjoki kyrkby.

Rovaniemi den 14 augusti 1973

Aarne Nikka

Förbundsstyrelsens ordförande

Pekka Leinonen

Regionplannedirektör

Lapin maakuntaliitto (Landskapsförbundet i Lappland):

Utvecklandet av trafikförbindelser i kalottområdets norra del har varit svårt på grund av att avstånden är långa, naturförhållandena svåra samt mängden av den lokala befolkningen liten. Områdets befolkning bildar ett enhetligt område av samekultur, där kontakterna över gränsen sedan gammalt är tämligen livliga. För att kunna vidareutveckla och befästa kulturbanden behövs smidiga trafikförbindelser över rikets gränser. Den lokala befolkningen utnyttjar ofta också de förmåner som grannländerna erbjuder, då goda trafikförbindelser skulle lindra befolkningens svåra levnadsförhållanden.

För att den under senaste år ökade turisttrafiken skulle kunna utvecklas och för att befolkningen skulle kunna bli delaktig av den nytta turismen behöver man smidiga trafikleder och -förbindelser över rikens gränser.

Såsom man har i medlemsförslaget konstaterat är avståndet mellan gränsövergångsställena 200 km. Efter att man avskaffat färjeförbindelsen över Tana älv vid Utsjoki kyrkby har trafikförbindelserna från Utsjoki till Norge avsevärt försämrats. Med beaktande av den mängd fordons trafik som går via Karigasniemi och Nuorgam och att Utsjoki ligger i mitten av de bestående gränsövergångsställena är det geografiskt motiverat att bygga en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby. Det har konstaterats att turisttrafiken på detta område ökat årligen med cirka 25 procent, mot denna bakgrund är det nödvändigt att bygga en bro över Tana älv vid Utsjoki kyrkby för att öka trafikleder så att man skapar tillräckliga ramar för turismens utveckling.

Samtidigt hänvisar landskapsförbundet till det utlåtande som Lapin seutukaavaliitto (Regionplaneförbundet i Lappland) har lämnat till par-

lamentariska trafikkommittén där man föreslår att bygga en bro över Tana älv i Utsjoki.

Rovaniemi den 30 juli 1973

Lapin maakuntaliitto r.y.

Esko Ollila

Ordförande

Kirsti Kurikka

T.f. ombudsman

Samii litto — Saamelaisten yhdistys r.y. (Samernas förbund)¹:

Enligt vårt förbunds åsikt motiveras behovet av en bro i medlemsförslaget, som är avfattat på ett rätt detaljerat och mycket sakkunnigt sätt.

För samernas samarbete inom kalottområdet och även för bättre förbindelser för övrigt skulle byggandet av en bro vid Utsjoki över Tana älv vara rent av nödvändigt, och samtidigt skulle bron också öka samernas ekonomiska möjligheter.

Samii litto önskar dock betona den omständigheten, att nämnda brobyggnadsprojekt inte får äventyra bl. a. stigvägen av landsvägsnatur, som är under bygge längs Tana älv mellan Outakoski och Utsjoki, och inte heller utgöra hinder för andra lokala vägprojekt.

I de övriga avseendena meddelar Samii litto att det förenar sig om medlemsförslaget och dess motivering och tillstyrker byggandet av en bro.

Enare den 10 augusti 1973

Samii litto — Saamelaisten yhdistys r.y.

J. Erkki Jomppanen

Ordförande

Johan Nuorgam

Sekreterare

N o r g e

Samferdselsdepartementet:

Samferdselsdepartementet har innhentet uttalelse fra Vegdirektoratet og Distriktenes utbyggingsfond. Disse uttalelser, datert henholdsvis 25 juni og 23. juli 1973, vedlegges (se nedan).

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Spørsmålet om bygging av bru over Tanaelven ved Utsjoki vil bli drøftet i Nordisk Embetsmannskomite for Transportspørsmål.

Oslo, 26. juli 1973

Etter fullmakt

John H. Paxal

Under henvisning til brev herfra av 26. juli d. å. meddeles at uttalelse i saken ytterligere er innkommet fra *Hotell- og turistdirektoratet*. I uttalen datert 26. juli 1973, sies følgende:

Når den norske riksveg 92 mellom Valjok og Lævvajok blir ferdig i løpet av 1973, antar Hotell- og turistdirektoratet at de kommunikasjonsmessige muligheter for bilturer i Øst-Finnmark vil bli økt i vesentlig grad.

Selv om det skulle bli bro over Tana ved Utsjoki vil hovedstrømmen av bilturister fra Finland (over Rovaniemi, Ivalo, Inari) sannsynligvis fortsette å følge hovedveien over Karasjok eller Kautokeino til Nordkapp som er det store reisemål, eller til Neiden og Varangerområdet. For disse grupper av turister vil en bro over Utsjoki hverken bety noen bedring av veivalg eller åpning av nye områder som byr på andre interessante naturopplevelser enn de man finner langs hovedruten over Neiden, Karasjok eller Kautokeino.

En bro ved Utsjoki vil formentlig ha sin berettigelse og vesentligste betydning for samkvemmet mellom lokalbefolkningen på begge sider av Tanaelven.

Oslo, 30. juli 1973

Etter fullmakt

John H. Paxal

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

— — — Saken er forelagt *vegsjefen i Finnmark* som har gitt følgende uttalelse:

Forbindelsen Norge—Finland er av gammel dato. Før det ble bygget vei på norsk og finsk side av Tanaelven var Tanaelven kommunikasjonsmediet for befolkningen i begge land. Fra Roavvagiedde, vis å vis Utsjok kirkested gikk det en gammel ferdselsåre over til Laksefjorden.

Da veibyggingen på norsk side nådde Roavvagiedde ble det i 1958 etablert ferjeforbindelse over Tanaelven til Utsjok. Det finske veivesen skaffet ferjen og det norske vegvesen sto for driften. Ferjingen var gratis. Om vinteren ble det frosset opp isbru ved ferjestedet.

Da den finske veien fra Utsjok til den norske grense ved Polmak var ferdig, ble ferjingen innstilt i 1970.

Trafikken med ferjen varierte selvsagt fra år til år avhengig av flom og isforhold. Største trafikk tall hadde en i juli 1967 med 10 587 motor-kjøretøyer. Ferjen var i drift 5—6 måneder av året. I 1967 ble det ferjet ialt 22.108 motorkjøretøyer fordelt på 133 fartsdøgn.

Det foreligger ikke detaljplaner for bro over Tanaelven i det aktuelle område. Etter kartet vil en bro over Tanaelven ca. 800 m ovenfor Utsjokkas utløp i Tanaelven betinge ca. 200 vannløp. Forutsatt bro klasse II D i 2 spenn a ca. 100 m med tilstøtende vei ialt ca. 800 m, vil kostnaden totalt bli ca. 5,0 mill. kroner.

Vegdirektoratet har ikke noe vesentlig å tilføye til det vegsjefen her har uttalt, men vil peke på at det må tas forbehold om kostnadsanslaget på 5 mill. kroner for bro med tilstøtende vei, da det ikke foreligger noen utredning av prosjektet.

Oslo, 25. juni 1973

Etter fullmakt

A. J. Grotterød

Fylkesmannen i Finnmark:

Fylkesmannen har innhentet uttalelser om disse broplaner.

Vegsjefen i Finnmark som også har avgitt uttalelse til Vegdirektoratet (se *ovan under Statens vegvesen*).

Fylkestrafikk sjefen i Finnmark uttaler den 28. juni 1973:

Av den vedlagte statistikk over trafikken ved tollstasjonene ved Polmak og Karigasniemi i sommermånedene i 1972, fremgår det at både turist- og grensetrafikken er av et relativt betydelig omfang. Grensetrafikken over Polmak er imidlertid vesentlig høyere enn over Karigasniemi. Sistnevnte er en naturlig følge av bosettingsstrukturen i områdene.

Riksveg 92, Tana bru—Karasjok, ventes åpnet for gjennomkjøring og alminnelig ferdsel allerede høsten 1973. Veien er bygd for 8 tonn akseltrykk, og får en gjennomsnittlig kjørebredde på 5 1/2—6 m. Hele veistrekningen vil være oljegruset i løpet av 3—4 år. Åpningen av riksveg 92 vil muliggjøre helårs veiforbindelse mellom Øst- og Vest-Finnmark, og det er planlagt å opprette gods- og personrute på strekningen Tana bru—Karasjok.

Allerede fra neste år vil det bli aktuelt å legge om rutetraséen for Nord-Norge-Bussen fra riksveg 6 (Lakselv—Tana bru) til riksvegene 96 (Lakselv—Karasjok)/92 (Karasjok—Tana bru). Det er meningen å la Nord-Norge-Bussen trafikere denne trasé både i øst- og vestgående rute.

En broforbindelse ved Utsjoki vil medføre at befolkningen på finsk side kan gjøre seg nytte av de rutegående kommunikasjoner på riksveg 92 till Karasjok og Tana bru. Fra norsk side er trolig de finske rutegående kommunikasjoner i området av mindre interesse.

Befolkningen i dette området, både på norsk og finsk side, er i det

alt vesentlige samer, og etter hva jeg har fått opplyst, foreligger det et utvilsomt kontaktbehov over grensen — det være seg blant familier eller venner.

Antall bosatte på strekningen Roavvegiedde—Sirma anslås til ca. 120—150 personer. På finsk side er bosettingen mere konsentrert (Utsjok), og befolkningstallet her anslås til omlag det samme som på norsk side.

For den lokale befolkning vil en broforbindelse ved Utsjoki innebære følgende fordeler:

- bedre kontakt mellom befolkningen på begge sider av grensen.
- adgang til rutegående kommunikasjoner både på finsk og norsk side,
- utvidet grensehandel.

Når det gjelder turisttrafikken så vil den påtenkte broforbindelse sikkert innebære store fordeler, men jeg finner likevel å legge mindre vekt på dette forhold enn til hensynet til den lokal befolknings kontaktbehov og til bedre kommunikasjoner.

Jeg er ikke kjent med kostnadene ved det påtenkte broprosjekt ved Utsjoki, men jeg antar at det her må være snakk om beløp av en relativt rimelig størrelsesorden.

Det vil være naturlig at et broprosjekt over Tanaelv ved Utsjoki bekostes av Finland og Norge i fellesskap.

Jeg slutter meg til medlemsforslaget til Nordisk Råd om bygging av bro over Tana ved Utsjoki.

Tana kommunestyre har den 29. juni 1973 (sak 30/73) avgitt til uttalelse:

1. Tana kommune ser med velvilje på tanken om utbygging av bro over Tanaelva ved Utsjok. En eventuell bro vil være en viktig faktor til økt økonomisk samarbeid mellom nabokommunene på begge sider av elva. Det vil også kunne skape bedre samkvem mellom folk som etnisk hører sammen. Samtidig vil den skape et bedre tilbud til en stadig økende turisttrafikk. For øvrig viser en til vedtak på samarbeidsmøte (avholdt i 1972) mellom kommunene Karasjok, Utsjok og Tana.

2. En vil samtidig henstille til Nordisk Råd om å bevirke til at ferjeforbindelsen ved Utsjok gjenopptas. I den forbindelse viser en til tidligere formannskapsvedtak, samt vedtak i samarbeidsutvalget for Tana, Karasjok og Utsjok kommuner, hvor nedleggelsen av ferjeforbindelsen ble drøftet.

3. Likeledes henstilles det at saken — hva angår brøyting av isveien over Utsjok — søkes gjennomført som en permanent ordning.

Karasjok formannskap har den 16. juli 1973 (sak 271/73) avgitt slik uttalelse:

Den store avstanden mellom Tana bro og broen over Anarjokka ved Karigasniemi rettferdiggjør krav om en ny bro over Tanaelva ved Utsjok.

Karasjok kommune finner det ikke nødvendig detaljert å peke på den betydning broen vil få for grensbefolkningen. Karasjok kommune slutter seg helt til uttalelsen fra Samarbeidsutvalget for Tana, Utsjok och Karasjok kommuner i møte den 13. november 1972.

Det vises til disse uttalelser.

Fylkesmannen vil for sin del også gi uttrykk for den betydning en slik broforbindelse vil ha for kontakt og samarbeid mellom folkene på begge sider av Tanadalen og mellom kommunene i dalføret. Broforbindelsen vil også ha sin betydning for handel og turisttrafikk.

Dette broprosjekt er ikke medtatt i Norsk vegplan. I tilfelle det blir aktuelt å realisere prosjektet i vegplanens perioder, må fylkesmannen understreke at midler til dette ikke bør bli gitt til fortrenghet for de opp-listede og nødvendige riksvegprosjekter i Finnmark.

Vadsø, 30. juli 1973

Kolbjørn Varmann

Hans Andr. Stærk
Fylkesfullmektig

Distriktenes utbyggingsfond:

I medlemsforslaget er det pekt på at bygging av bro ved Utsjoki vil ha betydning for såvel den lokale grensetrafikken som turisttrafikken. En broforbindelse ved Utsjoki vil uten tvil forbedre kommunikasjonsforholdene i området. Dette skulle medføre bedre adgang til rutegående kommunikasjoner, muligheter for utvidet grensehandel og større kontaktmuligheter i sin alminnelighet for den stedlige befolkning. I dette området, hvor befolkningen på begge sider av grensen hovedsaklig består av samer med felles kulturell bakgrunn og på mange måter like levevilkår, antar en at det er særlig viktig at ferdselen over grensen blir gjort lettere. Bygging av en bro ved Utsjoki vil også utvilsomt kunne stimulere grensetrafikken generelt mellom Finland og Norge.

Oslo, 23. juli 1973

O. J. Breivik

Per Waage

Landslaget for reiselivet i Norge:

Fra Landslagets side støtter vi forslaget om at det bygges en bro over Tana elv ved Utsjoki.

Med den sterke utvikling det har vært gjennom årene for turisttrafikken på Nordkalotten og med de avsluttende arbeider som nå pågår med veien på norsk side langs Tana elv, vil det være av stor betyd-

ning å få broen ved Utsjoki. Dette vil gi så vel finske som norske reisende samt andre nasjonaliteter anledning til interessante rundturer i de berørte områder og vil passe fint inn med de nåværende broer over Tana.

Oslo, 2. juli 1973

Landslaget for reiselivet i Norge

J. Muus-Falck

Medlemsförslag

om nordiskt miljövärdsinstitut på Åland

(Väckt av Eric Carlsson, Allan Hernelius, Bror Lillqvist, Ingemar Mundebø, Per Olof Sundman, Carl Olof Tallgren och Folke Woivalin)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan har i skrivelse den 22 augusti 1973 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

NORDFORSK, miljövärdsssekretariatet:

NORDFORSK har med tillfredsställelse noterat det växande intresse för nordiskt miljövärdssamarbete som under de senaste åren kommit till uttryck inom såväl Nordiska rådet som Nordiska ministerrådet och som bland annat lett till upprättandet av Nordiska kontaktorganet för miljövärdfrågor, till vilket regeringarnas samarbete på området i väsentlig utsträckning centraliserats. Den planerade omvandlingen av kontaktorganet till en ämbetsmannakommitté för miljövärdfrågor, direkt underställd Nordiska ministerrådet, kan förväntas leda till en ytterligare konsolidering av detta samarbete.

Av relevans med hänsyn till det föreliggande medlemsförslaget är den utredning om nordisk samordning av forskningen på miljövärdområdet som under året genomförts av en till kontaktorganet knuten arbetsgrupp, i vilken förutom nationella sakkunniga även medverkat representanter för kultursekretariatet och för NORDFORSK. Inom ramen för denna utredning, som torde föreligga färdig i en nära framtid, har det framkommit att det vid sidan av existerande samarbetsorgan föreligger ett behov av en direkt till regeringarna knuten organisation för samordning av de nationella forskningsinsatserna inom miljövärderna.

Den tilltänkta organisationen förutsättes inleda sin verksamhet på en relativt begränsad ambitionsnivå och i nära samråd med NORDFORSK. Den föreslås i första hand omfatta endast en samordningsgrupp och något slag av sekretariat. Sedan erfarenheter av verksamheten vunnits kan samarbete på en högre ambitionsnivå komma i fråga, t. ex. i form av

gemensam planering och eventuellt finansiering av större forskningsprojekt. På längre sikt kan samnordiska forskningsinstitut för avgränsade delområden av miljövärdskomplexet bli aktuella.

Enligt NORDFORSK:s uppfattning kan såsom delområden härvid komma i fråga vissa tekniska områden, där kostnadskrävande utrustning är nödvändig för en effektiv insats, exempelvis utveckling av renings-teknik och mätinstrument. Ett lämpligt delområde för ett miljövärdsinstitut kan också vara en ur miljövärdssynvinkel naturligt avgränsad geografisk region, varvid de ekologiska aspekterna på miljövärderna kommer starkare i förgrunden än de tekniska problemen.

Östersjöområdet är, som förslagsställarna framhåller, en dylik naturlig region för nordiskt miljövärdssamarbete. Studiet av Östersjöns miljöproblem är dessutom för närvarande relativt splittrat och försiggår inom ett betydande antal olika nationella och internationella organ. En koordinering av forskningsverksamheten är därför synnerligen angelägen, men enligt NORDFORSK:s uppfattning är det icke utan föregående utredning självklart att en dylik koordinering bäst kunde åstadkommas genom grundandet av ett nytt forskningsinstitut.

NORDFORSK förordar därför, att en av Nordiska ministerrådet eventuellt föranstaltad utredning om en effektivisering av det nordiska samarbetet kring östersjöproblematiken i första hand inriktas på att klarlägga huruvida det faktiskt föreligger ett behov av ett nordiskt östersjöinstitut eller om den eftersträvade koordineringen kan uppnås på annat sätt.

Vad beträffar det föreslagna institutets lokalisering är det enligt NORDFORSK:s bedömning i princip betänkligt att på förhand låsa sig vid ett enda alternativ. Först sedan det under utredningens gång eventuellt framkommit att ett dylikt institut bör grundas och sedan man preciserat institutets arbetsuppgifter och relationer till miljövärdsmyndigheter, forskningsinstitutioner och internationella organisationer, kan frågan om institutets förläggning diskuteras med beaktande av samtliga relevanta omständigheter.

Helsingfors den 23 augusti 1973

För NORDFORSK

Th. Franck

Styrelsens ordförande

Nils Mustelin

Miljövärdssekretariatets
föreståndare

Föreningarna Nordens Förbund:

Det är en källa till stor tillfredsställelse att Nordiska ministerrådet som en viktig punkt på sitt handlingsprogram tagit upp det nordiska

miljövårdssamarbetet. Förbundet vill i sammanhanget erinra om att också Föreningarna Norden i sin kurs-, konferens- och publikationsverksamhet sedan länge uppmärksammat miljöproblemen. Förbundet finner det ytterst angeläget att de problem som sammanhänger med Östersjöns föroreningar tas upp av de organ som nu verkar för ett fastare nordiskt miljövårdssamarbete och finner det naturligt att man särskilt från åländsk sida engagerar sig för olika lösningar.

Förbundet ansluter sig i princip till den tankegång som framförs i medlemsförslaget när det gäller behovet av ett antal institut eller arbetspunkter för ledningen och koordineringen av denna praktiska verksamhet inom det nordiska miljövårdssamarbetet. Ålands geografiska läge gör det på många sätt naturligt att där förlägga ett av dessa institut.

Ett viktigt motiv för att Åland beaktas då frågan om nordiska miljö-
vårdsinstitut tas upp är den redan pågående verksamheten på miljö-
vårdsområdet på Åland. Således finns redan en biologisk station på
Husö där Åbo akademi och Ålands landskapsstyrelse samarbetar i
olika miljöfrågor rörande bl. a. fisket samt vattenföroreningar. Man
har redan antagit ett särskilt miljöforskningsprogram för detta ändamål.
Vid en annan biologisk station på Nötö bedrivs enligt uppgift också
verksamhet med anknytning till miljövärdproblematiken. Det kan i
sammanhanget nämnas att det svenska naturvårdsverket uttryckt in-
tresse av att Åland används som referensområde då det gäller studiet
av havsströmmar, för fiskeriforskning och för studiet av kärnkraftens
och oljekraftens påverkan på miljön. Det är angeläget att man vid det
fortsatta arbetet med nordiska miljövärdsinstitut tar fasta på den redan
förekommande verksamheten på Åland.

I linje med förslagens uppfattning om behovet av ett antal institut
eller arbetspunkter för det nordiska miljövårdssamarbetet vill förbundet
här endast hänvisa till den skrivelse som den svenska Föreningen Norden
ingav till jordbruksdepartementet i juni 1970 i vilken motiven för ett
nordiskt miljövärdsinstitut skisseras (*se Bihang*).

Under åberopande av vad som ovan framhållits vill Föreningarna
Nordens Förbund tillstyrka att Nordiska ministerrådet får i uppdrag
att utreda frågan om att inrätta ett nordiskt miljövärdsinstitut på Åland
för kanalisering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen samt
vidtaga av utredningen föranledda åtgärder.

Stockholm den 6 september 1973

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Åke Landqvist

Sekreterare

BIHANG

Skrivelse till jordbruksdepartementet i Sverige från svenska Föreningen Norden angående ett nordiskt miljövärdsinstitut

Centralstyrelsen i Föreningen Norden ber härmed få föreslå, att Kungl. Maj:t i samarbete med övriga nordiska regeringar utreder förutsättningarna för inrättandet av ett nordiskt miljövärdsinstitut, förslagsvis i Göteborg.

Intresset för den nordiska samarbetsaspekten beträffande miljövärden har, enligt centralstyrelsens uppfattning, markant tilltagit under senare år i takt med den ökade informationsverksamheten om dessa frågor inom varje enskilt land. Flera skäl talar för att just miljövärdproblemen väl lämpar sig för samnordiska åtgärder. Östersjön, Västerhavet (Skagerack och Kattegatt) samt Öresund är gemensamma nordiska vatten, vilket gör det angeläget, att de nordiska länderna vidtar samfälliga åtgärder för att förhindra eller åtminstone begränsa föroreningar av olika slag. Hotet från oljeutsläppen mot de nordiska kusterna är ett annat miljöproblem, som snarast måste leda till att en gemensam oljeskyddsberedskap inrättas. Luftföroreningarna och giftutsläppen från industrin är andra områden, vilka aktualiserar samnordiska åtgärder.

Föreningarna Nordens Förbund har tidigare uppmärksammat den gränsregionala sidan av miljövärdslagen och föreslog bl. a. efter sitt seminarium "Nordisk gränsregion: miljövärd och urbanisering" i Göteborg hösten 1969, att en nordisk miljövärdskonvention skapades och vidare att en särskild internordisk kommitté för samordning av miljöåtgärder utmed Västerhavet skulle bildas. Ett medlemsförslag till Nordiska rådet kommer att väckas i denna fråga. Intresset för en sådan Västerhavs-kommitté är mycket stort från berörda kommunala myndigheters sida.

Centralstyrelsen önskar i detta sammanhang erinra om Nordforsks miljövärdsutredning (*NU 1963: 3*), vilken upptar ett stort antal konkreta förslag till nordiskt miljövärdssamarbete. Utredningen framlades 1969 och ledde till en rekommendation till regeringarna om att dessa skulle skapa förutsättningar för ett effektivt nordiskt samarbete på miljövärdens område (*Nordiska rådet rekommendation nr 4/1969.*)

Centralstyrelsen anser att tanken på ett särskilt nordiskt miljövärdsinstitut, sammansatt av experter från samtliga nordiska länder, nu borde tas upp på allvar, mot bakgrund av det klart dokumenterade behovet av samnordiska åtgärder inom hela miljövärdsfältet. Arbetsuppgifterna för ett sådant institut kan givetvis inte fixeras förrän efter en utredning, verkställd i samarbete med de övriga nordiska ländernas regeringar. Centralstyrelsen tillåter sig dock redan på detta stadium ange centrala områden, på vilka ett nordiskt miljövärdsinstituts verksamhet kunde inriktas.

1. Samordning av sådan generell forskning om miljövärdfrågorna vilken kan medföra att dubblerad forskning undviks i Norden.

2. Samordning av sådan forskning som avser miljövärdproblem i de nordiska gränsregionerna, t. ex. Västerhavet, Öresund och Östersjön.

3. Uppföljning av förslagen i Nordforsks miljövärdsutredning.

4. Insamling av data om vilka åtgärder nordiska kommuner och industrier planerar att vidta för luft- och vattenrening.

5. Samordning av forskning om miljöproblemens sociala sida, d. v. s. hur individen upplever pågående förändringar i den omgivande miljön, tätortsproblemen och förväntade ökningar för framtidens miljövärd.

Centralstyrelsen vill i detta sammanhang anföra några skäl som talar för att ett nordiskt miljövärdsinstitut förläggs till Göteborg. Staden ligger vid ett internationellt vatten, där skilda sidor av miljövärdspolitiken dagligen åskådliggörs. Västerhavet är gemensam recipient för Danmark, Norge och Sverige. Industrilokaliseringar utmed västkusten samt en rad incidenter med oljeutsläpp har ställt västkusten och Göteborg i fokus i miljövärdssammanhang. De kommunala myndigheterna har under senare år bedrivit en framsynt miljövärdspolitik, som väckt berättigad uppmärksamhet. Vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola bedrivs sedan länge avancerad miljövärdsforskning främst beträffande luftföroreningar. Vidare kan framhållas, att en nordisk institution besläktad med den som föreslås i denna skrivelse redan finns i Göteborg, nämligen den Nordiska hälsovårdshögskolan. Centralstyrelsen finner det ytterst angeläget, att ett nordiskt miljövärdsinstitut, om ett sådant kommer till stånd, förläggs till en plats där den nordiska aspekten av problemen är särskilt framträdande.

Under hänvisning till ovanstående anhåller centralstyrelsen om

att Kungl. Maj:t i samarbete med övriga nordiska regeringar snarast utreder förutsättningarna för inrättandet av ett nordiskt miljövärdsinstitut, förslagsvis förlagt till Göteborg.

Stockholm den 12 juni 1970

Yngve Kristensson

Ordförande i centralstyrelsen

Ake Landqvist

I:e sekreterare

D a n m a r k

Ministeriet for forureningsbekæmpelse, miljøstyrelsen:

I denne anledning skal ministeriet for forureningsbekæmpelse, miljøstyrelsen, meddele, at man ikke på nuværende tidspunkt finder etablering af et sådant institut for presserende. Der sker allerede adskillige steder i de nordiske lande forskning på miljøområdet, og man må nære en vis betænkelighed ved etablering af et miljøforskningsinstitut, der isoleres fra mere grundvidenskabeligt orienteret forskningsaktivitet. Man er endvidere herfra af den opfattelse, at medlemsforslaget må ses i sammenhæng med de mellem de 7 østersølande stedfindende Helsingforsdrøftelser om vedtagelse af en konvention til beskyttelse af Østersøen mod forurening. Der søges ved disse drøftelser etableret mulighed for indgåelse af en konvention, hvorved de kontraherende parter påtager

sig en forpligtelse til videnskabeligt og teknologisk samarbejde landene imellem. Det er hensigten, at dette samarbejde skal foregå inden for rammerne af ICES og andre relevante internationale organisationer, medens man ikke har berørt spørgsmålet om fælles forskningsinstitutioner.

Ministeriet for forureningsbekæmpelse, miljøstyrelsen, kan imidlertid, når spørgsmålet om fælles forskningsinstitutioner er mere afklaret, og såfremt der herefter findes tilstrækkelig mulighed for etablering af et nordisk miljøforskningsinstitut, anbefale, at et sådant institut placeres på Åland.

København, den 13. august 1973

P. d. v.

Karen Westerbye-Juhl

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 6 juli 1973 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Undervisningsministeriet¹:

Ministeriet konstaterar att förslaget, ifall det genomförs i en för en resultatgivande verksamhet tillräcklig utsträckning, är ett mycket vitt-bärande samt både forskningspolitiskt och ekonomiskt betydande projekt. Vid förslagets fortsatta behandling bör man därför noga överväga olika på saken inverkan synpunkter.

Tanken om inrättandet av ett institut, som undersöker Östersjöns biologi och hydrografi samt senare dess skyddande, på Åland har kommit upp ofta. Beträffande sitt läge lämpar sig Åland också mycket bra som lokaliseringssort för ett institut som bedriver östersjöforskning. Likvärdiga platser inom Östersjöområdet är bara Gottland och Dagö eller Ösel.

Det är emellertid inte ändamålsenligt att inrätta ett miljövårdsinstitut för Östersjöområdet såsom ett nordiskt institut på Åland eller annorstädes. Såsom det redan påpekas i medlemsförslaget, skulle institutet i praktiken lätt bli ett bilateralt institut mellan Sverige och Finland. Om man tänker inrätta ett nytt institut för skyddandet av Östersjön, borde man absolut ta med till projektet samtliga kuststater inom Östersjön.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Behovet och karaktären av ett institut borde granskas på nytt efter att den under förberedelser befintliga miljövårdsöverenskommelsen för Östersjön undertecknats.

Forskningsverksamhetens och skyddsåtgärdernas centralisering och koordinering är naturligtvis till stor nytta med avseende på resultaten från båda åtgärderna. Man måste emellertid ställa sig reserverad till möjligheterna av det till Åland föreslagna institutet att klara dessa uppgifter. Östersjöns förening påverkas redan av ett så stort antal faktorer och dessa undersöks redan av så många stora institut, att en ny enhet knappast har möjligheter att företaga en betydelsefull koordinering. Institutet borde vara till sina dimensioner och kapacitet mycket stort för att det skall kunna ha möjligheter till att handha nämnda uppgifter. Därför förefaller det inte ändamålsenligt att på nordiskt plan planlägga inrättandet av ett institut av sagda typ.

Skärgårdens och i synnerhet Ålands problem borde trots det ovan anförda undersökas effektivare än för närvarande med tanke på förbättrade livsvillkor för skärgårdens permanenta invånare samt för att skydda naturen och kulturen för menliga verkningar. Sådan forskning förutsätter inte inrättande av ett nytt permanent institut, utan den torde i nödig utsträckning kunna skötas projektartat närmast såsom bilateral gemensam forskning. Forskning om miljövården inom Östersjön utförs redan nu av forskningsstationerna vid Helsingfors, Åbo och Uleåborgs universitet samt vid Åbo akademi, av vilka två är belägna i sydvästra Finland. Genom att utbygga dessa institutioners kapacitet torde man kunna utföra det nödiga arbetet.

Undervisningsministeriet kommer emellertid att slutgiltigt fastställa sin ståndpunkt till ifrågasvarande förslag först i samband med projektets behandling vid samarbetsorgan som inrättats i stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 5 december 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Inrikesministeriet, miljövårdsavdelningen:

Miljövårdsavdelningen finner det synnerligen angeläget, att det samnordiska vetenskapliga forskningssamarbetet utökas samt att konkreta samarbetsprojekt inom miljövården utvecklas. Viktiga samarbetsformer är också, så som även framhållits i medlemsförslaget, det bilaterala samarbete som i dag existerar mellan Sverige och Finland rörande före-

ningen av Bottniska viken och andra gränsvattenområden. Det nyss påbörjade samarbetet mellan Östersjöns strandstater avspeglar även den växande oron över problemen som anknyter till den ökade föroreningen av Östersjön.

En utvidgning och en effektivisering av forskningssamarbetet inom miljövården undersöks som bäst av en arbetsgrupp för miljövärdsforskning som tillsatts av Nordiska ämbetsmannakommittén för miljövärdfrågor. Nordforsks miljövärdssekretariat handlägger även frågor som berör forskningssamarbetet inom miljövården. Miljövärdsavdelningen anser att det forskningssamarbete inom miljövården som bedrivs inom ramen för olika samnordiska organ i framtiden bör effektivt koordineras och samarbetet mellan de berörda organen intensifieras. Då forskninguppgifterna på miljövärdssområdet är i hög grad olikartade, torde det inte finnas möjligheter att koncentrera dessa till ett enda institut. Miljövärdsavdelningen anser därför att det fördelaktigaste sättet att utveckla det nordiska samarbetet inom miljövärdsforskningen är att utvidga samt ytterligare koordinera verksamheten inom redan existerande forskningsinstitut. Det vore önskvärt att utveckla samarbetet inom miljövärdsforskningen på projektbas. På så sätt kan man smidigast behandla centrala och brådskande frågor.

Helsingfors den 16 augusti 1973

Olli Ojala
Avdelningschef

Kati Kemiläinen
Föredragande

Helsingfors universitet, konsistoriet¹:

Som uppgift för det föreslagna nordiska miljövärdsinstitutet har föreslagits koordinering av miljövärdssamarbetet inom östersjöregionen och då i synnerhet med Östersjöns föroreningsproblem och skärgårdens miljövärd sammanhängande forskning.

Det för institutet föreslagna verksamhetsområdet täcker delvis vetenskapsområden, på vilka forskningen redan framskridit långt vid andra forskningscentra och vilka är väl utrustade och har en lång tids iakttagelse- och erfarenhetsbakgrund. Detta gäller den hydrologiska och biologiska forskningen inom Östersjön, vilken i Finland representeras av havsforskningsinstitutet samt för skärgårdens och det därmed sammanhängande havsområdets vidkommande av Helsingfors universitets zoologiska station i Tvärminne.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Senare har verksamhet inletts vid Åbo universitets marinbiologiska station för skärgårdsforskning på Själö och Stockholms universitets Askölaboratorium. För forskning i Östersjön är långa observations-serier nödvändiga. Det torde inte vara sakenligt att på Åland börja företaga motsvarande grundforskning, som kräver betydande investeringar.

Däremot bedriver man åtminstone inte för närvarande den i förslaget nämnda forskningen om havs- och skärgårdsfiske i den angivna formen eller i annan nödig utsträckning varken i Finland eller Sverige.

Detta område skulle mycket väl lämpa sig för ett forskningsinstitut på Åland, såsom det redogörs i medlemsförslaget. Om statens vilt- och fiskeriforskningsinstitut flyttas från Helsingfors till Uleåborg — vilket har föreslagits — flyttas finska statens forskningscentral långt bort från den egentliga Östersjöns område, vilket ökar behovet av att Östersjöns fiskeri- och fiskbiologi undersökes av andra organ.

Med skärgårdens terrestra ekologi (bl. a. dess slitningsbeständighet) och dess näringslivs sammanhängande problem lämpar sig också väl för undersökning på Åland.

På Åland förekommer dessa problem bl. a. till följd av den livliga turismen i mångsiktade former och samtidigt som sådana, att resultaten kan väntas vara till nytta även för övriga skärgårdsområden.

När man utreder ett nordiskt miljövårdsinstituts uppgiftsfält, bör man dessutom fästa uppmärksamhet vid, för vilka delar man borde försöka genomföra skyddandet av Östersjön i samarbete mellan samtliga kuststater inom östersjöområdet.

Konsistoriet ställer sig positivt till förslaget om inrättande av ett nordiskt miljövårdsinstitut.

När man överväger institutets uppgifter, bör man emellertid beakta ovannämnda synpunkter.

Helsingfors i oktober 1973

Mikko Juva

Rektor

Jukka Petänen

Biträdande sekreterare

Uleåborgs universitet¹:

Uleåborgs universitet konstaterar med glädje, att Nordiska rådet uppmärksammat samnordiska miljövårdsfrågor. Till exempel inom Östersjön finns det talrika gemensamma uppgifter som väntar på en brådskande lösning. Av denna anledning har man vid Nordiska rådet

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

väckt ett förslag om inrättande av ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland för att koordinera miljövärdssamarbetet inom östersjöregionen. I förslagets motivering konstaterar man emellertid, att det inom Östersjöns område också skulle behövas andra motsvarande institutioner eller arbetspunkter. Detta konstaterande har enligt uppfattningen av Uleåborgs universitet träffat det rätta, ty ett vid en viss plats bundet institut kan inte ens i dag handha till exempel forskningsarbetet som hänför sig till hela östersjöområdet. I själva verket är situationen för närvarande sådan, att inom Östersjöregionen är verksamma flera forskningsanstalter som också utför natur- och miljövärdsforskning. Dessa institutioner torde ha ett relativt bra nordiskt vetenskapligt samarbete; till exempel den biologiska stationen i Tvärminne är sedan länge i rätt intimt samarbete i synnerhet med rikssvenska forskare. Även Uleåborgs universitets biologiska station för Bottenviken försöker utvidga sin verksamhet att också omfatta miljövärdssektorn. Alla dessa stationer har emellertid brist på forskare och anslag. Sålunda, ifall man önskar effektivisera naturskyddsforskningen, borde man starkt öka resurserna för samtliga nordiska stationer för östersjöforskning utan att i detta skede inrätta ett nytt eller nya institut, vilkas förmån att utföra miljövärdsforskning är rätt oviss, om de inte är fast bundna vid t. ex. högskolor, havsforskningsinstitut m. fl.

Uleåborgs universitet ser det alltså inte som en meningsfull lösning för effektiviserad miljövärdsforskning inom Östersjön att det ställda förslaget skulle genomföras, utan föreslår i stället, att det befintliga nätet av forskningsanstalter måtte effektiviseras och att man samtidigt skulle utöka bl. a. den rörliga forskningsmaterielen (forskningsfartyg, av vilka en del väl skulle kunna vara samnordiska).

Däremot skulle en effektiv koordinering av de praktiska med naturskyddet sammanhängande undersökningarna och dessas inriktande på aktuella och rätt valda föremål behöva ett nordiskt administrativt organ med representation för både forskning och samhällets övriga sektorer. Ett sådant förvaltningsorgan borde enligt Uleåborgs universitets åsikt inte bindas vid något visst ställe, utan, för att det skall kunna arbeta effektivt och åtnjuta ett tillräckligt förtroende av samtliga östersjöområden, dess mötesplatser och även sekretariatets lokaliseringssort borde vara omväxlande.

Uleåborg den 12 juli 1973

Markku Mannerkoski

Rektor

Väinö Jounila

Byråchef

Jyväskylä universitet¹:

— — — sänder Jyväskylä universitet högakttningsfullt professor Mikko Raatikainens yttrande i saken (se nedan), som universitetet förenar sig om.

Jyväskylä den 15 juni 1973

Ilppo Simo Louhivaara
Rektor

Pentti Sillantaus
Byråchef

Jyväskylä universitet, biologiska institutionen¹:

Jyväskylä universitets biologiska institution, vars undervisnings- och forskningsområde omfattar bl. a. hydrologi och naturvård, anser medlemsförslaget om nordiskt miljövärdsinstitut på Åland bra och hoppas att ifrågavarande forskningsinstitut skall placeras på Åland.

Jyväskylä den 12 juni 1973

Mikko Raatikainen
Professor

Abo akademi:

I medlemsförslaget konstateras att miljövärdsinstitutets verksamhet knappast kan komma att omfatta samtliga miljöproblem och att dess arbetsfält geografiskt sett borde begränsas till östersjöbäckenet, innefattande även Bottniska viken och Finska viken. På annan plats hänvisas till en av de åländska landskapsmyndigheterna företagen utredning, i vilken särskilt betonas skärgårdsfrågorna och föreslås inrättandet av ett institut för tillämpad forskning om skärgårdens problem.

Abo akademi önskar fästa särskild uppmärksamhet på behovet att utforska skärgårdsmiljön och utreda betingelserna för ett harmoniskt utnyttjande av skärgården. Det vore därför synnerligen angeläget att snabbt få till stånd ett institut med brett tvärvetenskapligt (mångvetenskapligt) forskningsprogram. I programmet borde ingå icke endast östersjöbäckenets miljövärd sensu stricto utan även tillämpad forskning kring skärgårdens specifika problem. Huruvida ett dylikt institut bör kallas miljövärdsinstitut eller skärgårdsinstitut är måhända av mindre vikt. Den senare beteckningen kunde dock vara mera lyckad.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Husö biologiska station har verkat på Åland i 15 år. Stationen, som tillhör Åbo akademi, drivs gemensamt av akademien och Ålands landskapsstyrelse. Verksamheten vid stationen består av dels universitetskurser och annan akademisk undervisning och forskning och dels tillämpad forskning kring fiske och miljövård. En del miljöforskning utförs även vid den av Ålands landskapsstyrelse ägda Nåtö biologiska station. På Åland har utförts och utförs ett flertal särskilda undersökningar. Ett miljövårds- eller skärgårdsinstitut på Åland skulle således kunna påbörja sin verksamhet i ett område, där närmiljön är rätt väl kartlagd. Såvida det blir möjligt att skapa en lämplig organisationsform är det icke otänkbart att de nämnda biologiska stationernas verksamhet helt eller delvis kunde integreras med miljövårdsinstitutets.

Åbo akademi finner att förslaget att inrätta ett nordiskt miljövårdsinstitut, vars verksamhet skulle främst beröra östersjöregionens miljövårdsfrågor, är berättigat. Akademien önskar betona behovet av tillämpad skärgårdsforskning.

Med tanke på önskvärdheten att kunna etablera ett effektivt samarbete särskilt mellan Sverige och Finland och med hänsyn till att Åland ligger i centrum av östersjöbäckens största skärgårdsområde förefaller en placering av institutet på Åland att vara motiverad.

Åbo den 24 september 1973

För Åbo akademi
Karl-Gustav Fogel
Rektor

C.-E. Sundman
Förvaltningsdirektör

Turun yliopisto (Åbo universitet)¹:

Turun yliopisto bifogar såsom sitt yttrande högaktningsfullt yttrandet som avgivits av universitetets matematisk-naturvetenskapliga fakultet (*se nedan*).

Åbo den 16 juli 1973

Som rektorns ställföreträdare:

Atte Meretoja
Professor

Esko Välimäki
Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Turun yliopisto (Åbo universitet), matematisk-naturvetenskapliga fakulteten¹:

-----

fakulteten konstaterar behovet av ett nordiskt miljövärdsinstitut och förutsätter att utredningar angående institutets inrättande, lokalisering och verksamhetsområden genomförs såsom brådskande.

Både bland de nordiska länderna och bland östersjöstaterna i allmänhet har verksamheten och forskningsarbetet syftande till vården och skyddandet av havet och dess kuster utvidgats efter 1960-talets mitt i en sådan utsträckning, att organiseringen och koordineringen av den nordiska forskningsandelen i formen av ett särskilt institut har blivit tydligt nödvändigt.

Fakulteten tillstyrker institutets placering på Åland på grund av landskapets centrala läge. Härvid kan man inte enbart beakta omfattningen av den egentliga Östersjöns vattenmassa, utan man måste betona dess sträckning norrut och österut. En rätt betydande del av Östersjöområdet miljöproblem förekommer dessutom norr om den 59. breddgraden: stora kuststäder, belastningen från stora träförädlings- m. m. industrianläggningar, frågor som sammanhänger med skärgårdens användning och skyddande med helhetsinriktning, av det kalla klimatet och den låga salthalten föranledda ekologiska särdrag osv.

Vid planläggningen av det nordiska miljövärdsinstitutet anser fakulteten det som väsentligt, att forskningsverksamheten som redan idkas av de inom den nordliga Östersjön redan verksamma högskolorna och forskningsanstalterna på ett meningsfullt sätt kan inordnas i ifrågavarande instituts verksamhetsfält. Dessa institutionernas resurser och utnyttjandet av deras forskningskapacitet bör ytterligare utvecklas.

På det omfattande skärgårdshavets område utanför sydvästra Finlands kust har Turun Yliopisto bl. a. inrättat en matematisk-naturvetenskapliga fakulteten underordnad marinbiologisk station för skärgårdsforskning. Förutom undervisningen och grundforskningen inom bio- och geovetenskaperna riktar sig stationens verksamhet kraftigt på olika samarbetsprogram med för skärgårdens användning, skyddande och planering ansvariga myndigheter, offentliga sammanslutningar och institutioner. Även andra universitet både i Finland och i Sverige har motsvarande forskningsanstalter eller -stationer, vilka har specialiserat sig på särförhållandena och problemen av en viss kusttyp eller av ett visst havsområde. Sådana befintliga centralers arbete på sina respektive specialområden är mycket betydelsefullt och bör beaktas vid planläggningen av forskningspunktsnätet för ett nordiskt miljövärdsinstitut.

Helsingfors i juli 1973

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Finlands akademi, vetenskapliga centralkommissionen¹:

I det ställda medlemsförslaget betonar man den ständiga och allvarliga uppmärksamhet som från Nordiska rådets håll ägnats åt skyddandet av Östersjön samt den omständigheten, att med miljövård sammanhängande konkret samarbete med det snaraste borde utvecklas. Härför föreslås det, att man på Åland inrättar ett miljövårdsinstitut för att koordinera miljövårdssamarbetet inom Östersjöregionen. Förslaget har speciellt motiverats med Ålands centrala läge i Östersjön, med dess förmånliga trafikförbindelser och med känsligheten av Åland och den kringliggande skärgårdens natur för olika miljöskador.

Enligt Vetenskapliga centralkommissionens uppfattning är Östersjön det centrala och viktigaste miljövårdsföremålet för nordiskt samarbete, ty Östersjöns ekosystem håller ju på att för närvarande i följd av människans verksamhet betydligt förändras. Med Östersjöns skyddande sammanhängande samarbete bör också utbyggas genom alla möjliga medel. Det är klart, att grunden för detta arbete bör vara en allsidig kännedom om Östersjöns naturförhållanden och om förändringarna i Östersjöns tillstånd. Centralkommissionen anser emellertid inte, att inrättandet av det nu föreslagna miljövårdsinstitutet åtminstone med tanke på forskningen eller dess koordinering nödvändigtvis skulle erbjuda det bästa alternativet för samarbetets utvecklande.

För att främja miljöforskningen ävensom annan programforskning kan man inrätta nya forskningsinstitut, effektivisera verksamheten av befintliga forskningsinstitut eller i allt högre grad styra finansieringen i form av projektforskning till miljöproblem. Det är uppenbart, att man i de nordiska länderna inte på långt när utnyttjat alla möjligheter till att inrikta de olika forskningsanstalternas forskning på frågor sammanhängande med skyddandet av Östersjön. Dessutom kan dessa forskningsenheters resurser smidigt användas genom att kanalisera obundna forskningsmedel. De i medlemsförslaget nämnda med miljövården och -bruket sammanhängande problemen är i allmänhet sådana, att man genom att utnyttja den existerande forskningskapaciteten med hjälp av till forskning anvisade resurser skulle åstadkomma väsentligt mera resultat än genom att inrätta nya forskningsenheter, vilka emellertid, bl. a. i brist på naturliga förbindelser, skulle förbli relativt små och föranleda dubbelarbete med andra forskningsenheter som idkar östersjöforskning (Askö, Tvärminne, Marinbiologiska stationen för skärgårdsforskning).

Bland för skärgårdsområden centrala forskningsföremål bör speciellt betonas klarläggningen av förändringar och verkningar som åsamkas av turismen och utflyktsverksamheten skärgårdens natur och

¹ Yttrandet översatt från finska.

befolkning samt forskningsverksamheten i samband med fisket och dess främjande. Med tanke på främjandet av dessa undersökningar kan man också överväga inrättande av en ny forskningsenhet, ifall han anser att forskningsverksamheten angående dessa frågor annars inte effektivteras tillräckligt.

I medlemsförslaget betonar man det föreslagna institutets betydelse för östersjöforskningens koordinering, men å andra sidan konstateras att huvuddelen av institutets verksamhet riktar sig på samarbete mellan Finland och Sverige. Enligt centralkommissionens åsikt borde man i östersjöforskningens koordinering sträva till arrangemang som främjar samarbetet mellan samtliga östersjöstater i fråga om miljövårdsforskningen.

Den med Östersjön sammanhängande miljövårdsforskningen är för närvarande okoordinerad, men det är säkert, att det föreslagna, från de övriga forskningsenheterna skilt stående institutet inte skulle kunna i betydlig grad förbättra koordineringen. Ansvaret för forskningsaktiviteternas koordinering torde för varje forskningsprogram och vetenskapsområdes vidkommande skilt åläggas någon forskningsanstalt eller forskningsgrupp. Den allmänna koordineringen och ledningen av forskningen är åter en uppgift av Nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor.

Ovannämnda nordiska ämbetsmannakommitté för miljövårdsfrågor har tillsatt en särskild arbetsgrupp som behandlar miljövårdsforskningen för att kartlägga den befintliga miljövårdsforskningen samt för att komma med förslag om dess koordinering och utbyggnad. Denna arbetsgrupp torde slutföra sitt arbete under innevarande höst och torde då komma med sina förslag om det nödiga forskningssamarbetets utvecklande, inriktande och koordinerande.

Helsingfors den 17 oktober 1973

Olavi Granö
Ordförande

Heikki Kallio
Förvaltningsdirektör

Havsforskningsinstitutet¹:

Havsforskningsinstitutet anser sig kunna förena sig om de generella synpunkter som i samband med medlemsförslaget framförts i fråga om nödvändigheten av miljövård och av därav förutsatt omfattande internationellt samarbete. Av denna anledning önskar institutet uttrycka en alldeles speciell uppskattning av att Nordiska rådet även i detta sammanhang fäst sin positiva uppmärksamhet vid denna viktiga grupp av frågor.

¹ *Yttrandet översatt från jinska.*

Ytterligare önskar havsforskningsinstitutet framhålla, att Ålands läge verkligen är centralt och kommunikationerna i vissa riktningar utmärkta. Dessutom erbjuder Ålands oförstörda natur och landskapets havskaraktär i många avseenden en högst behaglig omgivning för behandlingen av olika frågor som sammanhänger med miljövården.

Ifrågavarande medlemsförslag har uppenbarligen avsiktligt avfattats i en obestämd, provisorisk form, för att det skall ge möjlighet till en mångsidig granskning av olika alternativ. Därför blir även havsforskningsinstitutets yttrande långt beträffande tolkningen av olika alternativ. Utan en analysering av de olika alternativen skulle det inte vara möjligt att uttala någonting exakt beträffande ifrågavarande medlemsförslag.

I medlemsförslagets originaltext använder man om det planerade institutet huvudsakligen benämningen "miljövårdsinstitut" och på finska benämningen "ympäristönsuojelulaitos". Då kan man ställa följande väsentliga frågor:

I. Syftar planen till inrättandet av en serviceinrättning av ämbetsverkstyp eller av en vetenskaplig forskningsanstalt?

II. Hur stor omfattning borde miljövården tolkas ha i detta sammanhang?

III. Skulle verksamheten av det planerade nordiska institutet rikta sig enbart på de nordiska länderna (med undantag av Norge och Island) eller eventuellt på samtliga sju länder runt Östersjön, av vilka fyra står utanför Nordiska rådets verksamhetsfält?

I. På frågan om huruvida medlemsförslaget syftar till inrättandet av en serviceinrättning eller av en forskningsanstalt svarar medlemsförslaget med följande alternativ:

1. "nordiskt miljövårdsinstitut"
2. "kommer det säkert att behövas ett antal institut eller arbetspunkter för ledningen och koordineringen av det praktiska arbetet"
3. "ett arbetscentrum för östersjöregionens miljövårdsfrågor"
4. "ett institut för ett tillämpat miljöforskningsprogram om skärgårdens problem"
5. "ett samnordiskt institut för koordinering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen".

Av de framförda fem alternativen tycks det första lämna frågan om institutets karaktär öppen, det fjärde pekar på en forskningsanstalt, medan det andra, tredje och femte tydligt avser en koordinerande serviceinrättning av ämbetsverkstyp. Det förefaller alltså att det planerade nordiska miljövårdsinstitutet avsetts ha såväl koordineringsuppgifter som forskningsverksamhet, av vilken anledning medlemsförslaget tydligen avser inrättandet av ett sådant institut som skulle ha uppgifter av både ämbetsverk och vetenskaplig forskningsanstalt.

II. Mycket väsentligt blir i samband med medlemsförslagets eventuella genomförande frågan om hur stor omfattning "miljövården" borde tolkas ha i detta sammanhang.

Även generellt kan man inte det ringaste anse som ändamålsenligt att omkring benämningen "miljö" knyta forskare, för vilka den funktionella förbindelsen med var sin utgångsvetenskap sålunda bryts av. I stället för detta bör man ombesörja ett ändamålsenligt och effektivt samarbete mellan olika forskare och forskningsanstalter samt en rationell arbetsfördelning inom uppgiftsfältet.

Till denna väsentliga fråga ger även medlemsförslaget ett parallellt, exakt svar:

Då miljövärdssamarbetet som helhet omspannar ett oerhört omfattande och mångfacetterat arbetsfält innefattande mark-, vatten-, luft- och bullerfrågor i vid mening — — — säger det sig självt att en sådan arbetsuppgift är alltför omfattande och även oenhetlig för att någon institution allena skulle kunna sköta den på ett meningsfullt sätt.

Denna princip har emellertid i samband med medlemsförslaget egentligen inte beaktats när arbetsnamn valts för det planerade institutet: "miljövärdsinstitut" tycks inte motsvara innehållet av den ovan citerade principen.

På grund av sagda generella konstaterande inskränker man sig i medlemsförslaget till att sakligt betona specialområden enligt följande:

- "Östersjöns förorening"
- "att värna sig om de miljöresurser vi ännu har i Norden"
- "Ålands avhängighet av havet och dess näringar, fiske, turism och sjöfart"
- "de med tankfarten förenade föroreningsriskerna"
- "har den livliga sjöfarten och även småbåtstrafiken som miljöproblem livligt debatterats inom landskapet"
- "de förändringar för fisket, som östersjövattens förorening kan medföra"
- "vilken betydelse en välbevarad skärgårds- och havsmiljö har för ålänningarna"

Det ser alltså ut att förslaget syftar till en undersökning och/eller kontrollering av följande omständigheter samt till avvärjande av föranledda olägenheter:

1. Östersjöns pollution:
  - Allmän pollution
  - Sjöfarten som miljöproblem
  - Av tankfartyg föranledd pollution
  - Småbåtstrafiken som miljöproblem
  - Verkningarna på fiskbeståndet och fisket.
2. Bevarandet av Ålands skärgårds- och havsmiljö och skyddandet av Nordens miljöresurser.

Meningen i medlemsförslaget tycks alltså vara, att det planerade miljöforskningsinstitutet trots sitt generella arbetsnamn skulle inskränka sig till att granska dels samtliga med Östersjöns pollution sammanhäng-

ande frågor, i synnerhet pollutionens verkningar på landskapets fiskeri, dels frågor sammanhängande med skyddandet av Ålands skärgårds- och havsmiljö och även av Nordens miljöresurser i allmänhet.

III. Även den geografiska omfattningen av det planerade institutets verksamhetsfält påverkar väsentligt planens genomföringsduglighet. I detta avseende är medlemsförslagets analysering tämligen svår, emedan man däri talar om "östersjöregionen", vars definition kanske ger något utrymme för olika tolkningar: " — — — östersjöregionen. Här avses då hela östersjöbäckenet innefattande även Bottniska viken och Finska viken." Trots detta kan medlemsförslaget anses omfatta följande alternativ.

1. Samarbetet omfattar samtliga länder som omger Östersjön:
— "Vad gäller Östersjöns förorening avses de berörda länderna parallellt med de nationella och samnordiska åtgärderna tillvarata alla möjligheter att få till stånd ett ökat samarbete i lämpliga former med övriga strandstater."
2. Samarbetet inskränkes att gälla Finland, Sverige, Danmark och Norge:
"En sådan region är självfallet öresundsområdet, en annan troligen kattegatt- och skagerackområdet och en tredje med säkerhet östersjöregionen."
3. Samarbetet inskränkes att gälla Finland, Sverige och Danmark:
— " — — — gå ut på samarbete mellan Sverige och Finland. I Östersjöns södra del kommer av de nordiska länderna dock Danmark även på ett centralt sätt in i bilden."
4. Samarbetet inskränkes att gälla enbart Finland och Sverige:
— " — — — en stor del av verksamheten vid en dylik institution på Åland i praktiken skulle få en rätt bilateral inriktning och gå ut på samarbete mellan Sverige och Finland."

När detta yttrande håller på att skrivas, pågår i Helsingfors "Meeting of Government Experts for the preparation of the Baltic Sea Conference on the Marine Environment", i vilket deltar ett betydligt högt antal experter från alla de sju länder som gränsar sig till Östersjön. Innan man börjar genomföra den i medlemsförslaget nämnda tanken — såtillvida som därmed avsetts samarbete inom havets skyddande inom hela östersjöområdet — synes det vara nödvändigt att invänta slutgiltiga resultat från skisseringarna av samarbetet i östersjöområdet inom nämnda specialbransch. — I detta sammanhang bör man dock nämna, att inte ett enda lands representanter vid sagda möte ansett det som nödigt att planera inrättande av något nytt enhetligt forskningsinstitut eller centralt ämbetsverk, utan man har framhållit nödvändigheten att utveckla samarbetet mellan existerande institutioner.

På motsvarande sätt tycks man kunna konstatera, att man från det planerade miljövärdsinstitutet på Åland knappast skulle kunna handha skyddandet av Öresund, vilket för närvarande sker inom ramen för ett svenskt-danskt bilateralt samarbete. Detsamma gäller förstås ännu tyd-

ligare skyddandet av Kattgatt och Skagerack. Medlemsförslaget tycks också syfta till att det planerade miljövårdsinstitutet på Åland verkar såsom ett finländskt-svenskt vetenskapligt forskningsinstitut och samtidigt handhar koordineringen av forskningsarbetet inom ifrågavarande bransch i samtliga länder som omger Östersjön.

Om man slår ihop tolkningarna av punkterna I, II och III, kan man alltså uppenbarligen antaga, att medlemsförslaget syftar till inrättandet av ett sådant, huvudsakligen finländskt-svenskt institut, som har uppgifter av både ämbetsverk och vetenskapligt forskningsinstitut, d. v. s. som i praktiken fungerar såsom ett finländskt-svenskt vetenskapligt forskningsinstitut och samtidigt inom sitt verksamhetsområde handhar koordineringen av forskningsarbetet i samtliga länder som omger Östersjön beträffande ifrågavarande forskningsområde, och som koncentrerar sig på att granska dels samtliga med Östersjöns pollution sammanhängande frågor, i synnerhet pollutionens verkningar på fisket i landskapet, och dels frågor som är förenade med skyddandet av Ålands skärgårds- och havsmiljö och av Nordens miljöresurser i allmänhet.

IV. Om man antar, att den ovan företagna analysen är tillräckligt pålitlig, bör man till slut besvara frågan, vartill man egentligen strävar i praktiken genom det sålunda preciserade förslaget. Först härefter är det möjligt att pröva i vilka avseenden förslaget är genomförbart och vad som eventuellt inte borde genomföras därav.

Det föreslagna projektet angår, även om det inte anges i medlemsförslaget, för Finlands vidkommande närmast

- havsforskningsinstitutet, i synnerhet dess allmänna oceanografiska avdelning,
- vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, i synnerhet dess fiskeriforskningsavdelning,
- sjöfartsstyrelsen, i synnerhet handläggningen av oljeärenden vid dess sjöfartsavdelning,
- vattenstyrelsen, i synnerhet vissa uppgifter av dess vattenforskningsinstitut samt
- miljövårdsmyndigheterna.

För Sveriges vidkommande skulle motsvarande förteckning vara ännu mera omfattande.

Varken i Finland eller Sverige har det ansetts vara nödvändigt eller ändamålsenligt att försöka inordna alla ovan uppräknade delfunktioner inom ett och samma ämbetsverk-forskningsinstitut. Att lösgöra alla dessa funktioner från sina organiska förbindelser både i Finland och i Sverige — och att flytta dem till Åland — måste anses som omöjligt.

Beträffande medlemsförslaget tycks det väsentligaste ändå vara just projektet om ett finländskt-svenskt (forsknings)institut, vars verksamhetsområde skulle omfatta vissa väsentliga komponenter inom forskningen av havets pollution och fiskbeståndet. I medlemsförslaget nämnes också som motivering uttryckligen i anslutning till denna möjlighet:

Ministerrådet betonar att ett bilateralt samarbete mellan Finland och Sverige rörande föroreningsproblemen i Bottenhavet och andra gränsvattenområden med det snaraste bör komma till stånd.

Det av ministerrådet nödigbefunna samarbetet har emellertid för Bottniska vikens vidkommande redan åstadkommits inom ramen för avtalet den 1 december 1972. När detta avtal förbereddes, nämndes inte ens en tanke om att det för samarbetets förverkligande skulle behövas ett miljövårdsinstitut på Åland eller annorstädes.

Det är förstås ännu klarare, att det från Åland skulle vara mycket svårt att handha det svenskt-danska samarbetet inom skyddandet av Öresund.

Såsom det nämndes redan förut, är det med tanke på forskningsarbetets effektivitet nödvändigt, att varje miljöforskare bevarar ständig kontakt med sin egen utgångsvetenskap. Miljöforskning främjas inte genom att flytta forskare av olika områden till samma forskningspunkt och i synnerhet till en sådan lokaliseringsort, där det över huvud taget inte alls finns någon annan naturvetenskaplig eller teknisk-vetenskaplig verksamhet. Miljöforskning främjas effektivast och billigast genom att man åstadkommer ett rationellt och löpande samarbete och en ändamålsenlig arbetsfördelning mellan forskarna och forskningsenheterna inom olika områden.

Ytterligare är det skäl att också framhålla, att trots Ålands centrala läge och erkänt goda trafikförbindelser det skulle vara rätt besvärligt att från Åland sköta koordineringen av forskningsarbetet i alla länder som omger Östersjön inom ifrågavarande bransch. Ålands trafikförbindelser med Sovjetunionen, Polen, Tyska demokratiska republiken och Tyska förbundsrepubliken är tydligen sämre än till exempel Helsingfors' eller Stockholms. Dessutom skulle det på Åland vara vederliggen omöjligt att med de löner som finska staten betalar finna kunnig kanslipersonal för denna uppgift.

Såsom en första slutsats kommer man således till konstaterandet, att tanken om att med ett miljövårdsinstitut på Åland förena de ovan uppräknade verksamhetsformerna från Finland och även från Sverige inte kan anses vara realistisk. Koordineringen av de nämnda verksamhetsformerna — vare sig det gäller Finland eller Sverige eller båda — sker naturligt mellan dessa funktioner och genom deras egen försorg och inte genom ett nytt institut som skulle inrättas.

V. Genomförandet av den i medlemsförslaget ingående planen skulle också vara förenad med vissa andra praktiska svårigheter. Tanken om inrättandet av ett finländskt-svenskt miljövårdsinstitut på Åland har man på vissa håll också velat se såsom en utvecklingsområdespolitisk decentraliseringsåtgärd av finska staten. Såsom tolkat på detta sätt kan vart aktuellt projekt förstås genomföras, även om dess genomförande

vore förbundet med väsentliga praktiska svårigheter och även om resultatet med tanke på riket som helhet vore negativt men för i varje särskilt fall ifrågavarande utvecklingsområde förmånligt. Trots detta är det skäl att peka på de mest uppenbara olägenheterna av ifrågavarande projekt.

Av ovan anförda skäl förefaller det alltså omöjligt att tänka sig att som stomme för sagda institut skulle från finska sidan flyttas till exempel havsforskningsinstitutet i sina huvuddelar liksom även vilt- och fiskeriforskningsinstitutet i sina huvuddelar o. s. v. Det skulle vara omöjligt att kvalificerat och utan stora tidsförluster från Åland sköta havsforskningsinstitutets dagliga kontakter för förhandlingar och informationsutbyte med handels- och industriministeriet, utrikesministeriet, sjöfartsstyrelsen, miljövårdsmyndigheterna, vattenstyrelsen, många industri- anläggningar, meteorologiska institutet, geologiska forskningsanstalten m. fl. I fråga om i vilken utsträckning motsvarande konstaterande gäller vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, torde jord- och skogsbruksministeriet avgiva yttrande.

På motsvarande sätt ser det högst sannolikt ut, att de svenska myndigheternas inställning till ifrågavarande projekt är i överensstämmelse med i detta yttrande framförda tankar.

Även om Åland skulle utgöra en exceptionellt behaglig miljö för forskningsarbete, skulle dess läge långt borta från universitetsstäder föranleda väsentliga svårigheter för verksamheten av det planerade institutet och för dettas livsduglighet. De närmaste vetenskapliga instituten — och akademisk undervisning — samt de närmaste naturvetenskapliga biblioteken, laboratorierna, specialverkstäderna, instrumentförråden m. fl. skulle vara i Stockholm och Åbo, av vilken anledning personalens härav föranledda resor skulle ta både medel och framför allt tid i anspråk.

Speciellt beträffande verksamheten som riktar sig på Finland måste man konstatera, att man på Åland knappast kunde få sådan kontors- m. fl. personal som kan sköta korrespondens med Finlands myndigheter och näringsliv på finska, vilket dock skulle vara huvudspråket för de flesta forskare som flyttat från Helsingfors och även för kunderna.

Ytterligare skulle Ålands språklagstiftning föranleda att familjerna till institutets finskspråkiga innehavare av tjänst eller befattning på grund av sina barns utbildning vore tvungna att bo till exempel i Åbo. Outredd torde vara frågan om till vilka av härav föranledda utgifter som skulle böra ersättas av staten. Det skulle emellertid synas vara sannolikt att ifrågakommande finskspråkiga innehavare av tjänst eller befattning borde ha rätt att vara bosatta till exempel i Åbo, varifrån de en gång i veckan skulle företaga en fem dagars tjänsteresa till sin arbetsplats i Mariehamn. Emedan ett sådant arrangemang enbart skulle angå de

finskspråkiga innehavare av tjänst eller befattning som har barn i skolåldern, skulle innehavarna av tjänst eller befattning bli indelade i två grupper med olika förmåner.

Såsom en andra slutsats är det alltså skäl att konstatera, att inrättandet av ett miljövårdsinstitut på Åland skulle vålla betydande praktiska problem, till vilka man ovan hänvist.

Emedan det är sannolikt, att de ovan anförda misstankarna beträffande medlemsförslagets ursprungliga syftes duglighet att genomföras torde vara tillräckligt motiverade, anser havsforskningsinstitutet, att man inte torde kunna börja genomföra projektet i dess ursprungliga form.

VII. Däremot skulle det förefalla oss ändamålsenligt att överväga inrättandet av en finländsk-svensk (eller finländsk) vetenskaplig havsforsknings-havsfiske-fältstation på Åland. En sådan fältstation skulle förutom sitt eget begränsade vetenskapliga arbete fungera såsom stöd- och förutpunkt för fältarbete av forskare som kommer längre bortifrån, varigenom dess betydelse skulle utvidgas även långt över gränserna av dess egna resurser. Stationerna i Tvärminne och på Sjalö med i någon mån liknande program utgör exempel på betydelsen som sådana fältstationer kan ha. Detta förutsätter emellertid beträffande den för Åland skisserade fältstationen en fast förbindelse med ifrågakommande universitet och självständiga forskningsanstalter både i Finland och i Sverige.

Samtidigt som havsforskningsinstitutet meddelar, att det vid behov är berett att även grundligare granska den på detta sätt begränsade planens duglighet att genomföras, meddelar institutet såsom sitt yttrande, att den i medlemsförslaget A 399/s skisserade tanken om ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland kan betraktas som värd understöd, ifall den begränsas till att gälla en finländsk-svensk vetenskaplig havsforsknings-havsfiskefältstation, i vars planering och drift flera universitet, forskningsanstalter och ämbetsverk inom ifrågavarande område både från Finland och från Sverige skulle delta.

Helsingfors den 4 juni 1973

Ilmo Helo
Överdirektör

Arno Voipio
Avdelningsdirektör

Ålands landskapsstyrelse:

Många av Östersjöns miljövårdsproblem berör flera eller samtliga av nationerna runt Östersjön. Internationellt samarbete inom miljövården är därför en grundförutsättning för att dessa problem skall kunna lösas. Bland sådana för östersjöländerna gemensamma aktuella problem inom

miljövård och miljöforskning kan man nämna i första hand följande frågor:

I. *Frågor berörande Östersjöns förening*, såsom den allmänna föreningen, inverkan av utsläpp från kärnkraftverk och värmekraftverk på vattenmiljön, oljeskydd och oljebekämpning, nerskräpning från fartyg och fritidsbåtar, föroreningarnas inverkan på florán och faunan.

II. *Frågor berörande fiskerinäringen och fiskeribiologin*, såsom föreningarnas inverkan på ländernas fiskerinäring, fiskarternas vandringar och fiskstammarnas populationsfluktuationer.

III. *Frågor berörande viltforskning, viltvård och allmänt naturskydd*, såsom inventeringar av viltpopulationer, upprättandet av internationella skyddsområden på t. ex. gråsälens yngelplatser samt upprättandet av reservat längs fåglarnas flyttningvägar.

Nödändigheten av att ett samarbete över gränserna fås till stånd berörande dessa frågor har framhållits i många olika sammanhang. För att forskning skall kunna bedrivas berörande miljövårdsproblemen och för att miljövårdsarbetet skall kunna utvecklas behövs forskningscentra lokaliserade till regioner där problemställningarna kan angripas effektivt.

Ålands centrala läge i östersjöregionen och dess goda kommunikationer samt Ålands jämförelsevis nära geografiska läge till flera av Östersjöns stater kan ge ett miljövårdsinstitut på Åland internationell betydelse.

Utöver de problemkomplex som ovan nämnts erbjuder landskapet Ålands speciella natur- och miljöförhållanden möjligheter till miljövårdsinriktad grundforskning, växt- och djurekologisk forskning av betydelse för miljövården samt praktisk miljöforskning. Bland sådana speciella problem, som kan studeras utifrån Åland, men vilken forskning samtidigt ger resultat som är tillämpbara i andra länder i Norden och runt Östersjön, kan nämnas:

1. *Skärgårdsfrågor*. Häri innefattas frågor som allmän naturvård, olika frågor berörande glesbygdernas problem samt vägbankarnas och fartygstrafikens inverkan på vattenmiljön.

2. *Frågor berörande turismen*. Häri kan innefattas olika frågor berörande turismens utveckling och dimensionering i skärgårdsmiljön. Åland är ett livaktigt turistcentrum, som bjuder på många infallsvinklar för forskning.

3. *Frågor berörande strandplanering och strandskydd*. Häri kan innefattas frågor som t. ex. utvecklandet av principer för en ändamålsenlig lokalisering av bebyggelse, gästhamnar, fritidsområden och reservat i skärgårdsmiljön.

4. *Frågor berörande landskapsvård*. Häri kan innefattas frågor som slitageundersökningar samt klarläggandet av principerna för bebyggelsens inplacering i kustmiljöns känsliga landskapstyper. Åland utgör till vissa delar en nordlig utlöpare av det mellaneuropeiska lövskogsområdet varför här också i mindre skala erbjuds möjligheter till olika försök med tillämpad landskapsvård i form av hävd av lövängar, hagmarker o. s. v.

Från åländskt håll föreligger det intresse för ett internationellt miljö-vårdsinstitut på Åland. Myndigheterna på Åland har redan en längre tid uppmärksammat de problemställningar som är förenade med den tilltagande föroreningen och nerskräpningen av havet, det växande trycket på skärgårdsmiljön samt oljetransporterna till havs. Det är av stor betydelse också för landskapet Åland att dessa internationella problem kan lösas i framtiden.

Det förhållande att landskapet Åland kan erbjuda ett eventuellt framtida miljö-vårdsinstitut förutsättningar att inom ett relativt begränsat område angripa ett flertal sådana problemställningar som är gemensamma för andra länder bör anses vara skäl för att allvarligt utreda möjligheterna att i någon form förverkliga de planer som skisseras upp i medlemsförslaget. Åland har den fördelen att för ett miljö-vårdsinstitut kunna erbjuda goda referensområden i en för östersjöförhållanden tämligen ren, orörd miljö. Dessa omständigheter skapar förutsättningar för ett institut att bedriva såväl självständig forskning som att fungera som en institution från vilken förslag till åtgärder för koordinering av forskningen kan utgå.

Ålands landskapsstyrelse vill i detta sammanhang framhålla att det självstyrda landskapet Åland har en aktiv miljö-vårdsverksamhet. Inom landskapet arbetar följande instanser och inrättningar med miljö-vård eller med problem som tangerar miljö-vård:

- miljö-vårdsbyrån och miljö-vårdsnämnden vid Ålands landskapsstyrelse
- fiskeribyrån och fiskodlingsanstalten vid Ålands landskapsstyrelse
- byrån för turistärenden vid Ålands landskapsstyrelse
- Husö biologiska station i samarbete med Åbo akademi och Ålands landskapsstyrelse
- Nätö biologiska station i samarbete med Societas pro Fauna et Flora Fennica och Ålands landskapsstyrelse
- Ålands sommaruniversitet (underställt Åbo akademi) anordnar årligen kurser och föreläsningar i miljö-vårdsorienterande ämnen.

Ålands landskapsmyndigheter och dessa institutioner är också beredda att bistå vid ett förverkligande av det föreslagna institutet. Landskapsbiblioteket i Mariehamn förmedlar vid behov avgiftsfritt vetenskaplig litteratur från övriga bibliotek i Norden.

I vilken form och i vilken skala ett nordiskt miljö-vårdsinstitut på Åland bör utformas kan en allsidig utredning utvisa. Likaså bör det ankomma på en dylik utredning att klarlägga vilken huvudmålsättning ett sådant institut bör ges. Enligt Ålands landskapsstyrelse föreligger olika utvecklingsmöjligheter.

Hänvisande till det ovan sagda vill Ålands landskapsstyrelse med anledning av medlemsförslaget A 399/s avgiva som allmänt yttrande:

Ålands landskapsstyrelse anser att frågan om inrättande av ett nordiskt miljö-vårdsinstitut på Åland bör allsidigt utredas med särskild upp-

märksamhet fäst vid möjligheterna för ett dylikt institut att utföra forskningsuppgifter kring problem som berör kust- och skärgårdsmiljön.

Mariehamn den 14 augusti 1973

Alarik Häggblom

Lantråd

Håkan Kulves

Miljövårdsintendent

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, forskningssektionen:

Anmodad att avge utlåtande om Nordiska rådets medlemsförslag A 399/s om inrättande av ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland för koordinering av miljövårdssamarbetet i östersjöområdet önskar forskningssektionen inom delegationen för nordiskt kulturellt samarbete framhålla följande:

Forskningssektionen ställer sig principiellt positiv till förslag som syftar till en utveckling och intensivering av det nordiska miljövårdssamarbetet. Ur miljövårdsperspektiv måste Östersjön också betraktas som ett synnerligen centralt och viktigt nordiskt samarbetsobjekt.

Det är dock osannolikt att det föreslagna institutet i någon väsentlig grad skulle befrämja forskningen och koordineringen av östersjöområdets miljövårdsfrågor. Då de faktorer som påverkar östersjöområdet är så talrika och då det redan existerar flera institut som undersöker dessa faktorer skulle det föreslagna institutet för att kunna uppnå några betydande resultat bli ett både forskningspolitiskt och ekonomiskt mycket vittomfattande företag. De miljövårdsfrågor som anges i förslaget är dessutom i allmänhet av den art att man genom att utnyttja den redan existerande forskningskapaciteten skulle nå väsentligt mera resultat än genom att grunda nya forskningsenheter som utan oproportionerligt stora resurssatsningar ändå skulle bli förhållandevis små och även lätt leda till en dubblering av verksamheten vid redan existerande forskningsinstitut i området (t. ex. Askö, Tvärminne, Skärgårdshavets forskningsanstalt).

I medlemsförslaget poängteras det föreslagna institutets betydelse för en koordinering av östersjöforskningen. Samtidigt konstaterar förslagsställarna dock att huvudparten av institutets verksamhet skulle koncentreras till ett samarbete mellan Sverige och Finland. Enligt forskningssektionens uppfattning är det emellertid av största vikt att alla östersjöstater medverkar om ett dylikt institut eftersträvas.

Eftersom man på finskt initiativ under den senaste tiden fört förhandlingar om östersjöområdets miljövårdsfrågor med de berörda staterna och då det föreligger planer på att alla östersjöområdets strandstater år 1974 skall underteckna en konvention om frågan är det skäl att inta

en reserverad hållning till ett nytt miljövårdsinstitut för östersjöområdet på rent nordisk bas.

Forskningssektionen avstyrker följaktligen ett inrättande av ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland. I stället anser forskningssektionen att det nordiska samarbetet inom miljövården bör kunna förbättras genom att utveckla verksamheten både i fråga om forskning och koordinering vid redan existerande institutioner. Genom att utveckla den nordiska miljövårdsforskningen på projektnivå ges också effektivare möjligheter att ingripa i akuta och centrala problem. Också då det gäller forskningen kring för skärgårdsområdena centrala frågor som skärgårdens befolkning, miljö och näringsgrenar torde ett samarbete på projektnivå kunna rekommenderas.

Slutligen kan konstateras att ansvaret för en koordinering av forskningsverksamheten inom respektive olika forskningsprogram och områden kunde överlåtas på någon deltagande forskningsanstalt eller forskningsgrupp. Den allmänna koordineringen och ledningen av den nordiska miljövårdsforskningen åter ankommer på Nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor. Ämbetsmannakommittén har även tillsatt en arbetsgrupp som kartlagt miljövårdsfrågor i de nordiska länderna samt uppgjort rekommendationer för en koordinering och utveckling av denna forskning.

Helsingfors den 23 november 1973

Finlands naturskyddsförbund¹:

Finlands naturskyddsförbund har inte kunnat stifta bekantskap med alla i förslaget nämnda utredningar, av vilken anledning förbundet enbart berör den i själva förslaget anförda motiveringen.

Finlands naturskyddsförbund förenar sig om den i förslaget förekommande uppfattning, enligt vilken det nordiska samarbetet inom miljövården borde betydligt intensifieras. Skyddandet av Östersjön och vården av dess organismbestånd och i synnerhet dess fiskbestånd, förebyggande av fjärrtransporteringen av svavel och andra luftföroreningar o. s. v. är problem, vilkas lösande förutsätter gemensamma ansträngningar från staterna.

För närvarande bedriver man med Östersjön sammanhängande forskningsarbete vid flera högskolor och forskningsanstalter i vårt land. Nationellt utvecklande av miljövårdsforskning och -undervisning håller på att slutföras med utgångspunkt i av 1970 års miljövårdskommission

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ställda förslag och i därom avgivna yttranden. Ett program för miljö-
vårdsforskning håller åter på att beredas vid Finlands akademi. I det-
ta sammanhang torde behovet av nya forskningsanstalter från vårt
lands synpunkt komma att prövas. Utvecklandet av samnordisk miljö-
vårdsforskning utreds för sin del av en av Nordiska ämbetsmannakom-
mittén för miljövarsfrågor tillsatt arbetsgrupp.

I medlemsförslaget har man inte tagit ställning till huruvida det
skulle vara möjligt och även ekonomiskt förmånligt att sköta uppgif-
terna genom att utveckla de nuvarande forskningsanstalterna. Saknaden
av en sådan analys och jämförelse försvagar på ett avgörande sätt vik-
ten av hela förslaget. Sålunda är Finlands naturskyddsförbund inte över-
tygat om behovet att inrätta ett nytt institut.

Finlands naturskyddsförbund är inte övertygat om, att Åland i detta
skede — trots vissa av sina fördelar — vore den lämpligaste möjliga
platsen för ett dylikt forskningsinstitut. Medlemsförslaget innehåller
ingen jämförelse av fördelar och nackdelar av alternativa lokaliserings-
orter.

Sammanfattningsvis konstaterar Finlands naturskyddsförbund, att då
planläggningen av miljövärden och forskningen är ofullbordad både
för vårt lands och för det nordiska samarbetets vidkommande och då
förslagets motivering både beträffande behovet av ett institut och be-
träffande lokaliseringsorten bör anses som bristfällig, kan förbundet
i dette skede av utredningarna inte tillstyrka inrättandet av ett nordiskt
miljövarsinstitut på Åland.

Helsingfors den 1 september 1973

Finlands naturskyddsförbund

Harri Dahlström

Ordförande

Urpo Häyrinen

Viceordförande

N o r g e

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet kan ikke se noen betenkeligheter ved at Mi-
nisterrådet får anmodning om å utrede spørsmålet om et nordisk miljø-
verninstittutt på Åland.

Det framlagte forslaget vil etter opplegget ha størst interesse for
Østersjølandene. Norges interesse i prosjektet vil i første rekke være
å kunne nyttiggjøre seg instituttets resultater i den utstrekning disse vil
være av generell art. Instituttets interesseområde berører samtlige Øster-

sjøland. Det er derfor av viktighet at man under utredningsarbeidet vurderer mulighetene for et så nært forskningssamarbeid på området som mulig mellom samtlige land i Østersjøregionen.

”Miljøforskning” i dag er spesialisert forskning innen en rekke fagområder. En ny forskningsinstitusjon vil måtte konsentrere seg om spesielle grener innen ”miljøforskning” i samarbeid med etablerte institusjoner. Man anser det derfor viktig at allerede etablerte forskningsinstitusjoner blir trukket inn ved utredningen.

Oslo, 23. august 1973

Etter fullmakt
Haakon B. Hjelde

Arne Berge

S v e r i g e

Sjöfartsverkets centralförvaltning:

I remisshandlingarna föreslås att ett nordiskt miljövårdsinstitut inrättas på Åland. Av handlingarna framgår vidare att miljövårdsinstitutet skulle i väsentlig omfattning inrikta sin verksamhet på Östersjöns föroreningsproblem. Dessutom åberopas ett nordiskt handlingsprogram i dessa frågor som framlagts av det Nordiska ministerrådet.

Härtill vill sjöfartsverket anföra följande. Frågorna om Östersjöns föroreningsproblem har numera kommit att omfattas av gemensamt intresse av flera berörda länder än de nordiska. Under maj/juni 1973 hölls ett möte i Helsingfors vid vilket samtliga sju stater med stränder mot Östersjön deltog. Avsikten är att arbetet skall utmynna i antagandet av en miljökonvention för Östersjön. Antagandet avses ske vid en konferens som skall anordnas före den 1 april 1974. Östersjöproblemet behandlas också i förslaget till global föroreningskonvention inom ramen för bestämmelser om s. k. särskilda områden. Konventionen skall antas vid den s. k. oktoberkonferensen 1973 i London.

Mot bakgrunden härav synes det sjöfartsverket lämpligt att undvika ett isolerat handlande från nordisk sida i fråga om Östersjöns föroreningsproblem. Frågan om ett miljövårdsinstitut i anslutning till Östersjön bär därför i stället väckas inom ramen för samarbetet mellan samtliga östersjöländer.

Stockholm den 8 augusti 1973

Per Eriksson

Universitetskanslersämbetet:

Rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå, vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola samt vid högskolan i Linköping har av UKÄ beretts tillfälle att yttra sig i ärendet.

Inkomna remissyttranden (*se nedan*) samt en sammanställning (*här ej tryckt*) av dem bifogas.

I de till UKÄ inkomna remissyttrandena framförs viss kritik mot institutförslaget vad gäller bl. a. lokaliseringen till Åland, arbetsuppgifterna och forskningsinriktningen samt att medverkan i institutet begränsas till enbart de nordiska östersjöstaterna.

På miljövårdsområdet existerar redan ett visst samarbete mellan flertalet östersjöstater. Frågan om ett närmare nordiskt miljövärdssamarbete — och då inte enbart inom östersjöregionen — utreds för närvarande av en arbetsgrupp underställd Nordiska kontaktorganet för miljövärdfrågor. Denna arbetsgrupp avser att i september lägga fram ett betänkande. Mellan de nordiska forskarna på området finns sedan flera år väl etablerade kontakter och ett utbyggt samarbete.

Att koordinera miljövärdarbetet inom östersjöregionen är en väsentlig och brådskande uppgift. UKÄ förutsätter emellertid att den nyssnämnda arbetsgruppen i sitt betänkande kommer att belysa de medel som bör nyttjas för att åstadkomma en tillfredsställande samverkan mellan berörda länder. Det är enligt UKÄ:s mening därför tveksamt om en speciell utredning nu bör tillsättas rörande inrättandet av ett samnordiskt institut för koordinering av miljövärdssamarbetet inom östersjöregionen med förläggning till Åland. UKÄ anser för sin del att ett ställningstagande i denna fråga bör samordnas med ett ställningstagande till arbetsgruppens betänkande.

Stockholm den 13 augusti 1973

Johnny Andersson

Åke Mattsson

Fiskeristyrelsen:

Konkreta åtgärder på miljöområdet för att komma till rätta med föroreningsproblemen i Östersjön är i hög grad nödvändiga. En ytterligare samordning mellan olika produktions- och forskningsgrenar på det marina området — utöver vad som för närvarande sker mellan olika institutioner och myndigheter — är i åtskilliga fall önskvärd. En vidgad samarbetsram, exempelvis i form av ett miljövärdsinstitut, torde kunna

få stor betydelse för det internationella samarbetet inom forskningsområdet.

Som framgår av föreliggande medlemsförslag om nordiskt miljövärdsinstitut på Åland talar mycket för ett förläggande av ett dylikt institut till Åland. För att en institution av nämnd karaktär skall komma att fungera på ett väl avvägt sätt måste förutsättas ett samarbete med samtliga strandstater i östersjöområdet och ej en begränsning till enbart vissa nordiska länder.

Mot rekommendationen att frågan om inrättandet av ett nordiskt miljövärdsinstitut på Åland för koordinering av miljövärdarbetet inom östersjöregionen utredes har fiskeristyrelsen icke något att erinra.

Stockholm den 8 augusti 1973

Ingemar Sörensen

Tf överdirektör

S. J. Sjögren

Byråchef

Fiskeristyrelsen, havsfiskelaboratoriet:

Intresset för multinationella insatser på miljövärdsforskningens område ökar med insikten om att problemen i regel blir för stora för en enda nation. Man finner också att ett land mycket ofta skapar problem åt andra: detta sker t. ex. genom spridning av miljögifter, eller genom en allmän försämring av vattnet genom stora kommunala och industriella utsläpp. Det är därför helt naturligt att miljöforskningen står i blickpunkten för bl. a. de nordiska ländernas politik. — Ehuru samnordiska insatser kan vara värdefulla måste man dock i första hand utgå från givna topografiska förhållanden som kräver ett större internationellt samarbete.

Det finns redan ett omfattande samarbete mellan forskarna i östersjöområdet. Det mest intensiva och längsta samarbetet har sedan flera decennier skett genom Internationella rådet för havsforskning (ICES). Nyare organ är de Baltiska oceanograferna, de Baltiska marinbiologerna; det finns även bilaterala avtal mellan Sverige och Finland och Sverige och Sovjetunionen om undersökningar rörande Östersjöns förorening. Här bör särskilt nämnas det förberedelsearbetet som pågår om en konvention mot Östersjöns förorening och om en konvention till skydd för Östersjöns fiskbestånd. Särskilt arbetet inom konventionerna kommer att förstärka kravet på en samordning av forskningspolitiken. — Allt samarbete kan ej hänföras direkt till föroreningsfrågor men de flesta insatserna har ändå en stark anknytning till temat. Det är i själva verket så att föroreningsundersökningar i vatten icke kan åtskiljas från

ekologiska och fiskeribiologiska undersökningar utan att förlora sin mening. Det är naturligt att samma sakkunniga är representerade i skiftande sammanhang varigenom de flesta forskningsgrupperna på ett eller annat sätt får gehör. Farhågor har uttryckts att antalet samordnade organ blivit för stort.

Antalet forskningsinstitutioner är stort (i Finland t. ex. Tvärminne, Nager, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, i Sverige t. ex. naturvårdsverkets undersökningslaboratorium, havsfiskelaboratoriet, Askölaboratoriet). Dessutom finns det organ som på industrins eller koncessionsnämndens eller vattendomstolens uppdrag och mot betalning utför speciella uppdrag. Samordningen av forskningen kring Östersjöns föreningar ankommer i Sverige på naturvårdsverket.

Det är därför icke övertygande att ett särskilt institut behövs "för koordinering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen". Samma syfte kan nås bättre om man i respektive länder förstärkte befintliga resurser och använde dessa för att ge konventionen kring Östersjöns förening mera tyngd (bl. a. genom bättre rådgivning).

Havsfiskelaboratoriet vill emellertid icke motsätta sig en utredning så som den föreslagits då ju även andra aspekter än bara vattenvården kan anläggas på ett institut i den unika vattenmiljön som Ålands hav och skärgårdshavet utgör. Ett dylikt institut — som ej behöver bedriva forskning — kan vara rådgivande för nordisk policy inom salt- och sötvatten, jord och luft. Det bör vara nordiskt.

Göteborg den 1 augusti 1973

Armin Lindquist

Statens naturvårdsverk:

Miljövårdssamarbetet mellan de nordiska länderna växer från år till år i omfattning och betydelse. Det mellanstatliga samarbetet är huvudsakligen knutet till den av Nordiska ministerrådet tillsatta nordiska ämbetsmannakommittén för miljövårdsfrågor och dess underutskott. Bland samarbetsfrågorna intar forskningssamverkan en central ställning. Även östersjöproblem av skilda slag behandlas inom ramen för ett antal samarbetsorgan. I några av dessa deltar även icke-nordiska länder.

I Sverige har statens naturvårdsverk år 1968 erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att, i samråd med berörda myndigheter och institutioner, leda erforderlig forsknings- och undersökningsverksamhet i Östersjön. Verksamheten bedrivs i nära kontakt med befintliga vetenskapliga institutioner i de andra östersjöländerna, delvis inom ramen för bilaterala eller multilaterala överenskommelser.

Av största vikt för ett framgångsrikt fortsatt arbete är att de olika aktiviteterna samordnas både nationellt och internationellt. Härför er-

fordras i synnerhet en väl utbyggd forskningsadministration som kan arbeta i nära anslutning till berörda länders administrativa central. De forskningsinstitut som primärt är engagerade måste likaså ha nära kontakt med andra vetenskapliga institutioner.

Inrättandet av ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland torde inte kunna bidra till den önskvärda samordningen av verksamheten. Snarare synes tillkomsten av en ny institution medföra risker för att knappa resurser för dess bemanning i förening med ett ålandsinstituts relativt sett isolerade läge försvårar genomförandet av en koncentrerad arbetsinsats.

Under åberopande av det anförda avstyrker naturvårdsverket bifall till det av herr Eric Carlsson m. fl. framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 6 juni 1973

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Miljövårdsberedningen:

Miljövårdsberedningen finner sig som interdepartementalt organ icke böra fungera som remissorgan i ärendet och avstår sålunda från att avge yttrande.

Stockholm den 30 maj 1973

Arne Möller
Kanslichef

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet översänder yttranden från de institutioner, som har inkommit med sådana. Den tveksamhet inför inrättandet av ett miljövårdsinstitut på Åland som kommit till uttryck bör dock inte medföra att förslaget om utredning får falla. Det är av yttersta vikt att miljövårdsproblemen angripes på effektivast möjliga sätt. Därför tillstyrker rektorsämbetet medlemsförslaget om en utredning av frågan och hemställer att bifogade yttranden får ingå i utredningsmaterialet.

Uppsala den 26 juli 1973

På rektorsämbetets vägnar
Olof Nordström

Henry Rufelt

Uppsala universitet, växtbiologiska institutionen:

Medlemsförslaget inom Nordiska rådet är till sin karaktär ganska obestämt. Man konstaterar att förläggningen till Åland är relevant i huvudsak för bilateralt samarbete Sverige—Finland. Vidare finner man att det inte kan bli tal om hela miljövårdsområdet — ”en sådan arbetsuppgift är alltför omfattande och även oenhetlig”. Snarast avses miljöövervakning i de bottniska vattnen och eventuellt i Östersjön. En ”central aspekt att beakta vid planeringen” är den på Åland framförda tanken att inrätta ”ett institut för ett tillämpat miljöforskningsprogram om skärgårdens problem”.

Dessa problem är både av biologisk och social natur och avser såväl vatten som land.

Ett flertal initiativ har under senare år tagits med syfte att intensifiera och samordna forskning och utredning rörande föroreningssituationen i Bottenhavet/Östersjön. Ökad information om vattenområdets funktioner är oundgängligen nödvändig för att man skall kunna vidta de åtgärder, som garanterar mångsidigast möjliga användning av havsområdet, är bl. a. rekreations- och yrkesfiskesynpunkt, trots att det måste fungera som recipient och även på andra sätt påverkas av industriell verksamhet i vidsträckt mening.

Det stor klart att upprustning erfordras såväl inom den grundläggande forskningen som i uppföljningen av föroreningarnas lokala och regionala effekter. I dagens läge, där tid och ekonomi är synnerligen relevanta faktorer, synes det emellertid i första hand väsentligt att redan existerande resurser tillvaratas och att upprustningen kommer de institut och arbetsgrupper till godo, som redan nu kan redovisa genomtänkta undersökningsprogram och etablerat samarbete. Här kan nämnas forskningsgruppen vid Askö, statens naturvårdsverks kustundersökningar med kommande laboratorium och biotestanläggning vid Forsmark, den nyligen upprustade forskningsstationen vid Tvärminne vid Finska viken etc.

Med tanke på de totala anslagens begränsningar rörande denna samverkande forskning synes det i dag mera angeläget att stödja och utveckla tillgängliga forskar-, utrustnings- och laboratorieresurser än att anlägga ytterligare en forskningsstation. Man måste därför uttrycka en viss tveksamhet inför Nordiska rådets förslag till ett nordiskt miljövårdsinstitut med förläggning på Åland, i den mån detta i realiteten skulle beröva annan östersjöforskning möjlighet till förstärkningar.

Denna slutsats undanröjer ej det faktum att Åland och dess skärgårdsvatten ur ett flertal synpunkter utgör ett väl lämpat område för olika sektorer inom miljövårdsforskningen. Sålunda bör framhållas den fiskeribiologiska forskningen, som redan är väl inrättad på Åland. I detta sammanhang kan Åland utgöra ett värdefullt jämförelseområde

och resultaten komplettera den marina forskning, som bedrivs på såväl den svenska som den finländska kusten.

Enligt bl. a. östersjöexperten Aarno Voipio (marinforskningsinstitutet i Helsingfors) är de hydrografiska förhållandena i Östersjön med Finska viken å ena sidan, Bottenhavet å den andra, så olika att de måste behandlas som separata system (Vannet i Norden 1973: 2). Dessa system har förbindelse på ömse sidor om Åland dels genom skärgårdshavet mellan Åland och Åbo, dels genom Ålands hav mellan Åland och upplandskusten. Ett forskningsinstitut på Åland kunde anförtros biologisk forskning och övervakning av marina ekologiska förändringar antingen enbart i övergångsområdet eller — vid tillgång till laboratoriefartyg — också inom framför allt Bottenhavet och nordligaste Östersjön.

Den nämnda forskningen täcker dock inte problemen angående stränderna och till lands i skärgårds- och kustområdena. Sådana forskningsuppgifter är dels biologiska, dels sociala. De kan också avse en ekologisk syntes av betydelsen av naturfaktorer (t. ex. landhöjningen) och av människans verksamhet för pågående förändringar i skärgårdsmiljön. Viss sådan forskning bedrivs redan på Åland vid Nätö biologiska station, driven av Helsingfors universitet. Nätöstationen har dock inte tillräckliga resurser för en verksamhet av avsedd omfattning. Den har först nyligen fått landförbindelse med fasta Åland. Tack vare detta har den haft ett av turisttrafiken ostört läge i en mycket attraktiv genuin skärgårdsmiljö.

En till skärgårdsfrågor i ålandsområdet, Bottenhavet och nordligaste Östersjön begränsad verksamhet torde vara mer konkretiserad och lättare avgränsbar än den av motionärerna framkastade idén om ett ”samnordiskt institut för koordinering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen”. Ett institut av det senare slaget skulle förmodligen få en övervägande politisk karaktär och dessutom bli föga arbetsdugligt utan representation från öststaterna; någon samnordisk karaktär skulle det knappast få. Dess förläggning till Åland vore långtifrån självfallen. Svensk-finländskt samarbete för ett fortsatt ömsesidigt utbyte av resurser och information bör finna andra former för en förstärkning.

Uppsala den 19 juli 1973

H. Sjörs
Professor

Uppsala universitet, zoologiska institutionen:

Ett flertal initiativ har under senare år tagits med syfte att intensifiera och samordna forskning och utredning rörande föroreningsituationen i Bottenhavet/Östersjön. Ökad information om vattenområdets funktioner är oundgängligen nödvändig för att kunna vidta de åtgärder, som garanterar mångsidigast möjlig användning av havsområdet, ur bl. a. recipient-, rekreations- och yrkesfiskesynpunkt.

Det står även klart att upprustning erfordras såväl inom den grundläggande forskningen som i uppföljningen av föroreningarnas lokala och regionala effekter. I dagens läge, där tid och ekonomi är synnerligen relevanta faktorer, synes det emellertid i första hand väsentligt att redan existerande resurser tillvaratas och att upprustningen kommer de institut och arbetsgrupper till godo, som redan nu kan redovisa genomtänkta undersökningsprogram och etablerat samarbete. Här kan nämnas forskningsgruppen vid Askö, statens naturvårdsverks kustundersökningar med kommande laboratorium och biotestanläggning vid Forsmark, den nyligen upprustade forskningsstationen vid Tvärminne, Finska viken, etc.

Med tanke på de totala anslagens begränsningar rörande denna samverkande forskning synes det i dag ej angeläget att anlägga ytterligare en forskningsstation av tilltänkt format utan snarare stödja och utveckla tillgängliga forskar-, utrustnings- och laboratorieresurser. Uppsala universitet får därför uttrycka sin tveksamhet inför Nordiska rådets förslag till ett nordiskt miljövårdsinstitut med förläggning på Åland.

Denna slutsats andanröjer ej det faktum att Åland och dess skärgårdsvatten ur ett flertal synpunkter utgör ett väl lämpat område för olika sektorer inom miljövårdsforskningen. Framför allt bör framhållas den fiskeribiologiska forskningen, som ur många synpunkter redan är väl inrättad på Åland. I detta sammanhang kan Åland utgöra ett värdefullt jämförelseområde och resultaten komplettera den forskning, som bedrivs på såväl den svenska som den finska kusten med anslutning till vattenområdet.

Samarbete har också upprättats för ett ömsesidigt utbyte av resurser och information, en aktivitet som bör finna former för en förstärkning, t. ex. i form av ett fältlaboratorium.

Uppsala den 3 juli 1973

Ulf Grimås

Karl-Georg Nyholm

Lunds universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Förslaget om inrättande av ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland avstyrkes. En splittring av resurserna på ytterligare miljöintressenter anser sig fakulteten för närvarande ej kunna stödja.

Lund den 6 juli 1973

På matematisk-naturvetenskapliga fakultetens vägnar

Carl-Erik Fröberg

Dekanus

Pia Sellers

Lunds universitet, miljövårdsprogrammet:

För Norden gemensamma biogeografiska förhållanden nödvändiggör ett förstärkt nordiskt samarbete rörande miljövårdsproblemen. Inför förslaget om att utreda frågan om inrättande av ett institut för koordinering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen bör man — enligt miljövårdsprogrammets uppfattning — ställa två frågor:

1) kommer med negativa följder inrättandet av institutet att medföra en splittring av befintliga resurser;

2) är pågående samarbete moget en institutionsbildning.

I motiveringen till förslaget hänvisas framför allt till Östersjöns vattenvårdsproblem. Två stationer, på den finländska sidan Tvärminne, på den svenska Askölaboratoriet arbetar redan med hithörande frågor. Båda är forskningsstationer.

Det framgår inte av förslaget i vilken utsträckning ett institut, förlagt till Åland, skulle ha liknande funktion. Om forskningsfunktionen avses bli framskjuten, bör en förutsättning för inrättandet av ett Ålandsinstitut vara, att detta kan åstadkomma något utöver vad en förstärkning av de ovannämnda forskningsinstitutionerna skulle ge.

Ett samarbete rörande Östersjöns miljöproblem pågår redan, både mellan berörda nordiska länder och andra strandstater. Frågan är, huruvida enligt förslaget ett speciellt samarbete mellan Finland och Sverige är moget inrättandet av ett koordinerande institut eller om pågående samarbete i dess helhet behöver fördjupas ytterligare, innan lämpligaste form av institutionsbildning låter sig urskiljas och bära bli etablerad.

Frågan om närmare nordiskt samarbete utreds för närvarande av en arbetsgrupp för miljövårdsforskning under Nordiska kontaktorganet för miljövårdsfrågor. Gruppen arbetar utifrån en bredare utgångspunkt än östersjöfrågorna. Den skall lägga fram förslag till den 1 september 1973. En naturlig utveckling vore — enligt miljövårdsprogrammets mening — att det nordiska miljövårdssamarbetet i hela dess vidd först gavs en

mera fast och institutionaliserad form. Olika delproblem kan sedan förväntas växa till sådan storlek och självständighet att de lämpligen bör klyvas ut — t. ex. östersjöproblemen — och samarbetet kring dem få sina naturliga centra, t. ex. genom inrättandet av institut. Formen — institutionsbildning — bör således ha sin grund i ett funktionellt framvuxet behov.

Med hänsyn till betydelsen av nordiskt samarbete på miljövårdsområdet, vilket underströks redan i inledningen, ser miljövårdsprogrammet vid Lunds universitet gärna att önskemålet om inrättandet av ett miljövårdsinstitut på Åland blir föremål för utredning, varvid de av miljövårdsprogrammet framförda synpunkterna blir beaktade.

Lund den 24 juli 1973

För Miljövårdsprogrammets styrelse

Enligt uppdrag

Sven Johansson

Ordförande

Håkan Stenram

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

— — — får rektorsämbetet härmed överlämna och för egen del hänvisa till bifogade yttranden av medicinska fakulteten och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten (*se nedan*).

Göteborg den 27 juli 1973

Enligt uppdrag

Inger Enlund

Göteborgs universitet, medicinska fakulteten:

I förslaget anges

att miljöfrågor, speciellt vattenproblem, är av stor betydelse för Åland,

att det nordiska miljövårdssamarbetet bl. a. inom Nordforsk är av betydelse, samt

att ett koordinerande institut för tillämpad forskning inom miljöområdet lämpligen kunde förläggas till Åland.

Vidare anges att andra regioner där internordiskt samarbete är önskvärt kan utgöras av öresundsområdet och av kattegatts- och skageracksområdet.

Ur medicinska fakultetens synpunkt kan följande påpekas:

I yttrandet angående Nordiska hälsovårdshögskolan har påpekats behovet och önskvärdheten av att internordiskt samarbete kommer till stånd inom hälso- och miljöområdet. Särskilt gäller det att för forskning utnyttja Nordens samlade forskningsunderlag. I detta sammanhang kan ett internordiskt institut förlagt till Åland tillstyrkas, dock med påpekande av behovet av samarbete med Nordiska hälsovårdshögskolan.

Forskningsinriktningen — tillämpad marin miljöforskning — kan tillstyrkas, men bör ej vara renodlad. En viss inriktning även mot luftvård och naturvård bör förekomma. De humanbiologiska aspekterna av socialmedicinsk natur bör även beaktas när forskningsprogrammet studeras.

Underlaget för rekrytering av såväl forskningspersonal som assisterande personal på Åland bör detaljutredas.

Fakulteten förutsätter att ett eventuellt nyskapat institut på Åland kommer att samarbeta med existerande forskningsprojekt inom östersjöländerna även utanför Norden.

Sammanfattningsvis kan en utredning om ett institut för tillämpad miljöforskning förlagt till Åland tillstyrkas.

Göteborg den 17 juli 1973

På medicinska fakultetens vägnar

Hans Röckert

Barbro Strand

Göteborgs universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Föreoreningsproblemen i Bottenhavet och Östersjön är utomordentligt allvarliga. Ett samarbete mellan de länder som gränsar till dessa vatten för att i gemensamt intresse lösa dessa frågor är därför synnerligen angeläget. Motivering för ett inrättande av ett miljöinstitut för behandling av hithörande problem måste därför anses vara synnerligen stark. Endast genom multilaterala överenskommelser kan nuvarande och inte minst kommande problem i detta sammanhang lösas. Om principfrågan kan därför inte råda någon tvekan.

Föreliggande förslag innebär att ett nordiskt miljövårdsinstitut skall inrättas på Åland. Som motivering för förläggning på Åland anges bl. a. landskapets stora beroende av havet och dess näringar, fiske, turism och sjöfart. Man hänvisar även till "landskapets centrala läge i Norden och de mycket goda kommunikationerna till Åland".

Fakulteten kan biträda förslaget om inrättandet av ett nordiskt miljöinstitut, men är tveksam beträffande förslaget att det skulle förläggas

till Åland. Åland kan vid första påseende förefalla vara en lämplig förläggningssort mot bakgrunden av tidigare nämnda skäl. Om man emellertid skall taga hänsyn till den verksamhet som man avser skall bedrivas vid detta institut, torde Åland vara mindre lämplig förläggningort. Vid ett miljövårdsinstitut av här nämnt slag skall bedrivas såväl grundforskning som tillämpad forskning. Att placera en dylik verksamhet långt från universitetscentra torde knappast vara realistiskt. Miljöforskning utgör en av de mest integrerade forskningsinriktningar som finns och som kräver samverkan av ett stort antal forskare representerande olika riktningar. Man måste för övrigt här skilja på forskningsstationer, såsom Tvärminne i Finland och Askö i Sverige, och större integrerade anläggningar som här avses med det föreslagna miljövårdsinstitutet. Vid forskningsstationer av här nämnt slag behandlas problem av mera begränsat slag, varvid man koncentrerar sig kring de biotoper som gränsar till stationen. För ett miljövårdsinstitut av det slag som skisseras här är tillgången till expertis och forskare representerande olika ämnen och ämnesinriktningar av större betydelse än institutets läge i förhållande till forskningsområdet. Under alla förhållanden kan en verksamhet av detta slag ej bedrivas utan tillgång till ett väl utrustat forskningsfartyg.

Fakulteten vill alltså i princip tillstyrka att ett miljövårdsinstitut inrättas för att behandla frågor som berör Östersjön och angränsande vatten. Fakulteten kan däremot icke tillstyrka att ett sådant institut förlägges till Åland. Institutet bör förläggas till en ort som har ett bättre forskningsunderlag — t. ex. en universitetsort vid Östersjön.

Ett sätt att lösa frågan är att bilda ett immateriellt institut med ett ambulerande sekretariat och ett antal internordiska forskarstipendier på olika nivå. Sekretarens främsta uppgifter är att hålla ihop verksamheten och hålla Nordiska rådet informerat om det stora arbete som bedrivs i Norden och det goda samarbete som finns mellan de nordiska forskarna på området sedan många år.

Göteborg den 4 juli 1973

Enligt uppdrag

Inger Enlund

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Remissen diskuterar hittillsvarande och planerad verksamhet på Nordiska rådets nivå till skydd av Östersjön och Bottenhavet samt lägger förslag om inrättande av ett miljövårdsinstitut på Åland. Finansiering av detta institut upptas ej till behandling i remissen.

På forskningsnivå har åtskilligt utträttats i syfte att förbättra vår kännedom om dessa hav. Stockholms universitet har en mycket aktiv fältstation, Askölaboratoriet i Trosa skärgård. Vid denna arbetar icke blott biologer av olika inriktning utan även geologer och tidvis även hydrologer. De samlade resultaten från Askölaboratoriet ger början till en helhetsbild av Östersjön. Det kan bli aktuellt att utvidga forskargruppen med även samhällsvetenskapligt inriktade forskare.

Askölaboratoriet upprätthåller intima kontakter på forskarnivå med stationer i Finland, Sovjetunionen och länderna vid södra Östersjön. Forskarutbyte och symposieverksamhet har bedrivits sedan flera år tillbaka.

Universitetets geologiska institution bedriver likaledes forskning i Östersjön och Bottenhavet. Även denna verksamhet sker i samverkan med finska forskare och samarbete med ryska och polska forskare har inletts och kommer under den närmaste framtiden att utvidgas.

Rektorsämbetet önskar understryka att östersjöforskningen icke är en intern nordisk angelägenhet. Den kan endast bedrivas med framgång genom samverkan mellan samtliga länder som gränsar till Östersjön. En sådan samverkan har redan etablerats. Den kan ytterligare utbyggas genom att medel ställs till förfogande för vidgat utbyte av gästforskare liksom för anskaffning och underhåll av utrustning och forskningsfartyg. En vidgad samverkan bör icke institutionaliseras utan göras flexibel.

Stockholm den 17 augusti 1973

Dag Norberg

Sten Schager

Umeå universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 19 juni 1973 förklarat sig avstå från yttrande.

Tekniska högskolan i Stockholm, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 30 juli 1973 till miljövårdscentrums yttrande av den 20 juli 1973 (se nedan).

Miljövårdscentrum:

Nordiska rådet föreslås i skrivelsen att rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda frågan om att inrätta ett nordiskt miljövårdsin-

stitut på Åland för koordinering av i huvudsak svensk-finskt miljövårds-samarbete inom östersjöregionen. Förslaget innehåller enbart en rekommendation att frågan utreds. Miljövårdsinstitutets uppgifter samt former för samarbete med andra östersjönationer berörs t. ex. enbart ytligt, varför endast allmänna synpunkter på förslaget kan ges.

Östersjön är på grund av topologiska och hydrologiska förhållanden till stora delar en känslig recipient för föroreningar och samtidigt mottagare av t. ex. avloppsvatten från sju länder. En ständigt tilltagande förorening av havet har också konstaterats. Ett utökat samarbete mellan östersjönationerna för gemensamma åtgärder mot utsläpp av föroreningar har länge förordats och också delvis genomförts. Motsvarande gäller också för forskning i dessa frågor. Förslaget att utreda frågan om koordinering av miljövårdssamarbetet inom östersjöregionen måste därför ses som positivt. Samarbete i dessa frågor sker emellertid i dag mellan flertalet östersjöländer. Här kan nämnas det projektsamarbete som etablerats mellan naturvårdsverket och havsforskningsinstitutet i Helsingfors, i finsk-ryska arbetsgruppen för Finska vikens förorening samt i Internationella hydrologiska dekanen. Det är därför nödvändigt att utredningen prövar frågan om ej åsyftat utökat samarbete kan ske inom ramen för redan etablerade organisationers ansvarsområden, vilket förmodligen är möjligt. Det torde ej heller vara möjligt att indela Östersjöns miljövårdsfrågor i geografiska regioner, såsom antages i förslaget. Östersjöns förorening är ej enbart en svensk-finsk angelägenhet. Det är därför också nödvändigt att utredningen ägnar samarbete på ett internationellt plan stor uppmärksamhet.

Stockholm den 20 juli 1973

För Miljövårdscentrum

Lars-Gunnar Lindfors

Statens naturvetenskapliga forskningsråd:

Avsikten med förslaget är att ett samnordiskt institut för koordinering av miljövårdssamarbetet skall förläggas till Åland. Även om en närmare precisering av institutets uppgifter saknas, kan man konstatera att Åland intar en central plats i Östersjöbäckenet, och utan tvekan är lämpligt för studier av skärgårdsproblem.

Det är heller ingen tvekan om att utnyttjandet och användningen av Östersjön är ett vitalt problem för alla östersjöstater. Vidare kan man konstatera att ett allsidigt planeringsarbete för Östersjöns utnyttjande måste baseras på starkt ökade insatser av forskning och utvecklingsarbete. Det är här fråga om insatser som kommer att draga stora kostnader och som kommer att kräva väl utbildad personal. För att kunna

rationellt utnyttja dessa resurser behövs givetvis även en koordination både inom och mellan de olika länderna. För att genomföra en sådan koordination mellan nationella resurser och kanske även för att leda ett begränsat nordiskt program är det föreslagna institutet väl lämpat.

Havsresursutredningen (SOU 1972: 43) har emellertid visat hur stora brister det finns inom Östersjö-forskningen. Det är en mängd primära behov, som måste tillgodoses såsom t. ex. undersökningsfartyg och ökade laboratoriefaciliteter. Då dessa behov är kostnadskrävande, måste en väl avvägd prioritering göras.

Rådet finner att det mest angelägna — ur forskningssynpunkt — är att göra en upprustning av de basala forskningsresurserna inom respektive land. Därefter kan man diskutera om den personal eller de medel, som kan disponeras för nordiskt samarbete rörande de viktiga östersjöproblemen, skall bindas i ett personal- och kapitalkrävande institut, eller om satsningen skall ske på ett mer dynamiskt samarbetsprogram. Att välja mellan dessa båda sista alternativ är givetvis mycket svårt så länge inte en detaljplanering finns.

Det kan emellertid påpekas att de internationella organisationerna inom havsforskningens område — ICES (International Council for the Exploration of the Seas) and SCOR (Scientific Committee on Oceanic Research) — nu har utarbetat avancerade planer för ett internationellt forskningssamarbete inom Östersjön med deltagande från samtliga strandstater. Det är givetvis tänkbart att begränsade nordiska projekt kan passa in i denna större internationella ram. Dock bör detta nordiska samarbete utformas med hänsynstagande till de internationella planerna.

Beslut i detta ärende fattades per capsulam den 31 juli 1973.

Stockholm den 15 augusti 1973

Martin Fehrm

Bengt Samuelsson

Miljökontrollutredningen:

Rubricerade ärende har av miljökontrollutredningen (MKU) behandlats vid sammanträde den 19 juni 1973. MKU konstaterade därvid att det ifrågavarande förslaget om inrättande av ett miljövårdsinstitut på Åland var av sådan natur att det icke kunde anses falla inom utredningens kompetensområde att yttra sig över detsamma.

Stockholm den 14 augusti 1973

Enligt miljökontrollutredningens beslut

Bengt Malmås

Miljöforskningsutredningen:

— — — Miljöforskningsutredningen begränsar sig i sitt yttrande till att behandla betydelsen för forskningsarbetet av ett gemensamt miljö-vårdsinstitut. Utredningen vill därvid starkt understryka angelägenheten av ett ökat nordiskt samarbete på miljöforskningsområdet. Utredningen vill i sammanhanget erinra om att denna fråga också har tagits upp av Nordiska kontaktorganet för miljövårdsfrågor som tillsatt en särskild arbetsgrupp för att utarbeta förslag till nordiskt samarbete när det gäller miljövårdsforskning. Arbetsgruppen, som torde komma att beröra också frågan om behovet av gemensamma institut, väntas lämna en rapport under augusti 1973.

Miljöforskningsutredningen är för egen del tveksam om det för närvarande är ändamålsenligt att samordna forskningsansträngningarna på miljövårdsområdet genom att upprätta nya institut. Enligt utredningens bedömning torde det, i varje fall i ett inledningsskede, vara mer lämpligt att samverka genom att samordna den forskning som bedrivs vid existerande nationella institutioner. Frågan om ett gemensamt nordiskt institut bör därför inte tas upp förrän längre fram när mer erfarenheter vunnits av forskningssamarbetet. Utredningen är också tveksam om lämpligheten från forskningssynpunkt av att förlägga ett eventuellt nordiskt miljövårdsinstitut till Åland. Skäl som talar mot Åland som förläggningssort är bl. a. kommunikationssvårigheter, brist på biblioteksservice och stora avstånd till såväl administration som forsknings-expertis vid universitet och andra forskningsinstitut.

Stockholm den 6 juli 1973

Allan Johansson

Fredrik Damgren

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning:

I medlemsförslaget anges några geografiska regioner som ur miljösynpunkt är naturligt avgränsade, nämligen Öresunds-, Kattegatt-, Ska gerack- och Östersjö-regionerna. Den enda som kan betecknas som avgränsad till två nordiska länders intresseområde ur miljösynpunkt är öresundsområdet. Även här finns dock ett påtagligt internationellt inslag speciellt vad gäller frågan om oljeskydd.

Östersjön är emellertid på intet vis en nordisk angelägenhet ur miljö-vårdssynpunkt. Här är det i stället av utomordentlig vikt att få med de andra strandstaterna i ett samarbete för både undersökning och saneringsåtgärder. Kontakt är redan etablerad och ett samarbete håller på att utvecklas.

Mot bakgrund därav synes det inte finnas skäl att igångsätta någon speciell nordisk aktivitet i Östersjön. I stället bör de nordiska specialinstitutet engageras i forsknings- och undersökningsprogram tillsammans med de icke nordiska strandstaterna för att största möjliga bredd och effektivitet skall kunna sättas in på de komplicerade och intrikata östersjöproblemen.

Stockholm den 10 augusti 1973

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Leif Bruneau

Svenska naturskyddsföreningen:

Forskning på miljövarsområdet är ett nödvändigt och utomordentligt värdefullt komplement till den samhälleliga naturvården i övrigt. Utan effektivt arbetande forskningsinstitutioner kan inte samhällsproblemen bedömas så mångsidigt som behövs och med det nödvändiga biologiskt-ekologiska perspektivet. Varje upprustning av resurserna på det miljövarsinriktade forskningsfältet är därför angelägen.

I medlemsförslaget om nordiskt miljövarsinstitut på Åland diskuteras avgränsningen av institutets arbetsområden och uppgifter. Förslagsställarna förutsätter att Nordiska ministerrådet gör en grundlig utredning om detta. Innan denna utredning gjorts och institutets roll i forskningsarbetet därigenom preciserats föreligger vissa svårigheter att bedöma dess värde från naturvårdssynpunkt.

Allmänt kan dock sägas att det är önskvärt med en förstärkning av de resurser som ställs till östersjöforskningens förfogande. Ett flertal naturvetenskapliga discipliner torde i dag ha behov av utökningar. Inte minst gäller detta den marinbiologiska forskningen — i Östersjön lika väl som över huvud taget — vilket föreningen starkt betonade i sitt yttrande om havsresursutredningen. I detta yttrande ställde sig föreningen också positiv till en föreslagen forskningsstation på Gotland, men betonade att tillkomsten av denna station inte fick utesluta en kraftig upprustning av de redan befintliga stationerna. Samma sak måste betonas även beträffande det föreslagna institutet på Åland. Ju fler stationer som tillkommer desto större blir riskerna att de samlade resurserna används mindre effektivt dels på grund av dubbelarbete, dels på grund av att administrationskostnaderna ökar. Etableringen av nya forskningsstationer bör därför föregås av mycket ingående överväganden.

Mångfalden av forskningsenheter och forskningsprogram som startas gör det ytterst angeläget att sörja för en effektiv samordning mellan

dem. Möjligen är det föreslagna miljövårdsinstitutet på Åland tänkt som en koordinerande central för östersjöforskningen. Frågan är emellertid om inte den samordnande funktionen bör knytas till ett existerande forskningssekretariat. Risken finns att ännu en institution gör den redan nu mycket splittrade forskningen mer svåröverskådlig.

Förslagsställarna hemställer att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda frågan om att inrätta ett nordiskt miljövårdsinstitut på Åland. Föreningen vill inte motsätta sig detta förslag men skulle för sin del gärna se att utredningsuppdraget vidgades. Utredningen bör överväga hur samtliga berörda länders forskningsinsatser på miljövårdens område rörande Östersjön bäst skall kunna samordnas och utökas. I synnerhet är en utökning av insatserna inom det marinbiologiska området angelägen. Om utredningen finner att en samordningscentral och nya forskningsstationer bör tillskapas bör den förutsättningslöst överväga lokaliseringen av dessa.

Stockholm den 13 augusti 1973

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl

Ordförande

Bo Olsson

Sekreterare

Medlemsförslag

om ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning

(Väckt av Jørgen Peder Hansen, Gunnar Helén, Karl Skytte och Paavo Väyrynen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning:

Under begreppet freds- och konfliktforskning har under de senaste åren kommit att rymmas vitt skilda ansatser, inriktningar och intressen inom olika samhällsvetenskapliga discipliner. Spontant bildade och mer löst sammanhållna grupper liksom fast sammanhållna projektgrupper har etablerats vid ett flertal av de nordiska universiteten. För många av dessa aktiviteter kan verksamheten än så länge karakteriseras som tentativ och några klart urskiljbara linjer för avgränsning av forskningsobjekt eller utveckling av någon allmänt accepterad teori och metod kan ej sägas vara för handen.

Att så är förhållandet är helt naturligt under ett inledande skede av nya forskningsansatser. Det torde däremot vara tveksamt att på ett så tidigt stadium genom ett nordiskt institut binda utvecklingen till någon bestämd forskargrupp.

Det torde ej heller vara realistiskt att vänta sig att ett institut av den föreslagna karaktären skall kunna "förse de politiska instanserna med underlag för bedömningen av freds- och konfliktfrågor". Avsikten anges vara att institutet skall ha en från regeringarna självständig status, vilket knappast kan ge förutsättningar för att institutet i någon väsentlig mån skall förse regeringarna med beslutsunderlag i centrala politiska frågor.

De möjligheter som nuvarande organisationsformer ger att träffa avtal med vetenskapliga institutioner om olika forskningsprojekt torde på ett mer ändamålsenligt sätt än genom ett särskilt nordiskt institut ge förutsättningar för de efterfrågade utredningarnas genomförande.

Under hänvisning till det anförda avstyrkes förslaget.

Stockholm den 5 oktober 1973

För Nordiska samarbetsdelegationen för samhällsforskning

Torgny Segerstedt

Ake Bruhn-Möller

Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive konflikt- och fredsforskning:

Bakgrund

Förslaget att skapa ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning bygger på och för vidare de åtgärder som tidigare vidtagits på det nordiska planet för att främja forskningen kring fred och konflikter. Vid 1966 års rådssession antogs en rekommendation att utveckla samarbetet i fyra etapper. Den första etappen förverkligades i och med att Nordiska samarbetskommittén tillkom. De medel som årligen ställts till samarbetskommitténs förfogande har även möjliggjort viss verksamhet inom ramen för den föreslagna andra etappen — stipendier för forskarutväxling. Etapp 3 skulle innebära att samarbetskommittén omvandlades till ett nordiskt forskningsråd, vilket skulle ha uppgift att fördela anslag till angelägen forskning. Etapp 4 slutligen skulle innebära att samarbetet försiggick inom ramen för ett fast etablerat nordiskt institut.

En expansion av kommitténs uppgifter till etapp 3 och 4 förutsätter enligt handlingsprogrammet att den verksamhet som tidigare bedrivits under etapp 1 och 2 bibehålles.

Samarbetskommittén finner det angeläget att som grund för sina överväganden och konkreta förslag i korthet redovisa hittillsvarande erfarenheter av samarbetet.

Erfarenheter

I olika former har Nordiska samarbetskommittén givit stöd till forskningsprojekt, seminarier och konferenser, rese- och uppehållsstipendier, och till deltagande i kongresser. Kommittén har därutöver sökt initiera nya forskningsuppgifter och strävat efter att koordinera likartad forskning som bedrivs på olika håll. Kommittén har vidare givit bidrag till tidskrifterna *Cooperation and Conflict* samt *Bulletin of Peace Proposals*. En annan viktig del av verksamheten har bestått i dokumentation och information om pågående och planerad forskning m. m. En redogörelse för verksamheten och nya programplaner finns i Nordiska rådets årsbok (*Sak C 34/k*).

De ekonomiska ramarna har varit sådana, att anslag styrts till små men begränsade projekt eller till det probleminventerande stadiet i mer kostnadskrävande forskning. Kommittén har inte uppfattat det som sin uppgift att ersätta nationella forskningsråd. Utvecklandet av en bred, kontaktrik och allsidig nordisk forskningsmiljö har prioriterats. Sammanfattningsvis kan sägas, att inom ramen för de generella riktlinjerna, anslagsfördelningen helt skett på grundval av en akademisk och vetenskaplig prövning.

Krav på utredningsinstitut

De riktlinjer som skisseras för ett nordiskt utredningsinstitut i rådsförslaget ligger nära och konkretiserar handlingsprogrammets fjärde etapp. Därutöver ger förslaget delvis nya förutsättningar för hur det vidare samarbetet skall gestaltas. Tre drag framträder särskilt. Det första är betonandet av det praktiska syftet med institutet — uppgiften skulle vara "att göra allsidiga och opartiska undersökningar om olika konflikter i världen".

Utredningarna skulle kunna "förse de politiska instanserna med underlag för bedömningen av freds- och konfliktfrågor". Ett andra inslag i förslaget är skapandet av kanaler och kontakter mellan å ena sidan politiker och tjänstemän, å andra sidan forskare. På ett sådant sätt skulle forsknings- och utredningsuppgifterna förankras i konkreta behov. Slutligen framhålles också vikten av institutets oberoende.

Forskning/utredning

Gränsen mellan forskning och utredning är givetvis flytande. Det kan hävdas att sammanställning och analys av information kan ske på olika vetenskapliga nivåer. Dock föreligger en klar skillnad mellan forsknings- och utredningsverksamhet åtminstone i följande avseende: En analys som tar sin utgångspunkt i offentligt definierade problem och måluppfattningar får ofta en snäv och kortsiktig karaktär som skiljer den från samhällskritisk forskning och grundforskning av en mer långsiktig karaktär, som knappast ger några svar på frågor av omedelbar och praktisk art. Erfarenheten visar att det kan vara besvärligt att i ett och samma institut kombinera oberoende med utredningsverksamhet.

Man bör därför vara medveten om att förslaget kan ge upphov till en mängd politiska och forskningsetiska problem. Politiska problem för att det finns en risk att forsknings- och utredningsverksamheten koncentreras till områden där man kan föreställa sig ett gemensamt uppträdande från de nordiska ländernas sida. Det innebär att man skjuter de centrala problem åt sidan, som i nordiska sammanhang kan uppfattas som vanskliga och obehagliga. Forskningsetiska problem kan uppstå i den utsträckning som man föreställer sig att forskarens egna värdenormer inte skulle påverka hans problemställningar och därmed prägla hans insats. Inom de nordiska forskningsmiljöerna för internationell politik och konflikt- och fredsforskning utföres ett arbete som är av ett sådant slag, att det är relevant för regeringarnas behandling av internationella problem. Men det ger också uttryck för vad enskilda forskare och institut menar borde vara de frågeställningar som regeringarna tar upp och på vilka grundvalar politiken borde utformas.

Förslag

Mot denna bakgrund och med hänsyn till det vagt beskrivna verksamhetsområdet för ett nordiskt utredningsinstitut, har Nordiska samarbetskommittén funnit, att ett institut av föreslagen storlek är för ambitiöst. De medel som kan tänkas ställas till ett utredningsinstituts förfogande är begränsade. Det vore därför inte rimligt att föregripa handlingsprogrammets tredje etapp, forskningsrådstanke. Nordiska samarbetskommittén får därför föreslå att en organisation skapas, som skulle kunna motsvara de tre krav på ett nordiskt utredningsinstitut som redovisats ovan, nämligen ett praktiskt syfte, kontakt till politiker och ämbetsmän samt en oberoende ställning.

Flera exempel har nämnts på internationella politiska frågor som ter sig angelägna för de nordiska ländernas utrikespolitik: Raskonflikterna i södra Afrika, de ekonomiska och sociala motsättningarna i Latinamerika och den bräckliga vapenvilan i Mellanöstern. Andra exempel skulle kunna vara konfliktgenererande nya processer såsom fördelningen av havsresurserna. Problemen är alla av den arten, att de lämpar sig för en typ av analys, som utgör ett mellanting mellan den helt obundna forskningen och de på specifika avnåmarbehov inriktade utredningsuppdragen. Man kan kalla dem för riktade eller bundna utrednings- och forskningsuppdrag. Det föreligger ett stort intresse från forskningsmiljöerna att arbeta med uppdrag av denna typ. Det skulle då ankomma på Nordiska rådet och rådsorganisationen att definiera och formulera angelägna problemområden och uppdrag.

Nordiskt samarbetsråd

Uppdragen förmedlas sedan till ett nordiskt samarbetsråd, med rent akademiska uppgifter. En lämplighetsprövning av uppdragens forskningskaraktär sker, varefter uppdragen sprides på befintliga institutioner. För att garantera allsidighet i utgångsvärderingar och variationer i fråga om metodval och forskningstekniker, kan det emellanåt vara skäligt att begära parallella undersökningar från olika håll. De institutioner som arbetar inom internationell politik och konflikt- och fredsforskning varierar i fråga om storlek, organisation och forskningsinriktning. Det kan för de senaste åren noteras en tendens till specialisering och profilering. Befintliga institutioner och arbetsgrupper har givits en fastare organisatorisk ställning, som åtföljts av basinvesteringar i form av dokumentations- och biblioteksservice.

En utredningsorganisation av skisserad typ är föga kostnadskrävande. Kostnaderna blir beroende av de konkreta behov som föreligger och varierar med den önskade ambitionsnivån. En rimlig utgångspunkt är att på detta sätt "öronmärkta" eller riktade anslag i ett initialskede skulle

kunna uppgå till samma storleksordning som den anslagssumma som för närvarande fördelas av Nordiska samarbetskommittén enligt dess egna normer. Endast genom en parallell satsning på obunden och riktad forskning kan forskningen kring fred och säkerhet förväntas ge resultat.

Sekretariat

Tillkomsten av ett samarbetsråd och en institutionaliserad dialog mellan politiker och tjänstemän på det nordiska planet med forskningen ställer självfallet krav på resurser till ett till samarbetsrådet knutet sekretariat. Resurserna bör då svara mot de äldre uppgifter som fullgöres av Nordiska samarbetskommitténs nuvarande sekretariat och de nya uppgifter som ett realiserande av rådsförslaget i denna form kan tänkas medföra.

Helsingfors och Stockholm den 28 september 1973

För Nordiska samarbetskommittén för internationell politik,
inklusive konflikt- och fredsforskning

Jan-Magnus Jansson

Ordförande

Carl-Einar Stålvant

Forskningssekreterare

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

Udenrigsministeriet må principielt se med sympati på forslag om nordisk samarbejde på freds- og konfliktforskningens område. Som omtalt i det foreliggende forslag er der imidlertid allerede indledt et nordisk samarbejde, som bl. a. omfatter freds- og konfliktforskning, og som forudses at føre til oprettelsen af et nordisk institut. Udenrigsministeriet hælder til den anskuelse, at det ville være mest nærliggende indtil videre at videreføre og udvikle dette samarbejde efter de herfor udstukne retningslinier og i den rytme, som de praktiske muligheder og behov tilsiger.

København, den 7. november 1973

C. F. Kisum

Undervisningsministeriet hänvisar i skrivelse den 23 oktober 1973 till statens samfundsvidenskabelige forskningsråds yttrande av den 15 oktober 1973 (se nedan).

Statens samfundsvidenskabelige forskningsråd:

— — — skal man henvise til vedlagte skrivelse af 22. august 1973 fra statens samfundsvidenskabelige forskningsråd angående blandt andet *Nordisk Samarbejdskomité for international politik, herunder freds- og konfliktforskning* (se Bihang). Som det fremgår af skrivelsen side 1. stk. 2. har man ved en foreløbig vurdering af samarbejdskomitéens virksomhed ment, at den "lægger en uforholdsmæssig stor vægt på freds- og konfliktforskning i forhold til andre områder af studiet af international politik."

Det kan endvidere oplyses, at spørgsmålet om etablering af et nordisk institut af den omhandlede art blev behandlet på et møde den 2. oktober 1973 i den Nordiske Samarbejdsdelegation for de samfundsvidenskabelige forskningsråd. Fra det danske råds side gav man her udtryk for, at man på det foreliggende grundlag ikke kunne anbefale oprettelsen af et nordiskt institut for freds- og konfliktforskning.

København, den 15. oktober 1973

P. f. v.

Henning Friis
Næstformand

Jørgen Knudsen
Eksp. sekr.

BIHANG

Skrivelse till Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde från statens samfundsvidenskabelige forskningsråd angående nordiskt institut för freds- och konfliktforskning

Der henvises til sekretariatets skrivelse af 17. maj 1973 vedrørende en vurdering af arbejdet ved visse fællesnordiske forskningsinstitutioner, samarbejdskomiteer m. v. Af det i omtalte skrivelse vedlagte materiale har oplysninger vedrørende *Nordisk samarbejdskomité for international politik*, herunder freds- og konfliktforskning og *Nordisk Institut for søret* været forelagt statens samfundsvidenskabelige forskningsråd, som har fremsat følgende udtalelse:

Indledningsvis skal det anføres, at rådet har set sig nødsaget til at fravige den i skrivelsen af 17. maj 1973 foreslåede disposition. Årsagen hertil er dels den relativt korte tidsfrist, dels det forhold, at rådet har fået forelagt spørgsmål om aktiviteten på kun to fællesnordiske institutioner inden for det samfundsvidenskabelige område. Man har således ikke haft lejlighed til at foretage en afvejning af disse aktiviteter i sammenhæng med andre aktiviteter, som er i gang, eller som der kunne være behov for, f. eks. stipendier, seminarier m. v. på andre områder. Hvad angår fællesnordiske institutter, har man heller ikke på det foreliggende grundlag haft mulighed for at diskutere mere principielle spørgsmål, især under hvilke forudsætninger en nordisk institutdannelse bør foretrækkes, hvorfor man bevidst har undladt at udtale sig om prioriteringen af de 2 forelagte aktiviteter i forhold til andre fagområder inden for samfundsvidenskaberne.

Hvad angår Nordisk samarbejdskomite for international politik, herunder freds- og konfliktforskning, skal rådet udtale følgende: Det er forskningsrådets indtryk, at samarbejdskomiteen i sin støtte af forskningsprojekter lægger en uforholdsmæssigt stor vægt på freds- og konfliktforskning i forhold til andre områder af studiet af international politik. Da der intet materiale foreligger om gennemførelsen af de støttede projekter, og da danske medlemmer af komiteen over for rådet har oplyst, at de ikke har set rapporter om de bevilgede projekter, er det vanskeligt at foretage nogen egentlig evaluering af disse.

En gennemgang af bevillingslisten viser, at komiteen anvender en relativt stor del af sin bevilling til småprojekter i form af tilskud til trykning, rejser m. v. Fordelen ved at give denne type bevillinger på nordisk plan forekommer rådet tvivlsom.

Samarbejdskomiteen kunne efter rådets mening opnå et større sagligt udbytte, såfremt man — eventuelt med støtte fra de nordiske forskningsråd — koncentrerede sin indsats omkring gennemførelsen af færre, men større projekter.

Udgifterne til administration m. v. forekommer ret høje, således budgetteret der for 1974 med godt 36 % til administrative formål.

Imidlertid er det rådets opfattelse, at der vil være behov for en fortsættelse af samarbejdskomiteens arbejde, hvorfor rådet med de ovenfor nævnte forbehold og de i indledningen nævnte begrænsninger kan anbefale en fortsættelse af støtten til samarbejdskomiteen.

København, den 22. august 1973

P. f. v.

Poul Milhøj

Jytte Kvorning

Det udenrigspolitiske selskab:

— — — at meddele, at Selskabet principielt må anse ethvert initiativ med henblik på at styrke en videnskabeligt præget forskning af internationale problemer som værdifuld, men at man må anse det for

problematisk, om det er hensigtsmæssigt på forhånd at binde et sådant institut udelukkende til freds- og konfliktforskning.

Ikke mindst i betragtning af de begrænsede økonomiske midler må det forekomme mere rimeligt at udvide den økonomiske støtte, enten inden for de bestående institutioner og/eller ved oprettelse af et nyt nordisk forskningsinstitut med en mere general målsætning, men hvor man dog eventuelt i statutterne kunne tilkendegive, at sikkerhedspolitiske problemer, herunder gerne også fredsforskning, kunne blive genstand for et løbende forskningsmæssigt samarbejde mellem de nordiske lande.

København, den 16. oktober 1973

Johan Wilhjelm

Dansk Udenrigspolitisk Institut:

— — — skal Dansk Udenrigspolitisk Instituts styrelse — efter at have drøftet sagen på sit styrelsesmøde den 27. juni 1973 — udtale følgende:

Styrelsen kan som sit hovedsynspunkt anbefale, at den danske regering og Nordisk Råd arbejder for en styrkelse af nordisk forskning af international politik og af det nordiske samarbejde inden for dette forskningsområde. Desuden kan styrelsen i princippet tilslutte sig de retningslinier for udbygningen af det nordiske samarbejde på dette felt, som Nordisk Råds komité om forskning af international politik fremsatte i sin betænkning fra 1965 (*NU 1965: 4*).

Det er på nuværende tidspunkt kun den første af de af denne komité anbefalede fire faser i udbygningen af det nordiske samarbejde, der er blevet gennemført. Der er ikke blevet oprettet udvekslingsstipendier på helårsbasis for forskere i de nordiske lande, og den nordiske samarbejdskomité for international politik, inklusive freds- og konfliktforskning er ikke blevet omdannet til et nordisk forskningsråd, således som komiteen forudså det for anden og tredje fase i samarbejdets udbygning.

Da styrelsens opfattelse på denne baggrund er, at de nødvendige forudsætninger for oprettelsen af et fælles nordisk institut inden for forskningsområdet ikke er til stede, forekommer det styrelsen betænkeligt at anbefale oprettelsen af et sådant institut. Denne betænkelighed er så meget større, som såvel de nordiske som de danske erfaringer med hensyn til tilvæksten af et tilstrækkeligt antal kvalificerede forskere ikke underbygger denne vigtige forudsætning for oprettelsen af et sådant institut. Dersom tilvæksten i de enkelte nordiske lande skal kunne foregå på en rimelig måde i den nærmeste fremtid, kan et nordisk institut

næppe bemandedes med tilstrækkeligt kvalificerede og bredt orienterede medarbejdere. I stedet må styrelsen anbefale, at der stilles tilstrækkelige midler til rådighed for nordisk forskning af international politik til, at en gradvis udbygning af det forskningsmæssige og institutionelle samarbejde vil blive mulig. Samtidig må styrelsen prioritere det højt, at der inden for de enkelte lande gives støtte til en udbygning af et aktivt forskermiljø vedrørende forskning af international politik, da dette er en af forudsætningerne for skabelsen af et nordisk miljø inden for denne nye forskningsgren.

I relation til de i medlemsforslaget beskrevne retningslinier for det foreslåede instituts virksomhed ønsker styrelsen desuden at pege på, at såfremt og når et fælles nordisk institut måtte blive oprettet, da bør dets virkeområde ikke afgrænses til kun at omfatte "freds- og konfliktforskning". En sådan afgrænsning, der synes at være indeholdt i det foreslåede instituts titel, vil være et brud med de tanker, der blev fremsat af ovennævnte komité om forskning af international politik, og vil desuden indebære en forskningspolitisk stillingtagen, der i mange henseender er uheldig. Styrelsen må derfor anbefale, at et fælles nordisk forskningsinstituts område i givet fald bliver afgrænset som "forskning af international politik", inklusive freds- og konfliktforskning.

Styrelsen mener som forslagsstillerne, at der er et behov for indsamling og bearbejdning af information om internationale konflikter, og at der bør gives en sådan aktivitet de bedst mulige betingelser. Samtidig bør det dog indgå i overvejelserne, at de vanskeligheder, som både beslutningstagere og forskere hver på deres måde møder i beskæftigelsen med international politik, ikke kun og måske ikke engang væsentligst skyldes mangel på information, men også beror på, at udarbejdelsen af bærekraftige hypoteser og teorier i den almindelige og videnskabelige forståelse af international politik endnu ikke befinder sig på et sådant stade, at oprettelsen af et "operativt" institut, som synes at være forudsat i det behandlede forslag, vil være forsvarlig. Et forhastet initiativ i så henseende kan medføre unødvendige og vanskeligt oprettelige skader for udviklingen af forskning i international politik i de nordiske lande. Det er et vanskeligt arbejde at opbygge et kvalificeret miljø for forskning af international politik. Det kræver en langsigtet stimulering af forskningsmiljøer og forskningsinstitutioner, hvor også den teoretiske forskning søges udbygget, og det nås nok kun gennem en gradvis udvikling. Det er styrelsens opfattelse, at dette arbejde ikke må forsømmes eller eventuelt prioriteres lavt på grund af en for optimistisk forventning om umiddelbare nyttevirksomheder af indsamling af information om politiske konflikter. Ud fra dette synspunkt forekommer det betænkeligt at etablere et særligt nordisk "utredningsinstitut" for freds- og konflikt-

forskning, såfremt dette ikke bygger på aktiviteter, der støtter den mere dybtgående og teoretiske forskning af international politik.

København, den 4. september 1973

På styrelsens vegne

Sven Henningsen

Professor dr. phil.

F i n l a n d

Ministeriet för utrikesärendena¹:

1. Med tanke på utförandet av det dagliga praktiska arbetet anser ministeriet för utrikesärendena inrättandet av ett nytt utredningsinstitut för freds- och konfliktsforskning inte som primärt nödvändigt, om de nuvarande förbindelserna med i vissa nordiska länder redan verksamma motsvarande institut kan effektivieras.

2. Ministeriet anser det som värt att undersökas, i vilken utsträckning man genom att utbygga vissa arbetsformer av Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, vilken inledde sin verksamhet år 1967, skulle kunna förbättra den samnordiska freds- och konfliktsforskningen i och för sig.

3. Efter att ha förhandlat med finländska forskningsanstalter och sakkunniga inom facket anser ministeriet det i detta skede böra rekommenderas, att sagda nordiska samarbetskommitté:

a. i sina arbetsplaner systematiskt uppmärksammar freds- och konfliktsforskningen i samtliga nordiska länder, lika väl vid specialinstitutet för detta område (Oslo, Stockholm, Uppsala, Tammerfors) som vid universitetens och högskolornas forskningsanstalter för allmän politik och liknande.

b. I detta syfte borde samarbetskommittén utnämna en eller flera kontaktmän till att koordinera verksamheten inom detta område samt att informera om enskilda undersökningar och undersökningsprojekt inom freds- och konfliktsforskningen.

c. Samarbetskommittén borde ytterligare bättre än nuförtiden anordna regelbundna kontakter mellan institut och forskare inom detta område, genom att främja informationsutbytet, genom att anordna regelbundna sammankomster mellan ledande forskare och institutsledare, samnordiska konferenser, samnordisk representation vid internationella seminarier och kongresser m. fl.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

4. På grundval av en dylik, med hjälp av de nuvarande organisationsformerna erhållen erfarenhet skulle man enligt ministeriets uppfattning om några år kunna återkomma till nämnda medlemsförslag. Genom att effektivisera den nuvarande samverkan skulle man kunna reservera relativt sett mera medel för gemensamma forskningsprojekt, seminarier och internationellt deltagande än genom att inrätta en ny omfattande organisation vid sidan av den nuvarande.

Helsingfors den 5 september 1973

Richard Tötterman

Statssekreterare

Matti Tuovinen

Avdelningschef

Undervisningsministeriet:

Ifrågavarande förslag bygger dels på av Nordiska rådet åren 1962 och 1966 antagna rekommendationer, dels på tanken om SIPRI:s (Stockholm International Peace Research Institute) utvidgning till ett nordiskt institut.

Undervisningsministeriet anser freds- och konfliktforskningens effektivisering som en viktig uppgift under de närmaste åren och förenar sig i detta avseende om synpunkterna som framförts i det av statens vetenskapsråd nyligen offentliggjorda vetenskapspolitiska programmet. Det må konstateras, att det förutom i Finland också i vissa andra nordiska länder finns sedan länge verksamma rätt kända forskningsanstalter inom detta område.

Enligt ministeriets uppfattning främjas freds- och konfliktforskningen av en störst möjlig variation av forskningsföremålen och betraktelsesätten. Detta mål kan man nå bl. a. genom att de nationella (men internationellt verksamma) institutionerna i de olika nordiska länderna utvecklas såsom skilda enheter. De befintliga institutionernas verksamhet torde i en tillräcklig grad kunna koordineras genom den Nordiska samarbetskommittén för internationell politik.

Mot bakgrunden av det ovan anförda anser ministeriet, att det inte finns skäl att inrätta ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning utan att man i stället i främsta rummet borde främja forskningen inom området genom att utveckla nationella institutioner.

Undervisningsministeriet kommer emellertid att definitivt ta ställning

till ifrågavarande förslag först när projektet behandlas vid de i enlighet med nordiska kulturavtalet inrättade samlarbetsorganen.

Helsingfors den 5 december 1973

Jaakko Numminen

Kanslichef

Matti Gustafson

Kultursekreterare

Helsingfors universitet, kansler:

— — — sänder jag högaktningfullt bifogat konsistoriets utlåtande (*se nedan*), vilket jag omfattar. Ytterligare önskar jag dock poängtera att emedan uppståndsna konflikter och deras utveckling ofta genom historieforskningen kan belysas på ett sådant sätt, som inte låter sig göras av de olika systematiska vetenskaperna, vore det angeläget, att till de forskare som uppräknas i organisationsplanens punkt e) även skulle höra representanter för historieforskningen jämte dess specialområden, såsom bl. a. politisk, ekonomisk och social historia.

Helsingfors den 29 oktober 1973

Pentti Renvall

Kansler

Esko Hoppu

Kanslerssekreterare

Helsingfors universitet, konsistoriet:

— — — — —
Såsom det konstateras i det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget, har förverkligandet av de av rådet år 1966 godkända planerna på samarbete inom freds- konfliktforskningens område inte blivit genomförda. Detta beror till en del på att man först eftersträvat att skapa en bas för ett utvidgat samarbete genom att grunda nationella utredningsinstitut på nämnda område. Nu då sådana institut finns i alla de nordiska länderna är det skäl att överväga genomförandet av planens etapp 3 och etapp 4.

Enligt konsistoriets åsikt kunde ett oavhängigt nordiskt freds- och konfliktforskningsinstitut vara ett synnerligen nyttigt hjälpmedel för de nordiska ländernas regeringar vid deras planläggning av förslag och

¹ Yttrandet översatt från finska.

åtgärder för att lösa internationella krissituationer. På det sättet kunde det på ett värdefullt sätt komplettera redan förefintliga utredningsinstitut på området. Samtidigt är det skäl att poängtera, att man borde eftersträva att etablera samverkan med alla i detta nu inom Norden verkan- de institut — och inte bara med SIPRI såsom i medlemsförslaget föreslås, exempelvis i den formen, att dessa finge invälja sin representant i direktionen för det nya institutet.

Konsistorium ställer sig positivt till de synpunkter, som i medlemsförslaget framlägges angående det föreslagna institutets uppgifter och organisationsform. Emedan fredsforskningen dock, såsom forskningen inom internationell politik över huvud, under de senaste åren kraftigt har utvecklats, borde enligt konsistoriets mening först en sakkunnig-nämnd tillsättas för att utreda, om ett fristående utredningsinstitut är det lämpligaste sättet att fortsätta samarbetet på detta området eller om det eventuellt vore ändamålsenligare att utveckla fria tvärvetenskapliga forskningsprojekt.

Helsingfors den 17 oktober 1973

Ernst Palmén
Prorektor

Jukka Petänen
Biträdande sekreterare

Finlands akademi, statens samhällsvetenskapliga kommission:¹

Statens samhällsvetenskapliga kommission ställer sig positiv till freds- och konfliktforskningens främjande, till ökat samarbete på området samt till utbyggt samarbete mellan forskare och beslutsfattare samt anser det som positivt, att man inom Nordiska rådet uppmärksammat dessa omständigheter. Däremot ger den framförda organisations-skisseringen inga garantier för huruvida de för utredningsinstitutet ställda målsättningarna kan förverkligas.

För det första beaktar förslaget inte freds- och konfliktforskningens utgångspunkter och erfarenheterna som man fått på detta forsknings-område. I förslaget ser man fredsforskningen framför allt som ett medel för att hindra konflikters utbrott och att få redan aktuella konflikter ta slut, medan man inom fredsforskningen redan länge ansett det som målsättning att eliminera konflikternas innersta, närmast på samhällets struktur beroende orsaker.

För det andra skulle den föreslagna organisationen sannolikt inte leda till ett rationellare utnyttjande av de tillgängliga resurserna, utan troligen till den motsatta riktningen. För närvarande är tre egentliga

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

fredsforskningsanstalter verksamma i de nordiska länderna (i Oslo, Tammerfors och Stockholm), tre utrikespolitiska institut (i Helsingfors, Oslo och Stockholm) samt en del forskningsgrupper, av vilka en del är till och med mycket långtgående institutionaliserade. Dessutom finns det i de olika nordiska länderna krigsvetenskapliga forskningsanstalter, vilka delvis utför även forskning som tangerar detta område. Ytterligare bedriver man forskning i internationell politik vid olika universitet. I ett dylikt läge är ett utredningsinstitutets möjligheter att öka den nordiska forskningskapaciteten rätt ringa. De av ett sådant institut fordrade medlen skulle i själva verket vara borttagna från andra, stadigvarande anstalter, av vilka i synnerhet fredsforskningsanstalterna för närvarande ännu är alltför små enheter för en effektiv tillämpad forskning och därför skulle behöva ytterligare stöd.

Ett nytt institut skulle också innebära skapandet av en ny byråkrati, vilket skulle kunna bli en onyttig investering i det nuvarande läget. Dessutom behöver ett utredningsinstitut ett välförsett bibliotek och arkiv. Ett nytt instituts igångsättning skulle sannolikt ta flera år, under vilken tid de däri investerade medlen inte skulle ge synliga resultat.

För det tredje är den föreslagna organisationsmodellen alltför centraliserad och hierarkisk och i sista hand i alltför hög grad kontrollerad av direktören och av personer som representerar de olika ländernas utrikesministerier, för att det skall kunna möjliggöra en tillräckligt mångsidig forskningsverksamhet.

För det fjärde kan man konstatera, att institutets kapacitet att alstra önskade resultat lätt överskattas. I förslaget kritiserar man Stockholms internationella fredsforskningsinstitut för att det är begränsat och kräver att institutet som skall inrättas har en vidare målsättning. Detta skulle emellertid förutsätta inrättandet av ett så stort institut, att man kan ställa en tvivlande fråga, huruvida de nordiska regeringarna är beredda till sådant.

Mellan de verksamma institutionerna råder det redan för närvarande en rätt långtgående arbetsfördelning, varigenom den av dem utförda forskningsverksamheten täcker ett rätt omfattande problemfält. För arbetsfördelningens utbyggnad lämpar sig en annan typ av organisationsform bättre än ett samnordiskt utredningsinstitut.

Såsom en femte omständighet kan man konstatera om förslaget, att grundvalen är antagandet om en orealistiskt stor enighet mellan de olika nordiska länderna i fråga om vilka konflikter som borde undersökas, på vilket sätt de borde undersökas och hur de borde lösas.

Dessutom finns det skäl att beakta, att de tillsvidare inrättade samnordiska forskningsinstitutionerna ofta inte varit för Finland förmånliga forskningspolitiska investeringar. En forskningsanstalt ger tydligt den största nyttan till det land i vilket det finns. Likaså ger den nytta

åt de länder, i vilka den grundutbildade forskarkraften är stor; i annat fall blir möjligheterna outnyttjade eller föranleder onödig "hjärnutläckning".

På grundvalen av de ovan anförda omständigheterna kan kommissionen inte utan reservationer tillstyrka inrättandet av utredningsinstitutet. I det nuvarande läget kan en utbyggnad av de övriga samarbetsformerna leda till för den nordiska freds- och konfliktforskningen bättre resultat.

Helsingfors den 16 juli 1973

Kettil Bruun
Ordförande

Elli Ojalaoto
Sekreterare

Freds- och konfliktforskningsinstitutet:¹

Det väckta medlemsförslaget strävar till att fortsätta den samarbetslinje inom freds- och konfliktforskningen, som fick sin början på nordiskt plan vid mitten av 1960-talet. Nordiska rådet har också i ett par av sina rekommendationer föreslagit, att fredsforskningen skulle stärkas i de nordiska länderna samt att ett nordiskt institut på området skulle inrättas. Delvis i detta syfte har man också inrättat en nordisk samarbetskommitté för internationell politik samt freds- och konfliktforskning. Från denna synpunkt är föreliggande medlemsförslag en logisk fortsättning till de tidigare planerna. I detta sammanhang finns det också skäl att hänvisa till att FN:s generalförsamling godkänt resolutioner i vilka det uppmanas till förstärkning av forskningsförutsättningarna inom freds- och konfliktforskningen.

För närvarande är freds- och konfliktforskningen i de nordiska länderna organiserad nationellt så, att det i varje nordiskt land fungerar en skild forskningsanstalt samt dessutom i samband med flera universitet skilda forskningsgrupper. I praktiken förekommer mellan dessa anstalter och grupper rätt omfattande samarbete och till och med koordinering. Som exempel må nämnas följande samarbetsformer:

- vart annat år anordnar man en nordisk freds forskningskonferens, i vilka de senaste gångerna regelbundet deltagit över 10 deltagare. Dessutom har man anordnat flera konferenser om speciella ämnen. bl. a. om det nordiska samarbetets utsikter samt om multinationella företag och de nordiska länderna.
- mellan instituten på detta område i de nordiska länderna sker löpande utbyte av forskare och föreläsare.
- i en viss utsträckning förekommer även samnordiskt forskningssam-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

arbete inom freds- och konfliktforskning. Sådana forskningsprojekt har varit t. ex. projektet om det nordiska systemets struktur samt om nordiskt samarbete åren 1920—1970 samt en analys av inställningen som förekommit vid i olika länder företagna opinionsundersökningar beträffande de nordiska ländernas anknytning till den europeiska gemenskapen.

Forskningssamarbetet underlättas också av att fredsforskningsinstitutet i de nordiska länderna har en egen databank, vars central befinner sig i institutet i Oslo (PRIO). Ytterligare finns det skäl att nämna, att nordiska forskare aktivt medverkat i och till och med sponsorerat allmän-europeiska forsknings- och arbetsgrupper bl. a. i fråga om nedrustning och europeisk säkerhet.

- de i de nordiska länderna utgivna fredsforsknings-tidningarna *Journal of Peace Research* (Oslo) och *Instant Research on Peace and Violence* (Tammerfors) båda har en samnordisk redaktionskår.

Dessutom må konstateras, att det råder en viss arbetsfördelning mellan de nordiska instituten så att instituten i Oslo och Tammerfors koncentrerat sig på samhällsvetenskaplig forskning tydligare än SIPRI. Å andra sidan kan man konstatera som skillnad mellan PRIO och TAPRI, att den i Oslo utförda forskningen är mera teoretiskt orienterad än den finländska fredsforskningen, som strävar till en analys av konkreta frågor (t. ex. europeisk säkerhet).

Denna korta översikt pekar på, att det i de nordiska länderna redan finns ett livligt samarbetsnät beträffande freds- och konfliktforskningen. Härvid ställer sig frågan, huruvida man i enlighet med medlemsförslaget borde inrätta ett nytt skilt institut, eller skulle motsvarande uppgifter kunna skötas på någon annan grundval. Huvudalternativen torde vara inrättandet av ett förslagsenligt forskningsinstitut och förbättrandet av de befintliga institutionernas verksamhetsförutsättningar, med eventuellt inrättande av en liten nordisk informations- och koordineringscentral för att betjäna dessa forskningsinstitut. Det sistnämnda alternativets överlägsenhet kan motiveras på flera olika sätt.

För att börja med kan man hänvisa till vissa generella synpunkter i fråga om den nordiska forskningspolitikens koordinering. För närvarande är läget ju sådant, att man vid Nordiska rådet årligen väcker flera förslag om inrättandet av forskningsinstitut på olika områden, och många av dessa förslag har förverkligats också. Ett riskmoment av ett visst slag utgörs i detta avseende emellertid av att, när ett sådant institut inrättas, det under de kommande åren måste häftigt konkurrera med många andra institut om relativt knappa anslag. Denna situation skapar ofta inte tillräckliga förutsättningar för en långsiktig och systematisk nordisk forskningspolitik, och detta kan också utgöra en risk för ett samnordiskt freds- och konfliktforskningsinstituts verksamhet.

I medlemsförslaget pekas upprepade gånger på SIPRI och på det lyckade i dess organisationsform, även om man å andra sidan konstate-

rar att dess forskningsfält är begränsat. Detta har man i förslaget använt som motivering för behovet av ett nytt institut. I detta sammanhang lönar det sig emellertid att lägga märke till, att de övriga nordiska instituten och forskningsgrupperna på området inte på samma sätt som SIPRI inskränkt sin verksamhet till vissa specialområden, utan de har idkat forskning beträffande mycket varierande ämnen, inklusive tillämpad forskning angående aktuella konflikter. Således har man vid Freds- och konfliktforskningsinstitutet avfattet forskningsrapporter bl. a. om läget i Nordirland, om södra Afrika och om uppkomsten av Bangla Desh med sammanhängande konflikter. En ännu mera central ställning har emellertid intagits av forskningen kring det europeiska säkerhetssystemet och möjligheterna att utveckla detta system till ett verkligt fredssystem. De nu befintliga freds- och konfliktforskningsinstituten har alltså förutsättningar att omedelbart börja verka inom det forskningsområde som skisseras i medlemsförslaget.

Såsom det konstaterades ovan, är det nordiska samarbetet inom freds-forskningen för närvarande rätt intimt, och inrättandet av ett nytt institut skulle kunna leda till en viss grad av överorganisation. Något tillspetsat kan man konstatera, att det inte finns något oundgängligt behov av utbyggnad av det nordiska samarbetet inom detta område, utan samarbetssträvandena borde snarare riktas åt annat håll: framför allt till socialistiska länderna (Sovjetunionen har naturligtvis en viktig ställning i detta avseende), till vissa västeuropeiska länder (Frankrike, Italien och Tyska Förbundsrepubliken) samt även till utvecklingsländerna (bl. a. Indien och vissa latinamerikanska länder). Den internationella inriktningen av fredsforskningen kan inte innebära enbart nordisk inriktning.

Från forskningspolitisk synpunkt innehåller nämnda medlemsförslag också vissa potentiella svagheter. Att i alltför hög grad koncentrera forskningsarbetet på förekommande, akuta konflikter kan leda till en situation, i vilken den genom undersökningar skapade världsbilden i alltför hög grad atomiseras i detaljer och enskilda konflikter. För att undvika denna risk borde man i forskningsarbete ständigt uppmärksamma även vidare och mera principiella utredningar om karaktären av internationella konflikters och det internationella systemets struktur samt i dessa förekommande ändringar. Sålunda är det nödvändigt, att forskningspolitikens planläggning är tillräckligt vittbärande och djupgående.

På dessa grunder anser vi det som den mest användbara lösningen, att man förbättrar de redan verksamma freds- och konfliktforskningsinstituten forskningsmöjligheter, framför allt beträffande tillämpad forskning i nutida problem och konflikter, samt att det för dessa institut, för genomförande av de i medlemsförslaget nämnda uppgifterna,

inrättas en mindre nordisk informations- och koordineringscentral, som huvudsakligen skulle fungera på nordisk bas men som samtidigt också skulle stå i förbindelse med den internationella fredsforskningsrörelsen. Denna central skulle kunna verka i samband med nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktforskning, dock sålunda, att dess finansiering skulle ske skilt från sagda kommitté. Till slut önskar vi betona, att det enligt vår uppfattning inte är nödvändigt att bygga denna central alltför stor och resurskonsumerande, emedan man genom ändamålsenliga regleringar kan nå tillräckliga prestationer även inom en mindre ram.

Till den i medlemsförslaget framkomna organisationsmodellen lönar det sig att till slut lägga några iakttagelser. Enligt förslaget skulle institutet komma att vara rätt ledardominerat. Med tanke på att det uttryckligen är fråga om ett forskningsinstitut och att huvudsyftet är igångsättandet av en aktiv forskningsverksamhet med så hög kvalitet som möjligt kan ett styvt tillämpande av en sådan hierarkiprincip inte vara ändamålsenligt. Målet borde vara skapandet av den rätta forskningsmiljön, en förutsättning för vilken åter är att likvärdigt förverkligas innanför institutet. I förslaget antas att institutet utför tillämpad forskning för att betjäna de nordiska ländernas politik. Däri betonar och preciserar man emellertid inte i tillräcklig grad användare av denna service och inte heller verksamhetens målsättningar. Härvid bör man också beakta, att de olika nordiska ländernas utrikes- och säkerhetspolitik inte är enhetlig utan skiljer sig från varandra i vissa grundfrågor, vilket åter kan åstadkomma gnissel i det föreslagna institutets verksamhet.

Det är naturligtvis viktigt att hålla kontakter till politiker och tjänstemän samt till regeringsmedlemmar, men å andra sidan förlorar fredsforskningen en del av sin egnaste karaktär, ifall den inskränker sin objektgrupp på detta sätt. Man måste försöka kommunicera forskningsresultaten så vitt som möjligt, till så många mottagargrupper som möjligt. Detta kan ske endast genom att all forskning som utförs skall vara offentlig och sålunda tillgänglig för alla intresserade grupper och parter. Ytterligare kan man konstatera, att en demokratisk (parlamentarisk) kontroll av viss grad är viktig, men å andra sidan borde forskarna såsom fackpersoner givas tillräckliga möjligheter att påverka valet av forskningsföremål och själva forskningsprocessen.

Tammerfors den 13 juli 1973

Olavi Borg

Ordförande för Freds- och
konfliktforskningsinstitutets
styrelse, professor

Raimo Väyrynen

Freds- och konfliktforsknings-
institutets direktör,
sociologie doktor

Statsvetenskapliga föreningen¹:

Det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget strävar till att främja forskningsverksamheten som riktar sig på klarläggandet av internationella konflikter och erbjuder tillämpliga resultat åt nordiska beslutsfattare i deras fredspolitiska strävanden. Ytterligare strävar medlemsförslaget till att fortsätta den i de nordiska länderna under 1960-talet inledda koordineringen av samarbetet inom fredsforskningen. Medlemsförslaget ändamål är synnerligen värda understöd. Även om fredsforskningen internationellt sett utvecklats kraftigt i de nordiska länderna, kräver den som ett nytt vetenskapsområde kraftigt understöd. Med hjälp av samarbete och koordinering kan utnyttjandet av de befintliga forskningsresurserna effektiveras.

Det kan emellertid granskas kritiskt, huruvida man genom de i medlemsförslaget angivna föranstaltningarna kan uppnå de ställda målen eller huruvida dessa skulle uppnås bättre genom andra medel. Det i medlemsförslaget avsedda institutets uppgift skulle vara "att göra allsidiga och opartiska undersökningar om olika konflikter i världen". Denna uppgiftsdefinition beaktar varken utgångspunkterna för freds- och konfliktsforskning, inom forskningsområdet erhållna erfarenheter eller den senaste utvecklingen inom branschen. Fredsforskarna har övergivit uppfattningen om en neutral undersökning och förenar sig om den av president Urho Kekkonen framförda tanken: "I frågorna om krig och fred kan vi inte förbli neutrala utan vi är alltid för fred mot krig."

Den i medlemsförslaget föreslagna organisationsmodellen är rätt hierarkisk. Den skulle snarare lämpa sig för utförandet av någon exakt definierad forskningsuppgift. Detta har förslagsställarna emellertid ansett böra undvikas, emedan syftet inte varit att åstadkomma ett institut liknande Stockholms internationella fredsforskningsinstitut med ett begränsat forskningsföremål. För att åstadkomma en mångsidig forskningsverksamhet skulle det vara ändamålsenligare att sträva till en organisationsmodell baserad på jämlikhet, vilken skulle främja uppståendet av en stimulerande forskningsatmosfär. Förhållandena mellan det föreslagna forskningsinstitutet och de nordiska regeringarna är i organisationsmodellen oklara, då förslaget förutsätter fullständigt oberoende men det samtidigt förutsattes att institutet emellertid har kännedom om regeringarnas forskningsbehov vid varje tidpunkt.

Sedan medlemsförslaget anhängiggjorts år 1962 har betydande utveckling ägt rum i de nordiska länderna inom fredsforskning. Med undantag av Island har i samtliga nordiska länder inrättats anstalter för freds- och konfliktsforskning, och dessutom förekommer forskning och undervisning inom detta område i samband med flere universitet. För-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

utom dessa utförs med fackområdet nära sammanhängande forsknings- och utredningsarbete vid tre utrikespolitiska institut, vid krigsvetenskapliga forskningsanstalter och i samband med utrikesministerier. Det är inte fråga om brist på forskarresurser utan om deras mobilisering, om materiellt understöd och om åstadkommande av samarbete och koordinering.

Inrättandet av ett samnordiskt institut för freds- och konfliktsforskning skulle kräva betydande investeringar, innan dess möjligheter att stöda de nordiska ländernas fredspolitik skulle vara betydelsefulla i jämförelse med de nuvarande anstalternas verksamhet.

Inrättandet av ett nytt institut för detta ändamål gör ett intryck av överorganisation. Med betydligt mera realistiska kostnader skulle man kunna sträva till att utveckla den befintliga organisationen. En god utgångspunkt för effektiviserandet av kommunikation, samarbete, koordinering och materiellt understöd ges av den nordiska samarbetskommittén inom detta område, Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktsforskning. Samarbetskommittén strävar redan för närvarande till att främja kommunikationen mellan enskilda forskare och forskningsanstalter samt till att bedriva samnordisk forskningspolitik genom att tilldela resurser inom den nordiska forskningen. Kommitténs verksamhet försvåras emellertid av bristen på resurser. Genom att ställa ekonomiska resurser som är mera betydande än de nuvarande till den nordiska samarbetskommitténs förfogande skulle man effektivare och smidigare kunna nå medlemsförslagets mål. Samtidigt borde emellertid kommitténs sammansättning, uppgiftsdefinition, placering och konkreta verksamhetsformer utredas och omdefinieras. Detta torde väl kunna utföras i samband med behandlingen av ifrågavarande medlemsförslag.

Helsingfors den 13 augusti 1973

Erik Allardt
Ordförande

Aira Kalela
Sekreterare

Institutionen för krigsvetenskaplig forskning, strategiska byrån:

Såsom det även konstateras i medlemsförslaget, föreslog den kommitté, som tillsattes på Nordiska rådets rekommendation, i sitt betänkande grundandet av ett samnordiskt freds- och konfliktsforskningsinstitut i det fjärde skedet av den utvecklingsplan den utarbetat. Enligt svenska regeringens åsikt skulle ett institut på nordisk bas ha varit ett

alltför begränsat alternativ, något som sedermera bidrog till grundandet av Stockholms internationella fredsforskningsinstitut. Grundandet av SIPRI var bl. a. ett av de skäl som låg till grund för inrättandet av freds- och konfliktsforskningsinstitutet i Finland, där man tidigare stött tanken på ett nordiskt institut. Sålunda verkar nu i Norden tre freds- och konfliktsforskningsinstitut: SIPRI, PRIO och TAPRI, vilkas inbördes samarbete bör anses täcka det på förslag framförda nordiska institutets verksamhetsområden.

I förslaget framhålls att resultatet av institutets forskning skulle ge de nordiska regeringarna ökade möjligheter att ta initiativ för att bilägga konflikter. Riktigheten av denna motivering kan ifrågasättas. Utrikespolitiska beslut grundar sig i högre grad på de informationer beslutsfattarna får genom officiella kanaler än på oavhängiga forskningsinstitutioners framställningar. Det råder inte heller brist på oavhängig information om internationella konflikter. Vidare kan det anses att även det nuvarande systemet kan tillgodose de nordiska regeringarnas eventuella forskningsbehov.

Det föreslagna nordiska institutet skulle eventuellt ha varit motiverat före SIPRI och TAPRI började sin verksamhet, men numera kan utvecklingen av freds- och konfliktforskningen anses ha passerat det samnordiska stadiet. Då behovet av ett dylikt forskningsinstitut inte heller ur den utrikespolitiska beslutsfattandets synpunkt är särskilt nödvändigt, anser Institutionen för krigsvetenskaplig forskning, att det inte för närvarande föreligger tillräckliga skäl för inrättandet av ett nordiskt institut för freds- och konfliktsforskning.

Helsingfors den 28 september 1973

V. Tervasmäki

Direktör för institutionen för
krigsvetenskaplig forskning,
överste

M. Kuosa

Chef för strategiska byrån,
överstelöjtnant

Föreningen för fredsforskning i Finland:

På den internationella fredsforskningens fält utgör de nordiska länderna en viktig helhet. I den internationella fredsforskningsrörelsen är de nordiska ländernas betydelse och vikt beaktansvärd: på det internationella forskningsfältet har man för sed att tala om den nordiska forskningstraditionen som en huvudriktning inom forskningen, och institutionellt är de nordiska länderna redan säte för Internationella fredsforskningsföreningens (IPRA) sekretariat (sekretariatet finns i Norge). Mot denna bakgrund är enligt Föreningens för fredsforskning i Finland uppfattning fredsforskningen i Norden internationellt sett en av

vetenskapens viktigaste underparter. Med hänsyn till detta är det skäl att ställa sig positiv till alla förslag, som innebär fortsatt utveckling av fredsforskningen och främjande av förutsättningarna för forskarnas verksamhet i de nordiska länderna.

Vid en granskning av fredsforskningens arbetsvillkor i de nordiska länderna bör man som utgångspunkt ställa ett läge, i vilket i varje nordiskt land verkar en relativt stark forskningsenhet (forskningsinstitut), samt dessutom finns materiella förutsättningar för utvecklande av forskningsverksamheten utanför och mellan dessa institutionella centra. I fyra nordiska länder, (Danmark, Finland, Norge och Sverige) finns för närvarande fredsforskningsinstitut, antingen upprätthållna enbart med statliga medel (t. ex. Finland), eller i huvudsak underhållna av staten (t. ex. Norge). Vart och ett av dessa institut är relativt självständigt, i forskningshänseende är de alla internationellt sett på hög nivå, och dessutom avviker de från varandra vad beträffar forskningens tyngdpunkt så, att de tillsammans täcker huvuddelen av forskningsområdet för modern fredsforskning. Fredsforskningens institutionella organisationer har i samtliga nordiska länder förverkligats på i stora drag samma sätt och garanterar relativt goda förutsättningar för fredsforskningsverksamheten.

För den del av forskningen som utförs utanför fredsforskningsinstituten, närmast i högskolor och av enskilda forskare, är organisationen otillfredsställande. Detta gäller särskilt i fråga om finansiering av forskningen samt undervisning som hänför sig till fredsforskningens område. Finansieringen sker delvis med hjälp av de stipendiemedel som står till fredsforskningsinstitutens förfogande, dels med hjälp av andra forskningsfonder. I de enskilda nordiska länderna och internationellt krävs generellt snabba förbättringar för finansiering av forskningsinstituten utomstående forskningsverksamhet liksom för undervisning.

För att befrämja forskningsverksamheten mellan de nordiska länderna har man grundat Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, vilken också omfattar freds- och konfliktforskning. Denna samarbetskommitté finansierar internordiska forskningsprojekt, beviljar understöd för arrangerande av eller deltagande i internationella vetenskapliga kongresser, samt finansierar i någon mån forskar- och lärarutbyte mellan de nordiska länderna. Organisationens verksamhet regleras dock av de knappa medel den har till sitt förfogande.

Föreningen för fredsforskning i Finland ställer sig positiv till förslagen att förbättra verksamhetsvillkoren för nordisk fredsforskning. Enligt föreningens uppfattning är dock icke det under behandling varande medlemsförslaget, om grundande av ett internordiskt freds- och konfliktforskningsinstitut, det effektivaste av de i detta skede tillbuds

stående medlen. Föreningen hänvisar framför allt till det faktum, att i varje nordiskt land redan existerar relativt väl fungerande och synnerligen aktiva forskningsinstitut, vilka som en helhet betraktat täcker fredsforskningens område tämligen bra. Enligt föreningens uppfattning skulle ett internordiskt institut ej medföra någon väsentlig förbättring av den rådande situationen, och skulle inte heller i forskningshänseende väsentligt höja nivån eller öka omfattningen för den nordiska fredsforskningen. Det kunde vara ett välmotiverat förslag i ett läge, där institutionell forskningsverksamhet på området håller på att skapas och forskningsgrenen också i allmänhet är outvecklad (opreciserad).

Föreningen för fredsforskning i Finland anser, att i stället för ett internordiskt forskningsinstitut borde å ena sidan de nordiska ländernas regeringar stärka existerande forskningsinstituts kapacitet och den i enskilda nordiska länder utanför instituten stående forskningspotentialen, samt å andra sidan utveckla de internordiska förbindelserna genom att i grunden förbättra samarbetskommitténs verksamhetsvillkor.

Enligt Föreningens för fredsforskning i Finland uppfattning är tryggheten och utvecklandet av förutsättningarna för Nordiska samarbetskommitténs verksamhet i nyckelposition för det utvecklingsarbete för fredsforskning som sker inom ramen för Nordiska rådet. De för nordisk fredsforskning viktigaste positiva effekterna av ett internordiskt institut kan uppnås genom att utveckla i synnerhet följande sektorer av Nordiska samarbetskommitténs verksamhet:

- understöda internordisk forskningsverksamhet
- öka forskar- och lärarutbytet mellan de nordiska länderna och olika forskningsinstitut
- säkerställa upprätthållandet av regelbundna vetenskapliga kontakter, å ena sidan i form av omfattande forskarkongresser, å andra sidan för forskningsarbetet för mera begränsade specialproblem.

Förbättrande av förutsättningarna för Nordiska samarbetskommitténs verksamhet på freds- och konfliktforskningens område förutsätter också att de inom forskningen verksamma personernas representation i samarbetskommitténs sekretariat bör förstärkas för att kunna utföra koordinering av forskningen; samtidigt förutsätter detta att uppmärksamhet fästes vid samarbetskommitténs informationsverksamhet. En förutsättning för uppkomsten av internordiska forskningsprojekt är enligt Föreningens för fredsforskning i Finland uppfattning en betydande ökning av kontakterna mellan de enskilda forskarna. Sålunda borde samarbetskommittén förutom de egentliga forskningsanslagen väsentligt utöka anslagen för en utvidgning av forskarutbytet och forskningskontakterna. För att utveckla Nordiska samarbetskommitténs verksamhet i dess helhet och för att av den åstadkomma ett effektivt sam-

arbetsorgan i främjandet av forskningen krävs en betydande ökning av de anvisade materiella resurserna samt en nyutformning av dess verksamhetsaktivitet. Beträffande kostnaderna kräver de utvecklingsplaner Föreningen för fredsforskning i Finland framlägger en bråkdel av kostnaderna för grundande och underhåll av ett internordiskt forskningsinstitut, och medför likväl enligt föreningens uppfattning en betydande förbättring av den nuvarande situationen samt är vad effektiviteten beträffar fullt jämförbara med de resultat ett särskilt forskningsinstitut skulle ge.

Helsingfors i oktober 1973

För Föreningen för fredsforskning i Finland

Esko Antola

Pol. lic., ordförande

Delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, forskningssektionen:

Forskningssektionen anser att freds- och konfliktforskningen är ett vetenskapsområde som bör prioriteras högt. Sektionen ser det därför som viktigt att forskningen och det nordiska samarbetet inom freds- och konfliktforskningen utvecklas och intensivteras — inte minst borde ett samarbete mellan forskare och beslutsfattare kunna utökas. Emellertid ställer sig forskningssektionen kritisk till ändamålsenligheten i de i medlemsförslaget angivna planerna på ett nytt nordiskt institut.

Enligt förslagsställarna skulle institutets syfte vara att producera "opartiska" undersökningar om olika konflikter i världen så att de nordiska ländernas regeringar skulle få ökade möjligheter att ta initiativ för att bilägga konflikter. Här bör dock för det första konstateras att i allmänhet inte i samhällsvetenskaperna och speciellt inte i freds- och konfliktforskningen existerar något som kallas "neutrala" eller "opartiska" analyser. I dylika analyser kan det på sin höjd bli fråga om att få konflikter belysta ur olika synvinklar. För det andra har förslagsställarna inte heller beaktat att de nordiska länderna själva är delar av olika konfliktformationer i världen och ingalunda står ovanom alla konflikter. Ytterligare bör konstateras att de olika nordiska ländernas utrikes- och säkerhetspolitik inte i alla avseenden sammanfaller vilket kunde tänkas förorsaka svårigheter i det föreslagna institutets verksamhet.

Förslaget beaktar inte den utveckling som skett och de erfarenheter man gjort inom freds- och konfliktforskningen. Förslagsställarna ser fredsforskningen framför allt som en möjlighet att hindra konflikter

att bryta ut samt att bilägga redan utbrutna konflikter. Fredsforskningen har däremot redan länge haft som målsättning att kartlägga och eliminera de innersta orsakerna till konflikter, nämligen de orsaker som närmast beror på och ligger inbyggda i samhällsstrukturen.

Den i medlemsförslaget föreslagna organisationsmodellen är även alltför hierarkisk och dessutom alltför starkt kontrollerad av personer som representerar de olika ländernas utrikesministerier för att en tillräckligt allsidig forskning skulle vara möjlig. Dessutom bör man konstatera att fredsforskningen ingalunda kan se som sin målgrupp i främsta hand politiker och vissa specifika politiska intressen som den i förslaget angivna modellen antyder, utan tvärtom riktar sig fredsforskningen till alla befolkningsgrupper.

Det är även osäkert om den föreslagna organisationen skulle kunna leda till någon rationellare resursanvändning. Snarare kunde man tänka sig att den skulle begränsa resurserna för de redan existerande och effektivt verkande fredsforskningsinstituterna PRIO, SIPRI och TAPRI, de utrikespolitiska instituten i de nordiska länderna samt för de övriga institutioner som bedriver forskning med anknytning till freds- och konfliktforskningen.

En ny forskningsanstalt skulle även behöva ett omfattande bibliotek och arkiv vilket förutom en ekonomiskt och materiellt omotiverad dubblering av redan existerande bibliotek och arkiv skulle innebära en oproportionerligt lång utbyggnadstid under vilken de placerade medlen inte skulle bidra till produktionen av några synliga resultat.

Med ovanstående motiveringar avstyrker forskningssektionen förslaget att inrätta ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning. I stället rekommenderas att freds- och konfliktforskningen befrämjas genom en vidareutveckling av verksamheten vid de redan väl fungerande institutionerna. I synnerhet bör en vidareutveckling av forskningen vid de nationella internationellt verksamma freds- och konfliktforskningsinstituterna tryggas.

Helsingfors den 23 november 1973

Kalervo Siikala
Ordförande

Fredrik Forsberg
Sekreterare

N o r g e**Utenriksdepartementet:**

Det synes å være alminnelig tilfredshet med den utbygging av det nordiske forskningssamarbeid som hittil er gjennomført innenfor området internasjonal politikk, herunder konflikt- og fredsforskning.

Når det gjelder spørsmålet om et nordisk forskningsinstitutt på dette område, anbefalte som kjent Nordisk Råds kulturutvalg i sin innstilling av 10. januar 1966 at dette spørsmål ble stilt i bero inntil det forelå tilstrekkelig erfaringsmateriale fra det allerede igangsatte nordiske samarbeid på dette felt. Det synes naturlig at spørsmålet om et nordisk forskningsinstitutt nå blir nærmere utredet på nordisk basis i lys av de innvunne erfaringer både av det nordiske samarbeid hittil og av utviklingen på dette forskningsområde i de enkelte nordiske land. En slik utredning bør ha som formål å klarlegge — i samsvar med ovennevnte anbefaling fra Nordisk Råds kulturutvalg — hvorvidt forutsetningene nå er til stede for å opprette et nordisk forskningsinstitutt på dette område eller om man bør ta sikte på alternative løsninger for en videre utbygging av det nordiske forskningssamarbeid på dette felt. Dersom man under utredningen skulle komme frem til at et nordisk institutt bør opprettes, bør utredningen videre ta sikte på å vurdere et slikt institutts arbeidsområde, organisasjon og arbeidsform, både i forhold til de eksisterende nasjonale forskningsinstitutter og i forhold til myndighetene i de nordiske land. De nasjonale forskningsinstitutter bør trekkes aktivt inn i dette utredningsarbeid.

Oslo, 5. oktober 1973

For Utenriksministeren:

Sv. Gjellum

Bjørn Skogmo

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har lagt saken fram for: Utenriksdepartementet, Norsk utenrikspolitisk institutt, Universitetet i Bergen, Norges handelshøyskole, Rådet for konflikt- og fredsforskning, Universitetet i Oslo og Universitetet i Trondheim.

De to sistnevnte har ennå ikke besvart henvendelsen. De innkomne svar følger vedlagt (*se oven resp. nedan*).

Kirke- og undervisningsdepartementet er også kjent med de uttalelser som Nordisk Råd har innhentet fra Det norske videnskaps-akademi i Oslo og Chr. Michelsens institutt.

I likhet med Rådet for konflikt- og fredsforskning og Norsk uten-

rikspolitisk institutt stiller Kirke- og undervisningsdepartementet seg tvilende til om opprettelse av et eget institutt er den mest hensiktsmessige form for nordisk samarbeid på dette området. Et samarbeid basert på de nasjonale miljøer som etter hvert er bygget opp, og nå særlig kanalisert gjennom Nordisk samarbeidskomite for internasjonal politikk, synes å ha mange fordeler. Blant annet er en slik ordning en god garanti for allsidighet, samtidig som man unngår en sentralisering som kan uttørke de nasjonale miljøer.

Departementet vil ellers minne om det utredningsarbeid som organene under den nordiske kulturavtalen har innledet med sikte på dels en evaluering av eksisterende samarbeidstiltak, dels å komme fram til sikrere kriterier for nordisk samarbeid på ulike felt. I forskningssektoren foregår evalueringsarbeidet i samarbeid med forskningsrådenes nordiske samarbeidsnemnder. Disse organene er også trukket inn når det gjelder å få fram oppslag til mulige nye samarbeidsprosjekt. Det arbeid som her er skissert, er som kjent ment å skulle gi grunnlag for sikrere vurderinger og prioriteringer i planlegging og budsjettering.

Spørsmålet om en utbygging av samarbeidet på området konflikt- og fredsforskning bør etter departementets mening tas opp som et ledd i den helhetsvurdering det nå er lagt opp til.

Oslo, 19. oktober 1973

Etter fullmakt

E. Skadsem

Ø. O. Dahl

Rådet for konflikt- og fredsforskning:

Rådet for konflikt- og fredsforskning finner det gledelig at det framsettes forslag om å styrke konflikt- og fredsforskningen i de nordiske land. Likevel finner ikke Rådet å ville gå inn for et nordisk utredningsinstitutt i den form medlemsforslaget til Nordisk Råd forutsetter.

Det er Rådets oppfatning at de utrednings- og forskningsbehov medlemsforslaget forutsetter å dekke, vil kunne bli ivarettatt ved de institutter som i dag er engasjert i konflikt- og fredsforskning.

Rådet vil videre peke på at Nordisk komité for internasjonal politikk, inklusive konflikt- og fredsforskning, vil kunne benyttes som samordnende og finansierende instans for en videreutbygging av konflikt- og fredsforskningen i de nordiske land.

Oslo, 27. september 1973

For Rådet for konflikt- og fredsforskning

Abraham Hallenstvedt

Sekretær

Universitetet i Bergen, Den juridiske seksjon:

Ved Dei juridiske institutta i Bergen er det ingen som har teke opp til drøfting emne som har tilknytning til freds- og konfliktforskning. Det synest derfor ikkje vere grunn for Dei juridiske institutta til å uttale seg om det framlegget som er nemnt ovanfor.

Bergen, 31. juli 1973

Per Stavang

Universiteten i Bergen, Sosiologisk institutt:

Sosiologisk institutt stiller seg i prinsippet positivt til forslaget så lenge et slikt institutt styrker fredsforskningsmiljøet på de nasjonale plan og ikke blir en erstatning for bestående eller muligens nye fredsforskningsentra i de forskjellige nordiske land.

Ellers synes hensikten med et slikt institutt å være noe uklar. Et rent utredningsinstitutt hvor regjeringer skal definere problemstillingene synes neppe å være nødvendig i tillegg til de utrednings-avdelinger som allerede finnes ved utenriksdepartementene. Det synes også uklart hvem som skal ha ansvaret for eventuelle forskningsrapporter. Et frittstående institutt for freds- og konfliktforskning hvor forskerne har ansvaret for sine egne arbeider synes mer ønskelig enn et institutt med SIPRIs organisasjonsform.

Bergen, 12. september 1973

Torodd Strand
Instituttstyret

Bjørn Henrichsen
Instituttsekretær

Norges handelshøyskole, Rettsvitenskapelig seksjon:

Etter mitt skjønn er det foreliggende forslag godt. Jeg har bemerket at man blant de forskningsgrener som bør være representert i Instituttet nevner jus og økonomi, og jeg vil gjerne få understreke betydningen av at juridiske og økonomiske momenter trekkes inn i konflikts- og fredsforskningen.

Bergen, 19. september 1973

Atle Grahl-Madsen

Norsk utenrikspolitisk institutt:

1. Direktøren og Styret ved Norsk utenrikspolitisk institutt hilser medlemsforslaget med glede når det gjelder hva vi oppfatter som den til grunnliggende holdning til forskningen om internasjonale problemer. Forslagsstillerne legger vekt på den betydning forskningen kan ha for de nordiske regjeringers muligheter for å føre en aktiv politikk. Det blir spørsmål om politisk vilje til å stimulere denne forskning ved økt tildeling av midler. Vi har imidlertid sterke betenkeligheter når det gjelder de funksjoner som tenkes tillagt ett enkelt nordisk institutt og dets muligheter for å fylle dem. Konklusjonen på denne uttalelse blir derfor at man bør søke å realisere forslagsstillerne intensjoner på annet vis, nemlig ved å bygge på og yte økt støtte til eksisterende og eventuelt nye forskningssentra i de enkelte nordiske land.

2. Vi går ut fra at begrepet "freds- og konfliktforskning" her forstås så vidt at det også omfatter den forskning som drives under betegnelsen "internasjonal politikk." Den definisjon som ble brukt ved opprettelsen av den eksisterende nordiske samarbeidskomité, var "internasjonal politikk, derunder freds- og konfliktforskning." Det har vært enighet i komitéen om at dette må oppfattes som en sidestilling av "internasjonal politikk" og "freds- og konfliktforskning." Det kan ha en rekke grunner når de enkelte forskere eller institutter foretrekker den ene eller den annen betegnelse for sitt eget arbeidsområde. Komitéen har ikke sett skillet som relevant ved de vurderinger som legges til grunn for bedømmelse om støtte til prosjekter og annen virksomhet.

3. Vi stiller oss skeptisk til den foreslåtte betegnelse "Nordisk utredningsinstitutt." Det heter senere at Instituttet skal foreta "undersøkelser" som gir de nordiske regjeringene økte muligheter for å ta initiativ for å blegge konflikter. En mulig tolking av dette er at Instituttet skal arbeide på grunnlag av oppdrag fra regjeringene. For så vidt som det dreier seg om oppdrag knyttet til aktuelle spørsmål som har reist seg for regjeringene, er det selvsagt grunn til å anta at tidsfristene kan bli relativt korte, og at det da snarere blir spørsmål nettopp om "utredninger" enn om forskning. Denne typen av utredningsoppdrag vil lett komme i konflikt med det eventuelle Institutts oppgaver som forskningsinstitutt.

4. En annen tolking av formuleringene i medlemsforslaget er at Instituttet selv velger de emner det ønsker å behandle ved utredninger og forskningsprosjekter. Det måtte vel da skje ut fra en antagelse om at disse projekter ville gi regjeringene de økte handlingsmuligheter det er tale om. Det ville også bety at Instituttet sto fritt til å velge prosjekter etter sitt eget syn på hvilke problemer de nordiske regjeringer burde gjøre til gjenstand for større aktivitet. Også dette vekker hos oss betenkeligheter, men da bare når det gjelder et institutt med en så spesiell status at det får noe i retning av en monopolstilling, spesielt med den sterke

stilling som er tiltenkt direktøren. Det forekommer oss at det arbeid som gjøres ved en rekke eksisterende institutter i de nordiske land er av den art at resultatene kunne tjene som hjelp ved regjeringenes behandling av internasjonale konflikter, eller også gir arbeidene åpent og legitimt uttrykk for hva de enkelte forskere eller institutt-miljøer mener burde være de spørsmål regjeringene tok opp og på hvilket grunnlag regjeringene burde utforme sin politikk. Det er intet i veien for at regjeringene og instituttene blir enige om oppdrag såvel av utrednings- som av forskningskarakter.

5. Vi vil her gi uttrykk for vår tvil når det gjelder den formulering at Instituttet for regjeringenes bruk skal "gjøre allsidige og upartiske undersøkelser" om ulike konflikter i verden. Ordet "upartisk" kan vekke forestillinger om at forskerne — og regjeringene — skal være "nøytrale" i sitt forhold til partene og stridsmennene i en konflikt. En slik valgt eller diktert stillingtagen til en konflikt kan for det første komme i strid med ønsket om størst mulig objektivitet i en rimelig mening av ordet. Det er for det andre ikke slik at regjeringene ved sine eventuelle initiativ i konfliktene kan eller bør se bort fra de verdinormer i de nordiske samfunn som regjeringene ønsker å representere. For det tredje er det en illusjon at forskeren selv kan være objektiv i den forstand at ikke hans egne verdier i hvert fall bestemmer hans problemstillinger og dermed setter preg på hans forskning. Vi er redd for at et nordisk Institutt med de oppgaver det ser ut til å være tiltenkt, vil komme opp i en floke av politiske og forsknings-etiske problemer. Hvis forskernes verdinormer er vidt forskjellige fra regjeringenes, eventuelt enkelte regjeringers kan hans forskningsarbeider neppe ventes å få vesentlig betydning ved utformningen av deres politikk. For at hans arbeid skal få de tiltenkte funksjoner, risikerer man da at hans verdier ikke får tre så klart og åpent fram som de burde. Dette kan også bli et problem ved styringen av Instituttet.

6. Vi vil selvsagt ikke avvise kravet til "objektivitet" i en rekke av de betydninger ordet har. Men vi avviser den forestilling om "objektivitet" som trer fram i medlemsforslaget. Det man bør søke å oppnå gjennom forskningen, er ikke "objektivitet" i denne forstand, men allsidighet. Grunnprinsippet bør være pluralisme som grunnlag for dialog. Det fins en lang rekke institutter som kan ta på seg oppdrag, eller, dersom midlene stilles til rådighet, gjennomføre forskningsprosjekter som forskerne og Instituttene selv ser som relevante for de nordiske regjeringenes politikk. Det vil være langt mere fruktbart, og prinsipielt riktig, at regjeringene her vender seg til disse institutter, eventuelt med tanke på samarbeid mellom flere av dem. Man kan tenke seg en arbeidsdeling, men kan også tenke seg en nyttig "duplisering" ved at samme problemområde blir belyst av ulike forskere med ulike verdier, metodologiske tilnæringsmåter og forskningsteknikker. Den økonomiske støtte til

prosjekter som således kunne bli aktuell, ville også gjøre det mulig for instituttene å utvikle spesialiteter som de i dag ikke behersker.

7. Vi tror ikke at ett enkelt nordisk Institutt som her foreslått og med de ressurser som antas å bli stilt til rådighet, ville kunne spre seg over et så vidt felt som det her er tale om uten at det går ut over kvaliteten. I noen grad er de eksisterende instituttene allerede spesialisert på enkelte felter. De rår over forskere med særlige kvalifikasjoner på ulike forskningsområder. Vi finner at det foreslåtte nye institutt ikke kan sammenliknes med SIPRI for så vidt som dette instituttet har spesialisert seg på militære spørsmål og på økonomiske spørsmål som står i nær sammenheng med de militære. Her har SIPRI på et spesialfelt opparbeidet betydelig kompetanse og et internasjonalt renommé. Dette ville neppe vært mulig om det hadde spredt ressursene over det vide felt som kommer inn under betegnelsene internasjonal politikk og freds- og konflikt-forskning.

8. For ett enkelt nordisk institutt i denne særstilling vil det også reise seg problemer av en art man kjenner fra før, men som her blir mer alvorlige. Det er alltid fare ved at forskningen blir bestemt av institutters evne til å mobilisere politisk oppslutning. I et institutt som det foreslåtte, vil det reise problemer når de enkelte nordiske regjeringer i noen saker har ulike holdninger og kommer fram til ulike standpunkter. Det vil da lett skje at det land hvis holdninger og standpunkter faller sammen med instituttledelsen, vil kunne trekke veksler på Instituttets autoritet og således bringe det inn i den politiske prosess på en uheldig måte. At politiske partier eller meningsgrupper kan gjøre det samme, er innlysende, noe som også ville være tilfelle om institutter av denne type ble opprettet i de enkelte land.

9. Vi vil som et alternativ foreslå at man styrker det eksisterende samarbeidsorgan som har fylt viktige funksjoner og fra mange hold har mottatt uttrykk for tilfredshet. Man kunne også erstatte det med et nytt og sterkere organ. Komitéen eller det nye organ kunne også spille en rolle ved formidling og fordeling av forskningsoppdrag eller midler for økt innsats på spesielle felter av særlig relevanse for de nordiske staters utenrikspolitikk.

Oslo, 20. september 1973

Paul Thyness
Styreformann

John Sanness
Direktør

Norges almenvitenskapelige forskningsråd:

Medlemsforslaget har vært forelagt rådet for samfunnsvitenskapelig forskning i NAVF. Rådet uttaler:

Det har vært naturlig for NAVF å se forslaget om et nytt utredningsinstitutt for konflikt- og fredsforskning i direkte sammenheng med spørsmålet om en eventuell utvidet virksomhet for nordisk samarbeidskomite for internasjonal og konflikt- og fredsforskning.

Öking av midlene til konflikt- og fredsforskning på nordisk basis vil i siste instans berøre de nasjonale bevilgninger til slike forskningsmål. Størrelsen av midler til generelle forskningsformål i Norge ventes ikke å øke i særlig grad de nærmeste år.

NAVF er av den mening at en styrking av nordisk konflikt- og fredsforsk bör skje i form av ökning av bevilgningene til samarbeidskomiteen heller enn i form av et nytt permanent institutt. Dessuten vil rommeligere økonomiske forhold i de eksisterende konflikts- og fredsforskningsmiljøer i seg selv kunne öke aktiviteten på nordisk — og også internasjonal — basis.

Selv en relativt kraftig ökning av de midler som samarbeidskomiteen i dag disponerer over vil være et beskjedent belöp i forhold til utgiftene ved å etablere og drive et permanent institutt.

NAVF kan derfor ikke anbefale at det opprettes et nordisk utredningsinstitutt for konflikt- og fredsforskning.

Oslo, 18. oktober 1973

A. Sandbo

Mari Holmboe Ruge

Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

 Akademiets styre har i denne anledning innhentet uttalelse fra professor Johan Galtung og oversender denne vedlagt (*se nedan*), idet syret slutter seg til konklusjonen.

Oslo, 5. september 1973

Det norske videnskaps-akademi
 i Oslo

Paulus Svendsen
 Generalsekretær

Kjell Herlofsen
 Forretningsfører

Professor Johan Galtung, Det norske videnskaps-akademi i Oslo:

Det er med stor interesse jeg leste forslaget om et nordisk utredningsinstitutt for freds- og konfliktforskning. Forslaget vekker umiddelbar sympati fordi det er et uttrykk for den vekt som idag tillegges freds- og konfliktforskning, ikke bare som et relativt nytt akademisk felt, men også som et bidrag til praktisk politikk.

Som påpekt i forslaget har denne tanken også en historie på det

nordiske plan, idet den finnes som den såkalte fjerde etappe av det som idag er den nordiske samarbeidskomiteen for internasjonal politikk, herunder konflikt- og fredsforskning.

Vanskelighetene oppstår i det øyeblikk man prøver å danne seg mere konkrete forestillinger om instituttets formål og virkemåte. Jeg vil derfor tillate meg å skissere en del problemstillinger på dette punkt, med forslag som til dels er i strid med det foreliggende forslag.

For det første bygger det foreliggende forslag på forestillingen om at et slikt institutt skulle ha som adressat "de politiske instansene". Det fremgår siden helt tydelig at man dermed først og fremst mener regjeringene. La det bare være sagt i denne forbindelse at dette er en modell som innenfor freds- og konfliktforskning er blitt forlatt for mange år siden, idet man anser regjeringer for å være en blant mange adressater. Andre adressater vil være politiske organisasjoner og bevegelser på det nasjonale og internasjonale plan, og det er helt avhengig av konfliktens natur hvem som er de rette adressater. Et slikt institutt bør derfor i prinsipp være åpent hva adressaten angår og retter sine analyser og rekommandasjoner ikke bare til regjeringer.

For det andre fremgår det av forslaget at man forestiller seg at instituttet skal forestå "upartiske undersøkelser om forskjellige konflikter i verden", og at slike analyser ville øke muligheten for de nordiske regjeringer til å ta initiativ for å bilegge konflikter. Her er igjen forholdet det samme: der er mange år siden man i freds- og konfliktforskningen i det alt vesentlige forlot forestillingen om at det finnes noe slikt som en "upartisk" analyse. Enhver som har arbeidet i dette felt vil vite at allerede fra det første øyeblikk man påbegynner en analyse, i den første begrepsdannelse, foreligger det allerede et valg som er et uttrykk for hvordan konflikten oppfattes. Dette bør man se i øynene fra første stund, og eventuelt heller ta sikte på å få konflikter belyst fra forskjellige siktepunkter som muligens utfyller hverandre enn å komme frem til den såkalte upartiske analyse.

For det tredje virker det som om forslagsstillerne synes at de nordiske regjeringer tillegges en spesiell rolle i å "bilegge" konflikter, presentert på vitenskapelige grunnlag. Jeg tror det er viktig at det inngår i et slikt institutts arbeid å bidra til de nordiske regjeringers kritiske selvanalyse og selvforståelse slik at de ser seg selv som en del av de forskjellige konfliktformasjoner i verden, ikke som hevet over dem. De nordiske regjeringer eksisterer innenfor rammen av vestlige, rike land med et spesielt økonomisk system — om enn med enkelte små variasjoner — og som sådan inngår i som en part i mange av de viktige konflikter i verden. Det er derfor viktig at et slikt forskningsinstitutt ikke skal bli en tilslørende legitimeringsstrategi i konflikter hvor de nordiske regjeringer, og spesielt da de regjeringer som er sterkest knyttet til mititære og økonomiske blokkdannelser er engasjert.

For det fjerde en del merknader til de seks konkrete punktene i den administrative "prinsippskisse". Det er neppe noe å si til tanken om at instituttet skal være frittstående i forhold til regjeringene og at det bare skal få tilskudd fra de nordiske land — i likhet med den nordiske samarbeidskomiteen som i min egen erfaring arbeidet som et helt frittstående, upåvirket og upåvirkelig organ.

Jeg reagerer imidlertid på tanken om at styre og arbeidsutvalg skal være rent nordisk. Det inngir igjen en forestilling om at man på nordisk hold er av den oppfatning at nordiske mennesker besitter en særlig kvalitet hva konflikttinnsikt angår og derfor alene kan bestemme over et institutt som skal ha som sin oppgave å øke forståelsen av "ulike konflikter i verden". Hvis det dreidde seg om konflikter i de nordiske land kunne man bedre forstå en slik organisasjonsform, men med det siktemål instituttet har bør denne meget uheldige form unngås. Både styre og arbeidsutvalg bør således internasjonaliseres, og her kunne det vel være en langt bedre tanke å foreslå at i tillegg til det nordiske råd kunne også ett av FNs organer, for eksempel UNITAR oppnevne medlemmer.

Det er riktig som det antydes i forslaget at det fører til vanskeligheter når for eksempel SIPRI (hvor jeg selv er rådsmedlem) er underlagt organer sammenslått av forskere fra både øst og vest (selv om det bør bemerkes at representasjonen fra øst i SIPRI i det vesentlig er fiktiv — idet der dreier seg om forskere med liten kontakt med sine hjemland). Men disse komplikasjonene hører med til den verden vi lever i og selv om det antakelig ville være langt lettere å ha en rent nordisk ledelse ville det bare føre til at instituttet i sitt opplegg ville reflektere den form for skjevhet i perspektiv, fordommer, særinteresser m. m. som folk i Norden i sin alminnelighet og nordiske politikere i særdeleshet vil ha felles. Sannsynligheten er derfor meget stor for at folk i andre deler av verden vil se på instituttets rapporter mer som et budskap om hvordan verden fortoner seg fra en nordisk plattform enn som en analyse som bidrar til økt forståelse av deres egen situasjon.

Det synes videre som om forslaget i sin "prinsippskisse" har bygget inn i seg det som har vist seg til å være SIPRIs hovedsvakheter: direktørens makt overfor forskerne. Den skisse som her foreligger minner om opplegg for departementale forskningsavdelinger, ikke om et forskningsinstitutt. Et kreativt miljø er uforenlig med forestillingen om en direktørs absolutte veto i publiseringsspørsmål. Konsekvensen av det opplegg som her nevnes er derfor med all sannsynlighet at man 1. bare ville kunne appellere til konformistiske og tradisjonelt innstilte forskere på lavere kompetansenivå, og 2 at man vil få en høyst forutsigbar, strukturelt innebygget konflikt som vil føre til at folk søker avskjed, voldsomme indre motsetninger, ryktedannelse o. s. v. Instituttet ville med andre ord fra første stund kunne bruke seg selv som studieobjekt innenfor sitt eget fagområde.

En tanke som undertegnede imidlertid ville bifalle fullt ut er forestillingen om at det skal være et råd av politikere, tjenestemenn og forskere. Det er ingen tvil om at fredsforskningen hittil har hatt altfor liten kontakt med politikere og tjenestemenn og at et slikt organ ville kunne være gunstig. Man skal bare være oppmerksom på at med det opplegg som foreligger i forslaget er det meget sannsynlig at instituttet vil produsere den type konflikt-forståelse som ikke på noe vesentlig punkt vil støtte an mot de fleste nordiske politikeres konflikt-forståelse, og at man derfor vil kunne bygge opp og befestige en illusjon om samstemmighet som vil kunne slå vesentlige sprekker når den konfronteres med vår nåværende verdens harde realiteter.

Min konklusjon er derfor at grunntanken er god, men at forslaget ikke bør realiseres i sin nåværende form. Andre og langt gunstigere organisasjonsmodeller for formålet foreligger, og ville forholdsvis lett kunne realiseres på det nordiske plan, spesielt ettersom freds- og konfliktforskningen har en så sterk posisjon i tre av de nordiske land at man allerede innenfor den rammen har en god kilde til personale.

La meg så bare til slutt gi uttrykk for håpet om at man ikke vil falle for den vanlige tro at et institutts kvalitet er proporsjonalt med dets budsjett. Det er ikke erfaringen at konflikt- og fredsforskning er en dyr form av forskningsvirksomhet; materiale finnes i meget stor grad lett tilgjengelig, mangelvaren er innsikt.

Oslo, 1. juli 1973

Johan Galtung

Professor konflikt- og fredsforskning

Chr. Michelsens institutt:

Vårt institutt ville se positivt på opprettelsen av et felles nordisk institutt for freds- og konfliktforskning. Vi finner imidlertid at spørsmålet om et slikt institutts oppgaver og arbeidsområde ikke er tilstrekkelig inngående behandlet i det medlemsforslag vi er anmodet om å uttale oss om. Den antydende prinsippskisse for organiseringen av et nordisk freds- og konfliktforskningsinstitutt synes ikke i tilstrekkelig grad å sikre en fri og uavhengig stilling for det foreslåtte institutt.

Vi ville finne det riktig at opprettelsen av et slikt felles nordisk institutt skjer i nær kontakt med tilsvarende bestående nasjonale nordiske forskningsinstitutter. Derved kan bl. a. sikres at tilgjengelig kompetent personell blir gitt de best mulige arbeidsforhold. Vi ville anse det for hensiktsmessig at det nedsettes en faglig komité for å utrede videre spørsmålet om etablering av et nordisk freds- og konfliktforskningsinstitutt. Komiteen burde få i oppdrag bl. a. å drøfte rollefordelingen i forskningen mellom de bestående nasjonale institutter og det foreslåtte

felles nordiske institutt, og videre å fremkomme med konkret forslag til bevilgningsramme og organisasjon for instituttet.

Bergen 6. september 1973

Chr. Michelsens institutt

Arvid Johnsen
Direktør

Institutt for fredsforskning:

Det er meget gledelig at det har kommet forslag om å styrke konflikt- og fredsforskningen på det nordiske plan. Fredsforskningen har gjennomgått en kraftig utvikling de siste årene og fremstår idag som en akademisk disiplin med stor nytteverdi i praktisk politikk. Et nordisk fredsforskningsinstitutt vil, om det blir fornuftig organisert, bety et verdifullt supplement til og en styrkning av de eksisterende fredsforskningsmiljøer i Norden.

Selv om vi i prinsippet er meget positivt innstilt til forslaget, vil vi påpeke en del uklare punkter og hevde et annet syn på enkelte spørsmål.

1) Selve tittelen på forslaget: Nordisk utredningsinstitutt for fred- og konfliktforskning, er forvirrende. Det er uklart om det her tenkes på et institutt som skal drive aktiv forskning, eller om man mener at instituttets oppgave skal være å utrede og presentere fredsforskningsresultater. En tredje mulighet er at instituttet skal drive med politisk utredningsarbeid i nær tilknytning til de behov som utenriksledelsen i de forskjellige nordiske land måtte ha. Det er altså viktig å få presisert om det foreslåtte institutt primært skal drive med forskning eller utredning, og i tilfelle det siste, hva som tenkes utredet.

2) Opprettelsen av et nordisk institutt beskrives som fjerde etappe i utviklingen av det nordiske samarbeid om forskning på feltet internasjonale politikk og konflikt- og fredsproblematikk. Det sies imidlertid ikke noe om forholdet mellom Den nordiske samarbeidskomiteen for internasjonal politikk, herunder konflikt- og fredsforskning, og instituttet. Den nordiske komiteen støtter idag viktige prosjekter ved de eksisterende nordiske fredsforskningsinstitusjoner og bidrar også i høy grad til å fremme samarbeidet mellom dem. Opprettelsen av et nordisk institutt må ikke svekke Den nordiske komiteens, eller eventuelt et nordisk forskningsråds, ivaretagelse av disse funksjoner.

3) Det er verdifullt at instituttet tenkes å få et langt bredere interessefelt enn SIPRI. Derimot må vi i en viss grad reservere oss mot den oppfatningen at instituttet skulle ha til oppgave å "gjøre allsidige og upartiske undersøkelser om ulike konflikter i verden", slik at de nordiske regjeringene skulle få økede muligheter til å ta initiativ for å bilegge konflikter.

Før det første gis det ikke noe nøytralt utgangspunkt for samfunnsvitenskapelig analyse. Subjektive oppfatninger spiller en rolle ved utvalg av forskningstema, valg av språkbruk og begreper, valg av informasjon og informanter, etc. Det er derfor viktigere å legge vekt på allsidighet og åpenhet enn på fiktiv upartiskhet og nøytralitet. Det at man skal forsøke å se en sak fra mer enn en side, betyr imidlertid ikke at alle synspunkter er likeverdige, eller at alle parter i en konflikt skal betraktes på samme vis. I konflikter mellom en undertrykker og en undertrykt er det den siste fredsforskeren må ta sikte på å hjelpe.

I denne forbindelse må det påpekes at ordet "bilegge" ikke er uproblematiske. For det andre er Norden ikke et uengasjert område i mange konflikter. Det kan være nok å nevne den økonomiske utnyttelse av Nordkalotten og spørsmål om diplomatisk anerkjennelse av ulike regimer. Nordiske fellesinteresser i bestemte tolkninger og synsvinkler bør ikke være bindende for instituttets arbeid. En forhindring av åpne konflikter kan i gitte tilfeller føre til en forlengelse av skjulte konfliktforhold, og dette dilemma bør stå sentralt i forskningen.

4) Vi er enige i at det er verdifullt at instituttet blir stående helt uavhengig av regjeringene, og den uavhengigheten bør være reell, ikke bare formell. Det er nyttig med direkte kanaler til regjeringene og informasjon om hva disse anser bør utredes. Men instituttet må selv ha herredømme over sine forskningsprogram slik at det ikke føler seg forpliktet til å ta opp ethvert regjeringsforslag, f. eks. på bekostning av forskningsoppgaver som det selv prioriterer. Derimot kan det være gunstig å poengtere at forskningen skal ha et anvendbart preg.

5) Ifølge forslaget skal det opprettes et styre og et arbeidsutvalg som skal være rent nordisk, mens det ikke sies noe om den nasjonale sammensetning av rådet. Derimot skal forskerstaben være internasjonal. Etter vår mening bør internasjonalitet foreligge i alle disse organer. Norden er et meget homogent område i det nord-vestlige hjørne av verden. Dersom det er meningen at instituttet skal beskjeftige seg med problemer utenom denne regionen eller med konflikter hvor de nordiske land er part, er det helt nødvendig for et allsidig og realistisk forskningsarbeid at personer fra andre deler av verden er med både i råd og styre. Instituttet ville få en særlig viktig funksjon dersom det la vekt på å ta opp viktige problemer som konflikter som folk i Norden vanligvis overser.

6) Forslaget om at rådet bør bestå ikke bare av forskere, men også av politikere og tjenestemenn, er bra. Fredsforskning er meningsfull bare dersom forskerne har en bred kontaktflate med de samfunn de lever i. Det ville også være verdifullt om personer med bakgrunn i fredsorganisasjoner kunne sitte i rådet. I alle tilfelle bør det omfatte noen representanter for eksisterende fredsforskningsmiljøer i Norden og andre steder.

7) Den foreslåtte interne organisasjonsstruktur med veto-rett til direktøren i publikasjonsspørsmål, passer ikke for et forskningsinstitutt. Det vil føre til interne konflikter, til rekrutteringsproblemer, og til lite original forskning. På den annen side bør man ikke gå til den motsatte ytterlighet å la instituttet bare bli en arbeidsplass for en gruppe ukoordinerte forskere med høyst individuelle interesser. Forholdene bør legges til rette for gruppearbeid, og avgjørelser om publisering i instituttets navn bør foretas kollektivt. Det bør være en norm at instituttet som sådant ikke står for noe spesielt politisk standpunkt, men kan publisere ulike rapporter om samme tema med motstridende konklusjoner.

Vår konklusjon er at ideen om et nordisk fredsforskningsinstitutt bør hilses velkommen ut fra det enorme behov det er for en systematisk forskning om årsaker til ufred og for en utarbeidelse av seriøse alternativer til vår tids internasjonale strukturer. Medlemsforslag A 400/k vil kunne bidra til dette, dersom retningslinjene gis en bedre utforming.

Oslo, 27. juni 1973

På vegne av Institutt for fredsforskning

Kjell Skjelsbæk

Bestyrer

S v e r i g e

Uppsala universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet anser att samhällsvetenskapliga fakulteten (*se nedan*) framfört sådana skäl, att ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning ännu inte synes böra inrättas.

Rektorsämbetet vill peka på de organisatoriska problem, som samhällsvetenskapliga fakulteten framhållit i sitt yttrande och dessutom tillägga, att ett institut av här ifrågavarande slag bör anknytas till ett universitet i något av de nordiska länderna, då därigenom forskningsvitaliteten på sikt blir bäst garanterad. Det torde inte möta några större svårigheter att finna lämplig form för ett sådant arrangemang så önskat inflytande från bidragsländerna kunde komma att bli tillgodosett.

Uppsala den 27 september 1973

Gunnar Wikman

Julia Holmquist

Uppsala universitet, juridiska fakulteten:

Fakulteten kan vitsorda att ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning inte skulle komma att sakna angelägna arbets-

uppgifter. Fakulteten kan därför tillstyrka att vad i förslaget framförts blir föremål för vidare överväganden.

Fakulteten finner emellertid vissa motsättningar mellan de uppdragna riktlinjerna för institutets verksamhet och de motiv som anföres för dess inrättande.

Å ena sidan säges sålunda institutet skola vara helt fristående från regeringarna. Styrelse och arbetsutskott föreslås bli utsedda av Nordiska rådets presidium varigenom både den politiska tyngden i sammansättningen och institutets gentemot regeringarna självständiga status garanteras. Å andra sidan förutsättes institutet ha "direkta kanaler" till regeringarna — vad nu därmed kan menas för Sveriges del — så att institutet vet vilka problem regeringarna anser bör utredas. Institutets direktör säges i sista hand skall få avgöra vilka utredningar som skall "publiceras" medan intet säges om vem eller vilka som skall bestämma vilka utredningar som skall göras.

Fakulteten vill här till anmärka att eftersom möjliga utredningsobjekt är i det närmaste oräkneliga, det helt avgörande för institutets verksamhet blir, vilka ämnen som tas upp till utredning och vem eller vilka som i realiteten avgör detta.

Förslagsställarna antyder vidare att allsidiga och opartiska undersökningar om olika konflikter i världen skulle ge de nordiska regeringarna ökade möjligheter att ta initiativ för att bilägga konflikter. Eftersom de nordiska länderna har närliggande uppfattningar i många politiska frågor, skulle det sannolikt möta betydligt mindre svårigheter för ett institut under nordisk ledning att ge sig i kast med renodlat politiska konflikter än för exempelvis SIPRI säger förslagsställarna. Samtidigt framhålles att undersökningarna skall vara allsidiga och opartiska.

Fakulteten tror att det blir svårt att tillgodose alla dessa synpunkter inom ramen för institutets verksamhet. Därest utredningarna avser att ge underlag för utrikespolitiska initiativ av de nordiska regeringarna, måste till dessa överlåtas att avgöra vilka ämnen som skall bli föremål för undersökning. Det kan i så fall inte heller gärna tilläggas institutets direktör avgörandet huruvida en undersökning skall publiceras eller icke. Tanken att resultaten av den forskning som kommer att bidrivs vid institutet som säges vara fristående från regeringarna inte utan vidare skulle vara tillgänglig för vetenskapen och allmänheten synes för övrigt fakulteten främmande.

Likaså avgörande för institutets ställning och verksamhet torde bli huruvida vetenskapliga, administrativa och/eller politiska meriter skall kvalificera för innehavet av posten som direktör.

Fakulteten har med det ovannämnda endast velat framhålla några av de svårigheter som är förenade med förverkligandet av de i förslaget framförda tankegångarna, utan att själv kunna anvisa någon lösning på dessa problem. Svårigheten härutinnan är närmast beroende på oviss-

heten om varifrån initiativen för institutets verksamhet skall utgå och var den verkliga ledningen för detta skall ligga. Fakulteten vill därför förorda att man vid den fortsatta prövningen av förslaget i första hand söker konkretisera varifrån initiativen skall utgå och var den reella beslutsfunktionen angående respektive undersökningsobjekt skall ligga samt förhållandet mellan den administrativa ledningen för institutet, styrelse och direktören och de där engagerade forskarna.

Uppsala den 12 september 1973

För juridiska fakulteten

Stig Strömholm

Ingrid Henriksson

Uppsala universitet, samhällsvetenskapliga fakultetens fakultetsnämnd och sociologiska institutionen:

Förslaget om ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning bör ses som ett del av den etappvisa utbyggnad av freds- och konfliktforskningen i Norden, som 1966 års råds-session föreslog i enlighet med ett betänkande från en särskilt tillsatt nordisk kommitté. Som framgår av det nu remitterade medlemsförslaget om inrättandet av ett nordiskt institut tänkte man sig fyra etapper för utbyggnaden av freds- och konfliktforskningen i Norden, där inrättandet av ett nordiskt institut skulle utgöra den fjärde etappen. Av de föreslagna fyra etapperna har endast den första etappen hittills helt förverkligats (inrättandet av en nordisk samarbetskommitté för internationell politik inklusive konflikt- och fredsforskning) medan den andra etappen i viss utsträckning realiserats. Denna etapp skulle innebära inrättandet av utväxlingsstipendier på helårsbasis för forskare i de nordiska länderna. Den tredje etappen, samarbetskommitténs omvandlande till ett nordiskt forskningsråd, har ännu inte förverkligats.

Med hänsyn till önskvärdheten av att följa den etappvisa uppbyggnad, som just skisserats, kan det förefalla som om tiden ännu inte vore mogen för ett nordiskt institut, d. v. s. etapp fyra. Att föregripa etapp fyra innan etapp tre förverkligats skulle kunna innebära en minskning av de resurser, som krävs för etapp tre och för en full utbyggnad av etapp två. Endast en mycket kraftig ökning av resurserna för freds- och konfliktforskningen i Norden skulle kunna motivera inrättandet av ett nordiskt institut i nuvarande läge. Det synes mera motiverat att exempelvis genom ett nordiskt forskningsråd (etapp tre) öka resurserna för de institut och avdelningar för freds- och konfliktforskning, som redan existerar vid ett antal nordiska universitet och att öka anslagen för forskarutbyte och nordiska konferenser med deltagande av forskare från redan existerande universitetsinstitut och avdelningar.

Den frågan kan också ställas vilka funktioner ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning skulle kunna fylla utöver den verksamhet, som redan bedrivs och som enligt ovan i första hand bör utvidgas och stärkas. Någon gemensam nordisk ståndpunkt i internationella freds- och konfliktfrågor existerar ju knappast. Den gemensamma bas, som består i de små nationernas speciella beroendeförhållande i det internationella systemet, skulle emellertid kunna tänkas utgöra gemensam bas även för ett nordiskt institut i freds- och konfliktforskning. Ett sådant institut skulle då särskilt ägna sig åt att utforska likheter och skillnader mellan dessa beroendeförhållanden inom Norden. Emellertid förefaller detta att vara en alltför snäv uppgift för freds- och konfliktforskningen i Norden. Sådan forskning kan förmodligen lika bra eller bättre bedrivs genom ett starkare stöd åt existerande institutioner och åt utbytes- och kontaktprogram, som inbegriper alla de nordiska länderna.

Eftersom frågan om ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning enligt vår uppfattning dels är för tidigt väckt, dels inte förefaller att ha någon klart urskiljbar funktion (utom möjligen som en nordisk dokumentationscentral för freds- och konfliktforskning) finns det knappast skäl att mera i detalj diskutera den principskiss för institutets organisation, som förekommer i medlemsförslaget. Så mycket kan emellertid sägas, att uppgiften att tillhandahålla "beslutsunderlag" åt de nordiska regeringarna under överinseende av en ensamt ansvarig direktör förefaller att vara en något restriktiv modell, som knappast står i överensstämmelse med den inledande principformuleringen att "Institutet skulle formellt vara helt fristående från regeringarna — — —". Forskningen på detta område arbetar i hög grad med olika perspektiv och med analyser ägnade att mera i detalj förklara sådana perspektiv och deras konsekvenser för beslutsinriktningen och inte bara för informationen om olika medel att uppnå politiskt givna mål.

Sammanfattningsvis får fakultetsnämnden alltså framhålla, att ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning ännu inte synes vara aktuellt och att ett sådant institut, när tiden är mogen, bör ges en annan konstruktion än den i medlemsförslaget skisserade — t. ex. i form av en nordisk dokumentationscentral och ett konferenscenter i anslutning därtill. Det politiskt dominerade direktorat som föreslås torde knappast kunna gynna den forskning man önskar främja.

Däremot är det givetvis alltid önskvärt att forskningsinstitut på områden, som förutsätter nära samhällskontakt, har goda kontakter med praktiskt verksamma politiker på sätt som antydde i medlemsförslaget. I stället för att satsa resurser på ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning bör existerande institut och avdelningar vid de nordiska universiteten samt den nordiska samarbetskommitténs resurser förstär-

kas, så att etapp tre, inrättandet av ett nordiskt forskningsråd för freds- och konfliktforskning, kan realiseras.

Uppsala i september 1973

Ulf Himmelstrand

Professor

Julia Holmquist

Förste byråsekreterare

Uppsala universitet, statsvetenskapliga institutionen:

Styrelsen vid statsvetenskapliga institutionen vill med detta yttrande främst instämma i de synpunkter som framförts av avdelningen för freds- och konfliktforskning (*se nedan*) — till vilken för övrigt flera av institutionens forskare är knutna. För fredsforskningens vetenskapliga utveckling är det självfallet väsentligt att den inte knyts till vissa begränsade intressen eller frågeställningar utan att den främst ser som sin uppgift att "kritiskt granska och ifrågasätta samt utveckla nya perspektiv" för att citera avdelningens yttrande. Mot denna bakgrund ter det sig betänkligt när det i förslaget föreslås att det planerade institutets styrelse och arbetsutskott skall utses av Nordiska rådets presidium och därigenom uppenbarligen få en stark dominans av politiker. Fredsforskningen måste — som all forskning — stå fri och självständig i förhållande till politiska intressen och förmodligen skapas de bästa förutsättningarna för denna självständighet om fredsforskningen i första hand koncentreras till de av tradition autonoma universiteten och inte till mer eller mindre självständiga institut.

Uppsala den 10 september 1973

Å styrelsens vägnar

Donald Söderlind

Uppsala universitet, avdelningen för freds- och konfliktforskning:

Medlemsförslag A 400/k till Nordiska rådet om inrättandet av ett nordiskt institut för freds- och konfliktforskning väcker omedelbart intresse. Under de sista femton åren har fredsforskningen genomgått en snabb tillväxt inte minst i de nordiska länderna. I Norge och Finland finns institut med i huvudsak nationell rekrytering som spänner över hela fredsproblematiken, i Sverige finns ett internationellt rekryterat, mer specialinriktat institut. Medlemsförslaget utgör ytterligare ett erkännande av fredsforskningens vikt och dess möjligheter att lämna värdefulla bidrag.

Medlemsförslaget är kortfattat vilket kan förklara en del av förslagets

brister. För det första synes förslaget innehålla vissa motsättningar, för det andra synes det utgå från en föråldrad syn på forskningens, särskilt fredsforskningens, roll, och för det tredje klargörs inte fördelarna med ett specifikt nordiskt institut. Låt oss diskutera dessa tre problem och som avslutande, fjärde punkt framkasta några alternativ.

1. Enligt förslaget förutsätts institutet göra "allsidiga och opartiska undersökningar". Det måste betonas — och det kanske även föresvävar förslagsställarna — att detta inte får sammanblandas med begreppet "objektivitet". För forskning som rör samhällsförhållanden är forskarens värdering av stor vikt. Forskningen, även om den naturligtvis sker med en vetenskaplig metodik och systematik, är inte förutsättningslös. Detta är en poäng just i fredsforskningen, som explicit sätter upp målet "fred" för sin verksamhet. Det är förmodligen detta som föranlett förslagsställarna att föreslå inrättandet av ett fredsforskningsinstitut snarare än ett utrikespolitiskt institut. De problem som forskarnas värderingar medför kan bemötas genom allsidighet: genom allsidig representation av olika värderingar, perspektiv, discipliner och nationaliteter.

Även om behovet av allsidighet alltså tycks uppmärksammas av förslagsställarna, så genomsyrar inte denna insikt förslaget. Detta framgår av åtminstone tre avsnitt i förslaget:

(1) institutet skall ha direkta kanaler till de nordiska regeringarna. Då de nordiska regeringarna bara återspeglar ett begränsat spektrum av värderingar och perspektiv måste det vara viktigt att institutet håller kontakt med andra institutioner eller organisationer än de nordiska regeringarna, eller regeringar över huvud taget.

(2) styrelse och arbetsutskott skall vara renodlat nordiskt sammansatt. Styrelsen och arbetsutskottet får naturligtvis en central betydelse. Med denna sammansättning kommer en hög grad av "nordiskhet" att byggas in i institutets verksamhet. Det måste därför vara ett krav att institutionsledning såväl som forskarstab representerar en bred internationell spännvidd — kanske bredare än den SIPRI i dag företräder.

(3) direktören ges en allsmäktig ställning som ensam bestämmande över institutionens publikationer. Detta är en mycket olycklig konstruktion emedan erfarenheterna visar att en direktör i en enda person inte kan integrera den viktiga allsidigheten. Därför måste ett nödvändigt krav vara att även en allsidig publikationsform tillämpas: debatt inom institutet och motstridiga slutsatser bör kunna redovisas öppet.

På en punkt tillgodoser förslaget kravet på allsidighet på ett intressant sätt: genom att föreslå ett råd av politiker, tjänstemän och forskare.

2. Medlemsförslaget återger en något föråldrad syn på forskningens roll då den endast ser regeringarna som mottagare av forskningsresultaten. Flera ordvändningar i förslaget, t. ex. "förse de politiska instanserna med underlag för bedömningen", "formellt vara helt fristående . . . men", eller "politiska tyngden i sammansättningen", samt rubriceringen "utredningsinstitut", anger att man tänker sig ett institut mycket nära regeringarna. Dessutom skall uppenbarligen politiker, inte forskare,

dominera styrelsen. Det förefaller som om institutet är tänkt att överta en del av de uppgifter som vanligen åvilar utredningsavdelningar inom utrikes-, försvars- eller handelsdepartement, och som bättre hör hemma just där.

Forskningens roll är inte primärt att bistå beslutsfattare med färdiga aktionsplaner. Forskningens uppgift är först och främst att kritiskt granska och ifrågasätta samt utveckla nya perspektiv. Det innebär att forskningen måste söka impulser och stimulans även från andra grupper än regeringar och att resultaten även bör kunna rikta sig till andra. Bland forskningens viktigaste målgrupper finns t. ex. massmedia, utbildningsväsen och politiska grupper. En livaktig fredsforskning kan därför inte direkt bidra till att förbättra beslutsunderlaget i individuella konflikter, men väl till att stimulera en debatt med friska idéer och andra perspektiv än de etablerade.

3. Av förslaget framgår inte vilka speciella fördelar ett institut på nordisk basis skulle ha framför andra organisationsformer. Uppenbarligen är förslagsställarna något kritiska till SIPRI:s verksamhet och vill undvika den inriktning på "mer tekniska frågor" som SIPRI hittills uppvisat samt komma ifrån den motsatsställning man menar att öst-väst-representationen lett till. Den första synpunkten kan vi till fullo instämma i: SIPRI borde också intressera sig för mer renodlat samhälleliga frågor än vad som nu är fallet. Den andra synpunkten är emellertid av mer begränsad bärkraft. I själva verket kan det ju förhålla sig så att motsättningarna endast är en återspeglning av "verkliga" motsättningar, vilka fredsforskningen måste leva med och inkorporera i sin verksamhet. Vidare kan man fråga sig om de nordiska länderna verkligen är så eniga i internationella fredsfrågor. Det bör räcka med att påminna om att ett nordiskt land är medlem i EG, tre i NATO och fyra i OECD för att belysa den faktiska splittring som råder i vitala ekonomiska och strategiska frågor. Den ideologiska spännvidden mellan länderna och mellan grupper i länderna är också avsevärd och bör inte undervärderas.

I förslaget återfinns en outtalad men inte desto mindre farlig tanke: att de nordiska länderna i någon mening skulle stå över eller utanför dagens internationella konflikter. Faktum är emellertid att de nordiska staterna såväl som andra länder är deltagare. Inte endast genom medlemskap i en rad partiska internationella organisationer, utan också genom engagemang genom statligt bistånd och privata investeringar och genom ideologisk framtoning tar de nordiska staterna del i konflikter.

I medlemsförslaget förs inte fram några starka argument varför ett nordiskt institut skulle bli bättre än t. ex. en omarbetning och utvidgning av SIPRI:s verksamhet. Även om det nordiska området på ett fördelaktigt sätt skiljer sig från andra områden, så gör detta också Norden till ett undantag och begränsar det nordiska perspektivets räckvidd.

4. Om allsidighet skall läggas till grund för en samhällstillvänd

forskning så förefaller det rimligt att dra en något annan slutsats än den som medlemsförslaget framför. Allsidigheten kan lätt förkvävas inom ramen för ett institut, medan förekomsten av flera institut bör befrämja den. Därmed skapas olika forskningsmiljöer med olika inriktning mellan vilka ett fruktbart forskningsutbyte kan äga rum. Eftersom fredsforskningen inte kräver stora tekniska resurser så finns inga vinster att hämta i koncentration till en enda organisation. Därför borde man i stället inrikta verksamheten på att bygga ut den fredsforskning som redan spirar, dels vid de självständiga instituten, dels inom universiteten. Inte minst den senare utvecklingen förefaller central. I alla nordiska länder finns redan embryon till sådana universitetsbaserade fredsforskningsinstitutioner, inte minst i Sverige.

Ett ökat antal fredsforskningsinstitutioner kan naturligtvis försvåra koordinationen, samarbetet och kontakten med avnämare (bl. a. regeringar) men skapar också på ett annat sätt ett naturligt behov av en internationell byrå för information. Tiden kan då vara mogen för ett nordiskt institut med mer begränsade uppgifter än det som skisserats i medlemsförslag A 400/k.

Sammanfattningsvis finner vi medlemsförslag A 400/k otillfredsställande på en rad punkter. Emellertid noterar vi med glädje att det markerar ett intresse att bidra till fredsforskningens arbetsmöjligheter. Genom en satsning på en universitetsutbyggnad av fredsforskningen bör dock både forskningen och den praktiska politiken ha mest att vinna.

Uppsala den 31 augusti 1973

För Avdelningen för freds- och konfliktforskning
vid Uppsala universitet

Peter Wallensteen
FL, föreståndare

Lunds universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Förslaget är ett led i utbyggnaden av ett nordiskt samarbete inom freds- och konfliktforskning och kan som sådant hälsas med tillfredsställelse. Det kan också ses som ett uttryck för politikernas behov av beslutsunderlag. En artikulering av detta behov hade underlättat ett ställningstagande. Som förslaget nu är utformat — speciellt i vad avser det föreslagna institutets relationer till existerande forsknings- och utredningsstruktur på området — framstår en rad preciseringar som önskvärda innan ytterligare åtgärder vidtas.

Förslaget tycks avvika från den tidigare rekommenderade etappvisa utbyggnaden av det nordiska samarbetet, då det förbigår etapp 3, om-

vandlingen av den hittillsvarande nordiska samarbetskommittén till ett nordiskt forskningsråd. Denna kommitté har spelat en betydelsefull roll för utvecklingen av freds- och konfliktforskningen i Norden, och dess konsolidering i form av ett gemensamt forskningsråd skulle innebära ett viktigt steg framåt ifråga om både resurstilldelning och planering. Förslaget säger ingenting om denna etapp och ingenting om det föreslagna institutets relationer till samarbetskommittén. Omfattningen av institutets aktivitet skisseras emellertid på ett sätt som kan väcka misstankar om att det skulle vara tänkt att ersätta tidigare organ på området. En sådan utveckling måste betraktas som olycklig.

När det gäller institutets verksamhet användes beteckningen utredningsinstitut, och det antyds att dess främsta uppgift skulle vara att förse nordiska politiska instanser med underlag för bedömning av och initiativ i freds- och konfliktfrågor. Ett tillvaratagande av en sådan verksamhet, analog med den som bedrivs vid t. ex. konjunkturinstitutet, måste bedömas positivt. Det framstår dock ej som självklart att detta lämpligast sker i den organisatoriska form som förslaget innebär. Andra vägar, t. ex. utlägg av projekt på forskningsinstitutioner, diskuteras över huvud inte.

Därtill kommer att institutets föreslagna struktur tycks implicera en fixering till ett gemensamt rent nordiskt perspektiv vars existens i frågor av politisk konflikttyp inte utan vidare kan postuleras och som, om det existerade, inte skulle vara enbart av godo i ett internationellt sammanhang. Slutligen bör understrykas, att dimensioneringen av institutet med avseende på resurser och verksamhetsområde bör ske så att annan pågående forskning icke offras eller eftersätts. För en forskning av mer teoretisk och generell natur kan ett sådant institut icke ersätta ett gemensamt forskningsråd.

Lund den 14 september 1973

Curt Kihlstedt

Jill Falk

Lunds universitet, humanistiska fakulteten, har den 20 september september 1973 avgivit ett likalydande yttrande som samhällsvetenskapliga fakulteten (se ovan)..

Lunds universitet, avdelningen för freds- och konfliktforskning:

1. Förslaget måste, liksom flera av dess detaljer, hälsas med tillfredsställelse som ett tecken på den betydelse som numera tillskrives freds- och konfliktforskning. Nedanstående klarlägganden och förändringar

torde emellertid komma att bli nödvändiga för förslaget konkreta genomförande.

2. Det är oklart vilken typ av verksamhet institutet avses skola bedriva: aktiv forskning, dokumentering av tidigare forskningsresultat från andra håll, eller utredningar av frågor av särskilt intresse för nordiska regeringar. Det är viktigt att en mera precis profilering härvidlag kommer till stånd. I detta sammanhang bör, oavsett hur forskningens adressat definieras, forskningens tillämpbarhet principiellt understrykas.

3. Förslaget är oklart beträffande det tänkta institutets närmare relationer till Nordiska samarbetskommittén för internationell politik, inklusive freds- och konfliktforskning. Det måste särskilt understrykas att institutet inte på något sätt får ses som ett alternativ till den verksamhet som denna nu bedriver, eftersom denna verksamhet hittills varit freds- och konfliktforskningen i Norden till i förhållande till dess anslag utomordentligt stor nytta. Det skulle vara ytterst olyckligt om Nordiska samarbetskommitténs nuvarande verksamhet på något sätt skulle behöva inskränkas för att bereda ekonomiskt utrymme åt det föreslagna institutet.

4. För forskningens fruktbarhet och tillämpbarhet torde mångsidighet vara ett mera väldefinierat och uppnåeligt mål än den opartiskhet varom förslaget talar. Detta har organisatoriska konsekvenser: eftersom de nordiska länderna har näraliggande uppfattningar i många frågor blir, med den föreslagna sammansättningen av institutets styrelse och definitionen av forskningens adressater, risken stor för att forskningen komme att anlägga ett snävt nordiskt perspektiv — och därmed bli av föga intresse för andra än just nordiska länder. Institutets styrande organ bör därför sammansättas så att det innehåller representanter för olika politiska block och olika utvecklingsregioner i världen, på samma sätt som forskarstaben bör rekryteras.

5. Det föreslagna rådets sammansättning av såväl forskare som tjänstemän och politiker måste tillstyrkas, med den under punkt 4. gjorda reservationen. Det synes dock vara olyckligt att från början bygga in inre konflikter i institutet genom att ge direktören en så omfattande makt över forskarna, t. o. m. inkluderande vetorätt beträffande publikationer. Förutom en störd forskningsmiljö torde detta leda till svårigheter att rekrytera kompetenta forskare. Andra organisationsmodeller, innefattande betydligt större kompetens för det redan berörda rådet, bör därför övervägas.

Lund den 10 september 1973

Enligt uppdrag

Håkan Wiberg

Forskarassistent och arbetsgruppens sekreterare

Göteborgs universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet överlämnar härmed samt hänvisar för egen del till bifogade yttranden från humanistiska, matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga fakulteterna (*se nedan*).

Samarbetskommittén för freds- och konfliktforskning vid universitetet har ej avgivit separat yttrande men samhällsvetenskapliga fakultetens yttrande har utarbetats i nära samarbete med kommittén.

Göteborg den 17 september 1973

Enligt uppdrag

Margit Thorslund

Göteborgs universitet, humanistiska fakulteten:

Det är en icke orimlig tanke att inom den flora av freds- och konfliktforskningsinstitut, som på senare år vuxit upp i världen, ett samnordiskt institut skulle kunna fylla speciella politiska uppgifter. Möjligheterna beror härvid mindre på den ganska olikartade utrikespolitiska skyltning, som de nordiska länderna kan förete, än på tillgången till en vetenskaplig expertis med ovanligt goda möjligheter till förutsättningslös saklighet i sina problemställningar och problemlösningar. Institutets möjligheter till en meningsfull insats i internationella sammanhang beror med andra ord uteslutande på hur man utnyttjar denna expertis.

Fakulteten kan icke underlåta att påpeka ett drag i förslaget, som inte bådar gott i detta avseende. Det finns en vetenskap, som av tradition är inriktad på att utforska konflikter och fredsslut. Den kallas historia och är en humanistisk vetenskap. Den historiska vetenskapens koncentration på freds- och konfliktproblematik har med tiden alltmera inriktats på den modernaste tiden; det kan i detta sammanhang erinras om att i Sverige ett forskningsprojekt rörande empiriskt konstaterbara konfliktanledningar ledes av docent Sven Tägil vid Lunds universitet. I andra länder än Sverige intar den historiska vetenskapen sin givna plats inom organiserad freds- och konfliktforskning, medan den i Sverige hållits utanför, möjligen därför att ett empiriskt grundat vetande om konflikter och deras orsaker kunde verka störande på den verksamhet, som varit avsedd att bedrivas vid det stockholmska freds-forskningsinstitutet. I det på svenska skrivna medlemsförslaget finns inte den historiska vetenskapen med i uppräknningen av vetenskaper, som ett tilltänkt nordiskt utredningsinstitut skulle anlita. Vare sig detta

beror på förbiseende eller andra orsaker, visar det att planen behöver överarbetas av sakkunniga, innan den eventuellt förverkligas.

Göteborg den 12 september 1973

På humanistiska fakultetens vägnar

Per Gustaf Hamberg

Dekanus

Claes Hjertman

Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten:

Förslagsställarna föreslår inrättandet av ett utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning på nordisk basis i enlighet med tidigare utredning om forskning "internationella relationer" i regi av ett nordiskt organ. Detta tidigare förslag innebär en utbyggnad i etapper, där inrättandet av ett särskilt utredningsinstitut sågs som en sista etapp. Fakulteten finner förslaget i princip värdefullt men ställer sig tveksam till den form och det innehåll som utredningsinstitutet givits i förslaget.

Vi har, under de år som gått sedan förslaget till nordiskt utredningsinstitut framställdes, haft en betydande utveckling av forskningen på forskningsinstitutioner inom området "internationella relationer" och "freds- och konfliktforskning". Således har inrättats ett institut, SIPRI, i Stockholm med speciell inriktning. I övriga länder har tjänster och särskilda forskningsinstitut inrättats för sådan forskning och här bör särskilt omnämnas den internationellt betydelsefulla forskningen vid PRIO i Oslo.

Flera punkter i det föreliggande förslaget ter sig tvivelaktiga. Det gäller t. ex. den svaga representationen av forskare i institutets ledning med en övervikt för dels politikerns och dels institutionsledningens sida. Det sägs också att forskningens uppgift i första hand skulle vara att betjäna de nordiska ländernas regeringar. Rimligare förefaller att se verksamheten i ett internationellt sammanhang och med en internationell publik.

Förslaget är överlag väldigt torftigt utformat och det är litet svårt att se vad det skulle innebära mot bakgrund av den nu existerande forskningen på området. Mot bakgrund av detta förefaller det önskvärt att en utredning på nordisk basis tillsätts för att närmare ta ställning till önskvärdheten av, och den eventuellt lämpliga utformningen av ett sådant forskningsinstitut.

Göteborg den 7 september 1973

Kurt Grönfors

Marianne Glass

Göteborgs universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten:

Idén att inom ett speciellt forskningsinstitut göra utredningar av rent politiska konflikter synes diskutabel och osäker. Fakulteten vill för sin del avråda från ytterligare splittring av resurserna i dessa avseenden. En bättre väg borde vara att stödja relevant forskning inom existerande institutioner t. ex. universitetsinstitutioner.

Göteborg den 7 september 1973

Olof Hanner

Inger Enlund

Stockholms universitet, rektorsämbetet:

Förslaget avser inrättandet av ett nordiskt institut som skulle ha till uppgift att göra allsidiga och opartiska undersökningar om olika konflikter i världen. Enligt förslaget skulle ett sådant institut kunna förse de politiska instanserna med underlag för bedömningen av freds- och konfliktfrågor. Den organisation som skisseras syftar till att skapa kanaler för förmedling av ideer, uppslag och önskemål om undersökningar från beslutsfattare till de vid institutet verksamma, samtidigt som institutet och dess medarbetares självständighet i förhållande till de politiska instanserna garanteras.

Rektorsämbetet tar inte ställning till frågan huruvida det föreslagna institutet — om det skulle inrättas — borde ha karaktären av ett renodlat utredningsorgan för de politiska instanserna eller ett forskningsinstitut av traditionell vetenskaplig modell. Rektorsämbetet inskränker sig till frågan om institutsformen är den mest ändamålsenliga för att på nordisk basis lösa de utrednings- och arbetsuppgifter som skisserats.

Som framhålls i medlemsförslaget innebar inrättandet 1966 av Nordiska samarbetskommittén för internationell politik förverkligandet av första etappen i ett fyrapunktsprogram för utbyggnaden av det nordiska samarbetet inom området, vilken föreslagits av en av regeringarna tillsatt utredning. De medel som årligen ställts till kommitténs förfogande har även möjliggjort viss verksamhet inom ramen för den föreslagna etapp 2 — stipendier för forskarutväxling.

Enligt utredningsförslaget skulle den nordiska kommittén i en föreslagna etapp 3 omvandlas till ett nordiskt forskningsråd och som slutmål skisserades som etapp 4 inrättandet av ett nordiskt forskningsinstitut. Dessa etapper har dock hittills inte varit aktuella.

Freds- och konfliktforskning och internationell politik har som ämnesområden under 1960-talet haft en relativt snabb utveckling i Norden. Denna utveckling har befordrats av att det i flera av de nordiska

länderna inrättats organ av forskningsrådstyp som har disponerat medel för finansiering av projekt och inrättandet av rekryteringstjänster. I synnerhet i Sverige är emellertid underlaget för en stabil forskningsmiljö i form av fasta tjänster och övriga basresurser begränsat.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till de begränsade medel som får antas kunna ställas till förfogande för ändamålet synes det som om det aktuella medlemsförslagets syfte enklast, snabbast och mest rationellt uppnås genom att förverkliga etapp 3 i det föreslagna utbyggnadsprogrammet från 1965, vilket innebär en omvandling av den nordiska samarbetskommittén till ett forskningsråd med tillräckliga medel till sitt förfogande för att helt eller till större delen kunna finansiera gemensamma nordiska forskningsprojekt eller större utredningsarbeten.

Stockholm den 14 september 1973

Dag Norberg

Christian Lange

Stockholms universitet, institutet för internationell ekonomi har i skrivelse den 5 juli 1973 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Umeå universitet, samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd:

Förslaget är tämligen kortfattat vad avser behovet av och inriktningen hos ett sådant institut. De organisatoriska aspekterna behandlas mera utförligt. Då nämnden anser att de senare är beroende av det eventuella institutets inriktning och målsättning, och att frågorna om det finns ett behov av ett nytt institut och vilken inriktning detta i så fall skall ha bör besvaras först, har tyngdpunkten i det här yttrandet lagts på behovs- och målsättningsanalys. De organisatoriska detaljerna bör lämpligen avgöras i ett senare skede.

Behovet av ett nytt institutet kan lämpligen bedömas mot bakgrund av den redan existerande freds- och konfliktforskningens omfattning, inriktning och effektivitet som instrument för att skapa en fredligare och bättre värld.

För närvarande finns cirka 150 institut världen över — med koncentration till USA, Västeuropa och Norden — som sysslar med freds- och konfliktforskning. Grovt sett har deras verksamhet dels varit inriktad på att utveckla generell kunskap om konflikter, ett slags grundforskning, och dels har man försökt lösa tekniska problem, exempelvis övervakning av rustningsbegränsningar. Den sistnämnda ansatsen har producerat vissa användbara resultat. På det hela taget måste man dock

konstatera att den hittillsvarande freds- och konfliktforskningen inte betytt särskilt mycket när det gäller att åstadkomma fred och utveckling. Orsakerna härtill är inte helt klarlagda, men torde bl. a. ligga i att de generella konfliktteorierna ofta varit så abstrakta att de inte kunnat utnyttjas i praktisk politik. En annan hypotes är att vissa statsledningar, särskilt de som ansett sig starkare än motparten, trott sig ha mer att vinna på icke-fredliga lösningar. Den tekniska ansatsen har i regel undvikit att ta upp de verkligt svåra problemen, men har inriktat sig på frågor där det är känt att parterna vill nå en överenskommelse. Dess insatser har därför varit av begränsat värde.

Det sagda antyder att det inte är särskilt angeläget med ytterligare freds- och konfliktforskningsinstitut av de nämnda typerna. Däremot föreligger det ett uppenbart behov av ett institut av en annan typ. Detta skulle rikta sig på "nivån" mellan de generella konfliktteorierna och den tekniska ansatsen. Institutet skulle ägna sig åt ett konkret studium av aktuella motsättningar och konfrontationer i olika delar av världen. Det skulle dels ha till uppgift att analysera pågående konflikter och komma med förslag till rättvisa lösningar. Dels skulle det ha den mera profylaktiska uppgiften att utpeka och ta initiativ till avlägsnandet av motsättningar som hotar att utlösa nya konflikter. Observera att det i båda fallen rör sig om eliminering av konfliktsorsaker. En sådan strategi kan förväntas åstadkomma både varaktiga lösningar och en reduktion av det internationella systemets konfliktspotential. (Tidigare har man i hög grad koncentrerat sig på att avlägsna konfliktbeteende. Detta är endast fruktbart när det gäller pseudokonflikter. Om det föreligger reella motsättningar leder denna strategi bara till att manifesta konflikter blir latenta. En ensidig inriktning på eliminering av konfliktbeteende medför därför på sikt en ackumulering av motsättningar, med ökad risk för nya konfrontationer.)

De generella kunskaper om konflikter som fredsforskningen frambragt kan närmast ses som en produkt av grundforskning. Men insikt i allmänna principer är inte liktydigt med kontroll av verkligheten, utan bara en av förutsättningarna härför. Det nya institutet bör, för att kunna tjäna fredens sak på ett effektivt sätt, inriktas på tillämpad forskning. Faktum är att det redan finns ganska mycket teoretisk kunskap om konflikter, liksom ett betydande antal fredsförslag. Institutet bör med anledning härav ägna sig åt att sammanfatta och göra den redan befintliga kunskapsmassan "begriplig" och lättillgänglig. (För närvarande måste man i många fall vara fredsforskare för att kunna tillgodogöra sig de existerande institutens produkter.) Vidare, och detta är en huvudpunkt, bör det nya nordiska institutet satsa en betydande del av sina resurser på vad som här skall kallas freds- och konfliktforskningens "politik och förvaltning". De framtagna kunskaperna och förslagen måste, för att bli till någon nytta, vara sådana att de vinner anklang,

och det måste finnas organ (aktörer) som omsätter förslagen i praktiken. Härvid får man inte begränsa aktörskretsen till ländernas regeringar, utan det måste stå institutet fritt att pröva andra möjligheter. I detta sammanhang bör man till att börja med inventera vilka outnyttjade möjligheter som redan finns. Men det kan också bli aktuellt att överväga en organisering av nya "tillämpare".

Beträffande institutets organisatoriska aspekter kan allmänt sägas att dessa bör anpassas (ses som ett instrument i förhållande) till institutets inriktning och målsättning. I den händelse syftet blir det ovan skisserade är det utomordentligt väsentligt att institutet göres helt autonomt i förhållande till regeringarna. (Detta hindrar inte att man har goda regeringskontakter, något som bör eftersträvas av åtminstone två skäl. Sådana kontakter gör att institutet dels kan tillgodogöra sig den information om förhållandena ute i världen som regeringsinstitutionerna samlar in, och dels kan utnyttja regeringarna och deras byråkratier till att föra ut institutets förslag och fungera som tillämpare.) Det bör finnas en styrelse som bestämmer vilka projekt som skall genomföras. ("Initiativkretsen" bör däremot göras så vid som möjligt.) Institutets direktör bör vara ansvarig för utredningarnas genomförande, liksom för deras kvalitetsmässiga aspekter.

Med hänvisning till det sagda hemställer utbildningsnämnden att det bör tillskapas ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning av ny typ

att institutet bör inrikta sig på ett konkret studium av aktuella motsättningar och konflikter

att institutet primärt skall ägna sig åt eliminering av konfliktsorsaker

att institutet skall ha till uppgift att göra redan befintliga kunskaper om konflikteliminering tillgängliga för praktiskt bruk

att institutet särskilt skall undersöka vilka olika möjligheter det finns att föra ut och tillämpa de framtagna fredsförslagen

att institutets organisatoriska aspekter underordnas dess inriktning och målsättning.

Umeå den 11 september 1973

På samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnds vägnar

Georg Karlsson

Ulla Blomqvist

Statens råd för samhällsforskning:

Under begreppet freds- och konfliktforskning har under de senaste åren kommit att rymmas vitt skilda ansatser, inriktningar och

intressen inom olika samhällsvetenskapliga discipliner. Spontant bildade och mer löst sammanhållna grupper liksom fast sammanhållna projektgrupper har etablerats vid ett flertal av de nordiska universiteten. För många av dessa aktiviteter kan verksamheten än så länge karakteriseras som tentativ och några klart urskiljbara linjer för avgränsning av forskningsobjekt eller utveckling av någon allmänt accepterad teori och metod kan ej sägas vara för handen.

Att så är förhållandet är helt naturligt under ett inledande skede av nya forskningsansatser. Det torde däremot vara tveksamt att på ett så tidigt stadium genom ett nordiskt institut binda utvecklingen till någon bestämd forskargrupp.

Det torde ej heller vara realistiskt att vänta sig att ett institut av den föreslagna karaktären skall kunna "förse de politiska instanserna med underlag för bedömningen av freds- och konfliktfrågor". Avsikten anges vara att institutet skall ha en från regeringarna självständig status, vilket knappast kan ge förutsättningar för att institutet i någon väsentlig mån skall förse regeringarna med beslutsunderlag i centrala politiska frågor.

De möjligheter som nuvarande organisationsformer ger att träffa avtal med vetenskapliga institutioner om olika forskningsprojekt torde på ett mer ändamålsenligt sätt än genom ett särskilt nordiskt institut ge förutsättningar för de efterfrågade utredningarnas genomförande.

Under hänvisning till det anförda avstyrkes förslaget.

Stockholm den 28 september 1973

För statens råd för samhällsforskning

Torgny Segestedt

Åke Bruhn-Möller

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI):

Eftersom Stockholms internationella fredsforskningsinstitut åberopas i olika sammanhang i ovannämnda förslag och eftersom det föreslagna institutet företer vissa likheter med SIPRI torde det vara av intresse att inledningsvis mycket kort beskriva SIPRI:s organisation och verksamhet.

SIPRI inrättades 1966 genom beslut av Sveriges regering och riksdag.

Rättsligt sett har SIPRI ställning av en av staten upprättad stiftelse.

Institutet finansieras genom anslag av Sveriges riksdag.

I ledningen för SIPRI står en av svenska regeringen utsedd internationell styrelse med åtta ledamöter, som tillsammans med institutets direktören har ansvaret för viktigare beslut rörande planeringen av institutets forskningsarbete och administrativa skötsel.

Till institutet hör vidare ett internationellt vetenskapligt råd om 24 ledamöter representerande olika geografiska regioner och discipliner. Rådet tillsätter självt nya ledamöter, när någon avgår.

Institutet har en internationell forskarstab om c:a 20 personer jämte en administrativ stab (inklusive redaktionspersonal) om ungefär lika många personer. SIPRI kommer att i fullt utvuxet skick ha en forskarstab på högst 25 personer.

SIPRI:s forskningsverksamhet omfattar problem sammanhängande med fred och internationell säkerhet, framför allt problem som hänför sig till följderna av de militära rustningarna i världen och strävandena att åstadkomma rustningskontroll och nedrustning. Tonvikten har hittills lagts på framför allt de tekniska aspekterna av dessa problemområden.

SIPRI:s styrelse har emellertid funnit, att det nu finns anledning för institutet att söka vidga verksamhetsområdet till vissa angränsande områden. Det synes sålunda väsentligt, att SIPRI under fortsatt uppföljning på de redan etablerade tekniska områdena ägnar ökad uppmärksamhet åt de politiska faktorer och betingelser som påverkar rustnings- respektive nedrustningsproblematiken.

Institutet torde i framtiden också få anledning att ägna ökad uppmärksamhet åt vissa andra konfliktpotentiella områden. Vissa frågor sammanhängande med världens energiförsörjning är ett sådant område; ett annat avser följderna av förändrade förhållanden mellan supermakterna, mellan dessa och mindre stater samt mellan mindre stater inom olika regioner av världen.

Slutligen skall beträffande SIPRI:s ställning, syfte och arbetsmetodik följande allmänna kommentarer göras.

SIPRI är i vissa formella hänseenden knutet till svenska regeringen och i finansiellt hänseende beroende av svenska riksdagen. När det gäller SIPRI:s forskningsverksamhet är institutet å andra sidan helt oberoende av och skilt från såväl den svenska regeringen och riksdagen som alla andra officiella och privata institutioner eller intressen av vare sig nationell eller internationell karaktär. Den valda finansieringsmetoden, d. v. s. genom anslag enbart från Sveriges riksdag utan direktiv eller andra bindningar beträffande SIPRI:s forskningsarbete, är i själva verket en garanti för institutets oberoende av alla regeringar, stiftelser, privata företag etc.

Med SIPRI:s oberoende i forskningshänseende sammanhänger dess arbetsmetodik: forskningen skall vara objektiv och saklig och styrd enbart av världens intresse för fred. Forskarna vid institutet är ej — lika litet som medlemmarna av styrelsen eller det vetenskapliga rådet — representanter för olika länder med olika officiella åsikter utan utvalda enbart på grundval av vetenskapliga meriter.

Av principiella skäl upprätthåller institutet icke några formella eller

organiserade förbindelser med andra institutioner i Sverige eller utomlands. Ett informellt utbyte av informationer och annat samarbete med myndigheter, organisationer, institutioner och enskilda i såväl de nordiska som i andra länder är dock förutsatt i institutets stadgar och praktiseras i stor utsträckning. SIPRI har t. ex. en omfattande besöksström av och korrespondens med representanter för samtliga dessa kategorier från hela världen.

Institutet bygger all sin forskning på öppna publicerade källor; forskningsarbetet har därför ej i något avseende karaktären av underrättelseverksamhet.

Syftet med SIPRI:s forskningsverksamhet är att publicera forskningsresultat som kan ligga till grund för rationella beslut i frågor som gäller internationell fred och säkerhet. Av avgörande vikt är därför att dessa forskningsresultat förmedlas till framför allt dem som har en beslutsfattande eller opinionsbildande ställning. SIPRI:s alla forskningsresultat tillställs därför i form av böcker, rapporter etc. all världens regeringar, FN-delegationer, nedrustningsdelegationerna i Genève, andra viktiga internationella och nationella organ, massmedia, vetenskapsmän och andra institutioner och personer som institutet finner det av vikt att informera och söka påverka. Det torde ej vara någon överdrift att hävda, att SIPRI under sin relativt korta tillvaro väl lyckats med att i dessa kretsar göra sig internationellt känt som en uppskattad och respekterad forskningsinstitution.

SIPRI finner det viktigt att i första hand vända sig till dessa expertbetonade grupper. För att på sikt kunna påverka de politiska beslutsfattarna måste SIPRI dock nå en bredare publik. Institutet söker därför nu att på vissa områden publicera forskningsresultaten också i en för allmänheten lättillgängligare form. Exempel på detta är en snart utkommande förkortad upplaga av SIPRI:s stora studie över vapenhandeln med tredje världen samt planerade populära versioner av SIPRI:s årsböcker.

Beträffande det förslag som framlagts till Nordiska rådet om inrättandet av ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning vill Stockholms internationella freds-forskningsinstitut anföra följande synpunkter.

Behovet av vetenskaplig forskning på områden som avser den internationella freden och säkerheten är obegränsat. SIPRI betraktar grundandet av nya institut för sådan forskning ej som ovälkomna "konkurrenter" utan som möjliga komplement till varandra på olika geografiska och funktionella områden. Som tidigare nämnts kommer SIPRI självt ej att växa utöver en redan angiven ram.

Förslaget till inrättandet av ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och konfliktforskning ger ej full klarhet om institutets karaktär. För-

slagsställarna synes eftersträva att det nordiska institutet ges ställning-
en både av ett helt fristående och självständigt forskningsinstitut och
samtidigt ett utredningsinstitut för särskilt de nordiska regeringarna. I
praktiken torde en sådan dualism vara svår att genomföra. Institutet
skulle således få stora svårigheter att vinna internationellt erkännande
som ett självständigt och oberoende institut, om de nordiska regering-
arna hade möjligheter att beställa utredningar hos institutet och om
institutet får den allmänna förankring hos och inriktning på de nordiska
regeringarna på sätt som förslaget antyder. Att förslagsställarna uppen-
barligen tänkt sig att de nordiska regeringarnas uppfattning i olika po-
litiska frågor skall representeras i utredningarna framgår av framför
allt följande stycke i förslaget:

Den ovan skisserade verksamheten skulle kunna bedrivas som en ut-
vidgning av SIPRI:s nuvarande aktivitet. Emellertid kan man anta att
SIPRI — med dess sammansättning av personer från öst- och väst-
stater i styrelse, råd och bland forskarna — skulle ha svårare att utan
påfrestningar ge sig i kast med renodlat politiska konflikter i stället för
de mer tekniska frågor som det hittills ägnat sig åt. Ett institut under
nordisk ledning skulle sannolikt ha betydligt mindre svårigheter härvid-
lag, eftersom de nordiska länderna har närliggande uppfattningar i
många politiska frågor.

(Det må här finnas anledning att framhålla att SIPRI av skäl som
redan tidigare antytts ej haft erfarenhet av det slags inskränkningar och
hämningar i sin forskningsverksamhet som hänsyftas på ovan. SIPRI:s
styrelse, råd och forskare företräder ej olika officiella intressen utan
enbart enskilda vetenskapliga sådana.)

Det sägs vidare i förslaget att institutet skall ha till uppgift att "göra
allsidiga och opartiska undersökningar om olika konflikter i världen".
Det hade varit av värde om något närmare angivits om någon särskild
typ av konflikter avses, hur målinriktad forskningen skall göras etc.

Vidare bör påpekas att förslaget ej ger närmare upplysning om den
praktiska organisationen av ett nordiskt utredningsinstitut för freds- och
konfliktforskning, såsom platsen för institutet, antalet forskare, bud-
getens storlek, arbetsspråk m. m.

Slutligen torde det vara på sin plats att tillägga, att en utrednings-
verksamhet av den karaktär förslaget antyder naturligtvis redan före-
kommer inom de nordiska länderna (framför allt inom deras utrikes-
och försvarsdepartement, försvarsforskningsanstalterna, de utrikespoli-
tiska instituten samt inom särskilda kommittéer). Huruvida det finns
anledning och förutsättningar att söka närmare samordna detta arbete
på nordisk basis ankommer det dock ej på institutet att uttala sig om.

Stockholm den 24 augusti 1973

Gunnar Myrdal
Ordförande
i SIPRI:s styrelse

Frank Barnaby
Institutsdirektör

Statsvetenskapliga förbundet:

Förslaget anges vara ett led i den pågående utbyggnaden av ett nordiskt samarbete inom freds- och konfliktforskningen och kan som sådant hälsas med tillfredsställelse. Det kan även, och likaledes med tillfredsställelse, hälsas som ett uttryck för politikernas behov av ett förbättrat beslutsunderlag. En ytterligare artikulering av detta behov skulle dock ha gjort ett ställningstagande lättare. Så vagt som förslaget nu är utformat — särskilt i vad avser det föreslagna institutets relationer till existerande forsknings- och utredningsstruktur på området — framstår en rad preciseringar som önskvärda innan åtgärder för dess förverkligande vidtas.

Förslaget avviker från den tidigare, i betänkandet av 1965 (*NU 1965: 4*) rekommenderade etappvisa utbyggnaden av det nordiska samarbetet. Det förbigår nämligen etapp 3, omvandlingen av den hittillsvarande Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktforskning till ett nordiskt forskningsråd. Det tar i stället direkt sikte på etapp 4, i vilken samarbetet skall bedrivas inom ramen för ett nordiskt institut. Det måste här understrykas, att samarbetskommittén har spelat en mycket betydelsefull roll för utvecklingen av freds- och konfliktforskningen i Norden, och att dess konsolidering i form av ett gemensamt forskningsråd skulle innebära ett viktigt steg framåt i fråga om både resurstilldelning och planering. Förslaget säger ingenting om etapp 3 och ingenting om det föreslagna institutets relationer till samarbetskommittén eller dess eventuella efterföljare. Omfattningen av institutets aktivitet antyds dock på ett sätt som kan väcka misstankar om att det skulle vara tänkt att absorbera all verksamhet på området. En sådan utveckling måste betraktas som utomordentligt olycklig.

När det gäller institutets uppgifter används beteckningen utredningsinstitut, och det sägs att dess inriktning bör vara att förse nordiska politiska instanser med underlag för bedömning av och initiativ i olika freds- och konfliktfrågor, inte minst av politisk art. Av allt att döma menar man härmed en verksamhet av det slag som t. ex. konjunkturinstitutet bedriver. Ett främjande av sådan verksamhet bör i och för sig bedömas positivt. Men det framstår ingalunda som självklart att detta lämpligast sker i just den organisatoriska form som förslaget innebär. Andra former kan tänkas, t. ex. utläggning av projekt på förefintliga institutioner, ett utvidgat samarbete mellan relevanta enheter inom de nationella förvaltningarna. Några alternativ diskuteras inte, och ingenting sägs heller om institutets relationer till en hel rad existerande och fungerande institutioner som PRIO, utrikespolitiska institutet, Norsk utenrikspolitisk institutt o. s. v. Förslaget ger icke vägande skäl att omedelbart förorda ett, nytt, permanent organ för denna typ av verksamhet.

Därtill kommer att institutets föreslagna struktur tycks implicera en fixering vid ett gemensamt rent nordiskt perspektiv. I frågor av politisk konflikttyp kan ett sådant perspektiv dock icke utan vidare förutsättas existera. Problemen är värdeladdade, och i en rad frågor föreligger faktiskt olika bindningar bland de nordiska länderna. Om å andra sidan ett sådant perspektiv verkligen existerade, kan man ifrågasätta om det vore enbart av godo i ett större internationellt sammanhang. Riskerna för snävhet i blickfånget och för intressebegränsningar i vunna resultat skall inte underskattas.

Det bör framhållas, att om ett utredningsinstitut skulle komma till stånd måste dess dimensionering med avseende både på resurser och aktivitetssfär ske så att annan verksamhet inom området icke eftersätts eller offras. För forskning av mer teoretisk och generell natur kan ett sådant institut icke ersätta ett gemensamt nordiskt forskningsråd.

Mera angeläget än inrättandet av ett nordiskt utredningsinstitut finner Statsvetenskapliga förbundet det vara, att Nordiska samarbetskommittén för internationell politik inklusive freds- och konfliktforskning enligt tidigare planer omvandlas till ett nordiskt forskningsråd.

Stockholm den 30 september 1973

Olof Ruin

Professor, Statsvetenskapliga förbundets ordförande

Medlemsförslag

om nordiskt samråd vid utformningen av beskattningen av fysiska personer

(Väckt av Hilmar Baunsgaard, Arne Larsen, Bror Lillqvist, Cecilia Nettelbrandt och Carl Olof Tallgren)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Finansministeriet, skattedepartementet:

Finansministeriet, skattedepartementet, henleder opmærksomheden på, at der allerede i vidt omfang finder et samarbejde sted mellem de nordiske finansministerier om skattespørgsmål af fælles nordisk interesse både ved fælles nordiske drøftelser og ved gensidig orientering om forestående lovændringer på det skattemæssige område i de enkelte nordiske lande. Skattedepartementet anser dette samarbejde for meget værdifuldt og er positivt indstillet overfor medlemsforslaget, om at samarbejdet udvides ved, at der, i det omfang det er praktisk muligt, finder samråd sted om påtænkte væsentlige ændringer i medlemslandenes skatte Lovgivning.

København, den 13 december 1973

Hans P. Gøtrik

Erik Møller
Kon tor che

Akademikernes Centralorganisation (AC):

AC anser det for væsentligt, at skatteforslag af principiel karakter bliver så altidigt belyst som muligt, inden politiske beslutninger træffes. For nordiske statsborgere med arbejde/virksomhed i et andet land end deres hjemland er der en direkte interesse i det foreslåede samarbejde på nordisk plan.

AC ønsker på denne baggrund at støtte henstillingen om nordisk samråd ved udformningen af beskatningen af fysiske personer.

København, den 18. december 1973

J. Kr. Lomholt

Landsorganisationen i Danmark (LO):

Vi finder det rigtigt, at der fast etableres samråd mellem de nordiske lande ved udformningen af beskatningsregler for fysiske personer. Dette vil medvirke til øget udvikling af informationer, erfaringer og synspunkter. Først og fremmest af hensyn til nye beskatningsreglers påvirkning af det nordiske arbejdsmarked finder vi det foreslåede samarbejde vigtigt.

Landsorganisationen i Danmark kan derfor tilslutte sig det for Nordisk Råd fremsatte forslag (sag A 403/e).

København, den 23. november 1973

P. f. v.

Kai Petersen

Dansk Arbejdsgiverforening:

Må vi indledningsvis påpege, at Dansk Arbejdsgiverforening i almindelighed fortrinsvis beskæftiger sig med arbejdsgivernes administrative problemer i relation til skattelovgivningen, hvorimod generelle skattepolitiske spørgsmål behandles af erhvervsorganisationerne og Erhvervenes Fællesudvalg om Skattespørgsmål.

I de seneste år har der været en klar tendens i retning af, at det eksisterende skattesystem har uheldige virkninger på arbejdskraftudbuddet. Den stigende skattebyrde og den personlige indkomstskat efterhånden meget høje marginalprocenter er hovedårsagen hertil, men desuden bevirker en række indkomstafhængige sociale ydelser (boligsikring m.v.), at indkomstfremgange kun giver ringe eller slet ingen forbedring i den disponible indkomst. Dansk Arbejdsgiverforening har ved flere lejligheder påpeget sådanne utilsigtede marginaeffekter og den hæmmende virkning på arbejdskraftudbuddet.

Da denne problemstilling er velkendt i flere af de nordiske lande, må det være naturligt, at der udveksles erfaringer og informationer om de overvejelser og konsekvensanalyser, der er foretaget eller agtes foretaget i de enkelte lande.

Dansk Arbejdsgiverforening kan derfor anbefale det stillede forslag om, at regeringerne i de nordiske lande har regelmæssige samråd vedrørende beskatningsreglerne for fysiske personer, især inden der foretages betydningsfulde forandringer.

Herudover skal Arbejdsgiverforeningen ikke undlade at henlede opmærksomheden på, at der formentlig kunne være et behov for udveksling af erfaringer om de administrative spørgsmål vedrørende opkrævningsprocedurerne med særligt henblik på de indeholdelsespligtiges (arbejdsgivernes) pligter.

Forbedringer og forenklinger i de enkelte lande vil lette erhvervslivets administrative byrder, og mere ensartede regler må antages at fremme erhvervslivets muligheder for etablering inden for de nordiske lande.

København, den 7. november 1973

Dansk Arbejdsgiverforening

Arne Lund

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd kan fuldtud tilslutte sig det omhandlede forslag og den hertil knyttede motivering. Erhvervsrådet vil desuden finde det værdifuldt, om Nordisk Råd vil drage omsorg for, at de interesserede organisationer i medlemslandene kan få information om de udredninger af skattepolitiske spørgsmål, der rent faktisk fremkommer i de enkelte nordiske lande.

København, den 22. januar 1974

P. r. v.

Byrge Quist

Ehrvervenes Skattesekretariat har den 23 januari 1974 förklarat sig icke vilja uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

F i n l a n d

Finansministeriet:

Såsom i motiveringen till medlemsförslaget konstateras, har det nordiska samarbete, som har ägt rum på Nordiska rådets initiativ, inte gett några betydande resultat på beskattningens område. Huvudanled-

ningen härtill torde ha varit att skattepolitiken i varje land är i hög grad nationellt utformad, och det har därför bl. a. visat sig att en samordning av skattesystemen utgör ett svårt problem. Uppenbarligen är detta orsaken till att kontakt och rådplågningar mellan de nordiska länderna i skattefrågor inte har funnit någon fast form.

De som på ämbetsmannaplanet bär ansvaret för beskattningsväsendet har umgåtts relativt flitigt inom den ram de nordiska länderna utgör. Detta gäller särskilt internationella skatteärenden. På det området har ett i det närmaste fast förhandlingssamarbete uppstått.

De som på ämbetsmannaplanet bär ansvaret för beskattningsväsendet har umgåtts relativt flitigt inom den ram de nordiska länderna utgör. Detta gäller särskilt internationella skatteärenden. På det området har ett i det närmaste fast förhandlingssamarbete uppstått.

När det gäller andra skatteärenden och beredning av skattelagstiftning har kontakterna däremot närmast varit sporadiska. I princip bör det anses motiverat att ett tillräckligt utbyte av informationer i skatteärenden fås till stånd mellan de nordiska länderna. Vad särskilt angår det i medlemsförslaget avsedda åstadkommandet av regelbundet samråd har det i förslaget förblivit oklart huruvida en sådan kontakt som den föreslagna skulle äga rum inom Nordiska rådet i samband med dess ordinarie sessioner eller inför något annat forum. En möjlighet vore att förfara så, att Nordiska rådet en gång om året skulle sammanträda till en skattesession, där redogörelse för de viktigaste av de aktuella planerna på skattereformer skulle lämnas för varje land. Deltagare i sessionen skulle utom finansministrarna och av beskattning intresserade riksdagsmän också kunna vara de tjänstemän som bär ansvaret för beskattningsväsendet och eventuellt de vetenskapsmän som ansvarar för universitetsundervisningen i finansrätt.

Med hänvisning till ovan anförda synpunkter meddelar finansministeriet att det förordar rekommendationen i föreliggande medlemsförslag, men förutsätter att innan definitivt beslut fattas en utredning verkställs om i vilken form och utsträckning samt på vilket praktiskt sätt ett regelbundet samråd mellan de nordiska länderna i skatteärenden ändamålsenligt skulle kunna åstadkommas.

Helsingfors den 6 februari 1974

Johannes Virolainen
Finansminister

Lauri Honkavaara
Avdelningschef

Skattestyrelsen¹:

Såsom även i förslaget konstateras, utväxlas regelbundet information rörande beskattning mellan finansministerierna i de nordiska länderna. Utöver detta informationsutbyte mellan ministerierna sker numera utväxling av informationsmaterial rörande beskattning mellan de nordiska länderna även på lägre centralförvaltningsnivå. Vid överläggningarna som ägde rum i Solna i oktober 1973 med cheferna för de centrala tull- och skatteförvaltningarna i de nordiska länderna överenskomts nämligen att regelbundet utbyte av egenproducerad skattelitteratur skulle ske mellan dessa centrala ämbetsverk. Vid samma överläggningar träffades principbeslut om att kontakterna mellan sagda centrala ämbetsverk ytterligare skulle utvecklas både på verkschefsnivå och mellan den lägre ledningen. En viktig form av samråd mellan de nordiska skatteförvaltningarna är även de skattemöten som vanligen en gång om året hålls i de olika nordiska huvudstäderna. I dessa möten har från Finland deltagit utom tjänstemän vid finansministeriet även tjänstemän vid skattestyrelsen. Dessa möten, vid vilka behandlats vid respektive tidpunkt aktuella skattefrågor av gemensamt intresse i de nordiska länderna, har vissa år anordnats även oftare. Mellan de nordiska länderna har även uppstått praxis enligt vilken centralmyndigheterna i vederbörande stat i olika skeden av beredningen av skattelagar och andra skatteförfattningar träder i förbindelse med skatteförvaltningarna i de övriga nordiska länderna. Efter ärendets beskaffenhet har kontaktformen utgjorts av besök hos myndighet i annat nordiskt land.

Av vad ovan sagts framgår att samarbete, som redan fått vissa institutionella former, bedrivs mellan de nordiska länderna inom finansförvaltningens område både på ministernivå och lägre centralförvaltningsnivå. Inom ramen för detta samarbete har samråd ägt rum bland annat vid utformningen av bestämmelser rörande beskattningen av fysiska personer. Skattestyrelsen anser det vara nyttigt och ändamålsenligt att samarbetet fortbestår och utvecklas.

Helsingfors den 7 februari 1974

Mikko Laaksonen
Generaldirektör

Hillel Skurnik
Överinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Skattebetalarnas centralförbund r.f.:

Representanter för skattebetalarorganisationerna i Danmark, Norge, Sverige och Finland har redan alltsedan början av 1960-talet regelbundet samlats till ett årligt möte, där dessa representanter gett information om i främsta hand utvecklingen på skattelagstiftningens och beskattningens förhållanden samt den offentliga hushållningens område i respektive land under året i fråga. Med hänsyn till att beskattningens huvudlinjer och de viktigaste beskattningsformerna (inkomst- och förmögenhets-skatt, kommunalskatt, omsättningsskatt) är desamma i alla nordiska länder, har nämnda organisationer enhälligt konstaterat att ett sådant utbyte av informationer enbart de nordiska länderna emellan är ändamålsenligare än förbindelser med samtliga skattebetalarorganisationer i Västeuropa. Dessa nordiska möten har visat sig vara nyttiga i många avseenden, och nya synpunkter och uppfattningar gällande skattelagstiftningen har framförts vid mötena.

På basen av dessa erfarenheter understöder vårt förbund den i medlemsförslaget framförda tanken på att regelbundet samråd skulle äga rum mellan de nordiska länderna vid utformningen av beskattningsreglerna för fysiska personer. Vi anser emellertid att motsvarande samråd borde utsträckas till att omfatta även juridiska personer. Med hänsyn till att vi här i Finland står inför en totalreform av beskattningen och att även många andra betydelsefulla ändringar av beskattningen förbereds, vilket också framställarna av medlemsförslaget hänvisar till som en allmän iakttagelse gällande de nordiska länderna, är innevarande tidpunkt desto viktigare för anordnande av ett sådant regelbundet samråd. Vi uttalar i detta sammanhang förhoppningen att de olika nordiska ländernas skattebetalarorganisationer måtte uppmärksammas, då sådana samråd anordnas.

Helsingfors den 4 februari 1974

Skattebetalarnas centralförbund r. f.

å styrelsens vägnar:

P. Paaermaa

Ordförande, ekonom

Matti Kaleva

Verkställande direktör, fil. magister

N o r g e**Finans- og tolldepartementet:**

I etterkrigstiden har det utviklet seg et nært samarbeid mellom de nordiske land på skatteområdet. Dette gjelder også utformingen av skattreglene for fysiske personer. Viktige skattespørsmål av felles

interesse blir drøftet på regelmessige møter mellom finansministrene i de nordiske land. Det er videre utstrakt kontakt på tjenestemannsplan og mellom utredningsutvalg med likeartede utredningsoppdrag. Formene for samarbeidet blir avpasset etter behovet. Finansdepartementet antar for sitt vedkommende at det neppe er nødvendig med nærmere retningslinjer om samarbeidet på dette området.

Oslo, 7. januar 1974

Etter fullmakt

Ole Kalgaard

Tove Friis-Petersen

Norges industriforbund:

Vi antar at det vil være av vesentlig betydning at de nordiske land orienterer hverandre gjensidig om forslag om endringer av skattereglene for fysiske personer. Vi vil også peke på at det vil være en fordel om de respektive interesseorganisasjoner blir orientert om slike forslag, og vil be om at Industriforbundet i størst mulig utstrekning blir informert om forslag til endringer av skattereglene.

I samsvar hermed vil Industriforbundet gi sin tilslutning til det medlemsforslag som er fremsatt om beskatningen av fysiske personer.

Oslo, 29. oktober 1973

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Landsorganisasjonen i Norge:

Med den nære kontakt mellom befolkningen i våre nordiske land også gjennom vårt felles arbeidsmarked, er Landsorganisasjonen enig i at skattereglene har stor betydning. I tilknytning til forslaget vil Landsorganisasjonen i Norge derfor påpeke det generelle behovet de nordiske landene har for informasjon og samarbeid i denne forbindelse.

Oslo, 30. november 1973

Landsorganisasjonen i Norge

Tor Aspengren

Øistein Gulbrandsen

Norsk arbeidsgiverforening har i skrivelse den 26 november 1973 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

S v e r i g e

Riksskatteverket:

Förslaget innebär att Nordiska rådet skall rekommendera regeringarna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige att tillse att regelbundet samråd äger rum mellan de nordiska länderna rörande utformningen av beskattningsreglerna för fysiska personer särskilt inför förestående betydelsefulla förändringar. Det framhålls att skillnaderna i den nordiska skattelagstiftningen i vissa fall kan leda till icke önskvärda skattemässiga konsekvenser för personer som flyttar från ett nordiskt land till ett annat. Dessa effekter anses endast delvis kunna undanröjas genom gällande dubbelbeskattningsavtal.

Det internationella samarbetet på skattelagstiftningens område har under senare år blivit alltmer omfattande. Detta gäller främst den direkta beskattningen, men även de generella indirekta skatterna, särskilt mervärdesskatten, har föranlett ett närmande mellan berörda länders experter. Ett djupgående internationellt arbete bedrivs på inkomst- och förmögenhetsbeskattningsens område genom slutande av avtal för att undvika dubbelbeskattnings. Den generella problematiken på detta fält studeras av OECD-ländernas experter vid möten i Paris flera gånger om året. Vidare har de olika länderna inom sina fackministerier en särskild avdelning som enbart sysslar med hithörande frågor. Inom Norden är samarbetet självfallet ännu intensivare och avser här inte bara lagstiftarens experter utan även skatteförvaltningarna, särskilt de centrala.

Kunskap om de nordiska ländernas skattelagstiftning får vi på i huvudsak tre vägar:

1. Så gott som varje utredning åtminstone i Sverige har för vana att inhämta upplysning om, studera och redovisa lagstiftningen på det aktuella området i de nordiska grannländerna. Detta tillgår vanligen så att man "läser sig till" innehållet i lagstiftningen. Ev. oklarheter klaras upp per telefon. Gäller det särskilt betydelsefull lagstiftning görs besök i de länder som kan väntas ha speciellt betydelsefull lagstiftning eller av annat skäl är av särskilt intresse. Exempel på det sistnämnda är FLB-förslaget (SOU 1972: 11).

2. Varje förhandling i syfte att ingå avtal för att undvika dubbelbeskattnings inleds med en översiktlig redovisning för skattelagstiftningen i motpartens land. Förståelse för det andra landets lagstiftning är nödvändig för att kunna genomföra avtalet. Sedan avtal slutits förutsätts

att man på ömse sidor underrättar avtalspartnern om mer väsentliga ändringar i det egna landets lagstiftning så att avtalet vid behov kan justeras. På det nordiska området har under senare år förekommit ett intensivt samarbete på detta område beroende på att de sedan länge gällande avtalen behövt göras om. Detta har lett till ett multinationellt nordiskt handräckningsavtal, ett flertal nya bilaterala inkomstskatteavtal (för Sveriges del nytt avtal med vart och ett av grannländerna) samt aktuella strävanden att åstadkomma ett multinationellt inkomstskatteavtal.

3. Särskilt mellan de nordiska länderna förekommer individuella ärenden som gäller handräckning för att ta ut skatt eller ansökan om skattenedsättning med anledning av inträffad dubbelbeskattning. I Sverige handläggs dessa ärenden av RSV som har kontakt med de behöriga myndigheterna i grannländerna för att få upplysningar i fallet. "På köpet" får man då också kunskap om lagstiftningen.

Det är att anta att det nyss skisserade samarbetet mellan de nordiska ländernas skattemyndigheter på olika plan kommer att bli allt mer omfattande i takt med den ökande internationaliseringen.

Medlemsförslaget utgår från att en harmonisering av skattelagstiftningen ligger långt fram i tiden — något som torde vara obestridligt särskilt när det gäller fysiska personer. Mot bakgrunden härav bedömer RSV det knappast lämpligt att "institutionalisera" samarbetet på lagstiftningssidan på sätt förordas i medlemsförslaget. Den nuvarande ordningen med ett efter behovet avpassat samarbete synes mer ändamålsenlig. Enligt RSVs mening innehåller de nordiska dubbelbeskattningsavtalen anvisning på den lämpligaste metoden att tillgripa i sådana situationer som antytts i medlemsförslaget. Så t. ex. ger artikel 26 i det svensk-norska avtalet för undvikande av dubbelbeskattning (SFS 1972: 35) de behöriga myndigheterna i de avtalsslutande länderna möjlighet att genom överenskommelse avgöra frågor som inte reglerats i avtalet och att träffa vissa överenskommelser. Möjligheten utnyttjas för överenskommelser både i enskilda fall och av generell innebörd. Som exempel på generella överenskommelser kan nämnas den under år 1973 träffade överenskommelsen mellan RSV samt bl. a. det norska finans- och tulldepartementet rörande beskattning av underhållsbidrag från utgivare i Sverige till barn i Norge samt överenskommelse den 23 maj 1973 mellan samma parter om fritagande av viss utdelning från källskatt (RSVs meddelanden Dt 1973: 29). Vidare avgörs årligen ett antal individuella ärenden om dubbelbeskattning.

RSV anser att även om den i medlemsförslaget ifrågasatta ordningen tillämpades konsekvent i utredningssammanhang så kan inte dubbelbeskattningsavtalens "ventil" undvaras. Enligt RSV:s mening torde medlemsförslagets syfte tillgodoses bäst om man vidgar de tillämpande myndigheternas befogenheter att sluta överenskommelser. Självfallet

måste begränsningar alltså finnas i dessa befogenheter. Redan nu åligger det emellertid myndigheten att anmäla behov av lagstiftning när ett missförhållande upptäcks som myndigheten inte själv kan rätta till enligt gällande bestämmelser.

RSV vill avslutningsvis framhålla att ett organiserat utbyte av informationer om skattelagstiftningen i Norden numera förekommer mellan ländernas tillämpande myndigheter. Denna fråga reglerades vid överläggningar i Solna den 25—26 oktober 1973 mellan cheferna för de centrala skatte- och tullförvaltningarna i de olika länderna.

Solna den 5 november 1973

Gösta Ekman

Tommy Matsson

1972 års skatteutredning:

Vid utformningen av beskattningsreglerna är det naturligtvis angeläget att de internationella aspekterna såvitt möjligt beaktas. Detta måste gälla både beträffande det utredningsarbete som bedrivs på kommittéplanet och i fråga om själva lagstiftningsarbetet. I båda fallen kan informationsutbyte och olika former av samråd med utländska myndigheter, kommittéer m. fl. erfordras. När det gäller formerna för och omfattningen av utbyte och samråd kan dock delvis olika synpunkter göra sig gällande beträffande kommittéarbete och lagstiftning. Skatteutredningen har ansett sig böra begränsa sitt yttrande till att avse sådant informationsutbyte och samråd som sker inom ramen för kommittéarbete.

En kommitté som i likhet med skatteutredningen har i uppdrag att pröva möjligheterna till omläggning av skattesystemet har i allmänhet anledning att söka skaffa sig information om utländska skattesystem och om de erfarenheter som i utlandet vunnits vid den praktiska tillämpningen. Om kommittén under sitt arbete kommer att överväga förslag till sådana skattereformer som får internationella konsekvenser — t. ex. verkningar av det slag som skisserats i det föreliggande medlemsförslaget — kan den också ha anledning att söka mer direkt kontakt med utländska kommittéer, myndigheter m. fl. för informationsutbyte och samråd. Det sagda gäller kanske i särskilt hög grad i förhållande till övriga nordiska länder.

Ett visst informationsutbyte i skattefrågor förekommer redan i dag mellan de nordiska länderna. I medlemsförslaget nämns att kontakten utsetts inom finansministerierna och att regelbunden utväxling sker av utredningsbetänkanden, propositioner, lagar m. m. Vidare om-

nämns det nyligen instiftade nordiska skattevetenskapliga rådet. I sammanhanget kan också vara befogat att nämna det fortlöpande informationsutbyte och samråd som sker mellan finansministeriernas dubbelbeskattningsenheter och mellan de myndigheter — på svensk sida riksskatteverket — som har att tillämpa gällande nordiska dubbelbeskattnings- och handräkningsavtal. Den information som erhålls på dessa vägar är dock som regel inte direkt tillgänglig för kommittéerna. En svensk kommitté som vill ha upplysningar om utländsk skatterätt eller önskar ta kontakt med myndighet eller kommitté i annat nordiskt land är därför i regel hänvisad till att inhämta erforderliga upplysningar genom förmedling av utrikesdepartementet eller på liknande sätt. Detta system torde i och för sig fungera tillfredsställande. En viss omgång och tidsförlust skulle emellertid kunna undvikas och arbetet med internationella skattefrågor skulle samtidigt stimuleras, om informationen var mera lättillgänglig. Vad särskilt beträffar samtidigt arbetande kommittéer i övriga nordiska länder skulle det t. ex. vara av stort värde att ha tillgång till en sammanställning över pågående nordiska offentliga utredningar med uppgifter om direktiv, ledamöter och sekretariat.

I medlemsförslaget yrkas att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska regeringarna "att tillse att regelbundet samråd äger rum" i vissa angivna beskattningsfrågor. Av det tidigare anförda torde framgå att skatteutredningen delar uppfattningen att internordiskt samråd i skattefrågor ofta kan vara angeläget. Alla åtgärder som stimulerar till och underlättar sådant samråd är välkomna. I den mån medlemsförslaget syftar längre och vill åstadkomma någon form av obligatoriskt eller fastare organiserat samråd ställer sig skatteutredningen däremot mera tveksam. Det torde åligga varje kommitté att på eget ansvar bedöma om de frågor som den behandlar har sådan internationell anknytning att samråd bör ske. Om det anses särskilt angeläget att en viss offentlig utredning har ett mer organiserat samråd med myndigheter och kommittéer i annat nordiskt land, torde en erinran härom tas in i direktiven för utredningen.

Ledamoten Nettelbrandt har inte deltagit i yttrandet.

Stockholm den 1 november 1973

För 1972 års skatteutredning

Erik Brandt

Anders Swartling

Sveriges köpmannaförbund:

Av medlemsförslaget framgår inte om någon kartläggning av frågans storlek har genomförts. Det är därför svårt för oss att bedöma betydelse-

sen av ett ev. beslut i medlemsförslagets riktning. Vi föreslår därför att Nordiska rådet påbörjar en storleksinventering av området för att ge de nordiska regeringarna ett bättre underlag för ett ställningstagande. En sådan utredning gör det även möjligt att lättare komma fram till ett bättre underlag för bedömning av hur den administrativa uppbyggnaden, som måste tillkomma vid ett eventuellt positivt beslut om regelbundet samrådsförfarande, bör se ut.

Ovanstående innebär emellertid inte att vi inte ställer oss bakom medlemsförslaget. Vi delar rådsmedlemmarnas uppfattning att regeringarna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige måste av Nordiska rådet rekommenderas att verka för att ett regelbundet samråd kommer till stånd mellan de nordiska länderna rörande utformningen av beskattningsreglerna för fysiska personer — särskilt inför förestående betydelsefulla förändringar.

Stockholm den 14 december 1973

Sveriges Köpmannaförbund

Per Schierbeck

Krister Olausson

Sveriges industriförbund:

Nordiska rådet har under 1960-talet tagit flera initiativ till ökad nordisk samverkan på beskattningsområdet. Dessa initiativ har som resultat främst givit ett vidgat informationsutbyte, en ökad kännedom inom de olika länderna om grannländernas skattelagstiftning och om aktuella reformer inom beskattningsområdet. Åtskilliga idéer och erfarenheter som härvid erhållits har visat sig värdefulla och kunnat tillgodogöras vid lagstiftningsarbetet. Däremot har någon mera samordnad lagstiftningsverksamhet inte blivit följden av rådets rekommendationer.

Det är uppenbart att den ökade samordningen mellan de nordiska länderna inom olika områden kan medföra behov också av en samordnad skattelagstiftning. Överläggningar mellan länderna synes i vart fall önskvärda då fråga är om mera betydande ändringar i skattelagstiftningen. I det remitterade medlemsförslaget har man pekat på en sådan i Sverige nu aktuell skatteomläggning. I själva verket är här fråga om en omläggning från direkt beskattning av fysiska personer till av arbetsgivare erlagda avgifter, som, ehuru ännu inte närmare utredd, redan genomförts till betydande belopp. De i medlemsförslaget antydda konsekvenserna av en sådan förändring föreligger sålunda i princip redan nu.

Även om skattelagstiftningen i och för sig måste utformas med beak-

tande främst av de nationella förhållandena, är det självfallet önskvärt och ibland rent av nödvändigt att man då större förändringar övervägs inom ett land undersöker vilka konsekvenser dessa medför med hänsyn till lagstiftningen i grannländerna. Det bör åligga de utredande organen att klargöra dessa konsekvenser och föreslå åtgärder för att eliminera eventuella negativa verkningar. Härvid är det givetvis av värde om sådant samråd som avses med det remitterade förslaget äger rum länderna emellan.

Stockholm den 20 december 1973

Sveriges industriförbund

Erik Eklund

Arne Gustafson

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

Förslaget innebär att samråd skall ske regelbundet mellan de nordiska länderna vid åtgärder som berör utformningen av beskattningsregler för fysiska personer. Liknande initiativ har tidigare tagits under 1960-talet och lett till rekommendationer från Nordiska rådet. Resultaten av dessa rekommendationer har emellertid varit blygsamma.

Anledningen till den nu aktuella framstöten är främst den skattediskussion som förts på senaste tiden i Sverige, framför allt en diskuterad omläggning av beskattningen mot ett större inslag av arbetsgivarfinansiering och minskad direkt beskattning. Då Sverige vid en eventuell övergång till ökat uttag av arbetsgivaravgifter skulle få ett skattesystem principiellt skilt från övriga nordiska länders antas detta medföra vissa samordningsproblem. Förslagsställarna exemplifierar med problem som kan uppstå för förvärvsarbetande som arbetar i Sverige men beskattas i annat nordiskt land och vice versa.

TCO har i skilda sammanhang manifesterat en positiv syn på utvecklandet av nordiskt samarbete i samhällsfrågor i vid bemärkelse. TCO tillstyrker mot bakgrund härav föreliggande förslag.

Ett stöd för samrådstanken får dock inte innebära att en sådan ordning skapas att det enskilda landets möjligheter att föra en självständig politik inskränks. Ett samordningsförfarande byggt på nordisk enhällighet för genomförande av olika reformer skulle med nödvändighet få en konserverande effekt på samhällsutvecklingen.

Stockholm den 11 december 1973

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Lennart Bodström

Yngve Hjalmarsson

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

Utan tvekan är behovet av samråd mellan de nordiska länderna av utomordentlig stor betydelse i frågor som gäller grundläggande principer för beskattningen.

Givetvis måste varje land ha möjlighet att göra de förändringar i skattesystemet som landet i fråga finner lämpligt. Men berörda grannländer bör redan på utredningsstadiet ges möjlighet att följa reformarbetet, så att inte vissa grupper oavsiktligt kommer i kläm. Exempel på sådana grupper är de s. k. gränsgångarna, för vilka särskilda regler måste skapas.

SACO tillstyrker därför medlemsförslagets hemställan om att regelbundet samråd skall äga rum mellan de nordiska länderna i frågor av detta slag.

Stockholm den 13 december 1973

Sveriges akademikers centralorganisation

Lars F. Tobisson

Monica Ulfhielm

Landsorganisationen i Sverige (LO):

LO instämmer i princip i motionärernas yrkande att regeringarna regelbundet och särskilt i samband med utredningar om mer djupgående förändringar av skattesystemet bör samråda.

LO konstaterar att ett sådant samråd i viss grad redan förekommer bl. a. med stöd av rekommendationer från Nordiska rådet samt att det automatiskt torde bli förstärkt sedan ministerrädssekretariatet tillskapats. Det är med hänsyn härtill inte givet att en ny rekommendation från Nordiska rådet i frågan har någon verklig funktion att fylla. Eftersom motionärerna fäst uppmärksamheten på den nu arbetande svenska skatteutredningens djupgående karaktär kan det vara befogat att denna utredning uppmärksammas på samrådsfrågan. Detta har redan skett genom remittering av medlemsförslaget.

Stockholm den 19 november 1973

Landsorganisationen i Sverige

Gunnar Nilsson

Gösta Dahlström

Svenska arbetsgivareföreningen åberopar i skrivelse den 27 december 1973 Sveriges industriförbunds yttrande av den 20 december 1973 (se nedan).

Medlemsförslag

om byggande av en landsvägsbro vid Kolari

(Väckt av *Eric Carlsson, Bjarne Mørk Eidem, Bror Lillqvist, Cecilia Nettelbrandt, Erling Norvik och Paavo Väyrynen*)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordplan:

Institutet har tidigare avgivit yttrande över medlemsförslag om byggande av en bro vid Utsjoki kyrkby. Då förslagen är likartade blir de synpunkter som kommer att lämnas här delvis en upprepning av vad som tidigare sagts.

Någon landsvägsbro vid Kolari ingår ännu inte i långtidsplanerna för vägbyggande på ömse sidor om gränsen. Dock har vägmyndigheterna i Sverige och Finland gemensamt startat en utredning där lönsamhetsbedömningar skall göras för samtliga tänkbara gränsförbindelser. Utredningen beräknas vara klar till nyår.

I medlemsförslaget anförs i huvudsak följande argument för att en bro skall komma till stånd:

1. En bro vid Kolari skulle underlätta utvecklandet av turisttrafiken i dessa delar av Lappland, där det finns ett antal turistcentra som är i tillväxt.
2. En bro vid Kolari skulle underlätta gränshandeln och därmed förbättra villkoren för den lokala befolkningen.
3. En bro vid Kolari skulle vara av betydelse för industri och trävarutransporter inom området.

Under fyra veckor i maj/juni 1972 var Nordplans vidareutbildningskurs förlagd till Nordkalotten, och såväl kursdeltagare som lärare hade anledning att fördjupa sig i problemen inom detta område. Speciellt inom den arbetsgrupp som studerade turistfrågor kunde man bland annat konstatera att turismen utgör en viktig näringsgren på Nordkalotten, att mycket finns att vinna genom ett samarbete över gränserna i turistfrågor samt att kommunikationerna är oerhört viktiga i turistsammanhang.

Arbetsgruppen konstaterar också att utvecklingen av turismen på Nordkalotten bör bedömas i sin helhet. För att inte den natur som turisten vill uppleva skall slitas ned, måste man kanske inom en inte allt-

för avlägsen framtid gemensamt styra turistströmmarna på Nordkalotten. En gemensam undersökning och målsättning i turistfrågor på hela Nordkalotten vore därför angelägen.

Med dessa synpunkter som bakgrund kan man konstatera att en bro över Muonio älv vid Kolari i och för sig troligen skulle fylla en viktig funktion för turisttrafiken. Sett i ett större sammanhang är det dock inte säkert att just detta projekt vid en samlad bedömning skulle komma överst på en prioriteringslista över åtgärder för turismens befrämjande på Nordkalotten.

Beträffande det andra argumentet i förslaget, det argument som avser gränshandeln och därmed den lokala befolkningens livsvillkor, kan frågeställningen ses som ett mer isolerat problem. En bro vid Kolari innebär med all säkerhet en förbättring av livsvillkoren för den lokala befolkningen. Dessa förbättringar skulle troligen delvis utgöras av svår-mätbara effekter av kulturell-social karaktär, såsom möjligheten till social service och sociala kontakter. I glesbygdsområden av Nordkalottens typ framstår det som särskilt angeläget att befolkningen har möjlighet att utnyttja existerande resurser oberoende av nationella gränser. De speciella problem som möter Nordkalottens befolkning är vidare av ett sådant slag att man kan förmoda att befolkningen där i vissa frågor har väl så stora gemensamma intressen med grannlänternas befolkning som med det egna landets befolkning i sydligare delar. Kommunikations-möjligheterna som en förutsättning för social och kulturell integration förefaller därför vara en bedömningsgrund som förtjänar speciell uppmärksamhet i dessa delar av de nordiska länderna.

I detta fall står valet mellan att bygga en bro och att uppskjuta eller avstå från projektet. I områden med sådana problem som här är aktuella, vore det önskvärt att utveckla en alternativ planeringsform till den rådande sektoriella. En sådan planering skulle kunna innebära att totalresurser avsattes för utveckling inom ett område och att det sedan bleve de berörda kommunernas sak att avgöra användningen av dessa resurser.

Beträffande det tredje argumentet slutligen, det att den föreslagna broförbindelsen skulle vara av betydelse för industri och trävarutransporter kan följande synpunkter anföras. Rent allmänt kan sägas att förekomst av ett lokalt näringsliv är en grundläggande förutsättning för vidmakthållande av samhällsliv på Nordkalotten. Om detta är ett önskemål inom samhället bör åtgärder som de föreslagna i hög grad värderas med hänsyn till i vad mån de bidrar till att uppnå detta mål. En broförbindelse kan vara ett effektivt medel att minska företagens transportkostnader, och gynna sysselsättning inom området genom att stödja befintliga företag och bidra till lokalisering av nya företag men förbindelsen bör jämföras med andra åtgärder som kan ha liknande verkningar.

Sammanfattningsvis vill vi betona vikten av goda kommunikationer på Nordkalotten, särskilt över gränserna. Ett brobygge över Muonio älv vid Kolari bör dock ingå i en samlad plan och därvid jämföras med alternativa resursanvändningar, dels för utveckling av turismen och näringslivet på Nordkalotten, dels för underlättande av levnadsvillkoren för lokalbefolkningen. I det senare fallet vore det önskvärt med en planeringsform som innebar att den lokala befolkningen hade möjlighet att överväga alternativa användningar av samma resurser, även inom skilda sektorer.

Stockholm den 30 oktober 1973

Stig Nordqvist
Professor, föreståndare

Finland

Trafikministeriet¹:

För närvarande pågår en utredning om förbättring av landförbindelserna mellan Finland och Sverige i samarbete mellan ländernas vägmyndigheter. I utredningen är under granskning följande gränsövergångar: Torneå/Haparanda, Aavasaksa/Övertorneå, Pello, Kolari/Kaunisjoensuu, Muonio/Muonivaara och Kaaresuvanto/Karesuando samt dessutom Kilpisjärvi mellan Finland och Norge. År 1972 har vid dessa gränspassager utförts en intervjuundersökning för uträkning av trafikens avfärds- och destinationsställen vid v. b. övergångar. Utredningen kommer även att omfatta för de nuvarande färjställes del behovet av vägförbättringar som förorsakas av eventuella brobyggnader, broföretagens trafikekonomiska lönsamhet samt behov av bro bl. a. med hänsyn till Tornedalens samhällsstruktur och förbindelsebehov.

I följande framställes i enlighet med tullstatistiken trafikmängderna vid färjlederna åren 1970 och 1972. Samtidigt uppges även längden av den tidsperiod då färjan icke på grund av vintern varit i gång och isvägen icke burit. Uppgifterna är för tiden mellan hösten 1968—våren 1972.

	Kolari		Muonio		Karesuando	
motorford.trafik:	1970	1972	1970	1972	1970	1972
personbilar	48 600	97 400	28 000	35 200	97 200	113 000
tunga bilar	1 340	2 280	411	411	1 570	1 640
trafikavbrott:						
höstmenföre	7—20 dygn		11—30 dygn		0 dygn	
vårmenföre	14—38 dygn		15—30 dygn		0—5 dygn	
menföre/ år i medeltal	36 dygn		43 dygn		1 dygn	

¹ Yttrandet översatt från finska.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har utfört en hela landet omfattande approximativ undersökning om trafikekonomisk lönsamhet beträffande förbättring av färjställen. Ifrågavarande kalkyler grundar sig på kör- och underhållskostnaders medelenhetspris i hela landet och 7,5 % beräkningsränta. Enligt kalkylerna vore en bro vid Kolari lönande. Brons kostnadsförslag uppstigen till c:a 2 000 000 mk.

Med hänvisning till utförda undersökningar anser trafikministeriet det motiverat att färjan vid Kolari skulle ersättas med en bro. Med beaktande av övriga väg- och broföretag vid gränsen i Lapplands län samt de till buds stående medlen torde bron vid Kolari kunna upptagas i byggnadsprogrammet i slutet av 1970-talet.

Helsingfors den 15 november 1973

(Ej Sign.)

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

Torne- och Muoniodalen har traditionellt goda utgångspunkter för samarbete över riksgränsen på samtliga områden av det mänskliga livet under den förutsättningen, att den skiljande effekten av gränsen och vattnet kan begränsas till minimum. Förbättrandet av trafikförbindelserna mellan länderna är ett effektivt medel, när man försöker göra umgänget och samarbetet livligare för att förbättra äldalsbefolkningens levnadsvillkor och förhållanden. Moderna kommunikationsmedel kräver goda trafikförbindelser året runt. Annars kan samarbetet inte främjas.

I Kolari har utvecklingen på många områden tagit god fart under senare tid. Tack vare järnvägen, cementfabriken, järngruvan och turismen tycks Kolari så småningom få en alltmer betydande ställning i äldalens näringsliv. Denna utveckling skulle i en mycket hög grad främjas av en trafikförbindelse till Sverige, som under alla årstider möjliggör en tung trafik. Motsvarande nytta skulle genom en sådan broförbindelse tillkomma svenskbygderna väster om gränsen. Dessutom skulle bron ha verkan på vidsträckta områden även annorstädes inom ländernas nordliga delar.

Länsstyrelsen anser ifrågavarande medlemsförslag vara i enlighet med det rådande faktiska läget väl begrundat och förenar sig om förslaget. I Kolari längtar man efter en bro i allt högre grad. Bron borde byggas med det snaraste.

Rovaniemi den 30 oktober 1973

Martti Miettunen
Landshövding

Viljo Tervahauta
Länsråd

¹ Yttrandet översatt från finska.

Centralkommissionen för Tornedalens kommuner¹:

Centralkommissionen för Tornedalens kommuner har behandlat nämnda sak vid sitt möte den 14 september 1973. Vid mötet konstaterade man, att projektet om en bro över Muonio älv vid Kolari redan i flera års tid varit uppe i kommissionen som arbetsobjekt.

Man konstaterade enhälligt, att bygget av nämnda bro är mycket nödigt, och man beslöt enhälligt tillstyrka förslaget och påskynda projektets förverkligande.

Pello den 14 september 1973

Centralkommissionen för Tornedalens kommuner

Veikko Hanhiova

Ordförande

Seppo Tervonen

Sekreterare

Utvecklingsområdesfonden Ab:

På grund av geografiska och trafikmässiga skäl riktar sig den ekonomiska verksamheten i vårt lands nordligaste delar huvudsakligen i norr-söderriktningen. Näringslivets behov har ändå i snabb takt betingat utveckling av vägar samt färj- och broförbindelser mellan länderna för att umgänge såväl inom vårt land som mellan grannländerna inom Nordkalotten kunde idkas även transversalt.

För fordons del har färjtrafiken växt närapå 30 % årligen, vilken tillväxt utvisar livligt umgänge. Enligt vår opinion kommer den i Torne älv dalen belägna industrins expansion, etablering av ny industri, den snabbt expanderande turismen i Lapplands län samt vidareutveckling av renskötseln att öka trafikens tillväxttryck kraftigt.

Utvecklingsområdesfonden Ab är av den åsikten att det framlagda medlemsförslaget till att bygga en landsvägsbro till Kolari är mycket angeläget att förverkligas.

Kuopio den 30 oktober 1973

Utvecklingsområdesfonden Ab

Jouko Loikkanen

Verkställande direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lapin maakuntaliitto r.y. (Lapplands landskapsförbund)¹:

Behovet att bygga en bro mellan Finland och Sverige över Muonio älv vid Kolari har till följd av den ökade turisttrafiken och av den allt livligare gränshandeln blivit allt större. Den nuvarande färjetrafiken kan inte längre tillfredsställa trafikens behov. De långa menförestiderna om våren och om hösten stoppar hela trafiken.

För transporten av produkterna från cementfabriken i Kolari till Sverige skulle en bro vara nödvändig. För närvarande är det just de dåliga trafikförbindelserna som utgör ett betydande hinder för cementexporten. Likaså sker betydliga trävarutransporter på denna väg i synnerhet från Sverige till Finland.

Kolari utgör en rätt central knutpunkt för den tvärgående trafiken mellan Sverige och Finland. Vägnätet på båda sidorna om gränsen är gott.

Lapin maakuntaliitto anser det som angeläget, att en broförbindelse över gränsen vid Kolari åstadkommes snarast möjligt. Detta skulle göra trafiken säkrare och snabbare och skapa betydligt bättre möjligheter för handeln och för det övriga umgänget mellan länderna.

Rovaniemi den 25 oktober 1973

Lapin maakuntaliitto r.y.

Esko Ollila

Ordförande

Timo Hannula
Verksamhetsledare

Industrikommissionen för Lapplands län¹:

Färjetrafiken över Muonio älv vid Kolari inleddes år 1968. Sedan dess har trafiken ökat mycket kraftigt, bl. a. den tunga lastbilstrafiken har nästan fördubblats.

I Kolari är verksamt Pargas kalk Ab, som levererar cement bl. a. till Kiruna samt till marknadsområdena mellan Muonio och Pello. Emedan cement är billigt men tungt gods, är dess pris beroende av transportmöjligheterna. Vägförbindelserna på ifrågavarande marknadsområde är riktade till Pajala, av vilken anledning området skulle dra betydande nytta av en broförbindelse.

Den allt livligare turismen och gränshandeln har ökat trafiken över Muonio älv. En av naturförhållandena oberoende ständig trafikeringsmöjlighet utgör en mycket betydande faktor för näringslivet samt för utvecklandet av samarbetet mellan den svenska kommunen Pajala och Kolari kommun.

Industrikommissionen för Lapplands län har fastställt byggandet av

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

gränsöverskridande broar såsom en väsentlig målsättning för utvecklandet av Lapplands läns yttre vägtrafik.

Med hänvisning till det ovan anförda håller Industrikommissionen för Lapplands län byggandet av en bro vid Kolari över Muonio älv till Sverige för mycket betydelsefullt. Industrikommissionen för Lapplands län ber Nordiska rådet att kraftigt medverka till byggandet av en bro med tanke på de positiva verkningarna av en sådan bro.

Rovaniemi den 15 oktober 1973

På Industrikommissionens för Lapplands län vägnar:

Martti Miettunen

Ordförande, landshövding

Jukka Tunturi

Kommissionens sekreterare,
planeringssekreterare

Suomen kuorma-autoliitto r.y. (Finlands lastbilsförbund):

— — — meddelar vi, att vårt förbund understöder varmt medlemsförslaget till Nordiska rådet angående byggandet av en landsvägsbro vid Kolari så fort som möjligt.

Vi bifogar utlåtandet av vår länsförening i Lapplands län, Ammattiautoilijain lapin lääninyhdistys r.y. (*se nedan*). I detta sammanhang önskar vi också meddela, att detta ärende behandlades i Nordisk lastbil unions (NLU) styrelsemöte i Visby den 19—20 september 1973, varvid Norges lastebileier-forbund och Svenska åkeriförbundet uppgav, att de understöder Suomen kuorma-autoliittos ståndpunkt i saken.

Helsingfors den 24 oktober 1973

Suomen kuorma-autoliitto r.y.

Toivo Ruotsalainen

Ammattiautoilijain lapin lääninyhdistys r.y. (Yrkesbilisternas länsförening för Lappland)¹:

Vi anser det mycket betydelsefullt, att ett utskott inom Nordiska rådet behandlat byggande av en landsvägsbro vid Kolari och att sagda utskotts uttalande publicerats.

Vi anser den avsedda bron som en mycket viktig faktor för att allt fastare sammanbinda olika områden inom Nordkalotten. Sedan övergångsbron vid Övertorneå fullbordats har umgänget mellan de olika rikena på nämnda ort blivit betydligt livligare, och därför antar vi att detsamma också kommer att ske i Kolari efter att ifrågavarande bro eventuellt byggts.

Med beaktande av t. ex. vägnätets nuvarande sträckningar samt det

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ökande trafikbehovet inom ifrågavarande område är det enligt vår uppfattning mycket viktigt att brobyggnadsarbetena inleds med det snaraste. Kolari kommun har under de senaste åren utvecklats i en betydlig grad bl. a. till följd av gruvdriftens utveckling (Rautuvaara gruva), den livliga gränshandeln, en ny industrianläggning (cementfabrik) samt den ökande turismen

Enligt vår uppfattning är det viktigt att utveckla trafiken mellan de nordliga delarna av Finland och Sverige, ty vägarna får inte utgöra hinder för snabba förbindelser mellan de olika länderna. Ett smidigt trafikerande inom Nordkalotten kommer att i väsentlig grad gynnas av byggande av gränsöverskridande broar mellan Sverige och Finland, bl. a. av nämnda bro vid Kolari samt senare av andra broförbindelser inom området av Torne och Muonio älvar.

Man bör också uppmärksamma ett brobygges sysselsättningsverknig i synnerhet under svår arbetslöshet i Kolari kommun.

Vi hoppas att Suomen kuorma-autiliitto r.y. för sin del på alla möjliga sätt medverkar till att nämnda bro blir byggd under de närmaste åren.

Rovaniemi den 23 augusti 1973

Ammattiautoilijain lapin lääninyhdistys r. y.

Arvo Vuopala

Ordförande

M. Suopanki

Verksamhetsledare

Finlands turistförbund r.f.¹:

Finlands turistförbund anser utvecklandet av gränsförbindelserna och förbättrandet av resemöjligheterna på Nordkalotten vara ytterst viktigt. Den fortgående tillväxten av Lapplands turism och ökningen av trafiken förutsätter nya gränspassager på gränssträckningarna. Byggandet av en landsvägsbro över Muonio älv i Kolari kommun skulle i avgörande mån underlätta den i utveckling stadda och tilltagande turisttrafiken på området, enär på området nu inte finns ordentliga gränspassager avsedda för landsvägstrafiken.

På grund av ovanstående anser Finlands turistförbund byggandet av nämnda broförbindelse vara en angelägenhet av yttersta vikt för Lapplands turism.

Helsingfors den 24 september 1973

Finlands turistförbund r.f.

Heikki Mäki

Verkställandedirektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Samferdselsdepartementet:**

Ovennevnte medlemsforslag har vært forelagt Vegdirektoratet som har avgitt uttalelse 24. oktober 1973 (*se nedan*).

Samferdselsdepartementet vil se spørsmålet om bygging av bro over Muonio elv ved Kolari som et i første rekke svensk-finsk anliggende. Forbindelsen vil bare berøre mindre norske interesser. Den tidligere foreslåtte bro ved Karesuando synes å være av større direkte interesse for norsk trafikk.

Samferdselsdepartementet vil generelt anta at bro og veiforbindelser som er foreslått eller under overveielse på Nordkalotten, bør ses i sammenheng og vurderes ikke bare ut fra lokale interesser men også som ledd i en alminnelig kommunikasjonsforbedring i nord. En antar at Nordisk embedsmannskomite for transportspørsmål (NÄT) bør gi uttalelse om samtlige forhindringer under ett, med prioritetsangivelse. Veiforbindelsene bør formodentlig også ses i relasjon til andre kommunikasjonsmidler og herunder også til spørsmålet om utbygging av flyforbindelsene som allerede er tatt opp til behandling av NÄT.

Oslo, 1. november 1973

Etter fullmakt

Erik Ribu

John H. Paxal

Statens vegvesen, Vegdirektoratet:

Den landverts trafikk mellom våre to nordligste fylker og Sverige/Finland og Sør-Norge har i de senere år øket betraktelig. I særlig stor grad har godstrafikken hatt en økning samt turisttrafikken mellom Troms/Finnmark og den svenske østkyst og de sentrale deler av Sverige.

Idag kan en passere den svensk/finske grense enten med ferje ved Karesuando eller over bru ved Pello eller lengre sydøst.

En bru ved Kolari vil ligge omtrent midtveis mellom treriksryøsa og Bottenviken ca. 250 km fra Kilpisjärvi, slik at en slik bruforbindelse utvilsomt vil få betydning for nevnte gjennomgangstrafikk fra Troms og Finnmark.

En vil likevel bemerke at spesielt for trafikken fra Troms og Vest-Finnmark over Kautokeino, vil nok en bruforbindelse ved Karesuando være av større betydning.

Den nye mellomriksveien mellom Kiruna og Narvik vil når den er fullført sannsynligvis ta en del av trafikken til Troms fylke som idag går over Skibotn. For største delen av Troms fylke vil likevel den

korteste kjørelengde til Sør-Norge via Sverige/Finland være langs E 78 over Skibotn.

Saken har vært forelagt vegsjefene i våre tre nordligste fylker til uttalelse, og både vegsjefen i Nordland, Troms og Finnmark er i sine uttalelser positivt innstilt ovenfor en slik forbindelse. Vegsjefen i Troms fremhever imidlertid betydningen av en bruforbindelse ved Karesuando.

Oslo, 24. oktober 1973

A. J. Grotterød

E. f.

Arne Østgård

Norges lastebileier-forbund:

I den forbindelse gir vårt forbund sin fulle tilslutning til de synspunkter som er kommet til uttrykk i nevnte medlemsforslag.

Norges lastebileier-forbund vil anbefale at arbeidet med bygging av en bro ved Kolari påskyndes, og slik at dette kan skje snarest mulig.

Oslo, 12. oktober 1973

Norges lastebileier-forbund

Karl J. Bjerklund

Direktør

Landslaget for reiselivet i Norge:

En forbedring av veiforbindelsene gjennom Nord-Finland og Nord-Sverige til Finnmark og Troms er etter vår mening av stor betydning for en øket trafikk til disse områder, og en bro over Muonio elv til erstatning for ferje, vil etter vår vurdering lette trafikkforholdene i vesentlig grad.

For samarbeidet på Nordkalotten vil enhver bedring i trafikale forhold ha betydning, og ut fra et slikt synspunkt er det også derfor ønskelig med en effektivisering av forbindelseslinjene.

Vi støtter derfor det oversendte forslag.

Oslo, 5. september 1973

Just Muus-Falck

Kåre Ystanes

Sverige

Statens vägverk:

Över Muonio älv vid Kaunisjoensuu inom Pajala kommun i Norrbottens län, Sverige, samt Kolari kommun inom Lapplands län, Finland, finnes en sedan 1968 anlagd färjled och vinterväg över isen. För drift av färja och vinterväg svarar statens vägverk i Sverige. Kostnaden för vägförbindelsen bestrides av de bägge länderna gemensamt. Alltsedan färjeleden inrättades har önskemål om ersättande av färjleden med bro framförts från berörda kommuner och tornedalskommunernas förbund i de bägge länderna.

Över Muonio älv vid Karesuando finnes även färjled och vinterväg över isen mellan Karesuando by i Kiruna kommun, Norrbottens län, Sverige och Karesuando by i Enontekiö kommun, Lapplands län, Finland. För drift av färja och vinterväg svarar statens vägverk i Sverige. Kostnaden för vägförbindelsen bestrides av Sverige. Även vid detta färjläge har önskemål om bro diskuterats under lång tid. Bl. a. har Nordiska rådet år 1970 antagit en rekommendation om att snarast förverkliga broförbindelsen vid Karesuando.

Mot bakgrund av önskemålen om förbättrade mellanriksförbindelser för biltrafik mellan Sverige och Finland beslöts under överläggningar i Helsingfors under maj 1971 mellan generaldirektörerna för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i Finland och statens vägverk i Sverige att de båda ländernas vägmyndigheter gemensamt skulle utreda ifrågasatta nya fasta förbindelser.

Utredningsarbetet har bedrivits sedan våren 1971 och syftar till

att bedöma behovet av bättre förbindelser över landsgränsen mellan Finland och Sverige,

att ge underlag till beslut om, när och var nya gränsförbindelser skall byggas.

För att få en totalbedömning av behovet av åtgärder på vägförbindelserna över landgränsen mellan Finland och Sverige har utredningen inte endast inriktat sitt arbete på frågan om någon eller några av de återstående färjförbindelserna bör ersättas med bro. Utredningen har också behandlat vilka förbättringar som behövs på det anslutande vägnätet till de gränsöverfarter som finns mellan Torneå och Karesuando.

Omfattande destinationsundersökningar har genomförts under april, juli och september 1972. Utöver dessa bygger biltrafikprognoserna på bedömningar av bilbeståndets framtida utveckling på ömse sidor om riksgränsen. På svensk sida har en särskild utredning utförts av en arbetsgrupp vid geografiska institutionen vid Umeå universitet "Bilin-

nehavet i Norrbottens län 1960—1985 mot bakgrund av befolkningsutvecklingen under 1960-talet”. På finsk sida har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort motsvarande studier och bedömningar av bilparken i Lapplands län och uleåborgsregionen på grundval av befolkningsdata från inrikesdepartementets regionalplanebyrå samt uppföljning och framskrivning av biltätheten per invånare.

Utredningen kommer sålunda att bedöma behovet av fasta förbindelser över Muonio älv vid Kolari, Muonio och Karesuando. Utredningsarbetet, vilket nu pågått i två års tid, beräknas kunna avslutas under första kvartalet 1974, varefter remissbehandling med berörda myndigheter och intressenter i de bägge länderna skall kunna ske.

Sedan utredningen blivit remissbehandlad och inkomna remisser överarbetats finnes det konkreta underlaget, vilket erfordras för att prioritera behovet av åtgärder på mellanriksförbindelserna mellan Sverige och Finland.

Mot bakgrund av vad som sålunda anförts synes det i avvaktan på den pågående utredningen inte lämpligt att angelägenhetsgradera vilken eller vilka mellanriksförbindelser, som i första hand bör ersättas med nya fasta förbindelser, och ej heller vilka åtgärder på de bägge ländernas vägnät, som är erforderliga för att tillskapa en tillfredsställande trafikförsörjning.

Detta yttrande har utformats efter samråd med vägförvaltningen i Norrbottens län.

Stockholm den 11 november 1973

C. E. Gustafson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Gränsen mellan Norrbottens län i Sverige och Lapplands län i Finland är 500 km lång. I älvdalen bor cirka 70 000 människor å omse sidor om gränsvärdarna. På tre punkter längs gränsen finns broförbindelse mellan de bägge länderna nämligen i Haparanda, Övertorneå och Pello.

Svenska och finska Tornedalen har mycket svåra ekonomiska problem. Antalet arbetslösa och sysselsatta i beredskapsarbeten uppgår i den svenska delen till cirka 2 000 personer. Undersysselsättningens omfattning är ungefär densamma i den finska delen.

På tolv år — perioden 1960—1972 — har folkmängden i de fyra berörda kommunerna minskat med 10 000 personer, en nedgång med 25 procent. Inget annat område i Sverige torde ha drabbats av en sådan kraftig nedgång i sitt befolkningsunderlag. De prognoser som utarbetats inför Länsplanering 1974 visar på en fortsatt kraftig minskning. I prognosen har en framskrivning gjorts på basis av utvecklingen 1968—1972:

	1960	1972	Förändring	Prognos för 1980
Haparanda	9 800	8 900	— 900	8 200
Övertorneå	9 500	7 100	— 2 400	5 600
Överkalix	8 600	5 800	— 2 800	4 300
Pajala	14 200	10 300	—10 000	7 900
Totalt	42 100	32 100	—10 000	26 000

Den kraftiga och kontinuerliga utflyttningen har givetvis också resulterat i en mycket ogynnsam ålderssammansättning hos den kvarvarande befolkningen.

För att en bosättning även i framtiden skall kunna upprätthållas i denna del av Norrbotten måste en ekonomisk utveckling komma till stånd. Alla möjligheter att åstadkomma en sådan utveckling måste tillvaratas. En av förutsättningarna för ökade ekonomiska aktiviteter är goda vägförbindelser. Nya fasta förbindelser över gränsälvarna måste därför tillskapas. Åtgärderna måste mot bakgrund av ovanstående siffer-sammanställning dessutom vidtas med största skyndsamhet.

Regeringarna i de tre berörda länderna har genom att tillsätta den s. k. Nordkalottkommittén dokumenterat sin vilja att fördjupa det ekonomiska samarbetet i denna del av Norden.

En bro vid Kolari synes böra ges hög prioritet mot bakgrund av de gynnsamma effekter på näringslivet i området en broförbindelse kunde få. Järnvägen på den finska sidan skulle med en sådan förbindelse bättre kunna utnyttjas för t. ex. transporter av virke från den svenska sidan. De stora malmförekomsterna i Kaunisvaara skulle ligga på endast några mils avstånd från bron. Om och när brytningen i Kaunisvaara-fälten kommer till stånd, får givetvis bron mycket stor betydelse både för person- och godstransporter. Vid projekteringen av bron bör hänsyn tas till möjligheten att bron också kommer att utnyttjas av en eventuell rälsförbindelse mellan den finska Kolarijärnvägen och Kaunisvaara-fälten.

Länsstyrelsen önskar i enlighet med den uppfattning som framföres i rubricerade medlemsförslag tillstyrka att Nordiska ministerrådet rekommenderas att vidta åtgärder för att en bro bygges över Muonio älv vid Kolari.

Luleå den 29 november 1973

R. Lassinantti

Sven Persson

Pajala kommun:

Kommunen instämmer i yrkandet om åtgärder för byggande av bro över Muonio älv vid Kolari.

Trafiken vid färjstället har ökat kraftigt de senaste åren. En bro skulle ha betydelse framför allt för undvikande av nuvarande olägenheter genom begränsad fordonsvikt, köbildning vid färjan och långa avbrott i förbindelsen höst och vår.

Kolari och Pajala kommuner har under en följd av år samarbetat för att få till stånd en broförbindelse vid Kolari. Båda kommunerna har sett det som nödvändigt för den vidare utvecklingen i området med en förbättring av förbindelserna. Förbättring av vägarna till Pajala och utbyggnaden av vägnätet i norra Finland gör att resandeströmmen över Pajala—Kolari torde öka i framtiden.

Bertil Waara föreslår att i yttrandet tilläggs att undersökning bör göras huruvida inte Huuki vore lämpligare plats för broförbindelsen.

Pajala den 24 augusti 1973

(Ej Sign.)

Svenska turistföreningen (STF):

De skäl, som framlagts för förslaget, synes STF bärande också i vad gäller turismen mellan de båda länderna, och föreningen vill därför för sin del ansluta sig till förslaget rekommendation att åtgärder för byggande av en bro över Muonio älv vidtages.

Stockholm den 31 oktober 1973

Svenska turistföreningen

Halvar Sehlin

Verkställande direktör

Svenska turisttrafikförbundet (STTF):

Frågan om det föreslagna brobygget över Muonio älv bör enligt STTF:s uppfattning bedömas mot bakgrund av i första hand behoven av vägbrobyggen längs hela den finsk-svenska landgränsen, i andra hand behoven av förbättrade trafikförbindelser för den internordiska

person- och godstrafiken totalt. I samband med genomförandet av det internordiska gränstullsamarbetet 1961 bortföll dessvärre också viktiga delar av den löpande registreringen av in- och utpasserade personbilar.

Denna brist på elementär trafikstatistik försvårar i hög grad såväl bedömningen av den internordiska persontrafikens faktiska omfattning som dess utveckling från år till år. Såvitt bekant existerar för närvarande inga aktuella uppgifter om trafikens fördelning med avseende på de resandes bostadsort/nationalitet, destination och syfte.

Som bekant har de svenska och finska vägmyndigheterna under 1972 genomfört en undersökning av persontrafiken över svensk-finska landgränsen med syfte just att ge underlag för beslut om utbyggnaden av olika väg- och broförbindelser över gränsen. Det är STTF:s uppfattning att resultatet av denna undersökning, som beräknas föreligga vid årsskiftet 1973/74, bör avvaktas, innan man tar ställning till den föreslagna rekommendationen beträffande brobygge över Muonio älv.

Generellt finns enligt STTF:s uppfattning all anledning att ägna den internordiska trafiken större uppmärksamhet ur planeringssynpunkt än vad som tidigare skett, då denna trafik i absoluta tal är överväldigande och relativt sett utgör den helt dominerande delen av vårt trafikutbyte med utlandet.

För att illustrera omfattningen av den internordiska yttrafiken bifogas en sammanställning (*se Bihang*), som gjorts på STTF:s kansli på basis av tillgängliga, respektive uppräknade eller uppskattade uppgifter om trafiken mellan Sverige och grannländerna.

STTF vill slutligen erinra om det internordiska samarbete på turistsektorn, inom den nordiska ämbetsmannakommittén, vilken bildades i samband med det på Nordiska turisttrafikkommitténs (NTTK) initiativ tillkomna nordiska ministermötet i Helsingfors i maj 1973. Ämbetsmannakommittén, som bl. a. skall analysera problem, som kan utgöra ett hinder för utvecklingen av turisttrafiken mellan de nordiska länderna, skall avge en första rapport till de ansvariga ministrarna våren 1974.

Stockholm den 12 november 1973

Svenska turisttrafikförbundet

E. Schulze

Kurt Paulsson

BIHANG

Land- och sjötrafiken mellan Sverige och grannländerna 1972

(båda riktningarna)

	Antal personbilar	Antal passa- gerare/personer
<i>Sverige—Finland</i>		
— Landgränsen i norr	c:a 3,0 milj.	7—9 milj. (est.)
— Kvarken	c:a 70 000	c:a 600 000
— Stockholm—Roslagen varav Åland	c:a 400 000 (?)	c:a 3,5 milj. (c:a 2,0 milj.)
Summa	c:a 3,5 milj.	c:a 12 milj.
<i>Sverige—Danmark</i>		
— Öresund	1,5 milj.	26,5 milj.
— Skåne—Bornhoholm	c:a 90 000	c:a 300 000
— Västkusten—Jylland	c:a 200 000	c:a 2,2 milj.
Summa	c:a 1,8 milj.	c:a 29,0 milj.

Sverige—Norge

Personbilstrafiken över norsk-svenska landgränsen registreras ej sedan 1961, då c:a 1,3 milj. inpasserade p-fordon registrerades. En årlig ökning av 10—15 procent skulle betyda 4—6 milj. inpasserade p-bilar eller i runt tal 5 milj. fordon i varje riktning. Detta torde motsvara 10—15 milj. bilpassagerare i varje riktning eller 20—30 milj. enkelresor.

<i>Sverige—Tyskland (Öst + Väst)</i>	P-bilar	Passagerare
Skåne/Göteborg—Nordtyskland	c:a 200 000	c:a 1,2 milj.
— varav Sassnitz/Östtyskland	(26 000)	(220 000)
<i>Sverige—Polen</i>	c:a 20 000	c:a 200 000

Källor: Statens invandrarverk, Sthlm, Statistiska centralbyrån, Sthlm, Generaltullstyrelsen, Sthlm, enskilda rederier

Sveriges trafikbilägares riksorganisation (STR):

STR, som inhämtat lokala synpunkter på frågan, får som sitt yttrande hänvisa till vad som anförts i bilagda yttrande från Norrbottens busstrafikförening (*se nedan*).

Stockholm den 31 oktober 1973

Sveriges trafikbilägares riksorganisation

Ivan Sjunnebo

Bertil Wendler

Norrbottens busstrafikförening:

Föreningen hälsar med tillfredsställelse alla initiativ som syftar till att förbättra reseöjligheterna mellan de nordligaste delarna av Sverige, Finland och Norge enär fasta broförbindelser mellan Sverige och Finland är en förutsättning för att turisttrafiken på Nordkalotten skall kunna utvecklas. Den s. k. förfallstiden höst och vår utgör för närvarande ett alltför svårt hinder för en rationell året-om-trafik på Nordkalotten.

Även om föreningen anser att den redovisade ökningen av trafiken med fordon vid Kolari till största delen har sin grund i inköpsresor kan föreningen i stort instämma i de av förslagsställarna redovisade sakskälen för byggande av en bro vid Kolari. Det är dock föreningens bestämda uppfattning att en bro över Könkämä älv vid Karesuando måste prioriteras. Hela den väldiga turistströmmen till Nordnorge och Nordfinland går nämligen över Karesuando. Föreningen finner det således angeläget att en bro över Muonio älv bygges vid Kolari men anser att denna bro inte får byggas på bekostnad av den år 1970 av Nordiska rådet rekommenderade bron över Könkämä älv vid Karesuando.

Malmberget den 18 september 1973

Norrbottens busstrafikförening

Berth Gradin

Ordförande

Medlemsförslag

om nordiskt förbud mot alkoholreklam

(Väckt av Ele Alenius, Ilkka-Christian Björklund, Mauno Forsman, Svend Horn, Osmo Kock, Aili Laitinen, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Ingemar Mundebo, Anna-Lisa Nilsson, Matti Ruokola, Erkki Tuomioja, Paavo Väyrynen och Egil Aarvik)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — skal man hoslagt oversende en fra indenrigsministeriet medtaget udtalelse af 9. januar 1974 med diverse bilag (se nedan).

I anledning af en i den som bilag vedlagte skrivelse af 28. november 1973 fra Grosserer-Societetet til handelsministeriet indeholdt henvisning til Danmarks forpligtelse over for EF skal udenrigsministeriet som sin opfattelse udtale, at det næppe af fællesskabsforpligtelserne kan udledes, at forbud mod reklame for visse varegrupper, der kan betegnes som skadelige for den offentlige sundhed (cigaretter — alkohol — visse farmaceutika), ikke kan anvendes af medlemsstaterne. Det forudsættes herved, at forbudet ikke har diskriminerende virkninger til formål eller til følge.

København, den 16. januar 1974

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Indenrigsministeriet:

Spørgsmålet om hvorvidt og på hvilken måde der fra det offentlige side bør tages skridt til at forebygge de skadelige virkninger af alkoholmisbrug er i Danmark genstand for hyppigt tilbagevendende debat og

overvejelser. Indenrigsministeriet er opmærksom på, at et nordisk samarbejde — således som tilsigtet gennem oprettelsen af Nordisk Nævn for Alkoholforskning — kan være et værdifuldt middel til tilvejebringelse af det fornødne kundskabs- og erfaringsgrundlag for den forebyggende indsats i de enkelte lande, men det er samtidig indenrigsministeriets opfattelse, at spørgsmålet om iværksættelse af konkrete foranstaltninger mod alkoholmisbrug hænger nøje sammen med en række samfundsstrukturelle faktorer, som varierer en del fra det ene nordiske land til det andet, hvorfor indenrigsministeriet ikke anser at der er tilstrækkelig grundlag for, at der i nordisk regie tages initiativ med hensyn til spørgsmålet om forbud mod alkoholreklame.

Det tilføjes, at indenrigsministeriet i øvrigt hidtil har indtaget den principielle holdning i spørgsmålet om reklamebegrænsninger med hensyn til nydelsesmidler, der kan frembyde sundhedsfare, at det ikke ville være rimeligt totalt at forbyde reklame for varer, som i øvrigt tillades solgt frit.

Man vedlægger fotokopier af socialministeriets skrivelse af 18. december 1973 og justitsministeriets skrivelse af 19. december 1973 samt fotokopier af Industrirådets skrivelse af 26. november 1973, Forbrugerrådets skrivelse af 20. december 1973, Provinshandelskammerets skrivelse af 17. november 1973, Butikshandelens Fællesråds skrivelse af 20. november 1973, Grosserer-Societetets skrivelse af 28. november 1973 og Bryggeriforeningens m. fl.s skrivelse af 22. november 1973 (*se nedan*).

København, den 9. januar 1974

Jac. Sørensen

J. H. Koch

Justitsministeriet:

— — — idet bemærkes, at spørgsmålet om forbud mod alkoholreklame har været drøftet på forretningsudvalgets møde i rådet for større færdselssikkerhed den 12. december 1973. Alle deltagerne var af den opfattelse, at et sådant forbud næppe vil have nogen indflydelse på antallet af færdselsulykker med spirituspåvirkede førere.

Justitsministeriet kan tilslutte sig denne opfattelse.

København, den 19. december 1973.

P. m. v.

Bitsch

Socialministeriet har i skrivelse den 18 december 1973 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Grosserer-Societetet:

— — — — —

Danmark har ikke som de øvrige nordiske lande statsmonopol på området og alene af den grund er der intet sammenligningsgrundlag. Derudover er Danmark medlem af EF og må derfor følge fællesskabsreglerne desangående.

Det er i øvrigt Societetets opfattelse at reklame og reklamekampagner først og fremmest har til formål at skabe en vis markedsandel af et allerede eksisterende marked. Et reklameforbud vil derfor efter vor mening ikke bevirke en nedgang i spiritussalget, men vil derimod skabe en diskriminationsfaktor de handlende imellem.

Af de ovenfor nævnte grunde kan Grosserer-Societetet ikke gå ind for det af Nordisk Råd foreslåede forbud.

København, den 28. november 1973

Grosserer-Societetet

e. b.

Peter Busch

Provinshandelskammeret:

I besvarelse heraf skal vi meddele, at Provinshandelskammeret kan henholde sig til de synspunkter, som vi i vor skrivelse af 15. oktober 1971 til handelsministeriet gjorde gældende vedrørende et tilsvarende i Nordisk Råd fremsat medlemsforslag om indførelse i de nordiske lande af forbud mod tobaksreklame.

Det er Provinshandelskammerets opfattelse såvel hvad angår spiritus som hvad angår tobak, at en så rigoristisk foranstaltning som forbud mod reklame ikke er påkrævet, hvorimod vi ikke vil stille os afvisende over for tanker om en rimelig kontrol med spiritusreklamen, idet vi dog mener, at en sådan kontrol så vidt muligt bør gennemføres på frivillighedens grundlag.

Provinshandelskammeret er også fortsat af den opfattelse, at en bekæmpelse af alkoholens skadelige virkninger i første række ikke skal ske gennem forbud men ved et omfattende oplysningsarbejde i skoler, gennem radio og fjernsyn og på lignende måde.

København, den 17. november 1973

P. p. v.

E. b.

A. Ross

Industrirådet:

— — — og da Industrirådet først på et senere tidspunkt kan forvente tilkendegivelser fra sine brancheforeninger m. v., skal vi indskrænke os

til at henvise til vort svar af 15. november 1973 på Europarådets høring angående tobak og alkohol (Handelsministeriets J. nr. 79-2-73) (se *Bihang*).

Vi verlægger kopi af vort ovennævnte brev og ud fra den opfattelse, at problematikken er den samme på nordisk som på europæisk niveau, skal vi henstille, at man ikke fra dansk side støtter forslaget fra Nordisk Råd vedrørende forbud mod alkoholreklame.

København, den 26. november 1973

F. Hjorth Hansen

BIHANG

Skrivelse till handelsministeriet i Danmark från Industrirådet rörande Europarådets höring angående tobak och alkohol

Vi henviser til de skrivelser, der er tilgået Handelsministeriet i denne anledning fra:

Bryggeriforeningen. Brev af 8.11.1973 (se *Bihangsbilaga 1*).

Tobaksindustrien. Brev af 12.11.1973 (se *Bihangsbilaga 2*).

Fællesudvalget af 1. marts 1917. Brev af 15.11.1973 (*Ej bifogat*).

Industrirådet tilslutter sig de synspunkter, der er fremført i ovennævnte breve og skal henstille, at man ikke fra dansk side støtter forslaget fra Europarådet.

København, den 15. november 1973

F. Hjorth Hansen

BIHANGSBILAGA 1

Skrivelse till handelsministeriet i Danmark från Bryggeriforeningen angående höring om tobak och alkohol

Den 20. november d. å. vil der på dagsordenen for Europarådets 226. stedfortrædermøde bl. a. være optaget rekommandation 716 (1973) fra forsamlingen vedrørende kontrol med avertering for tobak og alkohol og foranstaltninger til at begrænse forbruget af disse varer.

Rekommandationen er i sin udformning af generel karakter og behandler uden nuancering spørgsmål vedrørende såvel brug som misbrug af tobak og alkohol, og foreslår en række foranstaltninger, der har til formål at begrænse forbruget af disse varer.

Bryggeriforeningen finder, at rekommandationens punkt 8 d vedrørende restriktioner eller forbud mod avertering for alkohol og tobak er såvel uhensigtsmæssigt som urealistisk. Sprogligt omfatter denne udformning alle alkoholholdige drikkevarer. Ud fra en generel samfundssundhedsmæssig vurdering kan der imidlertid ikke anlægges samme syn på de forskellige former for alkohol, der indgår i det daglige forbrugsvalg. Det er endvidere en erfaring, at det misbrug, der (under alle omstændigheder selv under et alkoholforbud) sker af alkohol, typisk er koncentreret på visse persongrupper, der karaktermæssigt eller på anden

vis afviger fra gennemsnittet. Der er næppe årsagssammenhæng mellem sådant misbrug og reklamering, og det er en kendsgerning, at misbruget ikke er mindst i de lande, hvor gennemsnitskonsumet af alkohol er mindst.

Forbruget af alkohol i Danmark kan næppe postuleres at være til skade for folkesundheden, hvilket allerede synes at fremgå af det forhold, at det gennemsnitlige alkoholforbrug pr. indbygger (målt i liter 100 % alkohol pr. år) i Danmark er relativt beskedent set i forhold til en række andre lande og f. eks. mindre end halvdelen af forbruget i Frankrig og kun ca. 60 % af forbruget i Tyskland.

Alkoholforbrugets omfang kan således ikke med rimelighed anføres som argument for indskrænkninger i reklamering for alkohol i Danmark.

Det kan tværtimod påpeges, at alkoholforbrugets sammensætning i Danmark (med hovedvægten på de lettere alkoholholdige produkter, først og fremmest øl) er et resultat af frit forbrugsvalg med den påvirkning af forbrugerne, som reklamen medfører.

I Danmark gør der sig for øllets vedkommende herudover særlige betænkeligheder gældende med hensyn til indskrænkning af reklameringsmulighederne.

Den danske bryggeristruktur er således opbygget, at to ølmærker er landsdækkende, mens de øvrige først og fremmest (omend ikke udelukkende) sælges på lokalt eller regionalt plan. Et reklameringsforbud vil ramme de mindre udbredte ølmærker hårdere end de landsdækkende, hvilket vil skabe økonomiske og beskæftigelsesmæssige problemer, som næppe kan være tilsigtede eller ønskelige.

Bryggeriforeningen skal på denne baggrund henstille, at man i Europarådet fra dansk side tager afstand fra rekommandationen i almindelighed og fra indholdet af punkt 8 d i særdeleshed.

Genpart af denne skrivelse er sendt til handelsministeriet og justitsministeriet.

København, den 8. november 1973

Bryggeriforeningen

Poul Antonsen

BIHANGSBILAGA 2

Skrivelse till handelsministeriet i Danmark från Tobaksindustrien angående höring om tobak och alkohol

Tobaksindustrien henleder opmærksomheden på, at spørgsmålet om begrænsning i adgangen til at reklamere for tobaksvarer gentagne gange har været taget op til drøftelse her i landet. Spørgsmålet er senest drøftet mellem indenrigsministeriet og Tobaksindustrien i begyndelsen af året 1972. Resultatet af disse drøftelser blev, at en mellem danske tobaksfabrikanter indgået aftale vedrørende regler for reklamering for tobaksvarer blev tiltrådt af indenrigsministeriet, idet aftalen på behørig vis dækkede de restriktioner, der fra officiel dansk side skønnedes hensigtsmæssige. Aftalen er herefter på foranledning af Tobaksindustrien

distribueret til de virksomheder, institutioner, firmaer m. v., der i deres virke berøres af aftalen.

Tobaksindustrien skal endvidere erindre om, at spørgsmålet om forbud mod reklamering for tobaksvarer tidligere har været bragt frem på internationalt plan ved drøftelser i Nordisk Råd i 1972. Fra dansk side blev taget stilling til spørgsmålet ved skrivelse af 23. oktober 1972 fra Indenrigsministeriet (4. kt. 7201/11—12/1971), i hvilken skrivelse det bl. a. hedder:

”I denne anledning skal man meddele, at indenrigsministeriet er af den opfattelse, at spørgsmålet om, i hvilket omfang og på hvilken måde det måtte være muligt at gennemføre de foreslåede foranstaltninger, herunder oplysningsvirksomheden, i de enkelte nordiske lande, er af en sådan karakter, at det ikke på forhånd forekommer hensigtsmæssigt eller ønskeligt, at der indledes udvalgsarbejde med henblik på opstilling af fælles retningslinier”.

Tobaksindustrien skal endvidere erindre om, at der ved undervisningsministeriets cirkulære af 30. september 1969 om oplysning i skoler m. m. om cigaretrykningens farlighed allerede her i landet er igangsat et oplysningsarbejde.

Tobaksindustrien skal sammenfattende bemærke, at de her i landet indførte begrænsninger med hensyn til reklamering for tobaksvarer synes at være af en sådan karakter, at de samtidigt med, at de søger at undgå tilskyndelse til overdreven tobaksnydelse eller tobaksnydelse hos de helt unge, også i et vist omfang tilgodeser det lovlige erhvervs (tobaksvarefremstillingen og tobakshandelen) adgang til udfoldelse. Tobaksindustrien skal derudover henlede opmærksomheden på forskellighedetheden af tobaksforbrugets sammensætning og rygevanerne i de enkelte lande og på at disse forskelle er af en sådan karakter, at spørgsmålet ikke synes egnet til afgørelse på europæisk grundlag.

Tobaksindustrien skal derfor tillade sig at henstille, at der fra dansk side ved det 226. stedfortrædermøde indtages samme stilling til spørgsmålet som tidligere ved den tilsvarende sags behandling i Nordisk Råd, jfr. foran.

Tobaksindustrien tillader sig at henstille, at orientering om forløbet af stedfortrædermødet fremsendes til os.

Genpart af denne skrivelse er fremsendt til indenrigsministeriet og undervisningsministeriet.

København, den 12. november 1973

Tobaksindustrien

Ejnar Kryger

Bryggeriforeningen:

Der er en afgørende forskel på alkoholproblematikken i Danmark og de øvrige nordiske lande. Denne forskel er begrundet i en række socialpolitiske faktorer, hvoraf det frie forbrugsvalg og den uhindrede adgang til at købe alkohol i Danmark indgår som en af de væsentligste. Det fremgår af selve medlemsforslagets tekst, at man fra for-

slagsstillernes side er opmærksom på denne forskel, uden at man dog drager konsekvensen heraf, idet man uanset forskellighederne i landenes struktur på dette område foreslår et generelt forbud mod alkoholreklame i hele Norden.

Forbruget af alkohol i Danmark kan næppe postuleres at være til skade for folkesundheden. Selv om forbruget af alkohol i Danmark ligger over det officielle forbrug i de andre nordiske lande (tallene giver ikke udtryk for den — meget betydelige — hjemmebrænding og brygning, som finder sted i disse lande) må det efter internationale forhold siges at være beskedent. Det gennemsnitlige alkoholforbrug pr. indbygger (målt i liter 100 % alkohol pr. år) i Danmark er således mindre end halvdelen af forbruget i Frankrig og kun ca. 60 % af forbruget i Tyskland (*se Bihang*).

Alkoholforbrugets omfang kan derfor ikke med rimelighed anføres som argument for indskrænkninger i reklamering for alkohol i Danmark.

Det kan tværtimod påpeges, at alkoholforbrugets sammensætning i Danmark (med hovedvægten på de lettere alkoholholdige produkter, først og fremmest øl) er et resultat af frit forbrugsvalg med den påvirkning af forbrugerne, som reklamen medfører.

I Danmark gør der sig for øllets vedkommende herudover særlige betænkeligheder gældende med hensyn til indskrænkning af reklameringsmulighederne.

Den danske bryggeristruktur er således opbygget, at to ølmærker er landsdækkende, mens de øvrige først og fremmest (omend ikke udelukkende) sælges på lokalt eller regionalt plan. Et reklameringsforbud vil ramme de mindre udbredte ølmærker hårdere end de landsdækkende, hvilket vil skabe økonomiske og beskæftigelsesmæssige problemer, som næppe kan være tilsigtede eller ønskelige.

Bryggeriforeningen ønsker herudover at påpege, at det forekommer urimeligt og i strid med almindelig dansk retsopfattelse at indføre reklamebegrænsninger for varer, der tillades solgt frit. Et sådant forbud for en enkelt varegruppe, der omfatter et stort antal danske fremstillingsvirksomheder samt en række med disses produkter konkurrerende importerede varer, vil gribe ind i markedsstrukturen for de pågældende brancher. Det bør herved erindres, at alkoholholdige drikkevarer og ikke mindst øl er i direkte konkurrence med andre varer, som ikke vil blive ramt af det foreslåede forbud.

København, den 11. januar 1974

Bryggeriforeningen

Poul Antonsen

BIHANG

Alkoholforbrug pr. indbygger i 1971 (1970) i Vesteuropa, USA og Canada

	spiritus liter 100%	vin liter salgsstyrke	øl liter salgsstyrke	i alt liter 100%
Frankrig	2,23	108,0	41,9	16,7
Italien	1,70	111,0	12,0	13,4
Vesttyskland	3,32	20,7	144,41	12,3
Portugal	0,50	91,1	16,1	12,2
Spanien	2,80	60,0	39,0	12,0
Østrig	1,50	39,8	101,8	11,4
Luxembourg	2,20	40,9	123,8	10,8
Schweiz	1,85	41,9	78,1	10,6
Belgien	1,56	14,5	140,0	9,5
Canada	2,49	4,63	78,4	7,0
Danmark	1,27	5,91	108,52	6,8
England	0,97	3,43	104,7	6,7
USA	2,91	5,6	71,9	6,3
Holland	2,11	6,23	62,36	6,2
Sverige	2,50	7,0	57,4	5,7
Irland	1,45	1,60	67,1	5,0
Finland	2,10	4,35	49,4	4,8
Norge	1,59	2,61	39,24	3,7

Danske Dagblades Fællesrepræsentation:

Som det formentlig er Nordisk Råd bekendt, har spørgsmålet senest den 20. november 1973 været behandlet i Europarådets 226. stedfortrædermøde. — I den anledning skrev Danske Dagblades Fællesrepræsentation til handelsministeriet, som det fremgår af vedlagte brevkopi (se *Bihang*). Fra indenrigsministeriet meddeltes det siden, at den danske repræsentant i Europarådets ministerkomité ikke havde støttet tanken om, at der i Europarådets regie blev taget initiativer på dette område ud fra den principielle opfattelse, at det ikke er rimeligt at forbyde reklame for varer, som man ikke samtidig forbyder salget af.

Indenrigsministeriets holdning svarer helt til den, Danske Dagblades Fællesrepræsentation bl. a. giver udtryk for i vort brev af 16. november 1973. Når det yderligere direkte fremhæves i det fremsendte medlemsforslag, at Danmark i det omhandlede spørgsmål indtager en særstilling i forhold til de øvrige nordiske lande, såvel hvad angår distributionsformer, drikkevaner og -attituder, skal Danske Dagblades Fællesrepræsentation henstille, at Nordisk Råd tager afstand fra den foreslåede rekommandation om at henstille til de nordiske regeringer at indføre forbud mod alkoholreklame i Norden.

København, den 2. januar 1974

Danske Dagblades Fællesrepræsentation

Aage Deleuran

BIHANG

Skrivelse till handelsministeriet i Danmark från Danske Dagblades Fællesrepræsentation angående forbud mot tobaks- och alkoholreklam

Vedlagt skrivelse af 8. november 1973 har handelsministeriet fremsendt genpart af "Draft Recommendation" fra Europarådet af 20. september 1973 vedrørende forbud mod tobaks- og alkoholreklame samt forholdsregler til at begrænse forbruget heraf.

Handelsministeriet har hertil udbedt sig en evt. udtalelse fra Danske Dagblades Fællesrepræsentation i anledning af, at Europarådets 226. stedfortrædermøde den 20. november d. å. vil behandle sagen.

På den givne foranledning skal Danske Dagblades Fællesrepræsentation tillade sig at fremføre følgende:

Danske Dagblades Fællesrepræsentation kan helt tilslutte sig, at man fra samfundets side undersøger, hvad der kan gøres for at undgå misbrug af alkohol og tobak.

Danske Dagblades Fællesrepræsentation må erkende, at annonceringen af de to produktgrupper er af væsentlig betydning for de danske dagblades økonomi og at et forbud mod en sådan annoncering kunne få alvorlig indvirkning på de økonomiske forhold for dagbladene og også for andre mediagrupper, der måtte berøres af et sådant forbud. Vi skal i øvrigt i denne forbindelse henlede opmærksomheden på, at rekommandationen alene nævner reklame i pressen, radio og fjernsyn, medens eksempelvis butiksreklame, tryksager osv. helt er undgået komiteens opmærksomhed.

Det forekommer imidlertid ganske unødvendigt at lovgive på dette område. Dels fordi der så vidt vides ikke findes nogen dokumenteret sammenhæng mellem tobaks- og alkoholmisbrug og reklame, og dels fordi der ad frivillighedens vej på tobaksområdet allerede er indgået en aftale mellem de danske tobaksfabrikanter vedrørende regler for reklamering for tobaksvarer.

Af principielle grunde er Danske Dagblades Fællesrepræsentation betænkelig ved alle tanker om at gennemføre restriktioner mod reklame for varer som det er tilladt at producere, im- og eksportere samt omsætte. Sådanne reguleringer for varer, der i øvrigt er frit omsættelige, kan åbne vejen for vilkårligheder, hvis konsekvens er helt uoverskuelig.

Der har i Danmark ikke været rejst alvorlige indvendinger mod den form for reklame, der har været benyttet for alkohol og tobaksvarer.

Danske Dagblades Fællesrepræsentation skal derfor henstille, at man i Europarådet tager afstand for enhver tanke om at gennemføre forbud mod alkohol- og tobaksreklame.

København, den 16. november 1973

Aage Deleuran

Den almindelige danske lægeforening:

— — — og kan om forslaget udtale følgende i overensstemmelse med en udtalelse fra lægeforeningens Hygiejnekomiteé:

Lægeforeningen kan anbefale, at det af Nordisk Råd rejste spørgsmål må blive taget op i en bredere sammenhæng, idet problemkomplekset

skønnes at være for omfattende til, at det kan anses for hensigtsmæssigt at tage isoleret stilling til reklameforbud.

København, den 21. november 1973

P. h. v.

Jørgen Fog

E. Trier

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet har i anledning af "Draft Recommendation" fra Europarådet af 20. september 1973 vedrørende forbud mod tobaks- og alkoholreklame, samt forholdsregler til at begrænse forbruget heraf givet udtryk for den opfattelse, at man ikke ville modsætte sig et generelt forbud mod disse reklamer. — Specielt vedrørende reklame i Radio/TV er det Forbrugerrådets opfattelse, at der bør være et generelt forbud, hvoraf følger, at Forbrugerrådet går ind for et forbud mod tobaks- og alkoholreklamer i Radio og TV.

Forbrugerrådet ønsker endvidere at støtte den tendens, som den svenske forbrugerombudsmands kendelser vedrørende tobaksreklamer hviler på. Der nævnes i denne forbindelse idoler, sportsudøvere og i øvrigt lokkende miljø og billedmotiver. Det svenske markedsråd anbefaler, at annoncen bør indskrænkes til mod neutral baggrund at vise varen.

Forbrugerrådet har efter at have modtaget Nordisk Råds medlemsforslag påny drøftet spørgsmålet og er blevet enige om at fastholde denne opfattelse. Forbrugerrådet vil samtidig pege på det ønskelige i, at man overvejer at gennemføre en begrænsning af reklamer for brug af alkohol, herunder også øl — i forbindelse med situationer omkring arbejdspladsen i håb om hermed at kunne medvirke til en begrænsning af arbejdsulykker.

København, den 20. december 1973

Helle Munch-Petersen
Kontorchef

Fællesudvalget af 1. Marts 1917:

Alkoholforbruget i Danmark er meget lavt sammenlignet med forbruget i andre lande. Det fremgår klart af en af den hollandske organisation Produktschap voor Gedistilleerde Dranken udarbejdet statistik omfattende et halvt hundrede lande. Specielt henvises til, at forbruget af destillerede drikke er langt lavere i Danmark end i de

fleste andre vesteuropæiske lande. Statistikken angiver det gennemsnitlige forbrug pr. indbygger, men siger intet om antallet af faktiske forbrugere i hvert land. Andre undersøgelser viser imidlertid, at det danske alkoholforbrug fordeler sig over næsten hele den voksne befolkning, medens i de andre nordiske lande kun en del af den voksne befolkning er alkoholforbrugere. Denne forskel må have i erindring ved bedømmelsen af gennemsnitsforbruget, idet forbruget pr. faktisk forbruger naturligvis bliver større, jo mindre del af befolkningen det samlede forbrug skal fordeles på.

Det relativt lave alkoholforbrug i Danmark pr. faktisk forbruger er naturligvis en væsentlig årsag til, at misbruget i Danmark er meget beskedent, hvortil kommer, at de frie forhold på alkoholomsættningens område her i landet har givet befolkningen et langt mere afslappet forhold til alkohol, ligesom vi har været forskånet for hjemmebrændingsproblemet. En nordisk statistik viser følgende antal anholdelser for beruselse i de fire nordiske lande i 1972:

	Antal anholdelser for beruselse		Pr. 1.000 indbyggere over 15 år	
	Hele landet	Heraf i hovedstaden	Hele landet	Hoved- staden
Danmark	21.653	9.539	5.7	12.1
Finland	208.154	59.841	59.1	142.0
Norge	38.813	12.999	13.1	32.9
Sverige	110.642	25.733	17.2	41.2

Selv om forskelle i politiets praksis må tages i betragtning, er anholdelseshyppigheden for beruselse tydeligt lavere i Danmark end i de øvrige nordiske lande.

Det kan derfor fastslås, at både forbrug og misbrug af alkohol er relativt lavt i Danmark, og der er derfor ikke grund til at gennemføre ekstraordinære foranstaltninger i form af et forbud mod reklame for alkoholholdige drikke her i landet. Hertil kommer imidlertid, at et reklameforbud ikke kan anses for et egnet middel til at reducere forbruget og langt mindre misbruget af alkohol. Vi skal her henvise til følgende:

Ifølge undersøgelser foretaget af en svensk alkoholkommission kan det ikke dokumenteres, at reklamen som sådan har en forøgende effekt på det totale alkoholforbrug. Alkoholreklame er næsten udelukkende mærkevarereklame, og reklamen medfører derfor blot en omfordeling af forbruget mellem de forskellige mærker.

Alkoholisme må ifølge den medicinske sagkundskab betragtes som en sygdom, se f. eks. Alkoholkommissionens betænkning: Forsorgen for Alkoholholdende, side 39 ff. Et reklameforbud vil overhovedet ikke have betydning for bekæmpelse heraf.

De mennesker, der er afhængige af alkohol, består af en forholdsvis

lille gruppe, der let vil kunne skaffe sig de ønskede varer, uanset om der reklameres eller ikke.

Alkoholreklamen, således som den anvendes i Danmark, har en ud fra sociale og ædruelighedsmæssige synspunkter fuldt forsvarlig udformning. Alkoholreklamen må anses for et forsvarligt informationsmiddel at anvende over for de forbrugere, der har et problemfrit forhold til alkohol, og det kan ikke være rimeligt at indføre et forbud af misforståede hensyn til en lille gruppe alkoholforbrugere, hvis problemer med alkohol på ingen måde må undervurderes, men som har behov for hjælp af en helt anden karakter.

Hvis man måtte beslutte sig til at gennemføre et generelt forbud mod alkoholreklame, må man utvivlsomt forudse, at der rejses erstatningskrav fra detailhandlere og restauratører, som påføres omkostninger til fjernelse af facadeskilte, ændring af interiører o. l. Endvidere må man forudse, at anvendelsen af andre former for salgsfremmende indsats vil blive intensiveret, herunder også de mindre åbenlyse former for salgside. Reklamen er kun én af de faktorer, hvormed afsætningen af en mærkevare søges fremmet og næppe den mest betydningsfulde.

Endelig skal vi pege på risikoen for handelspolitiske modforholdsregler fra eksportørlandenes side.

Et forbud mod reklame for alkoholholdige drikke må således efter vor opfattelse anses for uhensigtsmæssigt med henblik på en nedbringelse af forbruget og misbruget af alkohol, og vi skal derfor indtrængende henstille, at man fra dansk side afviser forslaget.

København, den 22. november 1973

Bryggeriforeningen	Centralforeningen af Hotelværter
<i>Poul Antonsen</i>	og Restauratører i Danmark
De Danske Handelsforeningers	<i>Carl O. Steinmetz</i>
Fællesorganisation	De Samvirkende Købmands-
<i>H. Lunk</i>	foreninger i Danmark
Provinshandelskammeret	<i>Knud Beck</i> <i>O. Gedde</i>
<i>John Ruge</i>	Foreningen af
Foreningen af Repræsentanter for	Danske Spiritusfabrikanter
udenlandske Firmaers Vinsektion	<i>Povl Heegaard</i>
<i>O. E. Andersen</i>	Tobakshandlernes
Vinhandlerforeningen i Danmark	Landsforening
<i>Sigurd Müller</i>	<i>Hans Nielsen</i>
Unionen af større Vinimportører	Foreningen af
<i>W. Reinhard</i>	Frugtvinsfabrikanter i Danmark
	<i>W. Reinhard</i>

Butikshandelens Fællesraad åberopar i skrivelse den 20 november 1973 Fællesudvalgets af 1. Marts 1917 yttrande (se ovan).

Dansk Annoncør-Forening:

I et frit samfundssystem må det være en grundlæggende og uomstødelig forudsætning for al legal produktionsvirksomhed, at den har adgang til gennem nødvendige reklameforanstaltninger at sikre produktionens afsætning og stimulere en sund konkurrence til fordel for forbrugerne i såvel kvalitets- som prismæssig henseende.

Dette må i princippet også være gældende for alkoholprodukter, selv om der for disses og i øvrigt også for andre produkters vedkommende måtte kunne peges på et vist misbrug, der set ud fra menneskelige eller samfundsmæssige synspunkter burde søges forhindret eller i hvert fald formindsket.

Hvis den almindelige udvikling medfører, at alkoholmisbruget antager en karakter, der måtte foranledige til indgreb, er det irrelevant at forestille sig, at problemet kan løses ved at forbyde eller indskrænke erhvervslivets normale reklamevirksomhed.

Noget sådant ville kun skade erhvervsøkonomien og i øvrigt lede til andre former for forbrugerpåvirkning uden at kunne udøve den tilsigtede påvirkning af misbruget.

Desuden ville restriktive indgreb af den nævnte art være imod dansk mentalitet og betegne et brud på den hidtidige danske ædrueligheds-politik, der har sigtet mod størst mulig personlig frihed, kun underkastet høj beskatning.

Dette sidste forhold understreges i øvrigt i det pågældende medlemsforslag, hvori det fremhæves, at Danmark på alkoholområdet indtager en særstilling, både fordi alkoholsætningen ikke hviler på et statsmonopol, og fordi drikkevaner og indstillinger afviger fra forholdene i de øvrige lande. Ikke desto mindre konkluderer medlemsforslaget i en henstilling om at indføre forbud mod alkoholreklame i alle de nordiske lande, hvilket må forekomme urimeligt og uforeneligt med danske interesser.

Efter vor opfattelse bør Danmark fortsat følge den hidtidige frisindede ædruelighedspolitik, og vi skal derfor indtrængende henstille, at man fra dansk side afviser forslaget.

København, den 14. januar 1974

Dansk Annoncør-Forening

Flemming Damsgaard
Formand

Harry Larsen
Direktør

Danske Reklamebureauers Brancheforening

I et samfund, hvor det frie forbrugsvalg er noget helt fundamentalt, finder vi det principielt uacceptabelt, at der indføres kommunikationsrestriktioner, som hindrer forbrugerne i at få informationer om enkelte varer. En sådan begrænsning virker inkonsekvent, når de pågældende varer i øvrigt kan afsættes uden restriktioner.

Forbruget af øl, vin og spiritus indgår som faste, relevante led i befolkningens forbrugsmønster. Reklamens muligheder for at udvide forbruget er — i modsætning til mange andre vareområder — derfor begrænsede. Alkoholreklamens virkning må derfor primært ses i relation til den frie mærkevarekonkurrence og til forbrugeroplysningen.

Endvidere er der ikke — så vidt vi ved — ført bevis for, at et moderat forbrug af øl, vin eller spiritus er sundhedsfarligt. Yderligere kender vi ikke danske eksempler på alkoholreklame, der appellerer til misbrug.

På baggrund af ovenstående har vi svært ved at se det relevante i et forbud mod alkoholreklame i Danmark.

København, den 16. januar 1974

Børge O. Madsen
Direktør

Dansk Socialrådgiverforening och Socialinspektörföreningen i Danmark har per telefon den 22 januari 1974 respektive den 24 januari förklarar sig icke ha för avsikt att uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Dansk fagpresseforening:

Styrelsen var enig om at anerkende de bestræbelser, som går ud på at bekæmpe misbrug af tobak og alkohol, hvorimod man ikke kunne tiltræde, at der indføres noget forbud mod reklame for disse varegrupper.

Det er vor opfattelse, at producenter af varer, hvis fremstilling er fuldt ud lovlig, uhindret må have lov til at reklamere for deres produkter, ligesom vi må hævde, at vore blade ikke bør underkastes annoncenensur.

Vi må også pege på, at misbrug af tobak og alkohol i Danmark synes sammenlignet med flere af vore nabolande at være af en anderledes begrænset karakter, formentlig som følge af den førte beskatningspolitik.

København, den 13. december 1973

P. f. v.
Aa. V. Andersen
Formand

Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbund:

Vi har drøftet spørgsmålet med Bryggeriforeningen og er informeret om Bryggeriforeningens svarskrivelse af 11. januar d. å. Vi er i forbundet enig med Bryggeriforeningen i det anførte og kan kun nære svære betænkeligheder, såfremt et reklameforbud skulle blive vedtaget.

København, den 23 januar 1974

Dansk Bryggeri-, Brænderi- og
Mineralvandsarbejder Forbund

Ivar Nielsen

Afholdsselskabernes Landsforbund:

Afholdsselskabernes Landsforbund i Danmark ønsker hermed at give tilslutning til det fremsendte medlemsforslag.

Landsforbundets politik er ellers, at restriktioner der har karakter af forbud ikke er tilrådeligt. Over for så kapitalstærke kræfter, som alkoholerhvervet repræsenterer, er det vor opfattelse, at forslaget motiverer et samfundsmæssigt selvforvar og beskyttelse af borgernes personlige dømmekraft.

Alkoholerhvervets økonomiske interesse i øget salg af deres produkter, og deres argumentation om at det danske forbrug af alkoholiske drikke er socialt forsvarligt, deles ikke af vor bevægelse eller af andre, der beskæftiger sig med ædruelighedsspørgsmålet.

Det er derimod Landsforbundets opfattelse, at Danmark har et ret højt alkoholforbrug — er i en international opgørelse på 14. pladsen ud af 35 lande og har det største forbrug i Norden. Det stigende forbrug af alkohol til det nuværende niveau er sket inden for et relativt kort åremål. Alkoholforbruget, fra det tidspunkt hvor den stærke beskatning slår igennem og frem til 50'erne, havde et lavt og stabilt stade, og de stigninger der noteredes var på ølforbrugets område.

Gennemsnitsforbruget pr. indbygger, omregnet i 100 % alkohol, var i årene 1921—25 — 2,76 liter. Indtil lige efter krigen var forbruget ikke væsentligt forøget, idet tallene for 1946 var 2,97 liter, 1950 — 2,96, 1955 — 3,10, hvorefter stigningen slår igennem og i 1960 er på 3,96, 1970 — 6,64 og 1972 — 7,79 liter. Alle de opgivne tal er på afgiftspligtige alkoholgrupper.

En del af stigningen skyldes ganske givet befolkningens øgede indtægtsmuligheder, der giver sig udslag i større forbrug på mange områder. Det er ganske tydeligt, at alkoholerhvervets andel i forbrugsgevinsten ligger langt over gennemsnittet af forbrugsstigninger i øvrigt.

Det er også rigtigt når det påpeges, at stigningen fremkommer gen-

nem et bredere forbrug, således at forstå at vaner ændres i kredse der ikke tidligere kendte til at nyde alkohol eller gjorde det ret sjældent; det blev almindeligt at kvinder også på dette område tiltog sig lighed med mænds vaner. ligesom debutalderen for bekendtskab med alkohol er blevet lavere år for år. Det bliver også mere almindeligt at nyde stærkere alkoholholdige drikke, såvel af øl som spiritus.

Dette kan dog ikke af erhvervet føres som bevis for at negative følger af alkoholbruget ikke bør ses i sammenhæng med totalforbrugets størrelse. Dette at langt flere mennesker bruger alkohol fører til afhængighed deraf hos flere. Dette kan ses på stigningen af indlæggelser på statshospitaler, fuld belægning og ventelister på kur- og behandlingshjem og stærkt pres på alko-ambulatorier. På baggrund af Danmarks relativt lave alkoholforbrug i mellemkrigsårene og de første år efter krigen, har man i dag ingen tradition for systematisk forskning og statistik omkring alkohols virkninger på samfundet og dets grupperinger. Kommunale og statslige instanser peger dog ret ofte på, at alkohol direkte og indirekte har en høj placering som årsag til sociale og behandlingsmæssige situationer.

Alkoholforbrugets stærke stigning og udbredelse i den sidste halve snes år må også ses i sammenhæng med, at alkoholbeskatningen i denne periode har været stagnerende — at omsætningsafgifter på stærke drikke serveret på restaurationer er afskaffet og at vinafgifterne efter indmeldelsen i EF er væsentligt nedsat. Denne meget liberale holdning har begunstiget alkoholerhvervet således, at det har været muligt at holde priserne nede, i forhold til prisdannelser på andre forbrugsgrupper, og lavere end tidligere i forhold til befolkningens indkomster.

Indenrigsministeriets tidligere alkoholkonsulent, professor Sv. Skyum Nielsen, rettede for nogle år siden henvendelse til de store bryggerier og spritfabrikker for at ventilere tanken om, at alkoholproducenterne bidrog til en uafhængig forskningsfond. Beløbet skulle svare til 1 o/oo i forhold til hvad de indbetalte i alkoholafgifter til staten. Konsulentens idé mødte ikke forståelse hos erhvervets udøvere.

Indledningsvis har Landsforbundet gjort opmærksom på, at man ikke er tilhænger af forbud der pålægger landets borgere en bestemt livsførelse. Vi tror dog ikke at der med det kapitalstærke alkoholerhvervs interesser kan opnås tilfredsstillende aftaler om afdæmpning af reklame- og PR-virksomhed, ved at henvise til de negative følger en så stærk alkoholisering medfører, da der tillige må peges på at erhvervet i Danmark er fonds- og privatejet. Det har endvidere en ret kapitaliseret indflydelse ved støtte gennem fonds til kunst, forskning, uddannelse m. v., men ønsker ikke at medvirke til forskning der kan belyse vanskeligheder som mulig følge af erhvervets lovlige virke og bestræbelser for at afsætte virksomhedernes produktion.

Det er Landsforbundets håb at denne redegørelse sammen med andre

indlæg vil kunne danne grundlag for en positiv drøftelse af medlemsforslaget ud fra et ædruelighedspolitisk synspunkt.

København, den 22. januar 1974

Afholdsselskabernes Landsforbund

Børge Bech

Formand

Ove Christensen

Landssekretær

Finland

Finlands industriförbund:¹

I medlemsförslagets början uttrycker man oro över att alkoholförbrukningen ökat i synnerhet bland ungdomen samt lägger märke till de negativa följderna av omåttlig alkoholförbrukning för enskilda personer, familjer och för samhället. Efter dessa synpunkter säger man, att det är en "utbredd uppfattning", att den beskrivna utvecklingen har samband med en allt intensivare marknadsföring av alkoholdrycker. I medlemsförslagets slut hemställer förslagsställarna, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam.

Omåttlig alkoholförbrukning medför utan tvivel mångahanda samhälleliga olägenheter, vilka kan iakttagas även i vårt land. Att eliminera olägenheterna är ett mycket mångfacetterat problem, vars lösande uppenbarligen kräver många olika åtgärder. Problemets mångfacetterade natur illustreras för en del av den av Europarådets rådgivande kommitté i september i fjol antagna rekommendation om kontroll över tobaks- och alkoholreklamen och om åtgärder som syftar till minskning av dessa varors förbrukning. Rekommendationen omfattar inalles tio åtgärder som berör alkoholdrycker, av vilka må nämnas följande:

- utredning av de sociala och psykologiska grunderna för övermåttlig alkoholförtäring och rökning,
- införande av nya samhällelig-medicinska serviceformer och stödande av inom branschen verksamma organisationer,
- verkställande av en effektiv informationskampanj beträffande de med nämnda ämnens förbrukning sammanhängande riskerna (med beaktande av de höga skatteintäkterna från tobaks- och alkoholförsäljningen),
- framhållande av föräldrarnas exempel och
- inordnande av information om alkohol och tobak i skolundervisningen.

Det rekommenderas, att tobaks- och alkoholreklamen skall antingen

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

strängt regleras eller förbjudas på TV och radio samt begränsas närmast i pressen och i offentliga utrymmen.

Frågan om verkningarna av ett förbud mot reklam kan bäst klarläggas genom forskning angående olika marknadsföringsmetoders verkningar, i vilket arbete i synnerhet undersökningar inom socialpsykologi har en central betydelse. På grundval av sådana undersökningar kan man konstatera, om reklamen i någon form har del i uppkomsten av alkoholförbrukningens skadliga verkningar. Till medlemsförslaget omotiverade hemställan kan man således ta ställning först efter att de nödiga utredningarna har genomförts.

I medlemsförslaget ger man några uppgifter om summorna som används till alkoholreklam. Det konstateras bl. a. att enbart i Finland år 1970 användes för ölreklamen cirka 5 milj. mark i form av tidningsannonser. Den angivna nummeruppgiften och det därmed sammanhängande påståendet om den allt effektivare marknadsföringen av alkoholdrycker får emellertid för Finlands vidkommande lämnas åt sitt värde, när man konstaterar, att de år 1970 för ölreklamen använda 4,8 milj. mark år 1971 sjönk till 4,5 milj. mark, medan det använda spaltutrymmet minskade från 3,4 milj. spaltmillimeter till 2,6 milj. spaltmillimeter. För de övriga alkoholdryckernas reklam användes båda åren 1,5 milj. mark och spaltutrymme år 1970 1 milj. spaltmillimeter och år 1971 0,9 milj. spaltmillimeter. När man granskar siffrorna mot bakgrunden av den av vuxenbefolkningens ökning föranledda naturliga ökningen i alkoholkonsumtionen samt av den av den sedan början av 1969 gällande mellanöllagen föranledda mycket kraftiga ökningen av förbrukningen, kan man snarare påstå att alkoholreklamen har minskat.

Beträffande det i medlemsförslaget föreslagna fullständiga förbudet mot alkoholreklam kan man oberoende av av undersökningar givna resultat konstatera vissa synpunkter. Reklamens betydelse med tanke på den av konsumenten erhållna informationen är rätt central, för flera produktgruppers vidkommande onekligen den centrala. För alkoholens del kan man i reklam ge information till exempel om alkoholhalten, kvaliteten, användningssyftet och priset. Ett totalt förbud mot reklamen skulle således leda till avstängning av en viktig informationskanal, om man inte i dess ställe skulle skapa andra kanaler. Riksdagens ekonomiskommitté hemställde år 1972 i sin skrivelse till social- och hälsovårdsministeriet beträffande förbud mot alkoholreklam, att det måtte undersökas, huruvida genomfört förbud leder alkoholförsäljningens främjande till andra, ännu osundare former. Oberoende av vad man anser om reklamens "osundhet", kan dess fullständiga förbudande mycket väl ha alldeles motsatta följder i jämförelse med vad man ursprungligen hade avsett.

När ekonomiskommittén hemställde att förbudet mot alkoholreklam måtte undersökas, förutsatte utskottet samtidigt att det måtte undersö-

kas, huruvida ett av utskottet rätt ansett resultat skulle kunna nås smidigare på frivillighetens väg. I medlemsförslaget anförs åter den uppfattningen, att försöken att reglera och i någon mån styra alkoholreklamen inte lett till nämnvärda resultat. I anledning av detta kan man emellertid konstatera, att det i en till tobakskommissionens betänkande (1973: 42) bilagd utredning konstateras den reklamen inskränkande effekten av Alkos uppmärksamhet till reklamen och av Alkos instruktioner. Från utredningen framgår det ytterligare, att annonsörers och reklambyråers representanter ofta under de senaste två—tre åren i förväg besökt Oy Alko Ab för att presentera sina reklampjäner. Även tobaksreklamen utgör ett gott exempel på inskränkning av reklamen på frivillig väg med positiva resultat. Mellan tobaksindustrin och handels- och industriministeriet träffades år 1969 ett avtal, i vilket tobaksreklamen begränsades på många sätt i synnerhet beträffande reklamen som riktar sig till ungdomen.

Sammanfattningsvis kan man ytterligare konstatera, att det mot bakgrunden av de i medlemsförslaget givna diffusa motiveringarna är varken möjligt eller önskvärt att ta en definitiv ställning till frågan om ett förbud mot alkoholreklam. Ett totalt förbud mot alkoholreklam kan för några te sig som ett lockande läkemedel som till en stor del skulle avlägsna de av alkoholförbrukningen föranledda samhällseliga nackdelarna. En mera ingående granskning av ett förbuds följder visar emellertid, att man härvid lätt kan komma ur askan i elden.

Helsingfors den 28 januari 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Verkställande direktör

Oy Alko Ab:

Alkohollagen av år 1932 innehöll inga uttryckliga stadganden om alkoholreklam. Beaktande lagens s. k. principparagraf (5 §) ansåg dock alkoholbolaget, redan från början av sin verksamhet, såsom sin både rätt och plikt att följa med ifrågavarande reklam och att vid behov utfärda restriktiva direktiv och bestämmelser. År 1936 fastställdes den första egentliga samlingen allmänna direktiv rörande reklam för alkoholdrycker. Direktiven hade beretts av en för ändamålet på bred bas tillsatt kommitté, där olika intressegrupper var företrädade. Dessa direktiv förnyades under alkohollagens giltighetstid år 1960, och har därefter till vissa delar justerats efter 01.01.1969, sedan den nya alkohollagstiftningen trätt i kraft. Utgångspunkt har härvid varit stadganden i alkohollagen (459/68) och i lagen om mellanöl (462/68);

enligt dessa lagrum har alkoholbolagets förvaltningsråd att i enlighet med social- och hälsovårdsministeriets direktiv övervaka reklamen för alkoholdrycker, och att tillstålla dem som deltagar i tillverkning, import och försäljning av alkoholdrycker sådana anvisningar om reklamen, som förvaltningsrådet finner nödigt.

Bestämmelserna har senast justerats under våren 1972, då Alkos förvaltningsråd fastställde nya och restriktivare direktiv, vilka trädde i kraft fr. o. m. 01.10.1972. Enligt dessa direktiv bör reklamen både i fråga om ordval och illustrationer vara saklig och dämpad, med särskilt beaktande av den ledande principen i 5 § alkohollagen och 4 § lagen om mellanöl. Endast s. k. informativ reklam är tillåten och även detta blott i begränsad omfattning. Det är tillåtet att ge uppgifter om alkoholdryckernas ursprung, märke, typ, alkoholhalt och pris. Reklamen får sålunda innehålla endast tillverkarens eller representantens namn, en avbildning av produkten samt produktens namn, avbildning av dryckeskärl, beteckning för alkoholdryckens typ, sort och alkoholhalt, ävensom ursprungsland eller -område, pris samt Alkos katalognummer. Bakgrundsillustrationer och slagord tillåtes icke. Det är likaså förbjudet att rikta reklamen till ungdomen. Ett maximalt format för tidningsannonser om alkoholdrycker är fastställt. Vid reklam för malt-dryck av skatteklass I bör tydligt framgå att det icke gäller sådant öl, som faller under alkohollagstiftningen.

Vid handläggning av ärenden rörande alkoholreklam biträdes alkoholbolaget av Kontrollnämnden för alkoholreklam. Till denna hör såsom ordförande en av Alko utsedd representant, och som medlemmar företrädare för de övriga organisationer och intressegrupper, vilka deltagit i beredningen av reklamdirektiven (Finlands nykterhetsorganisationers förbund, Livsmedelsindustriförbundets vin- och likörsektion, Finlands hotell- och restaurantförbund, Utrikeshandelns agentförbund, Bryggeriindustriföreningen, Annonsörernas förbund, Tidningarnas förbund och Reklambyråernas i Finland förbund). Kontrollnämndens arbetsutskott har att i praktiken följa med och övervaka efterlevnaden av givna direktiv, samt att vid behov vidtaga nödiga åtgärder.

På basen av vad ovan sagts bör konstateras att man alltsedan år 1932 eftersträvat att genom åtgärder av olika grad begränsa reklamen för alkoholdrycker; den i medlemsförslaget framförda uppfattningen att statsmakten först under det sistförflutna året skulle ha börjat tillämpa vissa begränsningar av reklamen är sålunda felaktig. Utan någon motivering påstås i skrivelsen även att åtgärder för inskränkning och dirigerering av alkoholreklamen icke skulle ha lett till "nämnvärda resultat". Å andra sidan kan man blott uppskatta huru omfattande och av vilken art alkoholreklamen hade varit, om begränsningar inte funnits och kontroll inte utövats. Inom ifrågavarande område kommer en hållbar precisering och mätning av reklamens "resultat" — såväl

positiva som negativa — säkerligen alltid att innebära stora svårigheter.

Enligt införskaffad utredning användes åren 1969—1972 följande penningbelopp och spaltmillimeter för tidningsannonsering om alkoholdrycker:

Öl	Milj. mk	Milj. spalt- mm
1969	3.4	2.4
1970	4.8	3.4
1971	4.5	2.6
1972	4.1	1.9
Övriga alkoholdrycker		
1969	1.4	1.0
1970	1,5	1.0
1971	1.5	0.9
1972	1.8	0.9

Under samma tid har totalkonsumtionen av alkoholdrycker utvecklats som följer:

Öl	(milj. liter)
1969	211.0
1970	200.6
1971	208.4
1972	230.6
Övriga alkoholdrycker	
1969	36.3
1970	40.2
1971	45.5
1972	49.2

Dessa siffror har framlagts i den berättelse över alkohollägets utveckling år 1971, vilken Oy Alko Ab:s förvaltningsråd inlämnat till riksdagen (exklusive siffror för året 1972).

Av de ovan anförda siffrorna kan bl. a. konstateras att ehuru kostnaderna för ölreklamen år 1970 var cirka 14 procent och spaltutrymmet över 40 procent större än år 1969, nedgick ölkonsumtionen under ifrågavarande tid nära 5 procent. Ätminstone under denna period hade sålunda en förstärkt ölreklam icke lett till en ökad konsumtion. Å andra sidan har ölkonsumtionen visat en växande trend efter året 1970, då såväl utgifterna som spaltutrymmet för ölreklam nedgått.

I fråga om reklam för övriga alkoholdrycker har spaltutrymmet även nedgått efter år 1970, medan annonskostnaderna förblivit nästan oförändrade åren 1969—1971. Konsumtionen har dock kontinuerligt vuxit under denna tid. Så var fallet även 1972, då också den penningssumma som spenderats på reklam ökats i jämförelse med tidigare år.

I debatten om alkoholreklamen har i olika sammanhang framförts krav på förbud i lag. Det har även framhållits att ett förbud en gång för alla kan bli omöjligt att övervaka i praktiken, samt att förbudet

lätt kan leda till en smyg reklam i många olika former. I detta sammanhang må nämnas att 1958 års alkoholutredning (den s. k. Rekola-kommittén) med hänsyn till rådande tryck- och yttrandefrihet icke ansett sig kunna förorda ett reklambförbud i den reviderade alkohol-lagstiftningen. Enligt kommitténs uppfattning hade man i denna ömtå-liga sak, som berör olika intressegrupper, nått de bästa resultaten utan lagfästa förbud och genom samverkan på frivillig bas.

Vid behandlingen av Alkos förvaltningsråds berättelse över alkohol-lägets utveckling år 1970 intog riksdagen — samtidigt som den god-kände ekonomiutskottets förslag — den principiella ståndpunkten att reklam för alkoholdrycker borde förbjudas, men att frågan i dess helhet borde dessförinnan noga studeras. Riksdagen förutsatte att social- och hälsovårdsministeriet, som är högsta kontrollorgan för alkohol-reklamen, i brådskande ordning skulle genomföra en grundlig under-sökning rörande alkoholreklamens slopande; utgående från undersök-ningens resultat skulle ministeriet utan dröjsmål vidtaga nödigbefunna åtgärder. Ministeriet tillsatte under hösten 1972 en kommitté med upp-gift att bl. a. klarlägga frågan om ett eventuellt förbud mot alkohol-reklam. Kommittén skulle slutföra uppdraget inom år 1973, men har enligt uppgift bett om förlängning. Betänkandet torde föreligga under våren 1974.

Detta mångfacetterade problem, som nära berör olika intressegrup-per, är sålunda för närvarande föremål för en total utredning av en kommitté, som tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet, och där Alko är företrätt. Då kommitténs arbete pågår, anser sig Alko inte i detta skede kunna taga ståndpunkt.

Helsingfors den 8 januari 1974

Oy Alko Ab

Pekka Kuusi

P. I. Forsius

Bryggeriindustriförbundet:¹

Bryggeriindustriförbundet har tagit del av förslaget och vill, innan det närmare går in på dess detaljer, som sin allmänna uppfattning vörd-samt meddela, att förslaget inte fotar sig på undersökningar och bevis-material och att det i många avseenden bygger på felaktiga och oriktiga utgångspunkter, ja rentav på antaganden med följd, att slutsatser drag-na på dessa grunder knappast kan anses riktiga. Vidare kan de i försla-get framlagda tankarna i många avseenden anses oskäligen och intole-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ranta, dikterade av en mycket subjektiv åskådning. Behandlingen av vissa principiella saker hör vidare, enligt vår uppfattning, till grundlagens område och skulle alltså fordra utförligare rättsfilosofiska granskningar.

Då förslaget och däri framlagda motiv närmare granskas i följande utlåtande, är avsikten närmast att ingripa i de av förslaget punkter, som i en eller annan form berör ölet. Naturligtvis kan det därvid även vara nödvändigt att beröra alkoholpolitiska frågor i allmänhet.

Med åberopande av ovanstående övergår vi till att behandla medlemsförslaget och de däri framlagda motiven.

Alkohol och alkoholkonsumtionens konsekvenser är i samhället föremål för ett växande intresse. Det påstås, att alkoholkonsumtionen har sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i alla de nordiska länderna. Denna utveckling sägs sammanhänga med en liberalisering av alkohollagstiftningen, bl. a. de s. k. mellanölsreformerna i Sverige och Finland. Som ett speciellt oroande inslag anförs det stigande alkoholbruket bland ungdomen.

När åtgärder föreslås för att nedbringa alkoholkonsumtionen är reklamen regelbundet med. Därvid åsyftas inte enbart en starkare styrning av reklamens innehåll och inriktning, utan även tanken på ett totalt förbud mot reklam för alkoholvaror diskuteras allvarligt.

Det är lätt att förstå varför alkoholreklamen kommit i blickpunkten. Det utgör det iögonfallande inslaget i marknadsföringen. En reklam som inte uppmärksammas samt förmår att fånga och vidmakthålla intresset kan inte fylla sina kommunikationsuppgifter. Och det är inte bara de avsedda mottagarna som får del av ett reklammeddelande, utan också många andra.

En allmän slutsats är att eftersom medborgarna knappast kan undvika att komma i kontakt med alkoholreklamen, konsumerar de mer alkohol än de eljest skulle göra. Undersökningar i såväl Sverige som utlandet visar att allmänheten har mycket överdrivna föreställningar om reklamens förmåga att påverka. Det är därför inte förvånande, att tanken på att nedbringa alkoholkonsumtion genom ett reklamförbud vunnit spridning.

Debatten fick under 1972 extra stimulans och konkretion genom en rad händelser. Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 11.10.1972 alkoholreklamkommittén, vars uppgift är att utreda huruvida förbudande av alkoholreklamen är i strid med grundlagarna och att klargöra ett eventuellt totalförbuds inverkan och övriga sätt att hindra skador. Även i Sverige har samma sak berörts. Massmediautredningen framlade ett delbetänkande om tryckfriheten och reklamen (SOU 1972: 49). Där finns förslag om sådan ändring av tryckfrihetsordningen att lagstiftning om förbud mot eller andra begränsningar i reklamen för bl. a. tobaksvaror blir möjlig. Det är dock att märka, att massmediautredningens förslag inte var fotat på någon bedömning av reklamens effekter på rök-

vanorna. Vid Nordiska rådets tjugonde session antogs en rekommendation att medlemsländerna bör införa förbud mot tobaksreklam.

Denna rekommendation återopades i den proposition om restriktioner för marknadsföringen av tobaksvaror som den norska regeringen framlade för Stortinget och som antogs i början av mars 1973. När det först gäller Nordiska rådets rekommendation, antogs den av en starkt splittrad församling: 33 röster mot 25. Ingen särskild utredning låg till grund för rådets rekommendation. Det kan enklast karakteriseras som en ren opinionsyttring. Ett studium av det norska materialet visar att lagen om reklamförbud är ytterst svagt motiverad. Inte heller presenterades någon analys av ett reklamförbuds förväntade effekter.

Enligt vår mening kan varken Nordiska rådets rekommendation eller det norska ställningstagandet återopas som argument för att Sverige bör införa förbud mot tobaksreklam. Det främsta skälet är att inte någon instans framlagt sakunderlag om reklamens effekter på tobaksförbrukningen. Reklamförbud har valts som en sorts symbolhandling, utan att man ens diskuterat om det är lämpligt som en sådan.

Sammanfattningsvis kan slås fast, att stöd saknas för tesen, att ett reklamförbud skulle påverka rökvanorna i positiv riktning. Ingen empirisk forskning har visat, att den samlade märkesvarureklamen medför högre total tobaksförbrukning. Ej heller har något framkommit, som pekar på att reklamen skulle initiera personer — och då särskilt ungdomar — som inte röker att bli rökare. Med detta är också sagt, att bevis saknas för att ett reklamförbud skulle leda till lägre tobakskonsumtion och mindre tillskott av nya rökare.

Att motivera ett reklamförbud med att myndigheterna bör "signalera" hur allvarligt de ser på tobaksbruket är dock förhastat. Statsmakterna har andra och bättre medel för att markera sina uppfattningar.

Reklamen utgör ett sätt på vilket säljare kan kommunicera. Genom reklamen lämnas meddelanden om förändringar av olika slag. Ett förbud att använda det viktiga konkurrensmedlet reklam skulle inte leda till att konkurrensen mattades. Däremot bleve konkurrensen annorlunda. Vissa företag skulle gynnas, andra missgynnas. Utfallet komme att bero av vilka åtgärder som finge ersätta den bortfallna reklamen. Det är svårt att göra några prognoser härvidlag.

Allmänt torde insatsen av personlig försäljning komma att öka. Detta följer av att om massmediabudskap förbjuds måste kommunikationerna ske muntligen. Vid sidan av fler konventionella försäljare blir det fråga om butikskonsulenter, demonstratörer, kursledare och liknande.

Analysen i det föregående har frambringat en rad tungt vägande skäl varför man på vissa håll i Sverige ställt sig klart avvisande till tanken på ett förbud mot tobaksreklam. Det är därvid att märka, att utgångspunkten inte varit företagets egennyttan.

För oss framstår ett reklamförbud — även bortsett från dettas direkta

och indirekta effekter — som en besynnerlig åtgärd. Företagets samhällsuppgift är att under konkurrens förse konsumenterna med tobaksvaror. Ett reklamförbud betyder att ett billigt och för allmänheten öppet konkurrensmedel utmönstras för varor som det är tillåtet att tillverka, distribuera och konsumera.

Man har full förståelse för de problem statsmakterna står inför när det gäller att förena de två delvis motstridiga ambitionerna "fri tobaksmarknad" och "hämsko på tobaksförbrukningen". Vi menar dock att det finns andra och bättre handlingsalternativ än att genom ett reklamförbud strö grus i ett effektivt maskineri för produktutveckling, information och distribution.

Det som tidigare anförts om initiativen berörande förbud mot tobaksreklam, stämmer också i tillämpliga delar in på det medlemsförslag som i september 1973 väcktes inom Nordiska rådet om förbud mot alkoholreklam. På basen av detta kan, som tidigare redan nämnts, många vägande fakta anföras emot förslaget. De visar, att för alkoholdrycker tillåten reklam eller förbudande av densamma inte har något att göra med uppkomsten av alkoholförorsakade problem för individen eller samhället.

I förslaget strävar man till att ge uppfattningen att alkoholreklamen i hög grad är orsak till den snabba tillväxten av alkoholkonsumtionen och till de skador, som förorsakas av alkoholism. Denna uppfattning är felaktig. Reklamens inverkan på totalkonsumtionen av alkohol är mycket liten. Mest har den inverkan på konkurrensen mellan olika märken och genom detta på distributionen och å andra sidan på dryckesvanorna. Ökningen av alkoholkonsumtionen beror på den förhöjda levnadsstandarden och de nya värderingar denna för med sig, nya umgänges- och matvanor. Den centrala faktor, som inverkat på ölkreklamens tillväxt, var förändringen av distributionssystemet, då man övergick från en lokal till en riksomfattande distribution. Ölkreklamens omfattning har, efter den kraftiga ökning, som förekom efter distributionssystemets ändring, i flera år minskat (Bilaga nr 1). Publiciteten kring diskussionen, som strävar till att förbjuda alkoholreklam endast ökar den ambivalenta osäkra inställningen till alkoholen — detta utgör tre av de nordiska ländernas enda nationella problem i fråga om alkoholförbrukningen.

Den allmänna oron för alkoholförbrukningens tillväxt torde avspeglas tydligt i den kläm som riksdagen antog vid behandlingen av ekonomiskutskottets betänkande om Alkos förvaltningsråds årsberättelse 1972. Genom denna kläm förutsattes att "regeringen skrider till åtgärder för att bortskaffa de skadeverkningar som förorsakas av den ökade konsumtionen av mellanöl bland ungdomar". Då vi under fem år hunnit få erfarenheter av de nya alkohollagarnas ändamålsenlighet, tycks mellanölet och dess distributionssystem på sitt konto samlat de mest kri-

tiska värderingarna. Men mellanölets popularitet har inte vuxit, om förbrukarnas intresse mäts i konsumtionssiffror. År 1969 levererades från bryggerierna som hundraprocentig alkohol 7,6 miljoner liter mellanöl. Tydligt är dess konsumtion under 1973 knappast större än för fem år sedan. Om någon alltså tycker, att konsumtionens ökning noggrant visar skadornas tillväxt, bör han rikta sin uppmärksamhet på konsumtionskurvorna för starkare drycker än mellanöl.

I Norge är alkoholkonsumtionen lägst i hela Europa, d. v. s. 3,7 l/person. I Finland är alkoholkonsumtionen näst minst (4,8 l/person) och också Sverige hör till de fem länder i Europa, som har den lägsta alkoholförbrukningen (5,7 l/person). Den isländska alkoholförbrukningen (3,4 l/person) är ännu mindre än i de övriga nordiska länderna. I Danmark är alkoholförbrukningen 7,1 l/person, vilket inte heller det är mycket ur västlig synpunkt sett. Alkoholförbrukningens omfattning kan sålunda inte vara orsaken till verksamheten inom de kretsar, som strävar att uppställa förbud och begränsningar för alkoholreklamen.

Påståendet att alkoholkonsumtionen efter mitten av 1960-talet märkbart stigit i samtliga nordiska länder är mångtydigt. Det råder oklarhet till vad förslagsställarna strävar. Påståendet kan avse den alkoholmängd förbrukaren konsumerar per år. Den har inte ökat märkbart i något nordiskt land. Det existerar inte någon undersökning av vilken skulle framgå, att alkoholförbrukarna skulle ha ökat sin konsumtion. Knappast kan de som inlämnat medlemsförslaget heller i sin miljö påvisa en våldsammare alkoholförbrukning än tidigare. Inte heller påståendet om ungdomens ökade alkoholförbrukning baserar sig på någon undersökning. Påståendet utgör bara ett bevis på den äldre generationens omotiverade farhågor. Såvida en ökning här faktiskt skett skulle de nordiska alkoholforskarna, representerande en hög standard, vid sina mätningar ha observerat denna ökade alkoholförbrukning.

Med påståendet om den ökade alkoholförbrukningen kan man också förstå, att allt flera personer under 1960-talet har börjat förbruka alkoholdrycker. Detta kan också motiveras med undersökningar. Ökningen av alkoholkonsumtionen i de nordiska länderna beror på, att alkoholförbrukarnas antal har ökat. Då välståndet ökar, har allt flera personer möjlighet att förbruka dyra alkoholdrycker. Vad är det som inger bekymmer i detta? Vilka är de samhällsklasser eller människogrupper förslagsställarna försöker förbjuda att använda alkohol genom att förbjuda reklamen av alkoholdrycker? I samtliga nordiska länder står alkoholdryckerna att få t. o. m. på initiativ av statliga monopol. Då skall man väl inte vara oroad av att antalet alkoholförbrukare ökar — även om alla, som lagligen är berättigade därtill, skulle konsumera alkoholdrycker. Den enda konsekventa demokratiska lösningen på förslagsställarnas strävanden skulle utgöras av en förbudslag, av vilken man i två nordiska länder har mycket dålig erfarenhet.

I medlemsförslaget beskrivs reklamens och reklamindustrins effektivitet som vädjande till ungdomens känslor. I förslaget vill man helt enkelt förbjuda den alkoholreklam som riktar sig till allmänheten, medan man helt lämnar odefinierat vad man avser med reklam, för att inte nämna vad man avser med den till allmänheten och ungdomen riktade reklamen. Reklamens karaktär och innehåll har man tillsvidare ingens kunnat klarlägga på ett uttömmande sätt och inte heller medlemsförslaget har i detta syfte ens strävat till att förbättra situationen. På den moderna, välskolade ungdom, som lever i televisionens, utlandsresornas, bilismens och många andra hobbyers värld, kan inte ens den bästa amerikanska reklamindustri påverka. Inte ens i den grad de nordiska reklambyråerna påverkade 1950-talets ungdom, vars verksamhetsmöjligheter var begränsade. Knappast skulle någon ens på lek påstå, att någon skulle ha blivit alkoholist genom att som ung ha läst 50-talets alkoholreklam. Lika främmande verkar det förslag, som tjugo år senare med här påpekade grunder försöker förbjuda alkoholreklamen. Alkoholreklamen kan endast ändra på förbrukningen sålunda, att man övergår till andra sorter och märken. Man kan inte väcka alkoholbehov genom reklam.

En person med religiös övertygelse samt en person, som kommer från ett nyktert, balanserat hem, använder inte alkohol som följd av reklam. Med vilken reklam skulle man få denna att köpa mera mellanöl?

I sociologiska undersökningar har man påvisat, att hemmet, sällskapet, boendemiljön och åldern bestämmer en människas alkoholförbrukning. De högre socialgrupperna använder allmänna och oftare alkoholdrycker än övriga samhällsklasser. En bättre ekonomisk och social ställning ökar alkoholförbrukningen. Urbaniseringen ökar antalet alkoholförbrukare. Sällskapets dryckesvanor bestämmer i vilken mån dess medlem använder alkohol. Unga och de, som just blivit vuxna, använder alkohol våldsammare än äldre personer. Många som under sina svårigheter i sin ungdom använde mycket alkohol, upphör helt att förbruka alkohol, då de nått medelåldern. Arvsanlag tycks spela en roll, då det gäller individens alkoholförbrukning. Genom att understöda den fysiologiska forskningen av alkohol kan man i framtiden vänta en lösning på de olägenheter en problematisk alkoholförbrukning medför. Om de, som inlämnat medlemsförslaget kan påverka dessa faktorer, kan de verkligen minska den totala alkoholförbrukningen. Med reklam kan man inte påverka den.

Man kan inte förminska alkoholisternas alkoholförbrukning genom reklam. Dylik reklam har genomförts i Finland. Och man kan inte heller genom reklam göra en nykterist till alkoholförbrukare. Dessa försök visar endast överskattningen av reklamens möjligheter och medel.

I medlemsförslagets andra kapitel förklaras speciellt ölreklamens di

mensioner och natur. Det väcker förvåning att man använt 1970 års siffror då det också finns färskare data att tillgå. Emedan det under år 1970 användes cirka 5 miljoner mark för tidningsannonsering av öl, vilket betyder att denna reklams andel var 0,83 penni d. v. s. 0,83 procent av priset på en mellanöflaska, användes det under år 1972 endast cirka 4 miljoner mark, fastän den litermängden sålunda hade stigit med 10,4 procent, d. v. s. 0,58 penni eller 0,5 procent av priset på en flaska mellanöl.

Summan, som används till annonsering i tidningar, är ytterst blygsam och utgör endast en bråkdel av vad många andra bruksvarors reklamkostnader utgör av deras detaljhandelspriser.

I medlemsförslaget nämns att "det är även tydligt att den sakliga informationen i reklamen får ge rum för s. k. suggererande reklam, som vädjar till känslorna inte minst hos ungdomen", och vidare att "försök att reglera och i någon mån styra alkoholreklamen har inte lett till nämnvärda resultat". Dessa påståenden är åtminstone för Finlands del helt grundlösa. Social- och hälsovårdsministeriet utfärdade 28 april 1972 i stöd av alkohollagen (459/62) 11 § 1 moment 11 punkten och lagen om mellanöl (462/68) 39 § 3 moment allmänna direktiv angående reklam för alkoholdrycker, på basen av vilka Alkoholbolagets förvaltningsråd gav sina egna direktiv som trädde i kraft fr. o. m. 1 oktober 1972. Enligt dessa direktivs

2. punkt är tillåtet endast att informera om alkoholdryckernas ursprung, märken, typer, alkoholhalt (viktprocent eller volymprocent) och pris. I reklam får sålunda endast förekomma tillverkarens eller representantens namn, en bild av produkten och dennas namn, en bild av dryckeskärlet, alkoholdryckens typ-, art- och alkoholhaltbeteckning, uppgift om ursprungslandet eller -området, pris och nummer i Alkos priskatalog. **A n v ä n d n i n g a v b a k g r u n d s i l l u s t r a t i o n ä r f ö r b j u d e n.**

3. punkt får tidningsannons gällande alkoholdrycker till ytan motsvara högst formatet A4 eller i praktiken formatet A4 eller motsvarande storlek för tidskriftssida. För såvitt i samma tidningsnummer publiceras flera av samma tillverkares alkoholreklamer, får dessas sammanlagda yta motsvara högst ovan avsedda A4-format.

4. punkt är sådan alkoholreklam förbjuden, som speciellt riktar sig till ungdomen. Samma gäller för idrott.

5. punkt sägs att i reklam för maltdryck av skatteklass I bör tydligt anges, att det icke är fråga om ett alkohollagstiftningen underställt öl.

Reklamen för alkoholdrycker övervakas av Oy Alko Ab. I dess förvaltningsråds berättelse om alkoholförhållandenas utveckling under år 1972, sida 19, sjätte kapitlet, anförs att "det kunde iakttas att reklam-makarna i allmänhet väl har efterföljt de nya direktiven".

Med hänvisning till nyss anförda och redan tidigare uppräknade begränsningar av reklamen torde det vara klart, att utövande av s. k. suggererande reklam eller reklam som vädjar till känslorna, nuförtiden är omöjlig emeda den är förbjuden. Därför vore det riktigare att helt enkelt tala om ren underrättelse eller information. Reklammedlen används då närmast till ren spridning av information.

På basen av det nyss anförda kommer det också klart fram, att det tal om obegränsad reklam för alkohol, som finns i medlemsförslagets näst sista kapitel, tydligen är otillförlitligt. Kort sagt borde man inte anhålla om förbud för sådant som redan är förbjudet. Ett sådant visar okunnighet. Vad återigen anbelangar alkoholmonopolen och reklamen, så har dessa två saker i princip ingenting med varandra att göra. Å andra sidan kan man säga att också statens alkoholmonopol, som är ett stort statsföretag, verkar och marknadsför på en konkurrensmarknad.

I Sverige övergick man på 1960-talet för starka alkoholdryckers del till en annan flaskstorlek och mellanölsförsäljningen blev fri. En intressant fråga är, om vissa statistiska förändringar sammankopplas med dessa åtgärder. Enligt Statistisk årsbok 1972 fanns i Sverige år 1961 19 359 alkoholister. År 1969 var deras antal 12 531 — alltså en minskning på 35 %. Antalet drunknade — drunkningsolyckor enligt statistiken ofta en följd av alkoholförbrukning — har i Sverige minskat med över 30 % jämfört med antalet drunkningsolyckor på 1950-talet. I Sverige har också antalet fyllerstanhållanden minskat på 1960-talet. Under ovannämnda tidsperiod förekom reklam av alkoholdrycker. Endast genom praktiska åtgärder kan man verkligen förebygga alkoholens olägenheter.

I Finland kan man vänta sig, att den kraftiga relativa ökningen av alkoholförbrukningen avstannar i slutet av detta årtionde. Då avstannar den inverkan på ökningen av alkoholförbrukningen, som de stora årsklasserna efter kriget samt ändringen i samhällsstrukturen haft. Ökningen av totalförbrukningen av alkohol i detta nu i Finland beror på att lantgårdarnas söner och döttrar flyttar till städerna och övergår till industrin och får egna inkomster med vilka även alkoholdrycker köps. I stadsförhållanden använder de alkoholdrycker liksom andra stadsbor. Mellanölet och de nya alkoholbutikerna på landsorten har också ökat förbrukningen av alkohol. Är ökningen av alkoholförbrukningen, som skett av dessa orsaker, oroväckande och skulle inte en landsbo, som flyttat till staden få använda alkohol?

I Norge minskar reklamen av alkoholdrycker den omfattande hembränningen och leder sålunda för sin del utvecklingen i rätt riktning.

Då man jämför antalet fylleristanhållanden i de nordiska länderna, är det i Finland cirka tio gånger större än i Danmark. I Sverige och Norge är talet knappa tre gånger större än i Danmark. Dessa tal och skillnaden mellan dem kan inte sägas bero på alkoholreklamen. I Danmark är

alkoholreklamen friast och rikligast. Dessutom står alkohol lätt att få i Danmark. En noggrannare undersökning av de danska förhållandena kunde lösa de svårigheter med vilka de övriga nordiska länderna kämpar.

Alkoholreklamen riktar sig på maldrycker, viner och vissa dyra starka drycker. Såsom flera på olika håll i världen gjorda undersökningar visar, är ölet, som en svag alkoholdryck beträffande de olägenheter alkoholen orsakar, minst farligt. Här kan man hänvisa till den av Nielsen i Danmark gjorda undersökningen (*Acta Psychiat. Neurol. Scand.* 41, Suppl. 167 (1965). 92 s.). Genom att dricka öl är det omöjligt att uppnå ett snabbt kraftigt rus. Ett kraftigt rus är den nackdel, som mången gång skiljer en nordbo från andra folk. Också de andra alkoholdryckerna, som man gör reklam för, är mången gång också alkoholpolitiskt att rekommendera, då de som dyra drycker är ägnade att höja alkoholkulturen.

Ett förbudens och begränsningarnas samhälle är sådant, att alkoholen där utvecklas till ett problem. Detta är också en viktig faktor då förbud mot reklam för alkoholdrycker övervägs. För dem, som fordrar radikala handlingar, kan en skärpning av övervakningen synas som en ringa aktion. Detta är i varje fall i överensstämmelse med noggrant utförda allmänna undersökningar och stöder sig sålunda på kunskap, ej på känslor. I och för sig vore det lätt att gå ännu längre: man kunde t. ex. "torka ut" de mellanölsställena, där den redan alkoholiserade delen av befolkningen tillfredsställer sitt behov av alkohol. Detta kunde man göra, men vad skulle hända med alla dessa "våta" män och kvinnor? Man finge kanske applåder, men samtidigt skulle man nog betjäna intoleransen mera än alkoholpolitiken.

Frågan om realiseringen av konkreta åtgärder, som riktar sig mot missbruket av alkohol, står i nära samband med en serie samhällsstrukturella faktorer som i t. o. m. mycket hög grad växlar i de olika nordiska länderna, varför det inte finns tillräckliga grunder att ta ett samnordiskt initiativ till förbud mot alkoholreklam. Detta redan av den orsak att lagstiftningen i dessa länder i många aspekter i t. o. m. mycket hög grad avviker från varandra.

I medlemsförslaget har man, utan att ge några som helst förklaringar och utan att befatta sig med det centrala problemet, föreslagit, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att dessa skulle ta i bruk förbud mot alkoholreklam i Norden. Bryggeriindustriförbundet anser, att frågan om förbud mot reklam av alkohol, alltså även öl, vilken utgör en del av en större helhet som innefattar konstitutionella och principiella rättspolitiska uttrycks- och tryckfrihetsfrågor inom varje nordiskt lands egna och självständiga lagstiftning, inte kan lösas inom Nordiska rådet eller inom andra samnordiska organ.

Hänvisande till det ovan anförda och efter noggrann prövning av hela

problemet anser Bryggeriindustriförbundet att medlemsförslaget inte genom Nordiska rådet och inte heller annars är realiseringsdugligt.

Helsingfors den 10 januari 1974

Bryggeriindustriförbundet

Pentti Sauramo

Ordförande

Reklambyråernas förbund:

Alkoholreklamen undersöks som bäst i Finland av en statlig kommitte. På basen av kommittens arbete kan frågan sedan bli föremål för en noggrannare behandling. Angående förslaget konstaterar vi här endast följande:

1. I förslaget låter man påskina, att alkoholreklamen i hög grad är orsaken till den snabba ökningen i alkoholkonsumtionen och till alkoholismproblemen. Denna uppfattning är felaktig. Reklamens inverkan på den totala alkoholkonsumtionen är obetydlig. Den har närmast betydelse för konkurrensen mellan de olika märkena och på så vis för distributionen och å andra sidan dryckesvanorna. Ökningen i alkoholkonsumtionen beror på den stigande levnadsstandarden och de förändringar i värderingar, umgänges- och matvanor som den för med sig. En faktor av central betydelse för ökningen av ölreklamen var förändringen i distributionsleden, man övergick från lokal distribution till landsomfattande distribution. Ölreklamens volym har efter den snabba tillväxten i samband med förändringen i distributionen sjunkit successivt under flera år.

2. De erfarenheter man har av förbud mot reklam av njutningsmedel i olika länder visar, att dessa åtgärder ur hälsopolitisk synvinkel inte har positiva verkningar.

3. Reklamen är det mest offentliga konkurrensmedlet mellan företagen och är på det sättet lättast att kontrollera. En begränsning eller ett förbud av reklamen leder till användandet av mindre offentliga och på det sättet möjligen tvivelaktigare konkurrensmedel. En begränsning eller ett förbud av reklamen leder även till att informationen till konsumenterna samt de konkurrensmedel som används blir ekonomiskt ofördelaktigare.

4. Lagstadgade förbud eller en begränsning av reklamen står i strid med närings-, tryck- och yttrandefriheten.

Beträffande alkoholreklamen anser vi att man borde tillämpa följande principer:

1. De kvantitativa begränsningarna beträffande reklamen i olika media borde minimeras. Detsamma gäller bestämmelserna som begränsar reklamens informationsinnehåll. Däremot kunde man ge riktlinjer och bestämmelser som strävar till att få till stånd ur alkoholpolitisk synvinkel rationella förändringar i värderingar, dryckesvanor och dylikt. De nuvarande begränsningarna beträffande alkoholrekla-

men som närmast grundar sig på politiska ändamålsenlighetsprinciper borde avskaffas och det borde i stället stiftas nya regler enligt här nämnda principer. Bestämmelserna skulle tillämpas genom frivilliga avtal inom branchen i samråd med Oy Alko Ab och myndigheterna.

2. I det alkoholpolitiska arbetet borde man utveckla informationsverksamheten vidare i enlighet med redan erhållna resultat d. v. s. genom betalda annonsutrymmen eller med andra ord med reklam. Principen borde vara att dylik informationsverksamhet grundar sig på undersökningar samt för- och eftertestning. På detta sätt kan budskapet formuleras och riktas just till de grupper som det är avsett till. Detta möjliggör även en systematisk bedömning av resultaten samt en vidareutveckling av metoderna.

Till slut anhåller vårt förbund högaktningsfullt om att vårt förbunds sakkunskap skulle anlitas i alla de utskott och kommittéer som behandlar reklamen.

Helsingfors den 17 december 1973

Reklambyråernas förbund

Yrjö Turkama

Tapio Kähkönen

Suomen raittiusjärjestöjen liitto — Finlands nykterhetsorganisationers förbund r.y.:

Förbundet anser att ovan nämnda förslag har träffat rätt och att det är väl underbyggt. Utöver det som framgår ur nämnda medlemsförslag såsom motivering för ett nordiskt förbud mot alkoholreklam, önskar förbundet framföra följande synpunkter i syfte att förorda förslaget.

Alkoholreklamen avser att fästa konsumentens uppmärksamhet vid alkoholdryckerna samt att väcka intresse för och köplust till dryckerna.

Förbundet har redan under en följd av år föreslagit införande av förbud mot alkoholreklam. Enligt förbundets uppfattning bör all alkoholreklam och annan därmed jämförbar försäljningsbefrämjande verksamhet förbjudas, eftersom reklamens syfte är att öka alkoholkonsumtionen.

Finlands riksdag har i samband med behandlingen av Alkos förvaltningsråds berättelser över alkoholförhållandenas utveckling åren 1969 och 1970 fäst särskild uppmärksamhet vid frågan om förbud mot alkoholreklam. Riksdagen har inte anslutit sig till alkoholreklamutövarnas uppfattning om att det i samband med reklamen är fråga om konkurrens mellan olika märken, men inte om att höja konsumtionsnivån.

Såsom framgår av motiveringarna till ifrågavarande medlemsförslag är frågan om förbud mot alkoholreklam föremål för behandling även

inom ramen för Europarådet. Europarådet har denna höst godkänt en rekommendation (nr 716/1973) angående kontroll av alkoholreklam samt angående övriga åtgärder i syfte att begränsa alkoholkonsumtionen. I inledningen till rekommendationen konstateras bl. a. att alkoholreklamen, vilken ofta är vilseledande i sin utformning, uppenbarligen gör starkt intryck på ungdomen. Europarådets rådgivande församling rekommenderar ministerkommittén att söka påverka regeringarna att strängt reglera eller förbjuda reklam för alkoholdrycker i samtliga massmedia.

Enligt den sociala alkoholpolitik som tillämpas i de nordiska länderna är det samhällets uppgift att söka begränsa alkoholbruket och härav föranledda skadeverkningar till det minsta möjliga. På alkoholkonsumtionens volym inverkar naturligtvis även andra faktorer än reklamen, särskilt det sätt på vilket vart och ett lands distributionspolitik skötes. Men när det gäller att begränsa alkoholkonsumtionen utgör ett förbud mot alkoholreklam en viktig delösnings.

Helsingfors den 21 november 1973

Suomen raittiusjärjestöjen liitto —
Finlands nykterhetsorganisationers förbund r.y.

Hannu Tulkki
Ordförande

Martti Voipio
Generalsekreterare

Finlands läkarförbund:¹

Finlands läkarförbund konstaterar, att, emedan man tydligt har kunnat bevisa, att ökad förbrukning av alkohol leder till ökade skadliga verkningar av alkohol, det finns skäl att genom alla möjliga medel stöda de åtgärder som syftar till nedbromsning av konsumtionens ökning.

När alkoholkonsumtionsnivån alltjämt stiger, har man konstaterat, att ju mera förbrukningen ökar per förbrukare, desto tydligare framträder de av alkoholen för hälsan föranledda olägenheterna. Alkoholförbrukningen vållar ytterligare problem i behandlingen av många sjukdomar. Den komplicerar behandlingen i och för sig, förlänger den genomsnittliga behandlingstiden och ökar allmänna icke-specifiska sjukdomar.

Alkoholen vållar direkta olägenheter för hälsan mest i form av våld, alkoholförgiftningar och matsmältningsorganens sjukdomar. Den ökar risken för olycksfall i synnerhet i trafiken och på arbetsplatser, där även utomstående blir utsatta för risken, och därigenom ökar den i synnerhet trycket vid de jourpoliklinikerna. Enligt en nyss företagen under-

¹ Yttrandet översatt från finska.

sökning konstaterades det, att av alla i Finland dödligt förolyckade ca 30 procent hade förtärt alkohol. Alkoholpatienternas andel i patientomsättningen vid psykiatriska sjukhus har ökat med 25—40 procent. Alkoholens andel i förgiftningsdödsfall är också obestridd.

Den av alkoholförbrukarna på hälsovården vållade belastningen har enligt socialstyrelsens fyllerifallskalkyl ökat från 1972 till 1973 med 35 procent.

De av social- och hälsovårdsministeriet givna instruktionerna beträffande reklamen av alkoholdrycker är för närvarande stränga. Starka drycker annonseras också i en rätt ringa utsträckning, men ölreklamen är riklig. I synnerhet ölreklamen har kunnat konstateras inverka på konsumtionens ökning bl. a. beträffande burkölets försäljning och därigenom öka i synnerhet ungdomens alkoholförbrukning.

Emedan alkoholreklamens begränsningar inte angår maldrycker, bör ölreklamen anses som en ny betydelsefull faktor som ökar alkoholförbrukningen. Den nästan alldaglig blivande förbrukningen av öl leder till en situation i vilken man intar mediciner samtidigt med alkohol. Detta för sin del förorsakar åter en ökad hälsorisk. Ifall man inte kan åstadkomma ett fullständigt förbud mot alkoholreklam, rekommenderar Finlands Läkarförbund åtminstone begränsning av ölreklamen.

Helsingfors den 28 januari 1974

Finlands läkarförbund

Lauri Autio

Ordförande

Tapani Kosonen

Verksamhetsledare

Tidningarnas förbund r.f.:

Tidningarnas förbund ansluter sig till uppfattningen i medlemsförslaget, att den ökade alkoholkonsumtionen under 1960-talets senare del beror på alkohollagstiftningens liberalisering. Detta har inverkat negativt på flere olika samhällsområden, som även beskrivs i medlemsförslaget.

Däremot förhåller sig Tidningarnas förbund avvisande till förslaget, enligt vilket Nordiska rådet skulle rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam i Norden. Ifall framställningen av någon vara är tillåten, bör tillverkaren ha rätt att sprida information om sin produkt även med tillhjälp av reklam. Om detta förbjöds, vore följderna antagligen helt andra än förslagställarna har tänkt sig: med hjälp av reklamen kan konsumtionen nämligen ledas i önskad riktning. t. ex. mot svagare drycker, information spridas om alkoholens skadeverkningar, redogörelse ges för forskningsresultat hittills, etc. Förslags-

ställarna pekar även själva på den moderna reklamens och reklamindustrins utveckling och effektivitet. Genom att reglementera och leda reklamen — såsom redan delvis gjorts — är det även möjligt att inverka på de negativa företeelser vilka nämns i motionen, och försöka eliminera dem.

Dessutom måste man ha klart för sig att reklamförbudet ej kan göras helt effektivt, ty med olika moderna hjälpmedel skulle man ändå kunna göra reklam för alkohol.

Tidningarnas förbund anser, att huvudintresset skall inriktas på effektivisering och utveckling av det redan existerande samnordiska forskningsarbetet. Härigenom ges de bästa möjligheterna att finna lösningar för undvikande av alkoholkonsumtionens skadeverkningar.

Helsingfors den 19 december 1973

Tidningarnas förbund

Tom Eklöf

Veikko Löyttyniemi

Mainostajien liitto — Annonsörernas förbund r.f.:¹

Förslagsställarna konstaterar att alkoholkonsumtionen sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i samtliga nordiska länder. Den ökade konsumtionen har medfört omåttligt bruk och annat missbruk av alkohol. Missbruket har åter medfört olika olägenheter för brukare och för miljön.

Enligt vårt förbunds uppfattning är förslagsställarnas oro över de menliga verkningarna av övermåttligt bruk och annat missbruk av alkohol motiverad. Däremot är det föreslagna medlet för saklägets avhjälpande emellertid orätt. Alkoholreklamen har enligt vårt förbunds uppfattning ingen betydande inverkan på den totala förbrukningen. Reklamen påverkar sättet på vilket alkohol används, förbrukningen mellan de olika dryckesgrupperna samt olika produkters ömsesidiga ställning inom sina grupper.

Det är just genom reklam som man kan ge alkoholmissbrukaren information om det alkoholförbrukningssätt som bör anses vara det rätta. Anvisningarna beträffande alkoholreklamens innehåll måste vara sådana att det är möjligt att ge information. Enligt förbundets åsikt bör man genom reglerna beträffande alkoholreklam övervaka all reklam angående alkohol och handledning till rätt sätt att använda alkohol.

I Finland står alkoholreklamen under sträng kontroll, och bestämmelserna angående alkoholreklam gäller i sin nuvarande form sedan den 1 oktober 1972. Enligt förbundets uppfattning iakttar alkoholan-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

nonsörerna noga dessa bestämmelser, och alkoholreklamen är saklig och återhållsam.

Förbundet ställer sig negativt till ett fullständigt förbud mot alkoholreklam i Finland även för att förbundet anser att ett sådant eventuellt förbud strider mot den i grundlagen säkerställda trycknings- och yttrandefriheten. Likaledes anser förbundet, att ett eventuellt förbud skulle stå i strid med vår konkurrenslagstiftning.

I och med att bestämt ställa sig negativt till ett fullständigt förbud mot alkoholreklam framhåller Annonsörernas förbund, att man genom informativ reklam delvis kan minska orätt typ av alkoholförbrukning och leda förbrukarna till ett användningssätt som bör anses som rätt.

Till slut konstaterar vårt förbund ytterligare, att frågor som sammanhänger med alkoholreklamen i Finland utreds av den av social- och hälsovårdsministeriet tillsatta alkoholreklamkommittén. Enligt förbundets åsikt borde man, innan man vidtar några åtgärder beträffande medlemsförslaget, invänta slutförandet av kommitténs arbete för Finlands del.

Helsingfors den 8 januari 1974

Mainostajien liitto — Annonsörernas förbund r. f.

Kosti Ilveskero

Förbundets ordförande

Kai Vakkuri

Verkställande direktör

Samlingspartiets ungdomsförbund r.f.¹:

Alkoholförbrukningen har de senaste åren ökat på ett oroväckande sätt. En begränsning av förbrukningens ökning och till och med åtgärder som syftar till förbrukningens minskning har blivit aktuella och de har en kraftig medborgaropinion bakom sig.

Medlemsförslaget om nordiskt förbud mot alkoholreklam torde grunda sig på det ovan anförda. Emellertid framgår det redan av själva förslaget, att man tills vidare saknar forskningsresultat beträffande reklamens ökande verkningar på alkoholförbrukningen. Å andra sidan konstaterar man i förslaget alkoholreklamens betydelse såsom en ekonomisk funktion.

Samlingspartiets ungdomsförbund anser det viktigt, att forskningsverksamheten beträffande alkoholreklamens verkningar effektivteras och att det utan exakta upplysningar om reklamens samtliga verkningar inte finns skäl att vidtaga en så kraftig åtgärd som fullständigt förbud.

Samlingspartiets ungdomsförbund anser det emellertid angeläget att

¹ Yttrandet översatt från finska.

kontrollen över alkoholreklamens art effektiveras och att man allt kraftigare ingriper i osaklig reklam.

Helsingfors den 20 december 1973

Ilkka Kanerva
Ordförande

Heikki S. von Hertzen
Generalsekreterare

Finlands kristliga förbunds ungdom:

Finlands kristliga förbunds ungdom (SKLN) har med oro fäst uppmärksamhet vid den ökande alkoholkonsumtionen. SKLN har bl. a. föreslagit, att ölbrygning borde bli ett statsmonopol.

Finlands kristliga förbunds ungdom r.f. förenar sig helt i motive-ringarna till medlemsförslaget och tillstyrker på det varmaste, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam i Norden.

Helsingfors den 14 december 1973

För Finlands kristliga förbunds ungdoms förbundsstyrelse

Lauri Melamies
Ordförande

Ilka Holopainen
Viceordförande

Nuoren keskustan liitto (Centerns ungdomsförbund):

Under de senaste åren har alkoholförbrukningen i vårt land ökat betydligt. Det mest oroväckande i denna utveckling är ungdomens tilltagande alkoholförbrukning och tendensen att börja detta vid alltmera unga år. Som en följd av detta har t. ex. anpassningsproblem, våldet samt ekonomiska och materiella förluster ökat.

En omåttlig alkoholkonsumtion förorsakas bl. a. av ekonomiska och sociala problem och försämrade mänskliga relationer. Samhället bör sträva till, att undanröja de grundorsaker, som leder till en överdriven alkoholförbrukning. Samtidigt måste man vidta åtgärder vilka omedelbart inverkar på alkoholförbrukningen. Centerpartiets ungdomsförbund (Nuoren keskustan liitto) delegations höstmöte anser också, att man bör erkänna felaktigheten i den på slutet av 1960-talet stiftade lagen om mellanöl och vidta åtgärder för att ändra alkoholpolitiken enligt följande principer:

— i stället för att dämpa ökningen av konsumtionen bör man målmedvetet sträva till att minska konsumtionen,

- alkoholreklamen bör förbjudas,
- försäljningen av mellanöl i livsmedelsaffärerna bör förbjudas,
- man bör se till, att åldersgränsen, 18 år, följs,
- inkomster från alkoholförsäljningen bör användas för att på förhand hindra uppkomsten och reparera skador uppkomna genom alkoholfmissbruk.

Helsingfors den 28 januari 1974

(Ej Sign.)

Socialdemokratiska ungdomens centralförbund:¹

Socialdemokratiska ungdomens centralförbund gläder sig över att denna aktuella sak kommit upp inom Nordiska rådet, emedan förbundet var initiativtagare till den skrivelse till social- och hälsovårdsministeriet, vari ministeriet yrkade att åtgärder för att genomföra ett generellt förbud mot reklam för alkoholdrycker i Finland skulle vidtagas. Bakom denna skrivelse ställde sig sammanlagt 32 medborgarorganisationer, vilket även konstateras i Nordiska rådets medlemsförslag.

Alkoholkonsumtionen har under de senaste åren ökat kraftigt, och denna tendens tycks fortgå. Emedan totalkonsumtionens ökning står i sammanhang med alkohololägenheternas ökning, skulle det vara synnerligen angeläget att på allt sätt sträva till att minska konsumtionen. Ett sådant ställningstagande ingår även i riksdagens ekonomiutskotts nyligen avgivna betänkande angående berättelsen av Oy Alko Ab:s förvaltningsråd över alkoholförhållandenas utveckling år 1972.

År 1971 användes i Finland till reklam för öl och andra alkoholdrycker sammanlagt 6 miljoner mark. Såsom det konstateras i den av medborgarorganisationerna undertecknade skrivelsen, strävar denna annonsering till ökad försäljning av alkoholdrycker och till att göra attityderna till alkoholdryckerna allt positivare. Samtidigt tiger man med de av den ökade alkoholförbrukningen medförda hälsomässiga och samhälleliga belastningarna. Nämnas må, att de av Alko till konsumentupplysning använda anslagen representerar bara en liten bråkdel av den ovan angivna summa om sex miljoner mark, som syftar till ökad alkoholförbrukning. Det är inte heller ändamålsenligt att genom samhällets pengar börja konkurrera med det privata alkoholkapitalets marknadsföringssträvanden. Av denna anledning kan ett förbud mot alkoholreklam anses som en begründad och rätt åtgärd både för Finlands och för de övriga nordiska ländernas vidkommande.

Socialdemokratiska ungdomens centralförbund framhåller, att alkoholfrågan är en till sin karaktär i främsta rummet social och samhällelig fråga. Av denna anledning ogillar man t. ex. inom vårt förbund, att

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

man till utredningen som undersöker ett förbud mot alkoholreklam i Finland utsett medlemmarna i enlighet med intressegruppsprincipen och utredningen härigenom fått en stark representation för handeln och marknadsföringen. Medlemmarna till en sådan utredning som behandlar alkoholfrågan borde absolut ha utsetts på allmänpolitiska grunder.

Socialdemokratiska ungdomens centralförbund förenar sig om det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget och hemställer således, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam i Norden.

Helsingfors den 10 januari 1974

(Ej Sign.)

Finlands demokratiska ungdomsförbund r.f.:¹

Såsom det konstateras i förslaget, är en obegränsad alkoholreklam i strid mot det statliga alkoholmonopolssystemets intentioner. Alkoholpolitiken är en del av samhälls- och socialpolitiken och den borde i sin helhet kunna kontrolleras av statliga organ. Alkoholens sociala nackdelar är så uppenbara och omfattande, att det inte kan vara motiverat att tillåta alkoholreklam för att öka de privata tillverkarnas vinster. Även om alkoholproblemet är ett samhälleligt problem, vars lösande, till och med bara delvis, kräver omfattande samhälleliga åtgärder, bör man dock försöka förhindra dess utvidgning t. ex. just genom att förbjuda alkoholreklam. Såsom det konstateras i förslaget, har den s. k. suggererande alkoholreklamen kunnat medverka till att öka alkoholförbrukningen hos ungdomen, i synnerhet bland de yngsta åldersgrupperna.

Med hänvisning till det ovan anförda ger Finlands demokratiska ungdomsförbunds sekretariat sitt stöd till förslaget om nordiskt förbud mot alkoholreklam.

Helsingfors den 17 januari 1974

Finlands demokratiska ungdomsförbund r. f.

Pekka Saarnio
Ordförande

Kehittyvän Suomen nuorten liitto r.y. (Ungdomsförbundet för Finlands landsbygdsparti) och Kehittyvän Suomen opiskelijat r.y. (Landsbygdspartiets studerande):¹

---

1. Ett förbud mot alkoholreklam är ett steg mot en bättre och renare morgondag.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

2. Alkoholreklamens tillåtlighet ger vår sunda ungdom osunda och snedvridna ideal.

3. De medel som besparas tack vare förbudet mot alkoholreklam bör styras till en information som redogör för alkohol- och narkotika- brukets nackdelar och risker i synnerhet bland ungdomen samt till av- lägsnande av problem och olägenheter som åsamkats av alkoholmiss- bruket.

4. I samband med alkoholreklamförbudet bör man också förbjuda tobaksreklamen, men en information som redogör för rökningens nack- delar måste naturligtvis vara tillåten liksom även upplysningen om alko- hol- och narkotikamissbruket.

5. Ett nödigt antal tillnyktringsstationer bör inrättas i våra största tät- orter, varigenom trycket på sjukhusen minskar och de verkligen sjuka har möjlighet att utan oskälig väntetid få sakenlig och kompetent vård, ty för närvarande är förstahjälpestationerna vid de största sjukhusen i en mycket hög grad befolkade av alkoholmissbrukare. Sjukhusens första- hjälpestationer är inte avsedda som tillnyktringsanstalter utan för akuta och plötsligt inträffade sjukdomsfall. Annonsering beträffande tillnykt- ringsstationerna bör vara tillåten liksom annonseringen beträffande av samhället tillhandahållna tjänster i allmänhet.

Helsingfors den 5 januari 1974

Kehittyvän Suomen nuorten liitto r. y.

Pauno Haapamäki

Ordförande

Kehittyvän Suomen opiskelijat r. y.

Rolf Fred Sormo

Ordförande

N o r g e

Sosialdepartementet:

Sosialdepartementet gir for sitt vedkommende sin tilslutning til for- slaget. Til orientering om hvorledes saken om gjennomføring av forbud mot alkoholreklame står for Norges vedkommende legger en ved et no- tat med redegjøring for lovarbeidet (här ej tryckt).

Oslo, 21. januar 1974

Emil Vindsetmo

M. Langholm

Norges markedsforbund

---

1. I begrunnelsen for det forslag som er fremlagt om nordisk forbud mot alkoholreklame, heter det bl. a. at

”alkoholkonsumtionen har sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i alla de nordiska länderna.”

Forslagsstillerne setter denne økning i direkte forbindelse med ”en allt intensivare marknadsföring av alkoholdrycker.”

Det nevnes spesielt i den sammenheng den økende reklame for alkoholholdige drikkevarer.

Denne begrunnelse for det fremsatte forslag er ikke holdbar forsåvidt gjelder Norges situasjon.

I 1972 ble det her i landet annonsert for vin og utenlandsk brennevin i norske aviser, ukeblad, fagblad og tidsskrifter for i alt kr 3,8 mill. Dette utgjorde 1,16 % av den totale annonsering i de samme pressemedia. I 1970 lå vin- og brennevinsannonseringens andel av den samlede annonsering i norske pressemedia på 1,02 %.

Av brennevinsmerker er de norske de overlegent mest solgte. Dette skjer til tross for at det overhode ikke forekommer reklame for disse produkter, på grunn av de bestemmelser som gjelder for reklame for vårt statlige alkoholmonopol.

Øl salget har i vårt land en noe friere stilling enn salget av vin og brennevin. Til tross for dette har reklame for øl et beskjedent omfang. I 1972 utgjorde ølannonsering i norsk presse (aviser, ukeblad, fagblad og tidsskrifter) bare ca kr 600 000,—. Dette beløpet representerer 0,18 % av den samlede presseannonsering i Norge. Sammenlignet med 1970 har ølannonseringen steget noe sterkere enn annonseringen for vin og utenlandsk brennevin. Dette har imidlertid direkte sammenheng med at det har foregått økt annonsering for lettøl og alkoholfritt øl.

Det er viktig i denne sammenheng også å minne om at både den norske bryggerinæring og norske pressemedia og reklamebyråer har pålagt seg selv strenge, frivillige restriksjoner når det gjelder ølannonsering. Slik annonsering rettes f. eks. ikke mot ungdom og knyttes ikke til emner som sport og idrett. Annonsering for vin og brennevin forekommer overhode ikke i norske ukeblad av familiebladtypen. I blad for ungdom tar man heller ikke inn annonser for øl.

2. Eventuelle forslag om begrensninger av reklame for alkohol og alkoholholdige varer bør være sterkt faglig og saklig begrunnet. I vårt land er det Alkohollov-komiteén av 1964, hvis innstilling ble avgitt i 1968, som er den siste, bredt sammensatte offentlige komité som kan sies å ha vurdert disse spørsmål på et tilstrekkelig faglig grunnlag.

Alkohollov-komiteéns flertall foreslår at man ikke forbyr eller foretar andre inngrep i reklame for produkter fra de såkalte vinland — Frankrike, Spania og Portugal. Komiteéns flertall går i prinsippet heller

ikke inn for et alminnelig forbud mot enhver form for alkoholreklame, men antar det vil kunne være behov for forbud i særskilte tilfelle, nemlig når det gjelder reklame på bestemte steder eller i visse former. Komitéflertallet mener det er like viktig å følge en linje hvor man forsøker å forebygge eller gripe inn mot uheldige former for reklame. Dette er tenkt gjennomført gjennom et allsidig sammensatt og faglig kompetent utvalg som skal trekke opp retningslinjer for praktiseringen av loven. Det blir i den forbindelse vist til den tilsvarende ordning som bl. a. praktiseres i Sverige og Finland. Ut fra dette foreslår komitéflertallet en lovbestemmelse som gir Kongen fullmakt til å regulere, evt. å forby reklame, men tilføyer at en slik fullmakt bare vil kunne anvendes og forskrifter utferdiges når bl. a. de traktatmessige sider er klarlagt.

Disse forhold ble påvist av næringslivets organisasjoner overfor Sosialdepartementet og Stortingets Sosialkomité i forbindelse med behandlingen av det norske forslag om lovforbud mot alkoholreklame våren 1973. Det ble således konstatert at Regjeringen hadde fremmet forslag om reklameforbud uten at bl. a. følgende sentrale spørsmål av faglig karakter var utredet:

- På hvilke faglige forutsetninger man bygger den antagelse at et totalt reklameforbud for alkohol og alkoholholdige varer vil bidra til å bedre/løse alkoholproblemet.
- Hvordan inngrep mot reklame, som ledd i en lovlig omsetning, faktisk vil innvirke på forbruksvaner for alkoholdige varer.

Videre ble påpekt at etter at Alkohollov-komiteéen avga sin innstilling i 1968 er det bl. a. skjedd følgende som bør få betydning for vurdering av reklamens stilling på dette området:

Den norske regjering har høsten 1971 oppnevnt et bredt sammensatt reklameutvalg som bl. a. har som mandat å bringe på det rene hvordan rekamen som virkemiddel i markedsføringen influerer på tilbudet av varer og tjenester, og det skal fremme forslag om mulige tiltak for å begrense reklame som kan virke uheldig. Dette mandat omfatter også spørsmålet om å innføre reklameforbud for visse varer, herunder alkoholholdige drikkevarer. Det burde være naturlig å avvente dette utvalgs innstilling før denne sak behandles av Stortinget.

Lov om kontroll med markedsføring trådte i kraft 1.1.1973. Loven etablerer Markedsråd og Forbrukerombudsmann til å føre kontroll med reklamen generelt. Disse organer fører kontroll med reklame også på dette området.

I tillegg ble det fremholdt at det må anses som meget uheldig å fremme forslaget om et norsk alkoholreklameforbud — så lenge det er en kjennsgjerning at våre traktatmessige forpliktelser overfor vinlandene er til hinder for at et generelt og absolutt forbud mot alkoholreklame blir gjort gjeldende straks. Det ble fra næringslivet derfor anmodet om at behandling av saken utsettes.

3. Som kjent foreligger det i dag vedtak om endring av alkoholloven av 5. april 1927 (lovvedtak av 16. juni 1972 og lovvedtak av 8. juni 1973) — som bl. a. forbyr reklame for brennevin, vin, fruktvin og mjød og for øl som inneholder over 2,50 volumprosent alkohol. Dette generelle lovvedtak om reklameforbud for alkoholvarer er ikke trådt i kraft, da det foreløpig ikke foreligger avsluttende resultater fra forhandlingene med de såkalte vinland vedrørende deres traktatmessige rettigheter til å reklamere for sine varer i Norge.

Under henvisning til de utredninger i offentlig regi og de synspunkter som fra næringslivets side er fremført vedrørende spørsmålet om generelle lovforbud mot alkoholreklame, — mener vi at den norske situasjon på dette området ikke gir noen faglig begrunnelse for det forslag som er fremlagt om et nordisk forbud mot alkoholreklame.

Vi har forøvrig merket oss at den svenske Marknadsdomstolen i en uttalelse til Nordisk Råd fremholder at det er unødvendig å innføre et generelt forbud mot alkoholreklame for å kunne forhindre suggerende utformning av informasjon om alkoholvarer. Vi deler fullt ut denne oppfatning. Lignende synspunkter ble, som det vil fremgå foran, også fremført i vår kontakt med norske myndigheter våren 1973, idet det ble vist til de åpenbare muligheter til regulering av alkoholreklamen som foreligger med hjemmel i Lov om kontroll med markedsføring.

Det er forøvrig vår bestemte oppfatning at skal man nå frem til de ideelle mål som åpenbart ligger bak forslaget om et nordisk reklameforbud for alkoholvarer, må det primært satses på en positiv informasjonslinje, som et supplement til den regulering av alkoholreklamen som ville kunne finne sted med hjemmel i Markedsloven. Vi har således ingen tro på at den forbudslinje som forslaget innebærer, og som altså skal ta sitt utgangspunkt i et totalt reklameforbud, vil kunne bidra særlig effektivt til å nå de ideelle mål som ligger implisitt i forslaget. Man må ta realistisk utgangspunkt i den erkjennelse at folk flest neppe kommer til å opphøre med å forbruke alkoholvarer, uansett hvordan man legger restriksjoner på reklamen.

Som det fremgår, vil vi anse et aktivt og realistisk anlagt informasjonsarbeid som å være et langt mer realistisk alternativ og som det helt sentrale virkemiddel i arbeidet med å bekjempe de skadelige virkninger ved overdrevet alkoholforbruk.

Her kan det bl. a. vises til interessant svensk praksis. Vi tenker på det svenske Systembolagets informasjonsvirksomhet og på tilsvarende informasjonsvirksomhet som den svenske Tobakkbransjforeningen har utført i samarbeid med den svenske Sosialstyrelsen.

Vi vil heller ikke unnlate å minne om at lovhjemlede reklameforbud som foreslått, kan reise alvorlige prinsipielle spørsmål i relasjon til de grunnlovsmessige bestemmelser om trykkefrihet som gjelder i de enkelte land. Vi finner det ikke nødvendig å gå ytterligere i de-

talj om dette sentrale spørsmål. Heller ikke skal vi utdype de mange meget vanskelige problemer som nødvendigvis vil måtte oppstå når man i praksis skal trekke grensen mellom illegal reklame og legal informasjon og de kontrolloppgaver som vil ha sammenheng hermed.

4. Under henvisning til foranstående vil vi fraråde at medlemsforslag A 410/j om nordisk forbud mot alkoholreklame blir vedtatt.

Oslo, 21. januar 1974

Norges markedsforbund

Joachim A. Holter

Formann

Kjell Salbu

Direktør

Avholdsfolkets landsnemnd:

Avholdsfolkets landsnemnd — som er samarbeidsorgan for avholdsorganisasjonene og deres institusjoner i Norge — deler fullt ut de synspunkter forslagsstillerne har gitt uttrykk for og vil sterkt anbefale at man så snart som mulig søker å komme fram til en nordisk linje i alkoholspørsmålet, og da med det siktemål at slik reklame ikke lenger skal være tillatt i våre land.

Vi har også tidligere vært med og fremmet forslag i denne retning gjennom vårt nordiske samarbeidsorgan, Nordiske Nykterhetskomiteen (som har sitt sekretariat i Helsingfors).

Avholdsfolkets landsnemnd har gjennom mange år arbeidet for å få gjennomført alkoholreklameforbud i Norge. Landsnemndas daværende formann, odelstingspresident Jakob Pettersen, fremmet som medlem av Rusdrikklovkomiteen av 1964 forslag om et slikt forbud og hans motivering (særmerknad) for dette forslag (Rusdrikklovkomiteens innstilling II, avgitt 18. desember 1968) er identisk med vår grunngivning for denne reformen.

Det er et grunnprinsipp i vår alkohollovgivning at private fortjenesteinteresser skal elimineres av alkoholhåndteringen. Vinmonopolet kan derfor heller ikke i følge sine vedtekter drive reklame for sine varer. Det er da en uholdbar og inkonsekvent ordning at man lar utenlandske produsenter av vin og brennevin drive reklame for alkoholvarer. På den måten oppheves jo ad en bakvei nettopp en av de virkninger monopolordningen skulle sikre, nemlig den at fortjenesteinteressene ikke skal operere uavhengig av samfunnets interesser på dette område i form av pågang og påvirkning om å få flere til å drikke mer alkohol. For det er jo naturligvis hensikten med alkoholreklamen. Dersom den ikke hadde hatt forbruksøkende virkning, ville den ikke ha blitt drevet.

Ved sida av de utenlandske vin- og brennevinprodusentene og deres

salgsselskaper og agenter driver innenlandske bryggerier en utstrakt reklame — i stor grad rettet mot ungdommen — med den klare hensikt å stimulere til mer øldrikkning.

I samband med Stortingets vedtak om å forby reklame for tobakk i Norge, ble det fra vår side sterkt framhevet at det var nødvendig å gjennomføre alkoholreklameforbudet noen lunde samtidig, hvis ikke ville man indirekte formidle den misoppfatning at tobakk var skadeligere og fra samfunnets side mindre akseptabelt enn alkohol.

De fleste politiske partier i Norge har i sine programmer støttet vårt krav om alkoholreklameforbud og ved Stortingets vedtak i 1972 og 1973 (lovendring av 8. juni 1973 nr. 55) fastsetter Rusdrikkloven et generelt og absolutt forbud mot alkoholreklame, herunder også tilsetningsemner, utstyr m. v. for heimeproduksjon av øl, vin og brennevin. En del av bestemmelsene er allerede iverksatt, og vi regner med at det som til nå ikke er satt i kraft, blir iverksatt i løpet av dette år.

Vi finner ikke grunn til å gå nærmere inn på de faktorer og forhold som etter vårt syn gjør det både riktig og nødvendig å forby alkoholreklame. Vi har med tilfredshet merket oss at spørsmålet er tatt opp også i Sverige og Finland, mens Island jo allerede lenge har hatt alkoholreklameforbud. Når det fra tid til annan blir hevdet at et forbud mot alkohol- og/eller tobakksreklame ikke er forenlig med trykkefriheten, bør etter vårt syn Island bringes i erindring.

Selv om Danmark ikke kan komme med i første omgang — det har dessverre også vært vanskelig å få gjennomført en "nordisk" promillelovgivning i Danmark — vil det være av meget stor betydning å føre denne reformen fram på bredest mulig grunnlag. Dette så mye mer som det vel må være helt innlysende riktig hva sjefen for det finske alkoholforskningsinstituttet, dr. Kertil Bruun hevder i en artikkel i Hufvudstadsbladet, nemlig at alkoholreklamen klart strider mot de alkoholpolitiske grunnprinsippene i Finland, Norge og Sverige. Hvis man aksepterer prinsippet om å eliminere de private fortjenesteinteressene i alkoholhåndteringen, bør alkoholreklamen forbys, skriver han.

En nordisk holdning og gjennomføringslinje i dette spørsmålet vil stimulere tendensen til mellomfolkelige reguleringer på alkoholområdet, noe som synes å bli mer nødvendig for hvert år som går — og etter hvert som skadeomfanget øker faretruende i våre land og utviklingen nødvendiggjør inngrep og løsninger som må gjelde større områder enn det enkelte land. Det må i denne sammenheng være riktig å minne om den rekommandasjon Europarådets parlamentariske forsamling vedtok høsten 1973 og hvor en bl. a. ber medlemslandene forby eller sterkt begrense reklame for alkohol og tobakk.

Utviklingen på området trafikk-edruskap har gitt oss viktige erfaringer som det er naturlig å overføre til spørsmålet om effektive inngrep mot alkoholreklamen.

De erfaringer som er gjort til nå mht. alkoholreklame-inngrep synes utvetydig å vise at begrensninger og del-løsninger ikke gir nevneverdige resultater (Finland), men at et klart og forståelig forbud mot slik reklame (Island) er den riktige form for inngrep.

Avholdsfolkets landsnemnd vil på denne bakgrunn helt ut støtte forslaget om at Nordisk Råd henstiller til regjeringene om å innføre forbud mot alkoholreklame i sine respektive land og dermed i Norden.

Oslo, 18. januar 1974

Avholdsfolkets landsnemnd

Stein Fossgard

Formann

Øystein Sjøraa

Hovedsekretær

Norske avisers landsforbund:

Når det gjelder sakens realitet, vil vi henvise til Norsk presseforbunds uttalelse av 30. april 1973 til Stortingets sosialkomité som følger vedlagt (*se Bihang 1*). Det dreier seg her, som De vil se, om en fellesuttalelse der også Norske avisers landsforbund er med.

Vi tillater oss dessuten å vedlegge et eksemplar av uttalelse av 10. april 1973 fra en rekke næringsorganisasjoner, også denne stilet til Stortingets Sosialkomité (*se Bihang 2*).

Oslo, 15. januar 1974

Norske avisers landsforbund

M. Wathne

Adm. dir

BIHANG 1

Uttalende till Stortingets sosialkomite från Norsk presseforbunds hovedstyre om förbud mot alkoholreklam

I Ot.prp. nr. 48 1972/73 har Regjeringen lagt fram forslag til endring i lov av 5. april 1927 om innførsel og omsetning av brennevin, vin etc. I forslaget til ny § 55 b. i nevnte lov settes det et alminnelig forbud mot reklame for brennevin, vin, fruktvin og mjød og for øl som inneholder over 0,7 volumprosent alkohol. Det settes videre et alminnelig forbud mot reklame for stoffer som er særskilt beregnet for eller i reklamen betegnes som egnet til tilsetning til drikker som ovenfor nevnt.

Forslaget til endring i alkoholloven har den 12. april d. å. vært drøftet på hovedstyremøte i Norsk presseforbund, som er fellesorgan for Norsk journalistlag, Norsk redaktørforening og Norske avisers landsforbund.

Organisasjonene har funnet det riktig å avgi en felles uttalelse om forslaget.

Norsk presseforbund er enig i at det fra samfunnets side må settes i verk tiltak for å motvirke misbruk av alkohol og redusere tallet på drukkenskapsforseelser. Norsk presse kjenner selv et ansvar for å informere om de sosiale og andre skadevirkninger som følger av alkoholmisbruk og har gjennom mange år engasjert seg til fordel for forebyggende tiltak på dette området.

Norsk presseforbund erkjenner at reklame for alkoholholdige varer i form av avisannonser er av økonomisk betydning for norsk presse. I en tid da store deler av pressen arbeider meget tungt, og staten av den grunn overveier utvidede støttetiltak til avisene, vil et reklameforbud av denne art bidra til å svekke inntektsgrunlaget i norsk presse.

Det inntektstap som et reklameforbud vil påføre norsk presse ville imidlertid ikke være avgjørende dersom det var påvist klare sammenhenger mellom alkoholreklame og utbredelsen av alkoholmisbruk. Hverken i Ot.prp. nr. 48 1972/73 eller i innstillingen fra det departementsutvalg som har forberedt lovreformen er slike sammenhenger påvist. Etter det Norsk presseforbund kjenner til finnes det heller intet materiale som gir holdepunkter for en antakelse om at reklame for alkoholholdige varer er en faktor som bidrar til misbruk.

Før slike sammenhenger er dokumentert er det av prinsipielle grunner enda mer betenkelig å innføre et forbud mot reklame for varer som det etter nærmere bestemmelser er tillatt å produsere, innføre og omsette. Vi vil i denne forbindelse vise til det nylig vedtatte forbud mot tobakkreklame. Det foreslåtte forbud mot alkoholreklame er et nytt skritt i samme retning. Norsk presseforbund ser med bekymring på den utvikling som her er i gang og som åpner muligheter for at flere lovlige varer og tjenester etter hvert kan bli omfattet av et reklameforbud. Slike reguleringsiltak mot reklame for varer som ellers er tilsatt solgt, kan åpne veien for vilkårligheter og by på vanskelige grensetilfeller der forbudet kan komme i konflikt med den trykkefrihet som er hjemlet i grunnloven. Denne bekymring understøttes av det som det departementsoppnevnte utvalg uttaler i sine merknader til lovreformen. Her heter det bl. a.:

”Det foreslåtte generelle forbud mot reklame for rusdrikk, vil være av liknende art som det forbud mot reklame for tobakk som det er satt fram proposisjon om. Forbudet vil omfatte all direkte alkoholreklame, og den indirekte reklame som reelt innebærer omgåelse av forbudet. — — — Det vil videre være forbudt å bruke alkoholholdige drikker og drikkesituasjoner i reklame for andre varer og tjenester av enhver art.”

Med den henvisning som lovutvalget selv vil gjøre til forbudet mot tobakkreklame må en gå ut fra at også tekstomtale vil rammes av forbudsbestemmelsen. Med tanke på at tekstreklame ikke er noe entydig begrep, og at avisene her håndhever en ulik praksis, vil avisene også kunne pådra seg økonomisk ansvar for det som formidles i tekstspaltene. Dersom forbudet skulle åpne for en slik praksis vil det etter Norsk presseforbuds oppfatning være et utilstedeilig inngrep i trykkefriheten og den redaksjonelle frihet.

Et reklameforbud av den art som her er foreslått vil ikke hindre de utenlandske alkoholprodusenter å drive reklame på det norske marked. Når de utenlandske produsenter hindres fra å annonsere i norsk

presse, vil de kunne ofre tilsvarende mer på annonsering i utenlandske publikasjoner som omsetts i Norge, delvis i relativt store opplag. Et forbud vil derfor være en klar forskjellsbehandling av norske publikasjoner og til deres ugunst. Et forbud vil heller ikke kunne ramme reklamekampanjer gjennom postsendinger uten at det i Norge innføres postensur.

Det har ikke vært reist alvorlige ankepunkter mot den form som reklamen for alkoholholdige varer hittil har hatt i Norge. Gjennomgående har reklamen for disse varer vært mer moderat og behersket i sin form enn reklame for mange andre varegrupper.

Både av prinsipielle grunner og fordi det ikke gis påviselige ankepunkter mot den form og den virkning alkoholreklame hittil har hatt i vårt land vil Norsk presseforbund sterkt fraråde at det innføres forbud mot slik reklame.

Oslo, 30 april 1973

Norsk presseforbund

Trygve Ramberg

Formann

Hans A. Ihlebæk

Gen. sekr.

BIHANG 2

Uttalande till Stortingets sosialkomité från norska näringsorganisationer om förbud mot alkoholreklam

I Ot.prp. nr. 48 (1972/73) har Regjeringen fremmet forslag om forbud mot reklame for alkoholholdige drikkevarer.

Undertegnede organisasjoner vil alvorlig henstille til Sosialkomitéen at saken ikke ferdigbehandles før konsekvensene av et slikt forbud er forsvarlig utredet og alle berørte instanser har fått rimelig tid til å uttale seg om virkningene av lovforslaget. Vår begrunnelse for denne anmodning er:

1. Alkohollov-komitéen av 1964 hvis innstilling ble avgitt i 1968, er den siste bredt sammensatte offentlige komité hvis synspunkter man har å støtte seg til i denne sak. Komitéens mandat gikk bl. a. ut på — å gi en "vurdering av spørsmålet om en regulering av alkoholreklamen". Komitéen uttalte senere at den oppfattet mandatet dithen at "regulering" også innbefattet spørsmålet om forbud mot reklame for alkoholvarer.

Alkohollov-komitéens flertall foreslår at man ikke forbyr eller foretar andre inngrep i reklame for produkter fra de såkalte vinland — Frankrike, Spania og Portugal. Flertallet foreslår imidlertid en lovbestemmelse som gir Kongen fullmakt til å regulere, eventuelt å forby reklame, men tilføyer at en slik fullmakt bare ville kunne anvendes og forskrifter utferdiges når bl. a. de traktatmessige sider er klarlagt.

Alkohollov-komitéens flertall går i prinsippet ikke inn for et alminnelig forbud mot enhver form for alkoholreklame, men antar det vil kunne være behov for forbud i særskilte tilfelle, nemlig når det

gjelder reklame på bestemte steder eller i visse former. Komitéflertallet mener det er like viktig å følge en linje hvor man forsøker å forebygge eller gripe inn mot uheldige former for reklame. Dette er tenkt gjennomført gjennom et allsidig sammensatt og faglig kompetent utvalg som skal trekke opp retningslinjer for praktiseringen av loven. Det blir i den forbindelse vist til den tilsvarende ordning som bl. a. praktiseres i Sverige og Finland.

Sosialkomitéen ba i Innstilling nr. 65 (1971—72) ”departementet vurdere å sette frem forslag til lovendring som begrenser omfanget av alkoholreklamen så langt i retning av forbud som det vil være praktisk mulig å gjennomføre”.

Vi kan ikke se at Sosialdepartementet i sin proposisjon har foretatt en faglig vurdering som gir grunnlag for å endre den vurdering som flertallet i Alkohollov-komitéen har fremsatt.

2. Regjeringen har fremmet forslaget om reklameforbud uten at følgende sentrale spørsmål av faglig karakter er utredet:

- på hvilke faglige forutsetninger bygger den antagelse at et totalt reklamforbud for alkoholholdige varer vil bidra til å bedre/løse alkoholproblemet? Vi har merket oss at lederen for Statens Institutt for alkoholforskning, Sverre Brun-Gulbrandsen uttaler i et intervju med Arbeiderbladet (31.3. d. å.) at reklameforbud alene neppe vil minske alkoholforbruket.
- Hvordan vil inngrep mot reklame, som ledd i en lovlig omsetning, innvirke på forbruksvaner for alkoholholdige varer, som fortsatt skal være en lovlig forbrukervare på det norske marked?
- Våre nordiske naboland synes å ville løse disse spørsmål på en annen måte. Disse løsninger kan ikke sees vurdert i proposisjonen.

3. Etter at Alkohollov-komitéen avga sin innstilling i 1968 er det skjedd følgende som bør ha betydning for vurdering av reklamens stilling på dette område:

a) Regjeringen har høsten 1971 oppnevnt et bredt sammensatt reklameutvalg som bl. a. har som mandat å bringe på det rene hvordan reklamen som virkemiddel i markedsføringen influerer på tilbudet av varer og tjenester, og det skal fremme forslag om mulige tiltak for å begrense reklame som kan virke uheldig.

Dette mandat omfatter også spørsmålet om å innføre reklameforbud for visse varer, herunder alkoholholdige drikkevarer. Det må etter vår oppfatning være naturlig å avvente dette utvalgs innstilling før denne sak behandles av Stortinget.

b) Lov om kontroll med markedsføring trådte i kraft 1.1.1973. Loven etablerer Markedsråd og Forbrukerombudsmann til å føre kontroll med reklamen generelt. Disse organer fører kontroll med reklamen også på dette området.

4. Vi vil anse det som meget uheldig å fremme regjeringens forslag så lenge det er en kjennsgjerning at våre traktatmessige forpliktelser overfor vinlandene er til hinder for at et generelt og absolutt forbud mot alkoholreklame blir gjort gjeldende straks. Dette erkjennes også i den departementale komitéinnstilling som er vedlagt Ot.prp. nr. 48 hvor det heter: ”Også andre land kan i henhold til generell mestbe- gunstigelsesklausul i handelsavtale kreve den samme rett til reklame. Faktisk er derfor situasjonen den at man i dag neppe kan forby reklame for utenlandsk vin og brennevin i det hele.” Vi minner i den forbindelse om at Utenriksdepartementet i Ot.prp. nr 60 (1971/72)

uttaler at forsøk på endringer av våre traktatforpliktelser med vinlandene, vil kunne medføre alvorlige konsekvenser for Norges handelsmessige samkvem med disse land. Utenriksdepartementet fraråder derfor å ta slike endringsforslag opp til behandling.

Disse synspunkter synes å ha fått forsterket gyldighet i forbindelse med vår handelsavtale med EF.

Dersom Stortinget skulle vedta det foreliggende lovforslag, vil det, etter proposisjonen, "bli en sak for avgjørelse av Kongen hvorvidt iverksettingen av hele paragrafen bør utsettes til traktatrevisjonen er gjennomført, eller om paragrafen bør settes iverk samtidig som det gjøres de nødvendige unntak fra forbudet." I siste tilfelle vil man på grunn av våre traktatmessige forpliktelser komme i den besynderlige situasjon at det blir forbudt å reklamere for øl med svakere alkoholgrad, mens det fortsatt er tillatt å reklamere for utenlandsk vin og brennevin. Virkningen av dette vil bli at loven ensidig diskriminerer norsk næringsliv — uten at man har noen som helst sikkerhet for å ha bidratt positivt til å løse problemer som misbruk av alkoholholdige varer kan medføre.

Konklusjon

Vi vil alvorlig henstille til Stortinget at behandlingen av Ot.prp. nr. 48 (1972: 73) utsettes inntil de punkter vi her har nevnt, er nærmere utredet. Dette gjelder spesielt virkningene av lovforslaget for våre traktatmessige forpliktelser. Vi finner det også naturlig at Reklameutvalget får anledning til å vurdere saken.

Oslo, 10. april 1973

Norges industriforbund

Norges handelsstands forbund

Den norske bryggeriforening

*Import- og export agents
forening*

Norges markedsforbund

Norsk illustrert presse

Norsk ukepresse

Norske annonsørers forening

Den norske fagpresses forening

*Autoriserte reklamebyråers
forening*

Norsk ukepresse:

---

1. I forslaget pekes det på at "alkoholkonsumtionen har sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i alla de nordiska länderna". Forslagsstillerne setter denne økning i direkte forbindelse med "en allt intensivare marknadsföring av alkoholdrycker" og nevner spesielt den økende reklame for alkoholholdige drikkevarer.

Vi tillater oss å peke på at for Norges vedkommende er markedsføringen av alkoholholdige drikkevarer ikke blitt intensivert i de senere år. Den monopolordning man har i Norge tillater ikke reklame for annet enn øl, vin og utenlandsk brennevin. Den alkoholreklame som

forekommer i Norge, er av den grunn meget beskjeden, og den har ikke steget i nevneverdig grad i de senere år. Dette fremgår klart av Norsk Reklame-Statistikk:

I 1972 ble det annonsert for vin og utenlandsk brennevin i norske aviser, ukeblad, fagblad og tidsskrifter for i alt kr. 3 776 885,00. Dette utgjorde 1,16 % av den totale annonsering i de samme pressmedia. I 1970 lå vin- og brennevinsannonseringens andel av den samlede annonsering i norske pressemedia på 1,02 %.

Av brennevinsmerker er de norske de overlegent mest solgte her i landet, og det til tross for at det overhodet ikke forekommer reklame for norsk brennevin, på grunn av de restriksjoner som det statlige alkoholmonopol er pålagt.

”Selv om ølsalget i Norge har en noe friere stilling enn salget av vin og brennevin, har reklamen for øl et beskjedent omfang. Ifølge Norsk Reklame-Statistikk var det i 1972 ølannonser i norsk presse (aviser, ukeblad, fagblad og tidsskrifter) for kr. 1 765 000,— i alt. Dette beløp representerer 0,58 % av den samlede merkevareannonsering i norsk presse. I 1970 utgjorde ølannonseringen 0,42 % av den totale merkevareannonsering i vår presse. Den stigning som 1972 representerer i forhold til 1970, skyldes i det vesentlige en økt annonsering for lettøl og alkoholfritt øl.”

Vi tillater oss samtidig å peke på at så vel den norske bryggerinæring som norske pressemedia har pålagt seg selv strenge restriksjoner når det gjelder ølannonseringen. Denne annonsering rettes f. eks. ikke mot ungdom og knyttes ikke til sport og idrett. Annonsering for vin og brennevin forekommer ikke i norske ukeblad av familiebladstypen. I blad for ungdom tar man heller ikke inn annonser for øl.

På bakgrunn av disse forhold kan det overhodet ikke være relevant å sette økningen i det norske alkoholkonsum i forbindelse med den meget beskjedne reklamestøtte som salget av øl, vin og utenlandsk brennevin gis her i landet.

2. Et generelt forbud mot reklame for alkoholholdige drikkevarer vil være en klar innskrenkning av informasjonsfriheten i de nordiske land. Spørsmålet om hvorvidt et slikt generelt reklameforbud vil stride mot den yrings- og informasjonsfrihet som er hjemlet i den norske Grunnlovens § 100. i de øvrige nordiske lands trykkefrihetsforordninger og ellers etablert i nordisk rettsoppfatning, synes overhodet ikke å være utredet. Ethvert inngrep i yringsfriheten er prinsipielt så betenkelig at statsmyndighetene i slike tilfelle bør utvise stor tilbakeholdenhet og under enhver omstendighet sørge for at intet inngrep iverksettes før forholdet til grunnlov, trykkefrihetsforordninger og etablert rettsoppfatning er helt klarlagt.

Det norske Storting har nylig vedtatt et generelt forbud mot tobakksreklame. Dette forhold understreker ytterligere betydningen av at det

foreslåtte forbud mot alkoholreklame vurderes meget nøye i forhold til den etablerte yrings- og informasjonsfrihet før nye begrensninger vedtas. At reklame for varer som det er lovlig å fremstille og omsette (for alkohol på meget strenge vilkår), ikke er unndratt det forfatningsvern som gjelder for yringsfriheten, fremgår av følgende uttalelse av den norske forfatningsekspert, professor, dr. juris. Torkel Opsahl (i betenkningen "Ytringsfrihet og forbud mot tobakksreklame", 1971):

"Reklamen ligger i grensfeltet mellom næringsfrihet og 'åndsfrihet', med den beskyttelse trykke- og yringsfriheten skal gi. Beskyttelsen omfatter prinsipielt såvel informasjonsfrihet som meningsfrihet og påvirkningsfrihet. Informasjon og påvirkning i ervervsøyemed er ikke på grunn av sitt øyemed unndratt fra det alminnelige vern § 100 måtte gi, spørsmålet er rettere hvilken alminnelig adgang det er til forebyggende etterfølgende tiltak her som ellers, for å ramme 'misbruk'."

3. De erfaringer man i andre land har høstet i forbindelse med forbud mot reklame for visse ettertraktede produkter, viser at det er høyst tvilsomt om et generelt forbud mot alkoholreklame vil få noen betydning når det gjelder å redusere så vel bruk som misbruk av alkohol. Istedenfor ensidig å rette oppmerksomheten mot negative tiltak som f. eks. reklameforbud bør man etter vår mening heller stimulere statsmyndighetene i de nordiske land til å ta i bruk informativ reklame og opplysningsvirksomhet for å høyne drikkekulturen og bekjempe misbruk av alkohol. Vi tillater oss å mene at slike virkemidler vil ha betydelig større muligheter til å fremme edruskapen i de nordiske land enn det foreslåtte reklameforbud.

I denne forbindelse vil vi henvise til Sverige hvor Systembolagets informasjonsvirksomhet har gitt positive resultater, bl. a. i form av en betydelig overgang fra alkoholsterke til alkoholsvake drikkevarer. Samtidig har Systembolagets tiltak ført til økt bruk av alkoholfrie drikkevarer både til hverdag og fest.

På bakgrunn av det vi har anført vil vi fraråde at medlemsforslag A 410/j om nordisk forbud mot alkoholreklame blir vedtatt.

Oslo, 28. desember 1973

For Norsk ukepresse

Asmund Rørslett

Adm. leder

Autoriserte reklamebyråers forening:

1. Forslaget tar sitt utgangspunkt i at: "Alkoholkonsumtionen har sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i alla de nordiska länderna."

Det påpekes videre at: "Denna utveckling sammanhänger med en

liberalisering av alkohollagstiftningen, bl. a. de s. k. mellanölsreformer-
na i Sverige och Finland." Hvor stor rolle denne liberalisering spiller
utdypes imidlertid ikke nærmere.

Derimot fremholdes det at: "En utbredd oppfattning numera är att
denna utveckling har samband med en allt intensivare marknadsföring
av alkoholdrycker." — "Det är även tydligt att den sakliga informa-
tionen i reklamen får ge rum för s. k. suggererande reklam, som vädjar
till känslorna inte minst hos ungdomen."

2. Innledningsvis vil vi gjerne understreke at vi ser meget positivt
på forslagstillernes intensjon, å bekjempe alkoholmisbruket. Det er
ingen tvil om at dette tapper vårt samfunn for store verdier, både i
penger og på annen måte.

Men når det er sagt, må vi samtidig beklage at man går inn for
et forbud mot alkoholreklame for å nå sitt mål. Sett ut fra norske
erfaringer i alle fall, er det liten grunn til å tro at dette vil være et
effektivt middel.

Når det er skjedd en økning i alkoholforbruket i Norge i de senere
år, kan dette etter vår oppfatning vanskelig føres tilbake til en øket
reklameinnsats. Riktignok er det, om man går så langt tilbake som til
midten av 60-årene, skjedd en økning i de anvendte reklamebeløp.
Men det er to forhold man må ha klart for øyet. For det første er det
i perioden skjedd en betydelig økning i prisen på annonseplass. Både
for dagspressen og ukepressen dreier det seg i gjennomsnitt om en øk-
ning på over 40 % fra 1965 til idag. Det innebærer at økningen i
reklamevolum er langt mindre enn økningen i reklamebeløp kan synes
å gi uttrykk for.

For det annet må man ikke overse det faktum at det totale beløp
som anvendes til annonsering for øl, vin og brennevin i Norge er meget
beskjedent, sett i forhold til den samlede omsetning av disse varer. I
1972 ble det anvendt kr. 3 777 000,— til annonser for vin og brennevin.
Dette utgjorde 0,2 % av Vinmonopolets salg av disse produkter, kr.
379 806 000,—. Reklameinnsatsen for vin og brennevin har holdt seg
på samme nivå i forhold til omsetningen helt siden 1967, 0,2 %.

Annonseringen for øl har sunket i forhold til omsetningen, fra
0,15 % i 1967 til 0,08 % i 1972. (Annonser for øl i klasse I er da
holdt utenfor.) Beløpene var henholdsvis kr. 979 000,— i 1967 og kr.
1 030 000,— i 1972. Med den prisøkning som har funnet sted, inne-
bærer dette en reell tilbakegang også i absolutt reklameinnsats i
perioden. Den betydelige økning i konsum av øl i klasse II og III som
kan registreres i løpet av disse år, kan derfor ikke føres tilbake til
reklamen.

Vi mener ut fra dette at økningen i alkoholforbruk i de senere år,
såvel av øl som vin og brennevin, må skyldes helt andre faktorer enn
reklame. Vi vil særlig peke på den generelle økning i levestandard,

med de forandringer i spise- og drikkevaner som dette har medført. Videre er det skjedd en betydelig utvidelse av distribusjonsnettet.

Etter vår oppfatning vil et forbud mot reklame ikke bli annet enn et slag i luften, fordi man gjennom det ikke vil ramme de egentlige årsaker til utviklingen. Vi viser i denne forbindelse også til et intervju med lederen for Statens institutt for alkoholforskning, Sverre Brun-Gulbransen, i Arbeiderbladet 31. mars 1973, hvor han bl. a. uttaler at et reklameforbud alene neppe vil minske alkoholforbruket.

3. Mens et reklameforhold neppe vil kunne bidra særlig til å dempe alkoholforbruket totalt sett, vil det utvilsomt ha den negative effekt at man berøves et virksomt middel til å endre folks preferanser i retning av produkter med lavere alkoholinnhold. Dette forhold bør etter vår vurdering tillegges stor vekt. Erfaring, både fra systembolagets annonsering i Sverige og bryggerienes reklame for Brigg i Norge, tilsier at reklamen kan anvendes som et effektivt middel mot alkoholmisbruk, ved at man bidrar til å fremme salget av mindre alkoholholdige drikkevarer.

I en rekke land har man fått bekreftet at forbudslinjen ikke fører frem når det gjelder å komme alkoholmisbruket til livs. Folk vil ha alkohol, og skaffer seg det. En realistisk tilnærming til problemet innebærer etter vår oppfatning at man aksepterer dette som et utgangspunkt, og så konsentrerer seg om å påvirke folks drikkevaner slik at skadevirkningene blir minst mulige. D.v.s. en påvirkning i retning av å foretrekke "lettere" øltyper og vin fremfor brennevin. I et slikt arbeid vil reklame måtte inngå som et viktig hjelpemiddel.

Et totalt reklameforbud vil derfor i realiteten være i strid med forslagstillernes egentlige intensjoner.

4. Sist, men ikke minst, vil vi peke på at et totalt reklameforbud reiser rettslige problemer om forholdet mellom informasjon og reklame som i alle fall i Norge ennå ikke er avklart.

Et totalt reklameforbud ville innebære at en produsent som fremstiller og selger etterspurte og helt legale produkter fratras mulighetene for å kommunisere med forbrukerne. Flere av våre fremste jurister har gitt uttrykk for det syn at visse ytringsformer må være tillatt også på dette området, ut fra Grunnlovens § 100.

Vi anser disse spørsmål for å være av så stor prinsipiell betydning at vi finner det nødvendig med en avklaring, før man fremmer lovforslag som ikke bare tar sikte på å innskrenke ytringsfriheten, men vil kunne avskaffe den på visse felter.

På bakgrunn av det som er anført ovenfor, vil vi fraråde at med-

lemsforslag A 410,j — om nordisk förbud mot alkoholreklame blir vedtatt.

Oslo, 11. januar 1974

Autoriserte reklambyråers forening

Vidar Kilen

Formann

S v e r i g e

Socialstyrelsen:

Förslagsställarna anger att alkoholkonsumtionen sedan mitten av 1960-talet avsevärt ökat i de nordiska länderna och anser det särskilt oroande att alkoholkonsumtionen ökar i snabb takt bland ungdomen och detta i allt lägre ålderskategorier. Man tar upp betydande problem och konstaterar att ökningen av alkoholkonsumtionen måste vara oroande ur trafiksäkerhetssynpunkt. De negativa verkningarna inom olika samhällsområden berörs.

Socialstyrelsen delar i princip förslagsställarnas uppfattning. Den ökande alkoholkonsumtionen bland speciellt ungdom är särskilt alarmerande och kräver beslutsamma motåtgärder. Härvid kommer bedömningen av alkoholreklam och annan marknadsföring in i bilden. Enligt socialstyrelsens uppfattning finns det emellertid inga enkla lösningar av alkoholproblemen. För att komma till rätta med dessa krävs en lång rad insatser dels av kortsiktigt slag, dels av mera genomgripande och långsiktig natur. Ingripanden mot reklam och marknadsföring måste anses höra till den förstnämnda kategorin.

Vid en diskussion om alkoholmissbruket bland de lägre åldersgrupperna kommer man inte ifrån att diskutera ungdomens fritids- och kulturmiljöer. Socialstyrelsen anser att en av de mest verkningsfulla åtgärderna mot ungdomens drogbruk över huvud taget (alkoholkonsumtion, haschrökning och annat narkotikamissbruk, sniffning) är insatser för att aktivera ungdomsgrupperna och ge dem möjligheter att ta del i en stimulerande och allsidig fritidsverksamhet (ungdoms- och fritidsgårdar, föreningsliv, fritidsstudier etc.).

Det socialpolitiska reformarbetet är ett annat huvudinstrument för att motverka alkohol- och narkotikamissbruk. Socialstyrelsen menar sammanfattningsvis att en kombination av kultur/fritids- och socialpolitiska åtgärder med positivt innehåll måste utgöra samhällets väsentligaste inslag i kampen mot sociala problem och missbruk av beroendeframkallande medel.

Dessa generella synpunkter av mera övergripande och långsiktig

karaktär får emellertid inte dölja behovet av andra insatser. Dit hör olika typer av restriktioner och förbud mot reklam/marknadsföring.

När det gäller reklamen och annan marknadsföring för alkoholhaltiga drycker är det svårt att få säkert belägg för dess betydelse för konsumtionen och missbruket. Under inga förhållanden kan man anta att reklamen spelar någon väsentlig roll. Detta innebär dock inte att socialstyrelsen för sin del nonchalerar dess negativa betydelse. De stora summor som årligen anslås till alkoholreklamen kan sägas vara en mätare på att reklamen bedöms ha effekt ur försäljningssynpunkt. Särskilt viktigt är att observera ungdomen som målgrupp i detta sammanhang. Visserligen förekommer regler begränsande den reklam som vänder sig direkt till ungdomen. Men i praktiken är det svårt, för att inte säga omöjligt, att avskärma ungdomarna från det positiva alkoholbudskapet. Man måste därvid ha klart för sig att ungdomarna är en grupp utan fast etablerande konsumtionsvanor. Dessa utvecklas under uppväxtåren. Marknadsföring av alkohol kan inte spärlöst gå förbi.

I Sverige bedrivs en omfattande alkohol- och narkotikaupplysning i form av skolans undervisning, folkrörelsernas opinionsbildande verksamhet, genom CAN och socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning. Denna information motverkas genom alkoholreklamen.

En annan sida av saken är ungdomens och övriga medborgargrupperns tilltro (eller brist på tilltro) när det gäller samhällets alkohol- och narkotikainformation. Om samhället å ena sidan bedriver en intensiv upplysningsverksamhet för att motverka missbruk och oberoende men å den andra sidan tillåter reklam och marknadsföring för alkohol kan allmänhetens förtroende för alkoholinformationen och hälsoupplysningen rubbas.

I Sverige finns en sedan länge utbredd kritik mot alkoholreklamen. Den negativa inställningen är ingalunda begränsad till den traditionella nykterhetsrörelsen. Inom alla typer av organisationer har den framförts och riksdagens beslut om ändring av tryckfrihetsförordningen möjliggör att i vanlig lag förbjuda kommersiell reklam för alkohol och tobak.

Det förtjänar också att nämnas att de tre cheferna för vardera skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och systembolaget tagit ställning mot alkoholreklamen.

Förslagsställarna hänvisar i sin argumentation till Nordiska rådets rekommendation nr. 12/1972 om förbud mot tobaksreklam. Socialstyrelsen yttrade sig till det medlemsförslag, som ledde fram till nämnda rekommendation. Socialstyrelsen tillstyrkte av hälsomässiga skäl förslaget. Beträffande tobaksreklamen kan anföras att socialstyrelsens tobaksutredning i juni månad 1973 framlade sitt förslag till åtgärdsprogram, som innebär förbud mot praktiskt taget all reklam och marknadsföring. Utredningen var enhällig. Socialstyrelsens nämnd för hälso-

upplysning, i vilken återfinnes företrädare för bl. a. Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet, CAN, skolöverstyrelsen och riksdrotsförbundet, har vid sin behandling av tobaksutredningens åtgärdsprogram enhälligt tillstyrkt förslaget på nämnda punkt.

Enligt socialstyrelsens uppfattning kan man av principiella och hälo-mässiga skäl jämställa alkohol- och tobaksreklamen. Socialstyrelsen tillstyrker förslaget att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam i Norden.

Stockholm den 18 december 1973

Bror Rexed

E. Allgulander

Marknadsdomstolen:

Förslagsställarna erinrar om de negativa verkningarna på olika samhälls-områden av en ökad alkoholkonsumtion. En utbredd uppfattning anges vara att en ökning av alkoholkonsumtionen har samband med en allt intensivare marknadsföring av alkoholdrycker. Förslagsställarna är oroadade över alkoholreklamens volym och karaktär. De anför därvid dels att den sakliga informationen i reklamen får ge rum för s. k. suggererande reklam, som vädjar till känslorna inte minst hos ungdomen, dels att försök att reglera och i någon mån styra alkoholreklamen inte har lett till nämnvärda resultat. De föreslår därför att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam i Norden.

Förslagsställarnas beskrivning av alkoholreklamens karaktär och deras bedömning av försöken att styra reklamens utformning kan inte sägas ge en rättvisande bild av förhållandena i Sverige. Marknadsdomstolen vill tvärtom betrakta försöken här att styra alkoholreklamen som framgångsrika. Redan före tillkomsten av lagen om otillbörlig marknadsföring har i Sverige vuxit fram en rad regler och riktlinjer för hur vin-, sprit- och ölreklam bör eller inte bör utformas, hur begränsningar däri bör ske med avseende på vissa reklammedier m. m. I och med tillkomsten av marknadsföringslagen har i Sverige enligt marknadsdomstolens bedömning skapats goda möjligheter till kontroll av att alkoholreklamen exempelvis inte på ett otillbörligt sätt går utöver sin funktion att sakligt informera om produkter som finns till salu i landet. Med stöd av marknadsföringslagen kan marknadsdomstolen förbjuda sådan reklamåtgärd som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenterna. Även om lagen inte medger att reklam för viss vara förbjuds enbart därför att varan är skadlig eller eljest olämplig är det vid prövningen av en viss reklamåtgärds tillbörlighet ofrånkomligt att beakta även varans egenskaper, i detta fall alkoholens verkningar på den mänskliga organismen. För svenskt vidkommande torde därför inte

behöva befaras att alkoholreklamen kommer att tillåtas få den suggestiva karaktär som oroar förslagsställarna. Från denna synpunkt finner marknadsdomstolen således det vara onödigt att införa ett genrellt förbud mot alkoholreklam.

Vad avser förslaget uppgifter om alkoholkonsumtionen och reklamvolymen samt de samhälleliga åtgärder som dessa bör föranleda finns det skäl att avvakta resultatet av den i Sverige arbetande alkoholpolitiska utredningen innan ställning tas till om ett förbud mot viss information (reklam) är ett adekvat sätt att komma till rätta med de negativa verkningarna av alkoholkonsumtionen.

Stockholm den 9 januari 1974

På marknadsdomstolens vägnar

Peter Westerlind

Konsumentombudsmannen:

I det framlagda förslaget anges som ett av skälen för att införa förbud mot alkoholreklam att "försök att reglera och i någon mån styra alkoholreklamen — — — inte lett till nämnvärda resultat".

KO kan såvitt gäller svenska förhållanden inte dela denna mening. Tvärtom får det allmännas kontroll av alkoholreklamen anses effektiv i Sverige.

Marknadsföringen av alkoholhaltiga drycker har i Sverige sedan länge varit föremål för ingripande lagreglering. De grundläggande bestämmelserna för handeln med rusdrycker och öl återfinnes i rusdrycks- och ölförsäljningsförordningarna. Enligt 7 § rusdrycksförsäljningsförordningen skall all försäljning av rusdrycker ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. I förarbetena till rusdrycksförsäljningsförordningen har framhållits kravet att allmänheten inte genom en alltför intensiv och braskande reklamverksamhet får uppmanas att köpa rusdrycker.

I Sverige har reklam för alkoholhaltiga drycker härutöver sedan lång tid varit underkastad särskilda, på frivillig väg utbildade normer. En av dessa normer är Internationella handelskammarens "Grundregler för reklam" där det i Artikel B 2 föreskrivs att reklam för alkoholhaltiga drycker ej får främja missbruk av sådan dryck och inte heller får riktas till barn och ungdom. Bedömning av reklam för rusdrycker sker på frivillig väg genom Nämnden för granskning av rusdrycksreklam, vilken inrättades år 1962 av Stockholms handelskammare. De principer, som nämnden tillämpat under sin verksamhet, har sammanfattats och preciserats i en regelsamling, som utgivits under titeln "Riktlinjer för vin- och spritreklam".

Såvitt gäller reklamen för öl har bedömningen tidigare ålegat Näringslivets opinionsnämnd, som därvid haft att tillämpa grundreglernas allmänna bestämmelser och artikel B 2.

Vid sidan härav har bryggerinäringen i Sverige på frivillig väg utarbetat särskilda regler för reklam avseende öl klass II A och B. Dessa regler anknyter relativt nära till rusdrycksnämndens nyssnämnda riktlinjer. Beträffande öl klass III (starköl) gäller i princip reklamstopp enligt en överenskommelse mellan Systembolaget och bryggerinäringen.

Sedan 1971 gäller i Sverige lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring. Lagen ger möjlighet att förbjuda marknadsföringsåtgärd som kan anses otillbörlig mot i första hand konsumenterna. Vid tillämpningen av lagen på alkoholreklam får tidigare angivna branschregler betydelse. Det är ett minimikrav enligt lagen att branschreglerna följs. Lagens efterlevnad övervakas av KO som har möjlighet att väcka förbudstalan i marknadsdomstolen om rättelse inte kan åstadkommas på frivillig väg.

KO har i ett antal fall haft anledning att ingripa mot reklam för alkoholhaltiga drycker som varit oförenligt med marknadsföringslagen. Genom dessa ingripanden har otillbörlig reklam snabbt stoppats eller ändrats så att den blivit förenlig med marknadsföringslagens krav. I ett ärende har marknadsdomstolen på talan av KO förbjudit Sveriges största tillverkare av öl att använda visst bildmaterial vid marknadsföring av mellanöl.

Det instrument för kontroll av alkoholreklamen som marknadsföringslagen innebär bör sålunda såvitt gäller svenska förhållanden beaktas på ett helt annat sätt än vad som skett i förslaget. Att förhållandena i Sverige på detta område på ett fördelaktigt sätt skiljer sig från förhållandena i de flesta andra länder framgår omedelbart vid ett studium av bl. a. utländska tidskrifter.

Frågan huruvida man kan nedbringa alkoholkonsumtionen genom att på sätt nu föreslås helt förbjuda alkoholreklam låter sig enligt KO:s mening knappast med säkerhet bedömas. Resultatet av den alkoholpolitiska utredning som f. n. pågår i Sverige torde emellertid ge underlag för en något säkrare bedömning härvidlag.

Mot bakgrund av det anförda finner KO att ett slutligt ställningstagande till frågan om totalförbud mot alkoholreklam för svensk del bör anstå något. KO vill därmed inte avvisa tanken på ett totalförbud. Skulle ett sådant förbud komma till stånd är KO för sin del beredd att ta på sig de övervaknings- och kontrolluppgifter som förbudet kan medföra.

Stockholm den 14 januari 1974

Sven Heurgren

Axel Edling

Sveriges socionomförbund:

Den svenska alkoholpolitiken har en sammansatt och kontroversiell bakgrund, som fortfarande präglar lagstiftning och utredningsarbete på detta område. Särskilt kan framhållas en historisk tendens att från alkoholen och alkoholmissbruket härleda sociala problem, som i realiteten beror på mycket mera komplicerade orsakssammanhang.

En önskvärd förskjutning i denna symtominriktade grundsyn har skett under senare år i den alkoholpolitiska debatten, men också inom nykterhetsvården som alltmera har kommit att inordnas i den övriga socialvårdsorganisationen. Den nya lagen om social centralnämnd är ett exempel på en sådan förändring, som grundas på en helhetssyn på sociala problem. Den statliga socialutredningen, som inom kort lägger fram sitt principbetänkande, väntas gå ytterligare ett steg i denna riktning.

Mot denna bakgrund vill Sveriges socionomförbund — utan att bagatellisera alkoholmissbruket som samhällsproblem — allmänt förordade lösningar som inte bygger på att alkoholen och alkoholmissbruket särbehandlas eller dramatiseras. Mot bakgrund vidare av alkoholbrukets historiska integration i den västerländska kulturtraditionen synes det inte heller vara realistiskt att i det aktuella avseendet jämställa alkohol med narkotiska preparat.

Reklamens roll i samhället ter sig mot denna bakgrund således som ett generellt problem. Här kan framhållas att reklam för lyxkonsumtion, till vilken alkoholreklamen kan hänföras, innebär kostnader som ytterst belastar konsumenterna men som säkert även påverkar deras konsumtionsbeteende. Att i detta perspektiv ensidigt begränsa alkoholreklamen skulle emellertid sannolikt få negativa effekter genom åtgärdens karaktär av säråtgärd.

Sveriges socionomförbund avstår med ovannämnda synpunkter från direkt ställningstagande till förslaget. Förbundet vill dock förordade återhållsamhet med nya restriktioner på alkoholens område och att man prövar möjligheten att förena alkoholreklam med obligatorisk konsumentupplysning, ett önskemål som förbundet för övrigt har också när det gäller reklam i övrigt.

Stockholm i januari 1974

För Sveriges socionomförbund

Anita Gradin
Ordförande

AB Vin- och spritcentralen:

I samband med motbokens borttagande i Sverige infördes ett tillfälligt reklamstopp för rusdrycker under sex månader räknat från den

I oktober 1955. Efter utgången av denna tidsperiod skulle reklam för rusdrycker få förekomma med vissa begränsningar. Reglerna liberaliserades ytterligare från och med den 1 juli 1957 och dessa regler gäller fortfarande. I samband med nyssnämnda reklamstopp tillsattes en samarbetsnämnd för alkoholreklam att fungera som rådgivande organ åt Spritcentralen, som fick i uppdrag att övervaka alkoholreklamen i Sverige.

På senare år har Samarbetsnämnden icke haft några egenliga arbetsuppgifter, eftersom några överträdelser av gällande reklambestämmelser praktiskt taget icke förekommit. Detta sammanhänger otvivelaktigt med att branschen själv, d. v. s. Vinagenternas förening, som är ansluten till Sveriges grossistförbund, ålagt sig längre gående restriktioner i fråga om alkoholreklamen än dem som statsmakterna fastställt. Branschens regler framgår av "Riktlinjer för vin- och spritreklam" (antagna av Nämnden för granskning av rusdrycksreklam den 30 november 1970).

Reklamen för rusdrycker syftar självfallet till att öka försäljningen av den vara för vilken reklam göres. Reklam sker framför allt för något speciellt märke, varför effekten ofta blir att en ökning av försäljningen av det annonserade märket sker på bekostnad av andra liknande märken. De mest sålda alkoholdryckerna utgöres emellertid av varor tappade av Spritcentralen och för dessa göres ingen reklam. Situationen är alltså den, att Spritcentralen icke gör reklam för sina härtappade varor under det att reklam för s. k. buteljimporterade märken sker i den omfattningen som respektive agenter bestämmer.

Under det reklamstopp som gällde i samband med motbokens borttagande förvärvade Spritcentralen åtskillig erfarenhet. Svårigheterna var stora, då det gällde att utforma och övervaka reklamstoppet. Vidare förekom viss reklam som icke kunde förhindras, exempelvis rusdrycksreklam i utländska tidningar och tidskrifter. Det var också omöjligt att hindra textreklam i svenska tidningar och tidskrifter — intervjuer, reportage m. m. Även scener som kunde betecknas såsom propaganda för dryckesseden i allmänhet förekom i teater- och filmföreställningar utan att ingripande kunde ske. Därest ett reklamstopp infördes, skulle av Spritcentralen tappade varor kunna konkurrera med buteljimporterade varor på lika villkor — varken Spritcentralen eller agenterna skulle nämligen då få göra reklam.

Även på området för alkoholhaltiga drycker sker oavbrutet viss förnyelse, inte bara så att nya märken tillkommer och andra utgår inom ramen för det konventionella utbudet utan också så att förändrade eller nya produkter saluförs och att konsumenterna bereds tillfälle inköpa varor från länder eller områden varifrån import tidigare inte skett. Härom lämnas med nuvarande ordning ingen annan information än den, som vederbörande kan inhämta genom direkta frågor till systembolagets personal och genom möjligen att studera vad som kan finnas i system-

butikernas fönster och montrar. Från informationssynpunkt är detta ingen tillfredsställande ordning. Det ifrågasatta reklamförbudet förhindrar också den upplysningsverksamhet, som nu sker från vissa länders och märkesföreträdares sida när det gäller varor under nyintroduktion.

Av det sagda framgår, att det föreligger ett legitimt behov av information angående Spritcentralens varor. Bolaget inser väl, att svårigheter kan föreligga när det gäller gränsdragning mellan reklam och information, man anser dock saken så viktig att bolaget velat peka på ifrågasvarande problem.

I sitt remissvar den 24 oktober 1972 tillstyrkte Spritcentralen förslaget att ändra tryckfrihetsförordningen på sådant sätt att de svenska statsmakterna skulle kunna genom särskild lag införa ett förbud mot alkoholreklam. Trots de i det föregående framförda synpunkterna vill Spritcentralen dock förklara, att bolaget icke har något att erinra mot ett bifall till ifrågasvarande av Nordiska rådets presidium framlagda förslag.

Stockholm den 15 januari 1974

AB Vin- & spritcentralen

Lars Lindmark

Rolf Arfwedson

Pressens samarbetsnämnd:

Pressens samarbetsnämnd består av företrädare för Publicistklubben, Svenska journalistförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen och handlägger för pressen gemensamma frågor.

Samarbetsnämnden hade tillfälle att yttra sig beträffande bl. a. alkoholreklam den 11 oktober 1972 i samband med att nämnden till chefen för det svenska justitiedepartementet överlämnade sina synpunkter på den s. k. massmedieutredningens delbetänkande Tryckfriheten och reklamen.

Nämnden anförde därvid bl. a.:

Beträffande reklam för varor, vilkas användning inte är straffbelagd men i fråga om vilka det föreligger ett allmänt intresse av att begränsa deras spridning, framhåller utredningen att reklamen för dessa varor normalt inte anses otillbörlig mot konsumenterna.

I likhet med utredningen ansåg nämnden att den lämpligaste vägen att begränsa spridningen syntes vara att förbjuda användningen av sådana varor eller kräva särskilt tillstånd och straffbelägga otillåtet begagnande.

Nämnden var också enig med utredningen om att för den händelse sådana bestämmelser skulle införas i allmän lag torde det inte böra råda

någon tvekan om att reklam för varorna skulle strida mot god affärs- sed enligt den svenska marknadsföringslagen, i varje fall om inte reklamen tydligt påpekade tillståndsvänget och straffbestämmelserna.

Nämnden förordade som sin väsentliga uppfattning att man inom ramen för redan existerande regler mot otillbörlig reklam i Sverige borde söka komma till rätta med icke önskvärda effekter av alkohol- och tobaksreklam.

Samarbetsnämnden har vid sammanträde den 21 november icke funnit anledning att ändra på detta sitt ställningstagande.

Nämnden får därför — med instämmande i ett yttrande som det svenska marknadsrådet den 25 oktober 1971 avgivit till Nordiska rådets presidium — framhålla, att det finns skäl att för svenskt vidkommande dröja med ett ställningstagande till totalförbud mot alkoholreklam, bl. a. därför att anledning finns att anta att erfarenheterna av nuvarande svensk lagstiftning kan visa att man utan att tillgripa ett generellt förbud kan komma till rätta med sådana icke önskvärda effekter av reklamen som enligt förslaget i Nordiska rådet främst ansetts motivera ett totalförbud.

Stockholm den 14 januari 1974

Pressens samarbetsnämnd

Olle Petrini

Sveriges läkarförbund:

Sveriges läkarförbund delar motionärernas uppfattning att marknadsföringen av alkohol bör följas med största uppmärksamhet. Stor sannolikhet föreligger att reklamen kan påverka dryckesvanorna och att alkoholreklamen kan motverka en önskad inriktning mot alkoholfria drycker.

I Sverige riktar såväl massmedia som olika opinionsbildande grupper kontinuerligt stark kritik mot alkoholreklamen vilket särskilt i jämförelse med internationella förhållanden torde ha medfört en stark dämpning av reklamen. Denna torde också huvudsakligen kunna betraktas som ett led i konkurrensen mellan olika företag inom alkoholbranschen. Reklamen kan likväl vara ägnad att ur nykterhetspolitiska synpunkter väcka betänkligheter såväl genom sin volym som genom sin utformning.

Om ett förbud mot alkoholreklam kommer att ge ytterligare vinster utöver vad opinionstrycket mot alkoholreklam medför är emellertid osäkert. Erfarenheter från narkotikaområdet har visat vilka skadeverkningar som publicitet kan åstadkomma samt svårigheten att motverka missbruk även om öppen reklam för berusningsgifter inte förekommer.

Avvägningen mellan det önskvärda att dämpa alkoholreklam och annan positiv publicitet kring alkoholsederna och de betänkligheter som ett förbud inom ett fritt samhälle alltid måste väcka är enligt läkarförbundets mening en allmänpolitisk fråga, som från medicinska utgångspunkter knappast kan tillföras mera argument än de ovan anförda.

Stockholm den 19 december 1973

För Sveriges läkarförbund

Nils Ternér

Nils Broberg

Svenska reklambyrå förbundet (SRF):

SRF har varit i tillfälle att ta del av det yttrande som avgivits i ärendet av Nämnden för bedömning av rusdrycksreklam (*se nedan*). SRF har därvid kunnat konstatera, att de synpunkter som framförts i detta yttrande till alla delar överensstämmer med förbundets egen uppfattning i ärendet.

SRF har vidare varit i tillfälle att diskutera medlemsförslaget med sina nordiska broderorganisationer, nämligen Autoriserete reklambyråers förening (Norge), Danske Reklamebureauers Brancheforening (Danmark) och Reklambyråernas förbund (Finland). SRF delar de principiella synpunkter som framförts av dessa tre reklambyråorganisationer (*se ovan*).

Stockholm den 4 februari 1974

Svenska reklambyråförbundet

Bertil Klinte

Verkst. dir.

Sveriges vinhandlareförening:

Av någon anledning har i den alkoholpolitiska debatten under senare år reklamen för alkoholhaltiga drycker kommit att inta en framträdande plats utan att några särskilda värderingar rörande reklamens roll och kvantitativa betydelse för totalkonsumtionen redovisats. Samtidigt som det är uppenbart att alkoholkonsumtionen är beroende av ett stort antal faktorer har således den kommersiella reklamen kommit att bli ett lättillgängligt slagträ för spontana och snabba åtgärder inom det alkoholpolitiska fältet, även om förespråkarna synes vara medvetna om att en inskränkning i reklamverksamheten är mera spektakulär en reell.

Mot denna bakgrund måste från sakliga skäl flera av förslagsställarnas påståenden kritiserars.

Vad först gäller Sverige är flera av de motiv som redovisas som underlag för förslaget missvisande, synbarligen genom att man gjort en likalydande beskrivning av situationen i de nordiska länderna, trots att dessa i själva verket uppvisar betydande olikheter. Den begränsade märkesannonsering som skett för spritdrycker har ej lett till någon ökad konsumtion.

Reklamen för alkoholdrycker har i Sverige inte blivit allt intensivare. Dels har genom åtgärder som beskrivs närmare nedan reklamens utformning begränsats och reglerats, dels har genom stigande produktionskostnader och särskild reklamskatt volymen minskat.

Ytterligare förekommer i Sverige strikt mediabegränsning, varför t. ex. filmreklam inte kan komma i fråga, vilket anges i förslaget som ett exempel på utvidgade reklamformer.

Det är därför felaktigt att påstå att alkoholreklamens volym och karaktär måste anses mycket oroväckande.

Lika oriktigt är påståendet att försök att reglera och i någon mån styra alkoholreklamen inte lett till nämnvärda resultat.

I det följande lämnas en redogörelse för vad som i det sistnämnda avseendet genomförts i Sverige.

Alkoholreklamen i Sverige regleras fundamentalt i rusdrycksförsäljningsförordningen. Enligt denna förordning får reklam ej vara uppenbart olämplig. Härmed avses t. ex. uppmaning att dricka mer alkohol, uttalanden om förment goda medicinska verkningar hos alkoholdrycker samt propaganda för dryckesseden som sådan. Av naturliga skäl hör hit också reklam som skulle kunna tänkas riktas speciellt till ungdom.

Vid slopandet av motboken för köp av rusdrycker år 1955 infördes efter överenskommelse med branschen ett tillfälligt reklamstopp i Sverige. När detta reklamstopp upphörde inrättades en till Vin- & Spritcentralen knuten Samarbetsnämnd med uppgift att övervaka alkoholreklamen i Sverige.

Härutöver regleras i verkligheten reklamen för rusdrycker på frivillig väg genom "Riktlinjer för vin- och spritreklam". Dessa riktlinjer innebär längre gående restriktioner än den av samhället påkallade och fastställda regleringen, vilket är orsaken till att under senare år Samarbetsnämnden inte funnit anledning ingripa i ett enda fall av tidningsannonsering.

Riktlinjerna för vin- och spritreklam har utarbetats av Nämnden för granskning av rusdrycksreklam, vilken inrättades vid Stockholms handelskammare år 1962 på uppdrag av Sveriges Grossistförbund. Vid denna tidpunkt anslöts nämligen Sveriges vinhandlareförening (en sammanslutning av företrädare för utländska producenter av vin och spritdrycker) till Grossistförbundet under förutsättning att vissa frivilliga begränsningar genomfördes. Föreningens medlemmar undertecknade förbindelser till bekräftelse av detta åtagande.

Som inledningsvis framhållits har i den alkoholpolitiska debatten framförts att alkoholreklamen är orsaken till ökat alkoholmissbruk. Det finns vare sig vetenskapligt eller eljest empiriskt stöd för detta påstående. Alkoholmissbruket och dess orsaker är vida mer komplicerade.

Inte heller finns stöd för påståendet att ökad alkoholreklam leder till ökad total alkoholkonsumtion. Man måste således observera att kommersiell reklam för alkohol är en s. k. märkesreklam och innebär i den mån konsumenten påverkas i första hand en omfördelning av olika varumärkens marknadsandelar. Vidare måste observeras att för cirka 90 procent av den totala vin- och spritkonsumtionen görs ingen reklam. Endast för cirka 10 procent vilka är buteljimporterade varumärken förekommer kommersiell reklam kring varumärkesintresset. Denna produktgrupp utgör regelmässigt ett dyrare sortiment inom vilken grupp med avseende på totalkonsumtionen framhållits att man bör dricka mindre men bättre.

Även kritiker i Sverige har vitsordat att vi i landet haft en godartad utveckling av alkoholreklamen varvid många kritiker också synes företräda den uppfattningen att det är bättre att för producentens marknadsintressen bibehålla en enkel reklamform som är synbar och lätt att kontrollera, dessutom genomförd av svenska företrädare med speciella kunskaper om vad vårt samhälle i detta hänseende kräver.

Förslaget förordar ett "enhetligt tillvägagångssätt" i de nordiska länderna. Förslagsvis borde eftersträvas ett enhetligare tillvägagångssätt i åtminstone Västeuropa — då resandefrekvensen i denna region synes bli allt intensivare. Förslagsställarna pekar också på att Europarådet genomför en motsvarande handläggning rörande förbud mot alkoholreklam.

Vi vill därvid fästa uppmärksamheten på att Europarådets beslut stannade vid en rekommendation — 716 (1973) — som i allt väsentligt ansluter till den ordning som efter omsorgsfulla överväganden av branschens företrädare för närvarande råder i Sverige.

Vid värdering av alkoholreklamen måste också hållas vissa handelspolitiska värderingar i minnet. Vin och sprit är i många länder en betydelsefull jordbruksvara och ett alltför snävt synsätt vad gäller producenternas marknadsföringsmöjligheter kan skapa handelspolitiska komplikationer, som visat sig vara fallet i Norge.

I anledning av vad som ovan framförts vill vi förorda att medlemsförslaget om ett nordiskt reklamförbud för alkoholreklam avvisas. I vart fall bör vad gäller Sverige, särskilt som Danmark synes inta en särställning, inväntas den Alkoholpolitiska utredningens slutbetänkande, i vilket förväntas förekomma en värdering av samtliga faktorer som har betydelse inom det alkoholpolitiska området.

Vi vill således framhålla att det nyttar föga att rycka loss enskilda

företeelser inom ett komplicerat område och göra dessa till föremål för ingripanden även om allvaret i förslagsställarnas motivation inte kan ifrågasättas. Det vore samtidigt oriktigt att från branschhåll rekommendera ett slag i luften när vi till fullo inser att dels konsumenterna påverkas av en rad andra faktorer, dels producenternas intressen av att marknadsföra sina produkter inte kan undanröjas genom ett reklamförbud. Olyckligtvis kan man således genom att ingripa mot det synbara skapa förutsättningar för icke synbara eller svårkontrollerade former av ett genuint producentintresse.

Avslutningsvis vill vi således förorda att man inom Nordiska rådet inhämtar ytterligare kunskaper om alla de intressen som är involverade på detta fält och inte förenklar problemet så att man fattar beslut i blindo.

Stockholm den 30 januari 1974

Sveriges vinhandlareförening

Einar Kördel

Björn Passad

Nämnden för granskning av rusdrycksreklam:

Nämnden för granskning av rusdrycksreklam inrättades 1962 av Stockholms handelskammare. Nämnden har till uppgift att på frivillig väg verka för att reklamen för rusdrycker i Sverige bedrivs på ett från sociala och medicinska synpunkter godtagbart sätt. I nämnden skall kvalificerad jurist med domarerfarenhet vara ordförande. Vidare finns i nämnden representanter för alkoholmedicinsk, reklamteknisk och marknadsrättslig expertis samt för allmänheten.

Nämnden följer den reklam för rusdrycker som förekommer i pressen — såväl dags- och veckopress som fackpress — samt söker även hålla sig underrättad om reklamen för rusdrycker genom andra media och om säljfrämjande åtgärder i övrigt på området. Finner nämnden att en vidtagen reklam- eller annan säljåtgärd ej uppfyller de krav, som nämnden uppställer, ingriper nämnden för att hindra upprepning av åtgärden.

Nämnden lämnar vidare på begäran av den som avser att vidtaga reklam- eller annan säljåtgärd beträffande rusdrycker eller av den som befattar sig med planeringen av sådan åtgärd råd och anvisningar om hur åtgärden lämpligen bör utformas.

Nämnden har fastställt vissa riktlinjer för vin- och spritreklam. Reglerna bygger på principerna i gällande svenska rusdrycksförordning (7 §) och gällande principer om god affärssed baserade på bl. a. Internationella handelskammarens grundregler för reklam (artikel B2).

Nämnden har uppnått stor förståelse hos branschens annonsörer för

vikten av att riktlinjerna följes. Medlemmarna i branschens organisation. Sveriges vinhandlareförening har förbundet sig att lojalt följa nämndens anvisningar. Genom tillkomsten av marknadsföringslagen har riktlinjernas anvisningar åtminstone delvis också infogats i den gällande svenska rätten.

Nämnden har den uppfattningen att reklamen för vin och spritdrycker — som över huvud endast förekommer beträffande vissa viner och importerade spritdrycker — numera sker på ett mycket måttfullt sätt. Antalet övertramp av riktlinjernas anvisningar är få och ytterst sällan av allvarlig beskaffenhet.

Det bör understrykas att riktlinjerna baseras på mera allmänna commonsensepräglade överväganden. Några undersökningar som ger belägg för huruvida reklam för vin och spritdrycker i sig har en konsumtionsökande effekt finns nämligen inte. Syftet med riktlinjerna kan sägas vara att stävja de skadeverkningar en mera aggressiv och påträngande reklam kan tänkas ha men också att ta hänsyn till känslorna hos de medborgare i vårt land som ställer sig avvisande till bruk av vin och spritdrycker.

Nämnden vill för sin del starkt understryka att ett eventuellt reklamförbud inte skulle bli problemfritt. All sannolikhet talar för att ett sådant förbud skulle få icke önskvärda s. k. substitutionseffekter. Påverkan på konsumenterna att välja visst produktslag eller viss produkt skulle söka sig nya, mer eller mindre okontrollerbara vägar. Att hindra t. ex. utgivning av formellt fristående tryckta skrifter om vin och spritdrycker kommer att te sig svårt. Reklamen i annonsform kan lätt komma att övergå i pr-aktiviteter via tidningars och tidskrifters redaktioner, andra påverkansmetoder inte att förglömma.

Sammanfattningsvis vill nämnden för sin del framhålla

att vin och spritdrycksreklamen i Sverige är sober och måttfull,

att denna reklams allmänt attitydpåverkande effekter får bedömas vara ringa och att inga undersökningar finns som ger belägg för annat, samt

att betydande risker för negativa substitutionseffekter föreligger om ett reklamförbud skulle genomföras.

Stockholm den 31 januari 1974

För Nämnden för bedömning av rusdrycksreklam

Håkan Nial

Sten Tengelin

Riksförbundet mot alkoholmissbruk (RFMA):

Konsekvenserna av ett alkoholreklamförbud är mångfaldiga och berör olika intressesfärer. Förbundet vill i detta remissvar i första hand

behandla de alkoholpolitiska aspekterna och undantagsvis beröra reklamförbud ur andra synvinklar, vilka dock äger stor betydelse för frågan i sin helhet. Men ett förbud mot alkoholreklam bör till sin huvuddel baseras på kalkylerade alkoholpolitiska effekter och inte på ett allmänpolitiskt eller estetiskt ogillande av reklam såsom marknadsföringsmetod.

Inledningsvis kan noteras, att rätten att göra alkoholreklam i Sverige baseras på tryckfrihetslagstiftningen. I fråga om reklam för öl av klass IIA eller IIB finns en överenskommelse mellan Svenska bryggareföreningen och riksskatteverkets alkoholbyrå innefattande regler avseende ölreklam. Dessa regler har tillämpats från och med den 1 april 1970. Från samma datum har också en liknande överenskommelse träffats mellan arbetsmarknadsorganisationer på livsmedels- och handelssidan och riksskatteverkets alkoholbyrå med inskränkningar och rekommendationer kring ölförsäljningen. Beträffande starköl föreligger en överenskommelse från ovannämnda datum mellan Systembolag AB och Svenska bryggareföreningen innebärande reklamstopp för denna vara. Av de informationer som inhämtats från såväl Riksskatteverkets alkoholbyrå som berörda intresseorganisationer framgår, att överenskomsterna anses till stor del fungera tillfredsställande och att man inte ställer sig avvisande till en lagstiftning kring alkoholreklamen baserad på befintliga frivilliga överenskommelser.

Kontrollen över reklam för vin och sprit betingas av att staten genom AB Vin & spritcentralen och Systembolag AB har en monopolmakt, som omfattar nästan all marknadsföring. Ett av undantagen gäller den marknadsföring, som bedrivs av agenturer för utländska tillverkare. Detta omfattar en viss märkesannonsering, som i huvudsak gäller dyrare kvalitetsprodukter och som är underkastad kontroll genom en av agenturerna inrättad nämnd för rusdrycksreklam.

Den reklam för alkoholprodukter, som förekommer i dag, har sin viktigaste funktion i märkesfördelning. Det innebär, att reklamen påverkar valet av märken inom en och samma alkoholgrupp eller valet mellan olika alkoholgrupper. Detta framkommer tydligt i systembolagets informationsreklam, som syftar till en påverkan till lägre spritkonsumtion och högre vinkonsumtion. Samma sak kan också påvisas i marknadsföringen från bryggeriindustrin, som i ökad utsträckning de senaste åren propagerat för ölklass I "lättöl" i stället för ölklass IIB "mellanöl". Av tillgänglig alkoholstatistik framgår också helt klart, att konsumtion av "lättöl" ökat och att "mellanölet" minskat. Genom ett reklamförbud skulle man enligt RFMA:s mening avhända sig ett viktigt alkoholpolitiska styrmedel. Innebörden av reklamutredningens betänkande (SOU 1972: 7) får anses ge vissa belägg för vad som ovan sagts.

Av vikt i detta sammanhang torde vara frågan, huruvida alkoholreklamen också kan ha negativa effekter, dvs. aktivt medverka till grund-

läggandet av alkoholvanor och verksamt bidra till överkonsumtion. RFMA vill här erinra om, att vetenskapligt godtagbara undersökningar saknas, som skulle ge stöd för antagandet, att alkoholreklam skulle initiera konsumtionen eller ens påverka totalkonsumtionen, men till dess motsatsen styrkts får viss grund för antagandet anses föreligga. Emellertid torde för i varje fall de mer avancerade missbrukarna produktens alkoholhalt och prissättning samt tillgänglighet vara utslagsgivande. Alkoholbeteendet påverkas i ringa utsträckning av alkoholreklamen, utan styrs av helt andra fenomen av sociologisk natur, varvid tradition och kultur spelar en icke obetydlig roll.

Empiriskt kan beläggas att missbruk av alkohol såväl som andra stimulantia orsakas av sociala, socialpsykologiska och psykologiska faktorer. Missbruk, som i sig är ett problem, bör i första hand ses som symtom på bakomliggande orsaker. Vid missbruk handlar det i första hand om människors sociala, ekonomiska och kulturella förutsättningar och möjligheter.

Slutsatsen av det sagda blir, att alkoholreklamen kan användas som ett i viss utsträckning verkningfullt styrmedel inom totalkonsumtionens ram.

Enligt RFMA:s mening kan en reglerad alkoholreklam verka för en hyfsning och förbättring av alkoholvanor och dryckeskultur. Av icke alkoholpolitiska argument mot ett alkoholreklamsförbud kan nämnas de sannolikt mycket stora tillämpnings- och övervakningssvårigheter vad gäller inte enbart den tryckta reklamannonseringen, utan även indirekt reklam i form av exponering, skyltning, prissättning m m. Likaledes uppkommer omöjligheten att söka strypa den reklam, vilka de 1 1/2—2 miljoner svenska utlandsresenärer möter utomlands eller på båtar och flygplan i internationell trafik .

En väsentlig aspekt är ett eventuellt reklamförbuds inverkan på tryckfrihetslagstiftningens grundlagskaraktär. Man kan inte hindra indirekt reklam i press, radio- och TV-program samt böcker, utan att riskera yttrande- och tryckfriheten.

Med hänvisning till vad som ovan sagts finner RFMA för sin del inte införandet av ett särskilt förbud mot alkoholreklam för närvarande av behovet påkallat. Vi vill också påpeka, att Marknadsdomstolen för sin del anser dagens alkoholreklam måttfull, vilket får betecknas som ett gott betyg för ansvariga annonsörer. När man emellertid övergår till att väga argumenten för en kontroll av reklamen behöver man inte ställa ett absolut förbud mot en absolut frihet. Av vad som ovan sagts framgår att RFMA anser alkoholreklamen ha en väsentlig alkoholpolitisk funktion såsom styrmedel. Som alkoholpolitiskt styrmedel bör dock reklamen vara underställd statens kontroll. Något som helt tydligt också accepterats av arbetsmarknadens intresseorganisationer, som frivilligt slutit regleringsavtal med staten genom Riksskatteverkets alkoholbyrå.

Vilken reklam man tillåter blir beroende av olika bedömningar, men dessa bedömningar bör vara samhällets och inte kommersiella intressens. Kontrollen bör uppenbarligen via en lagstiftning med utgångspunkt från befintliga överenskommelser mellan berörda parter inte enbart avse reklam, utan gälla marknadsföring i vidare mening. Nämnade lagstiftning bör av skäl som framhållits i förslaget vara av samnordisk karaktär.

För att nå fram till ett så långt som möjligt gemensamt handlande i frågor kring alkoholreklamen föreslår RFMA, att Nordiska rådet initierar ett utredningsarbete. Detta arbete bör vila på en vetenskaplig forskning och dokumentation genom bl. a. Nordiska Nämnden för alkoholforskning, det nordiska kultursekreteriatet i Köpenhamn. Det bör slutligen framhållas, att Nordiska rådet antas skapa garantier för att insatta åtgärder underkastas vetenskaplig analys.

Vid ärendets behandling på styrelsens sammanträde den 28 januari 1974 deltog docent Kjell Bjerver, fil. lic. Harald Bohlin, fru Ethel Floren-Winther, socialchef Mats Forsberg, socialsekreterare Karl-Henrik Grenholm, trafikchef Sven Gustavsson, riksombudsman Mats Hedbom, byråchef Arne Hillbo (ordförande), ämneslärare Lennart Lindström, fru Gunhild Lukács, utbildningsintendent Karin Pettersson samt utredningssekreterare Crister Ruudh.

Vid omröstningen lade ledamoten docenten Kjell Bjerver ned sin röst och följande fyra ledamöter röstade emot förslaget: utredningssekreteraren Crister Ruudh, ämneslärare Lennart Lindström och fru Gunhild Lukács till förmån för alkoholreklam utan samhällelig reglering samt riksombudsmannen Mats Hedbom till förmån för ett totalt förbud mot alkoholreklam. Nämnade ledamöter utan fru Gunhild Lukács inkommer med skriftlig reservation.

Protokoll från ovan nämnda styrelsesammanträde med inlämnade reservationer kommer snarast att översändas till Nordiska rådets presidie-sekreteriat.

Stockholm den 5 februari 1974

Riksförbundet mot alkoholmissbruk

Arne Hillbo
Förbundsordförande

Britt-Inger Josefsson
Kanslist

*BILAGA 3***I efterhand inkomna yttranden****F i n l a n d****Undervisningsministeriet:**

— — — har undervisningsministeriet ombett delegationen för nordiskt kulturellt samarbete, skolstyrelsen samt yrkesutbildningsstyrelsen att inkomma med utlåtande i ärendet. Inkomna utlåtande närslutes (*se nedan*).

Ministeriet kommer dock att ta ståndpunkt i ärendet först samband med frågans behandling i de samarbetsorgan som tillsatts med stöd av nordiska kulturavtalet.

Helsingfors den 10 april 1974

Jaakko Nunminen
Kanslichef

Matti Gustafson
Kultursekreterare

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Social- och hälsovårdsministeriet anser det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om förbud mot alkoholreklam vara ett betydelsefullt försök att inskränka alkoholförbrukningens ökning. För Finlands vidkommande kan man konstatera, att riksdagen i olika sammanhang uppmärksammat alkoholreklamens beskaffenhet och omfattning och intagit den principiella ställningen, att reklamen av alkoholdrycker helt bör förbjudas. Denna viktiga fråga, som har nära anknytningspunkter på olika håll, bör enligt riksdagens uppfattning emellertid noga undersökas innan man vidtar definitiva förbudsåtgärder.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 11 oktober 1972 en utredning bl. a. för att klarlägga, huruvida ett totalt förbud mot alkoholreklam står i strid mot den i vårt land rådande tryck- och yttrandefriheten och på vilket sätt lagstiftningen i sådant fall bör ändras. Utredningen bör ytterligare undersöka, huruvida genomförandet av reklamförbud skulle leda främjandet av alkoholförsäljningen till andra, ännu osunda spår och på vilket sätt uppkomsten av dessa nya olägenheter skulle kunna förebyggas och kontrolleras. Ytterligare bör utredningen klarlägga, huruvida det vore möjligt att mera ändamålsenligt åstadkomma förbud mot alkoholreklam på frivillig bas och på vilket sätt man i detta

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

fall skulle kunna anordna en effektiv kontroll över förbudet och tillrättavisa dem som eventuellt brutit mot förbudet.

Utredningen bör slutföra sitt arbete senast den 31 mars 1974.

Med hänvisning till det ovan anförda tillstyrker social- och hälsovårdsministeriet det i medlemsförslaget avsedda samarbetet mellan de nordiska regeringarna om förbud mot alkoholreklam. Ävenledes finner ministeriet det betydelsefullt att alkohol och andra beroendeframkallande rusmedel betraktas från samma synvinkel och att man försöker lösa de därmed sammanhängande frågorna så helhetsinriktat som möjligt. Eftersom olägenheter och skador framkallade av alkoholdrycker kraftigt håller på att öka bör man stöda de strävanden som syftar till inskränkning av förbrukningen. I detta avseende tillstyrker social- och hälsovårdsministeriet förslaget om förbud mot alkoholreklam i offentliga reklammedia.

Helsingfors den 1 februari 1974

Pentti Pekkarinen

Minister

Usko Puustinen

Avdelningschef

Skolstyrelsen¹:

I förslaget hänvisar man till den avsevärda ökningen av alkoholförbrukningen i samtliga nordiska länder och i synnerhet till förbrukningens ökning bland unga ålderskategorier. Alkoholförbrukningen åsamkar mycket starka riskfaktorer på många områden i samhället. Denna menliga utveckling stöds av den allt effektivare marknadsföringen. Försöken att reglera och styra alkoholreklamen har inte lett till nämnvärda resultat. Därför föreslår man, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna att införa förbud mot alkoholreklam.

Skolstyrelsen har med oro lagt märke till alkoholförbrukningens ständiga ökning. Vid behandlingen av berättelserna från Alkos förvaltningsstyrelse från åren 1969 och 1970 har riksdagen också speciellt uppmärksammat alkoholreklamens avskaffande samt ett tillstramande av de givna anvisningarna. Den allt friare tillgången till alkoholdrycker och i synnerhet till öl har ökat alkohololägenheterna. Likaså har ölreklamen medverkat till att den stora allmänhetens och beslutsfattarnas ställning till öl på kort tid blivit mera positiv. Det är förstås naturligt, att konsumenterna bör ha tillgång till saklig information både om de tillgängliga alkoholdryckerna och om med dessas användning sammanhängande risker. Utdelningen av denna information åligger Alko. Den övriga nödiga informationen kan man låta ingå i med varudeklarationer

försedda förteckningar och vinlistor, vilka borde vara tillgängliga för kunderna i minutförsäljnings- och utskänkningspunkter.

Då i synnerhet ungdomen är utsatt för skickligt utformad reklam, borde man enligt skolstyrelsens uppfattning i anslutning till de i bifogade förslag angivna motiveringarna åstadkomma förbud mot alkoholreklam i de nordiska länderna.

Helsingfors den 30 november 1973

Erkki Aho
Generaldirektör

Esko Korpijärvi
Byråchef

Yrkesutbildningsstyrelsen¹:

Yrkesutbildningsstyrelsen anser det viktigt, att förslagsställarna fäst de nordiska myndigheternas uppmärksamhet på den ökade alkoholförbrukningens skadliga följder. Yrkesutbildningsstyrelsen är beredd att medverka till att unga människor undervisas i måttliga alkoholförbrukningsvanor, vilket kan ske bl. a. i form av effektiverad nykterhetsundervisning vid yrkesutbildande läroanstalter. Yrkesutbildningsstyrelsen anser emellertid, att alkoholreklamen och dess förbjudande inte ingår i styrelsens kompetenskrets, och tar därför inte ställning till det i medlemsförslaget föreslagna nordiska förbudet mot alkoholreklam.

Helsingfors den 5 december 1973

Viljo Kuuskoski
Generaldirektör

Annette Liljeström
Överinspektör

N o r g e

Den norske lægeförening

Saken ble behandlet av sentralstyret 17 januar 1974.

Lægeföreningen vil peke på at forbud mot alkoholreklame er regulert ved lov i Norge.

Lægeföreningen finner ikke å kunne avgi uttalelse om tilsvarende forbud i de andre nordiske land.

Oslo, 6. februar 1974

Etter bemyndigelse:

Den norske lægeförenings sentralstyre

Odd Bjercke

¹ Yttrandet översatt från finska.

Medlemsförslag

om förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken

(Väckt av Jan-Ivan Nilsson, Rolf Sellgren och Paavo Väyrynen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK:

Det är inte fullt klart för NORDFORSK vilka olika typer av avfall förslagsställarna avser att den föreslagna rekommendationen skall omfatta. I medlemsförslaget talas huvudsakligen om dumpning till havs, men i förbigående berörs även frågan om utsläpp av avloppsvatten från tätorter och industrier.

I fråga om dumpning kan NORDFORSK utan tvekan tillstyrka förslaget om att ovillkorligt förbud bör eftersträvas. Det i medlemsförslaget nämnda missförhållandet att t. ex. färjor dumpar sitt avfall utanför territorialvattengränserna bör kunna avhjälpas genom ett bilateralt avtal mellan Finland och Sverige. NORDFORSK ser dock inget skäl till att ett dylikt avtal skulle inskränkas till att omfatta endast Bottniska viken. Med tanke på att båttrafiken mellan södra Finland och mellersta Sverige är av betydande omfattning bör ett avtal om förbud mot dumpning gälla hela östersjöområdet, och det förefaller härvid naturligt att även Danmark skulle ingå som partner i avtalet.

För att ett absolut förbud mot dumpning skall bli effektivt fordras dock någon form av övervakning samt bestämmelser om påföljd vid överträdelse av förbudet. Därtill borde alternativa möjligheter till kvittblivning erbjudas, bl. a. genom att hamnstäderna för passagerartrafiken skulle ta hand om sopor och köksavfall från båtarna.

Av minst lika stor betydelse som dumpningen är dock utsläppet av föroreningar från landbaserade anläggningar längs Bottniska vikens kuster, främst avloppsvatten från industrier och tätorter. Även om den nordiska miljöskyddskonventionen och den planerade konventionen om Östersjön avses omfatta dylika utsläpp, bör detta icke utgöra något hinder för att de i dessa konventioner åsyftade åtgärderna påskyndas genom ett bilateralt avtal mellan Finland och Sverige.

I fråga om begränsning av avloppsutsläpp från land är det dock inte realistiskt att eftersträva något ovillkorligt förbud — i stället måste

utsläppen regleras genom detaljerade bestämmelser om högsta tillåtna föroreningsmängder, antingen genom generella normer eller vid tillståndsgivningen för respektive anläggningar.

Om den föreslagna rekommendationen avses omfatta såväl dumpning som utsläpp av avloppsvatten från land, bör därför en klar distinktion mellan dessa två typer av utsläpp göras och önskemålet om en minskning av avloppsutsläppen från land ges en mera nyanserad formulering.

Avslutningsvis vill NORDFORSK generellt understryka vikten av att de berörda länderna utan dröjsmål vidtar sådana åtgärder som är ägnade att minska tillförseln av alla slag av föroreningar till östersjöområdet.

Stockholm den 4 februari 1974

För NORDFORSKs styrelse

Erling Hagen

Direktör

Nils Mustelin

Miljövårdssekreterarietets
föreståndare

Kvarkenrådet:

Enligt rådets uppfattning utgörs föroreningarna av nedskräpning från fartyg, dumpning, utsläpp från kommunala avloppsverk och utsläpp från industrier.

Sjöfarten inom kvarkenregionen är livlig. Som exempel kan nämnas färjetrafiken mellan Finland och Sverige. Denna trafik har medfört problem för fritidsbebyggelse, badplatser och fritidsområden till följd av avfall som flutit i land. Enligt uppgift sker dock numera uppsamling av avfall från färjorna.

Beträffande denna typ av avfall anser rådet att ett förbud mot utsläpp är befogat och genomförbart på kort sikt. Innan förbud utfärdas måste emellertid tillses att hamnarna inom området är utrustade med anordningar för att ta emot avfall från fartyg. En samordning beträffande hamnarnas avgiftsuttag kan även vara befogad.

Beträffande dumpning hänvisas till bifogad promemoria av den 9 januari 1974, som upprättats inom länsstyrelsen i Västerbottens län (*se Bihang*). Rådet instämmer i de synpunkter som framförs i promemorian.

Utsläppen från de kommunala avloppsverken är av betydande omfattning. I både Finland och Sverige pågår omfattande utbyggnader av reningsverk. På svensk sida synes en tillfredsställande situation komma att uppnås inom något år. Utbyggnadstakten i Finland är något lägre.

Beträffande dessa utsläpp anser rådet att en samordning av reglerna för vilka utsläpp som skall tillåtas — graden av rening — är önskvärd.

Förening genom utsläpp från industrier synes vara den största anledningen till ingripande. Även när det gäller denna typ av avfall vill rådet därför instämma i förslaget om att ett förbud mot utsläpp bör eftersträvas.

De ekonomiska konsekvenserna för industrin synes emellertid böra utredas noggrant innan ett förbud kan utfärdas. Detta kan knappast komma att göras förrän en mer noggrann forskning beträffande följderna av utsläppen genomförts. Rådet instämmer härvid i de synpunkter som framförs i den tidigare nämnda länsstyrelsepromemorian.

Vasa den 11 januari 1974

Kvarkenrådet
Lauri Järventaka

Sven Rönmark

Föreningarna Nordens Förbund

Förbundet vill inledningsvis betona vikten av att det arbete som under senare år lagts ned på att gemensamt angripa miljöproblemen på nordisk bas snarast leder till praktiska resultat. Här åsyftas de i medlemsförslaget uppräknade åtgärderna mot Östersjöns förening, det snart slutförda arbetet på den nordiska miljöskyddskonventionen samt den framträdande plats som miljöfrågorna fått i Nordiska ministerrådets handlingsprogram.

I detta sammanhang önskar förbundet hänvisa till sitt nyligen antagna handlingsprogram i vilket miljöfrågorna uppmärksammas i ett nyttillkommet avsnitt. Det framhålls bl. a.:

De stora miljöfrågorna kräver internationella överenskommelser, som det för närvarande är svårt att få till stånd. De nordiska ländernas läge och likartade behov gör dem emellertid till ett naturligt samarbetsområde till dess dylika överenskommelser ingåtts. Länderna bör därför skapa en nordisk miljöpolitik med likformiga lagar för att trygga en god livsmiljö också för kommande generationer.

Beträffande föreningsituationen i Bottniska viken kan nämnas, att denna uppmärksammades vid den Kvarkenkonferens som föreningarna Norden anordnade i Umeå i juni 1973. I den resolution som de ca 130 deltagarna från kommuner och organisationer i regionen antog uppmärksammades det i samband med konferensen konstituerade Kvarkenrådet att verka för ett utbyggt miljövårdssamarbete inom regionen. I en motion inlämnad till konferensen hemställde representanter från Jakobstad om att ett lämpligt samarbetsområde inom regionen borde vara rening av avfallsvatten som utledes till Bottniska viken. Miljöhotet mot Östersjön intog också en framträdande plats vid det seminarium som Pohjala-

Nordens ungdomsrepresentantskap anordnade i Hangö i augusti 1973. Temat för seminariet var "Skärgårdens och kustbygdens framtid i Norden."

På lång sikt anser förbundet att de nordiska länderna i linje med de strävanden som redovisas i medlemsförslaget snarast måste sluta ett avtal om samarbete för att förhindra förorening av Östersjön. Förbundet vill uttrycka förhoppningen om att den Östersjökonferens om den marina miljön som skall sammankallas under 1974 kommer att innebära ett avgörande steg mot ett sådant avtal.

Det här nämnda avtalet skulle alltså syfta till åtgärder mot föroreningsproblemen i Östersjön som helhet. I medlemsförslaget klargörs att Bottniska viken genom sitt läge är speciellt utsatt för hot mot föroreningar och att följaktligen separata åtgärder borde vidtas från svensk och finländsk sida.

Förbundet vill för sin del tillstyrka medlemsförslaget bl. a. av det skälet, att en relativt lång tid kan komma att förflyta innan en hela Östersjön omfattande konvention kan börja gälla. Det framstår som angeläget, att de två här berörda länderna i överensstämmelse med syftet med de olika internationella avtal som redan finns eller förbereds tillsammans griper sig an med ett regionalt föroreningsproblem som är ett allvarligt hot mot fiske och fritidsliv runt Bottniska viken.

Stockholm den 30 januari 1974

För Föreningarna Nordens Förbund
Bertil Olsson
Ordförande

Ake Landkvist
Sekreterare

BIHANG

PM angående utsläpp av avfall i Bottniska viken m. m.

(Upprättad inom länsstyrelsen i Västerbottens län)

1. Nedskräpning från fartyg i Bottniska viken

Uppsamling av fast avfall sker numera av färjorna.

2. Forskning angående Östersjöns vattensituation

Samordning av dessa forskningsprojekt bör ske. Vår kunskap om vattenbeskaffenheten i norra Östersjön är ringa. Studier över cellulosaindustrins, övriga industriernas samt kommuners och älvars påverkan på Östersjöns syresituation bör snarast undersökas. Speciella studier av bottenbeskaffenheten i djuphålorna bör utföras.

Dessa data kan sedan vara vägledande vid val av industriella och kommunala reningsanläggningar.

3. Dumpning i havet

Dumpning av kemikalier bör endast förekomma om de ej kan förorsaka större ändringar i brackvattnets jonbalans. De ämnen som kan ackumuleras i näringskedjorna bör ej dumpas i dylika innanhav. DDT och PCB har nått alarmerande höga koncentrationer i fisk, rovfåglar samt sälar.

4. Syrefria bottenvatten upptar allt större ytor i södra Östersjön

Detta torde bero på

- a) Stora tillskott av syrekrävande organisk substans (kommuner och industrier)
- b) Fosfortillskott som sedan sekundärt förorsakar produktion av organisk substans
- c) Alltför stor nedsmutsning av det salta bottenvatten som skall ombesörja syretillförseln i södra Östersjöns djuphålör. Dessa utsläpp härrör främst från Danmarks östkust samt Sveriges väst- och sydkust.

5. Tillsynsmyndigheter i Sverige och Finland bör samarbeta vid uppläggning av kontrollverksamheten av vattenbeskaffenheten i norra Östersjön samt även initiera målinriktad grundforskning inom miljövårdssektorn i detta område.

Luleå den 9 januari 1974

G. Nylander
Naturvårdsdirektör

Finland

Ministeriet för inrikesärendena, miljövårdsavdelningen:

Östersjön kan inte jämföras med oceanerna, utan den är i själva verket världens största brackvattensreservoar. Östersjön är på grund av sina exceptionella hydrografiska och ekologiska särdrag särskilt ömtålig för förändringar i miljön. Det ovannämnda berör speciellt Bottniska viken, vars vatten utbyts särskilt långsamt. Östersjöns alla sju strandstater är högt industrialiserade, bedriver ett intensivt jord- och skogsbruk och har en hög befolkningsmängd. Fartygstrafiken på Östersjön är även ytterst livlig.

Östersjöns nedsmutsning har därför ständigt ökat på ett sådant sätt att det kan befaras, att de skador som nedsmutsningen förorsakat, inte mera går att korrigera. Ifall inte kraftiga åtgärder vidtas för att stoppa och bekämpa nedsmutsningen samt eliminera nedsmutsningskällorna, kan inte östersjöområdets marina miljö bevaras ren och trivsamt.

Trots att i förslaget särskilt omnämnts ett förbud mot dumpning av avfall och andra ämnen i havet från fartyg torde nämnda medlemsförslag beröra all nedsmutsning och är som sådant väsentligt. Det kan konstateras att man i konventionen angående skyddet av östersjöområdets marina miljö, som möjligen undertecknas i mars 1974, torde sträva

till ett totalförbud mot utsläpp av avfall och övriga ämnen i havet. Därför är det speciellt viktigt att fästa uppmärksamhet vid den nedsmutsning som sker från land, när samarbetet för skyddet av Östersjön vidare utvecklas. Med landbaserad nedsmutsning av havet menas här förorening som hamnar i havet via luft, vatten eller direkt från kusten, inkluderande kloaker och tunnlar. Speciellt viktigt är att förhindra att för miljön farliga och skadliga ämnen når Östersjön, särskilt Bottniska viken. För Bottniska vikens och speciellt Bottenhavets del borde man sträva till ännu snabbare skyddsåtgärder än vad konventionen för skyddet av hela Östersjöns marina miljö förutsätter. Mellan Finland och Sverige borde också uppnås en överenskommelse, som går ut på ett totalförbud mot dumpning i Bottniska viken.

På grund av det ovan framförda stöder ministeriet för inrikesärendena ifrågavarande medlemsförslag, på så sätt preciserat, att Nordiska rådet borde rekommendera de finska och svenska regeringarna att avtal ingås beträffande ett totalförbud mot dumpning av avfall och andra ämnen i Bottniska viken samt att åtgärder vidtas för att begränsa de landbaserade utsläppen.

Helsingfors den 23 januari 1974

Olli Ojala
Avdelningschef

Outi Nuorvala-Knaapi
Yngre regeringssekreterare

Jord- och skogsbruksministeriet hänvisar i skrivelse den 25 januari 1974 till vattenstyrelsens yttrande av den 14 januari 1974 (se nedan).

Handels- och industriministeriet¹:

I medlemsförslaget hemställs, att regeringarna i Finland och Sverige i sitt vidare arbete med föroreningsproblemen till havs eftersträvar ovillkorligt förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken. Handels- och industriministeriet anser, att en så ovillkorlig bestämmelse kan komma att få menliga verkningar för industrins utveckling beträffande industri- anläggningar längs Bottniska vikens kust och vid vattenleder som mynnar ut i Bottniska viken. Med den nutida tekniken kan man i allmänhet inte rengöra industrins avloppsvatten fullständigt utan endast sänka dess föroreningsgrad till betydligt mindre än tidigare. Ett ovillkorligt förbud skulle sålunda för många industrier innebära ett slut på deras verksamhetsmöjligheter på områden, som även för övrigt är det övriga riket underlägsna i fråga om den ekonomiska utvecklingen. Mot bakgrund av det ovan anförda anser handels- och industriministeriet, att uttalan-

¹ Yttrandet översatt från finska.

det beträffande utsläpp av avfall i Bottniska viken bör formuleras i en smidigare form, som innebär att reningsgraden för kommunala och industriella avloppsvatten snarast höjes så att Bottniska vikens avfalls- vattenbelastning blir mindre och havsområdets tillstånd bättre.

Nedskräpningen av havet från fartyg tar i praktiken slut sedan IMCO-konventionen beträffande havets nedskräpning från fartyg och konventionen om Östersjöns miljövård trätt i kraft. Finlands och Sveriges möjligheter att bilateralt reglera utsläpp av avfall i Bottniska viken inskränker sig till finska och svenska fartyg, vilka även på eget initiativ försöker inskränka utsläpp av avfall inom Östersjön. Av denna anledning anser ministeriet det inte ändamålsenligt att under övergångs- perioden skilt reglera de finländska och rikssvenska fartygens rätt att dumpa avfall i Bottniska viken.

Helsingfors den 6 februari 1974

Bror Wahlroos
Kanslichef

Heikki Muttilainen
Äldre regeringssekreterare

Vattenstyrelsen:¹

I det vid Nordiska rådet väckta medlemsförslaget hemställer man, att Nordiska rådet måtte rekommendera regeringarna i Finland och Sverige att eftersträva ovillkorligt förbud mot utsläpp av avfall i Bott- niska viken. Även om det inte framgår tydligt av förslagets lydelse, torde man dock med förbudet avse enbart från fartyg härstammande avfall, till vilka man också hänvisar i förslagets motivering. För sam- hällens och industrins del skulle man ju inte heller i praktiken kunna genomföra något ovillkorligt förbud mot utsläpp av efter rening kvar- blivande avfall i havet. Då avfallet från fartyg emellertid har bara en ringa betydelse såsom havets belastare i jämförelse med belastningen från landet, torde förverkligandet av ett ovillkorligt förbud förtjäna en något mera detaljerad granskning för denna del.

Det finns två internationella avtal eller utkast till avtal, som syftar till förbud mot utsläpp av avfall från fartyg i havet och som också angår det nu aktuella havsområdet. I den år 1973 i London underteck- nade IMCO-konventionen, som Finland inte ännu ratificerat, har Ös- tersjön med sina grenar ansetts som ett specialområde, där man kommer att tillämpa strängare skyddskrav än på havsområden i allmänhet. Även avtalet om skyddandet av Östersjön torde innehålla regler som liknar reglerna i Londonkonventionen. De i konventionerna avsedda förbuden torde träda i kraft om 2—3 år. I konventionerna torde man

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

förutom utsläpp av oljehaltiga avfall och skadliga kemikalier i havet också förbjuda utsläpp av egentliga avfallsvatten och torrt avfall från fartyg i havet. Emedan konventionernas ikraftträdande samtidigt också innebär bl. a. byggande av mottagnings- och reningsanläggningar i hamnar, åsamkar konventionerna därigenom även rätt anseliga kostnader. Önskar man skärpa förbuden från de nämnda konventionerna genom att till exempel för Bottniska vikens vidkommande eftersträva ett ovillkorligt förbud beträffande avfall från fartyg, innebär detta förstånds byggande av ovan avsedda anläggningar även i de minsta hamnarna och på fartygen. För avfallsolja och för torrt avfall är det även i praktiken tämligen enkelt att genomföra ett ovillkorligt förbud. Avfallsoljan och torrt avfall från fartyg kan samlas ihop och transporteras i land för att behandlas och förstöras med samma metoder som man använder när man förstör från landet härstammande oljor och torrt avfall. Såsom utsläppta i havet skulle oljor och torrt avfall dessutom redan i tämligen små mängder, till exempel efter att ha drivit till kusten, föranleda olägenhet. I andra delar är genomförandet av ett ovillkorligt förbud emellertid kanske inte i varje avseende helt motiverat. Till exempel små avfallsvattenmängder, som med tanke på havets skyddande bör anses som rätt obetydliga, borde befordras till hamnar för att rengöras där och släppas ut i strandvatten, i stället för att de i vissa fall efter rening skulle ledas från fartyg direkt till havet utanför kustvattnen.

Helsingfors den 14 januari 1974

Simo Jaatinen
Generaldirektör

Jaakko Mikkola
Vattenförvaltningsråd

Havsforskningsinstitutet:¹

Havsforskningsinstitutet förenar sig om förslagsställarnas åsikt, enligt vilken utsläpp av avfall från fartyg i havet uppenbarligen utgör ett betydande problem även på Bottniska vikens område. I detta sammanhang borde man också fästa uppmärksamhet vid småbåtstrafikens verkningar.

Såsom det också konstateras i förslaget är nämnda problem även uppe både på det globala planet och på det Östersjön i dess helhet angående regionala planet. På grund av sitt begränsade verksamhetsområde anser havsforskningsinstitutet det inte motiverat att ta ställning till frågan om på vilket sätt man tekniskt borde förhindra eller åtminstone begränsa belastningen som riktas från fartyg på havet.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Dessa frågor har speciellt övervägts inom sjöfartsstyrelsen. Av denna anledning föreslår havsforskningsinstitutet, att man i sak A 411/s också anhåller sjöfartsstyrelsen om yttrande.

Helsingfors den 4 december 1973

Ilmo Helä
Överdirektör

Aarno Voipio
Avdelningsdirektör

Centralhandelskammaren¹:

Efter att ha tagit del av ifrågavarande medlemsförslag och efter att ha inhämtat yttranden från Finlands redareförening samt Helsingfors, Nådendals, Åbo och Vasa hamnar anför Centralhandelskammaren högaktningfullt följande.

Det konstateras i medlemsförslaget att man på olika håll uppmärksammat den allvarliga olägenhet, som föranleds av att från fartyg avlägsnat avfall förorenar Bottniska viken. Förorening på havet är förbjuden i lag både i Finland och i Sverige, men dessa lagar äger giltighet endast till territorialvattengränsen. I medlemsförslaget konstateras att passagerare iakttagit att färjorna dumpar sitt avfall utanför gränsen. Det rör sig om avsevärda mängder avfall. Med beaktande av av Nordiska rådet förut i frågor rörande havets förorening tagna initiativ hemställer förslagsställarna, att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland och Sverige att i sitt vidare arbete med föroreningsproblemen till havs eftersträva ovillkorligt förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken.

I den av Centralhandelskammaren företagna enkäten angående hamnar kom det fram, att av finländska rederier ägda fartyg som trafikerar Bottniska viken inte dumpar sitt avfall i havet utan använder avfallskrossare, pålningsanordningar och avfallstransportörer, med vilka avfallet i inhemska hamnar flyttas till där verksamma avfallsfirmor för vidarebefordring. Däremot kan det på vissa små och ålderdomliga fartyg förekomma svårigheter i samband med avfallstransporteringen, då några utrymmen ursprungligen inte planerats på dessa fartyg för detta ändamål. Man kan inte heller vara övertygad om möjligheterna och viljan att upplagra avfall hos utländska rederiers fartyg. I november i fjol trädde en konvention i kraft inom ramen för IMCO, International convention for prevention of pollution from ships. Denna konvention förbjuder dumpning av avfall från fartyg på ett avstånd kortare än 20 sjömil från land. Även denna konvention lämnar alltså ett betydelsefullt tomrum i havets skyddande. Mot bakgrund av det ovan anförda tillstyrker Centralhandelskammaren det väckta medlemsförslaget om för-

¹ Yttrandet översatt från finska.

bud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken. Det bästa sättet att uppnå det önskade resultatet torde vara genom att eftersträva en överenskommelse i saken inom ramen för samtliga östersjöländer och genom att för denna överenskommelse åstadkomma internationell ratificering. För överenskommelsens verkställighet bör man på grund av fartygsteknikens långsamma föränderlighet reservera en tillräcklig övergångsperiod. Härförutom framhåller Centralhandelskammaren betydelsen av effektiviserad medborgarutbildning för samtliga miljövårdsfrågor för att ungdomen redan tidigt skall kunna ges positiva attityder och nödvändig information beträffande miljövårdsangelägenheterna.

Helsingfors den 15 februari 1974

Centralhandelskammaren

Olavi Sohlberg

Ordförande

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Miljövårdsrådet:

Miljövårdsrådet förenar sig i de motiveringar som framförts i medlemsförslaget och anser att de planerade åtgärderna visavi utvecklandet av samarbete mellan Sverige och Finland i Bottniska vikens skyddsfrågor i huvudsak är rätt valda.

Miljövårdsrådet konstaterar, att det samarbete, som skett på miljövårdens område, har lett till att utkastet till nordisk miljöskyddskonvention nu föreligger färdigt samt att Östersjöns miljövårdskonferens, vars uppgift är att förbereda konventionen rörande skyddandet av östersjöområdets marina miljö, har sammankallats i mars 1974. Även de i förslaget nämnda övriga internationella miljöskyddsåtgärderna bidrar för sin del till att Östersjöns tillstånd bevaras och förbättras.

Miljövårdsrådet förenar sig även med den ståndpunkt enligt vilken de redan i kraft satta eller påbörjade åtgärderna inte som sådana är tillräckliga för skyddet av Östersjön. I detta hänseende är utvidgningen av samarbetet mellan Sverige och Finland en konsekvent fortsättning på det nuvarande samarbetet på detta område.

Miljövårdsrådet håller som bästa modell av de föreslagna samarbetsformerna i medlemsförslaget A 411/s i fråga, ett bilateralt avtal mellan Finland och Sverige som reglerar på vilket sätt konventionen rörande skyddandet av östersjöområdets marina miljö förverkligas. Denna ramkonventionen skall framläggas på Östersjöns miljövårdskonferens som hålles år 1974. En dylik bilateral överenskommelse som reglerar förverkligandet av konventionen gör det möjligt för de två strandstaterna vid Bottniska viken att ändamålsenligt beakta särdragen i Bottniska

vikens havsmiljö och sålunda på effektivaste sätt kunna förverkliga ramkonventionen.

Miljövårdsrådet anser, att skyddet av Bottniska viken borde regleras på bilateral bas mellan Sverige och Finland, även om konventionen rörande skyddandet av östersjöområdets marina miljö inte fås till stånd.

Helsingfors den 30 januari 1974

Miljövårdsrådet

Raimo Pekkanen
Ordförande

Ilppo Kangas
Generalsekreterare

Finlands naturskyddsförbund:¹

Finlands naturskyddsförbund konstaterar, att föreliggande förslag är delvis parallellt med den redan rätt långtgående förberedda konventionen om skyddandet av Östersjöns havsmiljö. Enligt förbundets uppfattning skulle det i detta skede vara viktigast att snarast möjligt sluta nämnda konvention och inleda alla däri förutsatta åtgärder för att skydda Östersjön.

Enligt av förbundet mottagna uppgifter skulle miljövårdskonventionen om Östersjön komma att innehålla detaljerade föreskrifter även beträffande förebyggande av av fartyg föranledd förstöring av den marina miljön. Dessa föreskrifter skulle naturligtvis också gälla Bottniska viken. Dessutom skulle en särskild miljövårdskommission för Östersjön tillsättas, i vilken samtliga strandstater, alltså även Finland och Sverige, är representerade.

Mot denna bakgrund anser Finlands naturskyddsförbund det inte motiverat att träffa en speciell överenskommelse beträffande endast Bottniska viken utan betonar angelägenheten av ett snabbt och effektivt genomförande av konventionen om Östersjöns miljövård i dess samtliga delar.

Skulle konventionens slutande och skyddsåtgärdernas inledande trots allt bli fördröjda, skulle det kanske vara till nytta att träffa en specialöverenskommelse om Bottniska viken mellan Finland och Sverige.

Helsingfors den 30 januari 1974

Finlands naturskyddsförbund r. f.

Harri Dahlström
Ordförande

Esko Joutsamo
Verksamhetsledare

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

N o r g e

Miljøverndepartementet har i skrivelse den 27 november 1973 forklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Departementet for handel og skipsfart:

Saken foranlediger ingen kommentarer fra dette departement.

Oslo, 19. desember 1973

Etter fullmakt

Johs. Dalstø

Aage Os

Sjøfartsdirektoratet:

Sjøfartsdirektoratet har for sitt vedkommende intet å bemerke til det oversendte medlemsforslag.

Oslo, 6. desember 1973

For Sjøfartsdirektøren

Carl Fleischer

J. K. Odland

Norges rederforbund og Skipsfartens arbeidsgiverforening, Felleskontoret:

Den konferanse i regi av IMCO angående forurensning av havet fra skip, som er omtalt i medlemsforslag A 411/s ble avsluttet i London 2. f. m. Vi går ut ifra at De får full informasjon fra Sjøfartsdirektoratet om hva den nye konvensjonen om forurensning av havet fra skip omfatter. Det bør imidlertid nevnes at Østersjøen er behandlet som et såkalt spesielt område. Dette innebærer at det blir satt meget strenge bestemmelser for utslipp fra skip innenfor dette område, når den nye konvensjonen trer i kraft.

Prinsipielt mener vi derfor at de hensyn som det nevnte medlemsforslag søker å ta vare på, og den henstilling det munner ut i, allerede er dekket gjennom den konvensjonen som ble underskrevet i London.

Hvis det under den videre behandling av saken kommer frem nye

momenter som vi mener kan være av betydning, skal vi få lov å komme tilbake til dette.

Oslo, 10. desember 1973

Norges rederforbund og
Skibfartens arbeidsgiverforening
Felleskontoret
Sivert Øveraas

Norsk sjømannsforbund:

På IMCO's forurensningskonferanse høsten 1973 spilte Sverige en betydelig rolle. Sammen med de øvrige land som har kyster til Bottenvika og Östersjön fremmet de forslag om at disse områder i konvensjonen skulle betraktes som spesielle områder, hvor alt utslipp fra skip skulle forbys. Dette både når det gjelder forurensning fra olje, kjemikalier, kloakk og søppel. De aktuelle kyststater fikk stort flertall for sitt syn på konferansen.

Det ble imidlertid samtidig bestemt at før disse og andre områder kunne bli anerkjent som spesielle kreves et godt utbygd nett av mottakerstasjoner i havnene. Disse skal ha tilstrekkelig kapasitet til at skipene ikke blir unødig forsinket.

Fra norsk side var vi enige i at Bottenvika og Östersjön skulle kunne erklæres som spesielt område. Vi må vel også betraktes som en av de delegasjoner som presset hardest på kravet til mottakerstasjoner i land. Som ovenfor nevnt fikk vi flertall for vårt syn på dette området.

På bakgrunn av vedtak på konferansen, bl. a. grunnet Sveriges sterke argumentasjon, vil vi ikke ha noen betenkeligheter med å anbefale det foreliggende forslag for Nordisk Råd.

Oslo, 9. januar 1974

H. Aasarød

Torbjørn Hagen

Sve r i g e

Sjöfartsverkets centralförvaltning

Verket anser att förslagets syfte tillgodoses genom 1973 års havsföreningenskonvention och 1974 års konvention om skydd mot förorening av den marina miljön i östersjöområdet, vilken senare avses bli avslutad vid en konferens som börjar i Helsingfors 18 mars 1974.

När det gäller föroreningar från fartyg kan fullgott skydd ej uppnås utan att skyddsbestämmelserna blir tillämpliga på alla länders fartyg som trafikerar östersjöområdet. Detta kan uppnås genom de båda nämnda konventionerna. Erforderligt praktiskt samarbete på olika nivåer mellan staterna vid östersjöområdet torde bli säkerställt genom Östersjökonventionen. Att ett sådant samarbete när det gäller Bottenviken i vissa fall kommer att avse enbart Finland och Sverige är naturligt men för detta erfordras ej något separatavtal mellan dessa båda länder.

Sjöfartsverket vill i övrigt hänvisa till sin skrivelse till kommunikationsdepartementet den 29 januari 1974 om utkastet till Östersjökonvention (*se Bihang*).

Stockholm den 4 februari 1974

Erik Severin

Per Eriksson

BIHANG

Skrivelse till kommunikationsdepartementet i Sverige från sjöfartsverket angående utkast till konvention om skydd av den marina miljön inom östersjöområdet

Behovet av åtgärder för att särskilt skydda östersjöområdet mot föroreningar är väl dokumenterat och erkänt av alla. Sjöfartsverket har genom delegater som deltagit i arbetet med förberedelserna för och avslutande av 1973 års havsföroreningskonvention arbetat för att i den globala konventionen få in bestämmelser som skulle ge östersjöområdet ett tillräckligt skydd mot föroreningar. Detta arbete, som skedde i nära samarbete med delegaterna från övriga Östersjöstater, resulterade i att 1973 års konvention innehåller strängare regler för vissa särskilda skyddsområden (special areas) än för andra områden. För östersjöområdet kommer att gälla sådana särskilda bestämmelser för olja, kemikalier och fast avfall (garbage).

Parallellt med förberedelserna för den globala konventionen har en särskild Östersjökonvention förberetts. Sjöfartsverket har deltagit i detta arbetes sjöfartsdel. Nu föreliggande utkast anser verket vara en tillfredsställande komplettering till den globala konventionen, som

- (a) kan komma i kraft tidigare än denna;
- (b) reglerar erforderligt samarbete för förhindrande och bekämpning av föroreningar från fartyg;
- (c) reglerar anordnandet av mottagningsanordningar så att dessa kan få tillräckliga och likvärdiga kapaciteter i alla Östersjöstaternas hamnar och terminaler.

Sjöfartsverket hälsar med tillfredsställelse att Östersjökonventionen kommer att innehålla bestämmelser också om landbaserade föroreningar som når Östersjöområdet genom t. ex. floder, avloppssystem och rörledningarna från landanläggningar. Verket noterar att dessa bestämmel-

ser är mer generella och ej så långtgående som bestämmelserna om föroreningar från fartyg och förutsätter att reglerna kommer att preciseras och skärpas efter hand som erfarenhet vinnes.

En viktig förutsättning för att restriktionerna mot fartygen skall kunna tillämpas effektivt är att erforderliga mottagningsanordningar finns tillgängliga då bestämmelserna träder i kraft. Verket beklagar att man under förberedelserna ej kunnat enas om att redan vid konferensen fastställa datum då alla slag av sådana anordningar skall vara färdiga. I utkastet anges datum för fast avfall (1976-01-01) och för olja (1977-01-01). Verket anser att konferensen bör fastställa datum även för kemikalier — förslagsvis 1977-01-01. Anordningar för toalettavfall erfordras om utkastets regler antas, för nya passagerarfartyg med mer än 100 passagerare senast 1977-01-01 och för existerande passagerarfartyg med mer än 400 passagerare senast 1978-01-01. Erforderliga kapaciteter är svåra att beräkna på grund av möjliga alternativa lösningar och undantagsbestämmelser. Anordningar för omhändertagande och sanering av spill m. m. från skadligt gods i förpackad form bör också regleras. Tidsmarginalerna är mycket små. Arbetet med mottagningsanordningar måste bedrivas med största skyndsamhet. Sjöfartsverket har kallat intressenterna till ett första sammanträde i frågan 1974-02-20. Statsmakterna bör snarast fatta beslut i frågan om ändrad huvudman för sådana anläggningar.

Verket vill i detta sammanhang särskilt erinra om vid mötet i Stockholm i januari antagna förslaget till resolution 5 "Safety of Navigation" som uppmanar de fördragsslutande staterna att utreda frågor om trafiksepareringar, särskilda leder för djupgående fartyg, långlotsning och andra åtgärder för ökad säkerhet till sjöss.

Stockholm den 29 januari 1974

Erik Severin

Per Eriksson

Fiskeristyrelsen:

Fiskeristyrelsen åberopar yttrande från havsfiskelaboratoriet (*se nedan*) och anför för egen del.

Under november månad 1973 utarbetades ett utkast till en konvention om skydd av Östersjöns miljö. Konventionen remissbehandlas för närvarande inom styrelsen. I syfte att underteckna nämnda konvention planeras ett ministermöte i Helsingfors den 18 mars 1974. Detta undertecknande kommer att föregås av expertmöten där juridiska och tekniska problem kommer att diskuteras.

Östersjökonventionen tycks väl täcka den intressesfär som behandlas i rubricerade framställning, vilken har lokal interimistisk karaktär.

Om ikraftträdandet av nämnda konvention sker inom en snar framtid torde behovet av ett säravtal för Bottniska viken ej vara påkallat.

Om däremot en fördröjning skulle inträffa, har styrelsen inte något att erinra mot ett bilateralt fördrag mellan Sverige och Finland enligt föreliggande förslag.

Göteborg den 10 januari 1974

Jöran Hult
Överdirektör

S. J. Sjögren
Byråchef

Fiskeristyrelsen, havsfiskelaboratoriet

Förslaget till konvention mot Östersjöns förorening är på remiss (Fiskeristyrelsens dnr 3231). I konventionen, som även omfattar Bottniska viken, tas hänsyn till praktiskt taget alla de frågor som framförts i medlemsförslaget från Nordiska rådet.

Det torde naturligtvis tekniskt vara möjligt med ett särskilt avtal mellan Sverige och Finland angående förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken men med tanke på den enighet som råder kring konventionsförslaget synes dock ett säravtal knappast vara påkallat. Skulle mot förmodan en avsevärd fördröjning av konventionens ikraftträdande kunna befaras får förslaget återigen aktualitet.

Lysekil den 28 december 1973

Armin Lindquist

Statens naturvårdsverk:

Efter förhandlingar i Helsingfors under november månad 1973 har framlagts förslag till internationell överenskommelse om skydd av Östersjöns miljö (Draft Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area). Bestämmelserna i förslaget torde i alla väsentliga delar tillmötesgå de i förevarande medlemsförslag presenterade önskemålen. Överenskommelsen avses skola undertecknas i mars 1974 och kommer, såvitt nu kan bedömas, att träda i kraft under loppet av år 1975 eller vid årsskiftet 1975/76 efter ratifikation.

Under hänvisning till det sagda finner statens naturvårdsverk medlemsförslaget inte böra föranleda utarbetande av särskilt svenskt-finskt avtal rörande föroreningsproblemen i Bottniska viken.

Solna den 24 januari 1974

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Koncessionsnämnden för miljöskydd:

Koncessionsnämnden instämmer i önskemålet att förekommande nedskräpning från fartyg i Bottniska viken förhindras så snabbt och effektivt som möjligt. På längre sikt torde utsläpp av avfall bäst stoppas genom internationella konventioner, t. ex. genom den östersjökonvention som för närvarande är under utarbetande. Med hänsyn bl. a. till den tid som måste beräknas åtgå innan en sådan konvention träder i tillämpning bör dock också andra, mer begränsade åtgärder tillgripas. En dylik åtgärd av betydande värde från miljöskyddssynpunkt skulle vara en överenskommelse mellan Sverige och Finland om ömsesidigt förbud mot allt utsläpp av avfall till sjöss från de färjor som trafikerar hamnar vid Bottniska viken. Förbudet, som bör gälla även sådant avfall som härrör från färjornas normala drift, förutsätter att ändamålsenliga mottagningsstationer för avfall finns anordnade i alla de berörda hamnarna.

Stockholm den 25 januari 1974

L. af Klintberg

Mats Ericsson

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL):

Det är naturligtvis angeläget att nedskräpning av internationellt vatten förhindras även i Bottniska viken. Eftersom problemen i stor utsträckning sammanhänger med sjöfart mellan de båda strandägande länderna bör snabba åtgärder kunna åstadkommas förhandlingsvägen.

På sikt kommer Östersjökonventionen att täcka även detta område. Någon ytterligare aktion speciellt mot nedskräpningen av Bottniska viken förefaller därför inte nödvändig att igångsättas.

Stockholm den 28 januari 1974

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Leif Bruneau

Sveriges redareförening:

I medlemsförslaget beröres IMCO:s/FN:s internationella konferens, rörande vattenföreningar från fartyg, vilken resulterade i en ny vattenföreningkonvention. Denna undertecknades i London den 2 november 1973. Föreningen utgår ifrån att kommunikationsdepartementet och sjöfartsverket lämnat Nordiska rådets svenska delegation full in-

formation om vad den nya konventionen innebär. Föreningen närsluter cirkulär nr 144/1973, där föreningens medlemmar får en kortfattad redogörelse över de viktigaste bestämmelserna i den nya konventionen (*här ej tryckt*).

Föreningen vill inte underlåta betona, att Östersjön med Bottniska viken i den nya konventionen erhållit status som "special area" (skyddat område), vilket innebär att mycket stränga bestämmelser kommer att reglera utsläpp från fartyg inom detta område. Föreningen anser därför, att de synpunkter som medlemsförslag A 411/s ger uttryck för är tillgodosedda i den nya konventionstexten.

Skulle Nordiska rådets svenska delegation önska ytterligare upplysningar när frågan behandlas vidare, står föreningen självklart till tjänst.

Göteborg den 11 december 1973

Sveriges redareförening

Lars Baecklund

Svenska naturskyddsföreningen:

Föreningen har under lång tid aktivt verkat för en begränsning av föroreningsutsläppen till Östersjön inklusive Bottenhavet och Bottenviken. Bland annat har föreningen tillsammans med Finlands naturskyddsförening och Natur- och miljövård r.f. i Finland anordnat en nordisk konferens om nedskräpning till sjöss i Mariehamn den 5 juni 1970. Vid denna konferens antogs en rekommendation med förslag till åtgärder för att komma till rätta med nedskräpningen. Rekommendationen, av vilken en kopia bifogas, har i juni 1970 överlämnats till regeringarna i de nordiska länderna (*se Bihang*).

Medlemsförslaget beskriver i korthet det arbete som myndigheterna de senaste åren bedrivit på nationell och internationell nivå för att begränsa föroreningsutsläppen från såväl landområden som fartyg i Östersjön inklusive Bottenhavet och Bottenviken. Föreningen har haft tillfälle att yttra sig om flertalet av de konventions- och lagförslag som berörs, och vid alla dessa tillfällen liksom i en rad andra sammanhang har föreningen strukit under hur angeläget det är att konstruktiva åtgärder vidtas för att reducera föroreningsutsläppen till havsområdet i fråga. Senast har föreningen betonat detta i yttrande angående ett utkast till konvention om Östersjön (Draft convention on the protection of the marine environment of the Baltic Sea Area), och anförde då bl. a. att det från naturvårdssynpunkt är ett starkt önskemål att arbetet med denna konvention påskyndas med sikte på ett ikraftträdande redan den 1 januari 1975.

Föreningen delar alltså helt förslagsställarnas uppfattning att det är

angeläget att åtgärder skyndsamt vidtas för att skydda Östersjön inklusive Bottenviken och instämmer därför till fullo i förslagets hemställan att Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland och Sverige att i sitt vidare arbete med föroreningsproblemen till havs eftersträva ovillkorligt förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken. Även om föreningen önskar att arbetet att få till stånd en konvention om Östersjön påskyndas kan det ändå vara av värde att Sverige och Finland bilateralt träffar överenskommelse om ett ännu snabbare införande av konventionens bestämmelser för dessa länders fartyg.

I handläggningarna av detta ärende har deltagit föreningens ordinarie styrelse och specialutskott för vattenvård och för ekonomiska och organisatoriska frågor.

Stockholm den 31 januari 1974

Svenska naturskyddsföreningen

Bengt Hamdahl

Ordförande

Bo Olsson

Sekreterare

BIHANG

Rekommendation antagen vid en nordisk konferens om nedskräpning till sjöss i Mariehamn den 5 juni 1970

Den nordiska konferensen om nedskräpning till sjöss, som den 5 juni 1970 på initiativ av Finlands naturskyddsförbund, Natur- och miljövård r.f. i Finland och Svenska naturskyddsföreningen hållits i Mariehamn på Åland, vill understryka att — vid sidan av de stora föroreningskällorna industriellt och kommunalt avlopp samt oljeutsläpp — även avfall från olika slags fartyg (inkl. fritidsbåtar) medför betydande olägenheter i hamnbassängerna, i trånga farvatten och även i större vatten.

En del åtgärder har vidtagits för att motverka olägenheterna men åtgärder måste fullföljas på bredare bas och mer effektivt. En väl uppbyggd propoganda kan föra saken framåt, men den måste åtföljas av andra åtgärder. Inte minst är det angeläget att teknisk forskning sätts in på att framskaffa fullt tidsenliga anordningar ombord på fartygen och i hamnarna. Även i småbåtshamnar är både behövligt och möjligt att vidtaga åtgärder.

Även lagstiftningsåtgärder är behövliga. Behovet är olika i de nordiska länderna men målet är gemensamt: att nå fram till ett obligatorium i alla fall då de ekonomiska förutsättningarna föreligger. Det är av stor betydelse, att nordiskt samarbete äger rum och att bestämmelserna i Norden blir så enhetliga som möjligt. Genom propoganda samt teknisk forskning och utbildning kan tidpunkten för genomförande av föreskrifter och praktiska åtgärder tidigareläggas.

Konferensen anser, att man måste eftersträva att åtgärder genomförs i följande avseenden.

1. Fartyg i yrkesmässig trafik bör om möjligt förbjudas att tömma toalettavfall inom de nordiska ländernas inre farvatten.

2. Kontrollen av att gällande förbud mot utkastande från fartyg och båtar av fast och flytande avfall efterlevs bör intensifieras.

3. Innehavare av hamn bör hålla ändamålsenliga anordningar för uppsamling av fast och flytande avfall (inkl. toalettavfall) från fartyg.

4. Även huvudmän för småbåtshamnar, seglarhamnar och andra rast- eller mötesplatser för fritidsbåtar bör, där det behövs, ordna uppsamlingsställen för fast och flytande avfall samt toaletter.

5. Ekonomiskt stöd bör ges kommuner som får en tyngande börda av renhållning efter stränderna och liknande.

Konferensen anser det också mycket angeläget med samarbete mellan Östersjöns strandstater för bekämpande av Östersjöns förorening och en konvention i ämnet.

De nordiska länderna bör var för sig och eventuellt i samarbete verka för att den mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO) snarast tar upp frågan om förbud mot utsläpp av fast och flytande avfall från fartyg.

Hemställan

Konferensen hemställer, att de nordiska regeringarna vidtager skyndsamma åtgärder för att tillgodose de önskemål som angivits här.

Svenska sjöfolksförbundet:

Medlemsförslaget rekommenderar regeringarna i Finland och Sverige att, då det gäller föroreningsproblemen till havs eftersträva ett ovillkorligt förbud mot utsläpp av avfall men avgränsat att avse endast Bottniska viken med hänvisning till att den marina miljön i denna del av Östersjön är särskilt känslig för nedsmutsning. Förslaget går längre än vad som i utkastet till en Östersjökonvention föreslås, vilket förbundet i och för sig inte har några invändningar emot. Som anges i förslaget har den expertgrupp som arbetat med utkastet till en Östersjökonvention på grundval av forskningsrön konstaterat att föroreningsnivån i vissa avseenden nått en alarmerande nivå, samt att en del speciella omständigheter gör flora och fauna i Östersjön särskilt sårbar.

Östersjön är rekreationsområde för åtskilliga miljoner människor, samtidigt som det är en näringskälla. Åtminstone i det senare hänseendet har befolkningen i strandstaterna ej kunnat undgå uppmärksamma de försämrade betingelser som gradvis ägt rum under efterkrigstiden, till största delen beroende på föroreningar av olika slag. Om vattnet i Östersjön skulle kunna återställas i tidigare skick, måste utsläpp av föroreningar nedbringas till ett minimum, vilket innebär att även sjöfarten måste åläggas disciplin, vilket förbundet är fullt medvetet om och förordar.

Samtidigt vill dock förbundet påpeka att, med tillägget att det ej är bekant med förhållandena på den finska sidan, även om förbättringar skett under de senaste åren den stora mängden föroreningar i såväl Bottniska viken som övriga Östersjön emanerar från industrier och övrig bebyggelse i land. Ett renare Östersjön beror således i hög grad på insatser mot föroreningar från land, vilket dock inte innebär att föroreningar av skilda slag från fartyg är utan betydelse.

Östersjön med Bottniska viken befares med fartyg från skilda länder. Att införa förbud mot uttömning av fasta föroreningar från fartyg i Bottniska viken kan enligt förbundets uppfattning ske snarast utan olägenhet under förutsättning att hamnarna runt viken ålägges mottaga avfallet samt att kostnadsskäl ej gör det lönsamt att överträda ett förbud.

Vad avser toalettavfall blir frågan om att upprätthålla ett förbud genast betydligt svårare. I ett icke obligatoriskt annex till IMCO:s havsföroreningskonvention föreskrives vissa regler för toalettavfall. Även om annexet skulle få allmän uppslutning bland sjöfartsländernas lagstiftande församlingar, kan förutses att det kommer att ta åtskilliga år innan konventionella handelsfartyg utrustats med förvaringstankar eller inrättning för destruktion ombord av toalettavfall. Ett totalförbud i Bottniska viken innefattande sådant avfall kan i dag inte uppfyllas. En början till en lösning av frågan skulle vara att passagerarfartyg i trafik på hamnar i Bottniska viken förbjöds uttömma toalettavfall under resa samt att de hamnar fartygen trafikerar ålades skyldighet mottaga och destruera sådant avfall från fartyg.

Med viss reservation mot möjligheten att inom överskådlig framtid genomföra ett ovillkorligt förbud mot all form av utsläpp av avfall i Bottniska viken synes det förbundet önskvärt om Nordiska rådet rekommenderar regeringarna i Finland och Sverige att i sitt fortsatta arbete med föroreningsproblemen till havs eftersträva så strikta bestämmelser som ske kan utan att samtidigt sjöfart omöjliggöres.

Göteborg den 28 januari 1974

Svenska sjöfolksförbundet

Nils-B. Andersson

Sveriges fiskares riksförbund:

I förslaget om förbud mot utsläpp av avfall i Bottniska viken som tillställts förbundet har vederbörande redogjort för vad som gjorts och vad som förbereds för östersjöområdet. Sedan detta förslag skrevs har ett 70-tal stater vid en konferens, som utlysts av IMCO, antagit en konvention med förbud mot oljeutsläpp jämte andra flytande giftiga

eller eljest skadliga ämnen än olja m. m. I denna konvention gäller att Östersjön hänförs till s. k. "special areas" för vilka totalförbud mot utsläpp och dumpning — med vissa modifikationer — föreskrivits. Denna konvention gäller givetvis också Bottniska viken.

Enligt ett utkast till konvention om skydd av Östersjöns miljö som förbundet haft att yttra sig över, har arbetsgruppen med representanter för samtliga Östersjöns strandstater under ett möte i Helsingfors den 5—16 november 1973 uppnått en betydande enighet.

Ett ministermöte beräknas hållas i Helsingfors med början den 18 mars 1974 i syfte att underteckna denna östersjökonvention.

I utkastet till konvention om skydd för Östersjöns miljö, som strandstaterna sannolikt kommer att antaga, ingår som annex 4 "Prevention of pollution from ships" som innehåller detaljerade bestämmelser om förbud mot dumpning m. m.

Med hänsyn till att strandstaterna runt Östersjön är så eniga redan på nuvarande stadium bör godkännandet och ratificerandet av konventionen ej ta speciellt lång tid. Den av IMCO antagna konventionen kommer säkerligen att ta betydligt längre tid innan den kan bli ratificerad och godkänd.

Eftersom sjöfarten är internationell skulle ett avtal mellan Sverige och Finland knappast ge mer än en begränsad effekt. Med beaktande av den i London antagna konventionen mot oljeutsläpp m. m. och i avvaktan på den särskilda konvention som förväntas för Östersjön och de åtgärder som denna kan komma att föranleda synes en hemställan från Nordiska rådet ej för närvarande vara angelägen att aktualisera.

Skulle emellertid en konvention för Östersjön ej i önskvärd utsträckning reglera förhållandena vad gäller Bottniska viken skulle möjligen ett bilateralt avtal mellan Finland och Sverige kunna antagas.

Med hänsyn till vad som ovan anförts anser vi från Sveriges fiskares riksförbund att det föreslagna separata avtalet mellan Finland och Sverige bör anstå till dess resultatet av östersjökonventionen om skydd av Östersjöns miljö har behandlats.

Göteborg den 11 januari 1974

Sveriges fiskares riksförbund

Bertil Johansson

Medlemsförslag

om företagsdemokrati i gemensamma nordiska företag

(Väckt av Tønnes Madsson Andenæs och Ingemar Mundebo)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Akademikerråd:

Nordisk Akademikerråd kan tillslute sig medlemsförslaget om, at der iværksættes en undersøgelse af, hvordan de ansatte i fællesnordiske virksomheder og institutioner kan få samme arbejdspladsdemokratiske rettigheder som ansatte i rent nationale virksomheder.

Under hensyn til, at der — som nævnt i begrundelsen for medlemsförslaget — findes forskellige regelsystemer for medarbejderindflydelse i virksomhederne i de nordiske lande, samt at reglerne i de enkelte lande kan være forskellige i forskellige erhvervssektorer (private og offentlige sektorer), skal Nordisk Akademikerråd anbefale, at de nordiske akademikerorganisationer inddrages i de videre undersøgelser, ligesom man må forudsætte, at organisationerne til sin tid er deltagere i forhandlingerne om principperne for indførelse af arbejdspladsdemokratiordninger i fællesnordiske virksomheder.

København, den 15. januar 1974

For Nordisk akademikerråd

Erik Holst

Knud Bent Hey

Nordens fackliga samorganisation:

Nordens fackliga samorganisation stöder det utarbetade medlemsförslaget och rekommenderar Nordiska rådet att godkänna den föreslagna rekommendationen.

Medlemsförslaget överensstämmer med NFS's medlemsorganisationers önskemål att säkra löntagarnas medbestämmanderätt i såväl privat- som statsägda företag, oavsett om dessa företag är verksamma i ett eller flera länder.

Vi översänder kopior av de uttalanden NFS' medlemsorganisationer

(*se nedan*) sänt oss samt ett uttalande från NFS' nordiska fackliga konferens om företagsdemokrati (*se Bihang*).

Stockholm den 15 januari 1974

Nordens fackliga samorganisation

John Svenningsen

Generalsekreterare

BIHANG

Uttalande från Nordens fackliga samorganisations konferens om företagsdemokrati den 19—20 november 1973 på Lysebu, Norge

Representanter från Nordens fackliga samorganisations medlemsorganisationer; Landsorganisationerna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt tjänstemännens centralorganisationer i Finland och Sverige har på konferensen diskuterat organisationernas arbete för att demokratisera arbetslivet i de nordiska länderna.

Konferensen har diskuterat företagsdemokratiska reformer både inom den offentliga och privata sektorn och anser att samma principer bör läggas till grund för lösningar inom bägge områdena.

Vidare har konferensen debatterat den framtida utvecklingen och organisationernas samarbete på detta för fackföreningsrörelsen så viktiga område.

Konferensen vill fastslå

- att en demokratisering av arbetslivet är ett centralt krav från de fackliga organisationerna i Norden, och det är nödvändigt att utöva samarbete i dessa frågor genom Nordens fackliga samorganisation
- att demokratiseringen av arbetslivet är ett viktigt led i strävandena att utveckla och vidga demokratin i de nordiska länderna.
- att demokratiseringen av arbetslivet är en förutsättning för att säkra en bättre arbetsmiljö, skapa tryggare anställningsförhållanden och säkra en rättfärdig fördelning av produktionsresultatet.

Under konferensen har bekräftats att de fackliga organisationerna har inlett ett omfattande reformarbete för att öka de anställdas medbestämmanderätt. Reformarbetet har påbörjats, men kraven på arbetslivets demokratisering går längre och de fackliga organisationerna är beredda på en kontinuerlig verksamhet för att säkra sina medlemmar stadigt ökande möjligheter till inflytande både inom den privata och offentliga sektorn.

De nordiska fackliga organisationerna är överens om att informations- och samrådsrätten inte längre är ett tillräckligt instrument för löntagarinflytande. Målsättningen är garanterad medbestämmanderätt för löntagarna.

Konferensen betonar, att organisationerna var för sig i sina respektive länder har huvudansvaret för företagsdemokratins genomförande. Det måste emellertid poängteras att internationaliseringen av ekonomin — det ökade handelsutbytet och de multinationella företagens expansion — gör det nödvändigt att etablera ett nordiskt och internationellt fackligt samarbete. För den nordiska fackföreningsrörelsen är det viktigt, att man kan säkra en gemensam representation i företag som bedriver verksamhet i flera nordiska länder.

De nordiska fackliga organisationernas samarbete om multinationella företag och konferensen om företagsdemokrati är uttryck för organisationernas vilja att samarbeta för att säkra de anställdas och de fackliga organisationernas inflytande och intressen.

Scandinavian Airlines System (SAS):

Det nåværende SAS ble grunnlagt i 1951 ved en konsortialavtale mellom det svenske Aktiebolaget Aerotransport (ABA), Det danske Luftfartselskab (DDL) og Det norske luftfartselskap (DNL). Avtalen omfatter detaljerte bestemmelser om partenes relasjoner til hverandre og til tredje part, styrets sammensetning m. m. Avtalen er godkjent av de tre skandinaviske regjeringer. SAS er ikke registrert i noen av landene. Ved regjeringsgodkjennelsen av konsortialavtalen betraktes SAS imidlertid som juridisk person som nærmest kan sammenliknes med handelsselskap ifølge svensk og norsk rett, og som "intressentskab" ifølge dansk rett.

SAS har fortløpende under en rekke år fulgt utviklingen på bedrifts-demokratiets område og i samråd med personalorganisasjonene skapt forskjellige former for samvirke mellom personalet og bedriftsledelsen.

Med en fortsatt positiv innstilling til samarbeid og samråd med de faglige organisasjoner i de tre skandinaviske land vil SAS gjerne utvikle dette samvirke videre på sentralt plan i samråd med utvalg som representerer alle SAS-ansatte i Skandinavia, dersom det fra de ansattes side er mulig å få til et slikt fellesorgan for de ca. 30 personalorganisasjoner.

Når det gjelder medrepresentasjon i SAS' styre, vil dette reise en rekke spørsmål av formell og reell natur om forholdet mellom moderselskapene i de tre land og også om forholdet mellom partene innenfor de tre moderselskaper. Det foreligger her en avbalansering innenfor det enkelte moderselskap mellom statlige og private interesser, og det foreligger en avbalansering mellom moderselskapene innen SAS. En medrepresentasjon vil kreve ny utforming av konsortialavtalen og de dertil knyttede statlige vedtak.

SAS møter de spørsmål som er reist med en positiv innstilling i samsvarende med den utvikling som er skjedd i våre samfunn. Det vil imidlertid trenge betydelig tid til utredning og kontakt mellom SAS og de ansattes organisasjoner før det vil være mulig å ta stilling til spørsmål om medrepresentasjon i SAS' styre. Vi ber derfor om å få komme tilbake til saken når vi kan gi et samlet bilde av de forskjellige alternativer som kan komme på tale.

Stockholm, 29. januar 1974

Scandinavian Airlines System

Knut Hagrup

Adm. direktør

Nordiska arbetsledareunionen (NAU):

Osäkerheten om formerna för arbetstagarinflytande i samägda nordiska företag har redan upplevts som ett praktiskt problem. NAU tillstyrker därför att en utredning kommer till stånd i enlighet med medlemsförslaget.

Stockholm den 30 januari 1974

Nordiska arbetsledareunionen

Sune Eriksson

Ordförande

D a n m a r k**Arbejdsministeriet:**

I henhold til de den 1. januar 1974 ikrafttrådte love nr. 370 af 13. juni 1973 om aktieselskaber og nr. 371 af samme dato har arbejdstagere i sådanne selskaber, der i de sidste 3 år har beskæftiget mindst 50 arbejdstagere, ret til at kræve, at der af arbejdstagere vælges 2 bestyrelsesmedlemmer, jfr. nærmere handelsministeriets bekendtgørelse af 21. november 1973 om arbejdstageres valg af medlemmer til bestyrelsen i aktieselskaber og anpartsselskaber m. v.

Ifølge lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 7, således som denne bestemmelse er ændret ved lov nr. 216 af 19. maj 1972, er sikkerhedsrepræsentantordningen nu fra 1. april 1972 obligatorisk for alle virksomheder, hvor der beskæftiges 10 arbejdere eller derover.

Inden for det private arbejdsmarked beror de ansattes eventuelle indflydelse i øvrigt på virksomhedsledelsen via tillidsmænd, samarbejdsudvalgsrepræsentanter m. v., på aftale mellem arbejdsmarkedets parter eller på aftaler mellem parterne, i de enkelte virksomheder.

Inden for den offentlige sektor har økonomi- og budgetministeriet efter forhandling med de forskellige tjenestemand- og øvrige lønmodtagerorganisationer ved et cirkulære af 16. februar 1972 fastsat retningslinier og regler om samarbejde og samarbejdsudvalg i statens virksomheder og institutioner. Herefter oprettes der samarbejdsudvalg som en obligatorisk ordning i statens virksomheder og institutioner, der beskæftiger mindst 50 heltidsbeskæftigede medarbejdere og som en fakultativ ordning i virksomheder/institutioner med mindre end 50 medarbejdere. Endvidere er der ifølge samarbejdscirkulæret nedsat et centralt råd for statens samarbejdsudvalg, hvis opgave bl. a. er at fremme samarbejdsudvalgenes virksomhed og at virke vejledende for de nedsatte samarbejdsudvalg. Mellem de kommunale organisationer og de pågæl-

dende lønmodtagerorganisationer er der ligeledes truffet aftale om samarbejdsregler.

Finansministeriet, lønnings- og finansdepartementet, har indhentet en erklæring vedrørende medlemsforslaget, sag A 416/e, om bedrift-demokrati i fællesnordiske virksomheder fra det nævnte centralråd for statens samarbejdsudvalg, der har udtalt:

”Henvendelsen fra Nordisk Råd om repræsentationsret for de ansatte må for vort vedkommende ses i lyset af loven, der er trådt i kraft 1. januar 1974, som giver medarbejderne medindflydelse i aktieselskabers bestyrelse. Denne medarbejderindflydelse må af centralrådets sekretariat vurderes som et væsentligt fremskridt imod demokrati også på det offentlige arbejdspladser, og vi ser derfor gerne en undersøgelse af de fælles nordiske forhold på dette område fremmet mest muligt.”

Ministeriet for offentlige arbejder har anmodet SAS om at fremkomme med eventuelle bemærkninger til det omhandlede medlemsforslag. Når denne udtalelse foreligger vil ministeriet for offentlige arbejder vende tilbage til sagen.

Der findes ikke inden for arbejdsministeriets forretningsområde virksomheder, for hvis vedkommende ministeriet direkte eller indirekte udøver ejerfunktioner sammen med andre nordiske stater, men arbejdsministeriet kan for sit vedkommende tilslutte sig det synspunkt, at den omstændighed, at en virksomhed er organiseret på internordisk basis, i princippet ikke bør stille de ansatte ringere i henseende til medarbejderindflydelse m. v., end hvis det havde drejet sig om en virksomhed på national basis.

Arbejdsministeriet kan derfor for sit vedkommende tiltræde, at der foretages en nærmere undersøgelse som foreslået i rekommandationen.

København, den 31. januar 1974

P. m. v.

E. b.

Lundbeck

Dansk Arbejdsgiverforening:

Således foranlediget skal Arbejdsgiverforeningen udtale, at der ikke over for os fra danske afdelinger af virksomheder af ovennævnte karakter er rejst problemer i forbindelse med administrationen af de danske regler om industrielt demokrati, og hermed tænker vi særligt på LO's og Dansk Arbejdsgiverforenings samarbejdsaftale og den nye aktieselskabslovs bestemmelser om repræsentation for medarbejderne i bestyrelsen i aktieselskaber og anpartsselskaber. Det er i det hele taget vor opfattelse, at forholdet mellem en virksomheds ledelse og dens med-

arbejdere, ikke mindst under hensyn til at disse regler i vid udstrækning udformes og administreres i et samarbejde mellem arbejdsmarkedets organisationer, indtil videre bør hvile på nationale regler, og vi kan ikke se andet, end at de problemer, der eventuelt vil opstå i de forholdsvis få virksomheder af fælles nordisk karakter, vil kunne klares ved drøftelser mellem vedkommende virksomheder på den ene side og de berørte organisationer og myndigheder på den anden side i de enkelte nordiske lande.

København, den 3. januar 1974.

Dansk arbejdsgiverforening

Arne Lund

Fællesrådet for danske Tjenestemand- og Funktionærorganisationer (FTF):

I den nye aktieselskabslov, der trådte i kraft den 1.1.1974, er sikret arbejdstagerrepræsentation i bestyrelser. FTF anser dette forhold som en vigtig udbygning af nærdemokratiet og ønsker derfor lignende bestemmelser indført for de ansatte i fælles nordiske virksomheder som f. eks. SAS. FTF ønsker derfor en undersøgelse som foreslået fremmet mest muligt.

København, den 3. januar 1974.

For FTF

Jens Christensen

Formand

Marvin Madsen

Direktør

F i n l a n d

Statsrådets kansli¹:

Förslaget gäller endast anställda och företagsdemokrati vid sådana företag, som direkt eller indirekt har flere nordiska stater som delägare. I det inom Nordiska rådet väckta förslaget har man som exempel använt SAS-bolaget, i vilket flere nordiska stater är ägare. Förslagets syfte är att ge anställda vid sådana företag samma rättigheter som gäller inom företag verksamma på nationell grundval. I varje land skulle man alltså enhetligt iakttaga en praxis av åtminstone samma nivå som på nationellt plan.

Förslaget torde kunna anses som en naturlig utgångspunkt vid de reg-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

leringar som berör sådana personalrepresentationsorgan som produktionskommittéer och personalråd. När det är fråga om personalens representation i de högsta styrande organen i ett företag, skulle det även här vara motiverat att iaktta samma förfarande som på det nationella planet, om det inte av speciella grunder är nödvändigt att iakttaga en annorlunda praxis.

Med beaktande av de ovan angivna synpunkterna är det vid Nordiska rådet väckta förslaget om att saken utreds värt stöd.

Helsingfors den 28 januari 1974

Reino Lindroos
Kanslichef

Erkki Laatto
Avdelningschef

Finansministeriet, löneavdelningen:

— — — får finansministeriet meddela, att enligt dess uppfattning kommer de företagsdemokratiska arrangemangen i det land, där vederbörande företags olika driftsställen är belägna, att tillämpas i nordiska företag utan att några särskilda åtgärder vidtas. Finansministeriet finner det därför inte nödvändigt, att den i medlemsförslaget ingående rekommendationen godkänns.

Helsingfors den 23 januari 1974

Panu Vapaavuori
Vik. biträdande avdelningschef

Jukka Wuolijoki
Vik. äldre regeringssekreterare

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC r.f.:

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC anser det vara riktigt, att man utreder huru arbetstagare, vilka är anställda i sådana nordiska företag där delägarna, direkt eller indirekt, består av flera nordiska stater kan ges möjlighet till participation och kan erhålla samma företagsdemokratiska rättigheter som arbetstagare i företag vilka är organiserade på nationell bas eller är statsägda.

FFC anser, att den finska delegationen borde understöda ett godkännande av rekommendationen härom i Nordiska rådet.

Helsingfors den 8 januari 1974.

Finlands fackförbunds centralorganisation FFC r.f.
Simo Elomaa

Matti Savola

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund r.f.:

Med hänvisning till ovanstående medlemsförslag anser TOC att de anställda i gemensamma nordiska företag bör ha samma företagsdemokratiska rättigheter som de anställda i privata eller statsägda företag i respektive land.

Helsingfors den 4 januari 1974.

Tjänstemannaorganisationernas centralförbund TOC r.f.

Oso Laakso

Ordförande

Johanna Söderholm

Sosialpolitisk sekreterare

Affärsarbetsgivarnas centralförbund och Arbetsgivarnas i Finland centralförbund¹:

I Finland har en lag om produktionskommittéer varit i kraft sedan år 1949. En reform av denna lag samt företagsdemokratifrågan i dess helhet har i Finland redan en längre tid utretts i olika kommittéer. Arbetet i tillämpningskommittén för företagsdemokrati befinner sig nu i slutskedet.

I de olika nordiska länderna synes de redan förverkligade och under beredning varande företagsdemokratisystemen avvika från varandra. I detta skede av det förberedande arbetet i Finland föreligger inte säkerhet om vilka frågor som faller inom ramen för det finska företagsdemokratisystemet. Detta gäller även frågan om arbetstagares rätt att utse representanter i företagets förvaltningsorgan.

Eftersom behandlingen av företagsdemokratin i Finland ännu pågår och man inte kan säga någonting om den slutgiltiga utformningen, är en behandling av rekommendationer angående samnordiska företag inte aktuell. Enligt centralförbundens uppfattning borde innehållet i de nationella samarbetssystemen i de nordiska länderna vara mera preciserade innan en behandling av frågan i Nordiska rådet kan bli aktuell.

Helsingfors den 1 februari 1974

Affärsarbetsgivarnas
centralförbund

Jarmo Pellikka

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund

Matti Pekkanen

¹ Yttrandet översatt från finska.

N o r g e**Kommunal- og arbeidsdepartementet:**

Dette departement mener at de ansatte i en bedrift hvor flere nordiske stater direkte eller indirekte er medeiere, bør få samme bedriftsdemokratiske rettigheter som ansatte i private eller statseide bedrifter som er organisert på nasjonal basis.

Kommunal- og arbeidsdepartementet slutter seg til forslaget om å be Nordisk Ministerråd foreta en undersøkelse om hvordan de ansatte i felles-nordiske bedrifter kan få samme bedriftsdemokratiske rettigheter som ansatte i bedrifter som er organisert på nasjonal basis.

Oslo, 15. januar 1974.

Leif Aune

Arvid Eskild

Statstjenestemannsforbundet:

Forbundet har ikke særlig stor interesse i bedrifter som er nevnt i Deres brev, idet vi kun organiserer ansatte i offentlig tjeneste eller bedrifter som eies eller drives av det offentlige.

Vi er dog i prinsippet enig i det syn som kommer til uttrykk i medlemsforslaget. En bør prøve, så langt som mulig, å samordne bestemmelsene på dette området, slik at også de ansatte i samnordiske bedrifter får ta del i den utvikling som er igang når det gjelder bedriftsdemokratiet.

Det er rimelig at slik samordning vil måtte ta forholdsmessig lang tid å gjennomføre, men det burde være mulig å komme frem til enighet om midlertidige ordninger på området, som kunne tilfredsstillende ansatte i slike virksomheter.

Oslo, 2. januar 1974

Bjørn Bjørnsen

Formann

K. B. Berthelsen

Embetsmennes landsforbund:

Embetsmennes landsforbund anser det som vesentlig at ansatte i bedrifter hvor flere nordiske stater direkte eller indirekte er medeiere får de samme bedriftsdemokratiske rettigheter som ansatte i private eller statseide bedrifter som er organisert på nasjonal basis. På denne

bakgrunn vil EL gi sin fulle tilslutning til det medlemsforslag som er reist overfor Nordisk Råd. EL vil også fremheve betydningen av at arbeidet med å utforme og iverksette regler for medbestemmelse i nordiske bedrifter påskyndes, slik at innføring av denne rett i størst mulig utstrekning kan foregå parallelt med gjennomføringen i de nasjonale bedrifter.

Oslo, 19. desember 1973.

Etter fullmakt
Kolbjørn Pollen

Martin Svendsen

Landsorganisasjonen i Norge:

Landsorganisasjonen vil gi sin tilslutning til det framsatte forslag og vil aktivt medvirke til utformingen av det regelverk som er nødvendig for å gjennomføre bedriftsdemokratiske rettigheter i disse bedrifter.

Vi vil vise til SAS som et aktuelt eksempel på en bedrift av denne art.

Oslo, 4. januar 1974

Landsorganisasjonen i Norge
Tor Aspengren

Steinar Halvorsen

Norsk luftfartskartell:

Styret i Norsk luftfartskartell har med tilfredsstillelse notert seg at LO'ene i de nordiske land arbeider med å få utvidet bedriftsdemokratiet til å omfatte interskandinaviske selskaper. I denne forbindelse er SAS nevnt som eksempel.

Norsk luftfartskartell — som er en sammenslutning av norske LO-forbund og foreninger med medlemmer innen luftfartsselskapene — støtter dette initiativet. Det kan ikke være noen rimelighet i at et interskandinavisk selskap av typen SAS skal unndra seg en mer demokratisk organisasjonsform i dag da det finnes lover i alle de tre skandinaviske land som gir de ansatte i nasjonale bedrifter denne rett.

Med den stadig sterkere internasjonaliseringen som foregår innen dette område er det av avgjørende betydning for de ansatte å bli løpende orientert om det som foregår — og øve sin innflytelse over selskapenes utvikling.

Styret er klar over at det i denne sammenheng kan oppstå — juridiske og kanskje konstitusjonelle problemer. Disse problemene må imidlertid ikke gjøres større enn at en rettsmessig demokratisering kan

gjennomføres. Inntil en slik avklaring har funnet sted — gjerne i regi av den Nordiske samorganisasjon ønsker Norsk luftfartskartell en observatørordning i SAS-styret.

Arbeidet med demokratiseringen i de rene norske flyselskaper må også komme i gang snarest.

Flyselskapene som en del av transportnæringen er i første omgang blitt holdt utenfor i Stortingsmelding nr. 12/1972.

Norsk luftfartskartell kan ikke godta at det skal etablere seg den oppfatning at det innen dette område er tungtveiende grunner for å bli fortsatt holdt utenfor demokratiprosessen.

Vi må derfor kreve at departementet legger forholdene til rette for at det også i flyselskapene blir åpnet adgang for etablering av bedriftsforsamling og/eller styrerepresentasjon for de ansatte.

Oslo, 18. desember 1974.

Norsk luftfartskartell
for Styret
Jan Balstad

Yrkesorganisasjonenes hovedsammenslutning:

Yrkesorganisasjonenes hovedsammenslutning har intet å innvende mot det fremsatte medlemsforslag A 416/e.

Oslo, 4. februar 1974

Tor Berge
Generalsekretær

Rolf M. Eriksen
Sekretær

S v e r i g e

Statens avtalsverk:

Statens avtalsverk är central förvaltningsmyndighet för förhandling om anställnings- eller arbetsvillkor för arbetstagare vid statliga verk och myndigheter med undantag för riksdagen och dess verk. Till avtalsverkets förhandlingsområde hör också viss statsunderstödd verksamhet, främst grundskolor och gymnasieskolor.

De statsanställdas företagsdemokratiska rättigheter regleras genom KK (1968: 104) om företagsnämnder m. m. inom statsförvaltningen. Denna anger bl. a. att det hos central, regional eller lokal statlig myndighet med regel minst 50 anställda skall finnas företagsnämnd, om myndigheten beslutar det eller om personalorganisation (personalorganisationer) som omfattar minst hälften av antalet anställda vid myndigheten begär det. Parterna kan komma överens om att företagsnämnd skall finnas även hos annan statlig myndighet. Vid myndighet där före-

tagsnämnd inte finns kan personalorganisation utse 2—4 företagsombud.

För att genom försöksverksamhet undersöka möjligheterna att öka de anställdas inflytande på myndigheternas verksamhet tillsattes 1969 Delegationen för förvaltningsdemokrati. Delegationen har satt igång försök vid drygt ett 20-tal olika myndigheter. Den har i hittills sammanlagt 5 rapporter redovisat förutsättningarna för sitt arbete och beskrivit de försök som pågår. Den senaste rapporten, nr 5, lämnades i november 1973.

1972 tillsattes Styrelserepresentationens utredningen (STRU) med uppdrag att utreda frågor om representation för de anställda i statliga myndigheters styrelser m. m. I ett betänkande som avlämnades i juni 1973 föreslås utredningen att personalrepresentation som en huvudregel skall införas vid myndigheter med minst 100 arbetstagare samt att de fackliga organisationerna bör få ett avgörande inflytande över valet av personalrepresentanter. Två sådana representanter bör ingå som fullvärdiga ledamöter i lekmannastyrelser och ämbetsmannastyrelser. Beträffande generaldirektörmyndighet föreslås att 2 personalföreträdare får rätt att närvara då viktigare frågor avgörs på gd-nivå. Utredningen föreslår att personalrepresentation i en första etapp genomförs vid 47 uppräknade myndigheter med lekmannastyrelse som tillsammans har 200 000 anställda. Utredningen kommer att i sitt fortsatta arbete behandla frågan om att genomföra principförslaget även vid övriga statliga myndigheter.

För att medverka till försöksverksamhet med företagsdemokratiska förändringar i statligt ägda aktiebolag tillsattes 1968 Företagsdemokratidelegationen. Denna har i samarbete med fem försöksföretag utgivit en rad rapporter. En sammanfattande rapport med titeln "Försöksverksamhet med företagsdemokrati vid statliga bolag" utgavs i september 1973.

Av de myndigheter som finns inom avtalsverkets förhandlingsområde torde endast två vara av det slag som avses i rubricerat medlemsförslag till Nordiska rådet, nämligen Nordiska afrikainstitutet och Nordiska institutet för samhällsplanering. Enligt avtalsverkets uppfattning bör de anställda vid dessa myndigheter ha samma företagsdemokratiska rättigheter som anställda vid andra statliga myndigheter av samma storleksordning etc.

Beträffande statliga bolag hänvisas till ovan nämnda Företagsdemokratidelegation, Statsföretag AB eller Statsföretagens förhandlingsorganisation.

Stockholm den 21 december 1973

K-L Ugglå

B Drougge

Företagsdemokratidelegationen:

De av motionärerna anförda problemen i samband med införande av företagsdemokrati i gemensamma nordiska bolag, t. ex. SAS är en realitet i den mån de olika ländernas lagstiftning hindrar respektive kräver representanter för de anställda i de styrande organen inom företagen. Det gäller emellertid endast de fall där lagstiftningsåtgärder utgör ett hinder för ett ökat inflytande för de anställda. Föreligger formella hinder inom något nordiskt land för att erhålla en likartad representationsrätt inom de gemensamt nordiskägda företagen som företagen i respektive land, torde en nordisk konvention, byggd på nödvändiga dispenser från nationell lagstiftning, vara den lämpligaste åtgärden.

En konvention är emellertid otillräcklig om intresset för att öka de anställdas inflytande inte omfattas av de nordiska företagens ägare och ledning. Det bör alltså i företag av SAS' typ, där betydande samhällsägande ingår, ankomma på valda samhällsrepresentanter att aktualisera och bevaka en eventuell konventions utformning och reella tillämpning. Detta kan ske såväl på nordisk som nationell basis och i samarbete med respektive fackliga organisations nationella företrädare.

Slutligen vill delegationen framhålla att det inom de nordiska länderna för närvarande pågår ett betydande lagstiftningsarbete som har starka beröringspunkter med företagsdemokratien. Vid ett eventuellt utarbetande av en nordisk konvention bör därför även i tiden näraliggande nationella lagförslag beaktas.

Stockholm den 14 januari 1974.

Eric Pettersson

Ordförande i företags-
demokratidelegationen

Bertil Brodén

sekreterare i företags-
demokratidelegationen

Statsföretagens förhandlingsorganisation (SFO):

SFO omfattar ett 70-tal helt eller delvis statsägda aktiebolag med drygt 50 000 anställda. Bland organisationens medlemsföretag finnes ej några sådana "gemensamma nordiska företag", som åsyftas i det remitterade medlemsförslaget. Såvitt vi har kunnat finna torde den i förslaget aktualiserade frågan för närvarande endast kunna vara aktuell vid SAS.

SFO har under hand erfarit att en uttömmande redogörelse beträffande nu gällande system för de anställdas medbestämmande inom SAS har bifogats Svenska Arbetsgivareföreningens remissyttrande i ärendet. Vi har från våra utgångspunkter inte några möjligheter att bedöma, huvudvida existerande system vid SAS — såsom antydes i medlemsförslaget — skulle vara i behov av komplettering.

SFO nödgas med hänvisning till vad ovan sagts begränsa sig till den allmänna bedömningen, att det synes rimligt att de anställda i "gemensamma nordiska företag" erhåller samma eller likvärdiga möjligheter till medinflytande, som enligt lag eller avtal gäller i de länder, där respektive företag utövar sin verksamhet. Så länge frågan är begränsad till ett enstaka eller några få företag förefaller det dock naturligt att lösa den genom överenskommelser mellan företag och berörda fackliga organisationer.

Stockholm den 8 februari 1974

Statsföretagens förhandlingsorganisation

Olof Lind

Sveriges industriförbund hänvisar i skrivelse den 17 januari 1974 till Svenska arbetsgivareföreningens yttrande av den 17 januari 1974 (se nedan).

Tjänstemännens centralorganisation (TCO):

Vi har inget att erinra mot att den i Nordiska rådets motion omtalade undersökningen kommer till stånd. Tvärtom kan det förhoppningsvis leda till att de problem som för dagen föreligger vid det företag som nämns i motionen kan lösas på ett bättre sätt än vad som eljest skulle varit fallet.

Vi har noterat att medlemsorganisationerna kommer att bli konsulterade vid det slutliga yttrandet till Nordiska rådet.

Stockholm den 8 januari 1974.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO)

Karl-Erik Modig

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

SACO finner det vara betydelsefullt ur såväl nordisk arbetsmarknadssynpunkt som ur de anställdas synpunkt, att anställda i företag där flera nordiska länder direkt eller indirekt är ägare får samma möjligheter till medinflytande och företagsdemokrati som anställda i privata och offentliga verksamheter inom ett land. SACO vill därför tillstyrka medlemsförslaget samtidigt som organisationen utgår från att i den kommande utredningen aktuella reformer i de olika länderna kommer att uppmärksammas.

Stockholm den 8 januari 1974.

Sveriges akademikers centralorganisation

Osborne Bartley

Olle Hessleborn

Landsorganisationen i Sverige:

För LO:s del finns ingen invändning mot att ministerrådet företar en sådan undersökning vad gäller representationen i de företagsledande organen i sådana bolag, som avses i motionen. Däremot finns nu inga erfarenheter som talar för att dessa bolags karaktär hindrar utvecklingen av medbestämmanderätten på andra nivåer i bolagens organisation.

Stockholm den 13 december 1973.

Landsorganisationen i Sverige

Inge Janérus

Ulla Sandberg

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Förslaget har avseende på företag i vilka flera nordiska stater direkt eller indirekt har äganderätt. Önskemålet säges vara att de anställda i ifrågavarande företag skulle ges samma företagsdemokratiska rättigheter som anställda i företag vilka är "organiserat på nasjonal basis".

Det synes något svårt att förstå vad förslagsställarna egentligen menar. Så länge lagreglerna är olika utformade i de nordiska länderna kan man naturligtvis icke undvika att också den praktiska tillämpningen kommer att skilja sig åt. Sett ur svensk synpunkt måste de svenska reglerna tillämpas oavsett om vederbörande företag är helägt svenskt eller om däri finns ägarintresse från något annat nordiskt land. — Förslagsställarna har emellertid också som praktisk bakgrund för sitt yrkande nämnt SAS såsom exempel på "samnordiska företag" där de anställda har "sterkt reduserade muligheter for å ta del i styringen". Till belysning av förhållandena inom SAS bilägges härmed skrivelse den 11 ds från Handels arbetsgivareorganisation med promemoria beträffande de anställdas medbestämmande i SAS (*se nedan*).

Föreningen kan icke finna att förslagsställarna framlagt skäl som för Nordiska rådets del bör föranleda några särskilda åtgärder.

Stockholm den 17 januari 1974.

Svenska arbetsgivareföreningen

Lars-Gunnar Albåge

Handels arbetsgivareorganisation:

Till belysning av rubricerade fråga såvitt angår HAOs medlemsföretag konsortiet Scandinavian Airlines System (SAS) bifogas härmed

en PM beträffande de anställdas medbestämmande i SAS (*se Bihang*).

Som framgår av promemorian med vidfogade tablåer är de organisatoriska formerna för personalsamverkan och medinflytande väl utvecklade vid SAS. Det pågår dessutom på detta område ett kontinuerligt utvecklingsarbete vid företaget, vilket bl. a. medför, att tablåerna i något hänseende faktiskt inte till fullo täcker dagens komplexa verklighet. I SAS i Sverige är den för företagsnämnderna vid SAS' huvudkontor och region gemensamma företagskommittén ett forum för bl. a. behandling och vidareutveckling av principiella frågor som gäller företagsdemokrati.

Det kan hållas för sannolikt att SAS och dess anställda gemensamt och på frivillighetens grund inom företaget successivt skall kunna ytterligare utveckla rationella former för ett önskvärt samarbete och meningsfullt medinflytande.

Grunden för SAS utgör det konsortialavtal i vilket SAS' danska, norska och svenska moderbolag — Det Danske Luftfartselskab A/S (DDL), Det Norske Luftfartselskap A/S (DNL) och AB Aerotransport (ABA) — är parter. Principen är att moderbolagen ägs till hälften av respektive stat och till hälften av privata aktieägare. Konsortialavtalet med däri gjorda ändringar är i sin tur godkänt av statsmakterna i de tre länderna, i Sverige enligt beslut av riksdagen.

Enligt konsortialavtalet består SAS' styrelse av sex ledamöter (med sex suppleanter). Från början utgjorde antalet styrelseledamöter 32 (med 10 suppleanter) men erfarenheterna hade visat att detta var en alltför tungrodd apparat för att effektivt kunna leda SAS' förvaltning. Av de sex ledamöterna respektive suppleanterna representerar tre de privata och tre de statliga intressena i vardera Danmark, Norge och Sverige.

Den i SAS anställda personalen i de tre skandinaviska länderna är ansluten till omkring 30 skilda fackliga organisationer; bara den del av SAS' personal för vilken företaget är med i HAO (flygande personal, markpersonal i Sverige samt övrig personal som administreras från Sverige) representeras i kollektivavtalssammanhang av ett 15-tal olika fackliga sammanslutningar.

En rimlig representation i SAS' styrelse för olika berörda personalintressen skulle således svårligen kunna uppnås utan att styrelsens arbetseffektivitet påverkades negativt.

I vart fall den svenska lagstiftningen om styrelserepresentation för de anställda avser en försöksverksamhet. Denna är begränsad till den 30 juni 1976. Det synes såvitt gäller SAS icke föreligga tillräckliga skäl att föregripa resultatet av denna försöksverksamhet.

Med hänsyn till angivna omständigheter kan i nuvarande läge ett

antagande av den föreslagna rekommendationen för SAS' del inte anses påkallat.

Stockholm den 11 januari 1974.

Handelns arbetsgivareorganisation

Centrala Gruppen

Chr. Tydén

BIHANG

PM beträffande de anställdas medbestämmande i SAS

I. Lagstiftning om rätt till representation i bolagsstyrelser

Danmark

Sedan den 1/1 1974 gäller en lag, som stadgar att i sådana aktieselskab och anpartsselskab, som under de tre senaste åren haft i genomsnitt minst 50 anställda per år, äger dessa genom val bland sina kolleger rätt att tillsätta två styrelseledamöter jämte suppleanter för dessa. En förutsättning är emellertid att minst hälften av de anställda genom röstning uttalat sig för personalrepresentation i styrelsen. I röstning och val deltar — oavsett fackföreningsanslutning eller icke — samtliga anställda.

I samband med lagens tolkning i olika avseenden har diskuterats om den även bör omfatta intressentselskab (handelsbolag) vars intressenter utgörs av aktieselskab, men hittills har dessa ansetts falla utanför dess bestämmelser.

SAS anses i Danmark som ett sådant intressentselskab och berörs således icke av den nya lagen. Samma gäller för Hotel Scandinavia, som är ett kommanditbolag. Däremot är lagen tillämplig på exempelvis SAS Invest A/S, Dansk Rejsebureau A/S och SAS Catering A/S och troligen även på Danair A/S.

Norge

Sedan 1/1 1973 gäller en lag om s. k. konstitutionell demokrati, som föreskriver att i sådana aksjeselskab, som under de tre sista räkenskapsåren i genomsnitt haft mer än 50 anställda per år, äger dessa under förutsättning av att mer än hälften av dem antingen skriftligt till företagets styrelse eller genom röstning framställt begäran härom genom val bland sina kolleger tillsätta intill en tredjedel — men minst två — av styrelsens medlemmar jämte suppleanter. I röstning och val deltar samtliga anställda oavsett de tillhör fackförening eller icke. I bolag med mer än 200 anställda skall dessutom inrättas en bedriftsforsamling om 12 medlemmar, varav 8 utses av delägarna och 4 av de anställda. Bedriftsforsamlingen, som är ett organ mellan styrelse och bolagsstämma, utser bl. a. företagets styrelse. Lagen avser i sin nuvarande form endast aktiebolag inom industri och bergverk och berör ej SAS direkt eller dess dotterbolag.

Sverige

Sedan 1/4 1973 gäller för aktiebolag och ekonomiska föreningar, som under det senast förflutna räkenskapsåret inom landet sysselsatt i ge-

nomsnitt minst 100 arbetstagare och har en styrelse av minst tre ledamöter, en lag som stadgar att de anställdas lokala fackliga organisationer, om de är bundna av kollektivavtal i förhållande till företaget och omfattar minst hälften av de anställda, äger att besluta om inrättande av arbetstagarrepresentation i företagets styrelse. Representationen består av två ledamöter jämte suppleanter för dessa och utses av de fackliga organisationerna. Enligt lagen bör ledamot utses bland de anställda i företaget.

Lagen utgör ett led i en försöksverksamhet och har giltighetstiden begränsad till 30/6 1976.

I sin nuvarande utformning berör lagen inte direkt SAS — som i Sverige kan karaktäriseras som ett handelsbolag. Av dotterbolag och liknande berörs eller kan komma att beröras — obligatoriskt eller enligt särskild överenskommelse — Nyman & Schultz/Nordisk Resebureau AB, Vingresor/Club 33 AB, SAS Catering AB, Sverige samt Linjeflyg AB.

Nyman & Schultz/Nordisk Resebureau AB har sedan juli 1973 lag-enlig personalrepresentation i styrelsen. Beträffande Vingresor/Club 33 AB har överenskommit att personalen, trots att den ej är fackföreningsansluten i sådan grad att lagen är tillämplig, skall få utse en representant i styrelsen. Inom SAS Catering AB, Sverige, är frågan diskuterad och man är inställd på att de anställda skall utse sina styrelserepresentanter när företagets aktiebolagsform definitivt fastställts. Vad slutligen Linjeflyg AB beträffar har mot bakgrund av en undantagsbestämmelse i lagen överenskommit att personalen i styrelsen skall representeras av två ordinarie företrädare jämte suppleanter. Dessa har yttrande- och yrkanderätt men ej beslutsrätt. De utses av de lokala fackliga organisationerna.

Nordiska rådet

I anslutning till ovan refererade lagbestämmelser kan nämnas att följande medlemsförslag om företagsdemokrati i gemensamma nordiska företag har väckts inom Nordiska rådet:

Representationsrett for de ansatte — — — (se s. 1).

Genom rådets presidium har SAS beretts tillfälle att före 25 januari 1974 avge yttrande över förslaget (*se ovan*).

II. Nuvarande organ för samverkan

Danmark

På *avtal* baserad samarbetsverksamhet har funnits i SAS, Danmark, sedan 1948/49, då — enligt rättningslinjerna i en mellan arbetsmarknadens huvudparter 1947 träffad överenskommelse — det första Samarbejdsudvalget etablerades.

Den senaste utformningen av detta avtal — samarbejdsaftalen mellan Dansk Arbejdsgiverforening och Landsorganisationen i Danmark av den 2 oktober 1970 och med verkan från den 1 januari 1971 — sätter självfallet sin prägel på den verksamhet av detta slag, som för närvarande pågår i Region Danmark. Avtalets övergripande ändamål är att genom samarbete i fråga om "arbejds-, personale-, produktionsmæssige og økonomiske forhold" i förening med erforderligt informa-

tionsunderlag bidra till ökad konkurrensförmåga och arbetstillfredsställelse och därmed bättre lönsamhet. Avtalet framhåller vidare bl. a. att största möjliga delegering av ansvar och befogenheter till den enskilde medarbetaren eller till grupper av medarbetare är nödvändig för att de anställda skall få möjlighet till medbestämmande vid utformningen av egen arbetssituation och till att öva inflytande i företagets beslutsprocess.

I företag inom industri och hantverk med 50 arbetare eller mer skall samarbetet i det dagliga följas och utvecklas genom Samarbejdsudvalg, bestående av lika antal representanter för ledning och anställda. I Samarbejdsudvalgets uppgifter ingår bl. a. att verka för att största möjliga antal av de anställda engageras i det dagliga samarbetet; att vara medbestämmande ifråga om principer för tillrättaläggandet av arbets-, säkerhets- och trivselförhållanden; att vara medbestämmande ifråga om principer för företagets personalpolitik samt att medinflytande vid genomförandet av större omläggningar av verksamheten. Udvalgets ledamöter utses — på två år åt gången — dels av företagsledningen och dels av de anställdas fackliga organisationer. Enligt särskild överenskommelse skall arbetsledarna vara företrädare bland företagets representanter. De anställda företräds som regel av sina "tillidsmænd". Om inte annat överenskommes skall Samarbejdsudvalget sammanträda 6 gånger per år.

För SAS del berör avtalet i huvudsak kollektivanställda och i viss mån tjänstemän inom tekniska avdelningen, stationsavdelningen och luftgodsstationen. Det är också inom dessa tre avdelningar Samarbejdsudvalg i avtalets mening har etablerats, i samtliga fall med avdelningschefen som ordförande. Mest utvecklad är samarbetsorganisationen, som framgår av bifogade tablå, inom den tekniska avdelningen, där som underorgan till Samarbejdsudvalget ett stort antal avdelningsudvalg och samarbetsgrupper under hand tillkommit. Som en form av arbetsutskott fungerar ett kontaktudvalg, som i regel sammanträder en gång per vecka. Det tekniska Samarbejdsudvalget omfattar 18 ledamöter — 9 representerande företaget och 9 de anställda. 2 respektive 3 av dessa ingår i kontaktudvalget.

Stationsavdelningens Samarbejdsudvalg omfattar 12 ledamöter, av vilka 6 utsetts av företaget och 6 av de anställda. Under Samarbejdsudvalget finns underudvalg för plattformstjeneste, trafikafdeling och passagerafdeling.

I *luftgodsstationens* Samarbejdsudvalg ingår 11 ledamöter, varav 5 representerar företagsledningen och 6 de anställda. Särskilda underorgan — kontaktudvalg — finns för trafiktjeneste, pakhustjeneste, fragteekspedition och administrationsafdeling.

Sammanfattningsvis kan om den danska Samarbejdsaftalen sägas att medbestämmanderätt ifråga om egen arbetssituation och inflytande på företagets beslutsprocess är direkt inskrivet på ett helt annat sätt än vad som är fallet med motsvarande avtal i Norge och Sverige.

Vid sidan av samarbetsudvalget och i viss mån som ett komplement till detta har — på frivillig basis och utan anknytning till avtal — upprättats ett för hela regionen gemensamt organ Kontaktudvalget. Ordförande i detta är Regionalchefen och udvalget består i övrigt av 12 representanter för företaget (funktionschefer) och 16 representanter för de anställda — en för varje fackförening med vilken SAS i Danmark har avtal. Udvalgets huvudsakliga uppgift är ömsesidig information, där

dock den information företaget lämnar genom regionalchefen naturligt är den dominerande, men även frågor avseende exempelvis sysselsättning, rationalisering och samarbete handläggs mer eller mindre regelbundet. Udvalget sammanträder 3—4 gånger per år.

Icke avtalsbundna former av lokala udvalg har härutöver etablerats inom Centralbokning, Afregning och Data Services.

Norge

Avtalsreglerad samarbetsverksamhet har förekommit i SAS, Norge, sedan 1946. I det huvudavtal, som då upprättades mellan Norsk Arbeidsgivarforening och Landsorganisasjonen i Norge, ingick en bestämmelse om att samrådsverksamhet skulle försiggå inom ramen för ett produktionsutvalg. Sin nuvarande utformning fick samarbetsverksamheten i den samarbetsavtale, som utgör en del av det senaste huvudavtalet mellan NAF och LO. Detta slöts den 15/11 1969 och gällde för tiden 1/1 1970—30/6 1973. Det är numera uppsagt och förhandlingar om nytt avtal pågår.

Samarbetsavtalen stadgar att bedriftsutvalg skall upprättas vid företag — ej byggnads- och anläggningsverksamhet — med minst 100 anställda. Bedriftsutvalget är ett rådgivande och upplysande organ, vars huvuduppgift skall vara att genom samarbete verka för dels en så effektiv produktion som möjligt och dels för största möjliga trivsel för alla, som är anställda i företaget. För att möjliggöra detta skall bl. a. företagsledningen ge orienterande och förtrolig information om företagets förhållanden och ställning inom verksamhetsområdet samt produktionsvillkor och försäljningsmöjligheter. Utvalget skall vidare behandla frågor, som avser exempelvis större ändringar i produktionsupplägg och metoder, omläggningar av driften, som är av väsentlig betydelse för de anställda och deras arbetsförhållanden, förslag och åtgärder för att öka de anställdas säkerhet och hälsa, sociala välfärdsåtgärder, yrkesupplärning etc. Redogörelser skall på så tidigt stadium som möjligt lämnas om företagets verksamhet och för närmaste framtid planerad drift.

Vid företag med mer än 200 anställda skall som underorgan till bedriftsutvalget upprättas avdelingsutvalg.

Samarbetsavtalen förutsätter vidare att den högsta företagsledningen tillsammans med representanter för de anställda söker finna fram till de former för samarbete, som bäst passar företaget. Som lämpligt forum för detta nämns inrättandet av ett samarbetsutvalg.

Bedrifts- och avdelingsutvalg skall, om inte annat överenskommes, sammanträda en gång per månad och samarbetsutvalget när någon ledamot så påfordrar.

Samarbetsutvalget i SAS Norge består av 4 ledamöter — med Regionalchefen som ordförande — av vilka 2 representerar företagsledningen och 2 de anställda. Bedriftsutvalget har 17 ledamöter, av vilka 8 representerar företaget och 9 de anställda. De sistnämnda, som väljs av de fackliga organisationerna, fördelar sig med 4 representanter för arbetarna, 1 för arbetsledarna, 1 för tekniska tjänstemän och 3 för övriga tjänstemän. Ordförande och sekreterare väljes växelvis vartannat år av företaget respektive de anställda.

Avdelingsutvalg har etablerats inom motorverkstaden, översynsverkstaden, apparatverkstäderna, hjälpverkstäderna och fraktavdelningen.

Sverige

Samarbetsverksamheten i Sverige daterar sig från september 1947, då det första avtalet om inrättande av företagsnämnd träffades mellan SAS/ABA och de anställdas fackföreningar. Detta grundades på ett ramavtal om industriell demokrati, som tidigare ingåtts mellan arbetsmarknadens huvudparter Svenska Arbetsgivareföreningen, Tjänstemännens Centralorganisation och Landsorganisationen i Sverige.

De nuvarande formerna för samarbetsverksamheten baserar sig på det förnyade avtal om företagsnämnder — en för Huvudkontoret och en för SAS Region Sverige — mellan SAS och fackföreningarna, som ingicks i maj 1967 — även denna gång med ett marknadspartsavtal som bakgrund.

Företagsnämnden är enligt avtalet ett organ för information och samråd mellan företagsledning och de anställda. Dess övergripande uppgift är att verka för ökad produktivitet och ökad arbetstillfredsställelse. Det åligger härvid nämnden bl. a. att fortlöpande upprätthålla samverkan mellan arbetsgivaren och de anställda, att bereda dessa insikt i företagets ekonomiska och tekniska betingelser och rörelsens resultat, att verka för trygghet i anställningen, för arbetarskydd och en god arbetsmiljö samt att främja yrkesutbildningen inom företaget. För att tillvarata de anställdas erfarenheter och kunnande är det vidare förutsatt att man i nämnden informerar och samråder om för företaget och personalen väsentliga frågor. Detta samråd är avsett att föregå företagsledningens beslut och ev. ändringars genomförande. I ekonomiska frågor åligger det arbetsgivaren att lämna regelbunden och framåtriktad information samt att låta nämnden taga del av årsredovisningshandlingar och revisionsberättelse. Även ifråga om företagets allmänna personalpolitik och handläggning av de olika personalfrågorna såsom principer och metoder för planering och rekrytering, introduktionsprogram, omplacering eller omskolning av äldre arbetskraft etc. skall information och samråd ske i företagsnämnden. Bland övriga bestämmelser i avtalet kan framhållas den som reglerar handhavandet av förslagsverksamheten.

Företagsnämnden skall, om inte annat överenskomts, hålla ordinarie sammanträde en gång varje kalenderkvartal.

Huvudkontorets företagsnämnd omfattar 15 ledamöter, varav 6 representerar företaget och 9 de anställda. Av dessa senare företräder 3 tjänstemännen, 2 flight deck-personalen, 2 cabinpersonalen, 1 arbetsledarna och 1 verkstadspersonalen. Under nämnden fungera ett arbetsutskott bestående av 4 av nämndens ordinarie ledamöter — 2 arbetsgivar- och 2 arbetstagarrepresentanter — jämte adjungerad sekreterare.

Regionens företagsnämnd består av 21 ledamöter, varav 7 utses av företaget och 14 av de anställdas organisationer. De sistnämnda fördelar sig med 5 representanter för tjänstemännen, 3 för arbetsledarna och 6 för verkstadspersonalen. Även under regionens nämnd fungerar ett likadant arbetsutskott som ifråga om HK-nämnden. Under regionens nämnd har dessutom etablerats 8 lokalkommittéer, täckande verkstadsbaserna, stations- och fraktverksamheten på Arlanda samt landsorten.

Ordförande i HK-nämnden är chefen för Technical & Operations och i Regionnämnden regionalchefen.

Vid sidan av företagsnämnderna förekommer samråds- och kontaktverksamhet dels i form av kvartalsmöten med flight deck-personalen

(föreskrivna i kollektivavtal) och dels i form av rundabordskonferenser med cabinpersonalen (ej avtalsbundna). I båda fallen deltar personal från såväl Danmark, Norge som Sverige.

III. Pågående utveckling beträffande samverkan

Som en följd av diskussioner i anslutning till bl. a. företagsnämndskurser i personaladministration har i en för de båda svenska nämnderna sedan 1970 verksamt gemensamt kommitté — Företagsnämndskommittén — väckts ett antal förslag och frågor, som syftar till en vidgad samverkan inom företags olika områden i takt med den utveckling, som präglar det moderna samhället.

Bland väsentligare ärenden, som kommittén bearbetar, är exempelvis företagsnämndsverksamhetens organisation, förbättrad informationsmetodik, samverkan i rationaliseringsfrågor och skriftlig utformning av företagets personalpolicy. Till dessa kan i korthet ges följande kommentarer:

Företagsnämndsverksamhetens organisation

Inom Företagsnämndskommittén väcktes på ett tidigt stadium frågan om inrättande av ett gemensamt skandinaviskt samrådsforum — SAS-nämnden — med representanter för företaget och anställda från de tre länderna. Efter överläggningar med regionalcheferna i Danmark och Norge beslöts dock att av olika orsaker — bl. a. svårigheten att på grund av det stora antalet olika fackföreningar (29) begränsa representationen från personalens sida — skjuta frågan på framtiden.

Det är sannolikt att detta ärende inom kort på nytt aktualiseras från personalorganisationernas sida.

Information

Från personalhåll har i olika sammanhang starkt understrukits önskvärdheten av en mer omedelbar och aktuell information än den som med relativt gles frekvens kan erhållas genom Inside SAS och protokollen från företagsnämndssammanträdena. Man har även framhållit att känslan för samhörighet med företaget utan tvivel skulle ökas om man kunde undvika att nyheter om SAS bekantgöres genom massmedia innan de gjorts kända för personalen.

Efter gemensamma diskussioner har överenskommit att föreslå en provverksamhet med telenytt, vilken innebär att personalen genom att slå ett visst telefonnummer — internt och externt — kan få del av på band inspelad aktuell SAS-information. Bandens innehåll avses förnyas varje vecka eventuellt oftare om anledning finns.

Samverkan i rationaliseringsfrågor

I de tidigare nämnda samarbetsavtalen inom de tre länderna poängteras rationaliseringsarbetet som ett väsentligt område för samverkan. Speciella avtal därom föreligger dessutom. Det senaste av dessa har med verkan från 1/1 1973 träffats mellan Svenska arbetsgivareföreningen och LO. Detta understryker särskilt vikten av att engagera de enskilda arbetstagarna i rationaliseringssträvandena.

Redan innan samverkan i rationaliseringsfrågor mer direkt aktualiserades av personalen inom Företagsnämndskommittén har en genom HK tillsatt utredningsgrupp bearbetat frågan hur en mer allmän medverkan

från de anställdas sida i den ständigt pågående rationaliseringsprocessen skulle kunna åstadkommas. Målet är närmast inriktat på förhållandena på den egna arbetsplatsen — arbetsenheten och på att finna samverkansformer, som så långt möjligt undviker etablerandet av större, tyngande kommittéer.

En preliminär PM om hur denna medverkan praktiskt skulle kunna bedrivas kommer att diskuteras inom kommittén under loppet av januari månad.

Personalpolicy

Medansvar i företagets personalpolicy och medverkan i dess skriftliga utformning är frågor, som personalens representanter i Företagsnämndskommittén framfört som centrala och väsentliga delar av kommitténs arbete för en fördjupad företagsdemokrati.

SAS personaladministration är sedan länge reglerad i Administrativ Tjenestehåndbok (Danmark), Håndbok — alminelig del (Norge), Personal Administrativ Handbok (Sverige) och Personnel Manual (utlandsorganisationen). Däremot saknas en kortfattad skriftlig utformning av företagets allmänna politik i t. ex. frågor rörande intern respektive extern rekrytering, utveckling av de anställda genom utbildning och cirkulation mellan olika arbetsuppgifter, målsättning i fråga om anställningstrygghet i samband med rationalisering eller annan förändring av verksamheten. Det är sannolikt att krav kommer att ställas på en gemensam skriftlig utformning av SAS personalpolicy.

Stockholm den 7 januari 1974

Gunnar Sandberg

Olle Winter

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

F i n l a n d

Akava r.y.:

I Finland är utvecklandet av företagsdemokratien ännu på begynnelsestadiet. Efter utredningen gällande företagsdemokratins grunder har man på flera håll försökt skapa praktiska tillämpningsmodeller. Dessutom pågår försöksverksamhet i vissa företag samt statens inrättningar.

Det är dock uppenbart, att man beträffande företagsdemokratins utveckling har kommit längre i de övriga nordiska länderna än i Finland. De praktiska tillämpningarna skiljer sig dock från varandra. Enligt Akavas mening är det därför oskäligt, att arbetstagarna i sådana företag, vilkas delägare utgöres av flere nordiska länder, skulle råka i sämre

situation än andra beträffande företagsdemokratin. Sådana företag borde tvärtom verka som föregångare.

Med stöd av förenämnda föreslår Akava vördsamt, att det Nordiska rådet måtte godkänna ovannämnda medlemsförslag gällande företagsdemokrati i gemensamma nordiska företag.

Helsingfors den 5 mars 1974

Akava r.y
Unto Rissanen
Verkställande direktör

Asko Harmia
Förhandlingschef

Medlemsförslag

om en fredszon i Nordostatlanten

(Väckt av Ele Alenius, Ilkka-Christian Björklund, Poul Dam, Gils Guðmundsson, Finn Gustavsen, Arent Henriksen, Carl-Henrik Hermansson, Osmo Kock, Tellervo M. Koivisto, Arne Larsen och Lars Werner)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark:

Udenrigsministeriet, departementet for udenrigsøkonomi:

— — — fremsendes kopi i tre eksemplarer af en fra udenrigsministeriets retsafdeling modtaget notits af 20. december 1973 samt kopi af en fra udenrigsministeriets politiske afdeling modtaget notits af s. d. (*se Bihang 1 och 2*).

København, den 21. december 1973

Lars Blinkenberg

BIHANG 1

Notits från udenrigsministeriets retsafdeling angående medlemsförslaget

I anledning af medlemsforslaget om en fredszone i Nordøstatlanten i overensstemmelse med principperne bag forslaget i FN om det indiske ocean som fredszone skal retsafdelingen udtale følgende vedrørende de folkeretlige aspekter af medlemsforslaget.

Ifølge Genèvekonventionen af 29. april 1958 om det åbne hav udgør dette alle dele af havet, som ikke omfattes af nogen stats territorialfarvand (artikel 1). Da det åbne hav er åbent for alle nationer, kan ingen

stat retsgyldigt gøre krav på højhedsret over nogen del deraf. Det åbne havs frihed omfatter bl. a. frihed til sejlads, fiskeri og overflyvning. Disse og andre friheder, som anerkendes ifølge folkerettens almindelige principper, skal af alle stater udøves under rimelig hensyntagen til andre staters interesse i udøvelsen af det åbne havs frihed (artikel 2).

Det fremgår klart af disse bestemmelser, som kodificerer gældende folkeretlig sædvaneret vedrørende det åbne hav, at der ikke med gyldig virkning for alle stater kan vedtages indskrænkninger i det åbne havs frihed som f. eks. forbud mod krigsskibes bevægelser, manøvrer og våbenafprøvninger. Noget andet er, at staterne naturligvis for deres eget vedkommende kan erklære, at de i bestemte områder af det åbne hav ikke vil udnytte rettigheder, som tilkommer dem i kraft af det åbne havs friheder.

Det følger heraf, at vedtagelse af en deklaration om Nordøstatlanten som en fredszone kun kan få virkning for de stater, som tilslutter sig en sådan deklaration, medens alle andre stater vil kunne henholde sig til de friheder, som følger af Genèvekonventionen om det åbne hav. Mere specielt vil ej heller samtlige bredstater i det nordøstatlantiske område kunne forpligte udenforstående tredjelande til at betragte dette havområde som en fredszone med de heraf følgende forpligtelser.

Det kan tilføjes, at spørgsmålet om fredelig udnyttelse af det åbne hav samt spørgsmålet om freds- og sikkerhedszoner er optaget til drøftelse under FNs 3. havretskonference, hvis første substantielle session starter den 20. juni 1974 i Caracas. En beslutning allerede på nuværende tidspunkt om Nordøstatlanten som fredszone vil således kunne præjudicere den danske holding på havretskonferencen.

R.I, den 20. december 1973

P. Fergo

BIHANG 2

Notits från udenrigsministeriets politiske afdeling angående medlemsforslaget

1. Når der i forslaget henvises til den i FN verserende sag om deklaration af Det indiske Ocean som fredszone, skal bemærkes, at Danmarks holding til denne tanke i første række har været bestemt af, at det forekommer uheldigt, også under hensyn til FN's havretskonference, at udskille et enkelt problemkompleks vedrørende et enkelt havområde til særskilt behandling uden sammenhæng med de for havene i øvrigt gældende folkeretlige principper, i forhold til hvilke — herunder princippet om havenes frihed — den grundlæggende resolution fra FN's 26. samling forekommer uoverskuelig. Endvidere har den efter dansk opfattelse fundamentale betingelse for vedtagelse af regionale foranstaltninger — at der i det væsentlige er enighed herom mellem alle heraf berørte stater — ikke hidtil været opfyldt.

2. Det forekommer ikke sandsynligt, at de i Nordatlanten interesserede søfarende nationer, herunder ikke mindst de førende flådemagter —

skulle kunne enes om foranstaltninger af den foreslåede karakter i et område, der er af afgørende betydning for disse staters interesser.

3. Det nordatlantiske område er af vital betydning for forsvaret af Danmark, inklusive Færøerne og Grønland, både i henseende til varsling og fremførelse af de forstærkninger, hvorpå Danmarks forsvar hviler i kraft af vort medlemskab af Den Nordatlantiske Traktats Organisation.

P.II, den 20. december 1973

C. F. Kisum

Finland:

Ministeriet för utrikesärendena:

I enlighet med sin utrikespolitik intar Finland en positiv inställning till alla överlagda initiativ, vilka realistiskt sett kan främja en förstärkning av freden i världen och speciellt i Europa. Det ifrågavarande medlemsförslaget skulle förverkligas av allt att döma vara ägnat att ställa Nordostatlanten utanför stormakternas militära tävlan och sålunda har det naturligtvis Finlands regeringens principiella stöd.

Å andra sidan är det även uppenbart, att det ifrågavarande förslaget inte kan förverkligas utan att stormakterna inklusive Storbritannien, vars områden ingår i den föreslagna fredszone samt de övriga kuststaterna i Nordostatlanten aktivt medverkar och stöder förverkligandet av förslaget. Stormakterna har inte ännu uppnått enighet, såsom man även konstaterar i medlemsförslagets motivering, om att förklara Indiska oceanen för en fredszone. Eftersom Nordostatlanten i militärt hänseende är ett ytterst känsligt område är det även att vänta, att man på många håll skulle tolka krav från vår sida på en förändring av detta områdes status som en avvikelse från den av oss iakttagna neutralitetslinjen.

Utrikesministeriet anser sålunda att de i medlemsförslaget föreslagna åtgärderna inte i det rådande läget skulle kunna leda till önskat resultat, utan anser att det är mera ändamålsenligt att följa med attitydutvecklingen i stater som mera direkt berörs i ärendet.

Helsingfors den 3 januari 1974

Keijho Korhonen
Biträdande avdelningschef

Erik Brehmer
Sektionssekreterare

Norge:**Utenriksdepartementet:**

Utenriksdepartementets oppfatning er at angjeldende medlemsforslag i første rekke er en sak av sikkerhetspolitisk karakter, og at det derfor ikke egner seg for behandling innenfor rammen av Nordisk Råd.

Oslo, 15. januar 1974

For Utenriksministeren:

Arne Arnesen

Kjell Østrem

Sverige:**Utrikesdepartementet**

Med anledning av medlemsforslag nr A 418/e om en fredszon i Nord-ostatlanten får utrikesdepartementet meddela, att säkerhetspolitiska frågor av det slag förslaget berör enligt departementets uppfattning icke faller inom ramen för det i Nordiska rådet bedrivna samarbetet mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 28 januari 1974

W. Wachtmeister

Lars Bergquist

Medlemsförslag

om nordisk flygarbetstidslag

(Väckt av Birger Lundström)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Scandinavian Airlines System (SAS):

Det er i SAS' interesse som luftfartselskab med internationalt virksomhedsfelt, at den internationale luftfarts sikkerhedsbestemmelser samordnes, og at skandinaviske luftfartsbestemmelser ikke væsentligt afviger fra dem, som normalt forekommer i verden iøvrigt.

Som skandinavisk konsortium er SAS direkte afhængig af en vis samordning af danske, norske og svenske bestemmelser om luftfart. De tre landes luftfartsmyndigheder har samarbejdet i mange år. Et af samarbejdets resultater er, at et fast teknisk udvalg, OPS-udvalget, bl. a. fører sikkerhedsmæssigt tilsyn med SAS og svarer for en ensartet tillem্পning i de tre lande af ICAO-konventionens Annex 1 (Personnel Licensing) og Annex 6 (Operation of Aircraft).

Detaljerede arbejdstidsbestemmelser for flyvebesætninger er blot eet element i det store kompleks af sikkerhedsbestemmelser, som foran omtales. Internationalt forekommer disse bestemmelser i det overvejende antal fald som forskrifter, tilkomne i administrativ orden og overvågede af pågældende lands luftfartsmyndighed. Lovgivning er sjældent forekommende.

Som nævnt i medlemsforslaget til Nordisk Råd tilsattes i 1966 en skandinavisk udredning, som skal undersøge behovet fra flyvesikkerhedssynspunkt af lovgivning om flyvetid samt flyvetjeneste- og hvileperioder for flyvende personale.

Det er SAS' opfattelse at det her omtalte medlemsforslag til Nordisk Råd foregriber udredningen på begge de punkter det behandler.

Punkt 1 er et forslag om lovgivning, mens udredningen har til opdrag at undersøge behovet af lovgivning. Ensartede administrative forskrifter er et alternativ, som udredningen eventuelt kan tage i betragtning.

Punkt 2 er forslaget "att inrätta ett beslutande samnordiskt organ för lagstiftningens tillämpning". En nærliggende tanke vil være at lade opgaven forblive hos luftfartsmyndighederne, som nu ansvarer for alt offentligt tilsyn med flyvesikkerheden og som har et etableret skandinavisk samarbejde. Også dette emne bør først behandles af udredningen.

Stockholm, den 13. august 1969

Scandinavian Airlines System

Operations Department

Povl Jensen

D a n m a r k

Ministeriet for offentlige arbejder:

Som det er nævnt i forslaget, nedsattes i 1966 et fælles skandinavisk udvalg til undersøgelse af behovet for en lovgivning om flyvetider samt flyvetjeneste- og hvileperioder for flyvepersonel ud fra hensynet til flyvesikkerheden. Udvalget, der endnu ikke har afsluttet sine undersøgelser, består af specialister fra luftfartsmyndigheder, luftfartsselskaber, personaleorganisationer samt flyvemedicinske eksperter og en psykolog.

Spørgsmålet om behovet for en lovgivning på dette område og om indholdet af en sådan eventuel lovgivning har selvsagt mange aspekter, og ministeriet for offentlige arbejder finder det ikke rigtigt, så længe det nævnte udvalg ikke har afsluttet sine undersøgelser, at fremkomme med en detaljeret udredning herom.

Mere generelt kan det oplyses, at den danske luftfartslovs § 50, stk. 2, indeholder en bestemmelse om, at en person ikke må gøre tjeneste på et luftfartøj, når han på grund af sygdom, svækkelse, overanstrengelse, mangel på søvn, påvirkning af opstemmende eller bedøvende midler eller af lignende årsager befinder sig i en sådan tilstand, at han er ude af stand til at gøre tjeneste på et luftfartøj på fuldt betryggende måde. Det er ministeriets opfattelse, at denne bestemmelse er holdt i så almindelige vendinger, at den for at få værdi i praksis må suppleres med detaljerede regler om, hvordan den skal efterleves. Dette er også sket, idet der administrativt er gennemført fælles regler i Danmark, Norge og Sverige på dette felt. Disse regler opfylder et væsentligt behov, men der savnes bestemmelser om straf for overtrædelse.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt disse specielle regler, der nødvendigvis må være ret detaljerede, bør gennemføres i lovform, må ministeriet umiddelbart være af den opfattelse, at de pågældende regler efter deres karakter ikke egner sig til gennemførelse i lovform. Hertil

kommer, at den hurtige udvikling inden for både luftfartsteknik og flyvemedicin må antages at nødvendiggøre en hyppig ajourføring af reglerne, som vil blive vanskeliggjort, såfremt disse fastsættes i lovform.

Hvad særligt angår forslaget om oprettelse af et overnationalt fællesnordisk organ til at administrere en eventuel lov, finder ministeriet, at der skal stærke grunde til at motivere et sådant indgreb i den nationale suverænitet og til at sætte den sædvanlige adgang til juridicel og administrativ rekurs ud af kraft. Man er ikke bekendt med, at sådanne grunde foreligger. I øvrigt vil en ordning som den foreslåede medføre forskellige uheldige virkninger.

København, den 11. august 1969

P. m. v.

Palle Christensen

J. Bang Christensen

Sterling Airways A/S:

Vi har haft lejlighed til at tage del i det af SAS indsendte forslag vedrørende denne sag, og vi kan oplyse, at vi i alt kan tilslutte os SAS's synspunkter.

Det er et stort ønske fra vor side at få en fællesadministration af samtlige luftfartsbestemmelser inden for Skandinavien, og vi kan ikke se, at dette kan ske på anden måde end ved oprettelsen af en fællesorganisation for de tre skandinaviske luftfartsmyndigheder (nordiske myndigheder) med det amerikanske F. A. A. som forbillede. Vi mener, at Nordisk Råd bør bestræbe sig på at få gennemført en sådan organisatorisk forandring.

Dette må naturligvis ikke forstås derhen, at vi ikke er interesserede i, at flyvetidsbestemmelserne bliver ens i de skandinaviske lande; dog mener vi, at dette bør administreres af luftfartsmyndighederne og ikke af en særlig fritstående organisation. "OPS-Udvalget" er efter vor mening det rigtige forum, indtil en fælles luftfartsmyndighed er oprettet.

I øvrigt vil vi lige nævne, at vi i lighed med SAS er af den opfattelse, at det ikke er nødvendigt med en lovgivning, der omfatter flyvetidsbestemmelserne, men at fællesregler på dette område lige så godt kan tilgodese det sikkerhedskrav, som ligger til grund for bestemmelserne.

København, den 2. september 1969

Sterling Airways A/S

A. Helgstrand

Direktør

Dansk Pilotforening:

— — — og vi kan herved meddele, at Dansk Pilotforening i alle detaljer kan tilslutte sig indholdet i hr. Birger Lundström's forslag.

Dansk Pilotforening finder det endvidere af afgørende betydning, at der nu i de nordiske lande etableres en fælles og tidssvarende lovgivning på dette område, og det er for os meget vigtigt, at dette arbejde fremskyndes mest muligt.

Spørgsmålet om en lovgivning af den her omtalte art er jo ikke alene af stor betydning for det flyvende personale, men det er vel i lige så høj grad vigtigt ud fra hensynet til den flyvesikkerhed, som offentligheden med rimelighed må kunne forvente skal være til stede i forbindelse med transport ad luftvejen.

København, den 2. september 1969

Dansk Pilotforening

Uffe Jensen

Dansk Kabinepersonaleforening:

Dansk Kabinepersonaleforening har med interesse fulgt arbejdet i Nordisk Råd med henblik på gennemførelse af en ensartet lovgivning i Skandinavien om flyvetid og flyvetjeneste i øvrigt, herunder specielt regler om minimumshvileperioder.

Vore to charterafdelinger, Scanair Cabin Attendants Union og Sterling Airways Kabineforening, har i mange år lidt under mangelen på faste bestemmelser. Uden anden beskyttelse end de af luftfartsdirektoratet fastsatte regler er der drevet rovdrift på disse organisationers personale. Arbejdsforholdene i SAS er ved kollektivaftalerne blevet gradvis forbedret, uden at de dog kan karakteriseres som tilfredsstillende.

Eksempelvis kan nævnes, at medens den danske lov om arbejderbeskyttelse for længst har knæsat reglen om 11 timers minimumshvile, er man i kollektivaftalen ikke nået længere end til 6 timers minimumshvile inden for den første 24-timers periode. For de efterfølgende to 24-timers perioder er minimumshvilen 8 timer. Disse regler ønsker Dansk Kabinepersonaleforening forbedret væsentligt, gerne ad lovgivningens vej.

Den nuværende regel i kollektivaftalen med SAS om en planmæssig maksimal arbejdsdag på 14 timer må ligeledes karakteriseres som højt utilfredsstillende. Uden at man nødvendigvis skal drage fuldstændig parallel til arbejdsmarkedet i almindelighed, forekommer der at være for stor afstand mellem de for luftfarten gældende arbejdstidsbestemmelser og arbejdsmarkedet i øvrigt. Det er Dansk Kabinepersonaleforenings opfattelse, at et første skridt mod hensigtsmæssige maksimalbestemmelser er en nedsættelse af den maksimale arbejdsdag til 12 timer.

I konsekvens heraf må arbejdstiden inden for tre (3) 24-timers perioder ikke overstige 24 timer mod de nugældende 28 timer, og inden for en 7 døgns periode bør maksimum være 40 timer i stedet for 42 timer, som gælder i dag. De sidstnævnte begrænsninger er yderst nødvendige, for at produktionen skal blive hensigtsmæssigt tilrettelagt, også set fra arbejdstagerorganisationernes synsvinkel. Ved udformning af lovforslag bør man derfor også have disse begrænsninger for øje.

Dansk Kabinepersonaleforening er interesseret i at få foretræde for det udvalg, der til sin tid skal udarbejde lovforslag, for her nærmere at kunne redegøre for foreningens synspunkter med hensyn til minimumshvile og arbejdstidsbestemmelser i øvrigt.

København, den 22. august 1969

Flemming Thorup

Finland

Ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena har i skrivelse i augusti 1969 förklarat sig instämma i yttrande från ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena, luftfartsavdelningen, den 11 augusti 1969 (se nedan).

Ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena, luftfartsavdelningen¹:

Med avseende på förenhetligande av trafikflygarnas arbetstidsordning i de nordiska länderna bör det först konstateras att de i Finland gällande bestämmelserna i någon mån avviker från de övriga nordiska ländernas. Till största delen beror detta på väsentliga skillnader i förhållande till de övriga nordiska länderna i bl. a. besättningarnas sammansättning, ruttnätens strukturer, begagnade maskintyper samt i charterflygverksamhetens art.

I Finland definieras trafikflygarnas maximitider, förutom vad där om stadgats samt annars överenskommits eller bestämts, i ettvarit flygbolags flygverksamhetshandbok. Flygverksamhetshandboken bör å sin sida, innan tillämpning av densamma påbörjas, godkännas av ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena. För organisationen av arbetstid och maximiarbetstidens vidkommande fästes vid prövning av godkännande speciell uppmärksamhet vid dessa faktorer inverkan på flygsäkerheten. Iakttagandet av i flygverksamhetshandboken nämnda och annars utfärdade bestämmelser underlyder ävenledes ministeriets fortlöpande tillsyn. Även trafikflygarnas utbildning sker un-

¹ Yttrandet översatt från finska.

der ministeriets uppsikt och bl. a. deras utbildningsprogram bör godkännas av ministeriet.

På grundval av det ovan nämnda finner luftfartsavdelningen,

a) att det under nuvarande förhållanden på grund av ovannämnda skiljaktigheter i verksamheten ej finnes tillräckliga möjligheter lika litet som anledning att uppnå enhetliga arbetstidsdefinitioner inom alla nordiska länder;

b) att i Finland trafikflygarnas arbetstidsordning, utbildning och annan verksamhet är sakenligt ordnad och övervakad, och att dessa faktorer i detta nu inte äventyrar eller äventyrar flygsäkerheten; och

c) att trafikflygarnas arbetstid, som är effektivt stadgad och bunden genom lagstiftning, myndigheters förordningar, nationella och internationella fördrag och kollektivavtal, ej kan användas som konkurrensmedel i förhållande till andra flygbolag.

I detta sammanhang påpekar ministeriets för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena luftfartsavdelning att man med det snaraste borde påbörja förhandlingar om förenhetligande i de nordiska länderna av en del andra, enligt luftfartsavdelningens uppfattning mycket mera brådskande och viktigare frågor. En faktor, som man tydligen hade möjligheter att förenhetliga, vore bl. a. definitionen av genomsnittspassagerarvikten, där Finland har strängare fordringar än de övriga nordiska länderna, men sådana som enligt luftfartsavdelningens uppfattning närmast motsvarar verkligheten. Som ett annat exempel må nämnas bestämmelserna om bränslereserv. De förutnämnda faktorerna kan ha en mycket större betydelse för flygsäkerheten än modifierandet av arbetslagstiftningen i detta nu.

Helsingfors den 11 augusti 1969

K. J. Temmes

Avdelningschef

Pekka Kari

Föredragande

Finnair oy¹:

Säkerhet och regelbundenhet i flygtrafiken samt den flygande allmänhetens förtroende är en förutsättning för framgång för varje flygbolag.

Trafikflygarna, deras utbildning, skicklighet, erfarenhet, hälsotillstånd och fysik är ur flygsäkerhetens synvinkel betydelsefulla omständigheter.

Trafikflygarnas utbildning, skicklighet och erfarenhet övervakas i varje ICAO:s medlemsstat, även i de nordiska länderna, av en luftfartsmyndighet på grundval av ICAO:s rekommendationer och myndigheternas egna bestämmelser som anpassas för varje lands speciella förhållanden.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

Detta gäller trafikflygarnas hälsotillstånd, kondition och arbetsförhållanden (bl. a. förarkabin med apparatur).

Då de förutnämnda faktorerna har en stor social betydelse, har de flesta flygbolag i sina kollektivavtal rörande rutt- och charterflygning mellan trafikflygareförening och ifrågavarande bolag synnerligen detaljerade bestämmelser rörande arbetstid, viloperioder, måltider, inkvartering, lediga dagar och semestrar. Så är fallet i Finland hos Finnair och Kar-Air. Alla ovannämnda bestämmelser är beroende av varje lands enskilda förhållanden alltifrån den allmänna sociala lagstiftningen. Därtill inverkar även bolagets hemort, ruttnät, flyginredning med kabin, flygmetoder m. m.

Å andra sidan övervakar den internationella trafikflygareföreningen (IFALPA) att ingen av dess medlemsföreningar ingår på grund av ovannämnda specialorsaker sådana avtal vilka enligt internationell praxis är orimliga till innehållet och sålunda möjligen äventyrar flygsäkerheten.

Som ännu en tredje omständighet, då det är tal om trafikflygarnas hälsa, kondition och arbetsförhållanden som faktorer anslutande sig till flygsäkerheten, bör nämnas åtgärder som vidtagits av flygbolagen själva angående arbetsförhållandena. Bl. a. Finnair har på sin flygavdelning en egen läkare, som vid sidan av normala, lagstadgade, regelbundna läkarundersökningar undersöker trafikflygarnas allmänkondition.

På grundval av ovannämnda faktorer finner Finnair, att då man handlar enligt nuvarande bestämmelser, avtal och regler det ej finns någon anledning att utvidga dessa bestämmelser till övernationella. Ur flygsäkerhetens synpunkt hade en sådan lagstiftning synbarligen under dessa förhållanden ingen betydelse. Vad beträffar den i förslaget nämnda ojusta konkurrensen i synnerhet på charterflygets område, konstaterar Finnair att man på denna sektor borde förenhetliga många andra i dess tycke viktigare saker. Av dessa må nämnas bl. a. definierandet av en genomsnittlig passagerarvikt eller beräkandet av bränslereservens mängd, vilka båda å ena sidan är viktiga säkerhetsfaktorer och å andra sidan i synnerligen hög grad påverkar bolagens kostnader och konkurrensförmåga.

Helsingfors den 17 juli 1969

Finnair oy

Flygavdelningen

Olli Puhakka

Direktör för flygavdelningen

Suomen liikennealajien yhdistys — Finlands trafikflygarförbund r.f.:

1. Tanken på att få till stånd en särskild arbetstidslag för att skydda trafikflygarnas och förvärvsflygarnas arbetsförhållanden är som sådan värd understöd. Flygarna har i vårt land enligt föreningens åsikt dock för tillfället drägliga arbetsförhållanden också på vad ordnandet av arbetstiderna ankommer. Situationen är god speciellt i uppgifter som underordnas kollektivavtalet, då ingen brokighet förekommer på så kallade fria arbetsplatser. Då det ekonomiska livets utveckling även i Finland leder till en ökning av både trafik- och affärsflyg, samt en utveckling av basen, är rädslan för den av konkurrensfaktorerna förorsakade pressen på flygarnas arbetstid enligt vår uppfattning fullständigt motiverad. Någon slags förhandsbild om utvecklingens senare möjliga riktning får man genom att granska arbets- och vilotidsläget inom långtradartrafiken.

2. Huru önskvärd arbetstidernas lagstadgade reglering på grund av ovan nämnda orsaker än är, har saken dock en annan sida. Lufttrafiken är stadd i så snabb utveckling att det skulle vålla svårigheter att hålla takten vid frambringandet av alla nödvändiga reformer. Även arbetstidsfrågan är varierande i denna explosiva utveckling. Låt oss i detta sammanhang blott tänka på flygning över tidszonerna med olika hastigheter och olika funktionstider samt med vilotider på fullständigt avvikande område än den egna invanda tidszonen. Man kan sålunda antaga, att en lag som fullständigt uppmärksammar dagens teknik och trafik och är fullt saklig redan i en nära framtid skulle visa sig vara bedrövligt föråldrad. Den på lagstiftningsarbetets natur beroende trögheten hindrar en snabb och smidig lagförändring. Som den enda möjligheten kvarstår sålunda att förändra lagen till en så rundhänt lag att den inte under utvecklingens framåtskridande vore i ständigt behov av att förnyas. Men en sådan lag skulle inte motsvara sitt syfte, eftersom målsättningen uttryckligen borde vara att noggrant reglera arbetstiderna för att trygga säkerheten.

3. Då möjligheten för den nationella lagstiftningen redan visar sig vara ytterst besvärlig, om dock mycket önskvärd, förefaller tanken på en övernationell lags koordinering desto svårare. Den därtill i förslaget framlagda tanken om ett organ som vakar över lagens iakttagande är direkt främmande för hela den nordiska samarbetstanken, som i alla fall inte i sina andra delar enligt vår uppfattning, framskridit så här långt i planerandet av övernationella institutioner.

Finlands trafikflygarförbund r. f. anser sålunda, att förutsättningarna för en liknande internordisk lagstiftnings iståndsättning fattas. Nu har man ännu inte alls behandlat de grundsvårigheter som de olika ländernas olika allmänna arbetslagstiftning förorsakar. Därtill känns tanken på ett över klagomål och invändningar rådande övernationellt organ

främmande. I stället vore det både rådligt och nödvändigt att undersöka möjligheten att få till stånd en nationell lag som föreskriver flygarnas arbetstid.

Helsingfors 8 januari 1970

Finlands trafikflygarförbund r. f.

Esko Huovio

Flygkapten, förste viceordförande

Olli Herva

Flygstyrman
sekreterare

N o r g e

Samferdselsdepartementet:

Birger Lundströms medlemsförslag om nordisk flyarbeidstidslov har vært forelagt *Luftfartsdirektoratet* som i brev av 24. juli 1969 uttaler:

Flytjenestetidsutvalget av 1966 har ved en arbeidsgruppe utarbeidet et forslag til flyarbeidstidslov. Noen endelig stillingtagen er det ikke tatt til forslaget, og det er en kjent sak at det er delte meninger innen utvalget. Det er imidlertid å håpe at det til slutt skal lykkes å fremlegge et felles skandinavisk forslag til bestemmelser vedrørende flygebesetningsmedlemmers flyge- og tjenestetider.

Luftfartsdirektoratet kan derfor støtte forslaget fra det Nordiske Råds medlem Birger Lundström om at representanter fra Finland og Island gis adgang til på regjeringsplan å ta del i drøftelsene angående spørsmål om flyarbeidstidsbestemmelser når innstillingen foreligger fra det skandinaviske flytjenestetidsutvalget.

Luftfartsdirektoratet finner imidlertid ikke på det nåværende tidspunkt å kunne uttale seg om hvorvidt det bør opprettes et samnordisk organ for gjennomføring av ensartete flyarbeidstidsbestemmelser i landene. Det er i det foreliggende lovutkast fra arbeidsgruppen riktignok foreslått opprettet en interskandinavisk autoritativ nemnd, men det antas at det kan bli vanskelig å oppnå enighet innen utvalget nettopp på dette punkt.

Samferdselsdepartementet slutter seg til Luftfartsdirektoratets uttalelser.

Oslo, 29. september 1969

Etter fullmakt
Sigurd Lorentzen

John H. Paxal

S v e r i g e**Luftfartsverket:**

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 9 december 1966 har statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tillkallat sex sakkunniga att ingå i en skandinavisk kommitté med uppdrag att utreda den flygande personalens arbetstider m. m. (skandinaviska flygarbetstidsutredningen). För utredningsuppdraget gäller följande direktiv.

1. De sakkunniga skall verkställa en utredning rörande behovet av lagstiftning om flygtider samt flygtjänst- och viloperioder för flygande personal med hänsyn till flygsäkerheten samt framlägga därav föranledda förslag.

2. Utgångspunkten skall vara de normer för flygsäkerhet som finns angivna i annex 6 till konventionen den 7 december 1944 angående internationell civil luftfart.

3. De sakkunniga bör pröva om en lagstiftning bör omfatta all slags luftfart i förvärvssyfte och även pröva i vad mån en lagstiftning bör omfatta annan luftfart.

4. Möjligheterna att kontrollera efterlevnaden av uppställda regler bör särskilt beaktas liksom frågan om rättsligt ansvar för överträdelse därav.

Av direktiven framgår, att samtliga frågor som beröres i medlemsförslaget torde komma att behandlas av flygarbetstidsutredningen för såvitt angår Danmark, Norge och Sverige.

Med hänsyn härtill och då utredningens betänkande synes böra avvaktas innan ståndpunkt tages till frågan om Finland och Island bör delta i de överläggningar, som senare kommer att föras på regeringsplanet, anser luftfartsverket något behov av den föreslagna rekommendationen icke för närvarande föreligga samt avstyrker förslaget.

Stockholm den 8 december 1969

Luftfartsverket

Henrik Winberg

E. Ljungh

Transair:

Alltsedan bildandet av den internationella luftfartsorganisationen ICAO är det ett internationellt intresse att alla föreskrifter rörande den internationella luftfarten samordnas. Detta har möjliggjorts genom att medlemsstaterna antagit s. k. Annex till ICAO-konventionen, innehållande bl. a. tekniska och operativa bestämmelser för internationell civil luftfart.

I Annex 6 — Operation of Aircraft — angives således bl. a., att en flygföretagare skall fastställa preciserade begränsningar i fråga om flygtid och flygtjänstperioder för flygbesättningsmedlemmar. Begränsningarna skall godkännas av luftfartsmyndigheten. I detta Annex har vidare intagits s. k. Guidance Material för fastställande av begränsningarna. Dessa bestämmelser har sedermera utfärdats som svenska föreskrifter i Bestämmelser för civil luftfart (BCL), utfärdade av luftfartsverket. Slutligen har luftfartsverket utfärdat normer att tillämpas av verket vid granskning och godkännande av begränsningar, utfärdade av flygföretagare. Motsvarande normer har utfärdats av de danska och norska luftfartsmyndigheterna.

TSA har vid bedrivandet av sin verksamhet emellertid funnit att tillämpningen av de skandinaviska luftfartsmyndigheternas normer i många avseenden varit olika i de tre skandinaviska länderna och att de enskilda luftfartsmyndigheterna har medgivit dispenser för de nationella flygföretagen avseende t. ex. regler om veckobegränsningar. Vidare har TSA funnit, att en extrem tolkning av normbestämmelserna kan innebära, att flygbesättningsmedlemmar medgives tjänstgöra längre än vad som ur flygsäkerhetssynpunkt är acceptabelt. Detta förhållande accentuerar behovet av en bättre och rättvisare samordning av de danska, norska och svenska luftfartsbestämmelserna rörande flygarbetstid samt av formerna för tillsyn och övervakning av att bestämmelserna följes. Det var därför med stor tillfredsställelse, som TSA mottog beskedet om att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet i Sverige den 9 december 1966 tillsatte en flygarbetstidsutredning med uppgift att dels pröva behovet av lagstiftning angående flygarbetstid, dels beakta möjligheterna att kontrollera efterlevnaden av uppställda regler liksom frågan om rättsligt ansvar för överträdelse av reglerna.

Även om rekommendationen i det av Nordiska rådets presidium för yttrande överlämnade medlemsförslag synes överensstämma med TSA:s uppfattning i frågan om reglering av flygarbetstider anser TSA det vara oriktigt att yttra sig över förslaget, när detsamma föregriper flygarbetstidsutredningen på båda de punkter medlemsförslaget innehåller. Det är därför TSA:s bestämda mening att enbart den pågående skandinaviska utredningen tills vidare bör behandla och värdera frågan om en flygarbetstidslag. Därvid inbegripes även det förslag, som väckts i Nordiska rådet av herr Birger Lundström.

Malmö den 8 december 1969

Transair Sweden AB

Anders Ericsson

Verkställande direktör

C. O. Nordlander

Flygchef

Linjeflyg:

Motivet för en lagstiftning avseende flygande personalens arbetstider har ansetts vara samhällets intresse av att få flygsäkerheten bevakad. Mot denna bakgrund är bolaget positivt till en lagstiftning.

En flygarbetstidslag, som tillgodoser de av förslagsställaren angivna kraven, vilka syftar till ett uppnående av konkurrensen på lika villkor flygbolagen emellan, torde vara svår att åstadkomma. Lagstiftningen avser flygsäkerheten men faktum kvarstår att kollektivavtalen mellan företagen och den flygande personalens organisationer även i framtiden kommer att påverka produktionskostnaderna för de olika flygbolagen.

Förslagsställarens uppfattning att med utgångspunkt från medicinska och psykologiska rön fastställa den maximala arbetstid som skall tillåtas är diskutabel. Framför allt torde den psykologiska expertisens oenighet försvåra genomförandet av internationell likformighet i avseende på maximal arbetstid.

Beträffande jämförelsen mellan yrkesmässig trafik på väg och luftfart bör uppmärksammas befälhavarens ansvar enligt ICAO Annex 6 och motsvarande svenska bestämmelser enligt BCL. (Bestämmelser för civil luftfart). Enligt dessa bestämmelser bör befälhavare ombord på luftfartyg jämföras med befälhavare ombord på sjöfartyg.

Bolaget önskar slutligen framhålla vikten av att en eventuell lagstiftning får sådan utformning att den nordiska luftfarten icke ytterligare belastas i förhållande till utländska flygföretag som konkurrerar om den nordiska flygtrafiken och har möjlighet tillämpa mindre restriktiva bestämmelser än de nordiska flygföretagen.

Bromma den 5 december 1969

Linjeflyg aktiebolag

P. O. Olemyr

Flygchef

A. Fager

Svensk pilotförening (SPF):

Föreningen har sedan många år starkt verkat för en lagstiftning om flygarbetstider. En sådan lagstiftning är enligt vår uppfattning mycket väsentlig för flygsäkerheten. De nuvarande av luftfartsmyndigheterna i administrativ ordning utfärdade föreskrifterna har nämligen visat sig otillfredsställande, eftersom de på olika sätt kunnat kringgåas av flygbolag som konkurrerar med varandra, speciellt inom charterbranschen. Med hänsyn till konkurrensförhållandena är det helt nödvändigt med en enhetlig lagstiftning i de nordiska länderna.

Föreningen får även påpeka nödvändigheten av att lagstiftningen kommer till stånd snarast. Enligt vår uppfattning har den pågående utredningen redan försenats på ett icke godtagbart sätt.

Vi vill i detta sammanhang också varna för en lagstiftning som blir alltför urvattnad. För att få med alla berörda parter på lagstiftningen får kompromissförfarandet ej drivas alltför långt. En föga förpliktande lagstiftning tjänar enligt vår uppfattning ej flygsäkerhetens intressen.

Svensk pilotförening kan därför med tillägg av ovan angivna påpekanden tillstyrka det inom Nordiska rådet väckta förslaget om en gemensam lagstiftning om flygarbetstider.

Stockholm den 8 december 1969

Svensk pilotförening
Harry Mogren

Handelstjänstemannaförbundet (HTF):

Handelstjänstemannaförbundet delar helt i förslaget anförda synpunkter och vill vidare framhålla, att frågan om en gemensam flygarbetstidslag för de nordiska länderna är av betydelse inte endast för den flygande personalen utan även med hänsyn till de krav som allmänheten kan ställa då det gäller flygsäkerheten. Vi delar därför förslagsställarens uppfattning om att såväl Island som Finland bör omfattas av en sådan gemensam arbetstidslag.

Förbundet vill hänvisa till betydelsen av att frågan på sätt som skett väckts i Nordiska rådet, vilket bör medverka till att en positiv behandling bör kunna förväntas av förslag till lagstiftning, som förutsättes komma från den tillsatta flygarbetstidsutredningen.

Stockholm den 26 november 1969

Handelstjänstemannaförbundet (HTF)

H. Lindholm

Jan Jeppsson

*BILAGA 2***Yttranden över betänkandet Flygarbetstid (SOU 1972: 82)****Scandinavian Airlines System (SAS):**

Allmänt gäller att förslaget icke på ett godtagbart sätt redovisar vare sig behovet av en detaljerad lagstiftning på detta område eller behovet av en skärpning av de arbetstidsregler, som gäller för SAS i dag. De angivna bristerna i dagens regelsystem (möjligheterna till skiljaktigt dispensationsförfarande mellan de tre länderna och avsaknaden av straffrättsligt ansvar) kan avhjälpas på annat och enklare sätt än genom den föreslagna lagstiftningen. Än mindre redovisas behovet av att låta en eventuell flygarbetstidslag också vara gällande för kabinpersonalen. Det yttersta motivet för lagförslaget är omsorgen om flygsäkerheten. Kabinpersonalens arbete är huvudsakligen av servicekaraktär och innefattar endast i begränsad omfattning arbetsuppgifter av flygsäkerhetskaraktär. Med hänsyn härtill förefaller förslaget att begränsa kabinpersonalens tjänstgöring på samma sätt som piloternas tjänstgöring dåligt motiverat.

Det måste här vidare framhållas att det ur SAS synpunkt är absolut nödvändigt med en fullständig harmonisering mellan de tre skandinaviska länderna av en eventuell lagstiftning på detta område. Om t. ex. ett eller två av länderna skulle genomföra lagstiftningen, skulle SAS, på grund av den totala integration av besättningar och flygplan, som måste tillämpas, såsom arbetstidsbestämmelser nödgas tillämpa kombinationen av de mest begränsande reglerna i dels lagen och dels det regelsystem (kollektivavtal och myndighetsbestämmelser), som skulle vara gällande i länder/land utan arbetstidslag. Detta skulle medföra synnerligen allvarliga konsekvenser och avsevärt reducera SAS möjligheter att med godtagbart resultat bedriva sin verksamhet.

SAS har värderat de konsekvenser, som skulle uppkomma för SAS, om förslaget till flygarbetstidslag skulle genomföras i Danmark, Norge och Sverige och resultatet av denna värdering redovisas i *Bihang*. Värderingen ger anledning till följande synpunkter.

1. SAS besättningsbehov för genomförande av önskat trafikprogram ökar med ca 11 % i vad gäller piloter och med ca 15 % i vad gäller kabinpersonal. SAS linjekostnader, d. v. s. kostnaderna för övernattning och traktamenten för besättningar, ökar med ca 25 %. Kostnadsökningarna för besättningar drabbar huvudsakligen SAS långlinjer, vilkas driftsresultat allvarligt äventyras. Viss långlinjetrafik torde

med dessa kostnadsökningar svårligen kunna drivas med godtagbart driftsresultat. Summan av dessa kostnadsökningar skulle för 1973 uppgå till ca 50 miljoner svenska kronor, som är ett högre belopp än SAS genomsnittliga vinst per år efter skatt. Härvid har icke medräknats de kostnadsökningar, som, till följd av behov av förstärkt besättning, uppstår genom blockering av första klass stolar och motsvarande reduktion av möjligt antal passagerare.

2. SAS trafikprogram- och besättningsplaneringsarbete kommer att avsevärt försvåras. Önskvärd flexibilitet och möjlighet till extraproduktion kommer att reduceras och trafikprogrammet måste anpassas med hänsyn till arbetstidslagens bestämmelser. Dessa förhållanden medför med avseende på trafikprogramarbetet ett kommersiellt långtifrån optimalt trafikprogram. De ekonomiska konsekvenserna härav låter sig svårligen bedöma, men resultatet blir med säkerhet försämrad konkurrenssituation. Med avseende på besättningsplaneringsarbetet blir resultatet bristande möjligheter till riktig resursavvägning.

3. SAS trafikavveckling kommer att avsevärt försvåras. Trafikprogrammet kommer att karakteriseras av stark störningskänslighet, som medför starkt försämrad regularitet och punktlighet, såvida denna störningskänslighet icke balanseras av kraftigt ökad reservhållning med avseende på besättningar och flygplan. En dylik överdimensionering av resurserna skulle emellertid medföra ökning av besättningsbehov och linjekostnader utöver vad som angetts i punkt 1. ovan och dessutom ökade kostnader för utökning av flygplanflottan.

4. De ovan angivna kostnadsökningarna, som skulle uppstå vid ett genomförande av lagförslaget, skulle drabba SAS men icke de främmande flygbolag i konkurrens med vilka SAS måste bedriva sin verksamhet. SAS konkurrenssituation skulle alltså avsevärt försämrars, speciellt på långlinjerna. Detta förhållande strider mot de uttalanden, som, i betänkande avgivet den 29 december 1961, gjordes av den skandinaviska kommittén för reorganisation av SAS. Kommittén konstaterar i sin sammanfattning att SAS konkurrenssituation i förhållande till främmande flygbolag i flera avseenden är besvärlig och uttalar (på sid. 63) om de förhållanden, som i detta sammanhang är av intresse, följande:

Kommittén vill peka på att myndigheterna i de skandinaviska länderna genom sina krav på bemanning och dylikt kunna påverka kostnaderna i konsortiet. Enligt kommittén böra myndigheterna visa varsamhet med att ställa särskilda krav på konsortiet utöver dem, som är internationell standard, då detta kan påverka konsortiets konkurrensförmåga i ogynnsam riktning.

5. De föreslagna reglerna blir, genom att de erhåller lagens form, svåra att vid behov ändra. Bedrivande av flygtrafik är en dynamisk verksamhet och för sådan verksamhet gällande regler kan snabbt bli för-

åldrade. Det finns i denna verksamhet ett behov av möjlighet till snabb anpassning till ändrade förhållanden, ett behov som svårligen låter sig tillfredsställas av regler i lagens hårt bundna form.

6. Det har anförts, som ett av motiven bakom förslaget om en skandinavisk lagstiftning på detta område, att man önskar likaställning med avseende på arbetstidsregler mellan å ena sidan SAS och å andra sidan i Skandinavien arbetande charterbolag. Lagförslagets regler innebär emellertid i praktiken långtifrån någon sådan likaställning. Reglerna får längst gående konsekvenser för långlinjetrafiken, men andelen långlinjetrafik i relation till totalproduktionen är i SAS oerhört mycket större än i charterbolagen. Lagförslaget medför därför att distansen mellan SAS och charterbolagen med avseende på konsekvenserna av arbetstidsregler ökar, och ökar avsevärt. Lagförslaget medför emellertid kostnadsökningar också för chartertrafiken och konsekvensen härav är enbart att de skandinaviska charterbolagens konkurrenssituation i förhållande till icke skandinaviska charterbolag försämras.

7. Lagförslagets regler är av mycket komplicerad natur. Förslagsställarnas ambition har uppenbarligen varit att konstruera ett regelsystem, som är så täckande som möjligt. Resultatet har blivit svårtillämpbara regler, som utan att förhindra all ur flygsäkerhetssynpunkt oönskad tjänstgöring förhindrar en mycket stor volym tjänstgöring, som ur flygsäkerhetssynpunkt icke kan betraktas som oönskad. Lagförslagets regler förhindrar i praktiken produktionsavveckling, som samtidigt är ur SAS synpunkt rationell och ur flygsäkerhetssynpunkt oantastlig.

8. Lagförslaget skiljer icke mellan planering och produktionsavveckling. Samma regler, som gäller för planering av besättningarnas produktion, gäller också som begränsningar vid aktuell produktionsavveckling. Detta är i högsta grad orealistiskt. Flygtrafik beröres i icke ringa utsträckning av oförutsebara störningar, som medför att uppgjorda planer icke håller. Lagförslaget medger i sådana fall i princip icke överskridande av reglernas begränsningar, även om överskridanden skulle vara helt motiverade och utan negativ inverkan på flygsäkerheten.

9. Tillämpningen av lagreglerna förutsätter tillskapandet av en övernationell (skandinavisk) flygarbetstidsnämnd. Denna nämnd skall för det första, på ett icke klarlagt sätt, med de skandinaviska luftfartsmyndigheterna dela ansvaret för övervakning av lagens tillämpning och åttlydnad och detta delade ansvar ter sig ur flygbolagets synvinkel som en onödig och oformlig komplikation. Nämnden skall vidare undanröja uppenbart orimliga konsekvenser av lagreglerna. Den riktiga slutsatsen av detta behov av tillämpning borde i stället vara ett önskemål om ett mindre komplicerat, mindre diskriminerande och därigenom tillämpbart regelsystem.

Med hänvisning till att utredningen enligt SAS uppfattning icke på ett tillfredsställande sätt kunnat styrka behovet av en flygarbetstidslag och med hänvisning till ovan (och i bilaga) redovisade för SAS mycket allvarliga ekonomiska och andra konsekvenser av lagförslaget måste SAS bestämt avvisa flygarbetstidsutredningens, med minsta möjliga majoritet omfattade, förslag till flygarbetstidslag gällande i Danmark, Norge och Sverige. SAS biträder därvid den av en minoritet inom flygarbetstidsutredningen omfattade reservationen.

Bromma den 27 september 1973

Scandinavian Airlines system

Knut Hagerup

Verkställande direktör

Björn Törnblom

Vice verkställande direktör
Technical & Operations

BIHANG

Värdering av de konsekvenser, som skulle drabba SAS vid ett genomförande av den föreslagna flygarbetstidslagstiftningen

SAS har värderat konsekvenserna för SAS av lagförslagets regler genom att fastställa de ändringar i besättningsbehov och linjekostnader, som uppkommer om i stället för nuvarande regler (kollektivavtal och myndighetsbestämmelser) lagförslagets regler skulle vara gällande. Värderingen avser sommartrafikprogrammet 1973 och har verkställts genom provschemulering av, i vad avser långlinjer, Boeing 747 och DC-8 produktionen, och, i vad avser kortlinjer, DC-9 produktionen. Med provschemulering avses att SAS trafikprogram omsatts i besättningsprogram med iakttagande av lagförslagets regler, varefter besättningsbehovet jämförts med aktuellt besättningsbehov vid uppgörande av besättningsprogram enligt i dag gällande regler. Det har förutsatts att samtliga nuvarande arbetstidsbestämmelser i kollektivavtalet, utom bestämmelserna avseende fritid, utgår och ersättes med lagens bestämmelser.

I det följande redovisas detaljerat konsekvenserna av lagförslagets enskilda bestämmelser samt en beräkning av de ekonomiska konsekvenserna av redovisad behovsökning och linjekostnadsökning för besättningar.

1. Effekten av lagförslagets regler om längsta tillåtna flygtjänstgöring (§ 11)

I huvudsak blir reglerna innebärande maximalt 12 timmars flygtjänstgöring vid en flygtjänstperiod av mindre än 24 timmar resp. 9 timmar vid en flygtjänstperiod av mer än 24 timmar men mindre än 72 timmar tillämpliga. Vid enstaka tillfällen kan lagförslagets förhöjda maximum, betingat av möjligheten att i flygtjänstperioden ge 8 timmars vila mellan klockan 21.00 och 08.00, 14 timmar vid en flygtjänstperiod

av mindre än 24 timmar resp. 10 timmar vid en flygtjänstperiod av mer än 24 men mindre än 48 timmar, utnyttjas.

Även genom förstärkning av besättningen och tillfälle till vila minst 2 timmar i bekväm stol ombord kan på långlinjer maximum vid en flygtjänstperiod av mindre än 24 timmar höjas från 12 till 14 timmar. Sådan förstärkning innebär emellertid ökning av besättningen med 1 pilot (747-B, DC-8) och på 747-B med 4 och på DC-8 med 2 kabinbesättningsmedlemmar samtidigt som på 747-B minst fyra och på DC-8 minst två första klass stolar måste blockeras. Besättningsbehovet ökar härigenom mer än den ökning, som blir följden av att man accepterar 12 timmar maximal tjänstgöringstid. Detta alternativ medför vidare ekonomiska konsekvenser då utbudet av första klass platser (och därmed även totala antalet platser) minskar med det antal platser, som måste reserveras för besättningsvila. Det bör vidare beaktas att bestämmelsen i lagförslaget om att första klass stolar skall finnas disponibla strider mot den sannolika utvecklingen mot ökad användning av flygplan utan första klass och kan medföra att SAS måste bibehålla ett antal första klass stolar, icke för passagerare men däremot för besättningsmedlemmar.

1.1. Kortlinjer

Utnyttjas lagförslagets bestämmelser fullt ut, d. v. s. till 12, 10 resp. 9 timmars tjänstgöring med 6 landningar även för nattflygning kan i jämförelse med nuvarande upplägg en besparing av 6—8 besättningar uppnås. Denna teoretiska besparing skall ses mot en bakgrund av ett samlat behov av 210 besättningar. Det får emellertid bedömas som osannolikt att besättningsorganisationerna, som i lagförslaget garanteras medverkan i utformningen av besättningsprogrammen, skulle acceptera i varje fall 12 timmars tjänstgöring och 6 landningar vid nattflygning. Även SAS flygavdelning torde ur flygsäkerhetssynpunkt ha invändningar mot en sådan schemulering. Hänsynstagande till dessa invändningar genom försiktigare utnyttjande av lagförslagets maximala tjänstgöringstidsbegränsningar medför en behovsökning av 2—3 %.

1.2. Långlinjer

Begränsningen av den maximala tjänstgöringstiden till 12 timmar vid en flygtjänstperiod av mindre än 24 timmar medför att samtliga från Skandinavien utgående linjer med en tjänstgöringstid överskridande 9 timmar kräver att nödvändiga överföringar från andra baser till avgångsstationen (vanligen från Oslo eller Stockholm till Köpenhamn) måste ske så tidigt att en viloperiod om 16 timmar med nattvila mellan klockan 21.00 och 08.00 kan utläggas på avgångsstationen. Härigenom ökar såväl besättningsbehovet som linjekostnaderna. I vissa fall — vid avgång mellan klockan 21.00 och 08.00 — måste överföring ske två dagar före avgång.

Samma begränsning av den maximala tjänstgöringstiden till 12 timmar medför att beredskapstjänst icke som nu kan utföras på hemmabasen. I stor utsträckning måste Oslo- och Stockholms-baserade besättningar överföras till Köpenhamn för att där utföra beredskapstjänst under vistelse på hotell. Linjekostnaderna ökar härigenom väsentligt.

2. Effekten av lagförslagets bestämmelser om beredskapstjänst (§ 12)

Lagförslagets bestämmelser innebär att flygtjänst påbörjad under de första fyra timmarna av schedulerad beredskapstjänst kan utföras till bestämmelsernas maximalvärden (14, 12, 10 resp. 9 timmar). För de därefter följande fyra timmarnas beredskapstjänst minskar den uttagbara tjänstgöringstiden med 30 minuter per timme beredskapstjänst för att vid ytterligare beredskapstjänst minska med en timme för varje timme beredskapstjänst.

Lagförslaget innehåller emellertid ytterligare begränsningar med avseende på beredskapstjänst. Beredskapstjänst skall föregås av en viloperiod, d. v. s. en period om minst 16 timmar fria från all tjänst, av vilka minst åtta i följd skall falla mellan klockan 21.00 och 08.00. Detta medför att de besättningsmedlemmar, vilka, som vi sett tidigare, måste överföras till Köpenhamn för utförande av beredskapstjänst, måste överföras dagen före denna tjänst och så tidigt att den ovannämnda viloperioden kan utgå i Köpenhamn innan beredskapstjänsten påbörjas. Härigenom förlänges besättningssslingan (den schedulerade bortovaroperioden från avresa från, till ankomst till hemmabasen), vilket i sin tur utgör ett väsentligt hinder för utläggande av 120 resp. 144 timmars förlängd vila per 14×24-timmarsperiod.

Denna bestämmelse har också andra egendomliga och effektivitetshindrande effekter. Så kan sammanhängande beredskapsperioder scheduleras med endast 6 timmars beredskapstjänst per dag om man icke accepterar en tidsförskjutning av beredskapsperioderna dag för dag. För att möjliggöra utnyttjning fr. o. m. beredskapsperiodens början måste dessa perioder nämligen vara åtskilda av en viloperiod om 18 timmar. Vidare kan en besättningsmedlem, som haft beredskapstjänst mellan t. ex. kl. 18.00 och 22.00 påbörja flygtjänst när som helst under perioden intill kl. 22.00 och tjänstgöra maximalt 12 timmar. Han kan emellertid icke, om beredskapsperioden icke utnyttjats, påbörja flygtjänst nästa dag förrän tidigast kl. 16.00, även om den icke utnyttjade reservtjänsten följes av ostörd, lång nattvila.

Lagförslaget medger även en annan typ av beredskapstjänstgöring, vilken ingår i flygtjänstperioden. I detta fall räknas emellertid tiden för beredskapstjänst såsom flygtjänst, varför de praktiska möjligheterna att med denna typ av beredskapstjänst täcka produktion är närmast obefintliga. Endast undantagsvis, och då i de fall flygtjänst konverteras till beredskapstjänst, kan denna typ av beredskapstjänstgöring få viss, minimal användning.

2.1. Kortlinjer

Den ovan redovisade, snabba reduktionen av möjligt tjänstgöringsuttag vid beredskapstjänst, speciellt vad gäller tjänstgöringstidsmaximum 9 timmar vid tjänstgöring under mer än en 24-timmarsperiod, tillsammans med effekten av bestämmelsen om skiljande viloperiod, ökar reservbehovet och medför en behovsökning av 1—2 %.

2.2. Långlinjer

SAS långlinjer drabbas mycket hårt av lagförslagets beredskapsbestämmelser. Besättningsbehovet ökar
— som följd av att överföring till beredskapstjänst i Köpenhamn måste utföras tidigt dagen före beredskapstjänsten,

— som följd av att bestämmelserna snabbt reducerar möjligt tjänstgöringsuttag, och

— som följd av bestämmelsen om skiljande viloperiod.

Vidare ökar SAS linjekostnader som följd av uppkommande hotell- och traktamentskostnader i Köpenhamn.

3. Effekten av lagförslagets bestämmelser om förlängd vila (§ 9)

Lagförslaget innebär att förlängd vila med minst 48 timmar skall utgå innan flygtjänst ånyo påbörjas

a) efter tjänstgöring om sammanlagt 40 timmar,

b) efter två flygningar innebärande tidsförskjutning motsvarande minst 75 längdgrader,

c) efter nattflygning under två nätter efter senaste förlängda vila.

Per period om 14 24-timmarsperioder, räknat från föregående förlängd vila, skall summan av förlängd vila uppgå till 120 timmar, om den orsakats av a) ovan, men till 144 timmar, om den orsakats av b) eller c) ovan.

3.1. Kortlinjer

Normalt kommer kravet om 120 timmars förlängd vila per period om 14 24-timmarsperioder att vara styrande. I samband med nattflygning kommer emellertid antingen kravet om 144 timmars förlängd vila att vara styrande eller måste nattflygning separeras så att kravet om 120 timmars förlängd vila kan förbli gällande. Behovsökningen som följd härav har beräknats till 1 %.

3.2. Långlinjer

Här blir effekten av dessa bestämmelser synnerligen uttalad och reducerar i den största såväl behovsökningen som kostnadsökningen av någon av de enskilda numeriska bestämmelserna i lagförslaget. I kombination med de, med avseende på slinglängder, mycket tidskrävande bestämmelserna om beredskapstjänst erhålles den effekten att en väsentlig del av våra långlinjer (d. v. s. Skandinavien—New York, Skandinavien—Chicago, Skandinavien—Seattle) icke kan scheduleras med kort "turn-around", d. v. s. med en vilotid av cirka ett dygn, vilket bestämmelserna i övrigt medger. Scheduleras kort vilotid kvalificerar den korta vilan icke som förlängd vila. Denna måste alltså förläggas till hemmabasen och skall utgöra 144 timmar per period och 14 24-timmarsperioder. Utrymme inom denna period för två slingor, samtidigt som 144 timmars förlängd vila utgår, finnes icke, varför man, beroende av föreliggande olika möjligheter till kombination av slingor, antingen måste schedulera ett stort antal extra fridagar (förlängd vila) på hemmabasen eller schedulera så långa uppehåll på slippingstation (övernattningsstation) att den tiden blir kvalificerande som förlängd vila. Det förra alternativet är kostbarast på grund av den stora behovsökning detta medför. Vi måste alltså välja det senare alternativet, som även detta medför avsevärd behovsökning och därjämte betydande ökning av linjekostnaderna på grund av ökade hotell- och traktamentskostnader.

3.3. Allmänna konsekvenser

Bestämmelserna om förlängd vila har även andra oönskade konsekvenser. Om en besättningsmedlem efter erhållen förlängd vila blir

t. ex. sjuk, har semester eller tjänstledighet, deltar i utbildning eller seminarier, har kontorstjänst eller är friställd för föreningsarbete, begränsar detta hans möjligheter till produktion och kan, om denna period omfattar mer än fyra dagar, omöjliggöra annan schemulering än vila/fritid. Detta förhållande får behovsökning som resultat men orsakar dessutom avsevärda administrativa problem med avseende på förläggning av kurser, seminarier, semester och tjänstledighet samt med avseende på administrativa piloters tjänstgöring. Semester/tjänstledighet kommer icke att kunna utläggas i så korta perioder, som nu ofta är fallet, vissa kurser och seminarier kan icke hållas utan extra produktionsförlust och det blir sannolikt omöjligt att bevilja friställning av föreningsmedlemmar för föreningsarbete. Även möten, där flygande personal deltar, måste schemuleras med hänsyn till denna problematik. Den behovsökande effekten härav låter sig knappast beräkna, men den kan tidvis bli stor.

4. Effekten av lagförslagets bestämmelser om vila efter tidsförskjutning (§ 8)

Lagförslagets bestämmelser medger i princip kort vilotid även vid flygning som innebär tidsförskjutning motsvarande mer än 75 längdgrader. Våra möjligheter att utnyttja detta är, som tidigare visats, små på grund av bestämmelserna om förlängd vila, men ett visst antal korta vilotider måste på grund av existerande kombinationsmöjligheter av slingorna schemuleras om icke ytterligare behovsökning accepteras. Om emellertid, på grund av oförutsedda händelser (förseningar) den korta vilan utsträcker så att den antingen kommer att omfatta minst 36 timmar minus tidsförskjutning större än fem timmar eller om den sträcker sig in i nästkommande nattviloperiod (21.00—08.00 lokal tid) med minst tre timmar, så måste två nattviloperioder om 8 timmar mellan kl. 21.00 och 08.00 ingå i vilan. Detta innebär att vid försening av sådan omfattning, att dessa regler gäller, den schemulerade besättningen blir obrukbar, någon reservbesättning finns i de flesta fall icke att tillgå, varför en försening på ett dygn uppstår. I värsta fall, om förseningen inträffar sedan besättningen påbörjat sin tjänstgöring och icke lämnar flygplatsen för färd till hotellet före kl. 23.00, förbrukas den natten som nattvila och besättningen måste vila ytterligare en natt och kan gå ut först med två dygns försening.

5. Konsekvenser av andra lagförslagsbestämmelser

Lagförslaget förbjuder, med straffrättsligt ansvar, flygning i uttröttat tillstånd (§ 3). Den enskilde besättningsmedlemmen är skyldig att till arbetsgivaren anmäla förfall på grund av trötthet (§ 15). Gör han detta är han fri från ansvar i lagens mening, men han uppfyller givetvis icke sina skyldigheter enligt kollektivavtalet om tröttheten uppstått av annan grund än tjänst. Det är svårt att bedöma i vilken omfattning förfall av denna anledning kan uppkomma.

Lagförslaget påbjuder icke enbart rätt till vila men också skyldighet till vila. Den förbjuder under viloperioden arbete och sådant sysslande, som i avsevärd mån motverkar syftet med vilan (§ 14). I vår värdering av lagens konsekvenser förutsättes att lagenlig vila på hemmabas, i den utsträckning den fyller avtalets fritidskrav, samtidigt utgör avtalsenlig fritid, d. v. s. vi räknar icke med att först ge lagenlig vila och därefter separat avtalsenlig fritid. Vilken frihet till normalt sysslande har då be-

sättningsmedlemmen, som samtidigt har vila och fritid? Kan han t. ex. spela golf, klippa gräsmattan, gräva om sin gräsmatta, bygga garage på tomten eller kan han driva sin firma (sälja bilar e. d.) utan att vilan diskvalificeras? Kan han icke detta, måste vi räkna med avtalskrav innebärande avtalsenlig fritid i tillägg till lagens vila. De produktiva dagarna per 14-dagarsperiod skulle i så fall reduceras till 4—5.

Lagförslaget påbjuder anmälan i de fall lagens bestämmelser på grund av särskilda förhållanden icke kunnat följas (§ 17). Detta synes emellertid icke innebära att lagens bestämmelser kan få överskridas då oförutsedda, operativa förhållanden skulle motivera detta. Vi fruktar att bestämmelsen snarast innebär att flygningen, om detta över huvud taget är möjligt, skall avbrytas så att lagens bestämmelser kan innehållas, och att överskridelser kan ske endast då inget annat alternativ existerar eller i samband med en nödsituation. Med hänsyn till risken för straff vid överträdelse får man antaga att överskridelser av bestämmelserna, även då detta är operativt eller arbetsmässigt motiverat, blir mycket sällsynta. Konsekvensen härav blir ytterligare trafikstörningar. Det måste vara ett rimligt krav att bestämmelserna medger överskridande, då den berörde befälhavaren bedömer detta riktigt och acceptabelt och det borde positivt ha nämnts en sådan möjlighet.

6. Allmänna synpunkter

Ett av de bärande motiven för förslaget om arbetstidslag för flygande personal har varit omsorgen om flygsäkerheten. Utan att taga ställning till om förslagets bestämmelser härvidlag är rätt avvägda kan man konstatera att lagen gäller icke enbart Flight Deck personal (huvudsakligen piloter) men även kabinpersonal. Flygsäkerhetsmotivet som grund för arbetsbestämmelser för piloter är i och för sig lätt att förstå, men det förefaller orimligt att det begränsade arbete med flygsäkerhetsaspekter, som kabinpersonalen har att utföra (huvudsakligen övervakning av åtflydnaden av regler gällande för passagerarna ombord samt specificerade arbetsuppgifter i samband med haveri eller haveritillbud) skulle motivera i princip lika begränsade bestämmelser som skulle gälla för piloter.

Med hänsyn till huruvida de föreslagna bestämmelserna är riktiga ur flygsäkerhetssynpunkt kan följande anföras. Om lagförslag skulle genomföras, skulle de skandinaviska flygbolagen belastas med arbetstidsbestämmelser, som totalt sett är avsevärt mera begränsande än de bestämmelser flygbolagen i andra länder belastas med. De föreslagna bestämmelserna orsakar kostnader, som icke endast avsevärt försämrar de skandinaviska flygbolagens möjligheter att konkurrera utan sannolikt till och med omöjliggör lönsam flygtrafik. Ingenting framföres, som indikerar att flygsäkerheten i de skandinaviska flygbolagen på grund av avsaknaden av lagbestämmelser på detta område, skulle vara sämre än flygsäkerheten i andra länders flygbolag. I själva verket torde förhållandet vara det motsatta. Redan de regler, som gäller i dag för bl. a. SAS och Linjeflyg, d. v. s. kollektivavtalens regler tillsammans med myndigheternas bestämmelser, är totalt sett mer begränsade än vad som är fallet med de bestämmelser, som gäller för flertalet flygbolag utanför Skandinavien. Det bör vidare beaktas att ett regelsystem, som just precis tillåter all ur flygsäkerhetssynpunkt acceptabel flygning och samtidigt förbjuder all icke acceptabel flygning, icke kan konstrueras. Utan att för-

hindra all icke acceptabel flygning så förhindrar lagförslaget en mycket stor volym flygning, som måste betraktas som helt acceptabel.

Utredningen om en flygarbetstidslag tillkom på tillskyndan av pilotföreningarna. Dessa ansåg primärt att en lag var önskvärd dels därför att arbetstidsbestämmelsernas flygsäkerhetsmässiga karaktär gjorde dem olämpliga som förhandlingsobjekt vid avtalsförhandlingar och dels därför att existerande myndighetsbestämmelser inte hade tillräcklig status (dispensmöjlighet existerade och utnyttjades ofta olika i de tre länderna) och icke heller var förenade med straffrättsligt ansvar. Sekundärt önskade man lagbestämmelser, som skulle åstadkomma att alla flygbolag (även charterbolagen) tvingades arbeta under samma förutsättningar. SAS anser sig ha anledning antaga att den allmänna meningen bland våra besättningsmedlemmar (i varje fall våra piloter) är att de regler vi har i dag, med de ändringar som skett sedan år 1966, i stort sett uppfyller rimligt ställda krav på flygsäkerhet. I själva verket leder lagens bestämmelser till helt oönskade förändringar av arbetsförhållandena. Lagen medger ökade arbetstider för kortlinjetrafiken, speciellt vad gäller nattflygningar och även till ökat antal landningar per tjänstgöringspass. Detta är i direkt strid med under årtal framförda önskemål från besättningsföreningarna. Långlinjetrafiken har generellt sett, med vissa undantag, betraktats som favoriserad arbetstids- och fritidsmässigt. Även här medför lagförslaget oönskade ändringar innebärande ett otympligt reservhållningssystem och förskjutning från vila/fritid hemma till vila på slippingstationer.

Den eftersträvade lika belastningen mellan linjebolagen och charterbolagen uppnås inte heller. I realiteten försämras i varje fall SAS situation i förhållande till charterbolagen i detta avseende. Lagförslaget drabbar relativt sett SAS kortlinjetrafik och chartertrafiken mycket mindre än långlinjetrafiken. Den av pilotföreningarna önskade begränsade rätten till dispensation och straffrättsligt ansvar kan åstadkommas på annat sätt än genom den föreslagna lagstiftningen.

Lagförslaget förutsätter upprättandet av en skandinavisk flygarbetstidsnämnd, som, tillsammans med luftfartsmyndigheterna, skall övervaka lagens åttlydnad, tolka lagens bestämmelser och meddela dispenser från lagen eller förbud mot viss flygtrafik. Det är svårt att se att denna dubbla övervakning fyller någon funktion. Det ligger här nära till hands att hänvisa till existensen av OPS-utvalget och det härtill knutna skandinaviska tillstynskontoret, som konstitueras av representanter från de tre skandinaviska luftfartsmyndigheterna och som ansvarar för den operationella och tekniska tillsynen av SAS. Detta organ eller ett på liknande sätt konstituerat organ borde kunna tillerkännas övervakningen av gällande arbetstidsbestämmelser oberoende av om dessa ges lagens form eller utformas som administrativa bestämmelser.

Det förhållandet att förslagsställarna inser att det är svårt att fastställa ett regelkomplex, som i detalj under alla förhållanden (med erkännande av den mängd faktorer, som gör planering av flygtrafik synnerligen komplicerad och besvärlig) på ett rimligt sätt reglerar arbetstiden samtidigt som det medger flygtrafik, innebär icke att deras lösning, en flygarbetstidsnämnd, som kan lösa tvister och dispensera då detta är rimligt och nödvändigt, är en acceptabel lösning. Denna nämnd, som måste vara permanent tillgänglig i beslutsmässig form, medför under planeringsarbetet ständig osäkerhet med avseende på om reglerna i lagen

kommer att gälla eller om dispens (eller ytterligare begränsning) kan förväntas. En ytterligare oformlighet är det förhållandet att nämndens beslut är utan appell. Om man bortser från nämndens övervakande uppgifter får man antaga att dess existens är motiverad av det förhållandet att det är uppenbart att de komplicerade reglerna skulle utgöra hinder för viss flygtrafik. Dessa hinder skulle, då detta är motiverat, kunna undanröjas av nämnden. Det vore rimligare att, då man konstaterar att ett komplicerat regelsystem får icke önskvärda verkningar, man nöjde sig med ett mindre komplicerat system med ett fåtal enkla regler, som icke medför oönskade konsekvenser och nödvändiggör avsteg från gällande bestämmelser.

7. Summering av lagförslagets konsekvenser

Bedömningen av lagförslagets ekonomiska konsekvenser för SAS har gjorts som en jämförelse med sommartrafikprogrammet 1973 och är angivna såsom årskostnader med utgångspunkt från kostnadsläget 1973.

7.1. Kortlinjer

Effekten av lagförslagets olika bestämmelser medför en sammanlagd ökning av besättningsbehovet med 5 %.

Ökning: 17 kaptener, 21 styrmän (= 38 piloter), 42 värdinnor.

Ökning direkta personalkostnader: MSKR 7,6/år.

7.2. Långlinjer

SAS långlinjer drabbas, vilket redovisats ovan, mycket hårt av lagförslagets bestämmelser. Den sammanlagda effekten av de olika bestämmelserna har beräknats genom provschemulering.

747-B

Ökning: 5 kaptener, 10 styrmän (= 15 piloter), 70 värdinnor.

Ökning direkta personalkostnader: MSKR 5,6/år.

Ökning linjekostnader (hotell och traktamenten): MSKR 3,6/år.

DC-8

Ökningen blir här mindre på grund av att produktionen innehåller flera kombinationsmöjligheter mellan de olika slingorna, vilket i någon mån eliminerar effekten av bestämmelserna om förlängd vila. Å andra sidan innehåller DC-8 produktionen slingor, som i dag medger direktflygning Skandinavien—destinationen v. v., men som enligt lagförslaget medför slippning på mellanstation (ex. Köpenhamn—Tashkent—Bangkok v. v.). Vissa av SAS långlinjer kan flygas endast med förstärkt besättning (Flight Deck och kabin), t. ex. Köpenhamn—Los Angeles v. v. och Zürich—Port of Spain v. v. på grund av tjänstgöringstider över 12 timmar. Andra linjer fordrar speciella reserver, t. ex. Köpenhamn—Seattle v. v. och Moskva—Tokyo v. v. på grund av tjänstgöringstider strax under 12 timmar. I det senare fallet kan gardering erhållas också genom schemulering av förstärkt besättning. Behovsökningen kan uppskattas till 20 %.

Ökning: 28 kaptener, 56 styrmän (= 84 piloter), 196 värdinnor.

Ökning direkta personalkostnader: MSKR 21,8/år.

Ökning linjekostnader (hotell och traktamenten): MSKR 11,6/år.

7.3. Scanair

Med avseende på Scanairs DC-8 produktion kan man konstatera att lagförslaget medför att ett ökat antal Scanair-turer måste scheduleras med övernattnig på utestation samt att möjligheterna till kombinerig av Scanair-turer reduceras på grund av begränsningen till 9 timmars tjänstgöring per 24-timmarsperiod om icke viloperiod kan ges mellan varje flygning. Den behovsökning, som uppstår för Scanair-produktionen, får emellertid anses vara i huvudsak täckt av den behovsökning, som redovisas under DC-8.

7.4. Summering av de ekonomiska konsekvenserna med avseende på besättningskostnader

Behovsökning: 50 kaptener, 87 styrmän (= 137 piloter). 308 värdinor.

Personalkostnadsökning:	MSKR 35,0/år.
Linjekostnadsökning:	MSKR 15,2/år
Summa kostnadsökning:	MSKR 50,2/år.

7.5. Konsekvenser med avseende på planering

SAS planering (såväl besättningsplanering som trafikprogramarbete) kommer att försvåras om den föreslagna lagstiftningen genomföres. Den nuvarande flexibiliteten vid trafikprogramarbetet med ändringar till trafikprogramförslag mycket nära inpå begynnelse datum för ett nytt trafikprogram och ändringar också under gällande trafikprogram kommer att avsevärt reduceras. Accepterande av extraproduktion kommer att försvåras och trafikprogramarbetet måste i ökad utsträckning styras av arbetstidslagets bestämmelser om icke besättningsbehovet skall öka mycket mer än som förutsetts vid beräkningen av förslaget ekonomiska konsekvenser. Trafikprogrammet kommer härigenom att icke endast besättningsmässigt bli mera kostbart men också att bli ur kommersiell synpunkt mindre attraktivt och därigenom resultera i intäktsminskningar.

Besättningsplaneringsarbetet kommer att försvåras icke minst därigenom att lagförslaget föreskriver samråd med företrädare för besättningsföreningarna vid planeringen av flygtjänstgöring och beredskaps-tjänstgöring utan att det klargöres på vilket sätt och i vilken omfattning sådant samråd skall äga rum. Bristen på regler härvidlag kommer med säkerhet att ge upphov till tvister. Samrådet kommer utan tvivel att försvåra SAS planeringssituation, dels därigenom att samrådsförfarandet är tidskrävande och inkräktar på den i sig själv korta planeringstid, som står till buds, och dels därigenom att skilda uppfattningar om det rimliga i att utnyttja av lagen tillåten tjänstgöring kommer att göra sig gällande. Det förhållandet att SAS har sina besättningsmedlemmar fördelade i tre länder med separata fackliga organisationer kommer icke att medverka till att en planeringsprocess med samråd blir enklare.

Någon metod att, med utgångspunkt från elementära trafikprogramelement (t. ex. flygplanflottans sammansättning eller i bästa fall frekvenstabeller), de enda element, som med dagens trafikplaneringsteknik är kända vid den tidpunkt då tillgången av besättningar bestämes, fastställa besättningsbehovet med rimlig säkerhet finnes icke. Ris-

ken att hamna fel med antingen för stora eller för små resurser ökar avsevärt. Besättningsplaneringsarbetet kommer vidare att kräva ytterligare resurser, förmodligen både i vad avser antal planerare och datorassistans.

Konsekvenserna av det försvårade planeringsarbetet låter sig icke beräkna i form av kostnader, vilka emellertid kommer att uppstå som följd av dels icke-kommersiella hänsynstaganden vid uppgörande av trafikprogram och dels dålig resursanpassning.

7.6. Konsekvenser med avseende på trafikavveckling

Ett genomförande av den föreslagna lagstiftningen kommer vidare att få synnerligen kännbara konsekvenser vid avveckling av SAS trafik, speciellt på långlinjerna. Bestämmelserna om beredskapstjänst medför antingen dålig reservtäckning med trafikstörningar som resultat eller kraftigt utökad reservhållning. Bestämmelserna om nattvila i samband med flygning med tidsförskjutning leder till olösbara konflikter vid vissa förseningar eller även här till synnerligen kostbara reservhållningar. Bestämmelserna om förlängd vila styr scharuleringsmöjligheterna och försvårar omkastningar i besättningsprogrammen då trafikstörningar skulle nödvändiggöra detta om man icke önskar kompensera detta med övertillgång på besättningar. Den i praktiken obefintliga möjligheten för överskridande av bestämmelserna då oförutsedda, operativa förhållanden skulle nödvändiggöra detta, kommer att medföra trafikstörningar med avsevärda kedjereaktioner som följd.

Konsekvenserna av ovanstående antingen i form av trafikstörningar eller i form av ökade resurser både med avseende på besättningar och flygplan blir med visshet ytterst besvärande men låter sig icke beloppsmässigt beräkna och är icke medtagna i redovisade ökning av besättningsbehovet.

7.7. Övriga ekonomiska konsekvenser

Utöver de under 7.4. redovisade, besättningsmässiga konsekvenserna får ett genomförande av den föreslagna lagstiftningen ekonomiska konsekvenser, som icke låter sig beräkna i kronor och ören. SAS intäkter kommer att ytterligare minska som resultat av

- 1) ett kommersiellt sett mindre optimalt trafikprogram,
- 2) störningskänsligheten i trafikprogrammet,
- 3) ett minskat utbud av platser på grund av att första klass stolar måste blockeras för besättningsvila.

Intäktsminskningen beroende på de två första faktorerna kan minskas genom utnyttjande av större resurser med avseende på flygplan och besättningar. Detta innebär emellertid i sin tur minskad flygplans- och besättningsutnyttjning och en effektivitetsminskning utöver den, som orsakat de i 7.4. redovisade kostnadsökningarna, och därmed följande ytterligare kostnadsökningar.

Bromma den 27 september 1973

D a n m a r k**Ministeriet for offentlige arbejder:**

Under d. d. har man tilskrevet udenrigsministeriet, Stormgade 10, 1470 København K., således:

I fortsættelse af skrivelse herfra af 30. juli 1973 angående betænkningen "Flygarbetstid" om arbejdstid for flyvende personel skal man meddele, at luftfartsdirektoratet efter indhentelse af udtalelser fra de interesserede organisationer og luftfartsselskaber har fremsendt indstilling til ministeriet for offentlige arbejder den 8. november 1973. Ministeriets behandling af sagen vil blive koordineret med trafikministerierne i Norge og Sverige, og den af udenrigsministeriet ønskede udtalelse i sagen kan først forventes at foreligge nogen tid efter årsskiftet 1973—74. Man kan ikke på nuværende tidspunkt udtale noget bestemt om, hvorvidt sagen vil være færdigbehandlet inden Nordisk Råds 22. Session i februar 1974.

København, den 28. november 1973

P. m. v.

E. b.

F. Klokke

Sterling Airways A/S:

— — — kan vi meddele, at vi ikke har bemærkninger til den af os afgivne udtalelse i brev af 2. september 1969 ud over, at vi tilslutter os mindretalsudtalelsen i betænkningen.

København, den 8. august 1973

Sterling Airways A/S

Anders Helgstrand

Direktør

Dansk Pilotforening:

Som foreningen tidligere har givet udtryk for, er det vor bestemte opfattelse, at de nuværende administrative bestemmelser, det såkaldte "pointsystem", ikke i tilstrækkelig grad tilgodeser flyvesikkerhed, hvad angår tjenestetider. Dette er et forhold, som ikke alene de flyvende besætninger har krav på at få løst, men som også i høj grad vedrører det flyvende publikum.

Foreningen er klar over, at der bag lovudkastet ligger et meget grundigt og omfattende arbejde, og at man alsidigt og indgående har behandlet problematikken omkring de sikkerhedsmæssige grænser for udnyttelsen af flyvende personale. Med hensyn til de tre bærende elementer i forslaget kan vi fremføre følgende:

1. Planlægning (§ 6)

Det er positivt og rigtigt, at det flyvende personale gives medbestemmelsesret ved planlægningen og udformningen af flyveprogrammer, såvel som ved planlægningen af enkeltflyvninger. En sådan medbestemmelsesret har gennem mange år været en del af den kollektive aftale mellem SAS og pilotforeningerne. Efter vor opfattelse er det til gavn for begge parter og giver kun sjældent anledning til uenigheder. Man følger her en udvikling, som kendes inden for mange andre områder i det moderne samfund. Ydermere giver besætningernes store praktiske erfaring en nødvendig sikkerhed for, at planlægningen og udformningen af flyveprogrammer sker på en måde, som sikrer mulighed for en forsvarlig afvikling af flyvningerne.

2. Numeriske bestemmelser (§ 7—12)

Som bestemmelserne foreligger udfærdiget i lovudkastet, må de anses for værende en forbedring i forhold til det nuværende pointsystem, idet udvalget her især har søgt at løse de to mest træthedsbelastende flyvetidsfaktorer, natflyvning og flyvning med store tidsforskelle (øst—vest—øst). Foreningen havde dog gerne set en strammere udformning af bestemmelserne, som efter vor opfattelse stadig på visse områder tillader en for hård udnyttelse af besætningerne, med en deraf følgende nedsettelse af flyvesikkerheden.

3. Det skandinaviske flyvearbejdstidsnævn (§ 18—36)

Foreningen går positivt ind for tanken om et skandinavisk flyvearbejdstidsnævn. Et minimumskrav må dog være, at repræsentanten for det flyvende personale er en erfaren pilot, godkendt af pilotforeningerne. Det må desuden være en forudsætning for nævnets beslutningsdygtighed, at denne repræsentant er til stede.

I forbindelse med lovforslaget ønsker foreningen endvidere at påpege, at man ikke anser det for tilstrækkeligt at have et sæt lovregler, der alene søger at fastsætte de sikkerhedsmæssige grænser for udnyttelsen af flyvende personale. Det er i højeste grad også påkrævet, at der indgår sociale bestemmelser i de regler, hvorefter de flyvende besætninger skal udføre deres tjeneste, således som det er tilfældet i de kollektive aftaler, som er indgået mellem SAS og pilotforeningerne på dette område. Hvad angår dækningen af de sikkerhedsmæssige minimumskrav, må disse aftalebestemmelser derfor ubetinget anses som værende betydeligt bedre end lovudkastet. Som følge heraf må foreningen fastholde, at lovudkastet ikke vil kunne erstatte disse aftalebestemmelser, og at det i øvrigt kun fremtræder som en nødvendig afløsning (forbedring) af pointsystemet.

Der har i Dansk Pilotforening aldrig hersket tvivl om, at det er en tvingende nødvendighed at skabe enslydende arbejdstidsregler i de tre skandinaviske lande, og dette garanteres alene ved enslydende og ens-tolket lovgivning på området. Selv om en detaljeret gennemgang af betænkningen viser, at foreningen ville kunne fremsætte en række kritiske bemærkninger, mener vi dog at kunne konstatere, at det forelig-

gende forslag, i forhold til det eksisterende pointsystem, må anses for at være et skridt fremad i flyvesikkerhedsmæssig henseende.

København, den 1. oktober 1973

Dansk Pilotforening

Kai H. Jørgensen

N o r g e

Luftfartsdirektoratet:

Ved Luftfartsdirektoratets brev av 14. mai d. å. ble "Flygarbetstid — Betänkande avgivet av flygarbetstidsutredningen" sendt til uttalelse til en rekke departementer, militære myndigheter, andre offentlige og private institusjoner, samt til samtlige norske luftfartsselskaper og til de pilot- og cabinpersonellforeninger som er etablert. Det vises til *bilag 1*.¹

Det er innkommet i alt 17 uttalelser. Det vises til *bilag 2*¹ med kopier av de innkomne uttalelser.

Det skandinaviske OPS-utvalg har avgitt en uttalelse i brev av 13. juli 1973 som vedligger til orientering som *bilag 3*.¹

Utvalgets utredning og de mottatte uttalelser har vært gjenstand for drøftelse mellom de tre skandinaviske luftfartsmyndigheter.

Luftfartsdirektoratet skal anføre følgende:

1. Utvalgets sammensetning

Luftfartsdirektoratet vil innledningsvis bemerke at det er enig i den kritikk mot utvalgets sammensetning som fremsettes av mindretallet (s. 153), og som også fremkommer i en lang rekke av de innkomne uttalelser. Når hensyn tas hertil, og til den meget knappe majoritet flertallet utgjør (8 mot 7); kan det synes som om det er tilfældigheter i forbindelse med utvalgets oppnevning som har vært avgjørende for hva som er presentert som en flertallsinnstilling og hva som fremtrer som en mindretallsreservasjon. Luftfartsdirektoratet må også anta at manglende representasjon fra viktige former for luftfart (i mindretallets uttalelse er spesielt nevnt charterflyging og taxiflyging) kan ha hatt reell betydning for innholdet av innstillingen. Det vises i denne forbindelse til det som nedenfor anføres under hovedavsnittet om lovforslagets gyldighetsområde.

2. Innstillingens forhold til flysikkerhetsproblematikken

Den samlede komité fortjener etter direktoratets oppfatning stor anerkjennelse for å ha trukket frem og presentert et betydningsfullt materiale av verdi for arbeidet med flysikkerheten, spesielt med sikte på flyarbeidstiden. Dette materiale er imidlertid av såvidt generell

¹ *Här ej tryckt.*

natur, at det åpenbart ikke har kunnet hindre at det består en meget stor avstand mellom flertallets og mindretallets vurderinger og forslag.

Som det fremgår av betenkningen, ble Flygarbetstidsutredningen nedsatt i 1966 med direkte foranledning i en faglig konflikt hvori arbeidstiden for flygende personell på ruteflygningens område spilte den avgjørende rolle. Dog understrekes det i betenkningen at det kun har vært tatt hensyn til flysikkerhetsmessige vurderinger i forbindelse med de fremlagte forslag.

I denne forbindelse må Luftfartsdirektoratet for sitt vedkommende fremholde at de rent flysikkerhetsmessige begrunnelser for flertallets standpunkter i meget vesentlig grad synes å mangle. Spesielt finner man grunn til å påpeke at flertallet for sitt vedkommende finner at det foreligger "et klart dokumentert behov betinget av kravet på flysikkerhet for bestemmelser i lovs form om arbeidstiden for flygende personell" (s. 13), mens mindretallet klart presiserer at det ikke deler denne oppfatning. Denne divergens er påfallende i tilknytning til det forhold at flertallet bruker et såvidt pretensjøst ord som "dokumentert" i denne sammenheng. Luftfartsdirektoratet kan, på samme måte som mindretallet, ikke se at utredningen dokumenterer et behov som angitt.

Luftfartsdirektoratet mener at flyarbeidstiden har vært regulert og overvåket på en slik måte i de skandinaviske land siden 1946 at flysikkerheten har vært ivaretatt fullt ut. Det har ikke — og dette motsies ikke av noe materiale som er fremlagt av utredningen — kommet frem noe som tyder på at det innen skandinavisk luftfart har vært sammenheng mellom luftfartsulykker, havarier, brudd på bestemmelser, nærhull eller andre alvorlige hendelser og tretthet hos flygere. Direktoratet er heller ikke kjent med at flygere har anført "tretthet" som medvirkende årsak til havarier eller havaritilløp hvor flygerfeil er angitt som årsak.

Endelig vil Luftfartsdirektoratet spesielt i denne forbindelse fremholde at betenkningens flysikkerhetsmessige vurderinger helt ensidig er innrettet på flyarbeidstidsspørsmålet. Regulering av flyarbeidstiden er imidlertid bare et enkelt moment blant en lang rekke faktorer som til sammen er avgjørende for flysikkerhetsnivået. Flysikkerheten beror på en effektiv sammenfatning av en lang rekke personellmessige, operative, tekniske, miljømessige, økonomiske og administrative faktorer, og utredningens flertallsforslag synes etter Luftfartsdirektoratets oppfatning ikke i tilstrekkelig grad å ta hensyn til dette. Spesielt vil Luftfartsdirektoratet i denne forbindelse nevne flertallets forslag om et særskilt organ til varetagelse av denne ene side av den sammenfattende flysikkerhetsproblematikk, og det forhold at man i betenkningen ikke finner noen ettervisning eller vurdering av de særdeles store økonomiske konsekvenser av flertallsforslaget som er angitt blant annet i de innkomne uttalelser fra SAS, Braathens SAFE og Widerøe's Flyveselskap A/S.

3. Lovforslagets gyldighetsområde

3.1 Det er som nevnt en uttalt forutsetning at de flyarbeidstidsbestemmelser som skal myndighetsreguleres, bare skal gjelde den flysikkerhetsmessige side av tjenestetiden. De sosiale sider som vedrører arbeidstiden forutsettes som hittil fastsatt i kollektivavtaler mellom personellet og foretagendet.

3.2 Flertallsforslaget regulerer tjenestegjøringstiden på samme måte både for flybesetningsmedlemmene (personalet i cockpit) og kabinbetjeningen.

Kabinpersonalet har utvilsomt visse betydningsfulle sikkerhetsmessige oppgaver i visse situasjoner, men disse oppgaver, som i det vesentlige må betraktes som beredskapsoppgaver, kan ikke direkte sammenlignes med de flysikkerhetsfunksjoner som cockpitpersonalet har. Det kan etter Luftfartsdirektoratets mening ikke under noen omstendighet være riktig å følge de samme regler for kabinpersonellet som de som skal gjelde for flybesetningsmedlemmene i cockpit, og det er tvilsomt om det overhodet er tilstrekkelig grunnlag for å regulere kabinpersonalets arbeidstid ut fra rent flysikkerhetsmessige motiver. I denne forbindelse påpekes at ICAO's standardbestemmelser og anbefalinger om flyarbeidstid ikke omfatter kabinpersonalet, og de grunnleggende forutsetninger for en likeartet internasjonal regulering av kabinpersonalets arbeidstid ut fra flysikkerhetsmessige synspunkter foreligger således for tiden ikke.

Det er således Luftfartsdirektoratets oppfatning at reguleringen av tjenestegjøringstiden for flygende personell bør begrenses til cockpitpersonellet, eventuelt at bestemmelser for kabinpersonellet må fastsettes ved særskilt forskrift utformet helt ut på basis av de særlige forhold som foreligger i denne forbindelse.

3.3 Lovforslaget omfatter all sivil, ervervsmessig luftfart for transport av passasjerer eller gods, altså både rute-, charter- og taxifyling med store og små luftfartøyer og uavhengig av nærmere detaljer vedrørende de enkelte operasjoner. Luftfartsdirektoratet må bestemt fastholde at det her dreier seg om så forskjelligartede operasjoner at det ikke er mulig å regulere flyarbeidstiden på samme måte for alle disse former for virksomhet. Dette bekreftes av en lang rekke av de innkomne uttalelser fra småflyselskapene, som Luftfartsdirektoratet på dette punkt helt ut kan slutte seg til. På dette punkt er således flertallsforslaget etter Luftfartsdirektoratets oppfatning klart uegnet. Det er etter Luftfartsdirektoratets oppfatning også spesiell grunn til å påpeke at endog innenfor området rutetraffikk vil det bestå slike forskjeller mellom forskjellige typer av operasjoner at det kan være klart behov for forskjellige reguleringer som på forskjellig måte kan gi like tilfredsstillende flysikkerhetsmessige resultater selv om det i detaljreguleringen tas hensyn til de særegne forhold vedrørende de enkelte operasjoner. I

denne forbindelse peker Luftfartsdirektoratet spesielt på den innkomne uttalelse fra Widerøe's Flyveselskap A/S.

4. *Lovforslagets materielle innhold*

4.1 Som anført i en lang rekke av de innkomne uttalelser, både fra flyselskaper og flygerorganisasjoner, finner Luftfartsdirektoratet at de numeriske bestemmelser i flertallsforslaget er for kompliserte for praktisk bruk, i tillegg til at de altså som foran omtalt etter direktoratets oppfatning i altfor stor grad skjærer forskjelligartede operasjonstyper over en kam. Luftfartsdirektoratet er således i det vesentlige enig i de betenkeligheter som med hensyn til den praktiske anvendelighet av lovforslaget kom til uttrykk blant annet i Braathens SAFF's og SAS' uttalelser, og Luftfartsdirektoratet er videre enig i den oppfatning som kommer til uttrykk i uttalelser fra småflyselskaper om at det neppe er realistisk å regne med at det foreslåtte regelverk vil kunne praktiseres av alle flyselskaper innen taxi- og charterflygninger. Det vises i denne forbindelse til avsnitt VIII i OPS-utvalgets uttalelse, bilag 3.

Det finnes i betenkningen indikasjoner på at utredningen selv er klar over visse vanskeligheter ved praktisering av reglene. Det foreslås dannelse av et overnasjonalt organ som blant annet skal ha som oppgave å utvikle og forbedre det regelsystem som fra først av i noen grad synes erkjent å være utjenlig. Luftfartsdirektoratet anser for sitt vedkommende ikke at et slikt forslag er akseptabelt. En slik oppfatning av lovbestemmelers funksjoner og lovgivningsmaktens oppgaver synes også helt ukjent i tidligere praksis.

4.2 *Overnasjonal flyarbeidstidsnevnd*

Luftfartsdirektoratet er ikke enig i flertallsforslaget om opprettelse av en skandinavisk flyarbeidstidsnevnd, og tiltrer mindretallets innstilling på dette punkt (s. 154).

Det tilføyes at etter flertallsforslagets egne forutsetninger er det åpenbart at denne flyarbeidstidsnevnd i vesentlig utstrekning vil måtte treffe avgjørelser og gi bestemmelser som både reelt og rettslig sett har karakter av en omfattende forskriftsvirksomhet. Utgivelse av forskrifter ved denne nevnd etter de regler som er foreslått av flertallet er klart i strid med norsk lovgivning, særlig med forvaltningslovens bestemmelser, og innebærer overhodet et slikt brudd med norsk lovgivningstradisjon at Luftfartsdirektoratet for sitt vedkommende ikke kan se at ordningen bør aksepteres.

5. *Lov eller administrativ forskrift*

En lov med så detaljert utforming som den foreslåtte, er lovgivningsteknisk sett lite heldig og i strid med norsk lovgivningstradisjon.

Detaljerte, numeriske bestemmelser som antas å måtte endres i pakt med utviklingen innen luftfarten og til enhver tid tilpasses behovet for sterkt varierende former for luftfart, egner seg for utferdigelse ved administrativ forskrift og ikke i lov som det av forfatningsmessige grunner vil ta lang tid og kreve et stort apparat å endre.

I denne forbindelse er det grunn til på ny å påpeke de store ulikheter og ulike forutsetninger som på dette område består mellom de forskjellige former for flyging. Det er etter direktoratets oppfatning ikke praktisk mulig å gi bestemmelser for alle forskjellige former for flyging i en og samme arbeidstidslov med den store detaljeringsgrad som flertallsforslaget representerer. En slik lov må i meget stor utstrekning fryktes å ville bli et misvisende utgangspunkt for utferdigelse av slike avvikende regler som passer for tillem্পning på de forskjellige former for flyging.

Med hensyn til den kritikk som flertallet fremsetter mot det nåværende poengsystem, skal Luftfartsdirektoratet slutte seg til den imøtegåelse som gis av mindretallet (s. 156—157). Det er etter Luftfartsdirektoratets oppfatning påfallende at kritikk og imøtegåelse her er blitt stående uformidlet mot hverandre i publikasjonen.

I samsvar med intensjonene ved utarbeidelse av poengsystemet, er det innhentet uttalelser fra berørte parter om de erfaringer man har gjort med systemet med sikte på å revidere forskriften i pakt med utviklingen og med de høstede erfaringer. De innkomne uttalelser har vært preget av at flyarbeidstidsutredningen ble nedsatt og at arbeidet der har pågått. På grunn av dette, og fordi de personellressurser man har rådet over i en stor utstrekning har vært beslaglagt av flyarbeidstidsutredningen, har man i vesentlig utstrekning måttet la revisjonsarbeidet utstå i påvente av utredningens betenkning. Hertil kommer at utredningens arbeid har tatt vesentlig lengre tid enn man fra først av kunne forutse, med det resultat at revisjonsarbeidet vedrørende de gjeldende bestemmelser har måttet utstå vesentlig lengre enn ellers ville være tilfelle.

I en videreføring av arbeidet med myndighetsbestemmelsene vil det som en selvfølge, og fullt ut i tråd med det samarbeid som hittil har foregått, bli tatt hensyn til behovet for ensartede regler i den utstrekning dette er begrunnet. Man må imidlertid ikke stirre seg så blind på kravet om ensartethet at man ser bort fra at forskjellige former for flyging kan kreve forskjellige detaljreguleringer på dette område. Flere av de innkomne uttalelser er med rette inne på dette moment og det fremheves herunder til dels med rette at man ikke minst i Norge finner former for flyging som med hensyn til arbeidstidsordning ikke uten videre kan likestilles med alle andre former for flyging. Det kan i denne forbindelse igjen være grunn til å presisere at den omstendighet at arbeidstidsbestemmelser gis forskjellig utforming, ikke behøver å bety at det ene sett regler gir dårligere flysikkerhet enn det andre.

Det bør i forbindelse med videreføringen av forskriftsarbeidet på dette område overveies om det bør inngås en særskilt samarbeidsavtale mellom de tre luftfartsmyndigheter med sikte på utarbeidelse av, anvendelse av og kontroll med etterlevelsen av arbeidstidsbestemmelser.

6. Forslag til endring av luftfartsloven

Luftfartsdirektoratet er enig med mindretallet i at det vil være hensiktsmessig å innføre i luftfartsloven en egen forskriftshjemmel vedrørende flygetjeneste- og hvileperioder for flybesetningsmedlemmer. Man er videre enig i at brudd på slike forskrifter bør belegges med straff, og at forskriftsmyndigheten bør videredelegeres til Luftfartsdirektoratet.

Luftfartsdirektoratet er derimot ikke enig i det konkrete forslag til endring i luftfartslovens § 186 som mindretallet fremsetter (s. 155). Forslaget antas å være formelt ukorrekt, idet mindretallet synes å ha oversett at § 71, første ledd, er en materiell bestemmelse, mens det foreslåtte fjerde ledd kun er en forskriftshjemmel.

Når det gjelder spørsmålet om straff for overtredelse av forskrift etter den foreslåtte § 71, fjerde ledd, er Luftfartsdirektoratet for sitt vedkommende av den oppfatning at det vil dreie seg om overtredelse av ordensforskrifter, og at hjemmel for bøtestraff i denne forbindelse må anses tilstrekkelig. Dersom overtredelsen er av slik karakter at den også rammes av det materielle innhold av § 71, første ledd, vil selvsagt den strenge straffereaksjon som er knyttet til overtredelse av denne bestemmelse, komme til anvendelse. Dersom det er et flyselskap som overtrer bestemmelser gitt i forskrift som nevnt, synes bøtestraff å være det eneste realistiske. Etter dette vil Luftfartsdirektoratet istedenfor mindretallets forslag til endring av luftfartslovens § 187 foreslå at det til luftfartslovens § 187 knyttes et tredje ledd som gir hjemmel for bøtestraff for overtredelse av forskrift gitt med hjemmel i den nye § 71, fjerde ledd.

Luftfartsdirektoratets forslag til endring av luftfartsloven m.v., vil etter dette være følgende:

1) § 71 gis et nytt fjerde ledd med følgende ordlyd:

”Kongen kan fastsette forskrifter om flygetjeneste- og hvileperioder for dem som gjør tjeneste i de i § 56 nevnte stillinger.”

2) Luftfartslovens § 187 gis et nytt tredje ledd med følgende ordlyd:

”Den som overtrer forskrift Kongen har gitt etter § 71, fjerde ledd, straffes med bøter”.

3) I kgl. res. av 8. desember 1961 om ikrafttredelse og gjennomføring av lov om luftfart av 16. desember 1960 for så vidt angår sivil luftfart, littera D, pkt. 1, tilføyes ”§ 71, fjerde ledd”.

4) I Luftfartsdirektoratets myndighetsområde, jfr. Samferselsdepartementets brev av 23. mars 1964, tillföyes § 71, fjerde ledd.

7. Konklusjon

Med henvisning til det ovenfor anførte vil Luftfartsdirektoratet tilrå at Flygearbetstidsutredningens forslag om lov om flyarbeidstid ikke tas til følge.

Luftfartsdirektoratet vil videre foreslå at det foretas de endringer i luftfartsloven m. v. som er omhandlet ovenfor i avsnitt VI.

Luftfartsdirektoratet forutsetter videre at det skandinaviske forskriftsarbeid på området følges opp av de berørte myndigheter, under hensyntagen til det materiale som er fremskaffet av Flygearbetstidsutredningen.

Oslo, 9. januar 1974

Erik Willoch

Odd Sjøraas

Sverige

Socialstyrelsen:

Utredningen synes ha tillvaratagit resultatene av de begrensade vetenskapliga undersökningar som föreligger rörande trötthet hos flygande personal och väl avvägt sitt förslag till flygearbetstidslag.

Socialstyrelsen får därför tillstyrka förslaget.

Stockholm den 27 juni 1973

Enligt socialstyrelsens beslut:

Rune Andréasson

Föredragande i trafikmedicin

Arbetskyddsstyrelsen:

Arbetstidsbestämmelserna i allmänna arbetstidslagen och arbetarskyddslagen är i princip tillämpliga på personal som är anställd inom luftfarten. Flygearbetstidsutredningens förslag till flygearbetstidslag innebär inte någon ändring i detta förhållande. Det remitterade lagförslaget syftar liksom föreskrifterna om arbetstid vid vägtransport (SFS 1972: 602) till ytterligare begränsningar i arbetsgivarens möjlighet att uttaga arbete av anställd personal med hänsyn till de särskilda risker för

tingade arbetstidsbestämmelserna för flygande personal inte bör vara ett ämne för förhandlingar utan bör regleras i annan ordning än i avtal. Det finns vidare enligt ämbetsverkets uppfattning starka skäl att ha gemensamma bestämmelser inom Danmark, Norge och Sverige. Statskontoret tar inte ställning till vilka arbetstidsbestämmelser som bör regleras i lag respektive utfärdas i administrativ ordning.

Statskontoret är tveksamt till behovet av en interskandinavisk flyg-arbetstidsnämnd med de av utredningen föreslagna uppgifterna. Det står klart att möjligheter att meddela avvikelser från lagbestämmelserna — vilket skulle vara en viktig uppgift för den föreslagna nämnden — måste finnas. Det synes emellertid naturligt att man i första hand söker tillgodose det behov av enhetlighet härvidlag mellan de berörda länderna genom ett samrådsförfarande mellan respektive luftfartsmyndigheter.

Stockholm den 20 juni 1973

Enligt statskontorets beslut

Gillis Claus

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) åberopar i skrivelse den 29 mars 1973 *Handelstjänstemannaförbundets yttrande av den 15 juni 1973 (se nedan).*

Statstjänstemännens riksförbund SR har skrivelse den 20 juni 1973 *förklarat sig avstå från yttrande i anledning av betänkandet.*

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) har i skrivelse den 20 juni 1973 *förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av betänkandet.*

Svensk flygtjänst AB:

Det betänkande som avgivits av flygarbetstidsutredningen ägnas huvudsakligen åt frågor rörande linje- och charterflyg samt annan flygverksamhet som avser befordran av passagerare eller gods mot avgift. Dessa typer av flygverksamhet bedrivs emellertid i endast obetydlig omfattning av vårt företag. Vår flygverksamhet är i stället koncentrerad till målflygning och målbogsering för det svenska försvaret och, i mindre omfattning, till målbogsering för militära enheter i Danmark och Österrike.

De frågor rörande flygarbetstid som varit aktuella i anslutning till denna vår verksamhet har hittills kunnat lösas genom avtal med berörda personalorganisationer.

Mot denna bakgrund syns det för oss lämpligaste förfaringssättet i fråga om bestämmelser för flygarbetstid vara det som förordats av utredningens minoritet.

Stockholm den 26 juni 1973

Svensk flygtjänst AB

Ake Sundquist

Syd-Aero Be-Ge AB:

Syd-Aero har luftfartsverkets tillstånd till bruksflyg och följer därför icke poängsystemet vid beräkning av flygarbetstid. Företaget använder ett system liknande det som utredningen föreslagit. Det synes dock som om poängsystemet skulle kunna ge en riktigare bild av i vilket trötthets-tillstånd en person befinner sig och därmed ge företagets flygavdelning bättre underlag för kommendering av personal utan att flygsäkerheten eftersättes. Större delen av den kritik som utredningen framför i mom. 6.2. har icke med poängsystemet som sådant att göra. Övrigt bör kunna rättas till genom t. ex. ändrad poängsättning.

Beträffande utredningens förslag vill Syd-Aero framföra följande synpunkter.

Företaget har i princip intet att invända mot att bestämmelserna utfärdas som lag. Dessa bör dock utfärdas på sådant sätt att de kan följa utvecklingen på flygområdet; nya typer av flygplan (t. ex. SST), ändrade navigerings- och inflygningsmetoder, ändrad bemanning och därmed ändrad arbetsbelastning för personalen.

Krav beträffande möjlighet till sängvila bör ej ställas såvida uppehållet ej överstiger fem timmar eller del därav infaller mellan klockan 0000 och 0600. Korttidsvila bör formuleras om i enlighet med detta.

Flygtjänstperiod

I anvisningarna under denna rubrik framgår att en semesterperiod skall såväl föregås som avslutas av en viloperiod. Ur flygsäkerhetssynpunkt är det väsentligt att vederbörande är utvilad när en flygtjänstperiod påbörjas. Semestern skall därför efterföljas av en viloperiod. Huruvida semestern, som är avsedd för vila och rekreation, även skall föregås av en viloperiod förfaller vara en avtalsfråga och bör därför ej inskrivas i bestämmelserna.

7—11 §§

Syd-Aero flyger sedan flera år två sträckor efter tidtabell. På dessa sträckor har arbetats fram program som kunnat följas under mycket

lång tid utan att förarna blivit så trötta att de utgjort någon flygsäkerhetsrisk.

Antal programmerade landningar under varje period om 24 på varandra följande timmar har härvid varit 8.

Under en flygtjänstperiod omfattande 29 timmar är längsta flygtjänstgöringen under en 24-timmarsperiod 11,5 timmar.

Under en flygtjänstperiod omfattande 62 timmar är längsta flygtjänstgöringen under en 24-timmarsperiod 9,5 timmar.

Förlängd vila efter 5 dygn är i ett fall 58 timmar.

Under flygtjänstperioderna har varje natt förekommit korttidsvila med möjlighet till sammanhängande sömning under minst åtta timmar mellan 2100 och 0800.

2 §

Den skandinaviska flygarbetstidsnämndens tillkomst är enligt företaget ej motiverad. Efterlevnaden av lagen anser utredningen skall åligga respektive luftfartsmyndighet och "frågor av större principiell räckvidd" synes kunna avgöras av befintliga nordiska samarbetsorgan.

Avvikelser (dispenser) i mildrande riktning bör förekomma ytterst sparsamt och får ej meddelas så att företag som lojalt följer bestämmelserna råkar i försämrat konkurrensläge.

Det synes heller inte riktigt att nämndens beslut ej skulle kunna överklagas allrahelst som nämnden får en sammansättning liknande utredningens och därför kan väntas nå samma grad av enighet.

5 §

Flygtjänstgöring

2. Här anges att uppehåll i tjänstgöringen som är kortare än fyra timmar skall räknas som tjänstgöringstid. Vid Syd-Aero tillämpas här tre timmar och företaget kan ej anse det motiverat att höja denna. Det är dock fråga om tid då det ej utövas någon verklig tjänstgöring.

Senare delen av meningens i p. 2 bör utgå. Uppehåll som här avses kan räknas till sådant uppehåll vilket avses i förra delen av meningens.

Motiveringen att en utvilad person ej kan bli mera utvilad och tydligen ej heller kan bibehålla detta tillstånd förefaller svag. I konsekvens härmed skulle en person som t. ex. har förlängd vila kunna bli utvilad före periodens utgång och således ej vara fullt utvilad vid tjänstgöringens början. Hur bemästra detta förhållande?

Med erfarenhet av detta föreslås följande ändringar.

5 §

Förlängd vila, en viloperiod omedelbart föregången av en tjänstefri tidsrymd av sådan längd att dessa tillsammans omfattar minst 56 timmar

och vari skall ingå minst tre åttatimmarsperioder mellan klockan 21 och 8.

9 §

Förlängd vila skall förekomma under sammanlagt minst 112 timmar under 14 på varandra följande 24-timmarsperioder, räknat från det förlängd vila förut ägt rum. Påkallas — — —

11 §

Högsta antal landningar för den som tjänstgör i cockpit: "6" ändras till "9 varav högst 8 får programmeras".

Längsta tillåtna flygtjänstgöring under en flygtjänstperiod överstigande 24 men ej 48 timmar:

9 timmar under — — —

eller

sammanlagt 22 timmar varav högst 12 timmar under varje period om 24 timmar — — —

överstigande 48 men ej 72 timmar:

sammanlagt 30 timmar varav högst 11 timmar under varje period om 24 timmar — — —

Oskarshamn den 27 juni 1973

Syd-Aero/Be-Ge AB

Bengt Karlsson

/ Jan Andersson

Linjeflyg:

Flygarbetstidsutredningen har i sitt arbete förklarat sig enig om behovet av föreskrifter beträffande flygtjänst- och viloperioder och att dessa föreskrifter bör vara gemensamma för Danmark, Norge och Sverige. Enligt den reservation som lämnats av sju av utredningens femton ledamöter, råder emellertid delade meningar om behovet av lagstiftning och om reglernas utformning och någon dokumentering, som styrker behovet av i lag stadgade regler betingade av kravet på flygsäkerhet, ingår ej i utredningens betänkande.

Enhetliga tjänstgöringstidsbegränsningar för all flygande personal har under många år diskuterats. Experter har emellertid konstaterat att tänkta regler i olika avseenden ofta blivit oralistiska då de även medfört ej avsedda praktiska olägenheter, och det nu framlagda betänkandet bekräftar svårigheterna att konstruera allmängiltiga regler.

Flygande personalens arbetsförhållanden och arbetstider är mycket varierande beroende på den typ av flygverksamhet som bedrivs. Långdistans- och kortdistanstrafik kan exempelvis ej jämföras. Linjeflyg

(LIN) utför huvudsakligen reguljär inrikestrafik och den flygande personalen vid LIN kommer därför endast undantagsvis i kontakt med de förhållanden som flygande personal i långdistanstrafik upplever. Detta har icke tillräckligt beaktats vid utformningen av det framlagda förslaget. Förslaget synes i första hand ha konstruerats med tanke på långdistans- och chartertrafik. Detta framgår också vid kommitténs behandling av arbetstidsbegränsningar för kabinpersonalen, där arbetsuppgifter beskrives som icke är aktuella i samband med kortdistanstrafik. Arbetsuppgifterna för kabinpersonal i kortdistanstrafik kan ur säkerhetssynpunkt således ej motivera samma generella arbetstidsbegränsningar som föreslagits för piloter.

Förslaget innehåller svårtillämpbara regler och de numeriska reglerna har ur flygsäkerhetssynpunkt flera ej erforderliga begränsningar. Förslagsställarna bekräftar att "lagförslaget inrymmer vissa osäkra faktorer". Detta manar till stor försiktighet. Med lagbestämmelser som grund torde de praktiska möjligheterna att inom rimlig tid kunna åstadkomma önskvärda ändringar bli ganska begränsade och den i utredningsarbetet nämnda möjligheten, att successivt justera redan befintliga bestämmelser, synes vara mer realistisk än att införa föreslagna lagbestämmelser, vars innebörd och konsekvenser svårligen låter sig överblickas.

De av luftfartsmyndigheten godkända arbetstidsbegränsningarna för LIN:s verksamhet tillsammans med avtalsreglerade bestämmelser om fritid och tjänstgöringstid tillgodoser enligt LIN:s uppfattning högt ställda flygsäkerhetskrav. Skapande av regler, som medför ökade besättningskostnader och mer bortovaro från hemmastationen för besättningarna, utan att samtidigt öka flygsäkerheten, synes ej vara meningsfullt.

En lagstiftning enligt utredningens förslag skulle för LIN även få ekonomiska konsekvenser. De praktiska möjligheterna att anpassa trafikplaneringen till möjligheterna att utnyttja flygande personalen är begränsade. En realistisk utnyttjning av flygande personalen synes för kortdistanstrafik bli svår att åstadkomma med föreslagna regler enär möjligheten att konstruera arbetstid ej automatiskt medför möjlighet att åstadkomma kommersiellt optimalt trafikprogram. Passagerarnas krav på ankomst- och avgångstider sammanfaller endast till viss del med tider som ger optimal utnyttjning av flygande personalen.

Lagförslaget innebär att all luftfart skulle komma att omfattas av lagens föreskrifter. Samma fördel uppnås genom minoritetens förslag till lagändring, som innebär att all luftfart skulle komma att omfattas av föreskrifter om flygtjänst och viloperioder. Det föreslagna tillägget till 13 kap. 6 ; ger straffansvar vid brott mot föreskrifter och avhjälpur härigenom bristen i nuvarande lagtext.

Med hänvisning till vad som ovan anförts anser LIN att behov av flygarbetstidslag ej föreligger och avvisar således flygarbetstidsutred-

ningens förslag. LIN biträder den av en minoritet inom kommittén gjorda reservationen.

Bromma den 28 september 1973

Linjeflyg aktiebolag

Sten Sandberg

P. O. Olemyr

Scanair:

Scanairs principiella inställning är att arbetstidsreglering, identiskt gällande i Danmark, Norge och Sverige för flightdeck personal blir så avfattad, att ur flygsäkerhetssynpunkt ej önskad tjänstgöring förhindras.

Det är ur internationell konkurrenssynpunkt nödvändigt, att sådana i Skandinavien gällande flygarbetstidsbestämmelser harmoniserar med de bestämmelser som gäller i övriga delar av världen.

Vår uppfattning är att flygarbetstidsreglering endast skall gälla flightdeck personal, eftersom ändamålet med bestämmelserna är att begränsa tjänstgöring som har direkt inverkan på flygsäkerheten.

Vidare bör de bestämmelser som skall reglera flygarbetstid skilja på planerad tjänstgöring och aktuell tjänstgöring. Detta för att flygningar som försenas på grund av oförutsedda störningar skall kunna genomföras, då fullföljande av flygningen ej äventyrar flygsäkerheten.

Med anledning av vad ovan anförts kan Scanair ej tillstyrka föreliggande förslag till flygarbetstidslag i Norge, Danmark och Sverige.

Stockholm den 28 september 1973

C-O Munkberg

Verkställande direktör

H. Engström

Driftchef

Transair:

Enligt en till flygarbetstidsutredningens bemyndigande fogad promemoria skulle utredning bl. a. verkställas angående behovet av lagstiftning om flygtider samt flygtjänst- och viloperioder för flygande personal med hänsyn till flygsäkerheten. Vidare skulle prövas vilka slag av luftfart en eventuell lagstiftning borde omfatta. Slutligen skulle beaktas formerna för kontroll av efterlevnaden av lagbestämmelserna samt frågan om rättsligt ansvar för brott mot bestämmelserna.

I Flygarbetstid föreslås följande:

1) En i alla väsentliga stycken likalydande flygarbetstidslag skall antagas i Danmark, Norge och Sverige, varvid förutsättes att fortsättnings-

vis endast sådana arbetstidsbestämmelser upptas i s. k. kollektivavtal mellan flygföretag och personalorganisationer, som är avhängiga av "icke flygsäkerhetsmässiga" förhållanden.

2) Flygarbetstidslagen skall gälla för personal i såväl cockpit som i kabinen och som är verksam inom civil luftfart. Vissa numeriska bestämmelser skall dock endast gälla för sådan civil luftfart som sker i förvärvssyfte och som avser befordran av passagerare eller gods.

3) En för Danmark, Norge och Sverige gemensam skandinavisk flygarbetstidsnämnd skall inrättas för kontroll av lagens efterlevnad m. m. Luftfartsverket i dessa länder skall dock sköta den rutinmässiga kontrollen.

4) Överträdelse av lagen i olika avseenden skall medföra rättsligt ansvar.

Inledningsvis önskar TSA kommentera ovanstående 4 huvudförslag, varefter en mera detaljerad kommentar till förslagen till paragrafer kommer att lämnas.

1. Behovet av lagstiftning

Ämnet "Flygtider samt flygtjänst- och viloperioder för flygande personal" har i många år varit föremål för omfattande och kontroversiella diskussioner mellan berörda parter (luftfartsmyndigheter, flygföretagare, flygande personal). Synpunkter på författningsbestämmelser i ärendet synes för första gången ha framställts år 1955 och i dag — 18 år senare — har man — oaktat åtskilliga värderingar av behovet — icke nått någon för alla parter acceptabel lösning. 1955 års framställning gav ej något resultat. En ny framställning 1960 utmynnade icke heller — trots den svenska luftfartsstyrelsens tillstyrkan — i något beslut. En av de danska, norska och svenska trafikministrarna den 22 november 1960 tillsatt arbetsgrupp fick i uppgift att utarbeta förslag till riktlinjer för en gemensam skandinavisk charterpolitik. Denna innefattade jämväl skyldighet att söka utforma mest möjliga enhetliga tekniska och operationella bestämmelser för skandinaviska charterflygföretag. Arbetsgruppens tekniska kommitté anmälde i sitt utlåtande bl. a. att man sökt att nå fram till en "ensartet behandling i samtliga land av spörsmål vedrörande charterflygningens operative og tekniske side. Dette ansees for å være av spesiell viktighet på områder som er av særlig økonomisk eller konkurransemessig betydning for selskapene". Arbetsgruppen anmälde vidare att bl. a. frågan om "felles regler for tjeneste- og flygetidsbegrensning" var olöst men att ärendet beräknades bli löst genom behandling i OPS-utvalget inom relativt kort tid. Arbetsgruppens rapport var dagtecknad den 27 maj 1963. Mer än 3 år senare, den 25 november 1966, utfärdade det svenska luftfartsverket det än i dag gällande SB 137 (poängsystemet).

Det är bekant att en arbetsgrupp inom OPS-utvalget redan i januari månad 1962 påbörjade embryot till SB 137. Detta skedde i anslutning till OPS-utvalgets beslut att införa Amendment 144 till ICAO:s Annex 6 i de skandinaviska driftsbestämmelserna. Amendment 144 relaterade sig till "establishment of limitations upon flight duty periods and provision of rest periods for flight crew members" och skulle gälla från hösten 1961.

Det kan således konstateras att utarbetandet av SB 137 tog 5 års tid i anspråk! Problemen att utarbeta normbestämmelser har således varit synnerligen stora och då är det fullt förklarligt att problemen måste bli än större då det gäller att taga ställning till behovet av lagstiftning i ämnet.

Redan i slutet av 1965 gav den svenska luftfartsmyndigheten uttryck för sin pessimism över att nå en tillfredsställande lösning på problemet. I en skrivelse till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framhölls bl. a. följande: "Beträffande den skandinaviska standardiseringen har tillfredsställande resultat nåtts på alla områden med undantag för denna särskilt kontroversiella fråga om säkerhetsmässig begränsning av flyg- och tjänstgöringstider. De i många fall hårt låsta ståndpunkterna skiljer sig väsentligt inte bara mellan flygföretag och personalorganisationer utan även mellan ländernas olika personalorganisationer och intressegrupper ävensom mellan myndigheterna själva."

I anslutning till en redogörelse över normförslagets (SB 137) fastställande anförde luftfartsverket följande: "Bestämda indikationer ger emellertid vid handen att även myndigheternas ställningstaganden i slutskedet kan komma att visa sig oförenliga, varför utsikterna för en inter-skandinavisk standardisering av flyg- och tjänstgöringstider efter nuvarande riktlinjer och med nuvarande arbetsmetoder ter sig ganska ovissa."

Normbestämmelserna utfärdades dock i form av BL 5-17 (Danmark), KFL B 13/1967 (Norge) och SB 137 (Sverige) med i huvudsak likartat innehåll. Det är då att märka att i Norge poängsystemet enbart utfärdats på prov samt att den norska luftfartsmyndigheten uttryckligen meddelat, att dispens från poängsystemets normer kan påräknas om normerna väsentligt skulle komma att hindra flygverksamheten.

Under de 3 år, under vilka poängsystemet hittills tillämpats har enligt TSA:s mening det tyvärr visat sig att den "ensartade" behandlingen i de tre skandinaviska länderna i vad avser charterflygningens operativa och tekniska spörsmål icke är en realitet utan snarare synes vara en chimär, i synnerhet beträffande tillämpningen av poängsystemets administrativa bestämmelser. Åtskilliga dispenser — helt eller delvis — har lämnats av luftfartsmyndigheten i ett land utan att de andra ländernas myndigheter synes ha erhållit besked härom. Detta är ett problem som särskilt berör charterföretagen.

Enligt TSA:s mening bör således — för att undvika ovan relaterade otillfredsställande förhållande — lagformen användas för arbetstidsfrågans reglerande. Vidare talar den liberala tillståndsgivningen för skandinaviska flygföretag att utföra flygverksamhet från alla skandinaviska länder för lagstiftningsbehovet.

2. Lagstiftningens omfattning

TSA delar utredningens uppfattning att flygarbetstidslagen skall gälla för samtliga personalgrupper som gör tjänst ombord på ett luftfartyg, således även för kabinpersonalen.

Att den skall gälla för personal, som fullgör tjänst i cockpit (piloter, flygmaskinister och flygnavigatörer) är helt odiskutabelt. Kabinpersonalen har i dag — förutom rena passagerarservicefunktioner, som i sig själva kan vara tröttnande, särskilt på korta flygningar — viktiga flygsäkerhetsuppgifter. Detta gäller inte bara vid nödprocedurer utan även vid normal rutinmässig flygning (övervakning av passagerare, demonstrationer av flytvästar, syrgassystem, etc.). Även om arbetsuppgifterna — och därmed även arbetsbelastningen — för personalen i cockpit och i kabinen är delvis olikartade finner TSA det vara oriktigt och irrelevant om icke kabinpersonalen skulle omfattas av lagstiftningen.

Mot utredningens förslag till lagens tillämpningsområde i övrigt (civil luftfart, etc.) har TSA icke något att erinra.

3. Kontroll av efterlevnaden

Utredningen har föreslagit att en skandinavisk flygarbetstidsnämnd skall utöva tillsyn av lagens efterlevnad samt att de skandinaviska luftfartsmyndigheterna inom ramen för sin normala inspektionsverksamhet skall befatta sig med den mera rutinmässiga kontrollen. TSA, som under de gångna åren i skilda sammanhang frambållit nödvändigheten av att garantier för en lika tillämpning av bl.a. flygarbetstidsbestämmelser skapas av de berörda luftfartsmyndigheterna tillstyrker livligt förslaget. Tillämpningen av nu gällande poängsystem sker på olika sätt i Danmark, Norge och Sverige, vilket är helt otillfredsställande. En annan icke mindre viktig synpunkt är att erfarenheten under de gångna åren givit TSA den uppfattningen att luftfartsmyndigheterna tyvärr inom sin egen personalkader saknar tjänstemän, som är helt insatta i de praktiska aspekterna på flygtjänstgöringstider och därmed sammanhängande problem. De flesta besitter ett mycket gott teoretiskt kunnande i ämnet men de praktiska erfarenheterna, framför allt på flygning med modern, välutrustad (specialutrustad) jetmateriel är i allmänhet begränsade. Den praktiska erfarenheten besitter den flygande personalen, d.v.s. piloter, flygmaskinister och kabinpersonal samt flygföretagarna.

4. Rättsligt ansvar för överträdelse

Utredningen konstaterar att enligt nu gällande rätt endast överträdelse av 5 kap. 10 § den svenska luftfartslagen kan följas av straffansvar medan t. ex. överträdelse av poängsystemets normer icke kan föranleda påföljd. Detta är mindre tillfredsställande. Det är därför enligt TSA:s mening logiskt att särskilda straffbestämmelser för brott mot flygarbetslagens bestämmelser i väsentliga avseenden tillskapas. Det är vidare riktigt att — med vissa speciella undantag — straff eventuellt skall följa först när flygarbetsnämnden konstaterat att någon underlåtit att följa de förelägganden eller förbud, som meddelats av kontrollerande organ.

TSA övergår härfter att kommentera de olika detaljparagraferna.

§ 5

Utredningen föreslår att i flygtjänstgöringen skall ingå 30 minuters "debriefing"-tid efter flygning. TSA finner det icke vara flygsäkerhetsmässigt betingat att jämväl intaga "debriefingen" i begreppet "flygtjänstgöring".

§ 6

Denna paragraf anger bl. a. att man vid planeringen av flygtjänstgöringen skall taga hänsyn bland annat till "operationella svårigheter". I motiveringen anges en mycket diffus förklaring till detta uttryck. I nuvarande kollektivavtal mellan företag och besättningsorganisationen användes ofta det lika diffusa begreppet "oregelbundenheter i trafiken" för samma förhållanden. TSA finner det vara nödvändigt att på ett entydigare sätt definiera uttrycket "operationella svårigheter" för att undgå tolkningsdiskussion i flygarbetsnämnden angående detta vittomfattande begrepp.

§ 8, § 11,1A, 11,2

I dessa paragrafer anges vilobestämmelser som tillgodoser sömning i minst 8 timmar mellan klockan 21 och 8. Detta är enligt TSA för snävt tilltaget, varför vi föreslår "8 timmar mellan klockan 20 och 9".

§ 11,1B

TSA finner det vara inkonsekvent att fastställa högsta antalet landningar till fyra, då flygplanet har förstärkt besättning. Denna begränsning av antalet landningar har icke heller motiverats av utredningen.

§ 22

Vid bedrivande av charterflygning inträffar ofta att beslut om en flygnings genomförande måste träffas inom en mycket kort tidsrymd.

Före ett beslut måste ibland flygarbetstidsnämnden konsulteras. TSA ifrågasätter om nämnden — vid synnerligen brådskande fall ordföranden — kan tillgodose flygföretagares önskemål om snabba besked.

Slutligen önskar TSA framhålla att den föreslagna lagen — vilket även framhålles i betänkandets mom. 7.6 — icke kan anses täcka alla aspekter på frågan om reglering av flygarbetstid. De första årens erfarenheter från flygarbetstidsnämndens verksamhet torde med all sannolikhet innebära att en översyn av framför allt de numeriska bestämmelserna måste äga rum. Detta förhållande får emellertid icke innebära att man skjuter på genomförandet av lagen. Det är TSA:s definitiva uppfattning att tiden efter många års diskuterande nu kommit att genom lagstiftningsvägen nå en lösning av det ständigt återkommande problemet att skapa enhetliga bestämmelser i de skandinaviska länderna i fråga om den flygande personalens flygarbetstider.

Malmö den 28 august 1973

Transair Sweden AB

Anders Ericsson

Verkställande direktör

Crownair:

— — — får Crownair Swedish Ltd AB avge följande yttrande för såväl det egna företaget som för Ehrenström Flyg AB, som inköpts av Crownair från och med den 2 juli 1973 (med gemensam styrelse och VD). Från och med den 1 oktober 1973 kommer de båda företagen att integreras till ett företag — Crownair.

Crownairs verksamhet kommer från och med den 1 oktober 1973 att omfatta bruksflyg med tyngdpunkten lagd på anslutningsflyg till LIN reguljära nät, avtalsbundna uppdrag åt statliga, kommunala och privata kunder samt beställningstaxi. Denna form av flygverksamhet har fått en mycket begränsad behandling i utredningen och synes ej ha representerats av någon sakkunnig från de skandinaviska länderna.

Utredningen synes i huvudsak ha arbetat med underlag från linjefart och tyngre chartertrafik och ha förutsatt, att erfarenheterna från dessa områden är tillämpbara på bruksflyget. Det synes därför föreligga en betydande risk för att införandet av en flygarbetstidslag i förslaget skick skulle få mycket allvarliga konsekvenser för bruksflyget, inte minst på det ekonomiska området.

Crownair får därför hemställa om att föreliggande lagförslag icke tillämpas för bruksflyget och föreslår samtidigt, att en kompletterande utredning genomföres som har till syfte att utforma lagförslag som tar

hänsyn till de speciella förutsättningar som råder inom detta verksamhetsområde.

Solna den 27 augusti 1973

Crownair Swedish Ltd AB

Stig Möller

Svensk pilotförening (SPF):

SPF har vid upprepade tillfällen sedan 1950-talet hemställt hos Kungl. Maj:t att lagstiftning rörande flygtids- och tjänstetsbegränsningar för flygande personal måtte utfärdas. Först år 1966 tillsatte regeringen en utredning. Löfte om denna utredning erhöles mot att SPF avbröt en då pågående konflikt.

Det är därför SPF i dag med stor tillfredsställelse konstaterar, att denna utredning resulterat i ett betänkande och förslag till arbetstidslag.

Eftersom den allmänna arbetstidslagen ej omfattar arbetsförhållanden för flygande personal, bör det vara av synnerligen stort intresse för allmänheten att även denna sektor av transportväsendet i lag arbetstidsregleras.

SPF beklagar att direktiven i samband med utredningsuppdraget begränsades till lagstiftning om flygtider samt flygtjänst- och viloperioder för flygande personal med hänsyn tagen enbart till flygsäkerheten. SPF anser nämligen det ur flygsäkerhetssynpunkt betydelsefullt att även de sociala aspekterna beaktas, t. ex. frågor om veckofritid, helgedighet etc.

Trots de begränsade direktiven har en minoritet av utredningens ledamöter reserverat sig mot utredningens förslag. SPF finner detta ytterst förvånande och beklagligt, eftersom frågor av ren flygsäkerhetskaraktär borde ligga i allas intresse.

SPF stöder majoritetens förslag till en ny lag. En förutsättning är dock att bilagda ändringar till lagtext och specialmotiveringar tillgodoses vid den slutliga utformningen av lagtexten.

SPF kan inte acceptera utredningens förutsättning att de bestämmelser, som för närvarande finns i kollektivavtalen mellan flygföretagen och personalen och som avhandlar arbetstiden, delvis kommer att försvinna. Flygarbetstidslagets största betydelse anser vi vara att reglera tjänstgöringsförhållanden i företag, som ej har detta reglerat i kollektivavtal.

Ansvaret för flygsäkerheten åvilar piloten. Vi vill därför särskilt framhålla vikten av följande huvudpunkter:

1) För cockpitpersonalen — ändring av de numeriska bestämmelserna samt uppvärdering av nattjänst.

2) En ordinarie ledamot i flygarbetstidsnämnden skall vara utsedd av pilotorganisationerna. Nämnden är beslutsmässig endast om pilotrepresentanten är närvarande.

Stockholm den 27 september 1973

Svensk pilotförening

Thomas Ahsberger

BIHANG

Sammanställning av synpunkter och förslag till ändringar av lagtext och specialmotivering

(Förkortning:
Specialmotivering = SM
Lagtext = LT)

LAGTEXT

§ 3 LT sid. 118

Försök av annan person att påverka besättningsmedlem till tjänstgöring i uttröttat tillstånd bör straffbeläggas och lämplig text införes i § 3.

§ 4 LT sid. 119

Första stycket ändras till:

”Bestämmelserna nedan i 5—17 §§ äger tillämpning på sådan civil luftfart, som sker i förvärvssyfte samt annan luftfart som uppehåller sig i kontrollerat luftrum”.

Motivering: SPF anser att det ur flygsäkerhetssynpunkt är lika motiverat att alla utövare av flygtrafik inom kontrollerat luftrum är underordnade samma bestämmelser vad beträffar maximum flygtjänstgöring och minimum vila.

Minst lika viktigt är att tjänstgöringsförhållandena regleras för s. k. jordbruksflyg, vars krav kan tillgodoses genom flygarbetstidsnämndens försorg.

§ 6 LT sid. 123

Första stycket ändras till:

”Flygtjänstgöring och beredskapstjänst skall i skälig tid före dess påbörjande planeras och bestämmas för viss tidsrymd. Därvid skall överenskommelse om tjänstens utförande träffas med företrädare för besättningsmedlemmarna.”

Tredje meningen: ”Kan på grund av tidsbrist . . .” utgår.

Motivering: Flygtjänstgöringens planering är av sådant vitalt intresse för besättningsmedlemmarna att den bör ske i samråd mellan parterna och ej ensidigt bestämmas av arbetsgivaren efter samråd.

§ 11 LT sid. 130

Punkt 1. En ny grupp bör här införas, kallad A1, där minimibesättning bestående av enbart 1 eller 2 piloter får en längsta tjänstgöringstid av 10,5 timmar och maximum 5 landningar.

Nuvarande *Punkt A* ändras till A2 och kallas "övrig minimibesättning".

För flygtjänstgöringen gäller begränsning av tjänstgöringstiderna enligt följande

Flygtjänstperiodens längd	Högsta antal landningar för den som gör tjänst i cockpit	Längsta tillåtna flygtjänstgöring
1. Ej överstigande 24 timmar		
A1. Minimibesättning 1—2 piloter	5	10,5 timmar
A2. Övrig minimibesättning	5	12,0 timmar
	6	14 timmar, om under tjänstgöringen förekommer möjlighet till sammanhängande sömning under minst 8 timmar mellan kl 21 och 8 och ingen del av tjänstgöringen före eller efter vilan överstiger 9 timmar.
B. Förstärkt besättning	4	14 timmar, om varje besättningsmedlem därunder har tillfälle till vila i bekväm stol ombord minst 2 timmar, eller 16 timmar, om varje besättningsmedlem därunder har tillfälle till vila i säng ombord minst 4 timmar
2. Överstigande 24 men ej 48 timmar	5 under varje period om 24 på varandra följande timmar	9 timmar under varje period om 24 på varandra följande timmar, räknat från det vila enligt denna lag senast förekommit, eller
	6	10 timmar under varje period om 24 på varandra följande timmar, räknat från det vila enligt denna lag senast förekommit, om under tjänstgöringen förekommer möjlighet till sammanhängande sömning under minst 8 timmar mellan kl 21 och 8
3. Överstigande 48 men ej 72 timmar	5 under varje period om 24 på varandra följande timmar	9 timmar under varje period om 24 på varandra följande timmar, räknat från det vila enligt denna lag senast förekommit

Som tillägg till paragrafen införes en bestämmelse om uppvärdering av tjänstgöringstiden, mellan kl 2200—0600 lokal tid för plats där

senast förlängda vilan ägt rum, med 1/3 av tjänstgöringstiden (nattuppvärdering).

Motivering: SPF är enig med utredningen att ett arbetspass på 12 timmar är för mycket för 1- eller 2-pilotbesättning och ej är försvarligt, varför tjänstgöringstid och landningar bör minskas i enlighet med vårt förslag.

Nämnda begränsningar har av opartisk skiljeman och SAS fastställts att gälla för DC-9 trafiken i SAS.

För övrig minimibesättning bör antalet landningar begränsas till 5 utom där tjänsten är uppdelad med möjlighet till sammanhängande sömnpauser under minst 8 timmar mellan kl 21 och 8 och ingen del av tjänstgöringen före eller efter vilan överstiger 9 timmar.

I motsats till vad som uttrycks i § 9 SM, angående natttjänstgöring, har erfarenheten visat att sådan tjänstgöring otvivelaktigt är mera belastande ur trötthetssynpunkt. I övrigt delar SPF utredningens uppfattning att möjligheterna att tillgodogöra sig den efterföljande vilan minskas.

SPF ifrågasätter, som tidigare, värdet av vila ombord och anser att förlängning av tjänstgöringstid med användande av denna möjlighet ej generellt bör tillåtas, utan i varje särskilt fall prövas av flygarbets-tidsnämnden.

§ 13 LT sid. 133

I lagtexten ändras ”fem timmar” till ”fyra timmar” och följande text tillägges:

”Sådant avbrott skall ha en varaktighet av minst 30 minuter”.

§ 19 LT sid. 138—139

SPF begär att texten ändras därhän att som *ordinarie* ledamot alltid skall ingå en företrädare för pilotorganisationerna.

Motivering: Begäran motiveras med att befälhavare eller hans ställföreträdare enligt Luftfartslagen är den ytterst ansvarige ombord.

Anm: och anser följande bör tilläggas:

”och att en företrädare för kabinpersonalen som *ordinarie* ledamot därigenom ej kan företräda piloterna”.

§ 22 LT sid. 140

Första meningen ändras till:

”Flygarbets-tidsnämnden är beslutförför med ordföranden, pilotrepresentanten och en övrig ledamot”.

Sista stycket, andra meningen:

”Kan ärendet . . . sekreteraren” utgår.

Motivering: Ärende av så brådskande natur, att behandling av det samma i enlighet med fjärde styckets första mening i lagtexten ej kan ske, är högst osannolikt. Speciellt viktigt är detta krav med tanke på att sådant beslut ej kan överklagas. Se även *motivering* § 19.

§ 31 LT sid. 147

Lagtexten utgår.

Motivering: Sådana undersökningar måste grundas på frivilligt åtagande av den anställde.

SPECIALMOTIVERINGAR

§ 2 SM sid. 116

Kostnaden för nämndens verksamhet bör bestridas av statsmedel.

§ 12 SM sid. 133

Efter *sista stycket* införes följande förtydligande text:

”Om pågående beredskapstjänst avbryts av korttidsvila, anses flygtjänstperioden påbörjad efter senaste viloperiodens slut vid beredskapsperiodens påbörjande”.

§ 13 SM sid. 133

SPF anser att ett avbrott för toalettbesök ej kan anses tillräckligt som ”skäligt avbrott” enligt nämnda paragraf, speciellt som brott mot bestämmelsen är belagd med straff.

§ 17 SM sid. 136

Fjärde meningen ändras till följande:

”Överskridande av längsta tillåtna flygtjänstgöring måste i viss utsträckning tolereras på grund av särskilda omständigheter”. Resten av meningen utgår.

Motivering: Detta innebär att tillförsäkrad korttidsvila aldrig får underskridas annat än vid räddningsuppdrag och nödsituationer.

§ 18 SM sid. 138

Andra stycket:

”10 § (korttidsvila)” strykes.

Motivering: se § 17.

§ 23 SM sid. 142

Sista stycket:

”Om sekreteraren . . . stycket”) strykes.

Motivering: Endast ledamöters avvikande mening är av intresse och skall antecknas i nämndens protokoll.

§ 34 SM sid. 149

Första stycket, andra meningen:

”Såsom framgår . . . för nämnden” strykes i enlighet med yrkande i § 22.

Stockholm den 14 september 1973

Handels arbetsgivareorganisation (HAO):

Bl. a. samtliga de av HAO:s delägarföretag, som bedriver kommersiell luftfart med passagerare och/eller gods, har genom remiss var och en beretts tillfälle att ta ställning till utredningens förslag. Med anledning härav finner HAO det inte erforderligt att i sitt yttrande ingå på en detaljerad granskning av lagförslagets enskilda bestämmelser och dessas direkta effekt visavi den flygverksamhet, som företagen bedriver.

Organisationen önskar emellertid särskilt framhålla vissa synpunkter av i huvudsak mer allmän natur.

Utredningsarbetet synes nästan uteslutande ha bedrivits med utgångspunkt från den större linje- och chartertrafikens förhållanden. Detta är en brist eftersom lagförslagets numeriska bestämmelser avses gälla även det mindre bruksflyget, taxiflyg och rundflyg. Genom beslut av administrativ myndighet (4 § sista st) kan dessa bestämmelser också utsträckas att gälla för t. ex. bolagsflyg, fotoflyg, besprutningsflyg och det s. k. allmänflyget. Med hänsyn härtill och då utredningsuppdraget innefattande frågan om arbets- och fritid "för flygande personal med hänsyn till flygsäkerheten" (sid. 47 spalt 1) hade även annan civil luftfart än linje- och charterflyget bort närmare behandlas och förslagets betydelse för ifrågavarande slag av flygverksamhet bort utvärderas.

Som framgår bl. a. av betänkandet har den flygande personalens arbetstidsfrågor i Skandinavien varit föremål för stort intresse alltsedan reguljär flygverksamhet återupptogs strax efter andra världskrigets slut. En successiv utveckling har ägt rum i vad avser regleringen av dessa frågor såväl på nationell som skandinavisk basis. Respektive länders luftfartslagar etc. har kompletterats med administrativa bestämmelser och en skandinavisk samordning har kommit till stånd såväl beträffande regelsystem som på kontrollplanet (OPS-utvalget). Arbetstidsförhållandena för flygande personal har samtidigt kommit att regleras genom kollektivavtal. Det skall framhållas att samtliga kollektivavtal för flygföretag i HAO ingående regleras villkoren för den flygande personalens flygtid, tjänstgöringstid och fritid. För Scandinavian Airlines Systems (SAS) del gäller kollektivavtalen även företagens flygande personal i Danmark och Norge.

Utredningens majoritet, åtta ledamöter mot en enhällig minoritet om sju ledamöter, anför i för första meningen i betänkandet (sid. 7), att den anser att ett klart dokumenterat behov föreligger av i lag stadgade regler om arbetstid för flygande personal, betingade av kravet på flygsäkerhet. Utredningsmajoriteten föreslår därför att en skandinavisk flygarbetstidslag skall antas. Enligt HAO:s mening har övertygande skäl dock inte anförts för den föreslagna lagstiftningen.

Utredningsmajoriteten konstaterar själv (sid. 100 spalt 1) att det är förenat med fördelar att arbetstidsfrågorna regleras inte genom lag utan i administrativ ordning, som för närvarande är fallet. Sådana föreskrifter går nämligen till skillnad från lag relativt lätt att ändra i takt med den utveckling, som äger rum på flygets område. Utredningsmajoriteten anför emellertid som skäl för lagstiftning att genom en gemensam lag i de skandinaviska länderna kommer man bort från att varje lands luftfartsverk ensidigt kan dispensera från de likalydande bestämmelserna. Det är intresset av att tillämpningen av föreskrifterna i princip blir densamma i alla tre länderna som enligt utredningsmajoriteten i främsta rummet talar för lagformen.

Detta intresse, vars betydelse för flygsäkerheten organisationen inte kan värdera, kan emellertid väl tillgodoses utan gemensam lagstiftning behöver tillgripas, exempelvis inom det skandinaviska samarbetets ram genom överenskommelse mellan berörda länders kommunikationsministrar på sätt utredningsminoriteten föreslagit. Det är organisationens uppfattning att ett skandinaviskt regelsystem kan hållas à jour med den hastiga utvecklingen inom flygets område både lättare och snabbare på administrativ väg än genom lagstiftning.

Bortsett från den speciella situationen i fråga om det skandinaviska företaget SAS synes det inte heller finnas anledning — om man önskar gå utanför Sverige — att begränsa en reglering, som motiveras av flygsäkerhetens krav, till Skandinavien. En utvidgad reglering, i första hand till hela Norden, skulle försvåras genom en lagstiftning av föreslagen art.

Konkurrens mellan skilda länders flygföretag har också sagts motivera att man begagnar lagstiftningsvägen. Oaktat grunden för en arbetstidslagstiftning knappast bör vara att till förmån för det egna landets företag åstadkomma ingrepp i den affärsmässiga situationen olika länders företag emellan, så kan genom en arbetstidslagstiftning en "positiv" effekt ändock inte uppnås på det utomskandinaviska (utomnordiska) plan där de internationellt verkande flygföretagen arbetar. Däremot kan självfallet en sådan lagstiftning — liksom administrativ reglering — beroende på reglernas innehåll försämra situationen konkurrensmässigt för företagen i det egna landet (de skandinaviska länderna). Det senare är också för SAS' del i mycket hög grad fallet med utredningsmajoritetens lagstiftningsförslag. Detta framgår klart av företagets remissyttrande, till vilket organisationen hänvisar.

En eventuellt önskad utvidgning av nu gällande straffansvar vid överträdelser att fastställda regler förutsätter inte heller införandet av en arbetstidslag. Utredningens minoritet har anvisat väg för även denna frågas lösning med bibehållande av nuvarande system.

Till förmån för lagformen har vidare anförts förefintligheten av den allmänna arbetstidslagen, vilken för övrigt i princip gäller även för den civila flygande personalen, lagen om arbetstid m. m. i husligt arbete m. fl. Det är därvid av intresse att erinra om att i samband med införandet av den nya allmänna arbetstidslagen den 1 januari 1971 upphävdes jämte den förutvarande allmänna arbetstidslagen även de s. k. speciella arbetstidslagarna, nämligen lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer. Man eftersträvade då ett förenhetligande och en förenkling av arbetstidslagstiftningen. Förslaget till flygarbetstidslag går emot dessa syften. Det innehåller en stor mängd svårtillämpade regler av såväl numerisk som annan natur, vilket gör det utomordentligt svårt att på förhand närmare söka uttömmande föreställa sig vad som i olika

hänseenden kan bli följden för flygföretagen av en lagstiftning i enlighet med förslaget. Organisationen återkommer nedan till detta.

HAO kan inte finna att utredningsmajoriteten tillfredsställande motiverat ett genomförande av det synnerligen detaljerade och restriktiva lagförslaget. Utredningens minoritet synes däremot övertygande ha vederlagt majoritetens kritik av nu gällande system. Utredningens majoritet har inte heller velat döma ut detta utan har ansett det böra betraktas som ett steg på vägen mot en ännu bättre ordning (sid. 95 spalt 1). Förslaget till flygarbetstidslag utgör dock inte en sådan.

Enligt 18 § i lagförslaget skall en nybildad flygarbetstidsnämnd i särskilda fall kunna lämna dispens från de föreslagna numeriska bestämmelserna om vila och flygtjänstgöring. Å ena sidan anför utredningsmajoriteten att nämnden härvid skall gå till väga med stor försiktighet då det gäller att minska vilotiden eller förlänga tiderna för flygtjänstgöring. Bestämmelserna härom får nämligen anses vara ett noga övervägt uttryck för vad som utgör den snävaste respektive yttersta gränsen för vad som i dessa hänseenden är nödvändigt och försvarligt (sid. 138 spalt 2). Å andra sidan säger sig utredningsmajoriteten ha påträffat åtskilliga fall, där nämnden kan tänkas finna att bestämmelserna är för restriktiva. I sådana fall bör en prövning kunna leda till att nämnden medger ett högre utnyttjande eller kortare vila än lagen anger (sid. 138 spalt 1). Utredningsmajoriteten konstaterar också att en av utredningen själv företagen genomgång av vissa flygföretags program ger tydligt belägg för att behov av en dispensregel föreligger såväl i skärpande som mildrande riktning (sid. 137 spalt 2). En av nämndens allra viktigaste uppgifter anges bli att verka korrigerande på bestämmelserna om vila och arbetstid (sid. 116 spalt 1 o. 2). Ja, behovet härav är så påtagligt att åtskilliga avvikelser måste vara meddelade redan den dag lagens bestämmelser börjar tillämpas. Nämnden föreslås därför börja sin verksamhet redan ett år före de numeriska bestämmelsernas ikraftträdande (sid. 116 spalt 2).

Man vill således genomföra en arbetstidslag, en speciallag för ett visst begränsat område, innehållande bestämmelser som även förslagsställarna redan från början inser inte kan följas. Det är därför uppenbart att förslaget skulle medföra stora svårigheter för företagen vid planeringen av flygprogrammen och vid t. ex. utvärderingen av alternativa programförslag. Till detta kommer att även ett flygprogram om vilket samråd skett och som ligger inom gränserna för de numeriska bestämmelserna skulle, efter det att det fastställts och börjat tillämpas, kunna sättas i fråga och bli föremål för nämndens prövning och ändrings- eller förbudsbeslut.

HAO biträder utredningsminoritetens principiella kritik av den föreslagna flygarbetstidsnämnden. Utredningsmajoriteten har själv konstaterat (sid. 117 spalt 2) att genom OPS-utvalget har ett fast nordiskt

(rätteligen: skandinaviskt) samarbete redan etablerats på luftfartens område. På detta bör utvecklingen successivt kunna bygga vidare.

Det framgår av utredningen att förslagets numeriska bestämmelser i vissa avseenden är avsevärt mer restriktiva än motsvarande regler i andra jämförbara länder (kap. 4 sid. 63 ff). De innebär också ur flygbolagens synpunkt totalt sett en betydande skärpning i jämförelse med nuvarande regelsystem. Det har emellertid inte gjorts gällande att flygsäkerheten i de berörda företagen skulle ligga på en sämre nivå än i utomskandinaviska företag. En särskild arbetstidslag av detta slag har inte heller motiverats av medicinska skäl. Det kan noteras att sjukdoms- och yrkesskadefrekvens hos piloter torde ligga under genomsnittet för anställda i övrigt.

Med tillämpning av nuvarande regelsystem (administrativa bestämmelser och kollektivavtal) uppgick den genomsnittliga sammanlagda tjänstgöringstiden under år 1972 i exempelvis HAO:s delägarföretag Linjeflyg AB och Transair Sweden AB för piloter till cirka 1 100 timmar samt SAS för såväl piloter som kabinpersonal till cirka 900 timmar. Det bör observeras att i tjänstgöringstiden ingår en mängd tid, som ej är flygtid, exempelvis uppehåll i flygning, som är kortare än fem timmar, ävensom längre uppehåll om möjlighet till vila i säng ej ställs till förfogande m. m. Den effektiva flygtiden torde motsvara något mer än hälften av tjänstgöringstiden. Även utan att göra direkta jämförelser kan man notera, att arbetstiden för en markanställd tjänsteman med 40 timmars helgfri arbetsvecka utgör cirka 1 850 timmar per år.

I detta sammanhang finns det anledning påpeka, att SAS vid en utvärdering av förslaget funnit, att detta med utgångspunkt från dagens flygproduktion skulle kräva bl. a. en utökning av den befintliga pilotkåren med cirka 11 % och kabinpersonalen med cirka 15 %, innebärande således en kraftig minskning av produktionen per anställd.

Det är viktigt att framhålla, att en förutsättning för SAS' beräkning varit att nuvarande arbetstidsbestämmelser i kollektivavtalen, bortsett från bestämmelserna om fritid, i sin helhet utgår och ersätts av lagens regler. Om kollektivavtalen skulle gälla med förändrade arbetstidsbestämmelser vid sidan av den föreslagna lagen, skulle den sammanlagda effekten av de olika regelsystemen bli förödande för företagen. Utredningsmajoriteten har också förklarat (sid. 7 spalt 1) att den för lagens antagande förutsätter, att kollektivavtalens bestämmelser om arbetstid delvis kommer att försvinna och att kollektivavtalen i fortsättningen endast skall uppta sådana arbetstidsbestämmelser, som ej är förestavade av flygsäkerheten. Man måste utgå från att den flygande personalens organisationer delar detta synsätt, då eljest en ohållbar situation skulle uppkomma för flygföretagen. Besvarande meningsmotsättningar kan ändå befaras uppstå beträffande avgränsningen av begreppet "icke

flygsäkerhetsmässigt betingade arbetstidsfrågor" om ett regelsystem av föreslagen art skulle aktualiseras.

Utredningsmajoriteten har föreslagit (7 § andra st.), att tiden för färd till och från tjänstgöringsställe schablonmässigt skall beräknas till en timme "om ej annan tid avtalats". Det framgår inte i vilken form sådant avtal skulle ske, men av olika skäl (planering etc.) torde individuella avtal inte vara praktikabla för större företag. Olika kategorier flygande personal representeras emellertid av skilda fackliga organisationer, vilket kan medföra svårigheter att uppnå enhetliga lösningar. För SAS' del är detta problem särskilt accentuerat, enär varje kategori av den flygande personalen i företaget representeras av flera organisationer med erfarenhetsmässigt många gånger inbördes motsatta uppfattningar. Även vid en tillämpning av det redan i och för sig oklara förslaget till planerings- och samrådsförfarande (6 §) kan svårigheter förutses uppkomma också av denna grund.

Utredningsmajoriteten konstaterar på tal om den föreslagna flygarbetstidsnämndens avvikelsebeslut, att dessa helst bör "omfattas av alla i beslutet deltagande. Det är inte lyckligt, om beslut i dessa frågor skulle fattas med svag röstövertikt". Detta påstående kan med samma rätt användas om utredningens eget förslag, där en rösts övertikt kommit att avgöra utredningens ståndpunkt.

HAO kan inte finna att det visats övertygande skäl för att en viss del av flygsäkerhetsfrågorna bör brytas ut ur nuvarande mönster och på förslaget sätt bli föremål för en såväl i sak som principiellt helt ny behandling. Organisationen avstyrker därför att förslaget lägges till grund för lagstiftning.

Stockholm den 28 september 1973

Handelns arbetsgivareorganisation

Lennart Rugfelt

Chr. Tydén

Handelstjänstemannaförbundet (HTF):

Utredningen har valt lagstiftningsformen. HTF stöder detta även om det måste framhållas att djupgående och på lång sikt erforderliga utredningar rörande arbetstidens och arbetsförhållandenas påverkan på kabinpersonalen ännu saknas. HTF vill därför betona vikten av att — som utredningen föreslår — lagen inom några år görs till föremål för översyn med hänsyn till vunna erfarenheter.

Det må också understrykas — och detta bör uttryckligen utsägas i lagens förarbeten — att en lagstiftning i dessa frågor endast "markerar yttersta gränsen för vad som är tolerabelt i fråga om flygtjänstgöring

eller nödvändigt i fråga om vila". Ytterligare och bättre regler måste därför kunna åstadkommas genom avtal.

I lagförslaget § 6 föreslås inflytandet rörande trafikprogrammeringens utformning. HFT hälsar med tillfredsställelse tanken om inflytande på planeringsstadiet dels därför att detta är en av de nödvändiga förutsättningarna för reell påverkan av arbetstidsförhållandena, dels därför att det, som utredningen säger,

kan sägas ligga i linje med utvecklingen på arbetslivets område att personalen får ett medinflytande i frågor som är av väsentlig betydelse för säkerheten och trivseln i arbetet.

I förslaget sägs att "samråd skall äga rum". Enligt HTFs uppfattning innebär ordet "samråd", ej tillräckliga garantier för faktiskt inflytande för de anställda. Vi föreslår därför att första stycket i § 6 formuleras på följande sätt:

Flygtjänstgöring och beredskapstjänst skall i skälig tid före dess påbörjande planeras och bestämmas för viss tidrymd. Därvid skall överenskommelse träffas med företrädare för besättningsmedlemmarna. Kan på grund av tidsbrist sådan överenskommelse ej träffas skall ofördröjligen underrättelse lämnas om vad som bestämts rörande tjänstgöringen.

Ett av huvudinslagen i den föreslagna lagen är de s. k. numeriska bestämmelserna för reglering av arbetstiden. Utgångspunkten har därvid varit flygarbetstidens betydelse för flygsäkerheten. De krav som den flygande personalen ur social synpunkt kan ställa på arbetstidens längd och förläggning har utredningen uttryckligen förbiset. HTF inser att detta för utredningens del varit realistiskt, men vill ändå framhålla den betydelse för arbetsresultat — och därmed också flygsäkerheten — som möjligheten att leva ett normalt och harmoniskt liv utanför arbetet har. Erforderliga kompletteringar bör därför ske som föreskriver att viss tid skall beredas besättningsmedlem på hemorten.

§ 11 behandlar begränsningarna av tjänstgöringstiderna. Här har utredningen vid behandlingen av högsta antal landningar endast tagit hänsyn till cockpit. Emellertid påverkas även kabinpersonalen av antalet landningar och starter. Av tillgängligt material vet vi bl. a. att pulsfrekvensen ökar hos kabinpersonalen vid landning och start, liksom att den påverkas av flygmaskinernas högre bullernivåer vid dessa tillfällen. Det finns därför anledning utgå ifrån att kabinpersonal i samband med landning och start får betydligt högre stresspåverkan än normalt. Även om denna påverkan inte kan jämföras med cockpitpersonalens påfrestningar bör emellertid reglerna om antal landningar gälla även kabinpersonalen.

Utredningen föreslår inrättande av en skandinavisk flygarbetstidsnämnd. I denna föreslås att en representant för personalen med två ersättare ingår. Kabinpersonalen förutsätts därvid bli representerad.

HTF vill framhålla att kabinpersonalen har från cockpitbesättningen helt skilda uppgifter, skilt arbetsställe och på åtskilliga punkter olikar-

tade arbetsförhållanden. I många fall torde ändå frågor som tas upp vara av lika stort intresse för kabinpersonalen som för cockpitpersonalen. Eftersom kabinpersonalen dessutom representerar flertalet av den flygande personalen anser HTF att kabinpersonalen skall vara representerad med ordinarie ledamot.

Stockholm den 15 juni 1973

Handelstjänstemannaförbundet (HTF)

Harald Lindholm

Sven Erik Sterner

Medlemsförslag

om samnordisk insats för skydd av miljön i samernas kärnområden

(Väckt av Eric Carlsson, Svend Haugaard, Jouni Mykkänen, Helge Seip, Rolf Sellgren, Knud Thestrup och Paavo Värynen).

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsorganet för renskötsel frågor och samespörmål:

Inledningsvis vill samarbetsorganet understryka att frågan om den yttre miljön i renskötselområdet inte endast berör rennäringen. Sedan länge pågår i hela världen en strukturomvandling som återverkar på den yttre miljön. Skall man kunna tillgodose miljövärden gentemot andra konkurrerande samhällsintressen fordras ingripande i flera avseenden, såsom planering, forskning, lagstiftning, internationell samverkan m. m. Miljövärden har härigenom blivit en växande arbetsuppgift för hela samhället. Ständigt måste avvägningar göras mellan miljövärdsintressen och andra intressen varvid i vissa fall miljövärdsintressena väger tyngst, i andra fall andra intressen. Så torde förhållandet även vara i renskötselområdena. Skog, järnmalm och vattenkraft är viktiga naturtillgångar som utgör en förutsättning för sysselsättning och därmed vårt välbefinnande. Dessa naturtillgångar finns samlade i bl. a. renskötselområdena. Det föreligger därför ett naturligt behov att man genom en noggrann planering och en effektiv kontroll bevakar renskötselns intressen gentemot behovet att utnyttja våra naturtillgångar.

Naturen i de nordliga regionerna av Finland, Sverige och Norge är synnerligen lätt sårbar. Växtlighetens förnyelse inom dessa områden är svag och kraftiga ingrepp i naturens egen jämvikt kan lätt i hög grad försvåra bedrivandet av områdets traditionella näringar såsom renskötsel och fiske. Fördenskull har man bl. a. genom det ovan nämnda medlemsförslaget velat understryka vikten av miljövärd inom dessa områden.

Då man talar om miljövärd bör man samtidigt beakta, att ett tänkesätt som enbart tar sikte på miljövärd kan leda till åtgärder, vilka medför svårigheter att utveckla nya näringsgrenar inom området. Detta å sin sida kan leda till att befolkningens levnadsstandard inom området på ett avgörande sätt försämras.

I motiveringen för medlemsförslaget har påtalats de störningar i na-

turens jämvikt som inom samernas bosättningsområden förorsakats av skogsindustrin, gruvverksamheten och byggandet av kraftverk. Enligt samarbetsorganets uppfattning beror dessa skador just på att utvecklandet av näringarna inom området icke har skett i jämvikt med de ursprungliga näringsgrenarna och med beaktande av dessa. Samarbetsorganet finner utvecklandet av nya näringsgrenar inom renskötseområdet vara av synnerligen stor vikt för att befolkningens levnadsstandard kan förbättras i likhet med levnadsstandarden för rikets övriga befolkning. Fördenskull anser samarbetsorganet, att frågan om skyddandet av naturtillgångarna inom renskötseområdet och miljövården där framför allt är en fråga om att utveckla näringsgrenarna så, att de ursprungliga näringsgrenarna icke blir lidande.

Denna problematik är statsmakterna redan förtrogna med i de nordiska länderna. I Sverige pågår exempelvis för närvarande en översyn av hela planväsendet genom den fysiska riksplanen (prop. 1972: 111). Samtidigt arbetar statens planverk med en översiktlig planering av fjällområdena. Bland de frågor som då behandlas märks renskötselns markanspråk. Bakgrunden till delstudien om renskötselns markanspråk är iakttagelsen att renskötseln ofta inte beaktats tillräckligt vid planering i Norrlands inland och fjällvärld. Statens planverk uppger att syftet med delstudien först och främst är att öka planerarnas och beslutande myndigheters kunskaper om renskötselns markanvändning och de villkor som är knutna till denna. Därutöver är meningen att man skall kartlägga särskilt viktiga och hotade renskötsemarker för att vid behov kunna få renskötselintressena där speciellt skyddade i den kommande generalplaneringen. Det praktiska resultatet av arbetet bör bli dels att vissa intrång undviks, dels att kontakter tas tidigare med berörd sameby innan planeringen är låst. I Sverige har miljön i renskötseområdena dessutom ett särskilt skydd utöver vad som finns i andra delar av landet. Sålunda innebär bestämmelserna i rennäringslagen (1971: 437) inskränkningar i rätten att utnyttja marken för andra ändamål än renskötseln. Som en allmän utgångspunkt gäller att renskötselrätten bör vika endast om så behövs för att genomföra ändamål som framstår som angelägna ur allmän synpunkt. Även naturvårdslagen öppnar möjligheter att bevara naturen i renskötseområdena.

Om medlemsförslagets ordalydelse och innehåll önskar Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötselfrågor framföra följande.

Medlemsförslagets ordalydelse innefattar ett önskemål om utarbetande av ett gemensamt skyddsprogram. Av motiveringen för medlemsförslaget framgår, att förslaget närmast avser samnordiska åtgärder för skyddande och bevarande av miljön och åstadkommande av ekologiska undersökningar. Fördenskull finner samarbetsorganet att ordalydelsen kan vara vilseledande. Enligt samarbetsorganets uppfattning kan undersökningsprogrammen, för vilka kostnaderna i många fall blir betungande för en enskild stat, mycket väl genomföras på mellanstatlig nivå. Sam-

arbetsorganet tillstyrker medlemsförslaget till den formen att med samnordiskt program avses ett samnordiskt undersökningsprogram.

I medlemsförslaget ävensom i motiveringen för detta används uttrycket "de samiska kärnområdena" då man talar om det område vilket skyddsprogrammet skulle gälla. Ett sådant område är svårt att definiera. Då problemen inom området i norr i ekologisk betydelse är likadana oberoende av, huruvida invånarna består av samer eller andra nationaliteter, och då en rubbning av den ekologiska balansen snarare berör renskötarna än enbart samerna, anser nordiska samarbetsorganet det vara riktigare att definiera området, för vilket ett gemensamt undersökningsprogram skulle utarbetas, såsom renskötselområdet. Skillnaden mellan samiskt område och renskötselområde är icke av betydelse för Sveriges eller Norges del, men då renskötseln i Finland icke enbart är en näring för samerna, är en precisering av området viktig.

Vad avser förslaget om en samnordisk insats finner samarbetsorganet att förhållandena är så olika såväl i de tre nordiska länderna som inom olika områden i varje land att åsyftade åtgärder svårligen kan samordnas. Ett program för utvecklande av näringsgrenar är till sin karaktär helt en intern angelägenhet för varje land. Även annars är alla åtgärder i syfte att utveckla ett visst område inom ett rike och för vården av det, ävensom de program som uppgjorts för detta, rikets interna angelägenheter. Men givetvis kan ett mellanstatligt samarbetsorgan framföra rekommendationer angående vidtagandet av sådana åtgärder.

Samarbetsorganet vill slutligen erinra om att det med anledning av Nordiska rådets rekommendation nr 4/1972 har utarbetats ett förslag till en nordisk miljöskyddskonvention som syftar till att samordna handläggningen av miljöskyddsfrågor som är gemensamma för två eller flera av de nordiska länderna. Därest en sådan konvention kommer till stånd bör eventuella gemensamma åtgärder kunna ske inom ramen för denna konvention.

Stockholm den 31 oktober 1973

För Nordiska samarbetsorganet

Berndt Erneholm

F i n l a n d

Statsrådets kansli¹:

Naturen i Finlands, Norges och Sveriges nordliga områden skadas synnerligen lätt och det dröjer i allmänhet länge innan skador på naturen försvinner eller kan elimineras. Återväxten hos vegetationen

¹ Yttrandet översatt från finska.

inom dessa områden är svag, och starkt ingripande i naturens egen jämvikt kan i hög grad försvåra bedrivandet av de traditionella näringarna, såsom renskötsel, fiske och jakt. De mest betydande, negativa inverkningarna har åstadkommits och åstadkommes genom byggande av kraftverk samt genom därtill ansluten vattenreglering och realiserandet av bassängprojekt. Från renskötarhåll har hänvisats till de många menliga inverkningar, som renskötseln fått vidkännas genom bassängområdena och sådana till skogarnas exploatering anslutna åtgärder som vidsträckta kalhyggen, dikning och upplöjning av alltför torra områden i samband med förnyande av skogarna. Man har även kunnat observera vissa menliga inverkningar av den ökande turismen och exkursionsverksamheten. Å andra sidan är dock att märka, att endast en jämförelsevis liten del av den nordliga befolkningen kan få en skälig utkomst av renskötsel, jakt och fiske. Fördenskull är utvecklandet av nya näringar inom sameområdena synnerligen viktigt för att icke invånarnas levnadsstandard skall sjunka i förhållande till den övriga befolkningen. En av svårigheterna i detta avseende är dock att utveckla de nya näringarna så, att icke de traditionella näringarna blir lidande. Ibland måste också övervägas i vilken mån man bör låta dem bli lidande med tanke på helhetsintresset.

Enligt statsrådets kanslis uppfattning är avgörandet av ovan nämnda problem respektive rikens interna angelägenhet. Vissa av de problem som är förenade med miljövärden är dock av samma art i olika länder. I medlemsförslaget nämns de olägenheter bassängområden, forstlig verksamhet och gruvverksamhet för med sig. I dessa fall skulle det vara av uppenbar nytta att byta uppgifter och erfarenheter länderna emellan. Då man vet, att ett stort antal turister under resor i Norden besöker flera länder på samma gång, skulle det vara motiverat, att naturvårdsåtgärderna i alla länder skulle vara likriktade och verkställas samtidigt. Uppenbarligen finns det och kommer i framtiden att yppa sig även andra än ovan nämnda frågor som ansluter sig till miljövärden, i vilka utbyte av uppgifter och samarbete mellan de nordiska länderna är påkallat. Fördenskull finner statsrådets kansli den i medlemsförslaget avsedda samnordiska verksamheten påkallad till den del den kan anses beröra utbyte av uppgifter och erfarenheter samt uppgörande och förverkligande av ett samnordiskt forskningsprogram.

Helsingfors den 30 oktober 1973

Reino Lindroos
Kanslichef

Stig Segercrantz
Äldre regeringssekreterare

Jord- och skogsbruksministeriet:

Inom Finlands sameområden har de i medlemsförslaget omnämnda skogshushållsåtgärderna och vattenregleringarna utgjort stort men för idkandet av naturlig näring. Den snabbt tilltagande turismen hotar att i framtiden bli en avsevärd menlig faktor för idkandet av naturlig näring i det nordliga Lappland. Samekommittén, som utrett den finska samefrågan, har i sitt innevarande år avgivna betänkande fäst allvarlig uppmärksamhet vid försvårandet att idka naturlig näring inom sameområdet. Kommittén har ansett, att de naturliga näringarna borde inom sameområdet betraktas som den främsta jorddispositionformen, och vilkas idkandeförutsättningar borde särskilt säkerställas.

Jord- och skogsbruksministeriet anser att de i medlemsförslaget föreslagna åtgärderna för skyddande av sameområdenas miljö är viktiga och brådskande, och vill understryka, att de naturliga näringarnas och naturskyddets intressen är parallella.

Helsingfors den 31 oktober 1973

P. O. Väisänen
Avdelningschef

Pertti Seiskari
Byråchef

Delegationen för sameärenden¹:

De frågor sammanhängande med miljövård och naturskydd, som medlemsförslaget redogör för, har under tid kommit upp i allt mer hos oss i synnerhet i samband med byggandet och med driften av kraftverk och därmed sammanhängande vattenreglerings- och bassängprojekt och med skogsbruksverksamhet. Från samernas och andra renbetesidkares håll har pekats på många skadliga verkningar som åsamkas renskötselns inom bassängområden samt på sådana med skogarnas utnyttjande sammanhängande åtgärder såsom vidsträckta kalhuggningar, utdikningar och plöjning av alltför torra områden i samband med skogarnas förnyande. Dessa är frågor vilkas noggranna utredande och undersökande är motiverat.

Förutom nämnda frågor, framkallade av åtgärder som inverkat på naturen direkt och delvis rätt radikalt, bör också nämnas frågan om de skadliga verkningarna av den alltjämt ökande turismen och utflyktsverksamheten. Under senare tider har man också uppmärksammat skyddandet av naturen vid Tana älv, som utgör gränsälven mellan Finland och Norge. I älvvattnet har man konstaterat nedsmutsning föror-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

sakad av bosättningen. Det förefaller motiverat att överväga åtgärder för att skydda älven och älvslandskapet för de olägenheter som förorsakas både av den permanenta bosättningen och av den alltmer ökande semesterbosättningen.

Varje land måste naturligtvis själv klarlägga miljövärdsproblemen inom sitt eget område. Dessa kan vara olika i olika länder. För Finlands del måste man konstatera att skadorna och olägenheterna beträffande renskötseln inte enbart gäller samernas näring. På det av samerna bosatta området eller på samernas kärnområde, vilket visserligen inte definierats noggrannare i medlemsförslaget, bor även annan befolkning som idkar rendrift som sin näring. I Finland utsträcker sig dessutom rendriftsområdet till ett betydligt större område än ifrågakvarande område där samerna är bosatta, då rendriftsområdet sträcker sig från Lapplands län och delvis till Uleåborgs län. Sådana mot naturen riktade åtgärder, som vidtagits när man byggt regleringsbassänger och inom skogsbruket, har haft betydelse även i större skala än bara för samerna eller för sameområdet. Det finns också anledning att nämna den konfliktmöjlighet som kan ingå i naturskyddsåtgärderna och som åtminstone uppkommit i Lapplands län. Skyddandet och bevarandet av naturen kan vara förmånligt för rendriften, men avskiljandet av vida skogsområden som skyddsområden från skogsbruksverksamheten kan innebära en betydande förlust av arbetsplatser och förtjänstmöjligheter för sådana människor som får sin utkomst från skogsarbeten och träförädlingsindustrin.

En del av de med miljövärden sammanhängande problemen är likartade i flera länder. I medlemsförslaget nämnes frågor föranledda av bassängområden, skogsbruksverksamhet och gruvdrift. I dessa fall skulle det uppenbarligen vara nyttigt att länderna emellan utbyta information och erfarenheter. I några fall kan följderna av på naturen inverkan verksamhet vara likartade och direkta på två eller till och med tre nordiska länders områden. Det är känt att ett stort antal turister och vandrare på samma lapplandsresa rör sig inom flera länder, till och med i de nordligaste delarna av Finland, Norge och Sverige. I sådana fall är det viktigt att naturskyddsåtgärderna i samtliga länder är parallella och genomförda samtidigt. Detta förutsätter samarbete mellan länderna. Detsamma gäller även skyddandet av Tana älv.

Det kan uppenbarligen finnas och det kommer framdeles att finnas även andra med miljövärden sammanhängande frågor, förutom de ovan angivna, beträffande vilka informationsutbyte och samarbete de nordiska länderna emellan är motiverade. Således anser delegationen för sameärenden den i medlemsförslaget avsedda samnordiska insatsen som motiverad. Denna skulle enligt delegationens åsikt kunna förekomma i

form av både informationsutbyte och ett samnordiskt forskningsprogram och aktionsprogram.

Rovaniemi den 29 oktober 1973

Martti Miettunen

Ordförande

Arvi Rautio

Sekreterare

Länsstyrelsen för Lapplands län¹:

I det föreslagna samnordiska programmet för skydd av miljön i samernas kärnområden har som eventuella forskningsföremål anförts bl. a. naturskyddsfrågor som hänger ihop med storskogsbrukets metoder, vattenregleringen och gruvsdriften. Av dessa har de förstnämnda två varit alltmer uppe den senaste tiden. Bland övriga aktuella frågor må nämnas de olägenheter som förorsakas av den alltmer ökande turismen och semesterbosättningen.

Varje land måste naturligtvis självt klarlägga och lösa de miljövårdsproblem som hänför sig till dess egen miljö. Samarbete beträffande naturskyddsfrågor sammanhängande med skogsbruk, vattenreglering och gruvsdrift är emellertid utan tvivel nyttigt. En del av miljövårdsproblemen är sådana att deras lösande uppenbarligen skulle kräva likartade och samtidiga åtgärder. Såsom exempel härpå må nämnas avvärjandet av olägenheterna som vållas av den ökande turismen samt skyddandet av Tana älv, vilket håller på att bli allt aktuellare på grund av den ökande semesterbosättningen.

Länsstyrelsen anser det föreslagna samarbetet mellan de nordiska länderna som viktigt. Samarbetet borde vara löpande i synnerhet för att det i framtiden uppenbarligen framträder nya med miljövården och miljöbevarandet sammanhängande frågor som kräver samarbete.

Rovaniemi den 31 oktober 1973

Martti Miettunen

Landshövding

Olavi Parpala

Tf. miljövårdsinspektör

Samii litto — Samernas förbund r. f.¹:

Alla de miljövårds- och naturskyddsfrågor, som det redogörs för i medlemsförslaget, har hos oss på samernas bosättningsområde blivit allt aktuellare frågor. Renbeteidkande samers näring har beskärts genom

¹ Yttrandet översatt från finska.

anläggning av bassängområden, kalhuggning av skogar och av ruthackning av lavmarker ävensom av dräneringens menliga följder samt under de senaste åren av turismens fria camping såsom nedsmutsning av terrängen och vattnen.

Samii litto önskar i sitt yttrande speciellt peka på det stora antalet döda renar som förekommit åren 1972 och 1973 och som fortfarande tycks förekomma. Den värsta dödligheten av renar har förekommit på sameområdet som omfattar Enontekiö, Inari och Utsjoki trakter, där det också finns andra renägare än samerna, men samernas andel av dessa torde ändå vara omkring 80 procent. Renkalvarnas dödlighet under de nämnda åren var 100 procent, vilken är enastående i renbetets historia, och vuxna renars dödlighet kan slutgiltigt fastställas först på våren 1974 sedan renbetesperioden tagit slut; största delen av renarna är i mycket dåligt skick. Redan nu har man kunnat fastställa, att renarnas dödlighet inte enbart beror på renarnas svält och heta somrar, om ock dessa är delfaktorer. Det bör noga undersökas och utredas vilken roll som spelas av gödselämnena för skogar och av gödselämnessäckarna som lämnats i skogen samt av den avfallsmängd som om sommaren och under andra tider lämnas av massturismen i Lapplands terräng, vid floder, sjöar, i fjällen och vid vägarna, ty för närvarande finns det förutom plast även många andra förpackningsmaterialier som man till största delen kastar i terrängen.

Vi i Samii litto motsätter oss inte turismen, men enligt vår uppfattning borde man inom samernas bosättningsområden, där samerna och även den övriga befolkningen får en betydande utkomstkälla i naturnäringar, övervaka och styra i synnerhet tält- och campingturismen. Ifall den nuvarande tendensen får fortbestå, är Lappland om några årtionden så förorenat, att varken renbete eller någon annan naturahushållning har möjlighet att leva här.

På de av oss nämnda områdena i Enontekiö, Inari och Utsjoki kommuner samt i norra delen av Sodankylä kommun borde man öka naturskyddsåtgärder samt inrätta nya eller utbygga befintliga natur- och nationalparker; dessa är enligt vår åsikt de primära åtgärder genom vilka man för en del förhindrar hela området förorening, och dessa av oss nämnda åtgärder begränsar inte den lokala befolkningens naturnäringar.

Enligt Samii littos åsikt har man delvis överdrivit eller i alltför hög grad betonat den omständigheten att, om naturskyddet utbygges på detta område, man förlorar arbetsplatser i skogsarbetet och arbetslösheten ökar. Men har man alls företagit någon jämförelse med den möjligheten att den nuvarande tendensen ökar och fortgår? Vilket är det antalet arbetslösa på naturahushållningens sida?

Vi har i synnerhet önskat framhålla de av oss ovan nämnda omständigheterna. Enligt vår uppfattning har Nordiska rådets miljövårdsange-

lägenheter framförts i medlemsförslaget på ett bra och motiverat sätt. Vi anser samnordiska åtgärder som av behovet påkallade och riktiga.

Inari den 20 november 1973

Samii litto — Samernas förbund r.f.

J. E. Jomppanen

Ordförande

Johan Nuorgam

Sekreterare

Paliskuntain yhdistys (Renbeteslagsföreningen) har vid sammanträde den 30 augusti 1973 beslutat tillstyrka medlemsförslaget.

N o r g e

Landbruksdepartementet:

Reindriftsnæringen innehar på mange måter en nøkkelposisjon i samisk nærings- og kulturliv. Opprettholdelsen og videreutviklingen av denne næringsvei er derfor av stor betydning for bevaringen av de samiske områder som sådanne.

Det er et faktum at reindriftsnæringen idag er sterkt presset av forskjellige former for inngrep i næringens tradisjonelle kjerneområder. Vassdragsreguleringer, etablering av grubedrift, hyttebygging, anlegg av veier og flyplasser, kraftledninger, øket trafikk i utmark, opprettelse og utvidelse av militære skyte- og øvelsesfelter bidrar alt sammen til å redusere næringens disponible arealer og til å vanskeliggjøre driften i store deler av de gjenværende områder. Samtidig er antallet reindriftsutøvere i kjerneområdene økende, slik at næringens forhold ytterligere vanskeliggjøres i disse områder.

Ved en rekke inngrep i næringens bruksområder er det gitt erstatninger for tapt beiteland og driftsulemper. En må imidlertid være klar over at erstatninger i seg selv ikke kan skape nytt grunnlag for fortsatt utøvelse av næringen der hvor det gamle er tatt bort. Skal næringens fremtidige eksistens og utviklingsmuligheter sikres, trengs det en samlet plan for utnyttelsen av de samiske områder, hvor reindriftsnæringens behov og utviklingsmuligheter vurderes og avveies mot de foreliggende alternative utnyttelsesmåter. Det vil bære galt avsted for reindriften hvis man fortsetter utelukkende å vurdere utbyggingsprosjekter innen næringens områder enkeltvis og isolert. I en slik vurdering vil reindriften nemlig sjelden eller aldri kunne oppnå mer enn erstatninger.

De øvrige utmarksnæringene i de samiske kjerneområder, jakt, fiske og bærplukking befinner seg etter alt å dømme i noenlunde samme posisjon som reindriften.

Det er gjentatte ganger fra flere hold fremsatt krav om en planmessig beskyttelse av det eksisterende næringskultur- og naturmiljø i de samiske kjerneområder, bl. a. fra Norsk sameråd, Norges reindriftsamers landsforening og Norske samers riksforbund. På bakgrunn av det som er nevnt ovenfor synes et slikt krav å være berettiget idag, om man ønsker å bidra til at dette miljø bevarer og gis utviklingsmuligheter. Problemerkene er etter alt å dømme langt på vei de samme i Sverige og Finland som i Norge, og det vil derfor antakelig være hensiktsmessig å ta opp arbeidet på fellesnordisk basis.

Det foreliggende medlemsforslag i Nordisk Råd synes å samsvare godt med de intensjoner og planer som er kommet til uttrykk i St. meld. nr. 108, 1972/73, om et utbyggingsprogram for Nord-Norge, kap. 8.3, Reindrift og kap. 12, Utvikling av samiske bosettingsområder.

En vil gi sin fulle støtte til det fremsatte forslag om utarbeidelse av et fellesnordisk program for å beskytte og bevare miljøet i de samiske kjerneområder.

Oslo, 24. oktober 1973

Per Wall

Erling Mykland

Miljøverndepartementet:

En tillater seg å vise til St. meld. nr. 33 for 1973—74 om et utbyggingsprogram for Nord-Norge, hvor det etter initiativ fra Miljøverndepartementet ble uttalt følgende:

Regjeringen vil kombinere tiltak innen næringslivet med tiltak som sikrer naturgrunnlaget for primærnæringene og lokalbefolkningen. Det er en grense for hvilke naturinngrep som kan tillates i de samiske bosettings- og næringsområder. Planer om store naturinngrep må vurderes nøye, slik at man får klarlagt også virkningen på den samiske utnyttelse av naturgrunnlaget og den virkning inngrepene kan påføre samisk kultur. Hensynet til samisk naturgrunnlag og kultur bør føre til at aktuelle saker om vassdragsreguleringer i sameområdene (Åbjøravassdraget, Skibotnassdraget, Altavassdraget, Skaidivassdraget) bør vurderes i sammenheng. Samenes tilknytning til naturgrunnlaget bør også tillegges betydning under det videre arbeid med verneplanen for vassdrag.

Norske Samers Riksforbund har uttrykt bekymring for den innskrenkning man er vitne til av samiske bruksområder, og pekt på samenes frykt for tilintetgjørelse som egen folkegruppe såfremt næringsgrunnlaget undergraves. Norges Reindriftsamers Landsforening gav uttrykk for et lignende syn i sin uttalelse til Industridepartementet i anledning verneplanen for vassdrag. Regjeringen mener det kan være riktig å utarbeide en samlet plan for vern og bruk av natur og naturressurser i de samiske områdene, spesielt i indre Finnmark. Spørsmålet vil bli drøftet i forbindelse med behandlingen av et forslag til Nordisk Råd om vern av miljøet i de samiske kjerneområdene.

I denne forbindelse vil Regjeringen også vurdere forslaget fra Landsdelskomiteén (utredningen side 174):

Samenes rett til naturressursene i sine bosettings- og næringsområder bør defineres klart. Det foreslås at et spesialutvalg av sakkyndige med solid samisk representasjon får i oppdrag å utarbeide et utkast til lov om samenes rettigheter til naturressursene.

Disponeringen av naturressursene i sameområder er omtalt også i St. meld. nr. 13 1974—75 om en aksjonsplan for de sentrale samiske bosettingsområder. I kapitlet om utmarksnæringer og miljøvern uttales bl. a.:

På bakgrunn av det som er uttalt i St. meld. nr. 33 (1973—74) om behovet for en samlet plan for vern og bruk av naturressursene i sameområder, vil Miljøverndepartementet ta initiativ til å få opprettet et rådgivende ressursutvalg for Finnmarksvidda og tilgrensende områder. Utvalget bør ha representanter fra vedkommende kommuner, fylke, departementene og de samiske interesser. Mandatet vil omfatte disponeringen av naturressursene, herunder bl. a. vurdering av planer om større inngrep i naturen. Utvalget vil kunne gis mandat til å vurdere saker utenfor det egentlige planområdet når dette ansees ønskelig for å få sakene vurdert i sammenheng.

Disponeringen av naturressursene på Finnmarksvidda og arbeidet til det varslete ressursutvalg vil bli drøftet på møte i Kautokeino 20. august d.å. under miljøvernministerens befarung i Nord-Norge.

I tilknytning til medlemsforslaget vil Miljøverndepartementet fremheve den betydning næringskombinasjoner har i viktige sameområder, med elvefiske etter laks, innlandsfiske, jakt, fangst og bærplukking knyttet til husdyrhold eller reindrift. Vern om næringene forutsetter vern av helheten i naturgrunnlaget og vern om den økologiske balanse i sameområdene.

Miljøverndepartementet ser nær sammenheng mellom de praktiske og de rettslige spørsmål som gjelder disponeringen av naturressursene i sameområder, og antar at det ville lette arbeidet for forsvarlig ressursdisponering på lengre sikt om det kom til klarhet i spørsmålet om samenes ulovfestede rettigheter. Utredningsarbeid på dette felt kan det være aktuelt å samordne med arbeidet til det påtenkte ressursutvalg.

Oslo, 7. august 1974

Etter fullmakt

G. Gierløff

Geir Hågvar

Fylkesmannen i Finnmark:

En har bedt om uttalelse fra kommunene Nesseby, Tana, Karasjok, Kautokeino, Norske samers riksforbund, Norges reindriftssamers landsforbund og lappefogdene i Øst- og Vest-Finnmark. En legger ved følgende uttalelser (*se nedan*):

Av 23. augusti 1973 fra lappefogden i Øst-Finnmark.

Av 25. september 1973 fra Karasjok formannskap.

Av 16. oktober 1973 fra Tana formannskap.

Av 18. oktober 1973 fra lappefogden i Vest-Finnmark.

En legger ikke ved uttalelsen fra Norges reindriftssamers landsforening, da denne ses å være sendt Dem direkte (*se nedan*).

Fylkesmannen kan i prinsippet uten videre slutte seg til ønsket om å bevare naturmiljøet i de samiske områder. En felles nordisk innsats vil ganske sikkert kunne være et viktig supplement til de anstrengelser hvert enkelt land må gjøre for å beskytte miljøet i disse områdene.

En finner grunn til å fremheve at naturmiljøet i de samiske områder er langt mindre forstyrret enn i øvrige områder i Norden. Av økologiske årsaker er det derfor kanskje enda viktigere at en forsøker å begrense naturforstyrrelsene i disse siste områdene.

Miljøforstyrrelsene i vid forstand i de mer sentrale områdene er nettopp årsak til mye av det press som naturen i de samiske områder i stadig større grad blir utsatt for, idet disse områdene kanskje er de eneste i Europa av noen størrelse av betydning som fremdeles er relativt uberørt. Fylkesmannen er ikke i tvil om at en omfattende motorisert ferdsel på land og i luften vil kunne representere like stor fare for naturmiljøet som bergverk, industri m. v.

En går ut fra at medlemsforslaget også tar sikte på å bevare den tradisjonelle samiske kulturen. Fylkesmannen er enig i at det offentlige — i den grad den samiske befolkning ønsker det — må bidra til å bevare den samiske kulturen. I Norge har myndighetene — bevisst eller av uvitenhet — uten tvil bidratt til å undergrave den samiske kulturen, f. eks. gjennom sin språkpolitikk. En antar at det samme har gjort seg gjeldende også i Sverige og Finland.

Fylkesmannen har for sin del ikke noe å innvende mot medlemsforslaget.

Vadsø, 28. november 1973

Kolbjørn Varmann

Erik Blakstvedt
Konsulent

Lappefogden i Øst-Finnmark:

Lappefogden har ikke noe å innvende mot at Nordisk Råd tar opp til behandling spørsmålet om samnordisk innsats for beskyttelse av miljøet i samenes kjerneområder.

En vil særlig gjøre oppmerksom på det som er anført i medlemsforslaget side 2, der forholdet reindrift—skogsdrift omtales, og hvor det med rette påpekes at reinbeite går tapt ved at skogen blir snauhugget slik at snøen blir sammenpakket av vinden. Skogen skjærmer ikke lenger for vær og vind når den blir hugget ned. Det tar mange år før ny skog vokser til igjen. I mitt distrikt er det store områder i Pasvikdalen og i Karasjok hvor skogen (furu) er snauhugget, og her blir snøen sammenpresset om vinteren slik at reinen kommer ikke ned til reinlaven. Dette har reineierne klaget over.

Lappefogden er enig i at det settes igang vitenskapelige undersøkelser av miljøskadenes art og omfang, og at dette skjer på samnordisk basis.

Karasjok, 23. august 1973

Harald M. Alstad
Lappefogd

Lappefogden i Vest-Finnmark:

En har registrert at saken er sendt til uttalelse til de typiske samekommunene i Finnmark og til samiske landsorganisasjoner. En formoder at når saken er sendt lappefogdene så er det for å få en vurdering ut i fra reindriftsnæringens synsvinkel.

Motiveringen for forslaget synes å være ut i fra den oppfatning at utnyttelsen av ressurser i de samiske bosetningsområder til vassdragsreguleringer, grubedrift m. v., i stor utstrekning har skjedd uten at samene har vært med i avgjørelsen og at det ikke har vært tatt tilstrekkelig hensyn til samenes tradisjonelle næringsliv og den samiske kultur. I denne forbindelse er det trukket fram endel eksempler fra de nordiske land som har forstyrret naturmiljøet og begrenset reindriftsnæringsutøvelse. For Norges vedkommende er grubedriften i Bieddjovagge nevnt.

Det er ingen tvil om at reindriftsutøvelsen er grunnlaget for bosetningen i samiske kommuner, spesielt i Kautokeino og Karasjok. Bosetningen skapte mulighet og forsåvidt nødvendighet av andre næringsformer, men som hadde en eller annen tilknytning eller kombinasjon med reindrift. Etter siste verdenskrig har det skjedd en rask endring og utvikling i Indre Finnmark. Man fikk etter hvert et bedre kommunikasjonsnett som åpnet muligheter for andre til å utnytte ressursene. Samtidig økte behovet for serviceorganer og andre funksjoner som er nød-

vendig i et samfunn. Dette førte til innflytning utenfra samtidig som den lokale reindriftsbefolkning hadde stor tilvekst. Befolkningsøkningen har medført krav om flere og mere varierte arbeidsplasser. Denne utvikling vil ha innflytelse på reindriftsnæringen og på ulik vis begrense dens tradisjonelle arealutnyttelse. I en viss utstrekning er det forsåvidt riktig at den samiske befolkning ikke har hatt stor nok innflytelse på den utvikling som har pågått. En vil anta at ressursdisponering som begrenser reindriftsnæringen vil kunne bli et kontroversielt spørsmål blant same- ne alt etter yrke og forutsetninger. Bl. a. vil det i de kommende år måtte bli en avskalling fra reindriftsnæringen til andre yrker. Å finne fram til en balansert arealdisponering og ressursutnytting vil bli et vanskelig politisk spørsmål også for samene selv.

Den tekniske utvikling og urbanisering virker negativt på naturmiljøet og begrenser faunaen, også reinsdyret. Utviklingen i arbeidslivet med øket levestandard øker kravene og mulighetene til utnyttelse av utmark til rekreasjon. Denne utvikling gjør seg også gjeldende blant same- ne, og vil i neste omgang virke negativt og begrensende på reindriftsnæring- en. Den vil også øke utnyttelsen av andre naturgoder som tidligere i stor utstrekning var lokalbefolkningens levestrukningsgrunnlag. I den senere tid har det være hevdet ofte at også utlendinger i stor grad er med på utnyt- telsen og forsøplingen av naturen. Dette har ført til krav om at natur- godene skal forbeholdes lokalbefolkningen, og at man får et nødvendig og tilfredsstillende kontrollapparat. Det har hittill vært vanskelig å etterkomme dette kravet og det er mye som tyder på at det nå må gjøres noe hvis man ønsker å bevare noe av naturmiljøet i de nordligste lands- deler. Det er mulig at saken best kan løses på Nordisk plan, men sam- arbeidet vil kanskje betinge forholdsvis liberale forhold for en felles utnyttelse som i seg selv kan forsterke presset på noen områder. En frykter for at Finnmarksvidda er et slikt område og de siste års er- faringer synes å tyde på det.

Ut fra reindriftsnæringens synspunkt vil det være ønskelig og nød- vendig at dens utnyttelsesområder blir vernet mest mulig mot annen ut- nytting. Selv om vassdragsregulering og etablering av industri vil be- grense reindriftens muligheter så tror en likevel at næringens største trusel i framtiden vil være den økete menneskelige ferdsl i utmark.

Reindriftens beiteressurser i Finnmark blir for tiden meget hardt be- skattet. En har inntrykk av at tilsvarende skjer både i Sverige og Fin- land. Før reinsperregjerdet langs grensen mellom Norge og Finland ble bygget i midten av 1950 årene ble vinterbeitene i Indre Finnmark hardt belastet av finsk rein om sommeren. Dette førte til at reieneierne på norsk side krevde at gjerdet skulle bygges. Gjerdet er antakelig årsak til at beitene på finsk side nå synes å være mye verre enn hos oss. Presset av finsk rein til norske beiter har da også øket de siste år. Det forekommer årlig at det om våren kommer finsk rein på norsk

område etter at den norske reinen har forlatt vinterbeitene. De norske reineiere føler dette som en trusel mot sin næring. Dette nevnes for å lede oppmerksomheten på at det er nødvendig at også reindriftsnæringens utnyttelse av ressursene reguleres slik at overbeskatning ikke undergraver dens videre eksistens.

Kautokeino, 18. oktober 1973

Ole K. Sara

Karasjok formannskap og **Tana formannskap** hänvisar den 25 september 1973 respektive den 16 oktober 1973 till samarbetskomiteens uttalande.

Norsk sameråd:

Norsk sameråd har i møte den 20. og 21. oktober d. å. behandlet Nordisk Råds medlemsforslag A 406/j om samnordisk innsats for miljøvern i samenes kjerneområder. Det ble fattet vedtak slik som vedlagte særutskrift viser og en viser til det (*se Bihang*).

Karasjok, 8. november 1973

Petter Nedrejord
Kontorleder

BIHANG

Særutskrift av møteboka for Norsk sameråd i møte den 20. og 21. oktober 1973

Miljøvern i samenes kjerneområder

Vedtak

Norsk sameråd erklærer seg i hovedsak enig i Nordisk Råds medlemsforslag A 406/j om vern av miljøet i de samiske kjerneområder. Disse områder er fra gammelt av det naturlige ressursgrunnlag for samenes økonomiske og kulturelle utvikling. Dette grunnlaget må også i fremtiden være forutsetningen for den lokale befolknings videre eksistens. I ett og alt faller reindriftsnæringens interesser sammen med naturverninteressene. Reindriftsnæringens ressursgrunnlag må søkes bevart også for etterlektene slik at inngrep i disse ressurser må tillates i minst mulig utstrekning.

Men reindriftsnæringens utøvere utgjør dog bare en liten del av den lokale samiske befolkning i kjerneområdene og det vil kunne oppstå interessemotsetninger mellom reindriftssamene og samer som ikke er engasjert i reindriftsnæringen.

Det er en kjensgjerning at samene er lite mobile og helst vil fortsette å leve i sine opprinnelige hjemsteder. Det er først og fremst de samer som har fått en videre utdanning utover grunnskolen som flytter ut. Den del av den samiske befolkning som fortsetter å bo i de samiske områder må også skaffe seg et skikkelig næringsgrunnlag.

For bruken av naturressursene i sameområdene må det foretas balanserte avveininger, der såvel reindriftsnæringens som de øvrige samers interesser nøye må vurderes. Det viktigste mål nå og i all fremtid må være å gi flest mulig av samefolket muligheter til å bo og ernære seg i sine egne områder i den utstrekning den enkelte selv måtte ønske. Enstemmig.

Petter Nedrejord

Kontorleder

Norges reindriftsamers landsforening:

Norges reindriftsamers landsforening stiller seg positiv til tanken om en samnordisk innsats for å beskytte miljøet i samenes kjerneområder. Spesielt vil vi peke på følgende passus i medlemsforslaget:

Ett samnordiskt program innefattande vetenskapliga undersökningar av miljöskadornas art och omfattning samt lagstiftning och andra åtgärder som undersökningarna kan leda fram till torde vara den lämpligaste formen för sådana insatser.

Norges reindriftsamers landsforening anser at før miljøvern-arbeidet kan tas opp i sin fulle bredde hva angår de samiske kjerneområder, må samenes rettigheter innen områdene avklares. I et fellesprogram på nordisk basis må derfor dette arbeidet tas opp aller først. Dernest kan spørsmålet om aktivt miljøvern tas opp, og det er grunn til å anta at samene da skulle kunne spille en mer aktiv rolle i disponeringen av områdene enn hva hittil har vært tilfelle.

Med en slik fortolkning av medlemsforslaget, kan Norges reindriftsamers landsforening gi Nordisk Råds medlemsforslag A 406/j sin uforbeholdne støtte.

Sørreisa den 3. november 1973

For Norges reindriftsamers landsforening

Anders Oskal

S v e r i g e

Svea hovrätt med vattenöverdomstolen:

Miljövården har under senare år kommit att betraktas som en av de viktigaste samhällsfrågorna såväl nationellt som internationellt. Angelägenheten att finna lämpliga lösningar på hithörande område har

medfört en omfattande forskning. I Sverige beräknas sålunda omkring 50 miljoner kronor ha använts till miljövårdsforskning under det senast förflutna budgetåret. Det finns anledning anta att denna forskningsverksamhet endast kommer att öka under överskådlig tid framöver. Forskningen avser många skilda områden och är fördelad på ett stort antal institutioner och organ. Såvitt avser de problem som berörs i det remitterade medlemsförslaget kan exempelvis framhållas att vid skogshögskolan bedrivs forskning rörande effekten av olika former av markberedning, att inom växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet utreds frågan om kalhyggenas inverkan på renbetet samt att också en särskild arbetsgrupp i jordbruksdepartementet utreder omfattningen och verkningarna av kalhyggen och effekterna av olika former av markberedning.

Med hänsyn till den betydande splittring av forskningsarbetet, som otvivelaktigt föreligger på miljövårdsområdet, har i maj 1972 tillsatts den s.k. miljöforskningsutredningen med uppgift att behandla föreliggande samordningsproblem. Enligt direktiven för utredningen skall denna också pröva frågan hur den svenska miljövårdsforskningen skall kunna samordnas med sådan forskning inom andra länder och hos internationella organisationer. Redan nu föreligger ett omfattande nordiskt samarbete på hithörande fält. I början av 1960-talet togs sålunda miljövårdsforskningen upp av Nordforsk, som är ett samarbetsorgan för de nordiska forskningsråden, akademierna och motsvarande organ på det tekniskt-vetenskapliga området. Vidare har Nordiska rådet under senare år ägnat stor uppmärksamhet åt miljövårdsfrågorna. Bl. a. har i rådets regi i december 1970 bildats ett nordiskt kontaktorgan för miljövårdsfrågor. Kontaktorganets verksamhetsområde omspannar hela natur- och miljövården, varvid arbetet främst inriktas på frågor som gäller förorening av vatten, mark och luft samt buller. En av kontaktorganets främsta uppgifter är att koordinera och prioritera det nordiska miljösamarbetet. Organet har bl. a. fått i uppdrag att genom en särskild arbetsgrupp i nära samarbete med Nordforsk lägga fram förslag om hur samarbetet inom miljöforskningen bör utformas. Slutligen kan nämnas att Nordiska ministerrådet i september 1973 fastställt en arbetsordning för en ämbetsmannakommitté för miljövårdsfrågor. Denna skall ha till uppgift att bistå ministerrådet med att utveckla det nordiska samarbetet på miljövårdsområdet, bl. a. genom att eftersträva en samordning och harmonisering av miljövårdsåtgärderna i de nordiska länderna, när detta befinner sig ändamålsenligt, kartlägga förutsättningarna för och föreslå gemensamma nordiska projekt och aktiviteter på miljövårdsområdet, utbyta information om miljövårdsarbetet i de enskilda länderna samt följa verksamheten på miljövårdsområdet vid övriga nordiska samarbetsorgan och särskilt pröva förutsättningarna för en samordning.

I det medlemsförslag som hovrätten nu har att yttra sig över hem ställes om en rekommendation till regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utarbeta ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena. Ett sådant program föreslås innefatta vetenskapliga undersökningar av miljöskadornas art och omfattning samt lagstiftning och andra åtgärder som undersökningarna kan leda fram till. Som exempel på undersökningar anges de biologiska och ekologiska verkningarna av storskogsbrukets metoder och av vattenregleringar, gruvor m. m.

De miljöskyddsproblem som sålunda berörs i medlemsförslaget är i huvudsak av mera allmängiltig karaktär och inte så renodlat anknutna till samernas speciella förhållanden att tillräcklig anledning synes föreligga att bygga upp en särskild forskning med den i förslaget angivna inriktningen. I stället anser hovrätten att den ifrågasatta forskningen beträffande de berörda problemen — vilka i och för sig förtjänar allvarligt beaktande — bör kunna komma till stånd inom ramen för den verksamhet som bedrivs av de ovan angivna nordiska organen eller genom initiativ från dessa organs sida. Även resultatet av miljöforskningsutredningens arbete kan i förevarande avseende få betydelse.

Det kan måhända med visst fog göras gällande att med en lösning av nu antytt slag risk skulle uppkomma för att de speciella synpunkter och önskemål som just från samernas sida kan anläggas — exempelvis en mera allmänt upplagd forsknings hänsynstagande till renskötsel-frågor o. d. — får svårt att komma till sin rätt eller går förlorade. Dessa farhågor skulle emellertid i hög grad kunna elimineras dels genom att samerna bereds tillfälle att bli representerade i utredningar som berör för samerna viktiga miljövårdsintressen, och dels genom att sameorganisationerna får möjlighet att avgiva yttrande över föreliggande utredningsförslag på hithörande område. Det finns också vissa gemensamma nordiska organ som besitter kunskaper och erfarenheter av skilda sameproblem och som bör kunna utnyttjas som kontakt- och remissorgan. Här avses t. ex. Nordiska samerådet, Nordiska samarbetsorganet för samespörsmål och renskötsel-frågor samt det enligt svensk-norska renbeteskonventionen tillsatta fasta utskottet.

Att samerna har betydande intressen att bevaka på miljövårdsområdet är obestridligt. Här räcker det att erinra om de intrång som vållas rennäringen genom vattenkraftutbyggnader, gruvdrift, väganläggningar, moderna skogsbruksmetoder m. m. Men samernas intressen kan också många gånger komma i konflikt med miljövårdsintressen.

Som exempel kan nämnas de nackdelar som drabbar rennäringen genom fridlysning av rovdjur. Ett annat exempel som synes få allt större aktualitet är den konflikt som föreligger mellan intresset att freda nationalparker och andra naturområden och samernas intresse av att, som ett led i rationaliseringen av renskötseln, använda flygplan och

andra motorfordon samt uppföra stugor, arbetshagar o. d. inom sådana områden. På senare tid har svenska samebyar med betesrätt inom norska nationalparker uttryckt bekymmer för de restriktioner i nyssnämnda avseenden som gäller för dessa nationalparker. Med all förståelse för strävan att freda värdefulla områden anser hovrätten det angeläget att fredningsbestämmelserna utformas så att hänsyn tas till samernas intresse av att kunna driva renskötseln med moderna tekniska hjälpmedel.

I det samnordiska handlingsprogram som skisserats i medlemsförslaget har även lagstiftningsfrågan berörts. En gemensam nordisk lagstiftning torde över huvud taget möta betydande svårigheter att genomföra på grund av bl. a. ländernas i många avseenden olikartade förhållanden och de nationella intressen som ofta på ett avgörande sätt spelar in vid viktigare avgöranden i inhemska miljövårdsfrågor. Däremot synes det vara av stort värde att de nordiska länderna så långt det är möjligt söker harmonisera sina miljöskyddsbestämmelser. En lämplig utväg torde också mången gång vara att genom konventioner söka komma till rätta med miljövärdsproblem, som är gemensamma för vissa eller samtliga nordiska stater. Det förtjänar i förevarande sammanhang framhållas att en inom Nordiska rådet särskilt tillsatt kommitté, Nordiska miljöskyddskommittén, föreslagit att de nordiska länderna skall eftersträva harmonisering av sina miljöskyddsregler i syfte att uppnå största möjliga överensstämmelse i fråga om normer och riktlinjer för utsläpp av föroreningar, användning av miljögifter och andra störningar av miljön. Samma kommitté har även färdigställt ett utkast till en konvention mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, vilken behandlar vissa miljöskyddsfrågor.

Stockholm den 15 oktober 1973

På hovrättens vägnar

Sten Rudholm

Per Ihrfelt

Kammarkollegiet:

Som i medlemsförslaget framhålls har exploateringen i norra Sverige, framförallt genom det moderna skogsbruket och vattenkraftutbyggnaden, medfört problem för rennäringen. Det är angeläget att problemen ordentligt uppmärksammas. Det torde även vara av stort allmänt intresse att förändringarna på natur och miljö beaktas. Problemen med skogsbrukets inverkan på renskötseln har dock uppmärksamrats och i syfte att komma till rätta med svårigheterna har bl. a. följande företa-

gits. En konferens angående "den moderna skogsvårdens inverkan på renskötseln" hölls i oktober 1970 i Arvidsjaur. I mars 1971 tillsattes en arbetsgrupp med representanter för lantbruksstyrelsen, samerna, skogsstyrelsen och domänverket med uppgift att behandla löpande frågor om förhållandet mellan skogsbruket och rennäringen. En grupp inom jordbruksdepartementet undersöker konsekvenserna av kalhuggning och hyggesplöjning. Undersökningen skall vara slutförd vid årsskiftet. Efter det att skogspolitiska utredningen framlagt sitt betänkande Mål och medel i skogspolitiken (SOU 1973: 14) konstaterades att vissa frågor behövde belysas ytterligare, däribland de följder i miljövardshänseende som nuvarande och framtida avverkningspolitik kan leda till. Jordbruksministern har tillkallat sex sakkunniga för ytterligare utredning.

Beträffande vattenkraftutbyggnaden vill kollegiet anmärka att uppgiften i medlemsförslaget om ett domstolsutslag angående Kaitum är oriktig. Riksdagen beslutade 1971 att någon utbyggnad av Kaitum ej skulle ske. — En undersökning av vattenkraftutbyggnadens inverkan på renskötseln har företagits av renbetesmarksutredningen (SOU 1966: 12). Utredningen konstaterade att utbyggnaden bl. a. i skadeförebyggande syfte borde begränsas till ett mindre antal men större projekt som med säkerhet medför avsedd nytta för lång tid framöver. I rapporten "Hushållningen med mark och vatten" (SOU 1971: 75) har också frågan om framtida utbyggnad tagits upp. Det framhålls att de huvudälvar och källflöden som i dag är opåverkade skall så bevaras. Det går likväl ej att dra några säkra slutsatser för framtiden av dessa uttalanden och beslut, då frågan ju bl. a. är beroende av energiförsörjningsläget.

Vattenkraftutbyggnaderna föregås alltid av domstolsprövning, vid vilken frågor om tillstånd, skadeförebyggande åtgärder och ersättning för skada och intrång behandlas. I fråga om avverkning och skogsvårdsåtgärder på kronomark inom renskötselområdet gäller att samråd skall ske med samebyarna och rennäringsadministrationen.

Åtskillig annan verksamhet än skogsbruk och vattenkraftutbyggnad bidrar naturligtvis till förändringarna i ifrågavarande områden. Statens planverk har nyligen avgivit rapport nr 20, del 2 "fjällen — renskötselns markanvändning". Rapporten beskriver en provundersökning som genomfördes i fyra samebyar under hösten 1972. Enligt planverket var resultatet av densamma sådant att en undersökning om hela renskötselområdets markanvändning numera påbörjats.

Det kan således konstateras att flera problem och konsekvenser som utnyttjandet medför är observerade och föremål för undersökningar. Då problemställningen i Finland och Norge torde vara likartad bör ett utbyte av erfarenheter länderna emellan kunna vara berikande. Det förefaller emellertid opåkallat att tillskapa en särskild organisation för

detta. Samarbetet bör kunna ske genom formlösa kontakter över gränserna. Möjlighet finns naturligtvis också att utnyttja redan existerande samnordiska organ.

Slutligen vill kollegiet helt allmänt ställa frågan i vilken grad miljön i dessa områden skall som i förslaget angivits "skyddas". Ett skydd som innebär att utvecklingen avstannar skulle kunna få mycket negativa konsekvenser. Av befolkningen här är endast en mindre del sysselsatt med renskötsel. De som är sysselsatta i annat arbete skulle om utvecklingen hejdades få stora svårigheter att kvarstanna i landsdelen. Det skulle även för de renskötande kunna bli problem, då många är beroende även av annat arbete för sin försörjning samt av den service som ett modernt samhälle kan ge. Att ensidigt inrikta sig på att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena torde knappast kunna vara till gagn för den där existerande befolkningen.

Stockholm den 29 oktober 1973

Edvard Reuterswärd

Synnöve von Hofsten

Lantbruksstyrelsen, rennäringssektionen:

Från lantbruksnämnderna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län infordrade yttranden överlämnas (*se nedan*).

Under hänvisning till lantbruksnämndernas yttranden i ärendet och med hänsyn bl. a. till olikheter i lagstiftning och andra förutsättningar vill lantbruksstyrelsen tillstyrka medlemsförslaget i så måtto att ett samnordiskt undersökningsprogram upprättas i aktualiserade frågor.

Stockholm den 31 oktober 1973

Ingvar Widén
Generaldirektör

Åke Wikman
Avdelningsdirektör

Domänverket

Domänverket ansluter sig självfallet till den miljödeklaration som antogs vid FN:s konferens om den mänskliga miljön som hölls i Stockholm under 1972, där det uttalades bl. a. att jordens naturtillgångar måste skyddas till gagn för nuvarande och kommande generationer genom omsorgsfull planering och lämplig drift. Detta överensstämmer väl med målet för miljövården sådant det kommit till uttryck i domänverkets miljövårdsprogram. Från programmet citeras följande:

Det ekonomiskt bedrivna skogsbruket bygger på ett utnyttjande av det skogliga ekosystemets möjligheter att producera virke. Skogsbruket är beroende av att dessa produktionsmöjligheter långsiktigt bevaras eller helst förbättras. Skogsbruket kan därför inte tillåta sig åtgärder som så påverkar ekosystemet att skogarnas livskraft försämras. I detta grundläggande avseende sammanfaller miljövårdens krav på god hushållning med naturresurserna med det ekonomiska, uthålliga virkesproducerande skogsbrukets inriktning. Den oavvisliga plikten att genom plantering, sådd eller självföryngring bringa skogsmarken i ny produktion efter slutavverkning utgör därvid en viktig del av nämnda långsiktiga hushållning.

Mot denna bakgrund är målet för domänverkets miljövård att bedriva det ekonomiska skogsbruket så att skogarnas livskraft långsiktigt behålles och helst förbättras.

Skogen är en förnyelsebar naturtillgång som måste vårdas. I vården av naturtillgången skog ingår att ersätta gammal skog med ny. Det förhåller sig inte i verkligheten såsom det beskrivs i medlemsförslaget att det tidigare fanns ett obrutet skogstäck i ett ekosystem av balanserade naturkrafter. I stället var det så att naturen själv såg till att ersätta den gamla utvuxna skogen med ny och därvid vanligen använde sig av ett slags kalhyggebruk. Nästan all äldre skog i samernas kärnområden har uppkommit efter skogsbränder och stormfällningar. Dessa av naturen åstadkomna ingrepp måste på ett markant sätt ha påverkat landskapsbilden när de inträffat.

Kalhyggesbruket är inget nytt och utforskat men likväl stöder det praktiska skogsbruket tanken på ytterligare undersökningar av de biologiska och ekologiska verkningarna. Det kan erinras om att just kalhyggesmetodiken varit föremål för mångårig uppmärksamhet från forskarnas sida.

Den erfarenheten stod att läsa om i ett uttalande i DN 19 oktober 1973, då skogshögskolans rektor Mårten Bendz — helt överens med professorn i marklära Tryggve Troedsson — konstaterade att

vi forskare vid skogshögskolan i flera decennier enhälligt har pläderat för kalhyggen. Ty kalhyggen är en enastående skogsbruksmetod, biologiskt riktig, naturvänlig och miljövänlig även om de inte alltid är så vackra att se på.

Inte minst från renskötselns sida har man ofta föreslagit att i stället för kalhugning plocka ut de största träden och lämna kvar mindre träd, som tillsammans med uppväxande plantor skulle kunna bilda ett nytt skogsbestånd. På det sättet skulle man komma ifrån kalhyggen.

Under några decennier försökte sig svenskt skogsbruk — även i Norrland — på just denna metod benämnd blädning. Experimentet blev ett misslyckande och skulle — om det fått fortsätta — ha inneburit att skogstillgångarna skövlats. I vårt kalla och humida klimat är värme en minimifaktor för att få igång de processer i marken som frigör nä-

ringsämnen för växtligheten. I blädningsskogen kommer marken alltid att vara beskuggad och förmultningen sker därför långsamt. Härvid uppstår ett allt tjockare, inaktivt humustäcke, som sänker trädens tillväxt och förhindrar frö att gro. I samernas kärnområden med övervägande ogynnsamma klimatlägen resulterar blädningen i uppkomsten av oväxtliga restskogar utan godtagbar föryngring i luckorna.

Slutsatsen av detta blir att rationellt skogsbruk inte kan bedrivas i dessa trakter utan planmässigt genomförda slutavverkningar och därpå följande effektiva återväxtåtgärder.

Kalhyggen kan självfallet under en tid tills det nya beståndet kommit upp innebära nackdelar för renskötseln. Den snöpackning som kan uppstå på ett helt kalt hygge mildras om fröträd lämnas. På marker med lav — torra och skarpa marktyper — är självföryngring med fröträd den normala föryngringsmetoden. Därvid lämnas fröträd, vilket innebär att dessa marker sällan kommer att vara helt kala. Detta bör vara till gagn för renskötseln. Domänverket hänvisar i övrigt till den nyligen av en arbetsgrupp inom jordbruksdepartementet avgivna rapporten Kalhyggen.

Domänverket har vidare under de senaste 20—25 åren av främst ekonomiska och biologiska orsaker avstått från produktivt skogsbruk på cirka 600 000 hektar av de skogsmarker som ligger närmast fjällkanten. Detta område representerar cirka 15 procent av statsskogsbrukets totala produktiva skogsmarksareal. Härigenom har en väsentlig del av det område, där renskötsel bedrivs, undantagits från praktiskt skogsbruk till fromma för renskötseln.

Beträffande de i medlemsförslaget omnämnda hyggesbränningarna kan anföras att dessa minskat i omfattning under senare år. Denna åtgärd har i viss utsträckning ersatts av tekniska markberedningsmetoder. Som exempel kan nämnas att bränningsarealen på domänverkets mark år 1966 uppgick till 14 000 hektar. År 1973 var motsvarande areal 210 hektar. Farhågorna för att bränningen skulle vara ödesdiger för renskötseln får mot bakgrund av utvecklingen och omfattningen av åtgärden anses ogrundad.

Skogsbruket, likaväl som andra näringar, tvingas om det vill överleva att ta den moderna teknikens landvinningar i anspråk. Detta medför att forskning ständigt måste pågå. Nya metoder bör utprovas innan de tas i bruk i praktisk skala. Inte minst viktigt är att miljökonsekvenser noggrant studeras innan ny teknik införs.

Utformningen av ett miljöprogram måste taga hänsyn till de förhållanden under vilka skogsbruket enligt ovan har att arbeta. Enligt domänverkets mening bör ett gemensamt miljöprogram icke begränsas till de samiska kärnområdena utan omfatta hela Norden.

Solna den 25 juli 1974

Lars Wolgast

Sameutredningen:

I medlemsförslaget rekommenderas regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utarbeta ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena. Som skäl anförs bl. a. att den moderna skogsdriften och utbyggnaden av vattenkraften och gruvdriften skapat miljöproblem för samerna. Samnordiska åtgärder för skyddande och bevarande av miljön i dessa områden torde enligt medlemsförslaget vara det bästa sättet för dessa länders regeringar att motsvara det ansvar de har för sina nordliga områden och dessas urinvånare, samerna.

Sameutredningen har enligt sina direktiv inte till uppgift att behandla de frågor som tas upp i medlemsförslaget. Utredningen är emellertid medveten om att samerna i de tre nordiska länderna upplever ett starkare totalskydd än för närvarande för sin miljö som angeläget med hänsyn till samekulturens fortbestånd.

Helt allmänt vill utredningen påpeka att medlemsförslaget mera tycks röra frågan om markanvändningen i renkötselområdena än frågan om en god yttre miljö. Frågan om markanvändningen inom de svenska renkötselområdena har ingående diskuterats i samband med tillkomsten av den nya rennäringslagen (1971: 437) som trädde i kraft den 1 juli 1971 (se prop. 1971: 51 s. 120—135). Som allmän utgångspunkt gäller enligt förarbetena till lagen att renkötselrätten skall behöva vika endast om så behövs för att genomföra ändamål som framstår som angelägna från allmän synpunkt.

Vidare bör påpekas att enligt de riktlinjer för hushållningen med mark och vatten som riksdagen antog i december 1972 (prop. 1972: 111) så ingår bland de viktigaste inslagen i den fysikaliska riksplaneringen att väglösa vildmarksområden i fjällvärden bör undantas från tyngre exploatering som t. ex. vägbyggnad och vattenkraftsutbyggnad, och i förekommande fall även från skogsbruk samt att de övre norrlandsälvarna, Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven bör helt undantas från utbyggnad. Då det gäller de övriga övre norrlandsälvarna så bör enligt riktlinjerna opåverkade källflöden bevaras outbyggda.

Såvitt sameutredningen kan bedöma torde alltså önskemålen i medlemsförslaget för Sveriges del i viss mån vara tillgodosedda. Enligt utredningens mening är det svårt att tänka sig ett mera djupgående samarbete mellan de nordiska länderna i de frågor som har samband med utnyttjandet av naturresurserna inom respektive land. Ett gemensamt program torde därför mera få karaktären av en sammanställning av i de tre länderna insamlade fakta av betydelse för miljön inom renkötselområdena.

I den mån medlemsförslaget syftar till att skydda den yttre miljön har man som bekant på det miljöpolitiska området i Sverige under se-

nare år gjort stora satsningar för att komma till rätta med luft- och vattenföroreningar. Den miljöstörande industrin är numera underkastad koncessionstvång och särskild kontroll från naturvårdsmyndigheternas sida. Naturvårdslagen ger möjligheter att slå vakt om särskilt värdefulla mark- och vattentillgångar.

Påpekas bör också att efter Nordiska ministerrådets beslut med anledning av Nordiska rådets rekommendation nr 4/1972 har utarbetats förslag till en nordisk miljöskyddskonvention som tar sikte på att samordna handläggningen av miljöskyddsfrågor som är gemensamma för två eller flera av de nordiska länderna. Förslaget väntas bli överlämnat till Nordiska ministerrådet hösten 1973.

Sameutredningen, som i och för sig vill betona värdet av en undersökning som redovisar olika åtgärders inverkan på miljön och den betydelse samerna lägger vid en sådan samlad bild som ett led i skyddet av deras miljö, finner att de i medlemsförslaget framförda önskemålen redan i viss mån har beaktats och att förslaget närmast kan betraktas som ett medel att skapa överblick över redan vidtagna eller planerade åtgärder av betydelse för miljön i de tre nordiska länderna.

Stockholm den 12 oktober 1973

Gösta Elfving

Ragnar Israelsson

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

I medlemsförslaget framhålls att olika åtgärder som vattenkraftutbyggnad, gruvdrift och storskogsbruk i särskild grad har drabbat samernas näringsutövning. Med samernas näringsutövning menas uppenbarligen i detta fall rennäringen.

Ett samnordiskt program för att skydda miljön i de samiska kärnområdena föreslås. Det skulle innefatta vetenskapliga undersökningar t. ex. biologiska och ekologiska verkningar av storskogsbrukets metoder, vattenregleringar, gruvor m. m. och resultera i lagstiftning och andra åtgärder som undersökningarna kan leda till.

Rennäringen är arealkrävande eftersom betesmarkernas produktion är begränsad. Den kan givetvis påverkas av andra former av naturutnyttjande som t. ex. vattenkraftutbyggnad, storskogsbruk och turism.

I de fall vattenkraftutbyggnader medfört intrång i rennäringen har emellertid i enlighet med gällande lagstiftning ersättning utdömts eller också har regleringsföretaget ålagts att vidta vissa åtgärder för att så vitt möjligt eliminera uppkomna störningar.

Enligt de erfarenheter som finns vid länets lantbruksnämnd har i näringsens driftsförlopp uppstått störningar såsom försvårade möjlig-

heter att utnyttja betestillgångarna genom bl. a. försvårade renflyttningstvågar. Minskningen i betesareal har emellertid inte påverkat renantalet som i stort sett varit konstant under en lång följd av år. Renbetesförhållandena i vinterbeteslanden inger emellertid farhågor. Reserbetesmarker närmare kusten behöver utnyttjas i allt större utsträckning.

Bevarandet av naturmiljön i samernas kärnområden är också ett intresse ur naturvårdssynpunkt. Det planerade naturreservatet Vindel—Laisfjällens vildmarksområde med en areal på 743 000 hektar inom Västerbottens och Norrbottens fjällvärld tjänar också detta syfte.

Ungefär 90 procent av den svenska samebefolkningen måste emellertid söka sin utkomst på annat sätt än genom renskötsel.

Ett alltför stort hänsynstagande till rennäringen kan inverka negativt på existensmöjligheterna för vissa ej rensköttande samer och övrig ortsbefolkning inom glesbygderna i de s. k. samiska kärnområdena. Stora anspråk från andra näringar kan omvänt rycka undan grunden för rennäringen.

Avvägningen mellan olika ibland konkurrerande former att utnyttja naturen är en grannliga avvägningsfråga. För att få ett bättre beslutsunderlag tillstyrker därför länsstyrelsen att i första hand en sammanställning av befintlig forskning och andra erfarenheter på detta område kommer till stånd. Därefter får behovet av fortsatt forskning bedömas. Fortsatt forskning bör inte bara syfta till att kartlägga störningarnas art och omfattning utan också ha som mål att finna former för att eliminera olika störningar. Den skall också kunna ligga till grund för planering som kan ske såväl i rum som tid för utnyttjandet av naturen i de s. k. samiska kärnområdena.

Umeå den 30 oktober 1973

Bengt Lyberg

Per Erik Persson

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Med överlämnande av yttranden från skogsvårdsstyrelsen och lantbruksnämnden i länet (*se nedan*) får länsstyrelsen för egen del anföra följande.

Länsstyrelsen vill understryka det önskvärda i att frågor om skydd av miljön i vidare bemärkelse och därmed sammanhängande forskningsuppgifter i görligaste mån samordnas internationellt. I den mån förhållandena medger synes det också vara till fördel om lagstiftningen på hithörande område samordnas i de nordiska länderna. I den nu aktuella framställningen till Nordiska rådet föreslås att en samverkan

skall etableras speciellt med inriktning på miljövärdsfrågor inom de samiska kärnområdena. Det framstår för länsstyrelsen som tveksamt om miljövärdsfrågorna inom dessa — ej närmare preciserade områden — kan brytas ur och behandlas åtskilda från respektive lands miljöfrågor i övrigt och därtill sättas i viss relation till ett särskilt angivet näringsintresse.

I det följande utgår länsstyrelsen ifrån att med de samiska kärnområdena avses de områden inom vilka renskötelse bedrivs hela året. I Sverige är större delen av dessa områden belägna i Norrbotten.

Samspelet rennäringen, samekulturen och miljöfrågorna

I motiven till hemställen framhålls att intresset att bevara renskötelsen och den samiska kulturen sammanfaller med miljövärdsintressena. Detta påstående har tagits till utgångspunkt för argumenteringen i dess helhet. Samspelet torde enligt länsstyrelsens mening emellertid vara betydligt mer komplicerat och i många situationer sådant att ett av dessa intressen mer eller mindre motverkar de övriga. Dagens renskötelse kännetecknas nämligen, som nedan skall visas, av att en genomgripande strukturrationalisering erfordras för att näringen skall kunna bereda sina utövare en skälig inkomst. I takt med strukturuomvandlingen förändras driftsformerna och teknikens landvinningar tillgodogöres i ett stegrad tempo även inom rennäringen. Dessa förhållanden ställer i sin tur krav på viss exploatering av naturen. Samtidigt leder de till att de som friställs i anslutning till rennäringens strukturuomvandling antingen måste beredas alternativ sysselsättning på orten eller utflytta. Det sistnämnda alternativet medför en uttunning av befolkningen som negativt påverkar möjligheterna att behålla den samiska kulturen. Å andra sidan krävs om alternativa sysselsättningar skall kunna tillskapas inom området att nya aktiviteter skapas som påverkar miljön.

Länsstyrelsen bedriver för närvarande en översiktsplanering av fjällområdet i samarbete med länets kommuner. Ett av utredningsavsnitten behandlar rennäringen i fjällområdet. De uppgifter som nedan redovisas för att belysa här behandlade frågeställningar har hämtats ur denna utredning.

Sysselsättningsstrukturen i rennäringen

Som ovan antytts får sysselsättningssituationen inom rennäringen direkta konsekvenser för miljön och strävandena att slå vakt om den samiska kulturen. Länsstyrelsen är medveten om att den samiska kulturens särart såsom en spegling av den nomadiserande rennäringen till stor del numera är historisk och att renskötelsens nya arbetsformer satt sin prägel på kulturen. Oberoende härav anser länsstyrelsen att strävandena att i görligaste mån bevara en levande samekultur och att slå vakt om det samiska kulturarvet är en mycket angelägen uppgift och att

stora ansträngningar skall göras för att lyckas därmed. Frågan är bara att hitta de rätta medlen härför. Att en extremt restriktiv miljövard skulle leda till detta bevarande anser länsstyrelsen föga sannolikt om man parallellt med dessa strävanden även vill slå vakt om näringens ekonomiska utveckling.

Antalet samer i Norrbottens län uppskattats för närvarande till cirka 7 000 varav cirka 2 000 är för sin utkomst beroende av renskötseln. Utvecklingen ur sysselsättningssynpunkt har i ett längre tidsperspektiv vissa likheter med utvecklingen inom jord- och skogsbruk. Minskningen av sysselsättningen i rennäringen har dock ej varit lika markant som för jord- och skogsbruksnäringen. Från slutet på 1800-talet och fram till 1965 minskade antalet egentliga yrkesverksamma och medhjälpande familjemedlemmar i rennäringen med cirka 60 procent.

Nuläget i fråga om sysselsättningen i länets fjällsamebyar avspeglas i nedanstående sammanställning.

Tabell 1. Renskötarhushåll, familjemedlemmar, sysselsatta renskötare och renar i fjällsamebyarna 1973

Sameby	Ren- skötar- hushåll	Antal familje- medl.	Sysseisatta renskötare ¹ (män)			Renar enl. 1972 års ren- längd
			1—2 mån/år	3—5 mån/år	6—12 mån/år	
Könkämä	36	150	4	2	34	7 866
Lainiovuoma	39	130	3	3	39	8 937
Saarivuoma	42	190	12	3	30	6 123
Talma	17	55	5	—	18	1 243
Rautasvuoma	11	28	1	—	12	1 969
Laevas	16	38	4	—	12	3 387
Norrkaitum	22	67	8	9	12	3 654
Mellanbyn	27	67	3	10	10	1 704
Sörkaitum	33	101	4	6	24	2 063
Sirkas	49	169	15	27	14	6 694
Jäkkäkaska	12	36	3	4	5	2 004
Tuorpon	23	83	3	11	16	4 541
Luokta-Mavas	30	87	4	6	19	5 721
Semisjaur-Njärg	15	58	1	2	14	3 441
Svaipa	11	31		1	12	3 025
Summa	383	1 290	70	84	271	62 372

¹ Studerande undomar ej medräknade.

² Härav sju hushåll där familjeförsörjaren är fast anställd hos SJ. Upptagna som "husbönder" i renlängden.

Antalet renskötare som ur arbetstidssynpunkt är någorlunda fullt sysselsatta är således 63 procent (klassmitt = 8 månader) medan återstoden maximalt har arbete fem månader/år (klassmitt = 3 månader).

Bakgrunden till sysselsättningssituationen i vidare bemärkelse illustreras naturligtvis ej enbart med den arbetstid som direkt knyts till näringen. Frågan om vad denna arbetstid inbringar för den yrkesverksam-

me är naturligtvis också av stor betydelse. För att även försöka belysa denna aspekt har länsstyrelsen fördelat renskötselföretagen i fjällsamebyarna efter reninnehavet.

I olika sammanhang har diskuterats vilket renantal renskötselföretagen bör ha för att dess utövare skall få en tillfredsställande försörjning. I betänkandet Rennäringen i Sverige SOU 1968:17 framhölls bl. a. att ett renantal per årsarbetare av omkring eller över 500 renar krävs för att en genomsnittlig bruttoavkastning om minst 20 000 kronor/år skall erhållas (1968 års penningvärde). I yttrande den 28 februari 1973 till lantbruksstyrelsen över förslag till undersökning och planering av sysselsättningskapande åtgärder inom renskötselområdet har länsstyrelsen utgått ifrån att 375 renar krävs för en bruttoinkomst om 25 000 kronor (1973 års penningvärde). Som framgår av tabell 2 har

Tabell 2. Renskötselföretagens renantal i fjällsamebyarna 1973

Sameby	Renskötarhus-håll	Husbönder enl. 1972 års renlängd	Renskötsel-företag	Renskötselföretagen fördelade efter reninnehav				
				Under 50 renar	50-149 renar	150-299 renar	300-499 renar	över 500 renar
Könkämä	36	43	40	7	18	7	4	4
Lainiovuoma	39	54	46	3	18	16	6	3
Saarivuoma	42	52	42	9	19	9	4	1
Talma	17	20	18	4	14	—	—	—
Rautasvuoma	11	11	11	1	5	2	3	—
Laevas	16	16	16	3	5	4	2	2
Norrkaitum	22	34	29	8	13	5	3	—
Mellanbyn	28	24	20	7	9	4	—	—
Sörkaitum	33	39	36	21	14	1	—	—
Sirkas	49	65	53	11	26	15	1	—
Jäkkäkaska	12	19	12	—	4	8	—	—
Tuorpon	23	34	27	3	13	8	3	—
Luokta-Mavas	30	32	25	—	10	9	3	3
Semisjaur-Njarg	15	24	17	2	4	6	4	1
Svaipa	11	11	11	—	3	6	1	1
Summa	383	478	403	79	175	100	34	15

¹ Härav 7 där familjeförsörjaren är fast anställd hos SJ.

² " 5 " " " " " " " " "

³ " 2 " " " " " " " " "

för närvarande endast cirka 12 procent av renskötselföretagen i Norrbottens fjällsamebyar mer än 300 renar.

Då det gäller att med ledning av uppgifterna i tabell 1 och 2 dra slutsatser om rennäringens kommande utveckling bör dock beaktas att i viss omfattning möjlighet torde finnas att öka renantalet i byarna. Likaledes måste beaktas möjligheten till biinkomster av slöjd, jakt och fiske samt att beslut fattats om ett särskilt stöd till rennäringen som

skall utgå med 35 kronor per slaktad ren. Oberoende härav visar dock sammanställningarna tydligt att renskötselns nuvarande struktur radikalt måste förändras om en tillfredsställande lönsamhet skall uppnås. Länsstyrelsen utgår ifrån att den renskötande befolkningen skall ha möjlighet att på samma sätt som övriga näringsutövare följa med i standardutvecklingen.

En fortgående minskning av arbetstillfällena i renskötseln torde därför kunna befaras. Betydande insatser måste därför göras för att inom området skapa nya sysselsättningstillfällen för att undvika den utflyttning som verkligen allvarligt skulle försvåra strävandena att så långt möjligt bevara den samiska kulturen. Vidtas inte sådana åtgärder snabbt så kommer dessutom betydande sociala problem att aktualiseras. Det torde inte vara någon överdrift att påstå att en social katastrof redan skulle vara ett faktum i vissa av samebyarna om inte kontinuerlig sysselsättning kunnat erhållas i beredskapsarbete. Möjligheten att på längre sikt upprätthålla en sådan sysselsättning är dock begränsad då sysselsättningsobjekt av dagens karaktär kan förväntas minska.

Länsstyrelsen har under flera år arbetat med att försöka tillskapa fler långsiktiga sysselsättningstillfällen inom renskötselområdet. Ett av länsstyrelsens projekt har t. ex. varit det s. k. yrkesfiskeprogrammet som syftar till att öka sysselsättningen genom att tillvarataga möjligheterna till yrkesfiske ovan odlingsgränsen. En särskild grupp arbetar med dessa frågor och arbetsmarknadsmedel till ett rambelopp om 5 miljoner kronor har erhållits för att genomföra programmet. Programmet stöds ekonomiskt även med glesbygdsmedel och vattenregleringsmedel.

Tabell 3. Yrkesfisket ovan odlingsgränsen i Norrbottens län. Genomsnittsantal avsalufiskare och bruttointäkter m. m. under år 1969—1971

Kommun	Antal avsalufiskare		Totalt	Bruttointäkt, kr
	Sbm	Övr		
Kiruna	5		5	15 000
Gällivare	35		45	250 000
Jokkmokk	100	50	140	250 000
Arjeplog	30	35	65	250 000
Summa	170	85	255	*765 000

Sbm = Samebymedlem.

Övr = Övriga.

* = Härav samebymedlemmar ca 600 000.

Länsstyrelsens ansträngningar har i icke obetydlig omfattning medverkat till ett ökat och mer lönsamt yrkesfiske inom dessa områden. Ett sådant fiske förutsätter att man kan räkna med kontinuerliga flygtransporter, att vissa anläggningar utförs i fjällvärlden och att motorbåtar utnyttjas. Bidrag till flygtransporter, anläggningar och båtar har

utgått inom ramen för yrkesfiskeprogrammet. Från flera håll har kritik riktats mot verksamheten med hänsyn till miljöförstöringar (överflygning av nationalpark, motorbåtstrafik, upplagring av bränsle m. m). Förhållandet illustrerar de konfliktsituationer ur miljövardssynpunkt som kan uppstå då det gäller att skapa sådana ytterligare permanenta sysselsättningstillfällen i renskötselområdet som bedömts nödvändiga bl. a. med hänsyn till strävandena att i görligaste mån bevara samekulturen. Det finns anledning att räkna med att denna typ av konfliktsituationer ligger inbyggd i både rennäringens och i tillskottssysselsättningens tidsmässiga utveckling. Att bevara renskötseln och den samiska kulturen går därför inte enligt länsstyrelsens uppfattning att förena med en extremt restriktiv miljövard.

Renskötselns anläggningar och tekniska hjälpmedel

Rennäringen har under senare år förändrat karaktär. Tidigare då samefamiljerna flyttade med hjorden bestod driftsanläggningarna så gott som uteslutande av förhållandevis enkla arbetshagar och renvaktarkåtor vilka endast obetydligt påverkade miljön. Sedan den renskötande befolkningen under i huvudsak de senaste 15 åren successivt övergett det nomadiserande livet och blivit fast bosatta har renskötselns arbetsformer förändrats och behovet av fasta anläggningar och tekniska hjälpmedel ökat.

För närvarande karakteriseras renskötseln i länet av att betydande fasta anläggningar uppförts eller är under uppförande och att arbetet i allt högre grad mekaniserats. Av fasta anläggningar märks främst vägar, upprädda och markerade leder, broar, renstängsel, renvaktarstugor, arbetshagar och fasta slaktplatser. För transporter av djur och slaktprodukter utnyttjas lastbilar och i viss omfattning flyg. För persontransporter blir personbilen allt vanligare och för arbetet i renskogen är snöskotern oundgänglig under vinterhalvåret. Ännu har barmarksskotern ej utnyttjats annat än undantagsvis men en ansökning om bidrag till sådan skoter har varit föremål för lantbruksnämndens prövning. I nedanstående tabeller belyses rådande förhållanden.

Tabell 4. Tekniska anläggningar inom fjällområdet i Norrbottens län år 1972

Anläggningens typ	Antal	Km
Renvaktarstugor	340	
Arbetshagar	185	
Slakterier	14	
Broar	86	
Stängsel		1 233
Vägar		84
Leder		956

Redovisade vägar och leder är sådana som byggts direkt för renskötselns behov. Naturligtvis utnyttjas även övriga vägar och leder inom området. Värdet av i tabell 4 redovisade anläggningar har uppskattats till totalt cirka 31 miljoner kronor i 1971 års penningvärde.

Redovisade antal skottrar tillhör de aktiva renskötarna. Utvecklingen sedan 1970 torde ha medfört en icke obetydlig ökning av antalet. Som jämförelse kan nämnas att enligt en nyligen offentliggjord uppgift användes år 1972 inte mindre än 705 snöskottrar i rendriften i Finnmarks fylke.

Man torde kunna förutsätta att införandet av ovan redovisade anläggningar och tekniska hjälpmedel inte har kunnat ske utan en påtaglig inverkan på miljön. Från naturvårdshåll har man särskilt framhållit att

Tabell 5. Snöskottrar i fjällsamebyarna i Norrbottens län år 1970

Sameby	Antal snöskottrar
Könkämä	27
Lainivuoma	31
Saarivuoma	35
Talma	21
Rautasvuoma	10
Laevas	16
Norrkaitum	18
Mellanbyn	13
Sörkaitum	29
Sirkas	47
Jäkkäkaska	6
Tuorpon	22
Luokta-Mavas	19
Semisjaur-Njarg	11
Svaipa	13
Summa	318

uppförandet av långa renstängsel, medfört betydande störningar i den högre faunans levnadsbetingelser. Likaledes har betonats att den av renskötseln med binärningar betingade snöskoterkörningen särskilt inom nationalparker och fågelskyddsområden utgör ett problem ur miljösynpunkt.

När det gäller att bedöma rennäringen i relation till miljöintressena bör uppmärksammas att här redovisade förhållanden avser nuläget men att man kan förvänta att utvecklingen fortsätter och att antytt motsatsförhållande därigenom ytterligare accentueras. Mot bakgrunden av det anförda framstår det för länsstyrelsen troligt att åtgärder som vidtages för att skydda miljön inom dessa samiska "kärnområden" kommer att i icke obetydlig omfattning stå i motsatsförhållande till renskötseln och till önskemålet att åstadkomma en rationell och lönsam rennäring och därmed också till strävandena att bevara den samiska kulturen.

Olika förutsättningar i de nordiska länderna

Förutsättningarna i de nordiska länderna då det gäller områden där renskötseln bedrivs är i många avseenden mycket olika. Länsstyrelsen vill till en början erinra om att rennäringen i Sverige har en väsentligt starkare ställning än i de övriga nordiska länderna. I Finland är renskötselrätten fri och ej knuten till samerna på samma sätt som i Sverige och Norge.

Väsentliga skillnader föreligger vidare i avseende på naturrikedomar och etablerat näringsliv i de områden där renskötseln bedrivs. I Norrbottens lappmarker utgör den befolkning som är sysselsatt i industri och andra näringar vid sidan om renskötsel och jordbruk över 95 procent. De som är sysselsatta i rennäringen utgör knappt två procent. Befolkningskoncentrationerna finns i anslutning till de stora malmfälten i Kiruna och Gällivare-Malmberget d. v. s. i samhällen inne i de samiska "kärnområdena". Det framstår som naturligt att de problem som uppstår i en sådan situation måste angripas på ett helt annat sätt än om fråga vore om områden där sysselsättningen huvudsakligen vore knuten till skogsbruket, fisket, rennäringen eller till en vikande jordbruksnäring.

Rennäringen kan inte, såsom hittills ofta skett, ses helt isolerad från övriga näringsgrenar och från samhällsutvecklingen i stort i landet. I Sverige behandlades detta problem av jordbruksutskottet vid 1971 års riksdag i samband med antagandet av den nu gällande rennärlingslagen. Utskottet uttalade därvid:

att det är av vikt att skyddet för rennäringen inte utformas så att den övriga bofasta befolkningens möjligheter att förbättra sin ekonomi försvåras. Såsom framhålls i motionen 1971: 1368 skulle ett alltför ensidigt tillgodoseende av de renskötande samernas intressen kunna motverka en utveckling av tätorterna. Detta skulle på sikt kunna få en negativ inverkan även på de renskötande samernas förhållanden.

Detta uttalande av utskottet lämnades utan erinran av riksdagen.

Även då det gäller lagstiftning avseende miljöskydd och naturvård är förhållandena olika. Detsamma gäller äganderätten till marken. I Sverige är staten ägaren till praktiskt taget all mark ovanför odlingsgränsen. Redan därigenom har man en effektiv kontroll på att någon verksamhet till förfång för natur och miljö inte kan etableras utan ett omsorgsfullt tillståndsförfarande. Den gällande rennärlingslagen har getts en förhållandevis restriktiv utformning, och när det är fråga om att undanta ett område från renskötseln för annat markanvändningsändamål så tillkommer det Kungl. Maj:t att besluta härom. Andra upplåtelse, såsom rätt till jakt och fiske, även i mindre utsträckning, prövas av rennärlingsdelegationen i lantbruksnämnden. Genom miljöskyddslagen kontrollerar man effektivt de sanitära förhållandena vid turistanläggningarna i fjällvärlden. Hälsovårdsstadgan återigen ger ytterst stora

möjligheter till en effektiv övervakning av att t. ex. fritidsbebyggelsen inte blir miljöförstörande. Kommunerna har vidare möjligheter att inom byggnadslagens ram sörja för en ändamålsenlig planering för bostadsområden och områden för fritidsbebyggelse. Här skall vidare erinras om att naturvårdslagen ger länsstyrelserna och kommunerna möjligheter att övervaka att all natur i görligaste mån omhänderhas så att den verkligen är en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Denna lag ålägger som bekant envar att visa hänsyn och varsamhet i umgänget med naturen. Svensk naturvårds- och miljöpolitik är uppbyggd på principen att all naturmiljö i landet skall behandlas skonsamt. Den lagstiftning som genomförts och som här ovan i korthet redovisats måste också anses vara effektiv.

I Finland har en av avdelningschefen i arbetsministeriet Asko Oinas ledd utredningskommitté den 31 mars 1973 avgivit ett betänkande (1973: 46) med omfattande förslag till åtgärder inom renskötseområdet. Där föreslås bl. a. att de nordligaste delarna av Lapplands län avsätts till rennäringens uteslutande begagnande. Där skulle också införas bestämmelser efter i stort sett svensk förebild med innebörd att renskötseln skulle få en monopolställning i förhållande till andra näringspolitiska aktiviteter. Länsstyrelsen har uppmärksammat att i den allmänna debatten vissa betänkligheter anförts mot kommitténs förslag. Detta omnämnes här uteslutande för att klargöra, att de finländska statsmakternas ställningstagande bl. a. till samekommitténs betänkande bör avvaktas, innan man aktualiserar långtgående lagstiftningsåtgärder, som påverkar miljövard och renskötsel på samnordisk grund.

Länsstyrelsen har vidare uppmärksammat, att Norges regering i St. meld. nr 108 (1972—73) "Om et utbyggingsprogram for Nord-Norge" anført bl. a.:

Detta betyder en viss avmattning i förhållande till genomsnittet under 1960-talet. Denna starkare prioritering av miljövardande åtgärder och besparingen av resurser för framtida behov och generationer, som regeringen föreslår, kommer icke omedelbart att verka dämpande på den ekonomiska tillväxten. På litet längre sikt är det rimligt att tro att den ökade vikt som läggs på dessa hänsyn kommer att ge en lägre tillväxt i BNP än vi hittills har varit vana med.

Norges regering ger i långtidsprogrammet generellt uttryck för att målsättningen om snabb tillväxt i BNP skall värderas i anslutning till frågan om tillgång till naturresurser och i relation till icke materiella värden. Tillväxten skall revideras, om den kommer i konflikt med målsättningar om sunda och trevliga arbetsplatser, värnandet om naturen och miljön och önskan om ett decentraliserat bosättningsmönster.

Det är enligt den norska regeringen ett mål för regionalpolitiken att säkra hänsynsmässigt och försvarligt utnyttjande av landets resurser och bevara det som tidigare generationer har skapat av värdefulla kultur-

landskap i glesbygd och tätorter, särpräglade miljöer och bebyggelse av historiskt och kulturellt värde.

Landsdelskommittén för Nord-Norge skissar upp åtta förslag till en bred miljöstatsning.

1. Förslag med sikte på att öka det totala miljöutbudet.
2. Förslag med sikte på utveckling av en bredare och mera avancerad miljö som kan stimulera den nödvändiga näringsutvecklingen.
3. Förslag med sikte på industriutveckling.
4. Förslag med sikte på en reducering av företagens och hushållens utgifter.
5. Förslag med sikte på en reducering av avstånds-faktorn.
6. Förslag med sikte på en reducering av de olyckliga konsekvenserna av flyttning (av social, praktisk och ekonomisk art).
7. Förslag med sikte på en decentralisering av ansvar och styrning till länsnivå (fylke) och ett ökat regionalt och lokalt inflytande på styrningsprocessen.
8. Förslag med sikte på en aktivisering av planerings- och åtgärdsarbeten.

Av detta framgår att närings- och miljöpolitiken i Nordnorge nu är inne i en dynamisk period. Länsstyrelsen saknar möjlighet att bedöma hur samnordiska lagstiftningsåtgärder t. ex. inom miljövärden skulle smidigt kunna anpassas till den norska utvecklingen.

Ländernas vitt skilda utgångspunkter medför enligt länsstyrelsens mening att betydande svårigheter uppstår då det gäller att angripa problemen utifrån en samnordisk bedömning.

Planeringsläget

Länsstyrelsen är och har länge varit medveten om att de anspråk som riktas mot vildmarksområdena i länet och de intresse-sättningar som därigenom kan aktualiseras mellan å ena sidan miljö-vårdsintressen och å andra sidan exploateringsintressen, rennäringsinberäknad, ställer särskilda krav på planeringsinsatser. Länsstyrelsen har mot bakgrunden härav tagit initiativ till och föranstaltat om en översiktplanering för fjällområdena med målsättning att inom ramen för riksplanens anvisningar och det regionalpolitiska handlingsprogrammet nå fram till övergripande riktlinjer för utnyttjandet av fjällvärldens resurser. Arbetet har fortskridit så långt att den första delen, en inventering av fjällvärlden och dess resurser, nu i det närmaste är avslutad.

Skyddet av våra sista vildmarker från exploatering har i det pågående riksplanearbetet bedömts vara en utomordentligt viktig uppgift. I den första etappen av gällande riksplan har fastlagts att stora delar av länets renskötselområde de s. k. väglösa vildmarksområdena skall undantas från tyngre exploatering samt att de inre delarna av dessa områden de

s. k. vildmarkskärnorna skall få ett ytterligare skydd och undantas även från utbyggnad av leder och övernattningsstugor.

Planens anvisningar gäller tills vidare i avvaktan på en överarbetning som uppdragits åt statens planverk och statens naturvårdsverk. Det senare verket har också uppdrag att verkställa en översiktlig naturvårdsplanering av hela fjällvärlden.

Det framställda önskemålet att vidtaga särskilda åtgärder för att skydda miljön inom de samiska kärnområdena har således redan i stor utsträckning förverkligats i Sverige. Länsstyrelsen bedömer det angeläget att överarbetningen av riksplanens anvisningar om vildmarksområden genomföres snarast möjligt. Frågan torde knappast tåla ett uppskov betingat av önskan att samordna insatserna med det förslag som eventuellt blir resultat av det program för att skydda och bevara miljön som framställningen till Nordiska rådet avser.

Sammanfattning

Framställningen till Nordiska rådet berör frågor av stor vikt för Norrbottens län.

I framställningen har gjorts gällande att intresset att bevara renskötelsen och den samiska kulturen sammanfaller med intresset att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena. Som ovan framgått kan denna uppfattning starkt ifrågasättas. Snarare talar utvecklingen för att de motsatsförhållanden som redan uppstått kommer att ytterligare accentueras. Mot bakgrund härav finner länsstyrelsen det ej möjligt att angripa plan- och miljöskyddsfrågorna utifrån att ett sådant motsatsförhållande ej föreligger.

Frågorna om miljöskyddet i dessa områden är mycket komplicerade. Å ena sidan finns kravet att skydda den nuvarande miljön och å andra sidan krav från ett flertal intressen; rennäringen inberäknad, att i takt med utvecklingen få rationalisera verksamheten och ta nya naturresurser i anspråk, vilket i sin tur påverkar miljön. Hur markresurserna skall utnyttjas och hur ett effektivt skydd av miljön skall utformas och avvägas mot övriga intressen kommer enligt länsstyrelsens uppfattning att fortlöpande behöva ägnas stor uppmärksamhet och ställa krav på planmässigt väl förankrade handlingsalternativ.

Enligt länsstyrelsens mening skulle gemensamma åtgärder av de nordiska länderna på det här området verksamt befrämjas om likartade äganderättsförhållanden och en likartad skyddslagstiftning skulle kunna åstadkommas i dessa länder. Huruvida detta går att förverkliga är i dag svårt att bedöma men sedan man i Finland tagit slutlig ställning till det framlagda förslaget till en ny lagstiftning till stöd för rennäringen, torde förutsättningarna härför kunna överblickas mera konkret. I avvaktan på en sådan harmonisering av äganderättsförhållanden och lagstiftning

synes det emellertid böra förordas att genom nu pågående ansträngningar på det nationella planet söka i görligaste mån förverkliga medlemsförslaget intentioner.

Enligt länsstyrelsens mening kan det aktuella medlemsförslaget studeras mot bakgrunden av erfarenheterna av samarbetet mellan de tre nordkalottländerna inom regionalpolitiken. De tre länderna har gått var för sig, men ändå har utvecklingen varit i avgörande hänseenden samstämmig. Den utveckling som inleddes i Norge med Nordnorgeplanens antagande i början av 1950-talet utnyttjades i Sverige som argument för en aktivare närings- och regionalpolitik i övre Norrland. Under 1960-talet och i början av 1970-talet har man i Finland energiskt hävdad att de åtgärder som vidtagits i Norge och Sverige borde läggas till grund för regionalpolitiken i Nordfinland. Tillkomsten av den betydelsefulla utvecklingsfonden, som har sitt säte i Kuopio, är åtminstone i viss mån ett led i en samnordisk bedömning av hithörande problem.

Mot denna bakgrund förordar länsstyrelsen att den problematik som medlemsförslaget aktualiserat tas upp till överläggningar inom något lämpligt forum. Ett tänkbart sådant är regeringarnas numera permanenta Nordkalottkommitté. Om det organet, eventuellt i samråd med andra institutioner, söker genom överläggningar komma fram till en samnordisk bedömning av närings- och miljöfrågorna inom de samiska kärnområdena, så vore en första lämplig åtgärd att Nordkalottkommittén gavs ekonomiska förutsättningar att effektivt angripa hela denna problematik.

Enligt länsstyrelsens uppfattning kan medlemsförslaget syfte uppnås utan att ytterligare lagstiftningsåtgärder åtminstone för närvarande behövs aktualiseras i Sverige.

Luleå den 5 november 1973

R. Lassinanti

Bengt Brändström

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län:

Medlemsförslaget berör bl. a. skogsbruket inom ifrågavarande område och i förslaget anförda allmänna uttalanden om skogsdriften är av den karaktären att förslaget som sådant dokumenterar att en allsidig genomlysning av hithörande problemkomplex bör ur skoglig synvinkel hälsas med tillfredsställelse.

Skogsvårdsstyrelsen vill vidare i sammanhanget erinra om pågående arbete inom den samrådsgrupp som tillsattes den 25 mars 1971 och

bestående av representanter för lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, domänverket och Svenska samers riksförbund för att behandla frågor om förhållandet mellan det moderna skogsbruket och rennärningen.

Luleå den 25 oktober 1973

Anders Nyström
Länsjägmästare

Ingemar Eriksson
Biträdande länsjägmästare

Lantbruksnämnden i Jämtlands län:

Mot förslaget att regeringarna i Finland, Norge och Sverige utarbetar ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena har lantbruksnämnden i Jämtlands län ingen erinran.

I Jämtlands län finns exempel på otillfredsställande behandling av samiska intressen vid exploatering av naturtillgångar, nämligen Stekenjokks gruvfältets inverkan på renskötseln i Frostvikens norra sameby och regleringarna av Borgasjön, Dabbsjöarna m. fl. sjöar i samma sameby.

Tillståndet att reglera Borgasjön togs i bruk redan i början av 1950-talet — regleringarna av andra vatten på byns betesområden har undan för undan medgivits till slutet av 1960-talet — men den dom, varigenom ersättning tillerkändes renskötseln för alla skador på eller olägenheter för denna näring med binärningar i de olika regleringsmålen, avkunnades först den 16 mars 1972.

Kungl. Maj:t har den 4 december 1970 beslutat ställa ett belopp som beräknats "icke understiga 400 000 kronor" (citat ur Kungl. Maj:ts beslut) till förmån för renskötseln som en följd av Stekenjokkutredningens betänkande.

Trots att lantbruksnämnden som regional renskötselmyndighet föreslagit huru dessa medel skall användas har beslut i anslagsfrågan ännu inte fattats.

Det kan antas att den otillfredsställande behandlingen av renskötseln i regleringsmålen och den — åtminstone hittills — uteblivna kompensationen för skador och olägenheter av Stekenjokks gruvfält är bidragande orsaker till den dåliga renskötselsituationen i Frostvikens norra sameby.

Östersund den 3 oktober 1973

På lantbruksnämndens vägnar

Iwan Lundberg
Avdelningsdirektör

Lantbruksnämnden i Västerbottens län:

Samhällsutvecklingens negativa effekter på renskötselutövningen har för länets vidkommande hittills främst bestått av störningar i näringens driftsförlopp såsom ett försvårat utnyttjande av betesresurserna genom bl. a. försämrade renflyttningsvägar. Den minskning av betesarealen som ägt rum har emellertid ej medfört någon reduktion av renantalet som varit i stort sett konstant under en lång följd av år.

Beträffande renbetesresurserna inger vinterbetesförhållandena farhågor. Reservbetesmarkerna närmare kusten tenderar att behöva utnyttjas i allt större utsträckning.

Det måste här konstateras att kännedomen om miljöskadornas art och omfattning otvivelaktigt är bristfällig hos såväl näringsutövarna som hos de administrativa myndigheterna. Osäkerheten om hur utnyttjandet av naturtillgångarna påverkar den ekologiska balansen i naturen talar för att ett intensivare utnyttjande medelst moderna metoder ej bör äga rum förrän vetenskapliga undersökningar klargjort följdverkningarna.

Lantbruksnämnden tillstyrker att ökade resurser ställs till förfogande för forskning och åtgärder beträffande de aktualiserade miljöproblemen. — Huruvida samnordiska åtgärder är den bästa vägen att åstadkomma resultat undandrar sig nämndens bedömning.

I sammanhanget kan lantbruksnämnden ej underlåta att påpeka att medlemsförslaget felaktigt gör likhetstecken mellan samernas näringsutövning och renskötseln. 90 procent av den svenska samebefolkningen har att söka sin utkomst i andra näringar än renskötseln. Sysselsättningsfrågorna för vissa ej renskötande samer inom de s. k. samiska kärnområdena är ett allvarligt problem. Ett alltför starkt hänsynstagande till rennäringen kan inverka på existensmöjligheterna för ej renskötande samer och övrig glesbygdsbefolkning inom renskötselområdena. Omvänt kan markanspråken från andra näringar rycka undan grundvalen för rennäringens fortbestånd. Den mycket grannliga avvägning som här är nödvändig måste grundas på forskning och omsorgsfull planering.

Umeå den 21 september 1973

På lantbruksnämndens vägnar

Hugo Danell

Lantbruksdirektör

Göran Lundvall
Avdelningsdirektör

Lantbruksnämnden i Norrbottens län:

Problematiken i fråga om vattenregleringar, exploatering av naturtillgångar och det moderna storskogsbruket och dessa förhållandens inverkan på renskötseln har ju sedan länge varit föremål för behandling och

utredningar i samband med aktuella ärenden, lagstiftning m. m. Lantbruksnämnden går inte i denna remiss i sak in på dessa problemställningar, som sedan länge är kända i och fortlöpande bearbetas av lantbruksstyrelsen.

Förslaget går ut på vissa samnordiska organisatoriska åtgärder för att behandla dessa problem. Lantbruksnämnden anser det vara värdefullt om de tre nordiska länderna mera systematiskt börjar utbyta erfarenheter i dessa frågor i lämpliga former. Efter hand erhålles väl då även underlag för att bedöma behovet och lämpligheten av sådana längre gående samnordiska åtgärder som omnämnes i förslaget.

Luleå den 29 oktober 1973

På lantbruksnämndens vägnar

B-O Hansén

Lantbruksdirektör

Per Lithander

Avdelningsdirektör

Norbottensdistriktet av Föreningen Norden:

— — — vill i detta sammanhang avgränsa sitt yttrande till ett problem som under en lång följd av år vållat påtaglig irritation i gränsbygden och utan tvekan varit ägnat att äventyra den goda andan där.

Här avses problemet med hjortronplockningen i gränsbygden.

När Nordnorgeplanen antogs av statsmakterna i Norge i början av 1950-talet, förbjöds hjortronplockning i Finnmarks fylke för andra än invånarna i fylket. Avsikten var att befolkningen i fylket, som led av undersysselsättning, skulle tillförsäkras inkomster genom bärplockning och förädling av bär. Motiven för denna åtgärd föreföll då både be- hjärtansvärda och ändamålsenliga.

En följd av denna anordning var emellertid att hjortronplockare från Troms fylke fick söka sig över till Finland och Sverige för att tillgodose sitt behov av hjortron. Senare har hjortronplockare även från andra delar av Norge sökt sig till Karesuando—Vittangiregionen.

Trycket från Norge mot Finland blev så starkt, att Finland tillgrep förbud för utläningar att plocka hjortron inom Enontekiö kommun, och samtidigt inskränktes också finländarnas rätt genom att endast invånarna i Enontekiös grannkommuner samt kommunens egna medborgare fick plocka hjortron i Enontekiö kommun.

Detta tvingade finländarna, som inte bodde i Enontekiö eller dess grannkommuner, att söka sig över till Sverige för att plocka hjortron. Samtidigt tvingades också de norska hjortronplockarna från Finland över till Sverige.

Det var sålunda tre länders hjortronplockare som skulle samsas i de svenska markerna. Konkurrensen om bären ledde till att de utländska

hjortronplockarna kom över till Sverige långt innan hjortronen var mogna och plockade upp karten. De svenska fjällstuguåborna, som för sin utkomst är beroende av inkomster av hjortronplockningen, blev självklart irriterade över detta och hade dessutom svårt att förstå att finländarna och norrmännen inte respekterade ens områden i den svenska bosättnings grannskap.

I Sverige gäller allemansrätten också för utlänningar, och från svensk sida håller man allemansrättens princip så helig, att man inte gärna kan tänka sig att inskränka på allemansrätten. Tillståndet i gränsbygden är emellertid under hjortrontiden mycket spänt. Ur det nordiska samarbetets synpunkt måste någonting göras för att lätta på trycket på de svenska hjortronmarkerna och därmed på de svenska ödemarksborna.

Det finns knappast någon annan utväg än att Finland och Norge ställer sig mer generösa mot sitt eget lands medborgare, när det gäller att plocka hjortron i Enontekiö kommun och i Finnmarks fylke. Enligt uppgift har polismyndigheterna i Finnmark redan nu vissa dispensmöjligheter, men i praktiken meddelas dispenserna så sent att hjortrontiden redan är över. Dispensinstitutet har hittills varit verkningslöst, när det gällt att lätta trycket på de svenska hjortronmarkerna. Enligt uppgift torde ett betydande utrymme finnas både i Enontekiö kommun och i Finnmarks fylke för ytterligare hjortronplockare från hemlandet.

Inom Föreningen Norden har denna fråga aktualiserats vid flera tillfällen bl. a. vid Nordkalottkonferenserna i närvaro av regeringsmedlemmar, men hittills har ingenting kunnat åstadkommas av förbättringar i situationen. Vi betraktar denna fråga psykologiskt som mycket ömtålig och vill erinra om att hjortronplockningen är veterligen den enda fråga där vapnen talat på Nordkalotten efter det andra världskriget. Det har nämligen förekommit skottlossning mot utländska hjortronplockare, dock icke från svensk sida. Från svensk sida har man vädjat i norsk radio och tidningspress om respekt för hjortronens mognadsprocess och för de marker som ligger nära svensk bosättning, men hittills har dessa vädjanden varit resultatlösa. Inte heller artiklar i finländska tidningar har lämnat åsyftat resultat.

Under dessa förhållanden har vi bibringats den uppfattningen att denna besvärliga fråga inte kan lösas annorledes än genom samverkan mellan berörda regeringar. Det synes vara lämpligt att även denna fråga löses i samband med övervägandena om skydd för miljön i våra fjällområden.

Luleå den 28 november 1973

För Norrbottensdistriktet av Föreningen Norden

Erik Hammarsten

Per Flygare

Svenska samernas riksförbund:

Svenska samernas riksförbund får med stor tillfredsställelse hälsa föreliggande medlemsförslag om en rekommendation av Nordiska rådet till regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utarbeta ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena, då vad i förslaget framhålles om behovet av ett sådant skydd så nära sammanfaller med vad riksförbundet vid flerfaldiga tillfällen och sedan lång tid tillbaka framhållit.

Det hot, som det ökande exploateringsstrycket på samernas områden i dag utgör, såväl mot samerna som etnisk grupp som mot miljön som sådan åstadkommes främst av fem motstående intressen, nämligen storskogsbruket, gruvdriften, vattenkraftsutbyggnaden, vägbyggandet och den tunga turismen. För att närmare exemplifiera följderna av dessa olika exploateringar kommer de, efter ett inledande avsnitt, att upptagas till behandling var för sig. Avslutningsvis kommer vissa sammanfattande ställningstaganden att anföras.

Samerna har i århundraden förstått att utnyttja sina marker på ett sådant sätt att den ekologiska balansen i naturen inte skall rubbas av den självklara anledningen att samerna vet att det är fråga om sköra marker, som inte tål någon hårdare exploatering och i medvetande om att samerna har att leva av vad naturen avkastar. Samernas näring kan därför betecknas med vad som idag benämns som ett återbruk. Detta i motsats till industrikulturens konsumtion av icke ersättningsbara naturtillgångar. På sätt i förslaget framhålls sammanfaller här vad riksförbundet tidigare påtalat om behovet av ett skydd för samernas marker med miljövårdsintressena. Det kan med fog hävdas att det är just genom att samerna förstått att nyttja markerna på det sätt som gjorts, som det idag finns marker, som av naturvården anses värda ett särskilt skydd genom reservatsbildning eller motsvarande. Härmed sammanhängande frågor har nyligen behandlats i ett yttrande av Semisjaur—Njarg, Svaipa, Gran, Ran och Umbyn samebyar den 25 september 1973 angående förslag till bildande av naturreservat av "Vindel—Laisfjällens vildmarksområde" samt allmänt i 1968 års samepolitiska program, tryckt av SSR.

Det ovan framförda avser den ena delen av vad som i förslaget anföras om staternas ansvar; ansvaret för miljön som sådan. Den andra delen avser ansvaret för de nordliga områdenas urinvånare, samerna. I denna del måste ansvaret ses mot bakgrund av sambandet samerna—miljön. Här kan hänvisas till riksförbundets yttrande till Konungen den 3 maj 1973 över kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik (SOU 1972: 66) vari bl. a. anföras.

För den samiska kulturen gäller att det måste finnas ett befolkningsunderlag sysselsatt i basnäringarna i kärnområdena för att den skall kunna leva vidare och utvecklas. När det i betänkandet anföras att kul-

turpolitiken bör ses som en del av samhällets miljöpolitiska engagemang i stort kan därför riksförbundet helt instämma i det anförda. Miljöpolitik, näringspolitik och kulturpolitik är här helt avhängiga av varandra. För det fall de förödande ingrepp i miljön, som görs genom kalhyggen, markberedning, giftbesprutning m. m. tillåts fortsätta kommer det på sikt inte att finnas utrymme för att tala om någon kulturpolitik — i vare sig vid eller snäv bemärkelse — i samband med den samiska kulturen.

Vid VII:e nordiska samekonferensen i Gällivare 1971 antogs de nordiska samernas kulturpolitiska program. I detta program framhålls bl. a.:

Vi är samer och vi vill vara samer, utan att därför vara varken mer eller mindre än andra folk i världen. Vi är ett folk med ett eget bopättningsområde, ett eget språk och en egen kultur- och samhällsstruktur. Vi har under historiens lopp funnit vår bärgning och levat i Same-Ätnam, och vi äger en kultur som vi vill skall utvecklas och leva vidare.

Vi har fått erfara hur det land vi levat och bott i tagits ifrån oss, hur vårt land skövlats och berövats på rikedomar och hur vi trängts undan. Andra har beskattat oss, andra har tagit och delat vårt land och med gränser splittrat vårt folk.

Vi har fått uppleva hur vår kultur och våra traditioner har föroringats, hur våra seder, vårt tanke- och samhällsliv har tagits ifrån oss och ersatts med nya och främmande. Många av oss har bibringats uppfattningen att vår kultur är dömd att gå under. Genom politiskt herravälde och genom skolor har vi försatts i och anpassats till majoritets-samhällenas struktur.

Vi har under den långa tid vi ej haft inflytande på våra angelägenheter fått uppleva fattigdom, vanmakt och främlingskap i de samhällen vi hamnat i. Vårt samiska samhällsliv har hejdats och stannat i sin utveckling och vår kultur har stelnat inom ramar som vi av självbevarelse-drift varit tvungna att sätta upp för att skydda oss mot storsamhällenas tryck. Inom samhällenas offentliga ram har det givits liten plats för vår kultur och vårt samhällsliv.

Det, som i de anförda citaten och yttrandena framhålls om dels sambandet samerna, den samiska kulturen och miljön i de samiska områdena och dels staternas ansvar för en politik som möjliggör för samerna att överleva som en etnisk grupp, måste enligt riksförbundets mening vara de grundläggande elementen i Finlands, Norges och Sveriges politik i hithörande frågor. Ett utarbetande av ett samnordiskt program bör därför kunna ses som en naturlig uppföljning av den av Nordiska rådet rekommenderade gemensamma samepolitiken (302/j).¹

1. Storskogsbruket

Svenska samernas riksförbund har vid flerfaldiga tillfällen framhållit de ytterst allvarliga konsekvenserna för samerna och rennäringen av den tilltagande miljöförstöring i Same-Ätnam, som åstadkoms av

¹ Se Nordiska rådet, 20:e sess., s. 348.

det s. k. moderna storskogsbruket i form av kalhyggen, radikal markberedning, giftbesprutning m. m.

I resolution D Samerna—Miljön (se *Bihang 1*), beslutad av samernas landsmöte i Åre 1973, krävdes att betesinventering skall företagas på skogsägarens bekostnad för reglering av den skada som uppkommer för renskötseln innan exempelvis markberedande åtgärd får vidtagas. Härutöver erinrades om att det, som 1972 års landsmöte uttalat, föreligger markkrav, återställningskrav, åtgärds- och ersättningskrav från samernas och samebyarnas sida som måste tagas upp till förhandlingar och som är av rättslig natur.

Frågan om lagligheten m. m. av hyggesplogning har varit föremål för viss behandling i ett flertal sammanhang det senaste året. Sålunda angav jordbruksministern i ett interpellationssvar i riksdagen den 21 november 1972 att "Markberedningen får inte bedrivas så att den skadar rennäringen, och det är sörjt för det genom att man inte får gå in i vinterbetet".

På samernas landsmöte i Åre 1973 angav domänverkets driftschef på fråga om verkets inställning till plogningens laglighet att "i dagens läge anser vi inte att vi begår någon olaglighet och vi kommer inte att erbjuda någon ersättning för de här åtgärderna" dock att om "domänverket får andra order utav statsmakterna. . . kommer vi att rätta oss efter dem". (Utskrift av ljudbandsupptagning).

I en artikel i *Dagens Nyheter* den 3 augusti 1973 hävdar domänverkets generaldirektör en motsvarande inställning. (Jfr i övrigt artiklar i *Dagens Nyheter* den 31 juli och 10 augusti 1973 av Rolf Sellgren och den 14 augusti 1973 av Jörgen Bohlin i denna fråga.)

Frågan om hyggesplogningens inverkan på vinterbetesmarkerna måste uppdelas i dels om sådan förekommit och fortfarande förekommer och dels om metoden är förenlig med 30 § rennäringslagen.

Att plogning av marker där samerna har vinterbete förekommit bekräftas i den ovan nämnda artikeln den 3 augusti, där domänverkets chef anför att "Hyggesplogning förekommer inom områden där renskötsel bedrivs och medför givetvis en viss olägenhet för renskötseln".

I fråga om metodens laglighet hävdar domänverket att plogning skall vara att anse som laglig medan jordbruksministern i riksdagen den 21 november 1972 framhöll att det är "helt olagligt" att tillämpa metoden "i de områden där samerna har vinterbete för sina renar".

Riksförbundet finner det synnerligen anmärkningsvärt att hyggesplogning mot bakgrund av det ovan anförda fortfarande skall av domänverket kunna få tillämpas inom de marker varom nu är fråga.

Riksförbundet kan inte finna det vara förenligt med svensk rättsuppfattning att mot denna bakgrund samerna skall tvingas gå till domstol i alla de fall där plogning kommer till utförande i vinterbetesmarker. Detta gäller med så mycket större stryka, som det här är fråga om en

metod om vars värde — ekologiskt, ekonomiskt m. m. — landets skogliga experter är i hög grad oeniga.

Enligt riksförbundets mening borde sådana instruktioner snarast utfärdas av regeringen så att fortsatt användande av metoden stoppas i avvaktan på att ekologiska och andra konsekvenser av metoden är utforskade och befunna oskadliga.

I skilda sammanhang har framhållits att frågor skogsbruket—rennäringen är föremål för samrådsförfarande i den s. k. samrådsgruppen med företrädare för bl. a. domänverket och samerna. Riksförbundet får erinra om att samrådsgruppens uppgift är att utreda och komma med förslag till hur samråd skall ske och inte är att faktiskt samråda i olika konkreta fall; exempelvis om ett visst område skall få plogas eller inte. En missuppfattning om samrådsgruppens kompetens och uppgifter synes ligga bakom den skrivning riksdagens jordbruksutskott gjort på denna punkt i utlåtande 1973: 10. För det fall samrådsgruppen skulle ha avsetts samråda i olika konkreta fall hade samerna krävt att en sådan "förhandlingsorganisation" erhållit en helt annan sammansättning m. m. än vad nu är fallet i samrådsgruppen.

Om lokalt samråd skall ske med sameby, måste denna ha tillgång till erforderlig juridisk och teknisk sakkunskap för uppnående av ökad jämlikhet mellan parterna.

Den statliga skogsförvaltningen hävdar att Sveriges konkurrensförmåga är helt beroende av de nuvarande skogsåtgärderna i norra Sverige. Detta synes vara grundat på kortsiktiga överväganden, varvid stora uttag görs idag i medvetande om att dessa skogar inom en 20-års period kommer att vara olönsamma på grund av prisutvecklingen på världsmarknaden. Detta medför då att resultatet av de s. k. förnygringsåtgärder, som idag vidtages, framstår som sekundärt i förhållande till vad som kortsiktigt kan utvinnas.

Bortsett från att dessa åtgärder har karaktären av exploatering av känsliga områden inom samernas bosättningsområde för konsumtion långt bort i fjärran kan det följaktligen starkt ifrågasättas hur stor andel skogsavverkningen i norr och skogsförnyringen där — i den mån den lyckas — har i den samlade virkesproduktionen i Sverige och därmed också i Sveriges konkurrenskraft på världsmarknaden. (Jfr artikel av professor Israel Ruong i Dagens Nyheter den 28 oktober 1973.)

Det skall nämnas att i Finland, där radikal markberedning i form av plogning först påbörjades i Norden, har denna metod övergivits. Inte heller i Norge synes de i Sverige för närvarande begagnade metoderna komma till användning på jämförliga marker.

2. Gruvdriften

Anläggandet av gruvor i samernas områden har pågått i flera århundraden. Det äldsta exemplet på anläggandet av gruvverksamhet i större

omfattning är silvergruvan i Nasafjäll på 1700-talet, där samerna inte bara fick vidkännas intrånget av själva gruvan utan fastmer utnyttjades för slavarbete både i gruvan och för transporter. Den verksamhet, som bedrevs av Ljusnedals bruk i slutet av 1800-talet i anslutning till brukets gruvor under brukspatronen Will. Farup, föranledde den s. k. kulturkampen, vilken bl. a. resulterade i att Farup påyrkade att renar inom området skulle skjutas. Denne Farup var för övrigt ledamot av den kommitté, som förberedde den första renbeteslagen 1886.

Senare exempel på att gruvor medfört intrång i samernas rätt är uppdragandet av brytningen i Kirunavaara och Luossavaara från omkring år 1900. Det skall i detta sammanhang framhållas att det var det förhållandet att samebyarna Tingevarre och Siggevarre betalt skatt till den svenska kronan sedan 1500-talet, som gjorde att detta område tillföll Sverige vid gränsuppgörelsen mellan Norge och Sverige 1751.

Disponenten Hjalmar Lundbohm har i efterlämnade anteckningar skildrat vad gruvverksamheten medförde för samerna; återgivet av Gunna Ahlström i boken *De mörka bergen* (s. 276):

Sent på hösten 1901 då Rautasvuomalapparna på sin varje år upprepade flyttning från fjällen ned mot skogslandet kom till Luossajärvi, där många generationer av lappar förut dragit fram, fann de sin flyttningsväg tvärt avskuren av en järnväg, som dragits från Kirunavaara. På slutningen av detta berg, som de förr brukat översvämma med sina renhjordar, fann den rutschbanor, på vilka malmen nedfraktades från de högt liggande gruvpallarna och i dessa såg de talrika människor, vilka bröt malmen under mycket buller av frustande bormaskiner och smattande skottsälvor. Icke en ren skulle våga passera detta ställe. Den långa vinternatten, som nyss börjat och som brukat upplysas endast av norrsken och månljus, fanns icke mera här, ty på nordöstra slutningen av berget strålade hundratals elektriska lampor. På östra sidan av sjön låg en ny stad med flera tusen invånare, vilka i oförståndig lätt sinnig nyfikenhet åtföljda av sina enligt lappens begrepp fullkomligt odresserade hundar, skyndade ner på sjön för att taga renhjordarna i betraktande, okunniga om den skada de därmed åstadkom. Renarna skrämdes. De olika hjordarna, som skulle vandra åt skilda håll, sammanblandades. Den förfärligaste villervalla uppstod och det kostade lapparna veckor av mödosamt arbete att åter samla sin egendom för att kunna fortsätta sin vandring.

Beträffande ärenden, som för närvarande handläggs av bergmästaren, är det huvudsakligen marklösen och ersättning, i samband med utmålsläggning eller självständigt, som berör samernas intressen. Ofta aktualiseras ett vattenmål i sådana situationer. Det har då i flera fall tidigare visat sig möjligt att få vattendomstolen att bedöma samtliga skador och intrång på rennäringen i vattenmålet. Denna praxis synes lämplig och synes böra uttryckligen legaliseras genom lagändring. För närvarande är det ytterst svårt för samerna att veta hur de skall gå tillväga med skadestandsfrågor. Koncessionsnämndens och bergmästarens prövning

är på olika sätt begränsad; stämning till allmän domstol eller fastighetsdomstol kan bli nödvändig, men säkra garantier för den angripna parten, som blott önskar bevara rådande tillstånd i markerna, i fråga om rättegångskostnad saknas, trots att annan väg för skadereglering ej finnes.

I sådana fall återigen, då vattenmål ej ifrågakommer, kan den frågan med fog ställas, om bergmästaren — ev med biträde av godemän — är en lämplig instans för bedömning av dylika samefrågor. Här må till en början bringas i erinran vattenrättsdomaren Folke Löwings kritik mot vattendomstolarnas sammansättning. Löwing menar, att ingenjörerna genom sin yrkesinriktning ofta har mindre god förståelse för sameproblem. Nämndemannen — som i detta hänseende kan jämföras med de av bergmästaren utsedda godemännen — tas enligt Löwing från kretsar, som ofta står i motsättning till samerna. Det blir enligt Löwing ofta endast domaren, som intar en neutral och objektiv ställning, när det gäller att skipa rätt mellan mäktiga exploateringsintressen, å ena samt samerna, å andra sidan. Löwings kritik synes med ännu mycket större skäl kunna riktas mot bergmästarinstansen. Det rör sig här om en ingenjörsskipning, där inslag av rättsbildad domarpersonal helt saknas. Vid en jämförelse med juridisk prövning hos lantmätare framgår omedelbart, att lantmätaren erhållit synnerligen god utbildning i jorddelningsrätt. Någon motsvarighet till denna utbildning, när det gäller bergmästarens kompetens att bedöma samefrågor, torde ej föreligga. Bergmästarens intresseinriktning torde helt och hållet vara gruvingenjörens och teknikerns.

Åtskilliga av de fall där gruvor exploaterats visar, att vidlyftiga utredningar måst göras för att bedöma de skador och intrång, som uppkommer för samerna och renskötseln. Det kan icke vara rimligt, att utredningsbördan i dessa hänseenden skall vila på samerna. Tendensen till koncentration till stora och ekonomiskt starka företag inom gruvnäringen förutses fortsätta och öka. Balansen mellan parterna kan alltså sägas vara dålig. Mot de med svaga resurser utrustade samerna står mäktiga gruvbolag, det allra största ägt av kronan. Det kan icke vara en rimlig och skäligen avvägning, att den svagare parten skall bära utredningsbördan. Lämpligare synes i detta fall vara den regel, som gäller i vattenmål, nämligen att sökanden har hela utredningsbördan samt att sakägaren i första instans alltid får ersättning för juridiskt och tekniskt biträde.

Sammanfattningsvis gäller att med gruvdriften förenade intrångsfrågor inte blir prövade i en för samerna godtagbar ordning, varför de ersättningar och åtgärder i övrigt som föreskrivs inte kompenserar samerna för uppkommande intrång och utredningskostnader.

3. Vattenkraftens utbyggnad

Samerna har under 1900-talet fått vidkännas omfattande olägenheter av vattenkraftutbyggnader. Omfattningen är givetvis olika för olika samebyar beroende på vilka älvar och sjösystem som reglerats. Gemensamt gäller att en utbyggnad medför såväl direkta skador genom att betesland överdäms m. m. som indirekta skador genom ändrade klimatologiska och andra förhållanden.

De direkta skadorna genom överdämning av hundratals km² kalvningsland och betesdalar med tidig barfläcksbildning — ofta delar i nederbördsskugga — har medfört att renskötsel inte längre kan bedrivas inom stora områden. Härtill kommer att flyttningvägar avstängts helt eller delvis.

Förutom dessa direkta skador medför vattenkraftsutbyggnaden negativa effekter på vad som inom renforskningen betecknas med termen "marginella faktorer". Härmed avses dagslängd, dimbildning, is- och snöförhållanden m. fl. klimatologiska och andra faktorer. I takt med utbyggnaden har effekterna av dessa faktorer blivit allt större. Dessa effekter kan uppstå även om endast någon procent av ett område berörs av en försämring av någon av dessa faktorer.

Sammantaget har dessa direkta och indirekta skador medfört att nära nog varje ytterligare minskning av vinterbetesresurserna måste kompenseras med utfodring. Kostnaden härför är c:a 1: 50 per ren och dag i enbart foderkostnad.

En översiktlig framställning av vattenkraftutbyggnadens skadeverkningar för rennäringen återfinns i vattenrättsdomare Folke Löwings bok "I kraftverkens skugga" till vilken riksförbundet får hänvisa. (Jfr även Nordiska rådets protokoll från år 1958 och 1959.) På sätt Löwing framhåller i sin bok har vattendomstolarna vid de tillfällen domstolarna har haft att bedöma tillförlitligheten av samernas respektive sökandens uppgifter om skadeverkningarna av en utbyggnad så gott som undantagslöst godtagit vad sökanden uppgivit. Det förhållandet att det är samerna som genom generationers erfarenheter känner renens beteende och betets betydelse har inte tagits i beaktande i dessa sammanhang.

Enligt riksförbundets mening kan detta ha sin orsak i att samernas praktiska erfarenheter av vattenkraftutbyggnaders skadeverkningar inte har vetenskapligt sammanfattats utan bedöms som "överdrivna partsutsagor" i förhållande till vad "sakkunniga" och sökandens "experter" ansett. (Jfr här Folke Skuncke: "Renen i forntid och nutid", Natur och Kultur, Stockholm 1973.)

Som exempel på de forskningsuppgifter, som synes vara mest angelägna att få upptagna kan nämnas

- sammanfattning och bearbetning av samernas renskötselserfarenheter,
- klimatologiska faktorer: dimbildning, snöförhållanden m. m.,
- biologiska faktorer: växtlighet, tillgänglighet m. m.,

— övrigt: isförhållanden, vattenföreningar, arrondering, fisket m. m.,
— sambandet mellan dessa och andra inverkanse faktorer.

De här angivna skadeverkningarna m. m. har endast mycket ofullständigt utretts, då vare sig sökanden eller annan ålagts att utföra och bekosta sådana utredningar. Enligt riksförbundets bestämda mening är det nödvändigt att dessa undersökningar nu kommer till utförande. Sådana undersökningar måste bedömas vara angelägna även från miljö-vårdssynpunkt. En professur i renskötsel i ett nordiskt land skulle befrämja dylik forskning. I avbidan härpå måste renforskningen vid lantbrukshögskolan kraftigt stödjas med medel. Samernas motparter har hittills haft alltför lätt att få vattendomstolarna och andra instanser att lita på "experter" utan verklig sakkunskap, vilka "experter" framförts av sökandesidan.

4. Vägbyggandet

Byggandet av vägar i såväl fjäll- som skogslandet har starkt ökat sedan 1950-talet. Vid en utbyggnad av vägar i fjällområdena uppkommer i regel det största intrånget inte av vägen som sådan utan fastmer av att indirekta skadeverkningar uppkommer i form av påverkan på landskapet genom den störningszon, som en väg medför. (Jfr bilagd PM av Walter Johansson, lantbruksstyrelsen, den 1 november 1972, Förarbeten för fysisk riksplanering, underlagsmaterial nr 8, Civildepartementet 1971 /se Bihang 2/ samt riksförbundets remissvar till Nordiska rådet den 1 november 1972 angående medlemsförslag om mellanriksväg Skjomen—Stora Sjöfallet.)¹

I fråga om det ökade vägbyggandet i skogslandet har gen.dir. Ingvar Widén, lantbruksstyrelsen, uttalat att "Otvivelaktigt synes det åtminstone på vissa håll vara så att ett starkt utbyggt vägnät lett till en sämre arrondering av vinterbetesmarkerna och därigenom också bl. a. ökat arbetsbördan inom rennärigen". (Den moderna skogsvårdens inverkan på renskötseln, konferens i Arvidsjaur 1970, lantbruksstyrelsens meddelande — serie B — nr 93.) Förutom den försämring av markernas arrondering som åstadkommes medför dessa vägar en markant ökad risk för att renar blir bildödade liksom att dessa vägar utnyttjas för tjuvjakt, då inte enbart på renar.

Antalet fjällvägar har de senaste åren utökats med bl. a. Stikkenvägen och Graddisvägen, varav den senare väntas bli färdigställd under 1974. I samband med att gruvverksamhet skall upptagas i Stikken har svenska staten utlovat att bekosta en ombyggnad av vägen Klimpfjäll—Stikken. Denna ombyggnad kommer att bl. a. medföra att vägbanken kommer att höjas upp till tre meter! Det framstår som ett kraftigt ingrepp i förhållande till såväl miljön som rennärigen att bygga upp ett "stängsel" av denna höjd i dessa marker.

¹ Se Nordisk Råd, 21. sesj., Supplementband s. 900.

Ett nu aktuellt exempel på ett för naturvården och rennäringen hotande vägprojekt är planerna på en väg mellan Kiruna och Narvik. Till denna frågas naturvårdsaspekt får riksförbundet hänvisa till artikel av Kai Curry Lindahl i Svenska Dagbladet den 17 oktober 1973. I övrigt kan hänvisas till uttalanden av föreståndaren för Abisko naturvetenskapliga forskningsstation, professor Gustaf Sandberg.

De av vägprojektet närmast berörda samebyarna Laevas och Rautasvuoma har i bilagda skrivelse till Konungen den 26 september 1973 (*se Bihang 3*) närmare utvecklat samernas syn på byggandet av denna väg och därvid anfört bl. a. följande mot bakgrund av att rennärlagslagen i dessa och andra exploateringssammanhang skall ses som en planlagstiftning:

Då detta ärende är av så stor omfattning och så ingripande i samernas rätt att det ej kan anses som ett sådan vägärende som enligt riksdagens beslut om rennärlagslagen kan avgöras av vägmyndigheterna, och då frågan för övrigt ändock måste underställas riksdagen med hänsyn till nationalparksingrepp — därest vägen skall byggas — hävdar och yrkar vi nu att hela vägfrågan och vägens tillåtlighet måste underställas riksdagen innan anslag ges.

Sammanfattningsvis gäller att vägbyggandet i samernas områden skapar intrång och störningar av såväl direkt som indirekt slag och medför krav på ersättning/åtgärder för att kompensera bortfall av bete m. m. respektive intrång på grund av fördyrad produktion.

5. Den tunga turismen

Under det senaste årtiondet har en mångfald utredningar utförts angående en utbyggnad av turismen i fjällen av statliga och kommunala instanser, branschorganisationer m. fl. Gemensamt för nära nog samtliga dessa utredningar gäller att rennärlagen inte behandlats, eller, i de fall så skett, utan att någon på sakkunskap baserad redovisning lämnats.

I den s. k. turistkommitténs betänkande angående Åreregionen respektive Vindelälvsområdet samt Graddisutredningen lämnas vissa förslag till dels en mycket omfattande exploatering av tung turism (anläggningar, leder, vägar m. m.) och dels hur en sådan exploatering skall genomföras organisatoriskt utan att någon seriös utredning gjorts av förslagets inverkan på rennärlagen inom respektive områden. I avgivna remissvar över förslagen har detta förhållande utsatts för stark kritik från flera instanser.

Riksförbundet har i remissyttrande till Nordiska rådet den 11 juli 1972 angående medlemsförslag om ett ökat turistsamarbete i Norden (*A 347/t*)¹ bl. a. anfört att en utbyggnad av en tung turism — hotell, liftar, vägar m. m. — kan medföra ett direkt intrång i rennärlagen var-

¹ *Se Nordisk Råd, 21. sesj., Supplementband s. 334.*

för det är av utomordentligt stor vikt att samernas rätt grundad på lag och urminnes hävd, blir beaktad vid utformningen av olika projekt för turismen i fjällen. Härutöver framhölls bl. a. följande:

Riksförbundet önskar dessutom framhålla att en utbyggnad av turismen i Norrland t. ex. Nordkalottområdet inte får medföra att den övriga glesbygdsbefolkningens möjligheter till friluftsliv med jakt och fiske blir inskränkta. Att de problem som här möter i mycket är gemensamma för samer och icke-samer i Norrlands inland har redan tidigare understrukits av riksförbundet, vilket bl. a. framgår av mottot från 1971 års landsmöte i Kiruna "Gemensamma glesbygdsfrågor" och kan även utläsas av motion 1971: 1048 i den svenska riksdagen.

Förhållandet turismen—rennäringen och samerna kan sammanfattas i följande tre punkter:

1. Eftersom samerna har en rätt till land och vatten grundad på lag med karaktär av planlagstiftning (se JoU 1971: 37 s. 39, 47) och urminnes hävd måste rennäringens markanspråk beaktas på ett helt annat sätt än vad som tidigare skett såväl vad gäller tillåtligheten som sådan till exploatering som frågan om kompensation till samerna för mistade rättigheter i de fall en exploatering tillåts komma till utförande. Rennäringens markanspråk måste komma in redan på planeringsstadiet. Som underlag härför måste ligga utredningar av det slag som nu utarbetas i Fjällprojektet under statens planverk. Vid bedömandet av det intrång, som kan uppkomma i rennäringen måste detta dels grundas på vilka markanspråk varje enskild sameby har, dvs. renskötseområdet kan inte ses som en helhet och dels innefatta en beräkning av att störningszoner uppkommer jämväl i omkringliggande samebyar.

Angående kompensationsfrågan kan hänvisas till vad som anförts i här bilagda resolution A (se *Bihang 4*) Samerna — Turismen beslutad av samernas landsmöte XXIX i Åre 1973 med särskilt framhållande av att "Sker skada skall den ersättas. Rennäringen behöver dock nyttja sin rätt till land och vatten; den kan ej leva på ersättningar för gjorda intrång".

2. Det måste övervägas på vilket sätt turismen rätt utbyggd kan vara en kombinationsnäring för samebyarna och enskilda samer såväl renskötande som icke renskötande. Härigenom skulle turismen kunna anpassas till rennäringens markanspråk.

Det kan i detta sammanhang även pekas på behovet av att en lågkapitaliserad turism av adolfströmsmodell ges ett utvecklande stöd. Denna verksamhet avser såväl den samiska som den icke-samiska befolkningen i glesbygden, som på detta sätt skulle ges ett stöd till en kombinationsnäring.

3. Samerna måste beredas tillfälle att nära följa det planerings- och utbyggnadsarbete som utförts angående turismen genom representation i där utsedda organ såväl centralt som regionalt och lokalt.

Sammanfattning

Den avgörande betydelse, som riksförbundet tillmöter miljöfrågorna, framgick vid samernas XXIX landsmöte i Åre 1973, vars tema var Samerna — Miljön förutom turismen i det huvudanförande, som höölls av professor Israel Ruong och som här biläggs (*se Bihang 5*), framhölls bl. a.:

För alla miljöintrång gäller att samerna har ett mycket svagt inflytande när det gäller exploateringen av naturtillgångarna i de samiska bosättningsområdena. Exploatering, som citerades ingår, som sker för fjärrkonsumtion och för intressen långt i söder och för människor som redan har mer än nog av denna världens goda. Uttunningen av resurserna i samiska områden är ett hot mot bosättningen och grunden för samerna och sker därför att samerna ej har i tillräcklig grad medbestämmanderätt i ärenden som är av livsviktig betydelse för deras existens. På senaste tid har exploateringen av skogen det s. k. storskogsbruket visat sig ha besvärliga följder för renskötseln. På denna punkt vill jag något närmare gå in på problematiken. Vi har här ett bra exempel på vad som händer när en teknisk kultur och en naturnära kultur möts. Vi kan se hur tekniken skövlar landskapen.

Utarbetandet av ett program för ett ökat skydd av samernas områden och därmed vidtagandet av skyndsamma åtgärder för uppnåendet av detta skydd framstår som så mycket mer brådskande och nödvändigt som det idag kan noteras hur exploateringstrycket ökar på samtliga angivna områden. Härvid måste särskild hänsyn tagas till att det som regel är summan av flera skilda, i sig ofta mindre, exploateringar som åstadkommer skadeeffekterna. Denna uppsplittring av tillåtlighetsprövningen på olika domstolar och myndigheter medför att ingen samlad prövning av skadorna kommer till stånd. Den nuvarande ordningen, av samerna betecknad som en kronärtskockspolitik, är dessutom med hänsyn till rätts-säkerhetsgarantier synnerligen otillfredsställande på sätt justitieombudsmannen (JO) fastslog i skrivelse till riksdagen den 24 januari 1966 med anledning av anmälan av Rautasvuoma och Kaalasvuoma (Laevas) sambyar. JO uttalade då bl. a. att

Spörsmålet om de materiella reglernas innebörd och tillämpning — och jag vill understryka detta — är av essentiell betydelse för frågan om samerna skola kunna fortsätta sitt urgamla näringsfång eller om de efter hand skola undanträngas till allt mindre reservat för att till slut upphöra att existera som speciell befolkningsgrupp med säreget kulturarv.

Enligt riksförbundets mening gäller den kritik JO uttalade om den rättsliga ordningen 1966 trots vissa förbättringar genom 1971 års rennäringslag fortfarande i nästan lika hög grad för förhållandena 1973, varom kan hänvisas till bilagda anförande från samiskt håll till rennämndens protokoll den 19 oktober 1973 (*se Bihang 6*). Rennäringslagens karaktär av planlagstiftning, som klart framgår av JoU 1971: 3, måste tränga igenom hos alla myndigheter.

Riksförbundet finner, med hänvisning till det ovan anförda, det synnerligen angeläget att det i medlemsförslaget förordade samnordiska programmet kommer till utförande och gives den inriktning och omfattning som där anges. Härutöver måste vissa förhållanden med avseende på den rättsliga ordningen tillrättas så att samerna bl. a. i samtliga exploateringsfall tillförsäkras rätt till ersättning för juridiskt och tekniskt biträde.

Vissa av de angivna utredningarna torde kunna samordnas med de utredningar m. m. som utförs inom ramen för det nordiska samarbetet i miljövårdsfrågor bl. a. inom kontaktorganet samt ämbetsmannakommittén i dessa frågor. För att säkerställa att det i medlemsförslaget föreslagna gemensamma programmet, för att skydda och bevara miljön i de samiska områdena, kommer till utförande utan tidsutdräkt och blir utarbetat inom ett organ med såväl allmän forskningspotential som särskilda förutsättningar att beakta samernas speciella kunskaper och erfarenheter inte minst genom samsarbetskanaler med sameorganisationerna och renforskningen hemställer riksförbundet att det i en rekommendation till regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utarbeta ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärn- och kringområdena skall ingå att detta program skall utarbetas i samråd med nordiska sameinstitutet, varvid förutsätts att institutet tillförs erforderliga ekonomiska och andra resurser.

Stockholm den 31 oktober 1973

Svenska samernas riksförbund

Tomas Cramér

BIHANG 1

Resolution D beslutad vid landsmöte XXIX Åre 1973

Samerna — Miljön

I anslutning till FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 redovisades den inverkan miljöförstörelsen i dag har för två territoriella urbefolkningar — samerna och indianerna. I båda fallen kunde konstateras att deras marker är utsatta för en exploatering för fjärrkonsumtion medförande inte bara att miljön påverkas och delvis skövlas utan även att försörjningsunderlaget rycks undan.

Vad som i detta sammanhang ofta betecknas som "utveckling" innebär här att basen och förutsättningarna för att leva av vad markerna naturligt avkastar — utan att förbruka kapitalet — försvinner.

Ett stort hot mot rennäringen i dag — vid sidan av vägprojekt, vattenkraftutbyggnad, gruvsdrift m. m. — är den tilltagande miljöförstörelsen i främst vinterbetesmarkerna — för skogssamebyarna även sommarbetesmarkerna — i form av kalhyggen, markberedning, giftbesprutning m. m.

I de ekonomiska kalkyler som redovisas för att visa på nödvändigheten av s. k. moderna skogsbruksmetoder saknas regelmässigt uppgifter om den avkastning som erhålls av ett område i form av renbete och eventuellt annat bete. Det är här fråga om vad som brukar betecknas som ett områdes flerfaldiga bruk "multiple use". För att ge ett rättvisande resultat måste dessa kalkyler följaktligen redovisa, antingen positivt, ett områdes värde som betesmark, eller negativt kostnaderna för att genom åtgärder eller annat kompensera den genom markberedning m. m. åstadkomna skadan på betet.

Innan kalavverkning, skogsplöjning eller annan markberedning, bränning, kemisk bekämpning eller skogsgödsling företages inom område, som utnyttjas som renbetesland, skall betesinventering företagas på skogs ägarens bekostnad för reglering av den skada, som därigenom uppkommer för renkötseln.

Som 1972 års landsmöte uttalade föreligger i detta sammanhang "markkrav, återställningskrav, åtgärds- och ersättningskrav från samernas och samebyarnas sida som måste tas upp till förhandling och som är av rättslig natur".

Det naturliga renbetet är grundläggande för rennäringen. Värdet av detta kan omräknas i vad det kostar att utfordra renar. Enbart foderkostnaden är för närvarande lägst 1: 50 per ren och dag, varför värdet av det naturliga betet kan omräknas i miljonbelopp årligen. Härtill kommer kostnaderna för merarbete m. m.

I redovisade kalkyler saknas de samhällsekonomiska konsekvenserna av att det s. k. storskogsbruket tagit bort tidigare möjligheter till kombinationsnäring i skogslänen. "Rationaliseringen" omfattar 10 000-tals människor och kombinationsarbeten har försvunnit och med honom jordbruk m. m. som utgjort försörjningsbasen i vad vi idag kallar glesbygden. Här kan hänvisas till bl. a. professor Erik Bylunds bidrag i ERU:s forskningsrapport; Regioner att leva i. Publica, Stockholm 1972.

För den samiska kulturen gäller att det måste finnas ett befolkningsunderlag sysselsatt i basnäringarna i kärnområdena. Miljöpolitik, näringspolitik och kulturpolitik är här helt avhängiga av varandra. Om de förödande ingrepp i miljön, som görs genom vattenkraftutbyggnad, gruvsdrift, kalhyggen, markberedning, giftbesprutning m. m., skall tillåtas fortsätta kommer det att innebära ett direkt hot mot den samiska kulturen.

BIHANG 2

PM angående inverknings på renkötseln inom Norrkaitums sameby på grund av vägar som är föranledda av tillkomsten av Skjomens kraftverk i Norge

(Utarbetad av byrådirektör W. Johansson, lantbruksstyrelsens rennäringssektion)

För avgivande av utlåtande gällande rubricerade ärenden har olika åtgärder vidtagits. I princip fordras för en mera exakt bedömning av inverkningarna på renkötseln på grund av de anlagda vägarna ingående studier — varav vissa av vetenskaplig karaktär — av renkötsel-förloppet före och efter anläggandet av de aktuella vägarna. Eftersom

sådana studier inte har kunnat genomföras har en bedömning av inverkningarna fått grundas på översiktliga studier och samtal med renskötare m. fl. Den 27 september 1972 besiktigades området från luften tillsammans med representant för lantbruksnämnden i Norrbottens län. Den 6 oktober 1972 diskuterades ärendet med Norrkaitums sameby vid deras extra bystämma i Gällivare.

De intrång som kan åsamkas renskötelsen på grund av tillkomsten av vägar på renbetesmarker kan uppdelas i intrång på grund av bortfall av bete m. m. och intrång på grund av fördyrad produktion m. m. I det följande lämnas en sammanställning av några uppgifter om renskötelsen i Norrkaitums sameby samt en redogörelse för de inverningar som intrånget av de aktuella vägarna beräknas försaka renskötelsen.

Några uppgifter om renskötelsen i Norrkaitums sameby

Enligt tillgängliga uppgifter är byns resurstillgångar följande ifråga om

1. *Bete*

(Uppgifterna har hämtats från Renbetesmarkerna, SOU 1966: 12)

a) *Sommarbete*

Sommarbetesområdet utnyttjas under tiden 1 juli—31 augusti. Nettoarealen är 372 km² (inkl. sommarbetesområdet i Norge). Med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning har samebyn förlorat en del av sitt tidigare gränsbete i Norge. Utnyttjandegraden som tidigare var 10 procent av tillgången har därmed höjts något. I jämförelse med andra byar är utnyttjandegraden hög, då medeltalet för samtliga fjällbyar i Lappland är 4,3 procent (1,9 procent—10 procent).

b) *Vår- och höstbete*

Vår- och höstbetesområdet utnyttjas under tiden 1 maj—1 juli och 1 september—15 november. Nettoarealen är 1 499 km². Utnyttjandegraden är 5,2 respektive 8,3 procent av tillgången.

c) *Vinterbete*

Vinterbetet utnyttjas under tiden 15 november—30 april. Nettoarealen är 2 687 km², varav lavmark 725 km². Utnyttjandegraden är 35,5 procent av tillgången i lavmarkerna.

2. *Renar*

Enligt Renbetesmarkerna är det beräknade normala renantalet 10 000 st.

Under senare hälften av 1960-talet uppträdde svåra beteskriser vintertid. De svårast drabbade var samebyarna inom Kiruna och Gällivare området.

Enligt renlängd eller renräkning uppgick renantalet inom Norrkaitum år 1961 till 11 983 st, år 1966 till 4 738 st, år 1970 till 3 205 st och år 1971 till 3 634 st.

Inom lantbruksstyrelsen genomfördes i början av år 1971 en investering bl. a. inom Norrkaitum av lånebehovet för inköp av livrenar. Det visade sig då föreligga ett stort intresse att genom inköp av livrenar utöka det nuvarande renantalet.

3. Arbetskraft

a) *Ordinarie arbetskraft*

Den ordinarie arbetskraften uppgår till 23 man vilket innebär att för närvarande knappt hälften av dessa har full sysselsättning i renskötseln hela året. Endast vid samlingar och skiljningar under hösten, vid flyttningar samt under kortare perioder av intensiv bevakning under sommaren har samtliga full sysselsättning i renskötseln.

b) *Extra arbetskraft*

Extra arbetskraft anlitas endast i någon mån vid höstskiljningar, vid utskiljning av renar från grannbyar och vid uppdelningen i vintergrupper.

4. Organisation

Samebyn är registrerad sameby.

5. Driftsförloppet

Betestiderna på de olika betesområdena framgår av uppgifterna om betet.

Flyttningar sker mellan barmarks- och vinterbetesområdet i november. Dessutom sker flyttningar inom vinterbetesområdet. Vidare sker flyttningar mellan vinter- och barmarksbetesområdet i månadsskiftet april—maj.

Slakten sker under tiden september—januari.

Kalvmärkning sker under tiden midsommar—mitten av augusti.

Intrång på grund av vägar

Den ekonomiska följden m. m. av vägar som i negativ riktning påverkar utnyttjandet av renskötselns produktionsresurser sammanhänger med såväl vägarnas omfattning och lokalisering som förutsättningarna för den fortsatta renskötseldriften inom byn. Vid ingrepp på produktionsresurserna inställer sig krav på ersättning och värdering av de därmed sammanhängande skadeverkningarna. Det är emellertid ur renskötselns synpunkt av vikt, att ifrågavarande skadeverkningar i möjligaste mån begränsas genom lämpliga iståndsättningsåtgärder, så att en fortsatt ändamålsenlig renskötseldrift inte i onödan försvåras. Där sådana åtgärder av någon anledning inte kommer till stånd bör särskild ersättning för dylika iståndsättningskostnader lämnas. Härtill kommer ersättning för genom ingreppet förorsakat intrång genom resursskada och intrång genom fördyrad produktion m. m. samt för eventuella förluster genom anpassningssvårigheter i driften.

I anslutning till anförda principiella synpunkter på värderingsspörsmålet kan följande schema uppställas.

1. *Långsiktiga (beständiga) intrång*

som kan hänföras till

a) *Intrång genom resursskada* (bortfall av produktionsresurser)

1) Renbete

2) Tekniska anläggningar

b) *Intrång genom fördyrad produktion m. m.* (hinder i utnyttjandet av produktionsresurserna)

1) Försämring av betesområdenas arrondering och därmed försämring av betets utnyttjande

2) Hinder att utveckla renskötseln

3) Försämring av trivseln

2. Kortsiktiga (övergående) intrång

som kan hänföras till

a) *Intrång genom fördyrad produktion under viss tid* (byggnadstiden)

1) Hinder att utnyttja vissa betesarealer

2) Rubbningar i tiderna för säsongbetenas utnyttjande

b) *Svårigheter att anpassa driften till en ny situation*

Anpassningssvårigheter kan uppstå genom att driften inte omedelbart utan först efter en viss tid kan anpassas till den nya situationen.

Bedömning av inverkningarna på renskötseln på grund av tillkomsten av vägar

Med ledning av de uppgifter som inhämtats genom översiktliga studier, samtal m. m. har bedömningar av inverkningarna på renskötseln på grund av vägarna företagits. Dessa bedömningar redovisas i det följande. Vid denna redovisning följs ovanstående schema.

1. Långsiktiga (beständiga) intrång

a) *Intrång genom resursskada*

1) *Renbete*

Genom tillkomsten av vägarna har byn förlorat betesmark. Eftersom vägarna delvis har lokaliserats nära sjöstränder kan det ifrågasättas om vissa remsor mellan vägarna och sjöstränderna kan utnyttjas i framtiden.

Inverkringar

Därest betet på remsorna inte kan utnyttjas i fortsättningen har bete förlorats.

Se vidare pkt b 1) nedan!

2) *Tekniska anläggningar*

Undersökning om tekniska anläggningar skadats eller blivit funktionsodugliga har inte företagits, eftersom sådan undersökning gjorts i annat sammanhang i målet.

b) *Intrång genom fördyrad produktion m. m.*

1) *Försämring av betesområdenas arrondering och därmed försämring av betets utnyttjande*

De företagna studierna har visat att betesområdets arrondering — på grund av att vägarna skär sönder ett tidigare sammanhängande betesområde — försämrats. Detta kan ha till följd att möjligheterna att på sikt utnyttja vissa uppkomna restområden minskas och/eller omöjliggörs.

Inverkringar

Intrånget medför ökad arbetsförbrukning om restområdena skall kunna utnyttjas. Vid beräkning av intrångets storlek måste även hän-

syn tagas till eventuell ersättning för bortfallet av bete på restområdena enligt pkt a 1) ovan.

2) *Hinder att utveckla renskötelsen*

Vid en viss kvantitet intrång kan detta bli ett direkt hinder att utveckla renskötelsen.

Inverkningar

Intrången synes inte direkt vara hinder att utveckla renskötelsen inom byn. En fortsatt trafik och en utveckling av vägsystemet inom området kan däremot bli ett direkt hinder att utveckla renskötelsen.

3) *Försämring av trivseln*

Intrången kan påverka trivseln inom området.

Inverkningar

Den försämring av trivseln som uppstår inom området kan hänföras till de förändringar som skett i naturen på grund av vägarnas tillkomst.

2. *Kortsiktiga (övergående) intrång*

a) *Intrång genom fördyrad produktion under viss tid (byggnadstiden)*

1) *Hinder att utnyttja vissa betesarealer*

Sommarbetet har utnyttjats under tiden 1 juli—31 augusti. Sommarbetet har tidigare utnyttjats på så sätt att ett visst växelbruk förekommit mellan de tre olika sommarbetesområdena Sitaspuolda (slutningen mot Sitasjaure), området väster om Rarkavagge samt området norr om Juovvatjäros. I detta växelbruk har även de norska betesområdena ingått. På grund av trafik och buller har renarna inte vågat gå västerut utan har stoppats vid Rarkajaure vidare har de inte heller vågat gå över till området norr om Juovvatjäros. Härigenom har cirka 2/3 av de sommarbetesområden som under senare tid och med den reducerade renstocken utnyttjats fått tagas ur växelbruket.

Inverkningar

Den av intrånget förorsakade ändringen i växelbruket av sommarbetesområdena har haft negativa följder på hela renskötselförloppet. Se vidare pkt 2 nedan.

2) *Rubbningar i tiderna för säsongbetenas utnyttjande*

Hinder att utnyttja vissa betesarealer inom sommarbetesområdet har haft direkta följdverkningar på hela renskötselförloppet. Sålunda har höst- och vårarbetet fått utnyttjas hårdare om inte renarna skulle komma för tidigt till vinterbetesområdena.

Inverkningar

Utöver förlusten av barmarksbete medför ändringen i växelbruket extra arbetsinsatser för kontroll och styrning av betesgången inom samebyn.

b) *Svårigheter att anpassa driften till den nya situationen efter byggnadstiden*

Efter byggnadstiden uppkommer en ny situation för rensköteldriften. Under byggnadstiden har renarna fått lära sig ett nytt beteende i betesgången. För återgång till betning av de nu outnyttjade områdena måste renarna än en gång ändra beteendet.

Inverkningar

En återgång till betning av de nu outnyttjade områdena kommer att kräva extra arbetskraft.

Sammanfattning

Av utredningen framgår att Norrkaitums sameby åsamkats både långsiktiga och kortsiktiga intrång på grund av vägarna inom samebyns sommarbetesområde. Någon exakt bedömning av intrångens inverknings på renskötseln har emellertid inte kunnat genomföras på grund av att många faktorer som påverkar resultatet är mer eller mindre väl kända. Man kan även antaga att idag okända faktorer skulle kunna påverka en undersökning av här ifrågasvarande slag om dessa faktorer vore dokumenterade. Samma är förhållandet med de mer eller mindre kända faktorer som ligger till grund för denna undersökning.

Stockholm den 1 november 1972

BIHANG 3

Skrivelse till Konungen från Svenska samernas riksförbund (Laevas och Rautasvuoma samebyar) angående väg Kiruna—Narvik

Vi anser detta ärende vara av mycket stor och ingripande betydelse för oss såväl principiellt som med hänsyn till detaljerna. Emedan vi anser denna sak så utomordentligt viktig för oss och då den rör landbasen för den samekulturellt centrala rennäring som vi bedriver, har vi upptagit även grundläggande principiella frågor. Vi har dryftat saken vid sammanträden.

Vi uppdelar vår framställning i 4 olika kapitel, nämligen kap. 1 landbasens betydelse för nationella urbefolkningsminoriteter, kap. 2 sameallmänning — ej vildmarksområde, kap. 3 det föreslagna vägprojektet är ej lagligen genomförbart utan särskilt riksdagsbeslut och kap. 4 övriga synpunkter och frågor.

Kap. 1

Landbasens betydelse för nationella urbefolkningsminoriteter

Många folk utgör nationella territoriella minoriteter. I Europa kan man exempelvis nämna baskerna och befolkningen i Bretagne. I båda fallen är det fråga om folk med en egen historia och egen kultur och eget språk, som behandlas mycket styvmoderligt av det omgivande samsamhället, som också har makten att genom utbildningspolitiken förvägra minoritetens ungdom tillgången till det egna folkets kultur och språk.

Även på nordisk botten finns ett stort antal minoriteter såsom tyskar i Danmark, danskar i Tyskland, svenskar på Åland, eskimåer på Grön-

land, samer i Finland, Norge, Sverige (och på Kolahalvön i Ryssland). Av de nordiska minoriteterna har eskimåerna och samerna många gemensamma intressen och dessa minoriteter är de enda "gamla" på nordisk botten som är icke-germanska. De är ungefär lika stora, 40—50 000, och ingen av dem har någon egen stat.

Av de nationella minoriteterna är det åtskilliga som kan kallas för urbefolkningsminoriteter. Hit kan räknas såväl baskerna och bretonerna som exempelvis friserna i Nederländerna, Västtyskland och Danmark. Av dessa minoriteter är det likväl knappast någon som har samma problem med frågor om rätten till land och vatten som samerna och eskimåerna ("kollektiv civilrättslig rätt"). För att påträffa paralleller till eskimåerna och samerna i detta avseende får man gå till andra världsdelar. Naturligt erbjuder sig en jämförelse med eskimåerna i Canada och Alaska i USA. Även indianerna i Amerika har precis samma speciella nationella problematik: deras grupprätt till land och vatten förnekas och/eller urholkas med juridiska medel. Indianpolitiken har för övrigt sedan tidigt 1800-tal varit förebild för samepolitiken när det gäller kolonisation och vid detta sekels början nationalparker.

En europeisk minoritet som dock i någon mån kommer i samma situation är friserna, som exempelvis på ön Sylt utanför Schleswig-Holsteins kust hotas att bli utköpta av icke-frisiska landintressen. Sylt har nämligen råkat ut för ödet att bli en sommarplats med mycket hög status. Genom detta har de stora pengarna kommit i sving och de frisiska urinnevärnarna köps bort från sina urgamla landområden.

En kollektiv civilrättslig rätt är även ålännings företrädesrätt till åländsk mark.

Nyligen har den amerikanska kongressen i Washington DC fattat ett beslut om uppgörelse beträffande aboriginal rights (kollektiv rätt för nationella urbefolkningsminoriteter grundad på urminnes hävd för indianer, eskimåer och aleuter i delstaten Alaska. I initierade minoritetskretsar i Amerika säger man om denna lag att den vill göra även minoriteterna till "developers" d. v. s. landjobbare. USA ger här rätt till minoriteterna att "välja" områden av sitt eget gamla land. Staten Alaska skall likaså ha rätt att "välja" landsträckor. Vid detta väljande tas i princip ej någon hänsyn till bestående rättigheter och bestående hävd till vissa områden.

Lagstiftning i kongressen har varit nödvändig på grund av att minoriteterna i betydande utsträckning kunde blockera den massiva utvinningen av olja och naturgas genom att vid domstol aktualisera sina original claims, d. v. s. anspråk som grupp på grund av urminnes hävd till land och vatten.

Om det gäller en individ, en frisisk bonde och hans hemman på de västtyska öarna såsom Sylt, Amrum eller Föhr, eller om det gäller en bretonsk egendom i Bretagne, är det i och för sig ej något problem med själva rättens beskaffenhet. Beträffande de nationella urbefolkningsminoriteter, som här närmast åsyftas, de med kollektiv civilrättslig rätt, råder emellertid ett annat förhållande. Storsamhället vill i vissa fall ej erkänna aboriginal rights (rätt på grund av urminnes hävd) utan endast treaty rights, d. v. s. rättigheter t. ex. för indianerna på grund av fredsöverenskommelser med amerikanska senaten eller engelska drottningen (för Canada). Enligt detta resonemang godtages också rättigheter som t. ex. de svenska samerna kan ha på grund av brev utfärdade av regeringen på samernas begäran, såsom det för äganderätten till Jämtlands-

fjällen grundläggande Kungl. brevet den 20 april 1841 om bestämmande av säkra gränser för lappallmogens i Jämtlands län renbetesstrakter.

Från regeringarnas sida för man alltså gärna resonemangen så, att av staten särskilt erkända rättigheter (treaty rights) godtas under det att icke särskilt erkända rättigheter — även om de utövas och utövats av en urbefolkning som varit på platsen många sekler före de folk som utgör det nuvarande storsamhället — ej godtas politiskt eller administrativt ens i någon mån. Minoriteten måste då skapa domstolsprejudikat. Domstolarna är bättre skickade än parlamentarikerna att utreda och bedöma de historiskt-juridiska förloppen, som sträcker sig över sekler. Det kan nämnas att den svenska riksdagen 1971, vid antagandet av ny rennäringslag, uttryckligen hänvisade till domstolsprövning av samernas djupare liggande juridiska rätt (bakom schablonerna i 1928 års renbeteslag). Parlamentarikerna påstod sig ej ens själva äga saklig kompetens för en dylik historisk-juridisk prövning, när frågan verkligen ställdes genom proposition och motioner.

Ett för Norden speciellt betraktelsesätt är det, att man utan historiskt berättigande vill förknippa den samiska urbefolkningens rätt endast med ett visst näringsfång, den samiska helnomadiska renskötseln, och endast erkänna rättigheter som sammanhänger med renskötseln eller kan härledas från denna. Detta resonemang är historiskt oriktigt, då renskötseln i den — nu övergivna — långflyttande helnomadismens form ingalunda är samernas ursprungliga näringsfång. Det är lärorikt att se att man i Amerika ej söker sig fram efter dessa linjer. Erkänns aboriginal rights, så innebär detta att i princip alla naturens härligheter tillkommer indianerna eller den andra minoritet varom fråga är.

Hotet mot de nationella urbefolkningarnas miljö sammanhänger i hög grad med rättigheterna. Endast om minoriteterna har verkliga fungerande och av domstolarna erkända rättigheter till land och vatten, kan de motsätta sig de miljöförstörande former som industriexploateringen tar sig. Oljeprospekteringen i Canada och Alaska sker med utläggande av sprängladdningar i räta linjer som även överkorsar sjöar och floder. När dessa linjer detoneras blir skadan på den naturliga miljön mycket stor. Meningen är att man genom avlyssnande av ekoeffekter skall kunna lokalisera olja och naturgas. Med sådana metoder kan jämföras de våldsamt miljöförstörande hyggesplogningar som förekommer i det svenska Norrland inom renskötselns vinterbetesmarker, marker som är dimensionsbestämda för hela den svenska renskötseln. Den industriella exploateringen blir i båda fallen allt mer hänsynslös i sitt förakt för hävdvunna minoritetsrättigheter och för den miljö som medborgarna önskar bibehålla av naturskyddsskal och för rekreatiönsändamål.

”Behovet” av en ständigt stigande bruttonationalproduktkurva får utgöra motiv för allt råare och hänsynslösare industriellt teknokratiska metoder.

Just nu pågår i Canada en mycket intressant utveckling beträffande aboriginal rights. Efter vissa tidigare försök (the Nishga case) pågår nu en mycket stor rättegång kallad the James Bay case. Havsviken James Bay går som en blindtarm ner söderut från den mycket stora Hudsons Bay. Det rör sig om arktiska trakter bebodda av eskimåer och Cree-indianer. Provinsen Quebec vill göra uppdämningar och vattenmagasin i sjöarna för kraftändamål. På grund av att fjällytorna är flata blir det mycket stora områden som sätts under vatten. Strömmen skall ledas

till USA för att lätta dess elektricitetsförsörjning, som till mycket stor del är lyxbetonad. Förutom provinsen Quebec har multinationella företag satsat mycket stora belopp i denna vattenkraftsutbyggnad. Indianerna och eskimåerna söker stoppa utbyggnaden, då den strider mot deras aboriginal rights och de vägras ersättning för skada och intrång. De kanadensiska jurister som sysslar med målet har med stort intresse tagit del av norska Høyesteretts dom 1968 i Altevatn-målet som gav de svenska samebyarna Talma och Saarivuoma all rätt till renbete och fiske i vissa distrikt i Norge på grund av urminnes hävd (aboriginal rights eller på norska alders tids bruk vilket ledde till skadeersättning åt samerna).

Det finns för närvarande en stark strävan bland de nationella urbefolkningensminoriteterna att åstadkomma en global konferens med deltagande av så många sådana minoriteter som möjligt. Minoriteter med kollektiv civilrättslig rätt som här kommer i fråga är förutom de redan nämnda urbefolkningarna maoris på Nya Zeeland och aborigines i Australien. Ett av målen för en sådan konferens skulle vara att om möjligt åstadkomma en världsvid sammanslutning av nationella urbefolkningsminoriteter som möjligen skulle kunna bli affilierad till Förenta Nationerna. Förhoppningar kan möjligen hysas att en sådan organisation skulle kunna rikta massmedias och världens uppmärksamhet mer än som nu är fallet på de skrämmande tragedier som utspelar sig för vissa nationella urbefolkningsminoriteter i världen, främst de sydamerikanska indianerna.

Det utmärkande för nationella urbefolkningsminoriteter av den typ varom här är fråga, är att landbasen och gruppens rätt till denna är alldeles nödvändig för minoritetskulturen och för ungdomens möjligheter att utan orimliga uppoffringar välja en framtid inom minoritetens kulturmönster. *Därför är de juridiska åtgärderna för landbasens bevarande av central betydelse även i rent minoritetskulturell bemärkelse.* I många fall ter sig minoritetskulturerna mera anpassade till den knapphetens verklighet i vilken vi lever än den hänsynslösa industrikkulturen med sin extremt extraktiva exploatering, d. v. s. utnyttjande för fjärrkonsumtion utan att vinsten kommer själva produktionsdistriktet tillgodo. Exempel härpå är driften av Lapplands skadebringande vattenmagasin, storskogsbruket med våldsamma hyggesplogningar och kalhyggen i vinterbetesområdena, driften av vissa gruvor etc. Minoritetskulturerna av det slag varom här är tal grundar sig nästan alltid på förnyelsebara tillgångar och cykliska förlopp. Det är i denna riktning framtidens utveckling generellt måste gå. Minoritetskulturerna skapar ofta en värdefull livsmedelsproduktion på ökenartade områden (t. ex. renskötseln eller Navajoindianernas fårskötsel i Arizona).

Industrikkulturens inneboende hänsynslöshet tog mycket stötande uttryck i behandlingen av arbetskraften. Fackföreningarna har framtvungat bättre förhållanden. Samma hänsynslöshet visar sig också mot de nationella urbefolkningsminoriteterna. Den måste även i detta avseende betingas. Här blir det av stor betydelse vilket rättssystem minoriteten befinner sig i. Det är av avgörande betydelse att det finns fria och oberoende domstolar i vilka det är möjligt att få rätt även mot den mäktiga kronan — staten. Detta skall vara möjligt ej bara för den resursrika utan också för den resursfattige utan politisk makt. Den nationella urbefolkningsminoriteten saknar nästan alltid politisk och ekonomisk makt. Det är en underprivilegierad grupp.

Kap. 2

Sameallmänning — ej "vildmarksområde"

Samerna är urbefolkningen i den svenska fjällvärld. Där samerna finns nu, där har de också varit långt före svenskar och norrmän. Här-om kan hänvisas till det mycket fylliga materialet i Skattefjällsmålet med utredningar angående domboksmaterial som aldrig tidigare framlagts. I det målet finns även utredningar av professor Knut Bergsland, Oslo, beträffande de norska medeltidslagarnas stadganden om samerna och om de norska böndernas rättskretsar som enligt historiska källor gränsade till samernas land, Finnmork eller Finnmarken. Dessa fjällområden har alltså under mycket långt tid varit kulturlandskap påverkade av människan. Samernas äldsta näringsfång är jakt och fiske. Den långflyttande helnomadismen som bedrevs kring sista sekelskiftet är en kortvarig fas i utvecklingen av samernas näringsliv, som utnyttjat lappmarkerna och samernas områden med all känd teknik. Först i mycket sen tid har industrikulturen, som bygger på helt annan teknik, importerad till stor del från andra länder, kommit att beröra lappmarkerna. Industrikulturen har en inneboende hänsynslöshet som gör att den måste tämjäs av motkrafter. Beträffande hänsynslöst utnyttjande av arbetskraften har fackföreningsrörelsen utgjort en sådan motkraft. Beträffande hänsynslöst utnyttjande och förstörande av naturmiljöer uppväxer nu allt starkare motkrafter.

I Altevatn-målet, som samerna vann i norska höyesterett 1968, finns motsvarande historiska material för Kiruna byarnas del. Altevatn- domen behandlas närmare i kap. 3.

Det är väsentligt att erinra sig att lappmarkerna just i samisk hand blivit så åtråvärda och skyddsvärda som de idag framstår för naturvården. Alltför lätt förbises denna kulturpåverkan som ej minst genom renbetning i själva verket är mycket stark.

Även på naturupplevelseplanet är det väsentliga skillnader mellan samens upplevelse av landskapet och naturskönheten, å ena, samt svenskens motsvarande upplevelse, å andra sidan. Då samen rör sig över markerna och fjällen i alla riktningar får han en helt annan och djupare kunskap om terrängen. Samen är vidare beroende av naturen för sin försörjning. Han iakttar djurlivet på ett mycket mera ingående sätt än svensken gör. Man kan också uttrycka detta så att svensken — i varje fall som turist — upplever fjällen som endast siluetter. Det blir alltför lätt en ganska ytlig naturupplevelse.

Samernas naturkänsla har beslysts av författarna Johan Turi, Anta Pirak, Jonas Åhrén, Andreas Labba, Erik Nilsson Mankok och Per Idivuoma (boken Rövarvind som just utkommit).

Denna samernas naturupplevelse och naturkänsla har även fått fina uttryck bl. a. i den nu verksamma samiske diktaren Paulus Utsis produktion. Som exempel kan anföras följande dikt av Paulus Utsi:

"Så länge vi har vatten där fisken lever,
 så länge vi har land, där renen betar och vandrar,
 så länge vi har marker, där det vilda gömmer sig,
 har vi tröst på denna jord.
 När våra hem ej mera finns och vår mark är förrött,
 var ska vi då bo?"

Vårt eget land, vårt levebröd, har krympt.
 Sjöarna har stigit, älvarna har torkat,
 bäckarna sjunger med sorgsen stämma.
 Markerna svartnar, grönskan vissnar,
 fåglarna tystnar och flyr.
 Allt det "goda" vi fått kommer ej vårt hjärta vid.
 Det som skulle "u n d e r l ä t t a" våra liv
 blev till intet värde.
 Hårda stenvägar gör våra rörelser smärtpfulla.
 I den ilande tiden uttunnas vårt blod.
 Vårt samklang brister,
 Vatten upphör brusa."

(övers. Per Mikael Utsi)

Även inom exempelvis balettkonsten har denna samernas naturkänsla fångats av Birgit Cullberg som också i skrift givit uttryck åt sin upplevelse av samerna i deras förhållande till naturen (baletten Månrenen). I musik, måleri och dramatik har samiska ämnen upptagits (Peterson-Berger, målar- och musiksläkten Tirén, Carl Larsson, Ossian Elgröm, Helmer Osslund, Karl Erik Johansson i Backe m. fl.) Bland samiska tecknare—målare—konstnärer—hantverkare märks Nils Nilsson Skum och Nicolaus Skum, Es. Poggats, Rose-Marie Huuva, Lars Pirak, Sune Enoksson och Arthur Jillker m. fl., vilka alla uppmärksammats starkt vid utställningar etc.

Israel Ruong har i olika framställningar uppvisat hur samernas jordbruksskolonisation kom från fjället och utnyttjade ett jordbruksnybygge på ett sätt som var inspirerat från fjället och från fjällsamernas naturutnyttjande.

Svenskens jordbruksnybygge sökte däremot utnyttja en från söder hämtad teknik som var mycket svår att omsätta i fjällvärlden. Mycket av den nu befintliga svenska jordbruksskolonisationen uppemot fjällfoten har redan från början haft föga utsikt till framgång. Att den kommit till stånd berodde på att staten genom en missriktad jordbrukspolitik stimulerade densamma med kraftiga skattelättnader eller hel skattebefrielse och frihet från den mycket betungande krigs- och vapentjänsten.

Självklart bör den samiska naturupplevelsen och naturkänslan vara den dominerande när det gäller att bevara lappmarksområden. Detta är något som rör hela Sveriges samepolitiska målsättning (sameutredningens uppdrag) och går vida utöver rennäringslagen (som saknar egentlig samepolitisk målsättning).

I dessa områden är ju svenskarna i själva verket endast immigranter. Sverige och svenskarna får givetvis ej heller svika de utfästelser som i högtidligaste form genom lagstiftning givits samerna. Sådana utfästelser framgår bl. a. av Kungl. brevet den 20 april 1841 om bestämmande av säkra gränser för lappallmogens i Jämtlands län renbetestrakter och 1873 års avvittringsstadga för Norrbottens och Västerbottens län lappmarker. Vid framläggandet av avvittringsstadgan för riksdagen uttalade civilministern att det ej numera kunde komma i fråga att genom lagstiftningsåtgärder beröva lapparna någon rätt varav de fortfarande kan vara i laglig besittning. Meningen med den definitiva odlingsgränsen som uppdrogs enligt nämnda avvittringsstadga, var att reservera trakter-

na ovan odlingsgränsen såsom samernas ostörda hembygd. Även i andra sammanhang har dylika förpliktande uttalanden gjorts av de svenska statsmakterna om att samerna skall få ha skattefjällen och trakterna ovan odlingsgränsen i fred.

Beträffande renbeteslagstiftningens närmare förlopp och beskaffenhet må här hänvisas till Cramér-Prawitz: Studier i renbeteslagstiftning, Stockholm 1970. Bland övrig litteratur kan nämnas Janrik Bromé: Nasafjäll.

De förpliktande uttalanden om samernas rättstrygghet beträffande sina nämnda landområden, som här berörts, kan ej anses upphävida utan förstärkta genom renbeteslagarna av 1886, 1898 och 1928 samt nu gällande rennäringslag av 1971. Den gamla bestämmelsen om områden som ligger till samernas uteslutande begagnande återfinnes fortfarande i övergångsbestämmelserna till 1971 års lag.

Det är alltså korrekt att beteckna dessa samemarker som sameallmänning, närmast en sameallmänning för varje sameby.

Genom införande av beteckningar av mer eller mindre storvulet slag såsom "nationalpark", som egentligen betyder att parken förvaltas federalt och som är en term lånad från landstöldernas Amerika — eller "Vildmarksområde" — en term som suggererar föreställningen om någonting orört och av svenskarna nyupptäckt — leder man allmänheten vilse i fråga om områdenas verkliga beskaffenhet. "Nationalpark" får en sekelskiftesklang av "nationalmonument". Den tusenåriga integrationen mellan samens och naturen och den samiska naturkänslan och känslan för naturens skönhetsvärden fördunklas genom användande av sådana vildmarksromantiska uttryck.

Utöver det här antydda finnes i avvittrings- och nybyggeshandlingar samt domböcker ett mycket rikt material för belysande av samekulturens gamla traditioner, seder och bruk, inom de här berörda områdena.

Kap. 3

Det föreslagna vägprojektet är ej lagligen genomförbart utan särskilt riksdagsbeslut.

I det förut angivna verket av Cramér-Prawitz finnes en kommentar till Altevatndomen i Norges Høyesterett den 20 april 1968. Domen meddelades efter 14 dagars huvudförhandling i Høyesterett. Den är grundad på urminnes hävd för samerna och icke på lag. Samerna var den enda part som fick ersättning för renbete och fiske — de två nyttigheter som var aktuella i målet. Ersättningen gick till två svenska samebyar, Talma och Saarivuoma. Det är genom domen klart erkänt att svensk sameby på grund av urminnes hävd har privaträttslig rätt till dessa nyttigheter i Norge. Domstolen har ej närmare uttalat sig om den närmare karaktären av samernas rätt. Domen utesluter alltså ej på något sätt att samerna — samebyarna — är ägare till områdena. Det är en möjlighet som domstolen ställt öppen.

I Skattefjällsmålet i Jämtlands län som instämdes av landets samebyar och ett antal enskilda samer i början av 1966 skall dom meddelas den 1 november 1973 efter två månaders huvudförhandling i Östersund, hösten 1972. Enligt uppgift från domstolen kommer domen att innehålla 600—700 sidor. Det kommer att bli en redogörelse för samernas historia i Sverige och Norge som lämnas för första gången, på grundval

av nytt arkivmaterial som ingivits i målet av ett utredningsteam under ledning av Tomas Cramér och där bl. a. juris doktor Gunnar Prawitz och professor Knut Bergsland samt professor Gerhard Hafström ingått.

Oavsett utgången i detta mål kommer domstolens sammanfattande redogörelse för det nya historiska materialet att bli av största intresse. Med säkerhet kommer domen att översättas till engelska och tilldraga sig internationell uppmärksamhet. På grund av rättskipningens långsamhet har målets behandling dragit långt ut på tiden och tyvärr torde det taga ytterligare ett antal år innan lagakraftvunnen dom föreligger.

Det hävdas av oss att fråga här ej är om "kronans mark". Även om kronan skulle ha en formell "äganderätt" till dessa marker är likväl samernas rätt till desamma, grundad på urminnes hävd, så stark och dominerande att det är helt missvisande att anse att fråga skulle vara om "kronans mark". En eventuell äganderätt för kronan är i själva verket totalt blottad på innehåll liksom kronans formella äganderätt till fastigheter under stadgad åborätt.

När nationalparkslagarna kom till 1909 fanns det redan renbeteslagar, nämligen de av 1886 och 1898. Samerna hade vidare fått rättsliga garantier genom avvittringsförfattningarna för Jämtland 1841 och för Lappland 1873 sam avvittringsutslagen.

Nationalparkerna enligt 1909 års lag var ganska harmlösa för samerna. Landet låg liksom förut till samernas uteslutande begagnande och gör så fortfarande, 1909 var det endast björnjakten som inskränktes.

1898 års lag avlöstes av 1928 års renbeteslag, en lag präglad av en statisk syn på samerna utan något utvecklingsperspektiv till modernisering av renskötseln eller ökat självbestämmande för samerna. 1928 års lag blev ganska snabbt obsolet till stora delar beroende på just detta lagens verklighetsfrämmande grundperspektiv, som också byggde på att det viktigaste i fråga om sameärendena var att man kunde förvärva goda lappfogdar (landshövding Johan Widéns företal till 1927 års betänkande).

När därför nationalparkslagstiftningen omreglerades, senast 1964, och perspektivet "social naturvård" infördes skedde detta mot bakgrunden av att 1928 års lag var i vissa delar helt föråldrad.

Efter 1964 års ställningstaganden i nationalparks- och naturvårdslagstiftningen har emellertid riksdagen fått tillfälle att upptaga markanvändningen ovan odlingsgränsen till nytt bedömande i 1971 års rennärlingslag. Detta bedömande blev av genomgripande art och de principer som riksdagen härvid lagt till grund måste anses förpliktande för handskandet med dessa fjällområden för framtiden. 1971 års rennärlingslag tager såsom yngre lag försteg framför 1964 års naturvårdslag.

Enligt 1971 års rennärlingslag ligger markerna ovan odlingsgränsen fortfarande till samernas uteslutande begagnande (JoU 1971: 37 s 39, 47). Samerna får emellertid finna sig i att punktingrepp görs i deras rätt till land och vatten, såsom enligt gruvlagen, väglagen, vattenlagen etc (30 § 2 st. "företag"). För dessa olika ingrepp blir respektive speciallagar normerande. Det rör sig här hela tiden om punktingrepp. Den ordning med garantier i olika avseenden som anordnats enligt rennärlingslagen har sin allra största betydelse för samerna. Sålunda är tre av åtta ledamöter i rennärlingsdelegationen samer och de utses i realiteten efter förslag av samernas fackliga organisation Svenska samernas riksförbund (SSR). Vid besvär går ärendena till lantbruksstyrelsen som har att höra

rennämnden där samerna har en stark representation och goda möjligheter att göra sin röst gällande på samma sätt som skedde i rennäringsnämnden där samerna hade hand om såväl ordförande- som sekreterarposten.

Det är uppenbarligen ej förenligt med riksdagens beslut om rennäringslagen att dessa garantier för samerna skulle kunna i realiteten utplånas och sopas bort genom ett enkelt beslut i ett vägärende, där tillåtlighetsfrågan ej prövas. Vad lagstiftaren tänkt på har varit punktföretag av mindre storleksgrad.

Utförandet av väg Kiruna—Narvik i kanten av nationalpark kommer obönhörligen att leda till krav på utbyggnad av tung turism med vittgående upplätelser av jakt och fiske och av strövningsmarker i renarnas kalvningsland m. m. Till stöd för sådana krav kommer turistindustrin att åberopa räntabilitetskrav, konkurshot (som ej varit sällsynta i den svenska fjällvärlden exempelvis Hemavan och Tott hotell) och andra skäl. Den ganska hovsamma turism som omhändertas av STF kommer att ersättas av en bilburen turism med alla dess kända avigsidor för den känsliga och ömtåliga fjällnatur det här gäller, en fjällnatur som genom lång tids observation är vetenskapligt känd och belagd. Nedskräpningen kommer att bli mycket besvärande. Härtill kommer att vägen är mycket dyr och dessutom obehövligen. Det går utmärkt väl att färdas Kiruna—Narvik med tåg, ett färdstätt vars miljömässiga fördelar framför bilismen numera allmänt inses.

Den svenska fjällturismen har ju också att utstå en svår konkurrens från etablissemang i Alporna, dit särskilt ungdomen gärna far för att uppleva en internationell miljö och en gemytlig och intim stämning som enligt talrika experter synes vara svår att på rätt sätt åstadkomma på de svenska turistindustrietaablissemangen i den svenska fjällvärden.

Riksdagsbeslutet om rennäringslagen tillstodjer alltså ej att stora delar av de till samernas uteslutande begagnande liggande områdena ovan odlingsgränsen skulle genom enkla förvaltningsbeslut byta ändamål. Det skulle ju endast behövas kanske fyra eller fem liknande beslut för att hela det till samernas uteslutande begagnande liggande området i Sverige skulle kunna äventyras med bortkopplande i verkligheten och på sikt av de rättsgarantier som riksdagen till förmån för samerna uppställt vid sitt beslut om rennäringslagen.

Samerätten får enligt rennäringslagens regler av materiellt och processuellt slag i vissa situationer vika för viktiga allmänna intressen om dessa ej vållar avsevärd olägenhet för rennäringslagen. Som ovan utvecklats gäller detta emellertid punktingrepp. Riksdagen har i sitt beslut om rennäringslag uppenbarligen ej avsett att man genom fyra eller fem enkla förvaltningsbeslut skulle kunna sätta rennäringslagens trygghets- och garantiapparat ur spel.

Behovet av referensområden är starkt när det gäller människans umgänge med naturen på ett skonsamt sätt med utnyttjande av naturens förnyelsebara tillgångar. I en knapphetshushållning — vilket den globala hushållningen med mark och vatten i själva verket är — är det av synnerlig vikt att behålla referensområden med bibehållen mänsklig aktivitet inriktad på samspel med naturen och utnyttjande av de förnyelsebara tillgångarna. Detta gäller alldeles särskilt, givetvis, i fråga om de i och för sig vidsträckta men ökenartade områden som utnyttjas för livsmedelsproduktion av nationella urbefolkningsminoriteter såsom samerna.

Då detta ärende är av så stor omfattning och så ingripande i samernas

rätt att det ej kan anses som ett sådant vägärende som enligt riksdagens beslut om rennäringslagen kan avgöras av vägmyndigheterna, och då frågan f. ö. ändock måste underställas riksdagen med hänsyn till nationalparksingrepp — därest vägen skall byggas — hävdar och yrkar vi nu att hela vägfrågan och vägens tillåtlighet måste underställas riksdagen innan anslag ges.

Vi har för avsikt att komplettera denna framställning med en ingående skadeutredning. Vi har emellertid redan nu en så klar bild av den ev. vägens verkningar, att vi bestrider att den får komma till stånd.

Vägen skulle lätt framkalla en Norra Storfjället situation som i Tärna, där turistintranget med folk i markerna m. m. i verkligheten omöjliggör renskötsel i området utan att samerna har eller anvisas praktiska utvägar att ens få någon ersättning för gjorda förluster.

Kap. 4

Övriga synpunkter och frågor

I kap. 1—3 har samerna utförligt behandlat det vägförslag som föreligger.

Härutöver vill samerna åberopa följande citat ur Sociala meddelanden nr 5—6/1966:

”Rautasvuoma sameby har blivit svårt utsatt för intrång från gruvnäringens sida. Gruvnäringen har i Sverige sedan gammalt intagit en synnerligen gynnad ställning. Redan på 1600-talet yppade sig betydande friktioner emellan gruvnäringen och samerna. Dessa friktioner har bl. a. skildrats av författaren Sven Rosendahl i boken Den femtonde hövdingen.

Gruvnäringen har varit i den alldeles osedvanligt gynnade positionen att ha sin egen rättsskipning. Innebörden av de gamla bergstingsrätterna var, att gruvnäringens eget folk i viss mån fick avdöma tvister emellan näringen och motstående intressen.

Vid framväxten av malmbanan och gruvdriften i Gällivare i slutet av 1800-talet och i Kiruna i början av 1900-talet var utländsk spekulation synnerligen aktivt verksam. I Gunnar Ahlströms verk *De mörka bergen* uttalas härom: ”Ett främmande, spekulativt intresse piskade här i improviserade former och oförskräckt pionjäranda fram ett företag som med den inhemska långsammare tågordningen skulle krävt decennier att förverkliga. Historien accelererades. Hävderna fick plötsligt bråttom.”

I detta tecken behandlades samernas intressen vid gruvexploateringen synnerligen styvmoderligt. Man kan kanske säga, att samernas intressen överhuvudtaget icke behandlades. Man tog helt enkelt den mark, som behövdes från samerna utan ersättning. Det vittnar om ett egendomligt tänkesätt, när man sedan i lagstiftningssammanhang ser det som med orätt och utan domstolsprövning skedde mot samerna i samband med malmbanan och gruvdriften i Gällivare och Kiruna åberopat som en sorts prejudikat, utvisande samernas dåliga rättsställning enligt ”svensk rätt”. Det rör sig ju om ett uppenbart cirkelbevis.

Ahlström återger i sin bok (s. 276) några efterlämnade anteckningar av disponenten Hjalmar Lundbohm, i vilka det heter: ”Sent på hösten 1901, då Rautasvuomalapparna på sin varje år upprepade flyttning från fjällen ned mot skogslandet kom till Luossajärvi, där många generationer

av lappar förut dragit fram, fann de sin flyttningssväg tvärt avskuren av en järnväg, som dragits från Kiirunavaara. På slutningen av detta berg, som de förr brukat översvämma med sina renhjordar, fann de rutschbanor, på vilka malmen nedfraktades från de högt liggande gruvvallarna och i dessa såg de talrika människor, vilka bröt malmen under mycket buller och frustande bormaskiner och smattrande skottsvalv. Icke en ren skulle våga passera detta ställe. Den långa vinternatten, som nyss börjat och som brukat upplysas endast av norrsken och månljus, fanns icke mera här, ty på nordöstra slutningen av berget strålade hundratals elektriska lampor. På östra sidan av sjön låg en ny stad med flera tusen invånare, vilka i oförståndig lättsinnig nyfikenhet åtföljda av sina enligt lappens begrepp fullkomligt odresserade hundar, skyndade ner på sjön för att taga renhjordarna i betraktande, okunniga om den skada de därmed åstadkom. Renarna skrämdes. De olika hjordarna, som skulle vandra åt skilda håll, sammanblandades. Den förfärligaste villervalla uppstod och det kostade lapparna veckor av mödosamt arbete att åter samla sin egendom för att kunna fortsätta sin vandring.”

Lundbohm redogör vidare i anteckningarna för det intrång, som under lång tid förorsakats samerna genom nybyggesväsendet (jordbrukskolonisationen i samernas områden) och fortsätter: ”Vid en sammankomst, som kort efter den första sammanstötningen hölls i den nya staden, påminde nykomlingarna, att ytterligare olyckor kunde förekommas endast därigenom att lapparna valde en annan flyttningssväg, ty nu var järnvägen här och ingen makt kunde hindra detta. Och lapparna, som är tränade icke blott, då det gällde att motstå alla de svårigheter, som naturen sänder i deras väg utan också i konsten att tåligt lida ett förtryck, som övas av deras s. k. välgörare, kulturens bärare, överlade också här om. Då inträffade något, som icke skall glömmas. Den gamla nästan utnötte lappen, vilken förut åhört hela överläggningen under tystnad, uttalade sitt tack för den välvilja, som nu yttrade sig, men han ville veta, vem som givit oss rättighet att här giva råd. Han och hans folk var landets ägare och innebyggare. Hans förfäder hade själva bestämt över de vägar, som de ville taga, och han såg för sin del ingen rättvis grund att beröva hans folk de rättigheter, som det ärvt från förfäder, vilka själva icke trätt någon annans rätt för när.”

Ahlström gör i anslutning till citatet några intressanta uttalanden. Han andrar: ”Med sin relativistiska kulturuppfattning menade Lundbohm också, att lapparna inom sina nomadiserande livsvillkor hade möjligheter för en bättre tillvaro än den, som det moderna samhället ville påtvinga dem. Givetvis hade alla missionerande bevekelsegrunder länge sedan förlorat sin kraft. På den punkten var Lundbohm också illusionslös. — — — Lappfrågan blev en av de många angelägenheter, där Lundbohm försökte ställa till rätta och agera klockarfår. Till hans besvikelse visade sig händelseutvecklingen rymma vidlyftigare problem än dem, som en till synes modern, men i grunden patriarkaliskt färgad omvårdnadsvilja förmådde bemästra.” Här faller Ahlström också domen över 1928 års renbeteslags statistiska system, som icke bjuder samerna något utvecklingsperspektiv till självstyrelse som moderna människor.

Mot bakgrunden av de sedan gammalt stora problemen beträffande Rautasvuomas flyttningssväg och med beaktande av de allt större kraven på garanterad säkerhet för renskötseln för framtiden — icke minst ur investeringssynpunkt — upptog den statliga rennäringsnämnden, som är ett rådgivande organ till lantbruksstyrelsen, frågan om Rautasvuomas

flyttningsväg den 25 juni 1964. Härvid gavs tillfälle till kontakt med staden, representerad av nu framlidne drätseldirektören Hjalmar Nyström och stadsombudsmannen Folke Granström. I protokollet antecknades, att Nyström som representant för staden utfäste, att staden på lämpligt sätt — i generalplan eller eljest — skulle för framtiden säkra den nu av Rautasvuoma sameby använda flyttningsvägen förbi Tuolluvaara och över Nukutusjärvis is, eventuellt genom ett avtal mellan staden, gruvbolagen och samerna, mot exploatering. Vidare utfäste Nyström, att staden skulle bygga och underhålla en lämplig renbetesbage med utfodringmöjlighet för att underlätta renflyttningarna för Kaalasvuoma och Rautasvuoma förbi Kiruna C. Ett ordnande av dessa frågor kunde staden enligt Nyström acceptera såsom ett särskilt villkor för en upplåtelse av Lomboloområdet.

I rennäringsnämndens beslut medgavs, att Lomboloområdet fick begagnas för en nödvändig utsträckning av stadsbebyggelsen, dock endast på följande villkor:

1. Flyttningsvägen för Rautasvuoma genom Kiruna C skall genom stadens försorg under samebyarnas medverkan i bindande former för framtiden säkras mot exploatering.

2. Staden anlägger och underhåller för framtiden lämplig renbetesbage med utfodringmöjligheter för att underlätta renflyttningarna.

3. Hela vederlaget för marken, såväl dess renbetesvärde som dess övriga värde, tillföres samerna och till den del Rautasvuomas byakassa.

Vid detta ärendes redovisning för riksdagen har icke någon fullständig redogörelse lämnats för rennäringsnämndens åtgärder och ståndpunkts-tagande i saken.

Vid sammanträde den 23 september 1964 i Kiruna, då staden representerades av herrar Granström och Nygren, genomgicks i närvaro av representanter för SSR, Kaalasvuoma och Rautasvuoma rennäringsnämndens protokoll och yttrande den 25 juni 1964. Man var ense om att inom kort hålla ett sammanträde i Kiruna med deltagande av LKAB, Tuolluvaara AB, Geofysiska institutionen i Kiruna och militärmyndigheterna. Från samernas sida har man sedan stött på om denna sak vid åtskilliga sammanträden, där staden representerats av stadsombudsman Granström.

Den 22 juli 1966 kungjorde bergmästaren förrättning för bl. a. marklösen i trakten av sjön Nukutusjärvi. Förhandling skulle hållas den 14 september 1966. Vid de kontakter mellan samebyarna och LKAB, som i anledning härav förekommit, har framgått, att staden knappast åtgjort något för att bringa sina åtaganden av år 1964 till verkställighet.”

Lantbruksnämnden har vägrat att fastställa denna flyttningsväg trots klara bud därom i 1971 års rennäringslag. Nämndens beslut har överklagats och lantbruksstyrelsen återförvisade målet våren 1973.

Stockholm den 26 september 1973

Laevas och Rautasvuoma samebyar

Enligt fullmakt

Tomas Cramér

BIHANG 4

Resolution A beslutad vid landsmöte XXIX Åre 1973*Samerna—Turismen*

Utbyggnaden av den tunga turismen har medfört och medför idag ett avsevärt intrång i rennäringsområdet. Detta gäller såväl direkt genom turistanläggningar, vägar, leder, liftar, översnöfordon m. m. som indirekt genom att störningszoner därmed uppkommer långt utanför själva intrångszonen. Det intrång turismen vållar rennäringsområdet måste kanaliseras till avgränsade och mindre känsliga områden.

Vid hittills gjorda exploateringar har inte tillräckligt beaktats att samerna har en stark rätt till land och vatten grundad på lag och urminnes hävd. Samernas rätt är följaktligen inte endast någon restriktion i förhållande till annan markanvändning, som det hävdas i den statliga utredningen Mark och Vatten, utan en verklig rätt. Detta betyder dels att all utbyggnad måste göras i samråd med samerna redan på utredningsstadiet och dels att samerna skall kompenseras för gjorda intrång. Den s. k. allemansrätten innebär ej i någon situation rätt att tillfoga skada. Sker skada skall den ersättas. Rennäringsområdet behöver dock nyttja sin rätt till land och vatten; den kan ej leva på ersättningar för gjorda intrång.

Den s. k. turistkommitténs förslag till utbyggnad av Åreregionen är tyvärr ett exempel på att samernas rätt till sin näring inte blivit beaktad vid utarbetandet av förslag till utbyggnad av den tunga turismen.

Genom det s. k. fjällprojektet under statens planverk kommer nu ett värdefullt material att framtagas och sammanställas om rennäringsområdets markanspråk.

Rätt utbyggd kan dock turismen vara av värde för samerna. Detta gäller inte minst en lågkapitaliserad lokal turistnäring, som är miljövänlig, folknära och populär. För att detta skall kunna förverkligas krävs visst kapital och utbildning. Samerna måste här få tillfälle till utbildning för kvalificerade befattningar vare sig det gäller kombinationsnäring eller huvudsaklig sysselsättning.

BIHANG 5

Inledningsanförande av professor Israel Ruong vid samernas landsmöte XXIX Åre 1973

Det jag kommer att säga här om en stund blir ganska hårda tag, det lovar jag, och det finns nog en del som kommer att känna sig träffade, men därför bör vi inte vara ovänner för det. Vi skall börja med att se en film som visades i TV i slutet av augusti och i början av september i två omgångar. Den filmen är gjord av Pål Nils Nilsson och Brita Reuterswärd och den behandlar det s. k. storskogsbruket i en viss del utav renskötselområdet, alltså är det fråga om samernas miljö i högsta grad och så heter ju det här föredraget som jag ska hålla Samerna och Miljön och därför ber jag att först få ge ordet till Pål Nils Nilsson och Brita Reuterswärd.

Filmen visas

Det heter alltså Samerna och Miljön. Miljöfrågorna har blivit globala frågor numera. Det vet vi bl. a. genom konferensen i Stockholm, FN-konferensen som hölls den 5—16 juni 1972. I den miljödeklaration som konferensen antog uttalades bl. a. att jordens tillgångar måste skyddas till gagn för nuvarande och kommande generationer genom omsorgsfull planering och lämplig drift. I den svenska rapporten till konferensen berördes också samma problem. Det påpekades där bl. a. också att samerna bedriver extensiv renskötsel, d. v. s. man sade att hjordarna strövar fritt över stora ytor större delen av året och att samernas önskemål om renbetesmarker ofta kommer i konflikt med behovet av att sätta markområden under vatten för regleringar och vattenkraft. Där- emot omnämndes inte skogsbruket här.

Samiska miljöproblem togs dock inte upp vid miljökonferensen, d. v. s. huvudkonferensen. Det hölls dock även sidokonferenser. En av de livligaste, aktivaste var Miljöforum. En förmiddag ägnades åt samernas och indianernas miljöproblem orsakade av den moderna tekniken. En finsk delegat Karl Klemola hade ingivit ett föredrag om skogsbruket i Nordfinland och dess följder för samerna. Klemola är skogsman och han är också för närvarande ordförande i Lapin Sivistysseura, d. v. s. förening för samisk kultur. Han uttalade sig mycket kritiskt gentemot brukningsmetoderna som tillämpas där. I det här sammanhanget ska jag också nämna, eftersom jag är inne på Finland, att för någon tid sedan tog jag upp det här problemet, miljöproblemet, ur nordisk synpunkt i det s. k. nordiska samarbetsorganet för renskötselfrågor och sameproblem. Där sade en utav de finska delegaterna, han var naturvetare, att det är uppenbarligen så, och det får närvarande skogsmän rätta mig, att det är därifrån som svenskarna har övertagit den här plöjningsmetoden. Det lär finnas också finska plogar och harvar som används i svensk plöjning. Men det där som sagt, det vet jag inte säkert. Det finns ju skogsmän som kan rätta mig här. Så det här sättet skulle alltså ha kommit från Finland men den här finske delegaten sade, att den här metoden är ett övergivet stadium för oss. Detta med tanke på vad som sades i filmen bl. a. av Rydbo. Jag hade tillfälle att framföra samernas mening om storskogsbruket i deras bosättningsområde. En representant för domänverket var närvarande. Jag påstod att skogsmännen, häri inbegripet skogsforskarna, ej är eniga om det pågående skogsbrukets ändamålsenlighet ur skoglig synpunkt. Han påstod att det finns ingen oenighet alls.

I Pål Nils Nilssons och Brita Reuterswårds film har vi ju hört att det inte finns oenighet och vi kommer till mer om det. Innan jag går vidare vill jag framhålla att det finns andra intrång på den samiska miljön från den tekniska kulturens sida, men just nu framstår för mig intrånget på vinterbetena som det mest fruktansvärda av alla intrång som samerna måste lida, eftersom vinterbetena utgör flaskhalsen för renskötseln. För alla miljöintrång gäller att samerna har ett mycket svagt inflytande när det gäller exploateringen av naturtillgångarna i de samiska bosättningsområdena. Exploatering som citerades igår som sker för fjärrkonsumtion och för intressen långt i söder och för människor som redan har mer än nog av denna världens goda. Uttunningen av resurserna i samiska områden är ett hot mot bosättningen och grunden för samerna och sker därför att samerna ej har i tillräcklig grad medbestämmanderätt i ärenden som är av livsviktig betydelse för deras existens. På senaste tid

har exploateringen av skogen det s. k. storskogsbruket visat sig ha besvärliga följder för renskötelsen. På denna punkt vill jag något närmare gå in på problematiken. Vi har här ett bra exempel på vad som händer när en teknisk kultur och en naturnära kultur möts. Vi kan se hur tekniken skövlar landskapen. Vi behöver bara tänka på de väldiga kalhyggena öster om Arjeplog och utefter Pite älv norr om Arjeplog. Jag har själv sett dessa kalhyggen och jag hävdar att det på en hel del håll förekommer jorderosion. Vi såg förresten också i filmen hur vinden blåste sand över markerna, den här finkorniga mark som man har plöjt i. Då de här kalhuggningarna gjorde på 40- och 50-talen försökte samerna enskilt och i organiserad form bromsa dem. En och annan vågade t. o. m. hysa tvivel om det skulle växa skog igen på kalhyggena. Men det tillbakavisades av skogstjänstemän, alltså kronojägare fick härja fritt. Därvid fick många sysselsättning såväl vid skogsröjning som vid sågningen. Det var väl det enda positiva vid många av kalhyggningsföretagen. I varje fall sådana som ägde rum i höjdlägen nära barrskogsgränsen. Områdena där skogsbruket överhuvudtaget inte längre anses vara lönsamt. Många kalhyggen måste därför betraktas som fullkomligt meningslösa ur ekonomisk synpunkt. Genom att det gjordes intrång på renskötelsen måste den anses vara nationalekonomiskt direkt skadlig. Jag kan inte underlåta att nämna att varken renbetesmarksutredningen eller renutredningen har behandlat kalhyggenas och kalhyggesbränningarnas inverkan på renskötelsen trots att det gjordes påstötningar från samiskt håll.

Just nu står striden hård om markanvändningen. Vi hörde ju också igår om att planverket hållit på med just frågor om markanvändningen. Gruvdriften, vattenregleringar, och storskogsbruket tar land från samerna. Nämnas bör att vid vattenregleringar utdöms ersättning, som dock är ringa med tanke på de ekonomiska värden och framför allt livsvärden för den samiska minoriteten. Här är det verkligen en fråga för samerna att leva eller dö. För mig framstår dessa ingrepp i naturen såsom ohyggliga. Skogsmaskinerna möjliggör kalavverkning på kort tid över enorma områden och på nivåer där möjligheterna för återväxter är diskutabla. Här kommer lönsamhetsaspekten in. För en lekman verkar det vara så att man måste kalavverka allt större arealer i samma mån som kubikmassan per ytenhet är för liten för att de dyrbara processerna skall löna sig. Man är inne i en ond cirkel. Det lugna lönsamhetstänkandet har kommit att ersättas av något som man skulle vilja kalla för lönsamhetshysteri. Enligt uppgift så har enbart från Gällivare revir 274 ha plogats och 850 ha harvats. 2/3 av den sålunda plogade och harvade arealen är vinterbetesland enligt de lokala renskötarnas bedömning. Ja, i filmen såg vi alldeles tydligt att det fanns verkligen fina renbetesmarker som hade plogats och förstörts så det kan ni inte komma ifrån ni skogsmän. För övrigt i motsats till den här mannen som försvarade domänverket på Miljöforum så föreligger det föreningskonflikt mellan skogsforskare och skogsmännen ute i det praktiska arbetet. Tryggve Troedsson, professor i marklära vid Skogshögskolan, säger i en uppsats (Hyggesplöjning ur hydrologisk synpunkt — Sveriges skogsförbunds tidskrift, häfte 5, 1972) att skogsmännen ej har tid att vänta på de långsamma forskningsresultaten. Med hänsyn till den långa omloppstiden i skogen är det synnerligen svårt att bedöma olika skogsvårdsåtgärders långsiktiga verkan på produktionen. Troedsson ifrågasätter om inte hyggesplöjning i längden medför en standardförsämring av markens

förmåga att producera skog, bonitet, som det heter på skogsspråket och han varnar för att låta hyggesplöjningen bli en modenyck. Det var en sak som man var inne på i filmen. Hyggesplöjningens inverkan på marken kan i vissa avseenden jämföras endast med det senoglaciala havets på moränerna, skriver Troedsson till slut.

De praktiska skogsmännens framtåg är ur samisk synpunkt härjningsår på renskötsemarker. Men de är ekonomiskt grundade genom förövarnas uppfattning. Som vi sett är skogsforskningen ej säker på lönsamheten. I bästa fall, säger jag, jag vet inte, kan man beteckna detta slag av skogsbruk i norr för jättelika experiment, varvid fruktansvärda misstag begås men görs till småting av skogsmännen.

Ur samisk synpunkt måste man beteckna det som mycket märkligt att staten, dvs. de politiskt ansvariga anser sig vara oförhindrade att på detta experimentartade sätt förstöra renbetesmarkerna för rennäringen, oaktat att man vid den senaste lagstiftningen deklarerar att renskötelsen utgör grunden för samernas kultur. Nu får vi säga att tack vare en interpellation av herr Sellgren så var det i höstas som jordbruksministern medgav att den här sortens skogsbruk på samernas betesmarker egentligen är olaglig. I januari gjorde SSR en uppvaktning hos industriministern som har skrivit ett brev till SSR, publicerat i det här numret av Samefolket. Han säger bl. a. då plöjningen endast obetydligt berör den för rennäringen mest intressanta marken måste plöjningens inverkan på renskötelsen bedömas vara synnerligen ringa om ens någon. Inför en större skogsavverkning kallas alltid representanter för berörda samebyar att tillsammans med revirledningen överlägga om verkningarna härav på renskötelsen. Det händer dock att ingen samebyrepresentant infinner sig till sådana överläggningar. Ja, vi hörde i filmen att det inte alltid sker så från skogsmännens sida. Sedan lutar sig industriministern mot generaldirektör Rydbos axel och säger: "generaldirektör Rydbo har framhållit att det finns så påtagliga fördelar för skogsskötseln med hyggesplogning att denna måste få fortsätta troligen då domänverkets del omfattar cirka 4 000 ha årligen." I det här sammanhanget vill jag då också läsa ett brev som har skrivits från juridiska föreningen i Lund. Det var egentligen skrivet till Tomas Cramér efter ett föredrag som han höll i Lund om samernas rätt men sedan har jag publicerat det enligt brevskrivarens önskan på följande sätt: "Världens situation i dag. Med sinande naturtillgångar och brutna kretslopp är vårt verkliga hot mot överlevnad. De människor som idag vill leva som sina förfäder och vill behålla sin kulturella särart står i vägen för den accelererande konsumtionen och exploateringen av skog, mark och vatten och även luften vi andas därför måste naturligtvis en debatt om minoriteter angripa de värderingar som majoriteten av exempelvis Sveriges invånare har i fråga om standard om människans plats i tillvaron. De aktionsgrupper som finns i Sverige för en bättre miljö osv. bör snarast i sina program införa något om vårt onda samvete, dvs. behandlingen av den medmänniska som benämnes same. Jag hoppas att den organisationen jag tillhör, det gäller aktion Skånemiljö, kommer att ta upp denna angelägenhet. Hugo Melander, ordförande".

Det kan inte hjälpas att man måste göra vissa jämförelser. Om man tänker på nybyggarkolonisationen och intrånget som skedde genom det på samernas mark, en västanfläkt jämfört med det här intrånget som nu införts. Dessutom var det ju så att nybyggarna levde på de marker som de odlade upp. Vattenregleringarna, gruvdriften och skogsdriften är till

stor del exploatering av sköra marker för fjärrkonsumtion. Jag kan inte hjälpa om det kanske låter något långsökt och jag medger själv att den jämförelsen som jag nu gör kanske är i starkaste laget men jag framför den i alla fall, därför att det gäller teknik och naturnära kultur, folk som lever nära naturen och det gäller Vietnam. Det gäller USA:s förstöring av miljön för Vietnams folk genom att med växtgifter tillintetgöra förutsättningarna för Vietnams folk att existera. Men här är det då fråga om krig. Miljöförstörelsen i samernas land ska tjäna folkförsörjningen och häri ligger den stora skillnaden. Skillnaden ligger givetvis också, det vill jag framhålla, i graden. Det är inte så häftigt som i Vietnam men det finns likheter.

Samerna är det ursprungliga glesbygdsvärdet i norr. Samerna bör därför, om glesbygderna inte ska bli helt öde, få allt det stöd som de behöver för att överleva och utveckla sina aktiviteter vid sin exploatering av naturtillgångar.

Ur vidare synpunkt, global synpunkt, gäller kan man säga åtminstone i något hörn av jordytan, att ge människor och kulturer en chans, vilka ej nödvändigtvis måste förstöra förutsättningarna för sitt släktes fortsatta liv.

Ordet markanvändning har olika innebörd beroende på vem eller vilka intressen som använder det. Man kan säga att här saknas gemensamma referensramar. Skogsmännen begriper helt enkelt inte att de gör någon skada. De har inte de referensramar som samerna har, som ett naturfolk som lever i miljön. Man kan säga, att genom rättegången i Östersund, jag lyssnade på Knut Bergslands vittnesmål, som gällde mycket det historiska och då kom han in på den s. k. kristenrättskretsarna. Det var alltså den norske kungens överhöghet och då var det kristenrätten som rådde. De gamla landskapslagarna var grundade på kristenrätt. Det innebär att hedningar kunde inte försvara sin rätt vid de kristna domstolarna eftersom de inte kunde begå ed. De blev också rättslösa. Samerna bekände sig ju till sin gamla rättstro på den tiden och jag kan inte värja mig för tanken att här ligger, ni vet hur idéerna, hur envisa de sitter i oss, vi vet hur svårt det är för oss människor att frigöra oss från en gång erhållna idéer och värderingar osv. De där sakerna gällde naturligtvis också Sverige och de oklara rättsförhållandena samerna råkade i var genom rättsövergrepp möjliggjordes i lagstiftning och i rättsskipning. Det kan ha sin grund i redan så långt tillbaka till den tiden när samerna inte var kristna, således inte kunde få rätt vid domstolarna, kristenrättsdomstolarna. Samernas system av normer värderingar och referenser fick ej under historiens gång göra sig gällande och det skulle nu behövas en samfällad tvärvetenskaplig insats av rättslärd historiker, idéhistoriker, samhällsforskare, språkforskare, ja ekologer och naturvetare. En forskning som skulle få betydelse långt över vårt lands gränser eftersom landrov av tvåhövdade folk har varit en global företeelse. Kanske skulle det framgå vilket fast grepp som sagt ideologier och värderingar har i vårt tänkande oberoende av hur grundade eller ogrundade det är i verkligheten. Hur handlingar av orätt eller våld har tendens att upprepa sig när det väl har begåtts men också hur dåd med innebörd av rätt och sanning ger upphov till nya och åter nya gärningar av samma väsen. Detta, det mänskliga existerandets egen logik och dynamik gäller också samernas urgamla hävd och därmed också det samiska folket och den samiska kulturens vara eller icke vara.

Hösten 1970 hölls en konferens i Arvidsjaur. Här anförde general-

direktör Ingvar Widén lantbruksstyrelsen, som ordnade konferensen, i sitt inledningsanförande, att bl. a. ett vägnät, dit hör ju också skogsbilvägarna, har lett till sämre arrendering av renbetena och där får man också bl. a. ökad arbetsbörda inom rennäringen. Per Henrik Omma höll ett anförande. Han visar klart hur kalhyggena verkar styrande på renskötseln. Hur de markerna, som är kvar utanför de av kalhyggena och skogsbruket förstörda områden, blir överbelastade. Nog måste det finnas ett alldeles klart samband i fråga om renantalet, t. ex. att nuvarande renantal och det gamla renantalet i Norrkaitum och Mellanbyn och Kaalasvuoma och de kalhyggen och de ingrepp som har gjorts i samernas betningsmark, det kan man nog inte komma ifrån, det borde ju ändå understrykas. Vid den konferensen i Arvidsjaur så fanns också närvarande professorn i skogsskötsel vid skogshögskolan Lennart Nordström. Han sade bl. a.: "Min egen personliga åsikt är för övrigt att man här naggat samernas nyttjanderätt i kanten. Man kan se det ur olika synpunkter och fråga sig om det är juridiskt godtagbart eller om man balanserar på gränsen, man kan fråga sig om det är riktigt att behandla en minoritet så här. Jag tycker inte det." Sverige är uppmärksammat på internationellt håll i de här frågorna, men att från detta rikta klagomål mot domänenverket för att de följer sina instruktioner är inte riktigt. Ja det är alltså politikerna till slut som skall bära ansvaret. Det är politikerna som skall besluta och bestämma. Givetvis så är det skogsvännerna som å sin sida ska tillföra material men det finns andra än skogsmän som måste få göra sin röst hörd inför politikerna, bl. a. samerna, forskarna, t. ex. i riksdagen. Jag har redan nämnt Bengtssons interpellationssvar och jag har också talat om Rune Hedéns, industriministerns, svar på uppvaktningen hos honom. Det är så att miljövården, samernas miljö, berörs inte bara av skogsbruket. Men jag har hållit mig till det framför allt. Miljövårdens, samernas intressen i Sverige sammanfaller egentligen i ganska hög grad. Med anledning av den här filmen gjordes det en JO-anmälan av Bo Sommarström som har varit etnograf på Nordiska museet och numera på Etnografiska museet. Naturligtvis har JO begärt yttrande och där har, tycker jag, lantbruksstyrelsen svarat verkligen mycket bra. Det finns återgivet i något nummer av Samefolket.

Men nu till samernas miljöfrågor. Jag skall säga, för det första att miljöfrågan är egentligen en fråga om ekologi, dvs. de levande varelsernas anslutning till miljön, den levande och den döda. De levande varelserna, det är djuren, det är växterna och det är människorna. I samernas miljö finns andra glesbygdsbor, som vi måste leva i god granssämja med och bör göra det så vida de inte helt försvinner från sina gårdar när dessa läggs ner. Bl. a. t. ex. de här skogstorpen som blir öde till följd av de här skogsmaskinerna. När det gäller turistnäringen och turisterna kommer till Lappland så är det också fråga om olika värderingar. Turisterna värderar landskapet på sitt sätt och samerna på sitt sätt. De har lite svårt att förstå varandra. Jag måste i det här sammanhanget berätta en historia från Vilhelmina. Det var en guppe som hett Lillmänke, som var mycket rolig och trevlig. Han hade en turist med sig ute i det fria. Det var mygg och turisten svor över myggen. Myggen tillhör ju också samernas miljö i hög grad och ibland tycker man att det är bra den finns. När turisten svor över myggen sa Lillmänke: "Säg inge ont om myggen." "Men myggen är väl ingenting att ha?" "Jo ser du om våren då har lappen kommit till sitt land och renarna var är de? Man ser dem inte, de har försvunnit. Han tror att han har ingen egendom. Men så kommer myg-

gen och så kommer renarna och då ser han att han har nog ändå en egendom. Säg ingenting ont om myggen. Du jer tenkt." Alltså du som kommer från den tekniska kulturen, de som kommer för att dra nytta av naturtillgångarna i samernas områden — "ni jer tenkt".

När det gäller den samiska miljön så är det inte bara vildmark. Samerna betraktar det inte som vildmark. Samernas benämning av vildmarkerna betyder egentligen marker som är använda på något sätt, aningen av renskötseln eller genom jakt och fiske o. s. v. Marker där människor lever, marker som man utnyttjar på något sätt som man lever av, det är inte vildmarker som turisterna tror. Skulle man börja titta lite närmare skulle man finna spår i markerna av gamla kåtor, gamla mjölkningsvallar, kåtavallar. Särskilt här i Jämtland och Västerbotten finns det gott om sådana. Egentligen var det ett tag, innan jag lämnade forskningen och gav mig in på det praktiska när det gällde samerna, min idé bl. a. att kartlägga de här spåren av den gamla samiska kulturen. Men nu blev det ju inte så. Men de är ju inte helt borta än. Det vore en viktig uppgift för forskningen, inte minst för er unga samer, ni som är intresserade av forskning att ta reda på, att uppteckna, att göra en insats för att få fram de här markerna, de här minnesmärkena av gammal samisk kultur, gamla flyttningsleder, kultplatser och inte minst gamla offerplatser. I det här sammanhanget vill jag kanske också tala om Fatmomakke som är en gammal samisk kulturplats och som ligger i Vilhelmina. Där har det bildats en styrelse och efter många om och men kom samer med i styrelsen, men det lär inte vara så att styrelsens ordförande kommer att vara same. Det är ingen risk för det. Det kommer upp igen det där hur samerna liksom skjutits undan även när det gäller deras egna kulturella områden.

Nu skulle jag till slut föreslå en del positiva åtgärder. När det gäller domänverket och skogsbruket så borde en fortgående redovisning ske av de åtgärder man planerar. Den redovisningen skulle ske utan hjälp av överskådliga kartor. Så här tänkte vi göra. Det här området tänker vi angripa. Titta nu vad säger ni om det här. Därvid skulle också innan åtgärderna vidtas skogsmännen verkligen tänka sig för. I den här filmen var det en jägmästare som sade att han visste att det hänt, att han underlåtit att ta hänsyn till vad anförts om ingrepp. Vidare skulle forskning om ingreppens nyttighet och skadlighet intensifieras. Skogshögskolan som ska flyttas till Umeå, eller kanske redan har flyttats, borde här ha en stor uppgift. Härvid bör också inte bara skogsmän utan även fältbiologer engagera sig. När det gäller samrådet med samerna så bör det verkligen ske på ett effektivt sätt och inte bara för syns skull. Det innebär att den samiska parten ska verkligen vara väl representerad och ska vara representativ helst vald utav SSR:s landsmöte. Sedan har vi hört att trots att forskningsresultaten är långsamma så har man ansett att det är viktigt med de här åtgärderna. Jag tycker nog att när man ser de här skogsmaskinerna och de där som sitter i dem och kör dem att de har samma känsla som en som nyligen fått en fin bil. Han njuter av att sitta där och köra oberoende av vad som händer. Ja, sedan bör samernas miljöfråga göras till en nordisk fråga. Härvid bör följande institutioner engageras: Nordiska rådet, Nordiska samerådet, Nordiska sameinstitutet och Nordiska samarbetsorganet för samefrågor och renskötselsspörsmål. Hyggesplöjningen i Finland har jag redan talat om. Ja och till slut så skall jag citera ett par dikter ur sista numret av Samefolket som är uttryck för hur samerna känner det inför det här.

Bu Gukka

Nu gukkammis lae cácci gås guolli vuoddjá,
 Nu gukka gá mis laet aednamat gås bác'cut guttut ja
 bál'get,
 Nu gukka gá mis laet maeccit gås aelibat ciekkadallet,
 De lae mis dár'vo dán aednan al'de.
 Gá min rouvtot aei sat gav'dnu ja min aednan lae
 billanan,
 gås mii gal'get de árrot?
 Min duov'dagat min aeláhusat laet gár'zun,
 jávrit laet dul'van,
 aenot laet gáikan, jágazat mårasmielain láv'lut,
 maeccit cáppudit ja rásit gál'dnet,
 láddázat jaskudit ja b-tarit.
 Gáit "buriid" maid mi laet áz'zun,
 aei laet middjiide váimulazzat.
 Gáit "ál'ki" maid mii vous'ta vál'dit,
 laet dussalussan min aellimii.
 Garra geao'gi-gaeinot báveistat'tet min likkastagaid.
 Luon'do-álbmu jas'kavuotta
 cierro iezas váimo sist
 dán játtilis áigi sis'te
 njar'bo min varra
 min suobman ii sat suva
 ii ge luondo cácci souva.

Pávlos

Så länge vi har vatten där fisken lever,
 så länge vi har land, där renen betar och vandrar,
 så länge vi har marker, där det vilda gömmer sig,
 har vi tröst på denna jord.
 När våra hem ej mera finns och vår mark är förrött,
 var ska vi då bo?
 Vårt eget land, vårt levebröd, har krympt.
 Sjöarna har stigit, älvarna har torkat,
 bäckarna sjunger med sorgsen stämma.
 Markerna svartnar, grönskan vissnar,
 fåglarna tystnar och flyr.
 Allt det "goda" vi fått kommer ej vårt hjärta vid.
 Det som skulle "underlätta" våra liv
 blev till intet värde.
 Hårda stenvägar gör våra rörelser smärftfulla.
 I den ilande tiden uttunnas vårt blod.
 Vår samklang brister,
 Vattnet upphör brusa.

(Sv. tolkn.: Per M. Utsi)

Och så en liten dikt utav Christina Simmakx, som fyllde 10 år fredagen den 13 april. Hon skrev den här dikten dagen efter:

Blomman som aldrig slår ut
 Ingen vet var blomman fanns
 som aldrig slår ut
 Varken åt öster eller väster söder eller norr
 Ingen vet var blomma är
 inte nån på jorden
 inte Gud och inte Sankte Per
 Dom undrar mycket fast svaret finns ej där
 Blomman den är röd och vit
 Det vet hela jorden
 Barnen väntar och vuxna likaså
 Dom väntar och undrar dom sover ej då
 Året det är 3002
 Gud har glömt hur blomman ser ut
 Det är länge sen Han såg den
 Människorna är gula och blåa
 Röda gröna bruna och grå
 Dom har bytit färg vart hundra år
 på deras luftgasmasker
 Men just nu är dom gula och blå
 röda gröna vita och grå
 Människorna väntar länge
 Men blomman lät sig dröja
 Och när dom har väntat i 5 000 år
 Då dör solen
 Solen vill skina på blommor
 Och gräs
 Inte på betonghus
 Luften har varit grå länge nog
 Detta tycker vår sol

BIHANG 6

Utdrag ur rennämndens protokoll den 19 oktober 1973

Enligt bestämda uppgifter lär det fortfarande förekomma att rennäringsavdelningens tjänstemän före de officiella sammanträdena med delegationens ledamöter, varibland tre samer ingår, håller separata föredragningar för vissa ledamöter bl. a. överlantmätaren Bengt Brändström, varjämte Brändström — men ej samesidan — i vissa fall får handlingarna översända i förväg. Brändström kan emellertid ej anses som opartisk tjänsteman i detta sammanhang utan han är insatt som — och verkar kraftigt som — ”politisk” representant i lika hög grad som de tre samerna. Med ”politisk” menas ej här partipolitisk utan intressepolitisk. Rennäringsdelegationen som helhet har att bevaka rennäringslagens efterlevnad och att handla i den anda som riksdagen givit uttryck åt genom sitt godkännande av jordbruksutskottets ut-

låtande 1971: 31. I rennäringsdelegationens sammansättning har man sökt tillvarata samernas och samebyarnas intressen genom de tre samerepresentanterna och vissa planeringsintressen, som det närmast tillkommer länsstyrelsen att bevaka, genom insättande av länsstyrelse-representanten. Rennäringsdelegationen innefattar alltså en avvägning där olika representanter har att söka samarbete från olika utgångspunkter. Hela denna av riksdagen föreskrivna balans äventyras därest "för-föredragningar", d. v. s. föredragningar för endast vissa av rennäringsdelegationens ledamöter, sker före det officiella sammanträdet.

Vid den här klandrade föredragningsordningen blir det lätt så att de officiella sammanträdena ger en mycket kort föredragning varefter man skapar den stämningen att samerepresentanterna är till besvär därest de framställer frågor och likaså därest de kräver bordläggning eller skriver sig skiljaktiga. Det har givetvis ej alls varit riksdagens avsikt att så skulle tillgå. Samerepresentanterna har också vid sammanträden anfört att de saknar utbildning att kunna bemöta den juridiskt skolade Brändström. De behöver ett utbildat biträde. Frågorna är ofta juridiskt synnerligen invecklade och svåra. Häri skiljer sig rennäringsdelegationens verksamhet från lantbruksnämndens i övrigt, som till stor del rör lämplighetsfrågor. Som förfarandet och handläggningen visar, har frånvaron av jurister i lantbruksnämnden medfört fel och misstag och gjort det lätt för den skolade Brändström — lantmätarutbildningen innehåller synnerligen stora mått av juridik — att under en godsint ordförande dominera hela bilden och söka i verkligheten genomföra den av riksdagen underkända ytterligt exploateringsvänliga reservationen i rennäringsakkunniga, med stöd av starka, mot samerna riktade krafter i länet, som även framträtt i dagspressen mot samerna och deras organisation. Även splittringsförsök har gjorts.

Det kan givetvis ej bli fråga om att staten, som samernas motpart i exploateringen av samernas land utan åtgärd ser samerna kuvas när de ställs utan skolat biträde, ensamma mot durkdrivna skolade exploatörer. Här kan hänvisas till vad härom av landsmötet sägs å s. 6—7 i det Samepolitiska programmet av 1968: "I SSR:s uppgifter ingår i enlighet härmed bl. a. även att lämna medlemmarna service i olika avseenden. Denna service är viktigast när det gäller samebyarna. De konservativa krafterna vill gärna ställa samebyarna i beroende av enbart kronans rådgivning och service. Byarna ställs då en och en mot en mäktig, av kronan uppbyggd mångförgrenad organisation med traditionell dominans, stora resurser och betydande makt över såväl samebyn som den enskilde renarbetaren. Samma monopolisering av samernas kontakter utåt mot samhället som under de gamla lappfogdarnas tid kan befaras uppkomma. I kritiska situationer, då samerna ställs mot kronan som exploatör, blir beroendet av kronoorgan för service farligt för samernas intressen." — "En omfattande skadereglering sker — icke vid domstolar under full offentlighet utan — innanför ämbetsverkets stängda dörrar, där samernas företrädare får kämpa en ojämn kamp mot en motpart, kronan, med jätteresurser på maktens och penningens område." Samerna kan ej slå sig till ro med att sådana missförhållanden fortfarande består.

Enligt bestämda uppgifter förekommer det också att ersättningar sätts mycket låga beträffande vissa intrång på rennäringens intressen

och samebyarnas rätt som görs av statliga och kommunala instanser. Rennäringslagens föreskrifter om ersättning åt samerna och samebyarna har naturligtvis tillkommit därför att de skall tillämpas. Det tillkommer ej en rennäringsdelegation att sätta sig över lagens föreskrifter uttolkade i belysning av lagmotiven. Rennäringslagen och dess motiv måste ses som en planlagstiftning som generellt reglerar avvägningen mellan olika intressen i sameallmanningen — en för varje sameby — och där rennäringsintresset av riksdagen ställs i första rummet. Rennäringsdelegationen har att tillämpa lagen i denna anda.

Enligt uppgift bl. a. i radio skulle rennäringsdelegationen den 8 oktober 1973 ha fattat ett beslut om ersättning till Laevas sameby för kvartsitbrottet i Hoppuka m. m. Laevas sameby har anmält att samebyn representeras av mig i detta ärende och att korrespondens skall ske med mig. Enligt förvaltningslagen måste då inkommande handlingar t. ex. i ersättningsfrågan kommuniceras med mig och föreläggande ges att byn har att komma med sina erinringar eller påminnelser inom en viss förelagd tid. Byn har hos kommerskollegium och — efter besvär — regeringen ingivit flera utredningar av civ.ing. Rune Hedén, vårt lands främste expert på dylika utredningar med mångårig väl vitsordad verksamhet inför bl. a. vattendomstolarna. På LKAB-sidan har vattenfallsstyrelsens expert Torvald Lif använts, en man som i sin anställning har att söka fram för samerna mindre förmånliga ersättningsgrunder m. m. Samebyn känner nu ej till huruvida Lif's utredningar ingivits till rennäringsdelegationen då någon kommunikation med byn ej skett via det anmälda ombudet för byn. Hos regeringen pågår nu en skriftväxling i saken. Det blir närmast fråga om vad generaldirektören i kammarkollegiet Rolf Dahlgren plägade kalla för administrativ oanständighet om denna ersättningsfråga samtidigt skall handläggas i flera instanser. Hos jordbruksdepartementet — där besvärsmålet är anhängigt — sker kommunikation och förelägganden i enlighet med förvaltningslagens principer korrekt och fullständigt. Samtidigt pågår en egendomlig procedur i rennäringsdelegationen där man underlåter att kommunicera med byns ombud, där byn ej får reda på vilken utredning som inges till rennäringsdelegationen av dess motpart etc. Ett uppenbart försök att påverka ärendet hos regeringen i en för samebyn negativ riktning, med åsidosättande av rättsgarantierna i förvaltningslagen och med stora möjligheter till helt okontrollerad muntlig påverkan via olika kanaler.

I rennämnden har dessa förhållanden påtalats vilket skett genom på band inspelade anföranden från samerepresentanter. Dessa bandupptagningar har utskrivits och kommit rennäringsdelegationen tillhanda via remiss från lantbruksstyrelsen. Förhållandena hos rennäringsdelegationen och dess kommunikationer och delgivningar med samebyarna synes ge rum för mycket allvarliga erinringar. I Västerbottens och Jämtlands län framförs ej motsvarande klagomål. I Norrbottens län synes en inspektion av lantbruksstyrelsen erforderlig.

Uppenbart är att kommunikationslinjerna mellan samebyarna genom deras juridiska ombud samt rennäringsdelegationen måste fungera och man måste komma överens om en ordning som tillfredsställer rennäringslagens och förvaltningslagens krav med den av riksdagen åsyftade balansen mellan olika intressen. Samerna och samebyarna har givetvis ett legitimt fast och bestämt krav på att en dylik ordning måste

fastställas och fungera i verklighetens värld. Detta krav är så viktigt och så principiellt välgrundat att samebyarna ej kan låta saken bero förrän den blivit ordnad på laglikmätigt sätt.

Stockholm den 11 oktober 1973

Tomas Cramér
Sameombudsman,
befullmäktigat omhuden för samebyarna

Nordiska samerådet, svenska sektionen:

Svenska sektionen av Nordiska samerådet finner det angeläget att det i medlemsförslaget föreslagna programmet för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena utarbetas av regeringarna i Finland, Norge och Sverige.

I programmet innefattade undersökningar bör göras i nära samråd med samiska organisationer och i samarbete med Nordiskt samiskt institut.

Sektionen får närmare hänvisa till yttrande från Svenska samernas riksförbund (*se ovan*).

Kiruna den 10 oktober 1973

För svenska sektionen av
Nordiska samerådet
Per Mikael Utsi

Same-Ätnam:

Same-Ätnam, förening för samisk kultur, noterar med tillfredsställelse det initiativ, som tagits av medlemmar i Nordiska rådet för att väcka frågan om samnordisk insats för skydd av miljön i samernas kärnområden.

Som känt lär vara för många medvetna och realistiska bedömare är miljön i samernas kärnområden i flertal fall allvarligt hotad. Vattenregleringar, gruvdrift och storskogsbruk utgör de allvarligaste miljöhoten.

I medlemsförslaget sägs att samernas önskemål om renbetesmarker ofta kommer i konflikt med behovet av att sätta markområden under vatten för reglering av vattenkraft. Det relevanta synes enligt Same-Ätnam vara att ordet "önskemål" utbytes mot "behov av", ty för renskötselns utövare är kampen om befintliga renbetesmarkers bevarande en kamp om rätten till existens nu och i framtiden. För de renskötande samerna utgör en allför ohämrad exploatering av naturtillgångarna i de nordliga regionerna ett direkt hot mot näringen.

Helt klart är att samernas och miljövärdarnas intressen sammanfaller i den här frågan; det som befrämjar miljövärden gynnar den samiska ursprungsnäringen, renskötseln.

Statistiker för exploatörerna anger med förkärlek ianspråktagen mark i procentsatser av totalytan inom för tillfället berört område och neutraliserar och/eller bagatellgör därmed samernas på erfarenheter grundade argument om varför just detta speciella markområde är av särskilt stor betydelse för rennäringen.

Berörda medlemsförslag vittnar om god kännedom om faktiska förhållanden i samernas kärnområden och om god förståelse för samernas ytterligt oroande trängda situation.

Same-Ätnam stöder helt medlemsförslaget och hoppas att Nordiska rådet må kunna påverka regeringarna i Finland, Norge och Sverige att utarbeta ett gemensamt program för att skydda och bevara miljön i de samiska kärnområdena.

Gällivare den 25 oktober 1973

För Same-Ätnam, förening för samisk kultur

Gustaw Heikka
Ordförande

Medlemsförslag

om inrättande av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning

(Väckt av Eric Krönmark)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

NORDFORSK har mottagit önskemål om yttrande över nämnda medlemsförslag. På grund av semester kan saken inte tas upp i NORDFORSK:s styrelse förrän den 12 augusti 1974, varför detta svar skall betraktas som preliminärt.

NORDFORSK ansluter sig till bedömningen, att yt- och kolloidalkemi har avsevärd tvärvetenskaplig nyttopotential för olika kategorier av avnämare, främst inom industrin men även inom t. ex. socialpolitiska och biologiska områden. NORDFORSK har sålunda bedömt en nordisk samverkan inom detta fält som väsentlig, och i syfte att främja detta stött hithörande forskning och samarbete genom att 1971—74 upprätthålla en nordisk projektkommitté för tensidanalys. Denna verksamhet är nu i färd med att avkopplas från NORDFORSK för att i fortsättningen övertas av branschintressen. En nordisk tensidkommission, Nordtensid, har preliminärt bildats för detta ändamål.

NORDFORSK har också ekonomiskt stött internordiska symposier i yt- och kolloidalkemi. Det 5:e i raden arrangerades i Åbo i augusti 1973.

1973/74 har NORDFORSK givit stöd till arrangerande av informationsdagar om industriell användning av yt- och kolloidalkemi.

Medlemsförslaget går ut på att undersöka möjligheterna för att bilda ett särskilt nordiskt institut.

NORDFORSK stöder i princip generella önskemål om optimalt utnyttjande av de nordiska ländernas samlade resurser på området. Den omedelbart självklara lösningen av dessa strävanden är kanske emellertid icke utbyggnad av ett särskilt institut. I flera av de fem nordiska länderna har man redan satsat betydliga resurser i form av utrustning och kompetens. En förutsättning för utvidgade kontakter mellan forskningsinstitutionerna och industrierna är delvis en fråga om geografisk när-

het. Det är viktigt att tillvarata och utnyttja dessa lokala resurser även i ett mer formaliserat nordiskt samarbete.

En tänkbar lösning vore att tillsätta nordiska arbetsgrupper med uppgift att samordna insatserna och tillvarata principerna om arbetsdelning inom ramen för nordiska program. Därmed vore också möjligt att utnyttja den starka specialisering inom de nordiska institutionerna såsom det framhålles i medlemsförslaget. NORDFORSKs egna erfarenheter av satsningar på sådana samarbetsformer inom andra fackområden är positiva.

I detta preliminära svar vill NORDFORSK stödja tanken om etablering av fastare former för det nordiska samarbetet inom området, men är tveksam till förslaget om utbyggnad av ett formellt nordiskt institut för ytkemi.

Stockholm den 2 juli 1974

NORDFORSK

Huvudsekretariatet

Liga Kuylenstierna

Sekreterare i NORDFORSKs kommitté för tensidanalys

NORDFORSK ansluter sig till bedömningen att yt- och kolloidalkemi har avsevärd tvärvetenskaplig nyttopotential för olika kategorier av avnämare, främst inom industrin men även inom t. ex. socialpolitiska och biologiska områden. NORDFORSK har sålunda bedömt en nordisk samverkan inom detta fält som väsentlig, och i syfte att främja detta på olika sätt stött hithörande forskning och samarbete.

NORDFORSK har under en rad av år ekonomiskt stött internordiska symposier i yt- och kolloidalkemi. Det femte i raden arrangerades i Åbo i augusti 1973. Dessa symposier har bidragit till att skapa goda kontakter mellan intresserade parter.

NORDFORSK har under 1971—1974 upprätthållit en nordisk projektkommitté för tensidanalys. Denna verksamhet är nu i färd med att avkopplas från NORDFORSK för att i fortsättningen övertas av branschintressen. En nordisk tensidkommission, Nordtensid, har bildats för detta ändamål.

Under åren 1973—1974 har NORDFORSK givit stöd till arrangerandet av informationsdagar om industriell användning av yt- och kolloidalkemi.

Medlemsförslaget förordar en rekommendation om att undersöka möjligheterna för att bilda ett särskilt nordiskt institut för tvärvetenskaplig yt- och kolloidalkemi.

I flera av de fem nordiska länderna har man redan satsat betydliga resurser för anskaffandet av utrustning och uppbyggnad av kompe-

tens avseende forskning, industriellt utvecklingsarbete och utbildning inom området. Det bör därför vara naturligt att söka former för samordning av de nationella resurserna för att därigenom tillvarata de existerande möjligheterna till rationellt utnyttjande av dessa. NORDFORSK stöder medlemsförslagets intentioner i detta hänseende.

Mot bakgrund av sin praktiska erfarenhet av samarbetsformer ställer sig NORDFORSK dock tvekande till tanken på en alltför stark centralisering till ett nordiskt institut. Ett annat förfaringssätt som i många fall har visat sig smidigt och resultatgivande, är att samordna befintliga nationella, personella och institutionella resurser inom nordiska program för lösandet av konkreta uppgifter. Sådan samordning av projektcentrerad karaktär torde innebära tidsmässiga och ekonomiska besparingar genom att större resurser kan koncentreras kring en begränsad problemram. NORDFORSKs egna erfarenheter av satsningar på sådana samarbetsformer inom andra fackområden är positiva.

Genom att tillvarata principen om arbetsdelning inom ramen för nordiska program vore det också möjligt att utnyttja och vidareföra specialiseringen inom de nordiska institutionerna bl. a. med hänsyn till utbildningsfrågorna, så som det framhålles i medlemsförslaget.

Sammanfattningsvis vill NORDFORSK stöda tanken om etablering av fastare former för det nordiska samarbetet inom området, men är tveksam till förslaget om utbyggnad av ett formellt nordiskt institut för ytkemi.

Reykjavik den 12 augusti 1974

NORDFORSK

Sigvard Tomner

Styrelsens ordförande

Erling Hagen

Direktör

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS vill inte motsätta sig förslaget att Nordiska ministerrådet rekommenderas undersöka möjligheterna för inrättande av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning.

Stockholm den 11 juli 1974.

Nordens fackliga samorganisation

John Svenningsen

D a n m a r k**Udenrigsministeriet:**

I anledning af, at det fremgår af indenrigsministeriets skrivelse af 12. juni 1974 (*se nedan*), at sundhedsstyrelsen har ønsket forslaget forelagt planlægningsrådet for forskning, skal man tilføje, at undervisningsministeriet på forespørgsel har oplyst, at man anser udtalelsen fra Forskningssekretariatet af 12. juli 1974 for fyldestgørende (*se nedan*).

Det tilføjes, at der ikke er indhentet udtalelse fra andre ministerier.

København, den 6. august 1974

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Indenrigsministeriet:

I en over forslaget indhentet udtalelse har sundhedsstyrelsen oplyst, at styrelsen ikke skønner at kunne tage stilling til forslaget, men har samtidig henstillet, at forslaget forelægges planlægningsrådet for forskning, således at den eventuelle oprettelse af det omhandlede nordiske institut for overfladekemisk forskning kan medinddrages i planlægningsrådets overvejelser vedrørende forskningskoordinationen her i landet.

Hertil kan indenrigsministeriet for sit vedkommende henholde sig og har i øvrigt ikke bemærkninger til det pågældende medlemsforslag.

København, den 12. juni 1974

P. m. v.

E. b.

M. Bjørnbak-Hansen

Sekretær

Miljøministeriet:

Miljøstyrelsen skal i denne anledning udtale, at man for så vidt angår området miljøforskning (tillæg, litra 1) finder, at behovet for at oprette et særligt nordisk institut er begrænset, selv om forskningen er af betydning for udvikling af egnede vandrensningemetoder.

Statens levnedsmiddelinstitut har over for miljøstyrelsen afgivet følgende udtalelse, hvortil miljøministeriet kan henholde sig:

For så vidt angår spørgsmålet om næringsstofindholdet i levnedsmidler finder man, at forskning vedrørende tensiders forekomst i levnedsmidler må være statens levnedsmiddelinstitut særdeles vedkommende og kan få betydning for det fremtidige arbejde. Dog ses oprettelsen af et institut som foreslået ikke at være nødvendigt for den løbende kontrol med næringsstofindholdet i levnedsmidler.

I øvrigt er statens levnedsmiddelinstitut af den opfattelse, at der primært, for de dele af det foreslåede institut hvor levnedsmidler bliver aktuelle, er tale om teknologisk målforskning, og at Danmarks tekniske højskole (eventuelt ATV) må være den egentlige danske hovedinteressent.

København, den 28. juni 1974

P. d. v.
K. M. Mortensen
Sekretær

Handelsministeriet:

Handelsministeriet har i denne anledning indhentet den i fotokopi vedlagte udtalelse fra teknologirådet, til hvis indhold handelsministeriet kan slutte sig (*se nedan*).

København, den 18. juni 1974

P. m. v.
E. b.
Holger Eriksen
Fuldmægtig

Undervisningsministeriet:

— — — henviser undervisningsministeriet til de i kopi medfølgende erklæringer om sagen fra indenrigsministeriet, handelsministeriet, miljøministeriet (*se oven*) samt forskningssekretariatet (*se nedan*).

Undervisningsministeriet kan tilslutte sig den fremherskende holdning i disse erklæringer og kan således ikke anbefale oprettelse af et sådant institut.

København, den 30. juli 1974

P. m. v.
E. b.
J. P. Ipsen
Fuldmægtig

Forskningssekretariatet:

Medlemsforslaget har i juni måned været behandlet dels i statens teknisk-videnskabelige forskningsråds kommission for den teknisk-kemiske videnskab, dels i selve rådet.

Man finder, at de i forslaget nævnte anvendte forskningsopgaver for et sådant nordisk forskningsinstitut er meget spredte, og at det nævnte program som sådant er alt for vidtfavnende.

Oprettelse af et nyt institut vil endvidere kunne bevirke en u hensigtsmæssig spredning af de knappe ressourcer, hvorved de allerede eksisterende forskningsmiljøer inden for området eventuelt vil lide skade derved.

København, den 12. juli 1974

P. f. v.

E. b.

S. Guldborg

Sekretariatet for teknologirådet og statens tekniske prøvenævn:

Teknologirådet har især hæftet sig ved, at fordelene ved oprettelse af instituttet hovedsagelig skulle være at få dækket det uddannelsesmæssige område på et højt niveau (doktorafhandlinger), og at der kun sekundært er bemærkninger om erhvervsforskning. Erhvervsforskningen er yderligere begrænset til "passende problemstillinger av overfladekjemisk natur fra stiftelsens industrier". Der er således ikke tale om et institut-område, der hovedsagelig vil høre under begrebet teknologisk serviceinstitut, men om et institut, fra hvilket de teknologiske serviceinstitutter bl. a. vil hente forskningsresultater for at bearbejde disse til formidling til erhverv og samfund.

I de foreliggende oplysninger savnes en nærmere uddybning af finansieringsmuligheder, organisatorisk tilhørsforhold, industrirelevans og konsekvenser for allerede etablerede forsknings- og udviklingsinstitutioner. Ligeledes savnes en afvejning i forhold til andre muligheder for at koordinere indsats og ressourcer.

Overflade- og kolloidkemiens voksende betydning for en lang række teknisk-kemiske områder og industrien berettiger til en forøget og koordineret indsats på dette område. Specielt synes der at være et behov for anvendt, industrinær forskning, udvikling og rådgivning.

Der er en lang række institutter i de nordiske lande, der beskæftiger sig med overfladekemiske forhold fra grundforskning til teknologisk service. En mere hensigtsmæssig udnyttelse af disse institutters ressourcer vil formentlig kunne ske ved etablering af ad hoc grupper, fælles pro-

jekter m. v. Sådanne løsninger vil samtidig muliggøre større erhvervsrelevans i problemformulering ved, at institutter, der varetager formidling af forskningsresultater, kan deltage i arbejdet.

På det uddannelsesmæssige område er der et behov for at få efter- og videreuddannet personalet på de teknologiske serviceinstitutter, eksempelvis hos forskningsprægede institutter. Dette betinger imidlertid ikke, at der oprettes et specielt nordisk forskningsinstitut.

Teknologirådet kan således ikke på det foreliggende grundlag anbefale, at der etableres et nordisk institut som det foreslåede, men kan anbefale, at der etableres et snævrere samarbejde mellem de foreliggende nationale institutter med henblik på det bedst mulige samspil mellem forskning, teknologisk service og erhvervsliv.

København, den 13. juni 1974

P. d. v.
A. P. Jørgensen

Industrirådet:

Industrirådet skal bemærke, at det pågældende område er af interesse for en lang række danske industrivirksomheder, men at der ikke findes noget dansk institut, der påtager sig forsknings- eller teknologisk servicevirksomhed for industrivirksomhederne på det pågældende område.

Adskillige danske virksomheder har derfor kontakt med det svenske institut Ytkemiska institutet i Stockholm, der på højt niveau beskæftiger sig med disse problemer.

Da området er yderst vigtigt, men ret specielt, finder Industrirådet det både rigtigt og formålstjenligt, at man udnytter de knappe ressourcer ved at støtte et fælles nordisk samarbejde om disse problemer.

Industrirådet kan derfor støtte forslaget om, at man opbygger og støtter et nordisk institut for overfladekemi, idet man baserer dette institut på de forskere og det udstyr, der findes på Ytkemiska institutet i Stockholm.

København, den 28. august 1974

Elo Hartig

F i n l a n d

Handels- og industriministeriet¹:

Även om medlemsförslaget inte klart visar förhållandet mellan det föreslagna institutet och det nuvarande ytkemiska institutet, torde det

¹ Yttrandet översatt från finska.

vara meningen att det nordiska institutet skall utformas som en utbyggnad av det nuvarande ytkemiska institutet och att institutet i sin nuvarande form skall upphöra.

Utgående från detta antagande och mot bakgrund av de i medlemsförslaget angivna synpunkterna om det föreslagna institutets målsättningar, verksamhetens natur och forskningsresultatens tillämplighet anser vi det föreslagna nordiska forskningsinstitutet ändamålsenligt om institutets verksamhet i stället för grundforskning mera inriktas på tillämpad forskning och om industrins deltagande i institutets kostnader kan säkerställas redan innan institutet inrättas.

Handels- och industriministeriet anser, att Nordiska ministerrådet inte bör sätta igång att undersöka möjligheterna att inrätta ett institut på föreliggande förslags grundval, utan att saken bör återställas till förslagsställaren för åstadkommande av ett nytt förslag, av vilket institutets resursplaner och kostnadsförslag på medellång sikt tydligare framgår än av det nu väckta medlemsförslaget.

Helsingfors den 22 juli 1974

Pentti Viita

Ställföreträdare för avdelningschefen

Pekka Malinen

Biträdande avdelningschef

Helsingfors universitet, kanslern och konsistoriet, åberopar i skrivelser den 17 respektive 5 juni 1974 matematisk-naturvetenskapliga sektionens yttrande av den 30 maj 1974 (se nedan).

Helsingfors universitet, matematisk-naturvetenskapliga sektionen:

Samnordiska initiativ representerar i princip en för vårt land gynnsam inriktning mot internationellt samarbete, varför de i mån av möjligheter borde understödjas.

Hos oss verkar vid Åbo akademi under professor Ingvar Danielssons ledning ett större, internationellt välkänt forskarteam, som sysslar med ytkemisk forskning. Emedan ovannämnda förslag förutsätter synnerligen betydande kontinuerliga ekonomiska uppoffringar, anser sektionen, att ett anslag i denna storleksklass på ett betydligt effektivare sätt skulle främja forskningen och utbildningen på detta område om det användes till att stöda den inhemska forskningscentralen och forskarnas besök vid motsvarande forskningscentraler i de övriga nordiska länderna, än att realisera ett initiativ, vars utgång syns osäkert.

Vårt lands industri har sannolikt större utbyte av sina satsade projekt-

medel, om dessa användes huvudsakligen för att stöda forskningsarbetet vid ett inhemskt forskningsinstitut. Det framgår därtill ur forskningsprogrammet för Finlands akademis naturvetenskapliga kommission, att yt- och kolloidkemin hör till de områden inom den kemiska forskningen i vårt land, där tyngdpunkten lägges, varför det även torde kunna räkna med statsmaktens stöd.

Helsingfors den 30 maj 1974

Martti Tienari
Dekanus

Åbo akademi:

Åbo akademi omfattar de framförda synpunkterna på yt- och kolloidkemins betydelse inom naturvetenskaplig, medicinsk och teknisk forskning samt miljövård och understöder förslaget om inrättandet av ett gemensamt nordiskt institut för ytkemisk forskning. Åbo akademis institution för fysikalisk kemi har sedan nittonhundratjugotalet inriktat sin forskning på området ytaktiva ämnen och har under det senaste decenniet byggt ut den mot mera allmänna yt- och kolloidkemiska problem. I sin långtidsplanering har matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Åbo akademi givit en central ställning åt ett gemensamt forskningsprogram för flera av dess institutioner beträffande ytaktiva ämnen.

De viktigaste uppgifterna för det planerade institutet anser Åbo akademi vara följande:

1. Tekniska tillämpningar och uppdragsforskning. Ett nordiskt ytkemiskt institut bör som väsentlig uppgift ägna sig åt behandling av problem under denna rubrik. Det nuvarande ytkemiska institutets uppdragsforskning dokumenterar betydelsen av sådan verksamhet. En viktig uppgift för institutet vore även att sprida information om framstegen inom den grundläggande forskningen till industrin och näringslivet så att ett snabbt teknologiskt utnyttjande av dem kan ske.

2. De med yt- och kolloidkemiska problem arbetande universitetsinstitutionerna i Norden representerar en stor volym grundforskning inom området, såväl apparatmässigt som personellt. Ett nordiskt ytkemiskt institut kunde ändamålsenligt fungera som samarbetsorgan i den meningen att ändamålsenliga överlappningar av forskningsprogram och dubbelanskaffningar av apparatur kunde undvikas, regelbundna kontakter mellan institutioner i Norden organiseras och större grundforskningsprojekt som enskilda institutioner icke mäktar med genomföres. Ett sådant samarbete vore även av stor betydelse för institutets egen grundforskning.

3. Organiserande av forskares och föreläsares besök i Norden på ytkemins område. I detta avseende har det nuvarande ytkemiska institutet gjort en värdefull insats. Ett ytkemiskt institut bör även mottaga forskare från andra nordiska institut och vice versa vid behov kunna förlägga egen forskningspersonal till andra nordiska institut.

4. Organiserande av kursverksamhet inom yt- och kolloidkemi på postgradual nivå och för industriella behov ävensom utbildning baserad på tillämpningen av grundprinciperna för yt- och kolloidfenomenens uppträdande i praktiska vardagsproblem.

5. Internationella kontakter. Då t. ex. den av yt- och kolloidkemi intresserade industrin i Finland ännu icke är av sådan omfattning och icke har så klart formulerat sina behov, att en separat anslutning av Finland till de internationella ytkemiska organen kan genomföras, vore den lyckligaste lösningen en anslutning av Norden som en enda enhet till dem.

Beträffande de i Tillägget uppräknade exemplen på yt- och kolloidkemiska tillämpningar bör understrykas, att projekt med anslutning till t. ex. miljöforskning, kemisk-teknisk forskning, katalysforskning, livsmedelsforskning, läkemedelsforskning, polymerforskning, träförädlingsforskning, korrosionsforskning och smörjmedelsforskning bör bedrivas i samarbete med forskningsinstitutioner som redan är verksamma inom dessa områden. Särskilt de elektroniska tillämpningar som nämnts sist i tillägget är av sådan art att det synes mindre ändamålsenligt att förlägga deras utveckling till ett ytkemiskt centralinstitut.

Den tillämpade forskningen inom institutet kunde åtminstone delvis finansieras genom uppdrag från industrin och näringslivet. Det är därför speciellt viktigt vid grundandet av en sådan institution att tillräckliga allmänna medel reserveras för grundforskningen och att sådana anslag dimensioneras och dirigeras med beaktande av den grundforskning som bedrivs inom det nuvarande ytkemiska institutet, men också med beaktande av de resurser för grundforskning som föreligger vid olika universitetsinstitutioner i Norden. En långtgående centralisering av grundforskningsanslagen till ett enda institut synes med beaktande av den ytkemiska forskningens nuläge i Norden icke vara ändamålsenlig.

Abo den 5 juli 1974

För Åbo akademi
Gust.-Ad. Holmberg
T. f. rektor

C.-E. Sundman
Förvaltningsdirektör

Tekniska högskolan:

— — — konstaterar tekniska högskolan att yt- och kolloidkemin har, som även av förslagstexten och dess tilläggsdel framgår, viktiga tillämpningar bl. a. inom kemisk industri, livsmedelsteknologi och miljövård. Undervisning i yt- och kolloidkemi meddelas endast i begränsad grad vid Helsingfors tekniska högskola inom ramen för vissa kurser. Ett nordiskt ytkemiskt institut, vid vilket forskning sammankopplas med undervisning på post-graduate nivå, kunde bättre än nu ge möjlighet för doktorandstuderande vid vår högskola att, t. ex. via ett stipendiesystem, skaffa sig specialutbildning i yt- och kolloidkemi.

På grund av det ovan anförda anser tekniska högskolan tillräckliga grunder föreligga för att undersöka möjligheterna för grundande av ett nordiskt institut för yt- och kolloidforskning. Tekniska högskolan framhåller samtidigt vikten av att utreda ett eventuellt instituts läge och finansiering.

Otnäs den 29 juli 1974

Pentti Laasonen
Rektor

Urpo Hilska
Byråchef

Finlands akademi:

Vetenskapliga centralkommissioner anser att det nordiska samarbetet bör utvecklas inom den ytkemiska forskningen liksom inom annan kemisk forskning. I Nordiska rådets medlemsförslag nämns Ytkemiska institutet i Stockholm, som har utvecklats till Nordens mest betydelsefulla forskningsinstitut på området och med vilket också forskare från Finland har samarbetat. I Finland har ytkemisk grundforskning bedrivits särskilt vid Åbo akademi. Nordiskt samarbete på området har i form av konferenser och symposier bedrivits också inom ramen för NORD-FORSK.

Vetenskapliga centralkommissionen anser att det nordiska samarbetet inom ytkemin bäst kan främjas genom en utveckling av det existerande samarbetet och särskilt genom effektivisering av forsknings- och samarbetsmöjligheterna vid Ytkemiska institutet, bl. a. genom finansiering av institutets samnordiska forskningsprojekt och en förbättring av stipendiemöjligheterna för nordiska forskare.

I medlemsförslaget föreslås att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att etablera ett nordiskt institut för tvärvetenskaplig yt- och kolloidforskning. I motiveringarna framgår emellertid inte klart hur det nya samnordiska institutet skulle relateras till det redan existerande ytkemiska institutet. Vetenskapliga centralkommissionen anser inte att det för närvarande föreligger något behov för att inrätta ett nytt nordiskt institut för ytkemisk forskning. Kommissionen konstaterar ock-

så, att tillräckliga skäl för att förändra det nuvarande ytkemiska institutet till ett samnordiskt institut inte anförts. Också om internationella forskningsinstitut främjar det internationella samarbetet, försvåras en dynamisk forskningspolitik av institutens administrativa tröghet. Vetenskapliga centralkommissionen anser att sådana institut bör etableras endast om särskilda skäl föreligger, såsom t. ex. den vetenskapliga utrustningens exceptionellt höga kostnader.

Helsingfors den 13 juni 1974

Helge Gyllenberg
Ordförande

Elisabeth Helander
T. f. forskningsdirektör

Statens tekniska forskningscentral¹:

Yt- och kolloidkemin, som kan anses vara en del av fysikalisk kemi, är nu för tiden en mycket betydelsefull vetenskapsgren. I synnerhet är dess tillämpning av stor betydelse bl. a. inom den kemisk-tekniska industrin såsom vid användning av ytaktiva tvättmedel, inom färg- och lackindustrin, samt vid användning av emulsionskunskaper vid produktion av livsmedel och inom oljeindustrin. Användning av ytaktiva molekyler är också mycket vidsträckt inom läkemedelsindustrin till vilken ansluter sig tillämpning av micellösligheten. Flytande kristaller och det relativt nya området kolloidkatalys är också ett mycket betydande gebit inom yt- och kolloidkemin. Ytterligare kan nämnas skumforskning och användningen av monomolekulära skikt såsom korrosionsskydd samt även triologin som befattar sig med smörjämns beteende.

Allt som allt kan man konstatera att yt- och kolloidkemin är ett betydelsefullt gebit speciellt på basen av de nya vinningar som har nåtts. Å andra sidan kan man konstatera att yt- och kolloidkemin inte har någon speciell nordisk karaktär utan är en allmän vetenskapsgren.

I motiveringen till det förslag som svensken Eric Krönmark har väckt säges det att det i Sverige verksamma ytkemiska institutets styrelse har framhåvt att, för att nå sitt mål, institutet bör anknytas till en högre läroanstalt med tekniskt eller naturvetenskapligt skolningsprogram. Såsom Siftelsen ytkemisk forskning och dess industrikommitté år 1972 har framhållit, är ett av institutets strävanden att öka grundforskningens och skolningens möjligheter. Då man samtidigt föreslår grundandet av ett nordiskt institut, kan dessa två saker i någon mån anses vara motstridiga.

Anslutandet av det nuvarande ytkemiska institutet till någon högskola kunde enligt statens tekniska forskningscentralens mening ske naturligt till

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

exempel på det sättet att institutet administrativt skulle lyda under någon svensk högskola, närmast då tekniska högskolan. Institutet fungerar ju även nu i Stockholm. På detta sätt skulle skolningsmöjligheterna intensifieras även formellt på det enklaste sättet med tanke på avläggandet av licentiats- och doktorsexamen. Förflyttandet av institutet till en annan högskola eller till och med en högskola i annat land skulle utan tvivel vara mycket svårare att genomföra speciellt om man tar hänsyn till förflyttning av personal.

Vad sedan grundandet av ett nordiskt institut beträffar, vore en lösning att den nuvarande Stiftelsens ytkemisk forskning verksamhet kunde ske på samnordiskt plan (Nordisk stiftelse för ytkemisk forskning) som skulle ha samnordisk ledning och för vars omkostnader de nordiska länderna skulle stå enligt en speciell kvotindelning. Denna stiftelse skulle stödja det ovan sagda, eventuellt till KTH knutna forskningsinstitutet. På detta sätt skulle man kunna uppnå de två saker som föreslås i propositionen, nämligen anslutning till en högskola och samnordisk aktivitet. Då det i förslaget konstateras att det i Skandinavien också på andra ställen, till exempel vid Åbo akademi, Danmarks tekniska högskola, Göteborgs universitet och Trondheims universitet, idkas yt- och kolloidkemisk forskning, bör man för att nå koordinering och samarbete med den föreslagna stiftelsen utnämna representanter bl. a. från dessa institutioner.

Enligt statens tekniska forskningscentralers uppfattning skulle de i förslaget anförda viktiga målen emellertid i detta skede kunna nås snabbare och med mindre kostnader genom att anlita andra medel än att inrätta ett tvärvetenskapligt nordiskt institut för yt- och kolloidforskning. Då det redan finns flera institutioner, vid vilka dylik forskning idkas, skulle man bäst främja de i förslaget nämnda målsättningarna genom att öka koordineringen samt genom att främja och finansiera gemensamma forskningsprojekt på området, vilka skulle genomföras vid det institut som i varje särskilt fall bäst lämpar sig för ändamålet och genom vilka man också skulle försöka främja forskarutbytet de nordiska länderna emellan. På detta sätt skulle man enligt forskningscentralens åsikt nå de bästa resultaten, och dessa resultat skulle ge jämsidig, snabb och omedelbar nytta åt varje land som deltar i projektet. Sålunda tillstyrker statens tekniska forskningscentral inte föreliggande medlemsförslag utan anser att ifrågavarande forskningsområde borde främjas genom att i högre grad anvisa medel till verksamhetens effektivisering genom koordinering och projektverksamhet.

Helsingfors den 29 juli 1974

Pekka Jauho
Generaldirektör

Arto V. Klemola
Förvaltningsdirektör

Akademien för tekniska vetenskaper r. f.¹:

Forskningen inom ifrågavarande område kan tills vidare skötas jämlikt tillfredsställande redan inom ramen för befintliga forskningsinstitutioner utan att ett nytt institut inrättas. Akademien anser, att för de medel, som skulle behövas för detta projekt, det för närvarande finns viktigare och mera brådskande användningsändamål.

Helsingfors den 4 juni 1974

Teknillisten tieteen akademia — Akademien för tekniska vetenskaper r.f.

Pekka Jauho
Förman

Hannes Sihtola
Sekreterare

N o r g e**Departementet for industri og håndverk:**

— — — Departementet har i samarbeid med berørte departementer, kontaktet underliggende institusjoner. Kopi av uttalelsene er vedlagt (*se nedan*). Departementet vil få anføre:

Gjennom opprettelsen av NORDFORSK har de nordiske land etablert et samarbeidsorgan innen den teknisk-naturvitenskapelige forskning, hvis oppgave det bl. a. er å organisere samarbeidet mellom de nordiske land. Man ville anse det som en fordel om NORDFORSK blir anmodet om å foreta det utredningsarbeidet som medlemsforslaget går ut på.

Man vil imidlertid gjøre oppmerksom på at det fra faglig hold i Norge er reist sterk tvil om opprettelsen av et nordisk institutt for overflate- og kolloidforskning er den beste form for et nordisk samarbeid på dette området.

Oslo, 10. juli 1974

Odd Gøthe

Odd Austveg

Universitetet i Bergen, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, hänvisar i skrivelse den 19 juni 1974 till yttrande av den 4 juni 1974 från Kjemisk institutt (*se nedan*).

¹ Yttrandet översatt från finska.

Universitetet i Bergen, Kjemisk institutt:

Overflate- og kolloidkjemii er et forskningsfelt som har meget store anvendelsesmuligheter i teknikk, medisin og miljøvern. Dertil er der i de senere år blitt en sterkt øket interesse for grunnlagsforskning på dette felt med forbedrede teoretiske og eksperimentelle metoder.

Arbeidet på dette felt er først forholdsvis nylig tatt opp i Norge. Ved Universitetet i Bergen har der vært arbeidet med likevekter i jordopp-slemninger, studier av polyelektrolyttgeler, og der har også vært gjort et par teoretiske arbeider. Der er tatt sikte på overflatekjemisk og kolloidkjemisk forskning og undervisning i vårt instrumenteringsprogram for realfagbygget. For Kjemisk institutt i Bergen vil et nordisk institutt for overflatekjemisk forskning derfor være et meget godt tiltak som vil kunne styrke og hjelpe et lite miljø.

Bergen, 4. juni 1974

Thorvald Brun
Professor i fysikalsk kjemi

Norges tekniske høgskole, Sekretariatet:

Saken har vært forelagt høgskolens kjemiavdeling, og en oversender vedlagt en uttalelse, utarbeidet av professor John Ugelstad, datert 17. juni 1974 (*se nedan*).

Trondheim, 21. juni 1974

E. f.
I. M. Huus-Hansen

Oddbjørg Sæther

Norges tekniske høgskole, Kjemiavdelingen, hänvisar i skrivelse den 19 juni 1974 till yttrande av den 17 juni 1974 av professor J. Ugelstad, Institutt for industriell kjemi (se nedan).

Norges tekniske høgskole, Institutt for industriell kjemi:

Undertegnede vil samstemme i den vurdering av betydningen av overflate- og kolloidkjemii som blir fremlagt i bilag til ovenstående sak.

Når det gjelder vurderingen om fordelene ved et nordisk institutt og rammen for dette, så har jeg imidlertid store betenkeligheter.

Fra omtalen av virksomheten får man det inntrykk at det legges opp til at undervisning og forskning innen området i høy grad skal sentrali-

seres og dirigeres av dette nordiske sentrale institutt. Dette vil være meget uheldig.

Overflate- og kolloidkjemi er av så fundamental art og har tilknytning til så mange områder innen vitenskap og teknikk at det nødvendigvis bør høre til enhver teknisk høgskoles undervisnings- og forskningsområde. Dette er også hevdet med styrke av alle komitéer som har vært nedsatt for å vurdere undervisningen ved Kjemiavdelingen ved NTH.

En start i undervisningen ved NTH vil gjøres fra høsten 1975, da det vil gies et valgfritt fag i overflate- og kolloidkjemi ved Institutt for industriell kjemi.

Forskningsmessig er det på flere områder allerede i gang store forskningsprosjekter med sterk tilknytning til overflate- og kolloidkjemi ved Kjemiavdelingen. Dette gjelder prosjekter finansiert gjennom NTNØ og finansiert av industrien (SINTEF).

Det vil etter undertegnedes mening være av den største betydning at dette miljø bibeholdes og utvides ved NTH.

Opprettelse av et nordisk institutt for overflate- og kolloidkjemi vil ikke på noen måte overflødiggjøre nødvendigheten av en øket innsats ved NTH på dette området. I den grad opprettelse av et slikt felles nordisk institutt får "enerett" på dette området, vil store forskningsprosjekter flyttes fra NTH til dette institutt, områder hvor ekspertise og miljø idag hovedsakelig ligger ved NTH, ikke ved ytkemiska institutet.

Det er klart at en slik utvikling vil være generelt meget uheldig for utviklingen ved NTH, og det synes som det trenges en mere solid gjennomdrøfting før man tar standpunkt til hvordan et samarbeide mellom de forskjellige institutter skal organiseres.

Trondheim, 17. juni 1974

John Ugelstad
Professor

Norges almenvitenskapelige forskningsråd:

Rådet har tidligere uttalt seg positivt til Nordisk institutt for teoretisk fysikk (NORDITA) og til Vulkanologisk institutt på Island. Videre har en uttalt seg positivt til samarbeidsorganene Nordisk Kollegium for fagene marinbiologi, oseanografi og terrestrisk økologi. Rådet er også positivt innstilt til den nye planen vedrørende opprettelse av en Nordisk samarbeidskomité for akselelatorbasert forskning.

Felles for alle disse samarbeidsprogrammer er at de er kommet i stand etter initiativ fra forskerne selv. Rådet legger vekt på at alle forslag om nordisk samarbeid innenfor grunnforskning skal vurderes på grunnplanet, dvs. av forskerne selv, på et tidlig tidspunkt før planene blir realisert.

Dette er viktig bl. a. for å få dette arbeidet integrert med aktivitetene ved de nasjonale institusjoner og for å få det prioritert i forhold til andre nasjonale oppgaver.

Det foreliggende forslag om opprettelse av et Nordisk institutt for overflate- og kolloidforskning, som bl. a. skal omfatte en fastere etablering av det eksisterende institutt og koordinering av felles forskningsoppgaver, er ved siden av den rent grunnleggende forskning i form av utdanningsaspektet sterkt motivert i ønske om å styrke den industrielle forskning og utvikling.

Da vårt råds ansvarsområde er grunnforskning i matematisk-naturvitenskapelige fag, vesentlig knyttet til virksomheten ved våre universiteter og høyskoler, og det foreliggende forslag i det vesentlige ikke kan sies å ha en slik karakter, kan rådet ikke gi sin tilslutning til forslaget.

Andre organer som NLVF og NTNf er kanskje de organer som kan uttale seg vedrørende de eksempler som er nevnt i forslaget.

Oslo, 29. mai 1974

A. Sandbo

Axel Andersen

Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd:

Ovennevnte forslag synes å ta sikte på at ytkemiska instituttet eventuelt skal omgjøres til et nordisk institutt og at det forskningsarbeid som i dag foregår på overflate- og kolloidkjemiens område andre steder i Norden blir koordinert med virksomheten ved Stockholms-instituttet.

Vi er enig i at det vil være ressursøkonomisk gunstig å samordne forskningen på området for å unngå u hensiktsmessig overlapping og at informasjonsutvekslingen mellom de viktigste forskningssentra i Norden bør organiseres i fastere former. Utdannelsestilbudet ved de aktuelle nordiske læresteder bør samordnes i nær tilknytning til de forskningsinstitutter som arbeider på området. For Norges vedkommende gjelder dette først og fremst NTH/SINTEF-miljøet der NTNf de senere år har støttet et emulsjonspolymerisasjonsprosjekt med kr 300 000 pr. år, og der det i tilknytning til NTNf-prosjektet utføres industrioppdrag for ca. kr 700 000 pr. år. Dette beløp er av samme størrelsesorden som ytkemiska instituttets samlede industrioppdrag for hele dets virksomhet.

Vi finner imidlertid ikke å kunne anbefale at Nordisk Ministerråd undersøker mulighetene for etablering av et nordisk institutt. Derimot finner vi å ville anbefale å undersøke mulighetene for en organisert koordinering av forskning og undervisning ved de aktuelle nordiske forskningsinstitutter og læresteder. Det antas at NORDFORSK kan være det organ som utfører en slik undersøkelse og eventuelt senere organiserer ovennevnte koordinering, hvis undersøkelsene skulle tilsi at dette er

hensiktsmessig. NORDFORSK kan også være det organ som bør identifisere og planlegge felles forskningsprogrammer der disse mer hensiktsmessig kan utføres i kollektiv nordisk regi.

Oslo, 11. juni 1974

For Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd

Tore Tysland

Ass. direktør

John Haug

Norges industriforbund:

For norsk industri er det viktig at avansert forskning på en rekke områder drives på et nivå og i et omfang, og på en slik måte, at industrien kan dra nytte av den kompetanse som skapes. Dette gjelder også nevnte område.

Hvorvidt det foreliggende forslag er tjenlig for dette formål er vanskelig å vurdere uten et intimt kjennskap til vedkommende fagfelt og de norske aktiviteter som drives på dette område.

Det organ som har til oppgave å vurdere og initiere norsk forskning bl. a. i slike sammenhenger er Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF). Vi vil derfor legge avgjørende vekt på Rådets vurdering av spørsmålet, og har anmodet Rådet om at det avgir uttalelse til Dem om saken.

Oslo, 30. april 1974

Norges industriforbund

R. Roem Nielsen

For adm. direktør

S v e r i g e

Styrelsen för teknisk utveckling (STU):

STU biträder i princip det i Nordiska rådet av Eric Krönmark väckta förslaget om inrättande av ett nordisk institut för ytkemisk forskning. STU bedömer dock den lämpliga tidpunkten för detta ligga mot slutet av 1970-talet, då den på senare år mycket lovande men kraftigt expansiva verksamheten vid det svenska institutet under de närmaste åren torde behöva en viss konsolidering av sina aktiviteter. En utvidgning i föreslagen riktning skulle komma att försvåra en dylik konsolidering till men för såväl det svenska som ett framtida nordiskt institut.

Vidare anser STU det önskvärt att goda möjligheter erbjuds för del-

kollektiva forskningsuppdrag med intressenter från bara ett land. Multinationaliteten i det enskilda forskningsuppdraget får aldrig bli ett självändamål.

Stockholm den 3 juli 1974

Styrelsen för teknisk utveckling

Bertil Agdur

Anders Cederberg

Svenska träforskningsinstitutet (STFI):

För STFI, som branschforskningsinstitut, är det naturligt att, ur forsknings- och utvecklingssynpunkt, i många avseenden betrakta de tre skogrika nordiska länderna — Finland, Norge och Sverige — som en enhet. Med stöd av dessa länders skogsindustrier bedrivs vid och genom de centrala branschforskningsinstituterna (i Finland: Centrallaboratorium Ab, i Norge: Papirindustriens forskningsinstitut) ett nordiskt samarbete som delvis är fast etablerat sedan många år, delvis under utveckling.

Förslaget att med det existerande ytkemiska institutet som kärna bilda ett gemensamt nordiskt institut för ytkemisk forskning synes oss välmotiverat. Området är mycket betydelsefullt, inte minst för skogsindustrin. Samtidigt rör det sig om ett typiskt tvärvetenskapligt forskningsområde, som fordrar högt kvalificerade specialister. Den nödvändiga höga kompetensnivån fordrar en koncentrerad av resurserna till ett institut. Att man därvid ska bygga på Ytkemiska institutet ter sig närmast självklart mot bakgrund av den forskningsaktivitet som utvecklats vid detta institut de senaste åren.

Utbildningsaspekten är väsentlig, här avses såväl utbildning på doktornivå som inte minst behovet av efterutbildning. Inom skogsindustrin — detsamma torde gälla många andra industrier — kan ytkemiska problem dyka upp i många och ibland oväntade sammanhang. Det är då väsentligt att de tekniker som får i uppgift att lösa problemen har ett institut att vända sig till för att få behövlig efterutbildning. Sådan kan ske i formaliserad form genom kurser eller informellt genom korrespondens och samtal.

Utan en tillräcklig andel riktad grundforskning löper varje forskningsinstitut den uppenbara risken att förvandlas till ett provningsinstitut. Ur industrins synpunkt ökas värdet av den grundläggande forskningen därigenom att — som erfarenheten visar — inom den ytkemiska disciplinen steget från grundläggande forskning till att kunna utnyttja resultaten praktiskt är ovanligt kort. Programmet för det föreslagna

nordiska institutet bör därför utformas så att en väsentlig del av resurserna alltid kan reserveras för riktad grundforskning.

Som även framhålls i förslaget finns idag ytkemisk kompetens på specifika områden även vid flera andra institut och akademiska institutioner. Det föreslagna nordiska institutet kan och bör eftersträva att för industrins räkning fungera som en clearingcentral för de problem som blir aktuella. Varje problem bör om möjligt tas om hand av den mest kompetenta forskargruppen; dubbelarbete har vi i ett så litet område som Norden inte råd med.

En avsevärd del av Ytkemiska institutets forskningsresurser har de senaste åren ägnats skogsindustrin, dels i direkt kontakt med enskilda industrier, dels i samarbete med STFI och Tidningspappersbrukens forskningslaboratorium. Detta laboratorium, som står nära STFI ägs och drivs av tre svenska tidningspapperstillverkare. Bland aktuella forskningsuppgifter kan nämnas:

- skumproblem i massafabriker, exempelvis vid tvättning av oblekt sulfatmassa
- ytkemiska problem i samband med talloljeåtervinning ur svartlut
- vattenrening i pappersbruk
- hartslimning av papper
- avfärgning av returpapper

Samtliga dessa problem torde med säkerhet vara aktuella även för finsk och norsk skogsindustri. Ett nordiskt institut för ytkemisk forskning skulle därför kunna bidra till lösandet av många och väsentliga problem som i mycket stor utsträckning är gemensamma för finsk, norsk och svensk skogsindustri.

Stockholm den 27 juni 1974

Svenska träforskningsinstitutet

Lennart Stockman
Verkst. direktör

Ingvar Jullander
Vice VD

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA):

Akademien insåg tidigt att yt- och kolloidkemi var ett mycket eftersatt område i Sverige. En arbetsgrupp med uppgift att komma med förslag till hur denna brist skulle hävas tillsattes därför. Dess arbete ledde till att Ytkemiska laboratoriet år 1963 startades med finansiellt stöd från malmfonden. År 1968 bildades Stiftelsen ytkemisk forskning. Laboratoriet omorganiserades till Ytkemiska institutet år 1969. Förutom grundläggande och tillämpad forskning bedriver institutet undervisning inom sitt område.

Forskningsområdet yt- och kolloidkemi tillmäts sålunda ett stort värde

i Sverige. Utnyttjandet av denna typ av forskning bör därför på alla sätt stimuleras. Akademien anser det därför vara en naturlig utveckling att andra nordiska länder än Sverige i ökad omfattning kan utnyttja de kunskaper, utrustningar och andra faciliteter som finns vid Ytkemiska institutet.

Akademien ställer sig dock tveksam till upprättande av ett nordiskt institut på grund av de administrativa svårigheter det skulle innebära att samtidigt få finansiellt stöd från respektive lands forskningsråd. Akademien vill i stället förorda ett svenskt institut med intressenter från alla de nordiska länderna. För speciella projekt kan då bidrag sökas i respektive land.

Akademien finner det vidare naturligt, att sådan undervisning och grundforskning som institutet nu bedriver på området i stället bör bekostas av statsmedel från Sverige. Akademien anser därför att en professor i teknisk ytkemi snarast bör inrättas i Sverige för att tillgodose detta behov av undervisning och grundforskning.

Institutet, som skulle vara fristående från en sådan institution, skulle då helt kunna ägna sig åt tillämpad forskning. Detta förutsätter dock ett nära samarbete mellan Ytkemiska institutet och en institution för teknisk ytkemi.

Stockholm den 24 juni 1974

Ingenjörsvetenskapsakademien

Enligt uppdrag

Folke Hjalmers

Sveriges industriförbund:

— — — vill förbundet dels återopå vad som anförs i bilagda yttrande från Sveriges kemiska industrikontor (*se nedan*), dels för egen del anföra följande.

Ytkemiska institutet har såsom ett utpräglat tvärvetenskapligt institut sina intressenter även bland företag som ej räknas till den kemiska branschen. Också bland dessa företag råder samstämmighet om värdet av att bredda Ytkemiska institutet till nordisk bas. Det påpekas emellertid, att en större omfattning av verksamheten inte bör leda till en försämrad service för intressenterna. De organisatoriska och administrativa förändringar, som "nordiseringen" av institutet medför, bör övervägas noga från bl. a. denna utgångspunkt.

Industriförbundet tillstyrker således, att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att etablera ett nordiskt institut för tvärvetenskaplig ytkemisk forskning. Ett definitivt förslag till det nordiska institutets

verksamhetsformer bör emellertid i sinom tid sändas ut på remiss till berörda organ, bl. a. Sveriges industriförbund.

Stockholm den 27 juni 1974

Sveriges industriförbund

Ingvar Petzäll

Dietrich Timm

Stiftelsen ytkemisk forskning:

Såsom av ovan berörda medlemsförslag i Nordiska rådet framgår finns sedan 1968 ett sådant institut i Stockholm. Institutet är i full verksamhet och arbetar med en totalbudget av nära 3 milj. svenska kronor. Institutet finansieras genom statsbidrag samt ett industribidrag, som administreras genom Stiftelsen ytkemisk forskning. Till denna stiftelse är för närvarande cirka 40 svenska industriföretag anslutna men även ett norskt och ett par danska. Medlemskap i stiftelsen står öppet för alla nordiska företag och det är vår förhoppning att den nuvarande kretsen skall kunna vidgas väsentligt genom anslutning från våra grannländer. En representant för norsk kemisk industri ingår i stiftelsens styrelse, vilket får ses som ett uttryck för vår beredvillighet att samverka med våra grannländer.

Enligt stiftelsens uppfattning är det nödvändigt att institutet kompletteras med en professur i teknisk ytkemi för att tillgodose det behov av undervisning och grundforskning inom området yt- och kolloidkemi, som måste ligga till grund för ytkemiska institutets verksamhet.

Institutet bör i framtiden ägna sig åt tillämpad forskning men måste bygga på ett nära samarbete med en institution för teknisk ytkemi. Stiftelsen fäster ett sådant avseende vid tillkomsten av en sådan professur i teknisk ytkemi, att denna angelägenhet för närvarande har prioritet och stiftelsen anser det inte vara lämpligt att i detta läge aktualisera en omvandling av det nu effektivt arbetande svenska institutet till ett nordiskt institut innan frågan om professuren och därmed förankringen i en av staten finansierad grundforskning och utbildning inom området har funnit sin lösning.

Möjligen kan frågan om omvandling av det svenska institutet till ett nordiskt institut aktualiseras längre fram om då starkare praktiska skäl härför föreligger. Under nuvarande förhållanden kan enligt min bedömning de i förslagsskrivelsen aktualiserade forsknings- och utbildningsbehoven såväl som de praktiska tekniskt-industriella synpunkterna tillgodoses och det synes mig svårt att inse att den föreslagna omdaning av institutet skulle kunna öka dess effektivitet i nämnvärd mån.

Stockholm den 2 juli 1974

Ingmar Eidem

Sveriges kemiska industrikontor:

Det förslag som i Nordiska rådet väckts av hr Krönmark med avsikt att ytterligare stärka den nordiska ytkemiska kompetensen inom detta väsentliga område av kemi och kemiteknik synes befinna sig i ett mycket preliminärt skede. Således föreslås endast att en rekommendation göres till Nordiska ministerrådet om att möjligheterna undersökes för att etablera ett nordiskt institut för tvärvetenskaplig yt- och kolloid-forskning.

Alltsedan starten 1963 av det svenska ytkemiska institutet som är förlagt till Stockholm har Stiftelsen ytkemisk forskning stötts av flera medlemsföretag anslutna till Kemikontoret. För närvarande torde sålunda mer än hälften av stiftelsens medlemmar utgöras av företag som också ingår i Kemikontorets medlemskrets.

Det synes bland ovan nämnda medlemsföretag råda en samstämmig uppfattning att det svenska ytkemiska institutet hittills utvecklats på ett tillfredsställande sätt och i sin verksamhet nått en kompetens som utgör en värdefull tillgång särskilt för stiftelsens medlemsföretag. Kemikontoret delar uppfattningen att en fortsatt gynnsam utveckling sannolikt borde kunna stimuleras genom en breddning av verksamheten till att omfatta hela det nordiska området. Anledning kan måhända finnas att i detta sammanhang överväga gränsdragning till de närbesläktade problemen rörande korrosion och för detta område befintliga institut.

Ehuru så inte antyds i det framlagda förslaget utgår organisationen från att ett kommande nordiskt ytkemiskt institut avses komma till stånd genom en utvidgning av det svenska institutet. En sådan utvidgning av verksamheten tillstyrks av Kemikontoret.

Beträffande organisation av och former för den framtida, utbyggda verksamheten synes skäl knappast föreligga att på nuvarande stadium närmare beröra dessa problem. Organisationen räknar med att tillfälle härför kommer att beredas sedan konkreta förslag framkommit i samband med frågans vidare bearbetning i ministerrådet.

Stockholm den 13 juni 1974

Sveriges kemiska industrikontor

E. Brandt

Hans Wernborg

*BILAGA 3***I efterhand inkomna yttranden****S v e r i g e****Universitetskanslersämbetet:**

UKÄ har inhämtat yttranden från rektorsämbetena vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola. Med överlämnande av yttrandena i ärendet (*se nedan*) får UKÄ anföra följande.

Vid flera institutioner i Norden bedrivs en specialiserad forskning i yt- och kolloidkemi. Universitetsinstitutionerna svarar främst för den grundläggande forskningen, medan ytkemiska institutet i Stockholm huvudsakligen ägnar sig åt tillämpad forskning. Forskningsområdet i fråga har en starkt tvärvetenskaplig karaktär. Det är enligt UKÄ:s mening angeläget att ett utbyte länderna emellan sker av de framsteg och erfarenheter som görs på respektive håll. UKÄ stödjer därför tanken i medlemsförslaget att beträffande ytkemisk forskning etablera fastare former för det nordiska samarbetet. Det kan emellertid diskuteras vilka samarbetsformer som i detta sammanhang är de lämpligaste. UKÄ har inget att erinra mot att frågan närmare utreds men anser det viktigt att en eventuell utredning inte endast undersöker möjligheterna för inrättandet av ett nordiskt institut utan även prövar andra lösningar för att främja nordisk samverkan inom ytkemin. Nordiska kultursekretariatet synes vara lämpligt organ att bearbeta denna fråga.

Stockholm den 7 oktober 1974

För universitetskanslern

Kerstin Sönnnerlind

Magnus Broklev

Statens naturvårdsverk:

Statens naturvårdsverk har vid olika tillfällen anlitat Ytkemiska institutet som expert i miljövårdsfrågor och anser det angeläget att de framtida organisationsformerna för den ytkemiska forsknings- och utvecklingsverksamheten kan hållas på nuvarande höga nivå. Det är också angeläget att verket även i framtiden kan räkna med experthjälp från denna eller någon motsvarande institution. I vilken utsträckning dessa

frågor påverkas av inrättande av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning i Sverige undandrar sig verkets bedömning.

Solna den 25 juni 1974

Valfrid Paulsson

Ulf Hänninger

Tekniska högskolan:

Det förslag riksdagsman Eric Krönmark tar upp är allmänt sett av stort intresse. Enligt vår mening finns många forskningsområden väl värda att driva i något nordiskt samarbetsforum. Man kan utan rangordning nämna vatten- och luftföroreningar, pesticider, tungmetaller på miljöområdet, vindenergi, solenergi, metoder att lagra energi och petroleumförädling för motorbränslealstring på energiområdet.

En förutsättning för ett nordiskt samgående på ett lämpat område torde vara mycket goda kontakter med de forskargrupper som bedriver grundläggande studier på området i fråga. Vidare krävs ekonomiskt starka nordiska fonder med ett minimum av administration och formell rapportering. — Enligt vår mening har nordiska forskningsfonderna varit abnormt små visavi den positiva inställning ja t. o. m. entusiasm som riksdagsmän, forskare och andra visat upp. Det nu aktuella förslaget aktualiserar ånyo nödvändigheten av att de nordiska staterna avsätter väsentligt större resurser än nu för samforskning.

Vi vill tillstyrka att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna för etablering av ett nordiskt institut på det ytkemiska området. Vi tillåter oss uttrycka förhoppningen att flera andra områden också tas upp till liknande överväganden.

Stockholm den 26 augusti 1974

Torbjörn Westermark

Gunnar Wettermark

Chalmers tekniska högskola, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet har i ärendet lämnat sektionen för kemi tillfälle att yttra sig. Från sektionen inkommet yttrande överlämnas härmed som rektorsämbetets eget (*se nedan*).

Göteborg den 22 augusti 1974

Sven Olving

Ragnar Thun

Chalmers tekniska högskola, sektionen för kemi:

Kemisektionen, CTH har inget att erinra om de tankar som framföres i det till remissen bifogade medlemsförslaget om inrättande av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning.

Stockholm den 14 augusti 1974

På kemisektionens vägnar

Nils-Herman Schöön

Dekanus K,CTH

Statens naturvetenskapliga forskningsråd:

Rubricerade förslag innebär att utreda möjligheterna för att omvandla nuvarande ytkemiska laboratoriet i Stockholm till ett nordiskt institut för ytkemisk forskning. Naturvetenskapliga forskningsrådet vill helt instämma i de argument som framföres i förslaget. Ytkemisk forskning är i sig starkt tvärvetenskaplig och har stor betydelse för olika problem inom kemi, biologi, medicin, miljövård och teknik. Samtidigt är ytkemisk forskning starkt specialiserad med inslag av avancerad fysikalisk metodik. Ett gemensamt nordiskt institut för grundläggande och tillämpad ytkemisk forskning samt kursverksamhet med t.ex. doktorandkurser för nordiska forskare är därför motiverat. Ytkemiska laboratoriet i Stockholm kan därvid utgöra en lämplig bas för ett sådant institut. Naturvetenskapliga forskningsrådet tillstyrker därför förslaget. En förutsättning för utredningens arbete bör emellertid vara att den grundläggande forskning inom ytkemin som bedrivs vid våra universitetsinstitutioner i framtiden inte menligt påverkas — t.ex. genom minskade anslag — som ett resultat av att ett nordiskt institut för ytkemisk forskning inrättas i Stockholm.

Stockholm den 6 september 1974

Bengt Samuelsson

Veterinärhögskolan:

Vetenskapliga problem, som skulle kunna infogas under begreppet ytkemi, är av stort intresse för högskolan inom åtminstone följande tre delområden.

1. *Struktur och funktion hos biologiska membraner.* Detta är grundläggande biologiska frågeställningar, där ytaktiva ämnens struktur och placering i membranen påverkar membranegenskaperna och därmed en

mängd livsviktiga processer. Trots betydande forskning inom området membranbiokemi är fortfarande många fundamentala frågor olösta. Tvärvetenskapligt inriktad forskning kan här förväntas ge intressanta bidrag.

2. *Upptag och distribution av läkemedel.* Frågeställningar rörande amfifila läkemedels transport i kroppen, passage genom barriärer på olika nivåer, upptag i celler etc. har klar anknytning till ytkemiska fenomen. Även interaktionen mellan icke-vattenlösliga läkemedel och en vattenlöslig bärare kan inrymmas inom begreppet ytkemi. Ytkemisk forskning är således av stor betydelse för utvecklandet av nya administrationsformer för läkemedel.

3. *Framställning av livsmedel.* Åtskilliga industriellt framställda och även flera "naturliga" livsmedel har kolloidal struktur och är alltså för sina egenskaper beroende av ytkemiska fenomen. Tendensen inom livsmedelsforskningen går i dag mot utvecklandet av nya halvfabrikat för bekväm matberedning i hemmen; ytkemiska problem är i detta sammanhang ofta aktuella. Mängden i livsmedel använda emulgatorer är mycket stor och sannolikt är inte alla helt invändningsfria ur närings-synpunkt. Framställandet av sådana nya emulgatorer som ur närings-synpunkt är acceptabla är därför ett område för aktiv livsmedelsteknisk forskning. En fördjupad kännedom om emulsionssystem och vilka egenskaper hos molekyler som påverkar emulsionernas stabilitet m. m. är därför av fundamental betydelse.

Av det ovan anförda torde framgå att åtskilliga av de problem, som i dag bearbetas vid Ytkemiska institutet i Stockholm, är av intresse för forskningen och undervisningen vid veterinärhögskolan. För undervisningens vidkommande skulle regelbundna doktorandkurser inom området ytkemi utgöra ett välkommet bidrag till forskarutbildningen inom flera veterinärmedicinska ämnesområden.

Sammanfattningsvis vill kollegiet framhålla, att de problem som i dag bearbetas vid Ytkemiska institutet och den service som där kan ges i form av forskarutbildningskurser m. m., principiellt är av stort intresse för veterinärhögskolans vidkommande.

Ytkemiska institutet har redan tillvunnit sig en betydande internationell uppskattning. Effektiviteten vid ett tvärvetenskapligt institut, där ett stort antal mångfasetterade problem kan tagas upp till behandling, torde väsentligt ökas genom samordning av resurser från de olika nordiska länderna och lärarkollegiet vid veterinärhögskolan vill därför varmt tillstyrka förslaget om inrättandet av ett nordiskt institut för ytkemisk forskning.

Stockholm den 19 juni 1974

Å lärarkollegiets vid veterinärhögskolan vägnar:

Ingmar Månsson

Stellan Bratt

Medlemsförslag

om en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten

(Väckt av Johannes Antonsson, Per Borten, Bjarne Mørk Eidem och Håkon Kyllingmark)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska institutet för samhällsplanering:

Av förslaget framgår att följande organ inom det nordiska samarbetet arbetar med regionalpolitiska frågor.

1) NordREFO vars uppgift är att bedriva samnordisk forskning på det regionalpolitiska området.

2) Ministerrådets beslut att inom NordREFO inrätta en arbetsgrupp bestående av forskare och administratörer med uppgift att analysera de erfarenheter som uppnåtts med de viktigaste lokaliseringpolitiska medlen.

3) Ett utskott under ämbetsmannakommittén vars uppgift är att belysa förutsättningarna för en samordning av de totala stödåtgärderna på var sida av riksgränserna i områden med likartade regionala problem. Ett första led i utredningsarbetet avser möjligheterna att samordna principerna för avgränsning av de geografiska områdena som bör prioriteras vid stödåtgärder.

4) Nordkalottkommittén, ett samarbetsorgan för behandling av konkreta ekonomiska samarbetsfrågor på Nordkalotten.

5) Nordiska institutet för samhällsplanering, ett institut för utbildning och forskning i samhällsplanering.

Motivet för medlemsförslaget om en regionalpolitisk fond för Nordkalotten syns vara att det regionalpolitiska samarbetet inte från början försetts med ekonomiska resurser för konkreta regionalpolitiska stödåtgärder. Man föreslår därför att en fond inrättas för sådana åtgärder inom Nordkalotten, vilket område förslagsställarna menar har likartade regionala problem.

Fonden föreslås uppbyggd enligt en av följande två principer, 1) ge stöd till projekt som kan komma fram ur utredningar gjorda av ovan nämnda organ 2) komplettera de nordiska ländernas egen regionalpolitik. Detta förutsätter ett övergripande regionalpolitiskt program. Förslagsställarna rekommenderar principen under punkt 2.

Med anledning av ovanstående får Nordiska institutet för samhällsplanering anföra följande.

Som grund för medlemsförslaget till en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten ligger uppfattningen att likheten är stor mellan de tre nordiska ländernas kalottområden. De regionala problemen i områdena uppvisar stora likheter men vi har den uppfattningen att förutsättningarna för områdenas utveckling med säkerhet är mycket olika. En jämförande beskrivning av ländernas kalottområden skulle säkert påvisa så stora skillnader mellan levnadsstandard, de institutionella regelsystemen, de närings- och servicepolitiska ambitionerna m. m. att en gemensam politik för området är mycket avlägsen.

De tre ländernas kalottområden kan dessutom knappast ses som från länderna i övrigt avskilda regioner. Den regionala utvecklingen i ländernas sydligare delar påverkar ovillkorligen förhållandena inom Nordkalotten, och varje regionalpolitisk åtgärd för detta område måste sättas in i ett större sammanhang.

Nordiska institutet för samhällsplanering vill därför föreslå att frågan om en fond inte förs vidare förrän förutsättningarna för gemensamma regionalpolitiska insatser för Nordkalotten först ingående klargjorts.

Vi anser det dessutom betydelsefullt att i första hand redan etablerade nordiska samarbetsorgan och -utskott förstärks och konsolideras så att dessa ges möjligheter att arbeta fram planeringsunderlag, som kan ge förutsättningar för realistiska, långtidsverkande regionalpolitiska stödåtgärder för Nordkalotten. Detta kan lämpligen ske genom en utbyggnad av NordREFOs verksamhet.

Stockholm den 18 juni 1974

Lennart Holm
Styrelsens ordförande

Stig Nordqvist
Institutets föreståndare

NFS — Nordens fackliga samorganisation:

NFS och dess medlemsorganisationer har tidigare, bl. a. i ett uttalande om ministerrådets handlingsprogram fäst uppmärksamheten på betydelsen av ett nordiskt samarbete på regionalpolitikens område. NFS har den uppfattningen, att ett samarbete mellan Finland, Norge och Sverige om Nordkalottens problem är naturligt, liksom att förutsättningarna att lösa dessa är tämligen likartade oberoende av nation. Utan tvivel kan en samordning över gränserna både vad gäller planering och genomförande av åtgärder underlätta lösningen av dessa problem.

NFS saknar möjligheter att bedöma huruvida begränsningar på det finansiella området hittills verkat hämmande på det regionalpolitiska samarbetet inom Nordkalotten. Eftersom en eftersträvd samordning

av de regionalpolitiska stödåtgärderna ännu inte kommit till stånd torde dock särskilda finansiella resurser avsätta för stödåtgärder med positiva effekter på var sida av riksgrensarna vara av betydelse för att samarbetet skall ge konkreta resultat. Mest uppenbart är detta när det gäller insatser av glesbygdskaraktär, såsom t. ex. stöd till servicefunktioner i gränsområdena.

NFS är positiv till att särskilda finansiella resurser avsätts för gemensamma insatser i Nordkalottområdet och kan därför rekommendera att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka förutsättningarna för att inrätta en fond för regionalpolitiskt samarbete inom Nordkalottområdet.

Stockholm den 14 juni 1974

Nordens fackliga samorganisation

John Svenningsen

Generalsekreterare

Föreningarna Nordens Förbund:

Frågor av regionalpolitiskt natur är sedan länge stående inslag på de av Föreningarna Nordens Förbund vartannat år arrangerade nordkalottkonferenserna. Årets konferens anordnas i Kiruna den 16—18 augusti och tar bl. a. upp frågor om näringsliv och avfolkning. Den förra konferensen 1970 hölls i Tromsö på temat "Glesbygd—sysselsättning—undervisning—forskning" varvid bl. a. sambandet mellan trafikpolitik och regionalpolitik ingående belystes. Det torde i väsentlig grad vara så att de viktigaste debatter som under 1960- och 1970-talen förekommit om Nordkalottens regionalpolitiska problem förts vid dessa konferenser vilka samlat ledamöter från Nordiska rådet, från parlamenten, ämbetsverken, kommunerna på Nordkalotten samt företrädare för organisationsliv och massmedia. Av stor betydelse har också varit de initiativ till konkreta åtgärder som tagits vid konferenserna och det tryck som fortlöpande kunnat utövas på de nationella myndigheterna då det gällt att i planeringsarbetet beakta Nordkalottens speciella förhållanden. Det är följaktligen en källa till stor tillfredsställelse för förbundet att kunna konstatera, att de i medlemsförslaget uppräknade målsättningarna för nordiskt regionalpolitiskt samarbete vilka antagits av Nordiska ministerrådet så väl ansluter sig till de krav som ställts vid nordkalottkonferenserna.

Medlemsförslaget går ut på att en regionalpolitisk fond skulle upprättas varvid medlen skulle utnyttjas för att samordna insatser på det regionalpolitiska fältet. I förslaget skisseras två alternativa vägar vilka skulle kunna väljas då en sådan fond byggdes upp. Fonden skulle an-

tingen kunna få den konstruktion som den redan existerande fonden för teknologisk och industriell utveckling har med syfte att stödja olika nordiska projekt men utan någon egentlig övergripande målsättning för arbetet. En alternativ uppläggning skulle vara en regional utvecklingsfond som ett komplement till de nordiska ländernas egen regionalpolitik. Förslagsställarna tänker sig att investeringarna av fondmedel därvid skulle ansluta sig till de nordiska ländernas utvecklingsprogram.

Enligt förbundets mening är valet av fondalternativ i hög grad avhängigt av hur djupgående nordkalottsarbetet inom regionalpolitiken kan förväntas bli inom den närmaste framtiden. För den händelse ett mer omfattande samarbete skulle kunna igångsättas, med förslagsställarnas ord "ett övergripande regionalpolitiskt program" är det uppenbart att erforderliga medel för regionalpolitiskt samarbete borde knytas direkt till ett sådant program. Därmed skulle det av förslagsställarna framförda alternativ 2 för en regionalpolitisk fond vara att föredra. Samtidigt kan sägas att om ett så omfattande regionalpolitiskt samarbete skulle kunna inledas som det här är fråga om måste sannolikt avsevärda belopp reserveras på respektive Nordkalottlands nationella budget för regionalpolitik varför behovet av en särskild nordisk fond måhända framstår som något mindre angeläget.

En realistisk bedömning av nordkalottsarbetets framtidsutsikter torde emellertid enligt förbundets uppfattning mer stödja tanken på en fond enligt alternativ 1 varvid medel skulle kunna anslås för klart nordiska projekt. Det skulle alltså bli fråga om att stödja sådana projekt som kan komma fram ur det utredningsarbete som Nordiska ministerrådet för närvarande bedriver. Förbundet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att de nordiska medel som på detta sätt skulle anslås för regionalpolitiska projekt verkligen kommer att utnyttjas för renodlat nordiskt samarbete och att medlen inte kommer att tas i anspråk för sådan verksamhet som är nationellt orienterad och följaktligen bör finansieras med nationella anslag.

Förbundet vill i detta sammanhang också understryka den uppfattning som medlemsförslaget ger uttryck åt nämligen att en eventuell regionalpolitisk fond för Nordkalotten borde få motsvarigheter även i andra gränsregioner i Norden. Förbundet anser att det är viktigt att här knyta an till den bredare regionalpolitiska målsättning som formuleras i Nordiska ministerrådets handlingsprogram i vilket ett ökat samarbete i gränsregionala frågor ingår som en väsentlig del. Förbundet vill hänvisa till de samsamarbetsregioner som sedan gammalt diskuterats i Norden: Öresundsområdet, Värmland—Norska Östlandet, Jämtland—Trøndelag

och Nordkalotten. Därutöver kan även sådana samarbetsregioner som Kvarkenområdet och Roslagen—Åland—Finland nämnas.

Stockholm den 1 juli 1974

För Föreningarna Nordens Förbund

Bertil Olsson

Ordförande

Ake Landqvist

Sekreterare

Sámi institutta (Nordisk Samisk Institutt):

I medlemsforslaget foreslås et fond for Nordkalotten, d. v. s. for de nordligste områdene i Finland, Norge og Sverige med spesielle problemer som bl. a. beror på det hårde klimaet, de spesielle naturforhold og de lange avstander. Dette område er til stor del det samiske bosetningsområdet.

Det anbefalte fond for regionalpolitisk samarbeid innom nordkalottområdet synes i hovedtrekk å samsvare med de prinsippene som Nordisk Sameråd og de samiske hovedorganisasjonene i Finland, Sverige og Norge etterstreber i sitt arbeid innen felles nordisk samepolitikk. Ved opprettelsen av et fond for Nordkalotten er det viktig at de samiske interesser tas med. En fellesnordisk samepolitikk slik det et skissert bl. a. i kulturpolitisk program vedtatt på Samenes 7. konferanse og i medlemsforslaget om en felles nordisk samepolitikk (*A 302/j*) er bygget på følgende kjensgjerninger:

- at den samiske befolkningen er urbefolkning i sine områder og utgjør nasjonale, etniske grupper med egen kulturbakgrunn og et tradisjonelt næringsgrunnlag.
  - at gruppen har sterk vilje til fortsatt å bygge og bo innen sine bosetningsområder samtidig som det har ønske om å ta del i det arbeid som foregår i de tre land for å bedre og utvikle de økonomiske og sosiale forhold i samedistrikter.
  - at de samiske kjerneområdene er stort sett lokalisert i grenseområdene der de naturgitte forhold og problemstillinger er generelt like.
  - at en ved felles løsninger av prinsipielle spørsmål vil få en rasjonell utnyttelse og dermed et bedre økonomisk utbytte av de ressurser som finnes og tilføres i de samiske områdene.
- Også konkrete prosjekter i et land vil være nyttige for befolkningen i de andre land dersom prosjektene har sammenheng med en felles politisk plan.

I de samiske organisasjoner og andre organer gjøres og er utført en del arbeid som er i samsvar med det som er nevnt foran bl. a.:

- Opprettelsen av Nordisk Sameråd som er et organ for samarbeid

mellom Finland, Sverige og Norge i samiske spørsmål (økonomiske, kulturelle og sosiale)

- Opprettelsen av Sámi Institut'ta (Nordisk samisk institutt) som har som formål å tjene den samiske befolkningen i Norden ved bl. a. å ta initiativ til, samordne og iverksette utredning, planlegging og forskning, samt gjennomføring av prosjekter.
- For tiden planlegges av de nordiske lands radio-TV selskaper en felles nordisk produksjonssenter for radio-TV.
- Medlemsforslaget om bygging av en bru over Tana elv ved Utsjoki (A 398/t)
- For tiden foregår planlegging av en felles nordisk sameavis.
- I regi av Sámi Institut'ta planlegges en del prosjekter på nordisk basis. I forbindelse med denne uttalelsen bör nevnes:
  - a) planlegging av et felles miljøprogram i sameområdene.
  - b) undersøke muligheten for felles nordisk tiltak for å bedre vilkårene for jordbrukere i samiske distrikter
  - c) koordinering av reindrifts forskning
  - d) undersøke muligheter for tiltak for å bevare bestanden av ferskvannsfiske i sameområdene.
  - e) finne frem til praktiske tiltak for å bevare samisk husflids-tradisjoner gjennom kvalitetsmerkning, kursvirksomhet og markedsføring.
  - f) en historisk dokumentasjon av bruksmåter i de samiske områdene.
  - g) dessuten planlegges fellesnordiske prosjekter innen undervisning, kulturspørsmål og informasjonsmetoder.

Økonomisk har den samiske kulturen vært båret oppe av reindrift, jordbruk, bærplukking, fiske og fangst som basisnæringer. Typisk for områdene er kombinasjonsutnytting av tilgjengelige ressurser. Ervervs-livet har knappe ressurser. En bedring av eksistensgrunnlaget for befolkningen og bevarelse av levedyktige lokalsamfunn krever en betydelig utbygging av næringslivet innen de samiske områdene.

En viktig oppgave innen det næringsøkonomiske område vil være å utvikle nye driftsformer som kan øke utbyttet i de tradisjonelle og utforme nye yrkeskombinasjoner. Det må bringes frem materiale for alternative planløsninger med sikte på å bevare det tradisjonelle næringsgrunnlag. Befolkningen i de samiske områdene må også motiveres og gis mulighet for å utnytte ressurser som tradisjonelt ikke har vært utnyttet. Det må skapes nye arbeidsplasser, dette må om nødvendig også kunne skje ved bearbeidelse og foredling av råstoffer som tilføres områdene utenfra.

Med bakgrunn i det som er nevnt foran ser Sámi Institut'ta meget positivt på opprettelsen av et slikt fond som er skissert i medlemsforslaget (A 421/e).

Dette kan bli en viktig faktor for samarbeid over landegrensene som kan virke til å bedre forholdene for hele den samiske befolkningen i nord.

Det er viktig fra samisk synspunkt at fondet får et vidt regional-

politisk formål slik at den økonomisk-teknisk målsetningen ikke sees isolert fra de miljømessige, kulturelle og sosiale forhold. Fondet bør heller ikke begrenses bare til Nordkalotten, men gjelde hele sameområdet. I styret for fonden bør inngå samiske representanter utnevnt av Nordisk Sameråd.

Det bør i første omgang utarbeides en total utveklingsplan som bl. a. omfatter prioritering for utnyttelse av ressurser i de samiske områdene slik at det legges avgjørende vekt på distriktsbefolkningens spesielle interesser. En slik helhetsplan bør ikke utelukke muligheten av å utføre enkelte prosjekt i isolerte områder når det er behov for det, men prosjektene bør naturlig falle innenfor den totale plan. Som følge av dette vil Sámi Institut'ta foretrekke en fondmodell av den type som er antydnet etter alternativ to i forslaget.

Sámi Institut'ta vil presisere viktigheten av å trekke inn samenes interesser ved all planlegging av tiltak i de samiske distrikter. En vil derfor foreslå at det opprettes et samisk ressurs- og miljøråd i tilknytting til Nordkalottfondet. Rådets hovedfunksjon bør være å administrere bruken og prioritering av midler avsatt gjennom fondet til samedistrikter. Rådet kan bli et viktig og nyttig organ m. h. t. rådgivning i ressurs- og miljøspørsmål.

I første omgang bør rådet være med i arbeidet for å bringe frem materialet som viser ressursgrunnlaget og dernest med i regionalpolitisk planlegging samt å komme med forslag til prosjekter og andre tiltak som tar sikte på å hjelpe og aktivisere lokalsamfunn for å bedre eksistensgrunnlaget.

Medlemmene i rådet utnevnes på forslag av de samiske hovedorganisasjoner i norden. Rådet kan f. eks. bestå av seks medlemmer — to fra hvert land — med eget permanent sekretariat tilknyttet Sámi Institut'ta. I begynnelsen lønnes en prosjektleder-sekretær. En forutsetning er naturligvis at tilstrekkelige økonomiske midler stilles til rådighet.

Guovdagæiduo, 13. mai 1974

For Sámi Institut'ta

A. N. Sara
Styrer

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — fremsendes hoslagt kopi af en fra miljøministeriet indhentet udtalelse af 17. juni 1974 (*se nedan*).

For sit eget vedkommende skal udenrigsministeriet udtale følgende:

Spørgsmålet om fælles nordisk økonomisk støtte til regionalpolitisk

arbejde med sigte på udvikling af Nordkalotområdet har tidligere været drøftet såvel af de nordiske samarbejdsministre som i disses stedfortræderkomité.

Fra dansk side har man ikke principielt villet afvise deltagelse i finansieringen af visse støtteordninger, og man har i forbindelse med vedtagelsen af Ministerrådets budget for 1974 og 1975 godkendt enkelte fællesfinansierede tilskud, ligesom man har anerkendt, at Ministerrådssekretariatet også er sekretariat for Nordkalotkomiteen.

Man har dog samtidig påpeget nødvendigheden af, at spørgsmålet om støtte til løsning af Nordkalotområdets problemer tages op i en større regionalpolitisk sammenhæng, idet der i Norden findes andre områder — eksempelvis Færøerne og Island — hvis problemer af udviklings- og strukturmæssig art i nogen grad tåler sammenligning med Nordkalotområdets. Det er dog et spørgsmål, om det nordiske samarbejde for nærværende generelt set har opnået en sådan intensitet, at der er behov for fællesfinansieret indkomstudjævning på regionalbasis.

Fra dansk side vil man i samarbejdsministrenes regie i løbet af efteråret 1974 tage det principielle spørgsmål op om eventuelle yderligere budgetmæssige konsekvenser af det regionalpolitiske samarbejde, hvorfor det i øjeblikket ikke er muligt at tage endelig stilling til medlemsforslaget. Således som dette er udformet, må det vel i første række være relevant for Finland, Norge og Sverige, uanset at den foreslåede rekommandation er stilet til Ministerrådet.

København, den 29. juli 1974

P. m. v.

E. b.

Lars Blinkenberg

Miljøministeriet:

— — — skal man, uden at forslaget er gennemgået i detaljer, bemærke at det kan forekomme forhastet at skride til oprettelsen af en ny fond, uden at det tilsyneladende har været overvejet om ikke tilsvarende resultater kunne opnås ved en koordinering af de forskellige eksisterende former for regionalpolitisk støtte i de berørte 3 lande.

Det tilføjes i øvrigt, at man er gået ud fra at den omhandlede fond er tænkt oprettet og drevet alene af de tre berørte lande.

København, den 17. juni 1974

P. m. v.

E. b.

E. Moltke

Fuldmægtig

Finland

Statsrådets kansli¹:

Med anledning av ovanstående förslag får statsrådets kansli anföra följande: Finland, Sverige och Norge har på sina nordkalottområden många gemensamma problem, vilka delvis beror bl. a. på klimatfaktorer, de karga naturförhållandena och de långa avstånden. Dessa omständigheter har varit ägnade att öka de för utvecklingsområden typiska problem, vilka är ett högt relativt arbetslöshetstal, flyttningsrörelsen, föråldring av befolkningens åldersstruktur samt de negativa följdåtgärder som allt detta för med sig. Trots effektiviserade utvecklingsområdespolitiska åtgärder har man inte lyckats bemästra dessa problem i tillräcklig utsträckning. Det effektivaste sättet att gripa sig an med problemen på nordkalottområdet skulle kanske vara att öka samarbetet mellan Finland, Sverige och Norge på detta område. Härvid skulle de koordinerade nordiska åtgärderna vara ägnade att förbättra kalottområdets möjligheter till en tillfredsställande utveckling. Nordiska rådet har ju också rekommenderat regeringarna i Finland, Sverige och Norge att kartlägga de konkreta samarbetsmöjligheterna inom nordkalottområdet.

Inrättandet av en fond för regionalpolitiskt samarbete inom nordkalottområdet skulle skapa förutsättningar för en effektivisering av det nordiska samarbetet på detta område. Alla tre länder har för närvarande egna regionala utvecklingsfonder. Finland har Utvecklingsområdesfonden Ab, Sverige Norrlandsfonden och Norge Distriktenes utbyggingsfond. Ett ökat samarbete mellan dessa fonder skulle vara ett medel att koordinera de utvecklingsområdespolitiska åtgärderna på kalottområdet. Kalottområdets problem är emellertid så stora, att det för lösandet av dem kunde vara befogat att inrätta en sådan särskild regional fond som föreslås i medlemsförslaget.

Statsrådets kansli konstaterar, att den i förslaget nämnda mer vittsyftande fonden enligt alternativ 2 är ett förslag som i princip skulle vara värt understöd. Härvid skulle emellertid fördelningen av uppgifterna mellan de olika ländernas nuvarande fonder och den nya fonden bli problematisk. Alternativet skulle förutsätta ett rätt långtgående utvecklingsprogram för Nordkalotten, vartill det knappast finns möjligheter, åtminstone inte inom den närmaste framtiden. Alternativ 1 däremot, enligt vilket fonden skulle vara av samma typ som den nyligen inrättade nordiska fonden för industriellt och tekniskt samarbete, förefaller uppenbart ändamålsenligt. Härvid skulle fonden främst användas till förverkligande av särskilda konkreta projekt. Dessutom borde fonden kunna delta i förverkligandet av undersöknings- och planeringsprojekt för utvecklandet av nordkalottområdet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Statsrådets kansli förordar en snar undersökning av förutsättningarna för att inrätta den i förslaget nämnda fonden. I undersökningen borde först och främst utredas, hurudana projekt fonden skulle vara avsedd att stödja. Åtminstone stödjande av turismen och finansiering av sådan arbetskraftsintensiv industri som lämpar sig för kalottområdet skulle komma i fråga. Dessutom skulle finansiering av lantbrukets olika binnedningar kunna tänkas. I detta sammanhang borde också arbetsfördelningen mellan en sådan fond som den föreslagna å ena sidan samt Finlands, Sveriges och Norges redan verksamma regionala utvecklingsfonder å andra sidan utredas.

I undersökningen borde dessutom utredas den inbördes prioriteringsordningen för de olika former av stöd som fondens verksamhet skulle omfatta samt kriterierna för erhållande av stöd.

Likaså bör principerna för finansieringen av fondens verksamhet i detta sammanhang utredas med beaktande av de olika ländernas ekonomiska förutsättningar för bedrivande av regional utvecklingspolitik.

Helsingfors den 18 juni 1974

Reino Lindroos
Kanslichef

Stig Segercrantz
Äldre regeringssekreterare

Ministeriet för inrikesärendena:

De regionalpolitiska problemen i de nordliga delarna av Norge, Sverige och Finland är till den grad likartade att en gemensam utredning av dem är ändamålsenlig. Ekonomiska förutsättningar för denna aktivitet kan kanske bäst skapas inom ramen för en särskild fond.

Ministeriet för inrikesärendena förordar en undersökning av förutsättningarna för inrättandet av en samarbetsfond för nordkalottområdet och anser att målet borde vara en fond av samma typ som fonden för industriellt och tekniskt samarbete (förslagets alternativ 1).

Helsingfors den 14 juni 1974

Heikki Tuominen
Minister för inrikesärendena

Pentti Ruuhonen
Avdelningschef

Länsstyrelsen i Uleåborgs län¹:

Det väckta förslaget har avgränsats regionalt att i främsta rummet avse de nordliga delarna av Norge, Sverige och Finland, det s. k. Nord-

¹ Yttrandet översatt från finska.

kalottområdet. Beträffande sina utvecklingsproblem är ifrågavarande område rätt likartat, varför avgränsningen mot denna bakgrund ter sig naturlig. Arbetskraftspolitiken är emellertid en av de centrala delarna i regionalpolitiken vari också ingår arbetskraftens fria rörlighet de nordiska länderna emellan. Som en följd härav har man inte enbart i Lapp-land utan även i Uleåborgs län upplevt rätt djuptgående med befolkningsstrukturen sammanhängande förändringar, vilka var kraftigast vid förra årtiondeskiftet. Åren 1969—1971 flyttade sammanlagt cirka 18 600 personer från Uleåborgs län till de nordiska länderna — främst till Sverige.

Mot bakgrund av att de arbetskraftspolitiska utvecklingsproblemen är likartade förefaller områdets avgränsning till att enbart omfatta Nordkalotten inte helt begrundad. Av denna anledning anser länsstyrelsen i Uleåborgs län, att verksamhetsområdet för den föreslagna regionalpolitiska fonden för Nordkalotten alltefter möjligheterna borde utvidgas att för Uleåborgs läns vidkommande åtminstone omfatta de områden som hör till utvecklingsområdenas I-zon och eventuellt områden som hör till specialzonen.

Med tanke på de regionalpolitiska åtgärdernas koordinering anser länsstyrelsen det ändamålsenligt, att de för regionalpolitisk planering ansvariga organisationerna (närmast planeringsavdelningen/länsplaneringen vid statsrådets kansli) på ett ändamålsenligt sätt knytes till fondens styrelse. Likaså är det enligt länsstyrelsens uppfattning nödvändigt att anknyta Nordkalottkommissionen till fondens styrelse.

I begynnelseskedet borde fondens verksamhet inriktas på turismen, kommunikationsväsendet och arbetskraftspolitiken samt eventuellt på styrning av industrins lokalisering. Uppställandet av ett regionalpolitiskt program med helhetsinriktning skulle kunna ske på grundval av från sektorsvis uppställda projektprogram samlade erfarenheter under en längre tidsperiod. Samtidigt skulle man i ifrågavarande arbete kunna utnyttja resultat som nåtts vid uppställandet av regionalpolitiska program och länsutvecklingsprogram.

Med beaktande av de ovan anförda synpunkterna anser länsstyrelsen i Uleåborgs län, att en regionalpolitisk fond av den föreslagna typen borde inrättas för att finna en gemensam grundval för genomförandet av nordiska regionalpolitiska åtgärder, och hoppas att Nordiska rådet måtte mottaga förslaget positivt.

Uleåborg den 11 juni 1974

Tapio Karjula
Kanslichef

Sulo Nousiainen
Planeringssekreterare

Länsstyrelsen i Lapplands län¹:

De nordiska länderna bedriver sedan länge en arbetskraftspolitik som omfattar arbetskraftens fria rörlighet mellan de olika länderna. Under de senaste åren har det emellertid visat sig, att detta leder till regionala utvecklingsproblem, för vilkas minskning eller avskaffning det behövs även en gemensam regional- och lokaliseringpolitik. Mot denna bakgrund bör man anse åtgärder nödvändiga för en nordisk regionalpolitikens främjande.

Inom Nordkalotten bedriver varje land sedan länge en regionalpolitik, som främjas av en regional utvecklingsfond. Denna verksamhet äger emellertid rum innanför varje land så att när t. ex. ett företag önskar verka även i ett annat land, har man inte velat bevilja företaget fullt stöd. Behovet av och möjligheterna till gemensamma projekt för Nordkalotten tycks emellertid ständigt öka, och genom sådana projekt skulle man kännbart kunna främja den regionala utvecklingen. Således bör man ställa sig positiv till sådana projekt, genom vilka man försöker stöda de ekonomiska förutsättningarna för detta samarbete.

Nordkalotten utgör ett område på vilket det praktiska samarbetet kanske framskridit längst bland de nordiska gränsområdena. Även fortsättningsvis är det skäl att bevara detta område som en verksamhetsenhet. Av denna anledning anser länsstyrelsen såsom ett lämpligt verksamhetsområde för en eventuell fond Finnmarks, Troms och Nordlands fylker i Norge, Norrbottens län i Sverige och Lapplands län i Finland. Även om det inom detta område förekommer betydande skillnader bl. a. i sysselsättningen, näringsstrukturen och flyttningsrörelsen, är det endast som helhet som dessa områden utgör en sådan enhet inom vilken man kan vidtaga tillräckligt mångsidiga åtgärder. Av denna anledning borde fondens verksamhet inte på förhand inskränkas till något delområde innanför Nordkalotten.

Nordkalottkommittén, som man hänvisar till i medlemsförslaget, är verksam just inom det ovan angivna området. Kommittén har konstaterat samarbetsbehovet och -möjligheterna inom många sektorer, i synnerhet inom turism, industri, samfärdsel, jord- och skogsbruk och renskötsel. Inom turismen försöker Nordkalottkommittén inleda ett ständigt samarbete, vars kostnader skulle i begynnelseskedet utgöra cirka 350 000 finska mark/år. Motsvarande behov kommer uppenbarligen att uppstå även inom de övriga sektorerna.

Enligt förslagsställarnas åsikt borde fonden fungera som del i ett övergripande regionalpolitiskt program, varvid investeringarna ur fondens medel skulle ansluta sig till ländernas utvecklingsprogram. Emellertid borde fondens primära syfte enligt länsstyrelsens uppfattning vara att öka ekonomiska verksamhetsmöjligheter inom Nordkalotten. Enligt

¹ Yttrandet översatt från finska.

detta borde nationella regionalpolitiska program finansieras nationellt, och genom fondens medel borde man stöda gemensamma projekt eller till exempel inrättande och utvecklande av företag i de fall, till vilka de regionala utvecklingsfonderna enligt sina stadgar inte har rätt (t. ex. när rikssvenska företag försöker komma till det finska Lappland).

Länsstyrelsen tillstyrker upprättandet av ett utvecklingsprogram för Nordkalotten men anser dess färdigställande som sannolikt först efter flera år. Därför borde fondens verksamhet inledas oberoende av när man fastställt samarbetsbehovet och emedan nationella utvecklingsprogram i begynnelsekedet säkerställer verksamhetens ändamålsenliga inriktande med tanke på helheten.

I förslaget har föreslagits att Nordkalottkommittén knytes till fondens styrelse som ett rådgivande organ. Länsstyrelsen anser ett dylikt strävande som nödigt och framhåller den centrala betydelsen av lokal sakkunskap. Förhållandena inom Nordkalotten avviker i så hög grad från förhållandena i resten av Norden, att kännedom om området är nödig för alla som fungerar i styrelsen för den föreslagna fonden. Av denna anledning borde fondens styrelse på ett lämpligt sätt knytas till inom Nordkalotten verksamma regionalpolitiska organ, i synnerhet till länsstyrelserna.

Med hänvisning till det ovan anförda hoppas länsstyrelsen för Lapplands län, att Nordiska rådet måtte ställa sig positivt till ifrågasvarande förslag och vidta åtgärder för fondens förverkligande.

Rovaniemi den 6 juni 1974

Såsom landshövdingens ställföreträdare:

Viljo Tervahauta

Kanslichef

Heikki Annanpalo

Planeringschef

Centralhandelskammaren¹:

Efter att ha inhämtat yttrandena av Handelskammaren för Lapplands län och Uleåborgs handelskammare i saken anför Centralhandelskammaren som sin åskt i saken högaktningfullt följande.

När man granskar det nordiska samarbetets utveckling inom näringarna och den regionala utvecklingspolitiken bör man utgå från de nordiska projekt som de senaste åren genomförts på detta område.

För det första bör man lägga märke till Nordkalottkommittén, som inrättades av de nordiska samarbetsministrarna år 1971 och som bör behandla både lokaliseringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska frågor och därjämte andra betydelsefulla samarbetsproblem, bland vilka man kan räkna frågor som hänger ihop med det regionalpolitiska förenhet-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ligandet. Nordkalottkommittén har ett sekretariat som placerats i ministerrådets avdelning för ekonomiskt samarbete.

Vid sidan av Nordkalottkommittén beslöt ministerrådet tillsätta en ämbetsmannakommitté för regionalpolitik att harmonisera den regionalpolitiska planeringen och att koordinera densamma samt att främja konkreta samarbetsprojekt inom gränsområdena i synnerhet inom Nordkalotten och Öresundsregionen. Ämbetsmannakommitténs för regionalpolitik och Nordkalottkommissionens uppgifter täcker enligt Centralhandelskammarens åsikt tydligt varandra beträffande utvecklandet av nordkalottområdet.

Såsom en tredje och kanske den mest betydande utvecklingsåtgärden bör man notera, att de nordiska regeringarna år 1973 inrättade den nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling, vars syfte är att främja ett ökat samarbete inom teknik och industri, att stöda finansieringen av projekt av intresse för två eller flera nordiska länder samt internationella projekt av gemensamt nordiskt intresse. Även om man i definitionen av fondens syfte inte särskilt nämnt finansieringen av projekt inom nordkalottområdet, är det klart att även på detta område förekommande ekonomiskt sunda projekt som motsvarar fondens verksamhetsidé hör till fondens uppgiftsfält.

Förslagsställarna till medlemsförslaget om en nordisk regionalpolitisk fond anser de ovan angivna och redan förverkligade projekten endast som "exempel på inledande åtgärder i ett utbyggt nordiskt regionalpolitiskt samarbete", som stöd till vilka man borde inrätta en samnordisk regionalpolitisk fond.

Enligt medlemsförslaget skulle fondens uppgift vara att samordna de nordiska insatserna på det regionalpolitiska området. I medlemsförslaget definieras inte närmare, vilket konkret innehåll "att samordna de nordiska insatserna på det regionalpolitiska området" skulle ha och framför allt på vilket sätt man skulle kunna undvika dubblering med Nordkalottkommittén, ämbetsmannakommittén för regionalpolitik och framför allt med nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling, vilkas verksamhet antingen direkt riktar sig på eller inte är uteslutet från nordkalottområdets närings- och regionalpolitiska utvecklande. Dessutom är utvecklingsområdesfonder verksamma i samtliga Nordkalottländer i enlighet med i vart land givna regionalpolitiska målsättningar. Enligt Centralhandelskammarens mening, allt eftersom dessa målsättningar och medlen för deras förverkligande förenhetligas, harmoniseras även verksamhetsformerna av de nationella utvecklingsområdesfonderna. Enligt Centralhandelskammarens uppfattning är de nordiska regionalpolitiska insatsernas koordinering en funktion som behövs först sedan man i harmoniseringen av de regionalpolitiska målsättningarna och medlen kommit längre än till bara början och sedan man skisserat konkreta projekt till vilka det behövs finansiering som styrs samnordiskt

på regionalpolitiska grunder. Även härvid borde finansieringen och dess styrning förverkligas utan att åter inrätta en ny organisation. Enligt Centralhandelskammarens åsikt kan den i medlemsförslaget avsedda samnordiska koordineringen av de regionalpolitiska insatserna förverkligas ändamålsenligast genom att också bereda de på kalottområdet verksamma utvecklingsområdesfonderna en möjlighet att genomföra en samnordiskt koordinerad finansiering vid projekt som stämmer överens med en integrerad regionalpolitikens målsättningar.

Till slut framhåller Centralhandelskammaren, i anslutning till Uleåborgs handelskammarens ställning, att begreppet Nordkalotten borde klargöras. Den ursprungliga idén av samarbete mellan områden norr om polcirkeln är så smal, att till exempel gränshandelsutbytet av där producerade varor förblir utan betydelse. I enlighet härmed borde man på finska sidan till kalottområdet räkna Lapplands och Uleåborgs län.

Helsingfors den 17 juni 1974

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Utvecklingsområdesfonden Ab¹:

De många likheterna i människornas levnadssätt och aktiviteter samt den historiska bakgrunden har bidragit till att nordiskt samarbete kommit i gång på nästan alla områden. De regionalpolitiska specialregleringarna inom de nordiska länderna har mestadels företagits under 1960- och 1970-talet. Sålunda är det naturligt att ett mångsidigt mellanstatligt samarbete inom regionalpolitik inte ännu kommit i gång.

Utvecklingsområdesfonden Ab inrättades år 1971. Under de gångna tre åren har man satt i gång och utbyggt verksamheten. I samband med den inre verksamhetens utformning har man också försökt idka internationellt samarbete, varpå det bästa exemplet utgörs av samarbetet med Norrlandsfonden. När man år 1972 utredde inrättandet av de första s. k. industribyarna i Finland, var bolaget på många sätt i förbindelse med motsvarande sammanslutningar i Norge.

Den i Finland bedrivna regionalpolitiken, utvecklingsområdespolitiken, har grundats på att man genom lagstiftning bildat utvecklingsområdeszoner. Till den första zonen, inom vilken man genomför kraftigare stödformer av det offentliga, hör bl. a. Lapplands län i sin helhet. På grundval av erfarenheterna från bolagets treåriga verksamhet kan man konstatera, att det inom kalottområdet också behövs finansierings-

¹ Yttrandet översatt från finska.

mässiga specialarrangemang för att levnadsstandarden för de inom området bosatta skall kunna höjas.

Med utgångspunkt från Utvecklingsområdesfonden Ab:s verksamhet har man ansett det nödvändigt att kontakterna mellan företagsverksamheten inom vårt lands nordliga områden och bolaget förbättras. För att förverkliga detta mål kommer bolaget att öppna en egen byrå i Rovaniemi hösten 1974. Byrån kommer att handha alla de uppgifter som genom lagstiftning ålagts Utvecklingsområdesfonden Ab, men i byråns verksamhet kommer en speciell betoning att ges åt andra utom rent finansieringsmässiga problem av företagsverksamhet. Bland dessa må nämnas företagets marknadsföring, forskning och produktutveckling samt utvecklande av företagets affärsledning och personalutbildning.

För att förbättra sina egna verksamhetsmöjligheter och för att finna användbara lösningar även för att förbättra förhållandena inom kalottområdet har Utvecklingsområdesfonden Ab och Norrlandsfonden haft ingående samarbete. Samarbetets syfte har hela tiden varit utbyte av erfarenheter samt frågan om hur man på ett ändamålsenligt sätt borde harmonisera sagda sammanslutningars åtgärder i regionalpolitisk mening inom respektive länders nordliga områden. Samarbetet har intensifierats genom besök på ledande nivå, längre tids funktionärsutbyte samt utbyte av undersökningar och utredningar. Utvecklingsområdesfonden Ab och företagen inom utvecklingsområdena i Finland har tack vare Norrlandsfondens värdefulla bistånd kunnat komma med till Norrland centers permanenta försäljningsutställning i Stockholm. År 1974 anordnades i Norrland centers utrymmen fem utställningar av olika branscher. År 1972 anordnade Utvecklingsområdesfonden Ab en egen utställning i Malmö, syftande till underleveransverksamhet inom metallbranschen. Även företag inom turismen medverkade.

Utvecklingsbanksystemet och andra därmed sammanhängande arrangemang (t. ex. industribyar) är nytt i samtliga nordiska länder. Därför har de sammanslutningar som bedriver sådan verksamhet inte de erfarenheter på vilkas grundval man skulle kunna granska de uppnådda resultaten. Ett är emellertid säkert, att god kännedom och erfarenhet är nödvändig och till gagn för samtliga parter. Enligt Utvecklingsområdesfonden Ab:s åsikt behövs ytterligare funktionella och finansiella resurser för att lösa kalottområdets gemensamma problem. Effektiviseringsåtgärderna kan enligt bolagets åsikt bäst förverkligas genom att man å ena sidan ökar de i staterna verksamma utvecklingsbankernas och därmed sammanhängande sammanslutningarnas ekonomiska resurser

och å andra sidan ökar och stärker de riksomfattande sammanslutningarnas redan positivt inledda samarbete.

Kuopio den 17 juni 1974

Utvecklingsfonden
Jouko Loikkanen
Verkställende direktör

Finlands industriförbund och Arbetsgivarnas i Finland centralförbund¹:

I det av ministerrådet till Nordiska rådets 21:a session framlagda handlingsprogrammet angavs regionalpolitikens mål vara 1) ökad enhetlighet i den regionalpolitiska planeringen, 2) ömsesidig information på ett tidigt stadium om åtgärder i ett land av betydelse för grannländerna, 3) samordning vad gäller regionalpolitiska åtgärder med sikte på samarbete i gränsområdena, 4) ökat konkret samarbete i gränsregionerna, särskilt Nordkalotten och öresundsområdet samt konkreta samarbetsprojekt inom olika sektorer, speciellt vad avser trafikpolitik och turism. För behandlingen av dessa frågor beslöt ministerrådet att tillsätta en ämbetsmannakommitté för regionalpolitik.

Ministerrådet uttalar sig i sitt handlingsprogram för en samordning av de regionalpolitiska medlen som slutmålet för en stegvis utvecklad samordning av regionalpolitiken i de nordiska länderna. För uppnående av de i handlingsprogrammet angivna målen görs redan nu samnordiskt arbete i olika sammanhang. Den samnordiska forskningen på det regionalpolitiska området bedrivs av den nordiska arbetsgruppen för regionalpolitisk forskning (NordREFO) och nordiska institutet för samhällsplanering (Nordplan). I anslutning till sistnämnda verkar en arbetsgrupp, vars uppgift är att undersöka frågan om enhetlig jämförelse och värdering av planalternativ. Ministerrådet har vidare beslutat tillsätta en arbetsgrupp, vars uppgift är att under NordREFOs ledning analysera de erfarenheter som uppnåtts med de viktigaste regionala lokaliseringspolitiska medlen. Dessutom kommer ett utskott underlydande ämbetsmannakommittén för regionalpolitik att göra vissa förberedande undersökningar om de regionalpolitiska medlen.

Undertecknade centralorganisationer anser, att man redan inom ramen för de ovan nämnda samarbetsformerna märkbart kan främja uppnåendet av de två första målen i handlingsprogrammet, med andra ord ändamålsenlig enhetlighet i den regionalpolitiska planeringen i de nordiska länderna och ömsesidig information på tidigt stadium om åtgärder som vidtages i ett land som är av betydelse för grannländerna.

De två senare målen i handlingsprogrammet hänför sig till samar-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

betet i gränsområdena i form av både koordinering av medlen och konkreta samarbetsprojekt. För det samarbete som sker inom ramen för gränsområdena grundade Norges, Sveriges och Finlands samarbetsministrar ett permanent samarbetsorgan, den s. k. Nordkalottkommittén, vars sekretariat är förlagt till ministerrådets avdelning för ekonomiskt samarbete. Kommittén skall behandla konkreta ekonomiska samarbetsfrågor både på lokaliseringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska området och andra samarbetsproblem som är av väsentlig betydelse för regionen. På basen av ovanstående förefaller det att även för behandlingen av nordkalottområdets samarbetsfrågor redan finnas en färdig organisatorisk lösningsmodell. Det torde sålunda i huvudsak vara fråga om att upprätthålla och öka verksamhetens effektivitet.

I medlemsförslaget föreslås grundande av en regionalpolitisk fond, vars medel skulle användas för att samordna de nordiska insatserna på det regionalpolitiska området. Vidare framlägg i förslaget två alternativ för fondens förverkligande. Enligt det första alternativet skulle en regionalpolitisk fond grundas, vars medel endast skulle användas för finansiering av konkreta projekt. Fonden skulle sålunda sakna en övergripande målsättning. Enligt det andra alternativet skulle en vad ändamålet beträffar mer vittsyftande regional utvecklingsfond grundas, som skulle utgöra ett komplement till de nordiska ländernas egen regionalpolitik. Ett sådant arrangemang skulle förutsätta ett övergripande regionalpolitiskt program och investeringarna av fondmedel skulle i detta fall ansluta sig till ländernas utvecklingsprogram.

Undertecknade centralorganisationer anser det mycket viktigt att det nordiska samarbetet även inom ramen för regionalpolitiken ökas. Emedan planeringen och förverkligandet av den nationella regionalpolitiken i vart och ett av de nordiska länderna ännu är mycket föränderliga anser centralorganisationerna, att en ändamålsenligare lösning i detta skede vore att sträva till en stark effektivisering av samarbetet inom ramen för de former av samarbete som redan existerar. Samarbetsorganen borde för självständigt bruk ges erforderliga medel för tryggheten av verksamhetens effektivitet.

Om man beslutar att grunda en särskild fond, bör man fästa tillräcklig uppmärksamhet vid vissa frågor, som i medlemsförslaget uppmärksammats i allt för ringa grad. Dyliga frågor är bl. a. finansieringen av fondens verksamhet och fastställandet av de grunder på vilka de regioner och områden utses, som kan dra nytta av fonden. Vad finansieringen beträffar kunde en användbar lösning vara att de nordiska länderna finansierar fondens kapital i förhållande till deras andelar av bruttonationalprodukten. I medlemsförslaget nämns att t. ex. förekomsten av strukturell arbetslöshet, stor utvandring, beroende av näringsgrenar på tillbakagång o. s. v. kunde vara kriterier som måste uppfyllas för att bidrag skall utgå. Vad detta anbekommer konstaterar central-

organisationerna att ovannämnda faktorer är alltför allmänna för att även i praktiken vara en grund för fastställandet av de regioner och områden som kan dra nytta av fonden.

Av de i medlemsförslaget angivna två alternativen till fondens förverkligande anser centralorganisationerna i detta skede att det mest ändamålsenliga vore en snävare regionalpolitisk fond, som skulle koncentrera sig endast på att stödja konkreta projekt och som sålunda alltså skulle sakna en övergripande målsättning. Förverkligandet av en mer vittsyftande fond torde man kunna överväga först i det skede då regionalpolitikens mål och medelurval i vart och ett av de nordiska länderna är klarare än för närvarande.

Helsingfors den 25 juni 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Timo Laatuinen

Finlands kommunförbund¹:

I sitt handlingsprogram har Nordiska ministerrådet såsom sina regionalpolitiska målsättningar angivit för det första ökad enhetlighet i den regionalpolitiska planeringen, för det andra ömsesidig information på tidigt stadium om åtgärder i ett land av betydelse för grannländerna, för det tredje samordning vad gäller regionalpolitiska åtgärder med sikte på samarbete i gränsområdena och för det fjärde ökat konkret samarbete i gränsregionerna, särskilt just Nordkalotten, vilka samarbetsprojekt skulle kunna utgöras bl. a. av utvecklandet av enhetlig trafikpolitik och turism. I sin strävan till dessa mål har ministerrådet tillsatt en ämbetsmannakommitté för regionalpolitik, och dessutom bedrivs samnordisk regionalpolitisk forskning av den nordiska arbetsgruppen för regionalpolitik och av Nordiska institutet för samhällsplanering. Till motsvarande målsättningar strävar även Nordkalottkommittén, vars verksamhetsområde är i Finland Lapplands län, i Sverige Norrbottens län och i Norge Finnmarks, Troms och Nordlands fylker. På detta område bor sammanlagt cirka 900 000 människor.

Såsom av det ovan anförda framgår, har man på senare tid insett koordineringsbehovet av Nordkalottens regionalpolitik. Sålunda är det också naturligt, att man försöker skapa möjligheter till gemensam finansiering av gemensamma projekt. Mot denna bakgrund tillstyrker Finlands kommunförbund i princip inrättandet av en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

För att förbättra regionalpolitiken inom Nordkalotten, i synnerhet förutsättningarna för dess under speciella förhållanden bosatta stambefolkning att få se sin utkomst och att trivas, kan man säkert verka effektivast genom olika staters gemensamma ansträngningar. Den föreslagna fonden skulle kunna utgöra en utgångspunkt och ett medel för åstadkommande av ett sådant enhetligt regionalpolitiskt program, med vars hjälp man skulle kunna effektivt förbättra hela Nordkalottens andliga och ekonomiska resurser och dessas användningsförutsättningar. Härvid bör man emellertid speciellt beakta de av de lokala inbyggarna antagna målsättningarna. Det är uttryckligen en på nordkalottområdet koncentrerad men över riksgränserna utsträckt planering och enhetlig finansiering av utvecklingsprojekten som bäst möjliggör det bästa möjliga beaktandet av både Nordkalottens och de där belägna orternas speciella förhållanden.

Då medlemsförslaget om inrättandet av en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten är principiellt till sin natur, är det i föreliggande yttrande inte heller möjligt att komma med åsikter om fondens konkreta inrättande och verksamhetsförutsättningar. Såsom av det ovan anförda framgår, är Finlands kommunförbunds ställning positiv till fondens inrättande och förbundet hoppas på en skyndsam beredning av initiativet med tanke på utredande av förutsättningarna för fondens förverkligande.

Helsingfors den 2 juli 1974

Finlands kommunförbund

Eero Koivukoski

Biträdande direktör

Tarmo Palonen

Forskningssekreterare

Centralförbundet för regionplanering:

Centralförbundet för regionplanering ställer sig positivt till initiativtagarnas förslag om att undersöka förutsättningarna för grundandet av en regionalpolitisk samarbetsfond för nordkalottområdet. Vid utförandet av undersökningen borde man utgå ifrån att den eventuella fonden kommer att vara en del av vårt lands regionalpolitiska verksamhet. Som bäst förbereds förnyandet av lagstiftningen om utvecklingsområden samt uppgörandet av riksomfattande regionalpolitiska utvecklingsprogram.

Inom den eventuella fondens verksamhetsområde borde man i första hand koncentrera sig på förverkligandet av sådana förslag som uttryck-

ligen löser specialproblemen inom Nordkalotten, samt speciellt på utförandet av åtgärder som berör hela Nordkalotten på samma sätt och i fråga om vilka ett centraliserat finansieringssystem underlättar realiserandet av idéerna.

Vid organisationen av fonden borde man se till att den har fungerande förbindelser med de olika ländernas allmänna och särskilda myndigheter som utför regionalpolitiskt utvecklingsarbete, regionplansförbunden medräknade. Endast på detta sätt kan man också för de praktiska åtgärdernas del garantera tillräcklig inbördes sammanjämnning.

Helsingfors den 22 maj 1974

Centralförbundet för regionplanering

Jarmo Kölhi
Styrelsens ordförande

Juha Talvitie
Verksamhetsledare

Lapin seutukaavaliitto (Lapplands regionplaneförbund)¹:

Förslagsställarna anser det alldeles riktigt vara en brist, att ministerrådet inte vidtagit åtgärder för att ge det nordiska regionalpolitiska samarbetet ekonomiska resurser på samma sätt som man förfarit t. ex. i fråga om samarbetet inom industri och teknologi. Av denna anledning är initiativet om inrättande av en regionalpolitisk fond motiverat.

Förslagsställarna tillstyrker en sådan fond, vars medel skulle användas för finansiering av åtgärder som utgör en del av ett helhetsinriktat utvecklingsprogram för Nordkalotten på lång sikt. En sådan reglering skulle förutsätta ett helhetsinriktat regionalpolitiskt program. Lapin seutukaavaliitto tillstyrker uppställandet av ett utvecklingsprogram för Nordkalotten. Enligt regionplaneförbundets åsikt borde fondens verksamhet emellertid sättas i gång redan före programmets fullbordande, då det är sannolikt att programmets färdigställande tar flera år i anspråk. Härvid skulle fondens primära syfte till en början vara finansiering av enskilda projekt. Genom fondens medel bör man till exempel stöda sådana nordiska företag vilkas stödande genom nationella utvecklingsfonder enligt dessas stadgar inte är möjligt.

Fondens förvaltning bör anordnas så, att Nordkalottkommittén knytes till förvaltningen såsom ett rådgivande organ. Dessutom bör inom Nordkalotten verksamma regionplaneringsorganisationer vara representerade i förvaltningsorganen.

Mot bakgrund av det ovan anförda hoppas Lapin seutukaavaliitto.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

att Nordiska rådet måtte stålla sig positivt till ifrågavarande initiativ och vidtaga åtgärder för fondens inrättande.

Rovaniemi den 18 juni 1974

Lapin seutukaavaliitto

Aarne Nikka

Förbundsstyrelsens ordförande

Pekka Leinonen

Regionplansdirektör

N o r g e

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet har forelagt forslaget om opprettelse av et nordiskt regionalpolitisk fond for Nordkalotten for Miljøverndepartementet og Distriktenes utbyggingsfond til uttalelse. Kopier av disse uttalelser vedlegges (*se nedan*).

Kommunaldepartementet stiller seg noe tvilende til om det er behov for et særskilt fond for regionalpolitiske tiltak på Nordkalotten. En vil i denne forbindelse vise til at det i dag er etablert en rekke finansieringsorganer som Distriktenes utbyggingsfond, Fiskarbanken, Landbruksbanken og Industribanken som har anledning til å delfinansiere næringstiltak innenfor det foreslåtte fonds næringsmessige virkeområde. Videre gir myndighetene tilskott til grunnlagsinvesteringer og veiprojekter i distriktene foruten at det over flere budsjettposter ytes støtte til spesielle regionalpolitiske tiltak. Det er således mulighet for å oppnå lån og tilskott til en rekke tiltak av ulik art innen de enkelte næringer og sektorer i Nord-Norge.

Som kjent har departementet nylig fremmet en Stortingsmelding om et utbyggingsprogram for Nord-Norge. I meldingens kap. 13 om Nordkalottsamarbeid er det gitt en bred behandling av organisasjons- og næringsmessige spørsmål på Nordkalotten. Etter departementets vurdering er det på det nåværende tidspunkt neppe behov for ytterligere tiltak på dette området ut over de som er trukket opp i meldingen. Departementet vurderer det slik at de eksisterende kredittinstitusjoner, de særskilte bevilgninger på statsbudsjettet og Utbyggingsprogrammets forslag med sikte på økt kapitaltilførsel til Nord-Norge i utgangspunktet bør kunne sikre en fullfinansiering av alle seriøse forslag også sett i Nordkalottssammenheng, eventuelt i samarbeid med tilsvarende kredittinstitusjoner i de andre nordiske land.

Etablering av særlige fonds for spesielle næringer og geografiske områder vil også lett kunne føre til koordineringsproblemer fondene imellom samt problemer med å sikre en hensiktsmessig prioritering mel-

lom særskilte Nordkalottprosjekt og regionalpolitiske tiltak for øvrig i Nord-Norge.

Det vil i årene fremover etter departementets vurdering neppe være aktuelt for et eventuelt regionalpolitisk fond for Nordkalotten å engasjere seg i særlig mange prosjekter som det i dag ikke er tilfredsstillende finansieringsmuligheter for. I de tilfeller der det kan vise seg vanskelig å få fullfinansiert et høyt prioritert tiltak på Nordkalotten, antar departementet at dette bør kunne løses ad hoc uten opprettelse av et særskilt fond.

Departementet vil, inntil behovet for et regionalpolitisk fond for Nordkalotten og fondets geografiske og næringsmessige virkeområde er nærmere utredet, frarå at det etableres et nordisk regionalpolitisk fond for Nordkalotten.

Nordkalottutvalget vil i fremtiden få del i det felles nordiske budsjett under Nordisk Ministerråd. Den nødvendige utvidelse og intensivering av arbeidet på Nordkalotten bør etter departementets vurdering best kunne sikres ved at Nordkalottutvalget får tilført nok midler via dette felles nordiske budsjett.

Før det tas noe endelig standpunkt til spørsmålet om opprettelse av et eget nordisk regionalpolitisk fond for Nordkalotten, vil departementet imidlertid anbefale at forslaget oversendes Nordkalottutvalget til uttalelse. Saken kan da behandles på utvalgets møte i oktober d. å.

Oslo, 5. juli 1974

Etter fullmakt

A. Lund

Bernt Frydenberg

Miljøverndepartementet:

En finner det rimelig å reise spørsmål om hvorvidt etablering av spesielle fond, eller andre former for øremerkede midler på nordisk basis, er den mest hensiktsmessige måte å fremme utviklingen i de svakt utbygde deler på Nordkalotten. Forvaltningen av slike fond kan lett bli tungrodd. Trolig kan mange av de fordeler som ønskes oppnådd også vinnes gjennom et nærmere samarbeid mellom de myndigheter som forvalter de nasjonale regionalpolitiske virkemidler. Formelle hindringer for et slikt samarbeid, i den grad de ikke berøres i rapporten fra Den nordiske kommunalrettskomitéen, bør utredes. Den nordiske embetsmannskomiteen for regionalpolitikk — NÄRP — besluttet i møte 8. mai 1974 å nedsette en arbeidsgruppe for glesbygdspolitisk samarbeid i grenseregionene. Denne arbeidsgruppen bør også kunne gi materiell som kan avdekke de reelle tiltaksbehov som finnes i grenseområdene.

Dersom et nordisk regionalpolitisk fond av ulike grunner ønskes opprettet, bør det ikke få avgrenset sitt virkeområde til Nordkalotten, men støtte distriktsutbyggingstiltak i grenseområdene generelt. Målsettingen bør være i størst mulig grad å eliminere de ulemper grenseområdene har ut fra sin spesielle geografiske situasjon, enten det er på Nordkalotten eller i andre deler av Norden.

Oslo, 30. mai 1974

Etter fullmakt

Haakon B. Hjelde

Arne Berge

Distriktenes utbyggingsfond:

Det ble i 1971 opprettet en Nordkalottkomité som har til hovedoppgave å ta seg av konkrete samarbeidsspørsmål på det lokaliserings- og arbeidsmarkedspolitiske området. Komitéen skal også ta seg av andre samarbeidsoppgaver som er av betydning for Nordkalotten.

Nordkalottkomitéens hovedsekretariat er nå lagt til Ministerrådets avdeling for økonomisk samarbeid.

Forslagsstillerne har vist til at Nordkalottkomitéen ikke har eget budsjett og at dette fører til vansker med å finansiere aktuelle prosjekter. De tilrår at Nordkalottkomitéen knyttes til det foreslåtte fondet som et rådgivende organ. Foruten Nordkalottkomitéen er det en rekke komitéer eller utvalg (bl. a. Embetsmannskomiteen med underutvalg) i arbeid med regionalpolitiske samarbeidsspørsmål.

Det synes å være på det rene at de regionalpolitiske samarbeidsorganer som er opprettet i mange tilfelle ikke har tilstrekkelige ressurser til å kunne utføre et effektivt arbeid. Det må antas at det også foreligger et koordineringsbehov.

Dersom et regionalpolitisk fond for Nordkalotten skal ha en rimelig sjanse til å bli et vellykket samarbeidsorgan, må en antakelig gå forsiktig til verks og begynne med de mest nærliggende arbeidsoppgaver. Fondet bør således trolig i første omgang konsentrere seg om samarbeidet i grenseområdene. For øvrig bør en neppe ha rigorøse avgrensinger, men ha muligheter for å delta og koordinere det regionalpolitiske samarbeidet innen hele Nordkalotten.

Arbeidsområdet bør formodentlig ikke være begrenset til bestemte sektorer, men omfatte regionalpolitiske oppgaver i videste forstand (planlegging, forskning, finansiering av næringstiltak og grunnlagsinvesteringer m. v.). Men heller ikke her bør en i den første tiden være for ambisiøs, men konsentrere seg om oppgaver som det er muligheter for å løse innen et rimelig tidsrom.

Fondet må bli et initiativtakende organ og bygges opp slik at det kan fungere godt med henblikk på samarbeid med myndighetene på de forskjellige nivåer i de enkelte land. Fondet må samtidig bli et koordinerende organ. Administrasjonen bør i den første tiden være liten og bygges ut etter hvert som arbeidsoppgavene øker og — i det minste i den første tiden — i størst mulig utstrekning nytte eksternt ekspertise.

Den beste løsningen for et eventuelt fond vil sannsynligvis være at fondets organer — sammen med de respektive myndigheter i de enkelte land — selv finner fram til virkeområdet. Fondet bør opprettes med henblikk på størst mulig fleksibilitet og administrativt og faglig formodentlig være underlagt Ministerrådet.

Oslo, 7. juni 1974

Reidar Carlsen

O. J. Breivik

Norges industriforbund:

I begrunnelsen for forslaget tar man utgangspunkt i det handlingsprogram som av ministerrådet ble fremlagt ved Nordisk Råds 21. sesjon. I handlingsprogrammet angis for såvidt gjelder regionalpolitikken at målsettingen skal være

1. Øket enhetlighet i den regionalpolitiske planleggingen.
2. Gjensidig informasjon på et tidlig stadium om tiltak i et land av betydning for nabolandene.
3. Samordning av regionalpolitiske tiltak med sikte på samarbeide i grenseområdene.
4. Øket konkret samarbeide i grenseregionene, særskilt Nordkalotten og Øresundområdet samt konkrete samarbeidsprosjekter innen ulike sektorer, spesielt trafikkpolitikk og turisme.

Det pekes på at det er nedsatt en embetsmannskomiteé for regionalpolitikk og at samnordisk regionalpolitisk forskning drives av den nordiske arbeidsgruppe for regionalpolitisk forskning og Nordisk institutt for samfunnsplanlegging. Det fremheves at det er en alvorlig svakhet at det regionalpolitiske samarbeide ikke har nødvendige ressurser på samme måte som når det gjelder det teknologiske og industrielle samarbeide hvor et spesielt fond er etablert. Forslagsstillerne gir uttrykk for at det etter deres mening er av største betydning at det også etableres et regionalpolitisk fond hvis midler skulle utnyttes for å samordne de nordiske innsatser på det regionalpolitiske område. Forslaget sikter imidlertid mot et fond som bare skal benyttes på et avgrenset felt innen det regionalpolitiske samarbeide, idet fondsmidlene skal reserveres Nordkalotten.

Vi stiller oss noe tvilende til hensiktsmessigheten av etablering av et spesialfond for Nordkalotten. Dersom man ønsker et fond av den karakter som foreslås, vil vi anse det som gunstigere at man gir fondet et videre virkefelt. Som mønster henvises til det nordiske fond for teknologi og industriell utvikling. Dette skal fremme øket samarbeid mellom de nordiske land på det tekniske og industrielle område og støtte finansiering av prosjekter av interesse for to eller flere nordiske land og internasjonale prosjekter av felles nordiske interesser. Fondet har således fått en meget vid ramme, og etter vår oppfatning bør også et eventuelt nordisk fond for regionalpolitisk samarbeid få en bred basis.

Når det gjelder den norske del av Nordkalotten, vil vi peke på at de økonomiske forhold på mange måter har endret seg ganske sterkt i løpet av noen få år. I tiden fremover står vi trolig overfor større omstillinger. Det skulle i denne forbindelse være tilstrekkelig å minne om hva petroleumsaktivitetene i Nordsjøen vil kunne få av virkninger for næringslivet i kyststrøkene nordover. De problemer vi vil møte, vil trolig være av en annen karakter enn de vi i dag handskes med. Sett fra norsk synspunkt vil derfor et spesielt Nordkalott-fond neppe være noen god løsning når det gjelder de regionalpolitiske problemer. Vi vil anse det for gunstigere om man på fritt grunnlag, uavhengig av snevre fondsgrenser kunne foreta de nødvendige økonomiske disposisjoner.

Oslo, 12. juni 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Studieselskapet for nord-norsk næringsliv:

Studieselskapet vil anbefale nærmere undersøkelse av forutsetningene for opprettelse av et regionalpolitisk fond for Nordkalotten, blant annet med tanke på samarbeid om forskning, samfunnsplanlegging og grunnlagsinvesteringer.

Bodø, 5. juni 1974

Studieselskapet for nord-norsk næringsliv

Egil Akselsen

Direktør

Norges reindriftsamers landsforening:

Vedlagt sendes utskrift av møteprotokoll for Norges reindriftsamers landsforenings styremøte i Snåsa i dagene 29.—30. juli 1974 (*se Bi-hang*).

Karasjok, 10. juli 1974

For Norges reindriftsamers landsforening

Anders Eira

Sekretær

BIHANG

Møteprotokoll for Norges reindriftsamers landsforenings styremøte i Snåsa i dagene 29.—30. juli 1974

Nordisk Råds medlemsforslag A 421/e

Styret i Norges reindriftsamers landsforening ble enige om å uttale følgende.

Vedtak:

Styret i Norges reindriftsamers landsforening har forstått det slik at hensikten med et regionalpolitisk fond er å øke eller styrke de forskjellige prosjekter innenfor Nordkallotten, slik som industriell og teknologisk utbygging m. m.

Styret i Norges reindriftsamers landsforening peker på at en slik samnordisk regionalpolitisk samarbeid ikke må være til skade for primærnæringer som f. eks. reindrift. Og et slikt teknologisk og industrielt samarbeid skal ikke være til trussel eller som en inskrenkende faktor for disse næringer.

Da samene har rettigheter til sine bruksområder fra alders tidsbruk, vil en også kreve at planlegging av en hver tiltak skal skje i samråd med de samiske hovedorganisasjoner.

Hvis Nordisk Råd kan gjennomføre eller gå inn for at disse krav blir hørt, vil Norges reindriftsamers landsforening ikke motsette seg at det blir stiftet et fond og det samnordisk regionalpolitisk samarbeid.

S v e r i g e**Kommerskollegium:**

— — — Handelskamrarna i Luleå, Skellefteå och Stockholm har av kollegiet beretts tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet. Bifogade yttranden har inkommit från handelskamrarna i Skellefteå och Stockholm (*se nedan*).

Kommerskollegium vill för sin del anföra följande.

Kollegiet delar uppfattningen att det i synnerhet för vissa gränsområden vore värdefullt med en samordning av de nordiska insatserna

inom regionalpolitikens ram och att Nordkalotten är en region vars särpräglade och för Finland, Norge och Sverige i stort sett gemensamma problem gör det väl lämpat för sådana samordnade insatser från de tre ländernas sida. Det finns ej heller för Sveriges del några internationella bindningar som hindrar en sådan samordning. Såväl det hittillsvarande nordiska samarbetet bl. a. inom den s. k. Nordkalottkommittén som de för arbetet disponibla ekonomiska resurserna synes också på längre sikt otillräckliga om målet är att skapa en samordning vad gäller regionalpolitiska åtgärder med sikte på ökat samarbete inom regionen.

Förslagsställarna menar att ökade ekonomiska resurser bör skapas i form av en nordisk regionalpolitisk fond för Nordkalotten, vilken t. ex. bör upprättas enligt något av följande alternativ.

1. En fond av samma typ som den nyligen upprättade för industriellt och tekniskt samarbete. En sådan fond med regionalpolitisk målsättning skulle användas för att stödja projekt som kan komma fram ur de utredningar som ministerrådet nu igångsatt. Fonden skulle sålunda sakna en mer övergripande målsättning.

2. En mer vittsyftande fond. Ett sådant arrangemang skulle förutsetta ett övergripande regionalpolitiskt program.

Förslagsställarna förordar det senare alternativet så att fonden ej enbart kommer att utnyttjas för enskilda projekt utan att varje åtgärd blir en del av en långsiktig och total utvecklingsplan för Nordkalotten.

Kommerskollegium är för sin del av den uppfattningen att eventuella ökade resurser i första hand bör inriktas på ett ökat samarbete på planeringsstadiet. Detta skulle exempelvis kunna ske genom att ett mer självständigt sekretariat inrättades med uppgift att ansvara för utvecklingen av det regionala samarbetet inom Nordkalotten.

Kollegiet har emellertid i och för sig inga invändningar mot att förutsättningarna för att inrätta en fond för regionalpolitiskt samarbete inom nordkalottområdet undersöks. I avsaknad av en gemensam nordisk utvecklingsplan för Nordkalotten är det dock enligt kollegiets mening tveksamt om förutsättningar föreligger för en fond av den mer vittsyftande karaktär som förslagsställarna förordar. Kollegiet anser därför att en eventuell undersökning, som får förutsättas beakta resultatet av de utredningar som ministerrådet igångsatt, bör inriktas på en fond av liknande typ som den nyligen inrättade för det industriella och tekniska samarbetet.

Stockholm den 11 juli 1974

O. G. Lindqvist

Fritz Andersson

Arbetsmarknadsstyrelsen:

Styrelsen vill inledningsvis framhålla att en samordning av de regionalpolitiska insatserna i vissa geografiska områden och inom vissa näringar måste medföra fördelar ur t. ex. resursutnyttjande synpunkt. Styrelsen vill emellertid erinra om att det redan i dag i varje land finns organfonder med syfte att stimulera till en utbyggnad av näringslivet även på Nordkalotten. (Distriktenes Utbyggingsfond i Norge, Arbetsmarknadsstyrelsen, Norrlandsfonden m. fl. organ i Sverige samt Utvecklingsområdesfonden AB i Finland.) Mellan dessa förekommer ett samarbete i vissa konkreta projekt.

Nämnas bör även att de regionalpolitiska målsättningarna i respektive land och de medel som dessa organ arbetar med i stort sett överensstämmer.

Förslaget berör inte målsättningen utan mera samordningen av medel och resurser på Nordkalotten. Som framhålls i förslaget pågår för närvarande ett forsknings- och utredningsarbete, initierat av ministerrådet, med syfte att samordna de totala stödinsatserna i områden kring riksgården med likartade regionala problem. Ett första steg i utvecklingsarbetet avser principer för avgränsning av de områden som bör prioriteras.

Styrelsen finner det tveksamt att i nuläget ett nytt organ skall kunna avsevärt förbättra näringslivs- och sysselsättningsutvecklingen i Nordkalotten bl. a. på grund av att det för närvarande inte är bristen på finansieringsmöjligheter utan snarare bristen på realistiska projekt som är avgörande. I avvaktan på resultatet av den redan igångsatta utredningsverksamheten initierad av ministerrådet finner styrelsen skäl att avvakta inrättandet av en fond för regionalpolitiskt samarbete på Nordkalotten.

Stockholm den 14 juni 1974

Arbetsmarknadsstyrelsen

Gunnar Andersson

Ola Gustavsson

Ted Westermark

Statens planverk:

I förslaget förordas en regional utvecklingsfond som förutsätter ett övergripande regionalpolitiskt program. Genom programmet avses utnyttjandet av fondens medel styras till projekt som utgör en del av en långsiktig utvecklingsplan för Nordkalotten.

Planverket ansluter sig till de allmänna målsättningarna i ministerrådets handlingsprogram som syftar till samordning av regionalpolitiska åtgärder samt konkreta sektoriella samarbetsprojekt.

Inför ett förverkligande av de åtgärder som föreslås är det viktigt att överväga den geografiska avgränsningen av det område som avses bli föremål för nya regionalpolitiska stödåtgärder. Vad norra Sverige beträffar har riksdagen fastställt en geografisk avgränsning av de stödområden där behovet av regionalpolitiskt stöd anses särskilt stort. Planverket utgår ifrån att de skäl som legat till grund för avgränsningen av stödområdena fortfarande anses giltiga och att det därför i princip bör vara en strävan att undvika en indelning som inte har samband med tidigare regionalpolitisk områdesindelning.

Planverket anser att man före ett ställningstagande till nya regionalpolitiska medel bör belysa förutsättningarna för en samordning av de nuvarande regionalpolitiska åtgärderna samt konkretisera dessa i det övergripande regionalpolitiska program, som förutsättes i förslaget. Dessförinnan anser planverket sig inte kunna bedöma om den föreslagna fonden utgör ett verksamt medel vid sidan av respektive länders ordinarie regionalpolitiska instrument.

Med stöd av det ovan anförda är planverket inte berett att nu tillstyrka förslaget angående tillskapande av regionalpolitisk fond för Nordkalotten.

Stockholm den 10 juni 1974

Lennart Holm

Erik Casten Carlberg

Styrelsen för teknisk utveckling (STU):

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) är central myndighet för initiativ och stöd till samt planläggning och rådgivning rörande teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete. Något direkt ansvar för tillvaratagande av regionalpolitiska aspekter har styrelsen icke. Detta hindrar emellertid inte att styrelsen i olika sammanhang funnit det lämpligt att samverka med regionala organ. Genom sin kontaktorganisation vid universitet och tekniska högskolor har styrelsen vidare möjlighet att beakta olika regioners möjligheter inom sitt verksamhetsområde. De i det följande framförda synpunkterna på motionen om en regionalpolitisk fond bör ses mot denna bakgrund.

Syftet med den föreslagna fonden skulle enligt det förordade alternativet vara att i samråd med den sk Nordkalottkommittén upprätta ett övergripande regionalpolitiskt långsiktigt program för Nordkalotten och att på grundval av en sådan plan stödja projekt till främjande av Nordkalottens näringsliv.

Såsom framgår av motionen finns redan ett flertal organ som sysslar med internordiska samordningsproblem, såväl generellt som specifikt

beträffande Nordkalott-området. Så t. ex. ingår i handlingsprogrammet för den nyligen upprättade nordiska fonden för teknologi och industriell utveckling bl. a. som en målsättning "ett ökat konkret samarbete i gränsregionerna, särskilt Nordkalotten och öresundsområdet samt konkreta samarbetsprojekt inom olika sektorer, speciellt vad avser trafikpolitik och turism".

Tidigare etablerade organ såsom Nordforsk, Nordplan och Nordrefo har funktioner som — om än inte specifikt regionalpolitiskt inriktade — inte utesluter aktiviteter som berör nordkalottområdet. Tvärtom finns åtskilliga exempel på projekt som avsett detta område.

Med den samordnande funktion beträffande Nordkalotten som sköts av den s. k. Nordkalottkommittén synes redan möjligheter finnas att bevaka, att de särpräglade problemen beträffande Nordkalotten löses på ett ändamålsenligt sätt med hjälp av redan existerande organ. Etableringen av ytterligare ett organ skulle snarare kunna få negativa effekter på så sätt att kompetenslinjerna blir oklara och svårigheter uppstår i fråga om samordningen och fördelningen av projekt och utredningsaktiviteter.

Styrelsen ställer sig sålunda för sin del tveksam till förslaget om inrättande av den föreslagna nya regionalpolitiska fonden för Nordkalotten.

Stockholm den 29 maj 1974

Styrelsen för teknisk utveckling

Jan Uhler

Hans-Georg Lindgren

Stockholms handelskammare:

Stockholms handelskammare delar uppfattningen att det för vissa gränsområden vore värdefullt med en samordning av de nordiska insatserna inom regionalpolitikens ram. Det av förslagsställarna angivna geografiska området — Finlands, Norges och Sveriges nordligaste områden — är onekligen en sådan region med många gemensamma problem, där samordnade insatser från de tre länderna är önskvärda.

Den samordning som här erfordras bör dock i första hand inriktas på planeringsstadiet. Det synes handelskammaren föga meningsfyllt att för ändamålet bygga upp en särskild fond till vilken varje medlemsland skall inbetala miljonbelopp. De investeringar av skilda slag, som måste göras inom nordkalottområdet, bör bedömas enligt samma kriterier som gäller för motsvarande projekt inom andra stödområden. Beslut om stora samhällsinvesteringar i nordkalottområdet kan rimligen inte fattas av andra organ än de slutligt ansvariga statliga, kommunala och lands-

tingskommunala myndigheterna. Ej heller synes det nödvändigt att inrätta särskilda organ för beslut om olika slag av investeringsbidrag till näringslivet för dess satsningar inom ett dylikt stödområde.

En viktigare insats skulle förmodligen vara att utreda möjligheterna att inrätta ett mera självständigt sekretariat med uppgift att ansvara för en utveckling av det regionala samarbetet inom nordkalottområdet och med en förstärkt utredningskapacitet.

De motiveringar som anförts i medlemsförslaget utgör enligt handelskammarens mening inte tillräcklig grund för att inrätta en fond för regionalpolitiskt samarbete inom nordkalottområdet. Däremot kan ytterligare ansträngningar behöva göras för att samordna berörda länders insatser inom Nordkalottområdet. Detta bör främst gälla planeringen men förmodligen också verkställandet av vissa större investeringar.

Stockholm den 30 maj 1974

För Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Bergstig

Västerbottens handelskammare:

Sammanfattning av förslaget

Förslagsställarna konstaterar att den ekonomiska utvecklingen inom de nordligaste områdena i Finland, Norge och Sverige erbjuder en mängd särpräglade problem, bl. a. beroende på det hårda klimatet, de karga naturförhållandena och de långa avstånden, som försvårar ett effektivt tillvaratagande av de betydande naturtillgångarna i området.

I rekommendation nr 14/1966 från Nordiska rådet angående samarbete på lokaliseringens område ingår Nordkalotten. Där rekommenderas de nordiska regeringarna att gemensamt kartlägga de konkreta ekonomiska samarbetsmöjligheterna inom nordkalottområdet. Med anledning av denna rekommendation upprättade samlagsministrarna 1971 ett permanent samarbetsorgan för Nordkalotten, den s. k. Nordkalottkommittén.

Slutligen framför förslagsställarna att kommittén hittills har saknat tillräckliga resurser för att företa en parallell behandling i tre länder i de frågor som kräver utredning och omedelbara beslut. Vidare har Nordkalottkommittén haft svårigheter att finansiera aktuella projekt då den inte disponerar över en egen budget. Sammanfattningsvis konstaterar därefter förslagsställarna att det förefaller både politiskt och praktiskt möjligt att man beträffande Nordkalottområdet samordnar resurserna inom ramen för en gemensam utvecklingsplan. En förutsätt-

ning härför är naturligtvis att ekonomiska resurser ställs till förfogande.

Den förda diskussionen avslutas med att man hemställer att Nordiska rådet måtte rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka förutsättningarna för att inrätta en fond för regionalpolitiskt samarbete inom Nordkalottområdet.

Handelskammarens synpunkter

Handelskammaren vill till att börja med konstatera dels att det ligger i näringslivets intresse att kontakterna så väl västerut som österut förbättras och dels att kunskaperna om tänkbara leverantörer/kunder i både Nordnorge och norra Finland är bristfälliga. Kammaren vill emellertid framföra att det finns exempel på exportföretag i länet som helt själva bearbetar Nordnorge medan en generaldistributör i södra Norge är ansvarig för området t. o. m. Trondheim. Vidare vill Kammaren peka på det faktum att handelsutbytet mellan Västerbotten och t. ex. Nordland Fylke har gammal hävd. Man kan t. ex. konstatera att ända fram till 1930-talet var Mo i Rana det naturliga affärscentrat för avyttring av timmer, pälsverk och vilt för fjällborna. Denna tradition lever kvar idag i form av framför allt utbyte på den kulturella sidan.

Vad det gäller relationerna Västerbotten/Österbotten har dessa utvecklats mycket starkt under de senaste decennierna tack vare den färjtrafik som förekommer mellan Umeå—Vasa och Skellefteå—Jakobstad.

Inom området Österbotten—Västerbotten—Nordland, Salten har de senaste åren en rad initiativ tagits för att skapa ett östvästligt tvärgående expansionsbälte. Ett konkret resultat är tillsättandet av det s. k. Kvarkenrådet 1972. Vidare kan nämnas den s. k. Niostadskommittén (Vasa, Jakobsstad, Gamla Karleby i Finland, Umeå, Skellefteå och Lycksele i Sverige samt Mo i Rana, Vefsn och Bodö i Norge). Arbetet inom denna kommitté är grundat på en utredning som utförts av Umeå Universitet på uppdrag av kommunstyrelserna i Umeå, Skellefteå, Lycksele samt Rana kommun.

Avsikten med denna redogörelse är att visa att lokala initiativ är nödvändiga för att åstadkomma en början av en önskad regional utveckling över nationsgränserna. Handelskammaren menar därför att de resurser som krävs för att kunna fullfölja denna typ av initiativ och ge dem ett konkret innehåll är att det skapas ett sekretariat i området för att driva frågorna mot en konkretisering.

Kammaren menar därför att den mest angelägna insatsen för att utveckla det internordiska samarbetet i området Nordland/Salten—Västerbotten—Österbotten är att sådana resurser ställs till t. ex. Niostadsgruppens förfogande att man kan hålla ett permanent, aktivt sekretariat i syfte att åstadkomma en naturlig utveckling av det regionala samarbetet.

Handelskammaren har i och för sig inga invändningar mot att en utredning göres angående inrättandet av en regionalpolitisk fond för Nordkalottområdet och förutsätter då att en sådan fond också skall kunna finansiera projekt i området Österbotten—Västerbotten—Nordland/Salten.

Skellefteå den 22 maj 1974

Västerbottens handelskammare

Sigvard Ando

Ordförande

Lennart Wassner

Sekreterare

Norrlandsfonden:

— — — Eftersom ärendet befinner sig på ett förberedande stadium, innehåller förslaget inte någon definitiv målsättning för den regionalpolitiska fonden, dock framgår att en samordning av regionalpolitiken på Nordkalotten är det övergripande syftet.

I förslaget anses det av största vikt att inrätta en fond, som disponerar egna medel. Fonden skall verka för en samordning av de nordiska insatserna på regionalpolitikens område. En, som förslaget uttalar, mer ambitiös modell av fonden med ett omfattande regionalpolitiskt program skulle bli ett komplement till de nordiska ländernas egen regionalpolitik och fondens insatser skulle ansluta sig till respektive länders utvecklingsprogram.

På Nordkalotten verkar utöver vissa organ med riksomfattande verksamhet bl. a. Distriktenes utbyggingsfond i Norge, arbetsmarknadsstyrelsen och Norrlandsfonden i Sverige samt Utvecklingsområdesfonden AB i Finland. De målsättningar dessa organisationer i respektive land har från regionalpolitisk synpunkt är i det närmaste identiska, varför en samordning av regionalpolitiken på den nivån inte är aktuell. Förslaget berör inte heller samordningsfrågan från målsättningssynpunkt utan pekar på behovet av samordnade medel och resursinsatser på Nordkalotten. För en eventuell fond blir det nödvändigt att fastställa vilka regioner och områden som kan dra fördel av fonden och vidare måste kriterier för bidragsgivning fastställas.

Bedömningar och rekommendationer

Beträffande huvudfrågan i förslaget — samordning av regionalpolitiska insatser — anser Norrlandsfonden att detta kan innebära vissa fördelar. Således kan infrastrukturella och andra resurser utnyttjas mer effektivt. För turistnäringens del kan två eller flera mindre områden genom samordnade ansträngningar nå ökad attraktionskraft. Givetvis är

samordning värdefull i den meningen att organ i ett land informeras om åtgärder i ett annat.

Spörsmålet är emellertid under vilka former detta samarbete skall ske. I fråga om samarbetet mellan enskilda företag eller människor brukar dylika kontakter regelmässigt tas av direkt berörda parter.

I de fall man önskar göra mer omfattande insatser och genom exploatering av någon tillgång i ett gränsområde påskynda utvecklingen, bedömer Norrlandsfonden det som tveksamt om ett nytt organ skall kunna inverka mer än nu befintliga. Norrlandsfonden kan givetvis endast redogöra för egna erfarenheter men kan konstatera, att då förutsättningar finns för ett samarbete med organ i andra länder etableras kontakt automatiskt. Således finansierar Norrlandsfonden och Utvecklingsområdesfonden AB gemensamt koncerner. Det konkreta intresse, som Distriktenes utbyggingsfond och Utvecklingsområdesfonden AB liksom Norrlandsfonden visar Norrland center AB, kan också sägas vara en form av regionalpolitiskt samarbete. Bland övriga flernationella projekt kan nämnas det havsisforskningsprogram, som bedrivs av finska sjöfartsstyrelsen, svenska sjöfartsverket, Wärtsilä oy, Norrlandsfonden m. fl.

Därmed vill Norrlandsfonden ha sagt att själva tillskapandet av en ny fond inte torde öka förutsättningarna för en samordning av regionalpolitiska åtgärder på Nordkalotten.

Tvivelutan torde dock andra steg kunna tagas, vilka förbättrar samordningen av de regionalpolitiska insatserna. Nordiska rådet har tidigare undersökt det kommunala samarbetet som för närvarande bedrivs över de nordiska riksgränserna (*NU 1973: 1*). Norrlandsfonden finner att man skulle kunna gå vidare och studera vad som inom en snar framtid kan göras för att utveckla olika områden på Nordkalotten.

En brett upplagd sammanställning av redan gjorda utredningar inom Nordkalotten samt om nödvändigt kompletterande inventeringar med avseende på sysselsättningsvaga områden, möjlighet att utveckla näringar och områden samt exploateringsbara tillgångar bör kunna resultera i ett antal konkreta och attraktiva projekt, vilka inom en snar framtid kan förverkligas genom samtidiga och samordnade insatser från mer än ett land. Vid en sådan inventering bör man även undersöka möjligheterna till finansiering av de olika projekten via redan befintliga organ. I nuläget är det inte bristande finansieringsmöjligheter som är avgörande utan snarare bristen på realistiska projekt och Norrlandsfonden kan därför inte finna några övertygande skäl för att en speciell fond inrättas för Nordkalotten.

I det fall att de ekonomiska resurserna skulle visa sig otillräckliga, föreligger möjligheten att kanalisera ytterligare medel genom redan etablerade organ.

Luleå den 27 maj 1974

Norrlandsfonden

Gunnar Lange

Ordförande

Matti Mäkinen

Verkställande direktör

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Nordiska ministerrådet uttalade sig i sitt till Nordiska rådets 21:a session framlagda handlingsprogram för en samordning av de regionalpolitiska medlen som slutmålet för en stegvis utvecklad samordning av regionalpolitiken i de nordiska länderna. I avvaktan på den fortsatta utvecklingen skulle vissa förberedande undersökningar redan nu företas. Några ekonomiska resurser avsattes dock inte för ändamålet.

De medlemmar som avgivit förslaget önskar att en regionalpolitisk fond inrättas, vars medel skulle utnyttjas för att samordna de nordiska insatserna på det regionalpolitiska området och hemställer att förutläggningarna härför utreds.

Förslagsställarna anser att fondens medel lämpligen bör utnyttjas inom Nordkalottområdet.

Länsstyrelsen konstaterar att utbytet av information, erfarenheter och tjänster, som i och för sig är av gammalt datum, under senare år har intensifierats, mycket tack vare tillkomsten av nya mellanriksvägar. Utöver Nordkalottkommittén finns samarbetsorgan med annan geografisk täckning: ett Kvarkenråd, en sexstadsgrupp och en Blå Vägenförening, vilka alla tillför den regionalpolitiska debatten nytt stoff och lämnar förslag till utökad samordning.

Det är alltså klart belagt att behov av regionalt samarbete och av en gemensam regionalpolitisk syn föreligger i stora områden, som i de flesta avseenden har likartade utvecklingsprogram och där gränseffekter kan vara lika störande som i de allra nordligaste delarna av Norden.

Att därför i utgångsläget begränsa den föreslagna fonden till att enbart betjäna Nordkalottområdet anser länsstyrelsen vara en uppenbar felbedömning från förslagsställarnas sida och föreslår därför att områdesavgränsningen blir föremål för fortsatta studier innan något slutligt beslut fattas.

Ekonomiska bidrag från en fond av föreslagen typ för fortsatta utredningar kan vara ett sätt att ta tillvara och stödja lokala eller regionala initiativ, men får dock inte anses vara det enda eller nödvändigtvis

det bästa sättet att lösa ekonomiska och/eller administrativa samordningsproblem. En prövning av dessa frågor bör ingå i ett fortsatt undersökningsarbete.

Sammanfattningsvis har länsstyrelsen inget att erinra mot att Nordiska ministerrådet undersöker förutsättningarna för att inrätta en fond för regionalpolitiskt samarbete, men anser inte sådana skäl föreligga att fonden skulle exklusivt förbehållas nordkalottområdet.

Umeå den 27 maj 1974

Bengt Lyberg

Harald Frisendahl

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Nordkalottkommitténs verksamhet omfattar fem administrativa områden nämligen Lapplands län i Finland, Finnmarks, Troms och Nordlands fylken i Norge samt Norrbottens län i Sverige. Länsstyrelsen önskar först fastslå att fortsatta åtgärder inom ramen för nordkalottsamarbetet lämpligen bör följa denna avgränsning.

De ekonomiska förhållandena på Nordkalotten är likartade. Befolkningen i området, som uppgår till cirka en miljon människor, bebor en yta nära nog lika stor som Sverige. Goda kommunikationer både vad gäller människor, budskap och varor är därför av mycket stor betydelse och ett av områdets centrala problem.

Nordkalotten har en låg industrialiseringsgrad. Industrins andel av den totala sysselsättningen var 1970 följande:

	%
Lapplands län	16
Finnmarks fylke	25
Troms fylke	13
Nordland fylke	19
Norrbottens län	24

Sysselsättningen inom primärnäringarna ligger betydligt över riksgenomsnittet. Detta förhållande har varit än mer uttalat tidigare. En mycket snabb strukturuomvandling har pågått sedan andra världskriget. Genom att områdets egen industri inte på långt när haft förmågan att ta emot de människor som lämnat jordbruks-, skogsbruks- och fiskerinäringarna har en omfattande utflyttning blivit följd. Denna nettoutflyttning uppgick under 1950-talet till 38 000 personer och under 1960-talet till 87 000 personer. Nästan 15 procent av den nuvarande folkmängden har sålunda fått lämna området.

Nordkalotten utgör det område i de tre länderna som har de mest

utpräglade obalansproblemen. Det har också visat sig att gängse lokaliseringpolitiska medel inom stora områden endast haft begränsad effekt. Detta kan sägas gälla samtliga tre delar av Nordkalotten. Lokaliseringpolitiken är något olika utformad i de tre länderna. Sammantagna kan de tre länderna sägas begagna sig av alla de lokaliseringpolitiska instrument som står till buds med ett väsentligt undantag. Etableringskontroll används för närvarande varken i Finland, Norge eller Sverige. Den kanske viktigaste förklaringen till den alltför svaga sysselsättningstillväxten torde vara att finna i frånvaron av ett mer omfattande företagande på Nordkalotten. Många av de lokaliseringpolitiska medlen förutsätter existensen av företag som kan söka stöd för sin utveckling.

Nordiska ministerrådet fastställde 1972 ett handlingsprogram för det fortsatta nordiska samarbetet. I detta handlingsprogram behandlas bl. a. regionalpolitiken. Nordkalotten utpekas av ministerrådet som ett av de två områden i Norden där det gränsregionala samarbetet bör utvecklas. Det andra området är öresundsregionen. Ett sådant samarbete på Nordkalotten har sedan 1967 varit föremål för särskild uppmärksamhet inom ramen för Nordkalottkommitténs arbete. Frånvaron av ekonomiska resurser har emellertid starkt begränsat kommitténs möjligheter.

Ovanstående förhållanden motiverar enligt länsstyrelsens uppfattning inrättandet av en regionalpolitisk fond i enlighet med rubricerade medlemsförslag.

Denna fond skall icke i något avseende ersätta de lokaliseringpolitiska insatser som görs i de tre länderna. Den skall i stället komplettera dessa insatser. Fonden bör, när det gäller företagsstöd, inrikta sin verksamhet på sådana projekt som kan förväntas få effekt på båda sidor i en gränsregion. Erfarenheten har ådagalagt att ett företag lokaliserat till ena sidan riksgränsen kan ge mycket betydande sekundäreffekter på andra sidan. En gruva på svenska sidan av riksgränsen kan exempelvis ge upphov till en förädlingsindustri på andra sidan gränsen. Liknande exempel är tänkbara inom andra industrisektorer.

I förslaget rekommenderas att fonden bör användas för att genomföra en viss fastställd långsiktig plan för utvecklingen på Nordkalotten. Länsstyrelsen anser att ett sådant användnings sätt är förknippat med betydande svårigheter. Vid skilda tillfällen aktualiseras i den regionalpolitiska debatten tanken på att förverkliga vissa fastställda planer. Inga av länderna har emellertid utarbetat sådana planer om man därmed avser särskilda program med en konkret utformad målsättning och med angivande av konkreta åtgärder för att uppnå denna målsättning. Det vore därför knappast troligt att en sådan plan skulle kunna utarbetas för ett område som omfattar tre länder.

Däremot synes det vara möjligt att på sikt utarbeta en plan för ut-

vecklingen på Nordkalotten med en målsättning formulerad i mer allmänna termer.

Länsstyrelsen önskar därför föreslå att fonden skall användas för att finansiera projekt utan att dessa behöver ingå i en detaljerad utvecklingsplan. Av projekten skall givetvis krävas att de befrämjar den ekonomiska utvecklingen på Nordkalotten.

Utöver fondens direkt företagsstödjande syfte skulle även kunna övervägas om inte fonden skulle ges ett vidare användningsområde. Detta skulle inriktas på stöd till åtgärder av allmänt miljöförbättrande karaktär. Exempel på sådana områden skulle kunna vara:

Utveckling av kommunikationerna mellan Nordkalottens olika delar både med avseende på personer, varor och budskap.

Främja marknadsföringen av nordkalottföretagens produkter.

Främja internhandeln på Nordkalotten.

Medverka vid etableringen på Nordkalotten av sådana företag som är av intresse för i dag existerande nordkalottföretag och som kompletterar den industriella strukturen i området. Det kan här bli fråga om både tillverkningsföretag och industriserviceföretag.

Stödja tillkomsten av sådana samarbetsprojekt på industrins område som innebär ett gemensamt utnyttjande av en naturresurs eller en arbetskraftstillgång.

Stödja sådan forskning som anknyter till specifikt nordkalottiska problem.

Länsstyrelsen tillstyrker sålunda förslaget om att förutsättningarna för en regionalpolitisk fond för Nordkalotten undersöks.

I undersökningen bör en företrädare för Nordkalottkommittén medverka.

Luleå den 14 juni 1974

R. Lassinantti

Sven Persson

Västerbottens läns landsting hänvisar i skrivelse den 10 juni 1974 till yttrande av den 22 maj 1974 från landstingets näringslivsnämnd (se nedan).

Västerbottens läns landsting, näringslivsnämnden:

Näringslivsnämnden tillstyrker att en undersökning av förutsättningarna för att inrätta en nordisk regionalpolitisk fond göres.

Nämnden anser dock att samma möjligheter och problem vad gäller samarbetet över den svensk-norska gränsen finns i gränsområdet Västerbotten-Nordland fylke som i Nordkalottens gränsområden, varför en eventuell fond bör kunna verka även inom det förstnämnda området.

För detta talar också att Nordland fylke, som i sin helhet ingår i Nordkalottområdet, gränsar till såväl Norrbottens som Västerbottens län på den svenska sidan. Om inte Västerbottens län skulle omfattas av ett eventuellt regionalpolitiskt samarbete skulle således en icke oväsentlig del av det norska nordkalottområdet sakna samarbetspartner på den svenska sidan av riksgränsen.

Umeå den 22 maj 1974

Näringslivsnämnden

Börje Hörnlund

Gunnar Olsson

Norrbottens läns landsting:

Nordkalottområdet med dess särpräglade näringsstrukturella problem synes under överskådlig tid framåt vara i behov av särskilda näringspolitiska åtgärder. Ett ökat samarbete i den regionalpolitiska planeringen vore i sig önskvärd så att respektive länder snabbt kunde dra fördel av de erfarenheter som vunnits med de viktigaste lokaliseringpolitiska medlen. Den målsättning på regionalpolitikens område som angetts i handlingsprogrammet för den sedan 1973 verksamma fonden för teknologi och industriell utveckling antyder att fonden icke avser att ställa egna ekonomiska resurser till förfogande för genomförande av konkreta projekt. En samnordisk forskning sker emellertid nu inom olika institutioner. Den i förslaget skisserade fonden skulle ha en viktig uppgift i samordning av de nordiska forskningsinsatserna på det regionalpolitiska området. Att fonden dessutom skall investera medel i konkreta projekt som komplement till ländernas egna regionalpolitiska insatser kan måhända bli förenat med svårigheter. Förslagsställarna har angett bl. a. fastställandet av de regioner och områden som kan dra fördel av fonden som ett viktigt problem, varför dessa frågor bör ägnas stor omsorg vid ett eventuellt inrättande av en fond.

Då de regionalpolitiska problemen generellt sett är likartade inom nordkalottområdet vore en samordning av den regionalpolitiska forskningen och därav följande åtgärder önskvärd. De utredningar som ministerrådet redan beslutat bör kunna ge bakgrundsmaterial för vidare undersökning av förutsättningarna och formerna för den föreslagna fonden. Landstinget i Norrbottens län vill för sin del tillstyrka att Nordiska ministerrådet får i uppdrag att undersöka förutsättningarna för inrättandet av den föreslagna fonden vilken bör få en vittsyftande inriktning vars arbete skulle utgöra en del av en långsiktig och total utvecklingsplan för Nordkalotten. I konsekvens därav bör Nordkalott-

kommittén knyts till fondens styrelse för utnyttjande av de erfarenheter som redan vunnits.

Luleå den 13 juni 1974

Norrbottens läns landsting

Erik Hammarsten

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund:

Organisationerna har i och för sig förståelse för värdet av ett samarbete inom regionalpolitiken mellan Finland, Norge och Sverige, särskilt vad gäller utvecklingsområdena i de nordligast belägna delarna av respektive länder. I första hand synes en sådan samverkan kunna ske genom en översyn av nuvarande bestämmelser för regionalpolitiskt stöd med siktet inriktat på att stödet skall få en så långt möjligt likartad utformning. Enligt vad organisationerna erfarit har ett sådant arbete inletts med jämförande studier av de totala stödåtgärderna och deras effekter i områden med likartade problem.

Såvitt organisationerna kan bedöma synes det nu framlagda medlemsförslaget i första hand ta sikte på att man vid sidan av de tre ländernas egna stödprogram skulle inrätta en gemensam regionalpolitisk fond med särskilda kriterier för stöd, speciella stödformer och med en särskild finansiering. Några bärande skäl för en sådan åtgärd kan emellertid inte anses föreligga. Det regionalpolitiska stödets utformning har i vart fall i Sverige skett med beaktande av de särskilda problem för företagsamheten som föreligger i de nordligaste delarna av landet. Allmänt kan väl också sägas att de medel som ställs till förfogande för stödverksamheten är tillräckliga för att alla industriella projekt som bedöms ha rimliga förutsättningar att upprätthålla en lönsam verksamhet kan få statligt stöd. Enligt organisationernas mening kan det därför inte anses föreligga behov av nya eller kompletterande finansiella stödåtgärder. Den föreslagna fonden torde inte heller kunna medverka till att utjämna skillnaderna mellan de tre ländernas stödpolitik.

Den svaga sysselsättningsutvecklingen i det inre av Norrland och övriga delar av Nordkalotten torde i första hand förklaras av att de allmänna förutsättningarna för industriell verksamhet inte är tillräckligt gynnsamma för att ge underlag för en mera betydande industriell utveckling. En förbättring av lokaliseringsbetingelserna torde emellertid kräva insatser av helt annat slag än vad som kan åstadkommas inom ramen för en regionalpolitisk fond.

Vissa uttalanden som görs i medlemsförslaget kan möjligen tolkas så att den föreslagna fonden även skulle kunna initiera och finansiera utredningar som syftar till att ta fram projekt av gemensamt intresse för

de tre länderna. Organisationerna vill inte förneka, att sådana utredningar kan vara av värde inte endast på det industriella området utan även för att söka lösa vissa serviceproblem i framför allt gränstrakterna. Vi ställer oss emellertid tveksamma till att en sådan utredningsverksamhet kan få den betydelsen och bli av den omfattningen att den motiverar inrättandet av en regionalpolitisk fond av det slag som medlemsförslaget åsyftar.

Stockholm den 24 juni 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Hans Holmström

Sveriges industriförbund

Tage Kahlin

Bo Sillén

Medlemsförslag

om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag

(Väckt av Erik Adamsson, K. B. Andersen, Ragnar Christiansen, Mauno Forsman, Gylfi P. Gíslason, Anker Jørgensen, Tellervo M. Koivisto, Bror Lillqvist, Lars Lindeman, Thor Lund, Odvar Nordli, Ivar Nørgaard och Sture Palm)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation (NFS):

NFS deler forslagsstillernes synspunkter og finder det af stor betydning, at de nordiske landes regeringer opfordres til at indlede et samarbejde, som skal have til formål at udarbejde fællesregler for de multinationale selskabers virksomhed i Norden, og endvidere til formål at fastsætte retningslinjer for en samordnet nordisk optræden i internationale drøftelser om disse spørgsmål. Selv om de nordiske lande har forskelligartede aftaler med bl. a. EF, bør dette ikke hindre, at de nordiske lande i videst muligt omfang tilstræber at nå frem til en fælles lovgivning og fælles retningslinjer i forhold til de multinationale selskaber.

En undersøgelse af det i forslaget nævnte indhold er i høj grad nødvendigt for at kunne indlede et samarbejde i overensstemmelse med de formål, som er angivet.

Det er NFS' opfattelse, at den foreslåede undersøgelse også bør omfatte problemerne i forbindelse med den del af skibsfarten, som sejler under såkaldte bekvemmelighedsflag. Der findes i Norden rederier som benytter sig af såvel "Flags of Convenience" som "Crews of Convenience". Disse rederier samarbejder ofte med selskaber uden for Norden og virker derfor som multinationale rederier i forskellige former. Der er en tendens til, at flere og flere fartøjer registreres i lande, hvor ejeren af skibet ikke selv er bosat. Dette forhold medfører, at selskaberne har de største muligheder for at undgå beskatning og sociale forpligtelser, og indebærer endvidere, at almindeligt anerkendte sikkerhedsregler til beskyttelse af de ansatte ikke overholdes.

NFS betragter det i høj grad som ønskværdigt, at den foreslåede undersøgelse gennemføres i samarbejde med lønmodtagernes organisationer. De multinationale selskabers virksomhed har på væsentlige om-

råder fået konsekvenser for de ansatte og deres organisationer. NFS anser det for naturligt at undersøgelsen i høj grad er opmærksom på de ansattes problemer, og at man endvidere drager nytte af organisationernes erfaringer og synspunkter. I denne sammenhæng kan oplyses, at NFS har igangsat en undersøgelse af omfanget af de multinationale selskabers virksomhed i Norden, selskabernes indflydelse på konkurrenceforhold, selskabsbeskatning samt de arbejdsretlige forhold i Norden.

NFS anbefaler, at Nordisk Råd vedtager det fremlagte forslag.

Stockholm, den 17. juni 1974

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation

John Svenningsen

Generalsekretær

Nordisk Andelsforbund:

Nordisk Andelsforbund, hvis medlemsorganisationer omfatter 4,3 millioner husstande tilknyttet nordisk konsumentkooperation, bifalder forslaget om at gennemføre en undersøgelse af den virksomhed, de multinationale foretagender (i det følgende kaldet MNF) udøver i de nordiske lande.

Vi anbefaler, at undersøgelsen ikke blot som foreslået vurderer MNFs politik ud fra arbejdstager- og beskatningssynsvinkler, men tillige søger at bedømme MNFs fordele og ulemper set ud fra et forbrugersynspunkt.

Opmærksomheden bør i denne forbindelse koncentreres om de MNF, hvis moderselskab er beliggende uden for Norden, og som har en væsentlig markedsandel på vareområder af særlig betydning for nordiske husholdninger, herunder nærings- og nydelsesmidler, energi, vaskemidler og andre kemisk-tekniske produkter samt varige forbrugsgoder. Undersøgelsen bør interessere sig for MNFs indflydelse på konkurrenceforholdene, herunder prispolitik, kvalitetspolitik og produktudvikling i relation til nordiske forbrugerinteresser, reklame og andre salgsfremmende midler, eventuel anvendelse af konkurrencebegrænsende bestemmelser og aftaler, lobbyvirksomhed m. v. Det vil i denne henseende være naturligt at trække på den viden, som nationale og internationale monopolmyndigheder (EF) måtte ligge inde med. Endvidere er der grund til at se på MNFs betydning for Nordens forsyning med vigtige råvarer — med henblik på risiko for uheldige virkninger i krisesituationer.

Undersøgelsen bør påpege mangler i offentlighedens muligheder for at skaffe sig oplysning om MNFs virksomhed og regnskabsmæssige forhold, og herunder beskæftige sig med behovet for en harmonisering og udbygning af monopollovgivningen og selskabsretten.

Nordisk Andelsforbund understreger, at eventuelle lovforslag på området ikke bør hindre eller hæmme multinationale organisationsformer i erhvervslivet, som kan være forbundet med betydelige effektivitetsfordele. Opgaven må være at sikre, at fordelene kommer forbrugerne til gode, og at MNFs virksomhed underkastes den fornødne demokratiske kontrol. Opmærksomheden henledes på, at konsumentkooperationen gennem oprettelse af fællesnordiske industriforetagender på en række områder tilstræber multinationale arbejdsformer, der bygger på de enkelte nationale deltageres ligeværdighed og ikke på enkelte partners kapitalmæssige dominans.

Nordisk Andelsforbund er enig i nødvendigheden af, at der etableres et program på statsniveau til kontrol med faren for misbrug fra MNFs side, men mener ikke, problemerne alene kan løses på nordisk basis. Kontrollen må ske på basis af et videregående internationalt samarbejde, og det anbefales, at den foreslåede undersøgelse koordineres med arbejdet med de redegørelser og forslag, der foreligger på dette område fra studiegrupper i FN og OECD og fra Kommissionen for de europæiske Fællesskaber.

København, den 12. juni 1974

Nordisk Andelsforbund

Lars Lundin

Nordisk Akademikerråd:

Med de multinationale selskabers omfattende og voksende andel i den økonomiske virksomhed har disse selskaber en indflydelse, som det i stigende grad er nødvendigt at have indseende med og kontrolmuligheder over for. Indflydelsen rækker langt ud over rent økonomiske spørgsmål og angår bl. a. beskæftigelse, lønmodtageres medindflydelse i virksomhederne, forbrugerforhold og miljøspørgsmål.

Nordisk Akademikerråd støtter derfor forslaget om en nordisk kortlægning og udformning af lovforslag vedrørende multinationale selskaber. Arbejdet hermed bør efter vor opfattelse søges koordineret med de bestræbelser, der udfoldes fra anden side med samme sigte, herunder undersøgelser m. v. foranstaltet af nordiske, europæiske og internationale institutioner og faglige organisationer. Endvidere findes det ønskeligt, at arbejdet ikke begrænses til snævert økonomiske spørgsmål. Nordisk Akademikerråd er parat til på linie med andre faglige sammenslutninger at bidrage til og deltage i arbejdet.

København, den 21. juni 1974

Erik Holst

J. Kr. Lomholt

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal handelsministeriet i samarbejde med arbejdsministeriet, Danmarks Statistik, Det økonomiske Sekretariat, justitsministeriet, skattedepartementet og udenrigsministeriets markedsafdeling fremkomme med følgende fællesudtalelse:

Flere internationale organisationer har i de senere år taget spørgsmål om nærmere undersøgelser til belysning af multinationale selskabers virksomhed og samfundsøkonomiske betydning op til behandling bl. a. med henblik på at tilvejebringe et grundlag for overvejelser om udarbejdelse af bestemmelser om multinationale selskabers virksomhed.

FN har i 1973 offentliggjort en omfattende rapport om "Multinational Corporations in World Development". Yderligere undersøgelser og overvejelser er iværksat i forskellige FN-organer.

I begyndelsen af indeværende år vedtog OECD et omfattende arbejdsprogram om multinationale selskaber, efter at flere af OECDs faste komiteer i en årrække har arbejdet med afgrænsede spørgsmål vedrørende de multinationale selskabers virksomhed. Arbejdsprogrammet omfatter bl. a. en omfattende indsamling af sammenlignelige statistiske data fra medlemslandene. Endvidere undersøger en række af de faste komiteer samt særligt etablerede ad-hoc-arbejdsgrupper, der skal afgive rapporter i løbet af sommeren 1974, mulighederne for udarbejdelse af regler på en række områder, der nærmere er afgrænset i arbejdsprogrammet.

Til brug for arbejdet i EF afgav den danske regering i sommeren 1973 et memorandum om multinationale selskaber, hvori regeringens synspunkter anførtes på en række arbejdsområder, der i store træk svarer til de arbejdsområder, der er indeholdt i forslaget til Nordisk Råd. Senere har kommissionen bl. a. på baggrund af det danske memorandum afgivet en redegørelse til Rådet om multinationale selskaber. Redegørelsen drøftes for tiden i rådsregie.

Det kortlæggende arbejde vedrørende multinationale selskaber, der er indeholdt i forslaget til Nordisk Råd, er dækket af OECDs arbejdsprogram for indsamling af sammenlignelige statistiske data fra medlemslandene. Et fællesnordisk arbejde på dette felt skønnes derfor mest hensigtsmæssigt at kunne bygge på det igangværende OECD-arbejde.

Overvejelser om udarbejdelse af regler om multinationale selskabers virksomhed synes mest hensigtsmæssigt at burde foretages på en så bred international basis som muligt. Under hensyn hertil finder man det betydningsfuldt, at myndighederne i de nordiske lande holder nær

kontakt om deltagelsen i arbejdet vedrørende multinationale selskaber i internationale organisationer, således som det i vid udstrækning sker i forbindelse med arbejdet i OECD. Man finder endvidere, at overvejelser om fællesnordisk lovgivning om multinationale selskaber mest hensigtsmæssigt vil kunne foregå på grundlag af det arbejde, der foregår i OECD og i EF.

På afgrænsede områder er der etableret et fællesnordisk samarbejde, hvori spørgsmål om multinationale selskabers virksomhed indgår. Dette gælder således Nordisk Skattevidenskabeligt Forskningsråd, der er oprettet på initiativ af Nordisk Råd. En af forskningsrådets første arbejdsopgaver har været de multinationale selskaber. Endvidere har det etablerede samarbejde mellem de nordiske statistiske centralbureauer resulteret i et forslag til et fællesnordisk system for sammenlignelig statistik over multinationale virksomheder. De danske myndigheder, der deltager i det nordiske samarbejde på disse felter, lægger vægt på dette samarbejde, som kan danne baggrund for koordinering af de nordiske landes deltagelse i et bredere internationalt samarbejde, og man finder, at samarbejdet på disse områder vil kunne udføres inden for de eksisterende fællesnordiske organer.

København, den 31. maj 1974

P. m. v.

E. b.

Erik Nielsen

Andelsudvalget:

Det kan i anledning heraf oplyses, at Andelsudvalget er særdeles interesseret i en nærmere klarlægning af, hvilken rolle de multinationale selskaber måtte spille ved omsætningen af levnedsmidler i de nordiske lande. Det ville i denne forbindelse især have interesse at få nærmere oplysninger om, hvilke led i omsætningen af levnedsmidler, der især er prægede af de multinationale selskabers virke.

Det kan i forbindelse hermed nævnes, at Andelsudvalget sammen med centrale landbrugs- og brancheorganisationer inden for levnedsmiddelområdet har anmodet Institut for Fremtidsforskning om at foretage en indledende undersøgelse over ovennævnte emne, idet denne undersøgelse dog omfatter andre lande end de nordiske. Når der foreligger materiale fra instituttet, vil det naturligvis være til rådighed for Nordisk Råd.

Udvalget vil således finde det af interesse, at den pågældende undersøgelse sættes i værk.

København, den 28. juni 1974

Anders Pedersen

Landbrugsraadet:

— — — skal raadet herved oplyse, at man ser positivt på det foreslåede arbejde. Især med henblik på forslaget om konkurrencebegrænsninger ville det være ønskværdigt, om der blev redegjort for tilsvarende bestræbelser inden for Fællesmarkedet, og hvilke konsekvenser disse kunne tænkes at få for nordisk lovgivning.

København, den 5. september 1974

På Landbrugsraadets vegne

E. b.

Birgitte Sode-Mogensen

De samvirkende danske Husmandsforeninger:

— — — skal vi meddele, at samvirksomheden kan tilslutte sig, at der er et behov for en dybtgående undersøgelse af de multinationale selskabers virksomhed og disses indflydelse på de nationale forhold.

København, den 8. maj 1974

Jørgen Pedersen

Grosserer-Societetet:

Multinationale selskabers adfærd er allerede i vidt omfang reguleret af EF-traktatens konkurrenceregler og de med hjemmel heri udstedte retsakter. Derudover har EF i de seneste måneder taget flere nye initiativer specielt med henblik på kontrol med multinationale selskabers adfærd.

Grosserer-Societetet skal ikke i denne forbindelse tage stilling for eller imod disse initiativer, men nøjes med at fastslå, at det synes uhenigtsmæssigt, hvis Danmark går ind i et nordisk samarbejde på et område, hvor der i forvejen er fastlagt en fælles EF-politik.

Endelig skal vi henlede opmærksomheden på artikel 23 i de forskellige nordiske landes aftaler med EF, ifølge hvilken man har forpligtet sig til at respektere principperne i EF's konkurrenceregler. En fælles lovgivning hos de nordiske lande, der ikke er medlemmer af EF, med henblik på regulering af multinationale selskabers forhold, bør derfor respektere disse principper.

København, den 17. maj 1974

Grosserer-Societetet

Niels Kristoffersen

Sekretær

Provinshandelskammeret:

I denne anledning skal Provinshandelskammeret meddele, at vi må fraråde et nordisk initiativ på dette område, idet det vil være bekendt, at de samme problemer er til behandling for tiden og har været det gennem nogen tid i EF's kommission, der for kort tid siden har udgivet en publikation med titlen "De multinationale selskaber og fællesskabet".

I denne publikation stilles konkrete forslag vedrørende forskellige forhold, der bør være undergivet fælles lovgivning inden for fællesskabet.

Henset hertil finder Provinshandelskammeret derfor, at det vil være dels overflødigt, dels eventuelt direkte skadeligt, at man fra de nordiske landes side inkl. Danmark tager initiativ i den foreslåede retning.

København, den 15. maj 1974

P. p. v.

Mogens Aasted

B. Kremer

Industrirådet:

Industrirådet finder på indeværende tidspunkt ikke anledning til at udtale sig om det i medlemsforslaget fremsatte ønske om, at det anbefales Nordisk Ministerråd at kortlægge, hvilken rolle de flernationale selskaber spiller i de nordiske landes økonomi.

Medlemsforslaget anser imidlertid en sådan kortlægning som en forberedelse til fælles nordisk lovgivning om de multinationale selskaber. Denne tanke finder Industrirådet særdeles uhensigtsmæssig.

De multinationale selskabers aktivitet i de nordiske lande reguleres af lovgivning om konkurrenceforhold i hvert enkelt nordisk land, og Industrirådet er bekendt med, at der eksisterer et nært og institutionaliseret samarbejde mellem de myndigheder, der administrerer denne lovgivning. Det forekommer ikke velovervejeth at ville indføre særlige lovregler om de multinationale selskabers aktivitet i de nordiske lande, der går på tværs af de for alle virksomheder gældende retsregler.

Industrirådet gør opmærksom på, at store internationale selskabers virksomhed ikke er geografisk begrænset til Norden, og at det derfor vil være uhensigtsmæssigt at sigte mod en særlig regulering på nordisk basis, der vil gøre arbejdsvilkårene for skandinavisk industri i de nordiske lande ringere og mere besværlige end de vilkår, der bydes store europæiske og amerikanske koncerner, som nordisk industri må konkurrere med overalt i verden.

For dansk industri er det indlysende, at en regulering af internationale selskabers aktiviteter bør søges gennemført på europæisk basis og ikke på nordisk, og at de nordiske lande må tillægge EF-Kommissionens og OECD's kortlægningsbestrebelse langt højere prioritet end en nordisk undersøgelse. Efter Industrirådets opfattelse bør en fælles nordisk politik vedrørende de multinationale selskaber finde udtryk i et samarbejde om formulering af ensartede nordiske standpunkter i de internationale organisationer, der beskæftiger sig med disse forhold og især i en afstemning med de øvrige nordiske lande af de synspunkter, der fra dansk side fremførtes i Bruxelles vedrørende EF's stilling til de multinationale selskaber.

København, den 8. maj 1974

H. K. Jørgensen

Danske Bankers Fællesrepræsentation:

På grundlag af disse undersøgelser stiler forslagsstillerne imod, at der tilvejebringes fælles regler for de multinationale selskabers virksomhed i de nordiske lande, ligesom man ønsker at fastsætte retningslinierne for en koordineret optræden fra de nordiske landes regeringer med henblik på internationale drøftelser om disse spørgsmål.

Fællesrepræsentationen skal i denne anledning udtale, at man ikke finder anledning til at fremkomme med bemærkninger til det foreliggende forslag, idet man herved skal pege på de bestræbelser med at undersøge multinationale selskabers virksomhed, der allerede pågår i EF-regie med henblik på tilvejebringelsen af fælles regler for disse selskaber.

København, den 24. juni 1974

A. Skjoldager

T. Hanum

Danmarks Rederiforening:

Spørgsmålet om en undersøgelse af og kontrol med de multinationale selskaber er behandlet og behandles af en række internationale organisationer, som Danmark er tilsluttet, såsom:

United Nations Economic and Social Council
United Nations Conference of Trade and Development
Organization for Economic Co-operation and Development
European Economic Community
International Labour Organization.

Det forekommer os derfor at være unødigt dobbeltarbejde, om der nu i nordisk regie skal foretages en undersøgelse af samme emne for utvivlsomt betydelig bekostning i tid og penge.

Tanken om en fælles nordisk lovgivning for de multinationale selskaber synes i øvrigt mindre hensigtsmæssig, da disse selskabers virksomhed ikke er begrænset til de nordiske lande. Hertil kommer, at en særlig nordisk lovgivning vil kunne virke forringende for konkurrencevilkårene for nordisk rederiering.

København, den 12. august 1974

Danmarks rederiforening

T. Wøldike Schmith

Formand

J. Degerbøl

Adm. direktør

Akademikernes Centralorganisation *hänvisar i skrivelse den 21 juni 1974 till yttrande från Nordisk Akademikerråd av den 21 juni 1974 (se ovan).*

Dansk Arbejdsgiverforening:

I forslaget siges det, at de nordiske regeringer — i samarbejde med bl. a. fagbevægelsen — bør udrede hvilke virkemidler, der er behov for, for at kunne påse, at de multinationale virksomheders planlagte og løbende aktiviteter er i overensstemmelse med de nationale økonomiske og sociale mål. Det hedder herefter, at en sådan udredning bl. a. bør omfatte:

1. De multinationale virksomheder og deres indvirkning på international økonomi, herunder forholdet mellem de industrialiserede lande og udviklingslandene, valutabevægelser etc.
2. De multinationale virksomheders virkning på national beskæftigelse, herunder specielt deres investeringspolitik og de sociale virkninger for lokalsamfundene.
3. De multinationale virksomheder og nationalbeskatningen.
4. De multinationale virksomheder og udformningen af lønftaler og virksomhedsdemokrati.

Det påpeges i forslaget, at et udredningsarbejde allerede er igangsat i De Forenede Nationers regie, og at spørgsmålene også drøftes af andre internationale organer.

Hertil skal bemærkes, at så vidt Arbejdsgiverforeningen er orienteret, foregår der i adskillige internationale organisationer en omfattende aktivitet omkring de multinationale selskabers virksomhed.

- a) Således har ECOSOC udarbejdet en omfangsrig rapport i 1973

(Multinational Cooperation in World Development). Rapportens forslag overvejes af den af FN's generalsekretær nedsatte "Group of Eminent Persons". Denne gruppe forventes meget snart at afgive rapport til generalsekretæren.

b) Også UNCTAD har opmærksomheden henledt på disse problemer, og konklusionerne fra en ad hoc ekspertgruppes arbejde er blevet forelagt den ovennævnte "Group of Eminent Persons".

c) I Den Internationale Arbejdsorganisations (I.L.O) regie er ligeledes omfattende studier i gang, specielt vedrørende de sociale aspekter i relation til de multinationale virksomheder.

d) Det skal endvidere nævnes, at OECD har iværksat et omfattende arbejdsprogram, der især koncentrerer sig om multinationale virksomheders aktivitet i OECD's medlemslande.

e) Bl. a. på baggrund af den danske regerings memorandum om multinationale selskaber er EF også blevet engageret på dette område. Således behandles nu Kommissionens rapport til Rådet om "De multinationale selskaber og fællesskabets forordninger" (COM (73) 1930), hvori mange forskellige problemer og forslag tages op. Kommissionen har også taget indledende skridt til oprettelsen af et kartotek indeholdende forskellige oplysninger om multinationale selskaber.

Yderligere nævnes det i forslaget, at den internationale fagbevægelse på forskellige niveauer arbejder med sagen, og hertil kan føjes, at også Det internationale Handelskammer er aktivt på området.

På baggrund af denne omfattende aktivitet, der er iværksat de seneste år, finder Dansk Arbejdsgiverforening det meget tvivlsomt, om et nordisk initiativ vil kunne resultere i en belysning af almene problemer i forbindelse med de multinationale virksomheder, som ikke allerede er under en indgående behandling i internationale organer, som formentlig har bedre ressourcer til rådighed for et sådant arbejde. En begrundelse for at støtte det ovennævnte forslag skulle da være, at de multinationale virksomheder i de nordiske lande frembød særlige problemer, som ikke kunne tænkes belyst ved de undersøgelser, som de ovennævnte internationale organer foretager. Dansk Arbejdsgiverforening er ikke bekendt med, at der for Danmarks vedkommende skulle foreligge sådanne problemer.

Under hensyn til det her anførte og til den åbenbare risiko for et unødigt spild af ressourcer, som en dublering af allerede igangværende arbejde, hvis resultater vil blive stillet til rådighed for alle interesserede, ville indebære, finder Dansk Arbejdsgiverforening, at der ikke er fornødent grundlag for at støtte det fremsatte forslag. Under alle omstændigheder må det være rimeligt, at der ikke træffes nogen beslutning i overensstemmelse med forslaget, før det allerede igangværende udredningsarbejde er skredet videre frem, og der således foreligger et sikrere grundlag for stillingtagen til et eventuelt nordisk initiativ.

Samtidig undlader man ikke at påpege, at såfremt det i EF påbegyndte arbejde skulle resultere i vedtagelsen af regler gældende for medlemslandene, vil Danmark være bundet heraf, og dette må antagelig påvirke Danmarks stilling til de forslag til en fælles nordisk lovgivning om multinationale virksomheder, som forslaget forudsiger.

Endelig tilføjes, at såfremt der i de nordiske organer træffes beslutning i overensstemmelse med det foreliggende forslag, går Dansk Arbejdsgiverforening ud fra, at de myndigheder, hvem et sådant udredningsarbejde pålægges, vil søge samarbejde, ikke blot med fagbevægelsen, der nævnes i forslaget, men tillige med de berørte arbejdsgiver- og erhvervsorganisationer.

København, den 29. maj 1974

Dansk Arbejdsgiverforening

Johs. Ammundsen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — — —
skal der herved meddeles, at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd er enig i, at Ministerrådet prøver at kortlægge, hvilken rolle de multinationale selskaber spiller i de nordiske landes økonomi, og fremlægger forslag til fælles lovgivning om de multinationale selskaber.

København, den 19. juni 1974

P. r. v.

Frithiof Hagen

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet kan tilslutte sig det af udvalget under Nordisk Råd fremsatte forslag til en udredning om de multinationale selskabers virke med henblik på en eventuel fælles lovgivning.

Forbrugerrådet finder det væsentligt med en samlet oversigt over disse selskabers virksomhed, og skal i den forbindelse fremhæve nogle forbrugerrelevante betragtninger, som bør overvejes i den kommende udredning.

De multinationale selskaber kan i forhold til deres størrelse mere eller mindre styre, hvilke produkter forbrugerne får tilbudt og på hvilke betingelser. Det kan bl. a. give sig udslag i, at et selskab kan markedsføre produkter med forskellige sikkerhedsnormer i forskellige lande. Sikkerhedsnormer, som kræves opfyldt på produktionsstedet, harmonerer ikke nødvendigvis med kravene på salgsstedet. Gennem en ensartet lovgivning vil det kunne sikres, at forbrugerne ikke tilbydes produkter med forskellige sikkerhedsnormer fra land til land.

De multinationale selskaber er ofte karakteriseret af at virke på markeder af særlig oligopolitisk karakter, hvilket betyder en koncentrationsdannelse, som kan være til skade for forbrugerne og kan dreje konkurrencen væk fra den priskonkurrence, som er en fordel for forbrugerne henimod konkurrence på salgsindsats og produktdifferentiering, der sjældent er til gavn for forbrugerne. Der skabes således en situation, hvor nogle få producenter kontrollerer udbuddet til mange købere. Det resulterer i store fortjenester. Der er derfor behov for at se på selskabernes indflydelse på og styring af prisdannelsen.

Forbrugerne kan også blive bragt i en situation, hvor priserne holdes "kunstigt" høje, f. eks. gennem fastsættelse af relativt høje "transfer" priser mellem selskabernes moderselskab og datterselskaber.

Forbrugerrådet skal derfor stærkt opfordre udvalget til, som et specifikt punkt 6, at vurdere de multinationale selskaber og deres indflydelse på prisdannelsen på færdigvaremarkedet samt deres indflydelse på det vareudbud, der tilbydes forbrugerne.

København, den 19. maj 1974

Helle Munch-Petersen
Kontorchef

Poul Dines
Cand. polit.

F i n l a n d

Justitieministeriet:

Justitieministeriet förenar sig med den i medlemsförslaget framförda uppfattningen om behovet av att undersöka de multinationella företagens andel och inflytande i de nordiska ländernas ekonomi. Ministeriet anser likaså att en dylik utredning bör utföras i samarbete med bland annat den fackliga rörelsen i de nordiska länderna. Enligt ministeriets uppfattning bör man utöver de frågor som nämns i motionen sträva att utreda vilken faktisk betydelse gällande etableringslagstiftning har med tanke på övervakningen av de multinationella företagens verksamhet.

Ett av huvudmålen för regleringen av de multinationella företagens verksamhet är tryggheten av det nationella beslutsfattandet på samhällspolitikens centrala områden. Detta mål kan inte nås enbart genom att utöka den nationella lagstiftningens övervaknings- och dirigeringsmetoder. Det behövs också internationella lagstiftningsåtgärder bland annat på företagsbeskattningens, informationspliktens, kartell- och monopollagstiftningens samt miljöskyddets och arbetsrättens områden. Vid sidan av detta torde det också vara nödvändigt att effektivisera samar-

betet mellan myndigheterna i olika länder såväl i fråga om insamlande och utbyte av uppgifter om de multinationella företagen som i fråga om beskattningen.

Det förefaller som om endast "multinationella" lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder på lång sikt skulle kunna erbjuda en effektiv motvikt till de multinationella företagens växande inflytande. Detta förutsätter dock omfattande internationellt samförstånd samt tålmodigt och tidsödande arbete.

Justitieministeriet anser, att man till en början borde företaga den i medlemsförslaget föreslagna kartläggningen av de multinationella bolagens andel i de nordiska ländernas ekonomi. I denna kartläggning borde man oavsett hur det multinationella bolaget definieras utreda också vilken andel sådana "nordiska" företag har, vilka verkar i flera än ett nordiskt land. Likaså borde man utreda vilka eventuella undersökningar och administrativa eller lagstiftningsåtgärder som verkställts eller pågår i olika nordiska länder på ifrågavarande område.

Med hänsyn till den multinationella företagsverksamhetens natur, de regleringsplaner som är aktuella inom olika internationella organisationer samt de nordiska ländernas delvis divergerande ställning i förhållande till dessa organisationer, är det däremot icke möjligt att i detta skede uppställa som mål en gemensam lagstiftning. Detta kan övervägas först då ovan förordade utredningar är färdiga.

Helsingfors den 13 juni 1974

Matti Louekoski
Justitieminister

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Handelshögskolan i Helsingfors¹:

Lärarrådet vid Handelshögskolan förenar sig i huvuddrag om de tankar som framförts i förslaget. I vissa punkter är det emellertid skäl att framhålla omständigheter som ofta förbises i debatten. Bl. a. är det skäl att konstatera, att multinationella företags verksamhet tills vidare bara undersökts i mycket låg grad och att man i skrifter som handlar om sådana företags olika drag delvis till och med sensationslystet ofta granskat även mycket oväsentliga detaljer. Det är just därför som små länder såsom de nordiska länderna borde för sin del undersöka multinationella företags verksamhet. Det må konstateras bl. a. att en dylik undersökning för Finlands del kan få en sådan betoning, att det bör utredas, varför multinationella företag inte bryr sig om Finland eller kanske håller på att dra sig undan från ett från deras synpunkt helt obetydligt operationsområde.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

De noggrannare och mera detaljerade kriterier enligt vilka man i multinationella företags verksamhet åtskiljer dels negativa och dels positiva verkningar har inte ännu klarnat i undersökningen. Denna problematik är också mycket svår, och många länder som försökt skapa en medveten politik i förhållande till multinationella företags verksamhet kan ha antagit helt olika uppfattningar. Det torde vara i och för sig obestridligt, att den nationella ekonomiska politikens olika grenar och även den övriga samhällspolitiken kan råka i konflikt med de multinationella företagens verksamhet. Men bl. a. genom en sansad förhandlingspolitik kan man ofta nå mycket nyttiga verksamhetskompromisser.

Undersökningen har visat, att i synnerhet s. k. företag av hög teknologi, vid vilka forsknings- och utvecklingsverksamheten är ofantlig och kan t. ex. helt överskrida möjligheterna av små länder liknande de nordiska länderna, blir multinationella till sin struktur. Härvid kommer man till en sådan situation, att den av multinationella företag givna vetenskapliga insatsen kan vara alldeles livsviktig för den ekonomisk-sociala utvecklingen och att små länder är rent av tvungna att hänvända sig till multinationella företag. Och vidare: man har till och med framfört tankar om att med tanke på hela världsekonomin utnyttja de multinationella företagens organisationsformer bl. a. till att lösa utvecklingsländernas problem. Detta kan förefalla en nästan överdrivet, men den snabbhet och effektivitet till vilken dessa jätteorganisationer är i stånd borde man försöka få i bruk även vid lösandet av problem som hittills lämnats på sidan men som behöver en snabb lösning.

Lärarrådet för Handelshögskolan anser det som positivt, att de Nordiska länderna gemensamt försöker undersöka föreliggande problematik. Redan forskningssamarbetet är nödvändigt. Även eventuella åtgärder borde man försöka genomföra gemensamt, ty det är först viktigt av ett sådant samarbete som är tillräckligt att åstadkomma det från de olika parternas synpunkt bästa möjliga resultatet.

Helsingfors den 19 juni 1974

Jaako Honko

Handelshögskolans rektor

Matti Sarakontu

Handelshögskolans
sekreterare

Svenska handelshögskolan:

Utvecklingen av de multinationella företagen är en naturlig följd av den internationaliseringsprocess, som kan iaktas sedan andra världskriget. Internationaliseringsprocessen berör förutom multinationella fö-

retag, även olika kulturer, nationer och enskilda medborgare i olika nationer. Sålunda har europeiseringen, spridningen av europeiska traditioner, eller amerikaniseringen, spridningen av amerikanska traditioner, nått allt flera länder, vilket innebär likriktning av livsföringen och konsumtionsmönstret. Nationerna deltar alltmer i internationellt och multinationellt kulturellt och ekonomiskt samarbete, på vilket t. ex. FN med dess underorganisationer och handelsblock såsom EEC utgör konkreta exempel. Den enskilda människan förflyttar sig i allt högre grad internationellt i egenskap av turist, studerande eller förvärvsarbete. Samtidigt som multinationella företag ökat i inflytande i olika länders näringsliv har den nationella kontrollen över multinationella företag, till följd av ovannämnda internationaliseringsprocess, minskat.

Att arbeta som multinationellt företag erbjuder bl. a. följande fördelar:

1. Bättre anpassning av produktionen till olika marknader, tack vare bättre marknadsöverblick.
2. Bättre utnyttjande av produktionsfaktorer och tillämpning av komparativa fördelar i olika länder samt riskspridning.
3. Bättre global överblick över råvarukällor och leverantörer.
4. Bättre utnyttjande av både diversifiering och skalekonomiska fördelar.
5. Bättre möjlighet till utnyttjande av den internationella kapitalmarknaden.

Ur värdlandets synpunkt innebär multinationella företag ofta följande nackdelar:

1. Olika stater har möjlighet att genom sina multinationella företag påverka värdlandets ekonomi och politik.
2. Multinationella företag har ej alltid samma intresse av att utveckla värdlandets näringsliv, som de lokala företagen, vilket betyder att t. ex. samhällsekonomiska aspekter inte alltid beaktas vid investeringar och vid inköp och försäljning.
3. Multinationella företag har möjlighet att fördela företagsvinsten mellan olika dotterbolag, vilket betyder skattemässigt bortfall för värdlandet.

Undersökningar om de multinationella företagens verksamhet i olika utvecklade länder visar, att flertalet utländska dotterbolag kan jämföras med de lokala företagen beträffande marknadsföring och arbetskraftspolitik. Olikheter kan däremot förekomma beträffande t. ex. finansiering, anskaffningspolitik och företagsledning. De multinationella företagens roll i flertalet värdländers näringsliv är fortfarande obetydlig trots att ett stort antal av företagen i teknologyngda och innovationskrävande branscher är multinationella företag. Dessa företagsfusioner bör dock ses mot bakgrunden av den allmänna utvecklingen mot företagsfusion och koncentration inom handel och industri.

Den utredning beträffande fem föreslagna frågeområden, som föreslås i medlemsförslaget om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag förefaller befogad. Lagstiftningen bör ge värdlandet viss möjlighet att styra de multinationella företagen på samma sätt som de lokala företagen. Härvidlag bör dock observeras, att även nordiska företag i framtiden i allt högre grad internationaliseras och börjar arbeta enligt samma mönster som de multinationella företagen. Lagstiftningen bör därför tillse, att de samhällsekonomiska fördelar som multinationella företagen erbjuder, beaktas. Det bör även observeras, att lagstiftningen självfallet bör beakta existerande internationella avtal, t. ex. GATT-avtalet. Den bör inte få leda till någon produktivitetshämmande byråkratisk insnörning av ekonomin.

Problemet har för Finlands del inte ännu varit lika aktuellt som i övriga nordiska länder. Det är dock viktigt att i tid få fram en gemensam lagstiftning på området. Väsentligt vore att därvid undvika den "blockbildning" som kunde uppstå om det nordiska lagstiftningsarbetet görs isolerat från det som händer på området inom ramen för t. ex. EG och OECD. En i sammanhanget betydelsefull detalj är att skapa regler för vinstöverföring mellan olika länder.

Ur handelshögskolornas synvinkel ter sig medlemsförslaget intressant, emedan en icke obetydlig del av forskningen och undervisningen i dessa högskolor befattar sig med de frågeområden som föreslås bli föremål för undersökning.

Helsingfors den 6 maj 1974

Svenska handelshögskolan

Gösta Mickwitz

Rektor

Göran Westerlund

Förvaltningsdirektör

Patent- och registerstyrelsen¹:

Det föreslås, att man vill åstadkomma en översikt över de multinationella bolagens verksamhet. Ytterligare förutsätter man i förslaget, att man på grundval av en sådan översikt skall kunna klarlägga de nödvändiga åtgärderna. Likaså anför man flere sakpunkter vilkas utredande skulle utgöra grundvalen för åstadkommandet av gemensamma regler i de nordiska länderna.

Man bör konstatera, att de framförda frågorna och även de avsedda målsättningarna är betydligt vittsyftande. Klarhet beträffande frågorna kan man endast för en ringa del få från registren som förs av patent-

¹ Yttrandet översatt från finska.

och registerstyrelsen. Frågor som sammanhänger med de multinationella bolagens aktiekapital och förvaltning besvaras av handelsregistret och omständigheter förenade med vissa ekonomiska frågor framgår ur balansräkningarna som sänts till styrelsen. De multinationella bolagens patenträttigheter framgår av patentregistret och varumärkes- och modellrättigheterna av ämbetsverkets varumärkes- och modellrättsregister, vilka samtliga industrirättsliga skydds rättigheter kan, speciellt i fråga om multinationella företag, ha till och med en mycket vittbärande betydelse.

Uppgifterna om de multinationella bolagens inverkan på varje lands ekonomi, valutarörelse och sysselsättning, uppgifterna om den investeringspolitik som dessa bolag bedriver och betydelsen av deras verksamhet för den nationella beskattningen — vilka omständigheter har en större betydelse för medlemsländernas nationella ekonomi än de ovan uppräknade uppgifterna har som är tillgängliga hos patent- och registerstyrelsen — kan erhållas hos olika ministerier och ämbetsverk samt hos arbetsmarknadsorganisationer.

Det är omöjligt att samla alla nämnda uppgifter i form av yttranden till och med bara från ett medlemsland, för att inte tala om medlemsländer som har mera omfattande ekonomi än Finland. Enligt patent- och registerstyrelsens åsikt bör man för Finlands vidkommande förfara så, att man tillsätter en kommitté eller arbetsgrupp, i vilken olika intressekretsar är representerade, som bestämmer hurudan utredning som behövs för att åstadkomma en i medlemsförslaget avsedd gemensam lagstiftning angående multinationella bolag, på vilket sätt och av hurudant organ sagda utredning skulle kunna åstadkommas, och vilka som är kostnaderna för enbart denna utredning.

Först efter detta är det möjligt att bestämma, huruvida det är ändamålsenligt att åstadkomma en speciell, enhetlig lagstiftning om multinationella bolag för varje medlemsland eller att åstadkomma erforderliga ändringar i de mångskiftande lagar som berör bolag av sagda typ.

Samtidigt meddelar patent- och registerstyrelsen, att de även för de multinationella bolagen betydelsefulla patent-, varumärkes- och modellskyddslagarna är till följd av nära samarbete i samtliga nordiska länder nästan fullständigt enhetliga och att de erforderliga ändringsförslagen till patentlagen på grund av PCT- och EPC-överenskommelserna och till varumärkeslagen på grund av TRT-överenskommelsen är under beredning i nordiskt samarbete. Genom justitieministeriets försorg förbereder man för närvarande för riksdagsbehandling lagar om aktiebolag, firma och handelsregister, vilkas verkställighet för registreringens och offentliggörandets del kommer att handhas av patent- och registerstyrelsen. Dessa lagar är resultat av ett långt samarbete. De kommer att i sina huvudprinciper vara lika i samtliga nordiska länder.

Patent- och registerstyrelsen är beredd att tillhandahålla sin sakkunskap och sina sakuppgifter, när man i vårt land börjar förbereda lagstiftningen om multinationella företag.

Helsingfors den 23 augusti 1974

Erkki Tuuli
Generaldirektör

Matti Nuutila
Avdelningschef

Näringsstyrelsen:

Näringsstyrelsens verksamhet grundar sig på nationell lagstiftning, som icke innefattar stadganden beträffande multinationella företag och har den således inga konkreta möjligheter att kontrollera de multinationella företagens inverkan på näringsverksamheten i Finland. Icke heller ger de uppgifter som erhålles på basen av lagen om prisövervakning och lagen om främjande av konkurrens någon belysning av de i förslaget framförda specialfrågorna.

Det är dock uppenbart, att de multinationella företagen inom vissa branscher kan ha en betydande inverkan på såväl pris- som konkurrensförhållandena i vårt land, även om detta för närvarande icke kan klarläggas utan specialundersökningar.

På basen av det ovan anförda anser näringsstyrelsen, då det under nuvarande förhållanden icke finnes konkreta möjligheter att kontrollera de multinationella företagens inverkan på näringsverksamheten i vårt land, att det är önskvärt att den i förslaget framförda undersökningen förverkligas. Härvid bör dock utredas i vilken mån undersökningar i denna sak har gjorts eller är under arbete samt huru dessa som sådana kan utnyttjas i och för undvikande av dubbelarbete.

Helsingfors den 17 juni 1974

Erkki Sunila
Generaldirektör

Seppo Rautio
Avdelningsche

Konkurrensrådet¹:

Beträffande multinationella företag förekommer det huvudsakligen likadana med etablering sammanhängande frågor som beträffande andra av utlänningar ägda företag, även om idkandet av deras affärsverksamhet kan vara förenat med vissa särdrag, som kan vara både positiva och negativa. Som en negativ verkning i synnerhet med tanke på

¹ Yttrandet översatt från finska.

konkurrensfrågorna kan anses den härskande ställning som multinationella företag med en stark position har på marknaden samt prissättningsfrågorna. I Finland har pris- och konkurrenslagstiftningen just reviderats, och därvid har man strävat till att skapa tillräckliga möjligheter för statsmakten att ingripa i följder som kommer från utländsk etablering och som bör anses som från allmän synpunkt menliga. Å andra sidan bör man konstatera, att ovannämnda problem ingalunda behöver sammanhänga med enbart multinationella företags verksamhet, utan de kan också förekomma vid andra företag, av vilkas kapital en väsentlig del är i utlänningars besittning. Sålunda är det svårt att i undersökningar enbart koncentrera sig på multinationella företag, och man måste också uppmärksamma utländsk företagsverksamhet i allmänhet. I Finland har man på sistone fyllt vissa lakuner i lagstiftningen angående utländska företag, och dessa åtgärder gäller på samma sätt all utländsk företagsverksamhet. Lagen om utlänningars och vissa sammanlutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier har ändrats år 1973 för att inskränka utlänningars möjligheter att anskaffa aktier, och för närvarande är i riksdagen anhängig en lagändring för att eliminera möjligheterna att kringgå begränsningarna av etablering av firma i form av bostadsaktiebolag.

Såsom det framgår av medlemsförslaget, har med multinationella företag sammanhängande problem undersökts i internationellt samarbete i olika sammanhang, och från Finlands håll har man deltagit i samarbetet inom OECD:s ram alltsedan 1969. Det är säkert motiverat att undersöka frågan inom Nordiska rådet för att utreda, huruvida multinationella företag har uttryckligen i de nordiska ländernas ekonomi vissa speciella drag och vilken som är deras andel i ifrågavarande länders ekonomiska liv. Samtidigt är det skäl att utreda även alla andra synpunkter som kommer upp i samband med undersökningen. En sådan utredning har säkert också sin betydelse, ifall man i dess samband kan för de nordiska ländernas vidkommande finna vissa gemensamma drag som man kan gemensamt ta upp i det internationella utredningsarbetet. Däremot anser konkurrensrådet det inte vara möjligt att redan i detta skede, före en eventuell kartläggning inom Nordiska rådet, ge ministerrådet i uppdrag att lägga fram förslag till gemensam lagstiftning om multinationella företag. Såsom det redan har anförts ovan, är multinationella företag förenade med likadana drag som utländska företag i allmänhet, och innan det har utretts, vilka särdrag beträffande multinationella företag som möjligen skulle kräva sin egen speciella lagstiftning i de olika länderna, är det enligt konkurrensrådets

åsikt inte ännu skäl att ta ställning till frågan om att inleda förberedelserna för en sådan speciallagstiftning.

Helsingfors den 22 maj 1974

Heikki Jokela

Ordförande

Kaarina Bure-Hägglund

Sekreterare

Centralhandelskammaren¹:

Såsom i motiveringen till förslaget har konstaterats har multinationella företags verksamhet undersökts av många mellanstatliga och andra internationella organisationer. För de nordiska ländernas del kan man konstatera att myndigheterna i dessa länder redan nu torde inneha tillräckliga uppgifter om multinationella företags verksamhet och betydelse i Norden. När man dessutom beaktar att det för en del av de omständigheter som skall kartläggas inte finns objektiva t. ex. statistiska uppgifter att tillgå, skulle den eventuellt utarbetade utredningen begränsas till att omfatta endast behandlingen från de nordiska ländernas synpunkt av redan internationellt anskaffade uppgifter och insamlandet av redan existerande data. En dylik utredning kan ändå vara till nytta i och med att man då har obestridliga och enhetliga uppgifter om multinationella företags betydelse i de nordiska ländernas ekonomi.

Centralhandelskammaren anser att det inte åtminstone i Finland finns något större behov av att underkasta multinationella företag en effektivare nationell och lokal kontroll. Redan den nu gällande lagstiftningen tillåter de offentliga myndigheterna att kontrollera multinationella företags verksamhet i vårt land och deras etablering här. Förenhetligandet av lagstiftningen om multinationella företag kan för närvarande inte anses vara nödvändig. Tvivelaktigt är också om man ens i framtiden kan utarbeta en dylik lagstiftning gemensamt eftersom t. ex. de nordiska ländernas råvarureserver och multinationella företags faktiska verksamhetsmöjligheter i de olika länderna skiljer sig från varandra.

Helsingfors den 2 juli 1974

Centralhandelskammaren

Olavi Sohlberg

Ordförande

Risto Piepponen

Viceverkställande direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Akava r.y.:

Akava r.y., centralorganisationen för de akademiska och specialutbildade, anser att åstadkommandet av det framlagda utredningsarbetet ansluter sig bl. a. till utredningsarbetet som har påbörjats under ledning av FN samt till andra aktuella undersökningar av internationella samarbetsorganisationer. Eftersom de mångnationella företagens nuvarande utveckling redan nu har lett till vissa politiska, ekonomiska och arbetsrättsliga problem, är det nödvändigt att göra en omfattande utredning om förekommande och tänkbara problem. Akava r.y. är för sin del redo att delta och medverka i åstadkommandet av det nämnda utredningsarbetet. Utredningen bör göras på möjligast bred bas, eftersom t. ex. arbetslagstiftningen är nationellt mycket differentierad.

Utredningsarbetet rörande de mångnationella bolagen kräver omfattande internationellt samarbete, varför utredningsarbetet inte borde stanna på enbart nordisk nivå, utan forskningsområdet borde utvidgas. Akava är redo att delta även i detta mera omfattande utredningsarbete och internationella samarbete.

Man bör med det nämnda utredningsarbetet samtidigt försöka förbereda underlag för sådan lagstiftning som kunde, såsom man har framlagt i förslaget, förverkligas gemensamt och som för sin del skulle stöda och förstärka den nu gällande praktiken på arbetsmarknaden och arbetslagstiftningens deltagande i beslut som fattas i anslutning till den.

Helsingfors den 4 juli 1974

På Akavas r.y.:s vägnar

Erkki Laatikainen

Viceordförande

Unto Rissanen

Ombudsman

Finlands industriförbund¹:

Beträffande multinationella företag har på senare tid gjorts ett flertal utredningar vid internationella organisationer såsom FN, OECD och EG. Tack vare dessa utredningar finns på global nivå om multinationella företag rätt ingående statistikuppgifter om de frågor beträffande vilka siffermaterial över huvud taget står att få; de flesta påståenden som gjorts om multinationella företag kan inte objektivt kartläggas på grund av svårigheterna i sakförhållandenas kvantifiering och bristen på beräkningsmetoder — detta gäller t. ex. utredningen av de i medlemsförslaget framförda problemen mellan de multinationella företagen och fackföreningsrörelsen.

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

I ovannämnda, vid internationella organisationer gjorda utredningar, har också för de nordiska ländernas vidkommande framkommit data som är i relation till uppgifterna från andra marknadsekonomier. Av dessa framgår tydligt, att de multinationella företagens verkan på de nordiska ländernas ekonomi internationellt sett är synnerligen ringa.

Det kan ifrågasättas om de multinationella företagen i de nordiska ländernas ekonomi har sådana särdrag, som hittills gjorda utredningar inte skulle ha lagt i dagen. I Finland och otvivelaktigt även i de övriga nordiska länderna har de myndigheter och näringslivets centrala organisationer som är ansvariga för frågan, med avseende på det nu rådande behovet, tack vare detta bakgrundsmaterial och egna utredningar, redan goda uppgifter om förekomsten av multinationella företag i sina respektive länder. Mot denna bakgrund kan industriförbundet understöda ett kartläggningsarbete enligt förslaget närmast med tanke på att även de nyaste utvecklingsriktningarna blir utredda.

Åtgärder som strävar till att förenhetliga lagstiftningen anser industriförbundet inte vara påkallade för närvarande. Lagstiftningen i vart och ett av de nordiska länderna erbjuder tillsvideare tillräckliga medel att reglera uppkomsten av multinationella företag i landet och samtidigt beakta respektive lands eventuella särförhållanden och målsättningar. Om man dock i framtiden skulle komma därhän, att en gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag skall utarbetas, vore det mest ändamålsenligt att låta arbetet vänta tills verksamhetslinjerna gestaltat sig tydligare än de för närvarande är i de internationella organisationer som redan handlägger frågan.

Helsingfors den 17 juni 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Finlands utrikeshandelsförbund:

Förslaget är allmänt hållet och preciserar inte den väsentligaste frågan, nämligen själva begreppet multinationella bolag. Det innehåller inte heller någon klar antydning om hur den föreslagna lagstiftningen skulle inverka på dessa bolags verksamhet.

Såsom nämns i förslaget, utgörs motiven åtminstone delvis av de problem i samband med oljeförsörjningen, som uppkom i slutet av senaste och i början av innevarande år och som då förmodades ha accentuerats av de internationella oljebolagens oljepolitik. I Finland har emellertid de internationella oljebolagens verksamhet inte nått samma omfattning som i många andra länder, emedan frågor i samband med oljeförsörjningen här sköts i statlig regi.

I förslaget framhålls, att berörda frågor studeras på initiativ av ett flertal internationella organisationer, bl. a. FN. Dessa torde otvivelaktigt ha de bästa förutsättningarna att bedöma de internationella konsekvenserna, och vid behov bör utredningar i frågan kunna erhållas av dem. Oavsett detta anser Utrikeshandelsförbundet, att något hinder för en föreslagen undersökning inte föreligger, men befarar dock att några nya beaktansvärda synpunkter inte kan förväntas framkomma.

Till den föreslagna lagstiftningen ställer sig Utrikeshandelsförbundet emellertid avvisande. Att enbart på basen av deras internationella verksamhet försätta de multinationella bolagen i annan ställning än de inhemska företagen, kan enligt Utrikeshandelsförbundets åsikt inte anses skäligt.

Helsingfors den 12 juni 1974

Finlands utrikeshandelsförbund

Harri Malmberg

N o r g e

Finans- og tolldepartementet:

Finansdepartementet vil peke på at flernasjonale selskaper etter hvert har fått stor og økende betydning i det internasjonale økonomiske bildet. Dette kan både by på fordeler og ulemper, men i alle fall er det klart at det reiser nye problemer for de enkelte land når det gjelder effektiv gjennomføring av deres økonomiske politikk på ulike områder. Det har også skapt nye problemer for det internasjonale samarbeid mellom landene. Spørsmålet om kontroll av disse selskapers virksomhet er derfor gjenstand for drøfting i flere land og i ulike internasjonale organisasjoner.

I FN's regi er nedsatt ekspertgrupper for drøfting av skatteproblemer og skattekontroll i forbindelse med slike selskapers virksomhet. En egen arbeidsgruppe er nedsatt i OECD under Committee on Fiscal Affairs for på bred basis å drøfte de skatteproblemer som reiser seg i forbindelse med de multinasjonale selskapers virksomhet.

De nordiske land berøres av de multinasjonale selskapers virksomhet på ulike områder. Det har tidligere vært visse kontakter mellom de nordiske land for drøfting av skatteproblemer i forbindelse med de multinasjonale selskaper, men det er ikke etablert noe formelt samarbeid for videre drøfting av disse problemer.

Det foreliggende medlemsforslag til Nordisk Råd tar sikte på å få igangsatt en felles nordisk utredning av de problemer på ulike områder

som de multinasjonale selskaper vil skape for de nordiske lands økonomi og økonomiske politikk samt å legge fram forslag til felles lovgivning om disse selskaper. Finansdepartementet anser det verdifullt at et slikt utredningsarbeid settes igang. Hensikten med dette utredningsarbeid må være å finne fram til hensiktsmessige former for nordisk samarbeid på dette område både når det gjelder kontrollen av de multinasjonale selskapers virksomhet i de nordiske land og når det gjelder de nordiske lands deltakelse om drøfting av disse spørsmål i bredere internasjonale sammenhenger.

Oslo, 10. juni 1974

Per Kleppe

Bjørn Frisholm

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Forbruker- og administrasjonsdepartementet stiller seg positivt til forslaget om at det på nordisk basis foretas en slik utredning om multinasjonale selskaper som angitt i det forelagte medlemsforslag til Nordisk Råd. En vil ellers særlig fremheve betydningen av at det også på nordisk plan tilrettelegges en best mulig kontaktordning mellom landene med sikte på gjensidig informasjon og samordning av kontrollen og reguleringen av de multinasjonale selskapers virksomhet.

Departementet vil for øvrig vise til det arbeid som er tatt opp i Handelsdepartementet med sikte på en kontaktordning mellom de forskjellige grenene av forvaltningen i Norge i forbindelse med arbeidet i OECD med multinasjonale selskaper.

Prismyndighetene i Norge er representert i OECD's komité for restriktive forretningsmetoder, der det foregår et kontinuerlig arbeid med å klarlegge de problemene de multinasjonale selskapene skaper på nasjonalt og internasjonalt plan.

Oslo, 17. juni 1974

Etter fullmakt

Sæmund Lombnæs

Tore Chr. Malterud

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet vil støtte forslaget om å kartlegge hvilken rolle de multinasjonale selskaper spiller i de nordiske lands økonomi. Særlig viktig er det at utredningen også omfatter en vurdering av hvilke

virkemidler en trenger for å kunne påse at selskapenes planlagte og løpende aktiviteter faller inn i de nasjonale økonomier som de arbeider i. Når det gjelder den del av forslaget som tar sikte på en felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper, frykter en imidlertid at arbeidet med slike lovforslag vil kunne bli så tidkrevende at det vil forsinke drøftelsene av sakens realiteter i Nordisk Råd.

OECD ventes i 2. halvdel av 1974 å legge fram en rapport om de multinasjonale selskaper med opplegg til retningslinjer for medlemslandenes regjeringer og en adferdskode for selskapene. Rapporten vil trolig være til stor nytte for et eventuelt nordisk samarbeid på dette område.

Oslo, 10. juni 1974

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

Ved brev av 6. mai d. å. ba Statsministerens kontor om at Industridepartementet behandlet ovennevnte sak og avga uttalelse til Nordisk Råd. Saken var samtidig sendt til Justisdepartementet, Finansdepartementet, Handelsdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Kommunaldepartementet og Utenriksdepartementet, som alle ble bedt om å avgi uttalelse til Industridepartementet senest innen 5. juni d. å. Uttalelser er innkommet fra Justisdepartementet, Finansdepartementet, Utenriksdepartementet og Handelsdepartementet.

Industridepartementet kan slutte seg til medlemsforslaget om kartegging av den rolle de multinasjonale selskaper spiller i den internasjonale, og fremfor alt i de nordiske lands økonomi. Det er de senere år blitt stadig klarere at man har for lite kunnskap om disse forhold, slik at en utredning som nevnt vil være både nyttig og nødvendig. For så vidt Norge angår, vil utredningens kunne ta utgangspunkt i det arbeid som allerede er utført (Norges bank, Industridepartementet, Formuesfordelingskomiteen) og det arbeid som for tiden pågår (Maktutredningsutvalget, Norsk produktivitetsinstitutt). Departementet nevner også at Statistisk sentralbyrå arbeider med å utvide og forbedre sin statistikk vedrørende utenlandske investeringer i Norge. Videre vil utredningen kunne dra nytte av det arbeid som pågår innen flere internasjonale organisasjoner (FN, OECD, EF o. a.).

Industridepartementet har ikke noe å bemerke til at utredningen foretas i nordisk samarbeid. Man kan derved dra nytte av de erfaringer som er gjort og den ekspertise som finnes i alle de nordiske land som deltar i samarbeidet, hvilket regelmessig fører til bedre og grundigere

utredninger enn hva det enkelte land kan make alene. Departementet vil likevel peke på det forhold at de nordiske lands situasjon vis a vis de multinasjonale selskaper og de tiltak som kan være aktuelle overfor dem, varierer en del. Sverige er således hjemland for en rekke betydelige multinasjonale selskaper, mens Danmark, som medlem av EF, må ta hensyn til hvilke tiltak denne organisasjon kommer til hva angår selskapene. Norge med sin konsesjonslovgivning har på sin side lang tradisjon når det gjelder å regulere utenlandske investeringer i det hele.

Departementet finner det på denne bakgrunn viktig at arbeidet legges opp slik at alle de nordiske land som ønsker å delta blir tilfredsstillende representert. Departementet antar videre at utredningen ikke bare bør gjelde behovet for lovgivning om de multinasjonale selskaper. Det bør utredes særskilt om slik eventuell lovgivning bør skje på fellesnordisk basis og i tilfelle i hvilken form.

I begrunnelsen for medlemsforslaget er som ett av formålene med utredningen nevnt fastsettelse av retningslinjer for koordinert opptreden av de nordiske lands regjeringer i internasjonale drøftelser vedrørende multinasjonale selskaper. Industridepartementet har ikke noe å bemerke til at man søker å nå fram til slike. Muligens kunne utrederne dessuten — mens arbeidet pågår — virke som rådgivere for de nordiske delegater til de internasjonale fora hvor drøftelsen av de multinasjonale selskaper allerede pågår.

Oslo, 17. juni 1974

Ingvald Ulveseth

Eilif Andersen

Justis- og politidepartementet:

Etter Justisdepartementets mening kan en utredning som foreslått i ovennevnte medlemsforslag være nyttig. De spørsmål som reiser seg ved flernasjonale selskaper, er riktignok også under utredning bl. a. i FN, OECD og EF, men man antar at dette ikke bør være til hinder for at spørsmålene tas opp på nordisk basis, ettersom mulighetene for å nå resultater kan synes lettere her, ihvertfall i første omgang.

Man vil imidlertid nevne at utredningstemaet i forslaget bør vurderes nærmere. Når det gjelder de flernasjonale selskapers betydning for Norge, må man være oppmerksom på de undersøkelser som foretas av Maktutredningsutvalget. Videre synes en undersøkelse av de flernasjonale selskapers betydning for de nordiske lands økonomi å være en noe snever problemstilling. Det er behov for en mer generell oversikt over disse selskaperens virksomhet. Videre vil man peke på at det kan synes noe optimistisk å tro at man kan nå fram til felles lovgivning på dette området. Allerede den omstendighet at Danmark er medlem av EF, skaper vansker her.

De spørsmål som reiser seg ved de flernasjonale selskaper, hører for øvrig ikke direkte under Justisdepartementet. Ved utredning av disse spørsmål kan det imidlertid også oppstå generelle organisasjonsrettslige eller selskapsrettslige problemer eller andre problemer av mer generell karakter, slik at Justisdepartementet for så vidt er interessert i å delta i utredninger på dette området, om de øvrige departementer finner det nyttig. I denne forbindelse vil man nevne at spørsmålet om internordisk bedriftsdemokrati ble tatt opp fra norsk side på siste møte i embetsmannkomiteen for lovgivningsspørsmål (tidligere kalt kontaktmannmøte), men spørsmålet er utsatt til et nytt møte i august i år.

Oslo, 5. juni 1974

Christian Borchsenius

Fung. eksp.

Erik Keiserud

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Kommunaldepartementet er enig i at en søker å kartlegge den rolle som de flernasjonale selskaper spiller og at det legges fram forslag til felles nordisk lovgivning.

Medlemsforslaget forutsetter at det skal foretas en utredning som skal omfatte bl. a.

(2) De flernasjonale selskapers virkning på nasjonal sysselsetting, spesielt deres investeringspolitikk og de sosiale virkninger for lokalsamfunnene,

(5) Utformningen av lønnsavtaler og bedriftsdemokrati.

Ad. 2. En antar at en utredning om multinasjonale selskapers virkning på nasjonal sysselsetting bør omfatte bl. a. antall arbeidsplasser som disse bedrifter skaper, og en analyse av de meldinger om driftsinnskrenkninger som Arbeidsdirektoratet mottar.

En kan for øvrig opplyse at Nordisk arbeidsgruppe for regionalpolitisk forskning (NordREFO) — som er et organ for samordning av og informasjon om regionalpolitisk forskning i Norden N har tatt initiativet til et prosjekt angående regionale effekter av multinasjonale selskapers etableringer og omlokaliseringer. Det skal foretas en kartlegging og analyse på området. Arbeidet vil eventuelt skje i samarbeid med andre institusjoner.

Prosjektet befinner seg ennå på et forberedende plan. Det vil trolig bli søkt om forskningsmidler til arbeidet for året 1976.

Kommunaldepartementet er norsk kontaktorgan for undersøkelsen.

Fotokopi av notatet Nordisk forskningssamarbete om lokalisering av multinationella företag ligger ved (*se Bihang*).

Ad. 5. I Norge er en rekke bedrifter eiet av multinasjonale selskaper. Disse bedrifter vil være omfattet av aksjelovens regler om bedrifts-demokrati dersom de er organisert som aksjeselskaper. En regner med at reglene om de ansattes rett til representasjon i styre og bedriftsforsamling er gjennomført i disse selskaper. Departementet ser imidlertid ikke bort fra den mulighet at en rekke av de viktigste avgjørelser vedrørende disse selskaper blir truffet i utlandet av selskapets eiere. I slike tilfelle finner det sted en beslutningsprosess der de ansattes representanter ikke tar del.

Kommunaldepartementet antar at man i forbindelse med lovgivningsarbeidet bør ta hensyn til at slike forhold kan foreligge.

Oslo, 18. juni 1974

Etter fullmakt

Annfinn Lund

Leiv Sjetne

BIHANG

Nordiskt forskningssamarbete om lokalisering av multinationella företag

Preliminärt utkast till NordREFO-projekt

I enlighet med de nordiska arbetsministrarnas beslut vid mötet i Fredriksdal den 14 augusti 1973 skall NordREFO genomföra en inventering och analys av etablering och omlokalisering mellan de nordiska länderna av multinationella företag. I den promemoria angående uppläggningsen av NordREFO:s arbete och anslagsbehov för 1975 som har överlämnats till Nordiska Ministerrådet (PM 1973-09-17) föreslås att arbetet läggs upp så att varje NordREFO-ledamot gör en lista över vilka publikationer och arbetsgrupper o. d. i respektive land som arbetar med att kartlägga och analysera de multinationella företagen. En sådan förteckning föreslås föreligga vid NordREFO:s interna sammanträde i anslutning till Helsingforssymposiet. Vid beslut om fortsatt agerande bör möjligheterna övervägas att under hösten 1974 engagera en utredare som under förslagsvis 6 månader får tillfälle att utarbeta en rapport kring detta.

1. Bakgrund

De politiska problem som förknippas med multinationella företag berör många olika områden. Problemen beror väsentligen på de multinationella företagens storlek samt den större rörlighet beträffande arbetskraft, kapital, tekniskt kunnande o.s.v. som finns inom en concern med stora förgreningar i flera länder. För de nordiska ländernas del torde det mest betydelsefulla i sammanhanget vara att de multinationella företagen förstärker vissa problem som redan finns i samband med internationellt namnutbyte. Hit räknas relativt fria kapitalrörelser

och rörlighet av arbetskraft över gränserna. Anläggningarnas storlek och lokalisering kan dock också skapa problem. Det är de senare aspekterna som NordREFO närmast har att analysera i sitt projekt.

I stor utsträckning saknas adekvat statistik rörande multinationella företags omfattning och verksamhet. Bristen på internationellt jämförbar statistik är särskilt påtaglig. Man är därför hänvisad till uppgifter som enbart partiellt kan beskriva företagens omfattning och tillväxt.

Enligt en utredning gjord inom Industriens utredningsinstitut, begränsad till rörelsekrävande företag i vilka utländska intressen äger minst 25 procent av aktiekapitalet, är antalet utländska företag i Sverige cirka 800, varav omkring 200 industriföretag och 600 försäljnings- och serviceföretag. Dessa företag svarade år 1970 för 6,2 procent av totala antalet sysselsatta i svenska industri- och handelsföretag motsvarande cirka 100 000 anställda. Motsvarande siffra år 1965 var 4,4 procent eller 68 000 anställda.

De multinationella företagen kan bedriva likartad verksamhet i flera länder och snabbt anpassa produktionen till rådande beskattnings- och bidragssystem. För regionalpolitiken innebär detta att en icke-önskvärd konkurrens mellan länderna kan uppstå.

2. Utredningsarbete i Sverige

I Sverige har en rad utredningsprojekt startats för att analysera de multinationella företagens förhållanden. Bland dessa projekt kan följande nämnas:

1. Koncentrationsutredningen
2. LO-utredningen
3. TCO:s aktivitet
4. SIF:s aktivitet
5. Utredningar inom Industriens utredningsinstitut
6. Arbetsfredsutredningen
7. Industriförbundets utredningar
8. SCB:s statistikprojekt. (Anknutet till NordREFO:s verksamhet)
9. EMU-utredningen. (Ekonomiska försvarets miljöutredning)
10. Forskningsprojekt i Uppsala, Lund och Stockholm
11. Arbetsgruppen för multinationella företag.

Listan är lång och kan göras längre. Bortsett från analyser av vissa beskattnings- och sysselsättningsfrågor tas de för regionalpolitiken relevanta frågeställningarna mer sällan upp.

3. Förslag till arbete inom NordREFO under en första etapp

Det har tidigare nämnts att NordREFO:s arbete under en första etapp bör bestå i att sammanställa material från pågående utredningsverksamhet. Listan under punkt 2 är ett exempel på ett sådant sammanställningsarbete.

Insamlingen bör emellertid inte bara gälla namnen på utredningar. I görligaste mån bör också vissa frågeställningar tas upp. De kan bl. a. gälla om utredningen kan besvara följande punkter.

1. Hur ser lokaliseringen för de utländska företagen ut? Vilken regional sysselsättningsfördelning har de?
2. I vilken utsträckning har de utländska företagen erhållit lokaliseringstöd?
3. Har utländska företag förvägrats lokaliseringstöd med hänsyn till t. ex. inhemsk industri eller på grund av att man riskerar kapitalflykt?

4. Om utredningarna inte insamlat material av detta slag planerar de i så fall att göra detta?

Arbetet med att insamla material om utredningar kan inte vara särskilt arbetskrävande. Det bör klaras av till symposiet. Därefter kan den egentliga forskningsinitierande verksamheten startas. Därvid bör frågor av gemensamt nordiskt intresse närmare analyseras.

Gösta Guteland

Utenriksdepartementet:

Utenriksdepartementet stiller seg for sin del positiv til det fremlagte forslag som vil kunne føre til en nyttig utveksling av synspunkter og opplysninger. Særlig vil en understreke betydningen av kartleggingen av de flernasjonale selskapers rolle.

De nordiske land skulle ha impulser å gi hverandre på dette området. De vil dessuten ha et mer ensartet syn enn det som gjør seg gjeldende i organisasjoner med større medlemskrets, og det vil derfor kanskje være større muligheter for å nå resultater på nordisk plan enn ellers.

Oslo, 7. juni 1974

For Utenriksministeren:

Leif Edwardsen

Kjell Östrem

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 3 april 1974 forklarat sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Norges rederforbund:

På bakgrunn av at vi vet altfor lite her i Norden om hvilken rolle flernasjonale selskaper spiller i vår økonomi, foreslås det at denne rolle skal utredes på nordisk basis. Generelt slutter vi oss til det verdifulle i å søke økt forståelse av funksjonene til og konsekvensene av de flernasjonale foretak. Vi tillater oss likevel å anføre en del momenter, som vi tør be om at man også vurderer før endelig beslutning fattes.

Selv om kunnskapene på dette felt ganske riktig er mangelfulle på mange hold, foreligger imidlertid opplysninger i stor utstrekning om disse spørsmål, bl. a. gjennom en ganske rikholdig litteratur. Det blir derfor et spørsmål om å tilegne seg i og for seg eksisterende kunnskaper innen problemkomplekset, særlig hos dem som har ansvaret for å

vurdere virksomheten til de flernasjonale foretak, og da først og fremst de folkevalgte organer.

I meget liten grad er de flernasjonale foretak som berører de nordiske land utpreget internordiske foretak. Samtidig vil en rent nordisk synsvinkel på utredningsarbeidet kunne gjøre det vanskelig å ta vare på vesentlige karakteristiske trekk ved de flernasjonale foretak. Kanskje bør det bedømmes som mer naturlig for de nordiske regjeringer å bruke ressurser på dette området innen rammer som mer tilsvarer de flernasjonale foretaks virkefelt. Det kan da synes naturlig å styrke det arbeid som allerede er igang på dette felt innen FN, OECD og EF, heller enn å innføre en ytterligere dublering.

For den videre behandling av saken, er det allerede på dette stadium viktig å ha for øyet at når man ser bak mer formelle ulikheter m. h. t. eierforhold etc., vil det vise seg at de flernasjonale selskaper m. h. t. reelle økonomiske tilpasningsbetingelser i liten grad lar seg skille klart fra andre foretak som har en internasjonal orientering m. h. t. marked, leverandører, finansiering, teknisk samarbeid o. s. v.

For de enkelte land kan den økende internasjonaliseringen av produksjon og omsetning, bl. a. gjennom flernasjonale foretak, tenkes å gi behov for en tilpasning av lovverket. I denne sammenheng tillater vi oss å bemerke at dette behov for et regelverk tilpasset forholdene selvsagt ikke i seg selv er noe tegn på at de internasjonale foretak ikke skulle være et positivt element i den samlede økonomi. Etter vårt skjønn og erfaring synes det tvert om klart at den alminnelige velstandøkning i ikke liten grad har vært betinget nettopp av den type arbeidsdeling som er sterkt avhengig av internasjonalisering av den økonomiske virksomhet. I særlig grad gjelder dette for de små land.

Et lovverk i det enkelte land som måtte være spesielt rettet mot datterselskaper o. l. av utenlandske foretak, ville bli selvmotsigende dersom slik lovgivning ble utbredt i flere land, og formodentlig også reise ikke ubetydelige jurisdiksjonsproblemer. Dertil ville slik lovgivning i sin logiske konsekvens ramme moderselskaper o. l. i lovgiverlandet, in casu de nordiske land.

Disse forhold har i høyeste grad gyldighet for skipsfartsnæringen. Norsk skipsfart har alltid vært utpreget internasjonalt integrert m. h. t. markeder, leverandører, finansiering, know-how. De tekniske, økonomiske og politiske vilkår for verdens sjøtransport og handel forsterker nå dette behov for internasjonalisering. Dette mønster vil man minst like markert finne i skipsfartsnæringene i Danmark og Sverige. For skipsfartens vedkommende er moderselskapsfunksjonen også gjerne knyttet til de nordiske land.

En formålstjenlig næringslovgivning på dette felt vil måtte legge forholdene til rette for en hensiktsmessig internasjonalisering av nærings-

livet, der det tas hensyn til såvel datter- som søster- og moderselskaper i de nordiske land.

Oslo, 4. juli 1974

Norges rederforbund

H. J. Darre Hirsch

Adm. direktør

Norges industriforbund:

Innen flere internasjonale organer pågår det for tiden et meget omfattende kartleggings- og analysearbeide vedrørende de multinasjonale konserner. Vi kan kort nevne arbeidet innen FN, OECD, EF. I Norge arbeider Maktutredningen med en større undersøkelse av multinasjonale konserner, og Norsk Produktivitetsinstitutt holder på med en mer begrenset undersøkelse av multinasjonale konserner og teknologi-overføringer. Videre pågår det innen forskjellige forskningsinstitusjoner i Norden diverse undersøkelser av forskjellige sider vedrørende selskapene.

For Norges vedkommende er forutsetningen for et multinasjonalt konserns etablering at dette skjer i form av et eget norsk selskap. Vanligvis vil etableringen skje som et aksjeselskap, men også andre selskapsformer er tenkelige. Etableringen vil videre være betinget av konsesjon, m. a. o. avhengig av Industridepartementets samtykke. (Forutsetningen for dette siste er at mer enn 10 % av aksjene i selskapet eies av utlendinger.) Størrelsen av utenlandsk eierandel i det enkelte selskap varierer videre meget sterkt. Antagelig vil man hurtig kunne konstatere at i de færreste tilfelle eies det norske selskap fullt ut fra utlandet.

Det har ennå ikke vært mulig å samle seg om en felles definisjon av hva som skal anses som et multinasjonalt konsern. Vi antar dette har klar sammenheng med den uensartede gruppe disse selskapene utgjør, og vi skal kort peke på noen av de forhold som antas relevante i denne forbindelse.

Graden av integrasjon innen det multinasjonale konsern vil variere sterkt. Vi tror ikke at dette uten videre har sammenheng med den utenlandske eierandel i det norske selskap. Integrasjonsgraden vil kunne ha sammenheng med bakgrunnen for etableringen i Norge, om det norske selskap teknologisk er sterkt knyttet til det multinasjonale konsern, om det norske selskaps medlemsskap i det multinasjonale konsern skjedde i form av salg av aksjer i et allerede eksisterende selskap, o. s. v. Integrasjonen vil videre kunne avhenge av hvilken målsetting det multinasjonale konsern internt arbeider med, eller om det norske selskap inngår i vertikal eller horisontal integrasjon innen det multinasjonale konsern.

Debatten om de multinasjonale konserner har tiltatt sterkt i løpet av de siste årene. Etter vår oppfatning har denne debatt i for stor grad vært preget av mangel på konkrete kunnskaper om foretagene. Norges Industriforbund stiller seg derfor positiv til et arbeide som bidrar til å øke kunnskapene om disse selskaper.

I første rekke mener vi at et kartleggingsarbeide bør skje i en videre sammenheng enn innen Norden, og vil prinsipalt anbefale en prioritering av allerede pågående utredningsarbeide. Imidlertid er vi innforstått med nødvendigheten av at man i felles nordisk regi også iverksetter et kartleggingsarbeide. Dette kartleggingsarbeidet bør imidlertid samordnes med allerede pågående utredninger innen problemkomplekset.

I medlemsforslaget er det tatt opp 5 punkter som en utredning bør omfatte. Vi har følgende kommentarer til punktene:

Ad. 1. De flernasjonale selskaper og deres innvirkning på internasjonal økonomi, herunder forholdet mellom industriland og utviklingsland, valutabevegelser, etc.

De internasjonale organer har i første rekke prioritert utredninger om disse problemstillinger. For vår del anser vi det riktig at slike mer globale problemstillinger fortsatt behandles av internasjonale organer. Etter vår oppfatning vil en utredning av spørsmålene på nordisk basis være et for snevert grunnlag.

Ad. 2. De flernasjonale selskapers virkning på nasjonal sysselsetting, herunder spesielt deres investeringspolitikk og de sosiale virkninger på lokalsamfunnene.

En kartlegging av disse forhold vil etter vår mening naturlig kunne tas opp i regi av Nordisk Råd.

Ad. 3. De flernasjonale selskaper og nasjonal beskatning.

Multinasjonale konserners virksomhet i Norge er fullt ut underlagt norske skatteregler. Etter norsk rett skal alle overføringer til moderselskapet meddelas norske myndigheter. Det samme gjelder overføringer knyttet til lisensavtaler o. l.

Det har fra enkelte hold vært hevdet at de multinasjonale konserner kan unndra seg beskatning i Norge gjennom prisfastsettelse for interne leveranser. Prinsipielt stiller imidlertid forholdet seg likt for multinasjonale konserner og norske selskaper som driver eksport via egne selskaper i utlandet. Vi vil også peke på at det i gjeldende skattelov er hjemmel til å gripe inn overfor overtredelser på dette område.

Førøvrig har vi ingen bemerkninger til at det finner sted en nærmere kartlegging av dette problemfelt.

Forsåvidt angår punkt 4, de flernasjonale selskaper og fagbevegelsens arbeidsmuligheter, og punkt 5, de flernasjonale selskaper og utformingen av lønnsavtaler og bedriftsdemokrati, henholder vi oss til uttalelsen fra NAF.

Når det gjelder spørsmålet om felles nordisk lovgivning overfor de multinasjonale konserner, stiller vi oss meget tvilende. For det første er de multinasjonale konserner en meget uensartet gruppe, og dernest er det vår prinsipielle oppfatning at lovgivning som gjelder ramme-

betingelser for bedrifters virksomhet, bør være generelle. Subsidiært mener vi at spørsmålene om en felles nordisk lovgivning først bør tas opp etter at resultatene av kartleggingsarbeidet er lagt frem.

Oslo, 12. juni 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktør

Den norske bankforening:

— — — I forslaget konklusjon henstiller forslagsstillerne til at Nordisk Råd anbefaler Nordisk Ministerråd å kartlegge hvilken rolle de flernasjonale selskaper spiller i de nordiske lands økonomi og legge frem forslag til felles lovgivning om de flernasjonale selskaper.

Vi vil støtte forslaget om å kartlegge hvilken rolle de flernasjonale selskaper spiller i de nordiske lands økonomi. Derimot vil vi ikke anbefale at det på forhånd forutsettes at det skal legges frem forslag til felles lovgivning om de flernasjonale selskaper. På bakgrunn av den analyse som gjennomføres, får man så vurdere om og i hvilken utstrekning det er hensiktsmessig med en felles lovgivning.

Oslo, 30. mai 1974

Den norske bankforening

Kaare Petersen

Adm. direktør

Den norske advokatforening, Hovedstyret:

— — — Saken har vært behandlet av Advokatforeningens permanente lovutvalg for selskapsrett som består av høyesterettsadvokatene Erling Christiansen, formann, Andreas Arntzen, Jan Dahl og Ole Helliesen.

Lovutvalget har avgitt uttalelse den 8. mai 1974.

Idet Advokatforeningen tiltrer utvalgets uttalelse, oversendes denne vedlagt (*se nedan*).

Oslo, 15. mai 1974

Trond Buttingsrud

Formann

Harald Halvorsen

Generalsekretær

Den norske advokatforening, Det permanente lovutvalg for selskapsrett:

Forslaget til Nordisk Råd går ut på å anbefale Nordisk Ministerråd å kartlegge hvilken rolle de flernasjonale selskaper spiller i de nordiske lands økonomi og å legge frem forslag til felles lovgivning om de flernasjonale selskaper.

Utvalget er av den oppfatning at kartleggingsspørsmålet er et økonomisk/politisk spørsmål som ligger utenfor det foreningen bør uttale seg om.

Utvalget har imidlertid festet seg ved at forslaget også går ut på en ubetinget anmodning om å legge frem forslag til felles lovgivning om de flernasjonale selskaper. Man antar at dette spørsmål er så komplekst at det er vanskelig å ta standpunkt til om og i hvilken utstrekning forholdet bør lovreguleres og om det i tilfelle bør skje på fellesnordisk basis før problemkomplekset er nærmere analysert. Man synes derfor at dette bør komme frem i mandatet, og at dette i tilfelle foruten kartleggings-spørsmålet bør gå ut på "— — — og å vurdere behovet for særlig lovgivning om de flernasjonale selskaper, om dette i tilfelle bør skje på fellesnordisk basis, samt eventuelt å fremlegge forslag til slik lovgivning".

Oslo, 8. mai 1974

Erling Christiansen

Norsk arbeidsgiverforening:

Medlemsforslaget opererer med betegnelsen "flernasjonale selskaper". Dette er intet entydig begrep. Skulle man peke på fellestrekk for de økonomiske virksomheter som vanligvis omtales som "flernasjonale selskaper", måtte det være at alle er basert på større eller mindre grad av utenlandske investeringer eller investeringer i utlandet, et visst avhengighetsforhold mellom moderselskap og datterselskaper, og at de aktiviteter moderselskap og datterselskap utøver normalt er økonomisk beslektet. Innenfor denne avgrensede gruppe selskapsdannelser vil det fortsatt være store forskjeller. Det kan være spørsmål om man har med et moderselskap eller et datterselskap å gjøre, om datterselskapet er selvstendig aksjeselskap eller en filial, om selskapsdannelsen er vertikalt integrert og omfatter alle stadier fra råstoffutvinning til markedsføring, eller om den er horisontalt integrert med delproduksjon i forskjellige land. Endelig kan det også være spørsmål om selskapsdannelsens størrelse.

Debatten omkring de flernasjonale selskaper har i den senere tid vært tiltagende. Uten å ta standpunkt til riktigheten av synspunktene,

vil vi peke på enkelte påstander som ofte fremføres i forbindelse med de flernasjonale selskaper og deres virksomhet. Det hevdes f. eks. at datterselskaper av utenlandsk opprinnelse ofte er unndratt nasjonal kontroll på grunn av det internasjonale moderselskaps innflytelse. Hvis virksomheten er etablert som filial av et moderselskap, fremholdes det undertiden at den er mindre kontrollerbar enn et datterselskap etablert som selvstendig norsk aksjeselskap. Horisontalt integrerte flernasjonale selskaper påståes å ha flere muligheter til overføring av produksjon mellom ulike land enn det vertikalt integrerte selskap som i sterkere grad er bundet av råstoffkildenes lokalisering og markedslogistikken.

Når det gjelder størrelsen legges det sterk vekt på at enkelte flernasjonale selskaper er meget store foretagender — mens andre, og det er nok de fleste — som også kvalifiserer til betegnelsen "flernasjonale", vil være mellomstore eller små virksomheter nasjonalt basert, men med et produksjonsanlegg og/eller et salgskontor i ett eller flere land det eksporteres til. Utviklingstendensene kan tyde på at flere små og mellomstore bedrifter vil falle innenfor denne kategori.

Vi vil ellers også peke på at kryssende interesser lett kan oppstå mellom et "moderland" og et "datterselskaps-land". I samme grad som f. eks. Norge er interessert i å kontrollere et utenlandsk moderselskaps innflytelse over et datterselskap i Norge, må vi også være forberedt på å akseptere krav fra andre land om å utøve samme kontroll med norske moderselskaper som har datterselskaper i utlandet.

Efter vår oppfatning er meget av det som fremholdes vedrørende de flernasjonale selskapers virksomhet basert på manglende kunnskaper om de faktiske forhold. Vi peker på at de nordiske parlamentarikere som har innsendt forslaget om felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper, også fremholder at "vi vet altfor lite her i norden om hvilken rolle flernasjonale selskaper spiller i vår økonomi". Vi vil støtte anbefalingen om en kartlegging av hvilken rolle de flernasjonale selskaper spiller også i de nordiske lands økonomi, slik at problemene kan bli tilstrekkelig belyst og misforståelsene unngås. Vi ber imidlertid om at Nordisk Råd sørger for å koordinere sitt kartleggingsarbeid med andre utførte eller pågående utredningsarbeider f. eks. i FN, ILO, OECD og EF, samt med den utredningsvirksomhet som pågår i den norske såkalte Maktutredningen, i Norsk produktivitetsinstitutt og i flere nordiske forskningsinstitusjoner.

Når det gjelder mulige forslag til felles lovgivning om de flernasjonale selskaper, må drøftelse av dette efter vår oppfatning utstå inntil det gjennom kartleggingsarbeidet er klarlagt om noe reelt behov for slik lovgivning foreligger. Som et generelt synspunkt vil vi allerede nu fremholde at forslag til slik lovgivning ikke bør fremmes hvis utredningen viser at de flernasjonale selskaper i realiteten i alt vesentlig befinner seg i samme situasjon som de nasjonale.

Medlemsforslaget tar opp fem områder som utredningen bl. a. bør omfatte. Vi vil gjerne gi en kommentar til disse punkter:

1. Hvis det skulle vise seg nødvendig å gjennomføre lovregler som påvirker selskapers innflytelse på internasjonal økonomi, vil man høyst sannsynlig måtte løse slike problemer gjennom internasjonale konvensjoner. Når det f. eks. gjelder valutabevegelser, vil forøvrig også forsikringsselskaper, banker, nasjonale produksjonsselskaper med en viss omsetning i utlandet eller andre kapitaleiere ha samme forutsetninger som flernasjonale selskaper til å virke inn på den internasjonale økonomi. Virkningen vil være avhengig av valutaoverføringens størrelse, og det er ikke nødvendigvis gitt at et flernasjonalt selskap har mer disponibel valuta enn andre økonomiske virksomheter.

Når det gjelder engasjement i utviklingsland, vil ethvert økonomisk foretagende som yder kapital til virksomhet i et slikt land ha innvirkning på forholdet mellom industriland og utviklingsland. Hensikten med kontroll av slike aktiviteter måtte være å sikre at de "er i overensstemmelse med de nasjonale, økonomiske og sosiale mål" i investeringslandet. Dette kan vanskelig tenkes løst ved lovgivning i industrilandene alene. De problemer det her gjelder synes det på denne bakgrunn lite hensiktsmessig å undergi spesiell utredning i nordisk regi. Her bør man i stedet satse på det internasjonale utredningsarbeid som allerede er i gang.

2. Ethvert selskap som driver næringsvirksomhet vil kunne virke inn på den nasjonale sysselsetting, og en utredning i nordisk regi synes her naturlig. Den næringstype man hittil i hovedtrekk har satset på for å skaffe lokal sysselsetting i vårt land, er tungindustrien. Det er antagelig nok å nevne Norsk hydro, Jernverket, Årdal og Sunndal verk og Sør-Al som eksempler. Felles for disse er at lokaliseringen har skjedd i *meget nært samarbeid* med myndighetene, som forøvrig gjennom gjeldende lovgivning har kontroll med alle etableringer av noen størrelse. Nasjonale og flernasjonale selskaper står alle i så måte likt. Økonomiske motiveringer spiller samme rolle i næringslivets investeringspolitikk uansett om selskapet er nasjonalt eller flernasjonalt.

Investeringspolitikkenes sosiale virkninger for lokalsamfunnet vil være avhengig av den evne de styrende organer i lokalsamfunnet har til å ivareta egne interesser, det opplegg bedriftsledelsen selv har for sin virksomhet, og den art næringsvirksomhet som utøves. Heller ikke her synes det å være noen forskjell på nasjonale og flernasjonale bedrifter.

3. De flernasjonale selskaper hevdes fra tid til annen å kunne unndra seg nasjonal beskatning. Prinsipielt sett står et flernasjonalt selskap heller ikke her i noen annen situasjon enn et forsikringsselskap, en bank, et produksjonsselskap med en viss omsetning i utlandet, eller en hvilken som helst annen kapitaleier med utenlandske interesser.

De flernasjonale oljeselskapene har vært særlig sterkt i søkelyset. Internasjonale oljepriser (fra produsentland) er i dag så åpent tilgjengelige at "overfakturering av råolje" — hvilket forøvrig også representerer brudd på norsk lov — lett kan kontrolleres. Etter stortingsrepresentant Nordlis initiativ ble det i sin tid nedsatt et utvalg for å vurdere akkurat dette spørsmålet, uten at dette har ført til påvisning av uheldige forhold.

Det kan også være grunn til å minne om at alle oljeselskaper er underlagt offentlig priskontroll.

De fleste næringsvirksomheter av noen størrelse er aksjeselskaper. Aksjeselskaper har full regnskapsplikt etter norsk lov enten de er flernasjonale eller ikke. Vi har ellers ikke noe å bemerke til at et eventuelt utredningsarbeid i nordisk regi omfatter dette punkt.

4. Det later til å være en utbredt oppfatning at flernasjonale selskaper har en tendens til å hindre fagbevegelsens arbeidsmuligheter. Erfaringen understøtter ikke denne oppfatning. Langt de fleste flernasjonale selskaper er medlemmer av Norsk Arbeidsgiverforening og har organiserte arbeidstagere på linje med nasjonal næringsvirksomhet forøvrig. Fra Norsk Arbeidsgiverforenings side er det gitt klart uttrykk for at næringslivet er interessert i en sterk og saklig fagbevegelse, og vi har ikke noe å innvende mot at denne side av saken utredes.

5. Utformningen av lønnsavtaler vil alltid være avhengig av det arbeidsmarked selskapet opererer i. Er ikke lønnstilbud og arbeidsvilkår konkurransedyktig på markedet, vil man ikke kunne konkurrere om arbeidskraften; og jo strammere arbeidsmarkedet er, jo hardere blir konkurransen. Nasjonale selskaper stiller også her på like fot med de flernasjonale. Det samme gjelder bedriftsdemokrati. Bedriftsdemokratiet i vårt land er spesielt hjemlet i de nye bestemmelser i aksjeloven, og i Hovedavtalens Del B. Det avgjørende her er om man henholdsvis er et norsk registrert aksjeselskap med tilstrekkelig antall ansatte, og/eller om man har tariffavtale med noen gruppe av de ansatte hvor Hovedavtalens Del B er gjort gjeldende; ikke om selskapets virksomhet er av nasjonal eller av flernasjonal art. Heller ikke dette har vi noe å innvende mot at man søker kartlagt i nordisk regi.

I tillegg til disse fem punkter vil vi kommentere noen av de øvrige anførsler i medlemsforslaget:

Nordisk Råd har grepet fatt i den senere tids oljeforsyningskrise og brukt dette som eksempel på hvor lite styring de politiske myndigheter har over f. eks. de internasjonale oljeselskapers virksomhet, med et ønske om å finne frem til lovregler som kan regulere forholdene.

Efter vår oppfatning er dette ikke egnet til å illustrere eventuelle negative sider ved de flernasjonale selskapers virksomheter. Det avgjørende i enhver slik forsyningskrise vil være i hvilken grad nasjonen selv disponerer over det kritiske råstoff. Mangel på alumina vil føre til krise i aluminiumindustrien, mangel på korn vil føre til ernæringsmessig krise, uavhengig av om det er Statens kornforretning eller et flernasjonalt selskap som står for markedsføringen.

Det kan tvert imot være grunn til å understreke at f. eks. Nederland ville vært oppe i en energikrise av dimensjoner hvis forsyningsavtalene hadde vært inngått direkte mellom den nederlandske stat og de arabiske land. Fordi det nettopp var de internasjonale oljeselskaper som sto for oljeforsyningen, kunne krisen i vesentlig grad dempes ved at oljeselskapene omdisponerte råolje fra andre kilder enn de arabiske, og lot dette gå til Nederland. Det kan også nevnes at oljeselskapene selv var innstilt på å legge råoljedisponeringen inn under felles-europeisk kontroll gjennom OECD i kriseperioden, men at dette ikke lot seg gjennomføre.

Tilslutt et par ord i forbindelse med at medlemsforslaget til Nordisk Råd foreslår en utredning ”i samband med bl. a. fagbevegelsen”. Vi regner med at det er en selvfølge at man også trekker arbeidsgiversiden inn i samarbeidet hvis en utredning på dette område blir igangsatt.

Oslo, 18. juni 1974

Norsk arbeidsgiverforening

Kaare N. Selvig

S v e r i g e

Kommerskollegium:

Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att avge yttranden i ärendet. Deras yttranden bifogas (*se nedan*).

Kommerskollegium får för sin del anföra följande.

De multinationella företagen och deras verksamhet har otvivelaktigt ett betydande inflytande på världens ekonomi och på förhållandena i de enskilda länderna. Det är också uppenbart att dessa företags inflytande under de senaste åren ökat i allt snabbare takt.

Förvisso medför de multinationella företagens verksamhet många positiva effekter, bl. a. genom att de bidrar till en rationell arbetsfördelning på det internationella planet och stimulerar till ett ökat utbyte av varor och tjänster. För många länder medför också företagens investeringar ökade arbetstillfällen. Den teknologi och den ”know-how” i övrigt som följer av det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs inom företagen kan också komma de enskilda länderna till del i icke obetydlig utsträckning. Emellertid kan de multinationella företagen genom sin ekonomiska makt och sin oberoende ställning i förhållande till de enskilda länderna också medföra stora negativa verkningar såväl internationellt som för det enskilda landet. Dessa nackdelar rör främst de ekonomiskt-politiska, skattepolitiska, arbetsmarknadspolitiska och handelspolitiska områdena.

Deet råder fortfarande en betydande osäkerhet om vilken verklig betydelse de multinationella företagens verksamhet har. För att klarlägga detta har under de senaste åren ett flertal utredningar påbörjats såväl i de enskilda länderna som på det internationella planet. För Sveriges del kan nämnas utredningen om utländska övertaganden av Svenska företag samt koncentrationsutredningen som enligt tilläggsdirektiv genomför en undersökning av de internationella företagens betydelse för svensk ekonomi och svensk ekonomisk politik. På det internationella planet

pågår inom FN en kartläggning av de multinationella företagens verksamhet och dess effekter för enskilda länder och internationell handel och ekonomi. Ett första utredningsresultat har publicerats av FN år 1973 (Multinational corporations in world development — ST/ECA/190). Inom EG pågår en liknande utredning rörande företagens betydelse på den gemensamma marknaden och också OECD har en ganska omfattande utredningsverksamhet på området.

Ehuru sålunda ett avsevärt material redan framtagits för studium av de multinationella företagen skulle, på samma sätt som inom EG, en utredning om de multinationella företagens verksamhet och betydelse i Norden kunna vara av stort intresse. Kollegiet vill därför ej motsätta sig att en sådan utredning med speciellt nordisk inriktning kommer till stånd. Kollegiet förutsätter dock att man undviker dubbelarbete och tillgodogör sig det material som tas fram inom respektive länder inför såväl FN:s kartläggning som inför t. ex. den pågående svenska utredningen.

Vad angår den andra delen av förslaget, nämligen att utredningen skall framlägga förslag till gemensam nordisk lagstiftning, ställer sig kollegiet dock mera tveksam om man redan på nuvarande stadium bör låta detta ingå i uppdraget. Bl. a. kan det inte förutses hur lång tid en nordisk utredning kommer att ta i förhållande till exempelvis den svenska eller det arbete som görs inom EG. Om den svenska utredningen skulle visa att snabba åtgärder är nödvändiga eller om EG:s verksamhet på vissa punkter leder till danska åtaganden i sammanhanget, torde det bli svårt att avvakta vad som kan komma fram i den gemensamma utredningen. En viss koordination blir under alla omständigheter nödvändig, men läget torde få bedömas med hänsyn till förhållandena när den nordiska utredningen blir klar. Kollegiet anser därför icke att uppdraget bör omfatta även utarbetandet av lagförslag i sammanhanget.

Stockholm den 11 juli 1974

O. G. Lindqvist

Fritz Andersson

Patent- och registreringsverket:

De internationella företagens etableringspolitik och verksamhet har sedan en längre tid varit föremål för uppmärksamhet i den politiska debatten. Denna har förts med skilda utgångspunkter. De väsentligaste har berörts i det remitterade förslaget. Det står samtidigt klart att många av de problemställningar som kommit upp i debatten inte går att hänföra specifikt till de multinationella företagen utan har ett allmänt samband med den växande internationella handeln eller med expanderande företagsamhet över huvud taget. Det ligger därför en viss fara i att

begränsa intresset till enbart vad som i dagligt tal benämns de multinationella företagen. Med en något bredare syftning är emellertid de frågor som tas upp i medlemsförslaget värda stor uppmärksamhet.

Patentverket kommer i sin verksamhet i kontakt med de multinationella företagen främst i två avseenden. Dels registrerar patentverket utländska dotterföretag här i landet som etablerats i form av aktiebolag eller filialer enligt lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring i riket (SFS 1968: 555). Dels stöter patentverket på de multinationella företagens förhållanden i den internationella debatten om patent- och varumärkesväsendets betydelse i sammanhanget.

Det material som patentverket får tillgång till i sin verksamhet kan endast i begränsad omfattning belysa de frågor som berörs i det remitterade medlemsförslaget. Beträffande utländska företags verksamhet här i landet kan en viss insyn vinnas genom patentverkets aktiebolagsregister och filialregister. De flesta utländska bolagen har valt att verka i Sverige genom dotterbolag i form av svenska aktiebolag. Äganderättsförhållandena är ej föremål för registrering enligt aktiebolagslagen men kan ibland framgå av till patentverket ingivna handlingar (bolagsstämoprotokoll m. m.). Endast ett fåtal — cirka 40 — filialier finns registrerade vid patentverket. De kan dock komma att öka genom förhållandet mellan den nya svenska firmalagens regler om bifirmor och de internationella firmarättsliga konventionsreglerna. Det svenska aktiebolagsregistret innehåller ingenting om svenska företags etableringar i utlandet.

Patentverkets befattning med ärenden på det industriella rättsskyddets område kan knappast sägas ge någon djupare insyn i patentens och varumärkenas roll i det kommersiella livet.

Från mera allmänna synpunkter synes emellertid finnas skäl att framhålla behovet av en bättre insyn i de förhållanden som har direkt samband med nordiska företags utlandsetableringar och stora utländska företags investeringar i de nordiska länderna. Patent- och varumärkesväsendets roll i den internationella handeln har hittills endast sparsamt blivit belyst. En rad andra intressanta frågor anmäler sig. I vilken omfattning påverkar utlandsinvesteringarna sysselsättning och produktion i vårt land? Har investeringarna över gränserna effekter som förbisetts i den allmänna debatten? I vilken grad utnyttjas överflyttningar av vinster och interndebiteringar m. m. för att av skatteskal eller andra hänsyn påverka rörelseresultaten i olika grenar av ett företags verksamhet?

Det bör framhållas att de nu berörda frågeställningarna är utomordentligt vittomfattande och inte utan vidare ägnade att samlade läggas till grund för ett utredningsarbete. Desamma gäller delvis de ämnen som uppräknats i medlemsförslaget som lämpliga för undersökning.

En första förutsättning för att en utredning i nordisk regi skall kunna ge en rimlig utdelning är att undersökningen koncentreras till konkreta problem, av vilka de nordiska länderna redan har praktisk erfarenhet.

Det är vidare viktigt att en sådan utredning, om den finns böra komma till stånd, får tillfälle att bygga på resultaten av annat mera övergripande undersökningsmaterial. Patentverket vill här främst hänvisa till det pågående arbetet i Förenta Nationernas kommitté för studium av multinationella företag. Patentverket ifrågasätter om en nordisk utredning i samma ärende bör igångsättas innan resultaten av nämnda kommittés arbete kunnat studeras. Vid bedömningen av lämpligheten att nu igångsätta ett nordiskt utredningsarbete bör även beaktas det utredningsarbete som bedrivs inom OECD och i internationella handelskammarens regi. Här kan även nämnas WIPO (World Intellectual Property Organization) som arbetar på att skapa bättre förutsättningar för u-länderna att tillgodogöra sig patentväsendets fördelar. En permanent kommitté har tillsatts¹, som sammanträdde för första gången i mars 1974 i Genève. Kommittén skall särskilt behandla internationella lagtekniska frågor rörande patientlicensfrågor.

Det skall slutligen framhållas att inom Sverige och säkerligen även i de övriga nordiska länderna ett omfattande utredningsarbete pågår som delvis behandlar sådana frågor som den föreslagna nordiska undersökningen skulle göra. Patentverket begränsar sig här till att hänvisa till aktiebolagsutredningen (SOU 1971: 15), företagskatteberedningen (Fi 1970: 77), utredningar angående Sveriges utvecklingssamarbete med u-länderna (UD 1972: 03), utredningen om utländska övertaganden av svenska företag (Ju 1973: 17) samt u-landsforskningsutredningen (U 1971: 03). Resultatet av detta utredningsarbete får betydelse för all företagsverksamhet som har samband med Sverige. Det kan också nämnas att litteraturen på området inom kort kommer att berikas med en bok om multinationella bolag som kunnat utarbetas som ett resultat av en sekretessbelagd utredning i försvarsdepartementet om säkerhetspolitiken och de multinationella företagen.

Mot bakgrund av det nu anförda synes ett ställningstagande till medlemsförslaget böra föregås av en noggrann kartläggning i vart och ett av de nordiska länderna av pågående eller nyligen avslutade undersökningar på området och av de faktiska problem som påträffats i samband med multinationell företagsamhet.

En sådan kartläggning och en därpå grundad analys kan ge en klarare bild av behovet av en nordisk utredning och möjliggöra en ändamålsenlig inriktning av gemensamma nordiska insatser för att komma till rätta med eventuella brister i nordisk lagstiftning i ämnet.

Stockholm den 7 juni 1974

Göran Borggård

Torsten Halén

¹ *WIPO Permanent Committee for the Acquisition by Developing Countries of Technology Related to Industrial Property*

Näringsfrihetsombudsmannen (NO):

I medlemsförslaget framhålles att det är av mycket stor betydelse att få en översikt över den verksamhet som de multinationella företagen bedriver. Mot bakgrund av en sådan översikt bör de nordiska regeringarna — i samarbete med bl. a. fackföreningsrörelsen — utreda vilka medel man behöver för att kunna tillse att företagens planerade och löpande aktiviteter står i överensstämmelse med nationella ekonomiska och sociala mål. Syftet med en sådan utredning skulle bl. a. vara att komma fram till gemensamma regler för de multinationella företagens verksamhet i de nordiska länderna och att fastställa riktlinjer för samordnat uppträdande av de nordiska ländernas regeringar i internationella diskussioner om dessa frågor.

NO delar förslagsställarnas uppfattning att multinationella företag spelar en växande och betydelsefull roll inom näringslivet i de nordiska länderna. Att företag med verksamhet i flera olika länder får allt större omfattning torde i och för sig inte vara ägnat att förvåna mot bakgrund av den ökande internationella handeln. Multinationella företags verksamhet torde ofta ha positiva effekter ur allmän synpunkt inte minst på grund av att de ofta har en hög effektivitet och ibland kan utgöra ett ytterligare inslag av konkurrens på den nationella marknaden. Det förhållandet att multinationella företag har verksamhet på många olika ställen och ofta är mycket stora och ibland dominerande på sin marknad ger dem dock möjligheter att vidta åtgärder som nationella företag kan sakna och som kan strida mot värdlandets intresse.

Bedömningen av multinationella företag måste mot den ovan i korthet angivna bakgrunden bedömas från fall till fall på samma sätt som konkurrensbegränsningar vidtagna av nationella företag.

De utlandsägda företagen ökade sin andel av tillverkningen i Sverige från 5 till 6 procent mellan åren 1967 och 1970¹. Efter 1970 har andelen ytterligare ökat. 1972 svarade således de utlandsägda företagen för cirka 7 procent av tillverkningen. Industrisektorer med särskilt hög andel utlandsägda företag var 1970 bl. a. kemikalie- och plastindustrin med en andel på 39 procent och elektroindustrin med 15 procent utlandsägda företag. För livsmedelsindustrin noterades ett utländskt ägande om 5 procent 1970. Därefter har denna andel ökat så att den 1973 torde uppgå till cirka 10 procent.

Utlandsägda och multinationella företags konkurrensbegränsande avtal avseende den svenska marknaden införs liksom andra kartellavtal i kartellregistret. För närvarande finns införda i registret ett sextiotal konkurrensbegränsande avtal mellan utländska respektive utlandsägda företag och svenska. En väsentlig del av dessa utländska företag utgörs

¹ *Statens pris- och kartellnämnd: "Koncentrationsutvecklingen inom svensk industri 1967—1970" (1972)*

av multinationella företag. Flera kartellavtal mellan svenska och utlandsägda företag har varit föremål för handläggning hos NO och resulterat i att avtalen upphört eller modifierats. Sådana avtal har gällt hemmamarknadsskydd, kvotering och prissättning.

Som ett ytterligare mått på omfattningen av multinationella företags konkurrensbegränsande åtgärder vidtagna i Sverige kan nämnas att under de senaste två åren NO handlagt ett 30-tal ärenden årligen i vilka utländska multinationella företags åtgärder berörts. Därutöver har NO under vart och ett av de båda sista åren handlagt cirka 15 ärenden som avsett svenskägda multinationella företags åtgärder på den svenska marknaden. De konkurrensbegränsningsformer som varit vanligast i samband med NO:s handläggning av konkurrensbegränsningar vidtagna av utländska multinationella företag har varit leveransvägran. Andra typer av konkurrensbegränsningar har varit prissättningsfrågor och kartellavtal.

Åtskilliga konkurrensbegränsande åtgärder vidtagna av multinationella företag kan angripas och upphävas eller modifieras med stöd av nationell konkurrenslagstiftning. Det står dock klart att tillämpningen av nationell lagstiftning kan möta svårigheter. Dessa svårigheter är enligt NO:s uppfattning av främst två slag.

Den ena är att få tillgång till för bedömningen av konkurrensbegränsningen nödvändiga uppgifter när dessa finns utanför landet. Den andra svårigheten uppkommer i samband med genomförandet av beslut om åtgärder mot utländska företag på grund av att nationell lagstiftning vanligen inte kan tillämpas utanför landets gränser.

Kraven på ökad insyn i och kontroll av multinationella företag har lett till ett omfattande utredningsarbete rörande multinationella företag inom internationella samarbetsorganisationer, bl. a. inom OECD. För närvarande arbetar sålunda fem olika kommittéer inom organisationen med frågor som rör multinationella företag. NO deltar i en av dessa, expertkommittén rörande konkurrensbegränsningsfrågor. Expertkommittén har tillsatt en arbetsgrupp avseende multinationella företag med följande mandat:

att med hänsyn till önskvärdheten av ytterligare internationellt samarbete för att fastställa och motverka skadliga effekter av konkurrensbegränsande åtgärder vidtagna av internationella företag,

a) överväga och rapportera rörande problem avseende särskilt uppnåendet av större internationell samverkan inom området för konkurrensbegränsande åtgärder vidtagna av internationella företag och rörande åtgärder för att övervinna sådana problem;

b) undersöka lämpligheten av att utarbeta en kod för internationellt konkurrensbeteende för internationella företag och att hjälpa arbetsgrupp nr 3 att utveckla ett samrådsförfarande avsett att tillämpas på särskilda förhållanden till följd av konkurrensbegränsande åtgärder vidtagna av multinationella företag.

Arbetsgruppen har bl. a. diskuterat huruvida enbart nationell lagstiftning kan anses vara ett tillräckligt instrument mot konkurrensbegränsningar vidtagna av multinationella företag. Härvid har den synpunkten förts fram att många av de problem som uppkommer på grund av multinationella företags konkurrensbegränsande åtgärder kan behandlas på ett tillfredsställande sätt med nationell lagstiftning om denna ändras eller tillämpas med större eftertryck. En annan åsikt som kommit fram är att den slutliga lösningen på svårigheterna att angripa konkurrensbegränsningar vidtagna av multinationella företag kräver ytterligare internationellt samarbete, såsom någon form av konvention mellan OECD-medlemmarna, inneslutande bl. a. upprättandet av ett organ med utredningsmöjligheter, vilket på basis av enhetliga överenskomna normer skulle behandla sådana konkurrensbegränsningar av multinationella företag som inte tillfredsställande kan angripas med nationell lagstiftning.

Lämpligheten av att utarbeta någon form av standards of behaviour rörande konkurrensbegränsningar vidtagna av multinationella företag har utförligt diskuterats. Arbetsgruppen har där nått den preliminära uppfattningen att standards of behaviour skulle kunna vara till stor nytta. Sådana skulle kunna innehålla vissa minimistandards för internationellt konkurrensbeteende. Det har emellertid ansetts att man inte enbart på grundval av nuvarande faktamaterial rörande multinationella företags åtgärder kan nå fram till effektiva regler. Ytterligare material krävs därför innan enighet kan uppnås om standards of behaviour som är tillräckligt konkreta för att tjäna avsett syfte. Sådana studier kommer att genomföras av arbetsgruppen.

Gruppens inriktning av det fortsatta arbetet avser främst fyra kategorier av konkurrensbegränsande åtgärder i vid bemärkelse som bedömts kunna vara speciellt skadliga för den internationella handeln.

Dessa kategorier är

- 1) konkurrensbegränsande åtgärder i fråga om internationell fördelning av produktion och marknader,
- 2) internationellt missbruk i fråga om prissättning,
- 3) internationella fusioner som otillbörligt begränsar konkurrensen,
- 4) missbruk av patentlicensbestämmelser på internationell nivå.

Även andra typer av konkurrensbegränsningar behandlas.

Det bör i detta sammanhang också erinras om det på basis av OECD-rekommendationer redan etablerade samarbetet mellan antitrustmyndigheter inom OECD-länderna rörande konkurrensbegränsningar som påverkar internationell handel.

Även mellan de nordiska länderna förekommer sedan många år ett informellt erfarenhetsutbyte och samarbete mellan pris- och konkurrensmyndigheterna i de olika länderna. Detta samarbete tar sig uttryck i fortlöpande underhandskontakter i enskilda ärenden. Därutöver

förekommer årligen dels på våren ett möte mellan verkschefer och kontaktmän i de nämnda myndigheterna dels också varje höst ett möte med flera företrädare för var och en av myndigheterna för erfarenhetsutbyte och diskussion av aktuella frågor. Vid dessa möten liksom under de förekommande underhandskontakterna berörs naturligtvis även frågor med speciell anknytning till multinationella företags åtgärder. Ett uttryck för detta är bl. a. att ett av de fyra ämnena för höstens möte rör pris- och konkurrensförhållandena på oljemarknaden.

Sammanfattningsvis kan sägas att åtgärder vidtagna av multinationella företag i Sverige fortlöpande granskas ur konkurrenssynpunkt. Vissa av de konkurrensbegränsande åtgärder som vidtagits av de multinationella företagen har kunnat upphävas eller modifieras med stöd av svensk konkurrenslagstiftning. Tillämpningen av nationell lagstiftning på multinationella företags åtgärder kan emellertid i vissa fall möta svårigheter, främst avseende dels möjligheten att infordra uppgifter från företag i utlandet dels vad gäller möjligheten att genomföra beslut om åtgärder mot utländska företag. I bl. a. sådana fall skulle internationella riktlinjer för multinationella företags verksamhet kunna vara till stor nytta. Arbete i syfte bl. a. att skapa sådana riktlinjer pågår för närvarande i internationella organ, bl. a. OECD. Även om bredast möjliga uppslutning kring riktlinjer för multinationella företags verksamhet bör eftersträvas behöver redan pågående arbete inom internationella organ inte hindra att en kartläggning vidtages av Nordiska ministerrådet. En sådan kartläggning på nordisk nivå synes böra ske med beaktande av utveckling och resultat av motsvarande arbete i andra internationella organ.

Stockholm den 10 juni 1974

Torsten Löwbeer

Eric Sahlin

Arbetsmarknadsstyrelsen:

År 1971 var 90 000 personer (4,5 procent av de sysselsatta) anställda vid bolag med utländska moderföretag, 40 000 eller 2,2 procent vid bolag vari utländska företag ägde 20—50 procent enligt SCB:s finansstatistik. De utländska företagens betydelse framgår också av att de år 1972 svarade för 8,5 procent av förädlingsvärdet, 7,9 procent av investeringarna och 9,0 procent av rörelseresultatet före avskrivningar.

Under senare år har frågor rörande multinationella företags verksamhet tilldragit sig allt större intresse. De utlandsägda företagens andel av sysselsättningen är relativt liten, men synes öka. Frågan om vad detta på sikt kan medföra beträffande arbetsmarknadsförhållandena är av betydande intresse.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner därför angeläget att de multinatio-

nella företagens roll i de nordiska ländernas ekonomi kartläggs. Styrelsen tillstyrker förslaget om en gemensam nordisk undersökning härom.

Stockholm den 31 maj 1974.

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Palle Landin

Lars Lemne

Sveriges riksbank:

Fullmäktige är helt införstådda med att det föreligger ett behov av ökad information om de multinationella företagen och deras verksamhet, bl. a. i vad gäller internationella kapitalrörelser. Likaså delar fullmäktige uppfattningen att staternas möjligheter att följa och vid behov ingripa i denna verksamhet bör förbättras och att detta förutsätter ökad mellanstatlig samverkan på området. Sådan samverkan mellan de nordiska staterna kan vara av värde.

De multinationella företagen är emellertid föremål för en så omfattande utredningsverksamhet, både nationellt och internationellt, att en noggrann genomgång av denna bör ske innan ställning tas till behovet av den föreslagna nordiska kartläggningen. En koordinering och komplettering av redan igångsatt utredningsverksamhet i de nordiska länderna synes lämplig. Därigenom skapas också underlag för en bedömning av huruvida det är motiverat att tillsätta en särskild utredning rörande gemensam nordisk lagstiftning på detta område. Fullmäktige vill i detta sammanhang understryka värdet av att de nordiska länderna intar gemensamma ståndpunkter vid internationella överläggningar som pågår i dessa frågor.

Stockholm den 13 juni 1974

Å fullmäktiges vägnar:

Allan Hernelius

Eva Jönsson

Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag:

Efter att ha berört den verksamhet som bedrivs av multinationella företag och vissa därav föranledda åtgärder från främst fackligt håll, uttalar förslagsställarna att det enligt deras mening är angeläget att

skyndsamt komma fram till riktlinjer för en gemensam, officiell nordisk politik på detta område. Erfarenheterna från de nordiska länderna understryker enligt deras mening behovet av ett gemensamt uppträdande för att bringa de multinationella företagens verksamhet under stark nationell och regional kontroll. Förslaget utmynnar i en hemställan att Nordiska rådet skall anbefalla Nordiska ministerrådet att kartlägga den roll som de multinationella företagen spelar i de nordiska ländernas ekonomi och lägga fram förslag till gemensam lagstiftning om de multinationella företagen.

Sverige har i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag m. m. en lagstiftning som i vissa fall ger möjlighet att förhindra utländskt övertagande av svenska företag, då övertagandet skulle vara oförenligt med väsentliga inhemska intressen. 1916 års lag innebär i huvudsak följande.

Utländska och vissa typer av svenska rättssubjekt får förvärva fast egendom eller gruva eller idka gruvdrift bara efter särskilt tillstånd som meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Till den senare kategorin tillståndspliktiga hör svenskt aktiebolag vars aktiebrev skall ställas till viss man. Sådant bolag kan emellertid undgå tillståndsplikten genom att visst förbehåll, s. k. utlänningsklausul, tas in i bolagsordningen. Klausulen skall gå ut på att utländska rättssubjekt genom teckning eller överlåtelse får förvärva bara en mindre del av bolagets aktier, nämligen vid varje tidpunkt mindre än 20 procent av röstetalet för bolagets samtliga aktier och mindre än 40 procent av bolagets hela aktiekapital. Aktier som får förvärfvas av utländska rättssubjekt brukar kallas fria aktier och andra aktier bundna aktier.

Innehåller bolagsordningen utlänningsklausul — eller strängare föreskrifter — får klausulen enligt 2 § tredje stycket inte ändras utan medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Sådant medgivande skall enligt en nyligen genomförd lagändring inte lämnas om det strider mot väsentligt allmänt intresse att bolagets aktier förvärfvas av rättssubjekt för vilket de i lagen föreskrivna inskränkningarna i rätten att förvärva fast egendom gäller. Förvärfv av aktie som sker i strid mot klausulen är ogiltigt. Enligt 5 a § — som tillkom vid den nyssnämnda lagändringen — krävs särskilt tillstånd om rörelse eller del av rörelse skall övergå från ett icke tillståndspliktigt till ett tillståndspliktigt rättssubjekt. De nya bestämmelser, som sålunda införts, innebär att kontroll enligt lagen nu gäller för alla bolag som har utlänningsklausul. Bestämmelserna ger möjlighet att förhindra utländskt övertagande av svenska företag i sådana fall då övertagandet skulle vara oförenligt med väsentliga inhemska intressen. Det helt övervägande antalet svenska bolag har utlänningsklausul.

Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag har fått i uppdrag att snarast företa en översyn av 1916 års lag. Enligt direktiven

bör utredningen eftersträva en ordning som ger möjligheter att inom ramen för Sveriges internationella förpliktelser hindra en utländsk investering, när väsentliga allmänna intressen talar mot att investeringen kommer till stånd. Utredningen har också att föreslå ett system för övervakning och kontroll av etablerade, utlandsägda företags verksamhet, som likaledes bör vara inriktat på att skapa betingelser för ingripanden, när väsentliga allmänna intressen gör det påkallat att företaget ändrar sin politik i ett eller annat hänseende. I direktiven har departementschefen erinrat om att det för närvarande inte finns tillgång till utredningsmaterial som ger en fullständig bild av hur multinationella företag faktiskt agerar i olika sammanhang och vilka verkningar deras agerande har. Enligt departementschefens mening är avsikten dock inte att utredningen skall försöka bota de brister som finns i detta hänseende. I sammanhanget kan erinras om att den svenska koncentrationsutredningen genom tilläggsdirektiv år 1971 fått i uppdrag att genomföra en undersökning av de internationella företagens växande betydelse för svensk ekonomi och svensk ekonomisk politik.

Utredningen har inget att erinra mot att de nordiska länderna i samverkan söker öka kunskaperna om de multinationella företagen och deras inverkan på ländernas ekonomiska och sociala förhållanden. Inte heller har utredningen något att invända mot att de nordiska länderna söker få de multinationella företagens verksamhet under starkare nationell och regional kontroll och i detta syfte prövar möjligheterna att åstadkomma gemensamma regler och lagar beträffande multinationella företag.

Ett utredningsarbete av det slag medlemsförslaget åsyftar kan bedrivas i olika former. En form är samverkan mellan kommittéer från de olika nordiska länderna. Vad gäller detta alternativ vill utredningen med utgångspunkt från sina direktiv framhålla följande.

Direktiven ger vid handen att utredningen företrädesvis bör lagtekniskt lösa uppgiften att föreslå kontrollsystem för etablering och skötsel av utlandsägda företag genom anknytning till den svenska aktiebolagsordningens system med fria och bundna aktier. Motsvarighet till detta system finns inte i de övriga nordiska ländernas aktiebolagslagstiftning. För att en enhetlig nordisk lagstiftning på området skulle kunna åstadkommas kan därför en ändring av utredningsdirektiven här vara påkallad. Även andra direktivändringar kan behövas för att utredningsarbetet skall kunna bedrivas i nordisk samverkan. En dylik omläggning av utredningens verksamhet är förenad med tidsutdräkt. I detta hänseende är att märka att direktiven synes innebära att det föreliggande utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Detta kommer till uttryck inte minst genom att utredningen — som tidigare antytts — har att lägga fram sina förslag utan avbidan på en kartläggning av de multinationella företagens betydelse för våra länders ekonomi av den typ som förordas i medlemsförslaget.

Utredningen utgår från att en eventuell nordisk samordning av politiken på detta område är en fråga på något längre sikt och att utredningens arbete i stort sett kan slutföras innan en gemensam nordisk lagstiftning kommer att aktualiseras.

Utredningen önskar avslutningsvis framhålla angelägenheten av att i de angivna frågeställningarna inbegrips en undersökning av i vilken utsträckning fartyg under s. k. bekvämlighetsflagg uppträder inom Norden och vilka ekonomiska och sociala förhållanden som råder för arbetstagarna på dessa fartyg.

I handläggningen av detta ärende har deltagit herrar Eckerberg, Bergqvist, Engman, Hagdahl (reservation), Larsson (reservation) och Lundin.

Stockholm den 6 juni 1974

På utredningens vägnar

Per Eckerberg

Bengt Malmström

Reservation

av herrar Hagdahl och Larsson som ansåg att utredningen utifrån de synpunkter den har att anlägga saknar anledning att beröra frågan om de förhållanden som sammanhänger med fartyg under s. k. bekvämlighetsflagg samt att det stycke i utredningens yttrande, som börjar med "Utredningen har inget att erinra" och slutar med "beträffande multinationella företag", bort ha följande lydelse:

Utredningen har inget att erinra mot att de nordiska länderna i samverkan söker öka kunskaperna om de multinationella företagen och deras inverkan på ländernas ekonomiska och sociala förhållanden. I medlemsförslaget hemställs vidare om förslag till gemensam lagstiftning angående de multinationella företagen. Den grundläggande tanken härvidlag torde vara att ändamålsenliga åtgärder på ifrågakvarande område bör grundas på en för de olika nordiska länderna i huvudsak enhetlig lagstiftning. Utredningen befinner sig i begynnelsestadiet och är inte beredd att nu ta ställning till ett dylikt principiellt spörsmål.

Sveriges industriförbund:

Förbundet ansluter sig till vad Industrirådet i Danmark anfört (se ovan). Inför en naturlig strävan mot ett gemensamt uppträdande av de nordiska länderna i dessa frågor inom OECD och vid kontakter med EG bör enligt vår mening OECD:s kapitalliberaliseringsstadga följas och ett nära samarbete med näringslivets representanter etableras.

Stockholm den 11 juni 1974

Sveriges industriförbund

Thomas Hagdahl

Lennart Grabe

Stockholms handelskammare:

Handelskammaren delar förslagsställarnas uppfattning att de problem som sammanhänger med de multinationella företagens verksamhet endast kan lösas på ett internationellt plan, d. v. s. genom internationellt samarbete och i samråd mellan företag, regeringar och fackföreningar. Medan internationaliseringen alltså gått mycket långt inom näringslivet har samarbetet på regerings- och fackföreningsidan i detta sammanhang i stort sett bara börjat.

Det är alltså enligt handelskammarens mening av största vikt att enskilda länder eller mindre grupperingar av länder inte vidtar åtgärder som påverkar de multinationella företagens verksamhet utan föregående samråd länder emellan. Åtgärder som vidtas isolerat av enskilda länder kan lätt leda bort från en ökad liberalisering i det ekonomiska och kommersiella umgänget mellan företag och länder och i riktning mot ökad nationalism och protektionism. Riskerna är uppenbara att lagstiftning av inskränkande karaktär i ett land eller en grupp av länder kan leda till och i viss mån framprovocera motsvarande protektionistisk lagstiftning i andra länder.

Detta måste vara en fråga från alla utgångspunkter icke önskvärd utveckling, och en utveckling som särskilt för svenskt näringsliv och svensk ekonomi med sitt starka utlandsberoende kan få synnerligen negativa konsekvenser. Det är nödvändigt att lagstiftning på detta område ej får någon snedvridande inverkan på utvecklingen av den internationella handeln.

Med denna principiella inställning har handelskammaren i och för sig inget att invända mot ett nordiskt samarbete på det här aktuella området. Detta måste dock samordnas med det arbete som bedrivs på ett vidare internationellt plan. Ett likartat regelsystem inom Norden är i och för sig önskvärt, men ett sådant får inte leda till att Norden isolerar sig ifrån andra länder i detta sammanhang.

Med hänsyn till framför allt det utredningsarbete som för närvarande pågår inom FN rörande de multinationella företagens verksamhet synes det handelskammaren i dagens läge måhända tveksamt att sätta igång en omfattande utredningsapparat som på nordisk basis skall utreda de frågor som FN redan är i färd med att behandla på global basis.

Om Nordiska rådet beslutar tillsätta någon form av utredning eller kommitté för att diskutera en gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag är det handelskammarens bestämda uppfattning att i kommittén förutom representanter för Nordiska rådet och fackföreningsrörelsen även bör ingå företrädare för ett antal multinationella företag.

Stockholm den 4 juni 1974

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Skånes handelskammare:

Föreliggande medlemsförslag syftar till att få till stånd dels en kartläggning av den roll de multinationella företagen spelar i de nordiska ländernas ekonomi dels en gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag.

Handelskammaren vill i sammanhanget, i likhet med förslagsställarna, peka på de positiva effekter som ligger i de multinationella företagens verksamhet som sådan. Genom sin speciella karaktär kan dessa företag bidra till en rationell arbetsfördelning på det internationella planet samtidigt som de stimulerar till ett ökat utbyte av varor och tjänster länderna emellan. För många länder är också den kapitalimport som företagens investeringar representerar av stor betydelse. Vidare kommer den teknologi och den "know-how" i övrigt som följer av det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs inom de multinationella företagen de enskilda länderna till del i icke obetydlig utsträckning, något som i likhet med här nämnda övriga fördelar självfallet också påverkar det enskilda landets industriella tillväxtpotential i positiv riktning.

Handelskammaren är emellertid också medveten om att multinationella företags agerande under vissa omständigheter kan få icke önskvärda konsekvenser för det enskilda landet. Handelskammaren tänker därvid exempelvis på effekter på det ekonomisk-politiska, skattepolitiska, arbetsmarknadspolitiska eller handelspolitiska områdena.

Bland annat mot bakgrund av vad här närmast anförts pågår också i Sverige redan en utredningsverksamhet som tar sikte på problemen i samband med de multinationella företagens verksamhet i vårt land. Handelskammaren vill därvid särskilt peka på utredningen om utländska övertaganden av svenska företag samt på koncentrationsutredningen som enligt tilläggsdirektiv genomför en undersökning av de internationella företagens betydelse för svensk ekonomi och svensk ekonomisk politik.

Då här aktuella frågeställningar och därmed sammanhängande problem i allt väsentligt torde få hänföras till förhållanden i det enskilda landet, finner handelskammaren, med hänsyn till den pågående svenska utredningsverksamheten på förevarande område, något behov för närvarande icke föreligga att företa en särskild nordisk kartläggning av de multinationella företagens verksamhet.

I de fall då frågeställningarna och problemen inte direkt sammanhänger med förhållandena i det enskilda landet torde vidare en utredning angående situationen inom enbart Norden vara av begränsat intresse. I synnerhet med tanke på den inom FN bedrivna världsomfattande verksamheten på här förevarande område torde därför ej heller i detta sammanhang något behov av en särskild nordisk utredning föreligga.

Vad angår frågan om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag får frågan om sådan lagstiftning över huvud tas upp till särskild bedömning då resultaten från pågående utredningar föreligger.

Malmö den 11 juni 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Hans Cavalli-Björkman

Bo Åhnebrink

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

De multinationella företagen och deras verksamhet har utan tvekan ett betydande inflytande på världens ekonomi och förhållandena inom de enskilda länderna. Det synes också uppenbart, att deras inflytande under senare år ökat i allt snabbare takt. Flera undersökningar och utredningar har gjorts på detta område, och en del av dem har publicerats. maren kan finna icke klarlagt, att någon särslagstiftning för de multinationella företagen och deras betydelse. Icke desto mindre bör en aktuell utredning om de flernationella företagens roll och verksamhet inom det nordiska området kunna vara av stort intresse. Handelskammaren har därför intet att erinra mot de framställda förslagen i denna del. Till förslagsställarnas andra yrkande, nämligen om införande av en gemensam nordisk lagstiftning angående de flernationella företagen, kan handelskammaren emellertid icke ansluta sig. Det är såvitt handelskammaren kan finna icke klarlagt, att någon särslagstiftning för de multinationella företagen är behövlig. De flesta av dem — i varje fall de som har sitt huvudsäte i Sverige — har vinnlagt sig om att så långt möjligt följa respektive värdländers interna lagar och förordningar och samråda med dessa länders myndigheter i frågor, som berör verksamheten, och som har betydelse för värdländernas ekonomi och samhällsordning i övrigt.

Såsom framgår av medlemsförslaget, pågår i FN:s regi undersökningar om de multinationella företagen och deras verksamhet. Enligt handelskammarens mening är det av många skäl önskvärt, att en eventuell särslagstiftning om dessa företag får en allmän internationell karaktär och genomföres under medverkan från FN.

Göteborg den 27 maj 1974

För Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

(Ej Sign.)

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO):

De multinationella företagens utveckling har medfört en rad både politiska, ekonomiska och arbetsrättsliga problem. Detta sammanhänger i hög grad med, att de multinationella företagens verksamhet är internationellt orienterad medan lagstiftning och andra kontrollmekanismer huvudsakligen har nationell inriktning. En bättre kontroll av de multinationella företagen och deras verksamhet förutsätter därför ett samarbete mellan nationerna liksom mellan fackföreningsrörelserna i de olika länderna. Det föreliggande förslaget gäller visserligen enbart de nordiska länderna, men kan ändå ses som ett initiativ syftande till att åstadkomma ett sådant samarbete.

Under senare år har de multinationella företagens verksamhet tilldragit sig ett allt större intresse hos regeringar och fackliga organisationer i en rad länder. Ett arbete som syftar till kartläggning och kontroll av de multinationella företagens verksamhet har därför inletts såväl på det nationella som på det internationella planet.

Inom International Labour Office (ILO) utarbetas för närvarande ett handlingsprogram för ILO i frågor som rör multinationella företag. Inom FN-organet UNCTAD tillsattes i maj 1972 en särskild arbetsgrupp med uppgift att identifiera alla konkurrenshämmande åtgärder, som negativt påverkar utvecklingsländerna, däribland sådana åtgärder som sammanhänger med de multinationella företagens verksamhet. Under våren 1973 utsåg FN:s generalsekreterare en särskild arbetsgrupp att studera de multinationella företagens roll i och inverkan på utvecklingen särskilt i u-länderna samt dessa företags betydelse för de internationella relationerna. Också inom OECD förekommer sedan några år tillbaka ett omfattande arbete på detta område bl. a. vad avser beskattningen av multinationella företag. I det internationella samarbete som förekommer beträffande olika aspekter av de multinationella företagens verksamhet är dels regeringar, dels fackliga organisationer från olika länder engagerade. Även Sverige deltar aktivt i detta arbete.

Även på det nationella planet i Sverige bedrivs ett omfattande utredningsarbete avseende de multinationella företagen. Koncentrationsutredningen skall genomföra en undersökning av konsekvenserna för svensk ekonomi och ekonomisk politik av de internationella företagens växande betydelse. Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag skall enligt sina direktiv bland annat försöka bota de brister, som för närvarande finns i fråga om tillgång till utredningsmaterial, som ger en bild av hur multinationella företag agerar i olika sammanhang och vilka verkningar deras agerande har. Utredningens uppgift är i första hand att få fram instrument för samhällets kontroll över dels utländska uppköp av svenska företag, dels utlandsägda företags verksamhet i vårt land.

Våren 1973 tillsattes en arbetsgrupp bestående av statssekreterarna i de fem beträffande dessa frågor närmast berörda departementen och under ledning av statsrådet Carl Lidbom. Dess uppgift är att mera långsiktigt och i nära kontakt med de fackliga organisationerna följa frågor rörande multinationella företag och bland annat samordna de statliga aktiviteterna och medverka vid utarbetandet av riktlinjer för det svenska agerandet i internationella sammanhang på ifrågavarande område.

Det arbete som enligt de här anförda exemplen satts i gång för att komma till rätta med olika problem i samband med de multinationella företagens verksamhet bedöms av SACO som angeläget. SACO anser också att det är viktigt att detta arbete bedrivs med utnyttjande av alla resurser. En alltför stor splittring av resurserna på olika projekt bör enligt SACO:s mening undvikas. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning det föreliggande förslaget om utredning inom detta område skulle ta resurser i anspråk, som kanske bättre behövs för den verksamhet, som redan satts i gång. Om detta kan undvikas och istället en effektiv samordning sker har SACO inget emot att den föreslagna utredningen genomförs.

Stockholm den 19 juni 1974

Sveriges akademikers centralorganisation

Tuve Lindeberg

Eva Högberg

Svenska arbetsgivareföreningen:

De multinationella företagen har under ett par år varit föremål för en intensiv och till stor del onyanserad politisk debatt såväl i enskilda länder som internationellt. Det har framförts många ohållbara och inbördes oförenliga påståenden och förslag. Men det är samtidigt uppenbart att företagandets ökade internationalisering kan ge anledning till åtgärder exempelvis för harmonisering av skatter m. m. och därmed också till en översyn av internationella och nationella regler som berör multinationella företag.

Mot denna bakgrund anser Svenska arbetsgivareföreningen att det är mycket tillfredsställande att ett flertal mellanstatliga organisationer — FN, ILO, OECD, Europeiska Gemenskaperna m. fl. — har tagit upp frågor om multinationella företag för kartläggning, analyser, studier, rekommendationer eller andra åtgärder. En mera allsidig behandling av hithörande problem bör kunna bidra till att undanröja många missuppfattningar och oklarheter. I den mån speciella åtgärder visar sig motiverade kan dessa i många fall endast vidtas av internationella organisa-

tioner. I många fall är det också angeläget att internationella överläggningar eller ett internationellt meningsutbyte läggs till grund för nationell lagstiftning och följaktligen föregår denna. Återverkningarna på internationell handel och arbetsfördelning och därmed på välfärd och sysselsättning världen över kan bli båda allvarliga och oöverskådliga om inte nationella och andra särintressen balanseras utan varje land agerar helt separat och med ledning enbart av kortsiktiga nationella intressen eller gruppintressen börjar införa nya regleringar som påverkar internationellt företagande och handel. Oavsett om ett lands regleringar gäller dess egna multinationella företags verksamhet i andra länder eller utlandsägda företags verksamhet i det egna landet berörs andra länder direkt eller indirekt. Faran för att oöverlagda nationella regleringar startar en process av protektionistiska åtgärder och motåtgärder är överhängande. De länder som är mest beroende av internationellt företagande och för vilka det därför kan ligga särskilt nära till hands att genomföra nationella regleringar är de som sannolikt på sikt hårdast skulle drabbas av en sådan utveckling.

Nordiska rådet kan som ett belysande exempel på de risker som kan vara förenade med en ensidigt nationellt inriktad lagstiftning som tillkommit utan kontakter med omvärlden studera det ursprungliga utredningsförslag som svenska regeringen framlade våren 1974 beträffande svenska investeringar i utlandet. (Den av svenska riksdagen sedermera beslutade nya lagstiftningen avviker på avgörande punkter från det ursprungliga förslaget.) Förslaget skulle om det genomförts i realiteten ha medfört att varje enskild investering i svenskägda företag i utlandet skulle ha gjorts till föremål för diskretionära politiska bedömningar och beslut baserade på exklusivt svenska intressen. Exempelvis de många svenskägda företag som är verksamma i övriga nordiska länder skulle inte ha fått investera och därmed trygga sysselsättningen för sina anställda utan att de svenska moderbolagen först i varje enskilt fall i realiteten inhämtat svenska regeringens godkännande och därvid kunnat åberopa att investeringen är till fördel för just svensk sysselsättning och för svenska intressen.

Om de multinationella företagen — och hit kan räknas varje företag med verksamhet i mer än ett land — genom lagstiftning underställs en dylik politisk kontroll och styrning i moderbolagets hemländer finns anledning utgå från att regeringarna i övriga länder när dessa företag är verksamma kommer att vidta åtgärder dels för att rent allmänt förhindra ett sådant politiskt beroendeförhållande, dels för att förhindra att företag verksamma i deras länder i konkreta fall tvingas följa direktiv t. ex. om repatriering av alla vinster, om investeringar etc från regeringarna i moderbolagens hemländer. Om de multinationella företagen genom sådan lagstiftning görs helt beroende av politiska beslut av regeringarna i moderbolagens respektive hemländer kommer de också att

få svårigheter värja sig från att bli utnyttjade av regeringarna för att tillgodose utrikespolitiska intressen och ambitioner. Det kan noteras att i den politiska debatten i Sverige framförts krav på att de svenska företagens utlandsinvesteringar skall underställas politisk kontroll i syfte att infoga dem som ett led i en aktiv utrikes- och handelspolitik. I bifogade remissyttrande över det ursprungliga svenska förslaget har föreningen granskat en del av de handels- och utrikespolitiska återverkningar som hade kunnat påräknas om förslaget hade antagits av svenska riksdagen (*se Bihang*).

Föreningen utgår från att behandling i mellanstatliga organisationer kan bidra till att förebygga de risker som är förenade med att regeringar var för sig och från exklusivt nationella utgångspunkter utformar regler för internationellt företagande. Regeringarna nödgas i större utsträckning beakta konsekvenserna av att de regler som övervägs får internationell giltighet och inte bara berör det egna landet. De tvingas bl. a. beakta att de inte kan ställa längre gående krav på styrning av de egna multinationella företagens verksamhet i andra länder än vad de är beredda acceptera i det egna landet i fråga om utländska regeringars motsvarande styrning av de utlandsägda företagen.

De grundläggande reglerna för internationella företags verksamhet bör i främsta rummet diskuteras och överenskommas inom ramen för OECD och andra mellanstatliga organisationer med en bredare internationell förankring än enbart de nordiska länderna. Föreningen anser emellertid att ett sådant vidare samarbete inte bör lägga hinder i vägen för ett samarbete även mellan de nordiska länderna och inom ramen för Nordiska rådet.

Föreningen vill som exempel erinra om att den verksamhet som svenskägda företag bedriver i övriga nordiska länder har betydelse för sysselsättning och ekonomisk utveckling i dessa länder och att den nya svenska lagstiftningen om utlandsinvesteringar därför givetvis borde ha föregåtts av ett nära samråd de nordiska länderna emellan. Den planerade svenska lagstiftningen beträffande utlandsägda företag kommer att påverka förutsättningarna för företag från övriga nordiska länder att verka på den svenska marknaden. På motsvarande sätt kan man utgå från att regleringsåtgärder vidtagna i övriga nordiska länder får stor betydelse för svenska företags verksamhet i dessa länder.

Det bör vidare understrykas att de av Nordiska rådet och de nordiska regeringarna uttalade föresatserna om fortsatt ekonomisk integration i Norden samt ökad nordisk samverkan inom bl. a. närings- och industripolitiken allvarligt skulle försvåras om var och en av de nordiska regeringarna fortsättningsvis behandlar frågor om nya lagar och regleringar beträffande internationellt företagande som om det gällde en exklusivt nationell angelägenhet.

Föreningen vill i detta sammanhang också erinra om att ILO:s arbets-

konferens 1974 enhälligt antog en resolution — föreslagen av svenska regeringen — som rekommenderar regeringarna att underlätta överflyttning av arbetstillfällen från immigrations- till emigrationsländer. Rekommendationen erhöll stöd av samtliga regeringar och centrala arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer i Norden. Föreningen utgår från att den i tillämpliga delar även bör gälla inom Norden samt att detta bör komma till uttryck i en liberal lagstiftning i de nordiska länderna beträffande bl. a. investeringar och etableringsrätt.

Som ovan framgått anser föreningen att det är särskilt angeläget att lagstiftning och andra åtgärder som berör internationellt företagande föregås av nära samverkan de nordiska länderna emellan samt att Nordiska rådet därvid bör kunna spela en väsentlig roll.

Vad gäller medlemsförslagets önskemål att Nordiska rådet skall genomföra utredningar och kartläggningar beträffande multinationella företag vill föreningen erinra om att ett omfattande arbete inom berörda områden pågår inom bl. a. olika internationella organisationer. Föreningen har inget att invända mot att utredningar genomförs även inom ramen för Nordiska rådet men förordar att en koncentration härvid bör ske på frågor som är av särskild betydelse för de nordiska länderna och nordiskt samarbete.

Stockholm den 24 juli 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Sven Jungholm

Hans-Göran Myrdal

BIHANG

Skrivelse till finansdepartementet i Sverige från Svenska arbetsgivareföreningen angående riktlinjer för prövning av tillstånd för svenska direktinvesteringar utomlands

Departementspromemorians förslag till ändrad valutalagstiftning skulle enligt föreningens mening få utomordentligt djupgående konsekvenser inte bara för svenska företag med utlandsinvesteringar utan för svensk ekonomi i allmänhet. Den uppmärksamhet som bl. a. massmedia ägnat frågan bestyrker att föreningen inte är ensam om denna bedömning.

Avsaknaden av utredningsunderlag, analyser och förberedande kontakter

Föreningen finner det ytterst märkligt att ett förslag med så djupt gående verkningar framläggs utan några som helst utredningar eller analyser av förslagets konsekvenser och utan att några förberedande kontakter tagits med utlandsinvesterade företag eller med näringslivets organisationer. Dessa har inte beretts tillfälle yttra sig innan förslaget slutgiltigt formulerats. Vi vill erinra om att företrädare för näringslivet i början av november 1973 begärde att få överlägga med regeringen för den händelse regeringen avsåg att genomföra förändringar i valutalag-

stiftningen samt att de därvid aktualiserade frågan om en offentlig utredning.

Föreningen vill inledningsvis nämna exempel på centrala frågor som inte berörts och följaktligen inte heller besvarats i promemorian: Vad kommer de nya bestämmelserna med deras ytterst svävande kriterier att medföra för företagens möjligheter att långsiktigt planera sin verksamhet utom och inom landet? Kommer de nya kriterierna att över huvud möjliggöra sådana bedömningar beträffande utgången av en investeringsansökan att företaget kommer att kunna träffa de affärsöverenskommelser eller avtal med utländska företag eller utländska myndigheter som utgör en förutsättning för företagets fortsatta verksamhet och expansion? Hur kommer internationella organisationer och utländska regeringar att reagera? Kommer andra regeringar stillatigande att acceptera att sysselsättningen vid företag verka i deras länder blir beroende av politiska beslut som i realiteten fattas av den svenska regeringen med utgångspunkt från exklusivt svenska intressen? Kommer svenska företag i utlandet att mötas av motåtgärder som t. ex. går ut över svensk export och därmed svensk sysselsättning? Eller föreligger risk för att utländska regeringar i stället följer det svenska exemplet vilket för Sveriges vidkommande skulle innebära att de från fall till fall och med utgångspunkt från exklusivt amerikanska, franska, engelska — — — nationella intressen skulle pröva om företag verka i Sverige skall få investera och därmed trygga sysselsättningen för de cirka 100 000 personer som är anställda vid utlandsägda företag i Sverige. Vilka perspektiv öppnar detta för svenska samhällen som domineras av ett eller ett par utlandsägda företag? Vilka indirekta effekter kan den föreslagna lagstiftningen få för efterlevnaden av internationella överenskommelser? Vilka konsekvenser kan den på sikt få för den internationella frihandel och arbetsfördelning som utgör grunden för det svenska välståndet?

Trots ringa omfång — 13 sidor — innehåller promemorian en del oklarheter och felaktigheter som kan antas ha stor betydelse för remissinstansernas bedömning. Ett exempel är promemorians diskussion om valutaregleringen även bör förses med "sociala kriterier" för svenska företags uppträdande i utlandet. Detta avvisas bl. a. under hänvisning till "det arbete som pågår inom ILO med sikte på att fastställa principer och riktlinjer för företagens handlande från sociala och arbetsmarknadspolitiska utgångspunkter". Härmed kan endast avses de studier som ILO sedan en tid påbörjat beträffande de multinationella företagen. Studien gäller emellertid i det inledande skedet enbart faktiska förhållanden. I nästa omgång skall ILO förutsättningslöst undersöka om det över huvud taget är möjligt att införa någon form av internationella riktlinjer. Först om ett par år räknar ILO med att kunna ta ställning till om riktlinjer bör utarbetas. Det är således gripet ur luften att ILO arbetar "med sikte på" att fastställa dylika principer och riktlinjer liksom också att "Sverige medverkar aktivt i (dessa) ansträngningar att nå fram till en godtagbar internationell standard på området".

Den utomordentliga brådska med vilken förslaget tillkommit och nu planeras bli genomfört ter sig anmärkningsvärd inte bara mot bakgrunden av att inget utredningsmaterial presenterats. Förslaget framlades vid en presskonferens den 20 februari. Regeringens proposition skall framläggas före den 10 april. De eventuella sakliga skälen för denna hastigt påkomna brådska är höljda i dunkel. De i promemorian antydda motiven för lagstiftning, t. ex. utlandsinvesteringarnas omfattning, har inte

under de senaste månaderna förändrats och kan inte heller förväntas göra det under återstoden av 1974.

I samband med att förslaget presenterades har regeringens företrädare uttryckligen framhållit att det saknas exempel på missbruk av de svenska företagens nuvarande frihet att investera i utlandet samt att regeringen inte heller förutser att för landet olämpliga investeringar i utlandet är aktuella. Förslaget har karakteriserats som en "beredskapslagstiftning". Föreningen har därför svårt förstå regeringens motiv att forcera ett antagande av lagförslaget i stället för att exempelvis tillsätta en offentlig utredning med uppgift att snabbt framlägga ett allsidigt underlag för bedömning av de svenska utlandsinvesteringarna och det eventuella behovet av lagstiftningsåtgärder.

Utlandsinvesteringarnas betydelse för välfärd och sysselsättning i Sverige

Den internationella frihandeln och arbetsfördelningen utgör grunden för den nuvarande svenska näringsstrukturen liksom för Sveriges internationellt sett höga välfärd. En internationell utveckling i protektionistisk riktning skulle följaktligen få mycket djupgående verkningar för näringsstrukturen och levnadsstandarden. Sverige är mer än de flesta länder beroende av sina företags export och utlandsetableringar.

Utbyggnaden av svensk export och svenska utlandsetableringar har gått hand i hand. I mycket betydande utsträckning har de utgjort varandras förutsättningar. Utan tillgång till en större marknad än enbart den svenska skulle den dominerande del av den industri som utgör ryggraden i den svenska ekonomin över huvud inte kunna existera och följaktligen inte heller kunna förse den svenska marknaden med sina produkter.

De investeringar svenska företag gjort utomlands har varit nödvändiga för att bevara, förstärka eller skaffa nya marknader och förbättra företagens internationella konkurrenskraft. Det kan t. ex. ha gällt att förlägga en del produktion i nära anslutning till lokala avsättningsområden, att komma innanför tullmurar eller att tillmötesgå politiskt fastställda kvoter för att få importera produkter och komponenter från Sverige. I det begränsade antal fall — främst inom konfektionsindustrin — där arbetskraftskostnaderna haft avgörande betydelse har det varit fråga om arbetsintensiv produktion som med rådande svenska löneläge inte kunnat bedrivas i Sverige utan subventioner och där alternativet därför varit att företaget helt upphört med sin verksamhet till förmån för utländska konkurrenter.

Den i promemorian outtalade men antydda föreställningen att svenska utlandsinvesteringar bidragit till en minskad industriell sysselsättning i Sverige är helt grundlös. Trots en snabb utbyggnad av de svenska industriföretagens utlandsverksamhet har de företag som bedriver produktion i utlandet samtidigt väsentligt kunnat öka sin sysselsättning även i Sverige under en period då sysselsättningen inom svensk industri som helhet har minskat.

Det föreslagna systemet för prövning av utlandsinvesteringar utgår från den lika grundlösa föreställningen att en offentlig myndighets vägran att ge tillstånd till enskilda investeringar i utlandet skulle kunna förbättra sysselsättningen i Sverige. Genomgående gäller att alternativet till planerade utländska investeringar av svenska företag inte är investering i Sverige utan investering i utlandet av konkurrerande utländska företag. Produktion och sysselsättning i Sverige kan inte skyddas ge-

nom att hindra svenska företag att i utlandet etablera sådan verksamhet som av skilda skäl har bättre ekonomiska förutsättningar i utlandet än i Sverige. Konsekvensen av ett förbud för ett svenskt företag blir en försämrad internationell konkurrenskraft för det svenska företaget och därmed också minskad export och minskad sysselsättning i hemlandet.

Det föreslagna provningssystemets återverkningar på de internationella förutsättningarna för svenskt välstånd och sysselsättning

Frihandel, fria kapitalrörelser och internationell arbetsfördelning har ett nära inbördes samband och upprätthålls till stor del tack vare ömsesidiga förpliktelser länderna emellan inom ramen för internationella organisationer och överenskommelser. Vad gäller bl. a. kapitalrörelserna är OECD och dess kapitalliberaliseringsstadga av särskild betydelse. Det är ett centralt svenskt intresse att medverka till att detta samarbete upprätthålls och fördjupas. Det innebär att Sverige påtagit sig internationella förpliktelser som det samtidigt i hög grad ligger i landets eget intresse att bevara.

Sverige har ratificerat OECD:s kapitalliberaliseringsstadga och därvid utan reservationer åtagit sig att ge full frihet för svenska direktinvesteringar i OECD:s övriga medlemsländer. OECD:s kapitalstadga tillåter inte ett medlemsland att i efterhand införa reservationer i fråga om direkta investeringar.

Sedan 1969 har Sverige emellertid utnyttjat den undantagsklausul i stadgan (artikel 7 c), enligt vilken ett land kan åberopa en mycket allvarlig utveckling av betalningsbalansen som skäl för att "temporärt" suspendera tillämpningen. Suspensionen får dock inte pågå under mer än 18 månader. I själva verket har Sverige nu en utomordentligt god valutabalans. Valutareserven har vuxit från 3,8 miljarder kronor vid slutet av 1969 till 11,6 miljarder kronor vid slutet av 1973. Sedan länge har det svenska näringslivet kritiserat regeringens fortsatta utnyttjande av undantagsklausulen om sådan "temporär" suspension.

Promemorian lämnar en ofullständig redovisning av grunderna för nuvarande prövning. Under hänsyftning på valutalagen åberopas i flera sammanhang att prövningen av utlandsinvesteringarna för närvarande är "begränsad" till en penningpolitisk bedömning. Denna bedömning framställs som ett i det närmaste permanent inslag i den svenska valutapolitiken. Inget nämns om t. ex. den tidsmässiga maximering som gäller för utnyttjande av artikel 7 c eller att Sverige redan till bristningsgränsen utnyttjat denna undantagsklausul.

Dessa informationer om grunderna för den nuvarande tillståndsgivningen är givetvis mycket viktiga för att kunna bedöma förslaget och borde därför klart ha redovisats för remissinstanserna, allmänheten och Sveriges riksdag. Om promemorians beskrivning därjämte kan tolkas som ett uttryck för regeringens avsikt att låta det temporära undantaget permanentas för Sveriges del är detta ett viktigt politiskt beslut som ävenledes borde ha redovisats i promemorian.

Promemorian föreslår nu betydligt större och allvarligare ingrepp i Sveriges internationella åtaganden än vad som varit möjligt inom ramen för artikel 7 c. I de föreslagna nya bestämmelserna har kriterierna för beviljande av utlandsinvesteringar vidgats från enbart penningpolitiska till att även avse Sveriges "industri- och sysselsättningspolitiska strävanden". Det föreslagna administrativa förfarandet vid tillståndsgivningen, promemorians redovisning av motiven samt uttalanden som gjorts i

samband med att förslaget offentliggjorts ger belägg för att de nya kriterierna blir så tänjbara och odefinierbara att de i praktiken ger utrymme för en allmänpolitisk bedömning av om en viss investering bör tillåtas eller ej. Promemorian försvarar för övrigt de nya kriteriernas oklarhet med att "varje investeringsprojekt har sina särskilda karaktéristika och innebörden av en samhällsekonomisk bedömning är svår att generellt ange".

Promemorians författare är uppenbart medvetna om svårigheterna att förena dessa nya villkor med Sveriges skyldighet enligt OECD:s kapitalliberaliseringskod att "bevilja varje begäran om att få besluta och genomföra affärsöverenskommelser och transfereringar" som avser direkta investeringar i utlandet. Som grund för de nya villkor som nu föreslås återopas kapitalstadgans undantagsbestämmelse (lista A I anm 2) att ett land kan göra undantag i enskilda fall om en viss bestämd affärsöverenskommelse eller transferering p. g. a. det mycket stora beloppet eller av andra skäl skulle ha exceptionellt skadliga ("exceptionally detrimental") effekter på landets intresse. Det är en undantagsbestämmelse avsedd för enskilda exceptionella situationer inte för en generell prövning av investeringar i utlandet efter kriterier som inte är klart bundna till dessa exceptionella situationer.

För att kunna överbygga motsättningen mellan de föreslagna kriterierna och Sveriges internationella förpliktelser försäkras i promemorian att "prövningen" eller "den utvidgade prövningen" bara skall omfatta ett begränsat antal investeringar — dock såväl stora investeringar som i enstaka fall "mindre kapitalkrävande investeringar utomlands, främst i forskning".

Det framgår emellertid i övrigt av förslagets motivering och det föreslagna administrativa förfarandet vid tillståndsgivningen att alla ansökningar om direkta investeringar i utlandet i praktiken kommer att göras till föremål för prövning grundad på ovan nämnda allmänpolitiska kriterier. Det kan exempelvis noteras att ansökningshandlingarna enligt promemorian generellt skall vara utformade på ett sådant sätt och inlämnade i så god tid att de tillåter "en allsidig prövning". De skall bl. a. omfatta informationsunderlag om effekterna i Sverige på såväl kort som lång sikt samt om företagets framtida planering vad gäller investeringar såväl i utlandet som i Sverige. Vidare anges att informationsunderlaget vad gäller "större investeringar" i andra länder skall kompletteras med direkt samråd mellan respektive företag och de svenska myndigheterna. Det har vidare förutsatts att de regeringsdepartement som ansvarar för den ekonomiska politiken, arbetsmarknadspolitiken, lokaliserings- och regionalpolitiken och industripolitiken aktivt skall delta i prövningen.

Regeringens företrädare har nyligen i riksdagen framhållit att antalet "formella" avslag med anledning av de föreslagna nya bestämmelserna sannolikt blir litet, varvid en reservation dock gjordes för osäkerheten i denna bedömning.

Föreningen delar uppfattningen att antalet formella avslag sannolikt blir mycket lågt. De maktbefogenheter lagändringen erbjuder bör ses i kombination med de ekonomiska resurser och befogenheter i övrigt som står till en svensk regerings förfogande. I den nya situationen kan man utgå från att planerade investeringar som den svenska regeringen av politiska skäl bedömer mindre önskvärda över huvud aldrig når fram till formellt avslag.

Den omedelbara effekten av lagändringen kan därför väntas bli att

alla ansökningar om utlandsinvesteringar i princip blir en förhandlingsfråga mellan den svenska regeringen, företrädd av de tre närmast berörda departementen samt berörda företag. Utfallet av prövningen blir beroende av ett flertal omständigheter t. ex. regeringens benägenhet i det enskilda fallet att bevilja särskilda förmåner för en viss investering i Sverige i stället för en planerad investering i det andra landet.

Kortsiktigt kan de nya maktbefogenheterna och vad därmed följer framstå som en fördel från nationella och "samhällsekonomiska" utgångspunkter. I ett något längre perspektiv torde konsekvenserna emellertid bli avskräckande.

Föreningen vill erinra om att Sverige i förhållande till sin folkmängd har större utländska investeringar än något annat land. I många länder är de svenska investeringarna var för sig eller tillsammans av stor betydelse för sysselsättning, industristruktur och ekonomi. Regeringarna i sådana länder kan väntas reagera mot att företag verksamma inom deras respektive område i fråga om fortsatt existens och sysselsättning skall vara beroende av de diskretionära politiska bedömningar som den svenska regeringen i varje enskilt fall kommer att göra från exklusivt svenska nationella intressen. Den svenska regeringens ambitioner att "styra" investeringarna i svenskägda företag i andra länder skulle komma i konflikt med dessa länders naturliga önskan att oberoende av diskretionära beslut av regeringar i annat land föra en egen politik i fråga om bl. a. ekonomi, sysselsättning, industristruktur etc. En sådan utländsk politisk styrning kan också medföra misstankar att den utländska regeringen — i detta fall den svenska — i sitt handlande kan ha påverkats av t. ex. utrikespolitiska opinioner eller bedömningar.

Den nya lagstiftningen kan således få konsekvenser som i andra länder där svenska företag är verksamma skulle uppfattas som ett intrång i den egna nationella suveräniteten.

Det bör särskilt uppmärksammas att den föreslagna lagstiftningen inte bara omfattar överföring av kapital från Sverige utan också svenska företags möjligheter att för investeringar i utlandet dels uppta utländska lån, dels utnyttja vinster från dotterbolag som är verksamma i det aktuella landet. Det nya förslaget tar sikte på en långt gående styrning även av de vinster som svenska dotterbolag gör i annat land.

I promemorian påpekas särskilt att det är "en väsentlig uppgift" för den tillståndsgivande myndigheten att skapa "rimlig säkerhet" för att "tillfredsställande" repatriering sker till Sverige av de vinster som svenska dotterföretag gör i andra länder. Sammantaget med de nya kriterierna innebär detta att det hädanefter skulle krävas en allsidig och noggrann politisk prövning med utgångspunkt från exklusivt svenska intressen även för att ett svenskt företag skall få reinvestera i ett annat land de vinster som dess svenska dotterföretag där redan gjort. För att säkerställa att svenska företag i sin utlandsverksamhet underställer de svenska myndigheterna varje planerad investering för beslut aviserad i promemorian bl. a. utnyttjandet av repatrieringsklausuler i samband med tillståndsgivningen. Även andra möjligheter kan aktualiseras inom ramen för planerad svensk lagstiftning som berör investeringar i utlandet.

Andra länder kan tänkas göra motdrag för att undanröja ovan påtalade följdverkningar av den nya svenska lagstiftningen eller vidta andra åtgärder för att inte ensidigt drabbas.

Ett närliggande motdrag är att berörda utländska regeringar tar upp bilaterala förhandlingar med den svenska regeringen för att säkerställa

investeringar vid företag verksamma i deras respektive länder. I synnerhet länder som har betydande investeringar från Sverige kan i sådant fall i förebyggande syfte dra in även handelspolitiken i förhandlingarna. En annan närliggande motåtgärd är skärpta importrestriktioner som tvingar svenska företag att producera fler komponenter i värdlandet vilket kräver ökade investeringar där och följaktligen också tvingar den svenska regeringen att medge sådana investeringar för att det svenska företaget skall kunna överleva. Länder där svenska företag har betydande verksamhet kan också införa bestämmelser som hindrar repatriering av vinster och därigenom förebygger att där verksamma företag i sina investeringsbeslut blir utlämnade åt en politisk prövning i varje enskilt fall av den svenska regeringen. Nettoeffekten i de ovan berörda fallen skulle med all sannolikhet bli en minskad sysselsättning i Sverige.

Ännu allvarigare för svensk ekonomi och levnadsstandard är om andra länder med stöd av likartad lagstiftning skulle införa lika långtgående politiska styrmedel för utlandsinvesteringar som enligt det svenska förslaget. Även om man utgår från att de svenska myndigheterna i praktiken skulle tillämpa det föreslagna prövningssystemet med om-döme och liberalitet — utan kortsiktigt nationella bedömningsgrunder och utan utrikespolitiska hänsynstaganden — finns det inget som talar för att regeringarna i alla andra länder kommer att agera på samma sätt om de får tillgång till motsvarande instrument.

En mer omedelbar konsekvens för Sveriges vidkommande kan bli att svenska regeringen nödgas begära överläggningar med utländska regeringar för att dessa inte skall vägra i Sverige verksamma företag att investera och därigenom äventyra sysselsättningen för de cirka 100 000 anställda vid utlandsägda företag i Sverige. Med tanke på att de utlandsägda företagen i Sverige genomgående är teknologiskt jämförelsevis avancerade bör här särskilt uppmärksammas de protektioniska opinioner i andra länder som — långt mer uttalat än den svenska promemorian — kräver förbud mot "export" av teknologi samt hemtagning av forsknings- och utvecklingsarbete. Den svenska regeringen kan inte heller utgå från att samtliga utländska regeringar skulle avstå från att ställa mer eller mindre uttalade villkor t. ex. av utrikespolitisk karaktär. Om beviljande av investeringstillstånd i utlandet blir en angelägenhet för regeringarna kan detta utvecklas till ett effektivare påtryckningsmedel än t. ex. uteblivna ambassadörsutnämningar.

Om företagen för sin verksamhet i utlandet blir helt beroende av hemlandets regering kan man utgå från att de inte bara kommer att uppfattas som utan också i en del fall kan komma att tvingas fungera enligt teorin om "den förlängda politiska armen". Det gäller såväl svenska företag i utlandet som utlandsägda företag i Sverige. Föreningen behöver inte närmare utveckla konsekvenserna av en sådan utveckling.

Neutralitetspolitiska återverkningar

Vetskapen att den svenska regeringen har ett slutgiltigt och avgörande inflytande och ansvar för svenska företags utlandsinvesteringar skulle knappast kunna undgå medföra att varje enskild utlandsinvestering kan komma att betraktas som ett led i regeringens inrikes- och utrikespolitik. Regeringen kan härigenom försättas i beslutssituationer som får allvarliga konsekvenser för de svenska företagens internationella konkurrensförmåga och för svensk ekonomi.

Man torde kunna utgå från att regeringen inte helt kommer att kun-

na bortse från inrikespolitiska opinioner som av olika skäl motsätter sig investeringar i vissa länder på grund av allmän ovilja mot regimen, på grund av utrikespolitiska överväganden eller på grund av kritik mot t. ex. begränsningar i fackliga rättigheter eller otillfredsställande arbetsvillkor.

I dagsläget kan man räkna med att en svensk regering som hade ett slutgiltigt avgörande och ansvar skulle möta kraftiga opinionsyttringar mot beslut om investeringar i bl. a. följande av FN:s medlemsstater: Grekland, Portugal, Spanien, Turkiet, Iran, Marocko, Etiopien, Liberia, Sydafrika, Sydkorea, Filippinerna, Indonesien, Tailand, Sydvietnam, Hongkong, Formosa, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Ecuador, Venezuela, Mexiko, Paraguay och Uruguay. Vid andra tidpunkter blir det investeringar i andra länder som kommer i farozonen. I synnerhet bland politiskt militanta grupper sker snabba förskjutningar i bedömningen av utländska regimer. Opinionskantringarna låter sig inte heller påverkas av att företagande alltid måste bygga på ett långsiktigt engagemang. I krissituationer kan man räkna med häftiga opinionsyttringar mot att regeringen beviljar investeringar även i fråga om länder som t. ex. USA (under Hanoibombningarna), Indien och Pakistan (under indisk-pakistanska kriget eller kriget i Bangladesh), Frankrike (under atombombsproven) samt Israel, Libyen, Egypten, Irak, Jordanien och Syrien (under de irsaelisk-arabiska konflikterna).

I den mån lönejämförelser utnyttjas i agitationen mot enskilda utlandsinvesteringar och till förmån för svenska "alternativ" kommer den svenska regeringen att ställas inför ett politiskt tryck att hindra investeringar t. o. m. i länder som Nordirland, Irland, England, Frankrike och Finland.

Man får räkna med att utländska makter — med rätt eller orätt — kan komma att göra svenska regeringen ansvarig både för svenska investeringar som genomförts i andra länder och för investeringar som svenska företag planerat men som inte kommit till stånd. Den svenska regeringen kan t. ex. komma att ställas inför kravet att stoppa alla svenska investeringar i Israel och mot Israel vänligt sinnade länder, t. ex. Holland, under hot om att arabländerna annars avbryter sina oljeleveranser. Med tanke på energiförsörjningens avgörande betydelse för sysselsättningen skulle en sådan svensk eftergift för övrigt kunna anses förenlig med nu föreslagna kriterier. En politisering av de svenska utlandsinvesteringarna kan också i övrigt skapa en ohållbar situation för de svenska företagen i de länder där de för närvarande arbetar.

En tänkbar följd av det föreslagna systemet för prövning av utlandsinvesteringar är att den svenska regeringen dels blir nödsakad att dämpa sin nuvarande s. k. "aktiva" utrikespolitik, dels i eget intresse aktivt måste motverka sådana opinionsströmningar som kan lägga hinder i vägen för rationell investeringspolitik i förhållande till utlandet. Trots detta finns det anledning befara att det nya prövningssystemet skulle medföra att Sveriges neutralitetspolitik kan komma att utsättas för påfrestningar.

Praktiska konsekvenser för utlandsinvesteringande företag

Promemorians förslag kommer att få ett flertal direkta och praktiskt avläsbara skadeverkningar utöver de som sammanhänger med Sveriges situation inom ramen för den internationella frihandeln och arbetsfördelningen samt Sveriges neutralitetspolitik.

Föreningen vill erinra om att företagsledningarnas viktigaste och dominerande uppgift är att fatta de rätta investeringsbesluten vid rätt tidpunkt. Detta ställer utomordentliga krav på bl. a. överblick, marknadskänedom, förutseende, omdöme, förhandlingsförmåga, beslutsmässighet, handlingskraft och snabbhet i handläggningen. Den företagsledare som gör misstag i de stora investeringsbesluten blir sällan långvarig på sin post. Han har ett direkt ansvar inför företagets styrelse. Överförs de avgörande besluten till ett utomstående statligt organ och ytterst till regeringen, ändras också de grundläggande förutsättningarna såväl för beslutsfattandet som för ansvarsfrågan.

Promemorians förslag skulle framför allt gå ut över företagets handlingsförmåga, beslutsmässighet, handlingskraft och snabbhet. Svenska företag skulle få utomordentligt stora svårigheter att över huvud taget planera och genomföra de affärstransaktioner som krävs för investeringar som är nödvändiga för att företagen skall kunna bevara eller stärka sin internationella konkurrenskraft på världsmarknaden.

Som exempel kan nämnas de fall då svenska företag önskar säkra sin marknadsposition eller få instęp på en ny marknad med hjälp av företagsköp i utlandet. För att över huvud våga ingå förhandlingar krävs ofta att parterna skall kunna träffa ett avtal mycket snabbt efter en första inledande kontakt. Om planerna slipper ut kan företaget förekommas i sin budgivning eller mötas av andra motåtgärder från konkurrenter och därigenom försättas i en sämre i stället för en bättre position än den ursprungliga.

Ett annat exempel är de fall då svenska företag antingen ingår eller avser att ingå samarbetsavtal med andra privata eller statliga företag eller med utländska regeringar, t. ex. i form av s. k. joint ventures. Sådana samarbetsformer blir alltmer betydelsefulla beroende på de enorma resurser i fråga om kapital och kunskaper som krävs för många projekt. Ett joint venture kan inte fungera om de berörda parterna i diskussionen om investeringar inte är beslutsföra. Svenska företag som ingår i sådana samarbetsprojekt skulle snart försättas i en ohållbar situation om de ständigt nödgades reservera sig för en omfattande, utdragen och oviss prövning av svenska offentliga organ, vars enda kriterier är en allmänpolitisk bedömning av projektets värde från exklusivt svenska utgångspunkter. Man kan också utgå från att övriga partners i projektet av sekretesskäl inte gärna tillåter att det svenska företaget på det sätt promemorian förutsätter överlämnar ett mycket allsidigt beslutsunderlag i synnerhet om detta beslutsunderlag kan bli föremål för förhandlingar mellan det svenska företaget och den svenska regeringen om alternativa investeringar. Svenska företag skulle av samma skäl bli svårt handikappade även när det gäller att ta upp förhandlingar med utländska företag om helt nya samarbetsprojekt där två eller fler partners sammanför sina respektive resurser och specialkunskaper.

Även i sin planering av utlandsinvesteringar helt i egen regi skulle svenska företag bli starkt hämmade av den byråkratisering och fördröjning av beslutsprocessen samt av de svårigheter att förutse utgången som blir en oundviklig följd av förslaget. Det gäller t. ex. om de stora internationellt verksamma svenska företagen vid varje investering i utlandet måste förhandla med arbetsmarknads- och industridepartementen om alternativa eller kompletterande investeringar.

Sekretesskravet som är utomordentligt betydelsefullt i synnerhet i

samband med internationella investeringar skulle också bli svåra tillgodose inte bara som följd av en mer utdragen beslutsprocess med fler handläggare inkopplade. I och med att regeringen i praktiken får ett slutgiltigt och avgörande politiskt ansvar för enskilda investeringar blir det för såväl regering som opposition angeläget att inför allmänheten förklara och försvara respektive belysa och angripa de åtgärder som vidtagits eller inte vidtagits. Även detta skulle i praktiken bidra till att allvarligt försvara företagens planering och därmed blockera deras internationella handlingsförmåga.

Valutastyrelsens sammansättning

Med hänsyn till de utomordentligt allvarliga direkta och indirekta konsekvenserna avstyrker föreningen bestämt det i promemorian föreslagna provningssystemet och de härtill knutna nya provningskriterierna. Valutastyrelsens provning bör i överensstämmelse med Sveriges fördragsmässiga förpliktelser normalt endast omfatta en kontroll av att här berörda valutatransaktioner har karaktären av direkta investeringar. I undantagsfall kan även en penningpolitisk bedömning temporärt bli aktuell.

Därmed faller också de i promemorian anförda motiven för en utökning av valutastyrelsen med företrädare för industri- och arbetsmarknadsdepartementen samt för löntagarorganisationerna. Ingen torde hävda att denna utökning på något sätt skulle förbättra valutastyrelsens sakkunskap när det gäller valutatekniska och penningpolitiska bedömningar.

Stockholm den 15 mars 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Curt-Steffan Giesecke

Hans-Göran Myrdal

BILAGA 3**I efterhand inkommet yttrande****Finland****Finlands bank¹:**

Otillräcklig statistik och dess begränsade offentlighet är de faktorer som mest försvårar forskningen av direkta investeringar i Finland. På grund av detta intar Finlands bank en positiv inställning till åstadkommandet av en samnordisk lagstiftning avsedd t. ex. att ålägga de i de nordiska länderna verksamma multinationella företagen en regelbunden rapporteringsskyldighet gentemot respektive länders statistik- och andra myndigheter. Det kan konstateras att det i Finland på grund av de gällande sekretessbestämmelserna inte existerar någon offentlig förteckning över alla företag med utländskt aktieinnehav. En samnordisk lagstiftning om multinationella företags rapporteringsskyldighet skulle i hög grad befrämja forskningen av direkta investeringar i allmänhet och i synnerhet sådant utredningsarbete med vilket man söker kartlägga de multinationella företagens andelar i de nordiska ländernas ekonomier.

Däremot anser Finlands bank inte att det vore nödvändigt att samordna lagstiftningen gällande direkta investeringar i de nordiska länderna. Redan i dagens läge är de lagar som reglerar de multinationella företagens verksamhet i de olika nordiska länderna i många avseenden likadana, även om lagstiftningen i varje land självfallet företer speciella drag. Dessa beror på sådana omständigheter som nationalhushållningens storlek, dess öppenhet och produktionsstruktur, naturresurserna, det geografiska läget, de internationella förpliktelserna etc. Då de legislativa bakgrundsfaktorerna och de ekonomiska förhållandena är olika i de nordiska länderna verkar det uppenbart att en fullständig koordinering av ifrågasvarande lagstiftning inte ens är möjlig. Det torde inte heller vara görligt att samordna etableringsvillkoren utan att göra betydande ingrepp i den industri-, regional- och skattepolitik som tillämpas i de olika nordiska länderna. En koordinering av lagstiftningen befrämjar inte heller direkt den framställning som upphovsmännen till medlemsförslaget gjort om en kartläggning av de multinationella företagen. Ifall en koordinering av lagstiftningen ändå förverkligas, bör Finland givetvis se

¹ Yttrandet översatt från finska.

till, att landets lagstiftning inte förändras på så sätt att myndigheternas nuvarande statistik- och kontrollmöjligheter försvagas.

Helsingfors den 24 oktober 1974

Finlands bank

Pentti Uusivirta

Jouko J. Voutilainen

Medlemsförslag

om ett nordiskt institut för energifrågor

(Väckt av Gunnar Helén, Ingemar Mundebo och Rolf Sellgren)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

— — — — —

Energifrågornas betydelse har genom den s. k. oljekrisen hösten 1973 starkt accentuerats. De kommer att vara av central betydelse under de närmaste decennierna. Detta bör ge incitament för en långsiktig energiplanering och uppbyggnad av faktaunderlag och sakkunskap.

Viss sakkunskap på energiområdet är i dag knuten till regeringar, kraftproducenter och -försäljare samt kraftkrävande industri. Dessutom finns vid bl. a. vissa universitet och högskoleinstitutioner viss sakkunskap, som bör kunna byggas ut.

Vissa frågor på energiområdet torde vara gemensamma för de nordiska länderna. Det bör därför vara naturligt att söka former för samordning av de nationella resurserna för att därigenom tillvarata de existerande möjligheterna till rationellt utnyttjande av dessa.

Mot bakgrunden av sin praktiska erfarenhet av samarbetsformer ställer sig NORDFORSK dock tvekande till tanken på ett nordiskt institut. Ett annat förfaringssätt, som i många fall har visat sig smidigt och resultatgivande, vore att samordna befintliga nationella, personella och institutionella resurser inom nordiska program för lösandet av konkreta uppgifter. Sådan samordning av projektcentrerad karaktär torde innebära tidsmässiga och ekonomiska besparingar genom att större resurser kan koncentreras kring ett begränsat problem.

I en nordisk projektbaserad samordning på energiområdet bör man även kunna tillgodogöra sig ökade nationella satsningar på uppbyggnad av energiforskning.

I de fall samordningen på energiområdet avser forskningsprojekt, skulle det även kunna vara fördelaktigt att bygga vidare på de erfarenheter av projektsamordning, som finns inom bl. a. NORDFORSK och dess medlemsorganisationer.

Stockholm den 29 maj 1974

Sigvard Tomner
Styrelsens ordförande

Erling Hagen
Direktör

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation (NFS):

NFS finder det hensigtsmæssigt, at de nordiske lande samarbejder om forskning på energiområdet.

NFS er på nuværende tidspunkt skeptisk indstillet til oprettelse af en ny nordisk institution i form af etablering af et fritstående energiinstitut.

NFS anser NORDFORSK for at være et hensigtsmæssigt samarbejdsorgan, og organisationen finder, at man først og fremmest bør undersøge mulighederne for et udvidet samarbejde inden for de nuværende rammer.

Stockholm, den 17. juni 1974

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation

John Svenningsen

Generalsekretær

D a n m a r k**Udenrigsministeriet:**

— — — oversendes hoslagt skrivelse af 17. juni 1974 fra handelsministeriet (*se nedan*), hvori indgår en udtalelse fra atomenergikommissionen og til hvis indhold udenrigsministeriet kan slutte sig.

København, den 8. juli 1974

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Handelsministeriet:

I forslaget tænkes instituttet etableret som en fritstående institution, der skal udføre prognoser, redegørelser og fremtidsstudier inden for energiområdet, herunder bl. a. studere virkningerne af miljøafgifter, undersøge muligheder for energiøkonomiske foranstaltninger og udarbejde internationale oversigter over forsyninger, prisudvikling og teknisk udvikling i forskellige lande.

Handelsministeriet skal i denne anledning udtale, at etableringen på nordisk basis af et fritstående institut med opgaver som anført efter ministeriets opfattelse ikke vil overflødiggøre løsningen af de samme opgaver på nationalt plan, og at der derfor ved oprettelsen af et sådant institut vil være betydelig risiko for dobbeltarbejde.

I Danmark er man for tiden i færd med, som led i arbejdet med ud-

formningen af en mere langsigtet energipolitik, at tilrettelægge de organisatoriske rammer for udførelsen af opgaver af den nævnte karakter.

Man vil fra dansk side finde det naturligt, at de organer, der i de enkelte nordiske lande beskæftiger sig — eller fremtidig skal beskæftige sig — med de pågældende opgaver, i videst mulig omfang udveksler materiale og synspunkter og regelmæssigt mødes til drøftelse af foreliggende spørgsmål.

Man finder derimod ikke, at der for tiden kan siges at være et rimeligt behov for etablering af et særligt institut på nordisk plan, således som foreslået i A /423 e.

Atomenergikommissionen har, efter at være gjort bekendt med ovenstående udtalelse, meddelt, at kommissionen kan tiltræde denne.

København, den 17. juni 1974

P. m. v.

O. Müller

A. Henriksen
Konsulent

Grosserer-Societetet:

Det er Grosserer-Societetets opfattelse, at Norden er et for snævert forum for et formaliseret samarbejde på energiområdet, i særdeleshed i betragtning af de enkelte nordiske landes meget forskelligartede situation på dette område.

Grosserer-Societetet finder, at de øvrige nordiske lande i stedet bør tilslutte sig det energipolitiske samarbejde, hvori allerede Danmark og de øvrige EF-lande — bortset fra Frankrig — samt Norge, USA, Canada og Japan deltager.

København, den 7. juni 1974

E. b.

Grosserer-Societetet

Niels Kristoffersen
Sekretær

Industrirådet:

I motiveringen for forslaget vedrørende oprettelse af et fritstående nordisk energiinstitut peger forslagsstillerne på behovet for at gennemføre mere langsigtede energiplanlægninger i alle de nordiske lande og fremhæver i denne forbindelse nødvendigheden af, at sådanne planlægninger bygger på det bedst mulige faktaunderlag og sagkundskab.

Industrirådet er for sin part enig i, at langsigtede energiplanlægninger er meget værdifulde, i betragtning af den afgørende rolle energitilførslen spiller for den fortsatte industrielle udvikling i de nordiske lande. For Danmarks vedkommende finder Industrirådet det ikke betænkeligt, at den sagkundskab, der ligger til grund for sådanne planlægninger, i høj grad er knyttet til regeringer, kraftproducenter og kraftsælgere, men skal dog også pege på, at megen viden er knyttet til mere fritstående forskningsinstitutter og fakulteter.

Mange af de opgaver, der tænkes henlagt under det foreslåede institut løses for tiden i nationalt regie på tilfredsstillende måde, men det udelukker ikke, at der på mange felter inden for energiområdet kunne opstå naturligt nordisk samarbejde. Alene den nære geografiske sammenhæng mellem de fire af de nordiske lande taler for et vist samarbejde omkring de enkelte landes energiplanlægning.

Selv om et samarbejde således falder naturligt, finder Industrirådet det ikke hensigtsmæssigt, at der oprettes et særligt nordisk energiinstitut, idet man finder, at en række af de nævnte opgaver, såfremt de bliver aktuelle, med fordel vil kunne løses inden for rammerne af eksisterende nordiske samarbejdsorganer som f. eks. NORDFORSK.

København, den 14. juni 1974

Ove Munch

Hans-Erik Hansen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal det herved meddeles, at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd finder, at et eventuelt instituts oprettelse bør afvente den i sag A 424 e (Medlemsforslag om nordiskt energisamarbejde) nævnte udredning.

København, den 19. juni 1974

P. r. v.

Frithiof Hagen

Akademiet for de tekniske Videnskaber:

Akademiet har altid lagt vægt på realistisk nordisk samarbejde i teknisk-videnskabelige anliggender og tillægger derfor også nordisk samarbejde vedrørende energiproblematikken stor betydning, ikke mindst fordi netop denne problematik forekommer at have ganske særlige dimensioner.

Akademiet er imidlertid bekendt med en række væsentlige initiativer og aktiviteter i de øvrige nordiske lande og med andre bestræbelser — også inden for Nordisk Råd — vedrørende nordiske samarbejdsformer i energispørgsmål.

Derfor vil akademiet gerne, så snart det er muligt, orienteres om yderligere detaljer vedrørende energisamarbejdet og i øvrigt holdes løbende orienteret om den videre udvikling i dette anliggende.

Lyngby, den 15. maj 1974

Bjerre Lavesen
Akademisekretær

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Vi er enig i forslagsstillernes opfattelse af energispørgsmålenes voksende betydning for hvert enkelt af de nordiske lande. Vi er også enig i, at i det omfang samarbejde og koordinering er til gensidig gavn, bør dette tilstræbes, således som det allerede er tilfældet.

De nordiske landes regeringer holder nær kontakt om energiproblemerne og om mulighederne for fælles nordiske foranstaltninger på energiområdet. Mellem danske offentlige og selvejende institutioner, brancheorganisationer m. fl., der beskæftiger sig med forsknings- og udviklingsarbejde på energiområdet, sker udveksling af viden, kortlægning af projekter m. m. med tilsvarende organer i de andre nordiske lande. Dette er for eksempel tilfældet for Teknologirådets, Nordforsks og Nordisk Komité for Bygningsbestemmelers vedkommende.

Gennem sit medlemskab af EF og OECD deltager Danmark i det omfattende prognose-, forsknings- og udviklingsarbejde, der foregår i disse organisationer, og kan på denne baggrund koordinere planlægningen af sit energiforbrug og sin energiforsyning.

Vi stiller os derfor tvivlende over for værdien af oprettelsen af et nyt selvstændigt nordisk organ til behandling af energispørgsmål, idet der efter vor opfattelse let vil blive tale om en uhensigtsmæssig overlappning af arbejde.

København, den 13. juni 1974

Oliebranchens fællesrepræsentation

E. H. Tersling

Knud Petersen

Foreningen af danske Gasværker:

— — — skal vi oplyse, at sagen er blevet behandlet på bestyrelsens møde den 15. maj 1974, og at man fra foreningens side ikke ønsker at knytte kommentarer til det fremsendte forslag.

Hellerup, den 7. august 1974

Foreningen dansk Gas

John R. Vikkelsø

F i n l a n d**Ministeriet för utrikesärendena:**

På grund av det förändrade energiläget har det blivit ännu viktigare att effektivisera forskningsverksamheten på energiområdet både på nationell och internationell nivå. Det är ändamålsenligt att de nordiska länderna i detta sammanhang är i tillräckligt effektiv kontakt med varandra.

Då vart och ett nordiskt land på energiområdet även har sina egna särdrag, vore det dock skäl att först utreda, om man inom ramen för de redan existerande självständiga inrättningarna kunde effektivisera samarbetet innan man fattar beslut om inrättandet av ett helt nytt institut.

Helsingfors den 17 juli 1974

Kaarlo Yrjö-Koskinen

Avdelningschef a. i.,
biträdande avdelningschef

Erkki Mäentakanen
Sektionschef

Handels- och industriministeriet¹:

Handels- och industriministeriet anser de i medlemsförslaget föreslagna utredningarna och undersökningarna angående energiområdet vara nödvändiga. I detta avseende har man på sistone även i Finland uppmärksammat detta. Genom den av statsrådet tillsatta energipolitiska delegationen har man i samarbete med handels- och industriministeriets tjänstemän och sakkunniga inom olika energisektorer igångsatt utredningar med eventuella ställningstaganden för cirka 20—30 år framåt så att de revideras med cirka 3 års mellanrum. Arbetet har ännu bara inletts. Den för arbetet nödvändiga organisationen och personalen har tills vidare inte slutgiltigt fastslagits, men målsättningen torde rätt

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

bra motsvara såväl statsmaktens som näringslivets framtida behov. Utredningsarbetet grundar sig delvis på de av de olika energisektorerna framförda synpunkter och målsättningar. Arbetet torde emellertid utgöra en ändamålsenligt utredningshelhet även mellan alternativa energiarter.

Ett från den egentliga produktionen och förvaltningen oavhängigt forskningsarbete borde för Finlands vidkommande handhas av högskolorna inom de olika områdena samt av statens tekniska forskningscentral som utför tillämpad forskning.

Det är säkert ändamålsenligt, att de olika nordiska länderna håller nära kontakt med varandra när olika utredningar och undersökningar utförs på energiområdet, så att man inte i onödan utför samma arbete parallellt i de olika länderna. Mellan de nordiska länderna förekommer redan sådant samarbete på samtliga områden där det hittills bedömts vara nödvändigt. I detta sammanhang kan man också konstatera, att varje nordiskt land har sina särdrag beträffande såväl naturförhållanden, näringsliv som energiförsörjning. Av denna anledning kan ett annat lands utredningar inte utan vidare tillämpas på ett lands praxis, utan detta förutsätter vanligen ytterligare utredningar. Ofta kan även de ställningstaganden som grundar sig på utredningar avvika från varandra.

Även om medlemsförslaget i princip är ändamålsenligt och i många avseenden nyttigt, anser handels- och industriministeriet att förslaget i detta skede ännu inte bör förverkligas. Om man redan nu inrättar ett förslagsenligt gemensamt nordiskt oavhängigt energiinstitut, torde detta lätt bli ett avskilt institut vid sidan om andra, redan befintliga institutioner. Av detta institut sammanställda utredningar skulle sålunda inte kunna utnyttjas. Det snabbaste och effektivaste sättet att nå de i förslaget angivna målen skulle vara att effektivare än för närvarande koordinera verksamheten och utredningsarbetet vid de olika ländernas högskolor och redan verksamma forskningsanstalter.

Helsingfors den 7 juli 1974

Jan-Magnus Jansson
Handels- och industriminister

Leo Neuvo
Industriråd

Finlands kraftverksförening r.f.:

Enligt vår åsikt utföres i de nordiska länderna undersökningar beträffande energifrågor tillräckligt mångsidigt och i betydande omfattning. De organisationer och forskningsorgan, som i respektive land arbetar med härtill hörande frågor äger en ingående sakkunskap. Mellan de nordiska länderna har också sedan många år ett fruktbringande samarbete och utbyte av informationer ägt rum. Speciellt beträffande el-

produktion och transmittering har samarbetet inom Nordel varit framgångsrikt. Det är säkert möjligt att ytterligare utveckla och utvidga denna verksamhet.

Det föreslagna samnordiska forskningsinstitutet kan leda till en onödig dubbelfunktion.

På grund av detta borde en noggrannare utredning beträffande institutets uppgifter samt nödvändighet göras. På basis av en sådan utredning kan vår förening närmare precisera sitt ställningstagande i saken.

Otnäs den 13 juni 1974

Finlands kraftverksförening f. f.

Harry Björk
Ordförande

Matti O. Koskinen
Sekreterare

Finlands industriförbund¹:

Industriförbundet förhåller sig i princip positivt till ett ökat nordiskt samarbete i energifrågor. Den internationella energikrisen har försatt de nordiska länderna i en ny energipolitisk situation. Även om det som åsamkat situationen är gemensamt för alla, är de problem som uppstått olikartade i vart och ett av de nordiska länderna. Olikheten beror på avvikelserna i energiförsörjningens struktur i land. Vi tror emellertid, att t. ex. svårigheterna som beror på problemens olikhet kan omvandlas till fördelar, om handläggningen av energifrågorna sker på så omfattande bas som möjligt. Industriförbundet anser därför att man före grundandet av ett institut för energifrågor borde kartlägga de möjligheter, inom ramen för vilka energifrågorna över huvud taget kan utredas på nordisk bas. Industriförbundet har även förhållit sig positivt till det inom Nordiska rådet väckta förslaget om nordiskt energisamarbete (*Sak A 424/e*).

Helsingfors den 19 juni 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Oljebranschens centralförbund¹:

I medlemsförslaget fästes berättigad uppmärksamhet vid energifrågornas betydelse i vårt samhälle. Energifrågorna är dessutom även synnerligen komplicerade och mångfacetterade, särskilt då energisituatio-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

nen såväl i fråga om tillförsel som prisnivå — såsom erfarenheter från den allra senaste tiden utvisar — synnerligen snabbt till följd av faktorer utanför landets gränser kan undergå märkbar förändring. Förändringarna kan ytterligare vara av sådan storlek, att de inte helt kan förutses i en normal verksamhet.

Med beaktande av energifrågornas betydelse utförs i samtliga nordiska länder fortlöpande forskningsarbete, på vars bas man uppgör prognoser och utredningar med tanke på beslutsfattande och fortsatt planering. I Finland utföres dylikt arbete såväl inom den av statsmakten tillsatta energipolitiska delegationen som även på uppdrag av ett från energi-producenter och statsmakten oberoende organ, Energiekonomiska föreningen. Ekonomisk energihushållning är ytterligare inom såväl SITRA som i form av delprojekt inom bl. a. statens tekniska forskningsanstalt föremål för utredningar. Till energiproduktion och -distribution anslutna speciella spörsmål utredes vidare inom branschen ävensom inom talrika av statsmakten tillsatta kommittéer och kommissioner. Oljebranschens centralförbund anser, att det utredningsarbete som sålunda utföres, och vartill genom bl. a. Nordforsk även ansluter sig fasta internordiska kontakter, bäst kan utnyttja den i de nordiska länderna tillbuds stående sakkunskapen på energiområdet och samtidigt beakta de till planering av energispörsmål direkt anknutna nationalekonomiska och handelspolitiska faktorerna.

Särskild uppmärksamhet fästes förty vid att det i medlemsförslaget avsedda samnordiska institutet uppenbarligen inte som en fristående enhet skulle förmå uppgöra erforderliga prognoser, utföra utredningar och övriga undersökningar utan synnerligen fast kontakt med de ekonomiska forskningsenheterna i de särskilda nordiska länderna. Då de nordiska ländernas energipolitiska ställning och bl. a. beroende av importbränsle är i hög grad olika, vore det förslagna institutets verksamhetsförutsättningar ytterligare, åtminstone utan synnerligen betydande personal- och ekonomiska resurser, avsevärt begränsade. Enligt Oljebranschens centralförbunds uppfattning borde man i nuläget primärt gå in för att utveckla till energifrågor ansluten forsknings- och utredningsverksamhet på nationell bas. På en sålunda skapad fast bas kan man senare ytterligare utveckla internationellt samarbete och informationsutbyte, varvid verksamhet på relativt vid bas, närmast på europeiskt eller OECD-nivå, likväl synes vara att föredra. Erinras må, att inom OECD:s krets redan utföres och koordineras utredningsarbete av den typ förslagsställarna avsett.

Enligt Oljebranschens centralförbunds uppfattning kan man inte räkna med att ett fristående nordiskt energiinstitut skulle kunna utföra kvalitativt sett bättre forskningsarbete eller uppgöra bättre till energiförsörjningen anslutna, för de särskilda nordiska ländernas bruk avsedda prognoser och utredningar än vad motsvarande nationella organ i de

särskilda nordiska länderna kan prestera. Med hänsyn härtill och med särskilt beaktande även av den olika energisituationen i de särskilda nordiska länderna anser sig centralförbundet inte kunna tillstyrka avgivande av den i medlemsförslaget avsedda rekommandationen.

Helsingfors den 15 juli 1974

Oljebranschens centralförbund r. f.

E. O. Soravuo

Henrik Lundsten

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

På bakgrunn av det energisamarbeid som for tiden finner sted innenfor de mer globale samarbeidsorganisasjoner som OECD og FN, finner Handelsdepartementet det naturlig at et eventuelt nordisk samarbeid på energiområdet skjer innenfor de rammer som måtte bli trukket opp av disse organisasjoner.

Etter departementets mening synes det lite hensiktsmessig å opprette et energiinstitutt for forskningsmessig samarbeid når det allerede finnes egnede organer innen Norden hvor slikt samarbeid har pågått i lengre tid. En kan i denne forbindelse vise til medlemsforslag A 424/e hvor det i begrunnelsen for forslaget bl. a. heter at

Nordforsk er et hensiktsmessig samarbeidsorgan innen forskningen som også må kunne brukes på dette felt ved siden av Det nordiske industrifond og Den nordiske embetsmannskomiteé.

Oslo, 4. juni 1974

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

— — — Departementet har sendt forslaget på remiss til berørte departementer og underliggende institusjoner (*se nedan*). Departementet vil for egen del få anføre:

Energikrisen har skapt en øket interesse for energiøkonomisk forskning og utvikling. Således har OECD intensivert sitt arbeid på like linje med ECE. En direkte følge av problemene sist vinter er dannelsen av Energy Coordinating Group (ECG) som utviser stor aktivitet på dette

området. På nordisk plan har man også organer beskjeftiget med disse spørsmål. Det kanskje viktigste arbeid i denne sammenheng blir ledet av Den nordiske embetsmannskomiteen for industri- og energipolitikk etter oppdrag fra Ministerrådet. Komiteen har satt igang en utredning om mulighetene for nordisk energisamarbeid, herunder forskning og utvikling. Komiteen har for bl. a. dette formål en nær kontakt med de respektive nordiske industriforbund. Det ventes at denne utredning vil foreligge ferdig til Nordisk Råds sesjon i Reykjavik i februar neste år.

For Norges vedkommende har man gitt uttrykk for at det er behov for å få styrket den energiøkonomiske forskning. Departementet har således i St.meld. nr. 100 for 1973-74 "Energiforsyningen i Norge i fremtiden" annonsert at det vil oppnevne en komite for å utrede på hvilken måte den energiøkonomiske forskning kan bli styrket. Komiteen vil få til mandat å utrede behovet for et særskilt energiøkonomisk utredningsinstitut og et energiråd.

Departementet finner ikke å kunne gå inn for etablering av et nordisk energiinstitut på det nåværende tidspunkt, men vil avvente resultatene fra de utredninger som er omtalt ovenfor før man tar endelig standpunkt. Man unngår således å binde seg til former for samarbeid som man senere muligens kan finne uhensiktsmessig.

Oslo, 5. juli 1974

Etter fullmakt

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Miljøverndepartementet:

En bør gå inn for et økt forskningsmessig samarbeid på energiområdet. Et slikt samarbeid bør som foreslått også omfatte utarbeiding av prognoser, utredninger og fremtidsstudier vedrørende energispørsmål.

Miljøverndepartementet vil særlig peke på betydningen av å arbeide for en optimal utnyttelse og distribusjon av energiressursene, og på at en i det nordiske samarbeid er oppmerksom på sammenhengen mellom tiltak på dette området og sentrale deler av miljøpolitikken.

Oslo, 10. juni 1974

Etter fullmakt

Erik Lykke

Arne Berge

A 423/e

Utenriksdepartementet har den 7 juni 1974 avgitt yttrande som avser medlemsforslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen:

Forslaget gjelder opprettelsen av et energiinstitutt, basert på faglig ekspertise på energiområdet. Man skal bl. a. behandle statistikk og prognoser, miljøspørsmål, prisutvikling og teknisk utvikling innen energisektoren.

Vi vil peke på de mange samarbeidsformer som allerede eksisterer på disse felter. Det gjelder både innen forskning og utvikling og i det daglige arbeid med planlegging og drift av energiproduksjonsanlegg, spesielt på elektrisitetsområdet. Jfr. også medlemsforslag nr. A 424/e, der samarbeidet er spesifisert noe nærmere. Det er meget åpen informasjonsutveksling når det gjelder utredninger om energispørsmål, jfr. de forskjellige lands energiutredninger, samarbeidet i Nordel, nordisk samarbeid bl. a. på kjernekraftområdet om felles normer for sikkerhet m. v.

Vi vil særlig peke på det meget omfattende samarbeid som har utviklet seg i Nordel.¹

Årsberetningen vitner om spennvidden i dette arbeidet. Vi viser også til vårt brev av 12. november 1973 (jnr. 5318 E-73) (se Bihang) og til våre brev i forbindelse med opprettelsen av Nordel i 1963.

Det er etter vårt syn meget viktig at en bygger videre på de samarbeidsorganer som har etablert seg og som har vist seg nyttige i det internordiske samarbeid, vi tenker her særlig på Nordel. Allerede nå behandles det totale energiforbruk i Nordel, jfr. s. 42 i årsberetningen. Man holder seg bl. a. innbyrdes orientert om innkjøp av brensel i en egen komite etc.

Når det gjelder kull, olje og gass, er det idag vanlige handelsforbindelser mellom landene, men det er ingen fysisk kontakt f. eks. via rørledninger, slik som tilfellet er i elsektoren med samkjøringsforbindelser, hvilket krever daglig kontakt i driftspørsmål foruten samarbeid i spørsmål om planlegging av det fremtidige kraftsystem.

Vi viser til vårt brev av 20. mars 1972 (jnr 1389/72A)². Det synes hensiktsmessig at et eventuelt felles planleggingsarbeid når det gjelder de fossile energibærere skjer i forståelse med de organer som håndterer kraftforsyningen for å unngå at sideordnede organer blir opptatt med

¹ Här ej tryckt.

² Se Nordisk Råd, 21. sesj., Supplement s 501.

parallele oppgaver, hvilket ville føre til unødig dobbeltarbeid.

Vi er av den oppfatning at en hensiktsmessig utforming av de organer som skal stelle med felles energispørsmål innen landet er nødvendig før vi tar standpunkt til formen på et eventuelt tilsvarende internordisk organ.

Et annet moment er at energispørsmålet har et internasjonalt omfang og er meget sterkt fremme i organisasjoner som FN, OECD, WEC osv. Det synes ikke umiddelbart innlysende at Norden er et område som utpeker seg spesielt i denne sammenheng. Landene i Norden har nokså forskjellig struktur både på produksjonssiden og forbrukssiden.

Endelig vil vi peke på at energi ikke må trekkes for mye ut av sammenhengen med landenes øvrige virksomhet. Det er kanskje idag en tendens til å sette energispørsmålet for mye i fokus i forhold til andre ressursproblemer. De organisasjoner som opprettes må være levedyktige selv om denne sektor skulle miste noe av den store oppmerksomhet den har idag. De forskningsinstitutter og organisasjoner som allerede er opprettet i de enkelte land og på nordisk basis, bør kunne være stabile nok i denne sammenheng. Samtidig er det en fordel at de nasjonale myndigheter har god kontroll med utviklingen av disse institusjoner.

Vi kan etter dette ikke gå inn for medlemsforslaget på nåværende tidspunkt.

Oslo, 18. juni 1974

Etter fullmakt

Gunnar Vatten

Asbjørn Vinjar

BIHANG

Nordisk samarbeid innen elektrisitetsforsyningen

Det nordiske samarbeid på kraftforsyningens område er gammelt. Allerede i 1912 ble det sluttet en dansk-svensk avtale om å legge en kabel under Øresund for kraftutveksling mellom Sjælland og Syd-sverige. Senere er det lagt flere kabler her, og i 1965 også den såkalte Konti-Skan forbindelsen under Kattegatt mellom Sverige og Jylland.

Den første store forbindelseslinjen mellom Finland og Sverige, en 220 kV ledning, ble satt i drift i 1959.

Allerede i 1930-årene ble spørsmålet om krafteksport fra Norge via Sverige til Danmark utredet. Denne saken ble tatt opp i gjen etter siste krig, men førte ikke til noe resultat. I 1955 ble det imidlertid enighet om en avtale om krafteksport fra Nea kraftverk i Trøndelag til Sverige som et ledd i finansieringen av denne utbyggingen. I denne forbindelse ble 220 kV linjen Nea—Järpströmmen bygget og satt i drift i 1960. Tilsvarende avtaler om fast krafteksport mot lån i svenske banker er også sluttet for kraftverkene i Øvre Namsen og Hegsetfoss

i Nea. For tiden eksporteres ialt 845 GWh (mill. kWh) pr år fra kraftverk i Trøndelag. Avtalene er gitt 15—20 års varighet; den siste opphører ved utgangen av 1984.

En annen form for samarbeid var bygging av Linnvasselv kraftverk, som er en felles svensk/norsk utbygging av en elv som renner fra Norge og inn i Sverige. Denne avtalen kom i stand i 1958 og kraftstasjonen ble satt i drift i 1962. Kraftstasjonen ligger i Sverige.

Hittil er det bygget 5 samkjøringslinjer mellom Sverige og Norge, som vist i tabellen nedenfor:

Stasjoner	Nominell spenning kV	Overføringskapasitet MW		Lengde km
		Fra Sverige	Til Sverige	
Sørnes-Tornehamn	132	50	70	39
Røssåga-Ajaure	220	260	75	117
Tunnsjødal-Linnvasselv	66	50	50	11
Nea-Järpstrømmen	220	50	220	100
Hasle-Borgvik	400	700	400	106

På grunn av det samarbeid som var etablert mellom kraftselskaper i Sverige og dets tre naboland, var det naturlig at det i 1959 ble fremmet forslag i Nordisk Råd om å opprette et offisielt nordisk samarbeidsorgan for felles elforsyningsspørsmål. Etter å ha fått saken utredet, vedtok rådet i mars 1962 å anbefale regjeringene å etablere et slikt organ.

Denne saken vakte stor interesse innen elforsyningen i alle nordiske land. Den første reaksjonen var at samarbeidet hadde gått bra hittil ved tosidige avtaler direkte mellom kraftselskaper på begge sider av grensene og at det ikke var nødvendig med et offisielt regjeringsoppnevnt organ til å ta seg av slike spørsmål. Centrala driftsledningen, CDL, som er et samarbeidsorgan innen elforsyningen i Sverige, sammenkalte representanter fra liknende organisasjoner og større kraftselskaper i nabolandene til et møte i Stockholm i desember 1962 for å drøfte saken. Samtlige deltakere i møtet var enige om at det ville være nyttig med et fast organ til å ta seg av felles interesser for elforsyningen i Norden. Men dette var en sak som kraftforsyningen selv burde kunne ta seg av; det var verken nødvendig eller ønskelig at regjeringene oppnevnte representantene. Et offisielt organ ville lett kunne bli for byråkratisk og lite effektivt. På møtet i Stockholm ble det enstemmig vedtatt å danne et rådgivende organ til fremme av nordisk samarbeid med hensyn til produksjon, overføring og forbruk av elektrisitet.

Organet skulle dannes av fire enkeltpersoner i ledende stillinger innen elforsyningen i hvert av landene. Videre skulle Island innbys til å delta.

Dette samarbeidsorganet, som fikk navnet Nordel, ble offisielt stiftet den 9. mai 1963 i København med representanter fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige.

Nordel har ingen egen myndighet, men kan bare anbefale overfor myndighetene og elforsyningen i de respektive land å iverksette visse tiltak. Formålet er gjennom samarbeid å søke å få en bedre elforsyning med lavere kraftpriser og bedre leveringssikkerhet enn man ville hatt om hvert land skulle operere alene. Det arbeider ved plenarmøter og

gjennom utvalg og komiteer og knytter således til seg eksperter innen ulike felt av elforsyningen i Norden. For tiden er ca. 80 personer engasjert i ett eller flere Nordelutvalg, av dem ca. 20 nordmenn. Nordel har ikke eget budsjett og heller ikke egen administrasjon. Styreformannen velges for tre år om gangen, og dette vervet går på omgang mellom landene. Formannen må i de tre år han virker selv sørge for å få opprettet og betalt det nødvendige sekretariat.

Nordels formann er for tiden avdelingsdirektør Lasse Nevanlinna ved det statseide kraftselskapet Imatran Voima OY i Finland. De norske medlemmene i Nordel er nå:

Kraftverksdirektør S. Aalefjær, NVE

Direktør R. Heggenhougen, Norsk Hydro A/S

Samkjøringssjef E. Pedersen, Samkjøringen region 3

Samkjøringssjef L. Raknerud, Samkjøringen region 1.

Nordel ser det som sin oppgave å holde Nordisk Råd og regjeringene i de fem landene oppmerksomme på at det nordiske samarbeid innen elforsyningen ivaretas, naturlig og tilfredsstillende, av dette organ. Det utgir en fylldig årsberetning og flere rapporter hvert år med utredninger og anbefalinger av diverse tiltak. De spørsmål som er behandlet og anbefalt av Nordel, kan medlemmene med berettiget tyngde ta opp i sine bedrifter og organisasjoner og føre resultatene videre i hvert sitt land.

På grunn av det praktiske samarbeidet som er opprettet gjennom Nordel, foregår det en utstrakt samkjøring mellom de nordiske land. Formålet er til en hver tid å utnytte det samlede produksjonsapparat best mulig både teknisk og økonomisk så langt dette lar seg forene med de enkelte lands særinteresser. Hittil har dette samarbeidet gått meget bra. Norge for sin del oppnår på den ene side en bedre leveringssikkerhet for elenergi ved at vi kan importere kraft istedet for å tære på magasinene i perioder med lite tilsig til våre vassdrag, på den annen side får vi solgt overskuddskraft til Sverige i perioder med rikelig tilsig. Pris for slik tilfeldig kraftutveksling blir avtalt etter hvert etter prinsippet om tilbud og etterspørsel. Svenskene kan betale relativt meget for kraftkjøp fra Norge fordi alternativet er å produsere tilsvarende kraftmengde i egne oljefyrtte kraftverk.

Kraftutvekslingen mellom Norge og Sverige de siste 3 år er vist nedenfor. I tabellen er fast eksport fra kraftverk i Trøndelag inkludert.

År	Fra Sverige GWh	Til Sverige GWh	Netto eksport GWh
1970	1057	1893	836
1971	709	3645	2936
1972	291	5009	4718

I juni 1973 godkjente Stortinget St.prp.nr. 131 (1972—73) "Avtale om kraftutveksling med Danmark og Sverige". Disse avtalene, som er anbefalt av Nordel, sikrer Norge import av en viss kraftmengde i tørrår og Danmark effekt fra Norge i toppplastperioder. Avtalene er kort omtalt nedenfor:

A. Sperrekraftavtale med Sverige

Denne avtale er inngått mellom de fire kraftselskapene statens vattenfallsverk, Sydsvenska kraft AB, Svarthålsforsen og Brennälven AB på

svensk side og NVE-Direktoratet for Statskraftverkene på norsk side. Avtalen gjør det mulig for Norge å importere 250 MW fra 1. juli 1974 økende til 400 MW fra 1. juli 1975 og deretter ialt 550 MW fra 1. juli 1976. Sverige kan her redusere eller stanse leveransen under bestemte topplastperioder av hensyn til eget effektbehov, derfor betegnelsen "sperrekraft". Totalt vil leveringen kunne utebli ca 1 400 timer i tidsrommet november—februar, tilsvarende 15 % av årets timer. Utover dette kan Norge rekvirere effekten opp til full brukstid i den resterende del av tiden. Denne avtalen gjelder til 1. juli 1980.

B. Kraftutveksling med Danmark

Avtalepartnere er her Det Jysk-Fynske Elsamarbejde, ELSAM, og NVE-Direktoratet for Statskraftverkene. Avtalen forutsetter at det legges to likestrømskabler over Kattegat mellom Jylland og Kristiansandområdet. Kablene bygges for 250 kV likestrøm og dimensjoneres for en overføringskapasitet på ialt 500 MW. Den første kabelen ventes i drift i juni 1976 og den andre året etter. Det vil bli bygget likeretter/vekselsretteranlegg både på norsk og dansk side som muliggjør transport av kraft i begge retninger. Denne avtale gir Norge mulighet for betydelig import av kraft i tørre år og mulighet for eksport av kraft i vannrike år. Hele kabelprosjektet er beregnet å koste ca. 400 mill. kr., hvorav 2/3 vil falle på Norge. Den gjensidige forpliktelse til å utveksle kraft over kabelen kan tidligst bringes til opphør 15 år etter idriftsettelsen, forøvrig 5 års gjensidig oppsigelsesfrist. Ellers løper avtalen om drift og vedlikehold av anlegget frem til år 2000.

For ytterligere å styrke det nordiske samarbeid innen elforsyningen er etablering av to nye 380 kV forbindelser til Sverige på tale: Den ene vil gå fra Hasle ved Sarpsborg til Trollhättan, den andre fra Mester-
vik i Troms til Ritsem i Sverige, syd for Narvik. Ingen av disse linjene er ennå vedtatt bygget.

Oslo, 12. november 1973

NVE-Elektrisitetsdirektoratet

Statens oljedirektorat har den 6 juni 1974 avgitt yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak 424/e).

Statoil:

I anledning Statoils spesielle stilling finner vi det riktig ikke å kommentere de forslag som er fremsatt av utvalget.

Stavanger, 30. mai 1974

For Den norske stats oljeselskap a.s

Erik Schanche

Norges industriforbund har den 31 maj 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Norsk petroleumsinstitutt:

Norge inntar en helt spesiell stilling i nordisk energisammenheng ved at man i løpet av kort tid vil bli nettoeksportør av olje og ennå har betydelige ikke utbygde vannkraftressurser.

Det er rimelig at Norge i denne sammenheng er åpen for samarbeid med utlandet. Prinsipielt gjelder dette utlandet i sin alminnelighet.

Norge har ganske særegne forutsetninger for produksjon og bruk av energi, både med hensyn til naturgitte forhold, samt bestemmelser og tariffier etc. gitt av myndigheter. Dette innebærer at det kreves en omfattende detaljkunnskap for å legge frem beslutningsunderlag vedrørende norsk energipolitikk.

Et nasjonalt institutt kunne tenkes etablert innenfor følgende ramme:

- Instituttet skal fremskaffe underlagsdata for politiske beslutninger vedrørende energi, med utgangspunkt i et bredt spektrum av argumenter.
- Instituttet skal være et uavhengig organ.
- Instituttet skal innhente og sammenstille data fra ulike kilder, f. eks. knyttet til de enkelte energibærere, deres tekniske utvikling, forsyningsforhold, bruksområde o. a.
- Instituttet skal ha en begrenset stab og prinsipielt ikke overflødiggjøre eksisterende organer.

På områder hvor det i dag savnes ekspertise er det rimelig at et energiinstitutt utvikler egen ekspertise eller tar initiativet til at slik ekspertise etableres annet sted.

- Instituttet bør være et samarbeidsorgan i energisaker i større internasjonal sammenheng.

Det er vanskelig å tenke seg et nordisk energiinstitutt innenfor denne målsetting. Man har ikke relevante politiske besluttende organer eller nordiske organer med fagekspertise innenfor de ulike energibærere.

Norges situasjon som eksportør av energi krever i enkelte saker en mulighet til å føre en selvstendig politikk. En slik sak kan fra norsk synsvinkel fortone seg f. eks. som en alminnelig handelspolitisk sak, mens den fra nordisk synsvinkel kan oppfattes som en energisak. Fra norsk hold må man være varsom med å la et nordisk syn dominere i en sak med langt videre eller andre perspektiver fra norsk synsvinkel.

Hvis man i enkelte nordiske land etablerer energiinstitutter og/eller hvis man får et europeisk institutt, er det rimelig også med et nordisk samarbeide, men i og for seg ser vi ikke berettigelsen for å etablere et nordisk energiinstitutt.

I den utstrekning slikt samarbeide berører petroleum, tar vi gjerne del. Norsk petroleumsinstitutt har nær kontakt med søsterorganisasjoner i andre land.

Oslo, 10. juni 1974

(Ej sign.)

Selskapet for fremtidsstudier — SEFREM:

Det foregår allerede utstrakt samarbeid mellom elektrisitetsprodusentene i Norden, og mellom de respektive lands atomkraftorganisasjoner. I sin tid hadde IFA og AB Atomenergi sammen med svensk og norsk industri et felles utviklingsprosjekt vedr. et atomdrevet skip. Disse samarbeidsaktiviteter kan utvides etter behov.

Det fremgår av de tre forslag at det skulle være behov for samarbeid vedr. følgende spørsmål:

1. Prognoser for energibehov og priser.
2. Sikring av forsyninger av fossilt brensel, leveranser, priser, beredskapslager og distribusjon.
3. Planlegging av kraftverk og distribusjonsnett.
4. Planlegging av kraftkrevende industri.
5. Utredninger om miljøkonsekvenser av elektrisitetsproduksjon, herunder atomkraftverk problemene, og av energiforbruket.
6. Utvikling av muligheter for energisparing.

Et nordisk energisamarbeid vil måtte ta hensyn til følgende spesielle forhold ved Norges stilling: Norge vil bli nettoeksportør av olje, de andre nordiske land vil sannsynligvis forbli importører.

Videre har Norge tradisjoner innen kraftkrevende industri. De bedrifter som er etablert må av sysselsettingshensyn øke sin produksjon og følgelig sitt energiforbruk om det skal være mulig å opprettholde sysselsettingen der de ligger.

Endelig er elektrisitetsproduksjonen i Norge i motsetning til i de andre nordiske land stort sett uavhengig av oljen.

Vi vil påpeke farene ved en snever sektorvis behandling av energispørsmål.

Vi vil derfor anbefale at de nordiske organisasjoner som er engasjert i fremtidsstudier utnyttes.

Det synes riktig å utnytte det apparat som allerede har kompetanse i energispørsmål fremfor å opprette nye, både av økonomiske grunner, og for å spare den tid som ville medgå til oppbygging.

De nordiske atomenergi-institutter ble opprettet delvis som reaksjon på en situasjon som ligner dagens. Det burde være mulig å utnytte den kompetanse og arbeidskapasitet som ligger i disse, uten derved å forutsette en preferanse for atomkraft fremfor andre energikilder. En egnet

organisasjonsform, som burde tillate en gradvis utbygging av nordisk energisamarbeid, kunne derfor være:

1. Et styringsorgan under NORDFORSK.

2. Utøvende organer i de nasjonale atomenergi-organisasjoner, som virker som sekretariat for arbeidsgrupper samlet fra nasjonale organisasjoner med spesiell kompetanse innen teknologi, økonomi, fremtidsstudier og politikk.

For at en slik organisasjonsform skal virke må forutsettes at arbeidet finansieres, og at ressursene kanaliseres gjennom Nordforsk.

Oslo i juni 1974

Selskapet for fremtidsstudier

Odd Grande

Sekretariatets leder

Sverige

Kommerskollegium har den 11 juli 1974 avgitt yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

Överstyrelsen instämmer i medlemsförslagens synpunkter på behovet av långsiktig energiplanering och angelägenheten av att erforderlig beredskap inom energiområdet upprätthållas för att trygga energiförsörjningen. I Sverige pågår en rad utredningar rörande bl. a. bedömningar av den framtida energiutvecklingen samt forsknings- och utvecklingsarbete inom energiområdet. Sedan dessa utredningar slutförts kan från statsmakternas sida väntas beslut om en långgrandig energipolitik inrymmande alla de aspekter som är förknippade därmed. Det är därför enligt överstyrelsens mening för tidigt att nu ta definitiv ställning till frågan om ett nordiskt institut för energifrågor.

I yttrande denna dag över medlemsförslag A 424/e om nordiskt energisamarbete tillstyrker överstyrelsen det framlagda förslaget att genom ministerrådets försorg en värdering görs av former för ett nordiskt energi- och industrisamarbete, inbegripet en utredning om eventuellt samarbete i fråga om gemensamt inköp av oljeprodukter.

Stockholm den 26 juni 1974

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

N.-G. Danielson

Statens industriverk:

Önskemål om breddat nordiskt samarbete på energiområdet har framförts inom Nordiska rådet ett flertal gånger. Med anledning av medlemsförslag A 382/e om en nordisk överenskommelse om energipolitiskt samarbete har Nordiska ministerrådet uppdragit åt den nordiska ämbetsmannakommittéen för industri- och energipolitik att utreda frågan. Statens industriverk anser att ifrågavarande nordiska institut i sitt arbete måste bygga på energipolitiska beslut på nordisk nivå. Sådana beslut saknas i dag. Så länge de olika länderna i Norden inte heller utformat en nationell energipolitik samt så länge flertalet av dem saknar centrala energipolitiska organ föreligger således inte tillräckliga förutsättningar för att ett sådant institut skulle kunna göra en meningsfull insats utöver vad som redan göres inom befintliga internationella och nordiska organ. Internationella översikter om tillgångar, prisutveckling och teknisk utveckling i olika länder göres inom Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europa, europeiska gemenskaperna och OECD. På nordisk nivå finnes på det elektriska området och atomområdet redan ett väl utbyggt samarbete under ledning av Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor. Statens industriverk vill även peka på möjligheterna av att fastare organisera ett utrednings- och eventuellt kommittésamarbete mellan centrala nationella energipolitiska organ eller motsvarande.

Statens industriverk tillstyrker därför inte förslaget om inrättande av ett särskilt nordiskt energiinstitut.

Stockholm den 12 juni 1974

Hans Janlinder

Reinhold Wiesel

Stockholms handelskammare, Handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare har den 30 maj, 17 maj respektive 7 juni 1974 avgivit yttranden som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandena tryckta i Sak A 424/e).

Statsföretag AB:

Förslagsställarna framhåller, att energifrågorna under de närmaste decennierna blir centrala i det politiska arbetet och kommer att medföra en rad svåra problem och avvägningar. För att lösa dessa problem

fordras i alla länder en långsiktig energiplanering baserad på säkrast möjliga faktaunderlag. Vi delar denna uppfattning.

Förslagsställarna synes vara av uppfattningen, att den sakkunskap, som nu finns att tillgå, till större delen är knuten till regeringar, kraftproducenter och kraftförsäljare. Man utelämnar således användare av energi, t. ex. inom tyngre industri. Ett organ med självständig ställning i förhållande till nationella myndigheter, företag och organisationer skulle behövas med främsta arbetsuppgift att utföra prognoser, utredningar och framtidsstudier. Detta borde enligt förslagsställarna förverkligas genom bildandet av ett nordiskt institut för energifrågor. Vi anser, att förslaget i princip är intressant men att en etablering bör förberedas genom en stegvis utveckling, där varje konkret steg noga överväges och baseras på vunna erfarenheter.

När det gäller energifrågornas applicering på industriella förhållanden, är givetvis en intim kännedom om landets specifika industriproblem av avgörande betydelse. Även om det inom de nordiska länderna finns flera gemensamma nämnare, torde de specifika särdragen inom de olika ländernas industrier vara så pass stora, att ett utredningsinstitut på internordisk bas löper stor risk att bli en tungrodd och föga effektiv apparat. Med den snabba industriella utvecklingen och en labil global energisituation, torde kravet på en snabb analys av frågeställningarna alltmer öka. Detta krav torde bäst kunna tillgodoses genom nationella utredningar.

Vi vill i detta sammanhang erinra om den av industridepartementet våren 1972 tillsatta Energiprognosutredningen (EPU), som utför ett intensivt och omfattande arbete. Det beräknas avslutat till hösten 1974 för att läggas till bas för en proposition om energipolitiken våren 1975. Det torde enligt vår uppfattning vara tveksamt, om arbetet vunnit på att utföras inom ramen för ett nordiskt institut.

Även om vi sålunda inte kan tillstyrka bildandet av ett nordiskt institut för energifrågor med de uppgifter förslagsställarna tänkt sig, anser vi däremot att det borde ligga ett stort värde i att i vart fall som ett första steg skapa en fast institution för informationsutbyte och gemensamt dryftande av hithörande problem. Denna fråga torde dock närmast ha anknytning till de rekommendationer Nordiska rådet gjort beträffande vidare energipolitiskt samarbete. En sammanställning och ömsesidig information om resultaten av olika nationellt bedrivna utredningar synes oss ligga väl inom ramen för denna rekommendation.

Stockholm den 17 juni 1974

Statsföretag AB

P. Sköld

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA):

Som motivering till förslaget anföres att en bedömning av den framtida energiutvecklingen kräver tillgång till ett brett och omfattande faktamaterial. Bristen på sådant material har i Sverige varit påtaglig men kommer åtminstone delvis att avhjälpas genom en rad av utredningar som pågår för att skapa ett underlag för utformandet av Sveriges framtida energipolitik. En stor del av det material som tas fram rör principiella förhållanden i Sverige. Andra delar avser generella frågor, såsom kärnkraftens säkerhetsproblem, och är oberoende av nationell energipolitik. Inom många områden kommer det dock att föreligga brist på ett tillräckligt faktaunderlag för överblickbar tid framöver.

Förslagsställarna menar att denna brist kan avhjälpas genom att ett nordiskt institut för energifrågor bildas. Institutets arbetsuppgifter skulle i första hand ha utredande karaktär. Prognoser och framtidsstudier skulle utföras i nära kontakt med expertis inom främst teknisk-ekonomisk fakultet. Det huvudsakliga motivet för bildandet av institut anges i förslaget vara att det skulle behövas ett organ med självständig ställning i förhållandet till nationella myndigheter, företag och organisationer.

Akademien anser att behovet av ett fristående institut med de angivna arbetsuppgifterna i första hand bör prövas mot i vilken utsträckning redan existerande nationella organ fyller detta. I Sverige utförs utredningar inom energiområdet, förutom av statliga organisationer och kommittéer, av branschorganisationer, inom universitet och högskolor och inom ingenjörsvetenskapsakademien.

Utvecklingen i Sverige går mot ett ökat samarbete mellan dem som arbetar med dessa frågor. Ett exempel är det centrum för energifrågor som bildats vid tekniska högskolan i Stockholm. Detta centrum kommer t. ex. att kunna svara för bland annat teknisk-ekonomiska utredningar med den inriktning som förslagsställarna anger, men också för ett forsknings- och utvecklingsarbete på området, vilket också inordnas i de arbetsuppgifter som här avses. Liknande verksamheter diskuteras vid andra universitet och högskolor.

Enligt förslagsställarna skulle emellertid institutet arbeta på gemensam nordisk bas och det finns naturligtvis en rad frågor som också är av gemensamt nordiskt intresse som t. ex. globala översikter över energitillgångar. Akademien är emellertid av den uppfattningen att frågor av denna art icke löses bäst i ett specialinstitut. Ett sådant skulle få lov att inrymma expertis inom en rad områden vilket dels är dyrt, dels leder till risk för dubbelarbete. Akademien anser dock att stora svårigheter kan uppstå redan i valet av uppgifter för ett samnordiskt institut. Försörjningsläget för de nordiska länderna varierar kraftigt. I vissa frågor med gemensam betydelse för hela Norden är dock ett samarbete tänkbart.

Huvudmän finns i alla de nordiska länderna för olika delar av energiområdet och också för forskning och utveckling och mellan dessa har skapats samarbetsorgan. I för Norden viktiga frågor kan man genom samråd skapa överenskommelser om arbetsfördelning i det föreslagna utredningsarbetet. Även om utredningen görs i ett land kan resultaten sedan delas mellan de olika länderna.

Akademien avstyrker sålunda mot denna bakgrund förslaget om ett fristående nordiskt institut om energifrågor. Om ett sådant institut likväl skulle tillskapas vill akademien starkt understryka att det då i första hand bör ägna sig åt informationsförmedling. Genom en sådan informationsförmedling skulle viktigare utredningsresultat framtaga i de olika länderna snabbt kunna komma alla dessa länder tillhanda och på så sätt successivt förbättra beslutsunderlaget. Ett sådant informationsförmedlande organ skall kunna fungera smidigt och bör därför inte ha en stor och tung byråkratisk organisation.

Akademien vill mot ovanstående bakgrund sammanfattningsvis framhålla

att förslaget om ett fristående samnordiskt energiinstitut avstyrkes samt

att om ett institut skulle tillkomma, det i första hand bör bedriva informationsverksamhet på energiområdet.

Stockholm den 12 juni 1974

Ingenjörsvetenskapsakademien

Gunnar Hambraeus

Lars Sjunnesson

Energiprogramkommittén (EPK):

Programkommittén har under våren 1974 genom en enkätundersökning och genom en omfattande serie hearings genomfört en kartläggning och analys av den forskning och utveckling (FoU) inom energiområdet som bedrivs i dag, de resurser som finns tillgängliga eller på kort sikt kan omdisponeras för sådan FoU och de behov av FoU inom energiområdet som olika intressenter ser. Analysen har omfattat såväl produktions- som konsumtionssidan och ett omfattande expertmaterial kommer under sommaren att redovisa resultatet av arbetet.

Kommittén avser att under augusti månad mot bakgrund av föreliggande expertmaterial ta ställning till förslag till mål och riktlinjer för de samlade svenska FoU-insatser på energiområdet under den kommande tioårsperioden samt till förslag till konkreta FoU-program för de närmaste åren. Det ligger inte inom kommitténs uppdrag att direkt behandla organisationsformer för denna forskning, men däremot kan kommittén formulera de krav på styrning och samordning (genom t. ex.

olika anslagsgivande organ) som ett visst forskningsprogram ställer eller t. ex. peka på önskvärdheten att vissa program bedrivs i internationellt samarbete. Frågor av organisatorisk natur kommer kommittén inte att kunna behandla förrän FoU-programmets huvuddrag är kända, d. v. s. någon gång under augusti månad.

Programkommitténs arbete är inte uteslutande avgränsat till tekniskvetenskapligt inriktad FoU utan kan även ta upp behovet av medicinsk, social och samhällsvetenskaplig forskning. Detta torde vara särskilt aktuellt inom det transporttekniska området samt inom lokalkomfortområdet.

Kommittén har i sitt arbete med dessa frågor sett behovet av forsknings- och utredningsorgan som har möjlighet att betrakta energifrågorna utifrån ett systemanalytiskt styrsätt och som också kan sätta in energifrågorna i ett större ekonomiskt och samhällsvetenskapligt perspektiv. Energiprognosutredningens arbete utgör på svensk botten ett steg i riktning mot att tillfredsställa detta behov.

Energiproblemen och de lösningar som kan tillämpas är i många fall av internationell karaktär. Den forskningsinsats som krävs för att förverkliga ett visst förändringsmål är ofta också så omfattande att detta motiverar ett samarbete mellan olika länders FoU-insatser. Kommittén har dock ännu inte kommit så långt i sitt arbete att den har möjlighet att ta ställning till de närmare formerna för en sådan samverkan och inom vilka områden en särskild nordisk samverkan skulle vara värdefull.

Stockholm den 17 juni 1974

Lars Lindmark

Bo C. Johanson

Särskilt yttrande

EPK kan i nuvarande stadium i utredningsarbetet givetvis inte göra några mer detaljerade ställningstaganden vad avser FoU-arbetets organisation. Däri delar jag den uppfattning som ges uttryck för i majoritetens yttrande. Däremot finns det skäl för kommittén att uttrycka en principiell uppfattning i den fråga remissen gäller. Enligt min mening finns det mycket starka skäl som talar för inrättande av ett nordiskt energiinstitut med uppgift att främja en från såväl stats- som producentintressen oberoende energiforskning.

Stockholm den 17 juni 1974

Carl Tham

Sveriges industriförbund:

— — — — —

Som framhållits i ett annat yttrande till rådet är förbundet positivt inställt till ett ökat nordiskt samarbete i energifrågor. Det måste dock — enligt förbundets mening — ifrågasättas om inrättande av ett gemensamt nordiskt energiinstitut är det bästa sättet att befordra sådana strävanden. Även om man torde kunna finna en praktisk lösning på frågorna rörande huvudmannaskap och ekonomiska resurser, är det ändå knappast realistiskt att ett institut av föreslagen art kan samla på sig sådana resurser att man i de olika nordiska länderna anser sig kunna avlasta sig själv behovet att upprätthålla en utredningsapparat som bevakar de intressen som olika parter har på energiområdet. Dessutom torde förutsättningarna att lösa vissa energiproblem vara olika i de respektive länderna. Man kan därför befara att svårigheter kan uppstå att enas om forskningsinriktning och prioritering i ett internordiskt energiinstitut.

Det torde också kunna uppstå svårigheter för ett nordiskt institut att med erforderlig snabbhet och flexibilitet svara mot de behov som i olika situationer anmäler sig. Detta förringar inte värdet av sådana generella och grundläggande studier som ett institut kan framlägga, men reducerar sannolikheten av att de kommer att betraktas som särskilt behovsanpassade och ”matnyttiga”.

Med tanke på att såväl NORDFORSK som Nordel m. fl. samarbetsorgan samt även privata organisationer och företag redan etablerat omfattande kontakter och samarbete avseende olika energiprojekt, finner förbundet — vilket tidigare framhållits i skrivelse den 17 mars 1972 (SI Dnr 39: 1972) — att upprättande av flera nordiska samarbetsorgan ter sig obehövt. Samarbetet torde med fördel kunna fortsättas och utvidgas i den riktning och de former det redan har. Vid behov kan och bör pågående aktiviteter kompletteras med andra internordiska samrådsgrupper av ad hockkaraktär, där olika nationella organisationsenheter är företrädade.

Stockholm den 25 juni 1974

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Nina Holmström

Svenska petroleum institutet (SPI):

— — — — —

Förslagsställarna erinrar till en början om att energifrågorna under de närmaste decennierna kommer att bli centrala i det politiska arbetet, varvid man kommer att ställas inför en rad svåra problem och avvägningar.

Alla länder måste genomföra en mer långsiktig energiplanering och ha beredskap inför olika problem, som kommer att uppstå. Detta kräver bättre faktaunderlag. Den sakkunskap, som nu finns att tillgå, är enligt förslagsställarnas mening till större delen knuten till regeringar eller kraftproducenter och kraftsäljare, vilket inte är nog.

Detta leder förslagsställarna till den uppfattningen, att vad som därutöver bör finnas, är något organ med självständig ställning i förhållande till nationella myndigheter, företag och organisationer. Ett sådant organ — ett fristående energiinstitut — skulle kunna utföra prognoser, utredningar och framtidsstudier. Enligt förslagsställarnas mening finns det starka skäl för att ett sådant institut byggs upp gemensamt på nordisk basis.

Institutet delar förslagsställarnas uppfattning, att frågor rörande energiförsörjning och energipolitik kommer att inta en central plats i den samhällsekonomiska debatten de närmaste decennierna och att det krävs bättre faktaunderlag än nu står till buds. Institutet kan emellertid inte biträda den uppfattningen, att sakkunskapen på området till större delen är knuten till regeringar eller kraftproducenter och kraftsäljare. Ej heller att det saknas ett organ med självständig ställning i förhållande till nationella myndigheter, företag och organisationer. I vårt land finns ingenjörsvetenskapsakademien med tillgång till erkänd expertis även på energiområdet.

Härtill kommer att för närvarande flertalet frågor på energiförsörjningens område, som enligt förslagsställarnas mening bör kartläggas i vårt land, är föremål för utredning inom dels energiprognosutredningen och dels petroindustriutredningen. Dessa utredningars betänkan- den förväntas under innevarande år och torde i vanlig ordning bli föremål för remissbehandling. Härvid bör även den sakkunskap, som inte är knuten till regeringar eller kraftproducenter och kraftsäljare, få tillfälle att framföra sina synpunkter.

Institutet har svårt att finna, att ett fristående nordisk energiinstitut skulle kunna utföra prognoser och framtidsstudier på energiförsörjningens område för olika nordiska länder, som är bättre underbyggda än vad motsvarande organ inom respektive land kan presteras. Vad övriga frågor beträffar, synes dessa ligga inom ramen för NORDFORSKs område.

Institutet kan till följd av vad sålunda ovan anförts icke tillstyrka, att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att framlägga förslag till Nordiska rådet om inrättande av ett fristående nordiskt energiinstitut.

Stockholm den 14 juni 1974

Svenska petroleum institutet

Torsten Andersson

Rolf af Klintberg

Motorbranschens riksförbund hänvisar i skrivelse den 20 juni 1974 till sitt yttrande samma dag angående Medlemsförslag A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

Medlemsförslag

om nordiskt energisamarbete

(Väckt av Ragnar Christiansen, Gylfi Þ. Gíslason, Guttorm Hansen, Knut Johansson, Anker Jørgensen, Odvar Nordli, Ivar Nørgaard och Sture Palm)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordel:

Nordiska organet för elkraftssamarbete — Nordel — har för yttrande erhållit de rubricerade medlemsförslagen¹ och får med anledning härav anföra följande:

Nordel ser med tillfredsställelse alla åtgärder som utvecklar det nordiska samarbetet inom energiförsörjningen. Med beaktande av sin erfarenhet vill Nordel betona, att ett samarbete som Nordel representerar och i vilket samarbetet sker direkt mellan de berörda företagen och således är anpassat till de olika ländernas naturliga förhållanden, i praktiken leder till de bästa resultaten.

Med samkörningen inom Nordel eftersträvar man möjligast låga totala produktionskostnader och hög leveranssäkerhet i alla nordiska länder. För att uppnå målet försöker man oberoende av riksgrensarna koncentrera värmekraftproduktionen till anläggningar med lägsta driftskostnader och utnyttja vattenkraftproduktionen på optimalt sätt. Härav följande kraftutbyte sker i form av kontrakterade eller tillfälliga leveranser enligt bilaterala uppgörelser mellan berörda kraftföretag.

Nordel har sedan år 1963 ett specialutskott för samkörningsfrågor. Betydelsen av en sådan verksamhet framgick bl. a. i samband med senaste vinters energikris. På Nordels möte den 3 december 1973 konstaterades, att betydande bränslebesparingar kunde uppnås genom en fortsatt koordinering av kraftproduktionen utan att energiförsörjningen

¹ Medlemsförslag A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

skulle försämrans i något land. I praktiken kunde man bl. a. genom att utnyttja ledig kapacitet i Sverige för export till Finland undvika drift av kapacitet med höga bränslekostnader.

Nordel har även ett utskott för planeringsfrågor, vilket har som uppgift en samnordisk planering av kraftöverföringsnät och kraftverkskapacitet samt att koordinera utbyggnadsprogrammen. Inom detta område har Nordels rekommendationer tills vidare i huvudsak rört stamnät och samkörningsförbindelserna mellan länderna. Allt mera har man dock fäst uppmärksamheten vid frågor rörande utbyggnaden av produktions-systemet.

Kärnkraften utgör i framtiden en viktig samarbetsform i de nordiska länderna. I praktiken har sådant samarbete redan i flera års tid förverkligats bl. a. så, att experter från danska, finska och norska kraftföretag deltagit i projekteringsarbetet för svenska kärnkraftverk. På grund av den ökande betydelsen av kärnkraftproblem grundade Nordel år 1973 ett specialutskott för kärnkraftsfrågor. Till detta utskotts uppgifter hör samarbetet i frågor rörande byggandet av kärnkraftverk och bränsleförsörjning, samt dessutom i frågor rörande säkerhet och en effektivisering av samarbetet med myndigheterna och speciellt med Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor.

De nordiska kraftföretagen upprätthåller en vidsträckt forskningsverksamhet. Nordel utger årligen referat om samtliga forskningsprojekt, som drivs inom företagen. Med denna verksamhet strävar Nordel till samarbete och ett förmånligt utnyttjande av forskningsresurserna, samt att undvika dubbelarbete.

För Nordels verksamhet redogörs i en årligen utkommande årsberättelse, som ger en helhetsbild över hela Nordens samt de enskilda ländernas energiförsörjning. Nordels statistikverksamhet har påverkat de olika ländernas statistikföring och medverkat för en enhetlig kraftförsörjningsstatistik.

Med hänvisning till det ovan anförda vill Nordel som sitt yttrande framföra följande:

Nordel önskar representation i de arbetsgrupper, vilka eventuellt etableras för vidareutveckling av de i medlemsförslaget framställda åtgärderna.

Nordel anser, att åtgärder för en vidare utveckling av energisamarbetet ine borde ändra eller begränsa det fruktbara samarbete, som genom Nordels försorg redan har utvecklats baserat på en mångårig erfarenhet.

Helsingfors den 5 augusti 1974

På Nordels vägnar

L. Nevanlinna

Ordförande

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

På energiområdet har ett praktiskt samarbete mellan de nordiska länderna pågått i flera år. För vissa energifrågor har särskilda samarbetsorgan inrättats.

I ljuset av den ökade uppmärksamhet som på senare tid riktats mot energifrågor och med tanke på de nationella satsningar som görs, skulle ett ökat nordiskt samarbete på energiområdet vara en rimlig utveckling.

NORDFORSK, som sedan många år bedriver nordiskt forsknings- och utvecklingssamarbete, arbetar främst på oljeprosjektbas inom det tekniskt-vetenskapliga området och verkar därvid genom samordning av verksamhet stödd av de nordiska ländernas forskningsråd inom denna sektor. NORDFORSK skulle uppfatta det som naturligt att, om önskemål där-om uttrycks, engagera sig i forskningssamarbete även inom energiområdet.

Stockholm den 29 maj 1974

Sigvard Tomner
Styrelsens ordförande

Erling Hagen
Direktör

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation (NFS):

I samtlige nordiske lande foretages undersøgelser og overvejelser angående den nuværende og fremtidige energisituation. Disse nationale undersøgelser og overvejelser bør, sammen med de internationale organisationers analyser, danne grundlaget for en vurdering af mulighederne for et nordisk energi- og industrisamarbejde, herunder et eventuelt samarbejde om fælles indkøb af olieprodukter.

NFS kan anbefale, at Nordisk Råd opfordrer ministerrådet til at fremlægge den foreslåede vurdering af samarbejds mulighederne.

Stockholm, den 17. juni 1974

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation

John Svenningsen
Generalsekretær

D a n m a r k**Udenrigsministeriet:**

— — — oversendes hoslagt skrivelse af 17. juni 1974 fra handelsministeriet (*se nedan*), til hvis indhold udenrigsministeriet kan slutte sig.

København, den 8. juli 1974

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Handelsministeriet:

Forslagsstillerne peger på den eksisterende række af nordiske samarbejdsorganer om energisektorens problemer. De anfører, at man vil få et bedre grundlag for at belyse energisituationen og energipolitikken, når den redegørelse om energiforsyningen i de nordiske lande, som for tiden er under udarbejdelse inden for rammerne af embedsmandskomiteen for industri- og energipolitik, foreligger færdig.

Forslagsstillerne nævner, at særlig energiforekomster på den nordlige kontinentalsokkel vil kunne åbne for et nordisk samarbejde ved udnyttelsen af disse ressourcer. Endvidere er de af den opfattelse, at de nordiske lande burde overveje at udvikle en fælles importform for olieprodukter.

Handelsministeriet er med forslagsstillerne enig i, at der med embedsmandskomiteens redegørelse vil foreligge et bedre grundlag for overvejelser om opgaver, der egner sig for løsning ved et samarbejde mellem de nordiske lande eller en del af dem. Efter handelsministeriets opfattelse må et sådant samarbejde etableres om konkrete opgaver i energisektoren og eventuelt hertil knyttede industrielle projekter, og formen for samarbejdet bør i hvert enkelt tilfælde tilpasses den foreliggende opgave.

For så vidt angår forslaget om, at der redegøres for mulighederne for et eventuelt samarbejde om indkøb af olieprodukter bemærkes, at handelsministeriet vil finde det nyttigt, om disse muligheder kunne drøftes mellem de statslige indkøbsvirksomheder, her i landet Dansk Olie og Naturgas A/S, og at resultatet af sådanne drøftelser fremlægges for myndighederne i de nordiske lande.

København, den 17. juni 1974

P. m. v.

O. Müller

A. Henriksen
Konsulent

Grosserer-Societetet:

Det er Grosserer-Societetets opfattelse, at Norden er et for snævert forum for et formaliseret samarbejde på energiområdet, i særdeleshed i betragtning af de enkelte nordiske landes meget forskelligartede situation på dette område.

Grosserer-Societetet finder, at de øvrige nordiske lande i stedet bør tilslutte sig det energipolitiske samarbejde, hvori allerede Danmark og de øvrige EF-lande — bortset fra Frankrig — samt Norge, USA, Canada og Japan deltager.

København, den 7. juni 1974

E. b.
Grosserer-societetet
Niels Kristoffersen
Sekretær

Industrirådet:

I denne sammenhæng skal Industrirådet henvise til, at der på et møde mellem repræsentanter for industriforbundene og den nordiske embedsmandskomité den 7. maj 1974 blev drøftet enkelte aspekter af dette emneområde, nemlig samarbejde om energibesparelser i industrien.

Som et resultat heraf vil der på et tidspunkt fremkomme et fælles oplæg fra de nordiske landes industriforbund til Nordisk Råd.

København, den 14. juni 1974

Ove Munch

Hans-Erik Hansen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd:

— — — skal man herved meddele, at Arbejderbevægelsens Erhvervsråd kan tilslutte sig, at Ministerrådet foretager en vurdering af mulighederne for nordisk energi- og industrisamarbejde, herunder en nærmere undersøgelse af samarbejdsmulighederne med hensyn til fælles indkøb af olieprodukter.

København, den 19. juni 1974

P. r. v.
Frithiof Hagen

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Til forslaget om, at Nordisk Råd beder Ministerrådet lade foretage en vurdering af mulige former for et nordisk energi- og industrisamarbejde, herunder en redegørelse for et eventuelt samarbejde om fælles indkøb af olieprodukter, skal vi udtale:

I kraft af Danmarks medlemskab af EF bør bestræbelserne efter vor opfattelse først og fremmest gå ud på at bidrage til opbygning af en effektiv energipolitik inden for Fællesskabet, som Danmark kan drage nytte af både i normale tider og i krisesituationer. Tilsvarende bestræbelser bør udfoldes i forhold til OECD.

Dette udelukker ikke nordisk samarbejde i form af udveksling af energiprognoser m. v. og samarbejde fra sag til sag i energispørgsmål, således som det allerede praktiseres i betydeligt omfang.

Ud fra ønsket om at fratage eller begrænse de internationale olieselskabers andel i olieforsyningen foreslås fælles nordiske olieindkøb på basis af statslige aftaler med regeringer i olieproducerende lande. Efter vor opfattelse vil sådanne aftaler svække forsyningsmulighederne. De store olieselskaber har bevist deres evne til at dække de enkelte landes olieforbrug på rationel måde under normale forhold og til at sørge for en rimelig fordeling af olie i krisesituationer. Dette skyldes den internationale olieindustri vidt omspændende forsyningsnet. Gennem afslutning af regeringsaftaler om olieleverancer med enkelte olieproducerende lande vil man i væsentlig grad afskære sig fra at drage nytte af olieindustriens store fleksibilitet.

København, den 13. juni 1974

Oliebranchens fællesrepræsentation

E. H. Tersling

Knud Petersen

Dansk Undergrounds Consortium har i skrivelse den 4 juni 1974 meddelat, att konsortiet icke önskar uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Foreningen af danske Gasværker:

— — — skal vi oplyse, at sagen er blevet behandlet på bestyrelsens møde den 15. maj 1974, og at man fra foreningens side ikke ønsker at knytte kommentarer til det fremsendte forslag.

Hellerup, den 7. august 1974

Foreningen dansk Gas

John R. Vikkelsø

Finland**Ministeriet för utrikesärendena:**

Såsom man konstaterar i medlemsförslaget, har de nordiska länderna under flera års tid i praktiken samarbetat på energiområdet och detta samarbete har anpassats efter de enskilda ländernas olika behov och resursmöjligheter. Sådant samarbete mellan olika energimyndigheter bör i det förändrade energiläget anses ännu viktigare. Det föreligger dock knappast behov att i detta skede inrätta nya organ för forsknings-samarbetet på energiområdet.

Vad åter beträffar förslaget om möjligheterna att gemensamt inköpa oljeprodukter, är det även i detta hänseende skäl att betona vikten av ännu närmare kontakter mellan de nordiska energimyndigheterna. Då man även beaktar de handelspolitiska synpunkterna torde ej något formellt förfarande lämpa sig som grund för beräkningarna.

Helsingfors den 17 juli 1974

Kaarlo Yrjö-Koskinen
Avdelningschef a. i.,
biträdande avdelningschef

Erkki Mäentakanen
Sektionschef

Handels- och industriministeriet¹:

Såsom det konstateras i medlemsförslaget, har de nordiska länderna under flera år haft praktiskt samarbete på energiområdet. Även om det fortfarande är befogat att utbygga forskningssamarbetet på energiområdet, skulle det emellertid inte vara nödvändigt att för denna angelägenhet inrätta nya organ.

I förslaget hemställer man ytterligare, att man skall försöka träffa oljeleveransavtal mellan producentländers och konsumentländers regeringar samt att man skall företa en utredning om eventuella gemensamma inköp av oljeprodukter.

Beträffande det förra kan man konstatera, att man i Finland redan länge handlat i överensstämmelse med förslaget och att den övervägande delen av oljeleveranserna sker på basen av oljeleveransavtal, vid vilka finska regeringen är den ena parten. Då de av regeringarna träffade avtalen ofta är s. k. stamavtal, vilka kan vara oflexibla till sin lydelse, är det fortfarande nödvändigt att s. k. marginalpartier anskaffas i enlighet med de krav som ställs på grund av energihushållningens aktuella läge. För detta ändamål torde direkta leveransavtal med producenter lämpa sig bäst.

¹ Yttrandet översatt från finska.

För det senare förslagets vidkommande kan konstateras, att varje lands inköp av oljeprodukter är av en sådan storleksordning, att ett formellt samarbete mellan de nordiska länderna inte nödvändigtvis ger ytterligare fördelar. Däremot vore det motiverat att respektive lands ansvariga myndigheter för energiförsörjning och import av oljeprodukter allt närmare samarbetar med varandra för att kunna utbyta åsikter och erfarenheter i frågor sammanhängande med anskaffningen av oljeprodukter. Längre torde en samverkan inte vara ändamålsenlig, emedan de olika ländernas inköp av oljeprodukter ofta också är förenade med andra handelspolitiska synpunkter, vilka kan vara olika i de olika nordiska länderna.

Helsingfors den 7 juni 1974

Jan-Magnus Jansson
Handels- och industriminister

Leo Neuvo
Industriråd

Finlands kraftverksförening r.f.:

I princip understöder vi initiativet, trots att vi inte är av samma åsikt i alla punkter, som ingår i förslagets motivering.

Otnäs den 13 juni 1974

Finlands kraftverksförening r. f.

Harry Björk
Ordförande

Matti O. Koskinen
Sekreterare

Finlands industriförbund¹:

Industriförbundet har i olika sammanhang understrukit en effektiv energiförsörjnings betydelse för industrins och hela samhällets utveckling. Det nordiska energisamarbetet har för sin del effektiviserat respektive lands nationella energiförsörjning. Vad Finland beträffar avspeglas samarbetets betydelse bl. a. i det att över 13 procent av den förbrukade elektriciteten var importelektricitet, om vilken man överenskommit inom ramen för Nordel. Även sådan kunskap, som behövs vid uppförandet av atomkraftverk, har utbytt mellan de nordiska länderna. Före utgången av år 1973 fick 15 finländska ingenjörer i Sverige 10—12 månaders arbetserfarenhet i anslutning till Rindhals kärnkraftspro-

¹ Yttrandet översatt från finska.

jekt. Därtill har energisamarbete idkats i talrika andra sammanhang. Det nordiska energisamarbetet har karakteriserats av verksamhet på praktisk grund, vilket i och för sig kan anses mycket värdefullt. Energiförbrukningen som började i slutet av år 1973 samt alla dess följdverkningar har dock försatt de nordiska länderna i en ny situation. Energiresursernas begränsning har i hela världen uppfattats och energins pris har på grund av olika faktorer stigit kraftigt. I de nordiska länderna avspeglas krisen framför allt i industrins pris- och kostnadsstruktur och i betalningsbalansen.

Vad energiförsörjningen beträffar, avviker de nordiska länderna betydligt från varandra. Detta gäller speciellt oljeförsörjningen, inom vilken Norges situation håller på att avsevärt förändras. Emedan den nuvarande energikrisen dock på något sätt drabbar vart och ett av de nordiska länderna, kan man genom att gemensamt lösa problemen uppnå klara förmåner. Enligt vår uppfattning ökar avvikelserna i energiförsörjningen möjligheterna att eliminera energikrisens skadeverkningar.

Sammanfogandet av det ökade energisamarbetet med samarbetet i anslutning till industrins utvecklande utvidgar märkbart energipolitikens "verksamhetsområde". Att för hårt sammanfoga industri- och energipolitiken är dock ej ändamålsenligt emedan den internationella energisituationen för närvarande är mycket föränderlig. Vi anser att det vore bra om man kunde sträva till att lösa även kortsiktiga energiproblem genom nordiskt samarbete.

De nuvarande organisationerna för energisamarbete har i huvudsak tillkommit med tanke på praktiskt samarbete. Vidare har samarbetet vad oljeförsörjningen beträffar inte tagit fasta former. Med stöd av vad som ovan anförts ser Finlands industriförbund inget hinder för Nordiska rådet att be ministerrådet framlägga en värdering av möjligheterna för olika former av nordiskt energi- och industrisamarbete.

Helsingfors den 19 juni 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Oljebranschens centralförbund¹:

Förslagsställarna konstaterar redan i sin skrivelse att jämväl energi-frågorna redan sedan tidigare är föremål för fortlöpande samarbete mellan de särskilda nordiska länderna och att även motsvarande för-handlingskontakt föreligger. Som resultat av detta på olika energiformer baserade samarbetet har man under årens lopp såväl i fråga om el- som

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

olja försörjningen kunnat oberoende av nationella gränser åvågbringa bl. a. överföring av överskottskapacitet och i motsvarande mån tillgodo-seende av extraordinära energibehov. I princip föreligger förutsättningar för ett även mera vidsträckt energisamarbete mellan de särskilda nordiska länderna. Härvid bör likväl beaktas en mängd faktorer, som ifrågasätter det i medlemsförslaget avsedda, synnerligen fasta samarbetet i fråga om bl. a. inköp.

Vid bedömning av möjligheterna att effektivisera energisamarbetet bör man sålunda beakta att bl. a. den energipolitiska bilden i de särskilda nordiska länderna och ifrågavarande länders t. ex. avhängighet av olika slags importbränslen inte på långt när är enhetliga. Sålunda torde t. ex. Norge som oljeexporterande land vara intresserat av att öka från olja härrörande inkomster, medan övriga nordiska länder åter strävar till en möjligast billig och eljest förmånlig oljeimport. Med beaktande av den egna oljeproduktionen och -exporten torde Norge inte heller vara intresserat av att engagera sig i samnordisk oljeupphandling. De återstående länderna, Sverige, Finland och Danmark, bildar i praktiken en så liten och ytterligare handelspolitiskt sett så heterogen grupp, att ett samfällt agerande i oljeupphandling vore betydelselöst, såvida därtill ens förefinnes förutsättningar.

I bruktagandet av atomkraftverk kommer ytterligare inom de närmaste åren att i hög grad förändra den energipolitiska situationen i flera nordiska länder, varjämte man för Finlands vidkommande som ett särdrag ytterligare bör beakta importen av naturgas från Sovjetunionen och strävan till att utöka denna import.

Enligt centralförbundets uppfattning är det skäl att fortsätta det inter-nordiska energisamarbetet på redan föreliggande bas, varvid man även bör anse det naturligt att man mellan de nordiska länderna alltfört öppet utväxlar information avseende nationella energiprognoser, marknads- och kostnadsundersökningar osv. Tryggandet av oljeförsörjningen måste däremot i de särskilda nordiska länderna primärt handhas på nationell bas samt genom förhandlingar direkt med respektive leverantörer. Till oljeförsörjningen anslutna spörsmål lämpar sig över huvud icke alltid i hela sin vidd för behandling i interstatliga rådplägningsorgan. Ett mera fast samarbete, som sannolikt även skulle institutionaliseras, kunde i energifrågor eventuellt även lätt ge upphov till konfliktsituationer.

Ett mera fast samarbete i energifrågor mellan de olika nordiska länderna försvåras ytterligare i avgörande grad av att det för beaktande av det nya energiläget erforderliga utredningsarbete, som måste utföras på uttryckligen nationell bas, i flertalet nordiska länder alltjämt är oavslutat. Förrän de nationella utredningarna slutförts och framför allt förrän man i de särskilda nordiska länderna på nationell nivå träffat beslut om huvudriktlinjerna för energipolitiken, torde det inte vara motiverat att utreda möjligheter till ett mera fast nordiskt energisam-

arbete än hittills. Till den del behov av internationellt samarbete föreligger, hänvisar vi till OECD:s oljekommitté vari samtliga nordiska länder är företrädade. Då det internordiska samarbetet på energifronten hittills, utan institutionella former, förlöpt på ett för samtliga parter tillfredsställande sätt, torde en utredning som åsyftar en reform av samarbetsformerna inte böra anses nödvändig. Vad slutligen beträffar förslagsställarnas påstående om de stora multinationella oljebolagens rentav dominerande möjligheter att inverka på grunderna för vår ekonomi, konstaterar centralförbundet att ett sådant påstående åtminstone inte för Finlands del till någon del motsvarar rådande förhållanden.

Med hänvisning till vad ovan anförts och med beaktande av

a) oljans och naturgasens dominerande ställning i handeln mellan Finland och Sovjetunionen,

b) särskilt i fråga om den olja, som anskaffas från OPEC-länderna, behovet av att med tanke på eventuella produktionsbegränsningar och andra dylika åtgärder sprida upphandlingen bland ett relativt stort antal leverantörer, samt

c) de senast under vinterperioden 1973—1974 vunna erfarenheterna av de internationella bolagens möjligheter att trots bojkottåtgärder draga försorg om sina egna kunders åtminstone oundgängliga oljeförsörjning

anser sig centralförbundet inte kunna tillstyrka medlemsförslaget heller till den del däri föreslås verkställande av en utredning om ett eventuellt samarbete avseende gemensamma inköp av oljeprodukter.

Helsingfors den 15 juli 1974

Oljebranschens centralförbund r. f.

E. O. Soravuo

Henrik Lundsten

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

På bakgrunn av det energisamarbeid som for tiden finner sted innenfor de mer globale samarbeidsorganisasjoner som OECD og FN, finner Handelsdepartementet det naturlig at et eventuelt nordisk samarbeid på energiområdet skjer innenfor de rammer som måtte bli trukket opp av disse organisasjoner.

Da dette forslag må sies å være meget generelt utformet og bare tar sikte på utredninger, skulle det neppe være noe å innvende mot å delta i et slikt samarbeid. På bakgrunn av at Norge innen kort tid vil være nettoeksportør av råolje, naturgass og petroleumsprodukter og

således kommer til å stå i en særstilling innen Norden, synes det på norsk side å være liten interesse for en utredning om et eventuelt samarbeid om felles innkjøp av oljeprodukter. En vil tro det er riktig på nasjonalt plan først å vurdere konsekvenser for forholdene mellom Norge og utenverdenen etter hvert som Norge blir en stor energieksportør, før man setter i verk en utredning om forholdene mellom Norden og andre regionale og globale organer.

Oslo, 4. juni 1974

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

— — — Departementet har sendt forslaget på remiss til berørte departementer og underliggende institusjoner. Departementet skal få anføre:

Man ser det som positivt at det foreslås å vurdere mulighetene for et nordisk energi- og industripolitisk samarbeid. Dette er i tråd med hva bl. a. norske regjeringsmedlemmer uttalte om disse spørsmål under Nordisk Råds sesjon i Stockholm i februar i år.

Man tillater seg imidlertid å gjøre oppmerksom på det arbeid som allerede gjøres for å bringe klarhet i mulighetene for samarbeid innen disse områder. Sentralt i den sammenheng er den utredning som Ministerrådet tok initiativet til og som utføres av Den nordiske embetsmannskomite for industri- og energipolitikk. Utredningen har som siktemål å klarlegge mulighetene for samarbeid på energisektoren. Den ventes å foreligge til Nordisk Råds sesjon i Reykjavík i februar neste år.

Mellom de nordiske land foregår det dessuten drøftinger for å klarlegge mulighetene for industripolitisk samarbeid på områder dette synes hensiktsmessig. Samtidig er det en utstrakt informasjonsvirksomhet om disse spørsmål på Ministerrådsmøtene (industriministrene). Disse parallelle bestrebelse vil kunne legge grunnlaget for konkrete overveielser om samarbeid også på det industripolitiske området. En overveiende del av medlemsforslagets intensjoner skulle således allerede være innfridd. Hva gjelder et eventuelt samarbeid om felles innkjøp av oljeprodukter, synes situasjonen for Norge å være så spesiell at dette forslag er lite hensiktsmessig på det nåværende tidspunkt.

Oslo, 5. juli 1974

Etter fullmakt

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Miljøverndepartementet:

Forslaget støttes.

Miljøverndepartementet vil særlig peke på betydningen av å arbeide for en optimal utnyttelse og distribusjon av energiresursene, og på at en i det nordiske samarbeid er oppmerksom på sammenhengen mellom tiltak på dette området og sentrale deler av miljøpolitikken.

Oslo, 10. juni 1974

Etter fullmakt

Erik Lykke

Arne Berge

Utenriksdepartementet:

---

1. *Generelle merknader til de tre forslag¹*

Ved vurdering av de tre forslag bør en ha for øye tidligere uttalelser fra Nordisk Råd om energisamarbeid. Spørsmålet om å opprette et nordiskt organ for samråd og koordinering innen energipolitikken ble tatt opp i 1971 ved et medlemsforslag i Nordisk Råd. I Nordisk Ministerråds årsrapport til Nordisk Råd som ble fremlagt til sesjonen i februar 1973 het det om nordisk energipolitisk samarbeidsorgan:

Ministerrådet har kommet frem til at det samarbeid som således er opprettet på det faglige plan mellom de nordiske land er verdifullt og at dette samarbeidet forsetter. Det pekes i denne forbindelse på det samarbeid som en allerede har i Norden gjennom den virksomhet som Nordel driver, samt det opprettede atomenergisamarbeid. Ministerrådet har besluttet at det skal opprettes en permanent industri- og energipolitisk embetsmannskomiteé som også skal ta seg av samrådsspørsmål innen energipolitikken.

I Nordisk Ministerråds rapport som ble fremlagt til sesjonen i februar 1974 heter det om et forslag om opprettelse av en nordisk energipolitisk overenskomst:

— — — Ministerrådet har konstatert at det lenge har funnet sted et verdifullt samarbeid når det gjelder el-kraft innen Nordel og når det gjelder atomenergi innen det nordiske kontaktorgan for atomspørsmål. Man anser imidlertid at spørsmålet om et nordisk samarbeid innen energisektoren i alminnelighet rommer så mange uavklarede problemer at en overenskomst man kunne nå til enighet om idag måtte bli av et ytterst generelt tilsnitt, dersom man ikke skulle risikere at den senere ville bremse snarere enn befordre det nordiske energisamarbeid. Hertil kommer at det nå finnes en nordisk embetsmannskomiteé for industri-

¹ *Medlemsförslag A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.*

og energipolitikk hvor igjennom de nordiske land løpende kan holde seg i kontakt om disse spørsmål. Ministerrådet har besluttet at det innenfor embetsmannskomiteéns rammer skal iverksettes et utredningsarbeid til belysning av de nordiske lands energisituasjon. Behovet og mulighetene for en ytterligere utbygging av samarbeidet bør herunder vurderes. Blant de områder som vil bli drøftet, er foruten produksjons- og forsynings-situasjonen på kortere sikt, også samråd om prognoser og planleggingsarbeid samt forsknings- og utviklingsarbeid på energiområdet, herunder brukersiden. På sistnevnte område er problemene delvis likeartede i alle land og en stor del av forsknings- og utviklingsarbeidet skjer i statlig regi.

2. Forslag om et frittstående energiinstitutt

Utenriksdepartementet antar at en utvidelse av det forskningsmessige samarbeid på energiområdet ligger godt til rette, men at det på det nåværende tidspunkt neppe er behov for å opprette nye organer for behandling av disse spørsmål. Nordforsk er et hensiktsmessig samarbeidsorgan innen forskningen som også må kunne brukes på dette felt, ved siden av det nordiske industrifond og den nordiske embetsmannskomiteé. I tillegg arbeides det for tiden både i de enkelte nordiske land og innenfor embetsmannskomiteéns ramme i felles nordiske organer med utredninger og meldinger om energiforsyning og energipolitikk. Nordisk Råd har vedtatt et handlingsprogram som omfatter industri- og energipolitikk. Det foretas innenfor rammen av dette utredningsarbeid på energiområdet i Ministerrådets regi. Når disse utredningar avsluttes, vil man få et bedre grunnlag til å belyse energisituasjonen og energipolitikken. Det foregår en gjensidig kontaktutveksling når det gjelder dette arbeid.

Både når det gjelder forskning og utredning og kontakten i forbindelse med praktiske prosjekter eksisterer det en utstrakt grad av samarbeid mellom de nordiske land. Når det gjelder spørsmål som f. eks. langsiktig energiplanlegging, er det lite trolig at et frittstående organ kan bidra med noe særlig mer utover det som allerede finnes av samarbeid.

3. Forslag om nordisk energisamarbeid

Utenriksdepartementet antar at et utvidet energipolitisk samarbeid de nordiske land imellom også vil være ønskelig ut fra en utenrikspolitisk betraktning, og vil derfor i prinsippet støtte et forslag som tar sikte på en intensivering av et nordisk energisamarbeid. Dette vil også være i samsvar med statsminister Brattelis uttalelse under Nordisk Råds sesjon i februar i år om ønskeligheten av å finne samarbeidsformer som ser utnyttelsen av norske oljeressurser i sammenheng med utnyttelsen av andre ressurser i våre nordiske naboland. Med basis i handlingsprogrammet er det naturlig at det utredningsarbeid som nå pågår videreføres og utvides, og at det innenfor rammen av eksisterende samarbeidsorganer

foretas vurderinger av mulige former for nordisk energi- og industrisamarbeid. Det vil også være nyttig å få vurdert disse spørsmål i Ministerrådets regi, og Utenriksdepartementet antar at Rådet, innenfor rammen av handlingsprogrammet, allerede har mandat til dette.

Når det gjelder spørsmålet om en utredning om et eventuelt samarbeid når det gjelder felles innkjøp av oljeprodukter, er vel antagelig dette ikke lenger aktuelt. Forslaget ble fremlagt under oljekrisen, og de forsøk som dengang ble gjort for å få istand et slikt samarbeid førte ikke fram.

4. Forslag om felles nordisk strategi på det energipolitiske område

Det bemerkes til dette forslaget at de nordiske land har ulike utgangspunkter når det gjelder energiforsyningene, og at energisituasjonen er såpass forskjellig at utarbeidelse av noen felles strategi på området i dagens situasjon neppe vil være mulig. På et tidspunkt vår oljepolitikk er under debatt og vurdering og det fortsatt er en rekke uavklarte spørsmål innenfor energisektoren når det gjelder internasjonalt samarbeid, bør en fra norsk side stille seg avventende når det gjelder tiltak som i for stor grad kan binde vår oljepolitikk både i forholdet til de andre nordiske land og til resten av verden. Når det gjelder samarbeid om forskning innen energisektoren utover det som allerede er etablert, er de områder som er nevnt, nemlig energisparing og utvikling av nye energiformer, forskningsoppgaver som ikke spesielt vedrører Norden og som det ikke er hensiktsmessig å etablere særskilte nordiske samarbeidsorganer for. Disse spørsmål er globale i omfang, og det foregår internasjonalt samarbeid bl. a. i OECD. Dessuten blir de også nå drøftet i energikoordineringsgruppen (ECG), og det videre arbeidet ventes overført til OECD.

Når det gjelder spørsmålet om opprettelse av statlige handels- og forsyningsorgan for energisamarbeid og for import og eksport av energi, er situasjonen i enkelte nordiske land såpass forskjellig at det på kort sikt neppe vil være mulig å få gjennomført et slikt prosjekt. Finland har et sterkt statlig oljeselskap og kontrollerer en stor del av handelen med olje. Norge er i ferd med å bygge opp et statsselskap, mens Sverige og Danmark ikke har statlige organer av noen betydning på området. På litt lengre sikt vil imidlertid spørsmålet om et nærmere samarbeid mellom statsselskaper i de enkelte nordiske land kunne melde seg.

De internasjonale oljeselskapers stilling behandles for tiden i ECG's ad hoc-gruppe og vurderes altså nå i en bredere sammenheng. Arbeidet med dette ventes overført til OECD, og det er neppe hensiktsmessig at de nordiske land tar opp dette spørsmålet på ren nordisk basis med mindre ECG- eller OECD-arbeidet ikke fører til tilfredsstillende resul-

tater. De multinasjonale selskapers rolle behandles dessuten også i ekspertgrupper innenfor OECD og i FN-regi.

Oslo, 7. juni 1974

For Utenriksministeren:

Arne Arnesen

Jens Breivik

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen:

Fremstillingen i forslaget av situasjonen på energisektoren synes langt på vei å være i overenstemmelse med det vi for vår del har kommet til. Når det gjelder spørsmålet om oljeselskapene og deres for dominerende hånd om det grunnlag som industrialiserte land bygger sin økonomi på, er det en politisk uttalelse som NVE som fagetat ikke vil vurdere.

Norge er forøvrig i en særstilling i forhold til de øvrige nordiske land på oljesektoren, og det kan føre til at fellestiltak ikke er så aktuelle som tidligere. Vi viser i denne forbindelse også til vårt brev idag om medlemsforslag nr. A 423/e.

Likevel har vi for vår del ikke noe å bemerke til at Ministerrådet legger fram en vurdering av disse spørsmål, slik det fremgår av forslaget.

Oslo, 18. juni 1974

Etter fullmakt

Gunnar Vatten

Asbjørn Vinjar

Statens oljedirektorat:

Direktoratets oppgaver er i det alt vesentlige av forvaltningsmessig art. Hvilket standpunkt som bør tas til de enkelte medlemsforslag synes hovedsakelig å måtte bero på rent politiske vurderinger.

Statens oljedirektorat har således intet særskilt å bemerke til de tre forannevnte medlemsforslag.¹

Stavanger, 6. juni 1974

Fredrik Hagemann

Peter J. Tronslin

Statoil:

I anledning Statoils spesielle stilling finner vi det riktig ikke å kommentere de forslag som er fremsatt av utvalget.

Stavanger, 30. mai 1974

For Den norske stats oljeselskap a. s.

Erik Schanche

Norges industriforbund:

De tre medlemsforslag¹ er alle et resultat av den oljekrisen Vesten opplevde vinteren 1973/74. Dette gjør at forslagene i større eller mindre grad er preget av behovet for kortsiktige løsninger i en uventet og vanskelig situasjon hvor man manglet den fulle oversikt over problemenes art og varighet.

Oljekrisen sist vinter hadde sitt utgangspunkt i at araberlandene med sine produksjonsreduksjoner og kvotesystemer frembragte en mangel-situasjon på vår viktigste energibærer, oljen. Det var ingen egentlig mangel på denne ressurs.

Samtidig ble prisen øket til noe man kan kalle en reell ressurspris, idet den kom opp på et nivå hvor det vil være lønnsomt å utnytte en rekke alternative energikilder.

Prisøkningen og leveringsreduksjonen reiste begge problemer for de industrialiserte land. Men det var forskjellige typer problemer og de må angripes på hver sin måte.

Vi står antakelig ikke overfor noen energimangel i verden i dag. Det vil bli lønnsomt å utnytte andre energikilder, selv om dette vil ta tid, og industrialiserte land vil måtte satse på en slik utvikling for å forhindre den type krise man opplevde i 1973/74. Med de funn av olje og gass som er gjort i Nordsjøen i de senere år, og med de ytterligere funn man kan forvente, vil Europa ha fått en større uavhengighet av olje fra Midt-Østen, selv om denne fremdeles vil representere størsteparten av Europas samlede forsyninger.

Norges industriforbund vil i denne forbindelse se det som relativt uaktuelt å etablere et felles nordisk samarbeide for oppkjøp av olje-produkter som foreslått i A 424/e.

Samtidig vil Industriforbundet ta sterk avstand fra den tendensløse og usakelige fremstilling som er gitt av de internasjonale oljeselskaper i forslag A 425/e, som anbefaler at disse selskapers produksjonsutstyr skal nasjonaliseres og at det skal opprettes statlige forsyningsorganer.

¹ Medlemsforslag A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

Dette forslag har en holdning til industrisamfunnene i Vesten som ikke er egnet som grunnlag for seriøs debatt om disse viktige spørsmål.

Det gjenstår å vurdere anbefalinger som går igjen i alle tre forslag, nemlig at man på nordisk basis etablerer visse former for samarbeide på det energipolitiske område. Dette gjelder spesielt samarbeide om forskning og utviklingsarbeider for å finne frem til nye energiformer og for å få i stand en større sparing av energi. Det må understrekes at selv om man på det nåværende tidspunkt ikke ser noen mangel i de tilgjengelige energiressurser, er det nødvendig å redusere energiforbruket og spare mer planmessig enn tidligere. Den viktigste stimulans til en slik sparing ligger i den generelle prisøkning som allerede har funnet sted på energi.

For industrien vil energiprisen bli et konkurranseelement i langt sterkere grad enn tidligere. Dette vil fremme energisparing. Den enkelte bedrift vil være opptatt av både å finne frem til mer energisparende prosesser og å vurdere energiforbruket til oppvarming og transport. Men prosjekter som kan realisere slike energibesparelser vil i liten grad være anvendelig som fellesprosjekter på internasjonal basis.

På den annen side vil vi ha en teknologisk og økonomisk utfordring når det gjelder å sikre en langsiktig rasjonell og økonomisk energiforsyning i verden. Dette gir generelle problemer når det gjelder energiforbruk og energiproduksjon som med fordel kan danne utgangspunkt for et samarbeide, f. eks. på nordisk basis.

Norges Industriforbund tror imidlertid ikke at et slikt samarbeide må finne sted innenfor et spesielt energiinstitutt, som foreslått i A 423/e, men at det må tas utgangspunkt i de forskningsinstitusjoner som hvert enkelt land har bygget opp, på det teknisk/naturvitenskapelige område. Forskning og utredning når det gjelder energispørsmål må skje integrert med øvrig industriell/naturvitenskapelig forskning som finner sted.

Et nordiskt samarbeide på energiområdet bør derfor skje på ad hoc-basis. Industriforbundet vil i den forbindelse som et eksempel vise til det samarbeid om utvikling av energibesparende tiltak i industrien som Nordisk Ministerråd har tatt initiativ til. Vi vil i samarbeid med de øvrige nordiske industriforbund, legge frem synspunkter på dette til møtet i Nordisk Ministerråd i november.

Oslo, 31. mai 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktör

Norsk petroleums institutt:

Det er i prinsippet grunnlag for et omfattende energisamarbeid i Norden, men det er også en rekke ulike forutsetninger for slikt samarbeid og dessuten betydelige potensielle interessekonflikter.

Norge vil som nettoeksportør av olje kunne være interessert i å maksimere sin inntjening, men land med underskudd vil være interessert i å minimalisere effekten av energiimporten på betalningsbalansen.

Sverige og Norge er i dag ikke bundet i sin energipolitikk, mens Finland på sin side for en vesentlig del har sine petroleumsforsyninger intergrert i bilaterale handelsavtaler bl. a. med Russland. Danmark vil på en annen side måtte kunne komme til å tilpasse seg til Fellesmarkedets energipolitikk.

I tiden fremover er det sannsynlig at Norge vil få en helt spesiell økonomisk situasjon med god valuta og kapitaltilgang, samt meget høyt sysselsettingsnivå og press på arbeidsmarkedet. Dette forhold bør tas i betraktning når man i sammenheng med energipolitikk behandler investeringer og ny industri.

Norden har ingen overstatlig myndighet med autoritet til å gjennomføre beslutninger i strid med nasjonale interesser. Det må derfor sannsynligvis være et bærende prinsipp at alle land som tar del i et samarbeide ser fordeler i dette.

Vi vil først peke på det samarbeid det er behov for under en akutt forsyningssituasjon som den vi hadde høsten 1973.

- Behovet for en utveksling av tilgjengelig energi i Norden, med henblikk på en maksimal utnyttelses-grad i en krisesituasjon.
- Behovet for et globalt internasjonalt forsyningssamarbeid gjennom organer som OECD for å møte slike situasjoner som man kom opp i høsten 1973.

For de fleste land vil en akutt krise best kunne løses gjennom et bredt internasjonalt samarbeid.

Dernest vil vi nevne noen mer regulære samarbeidsområder:

- De nordiske land burde utveksle energiprognoser, markeds- og kostnadsundersøkelser, ressurs- og miljøoversikter etc. med henblikk på samordning av energipolitiske og industrielle tiltak. Videre vil vi anbefale scenarios om perspektivutsikter når det gjelder energi. Det skal i denne forbindelse nevnes at vi ikke anbefaler forslag til et nordisk energiinstitutt, men samarbeid fra sak til sak i utredningsopp-gaver.
- I forbindelse med lokalisering av petrokjemisk industri og oljeraffinerier, vil vi særlig peke på behovet for samordning. Utbygging av slik industri må avstemmes til behovet. Stor kapasitet gir i seg selv ingen sikkerhet for tilgang på råstoff.
- I forbindelse med samordningssaker vil det være behov for å analysere de eksisterende energipriser med sikte på å fremme priser og tariffier som er riktige ut fra en bred økonomisk synsvinkel, hvor ressurser, miljøvern og kostnader kommer til uttrykk.

Når det gjelder påstanden om behovet for å redusere oljeselskapenes dominerende internasjonale innflytelse og for å opprette et felles nordisk importmonopol, synes vi at det savnes saklig begrunnelse.

I de senere år har de internasjonale oljeselskapene stadig fått redusert sin innflytelse i produsent og forbrukerland.

Oljeselskapene har i dag i første rekke en logistisk funksjon og bruker sine ressurser på en rasjonell måte for å lete etter og utvinne olje samt for å foredle og distribuere denne.

Oljeselskapene varslet i tide den situasjon som oppstod høsten 1973 og anbefalte OECD å tre i funksjon for å sikre forsyningene og deres rettferdige fordeling. Dette lykkedes ikke de engasjerte regjeringer. Det var oljeselskapens logistiske system alene som måtte bidra til en rettferdig fordeling, f. eks. å dekke Nederlands forsyninger i den grad som ble gjort. Med bilaterale avtaler mellom produsentland og forbrukerland ville krisen for enkelte land kunne blitt katastrofale.

Enkelte land viste ingen forbrukersolidaritet. I forbindelse med krisen tilbød Frankrike til Saudi Arabia bl. a. militært utstyr, foruten oljepriser som lå 30 % over den markedspris OPEC hadde søkt å etablere i oktober 1973.

I samtlige land finnes sterke lokale selskaper og skarp konkurranse som sannsynligvis vil øke. Dette vil bidra til det mest rasjonelle opplegg til fordel for forbrukerne.

Oslo, 7. juni 1974

E. Holterman

Selskapet for fremtidsstudier (SEFREM) har i skrivelse den 14 juni 1974 meddelat att man för närvarande inte har för avsikt att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Studieselskapet for Nord-norsk næringsliv har i skrivelse den 5 juni 1974 förklarar sig icke ha för avsikt inkomma med yttrande i anledning av medlemsförslaget.

S v e r i g e

Statskontoret:

De nordiska länderna har sedan flera år haft ett praktiskt samarbete inom energiområdet som särskilt har avsett elektricitetsförsörjningen. Samarbetet omfattar även atomkraftområdet där ett särskilt kontaktorgan bl. a. verkar för att åstadkomma för Norden gemensamma säkerhetsföreskrifter. Frågan om ett energisamarbete blev behandlat i sam-

band med förhandlingarna rörande ett nordiskt ekonomiskt samarbete.

Den energipolitiska situationen i de nordiska länderna kommer av allt att döma att vara olika. Norge kan förutses bli en stor nettoexportör av energi, medan Danmark, Sverige och Finland får räkna med ett stort importbehov. Ett utvidgat samarbete inom energisektorn i Norden torde med fördel knytas till ett samarbete rörande den industriella utvecklingen som energileveranserna ger underlag för.

Ett fördjupat samarbete inom forskningen på området synes välmotiverat. Behov av att upprätta särskilda organ föreligger emellertid knappast då en ökad aktivitet bör kunna rymmas inom ramen för existerande samsamarbetsorgan, bl. a. NORDFORSK.

Den aktuella energikrisen aktualiserar vissa problem i samband med försörjningen av oljeprodukter. En fråga av betydelse härvid är den dominerande ställning några stora oljebolag har beträffande förädling och leverans. Direkta avtal mellan regeringarna i producent- och konsumentländerna skulle minska dessa bolags dominans.

Mot bakgrund av ovanstående föreslås att ministerrådet låter värdera möjligheterna för ett nordiskt energi- och industrisamarbete inbegripet eventuellt samarbete beträffande gemensamma inköp av oljeprodukter. Inrättandet av nya organ föreslås ej.

Statskontoret finner de framförda förslagen angelägna. Det synes väsentligt att förutsättningarna för ett nordiskt samarbete inom hela problemområdet utreds. För att underlätta ett samarbete vore det värdefullt om den framtida organisationen inom energisektorn i de olika länderna kunde ges en så likartad utformning som möjligt. Förutsättningarna härför bör därför studeras.

Se även remissvar beträffande medlemsförslag A 425/e.

Stockholm den 12 juni 1974

Enligt statskontorets beslut

Staffan Norrman

Kommerskollegium:

Då dessa förslag¹ väsentligen rör samma problemkomplex tillåter sig kollegiet att besvara de tre remisserna i ett och samma yttrande.

Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att inkomma med yttranden i ärendena. Deras yttranden bifogas (*se nedan*).

Kommerskollegium, som inledningsvis vill påpeka att kollegiet ej har

¹ Medlemsförslag A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

det centrala utredningsansvaret för energifrågor, får för sin del anföra följande allmänna synpunkter.

Kollegiet delar uppfattningen att energipolitiska frågor under de närmaste decennierna kommer att bli centrala i det politiska arbetet såväl på det nationella som internationella planet och att det kommer att bli nödvändigt att bl. a. intensifiera utredningsverksamhet, forskning och framtidsstudier samt att undersöka möjligheterna för ett vidgat internationellt samarbete. Det bör i detta sammanhang också vara naturligt att de nordiska länderna har ett nära samarbete rörande energifrågor. Ett sådant samarbete finns redan på det elektriska området och atomområdet under ledning av Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor. Enligt kollegiets mening är det naturligt att det nordiska energisamarbetet fördjupas och utvidgas till att avse även andra energiformer. Den olikartade energipolitiska situationen kan visserligen härvidlag komma att medföra svårigheter, men ett ökat samarbete bör trots detta kunna innebära fördelar bl. a. vad gäller försörjningstryggheten.

Förslag om ett utvidgat nordiskt samarbete på det energipolitiska området har också tidigare flera gånger framförts inom Nordiska rådet. Sålunda har med anledning av medlemsförslag nr A 382/e om energipolitiskt samarbete Nordiska ministerrådet uppdragit åt Nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik att utreda frågan.

Även om kollegiet i och för sig anser att en utredning om möjligheterna att skapa former för ett nordiskt energi- och industrisamarbete på sätt som föreslås i medlemsförslag A 424/e är motiverad, så synes det kollegiet lämpligt att, bl. a. för att undvika dubbelarbete, avvakta resultatet av det arbete som redan bedrivs inom ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik innan ytterligare utredningar påbörjas. Kollegiet anser sig därför ej för närvarande kunna tillstyrka den föreslagna utredningen om nordiskt energisamarbete.

Vad beträffar delförslaget om en utredning om ett eventuellt samarbete vid inköp av oljeprodukter vill kollegiet endast påpeka angelägenheten av att man söker finna former för att internt inom Norden åstadkomma en ökad försörjningstrygghet beträffande oljeprodukter. De handelspolitiska aspekterna på eventuella gemensamma nordiska inköp av oljeprodukter är svåra att överblicka och torde behöva noga utredas innan sådana inköp blir verklighet.

Av skäl som angetts ovan anser sig kollegiet ej heller kunna tillstyrka förslaget A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. Vad angår det föreslagna forskningssamarbetet (delförslag a) vill kollegiet erinra om att Nordforsk är ett möjligt samarbetsorgan för forskning på energiområdet.

Vad slutligen gäller medlemsförslag nr A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor med dess i förslaget skisserade verksamhetsområde anser kollegiet att denna fråga är för tidigt väckt. Internationella

översikter om tillgångar, prisutveckling och teknisk utveckling i olika länder görs redan bl. a. inom Förenta Nationernas ekonomiska kommission för Europa, EG och OECD. På nordisk nivå finns som tidigare nämnts ett väl utbyggt samarbete på det elektriska området och på atomområdet.

Det är enligt kollegiets uppfattning lämpligare att en utvidgad gemensam nordisk verksamhet av det slag som anges i medlemsförslaget i första hand knyts till de samarbetsformer och institutioner som redan finns i form av ett ökat samarbete inom Nordel, Nordforsk etc. så att förutsättningarna för ett vidare samarbete blir bättre klarlagda, än att ytterligare en gemensam nordisk institution skapas. Skulle detta visa sig otillräckligt bör måhända frågan om inrättande av ett nordiskt institut för energifrågor närmare övervägas.

Stockholm den 11 juli 1974

O. G. Lindqvist

Fritz Andersson

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

I medlemsförslaget uttalas önskemål om nordiskt samarbete inom energi- och industriområdet, ett samarbete som också skulle kunna ligga till grund för ett gemensamt nordiskt agerande mot andra länder. Överstyrelsen ansluter sig till de framförda synpunkterna och tillstyrker därför förslaget om en värdering genom ministerrådets försorg av formerna för ett nordiskt energi- och industrisamarbete, som även omfattar en utredning om ett eventuellt samarbete när det gäller gemensamma inköp av oljeprodukter.

Stockholm den 26 juni 1974

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

N-G. Danielson

Statens planverk:

Politiska händelser utanför Norden riktade under hösten 1973 uppmärksamheten på risken för energibrist inom en nära framtid. Att sådan risk föreligger tycks de flesta bedömare vara eniga om, även om delade meningar råder om riskens storlek.

För att trygga energiförsörjningen är enligt planverkets mening ett ökat samällsinflytande på energihushållningen påkallat redan av prak-

tiskt administrativa skäl. Verket finner däremot inte skäl att gå in på de politiska bedömningar i övrigt som medlemsförslagen innehåller i detta hänseende.

Med hänsyn till det på en rad andra områden väl utvecklade nordiska samarbetet och till de motiv som ligger till grund för detta samarbete är, särskilt mot bakgrunden av risken för energibrist, ett vidgat nordiskt samarbete även på energiförsörjningens område starkt påkallat. Detta samarbete bör innefatta forskning om metoder att begränsa energiförbrukningen och utvinna nya energitillgångar. Ett utredningsarbete bör vidare enligt verkets mening inledas med syfte att klarlägga förutsättningarna för en nära nordisk samverkan på längre sikt i fråga om handeln med energi, innefattande system och former för distribution och transport.

I nu berörda avseenden tillstyrker planverket medlemsförslagen.

Stockholm den 10 juni 1974

Lennart Holm

Fritz Åberg

Statens industriverk:

Statens industriverk anser att den olikartade energipolitiska situationen i de nordiska länderna visserligen medför svårigheter att samordna de olika ländernas energipolitik, men att en sådan samordning bör kunna ge vissa fördelar bl. a. vad beträffar försörjningstrygghet och importberoende. Verket anser därför att en utredning av möjligheterna att skapa former för ett nordiskt energi- och industrisamarbete i samband med utnyttjandet och försörjningen av energi är väl motiverad men vill för att undvika onödigt dubbelarbete inte tillstyrka en sådan utredning förrän de i förslaget nämnda pågående utredningarna blir färdigställda. Vad beträffar delförslaget om samarbete vid oljeiköp vill statens industriverk med hänsyn till de olikartade förutsättningarna på oljepolitikens område emellertid framhålla angelägenheten av att man i första hand söker finna former för att internt inom Norden söka åstadkomma en ökad försörjningstrygghet beträffande oljeprodukter, eventuellt i samband med ett utvidgat samarbete med avseende på industri- och kraftanläggningar på energiområdet.

Stockholm den 12 juni 1974

Hans Janlinder

Reinhold Wiesel

Stockholms handelskammare:

Gemensamt för de tre remitterade förslagen¹ är att de samtliga efterlyser en nordisk samordning av forskningsinsatser på energiområdet. Det framhålls exempelvis att alla länder måste genomföra en mer långsiktig energiplanering samt skaffa sig beredskap inför de problem av skilda slag som kommer att uppstå inom energiförsörjningen. I ett av förslagen, väckt av liberala ledamöter i rådet, understrykes vikten av att ett gemensamt nordiskt institut för energifrågor ges en självständig ställning i förhållande till nationella myndigheter, företag och organisationer. Dess uppgift skulle vara att utföra prognoser, utredningar och framtidsstudier.

Enligt vad handelskammaren erfarit har inom Nordiska rådet en särskild ämbetsmannakommitté tillsatts för industri- och energipolitik. Dess uppgift är bl. a. att närmare undersöka förutsättningarna för ett bredare nordiskt samarbete inom energiområdet. Det underlag som denna kommitté kan frambringa bör bidra till att ge en klarare bild av var ett intensifierat samarbete i första hand bör komma till stånd. Troligtvis pågår i dag en mängd olika samarbetsprojekt på skilda nivåer — såväl inom statliga organ som inom organisationer och företag. I kommitténs utredningsuppdrag bör ingå att kartlägga förekomsten av sådana projekt. Intill dess att ett sådant underlag föreligger vill handelskammaren mana till försiktighet med inrättandet av nya institutioner.

En framtida utbyggnad av atomkraftverk kan komma att ställa större krav på en vidgad nordisk samordning av energiförsörjningen. Inte minst den gångna vinterns oljekris visar på behovet av gemensam forskning rörande utnyttjandet av atomkraften och därmed sammanhängande säkerhetsfrågor.

Stockholms handelskammare delar sålunda uppfattningen att forskning och studier inom framtida energiförsörjning till viss del bör vara en gemensam nordisk uppgift. Därmed undvikes att tillgängliga resurser splittras upp på flera sinsemellan likartade forskningsprojekt. Dessutom torde det inte vara helt uteslutet att framtida projekt för energiförsörjning inom Norden kommer att kräva en samordnad planering och gemensamma investeringar, vilket bör underlättas om ett nordiskt organ inrättas för att utföra prognoser, utredningar och framtidsstudier. Hur ett sådant gemensamt nordiskt institut organiseras och vilken status det skall ges i relation till respektive länders ansvariga organ inom energiförsörjningen synes något vanskligt att avgöra. Ett samarbete med redan befintliga organ är givetvis nödvändigt, likaväl som en viss styr-

¹ Medlemsförslag A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

ning av verksamheten inom ett nordiskt organ måste ske så till vida att de nationella och internordiska insatserna måste komplettera varandra.

Handelskammaren måste dock här framhålla att enbart ett nordiskt samarbete inom detta stora område är långtifrån tillräckligt. I långa stycken måste insatserna samordnas genom organ som kan repliera på resurser från flertalet europeiska stater.

I två av medlemsförslagen har också väckts frågan om inrättande av särskilda statliga organ för samarbete i fråga om inköp av oljeprodukter. Handelskammaren ifrågasätter om nya statliga organ för oljeinköp skulle kunna bidra till att sänka oljepriset eller skapa bättre garantier för en obruten oljetillförsel. I motionerna har inte på någon punkt angivits vilka vinster som skulle kunna göras genom att särskilda statliga organ för oljeinköp inrättades i de nordiska länderna. Handelskammaren får sålunda avstyrka dessa förslag.

I ett av medlemsförslagen, som väckts av representanter för respektive kommunistpartier, pläderas för en socialisering av oljebolagens raffinaderier och distributionssystem. I motiveringarna hävdas "att den kapitalistiska ekonomin inte förmår utnyttja naturtillgångarna planmässigt, ändamålsenligt och sparsamt. Detta kommer till synes i form av slöseri med naturrikedomarna, till vilket bl. a. ansluter sig en ökad produktion av onödiga varor och engångsprodukter samt hela den konsumtionshysteri som uppammats i de kapitalistiska industriländerna i syfte att gagna monopolens profitjakt".

Det kan synas föga meningsfyllt att seriöst remissbehandla förslag vars enda motiveringar utgörs av en blandning av dogmer och ogenomtänkta fraser. Det skulle ha varit intressant att få ta del av förslagsställarnas synpunkter på de kriterier efter vilka varor skulle bedömas som nödvändiga i ett system där marknadsekonomin är satt ur spel, hur begreppet engångsprodukt definieras enligt förslagsställarnas mening etc. En diskussion om olika ekonomiska system applicerade på förhållandena i Sverige skulle onekligen bli mera givande om man ansträngde sig för att konkretisera debatten på detta sätt.

Stockholm den 30 maj 1974.

För Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Lars Bergstig

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

Kommerskollegium har genom ovan angivna remisser berett handelskammaren tillfälle att avgiva yttrande över de ovan nämnda för-

slagen¹. Då dessa förslag i väsentliga avseenden berör samma komplex av problem, tillåter sig handelskammaren att besvara de tre remisserna i ett och samma yttrande.

Bakgrunden till de föreliggande förslagen är givetvis energifrågornas alltmer ökande betydelse för industriländerna och den skarpa belysning dessa frågor erhållit under oljekrisen 1973—1974. Handelskammaren kan helt ansluta sig till de tankegångar i förslagen, som går ut på att gemensam nordisk forskning och samarbete i olika former mellan de nordiska länderna vad beträffar energifrågor bör intensifieras och förbättras. Enligt handelskammarens mening bör man därvid i första hand anknyta till de samarbetsformer och institutioner, som redan finns. Handelskammaren kan sålunda i stort sett instämma i de synpunkter, som framförts i det av Ragnar Christiansen m. fl. framlagda medlemsförslaget (A 424/e), dock med den anmärknigen att kammaren för sin del icke hyser någon större tilltro till förslagen om upprättande av någon gemensam statlig organisation för handhavande av oljeimporten. Såsom framhållits i detta förslag, bör emellertid i främsta rummet de aktuella ansträngningarna inriktas på ett utökat samarbete inom Nordel, Nordforsk och övriga redan existerande institutioner, så att förutsättningarna för ett vidare samarbete bättre kan bli klarlagda. Skulle det därvid visa sig, att de nuvarande samarbetsformerna ej är tillräckliga, kan måhända också det av herr Helén m. fl. framlagda förslaget (A 423/e) om inrättande av ett nordiskt institut för energifrågor tagas under övervägande.

Göteborg den 17 maj 1974

För Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

(Ej sign.)

Skånes handelskammare:

— — — över skilda medlemsförslag från Nordiska rådet angående energifrågor¹.

Till besvarande av remissen får handelskammaren som inledning redovisa en allmän bakgrund till sitt ställningstagande i det följande. Därefter övergår handelskammaren till att granska de enskilda medlemsförslagen vart för sig.

Bakgrund

Energisituationen i de nordiska länderna uppvisar vissa gemensamma, men också många särskiljande drag.

¹ Medlemsförslag A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

Efter kriget har beroendet av oljeimport ökat kraftigt i alla de nordiska läderna. Oljans andel i energiförbrukningen har vuxit till över hälften. Förklaringen står att finna i det ökade uppvärmningsbehovet för bostäder, industrins ökade bränslebehov och bilismens starka uppsving. Framför allt i Danmark men i hög grad även i Finland har därtill elkraftproduktionen måst baseras på fossila bränslen. I Norge har vattenkraftresurserna hittills varit tillräckliga, men på samma sätt som i Sverige har under senare år en miljöopinion vuxit fram mot alltför snabb utbyggnad av återstående älvar. I Sverige svarar fortfarande vattenkraften för uppemot 70 procent av kraftbehovet, men i takt med att de ekonomiskt utbyggbara vattenfallen minskat har fossileldade verk vuxit fram. Kombinerade verk med mottrycksproduktion av el och samtidigt hetvattenproduktion för fjärrvärme har byggts upp i allt fler större städer. Många större industrier har också egen mottrycksproduktion. I Sverige och Finland, som är de länder där kärnkraften nu byggs upp, kommer oljans betydelse som följd härav att relativt sett avta med tiden. Men i absoluta tal kvarstår det höga oljebehovet. Även i Danmark och Norge förbereds en kärnkraftintroduktion, men några beslut härom har ännu inte fattats.

Beträffande oljeförsörjningen är de nordiska länderna med undantag för Finland orienterade mot det västeuropeiska utbudet, där råoljan framför allt hämtas från Mellersta Östern och Afrika. Under senare år har dock importen av öststatsolja ökat i t. ex. Sverige. I Finland är man huvudsakligen beroende av den sovjetiska oljan. Från årsskiftet levererar Sovjetunionen även naturgas i rörbunden form till Finland. De under senare år påbörjade olje- och gasledningarna i norska delen av Nordsjön har gett mycket goda resultat. Både olja och naturgas har påträffats i stora mängder. Och optimismen är stor beträffande reserverna. Till skillnad från övriga nordiska länder står det redan i dag klart att Norge i en nära framtid blir nettoexportör av energi. I den danska sektorn har mindre olje- och gasfyndigheter påträffats. På svenskt område pågår för närvarande letningar. Men det är osäkert om de danska respektive svenska letningarna kommer att resultera i några för energiförsörjningen avgörande fynd.

På elkraftområdet är samarbetet mellan de nordiska länderna av gammalt datum. Redan 1915 fick t. ex. Danmark och Sverige sin första kabelförbindelse i Öresund. Jylland, som inte har direktförbindelse med Själland, står i kontakt med såväl Själland som Sverige genom Kontiskankabeln, som utgår från Göteborg. Mellan Norge och Sverige finns kraftöverföringsledningar på flera ställen och mellan Norge och Finland finns också nätförbindelse. Skillnaderna i elproduktionssystem har gett upphov till stora samarbetsfördelar. Säsongsmissiga variationer i ländernas produktionsförutsättningar har delvis kunnat utjämnas och under våttår liksom torrår har systemen kunnat komplettera varandra

till gagn för alla parter. För kraftsamarbetet inom Norden har en särskild organisation vuxit fram: Nordel. Samarbetet är inte statsdirigerat utan sker på frivillig väg genom de anslutna kraftföretagen. Inom Nordel har åstadkommit en värdefull samplanering av produktionsutbyggnader och överföringsnät i syfte att totaloptimera kapacitetsbehovet. Inom Nordel finns även ett kärnkraftutskott, som utför ett värdefullt arbete. Vidare har bl. a. på rekommendation av Nordiska rådet bildats flera organ på kärnkraftens område, såsom Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor, Nordisk Atomkoordineringskomité och Nordisk Arbetsgrupp för Reaktorsikkerhed. På kärnkraftsidan har visst forskningssamarbete skett inom ramen för Nordforsk, där Nordiska rådet står som initiativtagare. På elkraftområdet är det således redan väl sörjt för samarbetsmöjligheter.

Medlemsförslag A 424/e

Häri föreslås en värdering av möjligheterna för former för ett nordiskt energi- och industrisamarbete samt en särskild utredning om ett eventuellt samarbete när det gäller gemensamma inköp av oljeprodukter.

Det nordiska samarbetet på elkraftområdet är ett påtagligt bevis för de nordiska ländernas möjligheter att samarbetsvägen lösa de försörjningsproblem som uppstår genom den varierande energitillgång — i detta fall på elektrisk kraft — som länderna inbördes uppvisar. Mot bakgrund av den erfarenhet på energiutbytets område som sålunda finns inom Norden ter det sig för handelskammaren som både riktigt och angeläget, inte minst med hänsyn till förlidna vinters försörjningskris för oljeprodukter och de stora norska gas- och oljefyndigheterna i Nordsjön, att samarbetet vidareutvecklas till att även avse andra energikällor än enbart elkraft. I ett sådant utvidgat samarbete skulle exempelvis Sverige i utbyte mot olje- och gasleveranser från Norge kunna erbjuda kärnkraftbaserad el, industriella basråvaror som malm, järn, stål och massa samt även färdiga industriprodukter. Handelskammaren vill också peka på att tekniskt utvecklingsarbete och finansiell medverkan inom ramen för olika "joint ventures" inom samarbetsområdet kunde ingå som lämplig motprestation i detta sammanhang. Handelskammaren vill i denna del också framhålla att det är ytterst angeläget att ett utvidgat nordiskt energisamarbete i första hand inriktas på konkreta projekt med rimliga möjligheter att genomföras. En sådan inriktning kräver också att statsmakterna i de olika länderna vid sin bedömning av skilda samarbetsprojekt på ett tidigt stadium kontaktar branschrepresentanter och enskilda företag.

Vad gäller frågan om gemensamma nordiska inköp av oljeprodukter kan handelskammaren inte se att detta för närvarande, på ett påtagligt sätt, skulle kunna förbilliga eller förbättra försörjningen med oljeprodukter i de nordiska länderna. En bidragande orsak härtill är natur-

ligtvis de här ovan beskrivna stora skillnaderna inom Norden både i vad avser försörjningen av och tillgången på gas och olja. En i detta sammanhang mera framkomlig väg torde enligt handelskammarens mening vara att, som redan sker på vissa håll, det enskilda nordiska landet tecknar bilaterala leveransavtal med respektive oljeproducerande land.

Medlemsförslag A 425/e

Häri föreslås en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området innefattande förutom ett nordiskt energisamarbete även att statliga bolag och upphandlingsorgan på energiområdet inrättas samt att de internationella oljebolagens raffinaderier och distributionssystem nationaliseras.

Enligt handelskammarens mening är som ovan utvecklats olikheterna i energiförsörjningen mellan de nordiska länderna så stora att en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området icke är möjligt att genomföra. Därtill skall också läggas att en strategi med det föreslagna innehållet, ur försörjningssynpunkt, helt visst skulle få rakt motsatt effekt mot vad förslagsställarna avsett. Under hänvisning till det sagda samt till att de enskilda åtgärderna i förslaget i första hand inte torde vara ägnade att förbättra energiförsörjningen i de nordiska länderna får handelskammaren bestämt påyrka att medlemsförslaget inte leder till någon åtgärd från Nordiska rådets sida. Vad angår förslaget i den del det berör ett nordiskt energisamarbete har handelskammaren här ovan redan utvecklat sin syn på denna fråga.

Medlemsförslag A 423/e

Häri framläggs förslag om inrättandet av ett nordiskt institut för energifrågor.

Åter mot bakgrund av de stora skillnader i energiförsörjningen som de nordiska länderna uppvisar ställer sig handelskammaren tveksam till inrättandet av ett särskilt institut för energiprognoser, utredningar och framtidsstudier. Dessa i och för sig angelägna arbetsuppgifter torde i stället till största delen få anförtros nationella organ. Till den del frågorna rör samnordiska problem vill handelskammaren peka på den möjligheten att inom Nordforsk energifrågorna ges ökad vikt. Därutöver kommer också — inom ramen för det utökade nordiska energisamarbete som handelskammaren redan förordat — verksamhet av här åsyftat slag säkerligen att bedrivas på internordisk basis i den utsträckning som de konkreta samarbetsprojekten det kräver.

Malmö den 7 juni 1974

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland
Hans Cavalli-Björkman

Bo Ahnebrink

Statsföretag AB:

— — — Med hänvisning till ärendets mer politiska än industriella art avstår Statsföretag från att yttra sig i ärendet.

Stockholm den 17 juni 1974

Statsföretag AB

P. Sköld

Sveriges industriförbund:

Utbyte av erfarenheter och en bättre hushållning med våra gemensamma resurser är två av de viktiga mål som kan främjas genom ett nordiskt samarbete. Förbundet ställer sig självfallet positivt till ett ökat sådant samarbete på alla områden där det kan vara motiverat. Det föreslagna energi/industrisamarbetet bör vara ett sådant fält.

Som framhålles i förslaget är förhållandena i de olika nordiska länderna ej helt likartade vilket bör skapa möjligheter till ömsesidig båtnad genom ett vidare utvecklat samarbete. De nordiska industriförbunden har också intensifierat sin samverkan på energiområdet. Vid det möte som Nordiska rådets ämbetsmannakommitté för industri- och energipolitik hade med representanter för industriförbunden den 7 maj diskuterades också konkreta samarbetsprojekt rörande olika möjligheter för industrin att spara energi.

Under höstmånaderna kommer de nordiska industriförbunden att lägga fram en gemensam rapport till Nordiska rådet beträffande vissa samarbetsprojekt. Vid sidan av en generell tillstyrkan till förslaget vill förbundet i detta sammanhang hänvisa till de inlägg som där kommer att göras.

Stockholm den 25 juni 1974

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Nina Holmström

Svenska elverksföreningen:

Det nordiska samarbetet inom energisektorn är förhållandevis väl utvecklat och särskilt gäller detta elenergiområdet. Utöver vad förslagsställarna anfört härom vill vi fästa uppmärksamheten vid det samarbete, som i olika former äger rum mellan de nordiska elverksföreningarna och som bl. a. avser tekniskt utvecklingsarbete och erfarenhets-

utbyte främst beträffande eldistributionen. Vi ber i detta sammanhang för övrigt få hänvisa till den rapport, som framlades vid det nordiska elverksmötet i Köpenhamn hösten 1973 (*här ej tryckt*).

Den gångna vinterns energikris har i Sverige visat på goda planeringsunderlag och planeringsresurser samt tillräckliga styrmedel inom elområdet — och enligt vår uppfattning synes förhållandena vara likartade inom Norden i övrigt. Detsamma kan tyvärr knappast sägas om energiförsörjningen i övrigt där bl. a. otillräckligt statistiskt underlag beträffande lager, tillförsel och förbrukning av bränsle försvårat planering och styrning i det rådande krisläget.

En vidare utveckling av det nordiska samarbetet inom energisektorn, inte minst i fråga om anskaffning och lagring av fossila bränslen, kan bl. a. därför säkerligen vara värdefull även om beroendet härav för el-sektorn är i hög grad avhängigt av de politiska ställningstagandena till fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

Föreningen har i övrigt inga kommentarer till det remitterade medlemsförslaget.

Stockholm den 13 juni 1974

Svenska elverksföreningen

Carl Hagson

Svenska petroleum institutet (SPI):

Förslagsställarna erinrar inledningsvis om, att det sedan flera år förekommer ett samarbete på energiområdet och att Nordiska rådet medverkat vid tillkomsten av de två samarbetsorganen härför, nämligen Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor. Man konstaterar också, att den energipolitiska situationen i de nordiska länderna har varit och förblir olika, vilket givetvis kommer att inverka på ett nordiskt samarbete. Såsom situationen i dag kan bedömas, torde Norge vara det enda nordiska land, som inom loppet av några år blir en stor nettoexportör av energi, dvs olja och gas, medan Danmark, Finland och Sverige kommer att ha stort importbehov. I samband härmed understryker förslagsställarna, att Norge vid förfogande över dessa resurser har förpliktelser, som sträcker vidare än det nordiska samarbetet.

På forskningens område framhålles att utökade samnordiska insatser kan vara påkallade men att sådant samarbete med fördel kan ske inom NORDFORSK.

Förslagsställarna framhåller härutöver, att både inom de olika nordiska länderna och inom ämbetsmannakommittéer i nordiska gemensamhetsorgan utredningar pågår om energiförsörjning och energipolitik

samt att man, när detta arbete slutförts, bör ha tillgång till ett bättre underlag för belysning av energisituationen och energipolitiken.

SPI delar uppfattningen, att ett bättre underlag för belysning av energisituationen och energipolitiken kommer att föreligga, när pågående utredningar i de nordiska länderna slutförts. I Sverige förväntas såväl energiprognosutredningen som petroindustriutredningen framlägga betänkande under innevarande år. Institutet vill i detta sammanhang erinra om sitt remissyttrande till Nordiska rådets presidium av den 19 april 1972 över medlemsförslag A 355/e om ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan¹. SPI fann det därvid svårt att inse, att ett nordiskt samarbete på energipolitikens område kunde bli verkligt fruktbringande, innan grunddragen i en mera långsiktig svensk energipolitik blivit genomlyst, diskuterad och helst i sina huvuddrag fastlagd av ansvariga svenska myndigheter, men ville inte motsätta sig att ett nordiskt energipolitiskt samrådsorgan kommer till stånd. Anledningen var helt enkelt, att det enligt institutets uppfattning finns åtskilligt av gemensamt nordiskt intresse på energiförsörjningens område såsom statistik, prognoser, nomenklatur, standardisering, lagstiftning m. m., som redan från början kan göras till föremål för överläggningar inom ett sådant organ.

Institutet vidhåller denna sin uppfattning, men vill inte motsätta sig, att Nordiska rådet hos ministerrådet anhåller om en utredning av formerna för ett nordiskt energi- och industrisamarbete. I fråga om eventuellt samarbete, när det gäller gemensamma inköp av oljeprodukter, anser institutet, att en sådan utredning kan anstå, till dess inom respektive land behovet av sådana inköp blivit ordentligt klarlagt. På detta område måste situationen vara olika i vissa av de nordiska länderna. Förslagsställarna har själva erinrat om, att Norge inom några år torde bli nettoexportör av olja och naturgas, varför behov av oljeinköp knappast blir aktuellt. Härtill kommer att Finland genom långfristiga avtal med Sovjetunionen är bundet för leveranser av såväl olja som naturgas.

På grund av vad sålunda ovan anförts har institutet inte något att erinra mot att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda formerna för ett nordiskt energi- och industrisamarbete, men avstyrker att en utredning om eventuellt samarbete i fråga om gemensamma oljeinköp för närvarande kommer till stånd.

Oljekonsumenternas förbund avger eget yttrande om denna remiss (*se nedan*).

Stockholm den 14 juni 1974

Svenska petroleum institutet

Torsten Andersson

Rolf af Klintberg

¹ *Se Nordiskt Råd, 21. sesj. Supplementband, s. 474.*

Centrala driftledningen (CDL):

Beträffande förslag A424/e hänvisas i detta till det betydande elkraftsamarbete som äger rum inom Nordel. CDL var från svensk sida initiativtagare till bildandet av Nordel och mellan CDL och Nordel finns mycket nära relationer för upptagande av aktuella samarbetsfrågor. Inom såväl CDL som Nordel finns organiserade samarbetsformer för driftfrågor, planeringsfrågor, miljöfrågor, kärnkraftfrågor m. m. Det bör särskilt nämnas att inom Nordel finns en arbetsgrupp för samarbete i bränslefrågor. Enligt CDL:s mening är Nordel tillfyllest för allt det samarbete som behövs i Norden mellan elkraftproducenterna utöver de ofta förekommande direkta kontakterna mellan de större kraftföretagen. Skulle den föreslagna utredningen om ett eventuellt samarbete för gemensamma inköp av oljeprodukter komma till utförande, vore CDL tacksamma få deltaga i utredningen.

CDL vill även hänvisa till det yttrande Nordel avgivit över förslaget. (se ovan).

Stockholm den 12 juni 1974

Centrala driftledningen

Bengt Sterne

Svenska värmeverksföreningen:

Det internationella forsknings- och erfarenhetsutbytet är väl utvecklat på energiområdet. Inom Svenska värmeverksföreningens intresseområde — kommunal produktion och distribution av fjärrvärme samt elproduktion i anslutning till detta — sker det internationella samarbetet främst genom Union Internationale des Distributeurs de Chaleur (Unichal) och International District Heating Association. Inom Norden pågår ett mångårigt utbyte av erfarenheter mellan värmeverksföreningarna i Danmark, Finland och Sverige samt Reykjavíks fjärrvärmebolag, vilket sammanfattas under namnet Nordvärme. Något produktions-samarbete förekommer inte på fjärrvärmesidan av tekniskt-ekonomiska orsaker, och torde knappast bli aktuellt i framtiden heller.

Det senaste årets händelser har, såsom påvisas i medlemsförslaget, visat att försörjningen med importerad olja sker med svårbedömd prisbildning samt med en betydande risk för störningar i leveranserna. Det är möjligt att ett gemensamt nordiskt uppträdande skulle kunna ge säkrare leveranser och gynnsammare priser, vilket uppenbarligen ligger i bl. a. Svenska värmeverksföreningens intresse. Det bör särskilt under-

strykas att ett eventuellt samarbete inte enbart bör inriktas på olja utan även bör ta upp exempelvis kol, naturgas och uran.

Mot bakgrund av det ovan sagda tillstyrker Svenska värmeverksföreningen att Nordiska rådet uppmanar dess ministerråd att värdera möjligheterna till ett nordiskt energi- och industrisamarbete, speciellt vad gäller inköp av energiråvaror.

Stockholm den 17 juni 1974

Svenska värmeverksföreningen

Torbjörn Waldenby

Staffan Engström

Oljekonsumenternas förbund (OK):

Förslaget inleds med ett positivt uttalande om det hittillsvarande nordiska samarbetet på energisektorn, inom elförsörjningen och atomenergiområdet.

Det poängteras, att stora skillnader föreligger på energiområdet de nordiska länderna emellan. Bl. a. har utvecklingen de senaste åren lett till att Norge inom en nära framtid blir nettoexportör av olja. I anslutning härtill framförs uppfattningen att utnyttjandet av oljefyndigheter på den nordliga delen av den norska kontinentalsockeln och därpå baserad industriell utveckling delvis kan ske på nordisk basis.

Man ser också positivt på en fortsatt utveckling av gemensam forskning på energiområdet och framhåller, att de utredningar, som pågår i respektive land och även inom olika gemensamma nordiska organ, kommer att ge bättre beslutsunderlag än som för närvarande föreligger för ett utökat samarbete inom andra delar av energisektorn.

OK kan instämma i den bild som sålunda tecknats som bakgrund till det följande förslaget.

Mot bakgrund av den aktuella energikrisen framförs förslag om att de nordiska länderna skall överväga en gemensam import av oljeprodukter i direkt kontakt med regeringarna i de oljeproducerande länderna för att därmed bryta den dominans de multinationella oljeföretagen har i Nordens oljeförsörjning.

Från OK:s sida kan ett utökat statligt engagement när det gäller oljetillförseln till vårt land ej ifrågasättas med hänsyn till oljans stora betydelse på olika områden av ekonomin; men vi vill framhålla betydelsen av den fria konkurrensen mellan olika företagsformer. Ett statligt organ bör därför i enlighet härmed verka jämsides med de privata och kooperativa organisationerna på området.

OK ser det också som naturligt med ett samarbete mellan Nordens

länder när det gäller oljeförsörjningen. En betydelsefull fråga är härvid, i vilken utsträckning Norge genom export till övriga länder i Norden kan trygga dessas oljebestånd. Bl. a. med hänsyn till fraktekonomin är Norden ett självklart avsättningsområde för den norska oljan, och det skulle te sig naturligt mot bakgrund av samarbetssträvandena i Norden om en överenskommelse kommer till stånd som innebär, att huvuddelen av Nordens oljebestånd tryggs med leveranser från Norge.

När det gäller ett statligt samarbete inom Norden för tillförsel av olja från andra delar av världen kan det ur oljekooperationens synvinkel i visst sammanhang bli av värde att detta kommer till stånd. Det kan vid oljeinköp från de oljeproducerande länderna bli nödvändigt att lämna teknisk assistens för utveckling av näringsliv och samhällsstruktur i stort, projekt av sådan omfattning att de överstiger kooperationens förmåga. I ett sådant läge kan ett samlat stöd från de nordiska länderna vara fördelaktigt.

Stockholm den 13 juni 1974

Oljekonsumenternas förbund

Lennart Andersson

Svenska gasföreningen:

Som anges i förslaget har de nordiska länderna sedan flera år haft ett praktiskt samarbete på energiområdet vad gäller elförsörjningen, där Nordel visat sig vara en nyttig samarbetsorganisation.

Förslaget innebär en utvidgning av det nordiska samarbetet att även omfatta gemensamt inköp av oljeprodukter, vilket föreslås bli föremål för en utredning.

Svenska gasföreningen tillstyrker för sin del en sådan utredning om förutsättningarna för ett samarbete mellan de nordiska länderna när det gäller inköp av petroleumprodukter med hänsyn till LNG. Samarbetet kan därvid tänkas omfatta såväl inköp som transportfartyg och tankanläggningar.

Beträffande rörtransporterad gas till de nordiska länderna torde varje land vilja ha sitt eget importavtal. Samarbete måste däremot etableras vid transitering, då gemensamma gasledningarna kan komma i fråga. Därvid kan erfordras samarbete i juridiska, tekniska, ekonomiska och finansiella frågor.

Slutligen vill föreningen rekommendera att det redan inledda samarbetet syftande till gemensamma tekniska normer för anläggningarnas utförande och skötsel fortsätter mellan de nordiska länderna.

Stockholm den 20 juni 1974

Svenska gasföreningen

Claes Lindgren

Lennart Johanson

Motorbranschens riksförbund hänvisar i skrivelse den 20 juni 1974 till sitt yttrande samma dag angående Medlemsförslag A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området.

Oljeprospektering AB:

— — — får härmed anföra, att företaget bedömer skälen och motiven till det framlagda förslaget som väsentligen politiskt betingade. Flera av de åtgärder som föreslås har dessutom redan beaktats i våra länder.

Som företag avstår vi därför från att mera i detalj yttra oss över föreslagna åtgärder.

Stockholm den 14 juni 1974

Oljeprospektering AB

Arne Carlsson
Verkst. direktör

Medlemsförslag

om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området

(Väckt av Ele Alenius, Ilkka-Christian Björklund, Poul Dam, Gils Guðmundsson, Finn Gustavsen, Carl-Henrik Hermansson, Knud Jespersen, Reidar T. Larsen och Aarne Saarinen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordel har den 5 augusti 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e.).

NORDFORSK, huvudsekretariatet:

Forsknings- och utvecklingsarbete om nya energiformer och energisparande metoder är ett nödvändigt element i ett långsiktigt energipolitiskt perspektiv. Det torde ligga uppenbara vinstmöjligheter i nordisk samordning i frågor inom detta område. Några egentliga hinder för ett ökat nordiskt samarbete om dessa frågor torde inte föreligga. Dock bör, om en sådan ökning kommer till stånd, resurserna hos befintliga relevanta samarbetsorgan i möjligaste mån utnyttjas.

NORDFORSK ber i övrigt i detta sammanhang att få hänvisa till sina yttranden över medlemsförslagen om nordiskt institut för energifrågor (A 423/e) och om nordiskt energisamarbete (A 424/e).

Stockholm den 29 maj 1974

Sigvard Tomner
Styrelsens ordförande

Erling Hagen
Direktör

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation (NFS):

NFS har i sine bemærkninger til forslag nr. A 424 om nordisk energisamarbejde stillet sig positivt til, at Nordisk Ministerråd fremlægger en

vurdering af mulighederne for et nordisk energi- og industrisamarbejde, herunder en undersøgelse om et eventuelt samarbejde om indkøb af olieprodukter.

NFS ønsker at afvente resultaterne af de enkelte landes undersøgelser og ønsker ligeledes at afvente ministerrådets vurdering af de nordiske landes samarbejds muligheder, før organisationen tager stilling til mulighederne for en fælles nordisk strategi på det energipolitiske område.

Stockholm, den 17. juni 1974

Nordens Faglige Samarbejdsorganisation

John Svenningsen
Generalsekretær

D a n m a r k

Udenrigsministeriet:

— — — oversendes hoslagt skrivelse af 17. juni 1974 fra handelsministeriet (*se nedan*), til hvis indhold udenrigsministeriet kan slutte sig.

København, den 8. juli 1974

P. m. v.
E. b.

Tage Leth

Handelsministeriet:

Efter forslaget ønskes udarbejdet en fælles energistrategi for de nordiske lande omfattende forskningssamarbejde, oprettelse af statslige handels- og forsyningsorganer for energisamarbejde og for import og eksport af energiråvarer, og nationalisering af de internationale olieselskabers raffinaderier og distributionssystemer.

Handelsministeriet skal i den anledning udtale, at tidligere drøftelser om mulighederne for et nærmere nordisk samarbejde om energipolitiske spørgsmål synes at have vist, at behovet for et sådant samarbejde især knytter sig til sådanne konkrete opgaver, hvori landene hver især har interesse i et samarbejde. Tilstedeværelsen af sådanne interesser har da også i de forløbne år på flere områder resulteret i et konkret samarbejde, f. eks. på elforsyningsområdet.

Med nedsættelsen af den nordiske embedsmandskomité for industri-

og energipolitik er der skabt et forum, i hvilket de nordiske lande holder hinanden gensidigt underrettet om situationen og udviklingen i de enkelte lande, og denne komité har nu påbegyndt udarbejdelsen af en redegørelse over energisituationen i de nordiske lande med sigte på at få tilvejebragt et bedre grundlag for bedømmelse af behovet og mulighederne for nordisk samarbejde inden for energisektoren. Efter handelsministeriets opfattelse bør resultaterne af denne redegørelse afventes, forinden der tages stilling til spørgsmålet om behovet, omfanget og formen for et eventuelt udvidet nordisk energisamarbejde.

København, den 17. juni 1974

P. m. v.

O. Müller

Grosserer-Societetet:

Det er Grosserer-Societetets opfattelse, at Norden er et for snævert forum for et formaliseret samarbejde på energiområdet, i særdeleshed i betragtning af de enkelte nordiske landes meget forskelligartede situation på dette område.

Grosserer-Societetet finder, at de øvrige nordiske lande i stedet bør tilslutte sig det energipolitiske samarbejde, hvori allerede Danmark og de øvrige EF-lande — bortset fra Frankrig — samt Norge, USA, Canada og Japan deltager.

København, den 7. juni 1974

E. b.

Grosserer-Societetet

Niels Kristoffersen

Sekretær

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd hänvisar i skrivelse den 19 juni 1974 till sitt yttrande samma dag angående sak A 424/e: Medlemsförslag om nordiskt energisamarbete.

Oliebranchens Fællesrepræsentation:

Forslagets primære sigte er at opløse den bestående private internationale olieindustri gennem nationalisering af private olieselskabers raffinaderier og distributionsvirksomheder i de nordiske lande samt at oprette statslige handels- og forsyningsorganer til varetagelse af den fremtidige olieforbrug.

Til dette forslag skal vi udtale, at vi er fundamentalt uenige i de synspunkter, forslagsstillerne gør gældende med hensyn til den inter-

ationale olieindustriens hidtidige indsats i verdensforsyningen med energi og udnyttelsen af jordens olieresourcer. Vi kan derfor ikke godtage disse synspunkter som argumenter for statslig overtagelse af oliefor- syningen i de nordiske lande.

Vi mener i øvrigt, at foreliggende erfaringer fra lande, der har bygget deres oliefor- syning i statslig regie, klart viser, at dette giver langt mindre rationel og økonomisk oliefor- syning end den, som lande med privat drevet oliehandel nyder godt af.

Vi må tage afstand fra forslagsstillernes opfattelse, at forsynings- situationen i de nordiske lande under de arabiske olielandes restriktionspolitiske handlinger i 1973/74 motiverer gennemførelse af for- slagets tanker om at fratage den private oliehandel forsyningsopgaver- ne. Modsat forslagsstillerne er vi af den opfattelse, at når de nordiske landes forsyning med olie kunne opretholdes i et så stort omfang, at produktionsnedskæringerne i de arabiske lande kun medførte stærkt begrænsede ulemper for samfundene, skyldtes dette netop den inter- nationale private olieindustriens indsats.

København, den 13. juni 1974

Oliebranchens Fællesrepræsentation

E. H. Tersling

Knud Petersen

Dansk Undergrunds Consortium har i skrivelse den 4 juni 1974 med- delat, at konsortiet ikke ønsker uttala sig i anledning av medlemsför- slaget.

Foreningen af danske Gasværker:

— — — skal vi oplyse, at sagen er blevet behandlet på bestyrelsens møde den 15. maj 1974, og at man fra foreningens side ikke ønsker at knytte kommentarer til det fremsendte forslag.

Hellerup, den 7. august 1974

Foreningen dansk Gas

John R. Vikkelsø

F i n l a n d

Ministeriet för utrikesärendena:

Enligt ministeriets för utrikesärendena uppfattning vore det skäl att ytterligare utveckla och effektivisera det nordiska forsknings- och utred-

ningsmässiga samarbetet på energiområdet och särskilt på de områden, vari de olika nordiska ländernas mål är så gott som desamma. I forskningsarbetet på lång sikt bör dock beaktas de speciella förhållandena i vart och ett nordiskt land.

Importen och exporten av energi har i Norden i olika länder organiserats på olika sätt och avgörande förändringar torde knappast kunna förväntas inom den närmaste tiden. Sålunda torde vart och ett land i detta hänseende iakttaga sin egen strategi och vid planerandet av densamma beaktas resultaten av det nordiska forskningssamarbetet.

Statliga organ har i Finlands energiekonomi sedan gammalt intagit en central ställning. Inrättandet av nya handels- och försörjningsorgan torde knappast vara ändamålsenligt.

Beträffande nationaliseringsfrågan kan konstateras att i Finland nationella bolag nästan helt och hållet omhänderhar förädlingen och distributionen av energin.

Helsingfors den 17 juli 1974

Kaarlo Yrjö-Koskinen

Avdelningschef a. i., biträdande avdelningschef

Erkki Mäentakanen

Sektionschef

Handels- och industriministeriet¹:

Till följd av de starkt ökade energipriserna har man blivit tvungen att i allt högre grad uppmärksamma tillgängligheten, tillräckligheten och användningen av energi även på lång sikt. Av denna anledning har man ytterligare byggt ut och ökat forskningsverksamheten på lång sikt även med beaktande av miljöverkningsarna. De nordiska länderna är olika i jämförelse med varandra om man ser på energihushållningens struktur och egenskaper samt naturens förutsättningar för exploatering av nya energiformer. Under dessa omständigheter måste man i praktiken genomföra forskningsarbetet på lång sikt i enlighet med varje lands förhållanden. Man bör alltjämt fortsätta att öka forskningsarbetet på de områden där forskningsföremålen är enhetliga och forskningsmålsättningarna likartade.

Beträffande medlemsförslagets punkt b) kan man konstatera, att anordnandet av energiimporten och -exporten i de nordiska länderna sedan gammalt är olika i de olika länderna. I framtiden kan man inte heller vänta sig någon avgörande förändring. Det är uppenbart att det på det generella planet inte torde vara möjligt att skapa en gemensam nordisk strategi angående energiråämnena. Strategierna bör skisseras skilt för varje enskilt land. Däremot ger samarbete nytta i särskilda frågor.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Vad inrättandet av statliga organ angår, kan man för Finlands vidkommande konstatera, att statliga organ haft en härskande ställning i Finlands energihushållning och att huvuddelen av energiverksamheten rörande anskaffning, förädling och distribution sker genom sådana statliga organs försorg. Åtminstone i det aktuella läget anser man inte att någon omedelbar nytta kan åstadkommas genom att inrätta nya organ.

Beträffande medlemsförslagets avsnitt angående multinationella oljebolag kan man konstatera, att internationella oljebolags eventuella menliga verkningar närmast gäller de övriga nordiska länderna. I Finland sker energins förädling och distribution så gott som uteslutande genom nationella bolags försorg. I de fall distributionsaktiviteter handhas av internationella dotterbolag, äger verksamheten rum på nationella villkor. Under dessa omständigheter har nationalisering inte någon ekonomisk betydelse.

Handels- och industriministeriet anser att redan verksamma samarbetsorgan åtminstone i detta skede kan handha det nordiska energisamarbetet för de delar som samarbetet är nödvändigt och möjligt.

Helsingfors den 12 juni 1974

Jan-Magnus Jansson
Handels- och industriminister

Leo Neuvo
Biträdande avdelningschef

Finlands kraftverksförening r.f.:

Vi kan inte godkänna förslagets motivering och inte heller understöda förslaget, trots att vi anser att ett forskningsarbete, som strävar till att utveckla nya energiformer och energibesparande metoder i produktion och konsumtion, är viktigt.

Otnäs den 13 juni 1974

Finlands kraftverksförening r.f.

Harry Björk
Ordförande

Matti O. Koskinen
Sekreterare

Neste Oy:

— — — konstaterar Neste Oy att man i oljebranschens utveckling i Finland kommit betydligt längre än i de andra nordiska länderna. De frågor som ställts i förslaget har därför för en rätt stor del redan lösts hos oss.

Såvitt solidaritet kan uppnås och upprätthållas i Finland, torde det icke vara nödvändigt för oss att söka hjälp utanför landet.

Helsingfors den 19 juni 1974

Neste Oy

U. Raade

K. H. Pentti

Finlands industriförbund¹:

Oljekrisen hösten 1973 utpekade för de flesta industriländer de svaga punkterna i deras energiförsörjning. Följden var att man inledde ett flertal nationella och internationella forskningar och utredningar. De huvudsakliga föremålen för forskningen har varit oljekrisens uppkomst, minskandet av krisens verkningar samt utvecklandet av energiförsörjningen så att den blir mindre sårbar.

I de nordiska länderna har man koncentrerat sig främst på att minska krisens verkningar och utveckla energiförsörjningen. Forskningsarbete, genom vilket man strävar till att utveckla nya energiformer, utförs både inom ramen för Nordel och Nordiska kontaktorganet för atomenergifrågor och Nordforsk. Energibesparande metoder undersöks som bäst av Nordiska ministerrådets tjänstemannakommitté för industri- och energipolitik.

Hänvisande till det som ovan anförts, anser industriförbundet det inte vara nödvändigt att skapa en gemensam energipolitisk strategi, som omfattar inledande av ett nytt forskningsarbete för utvecklande av nya energiformer och energibesparande metoder. Upprättandet av statliga handels- och försörjningsorgan för energisamarbete och för import och export av olja, gas och andra energiråvaror, är enligt vår mening en nationell fråga för vart och ett av de nordiska länderna, som Industriförbundet inte vill ta ställning till. Detsamma gäller brytandet av de internationella oljebolagens dominerande inflytande i de nordiska länderna genom nationalisering av deras raffinaderier och distributions-system.

Helsingfors den 19 juni 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Oljebranschens centralförbund¹:

Förslagsställarna föreslår de nordiska länderna en egensam energipolitisk strategi, som för det första skulle förutsätta samarbete för

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

långsiktig forskning rörande utveckling av nya energiformer och energibesparande metoder i produktion och konsumtion. Forskningsverksamhet avseende utveckling av nya energiformer kräver likväl, för att gestalta sig effektiv, intellektuella och ekonomiska resurser av den klass, som för närvarande inte i de nordiska länderna torde kunna lösas från annan, redan tidigare inledd forskning. Nya energiformer sökes och utvecklas emellertid såväl av stormakterna som vissa större samfund och av dessa upprätthållna forskningsinrättningar, och inget tvivel föreligger därom, att på detta område eventuellt kunna nya rön inte, såframt ekonomiska förutsättningar därtill är för handen, skulle komma till bruk även i de nordiska länderna. Igångsättande av ett särskilt samnordiskt forskningsprojekt, som av naturnödvändighet dessutom skulle bli relativt omfattande, synes sålunda inte på detta område motiverat. Ovan framförda negativa ståndpunkt innebär likväl inte, att en effektivisering av forskningssamarbetet inom energiområdet inte även på det nordiska planet vore önskvärt. Detta torde lämpligen kunna ske närmast inom ramen för Nordforsk. Inom Nordforsk kan man enligt förbundets uppfattning även lämpligen koordinera och bearbeta det omfattande forskningsarbete, som i de särskilda nordiska länderna — i Finland bl. a. på SITRA:s försorg — igångsatts för utvecklande av energibesparande metoder.

Den av förslagsställarna uppskisserade samnordiska strategin skulle ytterligare förutsätta upprättande av statliga handelsorgan för energisamarbete samt för import och export av energiråvaror. Då det föreslagna arrangemanget uppenbarligen ytterligare skulle vara förknippat med på statligt plan ingångna leveransavtal direkt med respektive producentländer, finner vi skäl att erinra, huru alldeles färsk erfarenheter visar att dylika arrangemang lätt kan vara till nackdel uttryckligen för små länder, såsom t. ex. de nordiska länderna. Sålunda erbjöd vissa länder på hösten 1973 — för att i en hotande krissituation säkerställa sin egen oljeförsörjning — åt producentländerna, utöver krigsmateriel, priser som med rentav ca 30 % översteg det av OPEC i oktober 1973 föreslagna priset. Mellan stater ingångna avtal skulle inte ens under normala förhållanden innebära en mera fördelaktig prisnivå för konsumenterna. För tryggnad av energiförsörjningen måste man i varje händelse för oljeletning och produktion få fram enorma och tyvärr alltjämt ökande penningbelopp, som vida överstiger det vad som t. ex. på lånemarknaden kan uppbringas. Oljeindustrin tvingas sålunda själv anskaffa en betydande del av det erforderliga kapitalet — ett faktum som är helt oberoende därav, huruvida produktionen, raffineringen och distributionen av olja handhas av privata eller statliga företag eller rentav av staten.

Vad slutligen beträffar förslaget om brytande av de internationella oljebolagens inflytande i de nordiska länderna genom nationalisering

av dessa bolags raffinaderier och distributionssystem har centralförbundet inte vare sig ur medlemsförslaget eller eljest kunnat få fram ens indicier för att det på denna väg vore möjligt att för de nordiska konsumenterna åvågbringa en mera säker eller billigare oljeförsörjning. Oljebranschen har under hela sin historia arbetat under hård konkurrens, tack vare vilken konsumenterna under långa tider kunnat åtnjuta förmånen av billig energi — under t. ex. 1960-talet rentav sjönk oljepriset medan priset på övriga förnödenheter och levnadskostnaderna i övrigt kraftigt stegrades. Konkurrensen inom oljebranschen erbjuder även de bästa möjligheterna att beakta såväl kundernas, arbetstagarnas som myndigheternas i respektive länder speciella önskemål.

Mot en nationalisering av utländska oljebolags egendom talar på ett övertygande sätt även de under vinterperioden 1973—74 vunna erfarenheterna av de internationella bolagens möjligheter att jämväl i en krissituation draga försorg om sina egna kunders åtminstone oundgängliga oljeförsörjning. Ifrågavarande bolag förmådde ytterligare fördela de tillbudsstående oljemängderna enligt tidigare förbrukningsmönster till olika länder — en uppgift vari det interstatliga specialorganet på detta område, OECD:s oljekommitté, klart misslyckades. Uppenbart är ytterligare, att en nationalisering av de av utländska bolag ägda raffinaderier, distributionssystemen o. s. v. skulle inverka menligt på ifrågavarande leverantörers — vare sig det är fråga om stat eller bolag — beredvillighet att särskilt i krissituationer sälja råolja och oljeprodukter till de nordiska länderna. Centralförbundet konstaterar, att en nationalisering av i utländsk ägo varande, inom oljebranschen verksamma bolags egendom i Finland direkt skulle kränka sådana staters intressen, från vilka Finland för närvarande importerar cirka två tredjedelar av sin olja.

Med hänvisning till allt vad ovan anförts föreslår centralförbundet att medlemsförslaget inte måtte ge anledning till vidare åtgärder.

Helsingfors den 15 juli 1974

Oljebranschens centralförbund r.f.

E. O. Soravuo

Henrik Lundsten

N o r g e

Departementet for handel og skipsfart:

På bakgrunn av det energisamarbeid som for tiden finner sted innenfor de mer globale samarbeidsorganisasjoner som OECD og FN, finner Handelsdepartementet det naturlig at et eventuelt nordisk samarbeid

på energiområdet skjer innenfor de rammer som måtte bli trukket opp av disse organisasjoner.

De konkrete tiltak som dette medlemsforslag tar sikte på trenger grundig utredning, bl. a. om Statoils fremtidige stilling på dette området, før det eventuelt kan tas standpunkt til tiltakene.

Oslo, 4. juni 1974

For Handelsministeren

Chr. Brinch

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

— — — Departementet har sendt forslaget på remiss til berørte departementer og underlagte institusjoner (*se nedan*). Departementet vil få anføre:

Generelt vil man peke på at energisituasjonen i de nordiske land er såvidt forskjellig at utarbeidelse av en felles strategi på området i dagens situasjon neppe vil være mulig. Inntil alle de nordiske land har klarlagt sin egen nasjonale energipolitikk, synes derfor grunnlaget for en felles strategi ikke å være til stede. Man vil av den grunn se det som en fordel om dette spørsmål først ble tatt opp etter at de pågående utredninger nasjonalt og på nordisk plan var avsluttet.

Oslo, 5. juli 1974

Etter fullmakt

Odd Gøthe

Rolf Thodesen

Miljøverndepartementet:

Miljøverndepartementet vil særlig peke på betydningen av å arbeide for en optimal utnyttelse og distribusjon av energiressursene, og på at en i det nordiske samarbeid er oppmerksom på sammenhengen mellom tiltak på dette området og sentrale deler av miljøpolitikken.

Oslo, 10. juni 1974

Etter fullmakt

Erik Lykke

Arne Berge

Utenriksdepartementet har den 7 juni 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen:

Forslaget er preget av politiske oppfatninger og kommer i liten grad inn på faglige spørsmål. Når det gjelder det konkrete forslag i tre punkter, vil vi vise til det vi har fremholdt i uttalelsene i brev av idag om forslagene A 423/e og A 424/e. På den ene siden vil vi fremholde at det faglige samarbeidet mellom de nordiske land idag er godt. På den andre siden er landenes energi-struktur så forskjellige at motivene for en felles strategi synes mindre klare enn tidligere. Dette hindrer ikke at det er ønskelig med et nært handels-samkvem på energisektoren og en ytterligere forbedring av samarbeidet på de områder det er hensiktsmessig.

Oslo, 18. juni 1974

Etter fullmakt

Gunnar Vatten

Asbjørn Vinjar

Statens oljedirektorat har den 6 juni 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Norges industriforbund har den 31 maj 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Statoil:

I anledning Statoils spesielle stilling finner vi det riktig ikke å kommentere de forslag som er fremsatt av utvalget.

Stavanger, 30. mai 1974

For Den norske stats oljeselskap a.s

Erik Schanche

Norsk petroleums institutt:

Et utgangspunkt for dette forslaget er den forsyningskrise for olje som vi opplevde sist vinter. Vi finner det således riktig først å resymere situasjonen før og under krisen.

Etterkrigstiden har vært preget av en rikelig tilgang på energi. Grunnlaget for denne rike tilgang har vært de oljekilder som har vært funnet og utviklet av oljeselskaper under avtaler med de nasjonalstater hvor oljeleiene har vært å finne. Den rikelige tilgangen på energi har medført at prisen har holdt seg lavt, og har vært et vesentlig moment i den sterke økonomiske utvikling man har sett i 1950 og 60-årene.

Forsyningssituasjonen for energi har imidlertid endret seg sterkt i løpet av de siste år.

Den økende industriaktivitet og levestandard bevirket en sterk økning i det totale forbruk av energi. I USA og i mange land førte samtidig den restriktive offentlige priskontroll til redusert investeringstakt i energiproduksjonen og endelig kom miljøvern hensyn i mange land til å nedtrappe forbruket av kull, sinke utbyggingen av kjernekraft og hindre utnyttelse av nye oljefunn, som f. eks. i Alaska.

Fra Midt-Østen og Nord-Afrika, kom det klare signaler om at den årlige vekst i oljeproduksjonen ville bli mindre enn planlagt. Dette skyldtes bl. a. landenes ønske om å drøye sine forekomster av olje, øke sin fortjeneste og delvis overta oljeselskapenes anlegg.

Disse faktorer ville samlet føre til en tiltagende knapphet på energi for 70-årene sett i forhold til det økende forbruk, samtidig som denne knapphet ville bevirke økende priser. Gjennom langvarige forhandlinger med oljeselskapene hadde OPEC-landene siden 1970 oppnådd eskalerende prisavtaler for de såkalte posterte priser frem til 1975. Gjennom tilsvarende forhandlinger hadde de oppnådd enighet med selskapene om en gradvis overtagelse av deres produksjonsanlegg og oljekilder til en eierandel på 51 % i 1981. Samtlige forbrukerlands regjeringer ble holdt løpende orientert om disse forhandlinger og deres resultater.

I tilknytning til oktober-krigen i Midt-Østen, tok araberlandene i bruk oljen som et politisk kampmiddel og OPEC-landene gikk fra de

avtaler de hadde inngått med oljeselskapene. De fastsatte prisnoteringer ensidig og tredoblet sine skatter og avgifter. Dessuten krevde OPEC-landene å overta en større del av oljeselskapenes anlegg og kilder enn det som tidligere var avtalt. Olje som produksjonslandene allerede hadde disposisjonsrett til, ble solgt på auksjoner til skyhøye priser utenom de vanlige kanaler.

De leveringsbegrensninger som araberlandene iverksatte innebar forskjellig behandling av de enkelte land, fra full boikott til en sterkt prioritert status. Reglene var kompliserte og tildels uklare. De enkelte araberland fulgte ikke helt samme regler og reglene ble endret flere ganger underveis.

Forbrukerlandene ble rammet meget forskjellig. De kunne ikke bli enige om samarbeid om fordeling av de tilgjengelige forsyninger og man fikk erfare en kamp om bilaterale avtaler hvor oljeforsyninger ble forsøkt sikret mot leveranser av diverse varer og utstyr, ikke minst militært utstyr. De land som kunne gi de beste tilbud fikk de beste avtaler. Denne overbudspolitikken understøttet også produksjonslandenes høye priskrav.

Oljeselskapene satt igjen med fordelingsproblemet. På den ene side måtte man følge araberlandenes regler for ikke å få enda strengere bestemmelser og på den annen side måtte man forsøke å få til en fordeling, slik at ikke noe enkelt land ble alt for sterkt rammet. Det viste seg umulig å organisere en fordeling gjennom OECD eller andre internasjonale organer. Det ble derfor oljeselskapene hver for seg som måtte forsøke å få til en mest mulig rimelig og fornuftig fordeling av oljeforsyningene mellom forbrukerlandene. Det er ganske klart at krisen ville fått langt mere alvorlige følger i enkelte land hvis ikke oljeselskapene hadde forstått denne oppgaven.

De internasjonale oljeselskapene innlot seg ikke på spekulasjonskjøp, men stilte seg til disposisjon for staten for å formidle kjøp og eventuelt raffinere råolje staten måtte kjøpe.

Det er verd å bemerke at Sovjetsamveldet under krisen brøt sine leveringsavtaler og ikke var villig til å gjenoppta leveransene uten at prisen ble løftet til det nivå araberne forlangte.

Til de enkelte deler av forslaget har vi følgende kommentarer:

a. *Forskning*

Det vil være nødvendig med en meget sterk forskningsinnsats for å sørge for tilstrekkelig energiforsyning i fremtiden og en øket statlig innsats vil være ønskelig.

Oljeindustriens forskningsorganisasjoner har kontakt og samarbeid med frittstående og statlige institutter, universiteter og høyskoler på mange områder.

Eksempelvis har det i den senere tid vært intensivert samarbeid mel-

lom enkelte oljeselskaper og statlige institutter, helsemyndigheter og andre når det gjelder vitenskapelige undersøkelser av forurensninger av luft, vann og jord, bevirket av oljeprodukter og deres produksjonsprosesser.

Et fortsatt samspill med innsats såvel fra næringslivet som fra statlige og frittstående institutter, og over landegrenser, er det beste grunnlag for en tilfredstillende energiforsyning i fremtiden.

b. Opprettelse av statlige handels- og forsyningsorganer

Når det gjelder forsyninger av olje må man ta utgangspunkt i at en rekke produksjonsland er i ferd med å tilegne seg fullt eierskap over kildene. Endel av oljen vil produksjonslandene markedsføre selv, men for den største del vil man inngå avtaler med oljeselskapene om tilbakekjøp av oljen. Oljeselskapenes rolle som eiere av oljekilder er sterkt redusert.

I denne situasjonen kunne man kanskje tenke seg at forbrukerlandene burde inngå kjøpeavtaler direkte med produksjonslandene for å sikre seg forsyninger. Erfaringene viser imidlertid at i en slik situasjon vil det land som har mest å tilby, ikke minst av militært utstyr, få den beste avtalen. De små land vil sannsynligvis bli skadelidende.

Det vil av flere grunner være ønskelig med forsyning fra flere forskjellige kilder. For det første for å få en optimal råoljebasis tilpasset det enkelte lands forbruk. For det andre fordi teknisk og politisk risiko tilsier at man ikke kan være avhengig av en, eller et fåtall kilder. Man har fått erfare at stater med oljeproduksjon, har gått fra avtaler for å oppnå politiske eller økonomiske fordeler.

De internasjonale oljeselskaper har et verdensomspennende teknisk og organisatorisk apparat som sørger for forsyning av forbrukerlandene. Man har mange kilder å kunne trekke på og et fleksibelt transport-, raffinerings- og distribusjonsapparat. Dette har gjort det mulig å forsyne forbrukerne effektivt og rimelig i normale tider og sørge for en rimelig fordeling i krisetider.

En annen ting er det, at det ville være en fordel om forbrukerland, såvel industriland som utviklingsland, kunne komme sammen med produksjonsland for i fellesskap å bli enige om rammer for produksjon og priser. Innenfor slike rammer vil de internasjonale oljeselskapene kunne sørge for den mest effektive forsyning av oljen.

Forøvrig må det pekes på den store forskjell det vil være mellom de nordiske land i fremtiden når det gjelder oljeforsyninger, i og med at Norge vil ha en stor netto eksport, mens de andre land fortsatt vil være avhengig av import. Også på andre områder er det forskjell på landenes energiforsyningsmønstre, og man vil sikkert kunne ha gjensidige fordeler av en fortsatt utvikling av det praktiske samarbeid som er i gang.

Det er vanskelig å se hvilken rolle nye statlige organer av den form som nevnt i forslaget, kan spille i denne sammenheng.

c. Nasjonalisering av raffinerier og distribusjonssystem

De private oljeselskaper betjener sine markeder i konkurranse med hverandre. De må ta hensyn til kunder, ansatte og myndigheter i de land hvor de opererer og til publikum i sin alminnelighet.

Det er ikke noe som tilsier at en nasjonalisering av oljeselskapenes raffinerier og markedsføringsapparat, skulle gi forbrukeren en sikrere og billigere forsyning.

Myndighetene i Norge har gjennom konsesjonslovgivningen og prisloven allerede muligheter for en kontroll med oljeselskapenes operasjoner, som skulle være fullstendig tilfredstillende ut fra et forbrukersynspunkt. Dessuten har man i et par år hatt et fast inter-departementalt utvalg som skal følge med i de internasjonale oljeselskapenes prispolitikk.

Oslo, 11. juni 1974

E. Holterman

Studieselskapet for Nord-norsk næringsliv har i skrivelse den 5 juni 1974 forklarat sig icke ha för avsikt inkomma med yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Selskapet for fremtidsstudier (SEFREM) har i skrivelse den 14 juni 1974 meddelat att man för närvarande inte har för avsikt att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

S v e r i g e

Statskontoret:

I förslaget pekas på nödvändigheten att exploatera energikällorna ändamålsenligt och att utveckla nya sådana. Oljebolagens dominerande roll framhålls liksom den nya situation som uppstått i Norden genom upptäckten av oljeförekomster i Nordsjön. Följande åtgärder anges som särskilt betydelsefulla: ökad energiforskning, brytande av de stora oljebolagens dominans, inrättande av statliga handels- och försörjningsorgan, nationalisering av raffinaderier etc.

Det hemställs att Nordiska rådet rekommenderar ministerrådet att utarbeta en gemensam strategi för de nordiska länderna på det energipolitiska området inbegripande:

— samarbete för långsiktig forskning rörande utveckling av nya

energiformer och energisparande metoder, i produktion och konsumtion;

— upprättande av statliga handels- och försörjningsorgan för energisamarbete och för import och export av olja, gas och andra energiråvaror;

— brytande av de internationella oljebolagens dominerande inflytande i nordiska länder genom nationalisering av deras raffinaderier och distributionssystem.

Utan att närmare gå in på förslagen anser statskontoret det angeläget att energifrågorna utreds varvid möjligheter till nordisk gemensam strategi bör prövas i positiv anda.

Se även statskontorets remissvar beträffande medlemsförslag A 424/e.

Stockholm den 12 juni 1974

Enligt statskontorets beslut

Staffan Norrman

Kommerskollegium har den 11 juli 1974 avgivit yttrande som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar:

Enligt medlemsförslaget bör strategin på det energipolitiska området innefatta samarbete för långsiktig forskning rörande utveckling av nya energiformer och energisparande metoder, upprättande av statliga handels- och försörjningsorgan för energisamarbete och för import och export av olja, gas och andra energiråvaror samt brytande av de internationella oljebolagens dominerande inflytande genom nationalisering av deras raffinaderier och distributionssystem.

Mot bakgrund av vinterns energikris och i medvetande om oljetillgångarnas begränsade omfattning på lång sikt pågår världen över försöks- och utvecklingsarbete i fråga om nya energiformer. Det är naturligt att detta arbete sker inom områden och länder, där specifika förutsättningar finns med hänsyn till möjligheterna att disponera och utnyttja olika tänkbara energiformer. Likaledes har frågan om åtgärder för att få fram energisparande metoder i såväl produktion som konsumtion uppmärksamrats och olika utredningar härom pågår på det internationella planet och i olika länder. För Sveriges del har dessa frågor getts en hög prioritet och olika utredningar för kartläggning

härom pågår, som är avsedda att ge underlag för utformning av den framtida energipolitiken i vårt land. Ett nordiskt samarbete för långsiktig forskning inom detta område kan givetvis vara av värde men ett ställningstagande till formerna torde böra anstå tills pågående utredningar slutförts och konturerna för den framtida energipolitiken närmare fastställts.

För att trygga oljeförsörjningen eftersträvar olika konsumentländer att träffa bilaterala uppgörelser med producentländerna om tillförsel av olja inom ramen för handelspolitiska överenskommelser. Sådana statliga engagemang, vilka också kan leda till utbyggnad av statliga raffinaderier och handelsorgan, får ses som ett led i de åtgärder, som syftar till att säkerställa oljetillförseln framför allt under krissituationer genom en diversifiering av importen. För Sveriges vidkommande får statliga insatser på detta område ses som ett komplement till den i landet etablerade oljehandeln, som i väsentlig grad baseras på ett sedan länge utbyggt internationellt distributionssystem.

Någon ökad försörjningstrygghet kan enligt överstyrelsens mening inte vinnas genom nationalisering av de internationella oljebolagens raffiaderier och distributionssystem i Sverige.

Stockholm den 26 juni 1974

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

Sten Lundberg

N.-G. Danielson

Statens planverk har den 10 juni 1974 avgivit yttrande som avser både medlemsförslag A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandet tryckt i Sak A 424/e).

Statens industriverk:

Önskemål om ett breddat nordiskt samarbete på energiområdet har framförts inom Nordiska rådet ett flertal gånger. Med anledning av medlemsförslag nr A 382/e om energipolitiskt samarbete har Nordiska ministerrådet uppdragit åt Nordiska ämbetsmannakommittén för industri- och energipolitik att utreda frågan. Statens industriverk anser därför att det inte finns anledning att tillstyrka det rubricerade förslaget eftersom utredning om nordiskt energipolitiskt samarbete sålunda redan pågår.

Verket anser dock att det kan bli svårt att nå enighet om en meningsfull och praktiskt användbar gemensam strategi på det energi-

politiska området på grund av de olika förutsättningarna i de nordiska länderna. Island är geografiskt isolerat från övriga nordiska länder med bl. a. stora geotekniska energiresurser; Norge har stora olje- och vattenkraftsresurser; Danmark är medlem i EG; Finland har en avsevärd import av sovjetisk gas och Sverige har ännu ingen uttalad målsättning för sin energipolitik — beslut i denna fråga väntas tidigast 1975. Verket anser därför att inga större vinster skulle kunna göras genom att innan den nämnda utredningen presenterat sina resultat och innan de nationella målsättningarna blivit klarlagda söka åstadkomma ett ytterligare ökat samarbete utöver vad som redan nu sker mellan de nordiska länderna på energiområdet.

Statens industriverk anser sig sakna kompetens att yttra sig över delförslagen b) och c) i rubricerade förslag.

Stockholm den 12 juni 1974

Hans Janlinder

Reinhold Wiesel

Stockholms handelskammare, Handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare har den 30 maj, 17 maj respektive 7 juni 1974 avgivit yttranden som avser medlemsförslagen A 423/e om ett nordiskt institut för energifrågor, A 424/e om nordiskt energisamarbete och A 425/e om en gemensam nordisk strategi på det energipolitiska området. (Yttrandena tryckta i Sak A 424/e).

Statsföretag AB:

— — — I anledning av ärendets allmänna och icke industriella art avstår Statsföretag från att yttra sig.

Stockholm den 17 juni 1974

Statsföretag AB

P. Sköld

Energiprogramkommittén:

I programkommitténs samtidigt avlämnade yttrande över medlemsförslag (A 423/e) om ett nordiskt institut för energifrågor ges en översiktlig bild av kommitténs uppgifter och hittillsvarande arbete. Programkommittén behandlar endast vissa begränsade delar av vad som måste utgöra en strategi på det energipolitiska området och i Sverige arbetar parallellt ett antal andra utredningar med frågor som tillsammans skall bilda underlag för den svenska regeringens och riksdagens bedömning rörande ett energipolitiskt program.

Energiprogramkommittén har i sitt nuvarande arbete heller inte kommit så långt att man hunnit göra några avvägningar beträffande ett forsknings- och utvecklingsprogramms struktur. Kommittén har därför inga möjligheter att ta ställning till det väckta medlemsförslaget.

Stockholm den 17 juni 1974

Lars Lindmark

Bo C. Johanson

Sveriges industriförbund:

Strävandena att söka lösa energiproblem av olika slag är något som präglat såväl privata som statliga konsumenter och producenter av energi i världen under flera år. Det har ofta skett i samråd och samarbete över gränserna. Inte minst i Norden finns ett sådant samarbete sedan länge etablerat.

Till grund för arbetet ligger ansträngningarna att tillgodose alla samhällens växande energibehov. Förslagsställarnas påstående om olikheter i det energipolitiska beteendemönstret mellan olika samhällssystem saknar i stort alldeles verklighetsförankring.

Förslagsställarna talar också om en icke ändamålsenlig exploatering av naturtillgångarna och försöker även på detta fält utmåla skillnaden mellan de kapitalistiska och socialistiska systemen. Var och en som studerar hanteringen av naturresurserna i världen vet att denna skildring är grundfalsk.

Vad gäller speciellt energisidan är det notoriskt, att en modern industristats hela välfärd är starkt förknippad med och beroende av god tillgång på energi. Härav följer att ett ändamålsenligt utnyttjande av energiresurserna är ett självklart mål. I en marknadsekonomi är energikostnaden en konkurrensfaktor, varför man av naturliga skäl försöker hålla nere energiåtgången.

Den föreslagna monopoliseringen av energiförsörjningen i Norden avstyrkes bestämt.

Industriförbundet har i andra skrivelser till Nordiska rådet uttalat sitt stöd för ett intensifierat nordiskt samarbete på energiområdet. Förbundet anser icke att form och innehåll i föreliggande förslag är ägnat att föra fram till åtgärder eller lösningar som kan främja Nordens fortsatta välfärdsutveckling. Förbundet avstyrker därför bifall till förslaget.

Stockholm den 26 juni 1974

Sveriges industriförbund

Bo Helmerson

Nina Holmström

Svenska elverksföreningen:

Enligt föreningens mening innefattar föreliggande medlemsförslag (A 425/e) knappast några konstruktiva och på kortare sikt realistiska idéer till lösning av energiproblematiken och det torde därför ej kunna läggas till grund för en gemensam nordisk energipolitisk strategi. I vart fall gäller detta inom elförsörjningsområdet.

Stockholm den 13 juni 1974

Svenska elverksföreningen

Carl Hagson

Svenska petroleum institutet (SPI):

Mot bakgrund av den energikris, som inträffade sistlidna vinter, tar förslagsställarna upp problemen sedan hösten 1973 i fråga om tillförsel och prissättning på olja, som sägs visa den ohållbara situation flera av våra nordiska länder befinner sig i som följd av att dessa frågor handhaves av stora multinationella oljeföretag.

Institutet delar inte den grundsyn på energiproblemen, som kommer till uttryck i medlemsförslaget, och kan ej heller bekräfta den roll, som i sammanhanget tilldelats de multinationella oljebolagen. Dessa företags inflytande över oljehandeln har mycket starkt begränsats genom statliga myndigheters ingripanden i såväl producent- som konsumentländer. Det är dock påtagligt, att oljebolagen genom sin flexibilitet och mångåriga erfarenhet av oljehanteringsverksamhet bidragit till att minska verkningarna av begränsad tillförsel och bojkotter, som drabbat olika länder. I fråga om prissättningen gäller, att den i fråga om råolja fastställs av regeringsorgan i de för Nordens oljeförsörjning viktigaste producentländerna och i fråga om färdiga produkter bestäms av de prisvårdande myndigheterna i respektive nordiska land. Institutet kan i detta sammanhang inte underlåta att framhålla, att svårigheterna med oljetillförseln till Sverige under energikrisen inte enbart var en följd av nedskärningar av de leveranser, som de multinationella oljeföretagen normalt svarar för, utan även berodde på nedskurna leveranser från andra regelmässiga leverantörer som Sovjetunionen.

Vad de konkreta förslagen beträffar, kan institutet inte finna annat än att det erfordras ökade insatser och samarbete för långsiktig forskning rörande utveckling av nya energiformer och energibesparande metoder i produktion och konsumtion. Det är enligt institutets mening naturligt med betydande statliga insatser på forskningens område och lika naturligt med ett intimt samarbete, oavsett om forskningen sker i

statlig, kooperativ eller privat regi. För samverkan de nordiska länderna emellan finns redan NORDFORSK.

Vad beträffar förslaget om upprättande av statliga handels- och försörjningsorgan för energisamarbete och för import och export av olja, gas och andra energiråvaror, förefaller situationen vara olika i de nordiska länderna. Statliga organ för export av energiråvaror synes för överskådlig tid endast ha någon uppgift i Norge, som i Statoil redan har ett organ härför. Finland har i Neste ett statsägt organ för import och raffinering av huvudsakligen rysk råolja. Vad Danmark och Sverige beträffar synes fråga om upprättande av erforderliga statliga organ för sådant ändamål böra prövas i vanlig parlamentarisk ordning inom respektive land.

Vad så till sist gäller förslaget om brytande av de internationella oljeföretagens dominerande inflytande i nordiska länder genom nationalisering av deras raffinaderier och distributionssystem, kan institutet inte finna annat än att det inflytandet redan är begränsat till följd av statliga ingripanden och hård konkurrens. Erfarenheterna från den svåra krisen 1973—1974 ger vid handen, att de internationella oljeföretagen visade ett betydande mått av samhällsansvar genom att i mån av förmåga under svåra förhållanden genomföra sina leveransförpliktelser till alla sina kundländer. Övertagande av raffinaderierna eller distributionssystem skapar icke heller några nya oljetillgångar.

På grund av vad sålunda anförts får SPI uttala, att det icke finns några bärande motiv för nationalisering av dessa företags raffinaderier och distributionssystem.

Oljekonsumenternas förbund avger eget yttrande om denna remiss (*se nedan*).

Stockholm den 14 juni 1974

Svenska petroleuminstitutet

Torsten Andersson

Rolf af Klintberg

Centrala driftledningen (SDL):

När det gäller 425/e har CDL ej anledning kommentera förslagen under b) och c). Beträffande förslaget under a), utarbetande av en gemensam strategi gällande samarbete för långsiktig forskning rörande utveckling av nya energiformer och energisparande metoder i produktion och konsumtion, kan nämnas att på elkraftområdet har Nordel ett utbyte av information, som gör det möjligt att ta del av allt forsknings- och utvecklingsarbete som pågår inom kraftföretagen eller de olika organisationerna på elkraftområdet i Nordel-länderna. För den lång-

siktiga utvecklingen inom produktionsområdet för elkraft, är dock den internationella forskningen av vida större betydelse än en speciellt nordisk. Det torde därför icke vara behövt att upprätta flera nordiska samarbetsorgan än vad som nu är fallet.

CDL vill även hänvisa till det yttrande Nordel avgivet över förslaget (*se ovan*).

Stockholm den 12 juni 1974

Centrala driftledningen

Bengt Sterne

Svenska värmeverksföreningen:

Inledningsvis vill föreningen hänvisa till dess yttrande över medlemsförslag A 424/e om nordiskt energisamarbete. Diskussionsdelen i föreliggande medlemsförslag bygger i huvudsak på ställningstaganden, som ligger klart utanför Svenska värmeverksföreningens kompetensområde i egenskap av samarbetsorgan för kommunala värmeverk. Föreningen inskränker sig därför till att kommentera de avslutande förslagen.

Punkten a) — enligt medlemsförslaget indelning — upptar samarbete för långsiktig forskning rörande utveckling av nya energiformer och energibesparande metoder inom såväl produktion som konsumtion. Svenska värmeverksföreningen anser att ett utvidgat nordiskt samarbete på detta område skulle vara av värde, speciellt om det kombineras med ökade resurser.

Det senaste årets händelser har, såsom påvisas i medlemsförslaget, visat att försörjningen med importerad olja sker med svårbedömd prisbildning samt med en betydande risk för störningar i leveranserna. Det är möjligt att ett gemensamt nordiskt uppträdande skulle kunna ge säkrare leveranser och gynnsammare priser, vilket uppenbarligen ligger i bl. a. Svenska värmeverksföreningens intresse. Det bör särskilt understrykas att ett eventuellt samarbete inte enbart bör inriktas på olja utan även bör ta upp exempelvis kol, naturgas och uran.

Mot bakgrund av det ovan sagda tillstyrker Svenska värmeverksföreningen att Nordiska rådet uppmanar dess ministerråd att värdera möjligheterna till ett nordiskt energi- och industrisamarbete, speciellt vad gäller inköp av energiråvaror.

Stockholm den 17 juni 1974

Svenska värmeverksföreningen

Torbjörn Waldenby

Staffan Engström

Oljekonsumenternas förbund (OK):

Som utgångspunkt till sitt förslag har förslagsställarna den rådande situationen i världens energiförsörjning med relativt snabb förbrukning av begränsade energitillgångar.

En negativ faktor i det nuvarande systemet anges vara att energitnytjtandet i världen i stor utsträckning styrs av marknadskrafterna och att de multinationella oljemonopolen har en stark position. Bland annat anges krisen på oljemarknaden hösten 1973 ha samband med de stora multinationella oljebolagens agerande.

När det gäller krisen hösten 1973 har den politiska utvecklingen i Mellersta östern ej tagits med i bilden. Den prisstegring, som under Mellanösternkrisen genomfördes av OPEC-länderna och i vilken bl. a. även Sovjetunionen deltog, hade karaktären av en monopolåtgärd från en stark kartell. Med hänsyn till knappheten på energi som föreligger på lång sikt i världen kan denna prishöjning ej ifrågasättas; däremot snabbheten med vilken den genomfördes. Den snabba omställningen förorsakade en betydande störning i världsekonomin.

OK anser att den bakgrund, som tecknats till den rådande energisituationen i världen, är ofullständig. Det är ej klart att energisituationen i de socialistiska ekonomierna positivt avviker från utvecklingen i västvärldens blandekonomier.

Förslaget

Förslagsställarna önskar mot den bakgrund som skisserats frigöra oljeförsörjningen från de multinationella organisationerna och medverka till utvidgat samarbete internationellt. En rad konkreta åtgärder föreslås.

Beträffande ökat nordiskt samarbete inom energiforskningen finner OK detta riktigt och tillstyrker.

Beträffande en gemensam strategi från de nordiska ländernas sida gentemot oljeindustrin finner vi en sådan riktig när det gäller att ange gränserna inom vilka oljeindustrin har att bedriva sin verksamhet. Statens åtgärder bör enligt OK:s uppfattning inriktas på att värna om konkurrens på lika villkor mellan företag av olika ägarkategori, privata, statliga och kooperativa, och bl. a. härvid genom lagstiftning undanröja konkurrensbegränsningar. Ett samlat uppträdande från de nordiska ländernas sida beträffande lagstiftning och liknande är härvid önskvärt.

Beträffande upprättandet av statliga handels- och försörjningsorgan för import och export bör framhållas att sådana i praktiken existerar i Finland och Norge. När det gäller Sverige kan oljekooperationen knappast, mot bakgrund av den stora betydelse oljan har för vårt lands energiförsörjning, ifrågasätta ett statligt engagement; men vi vill fram-

hålla betydelsen av den fria konkurrensen mellan olika företagsformer. Ett statligt organ bör därför i enlighet härmed verka jämsides med de privata och kooperativa organisationerna på området.

Beträffande en nationalisering av nuvarande raffinaderier och distributionssystem vill OK bestämt avstyrka detta. En sådan åtgärd strider mot de villkor, som för närvarande rent allmänt gäller för näringslivet i vårt land. OK anser sig i enlighet med sin kooperativa målsättning arbeta för konsumentintresset på oljemarknaden och anser sig även verksamt ha bidragit till att konkurrensen vidmakthållits. Vi vill som ovan framhållits ej ifrågasätta ett statligt engagement när det gäller oljetillförseln till Sverige, men motsätter oss för Sveriges del statlig verksamhet när det gäller distributionsledet. I denna del av oljeindustrin tillvaratas konsumentintresset av oljekooperationen.

När det gäller inflytandet över oljeförsörjningen vill vi understryka, att kontroll över råoljetillgångarna utgör den viktigaste faktorn. Härvid kan noteras, att Norden i den norska delen av Nordsjön förfogar över en oljeproduktion, som i framtiden kan beräknas täcka Nordens behov.

En överenskommelse mellan de nordiska länderna i fråga om gemensamt utnyttjande av oljan inom Norges del av nordsjöområdet är således en väsentlig fråga och förhandlingar i denna riktning pågår som bekant mellan regeringarna i Norden.

När det gäller gemensamma direkta kontakter med de oljeproducerande länderna kan sådana under vissa omständigheter tillstyrkas. För OK:s del kan det sålunda vid råoljeköp ställas krav om att lämna teknisk assistens vid utveckling av näringsliv och samhällsliga grundinvesteringar i de oljeproducerande länderna. Det kan komma att röra sig om uppgifter, som överstiger kooperationens förmåga, och erbjuda ett fält för statlig medverkan på gemensam nordisk basis.

Avslutningsvis vill vi framhålla, att oljekooperationen i den uppbyggnad som nu sker av OK-organisationer i Danmark och Norge är på väg att förverkliga ett nordiskt samarbete på kooperativ basis inom oljeförsörjningen. Det är härvid ur oljekooperationens synvinkel väsentligt att verksamheten i de nordiska länderna kan bedrivas under likartade förhållanden. OK skulle därför se det som en fördel med ett gemensamt uppträdande från de nordiska ländernas sida i fråga om lagstiftning och de övriga förutsättningar samhället anger för verksamheten.

Stockholm den 13 juni 1974

Oljekonsumenternas förbund

Lennart Andersson

Svenska gasföreningen:

Svenska gasföreningen har i sitt yttrande till medlemsförslag A 424/e om nordiskt energisamarbete ställt sig positiv till detta vad gäller gasformiga energislag.

I rubricerade förslag föreslås inrättandet av statliga styrorgan på det energipolitiska området. Om det nordiska samarbetet skall ske genom de i förslaget framförda åtgärderna faller utanför ramen för föreningens bedömande.

Stockholm den 20 juni 1974

Svenska gasföreningen

Claes Lindgren

Lennart Johanson

Motorbranschens riksförbund:

Allmänt kan konstateras att en avsevärd mängd fakta om energiförbrukningen i vårt land föreligger och att frågans större perspektiv nu också finns aktuellt hos såväl politiker, näringsliv och allmänhet. Visst grundmaterial har kunnat hämtas ur energiprognosutredningen men det var givetvis den aktuella krissituationen under sistlidna vinter som accentuerade de avgörande samhällsproblem som brister eller avbrott i energitillförseln kan medföra. Bl. a. manifesterades genom energikrisen transportsektorns betydelse både för samhällets allmänna funktion och inte minst som sysselsättningsfaktor.

Det är enligt riksförbundets mening av största vikt att myndigheterna ej endast förbereder åtgärder i händelse av förnyade bristsituationer utan också genom förebyggande åtgärder söker medverka till att landets näringsliv, transportapparat och nödvändig privatkonsumtion drabbas i minsta möjligt utsträckning. Sådana åtgärder av förebyggande natur skulle i stor utsträckning kunna behandlas på samnordisk bas.

Med tanke på de norska fyndigheterna i Nordsjön och i norska havet torde det eventuellt finnas underlag för leverans- och fördelningsunderhandlingar av stort internationellt intresse inom de nordiska länderna.

Energifrågorna kommer att i framtiden kräva alltmer kvalificerad insikt från alla berörda parter sida. Det torde därför finnas skäl att i det fortsatta bevaknings- och utvecklingsarbetet positivt utnyttja de internationella oljebolagens forskningsresultat och erfarenhetsmaterial som även innefattar tekniskt utvecklingsarbete i samarbete med annan industri.

Sammanfattningsvis önskar riksförbundet för sin del anmäla att man i och för sig icke har något att erinra mot att en gemensam nordisk

politik eftersträvas på det energipolitiska området. Häri inbegripes emellertid icke något som helst ställningstagande till de allmänpolitiska värderingar som i övrigt presenteras i motionens motiv och hemställan.

Stockholm den 20 juni 1974

Motorbranschens riksförbund

E. O. Holm

Oljeprospektering AB:

— — — får härmed anföras, att företaget bedömer skälen och motiven till det framlagda förslaget som väsentligen politiskt betingade. Flera av de åtgärder som föreslås har dessutom redan beaktats i våra länder.

Som företag avstår vi därför från att mera i detalj yttra oss över föreslagna åtgärder.

Stockholm den 14 juni 1974

Oljeprospektering AB

Arne Carlsson

Verkst. direktör

Medlemsförslag

om utarbetande av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden

(Väckt av Ele Alenius, Ilkka-Christian Björklund, Poul Dam, Gils Guðmundsson, Finn Gustavsen, Carl-Henrik Hermansson, Knud Jespersen, Reidar T. Larsen, Arne Saarinen och Lars Werner)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

Enligt NFS riskerar den snabba internationaliseringen av de nordiska ländernas och andra länders ekonomier att ske på bekostnad av samhällliga och fackliga intressen. NFS anser det därför angeläget att insyn i och kontroll av de multinationella företagen snarast åstadkommes.

Enligt NFS uppfattning krävs såväl nationella som internationella åtgärder för att åstadkomma sådan kontroll över de multinationella företagens utveckling och verksamhet att negativa verkningar för samhälle och arbetstagare i den fortgående internationaliseringsprocessen kan förhindras. I yttrande över remiss A 422/j från Nordiska rådet i juni 1974 framförde NFS sin uppfattning att det är angeläget att i Norden så långt möjligt söka åstadkomma gemensamma lagar och regler rörande de multinationella företagen.

NFS betraktar det som i hög grad önskvärt att härför erforderligt utredningsarbete genomförs i nära samarbete med löntagarnas organisationer varvid deras problem och erfarenheter skulle kunna beaktas på bästa sätt. Härvid kan erinras om att NFS initierat en studie av de multinationella företagens utbredning i Norden samt förhållandena i de olika länderna rörande etableringsregler, konkurrensregler, företagsbeskattning och den arbetsrättsliga situationen. Denna utredning kommer att presenteras vid en NFS-konferens om multinationella företag i början av november 1974 vid vilket tillfälle förslag till åtgärder på de behandlade ämnesområdena kommer att behandlas.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet om utarbetandet av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden (A 436/j) framförs bl. a. att gällande skatteregler

och deras tillämpning måste skärpas så att de multinationella bolagen tvingas betala skatt i de nordiska länderna samt att särskilda lagregler skapas så att full insyn i de multinationella företagens verksamhet åstadkommes. Problemet med de internationella företagens beskattning anser NFS vara en av de viktigare frågorna i detta sammanhang vilken kräver snara åtgärder. Denna problematik skulle med fördel kunna angripas på nordisk basis och som en del av frågans lösning krävs förbättrade insynsmöjligheter i de multinationella företagens verksamhet med bl. a. tillgång till koncernräkenskaper. NFS stöder följaktligen förslaget att Nordiska rådet rekommenderar ministerrådet att utarbeta en gemensam handlingsplan på dessa två angivna områden och därvid utgår NFS från att de förslag som NFS kan komma att föra fram vid ovan angivna konferens i november i år kommer att beaktas och i sina principiella huvuddrag överensstämmer med den av ministerrådet utarbetade handlingsplanen på de här diskuterade ämnesområdena.

Nordens fackliga samorganisation vill för övrigt hänvisa till Fria fackföreningsinternationalens uttalande om multinationella företag, som antogs i Tokio i oktober 1973 och i Bryssel i november 1973.

Stockholm den 9 oktober 1974

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Bodström

Ordförande

Nordisk Akademikerråd hänvisar i skrivelse den 4 oktober 1974 till sitt yttrande den 21 juni 1974 över Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (Sak A 422/j).

D a n m a r k

Handelsministeriet:

I denne anledning skal handelsministeriet i samarbejde med arbejdsministeriet, Danmarks statistik, Det økonomiske sekretariat, justitsministeriet, skattedepartementet og udenrigsministeriets markedsafdeling fremkomme med følgende fællesudtalelse:

Udformning af det i medlemsforslaget omhandlede fællesnordiske handlingsprogram vedrørende multinationale selskaber indebærer arbejdsopgaver, der i det væsentligste skønnes at ligge inden for rammerne af de arbejdsopgaver, der er foreslået iværksat ved medlemsforslag (sak A 422/j) af 5. februar 1974 om en fællesnordisk lovgivning vedrørende multinationale selskaber. Handelsministeriet har sammen med ovennævnte myndigheder afgivet en fællesudtalelse af 31. maj 1974

om medlemsforslaget af 5. februar 1974 og kan fortsat henholde sig til denne udtalelse.

Med hensyn til de konkrete foranstaltninger, der foreslås at indgå i et fællesnordisk handlingsprogram, skal opmærksomheden særlig henledes på, at forslagene om indførelse af et forbud mod udenlandsk overtagelse af aktierne i indenlandske selskaber samt om nationalisering af multinationale selskaber vil stride mod grundlæggende principper for internationalt økonomisk samarbejde mellem industrilandene, samt at nationalisering i henhold til den danske grundlov kun vil kunne foretages mod fuldstændig erstatning.

På baggrund af ovenstående mener man ikke at kunne tilråde, at der iværksættes arbejde med udformning af det foreslåede handlingsprogram som en selvstændig arbejdsopgave.

København, den 24. september 1974

P. m. v.

E. b.

Erik Nielsen

De samvirkende danske husmandsforeninger:

Samvirksomheden kan anbefale, at der tages skridt i den retning, som henstillingens punkt b og c går på, men vil være noget betænkelig ved a og må fraråde henstillingens punkt d.

København, den 16. september 1974

På foreningernes vegne

Jørgen Pedersen

Grosserer-Societetet:

Det pågældende område er allerede i vidt omfang i Danmark reguleret gennem EF-traktaten og de med hjemmel heri udstedte retsakter. En dansk deltagelse i et eventuelt nordisk samarbejde på området forudsætter derfor, at dette samarbejde bliver af en sådan karakter, at det er foreneligt med Danmarks EF-forpligtelser.

København, den 25. september 1974

Grosserer-Societetet

Niels Kristoffersen

Sekretær

Provinshandelskammeret:

— — — hvormed fremsendtes et forslag der er blevet rejst til behandling i Nordisk Råd vedrørende de såkaldt multinationale selskabers virksomhed i de nordiske lande, og efter en redegørelse fremkommer forslag til Rådet om at udarbejde en fælles handlingsplan med det formål at begrænse eller bryde disse selskabers magt i Norden, og herunder hører også en aktieselskabslovgivning, som forbyder udenlandske kapitalinteresser at opkøbe nordiske virksomheder, en skærpelse af de gældende skatteregler og en tillem্পning af disse med det formål, at de multinationale selskaber tvinges til at betale skat i de nordiske lande.

Endvidere indgår i forslaget, at der skal etableres særskilte lovbestemmelser, der muliggør fuldt indseende med de multinationale selskabers virksomhed samt endelig at få opstillet en plan for nationalisering af de multinationale selskaber samt skabelse af statsejede foretagender, i hvilke de ansatte skal have en afgørende indflydelse.

For så vidt angår spørgsmålet om fælles nordisk lovgivning vedrørende de såkaldt multinationale selskaber skal Provinshandelskammeret henvise til vor tidligere udtalelse af 15. maj 1974, hvori Kammeret gik imod forslag af denne art under hensyn til for det første, at kun Danmark af de nordiske lande er medlemmer af EF samt for det andet, at disse problemer behandles i EF.

Herudover ønsker Provinshandelskammeret, foranlediget dels af den indledende tekst til forslaget, dels af forslagets enkelt bestemmelser som citret ovenfor, at udtale sig mod indholdet af den indledende redegørelse som helhed, idet denne efter vor opfattelse består af en række ganske tomme postulater, uden at det er godtgjort, at disse har rod i virkeligheden.

Vi ønsker endvidere at tilføje, at Provinshandelskammeret skarpt modsætter sig forslagets enkeltheder, ganske særlig, at man skulle fra dansk side arbejde for eller give tilslutning til en plan om nationalisering af de såkaldt multinationale selskaber.

København, den 28. august 1974

P. p. v.

Mogens Aasted

B. Kremer

Danmarks Rederiforening hänvisar i skrivelse den 25 september 1974 till sitt yttrande av den 12 augusti 1974 angående Medlemsförslag A 422/j om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag.

Danske Bankers Fællesrepræsentation:

— — — skal vi tillade os at henvise til vor skrivelse af 24. juni 1974 vedrørende et da foreliggende medlemsforslag om fælles-nordisk lovgivning om multinationale virksomheder (A 422/j).

København, den 29. august 1974

A. Skjoldager

Lund Petersen

Dansk Arbejdsgiverforening:

Efter at have haft lejlighed til at studere forslaget og de begrundelser, som forslagsstillerne anfører, finder Arbejdsgiverforeningen, at forslaget er af en sådan karakter, at der ikke er rimelig anledning for Arbejdsgiverforeningen til at kommentere det omhandlede initiativ.

For så vidt angår spørgsmålet om de multinationale selskabers forhold til arbejdsmarkedet, skal man henvise til Arbejdsgiverforeningens skrivelse af 29. maj d. å. vedrørende medlemsforslag A 422/j.

København, den 3. september 1974

Dansk Arbejdsgiverforening

Arne Lund

Johs. Ammundsen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd *hänvisar i skrivelse den 30 september 1974 till sitt yttrande den 19 juni 1974 över Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (Sak A 422/j).*

Forbrugerrådet:

Forbrugerrådet skal i denne forbindelse henvise til sin skrivelse af 19. april 1974 (se Sak A 422/j). Forbrugerrådet tilsluttede sig det fremsatte medlemsforslag til en udredning om de multinationale selskabers virke med henblik på en fælles nordisk lovgivning. Forbrugerrådet anbefalede endvidere, at der blev foretaget en vurdering af de multinationale selskabers indflydelse på prisdannelsen på færdigvaremarkedet samt deres indflydelse på det vareudbud, der bydes forbrugerne.

København, den 25. september 1974

Dorte Bennedsen

Formand

Helle Munch-Petersen

Kontorchef

Akademikernes Centralorganisation *hänvisar i skrivelse den 4 oktober 1974 till uttalande av Nordisk Akademikerråd (se ovan).*

Finland**Helsingin kauppakorkeakoulu (Handelshögskolan i Helsingfors)¹:**

Lärarrådet vid Helsingin kauppakorkeakoulu har den 19 juni 1974 till Nordiska rådets Finlands delegation avgivit ett yttrande om förslaget angående behovet av gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag. I sitt yttrande betonade lärarrådet speciellt behovet av en undersökning som utreder de multinationella bolagens verksamhet och dess verkningar och ansåg det angeläget att åstadkomma ett nordiskt samarbete både inom forskningsarbetet och i fråga om valet och användningen av åtgärder som grundar sig på forskningsarbetets resultat.

Med anledning av föreliggande begäran om yttrande hänvisar Helsingin kauppakorkeakoulu till de synpunkter som den framfört i sitt nämnda tidigare yttrande (*se Sak A 422/j*).

De synpunkter som ingår i det nu remitterade medlemsförslaget om multinationella företag ger enligt lärarrådets uppfattning en alltmotiverad anledning att framhålla, att det är endast en tillräckligt omfattande och ingående undersökning som torde kunna ge grundval för de lagstiftningsmässiga och ekonomisk-politiska åtgärder som kan behövas för att eliminera de menliga verkningarna av multinationella bolags verksamhet.

Helsingfors den 30 september 1974

Helsingin kauppakorkeakoulu

K. A. Teleranta
Prorektor

Matti Sarakontu
Byråchef

Patent- och registerstyrelsen¹:

Med anledning av sagda förslag hänvisar patent- och registerstyrelsen till sitt yttrande av den 20 augusti 1974 angående medlemsförslag A 422/j om gemensam lagstiftning om multinationella företag.

Skulle man komma att i lagstiftningen utfärda bestämmelser angående de multinationella bolagen är ärendets föredragning enligt patentverkets uppfattning en sak som åligger justitieministeriet.

Helsingfors den 20 september 1974

Erkki Tuuli
Generaldirektör

Sirkka-Liisa Lahtinen
Byråchef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Näringsstyrelsen:

Allmänt sett torde det böra konstateras, att de nationella regeringarnas intresse och behov av att följa med de multinationella koncernernas verksamhet samt att för detta ändamål erhålla alltmera ingående uppgifter om dessa företags verksamhet, under de senaste åren fortsättningsvis ökat. Detta har föranletts av de multinationella företagens ökade aktivitet och alltjämt tillväxande verksamhet samt den stora betydelse denna verksamhet har i ekonomisk, beskattningsmässig och arbetskraftspolitisk m. fl. bemärkelser. Allmänt sett torde man kunna antaga att de nationella regeringarna betraktar de uppgifter som de för närvarande kan inhämta på detta område som otillräckliga. Det föreligger således ett visst behov av att vidareutveckla medlen för uppföljning så att bl. a. de medlemsförpliktelser som anslutningen till vissa internationella organisationer medför skall kunna uppfyllas. Som en dylik organisation kan i detta sammanhang nämnas OECD, inom vilken flera underkommittéer samt rådet har utfört och fortfarande utför jämförelsevis vittomfattande undersökningar genom uppföljning och rapportering i anslutning till multinationella företag.

Intresset och arbetet i anknytning till de multinationella företagens verksamhet fördelar sig på nationell nivå ofta på olika förvaltningsområden och myndigheter. För Finlands vidkommande bör det dock konstateras att näringsstyrelsen, vars uppgift bl. a. är främjandet av den ekonomiska konkurrensen samt ärenden i anslutning till kartellövervakningen vid sidan av konsument- och prisärendena, intar en synnerligen central ställning på detta fält. Med anledning av själv hemställen konstaterar näringsstyrelsen, att den icke kunnat taga ställning till förslaget till den del som motiveringarna och handlingsförslagen är av politisk natur, av vilken karaktär de till stor del bör anses vara. För denna dels vidkommande bör beslutet i saken fattas i den ordning som gäller för ärenden på lag- och författningsnivå. Däremot bör det konstateras, att det med tanke på framtiden föreligger ett behov av att effektivisera uppföljandet av och införskaffandet av upplysningar om multinationella företag. Detta betingar de olika utredningsarbeten beträffande multinationella företag som redan pågår inom internationella organisationer samt införskaffandet av upplysningar för ett nationellt, politiskt ansvarigt organ i och för vidtagande av de lagstiftnings- och övriga åtgärder som undersökningsresultaten eventuellt ger anledning till. Den gällande konkurrensbefrämjandelagstiftningen i Finland ger ej tillräckliga möjligheter att följa med och kontrollera de multinationella företagens verksamhet.

Då det även inom den ekonomiska sektorn är skäl att sträva till att vidareutveckla det nordiska samarbetet samt att jämväl på den ekonomiska lagstiftningens område sträva till en nära sammanpassning de nor-

diska länderna emellan, anser näringsstyrelsen det viktigt, att det även på detta område utövas ett meningsfullt nordiskt samarbete, vari också utbyte av nödvändig information ingår. I detta sammanhang, då utvecklandet av en sådan verksamhet kanske icke direkt kan härledas av texten i förslaget, har näringsstyrelsen icke närmare kunnat precisera sin ståndpunkt i fråga om formerna för samarbetet och sättet att förverkliga detta, utan konstaterar i detta sammanhang att frågan till de delar som icke närmare preciserats också skulle lämpa sig för handläggning av ett nordiskt samarbetsorgan samt hänvisar till Nordiska rådets kända betydelse som koordinator för flera olika områden. Rådet borde således ha en central betydelse vid förverkligandet av gemensamma åtgöranden på detta område.

Helsingfors den 16 september 1974

Erkki Sunila
Generaldirektör

Pekka Raivio
Avdelningschef

Konsumentrådet¹:

— — — och därvid ansett, att rådet inte har möjlighet att avge det begärda yttrandet, då rådet inte haft tid att i tillräcklig utsträckning bekanta sig med saken före sammanträdet och då rådets verksamhet avslutas med utnämmandet av ett nytt konsumentråd sagda sammanträdesdag. Man ansåg sig inte heller kunna överföra saken till det nya konsumentrådet, som behöver så pass mycket tid för igångsättning av sin verksamhet, att ett yttrande inte torde kunna ges inom den tillgängliga tiden.

Helsingfors den 27 september 1974

Konsumentrådet
Olavi Väyrynen
Viceordförande

Riitta Ritvala
Sekreterare

Konkurrensrådet¹:

Konkurrensrådet har den 22 maj 1974 avgivit ett yttrande om ett tidigare medlemsförslag angående multinationella företag (se *Sak A 422/j*). I detta yttrande har konkurrensrådet konstaterat, att det är motiverat att inom Nordiska rådet undersöka, huruvida multinationella företag har speciellt i de nordiska ländernas ekonomi sådana särdrag som skulle kräva åstadkommande av en speciallagstiftning angå-

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

ende dem. Förutom detta tidigare yttrande konstaterar konkurrensrådet beträffande avsnitten a—d i medlemsförslaget A 436/j följande:

a. Kontrollen över multinationella företag berörs av samma problem som kontrollen över övriga utländska företag såsom affärsgrundare. Luckor som förekommit i lagstiftningen beträffande dessa har år 1973 och 1974 fyllts genom att ytterligare inskränka utländska företags handlingsfrihet. Bl. a. lagen om utlänningars samt vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier har ändrats så, att möjligheten att bevilja utländskt företag undantagstillstånd till inköp av med utlänningsförbud tecknade aktier har avskaffats. Dessutom kan man nämna, att aktiebolagslagstiftningen torde revideras i nära framtid, och den nya lagen om aktiebolag torde också komma att innehålla stadganden om koncern.

b. Det ingår inte i konkurrensrådets kompetens att avge yttrande om frågor som sammanhänger med skattelagstiftningen.

c. Emedan undersökningar angående denna fråga är under arbete, anser konkurrensrådet det inte vara motiverat att ta ställning till saken före dessa undersökningars slutförande.

d. Det är fråga om en så pass vittbärande samhällspolitisk fråga, att konkurrensrådet inte anser det vara motiverat att ta ställning därtill i detta skede, i synnerhet eftersom det inte finns undersökningar om de i de nordiska länderna verksamma multinationella företagens speciella betydelse och verkning för ländernas ekonomiska liv.

Helsingfors den 10 oktober 1974

Heikki Jokela

Ordförande

Virpi Tiili

Tf. sekreterare

Finlands industriförbund¹:

Medlemsförslaget baserar sig på den ensidiga uppfattningen att de multinationella företagens verksamhet enbart är till skada för värdlandets ekonomiska och politiska utveckling. Industriförbundet önskar icke ingå i detaljgranskning av de påståenden, som framlagts i vederbörande medlemsförslag utan fäster uppmärksamhet vid deras generaliserande och förenklande kvalitet, som inte alls beaktar de allmänt erkända positiva verkningar som investeringar över gränserna har på såväl sysselsättning, produktion som på ett lands tekniska utveckling; motiveringarna i medlemsförslaget består av politiskt färgade klichéer om det hot som multinationella företag utgör för nationalstaternas självbestämmanderätt o. s. v. Motsvarande tendensmässighet har präglat t. o. m. vissa internationella organisationers utredningar (jfr ECOSOC-rappor-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ten), men speciellt tydligt präglar den olika bekymrade ad hoc-gruppers ställningstaganden. I det långsamt framskridande arbete, genom vilket man strävar till att eliminera de multinationella företagens eventuella skadeverkningar, har just den förda debattens osaklighet utgjort den mest markanta faktorn.

De multinationella företagens andel i de nordiska ländernas ekonomi i allmänhet och speciellt i Finlands ekonomi är anspråkslös. I dessa länder har myndigheterna redan för närvarande effektiva medel att kontrollera de multinationella företagens inträde i landet samt deras verksamhet. Industriförbundet känner heller inte till fall där något i Norden verkande stort multinationellt företag genom sin verksamhet skulle ha åsamkat allvarligt men för värdlandet i dess strävan att uppnå sin politiska och ekonomiska målsättning. Utländska investeringar har snarast inneburit ett välkommet tillskott av utländskt kapital och kunande. Det är heller inte skäl att vänta att det i Finlands situation skall ske några betydelsefulla förändringar å ena sidan på grund av den offentliga maktens goda kontrollmöjligheter och å andra sidan på grund av de ringa förmåner som marknaden i Finland erbjuder de stora multinationella företagens dotterbolag.

Finlands industriförbund anser även, att varken den nuvarande situationen eller kommande utveckling förutsätter ytterligare åtgärder mot multinationella företag; innan åtgärder vidtages bör man i varje fall underställa problemfältet en synnerligen omsorgsfull och objektiv granskning. Om man i framtiden vid en eventuellt förändrad situation beslutar sig för att vidta ytterligare åtgärder, erbjuder de förslag som framlagts i detta förslag dock ingen saklig utgångspunkt. Speciellt meningslöst anser förbundet förslaget under punkt d) om nationalisering av multinationella företag och personalstyrda statsägda företag, ifall det är meningen att i första hand minska de nackdelar som multinationaliteten för sig medför.

Helsingfors den 23 september 1974

Finlands industriförbund

Olli Ikkala

Finlands utrikeshandelsförbund:

— — — hänvisar Finlands utrikeshandelsförbund högaktningsfullt till sitt utlåtande av den 12 juni 1974 till Nordiska rådet i fråga om ett medlemsförslag beträffande en undersökning av de multinationella bolagens verksamhet samt en samnordisk lag om sådana bolag (se Sak A 422/j).

Helsingfors den 19 september 1974

Finlands utrikeshandelsförbund

Harri Malmberg

N o r g e**Forbruker- og administrasjonsdepartementet:**

Forslaget har vært forelagt for *Prisdirektoratet* som i brev av 30. september 1974 bl. a. uttaler:

Spørsmålet om kontroll av multinasjonale selskaper gjennom internasjonale tiltak, drøftes for tiden i en rekke internasjonale organisasjoner hvor de nordiske land deltar. Dette gjelder FN og det gjelder en rekke komitéer innen OECD, hvor alle sider av problemkomplekset drøftes. Prisdirektoratet antar også at som situasjonen er med de multinasjonale selskaper, er det bare i form av internasjonalt samarbeid at en kan komme frem til tiltak som vil være av noe større betydning i forbindelse med disse selskaper.

Forholdet er jo at de multinasjonale selskaper for en vesentlig del er hjemmehørende i USA eller i et av de større vesteuropeiske land. I den senere tid har også Japan fremtrådt som utgangspunkt for multinasjonale selskaper. Vanskeligheten med et internasjonalt samarbeid på dette område er at moderlandene i virkeligheten er lite interessert i kontroll av sine egne multinasjonale selskaper, som de vel som regel alt i alt har store fordeler av. Spørsmålet om innsyn i og kontroll med de multinasjonale selskapers virksomhet avhenger vel derfor av i hvilken utstrekning det vil lykkes de land som ønsker kontroll, å få de multinasjonale selskapers moderland til å være med på iverksettelsen av dette.

Det er selvsagt av betydning at de nordiske land samarbeider med sikte på å oppnå kontroll med de multinasjonale selskaper. Men Prisdirektoratet kan vanskelig forstå at det trengs en spesiell nordisk lovgivning med sikte på å få innsyn i disse selskapers virksomhet. Hvert enkelt av de nordiske land må antas gjennom den gjeldende lovgivning å ha tilstrekkelig hjemmel til å be om opplysninger for så vidt angår de datterselskaper som opererer i de vedkommende land. Men utover landenes grenser vil ikke i noe tilfelle nasjonal lovgivning kunne virke, og opplysninger om moderselskapenes aktiviteter vil således heller ikke kunne skaffes ved hjelp av felles nordisk lovgivning. En annen sak er at nordiske myndigheter, for eksempel når det gjelder prisspørsmål, kan utveksle opplysninger om multinasjonale selskapers virksomhet til nytte for de spesielle tiltak som vedkommende land iverksetter. Men slik gjensidig informasjonsvirksomhet skjer i atskillig utstrekning i praksis den dag i dag er og trenger så vidt forstås ingen spesiell lovhjemmel.

På bakgrunn av dette kan Prisdirektoratet vanskelig se nytten av en felles nordisk lovgivning her for så vidt angår de områder som berører pris- og kartellmyndighetene.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet slutter seg til det som er anført fra Prisdirektoratet.

Oslo, 1. oktober 1974

Etter fullmakt

Knut Skipenes

Tore Chr. Malterud

Departementet for handel og skipsfart:

Etter Handelsdepartementets oppfatning må ovennevnte medlemsforslag A 436/j bli å betrakte som et alternativ til det tidligere fremlagte medlemsforslag A 422/j om felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper. På denne bakgrunn finner Handelsdepartementet å ville holde fast ved sin støtte til sistnevnte medlemsforslag A 422/j som innebærer at en i første omgang konsentrerer seg om en kartlegging av den rolle de multinasjonale selskaper spiller i de nordiske lands økonomi.

Oslo, 18. september 1974

For Handelsministeren

Per Glad

Olaf Solli

Departementet for industri og håndverk:

Etter Industridepartementets oppfatning må medlemsforslag A 436/j vurderes i sammenheng med det tidligere fremsatte forslag A 422/j som departementet allerede har gitt sin tilslutning til. Industridepartementet vil fastholde som sitt syn at de spørsmål som reiser seg i forbindelse med de multinasjonale selskaper utredes i nordisk samarbeid og på et relativt fritt grunnlag, jfr. nærmere departementets brev av 17. juni d. å. til Den norske delegasjon. Departementet kan på denne bakgrunn ikke slutte seg til medlemsforslag A 436/j som synes å foregripe de konklusjoner en slik utredning skulle kunne ut i.

Oslo, 30. september 1974

Ingvald Ulveseth

Eilif Andersen

Justis- og politidepartementet *hänvisar i skrivelse den 18 september 1974 till sitt yttrande av den 5 juni 1974 över Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (Sak A 422/j).*

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Etter Kommunal- og arbeidsdepartementets oppfatning bør det nordiske samarbeid om bedre lovgivningsmessig regulering og kontroll av de flernasjonale selskapers virksomhet følge retningslinjene i medlemsforslaget A 422/j. En finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på det nye medlemsforslaget på samme felt, A 436/j, men viser til Kommunaldepartementets brev av 18. juni 1974 om felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper.

Oslo, 4. oktober 1974

Etter fullmakt

Annfinn Lund

Leiv Sjetne

Utenriksdepartementet:

Det tales i dette forslag om en felles nordisk handlingsplan. Behovet for en slik handlingsplan må antas å bli nærmere belyst under de nordiske drøftelser på grunnlag av medlemsforslag A 422/j.

UD har tidligere gitt sin tilslutning til at det problemkompleks som ovennevnte medlemsforslag refererer seg til, blir utredet på nordisk basis.

Departementet kan på bakgrunn av dette ikke slutte seg til medlemsforslag A 436/j som synes å foregripe de konklusjoner som en slik utredning skulle kunne ut i.

Oslo, 24. september 1974

For Utenriksministeren

Tore Bogh

Knut Berger

Norske kommuners sentralforbund har i skrivelse den 13 september 1974 forklart sig ikke ha något att anföra i anledning av medlemsforslaget.

Norges rederforbund:

De nevner i brevet at rådet vil behandle dette forslag sammen med medlemsforslag A 422/j om felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper, som vi avga uttalelse om i brev av 4. juli.

Det kan ikke sees at det nye forslaget temamessig går ut over de felter som er omtalt i det forrige medlemsforslaget og i vår uttalelse om dette. Vi finner derfor ikke grunn til å supplere vår tidligere uttalelse.

Oslo, 30. august 1974

Norges rederforbund

H. J. Darre Hirsch

Adm. dir.

Norges industriforbund:

I brev av 12/6 1974 avga Norges industriforbund uttalelse vedrørende medlemsforslag A 422/j om Felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper. Etter vår mening bør forslag A 422/j danne grunnlaget for Nordisk Råds drøftelser av eventuelle fellesnordiske tiltak overfor multinasjonale konserner.

Foreliggende medlemsforslag bærer preg av å være et særdeles ensidig debattinnlegg. Særlig tror vi rekommandasjoner med et innhold som er skissert i pkt. a og d, vil foranledige sterke internasjonale reaksjoner. Forøvrig kan vi ikke se at forslag A 436/j foranlediger en egen uttalelse fra Norges Industriforbund, og vi vil derfor begrense oss til å henvise til vår uttalelse av 12/6 1974 (*se Sak A 422/j*).

Oslo, 26. september 1974

Norges industriforbund

Jan Didriksen

Adm. direktör

Den norske bankforening:

— — — Under henvisning til vår uttalelse av 30. mai 1974 om utredning om felles nordisk lovgivning om multinasjonale selskaper (*se A 422/j*), tillater vi oss å meddele at vi ikke kommer til å avgi noen spesiell uttalelse i denne sak.

Oslo, 9. september 1974

Den norske bankforening

Kaare Petersen

Adm. direktör

Den norske advokatforening:

Saken har vært forelagt Advokatforeningens permanente lovutvalg for selskapsrett som består av høyesterettsadvokat Erling Christiansen, formann, og høyesterettsadvokatene Andreas Arntzen, Jan Dahl og Ole Helliesen.

Utvalget har uttalt at forslaget til Nordisk Råd er et politisk forslag som foreningen etter utvalgets oppfatning ikke bør uttale seg om.

Den Norske advokatforening slutter seg til utvalgets oppfatning.

Vi viser for øvrig til foreningens brev av 15. mai 1974 vedrørende felles nordisk rådgivning om multinasjonale selskaper (se Sak A 422/j).

Oslo, 23. september 1974

Trond Buttingsrud

Formann

Harald Halvorsen

Generalsekretær

Norsk arbeidsgiverforening hänvisar i skrivelse den 20 september 1974 till sitt yttrande av den 18 juni 1974 angående Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (se Sak A 422/j).

S v e r i g e**Patent- och registreringsverket:**

Patent- och registreringsverket får med anledning härav hänvisa till att verket i yttrande den 7 juni 1974 över ett inom Nordiska rådet väckt medlemsförslag angående gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (Sak A 422/j) lämnat en utförlig redovisning av sina synpunkter på hithörande frågor. Dessa synpunkter är i samma mån tillämpliga beträffande det nu föreliggande medlemsförslaget angående gemensam handlingsplan för att begränsa de multinationella bolagens makt i Norden.

Stockholm den 11 september 1974

Torsten Gustafson

Lennart Marklund

Näringsfrihetsombudsmannen (NO):

Multinationella företag spelar en betydande och växande roll inom näringslivet i de nordiska länderna. Denna ökade betydelse får ses mot bakgrund av den växande internationella handeln och de stordriftsfördelar som står att vinna genom att nyttiggöra utvecklings- och produktionskostnader på större marknader än hemmamarknaden. De multinationella företagen är emellertid ofta mycket stora och ibland även dominerande på nationella marknader. Detta förhållande liksom att de har verksamhet i många länder gör att de kan vidta åtgärder som nationella företag inte har möjlighet till och som kan strida mot värdlandets intressen.

NO har tidigare yttrat sig till Nordiska rådets presidium över förslag angående gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (se Sak A 422/j). I yttrandet lämnas några uppgifter om omfattningen av tillämpningen av den svenska konkurrenslagstiftningen mot multinationella företag. Vidare konstateras att åtgärder vidtagna av multinationella företag i Sverige fortlöpande granskas ur konkurrenssynpunkt. Vissa av de konkurrensbegränsande åtgärder som vidtagits av multinationella företag har kunnat upphävas eller modifieras med stöd av svensk konkurrenslagstiftning. Tillämpningen av nationell lagstiftning på multinationella företags åtgärder kan emellertid i vissa fall möta svårigheter, främst avseende dels möjligheten att infordra uppgifter från företag i utlandet dels vad gäller möjligheten att genomföra beslut om åtgärder mot utländska företag. Vid sådana fall skulle internationella riktlinjer för multinationella företags verksamhet kunna vara till stor nytta. Arbete i syfte bl. a. att skapa sådana riktlinjer pågår för närvarande i internationella organ, främst FN och OECD.

Här ifrågasvarande medlemsförslag till Nordiska rådet innefattar bl. a. en aktiebolagslagstiftning som förbjuder utländska kapitalintressens uppköp av inhemska företag. Ett företagsförvärv genomfört av ett multinationellt företag kan naturligtvis få negativa effekter på konkurrensituationen, i synnerhet om det förvärvande företaget redan tidigare har en stark ställning på den nationella marknaden. Även om det multinationella företaget vid tidpunkten för företagsförvärvet inte är etablerat på den nationella marknaden med ett eget företag kan förvärvet leda till minskad konkurrens genom att t. ex. en tidigare effektiv importkonkurrens från det multinationella företags sida upphör i och med att man skaffar sig ett eget företag inom landet.

Å andra sidan kan en etablering från ett multinationellt företags sida på en nationell marknad leda till en effektivisering av konkurrensen. Så är fallet om ett multinationellt företag är mera effektivt och inte tillämpar det konkurrensbeteende som kan utvecklas i starkt koncentrerade branscher med betoning på reklam och kvalitetskonkurrens men

med undvikande av priskonkurrens. Vid sådant fall kan en utländsk etablering leda till en intensifiering av konkurrensen och därmed till förbättrad effektivitet. Detta torde gälla särskilt i sådana fall där det utländska företaget nyetablerar sig på en nationell marknad med hög koncentrationsgrad. Det nyetablerande företaget måste i en sådan situation ofta snabbt uppnå en någorlunda stor marknadsandel för att uppnå stordriftsfördelar i produktion och marknadsföring.

Som torde framgå av det anförda kan man ur konkurrenssynpunkt inte hävda att multinationella företags investeringar i de nordiska länderna entydigt och under alla förhållanden medför negativa effekter. Fördelar och nackdelar förbundna med sådana investeringar beror helt på förhållandena inom den bransch och vid den tidpunkt och inom det land, som berörs av investeringen. Jag kan därför inte tillstyrka medlemsförslaget att införa en aktiebolagslagstiftning som generellt förbjuder utländska kapitalintressens uppköp av inhemska företag.

Den del av medlemsförslaget som gäller särskilda lagregler som avser att möjliggöra full insyn i de multinationella företagens verksamhet rör en fråga av stort intresse för de konkurrensvårdande myndigheterna. Lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden ger de svenska pris- och konkurrensövervakande myndigheterna full insyn i frågor som rör konkurrensförhållanden inom alla inom landet verksamma företag. Enligt lagens första paragraf är företagare "skyldig att i enlighet med vad i denna lag stadgas lämna de uppgifter som erfordras för att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet". Denna skyldighet gäller såväl svenska företag som företag som helt eller delvis ägs av utländska intressen. Lagen kan sägas ha fungerat tillfredsställande och någon komplettering på denna punkt avseende konkurrensfrågor behövs för närvarande inte.

Däremot är läget ett annat i det fall där för bedömning av en konkurrensbegränsning nödvändigt material inte finns tillgängligt inom landet utan hos ett utländskt företag. Någon möjlighet att med svensk lag tvinga fram och kontrollera informationer från det utländska företaget finns nämligen inte.

Inom ramen för samarbetet inom OECD har dock utvecklats vissa regler för utbyte av information och samordnade förfaranden för att komma till rätta med fall av konkurrensbegränsningar i internationell handel (OECD C/67/53/Final/). En utvidgning av detta samarbete är den nyligen av OECD:s råd antagna rekommendationen beträffande ett konsultations- och medlingsförfarande i fråga om konkurrensbegränsningar som påverkar den internationella handeln (OECD C/73/99/Final/).

Eftersom de flesta multinationella företag har sina moderbolag i andra länder än de nordiska skulle tillskapandet av särskilda lagregler

i Norden i syfte att få full insyn i de multinationella företagens verksamhet få endast marginell betydelse. Den föreslagna vägen för att öka informationen om de multinationella företagen synes därför, vad gäller pris- och konkurrensfrågor, inte medföra någon väsentlig förbättring av myndigheternas insynsmöjligheter.

Medlemsförslaget i dess övriga delar berör inte i första hand konkurrensaspekter. Det föranleder därför inte några ytterligare kommentarer.

Stockholm den 25 september 1974

Torsten Löwbeer

Eric Sahlin

Arbetsmarknadsstyrelsen:

I motionen krävs lagstiftning och andra åtgärder direkt riktade mot de multinationella bolagens maktställning i Norden och med syfte att underlätta nationalisering av deras egendom. De i motionen framförda kraven måste bedömas från andra synpunkter än de styrelsen har att företräda.

I en tidigare under året väckt motion till Nordiska rådet har föreslagits att de multinationella företagens roll för de nordiska ländernas ekonomi och sysselsättning kartläggs. I sitt yttrande av den 31 maj 1974 över nämnda motion tillstyrkte styrelsen en gemensam nordisk kartläggning av dessa frågor (*se Sak A 422/j*).

Stockholm den 30 augusti 1974

Arbetsmarknadsstyrelsen

Bertil Rehnberg

Per Silenstam

L. Lemne

Sveriges riksbank har i skrivelse den 9 september 1974 förklarat sig avstå från yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Sveriges industriförbund:

Som förbundet angivit i remissyttrande den 11 juni 1974 över ett förslag till Nordiska rådet om gemensam lagstiftning om multinationella

företag (A 422/j), anser förbundet att frågor av förevarande art ej lämpar sig för särskild lagreglering inom den snäva krets de nordiska länderna utgör. Även angående det nu väckta förslaget ber vi därför att få hänvisa till vad närmare anförts i vårt tidigare remissyttrande och i det därtill fogade yttrandet från Industrirådet i Danmark.

Stockholm den 30 augusti 1974

Sveriges industriförbund

Thomas Hagdahl

Lennart Grabe

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) hänvisar i skrivelse den 30 september 1974 till sitt yttrande den 19 juni 1974 över Medlemsförslag A 422/j om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag.

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Medlemsförslaget som framlagts av företrädare för olika kommunistiskt/socialistiska partier i Norden är inte av den karaktär att föreningen anser sig ha anledning att kommentera det i dess enskilda delar. Några allmänna kommentarer kan dock vara motiverade.

Medlemsförslaget redovisar som fakta många av de ofta framförda påståendena om de multinationella företagens makt gentemot stater och fackliga organisationer. Listan kunde dock ha gjorts längre om inte medlemsförslagets politiska hemvist hade lagt hinder i vägen. Medlemsförslagets författare delar uppenbarligen inte den starka oro som under senare tid framförts från internationella fackliga organisationer över att nära samverkan etablerats mellan de socialistiska länderna i östeuropa och ett flertal multinationella storföretag. De fackliga organisationerna hävdar att de multinationella företagen därigenom beretts tillfälle att exploatera billig arbetskraft i länder där en fri fackföreningsrörelse inte existerar samtidigt som företagens samarbete med de socialistiska länderna försvårat fackliga åtgärder i de icke socialistiska länder där fri förenings- och förhandlingsrätt existerar. Farhågor har också framförts för att en sådan nära samverkan mellan de multinationella företagen och regeringarna i de socialistiska länderna kan få utrikespolitiska återverknningar. I själva verket är dessa spekulationer om de multinationella företagen av samma karaktär och halt som medlemsförslaget. De bygger på lösliga teorier och ogrundade antaganden.

Medlemsförslaget utgår från att de multinationella företagen har ett objektivt behov av att föra en egen utrikespolitik och hävdar samtidigt att denna är sammanvävd med USA:s utrikespolitik.

I själva verket har företag med utlandsverksamhet ett objektivt intresse av att undvika att över huvud involveras i den utrikespolitik som bedrivs av olika länder, inklusive hemlandet. Med tanke på alla korsvisa och snabbt växlande motsättningar länderna emellan skulle företagen annars försättas i en utomordentligt svår situation. Företagen måste också planera sina investeringar med tanke på tidsperioder som i utrikespolitiska sammanhang inte kan överblickas.

Föreningen är medveten om att det i något enstaka och starkt uppmärksammat fall förekommit att ett multinationellt företag brutit mot den grundläggande principen att företagen inte bör engagera sig i utrikespolitiska eller liknande åtgöranden. Dessa avsteg har med all rätt varit föremål för stark kritik och avståndstaganden även inom berörda företags hemland och har även i övrigt skadat berörda företag på ett sätt som bör verka avskräckande för andra.

Ett akut problem är däremot de krav som framförts att multinationella företag med hemortsrätt i nordiska länder genom lagstiftning i hemlandet skulle underställas statlig styrning eller i övrigt tvingas medverka till åtgärder som i andra länder med eller utan rätt skulle uppfattas som ett intrång i den nationella självbestämmanderätten. Konsekvenserna härav skulle bli mycket allvarliga för företagen och indirekt även för hemlandet. Föreningen vill samtidigt understryka att perspektivet inte heller borde te sig tilltalande för de nordiska ländernas regeringar. Om ett eller flera nordiska länder skaffar sig sådana styrmedel över sina företags verksamhet i andra länder får de nordiska regeringarna givetvis stora svårigheter att i internationella sammanhang framföra kritik om andra länders regeringar skulle vidta liknande åtgärder för att utnyttja sina multinationella företag i t. ex. utrikespolitiska syften.

I medlemsförslaget förordas nationalisering av utländska företag. Konsekvenserna härav för de nordiska länderna berörs däremot inte. Föreningen vill erinra om att exempelvis svenska företag utan stöd av investeringar i utlandet knappast skulle kunna bedriva egen tillverkning av sådana produkter som kullager och telefoner vilka av teknologiska skäl kräver enorma investeringar och därför också mycket stora marknader för avsättning. Om alla länder där svenskägda dotterföretag är verksamma tog fasta på medlemsförslagets rekommendation att nationalisera dessa dotterföretag kan man räkna med att verksamheten i kvarstående svenska delar av berörda företag inte skulle kunna fortleva på egen hand utan finge läggas ned. Motsvarande skulle gälla dotterföretagen i övriga nordiska länder. Även många underleverantörer i Sverige och övriga nordiska länder skulle drabbas av en sådan nationaliseringsvåg. Medlemsförslagets författare har uppenbarligen inte klart för sig att

konsekvenserna skulle bli mycket allvarliga för välfärd och sysselsättning i de nordiska länderna om deras förslag beaktades.

Stockholm den 13 september 1974

Svenska arbetsgivareföreningen

Karl-Olof Faxén

Hans-Göran Myrdal

BILAGA 3**I efterhand inkomna yttranden****Nordisk Andelsförbund:**

I vor uttalelse af 12. juni 1974 vedrørende medlemsforslag i Nordisk Råd om fællesnordisk lovgivning om multinationale foretagender (se A 422/j) har vi fremlagt vore synspunkter vedrørende et program på statsniveau til kontrol med faren for magtmisbrug fra sådanne foretagenders side. Vi har heri understreget, at evt. lovforslag på området ikke bør hindre eller hæmme multinationale organisationsformer i erhvervslivet, som kan være forbundet med betydelige effektivitetsfordele. Hovedopgaven er efter vor opfattelse at sikre den fornødn demokratiske kontrol med de multinationale foretagenders virksomhed. I den nævnte udtalelse har vi henledt opmærksomheden på en række af de områder, man bør være særlig opmærksom på i arbejdet med at etablere en sådan kontrol. Den dokumentation, der måtte fremkomme som resultat af den tidligere foreslåede undersøgelse, må være af væsentlig betydning for et handlingsprogram med sigte på at hindre økonomisk magtmisbrug. En stillingtagen til det konkrete indhold af et sådant program er efter vor opfattelse en politisk opgave, som falder uden for Nordisk Andelsforbunds rammer.

København i oktober 1974

Lars Lundin

Finland

Finlands bank har den 24 oktober 1974 avgivit yttrande avseende medlemsförslag A 422/j om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag och A 436/j om utarbetande av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden. (Yttrandet tryckt i sak A 422/j.)

Akava r.y.:

Akava r.f. har i sitt till Nordiska rådet den 4 juli 1974 avgivna utlåtande angående ett vid Nordiska rådets 22 session väckt förslag (sak A 422/j), vars ändamål är dels att få till stånd en utredning om de multinationella bolagens inverkan på arbetsmarknaden och dels att åstadkomma förslag till gemensam nordisk lagstiftning på detta område, ut-

talat bl. a. att utredningsarbetet rörande de multinationella bolagen förutsätter omfattande internationellt samarbete och att utredningsarbetet ej borde stanna blott på nordiskt plan. Hänvisande till nämnda utlåtande anser Akava r.f., att man borde förhålla sig återhållsamt till åtgärder, som åsyftar begränsande och brytande av de multinationella bolagens makt, innan förenämnda utredningsarbete slutförts. Akava r.f. är för egen del beredd att delta i detta utredningsarbete och i den internationella samverkan, som det för med sig.

Helsingfors den 15 oktober 1974

Akava r.f.

Aulis Eskola

Ordförande

Unto Rissanen
Verksamhetsledare

S v e r i g e

Kommerskollegium:

Landsorganisationen, Sveriges grossistförbund och handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att avge yttrande i ärendet. Inkomna yttranden bifogas (*se nedan*). Kollegiet får för egen del anföra följande.

Kollegiet vill i sammanhanget erinra om sitt yttrande av den 11 juli 1974 angående ett förslag om en gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (A 422/j). Därvid fann kollegiet att man i och för sig kunde tillstyrka den del av förslaget som rörde en kartläggande utredning om de multinationella företagens verksamhet och betydelse i Norden. Den andra delen av förslaget, utarbetande av och förslag till gemensam lagstiftning om de multinationella företagen, borde emellertid enligt kollegiets uppfattning inte ingå i utredningsuppdraget.

Som påpekades av kollegiet i nämnda yttrande pågår för närvarande ett flertal utredningar om de multinationella företagen i såväl de enskilda länderna som på det internationella planet. Från dessa utredningsarbeten har sedan kollegiets tidigare yttrande något ytterligare material, ägnat att närmare belysa det med dessa företag förenade problemkomplexet, inte framkommit. Frågan om den tidigare föreslagna nordiska utredningen syns ännu inte ha avgjorts.

Lagstiftning och åtgärder liknande de som framförs i det nu aktuella förslaget bör enligt kollegiets uppfattning inte initieras förrän problemkomplexet som föranlett förslaget noggrant har penetrerats. Möjligheterna att genom vidgat internationellt samarbete mellan olika länder

komma tillrätta med uppkommande problem bör härvid noga beaktas. Mot bakgrund av nämnda omständigheter kan kollegiet för sin del inte tillstyrka det nu aktuella medlemsförslaget.

Stockholm den 17 oktober 1974

O. G. Lindqvist

Rutger Croneborg

Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag hänvisar i skrivelse den 10 oktober 1974 till sitt yttrande av den 6 juni 1974 över Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (se Sak A 422/j).

Stockholms handelskammare:

Inledningsvis vill handelskammaren erinra om sitt yttrande den 4 juni 1974 över ett annat i Nordiska rådet väckt förslag, angående gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (se Sak A 422/j). I yttrandet framhöll handelskammaren att det är av största vikt att enskilda länder eller mindre grupperingar av länder inte vidtar åtgärder som påverkar de multinationella företagens verksamhet utan föregående samråd med andra länder. Åtgärder som vidtas isolerat av enskilda länder kan lätt leda bort från en ökad liberalisering i det ekonomiska och kommersiella umgänget mellan företag och länder och i riktning mot ökad nationalism och protektionism. Riskerna är uppenbara att lagstiftning av inskränkande karaktär i ett land eller en grupp av länder kan leda till och i viss mån framkalla motsvarande protektionistiska lagstiftning i andra länder.

Handelskammaren framhöll vidare att detta från alla utgångspunkter måste vara en icke önskvärd utveckling. Särskilt för svenskt näringsliv och svensk ekonomi med sitt starka utlandsberoende kunde en sådan utveckling få negativa konsekvenser. Det är därför nödvändigt att lagstiftning ej leder till snedvridning av den internationella handeln.

Handelskammaren hade i och för sig inget att invända mot nordiskt samarbete på det här aktuella området men framhöll att detta måste samordnas med det arbete som bedrivs på ett vidare internationellt plan. Ett likartat regelsystem inom Norden kunde i och för sig vara önskvärt, men ett sådant får inte leda till att Norden isolerar sig från andra länder.

Med hänsyn till det arbete som för närvarande pågår särskilt inom FN rörande de multinationella företagens verksamhet syntes det handelskammaren tveksamt om det var lämpligt att i detta läge sätta i gång

en omfattande utredningsapparat för att på nordisk basis utreda de frågor som FN redan är i färd med att behandla på global bas.

Vid bedömningen av det nu framlagda förslaget om utarbetande av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden vill handelskammaren än en gång understryka vikten av att Sverige och Norden inte isolerar sig från övriga länder på detta område. Detta kunde som ovan anförts lätt få en rad negativa konsekvenser.

Förslaget bygger enligt handelskammarens mening på en rad svepande, grovt generaliserande och i åtskilliga fall klart felaktiga förutsättningar. Handelskammaren nöjer sig med att här kommentera några av dessa.

Det påstås att de multinationella företagen idag utgör ett allvarligt hot mot de små staternas nationella självbestämmanderätt. Vidare finner förslagsställarna det vara av avgörande betydelse för de nordiska staternas nationella självbestämmanderätt att de multinationella företagens makt bryts.

Handelskammaren vill bestämt tillbakavisa detta resonemang. Den utländska företagssektorn i Sverige är vid en internationell jämförelse tämligen liten, mindre än 10 procent. Endast mellan 6 och 7 procent av de sysselsatta inom svensk industri arbetar i industriföretag som är majoritetsägda från utlandet.

För industriländer av Nordens typ torde man kunna konstatera att de multinationella företagens makt är starkt begränsad. De kan inte utan vidare flytta produktionsanläggningen från ett land till ett annat, vilket ibland hävdas. Maktutövning genom påtryckningar på nationella regeringar för att utvinna något slag av fördelar torde vara ett agerande som inte är mer typiskt för de multinationella företagen än för andra, inhemska, företag och intressegrupper.

En anpassning till värdlandets lagar och seder är en nödvändig förutsättning för varje multinationellt företag, liksom ett gott anseende i dessa länder är ett existensvillkor för dem. Det torde utan vidare kunna hävdas att alla utländska investerare söker anpassa sig till värdlandet. Av sina anställda och sin omgivning uppfattas de som vilka nationella företag som helst. Att behandla de multinationella företagen i Sverige såsom en grupp för sig och betrakta dem som ett allvarligt hot mot Sveriges "nationella självbestämmanderätt" synes handelskammaren följaktligen helt verklighetsfrämmande.

Förslagsställarna hävdar vidare att de multinationella företagens löpande och planlagda aktiviteter står i motsättning till de enskilda staternas nationella, ekonomiska och sociala målsättningar. Även detta påstående saknar enligt handelskammarens mening verklighetsanknytning.

Det torde vara ett välkänt faktum att de utlandsägda företagen bidrar till att öka sysselsättningen inom det svenska näringslivet. Många av dem

bedriver också en omfattande export från Sverige. Härigenom bidrar de till att förbättra den svenska betalningsbalansen.

De utländska multinationella företagen betalar vidare betydande bolagsskatter i Sverige. Enligt statistiska centralbyrån betalade de 1971 drygt 188 miljoner kronor i svensk bolagsskatt. Detta utgjorde 10,2 procent av den totala bolagsskatten. Samtidigt hade de utländska företagen bara 4,3 procent av antalet anställda. Motsvarande siffror inom industrin var 7,7 respektive 4,4 procent. Trots att den utländska företagssektorn i Sverige är relativt liten betalar den alltså en förhållandevis stor del av bolagsskatterna.

Det måste vidare anses vara helt i linje med de enskilda staternas nationella, ekonomiska och sociala målsättningar att den teknologiska utvecklingen förs vidare. Detta sker inte minst genom etableringar utomlands. Spridningen av teknologiskt kunnande är kanske det viktigaste långsiktiga resultatet av företagets internationalisering. Detta är fördelar som framför allt kommer mottagarländerna till godo.

Under åberopande av vad som ovan anförts får handelskammaren avstyrka förslaget om utarbetande av en gemensam handlingsplan för att begränsa och bryta de multinationella bolagens makt i Norden.

Stockholm den 23 september 1974

Stockholms handelskammare

Sven Swartling

Martin Dworén

Skånes handelskammare hänvisar i skrivelse den 25 september 1974 till sitt yttrande av den 11 juni 1974 över Medlemsförslag om gemensam nordisk lagstiftning om multinationella företag (sak A 422/j).

Handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren:

Den föreslagna handlingsplanen, som bl. a. innefattar en plan för nationalisering av de multinationella företagen, motiveras i första hand med att dessa företag utgör ett allvarligt hot mot de små staternas nationella självbestämmanderätt. Handelskammaren kan för sin del icke finna att så är fallet; erfarenheterna från senare tid, då även mycket små stater nationaliserat eller på annat sätt skaffat sig ett dominerande inflytande över även mycket stora multinationella företags tillgångar, tyder snarare på motsatsen. Den reglering i vissa avseenden av de multinationella företagens verksamhet, som av olika skäl till äventyrs kan visa sig önskvärd och lämplig, torde vidare bära ske inom ramen för ett internationellt samarbete av helt annan storleksordning än vad som kan åstad-

kommas inom Norden. Handelskammaren får därför avstyrka, att föreliggande medlemsförslag i Nordiska rådet föranleder någon vidare åtgärd.

Göteborg den 26 september 1974

För handelskammaren i Göteborg — västsvenska handelskammaren

B. Thorburn

A. Segge

Sveriges grossistförbund:

Den syn på de multinationella företagens verksamhet som redovisas i medlemsförslaget utgår från värderingar som är helt främmande för vårt samhälle. Förslaget ger en mycket ensidig bild av de multinationella företagen och förbiser för övrigt helt det förhållandet att många svenska företag också är multinationella. Förslagsställarna ägnar ingen tanke åt den situation som skulle uppstå om vi i vårt land och i Norden i övrigt skulle ingripa mot multinationella företag, bl. a. genom nationalisering. Medlemsförslaget måste därför med skärpa avvisas.

Vi vill i övrigt hänvisa till och instämma i det yttrande som Svenska arbetsgivareföreningen den 13 september 1974 avlämnat till Nordiska rådet (*se Bilaga 1*).

Stockholm den 23 september 1974

Sveriges grossistförbund

Ake Sundquist

Iwan Ahlström

Landsorganisationen i Sverige hänvisar i skrivelse den 10 september 1974 till yttrande från Nordens fackliga samorganisation (*se Bilaga 1*).

